

# Mbede sáka kuni fie

Kuo 2013 Edition

This Bible is copyrighted by Wycliffe Bible Translators (Wycliffe.org) and is printed with permission by the Digital Bible Society (dbs.org) for non-commercial use.

This Bible is available for free download in a variety of digital formats at [dbs.org/bibles](https://dbs.org/bibles).

Matiye.....	4
Marki .....	38
Luku.....	58
Zaa .....	93
Peđ nzob ndáy nzaapedri .....	117
Rɔmri .....	148
1 Kɔrɔteri.....	163
2 Kɔrɔteri.....	177
Galasiri .....	187
Efɛzri .....	193
Filibri.....	198
Kolosiri .....	202
1 Tesalonikri.....	206
2 Tesalonikri.....	210
1 Timote .....	212
2 Timote .....	217
Tite .....	220
Filemɔn .....	222
Eborori.....	223
Zak .....	234
1 Piyer .....	238
2 Piyer .....	243
1 Zaa .....	246
2 Zaa .....	250
3 Zaa .....	251
Zud.....	252
Fe ká tina nun hɔ Zaa .....	254

# Matiye

## Bay ká se tul feri ká do bil mbede ni key

Mbede key na Matiye daa bay haɲa nzobri ko mii, Zezu ba Krisi, nzob ká Ngerewuru waa bay píe ni ví yaa nzobri. Be mini ze, ka san bayri ká do bil ngji bamba a daa do bil mbede ni key bay kíeke mii, feri riw bele ká Ngerewuru waa bay daa na, ɔ báy zaɗe báy faa vika Zezu ká ba Krisi, Vu Ngerewuru, Nzob Káw Báy Kumnun. Sɔw fe ká'a dáake mbede key na, bay kjiɲake soro bay káw báy kumnun Zezu riw bele ya, roo le, kakalke ba baa nasi bay fe ká'a daa, báy fe ká'a fere nzobri. Ka kie Zezu ba bawda nzob luye ká fere nzobri fe báy hyrusuo ká uru saa luo Ngerewuru. Be Zezu na, ka maa bay tina mɔra sɔw bay bol kusol Ngerewuru ndaw, a maa kie nzobri bay ká se tul réke mbay Ngerewuru na ndaw pi.

## Máa bayri ká do bil-e

Sɔw bulu Zezuri báy mboɲa be: 1-2  
 Dáa tul nduo mbii Zezu, báy lie law-ε: 3-4  
 Fe fére Zezu ká tul mboɲa: 5-7  
 Fe sanri ká Zezu daa, báy nzob túɲ ni ngerenri: 8-12  
 Law bayri ká se tul réke mbay Ngerewuru: 13  
 Fe daa san Zezu, báy bay ká'a baa ziɲ Fariziri: 14-18  
 Úru saa kuɗu zaɗ ká Galele kpyuru mɔba Zuruzalem: 19-23  
 Vika réke mbay Ngerewuru: 24-25  
 Kóko seke fe Zezu, huɗ be, báy tji be saa luɗ huɗ: 26-28

## Sɔw bulu Zezu Krisi (Luk 3.23-38)

**1** Sɔw bulu Zezu \*Krisi, nzob ká Ngerewuru waa bay píe ni ví yaa nzobri na ze do key: ka ba vu bulu \*Abaraham ndaw, a ba vu bulu Mbay \*David ndaw pi. <sup>2</sup> Abaraham na mboɲ Izak; Izak mboɲ Zakob; \*Zakob mboɲ Zuda báy yu-eri. <sup>3</sup> Zuda mboɲ Fares báy Zara ká máa bari ba Tamar; Fares mboɲ Esrom; Esrom mboɲ Aram; <sup>4</sup> Aram mboɲ Aminadab; Aminadab mboɲ Naason; Naason mboɲ Salmon; <sup>5</sup> Salmon mboɲ Boaz ziɲ Rahab; Boaz mboɲ Obed ziɲ Rud; Obed mboɲ Zese; <sup>6</sup> Zese mboɲ David ká ba mbay. Mbay David mboɲ Salomon ziɲ máy Uri. <sup>7</sup> Salomon mboɲ Roboam; Roboam mboɲ Abiya; Abiya mboɲ Asa; <sup>8</sup> Asa mboɲ Zozafa; Zozafa mboɲ Zoram; Zoram mboɲ Ozias; <sup>9</sup> Ozias mboɲ Zotam; Zotam mboɲ Akaz; Akaz mboɲ Ezekiyas. <sup>10</sup> Ezekiyas mboɲ Manase; Manase mboɲ Amon; Amon mboɲ Zoziyas; <sup>11</sup> Zoziyas mboɲ Zekoniyas báy yu-eri. Sewke ku na, i fɔa led Izarayelri ba koy ruy í séke ri tusiri \*Babilon †.

<sup>12</sup> Fale ká i fɔa ri na báyji le, Zekoniyas mboɲ Salasiyel; Salasiyel mboɲ Zorobabel; <sup>13</sup> Zorobabel mboɲ Abiyu; Abiyu mboɲ Eliyakim; Eliyakim mboɲ Azor.

<sup>14</sup> Azor mboɲ Sadok; Sadok mboɲ Akim; Akim mboɲ

† Zakob ká Ngerewuru tuu rin ha ni ba Izarayel na, ka ba vu bulu Abaraham, a do báy ledri ba duɗ fale sídi. A ledkeri ku na, i ba nzobri ká Ngerewuru ko ri ba nzob taa beri.

Eliyud; <sup>15</sup> Eliyud mboɲ Eleyazar; Eleyazar mboɲ Matan; Matan mboɲ Zakob; <sup>16</sup> Zakob mboɲ Zezeb ká ba waa Mari ká mboɲ Zezu ká i di ni ba Krisi na.

<sup>17</sup> Be mini ze, sɔw bulu Zezu Krisi, ká uru saa tul Abaraham kpyuru tji tul Mbay David na tɔɲ fal kji ba duɗ fale niɲ. A úru saa tul Mbay David kpyuru tji sew ká i fɔake led Izarayelri í séke ri Babilon na, sɔw bul-eri tɔɲ fal kji ba duɗ fale niɲ na ndaw. A úru saa sewke ká i fɔake ri se Babilon kpyuru tji sew mboɲa Krisi na, sɔw bul-eri tɔɲ fal kji ba duɗ fale niɲ na ndaw pi ††.

## Sɔw bay mboɲa Zezu (Luk 2.1-7)

<sup>18</sup> Sɔw mboɲa Zezu \*Krisi na ze do key: Mari ká ba mi-ε na, ka ba máy mbana Zezeb. Bari na i naa ziɲ kji ya roɓay, le, báy faa hyrusuo Tem Law Pie na, Mari yɔake bil. <sup>19</sup> Zezeb ká ba mbana be na, ka ba nzob ká daa fe báy zaɗe ká nun Ngerewuru, ze a hii daa sahoɲ bo nun máy mbana be na ya. Sɔwke mini ze, a hii bay pɔɲ ni ba muni hoɲ taɲ baa bay bilke na ká nun ruɗ nzobri. <sup>20</sup> Zadka'a do kér bayke ká bil law-ε munu hoɲ le, Ngerembay pie led nzaaped ká nulue ha ni tji tul-e

†† Pola lew na, Ngerewuru waa ziɲ Abaraham bay sɔm fe zuɗ tul sɔw nzobri riw bele ká tusiri key báy faa be, a waa ziɲ Mbay David kara ndaw mii, nzob mbijw ká sɔw kɔni be na, a káw tul karingaw mbay banɔw. Munu ká Zezu ba vu bulu Abaraham, a ba vu bulu Mbay David ndaw na, nzob daa mbede key na, hii bay haɲa nzobri ko ba tusue mii, Zezu na ba nzob ká Zibri giyaɲ ni kekeke bay haɲa ni ka yaa ri. † kji Tiika sɔw fe 12.3 báy 2 Samiyel 7.12-16.

báy lóm a baa há ni mii: «Zezeb, bo \*vu bulu David, mu daa hje ká bay yáaŋa Mari ba máy bo na ya, bay jí le, báy faa hyrusuo Tem Law Pie ze, ka dóke bil na ku. <sup>21</sup> Ká'a mbón ba led wára nzob, le, mù tuu riŋ-ε ba Zezu, bay jí le, be ze a yáaŋa nzob beri ká tul feyáa bari.»

<sup>22</sup> Fe niri riw bele na, tji mini key bay haŋa bay ká Ngerembay baa ká piedke lew báy faa nzob yáaŋa bay saa nzi-ε na, ka do munu báy zadε. Bayke na ze do key: <sup>23</sup> «Í kó, máy tikdi a yáaŋa bil bay mbón ba led wára nzob, le, ì tuu riŋ-ε ba "Emanuyel †."» Báy nzaa bay naari le, baa mii, «Ngerewuru sad zih naari.»

<sup>24</sup> Zadka Zezeb tuma saa tul nam na báyii le, ka daa munu ká led nzaaped Ngerembay ká nulue baa há ni na, a yáa Mari na ba máy be. <sup>25</sup> Roo le, i naa zih kji ya kpyuru maa báy nam ká Mari mbonke led wára nzob. Lεε, Zezeb tuu riŋ led na ba Zezu.

### Nzob fe kókori vi Betelehem bay kóko Zezu

**2** Zezu na, Mari mbon ni ká Betelehem, puo ká kudu zad ká Zude. Sewke ku na \*Erod ze ba mbay ká dí. Fal mbona Zezu na ku báyii le, nzob fe kókori uru saa fi tji síe í se kpyuru í tji Zuruzalem, <sup>2</sup> a í vbi nzob puori bay mii: «Led ká i mbon ni ba mbay Zibri na waa, ka naa zad haŋa le, bay jí le, buru kó mbaymaw ká tji ká fi tji síe bay tul-e, ze búru vi bay gól riŋ mbay be.»

<sup>3</sup> Zadka Mbay Erod laa bayke na munu báyii le, law-ε nzaa ni ngji bamba tasiri. Nzobri riw bele ká bil puo ká Zuruzalem na hoy kara, law-ri nzaa ri munu ká be na ndaw pi. <sup>4</sup> Báyii le, Mbay Erod mby \*ngerenzob fe poyri báy nzob fére nzobri \*bol kusol Zibri riw bele a vbi ri bay mii: «Zad haŋa ze i mbón nzob ká Ngerewuru waa bay píe ni na ká dí le?» <sup>5</sup> Lεε, i yjiŋra báy bay há ni mii: «I mbón ni ká Betelehem ká kudu zad ká Zude, bay jí le, nzob yáaŋa bay saa nzaa Ngerewuru baa bayke do bil mbede Ngerewuru pied lew hoy mii:

<sup>6</sup> «Bo Betelehem, puo ká tusiri Zuda: puo hawri ká Zuda na i ti kál mù ya, bay jí le, mbay ká'a kóro nzob biri ká ba led Izarayelri na, a tji saa saw bo †.»

<sup>7</sup> Fal bay ká Mbay Erod laa munu na báyii le, ka pie nzaa ped ha ri dí nzob fe kókori ba muni, a vbi ri bay, bay haŋa ri tuu ni nam ká mbaymaw tji ke na lik lik há beri kó. <sup>8</sup> Falε ku le, ka pie ri ba Betelehem a baa ha ri mii: «Í se bo í vaa vbi bay ká se tul led na báy kere í kó. Zadka ì kó ni le, ì yji bo í ví baa bayke há mì, bay jí le, bi hoy kara mì hii bay séke bay vaa gól riŋ mbay be ndaw.»

<sup>9</sup> Zadka i laa bay ká Mbay Erod baa ha ri na báyii le, i mbi faa i se ba badi. A le, mbaymaw ká i kó ni ká fi tji síe na nda faa pol-ri kpyuru a tji tul hul nam led na a tja a do dí. <sup>10</sup> Zadka i kó ni tja a do na báyii le, i daa suoriya ngji bamba tasiri, <sup>11</sup> a í nduo í se hul nam led na, í kó ni báy mi-ε Mari, le, i huku pol-e a í gól riŋ mbay be. Róbay, i hina soba í faa feziŋa bari, a í mgbáke ini zih ni. I há ni lari ndaw, fe ká bafε fu búy búy ndaw, báy

† Ezay 7.14. †† Mise 5.1.

num *mir* ndaw pi. <sup>12</sup> Falε ku le, Ngerewuru baka ri báy faa lóm bay haŋa ri yji báy faa ká tji tul Mbay Erod na mbáa. Yji bari na báyii le, i mbi faa kji ro ze í daa tji puo.

### I mbi Zezu í dūuke se tusiri Ezibte

<sup>13</sup> Zadka nzob fe kókori na i zól báyii le, led nzaaped Ngerembay ká nulue tji tul Zezeb ba lóm a baa há ni mii: «Úru siya mú mbi led na báy mi-ε, mú dúuke se tusiri Ezibte, mú vaa káw dí kpyuru há mì bi kji mi mbi nzaa-i há mù ndaw rɔɔ, mu yji mú víke ri báy, bay jí le, Mbay \*Erod nzaa faa bay ika led na.» <sup>14</sup> Ká bil sunke ku hoy na, Zezeb uru siya a mbi led na báy mi-ε, a zólke se tusiri Ezibte, <sup>15</sup> a í kaw dí kpyuru maa báy huđ ká i Mbay Erod. Fe niri key na kal mini há bay ká Ngerembay baa pola lew báy faa nzob yáaŋa bay saa nzi-ε na, do munu báy zadε. Bayke baa mii: «Mì di vu-i há ni tji ká tusiri Ezibte ‡.»

### Mbay Erod ha ri i ledri ká Betelehem

<sup>16</sup> Zadka Mbay \*Erod kó ká nzob fe kókori luo ba mbúo hoy ká tul-e na báyii le, law-ε faa ni puu-u há ni mbi nzi-ε há nzob beri se Betelehem báy vu puoruori ká do lakun-ε, í i led wáarari riw bele ká mbiimbam bari ba sídi ya báy, bay jí le, ka tuu mbiimbam ledri ká i ika ri na, há ni maa báy bay ká nzob fe kókori baa há ni se tul síe tji mbaymaw na. <sup>17</sup> Fe niri key na kal mini há bay ká Zeremi nzob yáaŋa bay saa nzaa Ngerewuru baa na, do munu báy zadε:

<sup>18</sup> «Rεw nzobri mgba godi godi ká bil puo ká Rama; saa nzaa báy fe gúu mgba gúrum gúrum ba badi. Ba Rasel ze rε-rεw bay tul vi-eri.

Ka hii bay haŋa nzobri mgba ni í bo ni ya, bay jí le, vi-eri na ti mbáa †.»

<sup>19</sup> Zadka Mbay Erod hu na báyii le, led nzaaped Ngerembay ká nulue tji tul Zezeb ba lóm ká tusiri Ezibte a baa há ni mii: <sup>20</sup> «Úru siya mú mbi led na báy mi-ε, bo mú yjike ri se tusiri \*Izarayel, bay jí le, nzobri ká i nzaara faa bay ika led na, i hu ro.» <sup>21</sup> Báyii le, Zezeb uru siya a mbi led na báy mi-ε, a yjike ri kóđ kóđ vi tusiri Izarayel na. <sup>22</sup> Roo le, ka laa mii, Arakelaus ze suo bol bi-ε Mbay Erod, a ba mbay ká kudu zad ká Zude. Lεε, ka daa hje bay káw tusirike na ku. Fal bay ká Ngerewuru tji ke tul-e ba lóm na báyii le, ka zól a se kudu zad ká Galele, <sup>23</sup> a vaa kaw puo mbjw munu ká riŋ-ε ba Nazared. Fekeri key na kal mini há bay ká \*nzob yáaŋa bayri saa nzaa Ngerewuru baa ká piedke lew na, do munu báy zadε. I baa mii: «I dika ni ba nzob ká Nazared.»

### Káa bay Zaa Batis

(Mrk 1.1-8; Luk 3.1-18; Zaa 1.19-28)

**3** Zadka mbiimbamri kal maa fe báyii le, nzob mbjw ká riŋ-ε ba Zaa Batis se bil law kor ká kudu zad ká Zude a ka-káa mii: <sup>2</sup> «Í suo kér bay baari, bay jí le, nam

‡ Oze 11.1. †† Zeremi 31.15. Rasel na ba máy taa mbjwke ká sakra máy Zakobri. Ze ka hu ba djε ká lew hoy kara, ka do munu ba máa led Izarayelri. Ká bil mbede Zeremi laa le, rii fe ká'a rε-rεw bay tul kóko seke fe ká'a tji tul vu zi-eri na.

tòn di mbăa hɔy ro bay haŋa Ngerewuru ví re mbay ká tusiri key †.»

<sup>3</sup> Z̄a na ba nzob ká Ezay nzob ȳaŋa bay saa nzaa Ngerewuru baa bay be pola lew hɔy mii:

«Ì láa kusol nzob mgba belen ká bil law kɔr mii:

“Ì léke faa Ngerembay báy kere!

Ì léke hɔ ni ka do sikda kparak kparak ††!”»

<sup>4</sup> Z̄a na nduo gari ká i kaŋ báy s̄y zambal, a siŋ si-ε báy sal huɔ bil. Tazala báy num zoro ká bisuy ze ba fe s̄y be. <sup>5</sup> Nzobri ká ngerɛpuo ká Zuruzalem, báy nzobri riw bele ká kudu zad ká Zude, rɔɔ báy nzobri ká i naa puori riw bele ká kiri mbii Zurdɛ na i se luo-ε.

<sup>6</sup> Zadka i se í v̄a naa nzaa-ri ká tul feȳa bari na báyji le, ka daa tul-ri nduo mbii Zurdɛ.

<sup>7</sup> \*Fariziri báy \*Sadusiri nḡji bamba i vi zad ká Z̄a daa tul nzobri nduo mbii ká di bay kókɔ kóm. Zadka Za- a kɔ ri vi na báyji le, ka baa ha ri mii: «Baari m̄jiri kuɔɔl-ri! A ve ze fere rì dúu here Ngerewuru ká'a t̄ji báy nam kúnj sal bay na le? <sup>8</sup> Ì daa ped ká do báy zadɛ ká kie suo kér bay baari na ndaw rɔ! <sup>9</sup> Kókɔ ká ì kér ká bil law-ri mii: “Buru ba vu bulu \*Abaraham,” na munu ya, bay ji le, mi baa ha ri: tisawri ká do key kara, Ngerewuru maa bay fére ri ha ri vi ba vu bulu Abarahamri. <sup>10</sup> Timbede key na, tikal do saw puuri. Puu h̄a h̄a ká lie ndaya le, Ngerewuru a kúnj ni báy sawke nzed a vbu ni bo huu.

<sup>11</sup> Bi na, mi daa tul-ri nduo mbii bay kieke mii, ì suo kér bay baari ro. Roo le, nzob ká'a ví fal-i vuku na, h̄yurusuo-ε kal tul-i pavbaɔ, a dikɔn be hɔy kara, mi maa bay nán ká bal-ε ya. Be na, a dáa rì nduo bil Tem Law Pie, báy huu. <sup>12</sup> Fe veke nanj be na do nduo-ε kek, ka'a vekeke nanj be na tanj pedede, a f̄a p̄are zuɔ bil pul. Roo le, mbyyke na, ka'a nzúnj báy huu ká se a rumu ya banjuɔ.»

#### I daa tul Zezu nduo mbii

(Mrk 1.9-11; Luk 3.21-22)

<sup>13</sup> Báyji le, Zezu uru saa kudu zad ká Galele, a se luo Z̄a ká do nzaa mbii Zurdɛ bay haŋa ni ka daa tul-e nduo mbii. <sup>14</sup> A le, Z̄a hii bayke ya, a baa hɔ ni mii: «Bi ze, mi se síe haŋa mù daa tul-i nduo mbii; w̄a, daa mi-na ndaw rɔɔ, mù vi luo-i key hɔy le?» <sup>15</sup> Báyji le, Zezu ȳj̄nra báy bay hɔ ni mii: «Timbede key na, mu daa munu ká mi vbi mù, bay ji le, báy faa ká mini key na ze náa dáake fe ká do báy zadɛ ká Ngerewuru hii bayke.» Leɛ, Z̄a hii bay na ziŋ ni a daa tul-e nduo mbii.

<sup>16</sup> Zadka Zezu t̄ji saa mbii na báyji le, ká zadɛ ku hɔy nulue mgbudá bolonj hɔ ni kɔ Tem Ngerewuru ká di saa di munu ká bedɛ pie a ví kaw tul-e kɔkrɔ. <sup>17</sup> Báyji le, kusol nzob mgba belen ká nulue mii: «Be key na ba vu-i; mi kɔ ni ba nzob nun-i. Ba be na ze s̄u-o-i ríi mi bamba ká tul-e.»

#### Ngeretemndaya lie law Zezu

(Mrk 1.12-13; Luk 4.1-13)

<sup>4</sup> Falɛ ku le, Tem Law Pie nda faa pol Zezu hɔ ni se bil law kɔr bay haŋa ngeretemndaya ka lie law-ε ká di. <sup>2</sup> Munu ká'a saŋ fe s̄y bisie síŋ niŋ, suŋ síŋ niŋ na, kɔn piri law-ε. <sup>3</sup> Báyji le, ngeretemndaya, nzob líe law nzob na soro ba lakun-ε a baa hɔ ni mii: «Zadka mù ba Vu Ngerewuru le, mu mbi nzaa-a hɔ tisawri key na i fére ba maapa hɔ mu s̄y náa kɔ.» <sup>4</sup> Leɛ, Zezu ȳj̄nra báy bay hɔ ni mii: «Ì daa do bil mbede Ngerewuru mii: “Fe s̄y hɔy ze nzob a káwke báy kumnun ya, roo le, bayri riw bele ká t̄ji saa nzaa Ngerewuru ze, nzob a káwke báy kumnun taa tusueke †.”»

<sup>5</sup> Falɛ ku le, ngeretemndaya na s̄u ni kpyru se Zuruzalem, ba puo ká do bod ba taa Ngerewuru, a hɔ ni do tul \*hul k̄ani Ngerewuru ká siya zenlenj <sup>6</sup> ndaw rɔɔ, a baa hɔ ni mii: «Zadka mù ba Vu Ngerewuru le, mu zo bo siri náa kɔ, bay ji le, mbede Ngerewuru baa mii:

“Ngerewuru a mbika nzi-ε hɔ led nzaaped beri ká nulue,

le, i ȳaŋa mù báy nduo-ri z̄an

bay haŋa tisaw mb̄jw kara ka nda bal-a ya ††.”»

<sup>7</sup> Leɛ, Zezu ȳj̄nra báy bay hɔ ni mii: «Ì daa do bil mbede Ngerewuru ndaw mii: “Ngerembay Ngerewuru bo na, mù ti líe law-ε ya ††.”»

<sup>8</sup> Rɔɔbay, ngeretemndaya na s̄u ni a séke tul kuo ká ganj zenlenj, rɔɔ a kie ni puoruori riw bele ká tusiri key báy riŋ dikakeri ndaw, <sup>9</sup> a baa hɔ ni mii: «Zadka mù huku pol-i, mú ruo mi le, fe niri riw bele key na mi haŋa mù.» <sup>10</sup> Báyji le, Zezu baa hɔ ni mii: «Satan, mu zól ká nzaa-i ba lew, bay ji le, i daa do bil mbede Ngerewuru mii: “Ngerembay Ngerewuru bo na, be hu-o-ε k̄j hɔy ze mù húku pol-e mú ruo ni, a mú mbi s̄u-o-ɔ hɔ ni †††.”» <sup>11</sup> Be nu ku báyji le, ngeretemndaya na kɔŋ fal-ε. Ro, led nzaaped Ngerewururi na t̄ji yir í vi lakun Zezu í tina fe s̄y hɔ ni s̄y.

#### Zezu tii saw ped be ká kudu zad ká Galele

(Mrk 1.14-15; Luk 4.14-15)

<sup>12</sup> Mbay \*Erod mgba Z̄a bo hul sal. Falɛ ká Zezu laa soro bayke na, ka naa s̄u-o-ε ká kudu zad ká Zude, a zɔl a se kudu zad ká Galele. <sup>13</sup> Ka kɔŋ Nazared, ká ba puo ká'a ngɔŋ ká di na, a v̄a kaw Kapernayum, ba puo ká do nzaa maambii ká Galele na. Ba tusiri nzob Zabolɔn-ri báy nzob Neftaliri. <sup>14</sup> Be ze hɔ bay ká Ezay nzob ȳaŋa bay saa nzaa Ngerewuru baa na, do munu báy zadɛ. Bayke baa mii:

<sup>15</sup> «Bo tusiri Zabolɔn, bo tusiri Neftali, faa ká se ba maambii, tusiri ká mbii Zurdɛ fi kelu, ká kudu zad ká Galele ká saw nzobri bod bod naa di:

<sup>16</sup> Nzobkeri ká i kaw bil suŋ tilo na,

i kókɔ zad tanj ká'a tánj kad kad!

A bari ká tem huɔ guba tul-ri gbukru na,

zad tanj a híe gbay gbay ká tul-ri †††.»

† Báy nzaa gerek na, Matiye baa bay ká se tul «puoruo ká nulue», bay ji le, Zibri na i hii bay díka Ngerewuru báy riŋ-ε ya. Roo le, fe ká Matiye hii bay haŋa nzobri kɔ ta-tan na, be ze do key: báy vika Zezu na, Ngerewuru tii saw réke mbay ká tusiri key. †† Ezay 40.3.

‡ Kij̄na bol kusol ba sidike 8.3. †† Simri 91.11-12. †† Kij̄na bol kusol ba sidike 6.16. ††† Kij̄na bol kusol ba sidike 6.13. ††† Ezay 8.23-9.1. Ká tusirike ku na, nzobri ká i ba Zibri, báy nzobri ká i tuu

<sup>17</sup> Úru saa síeke ku báyyi lé, Zezu tii saw ka-káa ha nzobri mii: «Ì suo kër bay baari, bay ji lé, nam ká Ngerewuru a ví réke mbay ká tul nzobri na, tòn di mbäa!»

### ZeZu di led nduobal-eri ba nin

(Mrk 1.16-20; Luk 3.1-11)

<sup>18</sup> ZeZu se nzaa kporo maambii ká Galele. Zadka'a tji di na báyyi lé, ka kó wārari ba sidí ká i ba yu kji, ká í ba nzob súo mbii. Ba Simōn ká i di ni ba Piyer, báyyi yu-ε Andere ká i do vbuka basan bari bo mbii. <sup>19</sup> Báyyi lé, ZeZu baa ha ri mii: «Ì se fal-i, lé, mi haŋa ri vi ba nzob nzáa nzobri laa ro.»<sup>20</sup> Zade ku hōy lé, i pōŋ basan bari na a í se fal ZeZu. <sup>21</sup> Zadka'a se ndji ba pola rōbay na, ka kó nzob kji ri sidí i ba yu kji. Ba Zak, báyyi yu-ε Zāa ká i kaw bil tuo bari ziji bāa bari Zebede, í do léke nun basan bari. Léε, ka dí ri. <sup>22</sup> Ká zade ku hōy lé, i pōŋ bāa bari báyyi tuo na a í se fal ZeZu.

<sup>23</sup> ZeZu se báyyi puori ká kudu zad ká Galele riw bele, a fere nzobri fe ká bil \*hul mbū kji bari Zibri, a ka-káa Bay Kere ká se tul réke mbay Ngerewuru ká tusiri key, a vaa nzobri báyyi kji sem bari riw bele, báyyi nzob kpederi riw bele ndaw. <sup>24</sup> Báyyi lé, soro bay ZeZu na yāa zad kpol kpol ká tusiri Siri riw bele. Nzobri ká kji semri bod bod daa nun-ri tuo síe ndaw, nzobri ká temndaya do tul-ri ndaw, nzob kykuri ndaw, rōw báyyi nzobri ká sūo-ri hu wūw ndaw na, i víke ri luo-ε, ze ka vaa ri riw bele. <sup>25</sup> Léε, ruo nzobri ngji bamba ká i uru saa zadri bod bod na i se fal-ε: nzobri ká i uru saa kudu zad ká Galele ndaw, tusiri Dekapol ndaw, Zuruzalem báyyi kudu zad ká Zude ndaw, rōw nzaa kporombii Zurdε ká fi kelu ndaw pi.

### ZeZu fere nzobri fe ká tul mbōrō

(Luk 6.20-23)

**5** Ruo nzobri ngji bamba vi luo ZeZu. Zadka'a kó ri vi na báyyi lé, ka uru a vāa hil tul mbōrō a kaw dí. Léε, led nduobal-eri soro í vi kaw lakun-ε.<sup>2</sup> Báyyi lé, ka tii saw fére ri fe mii:

- <sup>3</sup> «Suoriya ba taa nzobri ká i kó mii, bari se síe Ngerewuru í daa kōn be ká bil law-ri; bari na, puoruo Ngerewuru ba taa bari †.
- <sup>4</sup> Suoriya ba taa nzobri ká i kaw báyyi rēw; bari na, Ngerewuru a húo law-ri báyyi.
- <sup>5</sup> Suoriya ba taa nzobri ká i se yududu; bari na, Ngerewuru a haŋa ri tusiri key na ba taa bari.
- <sup>6</sup> Suoriya ba taa nzobri ká kōn dáa fe ká rii law Ngerewuru daa ri lok lok; bari na, Ngerewuru a haŋa kōnke maa ri síb síb.
- <sup>7</sup> Suoriya ba taa nzobri ká i ba nzob kóko nun síe nzobri;

*Ngerewuru ya na, i zukri kji, a daa ha Zib hawri im ri. Ká tusirike na ku ze ZeZu tii saw ped be ká dí. † Zadka i baa mii: «Puoruo Ngerewuru ba taa nzob» na, bayke baa mii, nzobke ku na do báyyi fe samiri ngi-ngji ká vi báyyi faa ká Ngerembay réke mbay ká tul-e. Ba fe ká nzobke dōke do ro bo, ka gi-giyan bay zín ká luo Ngerewuru lew ya.*

bari na, Ngerewuru a kóko nun síe bari.

<sup>8</sup> Suoriya ba taa nzobri ká law-ri tan kad kad;

bari na, i kóko Ngerewuru báyyi nun-ri gbak gbak.

<sup>9</sup> Suoriya ba taa nzobri ká i daa ha nzobri zuo ziji kji, a í daa ha dekeke do sakra nzobri;

bari na, Ngerewuru a díka ri ba vi-eri.

<sup>10</sup> Suoriya ba taa nzobri ká i kó seke fe

bay tul Ngerewuru ká i hje ni;

bari na, puoruo Ngerewuru ba taa bari.

<sup>11</sup> «Zadka nzobri rad ri, mase i daa nun-ri tuo síe, mase i tji ri kji bod bod bay tul-i na, suoriya ba taa baari. <sup>12</sup> Í záy sūo-ri í daa suoriya, bay ji lé, fe tunduo baari ngji bamba do nulue giyan ri. Munu ndaw ze, nzobri dáake fe seke ziji \*nzob yāaŋa bayri saa nzaa Ngerewuru ká i do pol ha ri na.»

### Tom báyyi zad tanja ká tusiri key

(Mrk 9.50; Luk 14.34-35)

<sup>13</sup> «Baari na, i do munu ba tom bay tul nzobri ká tusiri key. Roo lé, zadka ráake tji na wāa, fe ji ndaw rōw bay dáake ha ni yji a raa ba kji rōbay lé? Fe ká bay dáake ha ni ndādke na tiya. Ba fe ká do nun kúna zuo bisuy ha nzobri tōd báyyi bal-ri hōy ro.

<sup>14</sup> «Baari na, i ba zad tanja nzobri ká tusiri key. Ngerewuru ká do tul kuo na, faa ká bay haŋa ni myu sūo-ε myu na, tiya. <sup>15</sup> Do faa mbijw munu ndaw, nzob ti dáa huu taa huu ndele rōw, a mbi tunguo guba di ya, roo lé, ká'a dáa sii siya ha ni tan zad kad kad ká tul nzobri riw bele ká i kaw hula na ha ri kóke zad. <sup>16</sup> Be ze, i ha zad tanja baari na ka tán kad kad ká pol nzobri. Be ndaw rōw, i kóko fe dáa kere baari na lé, i dáake riŋ díka bo tul Bāa baari ká kaw nulue na báyyi.»

### Fe fére ká se tul bol kusol

<sup>17</sup> «Kóko ká i kér ká bil law-ri mii, mi vi bay bumra \*bol kusol \*Moyze, báyyi fe fére \*nzob yāaŋa bayri saa nzaa Ngerewuru na. Bi na, mi vi bay bumra ya, roo lé, mi vi bay kije saw fekeri ku na ta-tan ba kele. <sup>18</sup> Mi baa ha ri ta-tan ba tusue kji: zadka tumbam báyyi tusiri do kōb báyyi na, vu fe ká ndji ká i vbie do bil bol kusolke na ti bumra mbijw ya, kpyru maa báyyi feri riw bele ká'a tji na, ka tji báyyi zade. <sup>19</sup> Sawke mini ze, nzob ká wad tul bol kusol mbijw, a kó ba bol kusol ká ndji hōy ká sakra bol kusol hawri, rōw a fere ky-eri bay haŋa ri daa munu na ndaw lé, nzobke ku na, Ngerewuru a kóko ni ba nzob ká ndji hōy ká bil puoruo be. Roo lé, nzob ká do tul bol kusol key na báyyi zade nzedem, a fere ky-eri bay haŋa ri daa munu na ndaw lé, nzobke ku na, Ngerewuru a kóko ni ba nzob luye ká bil puoruo be. <sup>20</sup> Mi baa ha ri ta-tan: zadka i daa vu mbom bo tul fe ká Ngerewuru hii na kal tul vu mbom ká \*Fariziri báyyi \*nzob fére nzobri bol kusolri daa na ya lé, \*puoruo Ngerewuru na ba taa baari ya.»

### Fe fére ká se tul law fáa

<sup>21</sup> «Baari na, bay ká i baa ha bulu naari ká piedke lew na, i laa ndaw. Bayke baa mii: «Mù ti ika nzob ya; a zad-

ka nzob i hud le, i haŋa ni se pol nzob kúnj sal bayri ha ri daa bay bo tul-e hɔ ni kɔ seke fe †." 22 Roo le, bi na, mi baa ha ri ta-taŋ: nzob haɔ haɔ ka law-ε faa ni ka tul yu-ε le, maa bay seke ni pol nzob kúnj sal bayri. A nzob ka di yu-ε "mbuo" le, maa bay seke ni pol \*nzob kúnj sal bay luyeri. A nzob ka kɔ yu-ε ba kɔkɔ nzob le, maa bay vbuka ni bo bil huu ka ru-ruma ya. 23 Munu zu le, zadka mù se \*hul kani Ngerewuru bay haŋa ni \*fe poy, rɔɔ mú ker se tul yu-ɔ ka mù daa bay zih ni le, 24 mu ala fe poy na ku ka bo zaɛ, a mú yìi mú vaa zúɔ zih ni ndaw rɔɔ, mú ví mbi fe poyke na hɔ Ngerewuru báy.

25 «Zadka nzob daa bay zih mù, rɔɔ bo báy kɪ í se mbijw hɔy ba zad fɔŋ bay le, mu léke bayke zih ni ba vaa hɔy báy sed baari ka faa na ku, bo hɔ ni ka pɔŋ mù. Munu ya le, ka'a daa kpuru hɔ mù se nzaa nzob kúnj sal bay. Leε, nzob kúnj sal bay na a daa mù nduo ndúo dɔmɔy mgbaka nzobri hɔ ni suru mù yɔɔ bo hul sal. 26 Mi baa hɔ mù ta-taŋ ba tusue kɪ: mù ti tji ka zaɛ ku ya, kpuru maa báy mbɔl bori ka mù púo ɔ ngid bele ndaw rɔ!»

**Fe fére ká se tul dáa nun pie**

27 «Bay ká i baa ha ri na, ì laa ndaw. Bayke baa mii: "Mù ti dáa nun pie ya ††." 28 A roo le, bi na, mi baa ha ri ba tusue kɪ: nzob haɔ haɔ ka kɔ-kóm deke ba luu máy nzob báy nun pie le, ka naa zih ni ka bil law-ε dɔɔ ro zu. 29 Munu zu le, zadka nun-a fi hodo ze hɔ mù daa feyɔa le, mu ngókdo mú naa ni, mú vbu ni biŋ bo bisuy. Bay haŋa nun-a mbijw tiya na, ndad mba seke báy sùo-ɔri riw bele se zad kókɔ seke fe ká bil huu ka ru-ruma ya. 30 A zadka nduo hodo bo ze hɔ mù daa feyɔa le, mu kuŋ ni mú vbu ni biŋ bo bisuy. Bay haŋa nduo-ɔ mbijw tiya na, ndad mba seke báy sùo-ɔri riw bele se zad kókɔ seke fe ká bil huu ka ru-ruma ya.»

**Fe fére ká se tul níi máy nzob**  
(Mat 19.9; Mrk 10.11-12; Luk 16.18)

31 «I baa pola lew ndaw mii: "Nzob ká nii máy be na, ndad bay haŋa ni ka daa mbede níi máy be na, a hɔ ni ndaw rɔɔ a nii ni zól báy ‡." 32 A roo le, bi na, mi baa ha ri: wɔra nzob haɔ haɔ ka do báy máy ká nzaa wɔra kɪ ya, rɔɔ wɔra nii ni na, zadka máyke na yɔa wɔra kɪ le, wɔra ká nii ni na ze daa hɔ ni vi ba máy dáa nun pie. Wɔra nzob ká yɔa ni na kara daa nun pie ndaw.»

**Fe fére ká se tul haa hud**

33 «Rɔbay, bay ká i baa hɔ bulu naari ká piɛdke lew na, ì laa ndaw. Bayke baa mii: "Fe ká mù haa hud bay dáa na, mu pɔŋ fal-ε ya, a mú daa feke ká mù haa hudke ká nun Ngerembay na, hɔ ni ka ɔ báy zaɛ ††." 34 A roo le, bi na, mi baa ha ri bay haŋa ri haa hud ya mgbaŋ. Mu haa hud báy riŋ nulue ya, bay ji le, nulue na ba zad káw Ngerewuru. 35 Mu haa hud báy riŋ tusiri ya ndaw, bay ji le, tusiri na ba zad tɔkɔ bal-ε. Mu haa

† Tji kele 20.13; Kijina bol kusol ba sidike 17.8. †† Tji kele 20.14; Kijina bol kusol ba sidike 5.18. ‡ Kijina bol kusol ba sidike 24.1-4.  
†† Soro ped dáa Leviri 19.12; Tji kele 20.7; Kijina bol kusol ba sidike 5.11; 23.22; Ruɔ bari 30.2.

hud báy riŋ Zuruzalem ya, bay ji le, Zuruzalem na ba ngerepuo Mbay Luye. 36 Mu mgba tul-a mú háake hud ya ndaw, bay ji le, mù maa bay haŋa syy tul-a mbijw mini kara ka fuu ya ndaw, mù maa bay fére ni hɔ ni vi ba pire ya ndaw pi. 37 Ndad bay haŋa ri baa bay kpad hɔy. "Ba tusue" le, ba tusue kɪ, a "ba tusue ya" laa le, ba tusue ya kɪ laa zu. Bay hɔwri ká ì daa zuɔ dí ku na, uru saa luu ngereɛtemndaya ro zu.»

**Fe fére ká se tul vbída gbaa ndaa**  
(Luk 6.29-30)

38 «Bay ká i baa pola lew na, ì laa ndaw. Bayke baa mii: "Nzob ká fumra nun ky-ε le, i fúmra nun-ε na ndaw, a nzob ká haw sere ky-ε laa le, i háw ser-e na ndaw laa ††." 39 A roo le, bi na, mi baa ha ri: fe ndaya ká nzob daa zih mù na, mu vbída gbaa ndaake ya. Zadka nzob nda hala nun-a fi hodo le, mu fére fi gel hɔ ni ka nda ndaw. 40 Zadka nzob hii bay mbika tul-a bay seke mù zad fɔŋ bay bay yɔaŋa gari fi siya bo le, mu mbi maagari bo mú daa nde tul-e hɔ ni ndaw. 41 Zadka nzob sɔɔ mù bay haŋa mù se zih ni sal faa mbijw le, mu se zih ni sal faa sisi. 42 Nzob ká gɔŋ mù fe na, mu hɔ ni; a nzob ká hii bay kpáka mù fe laa le, mú béd ni ya.»

**Fe fére ká se tul híi nzob tul ngani**  
(Luk 6.27-28,32-36)

43 «Bay ká i baa ká piɛdke lew na, ì laa ndaw. Bayke baa mii: "Mù híi ky-ɔ, a mú tuŋ nzob tul ngani bo na káy." 44 A roo le, bi na, mi baa ha ri: ì kɔ nzob tul ngani baari ba nzob nun-rì, a í daa nzaa bay kere bay tul nzobri ká i daa nun-rì tuɔ síe. 45 Be ndaw rɔɔ, ì ví ba vu Bã baari Ngerewuru ká kaw nulue na báy. Be na, ka hɔ síe be tji tul nzob law mgbɔrɔri ndaw, nzob law kereri ndaw pi. Rɔbay, ka hɔ mbam tɔ tul nzob fe dáa báy zaɛri ká nun-ε ndaw, tul nzob fe dáa kaayari kara ndaw pi. 46 Zadka ì hii nzobri ká i kɔ ri ba nzob nun-rì kɪ hɔy na wɔa, bay ji ndaw rɔɔ Ngerewuru a haŋa ri fe tunduo le? Wɔa, \*nzob yɔaŋa larimbuori ká ì kɔ ri ba nzob ndayari na, i daa faa mbijw munu ndaw ya le woo! 47 Zadka ì hii soko hɔ yu baari kɪ hɔy na wɔa, fe ji ze ba fe kere ká do boɔ ká ì daa na le? Nzobri ká i tuu Ngerewuru ya hɔy kara, i daa munu na ndaw ya le? 48 «Munu zu le, ì do báy zaɛ nzedem faa mbijw munu ká Bã baari Ngerewuru ká kaw nulue do báy zaɛ nzedem na.»

**Fe fére ká se tul haŋa fe hɔ nzob kykuri**

6 Zezu baa na rɔbay mii: «Baari na, ì nze báy sùo-rì ká bay kóɔ Ngerewuru ká nun nzobri bay dáɔke sùo-rì hɔy ha ri kóke rì ya. Zadka ì daa munu le, ì ti zih fe tunduo ká luu Bã baari ká nulue na ya.

2 «Be ze, zadka mù mbi fe bay mgbáke ini zih nzob síe le, mu hɔ vɛm ka mgba ká dí káy káy ya. Mu daa munu ká nzob nzaa rúɔ bayri daa ká bil \*hul mbú kɪ bari báy faa buori bay haŋa nzobri písi ri ká dí ku na

†† Tji kele 21.24; Soro ped dáa Leviri 24.20; Kijina bol kusol ba sidike 19.21.



ya. Mì baa ha rì ta-taṅ ba tusue kị: bele fe tunduo bari kị ze i ziṅ dɔd ro ku. <sup>3</sup> Roo ɛ, bo na, zadka mù mbi fe bo báy nduo-ɔ fi hodo bay mgbáke ini ziṅ nzob síe ɛ, kɔkɔ ká nduo-ɔ fi gel ka kɔ feke na. <sup>4</sup> Be ndaw rɔɔ, fe haṅa ini bo na, a doko zad muni, ɛ, Bǎa-ka ká nulue ká kɔ fe ká nzob daa ká zad muni na, a haṅa mù fe tunduo ke na báy.»

### Fe fére ká se tul dáa nzaa bay kere

(Luk 11.2-4)

<sup>5</sup> «Zadka ì daa nzaa bay kere na, ì daa munu ká nzob nzaa rúc bayri daa ku ya. Bari na, i hii doko siya ndaw rɔɔ bay dáa nzaa bay kere ká bil \*hul mbú kị bari, báy faa buori ndaw bay dábké sùo-ri ká nun nzobri riw bele ha ri kɔ ri. Mì baa ha rì ta-taṅ ba tusue kị: bele fe tunduo bari kị ze i ziṅ dɔd ro ku. <sup>6</sup> Roo ɛ, bo na, zadka mù daa nzaa bay kere na, mu nduo hul nam bo, mú mgbá faa hul gbukru do tul-a, a mú daa nzaa báy kere ká pol Bǎa-ka ká do zad munike ziṅ mù na. ɛɛ, Bǎa-ka ká kaw nulue ká'a kɔ fe ká nzob daa ká zad muni na, a haṅa mù fe tunduo ke na báy. <sup>7</sup> A zadka ì daa nzaa bay kere na, ì káy fal bay taa mbijwke hɔy baṅguɔ munu ká nzobri ká i tuu Ngerewuru ya na ya. Bari na, i ker ká bil law-ri mii, bari baa bay ngi-ngji munu na ndaw rɔɔ, Ngerewuru a láa bay bari na báy. <sup>8</sup> Ì mbóro fe dáa bari na ku ya, bay ji ɛ, Bǎa baari ká kaw nulue na, kɔ fe ká ì se síeke na pola dɔd ndaw rɔɔ, ì vbi ni ku báy.

<sup>9</sup> «Munu zu ɛ, faa dáa nzaa bay kere na ze do key:

“Bǎa buru ká mù kaw nulue,  
Ndaɔ bay haṅa nzob haṅa haṅa ɛ,  
ka tuu mù bo huo-ɔ kị hɔy mù ba Ngerewuru.  
<sup>10</sup> Ndaɔ bay haṅa mu ví re mbay ká tusiri key.  
Ndaɔ bay haṅa nzob haṅa haṅa ká tusiri key na,  
ka daa fe ká law-a hii, munu ká i daa ká nulue na.  
<sup>11</sup> Mu haṅa buru ngaw, bo buru re maa buru ká vuri key.  
<sup>12</sup> Mu nda buma ka ziṅ buru ká tul fe dáa kɔyaya buru,  
faa mbijw munu ká buru kara buru nda buma ziṅ  
nzobri  
ká daa kɔyaya ziṅ buru ndaw na.

<sup>13</sup> Mu haṅa buru se bil nzaa úla ya,  
roo ɛ, mu yaa buru yaa mǎa ká bil nduo ngeretemn-  
daya.

[Tusueke ɛ, réke mbay ndaw, hurusuo ndaw,  
rɔɔ riṅ díka ndaw na ba taa bo baṅguɔ kpadara.  
Amem. Ndaɔ bay haṅa ni ka do munu na kị.]”

<sup>14</sup> «Ì kɔ, zadka ì nda buma ziṅ nzobri ká i daa kɔyaya  
ziṅ rì na ɛ, Bǎa baari ká kaw nulue na, a ndáka buma  
ziṅ rì ndaw. <sup>15</sup> Roo ɛ, zadka ì nda buma ziṅ nzobri ká i  
daa kɔyaya ziṅ rì na ya ɛ, Bǎa baari kara ti ndáka buma  
ká tul fe kɔyaya baari na ziṅ rì ya ndaw pi.»

### Fe fére ká se tul sán sùo

<sup>16</sup> «Zadka ì saṅ sùo-ri í sɔy fe ya ká pol Ngerewuru na, ì  
daa sùo-ri ba síe munu ká nzob nzaa rúc bayri ya. Bari  
na, i siṅ tul nun-ri mbid mbid bay haṅa nzobri riw bele  
i kɔ mii, i saṅ sùo-ri í sɔy fe ya. Mì baa ha rì ta-taṅ ba  
tusue kị: bele fe tunduo bari kị ze i ziṅ dɔd ro ku. <sup>17</sup> Roo  
ɛ, bo na, zadka mù saṅ sùo-ɔ mú sɔy fe ya na, mu wáa

nun-a, mú daa num ka nda tul-a, <sup>18</sup> bay haṅa nzob  
mbijw mini kara ka kɔ mii, mù saṅ sùo-ɔ saṅ na ya, ba  
Bǎa-ka ká do zad muni ziṅ mù na huo-ɛ hɔy ze kɔ. ɛɛ,  
be ká'a kaw nulue ká kɔ fe ká nzob daa ká zad muni  
na, a haṅa mù fe tunduo ke na báy.»

### Fe fére ká se tul feziṅa

(Luk 12.33-34)

<sup>19</sup> «Ì mby feziṅari ká tusiri key kibli kibli ya. Tusiri key  
na ba zad ká ndereri nde fe ká dí ndaw, fe kɔ vay ká dí  
a biɛ ndaw, nzob riibari kara vuo hul a í rii fe ká dí  
ndaw pi. <sup>20</sup> Roo ɛ, ì mby feziṅari ha Ngerewuru kóro ká  
nulue. Ba zad ká ndereri nde fe ká dí ya, fe kɔ vay ká dí  
a biɛ ya ndaw, riibari kara vuo hul a í rii fe ká dí ya  
ndaw pi. <sup>21</sup> Tusueke ɛ, zad ká feziṅa bo do dí na, ba  
zad ká law-a hɔy kara te dí nzokdo baṅguɔ ndaw.»

### Nun nzob do munu ba huu ndele be

(Luk 11.34-36)

<sup>22</sup> «Nun nzob na do munu ba huu ndele ká sùo nzob.  
Zadka nun-ari do báy kere ɛ, sùo-ɔri riw bele a táṅ kad  
kad. <sup>23</sup> Roo ɛ, zadka nun-ari ba sem ɛ, sùo-ɔri riw bele  
na a doko bil saṅ tilo. Be mini ze, zadka zad taṅa bo vi  
ba saṅ tilo nduṅ ɛ, saṅ tiloke ku na a doko mina ro  
ɛ?»

### Ngerewuru, mase feziṅa

(Luk 16.13)

<sup>24</sup> «Nzob mbijw maa bay dáa ped haṅa bǎa gaṅ beri sidi  
ya, bay ji ɛ, a ím nzob mbijwke, a hii nzob sidike, mase  
a zúo ziṅ nzob ni, a tuṅ bay nzob nu. Ì maa bay séke fal  
Ngerewuru ndaw, rɔɔ fal feziṅari ká tusiri key ndaw bu-  
ruk sidi bele ya.»

### Dáa law bo tul Ngerewuru nzokdo

(Luk 12.22-31)

<sup>25</sup> «Sawke mini ze, mì baa ha rì: ì haṅ law-ri ka nzáa-ri  
bay tul fe sɔm, mase mbii nzokɔ ká ì se síeke bay  
káwke báy kumnun na ya, mase bay tul gari ká ì ndúo  
na kara ya ndaw. Wǎa, káw báy kumnun baari na kal  
tul fe sɔmri, a sùo-ri kara kal tul gari ká ì nduo ndaw  
na ya ɛ woo? <sup>26</sup> Ì mbi nun-ri í kɔ nduyri ká i haṅari tum-  
bam siya ku. Bari na, i ru fe ya ndaw, í vbie fe pay í daa  
zuo bil pul ya ndaw, roo ɛ, Bǎa baari ká kaw nulue na  
hɔl ri. A wǎa baari na, ì kal tul-ri kal ya ɛ woo? <sup>27</sup> Ká  
sakra baari key na wǎa, nzob ve ze báy faa law-ɛ ká  
nzaa ni na, a máa bay dáa nam kị nde tul nam káw báy  
kumnun be na ɛ woo?

<sup>28</sup> «A munu ku waa, bay ji ndaw rɔɔ, ì haṅ law-ri nzáa rì  
bay tul gari ndúo do sùo-ri ɛ? Ì békle fukri feri ká do  
mbyu ká bil wáari ku í kɔ. I daa ped ya, í kaṅ gari ya  
ndaw. <sup>29</sup> Roo ɛ, mì baa ha rì ta-taṅ: Mbay Salomɔṅ kị  
ká ba nzob riṅ díka ká'a kaw bil feziṅa badaṅ na hɔy  
kara, ka nduo gari nduy mba fukri fe niri na key ya.  
<sup>30</sup> Feri ká fuu do mbyu ká bil wáari ká do vuri key, ká  
ruo ɛ, i fǎa ri zuo huu hɔy ɛ, Ngerewuru kɔ-kóm ba tul-  
ri a ha ri fuu mbyu ba gama ku ya rɔɔ, maa bay baari  
ze, ka ti haṅa rì gari ká ì se síeke na ya ɛ woo? Áa,

baari ká mbika law baari ndji na! <sup>31</sup> Munu zu le, ì hã law-rì ka nzáa rì í baa mii: “Fe ji ze buru sɔŋa,” mase “Fe ji ze buru nzɔkɔ,” mase “Gari ji ze buru ndúo le” na munu ya. <sup>32</sup> Nzobri ká i tuu Ngerewuru ya ze i nzaa ferì ká mini key banɔu. Roo le, Bãa baari ká kaw nulue na kɔ ferì ká ì se síeke na kɔ. <sup>33</sup> Ì nzaa faa hã Ngerewuru ze ka re mbay ká tul-rì, a í daa fe ká do báy zadɛ pola dekɛ ro le, a haŋa rì fe niri ká ì se síeke na riw bele nde dí báy. <sup>34</sup> Munu zu le, ì hã law-rì ka nzáa rì bay tul nam taa ruo ya, bay ji le, nam taa ruo na, do báy fe kér bay be kɪ. Bil namri mbijw mbijw riw bele na do báy fe kér bay bari.»

### Ì daa bay ka bo tul nzob ya

(Luk 6.37-38,41-42)

**7** Zezu baa na rɔbay mii: «Ì daa bay ka bo tul nzob ya, bay haŋa bo Ngerewuru kara ka daa bay bo tul-rì ya, <sup>2</sup> bay ji le, Ngerewuru a daa bay bo tul-rì faa mbijw munu ká ì daa zinj ky-i baari na ku. Faa mbijw munu ká ì lie fe hã nzobri na, be ndaw ze Ngerewuru a líeke fe ha rì.

<sup>3</sup> «Wãa, bay ji ndaw rɔɔ mù gede kóm ba bum suy ká bo nun yu-ɔ, a mú kɔ kparaŋ ká bo nun-a ku ya wým hɔy le? <sup>4</sup> A ku wãa, mù daa mina mú baa hã yu-ɔ mii: “Hã mi mbi bum suy ká bo nun-a ku hã mù,” a laa ká kparaŋ bo nun-a ku le? <sup>5</sup> Bo nzob nzaa rúɔ bay! Kparaŋ ká bo nun-a na, mu mbi pola a mú kɔ zad ka ta-taŋ ndaw rɔɔ, mú kɔ faa mbika bum suy ká bo nun yu-ɔ na ku báy.

<sup>6</sup> «Fe ká do bod ba taa Ngerewuru na, ì mbi í hã nzob law mgbɔrɔri ká i do munu ba váyri na ya, ká i mgbaka í fere í daa so tul-rì í loro rì yak yak. Rɔbay, ì vbuku fe kere Ngerewuru ká ì kɔ ba fe ká ndad bamba tasiri na ka zúɔ pol nzobri ká i do munu ba mbel puɔri na ya, ká i mgbaka í tɔd duŋa duŋa.»

### Vbi Ngerewuru fe ká ì se síeke

(Luk 11.9-13)

<sup>7</sup> «Ì vbi Ngerewuru fe, le, a haŋa rì. Ì nzaa fe, le, ka'a mbika bo pol-rì ha rì báy. Ì nda faa hul, le, ka'a mgbúda ha rì, <sup>8</sup> bay ji le, nzob hãa hãa ká vbi ni fe le, a haŋa ni; a nzob ká nzaa fe le, a mbika bo pol-e hã ni. Ze, nzob ká nda faa hul le, a mgbúda hã ni. <sup>9</sup> Wãa, nzob ve ká sakra baari key ká vi-e vbi ni ngaw le, ka'a mbika tisaw ze bo nduo-ɛ hã ni le? <sup>10</sup> Mase vi-e vbi ni sji le, a mbika kuɔɔl ze hã ni le? <sup>11</sup> Baari ká ì ba nzob law ndayari le, ì kɔ faa haŋa fe kereri hã vu baari ku ya rɔɔ, maa bay Bãa baari ká kaw nulue ze, ti haŋa fe kereri hã nzobri ká i gɔŋ ni na ya le woo!

<sup>12</sup> «Feri riw bele ká ì hii bay haŋa ky-i baari daa ha rì na, baari hɔy kara ì daa faa mbijw munu hã nzobri. Be ze ba mǎra saw bay \*mbede bol kusol \*Moyze báy mbede taa \*nzob yãŋa bayri saa nzaa Ngerewuru ká i daa.»

### Ì mbi faa kumnun taa tusueke

(Luk 13.24)

<sup>13</sup> «Zadka ì hii kumnun taa tusueke na, ì nduo báy faa hul ká aa ya hiyaw, bay ji le, faa hul ká se ba zad bɛe na aa banɔŋ. Faa séke ba baɔi hɔy kara se ya ndaw, a hã nzobri ngji bamba i se di buɔ buɔ. <sup>14</sup> Roo le, faa hul ká se ba zad kumnun taa tusueke na aa ya, a séke ba baɔi kara ngɔŋ bamba tasiri ndaw, a nzobri ká i zinj faake na, i ngji ya nzekɛ hɔy.»

### Kóko puu báy lereke

(Luk 6.43-44)

<sup>15</sup> Ì nze báy sùo-rì bay tul nzobri ká i di sùo-rì ba \*nzob yãŋa bayri saa nzaa Ngerewuru na. Zadka i vi luo-rì le, i daa sùo-rì munu ba baɔuri, roo le, bil law-rì ká nziya na i ba váy koyri ká mgbɔr bamba. <sup>16</sup> I kóko ri báy ped daa bari. Wãa, nzob a hóro tavɔkɔ saa kurikuŋ le woo? Mase, nzob a hóro nzum saa ngatukru ndaw le woo? <sup>17</sup> Puu hãa hãa ká do báy kere na, a líe lereke báy kere. A roo le, puu ká ndaya na, a líe lereke ndaya. <sup>18</sup> Puu kere na ti máa líe lereke ndaya ya, a puu ká ndaya na kara ti máa líe lereke báy kere ya ndaw. <sup>19</sup> Puu hãa hãa ká lie lereke ndaya na, i téke ni nzed bay vbuka ni bo huu. <sup>20</sup> Munu zu le, báy ped daa bari nzobkeri ku na ndaw rɔɔ, ì kóko ri báy.

### Ndad bay daa law hiiya Ngerewuru

(Luk 13.25-27)

<sup>21</sup> «Nzobri ká i di mì “Mbay, Mbay” na, i ti doko sakra nzobri ká Ngerewuru re mbay ká tul-rì na riw bele ya. Roo le, ba nzobri ká i daa law hiiya Bãa ká kaw nulue na huo-rì hɔy ze i doko dí. <sup>22</sup> Síeke ku na, nzobri ngji bamba i báa hã mì mii: “Mbay Mbay, wãa buru yã bay saa nzaa-a búru baa hã nzobri báy riŋ-a ya le” mase, “Buru dí riŋ-a búru níike temndayari ká tul nzobri ya le” mase, “Buru daa fe saŋri bod bod ngji bamba báy riŋ-a ya le?” <sup>23</sup> Báyi le, mì báa ta-taŋ ha ri mii: “Mì tuu rì ba mbijw ya mban! Ì zól ká nzaa-i ba lew, baari nzob fe daa kãyari!”»

### Dáa hul do tul tisaw

(Luk 6.47-49)

<sup>24</sup> «Be mini ze, nzob hãa hãa ká laa bayri ká mì baa key, a yãa a dáake ped le, ka do munu ba nzob nun nzem ká daa tigbãa hul be báy tisaw. <sup>25</sup> Ze mbam tɔ hã mbii yãa zad remleŋ remleŋ ká saw hulke, mase zuu kuu báy ngóŋke bivbid bivbid ká tul hulke na ku hɔy kara, hulke haw ya, bay ji le, tigbãa hulke na i daa báy tisaw. <sup>26</sup> Roo le, nzob hãa hãa ká laa bayri ká mì baa key, a dáake ped ya le, ka do faa mbijw munu ba mbúo nzob ká daa hul be do tul dikudi. <sup>27</sup> Zadka mbam tɔ na, mbii yãa zad remleŋ remleŋ ká saw hulke. Zuu kuu báy ngóŋke bivbid bivbid ká tul hulke na hã ni haw wuruk zuo siri hã hulke ku na bɛe ba hɛe bamba tasiri.»

<sup>28</sup> Zadka Zezu fere nzobri fe key na ɔ báyi le, tuku ruo nzobri ha ri kaw silili bay tul gosi fe fere be, <sup>29</sup> bay ji le, ka fere ri fe báy hɔrusuo ká uru saa luo Ngerewuru bo,

ka fere ri fe munu ká nzob fére nzobri \*bol kusol bari fere ri na ku ya.

### Ze zu vaa nzob ká kpjri do sùo-ε

(Mrk 1.40-45; Luk 5.12-16)

**8** Zadka Ze zu dí saa tul mbɔɔ na, ruɔ nzobri ngjji bamba se fal-ε wuu wuu. <sup>2</sup> Bá yji le, nzob mbijw munu ká kpjri do sùo-ε na soro a ví huku pol-e gburuk a baa hã ni mii: «Mbay, zadka mù hii le, mù maa bay haɲa sùo-i key na duo mgberen †.»

<sup>3</sup> Lεε, Ze zu ndada nduo-ε a zaa ni a baa hã ni mii: «Mì hi-hii! Sùo-ɔ na ka duo mgberen hã mù.» Zade ku hɔy le, kpjri be na ɔ hã sùo-ε duo mgberen. <sup>4</sup> Falε ku le, Ze zu baa hã ni mii: «Mu laa bay key bá y kere! Kɔkɔ ká mu baa bayke hã nzob! Roo le, mu se mú vãa kíe sùo-ɔ hã \*nzob fe poy Ngerewuru ka ɔ. Falε ku ro le, \*fe poy ká \*bol kusol \*Moyze mbi nzi-ε ká dí hã nzobri ká kpjri do sùo-ri ká i vaa le i puo na, mu puo ††. Be ndaw ɔɔ, a kíe nzobri riw bele ha ri ɔ mii, sùo-ɔ na vaa bá y kere bá y.»

### Ze zu vaa led ped ngerenzob yum

(Luk 7.1-10; Zaa 4.43-54)

<sup>5</sup> Zadka Ze zu do ndúo ba bil puo ká Kapernayum na bá yji le, ngerenzob yum mbijw munu ká Rɔm soro ba lakun-ε, a kod ni bay haɲa ni ka ɔ ni. <sup>6</sup> Ka baa hã ni mii: «Mbay, led ped bi naa hula bá y sem hã sùo-eri hu wũɔ riw bele, a ɔ seke fe ngjji bamba tasiri.» <sup>7</sup> Lεε, Ze zu baa hã ni mii: «Mì séke vãw bay vãa vaa ni.» <sup>8</sup> Bá yji le, ngerenzob yum na yjiɲra bá y bay hã ni mii: «Mbay, bi hɔy mì maa bay haɲa mù daa tul-a nduo bil hul bi ya. Roo le, mu baa bay mbijw kji hɔy le, sùo led ped bi na a vãa bá y kere, <sup>9</sup> bay ji le, bi hɔy kara mì do bá y gan tul-iri ká mì daa bol nzaa-ri, a mí do bá y nzob yum biri ká i daa bol nzaa-i ndaw pi. Zadka mì baa hã nzob mbijw mii: “Mu se,” le, ka se na kji. A mí baa hã nzob kji mii: “Mu vi,” le, ka vi. A mí yji mí baa hã led ped bi mii: “Daa fe key,” le, ka daa feke na kji.»

<sup>10</sup> Zadka Ze zu laa baykeri na munu bá yji le, tuku ni hã ni baa hã nzobri ká i se fal-ε na mii: «Mì baa ha ri ta-taɲ ba tusue kji: ká sakra led Izarayelri riw bele na, mì ziji kiji nzob ká daa law-ε bo tul-i mini key na ya.

<sup>11</sup> Rɔbay, mì baa ha ri: nzobri ngjjiɲra bamba i uru saa fi tji síe bá y fi riɲ síe í mba zad ká w ká nzaa fe sum ziji \*Abaraham, Izak, bá y \*Zakob ká \*puoruo Ngerewuru.

<sup>12</sup> Roo le, nzobri ká i ker mii, bari ba led bil puoruo Ngerewuru na, ka'a vbúku ri zuo fal kpaɲ ká ba bil suɲ tilo. Zade ku na, nzobri réke rew bá y mbii nun-ri mg-bobo mgbobo, a í su sere-ri ngɛr ngɛr ká dí.»

<sup>13</sup> Falε ku le, Ze zu baa hã ngerenzob yum na mii: «Mu se puɔ. Ndad bay haɲa feke ka daa munu ká mù dáake law-a bo tul-e na.» Lεε, ká zade ku hɔy sùo led ped be na vaa ni.

### Ze zu vaa nzob suoseremri ngjji bamba

(Mrk 1.29-34; Luk 4.38-41)

<sup>14</sup> Rɔbay, Ze zu se bil hul Piyer, le, ka ziji máa fay Piyer ká sùo-ε mbi huu bid bid naa hii ká dí. <sup>15</sup> Bá yji le, ka zaa nduo-ε, le, ká zade ku hɔy sùo zaɲa be na ɔɲ ni hã ni uru siya a daa fe sum hã ni sy.

<sup>16</sup> Zadka síe daa nduo-ε bo tul vay puu der na bá yji le, nzobri ngjji bamba ká temndayari do tul-ri na, i fã ri í séke hã Ze zu. Lεε, bá y bay ká tji saa nzi-ε na ka níike temndayari a vaa nzob semri riw bele. <sup>17</sup> Fe ká'a daa na, hã bay ká Ezay nzob yãaɲa bay saa nzaa Ngerewuru baa na, do munu bá y zade. Bayke baa mii: «Be na, ka fãa kpede naari do tul-e, a yãa suoserem naari a sob ‡.»

### Séke fal Ze zu ba fe vbem ya

(Luk 9.57-62)

<sup>18</sup> Nam mbijw munu ká ruɔ nzobri kiri Ze zu gbuk na bá yji le, ka mbi nzi-ε hã led nduobal-eri bay túo maambii ba fi kelu. <sup>19</sup> Lεε, nzob fére nzobri \*bol kusol mbijw munu soro ba lakun-ε a baa hã ni mii: «Mbay, zadri riw bele ká mù séke dí na, mì séke fal-a nji m nji m.» <sup>20</sup> Bá yji le, Ze zu yjiɲra bá y bay hã ni mii: «Mínri na, luɔ nam bari do dí, a nduyri hɔy kara kpaɲ nam bari do dí ndaw. Roo le, bi \*Vu Nzob na, zad ká bay haɲa mì daa tul-i nduo dí, bay mgbaka tãram sùo-i ká dí na tiya.»

<sup>21</sup> Lεε, nzob kji mbijw munu ká ba led nduobal-ε baa hã ni mii: «Mbay, mu ɔɲ faa hã mì se mí vãa vóro bá a ndaw ɔɔ, mí yji mí se fal-a bá y.» <sup>22</sup> Bá yji le, Ze zu yjiɲra bá y bay hã ni mii: «Mu se fal-i, a bo mú ɔɲ hã bari ká i do munu ba nzob hude ri na i vóro hud kji.»

### Ze zu hã nzaa zuu kuɲ nzed

(Mrk 4.35-41; Luk 8.22-25)

<sup>23</sup> Falε ku le, Ze zu hil a kaw bil tuo, le, led nduobal-eri su ni a í se dí maa fe. <sup>24</sup> A le, ká zade ku hɔy, bawda zuu bura uru a kuu bivbid bivbid ká tul maambii na hã mbii nda nzaa tuo paw pãw a puɔa tul-ri. Roo le, Ze zu na-nam. <sup>25</sup> Bá yji le, led nduobal-eri soro ba lakun-ε í tuma ni í gúuke fe hã ni mii: «Mbay, mu yãa buru! Naa húkari!»

<sup>26</sup> Lεε, Ze zu baa ha ri mii: «Daa mina ɔɔ, ì ba toko mi-ni le? Mina ɔɔ, mbika law baari ndji mini key hɔy le?» Ro, a uru siya a baa bay ngɔ-ngɔɲ ziji zuu bá y mbii na, le, nzaa-ri kuɲ nzed a hã zad do ndiɲ. <sup>27</sup> Bá yji le, nzobri ká i do zade ku na i kaw yer í baa mii: «Ledban key na wãa, ba kiji nzob ji ndaw ɔɔ, mbii bá y zuu kara daa vu mbom bo tul-e mini key le?»

### Ze zu vaa wãrari sidi ká temndayari do tul-ri

(Mrk 5.1-20; Luk 8.26-39)

<sup>28</sup> Zadka Ze zu tuo mbii a tji fi kelu ká tusiri nzob Gadarari na bá yji le, wãrari tul-ri sidi ká temndayari do tul-ri na, i tji saa puy kuo ká Zibri voro hud ká dí a í suɔ nun-ε. Ká bil kɔrke ku na, nzob maa bay mbika faa tji dí

† Bol kusol Ngerewuru baa mii, nzob ká kpjri do sùo-ε na, ka maa bay séke hul kani Ngerewuru mbãa, bay ji le, ka ba nzob ká taɲ kad kad ká nun Ngerewuru ya. †† Í kji Soro ped dáa Leviri 14.10.

‡ Ezay 53.4.

ya, bay ji le, nzobkeri ka temndayari do tul-ri ka i mg-bor bamba na i do di. <sup>29</sup> Bayji le, i tii saw daa fe bokoko bokoko mii: «Bo Vu Ngerewuru, fe ji ro, mu nzaake fal buru le woo? Mu vi bay daa nun buru tuo sie pola ndaw ro, nam kun sal bay na ka vi bay le?»

<sup>30</sup> Di ya bay zafe ku na kudu mbel pucri ngji bamba i do suna fe. <sup>31</sup> Bayji le, temndayari na i kod Zezu i baa mii: «Zadka mu nii buru le, mu ha buru rii tul mbelri na ku.» <sup>32</sup> Lee, ka baa ha ri mii: «I tji i se!» Bayji le, temndayari na tji ka tul nzobri ka sidi na, i duu i vaa rii tul mbel pucri na. Zafe ku hoy le, kudu mbelri ka riw bele ku na, i zuo dul vbububu bay takra, i tji nzaa ngen i zod kirim kirim zuo maambii ha mbii ya ri gbay bay zad bari riw bele. <sup>33</sup> Bayji le, nzob kor mbel pucri na, i haw dul i se bil ngerepuo, i vaa kji bay feri riw bele ka kal, bay bay ka se tul temndayari ka i tji saa tul nzobri ka sidi na ha nzobri laa. <sup>34</sup> Lee, nzobri ka bil ngerepuo ku riw bele na, i tji bud bud i suu nun Zezu. Zadka i mbi nun-ri i ko ni na bayji le, i kod ni bay ha na ni ka zol ka tusiri bari.

### Zezu vaa nzob ka suo-ε hu wu

(Mrk 2.1-12; Luk 5.17-26)

**9** Zezu hil a kaw bil tuo a tuo maambii a yji a se puo be. <sup>2</sup> Lee, i mbi nzob mbijw munu ka suo-ε hu wu ka naa hii i vike ha ni. Zadka Zezu ko law-ri ka i daa bo tul-e na bayji le, ka baa ha nzob ka suo-ε hu wu na mii: «Vu-i, mu sin law-a; feya bori na, mi nda bumake ziji mu ro.» <sup>3</sup> Bayji le, nzob fere nzobri \*bol kusol hneri ka i laa bayke na, i ker bay ka bil law-ri i baa mii: «Ledban key na, baa bay a tjirike rin Ngerewuru †.» <sup>4</sup> Lee, munu ka Zezu ko ker bay bari ko na, ka fere a vbi ri mii: «Bay ji ndaw ro, i do bay ker bayri ka ndaya mini ka bil law-ri le? <sup>5</sup> Bay ha ze baake se ya le? «Mi nda buma feya bori na ziji mu,» mase, «Uru siya mu se sed» le? <sup>6</sup> Roo le, mi hii bay ha na ri ko, bi \*Vu Nzob na, mi do bay hirusuo ka tusiri key bay ndaka buma ka tul feya nzobri!» Bayji le, ka zafe ku hoy, Zezu baa ha nzob ka suo-ε hu wu na mii: «Uru siya mu mbi hii bo mu se pu!» <sup>7</sup> Lee, ledban na uru siya a zol faa pu. <sup>8</sup> Zadka ruo nzobri ko feke na munu bayji le, hie daa ri zikiki ha ri pisike Ngerewuru bay tul kiri hirusuo fe daa sa ka mini ka daa ha nzobri na.

### Zezu di Matiye

(Mrk 2.13-17; Luk 5.27-32)

<sup>9</sup> Zezu zol ka zafe ku a do kali bayji le, ka ko nzob mbijw ka rin-ε ba Matiye kaw hul ya ya larimbuo. Bayji le, ka baa ha ni mii: «Mu se fal-i.» Lee, Matiye na uru siya a se fal-ε.

<sup>10</sup> Nam mbijw ka Zezu kaw nzaa fe sum ka puo Matiye na, \*nzob ya ya larimbuori bay nzobri ka soro bay bari mgba ndaya ka \*Fariziri di ri ba nzob feyari na, i vi ngji bamba i kaw nzaa fe sum ziji Zezu bay led

† Bari Zibri na, i ko mii, ba Ngerewuru ki hu-ε hoy ze maa ndaka buma feya nzobri ziji ri. Zadka Zezu nda buma feya ledban na, nzob fere nzobri bol kusolri do ziji ni gal gal, bay ji le, Zezu ka nda buma ziji nzob a vaa ni na, kie mii ka ba Ngerewuru.

nduobal-eri. <sup>11</sup> Zadka Fariziri ko fekeri na bayji le, i vbi led nduobal-eri mii: «Bay ji ndaw ro, gan tul-ri na su fe ziji nzob ya ya larimbuori bay nzobri ka soro bay bari mgba ndaya mini key le?»

<sup>12</sup> Bayji le, Zezu laa bay bari na a baa mii: «Nzobri ka suo-ri do bay kere bay na, i se sie nzob ha ya sawpuu vaa nzob ya. Roo le, nzob suoseremri ze se sie nzob ha ya sawpuu. <sup>13</sup> Munu zu le, i se i fere saw bay ka Ngerewuru baa do bil mbede be na i ko. Ka baa mii: «Koko nun sie nzob ze rii law-i bo, ba \*fe poy ka i puo ha mi ze rii law-i ya †.» Mi vi bay dika nzobri ka i ker mii, bari ba nzob daa fe bay zaderi na ya, roo le, mi vi bay tul nzobri ka i ko suo-ri ba nzob feyari.»

### Bay ka se tul taw fe bay fe fe

(Mrk 2.18-22; Luk 5.33-39)

<sup>14</sup> Bayji le, led nduobal Zaa Batisri soro i se luo Zezu i vbi ni bay mii: «Waa bay ji ndaw ro, buru \*Fariziri na, buru sa suo buru banguo, a ko led nduobal-ari maa, i daa munu ya le?» <sup>15</sup> Lee, Zezu yijra bay bay ha ri mii: «Nzobri ka i di ri vi zad suoriya ya ya ki na, zadka nzob may fie do ziji ri ko bay na, i maa daa suo-ri ba sie le? Munu ya mgban! Roo le, namri ka a vi vuku na, i naa nzob may fie ka sakra bari; be ndaw ro i san suo-ri bay. <sup>16</sup> Ro bay, nzob mbijw ti mbika nzaa gari fie bay buoke nun taw gari ya, bay ji le, nzaa gari fie ku na, a ha ya taw gari na god tir tir ha god garike ku na mba taa pola ku ro bay. <sup>17</sup> Do faa mbijw munu ndaw, nzob ti an him fie zuo taw bol hucri ya. Zadka nzob daa munu le, bol hucri na a fuo kpom, le, him na a zuo bisuy, bol hucri kara a bie ndaw. Roo le, him fie na i an zuo bol hucri fieri. Be ndaw ro, him bay bol hucri na, i mgbaka ki zeb zeb bay kere bay ‡.»

### Zezu vaa may tikdi, bay may ka suoserem sim daa ni

(Mrk 5.21-43; Luk 8.40-56)

<sup>18</sup> Zadka Zezu do baa bay ziji ri ko bay na bayji le, mbay Zib mbijw munu vi huku siri gburuk ka pol-e a baa ha ni mii: «Vu-i ka ba led may tikdi na hu ka timbede key. Munu hoy kara mu vi daa nduo-ε bo tul-e, le, ka a yji a kaw bay kumnun.» <sup>19</sup> Lee, Zezu uru siya bay led nduobal-eri a i se fal-ε.

<sup>20</sup> Zadka i se nun-ri ba pola na bayji le, may mbijw munu ka suoserem sim daa ni mbiimbam duo fale sidi ro na, soro a vi bay fal Zezu a zaa nzaa gari be ka fi siri, <sup>21</sup> bay ji le, ka baa ka bil law-ε mii: «Zadka mi ziji faa mi zaa nzaa gari be ki hoy le, suo-i na a vaa.» <sup>22</sup> Bayji le, Zezu fere kom a ko ni a baa ha ni mii: «Vu-i mayke, mu sin law-a, bay ji le, law-a ka mu daa bo tul-i na, ha suo-ε na vaa mu.» Ka zafe ku hoy le, suo led may tikdi na vaa ni.

†† Oze 6.6. I kji 1 Samiyel 15.22 bay Mise 6.8 ndaw. ‡ Ka bil sewke ku na, hu vuy ka i sa ba bol ze Zibri kor him do di. Zadka him na vi loj bayji le, hew bol hu na. Munu zu le, do nun an him fie do taw bol ya, bo munu ya le, bol na a fuo. Ka bil bay key na, Zezu hii bay baa mii, taw fe daa Zibri na, ti maa bay fe fie ka Zezu vike ha nzobri ya.

<sup>23</sup> Zadka Zezu tji puo mbay na báyyi le, ka kɔ nzobri ká i mgbá tjiw bari gbiri gbiri do nduo-ri ká í do di ya bay súka nzob vóro hudri, ɔɔ ruo nzobri ká i guu fe gũrum gũrum ndaw. <sup>24</sup> Lɛɛ, Zezu baa ha ri mii: «Í tji ba kele, bay ji le, led máy tikdi key na hu ya, roo le, ka na-nam.» Báyyi le, bari na i síe ni síe hɔy. <sup>25</sup> Zadka Zezu hɔ ruo nzobri tji kele na báyyi le, ka nduo a se hula, a vaa mgbá nduo led máy tikdi na hɔ ni uru siya. <sup>26</sup> Lɛɛ, soro bayke na yaa zad kpol kpol ká tusirike ku riw bele.

### Zezu vaa rɔwri sídi, báyyi nzob ká kusol-e mbii gbãh

<sup>27</sup> Zadka Zezu zɔl ká zadɛ ku báyyi le, rɔwri tul-ri sídi i dii fal-ɛ í guu fe báyyi bawda kusol-ri belɛn mii: «Kód nguo hɔy \*vu bulu David, mu kɔ nun síe buru!» <sup>28</sup> Zadka Zezu tji puo na báyyi le, rɔwri ká tul-ri sídi na i soro í vi lakun-ɛ, le, ka vbi ri bay mii: «Lɛɛ, ì kɔ mii, mì maa bay dáa fe ká ì vbi mì na le?» Lɛɛ, i yjiira báyyi bay hɔ ni mii: «Ùu, Mbay, mù ma-maa.» <sup>29</sup> Báyyi le, Zezu zaa nun-ri a baa mii: «Feke ka do munu ha ri maa báyyi zad law-ri ká ì dáa bo tul-i.» <sup>30</sup> Lɛɛ, nun-ri na mgbuɔa gberɛɛ ha ri kɔ-kóm. Falɛ ku le, Zezu baka ri ngɔ-ngɔn mii: «Í laa báyyi kere ndaw ɔ! Í hɔ nzob mbijw mini kara, ka laa bay fe ká kal key na ya.» <sup>31</sup> Roo le, tji bari ku hɔy le, i lo soro Zezu ká tusirike na ku riw bele.

<sup>32</sup> Zadka rɔwri na i do zól munu hɔy le, nzobri vi báyyi nzob mbijw ká temndaya do tul-e hɔ kusol-e mbii gbãh na hɔ Zezu. <sup>33</sup> Falɛ ká Zezu nii temndaya ká tul-e na báyyi le, ledban na tii sɔw báa bay. Lɛɛ, tuku ruo nzobri ha ri baa mii: «Í! Kiri fe ká mini key na, buru kɔ ká tusiri \*Izarayel key ba mbijw ya mgbãh!» <sup>34</sup> Roo le, \*Fariziri na i gede mii: «Ba mbay tul temndayari ze hɔ ni hyrusuo nii temndayakeri na ku.»

<sup>35</sup> Báyyi le, Zezu hɔari báyyi ngerepuori báyyi vu puori riw bele, a fere nzobri fe ká bil \*hul mbú kji bari Zibri, a ka-káa Bay Kere ká se tul réke mbay Ngerɛwuru ká tusiri key, ɔɔ a vaa nzob semri riw bele, báyyi nzob kpederi riw bele. <sup>36</sup> Zadka'a mbi nun-ɛ a kɔ ruo nzobri báyyi le, ka kɔ nun síe bari, bay ji le, nzobkeri ku na i tɔa bamba, a law-ri hɔy kara sɔa ndaw, munu ba baduri ká nzob kɔɔ ri tiya. <sup>37</sup> Báyyi le, ka baa hɔ led nduobal-eri mii: «Fe payri na ngji bamba a ngɔn maa vbíe, roo le, nzob pedkeri ngji ya. <sup>38</sup> Munu zu le, ì kód Ngerembay ká ba ngereenzob wáa na, hɔ ni ka pie báyyi nzob pedkeri ka ngji maa fe ha ri zúo tul nzob hɔwri ɔbay.»

### Nzob ndáy nzaapedri ká duɔ fale sídi

(Mrk 3.13-19; Luk 6.12-16)

**10** Zezu dí led nduobal-eri ká duɔ fale sídi ha ri vi luo-ɛ. Báyyi le, ka ha ri hyrusuo ká bay haɔa ri niike temndayari, a í váake nzob semri báyyi nzob kpederi riw bele. <sup>2</sup> Riŋ \*nzob ndáy nzaapedri ká duɔ fale sídi na ze do key: pola dekɛ le, ba Simɔn ká i di ni ba Piyer báyyi yu-ɛ Andere, Zak báyyi yu-ɛ Zaa, bari sídi bele ká i ba vu Zebede ndaw, <sup>3</sup> Filib báyyi Batelemi ndaw, Toma báyyi Matiye, be ká'a ba nzob yaaŋa larim-buo ndaw, Zak vu Alfe báyyi Tade ndaw, <sup>4</sup> Simɔn ká hii nzob beri a ru-ruy bay tul-ri ndaw, ɔɔ Zudas Iskariyod ká mbi tul Zezu ndaw pi.

### Zezu pie led nduobal-eri bay haɔa ri ka-káa bay be

(Mrk 6.7-13; Luk 9.1-6)

<sup>5</sup> Bari ká duɔ fale sídi key na, Zezu pie ri a baa ha ri mii: «Í se tusiriri ká sɔw nzobkeri ba Zib ya na ya, a í nduo bil puo mbijw ká kudu zad ká Samari na ya ndaw, <sup>6</sup> roo le, led Izarayelri ká i do munu ba vu baduri ká i ze-zee na ze ì se luo-ri. <sup>7</sup> Í se í vaa ka-káa bay mii: “Nam ká Ngerɛwuru tii sɔw réke mbay ká tul nzobri ká tusiri key na tɔn di mbãa deb hɔy ro.” <sup>8</sup> Í vaa nzob semri ndaw, nzobri ká i hu na kara, ì túma ri ha ri kaw báyyi kumnun ndaw, nzobri ká kji do sùo-ri kara, ì hɔ sùo-ri duo mgbereŋ ndaw, a í nii temndayari ká tul nzobri ndaw pi. Hyrusuo ká mì ha ri key na, mì ha ri hɔy hɔy. Ze baari hɔy kara, ì haɔa feke hɔy hɔy hɔy hɔy nzobri munu na ndaw. <sup>9</sup> Zadka ì mbi faa varu le, ì yaa lari mbijw mini í dáa bo bil bɔl baari ya. <sup>10</sup> Í se báyyi bɔl varu ya ndaw, ì fɔa gari ba sídi ya ndaw, ì fɔa dikɔnri ya ndaw, a í mgbá kɔw ya ndaw, bay ji le, nzob ped na do báyyi faa ká bay sɔŋa lere pedke.

<sup>11</sup> «Zadka ì tji ngerepuo, mase vu puo le, ì nzaa nzob ká maa bay mgbaka ri báyyi kere ndaw ɔɔ í se luo-ɛ, le, ì naa puo be na kpyru maa báyyi zól baari. <sup>12</sup> Zadka ì do ndúo bil puo nzobke le, ì hii soko hɔ nzobri ká i kaw di na í baa mii: “Dekeke ka sád zih ri.” <sup>13</sup> Zadka nzob puokeri mgbá ri báyyi kere le, fe sɔmi baari a doko tul-ri. A zadka i mgbá ri báyyi kere ya laa le, fe sɔmi baari na, a sád ba tul-ri kji sùo-ri. <sup>14</sup> Zadka nzobri mgbá ri báyyi kere ya, mase i hii bay láa bay baari ya le, ì tji ká bil hulke, mase bil puoke ku na, í nda kusal ká bal-ri kub kub. <sup>15</sup> Mii baa ha ri ta-taŋ ba tusue kji: nam kún sal bay na, bay ká i kún bo tul nzob puokeri ku na, a ngɔn kal tul-e taa hɔy ká i dáa bo tul nzob ndayari ká \*Sɔɔm báyyi Gomɔr na pavbad ɔbay †.»

### Dáa nun tuɔ síe ká bay tul Zezu

(Mrk 13.9-13; Luk 21.12-17)

<sup>16</sup> «Í kɔ, bi na mì pié ri munu ba baduri ká i do sakra váy koyri. Munu zu le, ì nze báyyi sùo-ri faa mbijw munu ká sɔyri, a í dáa fe ndaya mbijw ya munu ká beɛɛ pieri. <sup>17</sup> Í nze báyyi sùo-ri bay tul nzobri! I mgbaka ri í dáa ri zuo nduo nzob kún sal bayri; i ndáka ri báyyi ndoy dɔn ká bil \*hul mbú kji bari Zibri kara ndaw. <sup>18</sup> Í fɔa ri bay dáa ri kaw pol nzob réke tul puori ndaw, pol mbay luy-eri ndaw bay tul-i, a le, ká zadɛ ku na ì báa nasi bay ká se tul-i ká pol-ri báyyi pol nzob kji ká i ba Zib ya na ha ri laa. <sup>19</sup> A zadka i mgbá ri bay dáa ri kaw pol nzob kún sal bayri le, ì hɔ law-ri ka nzaa ri bay tul bayri ká i vaa báa na ku ya, mase faa báakeri ká i báa ká zadɛ ku ya ndaw. Bayri ká ì báa na, Ngerɛwuru a haɔa ni tji ká nzaa-ri ká bil sɔw síe ke ku báyyi. <sup>20</sup> Bayri ká ì báa na, ba baari ze ì báa ya, roo le, ba Tem taa Báa baari Ngerɛwuru ze a dáa zuo nzaa-ri ha ri baa báyyi.

<sup>21</sup> «Namke ku na yu kji mbika tul kji ha ri i ri ndaw, báa ledri dáa munu zih vu bari ndaw, a ledri kara i úru zih nzob mbón ri ri ha ri dáa bay hud bo tul-ri ndaw.

† Í kji Tiika sɔw fe 19.23-28. Puori ká Sɔɔm báyyi Gomɔr na Ngerɛwuru bie kpukdu kpukdu bay tul fe dáa yaa nzobkeri.

<sup>22</sup> Nzobri riw bele, i fúy rì bay tul-i. Roo le, nzob ká mgbaba ngc-ngcng kpyru tji gbyke le, Ngerewuru a yāna ni. <sup>23</sup> Zadka i daa nun-rì tuw síe ká bil ngerewuru hane le, i dúu í se puo kji. Mi baa ha rì ta-tan ba tusue kji: bil ngerewuru ká \*Izarayel na, i ti séke dí c riw bele ya hcy, bi \*Vu Nzob na, mi ví báy rin dika.

<sup>24</sup> «Nzob ká fere fe na, ka ti kál tul gan be ká fere ni fe ya; a led káw hcy kara ti kál tul báa káw be ya ndaw. <sup>25</sup> Munu zu le, nzob ká fere fe na, ka daa suoriya bay doko munu ba gan tul-e; a led káw hcy kara, ka daa suoriya bay doko munu ba báa káw be ndaw. A zadka i di mi bi báa puo ba \*Belzebul, ngeretemndaya na wāa, rin ji ro ze i tuu ha rì baari ká i ba led bil hul biri na le woo!»

### Nzob ká do nun hje ni (Luk 12.2-7)

<sup>26</sup> «Munu zu le, i daa hje nzob mbijw ya. Feri riw bele ká do lanzon na a tji do zad hie gbay gbay, a feri riw bele ká do zad muni kara, nzobri kókw riw bele. <sup>27</sup> Feri ká mi baa ha rì ká zad muni na, i káy í baa bayke ká bisie biribin. A bay ká mi baa ba dadi ha rì na kara, i ka-káake ba siya ká sikda puo rcc hā nzobri laa báy. <sup>28</sup> Nzobri ká i i naysuo nzob, a í maa bay ika para nun sùo nzob ya na, i hje ri ya. Roo le, i hje Ngerewuru ká maa bay bje naysuo báy para nun sùo sidi bele wuruk zuw zad kókw seke fe ká bil huu ká ru-ruma ya banquo na. <sup>29</sup> Tjiri na wāa, i fāa ri ba sidi ndaw rcc, i hie báy sji sji mbijw hcy ya le? Be nu ku hcy kara, zadka Báa baari na hā faa ya le, tji mbijw mini kara ti tódo bo siri ya. <sup>30</sup> Baari na, syu tul-rì hcy kara, Ngerewuru kji báy nzi-ε lem lem riw bele. <sup>31</sup> Munu zu le, i daa hje ya, bay ji le, ká nun Ngerewuru na, i kal tul tjiri wuruk wuruk kál rccbay!»

### Kie sùo ba nzob taa Krisi ká nun nzobri (Luk 12.8-9)

<sup>32</sup> «Nzob hā hā ká baa ta-tan ká nun nzobri mii, beri ba taa bi le, bi hcy kara, mi báa ta-tan ká pol Báa ká nulue ndaw mii, ka ba taa bi. <sup>33</sup> Roo le, nzob hā hā ká baa ta-tan ká nun nzobri mii, beri kó mi ya le, bi hcy kara, mi báa ta-tan ká pol Báa ká kaw nulue ndaw mii, mi kó ni ya.»

### Nzobri te bil kji bay tul Zezu (Luk 12.51-53; 14.26-27)

<sup>34</sup> «Kókw ká i kér ká bil law-rì mii, mi vi bay hāna dekeke ka do tusiri key. Mi vi bay hāna dekeke ka do ya, roo le, mi vi báy maamii téke bil kji. <sup>35</sup> Mi vi bay téke sakra led wāra nzob báy bi-ε, sakra led máy tikdi báy mi-ε, rcc sakra máa fay báy máy vi-e, <sup>36</sup> a nzob ini taa simri ká bil hul mbijw kara, i ví ba nzob tul ngani kji. <sup>37</sup> «Nzob ká hii bi-ε mase mi-ε kal mi le, ka maa bay bá nzob bi ya. Nzob ká hii vi-e wāake mase máyke kal mi le, ka maa bay bá nzob bi ya ndaw. <sup>38</sup> A nzob ká mbi puu say hud be a sob, a séke fal-i ya le, ka maa bay bá led nduobal-i ya †.

<sup>39</sup> «Nzob ká hii kókw kumnun be na, a doko báy kumnun taa tusueke ya. Roo le, nzob ká'a pón sùo-ε yod bay tul-i na, a zín kumnun taa tusueke.»

### Fe tunduo ká nzobri zín (Mrk 9.41)

<sup>40</sup> «Nzob ká mgbaba rì ba sùo-ε báy kere le, ka mgbaba mi ndaw zu. A nzob ká mgbaba mi ba sùo-ε báy kere laa le, mgbaba nzob ká píe mi na ba sùo-ε ndaw. <sup>41</sup> Nzob ká mgbaba nzob yāna bay saa nzaa Ngerewuru báy kere bay báa ká'a ba nzob yāna bay saa nzaa Ngerewuru na le, a zín fe tunduo munu ká nzob yāna bay saa nzaa Ngerewuru na ndaw; a nzob ká mgbaba nzob ká daa fe báy zadε ká nun Ngerewuru bay báa ká'a ba nzob ká'a daa fe báy zadε ká nun Ngerewuru na le, a zín fe tunduo munu ká nzob ká daa fe báy zadε ká nun Ngerewuru na ndaw pi. <sup>42</sup> Nzob ká hā mbii huoke tunguo tcy mbijw kji hcy hā led mbijw ká ndji ká sakra led nduobal-iri key bay báa ká'a ba led nduobal-i na le, mi baa ha rì ta-tan ba tusue kji: nzobke ku na a zín fe tunduo be.»

### Zāa Batis pie led nduobal-eri se luu Zezu (Luk 7.18-35)

**11** Zadka Zezu fere ri bay beri key na hā led nduobal-eri ká duw fale sidi na c munu báyji le, ka zol ká zadε ku a se nun-ε ba pola ba ngerewuru hāwri a fere nzobri fe, a ka-kāa Bay Kere hā nzobri ká bil tusirike.

<sup>2</sup> Zāa Batis ká i mgbaba ni naa hul sal na, zadka'a laa soro bay ped dáa \*Krisi na báyji le, ka pie led nduobal-ε hāneri ha ri vāa vbi ni <sup>3</sup> bay mii: «Wāa ba bo ze mù ba Krisi, nzob ká Ngerewuru waa bay píe ni ví yāa nzob na mase, buru Zibri buru giyan nzob kji báy le?»

<sup>4</sup> Leε, Zezu yjira báy bay ha ri mii: «I yji í se bo, í vāa kji fal ferri ká i laa báy suku-rì, í kó báy nun-rì ndaw key na hā ni laa. <sup>5</sup> Rāwri kó-kóm \*tan kad kad ndaw, nzob kpederi se siya kiyaw kiyaw ndaw, nzobri ká kpjri do sùo-ri kara, kpjri bari na c a pōn sùo-ri duo mgberēn ndaw, mbikiri laa bay ndaw, nzobri ká i hu hcy kara, i tuma í kaw báy kumnun ndaw, rcc i ka-kāa Bay Kere hā nzob kükuri ndaw pi. <sup>6</sup> Nzob ká daa law-ε bo tul-i a pōn ya le, suoriya ba taa be.»

### Nasi bay ká se tul Zāa Batis

<sup>7</sup> Zadka led nduobal Zāari na, i zol vāw báyji le, Zezu tii sājw báa bay se tul Zāa hā ruw nzobri mii: «Zadka i se bil law kōr bay láa káa bay Zāa ká kaa na wāa, fe ji ze i vāa kó le? Wāa, i se í vāa kó nzob ká do tul bay be ya munu ká ngasikri ká zuu kila ri mgbāya mgbāya le? Munu ya! <sup>8</sup> A wāa ba fe ji kji rcc i se í vāa kó le? I se í vāa kó nzob ká nduo gari nduy zjiri zjiri le? Kúy! Nzobri ká i nduo gari ká nduy munu ku na, bil puo mbay luyeri ze ba zad káw bari. <sup>9</sup> A ku wāa, fe ji kji rcc i se í vāa kó le? I se í vāa kó nzob yāna bay saa nzaa Ngerewuru le?»

† Nzob ká mbi puu say hud bay séke fal Zezu na, ba nzob ká do di ya bay kókw seke fe ndaw, bay huka bay tul-e hcy kara ndaw pi.

Nda ndad! Roo le, mi baa ha ri: be Zaa na, ka ba nzob yaaŋa bay saa nzaa Ngerewuru taa hɔyke ya, <sup>10</sup> bay ji le, be Zaa na, Ngerewuru baa bay se tul-e ka bil mbede be mii: "Bi na, mi pie led nzaaped bi ha ni vi do pol-a, bay haŋa ni ka leke faa bo pola ha mu †."»

<sup>11</sup> Zezu baa ha ri mii: «Mi baa ha ri ta-taŋ ba tusue ki: sakra nzobri ka mayri mboŋ ri ka tusiri key na, nzob mbijw mini ka kal tul Zaa Batis kal na, tiya. Ze munu hɔy kara, nzob ka ndji ka bil sew ka Ngerewuru tii saw reke mbay ka tul nzobri na, nzobke do bay fe sami mba tul-e taa Zaa Batis na pavbad. <sup>12</sup> Tii sawke saa sew ka Zaa Batis ka-kaa kpyru tji vuri key na, nzobri ha reke mbay Ngerewuru na ko seke fe ngji bamba tasiri, a nzob hyrusuori dar ri gbaw. <sup>13</sup> I ko, kpyru tji sewke taa Zaa na, \*mbede bol kusol \*Moyze bay mbede \*nzob yaaŋa bayri saa nzaa Ngerewuru riw bele na, i baa bay se tul sew ka Ngerewuru a tiika saw reke mbay ka tul nzobri. <sup>14</sup> A zadka i hii bay yaaŋa bay bi le, Zaa na ki ze do munu ba \*Eli ka nzob yaaŋa bayri saa nzaa Ngerewuru baa bay yi be na ††. <sup>15</sup> Nzob ka do bay suku le, ka laa.»

<sup>16</sup> «Nzob ve ndaw ko, mi mgbaka bay lieke nzobri ka timbede key le? I ri ledri ka i kaw kaa i guu fe ka sakra ki mii: <sup>17</sup> "Buru ul tjiw ha ri, le, i nda-nday ya! Buru di sim rew hudri ha ri kara, i re suo-ri ya ndaw!" <sup>18</sup> I ko, Zaa Batis na vi, a saŋ suo-e a sy fe ya ndaw, a nzo him ya ndaw. Lee, nzobri baa mii: "Temndaya ze do tul-e." <sup>19</sup> A bi \*Vu Nzob ka mi vi na laa le, mi sy fe ndaw, a mi nzo him ndaw, le, nzobri baa mii, mi ba nzob fe sum luye ndaw, mi ba nzob buo him ndaw, a mi mgba buo zinj \*nzob yaaŋa larimbuori bay nzobri ka soro bay bari mgba ndaya ndaw, le ji maale. Roo le, nun nzem taa Ngerewuru na, kie suo-e ba fe ka do bay zadde bay faa lere ped be ka do bay kere.»

### Koko seke fe, a doko tul puori ka i tunj Zezu ngeren (Luk 10.13-15)

<sup>20</sup> Bayji le, Zezu tii saw baa bay ngɔ-ngɔŋ zinj nzobri ka bil puori ka'a daa fe saŋri ngji bamba ka di na, bay ji le, i hii pɔŋ fe daa yaa bari ya. Ka baa mii: <sup>21</sup> «Baari nzobri ka Korazin, koko seke fe ba taa baari! Baari nzobri ka Besayda, koko seke fe ba taa baari ndaw, bay ji le, fe saŋri ka mi daa bay hyrusuo Ngerewuru ka sakra baari na, ba fe ka mi daa ka bil ngerepuo ka Tir bay Sidon ze munu le, ba dje lew hɔy nzob puokeri ku na, i daa sie a i nyu sje i puu kpa kpa i suo ke ker bay bari ka tul fe daa yaa bari na †. <sup>22</sup> Sawke mini ze, mi baa ha ri ta-taŋ: nam ka Ngerewuru a kunj sal bay na, bay ka'a kunj bo tul-ri na a kal taa hay ka'a kunj bo tul nzobri ka Tir bay Sidon na pavbad rɔbay. <sup>23</sup> A baari nzobri ka Kapernayum, wa i ker i baa mii, i faa ri

† Malasi 3.1. I kji Tji kele 23.20 ndaw. †† Do faa mbijw munu ka Eli vi pola ha Elize na, Zibri ker i baa mii, pola ko bay haŋa Krisi, nzob ka Ngerewuru waa bay pie ni vi na vi le, nzob mbijw a vika bay hyrusuo munu ka Eli bay lieke faa be. Ka zad ni key, Zezu baa mii, ba Zaa Batis ze leke faa beri. I kji Malasi 3.23. † Tir bay Sidon na ba puori ka nzobkeri ko Ngerewuru ya; ba puori ka nzob yaaŋa bayri saa nzaa Ngerewuru baa bay i tunjke nzobkeri na tunj. I kji Ezay 23; Ezekiel 26-28; Amos 1.9-10; Zuyel 4.4-8; Zakari 9.2-4.

kpyru se nulue lew le woo? Munu ya mgbaj! Ngerewuru a yinjra ri kpyru ha ri se puo nzob huderu ka zad baw, bay ji le, fe saŋri ka mi daa ka sakra baari ku na, ba fe ka mi daa ka bil ngerepuo ka Sodm ze munu le, kpyru tji vuri key kara, Sodm na a doko ku rɔbay ††. <sup>24</sup> Be mini ze, mi baa ha ri: nam ka Ngerewuru a kunj sal bay na, bay ka'a kunj bo tul-ri na a kal taa hay ka'a kunj bo tul nzobri ka Sodm na pavbad rɔbay.»

### I vi luo Zezu i mgba taram (Luk 10.21-22)

<sup>25</sup> Sieke ku na, Zezu mbi bay a baa mii: «Baa, bo ka mu ba Ngerembay nulue ndaw, Ngerembay tusiri key ndaw na, mi pisi mu bay tul fe niri key ka mu myu nzob nun nzemri bay nzob fe koko, a mu mgbuda nun nzobri ka i ko fe ngji ya na ha ri ko. <sup>26</sup> Ba tusue, taambol Baa, bay ji le, bo na mu hii bay haŋa ni ka do munu.»

<sup>27</sup> Zezu mbi bay a baa ha nzobri mii: «Feri riw bele na Baa pɔŋ zuo nduo-i. Nzob mbijw mini ka tuu mi ba Vi-e na, tiya, ba Baa huo-e hɔy ze tuu mi. Rɔbay, nzob mbijw mini ka tuu Baa na tiya ndaw, ba bi ka mi ba Vi-e huo-i hɔy bay nzobri ka mi hii bay mgbuda nun-ri ha ri tuu ni na ze, i tuu ni.»

<sup>28</sup> «Baari riw bele ka soba hii ri ha ri tjaake kpyu na, i vi luo-i, le, mi haŋa ri mgba taram. <sup>29</sup> I diŋ tul-ri ka pol-i i yaa fe boko sol-i, a i ba led fe fere bi, bay ji le, bi na, mi ba nzob diŋ tul ndaw, a mi se yududu ndaw pi. I vi luo-i le, i mgbaka taram suo-ri, <sup>30</sup> bay ji le, fe boko sol taa bi ka mi haŋa ri na, a huo solri lom ndaw, a soba bi ka mi haŋa ri hɔy kara, hii ya habri ndaw pi ††.»

### Zezu ba mbay tul nam mgbaka taram Zibri (Mrk 2.23-28; Luk 6.1-5)

**12** Fale ku ka ba \*nam mgbaka taram Zibri na, Zezu bay led nduobal-eri i saka bay bil waa fe payri. Lee, kon i led nduobal-eri ha ri tii saw haw tul fe pay na bay suŋa. <sup>2</sup> Zadka \*Fariziri ko munu na bayji le, i baa ha Zezu mii: «Mu ko led nduobal-ari ka i daa fe ka \*bol kusol naari haa faa daake ka sie nam mgbaka taram na!» <sup>3-4</sup> Lee, Zezu yinjra bay bay ha ri mii: «Fe daa \*David ka i daa bayke do bil mbede Ngerewuru na wa, i kji ya hɔy le? Ka bil sewke ku na, zadka kon i ni bay nzob beri na, ka se bil \*hul kani Ngerewuru ka i daa bay huo, a faa maapari ka i ha ba fe tunduo ha Ngerewuru na, bay nzob beri i sy na wa, i ko ya le? Bay faa bol kusol naari le, maapakeri ku na, David bay nzob beri do bay faa ka bay suŋa ya, ba nzob fe poyri huo-ri hɔy ze i do bay faa ka bay suŋa †††. <sup>5</sup> Mase, i kji bay ka do bil \*mbede bol kusol \*Moyze ka se tul nam mgbaka taram Zibri na ya le? Bayke baa mii, nzob fe poyri ka i daa ped ka bil \*hul kani Ngerewuru bay nam

†† Puo ka Sodm na, Ngerewuru bie kpukdu kpukdu bay tul fe daa yaa nzobri. Ba fe ka bari Zibri riw bele ko-ko. I kji Tiika saw fe 19.23-29. ††† Fe boko sol na, ba faa ka bay haŋa daa ped ka se ya. Zibri na, fe boko sol na ba bol kusol bari, roo le, Fariziri daa bol kusol Moyze bay zad saŋmakeri ha ni vi ba bawda soba ka hii bamba. Be ze Zezu dike ri bay haŋa ri vi luo-e ha ni ka sob zinj ri. ††† I kji 1 Samiyel 21.1-6.

mgbaka t̄aram na, ze i wađ tul bol kusol nam mgbaka t̄aram bay tul ped d̄aa bari h̄oy kara, bayke mgba tul-ri ya †. <sup>6</sup> Mì baa ha ri: ká zad̄ ni key na, nzob ká kal tul hul k̄ani N̄gerew̄yuru pavbađ na, do di. <sup>7</sup> Mbede N̄gerew̄yuru baa mii: “Kók̄o nun síe nzob ze rii law-i bo, ba \*fe poy ká ì puo h̄a mì ze rii law-i ya ††.” Ba fe ka ì k̄o s̄aw bayke ta-taŋ zu Ì, ì ti d̄aa bay bo tul nzobri ká bay mgba tul-ri ya na ya, <sup>8</sup> bay j̄i Ì, bi \*Vu Nzob na mì ba mbay tul nam mgbaka t̄aram.»

### Zezu vaa nzob ká nduo-ε mb̄jw hu w̄ũ

(Mrk 3.1-6; Luk 6.6-11)

<sup>9</sup> Zezu uru ká zad̄e ku, a se bil \*hul mb̄j̄ k̄i bari Zibri mb̄jw munu. <sup>10</sup> L̄εε, w̄ara nzob mb̄jw munu ká nduo-ε mb̄jw hu w̄ũ na kaw d̄i. Báyj̄i Ì, Farizi h̄aneri ká i do zad̄e na, i vbi Zezu bay mii: «W̄aa, \*bol kusol naari na h̄a faa ká bay vaa nzob ká síe nam mgbaka t̄aram Ì?» I baa munu, bay j̄i Ì, i nzaa faa bay d̄aa bay bo tul-e.

<sup>11</sup> L̄εε, Zezu ȳj̄ira báy bay ha ri mii: «Ká sakra baari key na w̄aa, nzob ve ze bađu be ká mb̄jw h̄oy lie bo luɔ ká síe nam mgbaka t̄aram, Ì, ka'a séke bay v̄aa kúɔ ni t̄ij̄i kele ya Ì?» <sup>12</sup> A ku w̄aa, nzob na kal tul bađu pavbađ ya Ì woo! Be mini ze, faa do h̄oy bay d̄aa fe kere ká síe nam mgbaka t̄aram na.» <sup>13</sup> Báyj̄i Ì, ka f̄ere a baa h̄a ledban na mii: «Ndáda nduo-ɔ.» L̄εε, ka ndáda nduo-ε na, Ì, nduo-ε na vaa báy kere a do munu ká taa mbini. <sup>14</sup> Be nu ku báyj̄i Ì, \*Fariziri na t̄ij̄i í v̄aa mb̄j̄ k̄i í nzaa faa bay ika Zezu.

### Zezu ba led ped N̄gerew̄yuru

<sup>15</sup> Zadka Zezu k̄o ká \*Fariziri hii bay ika ni na báyj̄i Ì, ka naa s̄uo-ε ká zad̄e ku, Ì, ruɔ nzobri nḡj̄i bamba se fal-ε. Ka vaa nzob semri riw bele, <sup>16</sup> roo Ì, ka baka ri nḡɔ-nḡɔŋ bay haŋa ri baa bay be h̄a nzobri tuu ni ya. <sup>17</sup> Be ze h̄a bay ká N̄gerew̄yuru baa báy faa Ezay nzob ȳaŋa bay saa nzaa N̄gerew̄yuru na, do munu báy zad̄e. <sup>18</sup> Bayke baa mii:

«Be key na, ka ba led ped bi ká mì naa ni.  
Mì k̄o ni ba nzob nun-i, a s̄uo-i rii mì bamba ká tul-e.  
Mì haŋa Tem bi do tul-e  
h̄a ni káake káa faa ká mì ȳaŋake nzobri na  
h̄a s̄aw nzobri riw bele.

<sup>19</sup> Be na, ka ti d̄aa r̄ođi ya;  
kusol-e ti mgbaka bel̄eŋ ya nd̄aw,  
nzob mb̄jw kara ti láa kusol-e ká faa buori ya nd̄aw pi.

<sup>20</sup> Nzob ká t̄aa nd̄oli nd̄oli munu ká nḡasikri ká f̄y-f̄y-m-  
ra na,

ka ti háw ni ya.  
A nzob ká h̄yurusuo-ε nḡj̄i ya munu ká huu ndele  
ká do mbuu na kara,  
ka ti ruma ni ya nd̄aw.  
Ká'a d̄aa munu k̄pyuru bay haŋa fe ká mì d̄aa  
bay ȳaŋake nzobri na  
ka ɔ riw bele, a haw ȳum ká tusiri key.

<sup>21</sup> L̄εε, s̄aw nzobri riw bele i d̄aa law-ri te tul-e nzokdo ‡.»

### Zezu báy Belzebul

(Mrk 3.22-30; Luk 11.14-23)

<sup>22</sup> Báyj̄i Ì, i s̄uu ledban mb̄jw munu ká temndaya do tul-e, a r̄aa nun-ε gbibli, a mbii kusol-e gban nd̄aw na í víke ni h̄a Zezu. L̄εε, ka vaa ni h̄a ni baa bay a k̄o-kóm. <sup>23</sup> Báyj̄i Ì, tuku ruɔ nzobri riw bele ká i do zad̄e na ha ri baa mii: «W̄aa, be key na ka ba \*vu bulu David, nzob ká N̄gerew̄yuru waa bay píe ni vi na ya Ì?» <sup>24</sup> Roo Ì, \*Fariziri ká i laa bayke na i baa mii: «Ledban key na, nii temndayari, bay j̄i Ì, ba \*Belzebul ká ba mbay tul temndayari ze h̄a ni h̄yurusuo níi temndayakeri na ku.»

<sup>25</sup> Munu ká Zezu k̄o k̄er bay bari k̄o ro na, ka baa ha ri mii: «Puoruo taa h̄a h̄a ká nzobkeri te bil k̄i na, a bíε. A puo h̄a h̄a mase nzob ini taa h̄a h̄ari r̄oɔ, i te bil k̄i kara, a bíε kad̄ kad̄. <sup>26</sup> Do faa mb̄jw munu nd̄aw, zad̄-ka \*Satan nii temndayari ká i ba nzob be, a ruu z̄ij̄ s̄uo-ε s̄uo-ε na w̄aa, puoruo be na a d̄oko báy kere baŋguɔ mina Ì? A ndáka siri ruk ruk! <sup>27</sup> A zadka ì baa mii, mì nii temndayari báy faa h̄yurusuo Belzebul na w̄aa, h̄yurusuo ve ze nzob baari na, i níike temndayari na ku Ì? Fe d̄aa nzob baari k̄i k̄ie mii, bay b̄aa baari Fariziri na do báy zad̄e ya. <sup>28</sup> A ze bo, ba h̄yurusuo Tem N̄gerew̄yuru r̄oɔ mì níike temndayari Ì, k̄ie mii: síe ká N̄gerew̄yuru tii s̄aw réke mbay ká tul nzobri na, t̄ij̄i sakra baari d̄ođ ro zu.

<sup>29</sup> «A ku w̄aa, nzob a d̄aa mina a maa r̄ii hul nzob h̄yurusuo bay f̄̄a fe beri Ì? Ndađ bay síŋ ni pola nd̄aw r̄oɔ, a f̄aa feri ká bil hul be na báy. <sup>30</sup> Nzob ká zuɔ z̄ij̄ m̄i ya Ì, ba nzob ká t̄ún̄ m̄i nḡereŋ zu. A nzob ká s̄o m̄i bay f̄̄a nzobri ha ri se fal-i ya Ì, ka ba nzob ká daa h̄a nzobri zekre kad̄ kad̄. <sup>31</sup> S̄awke mini ze, mì baa ha ri: feȳaa j̄i j̄i ká nzobri d̄aa, mase k̄iri t̄ij̄iri taa j̄i j̄i ká nzobri t̄ij̄iri N̄gerew̄yuru kara, ka'a máa ndáka bumake z̄ij̄ ri. Roo Ì, nzob ká t̄ij̄iri Tem Law Pie na, ka ti ndáka bumake z̄ij̄ ni ya. <sup>32</sup> Nzob ká baa bay a t̄ún̄ke bi \*Vu Nzob na, N̄gerew̄yuru a ndáka bumake z̄ij̄ ni. Roo Ì, nzob ká baa bay a t̄ún̄ke Tem Law Pie na, ka ti ndáka bumake z̄ij̄ ni ká sew ni ya nd̄aw, sew ká'a ví vuku ya nd̄aw pi.»

### Kók̄o puu báy lereke

(Luk 6.43-45)

<sup>33</sup> «Zadka puu do báy kere Ì, lereke kara do báy kere, a zadka puu ndaya Ì, lereke h̄oy kara ndaya nd̄aw, bay j̄i Ì, i k̄o puu báy lereke. <sup>34</sup> Baari m̄ij̄iri k̄uɔɔlri! Baari ká law-ri ndaya key w̄aa, ì máa baa bay báy kere mina Ì woo! Fe ká mbaa bil law nzob gb̄ay gb̄ay na nd̄aw r̄oɔ, t̄ij̄i ká nzi-ε báy. <sup>35</sup> Nzob kere na, fe ká uru saa bil law-ε na do báy kere. A nzob ndaya laa Ì, fe ká uru saa bil law-ε na, do ndaya laa. <sup>36</sup> Mì baa ha ri ta-taŋ: nam k̄ún̄ sal bay na, nzob h̄a h̄a Ì, a k̄ij̄na fal bay b̄aa beri ká ḡr ḡr h̄oy na riw bele, <sup>37</sup> bay j̄i Ì, báy faa bay b̄ori ká t̄ij̄i ká nzaa-a na, N̄gerew̄yuru a náake bay ká tul-a, a báy faa bay b̄ori ká t̄ij̄i ká nzaa-a na nd̄aw ze, ka'a d̄aaake bay bo tul-a.»

† Ruɔ bari 28.9-10. †† Oze 6.6.

‡ Ezay 42.1-4.



**Fariziri hii bay kóko fe sanj**

(Mrk 8.11-12; Luk 11.29-32)

<sup>38</sup> Báyyi le, nzob fére nzobri \*bol kusol hñeri báyy Farizi hñeri, i baa hñ Zezu mii: «Mbay, buru hii bay haña mù daa fe sanj mbijw hñ buru ko.» <sup>39</sup> Lée, Zezu yjijra báyy bay ha ri mii: «Nzobri ká timbede ká i ba nzob law ndayari ká í do tul Bay Ngerewuru ya na, i vbi fe sanj ze bay kóko. Roo le, fe sanj kji bod ká bay dáa nde tul-e taa hñ ká Ngerewuru daa ká tul \*Zonas, nzob yñaña bay saa nzaa Ngerewuru na, tiya. <sup>40</sup> Munu ká Zonas naa bil bawda sji bisie say, sunj say na, bi \*Vu Nzob na, mi naaña bil luw huf bisie say, sunj say faa mbijw munu na ndaw †. <sup>41</sup> Nam ká Ngerewuru a ví kúnj sal bay zuo tul nzobri na, nzobri ká bil ngerewu ká \*Ninive na, i úru zinj nzobri ká timbede key í daa bay zuo tul-ri, bay ji le, nzobri ká Ninive na, zadka i laa káa bay Zonas na báyyi le, i suo kér bay bari ká tul fe dáa yaa bari. Mi baa ha ri: nzob ká do pol-ri key na, ka kal tul Zonas pavbad rɔbay.» <sup>42</sup> Rɔbay, sew ká Salomon re mbay ká tul led Izarayelri na, máy mbijw munu ká ba mbay ká tul nzobri ká fi hodó na, uru faa dí dí ká gbú zad a vi bay láa bay nun nzem Mbay Salomon na. Səwke mini ze, nam ká Ngerewuru a ví kúnj sal bay zuo tul nzobri na, máy na a úru zinj nzobri ká timbede key a daa bay zuo tul-ri, bay ji le, nzob ká do pol-ri ká i ko ni báyy nun-ri key na, ka kal tul Salomon pavbad rɔbay ††.

**Yji temndaya faa bal ba sidike**

(Luk 11.24-26)

<sup>43</sup> «Zadka temndaya mbijw tji saa tul nzob na báyyi le, ka zol a vaa hñari bil law kor ba lie ba lew a nzaara zad bay dáa puo ká dí. Munu ká'a nzaara kpuy a zinj ya na báyyi le, <sup>44</sup> ka baa ká bil law-ε mii: “Mi yji bay séke bol nduobal-i ká hul nam bi ká mi tji saa dí pola na.” Zadka'a yji saa lew a vi dí na báyyi le, ka ko bil hul na do hñy ká i fña kereñ kereñ, a í leke feri zuo dí ngay ngay. <sup>45</sup> Ro, a yji nzek a vaa fña temndaya kiji tul-ri tɔnɔ say ká law-ri ndaya kal tul-e taa be ku rɔbay, a víke ri zuo bil hulke na, a í daa puo ká dí. Be nu ku laa le, ledbanke na kaw báyy kere ya ngji bamba tasiri kal taa pola ku rɔbay. Bari nzob ndayari ká timbede key na, feke a doko faa mbijw munu zinj ri ndaw.»

**Nzob ini Zezu taa tusuekeri**

(Mrk 3.31-35; Luk 8.19-20)

<sup>46</sup> Zadka Zezu do baa bay hñ ruo nzobri kob rɔbay na, mi-ε báyy yu-eri i ví do kele í nzaa faa bay baa bay zinj ni. <sup>47</sup> [Lée, ledban mbijw munu baa hñ ni mii: «Mu laa key, máa-ña báyy yu-ɔri i do kelu í hii bay baa bay zinj mù.»] <sup>48</sup> Báyyi le, Zezu yjijra báyy bay hñ ledban na mii: «Nzob ve ze ba máa, mase nzob veri ze i ba yu-iri le?» <sup>49</sup> Fale ku le, ka tuu nduo-ε ba luw led nduobal-eri a baa mii: «Í ko, máa báyy yu-i taa tusuekeri na ze i kaw key, <sup>50</sup> bay ji le, nzob ká daa law hiiya Baa ká nulue na ze ba yu-i, mase tinãa, mase máa.»

† Í kji Zonas 1.17. †† 1 Mbayri 10.1-13; 2 Soro fe saw bulu bari 9.1-12.

**Law bay ká se tul nzob mii para fe pay**

(Mrk 4.1-9; Luk 8.4-8)

**13** Ká bil namke ku na, Zezu tji saa hula a vaa kaw nzaa maambii bay fére nzobri fe ká dí. <sup>2</sup> Lée, ruo nzobri ngji bamba mbijw kji mer mer í kiri ni, a daa hñ ni hil bil tuo a kaw dí, le, nzobri riw bele do siya tɔr ká nzaa maambii na. <sup>3</sup> Ka baa bayri ngji bamba ha ri báyy faa law bayri mii: «Nzob pay mbijw munu tji a se wáa be bay mii para fe pay. <sup>4</sup> Zadka'a do mii para fe pay na báyyi le, para hñeri tod kporonj kporonj zuo lafaa. Lée, nduyri vi í re. <sup>5</sup> A para hñeri laa le, gay zuo tul tisaw ká siri laa tul-e ndji munu hñy. Lée, fe paykeri na uru vbububu, bay ji le, siri laa tul tisawke na laa hñy. <sup>6</sup> A zadka síe zanj báyyi le, ví nzuñ vay fe paykeri na hñ ni huw wúw, bay ji le, saw-ε bar siri ngji ya. <sup>7</sup> A para hñeri gay zuo bil ngatukruri hñ ngatukruri na uru a kpañ tul fe paykeri na. <sup>8</sup> Roo le, para hñeri gay zuo tusiri kere a daa para báyy kere. Hñeri daa para ba isod, hñwri daa para ba síñ yie, a bil-eri laa le, daa para ba síñ say.» <sup>9</sup> Lée, Zezu baa na rɔbay mii: «Nzob ká do báyy suku le, ka laa.»

**Bay ji ze Zezu mbi law bay a baa bay le?**

(Mrk 4.10-12; Luk 8.9-10)

<sup>10</sup> Báyyi le, led nduobal-eri soro ba lakun-ε í vbi ni bay mii: «Bay ji ndaw rɔw, mù baa bay hñ nzobri báyy faa law bayri le?» <sup>11</sup> Lée, ka yjijra báyy bay ha ri mii: «Baari na, Ngerewuru mgbuda nun-ri ha ri kóke feri ká do zad muni ká se tul faa ká'a réke mbay ká tul nzobri. Roo le, bari na, ka hñ nun-ri mgbuda ká dí ya. <sup>12</sup> Tusueke le, nzob ká do báyy fe na, Ngerewuru a haña ni kji nde tul-e hñ ni kaw bil-e badak. Roo le, nzob ká dōke ya na, hñy ká ndji ká'a dōke na kara, ka'a náa dɔd a pɔñ ni.

<sup>13</sup> «Səwke mini ze, mi mbi law bayri mí baa bay, bay ji le, i ko fe báyy nun-ri kji, roo le, i ko deke hñy. I laa bay báyy suku-ri kji, roo le, i ko sawke ya. <sup>14</sup> Be ze, hñ bay ká Ezay yaa saa nzaa Ngerewuru se tul-ri na do munu báyy zadε. Bayke baa mii:

“Nzob niri key na, i láa bay báyy suku-ri kji,

roo le, i ti kóko sawke ya.

I kóko feri báyy nun-ri kji,

roo le, i kóko ba badí munu hñy!”

<sup>15</sup> Ngerewuru baa bay se tul-ri mii:

“Law nzob niri key na ví do tidí.

I mbii suku-ri dib dib báyy vay,

í um nun-ri sji sji do dí,

bay haña bo nun-ri ka ko fe ya,

suku-ri ka laa bay ya ndaw,

a law-ri kara ka vuo ya ndaw,

bo í suo kér bay bari í vi luo-i hñ mi vaa ri ya ‡.”»

<sup>16</sup> «A baari laa le, suoriya ba taa baari, bay ji le, nun-ri ko fe, suku-ri kara laa bay ndaw. <sup>17</sup> Mi baa ha ri ta-tañ ba tusue kji: \*nzob yñaña bayri saa nzaa Ngerewuru, báyy nzobri ká i daa fe báyy zadε ká nun Ngerewuru ká pola lew ngji bamba, i daa kɔn bay kóko fe ká i ko key,

‡ Ezay 6.9-10.

roo le, i ko feke na báy nun-ri ya. I daa kon láa bayri ká i laa key, roo le, i laa bayke na ya.»

### Mára law bay ká se tul pàra fe pay miike

(Mrk 4.13-20; Luk 8.11-15)

<sup>18</sup> Zezu mbi bay a baa mii: «Ì te suku-rì í láake saw mára law bay ká se tul nzob mii pàra fe pay na. <sup>19</sup> Zada ka nzob laa bay ká se tul faa ká Ngerewuru réke mbay ká tul nzobri, rɔɔ a ko sawke ya le, ngeretemndaya ví naa bayke ká i ru do bil law-ε na hɔn ba fal. Nzobke ku na do munu ba pàra fe pay ká gay zuo lafaa. <sup>20</sup> A nzob hane laa le, do munu ba pàra fe pay ká gay zuo tul ti-saw ká siri laa tul-e ndji munu hɔy. Ka laa Bay Ngerewuru, a ya bayke kod hɔy báy suoriya, <sup>21</sup> roo le, ka hɔ bayke na bar saw ká bil law-ε ya. Ba nzob ká do tul Bayke na bole di ndji hɔy. A ze bo, zadka fe seke, mase fe dáa nun tuo síe tji tul-e bay tul Bay Ngerewuru na le, ka pɔɔ mbika law-ε na yak. <sup>22</sup> Nzob hane rɔbay, do munu ba pàra fe pay ká gay zuo bil ngatukruri. Ka laa Bay Ngerewuru kɔ, roo le, kɛr bay feri ká tusiri key báy kon feziɔari ká ula ni na kpan bayke na hɔ pàre mbijw tiya. <sup>23</sup> A nzob hane laa le, do munu ba pàra fe pay ká gay zuo tusiri kere. Ka laa Bay Ngerewuru, a ko sawke ndaw. Nzobke ku na, lere be do di, tul-e mbijw le, daa pàra ba isɔd, hane daa pàra ba sín yie, a bil-eri laa le, daa pàra ba sín say.»

### Law bay ká se tul nan daw

<sup>24</sup> Rɔbay, Zezu mbi law bay kɔ bof a bãake bay ha ri mii: «Réke mbay Ngerewuru ká tusiri key na, do munu ba nzob wáa ká ru mijiri nan kere do bil wáa be. <sup>25</sup> Zada ka nzobri rii nam yim riw bele báyji le, nzob tul ngani be vaa ru pàra nan daw do bil wáa nan na a uru a zɔl. <sup>26</sup> Zada fe pay na uru a daa tul báyji le, nan daw kara uru zɔɔ ni mbijw hɔy ndaw.

<sup>27</sup> «Báyji le, led káwri na i vaa zɔɔ nzob wáa na í vbi ni mii: “Mbay, fe ká mù ru do wáa bo na waa, ba nan kere ze mù ru ya le woo? Waa, nan dawri na uru saa haa rɔɔ, í do saw nanri na ku le?” <sup>28</sup> Leε, ka yjiɔa báy bay ha ri mii: “Ba nzob tul ngani ze daa fe ku.”

«Báyji le, i vbi ni mii: “Waa, mù hii bay hana buru se búru vaa mún nan daw na ka zúo bisuy le?” <sup>29</sup> Leε, nzob wáa na yjiɔa báy bay ha ri mii: “Ú-uu munu ya báy. Zada ka i mun le, i mgbaka í mun báy nan kere na mbijw hɔy. <sup>30</sup> Pɔɔ ha ri ngɔɔ mbijw zɔɔ nan na, kpuru maa báy nam vbie nan na, le, mi báa hɔ nzob ped vbie nanri mii: “Í téd nan dawri na pola í sín báy tul-e tul-e, í daa zúo tul kɔ bay nzúɔ báy huu, a fale ro le, i mby pàra nan kere na ka zúo bil pul bi báy.”»

### Law bay ká se tul pàra túɔ

(Mrk 4.30-32; Luk 13.18-19)

<sup>31</sup> Zezu mbi law bay kɔ mbijw rɔbay a bãake bay ha ri mii: «Réke mbay Ngerewuru ká tul nzobri ká tusiri key na, do munu ba pàra túɔ † mbijw ká nzob mii do wáa

† Báy nzaa gerek le, ba pàra túɔ ya, roo le, Zezu baa bay se tul pàra mutarde ká ngɔɔ maa pàra túɔ.

be. <sup>32</sup> Ká sakra mijiri riw bele na, pàra túɔ na ngɔɔ ya kakalke, roo le, zadka'a tji na, ka ngɔɔ mba fe pay hawri riw bele, a vi ba puu hɔ nduyri ví daa kpan bari do nzaa tɔykeri.»

### Law bay ká se tul fe hew fe

(Luk 13.20-21)

<sup>33</sup> Zezu mbi law bay kɔ na rɔbay a baa mii: «Réke mbay Ngerewuru ká tul nzobri ká tusiri key na, do munu ba fe hew fe ká máy nzob wal ndji, a zukri báy sým ba kantoy say, rɔɔ hɔ ni hew kpuru a mbaa fe fedede.»

### Zezu tina saw fe ká do zad muni báy faa law bay

(Mrk 4.33-34)

<sup>34</sup> Bay niri riw bele key na, Zezu baa hɔ ruo nzobri báy faa law bayri. Bay ká'a baa ha ri tan mbika law bay ya na, tiya. <sup>35</sup> Be ze, bay ká Ngerewuru baa pola lew báy faa nzob yaɔa bay saa nzi-ε na, do munu báy zadε. Ka baa mii: «Mì mgbúda nzaa-i bay báa bay báy faa law bay. Feri ká do zad muni ba piedke lew hɔy báy dáa tusiri na, Mì tina saw bayke kad kad ba kele ††.»

### Zezu tina saw mára law bay ká se tul nan daw

<sup>36</sup> Báyji le, Zezu pɔɔ ruo nzobri a zɔl a se puo. Leε, led nduobal-eri soro ba lakun-ε í baa hɔ ni mii: «Mu tina saw mára law bay ká se tul nan daw ká do saw nan kere ká bil wáa na hɔ buru laa.» <sup>37</sup> Ro, Zezu yjiɔa báy bay mii: «Nzob ruka mijiri nan kere na, ba bi \*Vu Nzob. <sup>38</sup> A wáa laa le, ba tusiri key. Mijiri nan kere na, ba bari ká Ngerewuru re mbay ká tul-ri. Nan daw laa le, ba bari ká ngeretemndayari re mbay ká tul-ri. <sup>39</sup> Nzob tul ngani ká ru nan daw do saw nan kere na, ba ngeretemndaya; nam vbie nan na ba síe ɔɔ bie nam ká tusiri key. A nzob vbie nanri laa le, ba led nzaaped Ngerewururi ká nulue.

<sup>40</sup> «Do faa mbijw munu ká i ted nan daw bay nzúɔ báy huu na, ɔɔ bie nam ká tusiri key na kara a doko munu ndaw. <sup>41</sup> Bi Vu Nzob na, mi pie led nzaaped biri ká nulue, bay nan nzobri riw bele ká i daa hɔ nzobri daa feyaa, báy bari ká i daa kaaya na ká bil puoruo be ngid bele ba fal. <sup>42</sup> I vbúku ri zuo bil huu ká se kalu kalu. Ba zad ká i réke raw báy mbii nun-ri mgbobo mgbobo ká di, a í sɔ sere-ri ngɛr ngɛr ká di ndaw. <sup>43</sup> Roo le, síeke ku na, nzob fe dáa báy zadri na, i nduy ká bil puoruo Baa bari Ngerewuru faa mbijw munu ká síe nduy. Nzob ká do báy suku bay láake le, ka laa.»

### Law bay ká se tul feziɔa ká do wáa

<sup>44</sup> Zezu baa na rɔbay mii: «Réke mbay Ngerewuru ká tul nzobri na, do munu ba bawda feziɔa ká do zad muni ká bil wáa, ká nzob tji di a mbi a daa myu ba zad kɔ ká bil wáake na ku. Leε, sùo-ε rii ni ngji bamba tasiri, a hɔ ni vaa hie fe beri kpakla kpakla a pɔɔ larike a yji a ví hieke wáake na.»

†† Simri 78.2.

### Law bay ká se tul zaw ká ndađ bamba tasiri

<sup>45</sup> «Rɔ́bay, réke mbay Ngerewyru ká tul nzobri na, do munu ba nzob dá́b fe hie ká nzaa zaw kere ká ndađ bamba tasiri bay hie. <sup>46</sup> Zádka'a zinj zawke mbjw ká larike ngɔɔ bamba tasiri na báyjí le, ka se a vǎa fǎa fe beri riw bele, a hie ba fal kpakla kpakla, a pɔɔ larike a híeke zawke na ba taa be.»

### Law bay ká se tul basan

<sup>47</sup> «Réke mbay Ngerewyru ká tusiri key na, do faa mbjw munu ba nzob súo mbii ká vbu basan bo maambii, le, mgba k̄iri sjiri ngji bamba bod bod riw bele báy riŋ-ε riŋ-ε. <sup>48</sup> Zádka sjiri tab di tusuru báyjí le, nzob súo mbiiri na, i kuɔ basan na zuɔ nzaa kporo ká kele mgbarak. Falé le, i kaw siri í kele sji kere kere í daa zuɔ zede, a hayri ká ndaya ndaya laa le, i vbuku zuɔ maambii. <sup>49</sup> Ɔɔɔ bie nam ká tusiri key kara a doko munu ndaw. Led nzaapedri ká nulue na i ví wál sakra nzob law mgbɔɔri báy nzobri ká i daa fe báy zadε ká nun Ngerewyru na do bod bod. <sup>50</sup> I fǎa nzob law mgbɔɔri bay vbúku ri zuɔ bil huu ká se kalu kalu. Ba zad ká i réke rew báy mbii nun-ri mgbobo mgbobo ká dí, a í sɔ sere-ri ngɛr ngɛr ká dí ndaw.»

### Bay ká Zezu baa a sínje tul fe fére be

<sup>51</sup> Zezu vbi led nduobal-eri mii: «Lεε, i laa bay niri key laa riw bele k̄i zu le woo?» Lεε, i hii do di hǎ ni mii: «Buru la-laa.» <sup>52</sup> Báyjí le, ka yjɔra báy bay ha ri mii: «Nzob fére nzobri \*bol kusol hǎa hǎa ká vi ba nzob ká Ngerewyru re mbay ká tul-e na, ka do munu ba bǎa puo ká tina feziŋa fie ndaw, taa táwke ndaw saa bil gu-ma kóɔ fe be †.»

### Nzob saw puo Zezuri hii bay be ya

(Mrk 6.1-6; Luk 4.16-30)

<sup>53</sup> Zádka Zezu k̄i law bayri key na ɔ báyjí le, ka uru ká zadε ku, <sup>54</sup> a se puo ká'a ngɔɔ ká dí, a tii saw fére nzobri fe ká bil \*hul mbú k̄i bari Zibri. Fe ká'a fere na tuku nzobri ká i do zadε na ha ri kaw yer a í vbi bay ká sakra k̄i mii: «Nun nzem key na wǎa, ka ũruke saa hǎa le? Hyrusuo ve k̄i ɔɔ, ka dáake fe sanri key na mini le? <sup>55</sup> Wǎa, ka ba vu nzob sǎka puu ya le woo? Mase, mi-ε ba Mari ya le? Zak báy Zezeb, ɔɔ Simɔn báy Zud ndaw na wǎa, i ba yɔ-eri ya le? <sup>56</sup> Mase, tini-eri riw bele na i do sakra naari ká zad ni key ya le? A ku wǎa, ka zinj hyrusuo niri key na riw bele saa zad hǎa le?» <sup>57</sup> Be ze, fe niri key na, do ba ngud puu téke bal-ri ha ri daa law-ri bo tul-e ya. Báyjí le, Zezu mbi bay a baa ha ri mii: «Nzob yǎaŋa bay saa nzaa Ngerewyru na, i hie ni báy zadri riw bele, roo le, ba nzob puo mbon niri báy nzob ini beri huo-ri hɔy ze, i hie ni ya.» <sup>58</sup> Be ze, Zezu dáake fe sanri ngji bamba ká puo bari ya, bay j̄i le, i hii daa law-ri bo tul-e ya.

† Feziŋa táwke na ba ferí ká nzobri fere se tul Ngerewyru báy faa bol kusol Moyze. A feziŋa fie laa le, ba ferí ká nzobri fere se tul Ngerewyru báy faa fe fére ká Zezu fere ri.

### Bay hud Zǎa Batis

(Mrk 6.14-29; Luk 9.7-9)

**14** Ká bil sewke ku na, Mbay \*Erod ká ba nzob réke tul puori ká kuɔ zad ká Galele na laa soro bay Zezu, <sup>2</sup> a baa hǎ nzob ped beri mii: «Ledban key na ba Zǎa Batis ká t̄i saa luɔ hud! Sawke mini ze, ka do báy hyrusuo ká bay dáa fe sanri.»

<sup>3-4</sup> Tusueke le, zádka Zǎa Batis kaw báy kumnun báy na, Mbay Erod mbi nzi-ε ha ri mgba ni í siŋ ni báy sal lari í daa ni bo hul sal, bay j̄i le, Mbay Erod ká yǎa Erodiate ká ba máy yɔ-ε Filiḃ na, Zǎa baa hǎ ni banɔu mii, ka do báy faa ká bay kóɔ Erodiate na ba máy be ya. <sup>5</sup> Mbay Erod na hii bay ika Zǎa, roo le, ka hie nun ruɔ nzobri, bay j̄i le, nzobri riw bele kɔ Zǎa ba nzob yǎaŋa bay saa nzaa Ngerewyru.

<sup>6</sup> Báyjí le, nam ká i do dáa suoriya bay tul nam mbona Mbay Erod na, vu Erodiate ká ba led máy tikdi na nda-nday ká nun ruɔ nzobri ká i di ri ha ri ví kaw zad suoriyake ku na. Lεε, nday be na rii law Erod bambas tasiri <sup>7</sup> hǎ ni waa fe a háake hud mii: «Fe j̄i j̄i hɔy mù vbi mi kara, mi hǎa mù.» <sup>8</sup> Báyjí le, led máy tikdi na, báy faa nzaa boko mi-ε ká'a yǎa na, ka bǎake hǎ Erod mii: «Mu daa tul Zǎa Batis ka bo bil patinza, a mú hǎ mi ká zad ni key!»

<sup>9</sup> Zádka Mbay Erod laa bayke na munu báyjí le, sùo-ε rii ni ya. Roo le, bay tul hud ká'a haa ka nun ruɔ nzobri ká'a di ri na, ka mbi nzi-ε ha ri víke báy tul Zǎa Batis hǎ led máy tikdi na. <sup>10</sup> Ka pie nzob mbjw se a vǎa kuŋ tul Zǎa ká bil hul sal na a daa <sup>11</sup> bo bil patinza, a víke hǎ led máy tikdi na yǎa a séke hǎ mi-ε na. <sup>12</sup> Zádka led nduobal Zǎari laa soro bay hud be na báyjí le, i ví mbi hud be na í vǎa voro. Falé ku ɔɔ, i se í vǎa lo soro ferí ká kal na hǎ Zezu laa.

### Zezu hɔl nzobri isɔd sɔd duɔ zad ndebe

(Mrk 6.30-44; Luk 9.10-17; Zǎa 6.1-14)

<sup>13</sup> Zádka Zezu laa soro bay hud Zǎa na báyjí le, ka hil a kaw bil tuo a zɔl huo-ε ká zadε ku bay séke ba zad ká do kɔkɔ. Lεε, ruɔ nzobri ká ngji bamba ká i kɔ ni t̄i na, i uru ká bil puori báy bal-ri í dii fal-ε wuu wuu ká nzaa kporombii. <sup>14</sup> Zádka Zezu t̄i saa bil tuo a kɔ ruɔ nzobri na báyjí le, ka kɔ nun síe bari a vaa nzob sem bari.

<sup>15</sup> Zádka zad ba lǎw pira pira na báyjí le, led nduobal Zezuri soro ba lakun-ε í baa hǎ ni mii: «Síe ti mbǎa, zad ni key kara ba bil law kɔr ze do key. Munu zu le, mu ála ruɔ nzobri key na ha ri zól, í se bil puori í vǎa hie fe sɔmri í sɔ.» <sup>16</sup> Lεε, Zezu yjɔra báy bay ha ri mii: «Í se síe séke dí ya. Baari k̄i ze, i ha ri fe sɔm ha ri sɔ.» <sup>17</sup> Lεε, i yjɔra báy bay hǎ ni mii: «Buru do báy maapa ba ndebe báy sjiri ba sídi hɔy ze do key.» <sup>18</sup> Báyjí le, Zezu baa ha ri mii: «Í víke ba key hǎ mi.» <sup>19</sup> Zádka Zezu mbi nzi-ε hǎ ruɔ nzobri riw bele kaw tul suy barak barak báyjí le, ka yǎa maapa ká ndebe báy sjiri ká sídi na, a ura nun-ε ba siya a daa taambɔl hǎ Ngerewyru, ɔɔ a haw maapa na a hǎ led nduobal-eri ha ri leke ruɔ nzobri na ha ri sɔ. <sup>20</sup> Bari riw bele na, i sɔ mbaa bil-ri maa báy zad kɔn bari, a bieri ká t̄n ká i fǎa na mbaa

budu dɔɔɔɔ dɔɔɔɔ ba duɔ faɛ sidi! <sup>21</sup> Bari ká i sɔ na, wɔrari maa isɔd sɔd duɔ zad ndebe (5.000) taŋ kijaŋa máyri bá yedri.

### Zezu se-sed ká tul mbii

(Mrk 6.45-52; Zɔa 6.15-21)

<sup>22</sup> Faɛ ku ndji hɔy ɛ, Zezu hɔ led nduobal-eri hil í kaw bil tuo í zɔl pola hɔ ni bay séke ba nzaa kporombii ká fi kelu. Zadka i zɔl na, Zezu tɔŋ fal kɔb bay baa hɔ ruɔ nzobri zɔl faa puɔ. <sup>23</sup> Faɛ ká'a ha ri zɔl na bá yji ɛ, ka vaa hil tul kuo bay dáa nzaa bay kere ká di. Zadka zad guba kji na, ka kaw zadɛ ku huo-ɛ hɔy. <sup>24</sup> A tuo ká led nduobal-eri kaw di í zɔl na do law mbii ro. Zuu kuu a suɔ nun-ri hɔ mbii nda tuo paw pãw hɔ ni laŋ beŋna beŋna.

<sup>25</sup> Nzaa fɔa nzaaruɔ na bá yji ɛ, Zezu uru a se tul mbii takam takam ba luɔ led nduobal-eri na ro vãw. <sup>26</sup> Zadka i kɔ ni, ká'a se tul mbii na munu bá yji ɛ, hje daa ri zikiki ha ri baa mii: «Ba wɔru ze se vuku!» Ro, í guu fe bá y hje gũrum gũrum. <sup>27</sup> Roo ɛ, ká zadɛ ku hɔy, Zezu baa ha ri mii: «Ba bi kji zu, ì siŋ law-ri, ì hɔ hje ka dáa ri ya!»

<sup>28</sup> Ro, Piyer mbi bay a baa hɔ ni mii: «Mbay, zadka ba bo kji zu ɛ, mu mbi nzaa-a hɔ m̀ se tul mbii na mí se luɔ-ɔ.» <sup>29</sup> Lɛɛ, Zezu yjiŋra bá y bay hɔ ni mii: «Mu vi na maa!» Bá yji ɛ, Piyer tji saa bil tuo na, a se tul mbii ba luɔ Zezu. <sup>30</sup> Roo ɛ, zadka'a kɔ zuu ká kuu ba hje bamba na bá yji ɛ, hje ví daa ni hɔ ni tii sɔw ríŋ mbii, ɛ, ka guu fe beŋ mii: «Mbay, mu yaa m̀!» <sup>31</sup> Zadɛ ku hɔy ɛ, Zezu zuda nduo-ɛ a mgba ni a baa hɔ ni mii: «Bo ká mbika law-a ndji hɔy na; bay jji ndɔw rɔɔ mù mɔy bay ká tul-i ri i fe ká m̀ maa bay kɔrɔ mù ká tul mbii na ya ɛ?»

<sup>32</sup> Zadka i hil tul-ri sidi bele í kaw bil tuo na bá yji ɛ, nzaa zuu na ví kuŋ nzed. <sup>33</sup> Lɛɛ, nzobri ká i kaw bil tuo na, i ví huku pol Zezu í baa hɔ ni mii: «Ba tusue kji, bo na, mù ba Vu Ngerewuru.»

### Zezu vaa nzobri ká Zenezareɛ

(Mrk 6.53-56)

<sup>34</sup> Zadka i tuo maambii na bá yji ɛ, i tji fi kelu ká zadri ká kiri Zenezareɛ kɔr. <sup>35</sup> Nzobri ká tusirike ká i kɔ ba Zezu na, i daa bayke nda zad kpol kpol riw bele ha ri vi bá y nzob semri riw bele hɔ ni. <sup>36</sup> I kod ni bay haŋa ni ka pɔŋ faa ha ri zaa nzaa gari be fi siri hɔy bo í vaa. Bari riw bele ká i zaa na, i vaa bá y kere.

### Bay fe sɔw puo ká Fariziri gedɛ tul-e

(Mrk 7.1-13)

**15** Bá yji ɛ, Farizi haŋeri bá y nzob fére nzobri \*bol kusol haŋeri ká i uru saa Zuruzalem na, i vi luɔ Zezu í vbi ni bay mii: <sup>2</sup> «Bay jji ndɔw rɔɔ, led nduobal-ari daa vu mbom bo tul fe sɔw puo ká bulu naari kie na ya ɛ? Bari na, i sje nduo-ri bá y zadɛ munu ká ba fe sɔw puo na ya hɔy, í sɔ fe.»

<sup>3</sup> Lɛɛ, Zezu yjiŋra bá y bay ha ri mii: «A baari na wɔa, bay jji ndɔw rɔɔ, ì wad bol kusol Ngerewuru bay dáa fe sɔw puo baari ká ì fere na ɛ woo? <sup>4</sup> Ì kɔ, Ngerewuru

baa mii: “Mu daa vu mbom ka bo tul baa-ka bá y máa-ŋa †.” Rɔbay, ka baa mii: “Nzob ká fad mi-ɛ bá y bi-ɛ ɛ, do nun ika ni ††.” <sup>5-6</sup> Roo ɛ, baari na ì kie fe sɔw puo baari mii, zadka nzob do bá y fe bay sɔkɔke bi-ɛ bá y mi-ɛ, rɔɔ a baa mii, beri ti haŋa ri ya, bay jji ɛ, ba fe ká beri kɔrɔ do bod bay haŋa Ngerewuru ɛ, nzobke ku na se síe dáa vu mbom bo tul nzob mbɔŋ niri ya. Bá y faa dáa fe sɔw puo baari ká mini key na, ì pɔŋke Bay Ngerewuru do fi mbjw. <sup>7</sup> Baari nzob nzaa rúɔ bayri! Bay ká Ezay yaa saa nzaa Ngerewuru se tul-ri na do bá y zadɛ kji. Bayke baa mii:

<sup>8</sup> “Nzobri key na, i daa mbay bo tul-i bá y nzaa-ri hɔy, roo ɛ, bil law-ri do di di ziŋ m̀.

<sup>9</sup> Rúo ká nzobri key ruo m̀ na do ba fe ká gɔr hɔy, bay jji ɛ, feri ká i fere nzobri na ba fe sɔw puo nzobri kji hɔy bo, ba Bay bi ya ‡.”»

### Fe ká daa hɔ nzob síike ndiŋ ndiŋ

(Mrk 7.14-23)

<sup>10</sup> Faɛ ku bá yji ɛ, Zezu di ruɔ nzobri a baa ha ri mii: «Ì te suku-ri í láake bay key na bá y kere í tuu sɔwke ta-taŋ: <sup>11</sup> Fe ká nzob sɔ bá y nzi-ɛ se bil-e na ti dáa hɔ ni síike ndiŋ ndiŋ ká nun Ngerewuru ya. Roo ɛ, fe ká tji saa nzaa nzob, ze daa hɔ ni síike ká nun Ngerewuru.»

<sup>12</sup> Bá yji ɛ, led nduobal Zezuri soro ba lakun-ɛ í vbi ni bay mii: «Bay bo ká mù baa key na bie law \*Fariziri kpukdu kpukdu. Wɔa mù kɔ munu ya ɛ?» <sup>13</sup> Lɛɛ, ka yjiŋra bá y bay ha ri mii: «Puuri riw bele ká Baa Ngerewuru ká nulue maa ya na, i mún ri nzar nzar zuɔ bisuy. Farizikeri ku na, i do munu ba puukeri na. <sup>14</sup> Ì pɔŋ ri, ba bari rɔwri ze i daa puu nduo nduo ky-i bari. A zadka rɔw daa puu nduo nduo rɔw ky-ɛ ɛ, i líe sidi bele wuruk zuɔ luɔ.»

<sup>15</sup> Bá yji ɛ, Piyer mbi bay a baa hɔ Zezu mii: «Mu tina sɔw mɔra law bay ká mù baa hɔ Fariziri na hɔ buru laa!» <sup>16</sup> Lɛɛ, ka baa mii: «Baari rɔbay! Baari ká ì ba led nduobal-iri kji hɔy kara, ì tɔa láa bay key na kpuy ɛ woo? <sup>17</sup> Fe ká se bil nzaa nzob na, kal a se bil-e a tji ba mjiŋri zuɔ bisuy. <sup>18</sup> Roo ɛ, fe ká tji saa nzaa nzob na uru saa bil wɔra law-ɛ, be ze hɔ nzob síike ndiŋ ndiŋ ká nun Ngerewuru. Wɔa, ì kɔ munu ya ɛ? <sup>19</sup> Kér bay kɔa-yari ndɔw, ika nzob ndɔw, dáa nun pie ndɔw, taka mg-bá y bapibi ndɔw, riiba ndɔw, kúd bay gbad gbad zuɔ nzaa nzob ndɔw, rɔɔ rɔŋa kji ndɔw na, ba feri ká uru saa bil wɔra law nzob. <sup>20</sup> Be ze, ba feri ká daa hɔ nzob síike ndiŋ ndiŋ ká nun Ngerewuru, bo sɔŋa fe taŋ sje nduo bá y zadɛ munu ká ba fe sɔw puo bari na, be ze daa hɔ nzob síike ndiŋ ndiŋ ká nun-ɛ ya.»

### Má y tul puo ká daa law-ɛ bo tul Zezu

(Mrk 7.24-30)

<sup>21</sup> Faɛ ku ɛ, Zezu uru saa zadɛ na ku, a se tusiri ká do di ya bá y ngerɛpuo Tir bá y Sidon. <sup>22</sup> Bá yji ɛ, má y mbjw munu ká sɔw be do tusiri \*Kanaa se luɔ Zezu a daa fe beŋ mii: «Mbay! Vu bulu \*David, kód nguɔ hɔy, mu kɔ nun síe bi! Vu-i ká ba led má y tikdi na, temndaya do

† Tji keɛ 20.12. †† Tji keɛ 21.17. ‡ Ezay 29.13.

tul-e a daa nun-ε tuo síe bamba tasiri.»<sup>23</sup> Roo le, Zezu fere nzaa máy na mgbud ya. Ro, led nduobal-eri soro ba lakun-ε í vbi ni mii: «Zezu, mu nii ni hã ni zól ba lew, bay jí le, ka guu fe a séke fal naari bangwo.»<sup>24</sup> Lεε, Zezu yijira báy bay mii: «Ngerewuru píe mì ba luu baduri ká i ze-zee ká í ba led Izarayelri na huo-ri kị hcy, a máy key na saw be bod.»<sup>25</sup> Be nu ku hcy kara, máy na ví huku pol Zezu gburuk a baa mii: «Mbay, mu sò mì!»<sup>26</sup> Zezu yijira báy bay hã ni mii: «Do ndad bamba bay mbika fe sým ká do bay tul ledri a vbu hã vu váyri ya.»<sup>27</sup> Lεε, máy na yijira báy bay hã ni mii: «Zadε kị na zu, Mbay. Be nu ku hcy kara vu váyri na, bum fe sým bãa káw bari ká gay saa tutakra zuo siri na i dam í sy.»<sup>28</sup> Báyyi le, Zezu yijira báy bay hã ni mii: «Áa, máy, mbika law bo na ngjí bamba. Ndad bay hanja feke ka daa munu ká mù hii.» Lεε, ká zadε ku na hcy, sùo vi-e na nduo kiyaw.

**Zezu vaa nzob suoseremri**

<sup>29</sup> Zezu zól ká zadε ku a se nzaa maambii ká Galele. Fale ku le, ka vãa hil tul mbwɔ mbjw munu a kaw dí.<sup>30</sup> Báyyi le, ruo nzobri ngjí bamba vi luu-ε. I fãa nzob kpederi ndaw, nzob rawri ndaw, nzobri ká sùo-ri hu wũ ndaw, nzobri ká kusol-ri mbii gbãñ ndaw, rɔɔ báy sem hãwri ngjí bamba ndaw na, i víke ri zuo pol Zezu, le, ka vaa ri.<sup>31</sup> Zadka ruo nzobri kɔ nzobri ká kusol-ri mbii gbãñ ká í baa bay ndaw, nzobri ká sùo-ri hu wũ ká i vaa ndaw, nzob kpederi ká i se-sed báy kere ndaw, rɔɔ rawri ká i kɔ-kóm ndaw na báyyi le, tuku ri ha ri písi Ngerewuru led Izarayelri.

**Zezu hól wãrari iscd scd duo zad niñ**  
(Mrk 8.1-10)

<sup>32</sup> Zezu dí led nduobal-eri a baa ha ri mii: «Mì kɔ nun síe nzobri key, bay jí le, ba nam say ro i do zih mì a í ti báy fe sým ya. Mì hii bay hanja ri zól tan syña fe ya, ká yjí bari le, i líe kɔn ká faa.»<sup>33</sup> Lεε, led nduobal-eri vbi ni mii: «Zad ni key na ba bil law kɔr dãr hcy. Wãa, zad hãa ndaw rɔɔ buru séke dí bay nzãa fe sým hã ruo nzobri ká mini key na, i sy mbaa bil-ri le?»<sup>34</sup> Lεε, Zezu vbi ri mii: «Maapa ba mina ze ì dõke le?» I yijira báy bay hã ni mii: «Ba tɔɔ say báy vu sji hãneri.»<sup>35</sup> Báyyi le, Zezu mbi nzi-ε hã ruo nzobri kaw siri.<sup>36</sup> Fale ku ndaw rɔɔ, a yã maapa ká tɔɔ say báy sjiri na a daa taamból hã Ngerewuru, rɔɔ a haw a hã led nduobal-eri leke ruo nzobri na.<sup>37</sup> Nzobri riw bele sy mbaa bil-ri sib sib maa báy zad kɔn bari. A bie maapakeri báy sjiri ká sad na, led nduobal-eri fãa mbaa budu dɔɔɔɔɔɔ tɔɔɔ say.<sup>38</sup> Wãrari ká i sy maapa na, tul-ri ba iscd scd duo zad niñ (4.000), tan kijina máyri báy ledri.<sup>39</sup> Zadka Zezu hã ruo nzobri zól na, ka hil a kaw bil tuo a se ba tusiri Magadan.

**Fariziri báy Sodusiri vbi Zezu bay kókɔ fe sanj**  
(Mrk 8.11-13; Luk 12.54-56)

**16** Báyyi le, \*Fariziri báy \*Sodusiri vi luu Zezu bay nzãa nzi-ε, ze í vbi ni bay hanja ni ka daa fe sanj

mbjw hã bari kɔ mii, hyrusuo-ε na uru saa luu Ngerewuru.<sup>2</sup> [Lεε, Zezu yijira báy bay ha ri mii: «Baari na, lãw le ì baa mii, “Ruo na zad a doko ndad bamba, bay jí le, tumbam ba síε.”<sup>3</sup> A tibie píed laa le, ì baa mii, “Vuri key na mbam a tókɔ, bay jí le, tumbam sji do wuo a do guu.” Baari na, ì kɔ faa ndáy saw bay ká se tul feri ká do tumbam, roo le, saw bay ká se tul feri ká do bil sewri key na, ì maa bay ndáy sawke ya.]<sup>4</sup> Nzobri ká timbedε ká i ba nzob law ndayari ká í do tul Bay Ngerewuru ya na, i vbi fe sanj ze bay kókɔ! Roo le, fe sanj kị bod ká bay daa nde tul-e taa hãy ká Ngerewuru daa ká tul \*Zonas na, tiya †.» Fale ku le, ka pɔɔ ri a zól.

**Zezu baka led nduobal-eri bay tul fe fére Fariziri**  
(Mrk 8.14-21)

<sup>5</sup> Led nduobal Zezuri tuo mbii í se fi kelu. Zadka i do séke ba nzaa kporo ká fi kelu na báyyi le, i kɔ í baa mii, bari yijira fãa maapa na sel.<sup>6</sup> Báyyi le, Zezu baka ri mii: «Ì nze báy sùo-ri! Ì kɔɔ sùo-ri ká tul fe hew fe \*Fariziri báy \*Sodusiri.»<sup>7</sup> Lεε, led nduobal-eri tii saw baa bay ká sakra kị mii: «Ka baa bay munu bay tul maapa ká náa yijirari fãake.»<sup>8</sup> Ro, Zezu kɔ kér bay bari na a vbi ri mii: «Baari nzobri ká mbika law baari ndji hcy! Bay jí ndaw rɔɔ ì máy bay ká sakra kị se tul maapa ká ì yijira fãake na le?»<sup>9</sup> Wãa, ì kɔ ya báy le woo? Ì ker se tul maapa ká ndebe ká mì haw mí hã wãrari ba iscd scd duo zad ndebe na ya le woo? Mase bie ká tɔɔ na wãa, i fãa mbaa budu ba mina le?»<sup>10</sup> Rɔɔbay, maapa ká tɔɔ say ká mì haw, mí hã wãrari ba iscd scd duo zad niñ ká bie tɔɔ ká i fãa mbaa budu wuruk wuruk na wãa, ì ker se di ya hcy le?»<sup>11</sup> Wãa daa mina ndaw rɔɔ, ì ker í baa mii, bay tul maapa ze mì báake bay zih ri le? Mì baa mii: “Ì nze báy sùo-ri bay tul fe hew fe Fariziri báy Sodusiri.”<sup>12</sup> Be nu ku rɔɔ, led nduobal-eri laa bay be na tan báy. Ka baa ha ri bay hanja ri nze báy sùo-ri bay tul fe fére Fariziri báy Sodusiri ká do munu ba fe hew fe.

**Zezu ba Krisi Vu Ngerewuru**  
(Mrk 8.27-30; Luk 9.18-21)

<sup>13</sup> Zezu tji tusiri ká do lakun ngerepuo ká riñ-ε ba Sezare-Filib. Báyyi le, ka vbi led nduobal-eri mii: «Wãa, nzobri baa bay mina ze se tul-i bi \*Vu Nzob le?»<sup>14</sup> Lεε, i yijira báy bay mii: «Nzob hãneri baa mii, mù ba Zãa Batis; nzob kiji bod baa mii, mù ba \*Eli, a nzob kiji rɔɔbay baa mii, mù ba Zeremi, mase ba nzob kị ká yã bay saa nzaa Ngerewuru.»

<sup>15</sup> Báyyi le, ka yji a vbi ri mii: «A baari kị na wãa, ì baa mii, mì ba nzob ve le?»<sup>16</sup> Lεε, Simon Piyer yijira báy bay hã ni mii: «Mù ba \*Krisi, nzob ká Ngerewuru waa bay píe ni vi; mù ba Vu Ngerewuru, Nzob Káw Báy Kumnun.»<sup>17</sup> Báyyi le, Zezu mbi bay a baa hã ni mii: «Simon, vu \*Zonas ††, suoriya ba taa bo. Ba nzob ze hã nun-a tanj ká tul tusue bay na key ya, roo le, ba Bãa ká kaw nulue ze mgbuda nun-a ká dí.<sup>18</sup> Mì baa hã mù ta-

† Fe sanj ká Zezu do dáake bangwo na, kie mii ka ba Krisi, nzob ká Ngerewuru waa bay píe ni vi. Zadka Fariziri báy Sodusiri i vbi fe sanj na, kie kér bay bari ká ndaya báy law-ri ká i daa bo tul Zezu ya.  
†† Nzob ndáy bay hãneri baa mii: Simon, vu Zãa.

taŋ: bo na mù ba Piyer, mǎra riŋke ba tisaw. Báy faa hyrusuo-i na, mù dáa hǎ nzobri ngji bamba í dáake law-ri bo tul-i. Nzob mbika lawkeri ká i mby tul kǐ riw bele na, do ba hul bi ká mì mbuo do tul tisawke na. Ze ba na huđ hǎy kara, ti doko báy hyrusuo háw yum ká tul-e ya. <sup>19</sup> Nzobri ká mì re mbay ká tul-ri na, mì hǎ mù hyrusuo ndáka faa pol-ri munu ba nzob ká kǎ lak-erere mbay do nduo-ε. Fe ká mù haa faake ká tusiri key na, a bá fe ká Ngerewuru haa faake ká nulue ro, a fe ká mù pǎŋ faake ká tusiri key laa le, a bá fe ká Ngerewuru pǎŋ faake ká nulue ndǎw pi.» <sup>20</sup> Báyii le, Zezu baka leđ nduobal-eri ngǎ-ngǎŋ bay haŋa ri baa hǎ nzob mbǐw mii, beri ba Krisi, nzob ká Ngerewuru waa bay píe ni vi na ya.

**Zezu baa bay huđ be báy tǐi be saa luđ huđ**  
(Mrk 8.31-9.1; Luk 9.22-27)

<sup>21</sup> Úru saa síeke ku na, Zezu tii sǎw bǎa bay ta-taŋ hǎ leđ nduobal-eri mii: «Do nun haŋa mì se Zuruzalem, a mí kǎ seke fe ngji bamba ká nduo ngerε Zibri ndǎw, \*nggerenzob fe poyri báy \*nzob fére nzobri bol kusolri ndǎw pi. I ika mì, a ndeke di nam sayke le, mì tǐi saa luđ huđ mí kaw báy kumnun.»

<sup>22</sup> Báyii le, Piyer mgba ni a tǐike ngereŋ ba nzaa zad, a tii sǎw bǎa bay zǐŋ ni mii: «Mbay, fe key na ka tǐi tul-a ya! Ngerewuru ka kǎ kǎ mù!» <sup>23</sup> Roo le, Zezu fεε kǎm ba lu-ε a baa hǎ ni mii: «Satan, mu zǎl ká lakun-i di di ba lew! Bo na, mù daa puu bo faa hǎ mì, bay ji le, kér bay bo na do ba kér bay nzobri hǎy bo, do ba kér bay taa Ngerewuru ya.»

<sup>24</sup> Báyii le, Zezu baa hǎ leđ nduobal-eri mii: «Nzob ká hii bay séke fal-i le, ka pǎŋ sùo-ε yaklak hǎ mì a mbi puu say huđ be a sob a séke fal-i. <sup>25</sup> Tusueke le, nzob ká hii kǎ kǎ kumnun be kǐ sùo-ε na, kumnun taa tusueke na, ka ti zǐŋ ya. A roo le, nzob ká pǎŋ sùo-ε yǎf bay tul-i le, a zǐŋ kumnun taa tusueke na. <sup>26</sup> A zadka nzob zǐŋ ferri ká tusiri key riw bele, kǎ a zǐŋ kumnun taa tusueke ya na wǎa, ba feziŋa ji kǐ zu le woo! Mase fe ji do di ku ká nzob a máa bay haŋa Ngerewuru a súoke kumnun taa tusueke na le? <sup>27</sup> Tusueke le, bi \*Vu Nzob na, mì vika báy riŋ díka Bǎa báy leđ nzaapεf beri ká nulue mbǐw hǎy. Nzob hǎa hǎa le, mì púo ni maa báy ped dáa beri. <sup>28</sup> Mì baa ha ri ta-taŋ ba tusue kǐ: nzob hǎneri ká sakra bari ká i do zad ni key na, i ti huka ya kpuru bay kǎkǎ mì bi Vu Nzob ká mì ví réke mbay na báy nun-ri ndǎw kǎ í hu báy.»

**Sùo Zezu fεε do bod ká tul kuo**  
(Mrk 9.2-13; Luk 9.28-36)

**17** Falε ká daa nam yie na, Zezu hǎ Piyer, Zak báy Zǎa ká i ba yǐ kǐ na se zǐŋ ni tul kuo ká gaŋ zenleŋ ká do nzaa zad, a í kaw dí hu-ri. <sup>2</sup> Báyii le, ká zadε ku na, sùo Zezu fεε gbǎy ká nun-ri: nun-ε ndyy munu ká síe, a gari beri laa le, puu kǎra munu ba zad taŋa. <sup>3</sup> Ká zadε ku hǎy, leđ nduobal-eri ká say na, i kǎ \*Moyze báy \*Eli ká i tǐi í do loko soro zǐŋ Zezu.

<sup>4</sup> Báyii le, Piyer mbi bay a baa hǎ Zezu mii: «Mbay, do ndađ bamba bay haŋa náa kǎwri zad ni key. Zadka mù

hii le, mì dáa hul puđi ba say do zad ni key. Mbǐw ba taa bo, mbǐw ba taa Moyze, a mbǐwke laa le, ba taa Eli.»

<sup>5</sup> Zadka'a do bǎa bay munu kǎb kǎbay báyii le, síi mbam ká taŋ a do gberεŋ vi puma a guba tul-ri gbukru, le, ká bil síi mbamke ku na kusol mgba beleŋ ká di mii: «Be key na, ka ba Vu-i; mì kǎ ni ba nzob nun-i. Ba be na ze sùo-i rǐi mì bamba ká tul-e. Í laa bay be.»

<sup>6</sup> Zadka leđ nduobal-eri laa kusol ká mgba munu na báyii le, hǐe daa ri zikiki ha ri lie rađ zuo siri í daa nzaa pol-ri tuŋ siri. <sup>7</sup> Roo le, Zezu soro ba lakun-ri a zaa ri a baa mii: «Í úru siya, ì daa hǐe ya.» <sup>8</sup> Zadka i ura nun-ri báyii le, i kǎ nzob mbǐw ya, ba Zezu hu-ε hǎy ze do.

<sup>9</sup> Zadka i do díra saa tul kuo na, Zezu mbi nzi-ε hǎ leđ nduobal-eri ká say na mii: «Fe ká tǐi nun-rǐ ká ì kǎ key na, ì hǎ bayke ka tǐi ká nzáa-rǐ hǎ nzob mbǐw ka laa ya kpuru maa báy nam ká bi \*Vu Nzob mì tǐike saa luđ huđ na.»

<sup>10</sup> Falε ku le, leđ nduobal-eri vbi ni bay mii: «Bay ji ndǎw kǎ, \*nzob fére nzobri bol kusolri baa mii: “Do nun haŋa Eli ka vi pola ndǎw kǎ, \*Krisi, nzob ká Ngerewuru waa bay píe ni vi na ka vi báy” le?» <sup>11</sup> Leε, ka yǐŋra báy bay ha ri mii: «Ba tusue kǐ, do nun haŋa Eli na ka vi a leke ferri riw bele hǎ ni do báy zadε zeb zeb.

<sup>12</sup> A roo le, mì baa ha ri ta-taŋ: nzob yǎŋa bay saa nzaa Ngerewuru mbǐw munu ká Eli na vi dođ ro, le, nzobri tuu ni ba be ya, í dara ni munu ká law-ri hii. Be ze do faa mbǐw munu ndǎw, bi Vu Nzob na i dára mì kǎ seke fe.» <sup>13</sup> Be nu ku báyii le, leđ nduobal-eri kǎ í baa mii, bayke key na ka baa se tul Zǎa Batis.

**Zezu vaa nzob kuku**  
(Mrk 9.14-29; Luk 9.37-43a)

<sup>14</sup> Zadka Zezu báy leđ nduobal ká say na i di saa tul kuo í do di ya deb báy ruo nzobri na báyii le, wǎra nzob mbǐw soro ba lu-ε Zezu a huku pol-e a baa mii:

<sup>15</sup> «Mbay, kóf hǎy, mu kǎ nun síe vu-i ká ba leđ wǎra nzob ká kǎ seke fe ngji bamba key. Suoserem kuku dara ni banuǎ, a mbi ni bo huu ndǎw, bo mbii ndǎw pi. <sup>16</sup> Ze mì mgba ni mí séke lu-ε leđ nduobal-ari, roo le, faa vǎa ni mba ri.»

<sup>17</sup> Báyii le, Zezu yǐŋra báy bay hǎ nzobri mii: «Baari nzob law ngǎ-ngǎŋri ká law-ri ndaya! Wǎa, nam tǐŋ ba mina báy kǎ, bay haŋa mì kaw zǐŋ ri kǎ bay le? Nam tǐŋ ba mina báy kǎ, mì íki law-i ká tul-ri le? Í mgba leđ na í víke ba key hǎ mì.» <sup>18</sup> Báyii le, Zezu yǐw temndaya na, le, ká zadε ku hǎy temndaya na tǐi ká tul leđ kuku na a pǎŋ ni vaa kiyaw kiyaw.

<sup>19</sup> Leε, leđ nduobal-eri kǐ laa ro i soro í vi lakun-ε í mgba ni do fi mbǐw í vbi ni bay mii: «Bay ji ndǎw kǎ buru maa bay níi temndaya ni key na ya le?» <sup>20</sup> Leε, Zezu yǐŋra báy bay ha ri mii: «Do munu bay tul mbika law baari ká ndji hǎy. Mì baa ha ri ta-taŋ ba tusue kǐ: zadka mbika law baari ngǎb ya maa pǎra túŋ ká ndji hǎy le †, ì bǎa hǎ kuo key na mii: “Mu sóro ká zad ni key, a mú se mú vǎa do lew,” le, a sóro na kǐ. Fe mbǐw ká'a mbaka ri

† Báy nzaa gerek le, ba pǎra túŋ ya, roo le, Zezu baa bay se tul pǎra mutarde ká ngǎb maa pǎra túŋ.

mba na, tiya. <sup>21</sup> [Roo le, k̄jri temndaya ká mini key na, báy faa dáa nzaa bay kere báy sán sùo h̄oy ze, nzob a máa bay níike ni h̄a ni t̄ji saa tul nzob.›]

**Zezu baa bay huđ be báy t̄ji be saa luđ huđ**  
(Mrk 9.30-32; Luk 9.43b-45)

<sup>22</sup> Nam mb̄jw munu ká Zezu báy leđ nduobal-eri i z̄iŋ k̄j riw bele ká kuđu zad ká Galele na báyji le, Zezu mbi bay a baa ha ri mii: «Bi \*Vu Nzob na, nzob tul nḡḡni biri i p̄oŋ m̄i bo nduo nzobri ha ri í m̄i, <sup>23</sup> a ndeke d̄i nam sayke le, m̄i t̄ji saa luđ huđ mí kaw báy kumnun.» Bayke ku na daa h̄a leđ nduobal-eri dáake síe nḡji bamba tasiri.

**Bay ká se tul púo larimbuo**

<sup>24</sup> Zezu báy leđ nduobal-eri i t̄ji ká Kapernayum. Báyji le, \*nzob ȳaŋa larimbuori ká bay tul \*hul k̄ni Ngerewuru soro í v̄a z̄iŋ Piyer í vbi ni bay mii: «W̄a, larimbuo ká bay tul hul k̄ni Ngerewuru na, nḡere tul-ri puo ya le?» <sup>25</sup> L̄e, ka ȳiŋra báy bay mii: «Ka pu-puo puo.»

Zadka Piyer do ndúo ba hula báyji le, Zezu mbi bay a baa pola se tul larimbuo na a baa h̄a ni mii: «Simon, w̄a, mù ker mina ro ká bil law-a le? W̄a, mbayri ká tusiri key na, i ȳa larimbuo saa nduo nzob veri, mase i puo tul fe bari h̄a nzob veri le? I ȳa saa nduo vu bari mase, nzob tul puori le?» L̄e, Piyer ȳiŋra báy bay mii: «I ȳa saa nduo nzob tul puori.» <sup>26</sup> Báyji le, Zezu ȳji a baa h̄a ni mii: «Munu zu báyji le, vu mbayri ze puo larimbuo ya. <sup>27</sup> Ze munu h̄oy kara, bay haŋa náa do ba ngud puu bay tul nzob mb̄j larimbuori key ya le, mu se maambii mú v̄a bo-boy, le, titire s̄ji ká mù mgbaka đekre ku na, mu mgbúda nzi-ε, le, mù z̄iŋ lari ká d̄i ká maa naa. L̄e, mù púoke tul-a nd̄aw, tul-i nd̄aw síd̄i bele.»

**Nzob ve ze ba ngerenzob le?**  
(Mrk 9.33-37; Luk 9.46-48)

**18** Ká bil s̄aw síeke ku na leđ nduobal Zezuri soro ba lakun-ε í vbi ni bay mii: «Ká sakra nzobri ká Ngerewuru re mbay ká tul-ri na w̄a, nzob ve ze ba ngerenzob le?» <sup>2</sup> Báyji le, Zezu d̄i leđ mb̄jw ká nd̄ji munu h̄a ni ví do síkda bari <sup>3</sup> a baa mii: «M̄i baa ha ri ta-taŋ ba tusue k̄j: zadka ì suo k̄er bay baari a í d̄iŋ tul-ri bay doko munu ká ledri ká nd̄ji key na ya le, ì ti doko sakra nzobri ká Ngerewuru re mbay ká tul-ri na ya. <sup>4</sup> Nzob ká d̄iŋ tul-e munu ká leđ ká nd̄ji key na le, nzobke na ku ze, i kók ni ba nzob ká mba tul k̄y-eri ká \*puoruo Ngerewuru. <sup>5</sup> A nzob ká mgba leđ mb̄jw, munu ká leđ key na ba sùo-ε bay tul-i le, ka mgba m̄i b̄i k̄j sùo-i zu.»

**Haŋa nzob daa feȳa ba fe ká ndaya**  
(Mrk 9.42-48; Luk 17.1-2)

<sup>6</sup> Roo le, nzob ká ula leđ mb̄jw ká nd̄ji mini ká sakra ledri ká do key ká i daa law-ri bo tul-i na h̄a ni daa feȳa le, síŋ bawda tisaw do sol nzobke a vbu ni h̄a ni

riŋ a bo tigb̄a maambii na, ndad mba haŋa ni kaw báy kumnun a ula leđ na. <sup>7</sup> Kók seke fe minake ze do bay tusiri key, bay tul feri ká do d̄i a daa h̄a nzobri daa feȳa na le! Ba tusue, fekeri na a doko baŋguo. Roo le, kók seke fe ba taa nzob ká do ba ngud puu ká daa h̄a nzobri dáake feȳa.

<sup>8</sup> Zadka ba nduo-ɔ mase bal-a ze daa h̄a mù daa feȳa le, mu kuŋ ni gbađ mú vbu biŋ bo bisuy. Séke báy nduo-ɔ mb̄jw, mase báy bal-a mb̄jw se zad kumnun taa tusueke na, ndad mba séke báy nduo síd̄i bele, mase bal-a síd̄i bele ha ri vbu mù bo bil huu ká ru-ruma ya baŋguo. <sup>9</sup> A ze bo, ba nun-a ze daa h̄a mù daa feȳa laa le, mu ngókdo ni mú naa ni a mú vbu ni biŋ bo bisuy. Séke báy nun-a mb̄jw đaru se zad kumnun taa tusueke na, ndad mba séke báy nun-ari síd̄i bele ha ri vbu mù bo zad kók seke fe ká bil huu ká ru-ruma ya.

**Law bay ká se tul bađu ká zee**  
(Luk 15.3-7)

<sup>10</sup> Ì nze báy sùo-ri nd̄aw ro! Ì ìm leđ mb̄jw mini ká sakra k̄y-eri key na ya, bay ji le, m̄i baa ha ri ta-taŋ: leđ nzaapedri ká nulue ká i k̄-kóm ba tul-ri na, i do pol B̄a ká nulue báy namri riw bele bay tul-ri.

<sup>11</sup> [Bi \*Vu Nzob na, m̄i vi tusiri key bay ȳaŋa nzobri ká i ze-zee.] <sup>12</sup> W̄a, ì ker mina ká bil law-ri le? Zadka nzob mb̄jw do báy bađu ba isod mb̄jw, ro mb̄jw ví zee ká sakra k̄y-eri le, ka ti p̄oŋ h̄ayri ká síŋ t̄oŋ mb̄jw p̄are t̄oŋ mb̄jw ku do tul kuo, bay v̄a nzáa taa h̄ay ká zee na ku ya le woo?<sup>13</sup> M̄i baa ha ri ba tusue: zadka'a z̄iŋ bađu be ká zee mb̄jw na le, ba fe suoriya be nḡji bambasiri mba tul nzob h̄awri ká síŋ t̄oŋ mb̄jw p̄are t̄oŋ mb̄jw ká i zee ya na. <sup>14</sup> Do faa mb̄jw munu nd̄aw, B̄a baari ká kaw nulue na, ka hii bay haŋa leđ mb̄jw ká nd̄ji ká sakra k̄y-eri key na ka zee ya.

**Faa léke bay ká sakra nzob mbika lawri**

<sup>15</sup> «Zadka ȳy-ɔ daa k̄aya z̄iŋ mù le, mu se mú v̄a z̄iŋ ni, bo báy k̄j síd̄i k̄j h̄oy, le, mu k̄ie ni k̄aya ká'a daa z̄iŋ mù na. A ze bo, zadka ȳy-ɔ na laa bay bo le, mu ȳa ni ba ȳy-ɔ ro zu. <sup>16</sup> Ze bo, zadka'a hii bay láa bay bo na ya le, mu ȳji mú v̄a nzaa nzob k̄j mb̄jw mase síd̄i munu ha ri se z̄iŋ mù, bay haŋa bo, bayri riw bele ká i léke na, i léke ká nun nzob bay nasikeri síd̄i mase sayri munu †. <sup>17</sup> Zadka'a hii bay láa bay bari ya le, mu v̄a baa bayke ká zad mb̄jw k̄j nzob mbika lawri. A ze bo, zadka'a hii bay láa bay bari na ya ro bay laa le, mù k̄o ni ba nzob ká tuu Ngerewuru ya, mase ba nzob ndaya munu ká nzob ȳaŋa larimbuo.

<sup>18</sup> «M̄i baa ha ri ta-taŋ ba tusue k̄j: feri riw bele ká ì haa faake ká tusiri key na, a bá fe ká Ngerewuru a háa faake ká nulue nd̄aw, a feri riw bele ká i p̄oŋ faake ká tusiri key laa le, a bá fe ká Ngerewuru p̄oŋ faake ká nulue nd̄aw pi. <sup>19</sup> M̄i baa ha ri ta-taŋ na ro bay mii: zadka nzobri síd̄i ká sakra baari zuo z̄iŋ k̄j bay tul fe ji ji ká tusiri key bay dáake nzaa bay kere le, B̄a ká kaw nu-

† *K̄iŋa bol kusol ba síd̄ike 19.15.*

lue na, a haŋa ri feke. <sup>20</sup> Tusueke le, zad ka nzobri sidi, mase say i zuc zih ki ka di bay riŋ-i le, bi na mi do zih ri mbijw hɔy.»

### Faa ndaka buma ka sakra ki

<sup>21</sup> Bayji le, Piyer soro ba lakun Zezu a vbi ni bay mii: «Mbay, waa, zadka yu-i daa kaaya zih mi le, mi ndaka buma zih ni faa bal ba mina le? Waa, a seke kpuru faa bal ba tɔɔ say le?» <sup>22</sup> Lee, Zezu yijira bay bay ha ri mii: «U-uu munu ya. Mi baa ha mu: Kpuru faa bal ba tɔɔ say hɔy ya, roo le, kpuru faa bal ba siŋ tɔɔ say ba tɔɔ say.»

<sup>23</sup> «Sie ka Ngerewuru re mbay ka tul nzobri na, ka'a daa fe munu ba mbay ka hii kijina bol feri ka nzob ped beri kpa. <sup>24</sup> Zadka'a tii saw kijina bol feri na bayji le, i mgbay nzob ped be mbijw munu ka mbɔl be do tul-e ba sak isɔd sɔd duc zad duc ka mba kijina †. <sup>25</sup> Munu ka'a maa puo mbɔl be na ya bayji le, mbay tul-e na mbi nzi-ε bay haŋa ri mgbay ni i hie ni, may be ndaw, vi-eri ndaw, feziŋa beri riw bele ndaw, rɔɔ bay pɔŋ larike i puoke mbɔl na bay. <sup>26</sup> Bayji le, nzob ped na vi huku pol-e gburuk a kod ni mii: "Mu ha law-a ka huo mu lom ka tul-i, le, mbɔl bori ka do tul-i na, mi puo mu ngid ngid bele bay." <sup>27</sup> Lee, mbay tul-e na ko nun sie be a naa mbɔl ka tul-e a pɔŋ ni se zad sed be.»

<sup>28</sup> «Fale ka nzob ped na tji ka zafe na ku bayji le, ka vaa dar baw ped be mbijw munu gbukru ka mbɔl be do tul-e ba nun lari ka ndji hɔy ††. Lee, ka vi mgbay sol-e a fyu vede a baa ha ni mii: "Mu puo mi mbɔl bi ka do tul-a na!" <sup>29</sup> Bayji le, baw ped be na huku siri gburuk ka pol-e a kod ni mii: "Mu ha law-a ka huo mu lom ka tul-i, le, mi puo mu mbɔl bo na bay." <sup>30</sup> Lee, ka hii puu bayke ya, a mgbay ni bo hul sal kpuru maa bay haŋa ni puo mbɔl ka do tul-e na.»

<sup>31</sup> «Zadka baw ped be hawri ko fe ka kal na bayji le, i daa sie ngji bamba tasiri ha ri se i vaa kji fal feri riw bele ka kal na ha mbay tul-ri. <sup>32</sup> Bayji le, mbay tul-ri na di nzob ped be na ha ni vi a baa ha ni mii: "Bo nzob ped ka mu mgbɔr bamba! Bi na, mi naa bay mbɔl bi na ka tul-a riw bele ba fal, bay ji le, mu kod mi bay haŋa mi daa munu zih mu. <sup>33</sup> A bo na waa, mu maa bay kɔko nun sie baw ped bo na munu ka mi daa zih mu na ku ya le woo?" <sup>34</sup> Lee, law mbay tul-e na faa ni gburruru gburruru ha ri mgbay ni i vbu ni bo hul sal ka nduo nzob piri nzobri kpuru maa bay haŋa ni puo mbɔl ka tul-e na ngid bele ndaw rɔ!

<sup>35</sup> «Be ze, baari hɔy kara, nzob ha ha ka sakra baari ka nda buma bay bil waa law-ε riw bele zih yu-ε ya le, Baa ka kaw nulue na, a daa faa mbijw munu ka mbay daa zih nzob ped be na ndaw pi.»

### Bay ka se tul nii may nzob

(Mrk 10.1-12)

**19** Zadka Zezu fere nzobri bay beri key na ɔ munu bayji le, ka zɔl ka kudu zad ka Galele a se zad ka

† Lari ka nzob ped a puo mbay tul-e na, ba lari ped mbiimbam duc fale ndebe. †† Lari ka nzob ped a puo ky-ε na, ba lari ped nam mbijw.

do nzaa mbii Zurdɛ ka fi kelu ka bil kudu zad ka Zude. <sup>2</sup> Lee, ruo nzobri ngji bamba i se fal-ε, le, ka vaa sem bari.

<sup>3</sup> Bayji le, Farizi haneri soro ba lakun-ε bay nzaa nzi-ε ze i vbi ni bay mii: «Ka bil \*bol kusol naari na waa, waa nzob do bay faa ka bay nii may be bay tul bay ji hɔy kara mgbum le?» <sup>4</sup> Lee, Zezu yijira bay bay ha ri mii: «Waa, bay ka i daa do bil mbede Ngerewuru na i kji i ko ya hɔy le woo? Bay tiikake lew hɔy na, Nzob Daa Feri Riw Bele na daa waa nzob bay may nzob zeb †. <sup>5</sup> Sawke mini ze, "waa nzob a pɔŋ bi-ε bay mi-ε, bay kaw zih may be; le, bari sidi bele reb na, i vi ba nzob ka mbijw ††." <sup>6</sup> Be mini ze, i ba nzob ka sidi mbaa, roo le, i ba nzob ka mbijw. Munu zu le, nzobri ka Ngerewuru siŋ ri zuc ki na, ndad bay haŋa nzob ka wal sakra bari ya.»

<sup>7</sup> Lee, \*Fariziri vbi ni bay mii: «A munu ku waa bay ji ndaw rɔɔ, \*Moyze mbi nzi-ε ha waa nzob daa mbede nii may be na ha ni ndaw rɔɔ, a nii ni zɔl le ††?» <sup>8</sup> Lee, Zezu yijira bay bay mii: «Bay tul law ngɔŋɔ baari ze, Moyze ha faa ha ri niike may baari. Roo le, bay tiikake na do munu ya. <sup>9</sup> Mi baa ha ri: zadka nzob do bay may ka mayke nzaa waa ki ya, rɔɔ waa na nii ni a yaa may ki le, waa ke ku na daa nun pie.» <sup>10</sup> Bayji le, led nduobal-eri baa ha ni mii: «Zadka simsed waa nzob do munu bay tul may be le, yaaŋa may ya na ndad mba di.» <sup>11</sup> Lee, ka yijira bay bay ha ri mii: «Warrari riw bele na i maa bay yaaŋa ker bay ni key ya, roo le, ba bari ka Ngerewuru ha ri hurusooke hɔy ze, i maa yaaŋa bayke. <sup>12</sup> Nzob haneri yaa may ya, bay ji le, ndiw ri hu-hu bay maa bari ka mbonke ri hɔy; a nzob hawri le, i yaa may ya, bay ji le, i ba nzobri ka i lo gum-ri lo; a nzob kiri laa le, i yaa may ya, bay ji le, i kɔɔ sɔ-ri i daa ped ha reke mbay Ngerewuru ka tul nzobri na se ba pola. Nzob ka maa bay yaaŋa bay key le, ka yaa.»

### Zezu sam fe zuc tul ledri

(Mrk 10.13-16; Luk 18.15-17)

<sup>13</sup> Bayji le, nzobri vi bay ledri ha Zezu bay haŋa ni ka daa nduo-ε bo tul-ri a daake nzaa bay kere. Roo le, led nduobal-eri haa ri. <sup>14</sup> Lee, Zezu baa ha ri mii: «I ala ledri ha ri vi luo-i bo, i haa ri ya, bay ji le, Ngerewuru re mbay ka tul bari ka i do munu ka ledri key.» <sup>15</sup> Fale ka'a daa nduo-ε bo tul-ri na, ka pɔŋ ri a zɔl ka zafe ku.

### Baka bay ka se tul feziŋa

(Mrk 10.17-31; Luk 18.18-30)

<sup>16</sup> Bayji le, led kuban mbijw munu soro ba lakun Zezu a vbi ni bay mii: «Mbay, fe kere ji kji ndaw rɔɔ, mi daa bay zinke kumnun ka do banɔɔ na le?» <sup>17</sup> Lee, ka yijira bay bay ha ni mii: «Bay ji rɔɔ, mu vbi mi bay ka se tul fe kere le?» Nzob mbijw keklek hɔy ze ba nzob kere. Zadka mu hii bay zih kumnun ka do banɔɔ na le, mu daa vu mbom ka bo tul \*bol kusol ka \*Moyze ha ri na ndaw rɔ! Lee, led kuban na yji a vbi ni mii: «Waa, bol kusol taa haakeri le?» <sup>18</sup> Lee, Zezu yijira bay bay mii: «Mu ti ika nzob ya, mu ti daa nun pie ya, mu ti ri-

† Tiika saw fe 1.27. †† Tiika saw fe 2.24. †† Kijina bol kusol ba sidike 24.1-3.



riiba ya, mù ti kúdf bay zuo nzaa nzob ya, <sup>19</sup> mù dáa vu mbom bo tul baa-ka báy máa-ŋa †, ɔɔ mú hii ky-ɔ munu ká sùo-ɔ bo kɪ ††.»

<sup>20</sup> Báyyi le, led kuban na baa hɔ ni mii: «Bol kusolkeri ku riw bele na, mì do tul-e báy zadɛ. Wɔa, hɔa ji ɔɔbay ze puo mì báy le?» <sup>21</sup> Lɛɛ, Zezu baa hɔ ni mii: «Zadka mù hii bay ví ba nzob kere munu ká Ngerewuru ba nzob kere na le, mu se mú vaa hie fe bori riw bele ká mù dõke na, a mú pɔŋ larike hɔ nzob kykuri, le, mù doko báy feziŋa taa tusuekeri ká nulue. Falɛ ro le, mu yji mú se fal-i báy.» <sup>22</sup> Zadka led kuban na laa bayri na munu báyyi le, ka zɔl mgbirin, bay ji le, ka do báy feziŋari ngji bamba.

<sup>23</sup> Lɛɛ, Zezu baa hɔ led nduobal-eri mii: «Mì baa ha ri ta-taŋ ba tusue kɪ: bay haŋa nzob feziŋa diŋ tul-e hɔ Ngerewuru re mbay ká tul-e na, zadɛ ngɔŋ bamba. <sup>24</sup> Mì baa ha ri na ɔɔbay: bay haŋa zambal ka nduo luɔ zɔy a tji ká nun-ɛ na, do ngɔŋ bamba tasiri. Roo le, haŋa nzob feziŋa diŋ tul-e hɔ Ngerewuru re mbay ká tul-e na, do ngɔŋ bamba tasiri kal di ɔɔbay †.» <sup>25</sup> Zadka led nduobal-eri laa bayke na munu báyyi le, tuku ri ha ri baa mii: «A munu ku waa, nzob ve ze a máa bay zɪŋ pam na báy le?» <sup>26</sup> Báyyi le, Zezu gedɛ kóm ba luo-ri a baa ha ri mii: «Fe key na, nzobri ze faake mba ri, roo le, Ngerewuru na fe ká mba ni mba na mbɪw tiya.»

<sup>27</sup> Lɛɛ, Piyer mbi bay a baa hɔ ni mii: «Mu kɔ, buru na buru pɔŋ feri riw bele, a búru se fal-a. A key wɔa, fe ji ze a doko bay tul buru na le?» <sup>28</sup> Báyyi le, Zezu baa ha ri mii: «Mì baa ha ri ta-taŋ ba tusue kɪ: zadka bi \*Vu Nzob mì káw tul karingaw riŋ díka báy sew ká feri riw bele a ví ba fie na, baari ká tul-rì duo fal-ɛ sidi ká ì tɔŋ fal-i na, ì káw tul karingaw mbayri ndaw bay réke tul saw kani led Izarayelri ká duo falɛ sidi na. <sup>29</sup> Nzob hɔa hɔa ká pɔŋ hul beri, mase yu-eri báy tini-eri, mase bi-ɛ báy mi-ɛ, mase vi-eri mase waa beri bay tul-i le, Ngerewuru a haŋa ni kɪri faa bal ba isɔd sɔd, a do báy kumnun ká do banɔuo. <sup>30</sup> Roo le, nzobri ngji bamba ká i do pola timbedɛ key na, i doko fal. A nzobri ngji bamba ká i do fal timbedɛ key na, i doko pola.»

### Law bay ká se tul nzob waa

**20** Síe ká Ngerewuru re mbay ká tul nzobri ká tusiri key na, do munu ba nzob waa mbɪw munu ká tji tibie pied a fɔa nzobri ha ri vaa daa ped ká waa be.

<sup>2</sup> Báyyi le, ka siŋ tul bay ziŋ nzob pedri na, bay haŋa ped nam mbɪw le, ka puo ri larike maa di. Falɛ ku ɔɔ, a pɔŋ ri ha ri se waa na báy.

<sup>3</sup> Zadka síe so ndji báyyi le, ka tji a vaa ziŋ nzob kɪri ká i kaw kaa taŋ dáa ped. <sup>4</sup> Ka baa ha ri mii: «Ì se waa bi na, bo í vaa daa ped ká di, le, mì puo ri lari ped baari na báy zadɛ.» <sup>5</sup> Lɛɛ, nzobkeri na i zɔl í se waa na. Zadka síe ví do law tul báyyi le, nzob waa na tji a daa munu na

† Tji kele 20.12-16; Kjiŋa bol kusol ba sidike 5.16-20. †† Soro ped dáa Leviri 19.18. ‡ Fe ká Zezu baa bayke ká zad ni key na, tuku led nduobal-eri, bay ji le, Zibri ker mii, nzob ká do báy feziŋa ngi-ngji na, feziŋa be na kie mii, ka ba nzob ká'a rii law Ngerewuru, ɔɔ puoruo Ngerewuru kara ba taa be ndaw pi. Roo le, Zezu kie ri mii, kɛr bay bari do báy faake ya.

ɔɔbay, ɔɔ síe ká fere sùo-ɛ na kara, ka daa munu ndaw. <sup>6</sup> A zadka síe daa nduo-ɛ bo tul vay puu der báyyi le, ka tji na ɔɔbay a vaa ziŋ nzob kɪri ká i do kaa gɔr a baa ha ri mii: «Daa mina ɔɔ ì do zad ni key banɔuo hɔ saw síe kal ri gɔr hɔy taŋ dáa ped le?» <sup>7</sup> I yjiŋra báy bay hɔ ni mii: «Buru kaw taŋ dáa ped, bay ji le, nzob mbɪw hɔ buru ped ya.» Ka yji a baa ha ri mii: «Munu zu le, ì se waa bi í vaa daa ped ká di.»

<sup>8</sup> Zadka, zad ba láw na báyyi le, nzob waa na baa hɔ nzob kɔɔ fe beri mii: «Mu di nzob pedri na mú puo ri lari bari. Mu tii sawke saa tul bari ká i daa ped ká fal key, ɔɔ, mú tji ke tul nzob hayri ká i daa ped ká pola na báy.» <sup>9</sup> Lɛɛ, bari ká i tii ped báy síe ká daa nduo-ɛ bo tul vay puu der na i vi. Báyyi le, nzob hɔa hɔa le, ziŋ lari ped nam mbɪw. <sup>10</sup> Falɛ ku le, nzobri ká i daa ped báy titire dekɛ na laa ro i vi. Lɛɛ, i ker ká bil law-ri í baa mii, bari ziŋ lari ngi-ngji wuruk wuruk kal tul-e taa ky-i bari na ku. Roo le, nzob hɔa hɔa le, ka hɔ ni lari ped nam mbɪw na ndaw.

<sup>11</sup> Zadka i ziŋ lari na báyyi le, i nguri sùo-ri í baa bay ziŋ nzob waa na <sup>12</sup> í baa mii: «Bari ká i daa ped ká fal buru key saw síe mbɪw hɔy maa, mù puo ri maa kɪ báy buru ká buru daa ped báy tibie pied hɔy, búru tɔa ká di pɔdɔ pɔdɔ ká bisie biribin le?» <sup>13</sup> Báyyi le, nzob waa na yjiŋra báy bay hɔ nzob mbɪw ká sakra bari ku mii: «Nzob buo-i, mì daa ba bukru ze ziŋ mù ya. Wɔa, náa siŋ tul bay ká bay haŋa mì puo mù lari ped nam mbɪw ya le woo? <sup>14</sup> Munu zu le, mu yɔa lari ped bo, mú se zad sed bo. Be ká'a daa ped ká fal key mgbada na, mì hii bay puo ni maa kɪ báy taa bo ku. <sup>15</sup> Wɔa, mì do báy faa ká bay dáa fe ká law-i hii báy lari bi na ya le woo? Mase, mù daa kpere bay bá ká mì ba nzob law kere na le?»

<sup>16</sup> Falɛ le, Zezu siŋ tul law bay na a baa mii: «Nzobri ká i kɔ ri ba nzob ká i do fal na, síeke le, i doko pola, a nzobri ká i kɔ ri ba nzobri ká i do pola laa le, i yji í do fal.»

### Zezu baa bay se tul huɔ be

(Mrk 10.32-34; Luk 18.31-34)

<sup>17</sup> Zezu báy led nduobal-eri ká duo falɛ sidi na i se faa í tji zad ká hil ba Zuruzalem. Báyyi le, sed bari ká faa ku na, ka fɔa ri do fi mbɪw a baa bay ziŋ ri mii: <sup>18</sup> «Ì laa key, náa séri ba Zuruzalem na ro vɔy. Ba zad ká i pɔŋ mì bi \*Vu Nzob bo nduo \*ngerenzob fe poyri báy \*nzob fére nzobri bol kusolri ká di. Bari na, i dáa bay huɔ bo tul-i, <sup>19</sup> a í pɔŋ mì bo nduo nzobri ká i tuu Ngerewuru ya ha ri síe mì, í ndaka mì báy ndoy dɔŋ, a í ber mì do tul puu say huɔ. Ndeke di nam sayke le, mì tji saa luɔ huɔ.»

### Vbiw máy Zebede bay tul vi-eri

(Mrk 10.35-45)

<sup>20</sup> Báyyi le, máa vu Zebederi na soro báy vi-eri ba lakun Zezu, a diŋ tul-e ká saw bal-ɛ bay vbika ni fe. <sup>21</sup> Lɛɛ, Zezu vbi ni bay mii: «Fe ji ze mù hii le?» Lɛɛ, máy na yjiŋra báy bay hɔ ni mii: «Vu-iri ká tul-ri sidi ká mù kɔ ri key na, síeke ká mù réke mbay na, mu hɔ nzob

mbiw ka káw tunduo hodo bo, a nzob mbini ka káw tunduo gel bo laa.»<sup>22</sup> LEE, Zezu yijira báy bay ha vi-eri na mii: «Fe ká i vbi key na, i ko ya hoy. Seke fe ká do bil kobo ká Ngerewuru a haŋa mi nzo na waa, i maa ká bay nzo ko ndaw le?» LEE, i yijira báy bay ha ni mii: «Uu! Buru ma-maa.»<sup>23</sup> Zezu yijira báy bay ha ri mii: «Ba tusue, seke fe bi ká do bil kobo na i kóko na ki. Roo le, káw tunduo hodo bi, báy káw tunduo gel bi na, ba bay bi ya. Zadkeri ku na do bay tul nzobri ká Baa Ngerewuru leke bay tul-ri.»

<sup>24</sup> Zadka bie led nduobal-eri ká tònɔɔ duo na, i laa bayke na munu báyji le, law-ri se ri bay tul yu kiji ká tul-ri sidi na. <sup>25</sup> Báyji le, Zezu di ri riw bele a baa ha ri mii: «I ko ndaw mii, mbayri ká i re mbay ká tul nzobri ká tusiri key na, i re tul puori ngɔ-ngɔɔ ha nzobri hje bol nzaa-ri. A bari ká i ba nzob rewpuori na kara, i ha nzobri daa fe báy hyrusuo. <sup>26</sup> Roo le, fe ká mini key na do nun haŋa ni ka do sakra baari ya. Zadka nzob hii bay vika ba bawda nzob ká sakra baari le, ka daa sùo-ε ba nzob daa ped ha ri. <sup>27</sup> Mase zadka nzob mbiw hii bay doko pola dekre ká sakra baari le, ndad bay haŋa ni ka vi ba koy baari. <sup>28</sup> Be ze, bi \*Vu Nzob na mi víke tusiri key bay haŋa nzobri daa ped ha mi ya. Roo le, mi vi bay daa ped ha nzobri a mí mbi sùo-i ha hud bay puoke tul nzobri ngji bamba.»

#### Zezu mgbuda nun rawri ba sidi

(Mrk 10.46-52; Luk 18.35-43)

<sup>29</sup> Zadka Zezu báy led nduobal-eri i zol saa Zeriko na báyji le, ruo nzobri se fal-ε ngji bamba tasiri. <sup>30</sup> LEE, rawri tul-ri sidi kaw lafaa. Zadka i laa mii, Zezu ze kal vay na báyji le, i tii saw guu fe belen belen mii: «Mbay, \*vu bulu David, kóɔ nguo hoy mu ko nun síe buru!»<sup>31</sup> Báyji le, ruo nzobri baa bay ngɔ-ngɔɔ zih ri bay gbú nzaa-ri. Roo le, i guu fe mgba mgba ba pola pola rawri mii: «Mbay, vu bulu David, kóɔ nguo hoy mu ko nun síe buru!»<sup>32</sup> LEE, Zezu sii bal-ε zik a do a di ri ha ri vi luo-ε a vbi ri bay mii: «Fe ji ze i hii bay haŋa mi daa ha ri le?»<sup>33</sup> LEE, i yijira báy bay ha ni mii: «Mbay, mu daa ha nun buru ko-kóm.»<sup>34</sup> Báyji le, Zezu ko nun síe bari, a zaa nun-ri, le, ká zadε ku hoy nun-ri na mgbuda gberere ha ri ko-kóm a í se fal-ε.

#### Zezu rii ngerepuo ká Zuruzalem

(Mrk 11.1-11; Luk 19.28-40; Zaa 12.12-19)

**21** Zadka Zezu báy led nduobal-eri i tònɔɔ di ya deb báy ngerepuo ká Zuruzalem, a í tji di ya báy Befaze, ba puo ká do lakun kuo Oliviye báyji le, ka pie led nduobal-eri sidi ha ri se pola<sup>2</sup> a baa ha ri mii: «I se puo ká do pol-ri ku. Zadka i tji di le, zadε ku hoy i kóko maasoba mbiw ba máake ká i taa ni do, ká vi-e do lakun-ε, le, i hina ni í víke ri ha mi. <sup>3</sup> Zadka nzob vbi ri bay le, i baa ha ni mii: “Ngerembay ze se sieke,” le, ká zadε ku hoy, nzobke na a pón ha ri zólke í víke ri ha mi.»

<sup>4</sup> Feke ku na tji mini ha bay ká Ngerewuru baa ká piedke lew báy faa nzob yaŋa bay saa nzi-ε na, do munu báy zadε. Bayke na ze do key: <sup>5</sup> «I baa ha nzobri ká \*Sign † na mii:

“I ko, mbay baari na vi ba luo-ri vuku.

Ka ba nzob siika sùo ya, a kaw tul maasoba, ba vu maasoba ze ka kaw tul-e ††.”»

<sup>6</sup> Báyji le, led nduobal-eri zol í vaa daa munu ká'a baa ha ri na. <sup>7</sup> I faa máa maasoba báy vi-e na í víke ri. I laba maagari bari zuo tul-ri, le, Zezu hil a kaw di. <sup>8</sup> Ruo nzobri laba maagari bari zuo faa ká pol-e bay haŋa ni ka se tul-e a kál, a nzob hawri laa le, i kud nzaa tɔy vay puuri í laba zuo faa rib rib bay daake mbay bo tul-e.

<sup>9</sup> Báyji le, ruo nzobri ká i se pol Zezu, báy bari ká i se fal-ε na, i guu fe gürum gürum báy nzaa-ri ba siya mii: «Hozana! Naa písiri vu bulu David!

Ndad bay haŋa Ngerewuru ka sám fe zuo tul nzob ká vi báy riŋ Ngerembay!

Hozana! Naa písiri Ngerewuru ká kaw nulue!»

<sup>10</sup> Zadka Zezu tji Zuruzalem na báyji le, nzobri riw bele ká bil puo na, i se tul ki hali hali í baa mii: «Ledban key na waa, ka ba nzob ve le?»<sup>11</sup> LEE, ruo nzobri yijira báy bay mii: «Ba Zezu, nzob yaŋa bay saa nzaa Ngerewuru ká uru saa Nazared, puo ká kudu zad ká Galele.»

#### Zezu nii nzob fe hieri ká bil hul kani Ngerewuru

(Mrk 11.15-19; Luk 19.45-48; Zaa 2.13-22)

<sup>12</sup> Báyji le, Zezu se bil mgban ká \*hul kani Ngerewuru do di a nii nzob dáɔ fe hieri báy bari ká i se di bay hie fe na riw bele. Ka kira tutakra bari nzob kyuu ki lariri, báy karingaw nzob hie kay beɔeri zuo nzaari nzaari †.<sup>13</sup> Fale le, ka baa ha ri mii: «Ngerewuru baa ta-taŋ ká bil mbede be mii: “Hul bi na i dika ba hul daa nzaa bay kere ††.” Roo le, baari na, i do fére ni ba puy nzob ri-ibari!»

<sup>14</sup> LEE, rawri báy nzob kpederi, i soro ba lakun-ε ká bil mgban hul kani Ngerewuru na, le, ka vaa ri. <sup>15</sup> Roo le, zadka \*ngerenzob fe poyri báy nzob fére nzobri \*bol kusol Zibri ko fe kere ká'a daa, roo báy ledri ká i daa fe báy nzaa-ri gürum gürum ká bil mgban hul kani Ngerewuru mii: «Hozana! Naa písiri vu bulu David» na le, law-ri faa ri bamba, <sup>16</sup> ha ri vbi Zezu mii: «Bayri ká ledri baa ku na waa, mù la-laa ki zu le?» LEE, Zezu yijira báy bay ha ri mii: «Mi la-laa na ki. Bay ká do bil mbede Ngerewuru na waa, i kji ya robay le woo? Bayke baa mii: “Feri ká mù daa na ha ledri báy led nzaa wanri hoy kara, i mgbuda nzaa-ri í pisi mù ††.”»

<sup>17</sup> Fale ku báyji le, Zezu pɔŋ ri a tji ká bil ngerepuo na, a se Betani a vaa naa di.

#### Zezu fad puu nzum

(Mrk 11.12-14,20-24)

<sup>18</sup> Zezu tji tibie a yji a se ba ngerepuo ká Zuruzalem. Zadka'a se faa koɔ robay na, kon se ni. <sup>19</sup> LEE, ka mbi nun-ε a ko puu nzum mbiw munu ká do lakun faa a to a se saw-ε. Roo le, ka ko ba vayke hoy. Báyji le, ka baa

† Sign na ba ngerepuo ká Zuruzalem. †† Zakari 9.9. ‡ Lari ká i daake ped ká bil hul kani Ngerewuru na, ba lari ka do bod. Be ze, nzob kyuu ki lariri na, ped bari ba kyuu lari ká nzobri daake ped nam báy nam, báy taa hay ká i daake ped ká bil hul kani Ngerewuru. †† Ezay 56.7. †† Simri 8.3.

hə puu nzum na mii: «Bo na mù ti líe mbăa wŭm.» Ká zadé ku hɔy lɛ, puu nzum na huɔ wŭɔ riw bele.

<sup>20</sup> Zadka led nduobal-eri kɔ munu na báyji lɛ, tuku ri ha ri kaw yer í vbi ni mii: «Daa mina ndaw rɔɔ, puu nzum key na huɔ wŭɔ saa zadé hɔy key lɛ?» <sup>21</sup> Lɛɛ, Zezu yijira báy bay ha ri mii: «Mì baa ha ri ta-tañ ba tusue kɔ: zadka ì do báy mbika law, rɔɔ í máy bay ká dí ya lɛ, ì máa dáa fe munu ká mì daa ziŋ puu nzum key hɔy ya, roo lɛ, ì máa bay báa hə kuo ká do key na mii: “Mu myu báy sɔw-a ká zad ni key a mú zo bo maambii,” lɛ, feke na a doko munu na kɔ. <sup>22</sup> Zadka ì daa law-rì bo tul Ngerewuru lɛ, feri riw bele ká ì vbi ká bil nzaa bay kere na, ka'a dáa ha ri.»

### Nzob ve ze mbi nzaa hə Zezu dáa fe lɛ?

(Mrk 11.27-33; Luk 20.1-8)

<sup>23</sup> Zezu se bil mgban ká \*hul kani Ngerewuru do dí, a fere nzobri fe ká dí. Zadka'a do fére nzobri fe na báyji lɛ, \*ngerenzob fe poyri báy ngerɛ Zibri i soro í vi lakun-ɛ í vbi ni bay mii: «A ve ze mbi nzaa hə mù ndaw rɔɔ mù dáake fe niri key lɛ? Mase, nzob ve ze hə mù faake lɛ?» <sup>24</sup> Lɛɛ, Zezu yijira báy bay ha ri mii: «Bi kara, mì vbika rì bay mbijw hɔy bay kóko ndaw. Zadka ì yijira báy bayke hə mì lɛ, bi kara mì kíe rì nzob ká mbi nzaa hə mì dáake fe niri key na. <sup>25</sup> Dáa tul nzobri nduo mbii ká Zaa dáa na wɔa, uru saa luu Ngerewuru mase, uru saa luu nzobri hɔy lɛ?»

Lɛɛ, i tii sɔw máy bay ká sakra kɔ mii: «Náa báari mina ro lɛ? Zadka náa yijirari báy bay hə ni mii, uru saa luu Ngerewuru lɛ, a yji a vbi naari mii, bay ji ndaw rɔɔ, náa dáari law naari bo tul bay ká Zaa baa na ya lɛ?» <sup>26</sup> A zadka náa baari mii, uru saa luu nzobri lɛ, ruɔ nzobri úru í daa so tul naari, bay ji lɛ, nzobri riw bele kɔ Zaa na ba nzob yaaŋa bay saa nzaa Ngerewuru.»

<sup>27</sup> Báyji lɛ, i yijira báy bay hə Zezu mii: «Buru kɔ ya.» Lɛɛ, ka yijira báy bay ha ri mii: «Munu zu lɛ, nda-ndad! Bi hɔy kara, mì ti kíe rì nzob ká mbi nzaa hə mì dáake fe niri key na ya ndaw.»

### Law bay ká se tul ledri ká sídì

<sup>28</sup> Zezu mbi bay rɔɔbay a baa mii: «Ì ker mina ze ká bil law-rì lɛ? Nzob mbijw do báy led wɔrari ba sídì. Báyji lɛ, ka baa hə ngerɛ led na mii: “Vu-i, vuri key na mu se wáa bi, bo mú vaa daa ped ká dí.” <sup>29</sup> Lɛɛ, led na yijira báy bay hə ni mii: “Mì hii ya.” Falɛ lɛ, law-ɛ nzaa ni hə ni suo kér bay be, a se wáa na a vaa daa ped ká dí.

<sup>30</sup> «Báyji lɛ, baa ledri na vaa vbi nzob vbiele na faa mbijw munu ndaw. Lɛɛ, led na baa hə bi-ɛ mii: “Mbay bi, mì hi-hii, mì séke,” roo lɛ, ka se ya wŭm. <sup>31</sup> Wɔa, sakra ledri ká sídì key na, nzob həa ze daa law hiiya bi-ɛ na lɛ?» Lɛɛ, \*ngerenzob fe poyri báy ngerɛ Zibri na, i yijira báy bay hə ni mii: «Ba ngerɛ led.» Báyji lɛ, Zezu baa ha ri mii: «Mì baa ha ri ta-tañ ba tusue kɔ: Ngerewuru tii sɔw réke mbay ká tul \*nzob yaaŋa larimbuori báy máy dáa nun pieri na pola ha ri. <sup>32</sup> Zaa Batis na vi luu-rì, a fere rì dáa fe ká do báy zadé ká nun Ngerewuru. Roo lɛ, ì daa law-rì bo tul bay be na ya. Ba nzob yaaŋa larimbuori báy máy dáa nun pieri na ze i

daa law-rì bo tul bay be. A falɛ ká ì kɔ fe dáa nzobkeri na ku hɔy kara, ì fere bil law-rì bay dáa law-rì bo tul bay be na ya.»

### Law bay ká se tul nzob pedri ká law-rì ndaya

(Mrk 12.1-12; Luk 20.9-19)

<sup>33</sup> «Ì te suku-rì í láake law bay kɔ ro. Ngerenzob wáa mbijw munu mgba wáa a maa pɔra puuri do dí, a te kpaŋ gbi gbi kiri dí gbuk, a tie luɔ mbijw do dí bay dúke lere puu na, rɔɔ a mbuo fe ga-gaŋ do bil wáa hə nzob kóɔkeri kaw dí †. Falɛ lɛ, ka pɔŋ pedke zuɔ nduo nzob pedkeri ká'a fɔa ri na, bay haŋa bo few hóro lere puu na vi lɛ, i wál taa beri a í pɔŋ taa bari. Falɛ ku rɔɔ, a zɔl a se varu.

<sup>34</sup> «Zadka few hóro lereke na vi báyji lɛ, nzob wáa na pie led káw beri ba luu nzob pedkeri na bay yaaŋa lereke ká do bay tul-e na. <sup>35</sup> Roo lɛ, nzob pedkeri na i mgbam led káw beri í ndaka nzob mbijw wɔb wɔb, í mgba nzob mbije í i ni, a í vbuku nzob ndeke di sayke báy tisawri í i ni.

<sup>36</sup> «Báyji lɛ, nzob wáa na pie led káw be taa kɔri kal nzob polari ku rɔɔbay. Lɛɛ, nzob pedkeri na daa ziŋ ri ndaya faa mbijw munu ká i daa ziŋ nzob polari na ku. <sup>37</sup> Laa lɛ, nzob wáa na pie vi-e kɔ ro ba luu-rì; a ker ká bil law-ɛ mii, i híe vu beri na. <sup>38</sup> Roo lɛ, zadka nzob pedkeri na mbi nun-rì í kɔ vu nzob wáa ká se vuku na báyji lɛ, i baa bay ká sakra kɔ mii: “Ì kɔ, nzob ká'a mgba-ka fe pile na zu! Náa séri náa vaa íri ni, a bo náa pɔŋri fe pile na ba taa naari.” <sup>39</sup> Ro, í vaa mgba ni í vbu ni bo fal wáa na a í i ni.

<sup>40</sup> «A munu ku wɔa, zadka nzob wáa na vi lɛ, fe ji ndaw rɔɔ a dáa ziŋ nzob pedkeri na lɛ?» <sup>41</sup> Lɛɛ, i yijira báy bay hə ni mii: «Ka'a ika nzob ndayakeri na taŋ kóko nun síe bari. Rɔɔbay a yaaŋa wáa na a daa nduo ndúo nzob kɔri, bay haŋa few hóro lereke na vi lɛ, i séke báy taa be na hə ni.»

<sup>42</sup> Báyji lɛ, Zezu baa ha ri mii: «Bay ká do bil mbede Ngerewuru na wɔa, ì kɔri ya hɔy lɛ?

“Tisaw ká nzob mbúo hulri vbu bo bisuy na, yji a vi ba tisaw kere ká kal tul tisaw hawri pavbad, a ba tisaw tigbɔa hul taa tusueke.

Feke ku na ba ped dáa Ngerembay, a ba fe ká ndad bamba bay kóko ††.”

<sup>43</sup> «Sawke mini ze, mì baa ha ri ta-tañ: fe kereri riw bele ká ì dǒke í ba nzob taa Ngerewuru na, Ngerewuru a yaaŋa saa nduo-rì a hə sɔw nzob kɔri ká i dáa fe ká do báy zadé a rii law-ɛ. <sup>44</sup> [Nzob ká lie bo tul tisaw key na lɛ, a gur sùo-ɛ ruk ruk. A zadka tisaw na ze tɔɔ bo tul nzob laa lɛ, a rɛŋ ni rɛnɛnɛ.»]

<sup>45</sup> Zadka \*ngerenzob fe poyri báy \*Fariziri laa law bayri key ká Zezu baa na ku báyji lɛ, i kɔ í baa mii, ka baa bay se tul bari zu. <sup>46</sup> Ro ze, i nzaa faa bay mgbaka

† Ká zad ni key na, fe ká nzob wáa maa na, Kuori kɔ feke ya. Led Izarayelri ze dí ba viye. Ba vay fe ká uo a lie goriyo goriyo a do zuba ká i dí ba rezin. Ba fe pay bari ká i sy lereke, a í dáake him ndaw. Ká bil Mbede Ngerewuru na, zadka i baa bay se tul viye lɛ, hɔne ba fe ká i maa do bil wáa, a hɔne laa lɛ, ba led Izarayelri kɔ sùo-rì ká Ngerewuru kɔ-kóm ba tul-rì a hii bay haŋa lere bari do dí. †† Simri 118.22.

ni, roo le, i hje ruo nzobri, bay ji le, ruo nzobri na i ko Zezu ba nzob yaaŋa bay saa nzaa Ngerewuru.

**Law bay ká se tul nam suoriya yaaŋa kị**  
(Luk 14.15-24)

**22** Zezu mbi law bay kị na rɔbay, a bǎake bay ha nzobri ká i do láa bay be na mii: <sup>2</sup> «Síe ká Ngerewuru re mbay ká tul nzobri ká tusiri key na do munu ba mbay ká daa bawda fe sým suoriya yaaŋa máy ha vi-e, <sup>3</sup> a di nzobri ká bay haŋa ri vi zadé. Zadka namke na vi báyyi le, ka pie led káw beri vǎa di nzobri ká'a dí ri pola na bay haŋa ri ví sý fe sým suoriya na. Roo le, nzobkeri na i hii vika ya. <sup>4</sup> Lée, mbay na pie led káw be kịri rɔbay a baa mii: "Í vǎa baa ha nzobri ká mǐ dí ri pola na mii: "Timbedé key na, mǐ leke fe sým suoriya bi na zuo zeb zeb ro. Nday biri báy vuy biri ká ngɔb ndab ndab na, mǐ i ri ro. A ferri riw bele na, mǐ leke zuo zeb zeb ro. Í vi bo, í sý fe sým suoriya yaaŋa kị na." <sup>5</sup> Báyyi le, nzobri ká'a dí ri na, i ker se tul díw be na mbijw ya. Nzob haŋa haŋa le, mbi faa a se zad sed be. Nzob ni zɔl a se wǎa be, a nzob nu zɔl a se zad fére nun lari be laa. <sup>6</sup> A nzob hawri laa le, i mgba led káw beri na, í dara ri mbolon mbolon a í i ri. <sup>7</sup> Zadka mbay na laa bayke munu báyyi le, law-ε fǎa ni puu-u ha ni mbi nzi-ε, a pie nzob yum beri ha ri vǎa i ri, a í nzud puo bari báy huu kpoy kpoy. <sup>8</sup> Falé ku báyyi le, mbay na baa ha led káw be kịri mii: "Fe sým suoriya yaaŋa kị na, mǐ leke zuo zeb zeb ro. Roo le, bari ká mǐ dí ri na, fe dáa bari maa bay haŋa ri vi ya. <sup>9</sup> Munu zu le, í se báy wad faari a í di nzobri riw bele ká í zinj ri na ha ri ví sý fe sým bawda suoriya na." <sup>10</sup> Báyyi le, led káwri na i se báy wad faari, í mby nzobri riw bele ká í zinj ri na: nzob law ndayari ndaw, nzob law kereri ndaw pi. Be ze, ha bil hul fe sým suoriya na mbaa ba nzobri mer mer.

<sup>11</sup> «Báyyi le, mbay na nduo a se hula, a ko nzobri ká i kaw nzaa tutakra fe sým na. Lée, ka ko wǎa nzob mbijw ká nduo gari séke zad suoriya yaaŋa kị na ya hɔy, kal a kaw di ndaw. <sup>12</sup> Lée, mbay na vǎa vbi ni mii: "Nzob buo-i, daa mina ndaw rɔɔ, mù nduo mú vi zad suoriya yaaŋa kị na key, taŋ ndúo gari yaaŋa kị na le?" Lée, zad bay zee ledban na sel. <sup>13</sup> Be nu ku ro, mbay na baa ha led káw beri mii: "Í mgba ni í siŋ bal-eri báy nduo-eri, í vbu ni bo zad ká sii nduŋ ká kele. Ba zad ká nzobri réke rew báy mbii nun-ri mgbobó mgbobó, a í sý sere-ri ngěŋ ngěŋ ká dí." <sup>14</sup> Báyyi le, Zezu siŋ tul law bay na a baa mii: «Ngerewuru dí nzobri ngjii bamba, roo le, nzobri ká'a nan ri na, i ngjii ya nzekre hɔy.»

**Vbiw Fariziri ká se tul larimbuo**  
(Mrk 12.13-17; Luk 20.20-26)

<sup>15</sup> Báyyi le, \*Fariziri vǎa mby kị í nzaara faa bay nzaa nzaa Zezu báy faa vbiwri. <sup>16</sup> Falé ku báyyi le, i pie nzob haneri ká i ba led nduobal-ri, báy Zib haneri ká i zuo fal Mbay \*Erod na ha ri vǎa baa ha Zezu mii: «Mbay, buru ko ndaw, bo na mù baa sùo bay, a mú fere nzobri tusue bay ká se tul fe dáa ká rii law Ngerewuru. Mú yaa kér bay nzob mú dáake fe ya, bay ji le, bo na mù baa bay zinj nzob taŋ náa nun nzob. <sup>17</sup> Munu zu le, mu tina

kér bay bo ha buru laa. Wǎa, \*bol kusol naari ha faa bay haŋa nzob puo larimbuo ha Mbay Sezar mase, ha faa ya le?»

<sup>18</sup> Báyyi le, Zezu ko kér bay bari ká ndaya na a baa ha ri mii: «Baari nzob nzaa rúɔ bayri! Wǎa, bay ji ndaw rɔɔ, í nzaa nzaa-i bay mgbaka mǐ báy bay le? <sup>19</sup> Lari ká i púoke larimbuo na, í kie mǐ ha mi ko.» Lée, i tina lari na mbijw í kie ni. <sup>20</sup> Báyyi le, Zezu yji a vbi ri mii: «Tul nzob, báy riŋ nzob ká i vbie do lari key na wǎa, ba nzob ve zu le?» <sup>21</sup> Lée, i yjiŋra báy bay ha ni mii: «Ba Mbay Sezar.» Báyyi le, Zezu mbi bay a baa ha ri mii: «Munu zu le, ferri ká do bay tul Mbay Sezar le, í ha Sezar, a ferri ká do bay tul Ngerewuru laa le, í ha Ngerewuru.»

<sup>22</sup> Zadka Fariziri laa bay ká Zezu baa ha ri munu na báyyi le, tuku ri ha ri kaw yer a í pɔŋ ni í zɔl yɔɔŋ yɔɔŋ.

**Vbiw Sadiusiri ká se tul tji saa luɔ huɔ**  
(Mrk 12.18-27; Luk 20.27-40)

<sup>23</sup> Báyyi le, báy bil namke ku na \*Sadiusiri soro í vi luɔ Zezu. Ba bari Sadiusiri na ze i ker í baa mii, nzob hu le, ti tji saa luɔ huɔ ya. <sup>24</sup> Ro, í vi vbi Zezu mii: «Mbay, \*Moyze baa mii, zadka nzob hu taŋ mbónj nzob le, ndad bay haŋa yu-ε ka yaa máy pile be na a mbonke nzob, a kɔɔke mijiri yu-ε ká hu na †. <sup>25</sup> Báyyi le, nzob báy yu-eri tul-ri tɔɔ say i do sakra buru. Ngeré led ká yaa máy na hu taŋ mbonke nzob, a pɔŋ máy pile na ha tɔŋɔ fal-ε. <sup>26</sup> Nzob ndeke dí sidike na ví hu a pɔŋ máy pile na ha nzob ndeke dí sayke. Nzob ndeke dí sayke na kara feke do zinj ni munu na ndaw, ha bari ká tul-ri tɔɔ say na, i yaa máyke na a í hu taŋ mbonke nzob báy zad bari riw bele. <sup>27</sup> Ká fal huɔ bari ku riw bele na, máy na kara ví hu ndaw. <sup>28</sup> A munu ku wǎa, síe ká nzobri tji saa luɔ huɔ na, nzob ve ká sakra bari ká tul-ri tɔɔ say ku na, máy na a bá taa be le, bay ji le, bari ká tul-ri tɔɔ say riw bele na, i yaa ni yaa báy zad bari.» <sup>29</sup> Lée, Zezu yjiŋra báy bay ha ri mii: «Baari na í wuru faa, bay ji le, bay ká do bil mbede Ngerewuru na, í laa ya ndaw, a í ko hɔrusuo Ngerewuru ya ndaw pi.

<sup>30</sup> Tusueke le, síe ká nzobri tji saa luɔ huɔ na, wǎari báy máyri i ti yaaŋa kị ya, roo le, i doko munu ba led nzaaped Ngerewururi ká nulue. <sup>31</sup> A bay ká se tul tji nzobri saa luɔ huɔ na wǎa, í kị bayke ká Ngerewuru baa do bil mbede be ha ri na ya hɔy le woo? Fal huɔ \*Abaraham ndaw, Izak ndaw, rɔɔ báy \*Zakob ndaw na, bole dí dí ndaw rɔɔ Ngerewuru baa mii: <sup>32</sup> "Mǐ ba Ngerewuru Abaraham, Ngerewuru Izak, a mí ba Ngerewuru Zakob ndaw †." Munu zu le, Ngerewuru na ba Ngerewuru nzob káw báy kumnunri bo, ka ba Ngerewuru nzob huɔeri ya.» <sup>33</sup> Ruɔ nzobri ká i laa bay fe fére Zezu na tuku ri ha ri kaw yer riw bele.

**Bol kusol ká kal taa hawri riw bele**  
(Mrk 12.28-34; Luk 10.25-28)

<sup>34</sup> Zadka \*Fariziri laa mii, Zezu mgba nzaa \*Sadiusiri na báyyi le, i mby tul kị. <sup>35</sup> le, nzob mbijw ká sakra bari ká ba nzob fére nzobri \*bol kusol Zibri na soro ba lakun Zezu bay nzaa nzi-ε báy bay, ze a vbi ni mii:

† Kijira bol kusol ba sidike 25.5-6. †† Tji kele 3.6.

<sup>36</sup> «Mbay, ká bil \*mbede bol kusol naari na w̄a, bol kusol taa h̄a ze kal taa h̄awri riw bele le?» <sup>37</sup> Lεε, Zezu ȳij̄ra báy bay h̄a ni mii: «“Ngerembay Ngerewuru bo na, mù h̄ii ni báy bil law-ari riw bele nd̄aw, báy p̄ara nun s̄u-o-ri riw bele nd̄aw, r̄w̄ báy k̄er bay bori riw bele nd̄aw pi †.” <sup>38</sup> Be key ze ba titire bol kusol ká kal taa h̄awri riw bele. <sup>39</sup> A bol kusol ndeke d̄i sid̄ike ká ndad̄ bamba tasiri a r̄ii bol kusol taa titireke nd̄aw na ze do key: “Mù h̄ii ky-̄ munu ká s̄u-o-̄ bo k̄j̄ ††.” <sup>40</sup> Bol kusol niri ká sid̄i key na, mby fe fére mbede bol kusol \*Moyze báy taa \*nzob ȳaṅa bayri saa nzaa Ngerewuru riw bele.»

### Bay ká se tul Krisi, vu bulu Mbay David

(Mrk 12.35-37; Luk 20.41-44)

<sup>41</sup> Nam mb̄j̄w munu \*Fariziri mby k̄j̄. Zadka Zezu k̄o ri na báyji le, ka vbi ri bay mii: <sup>42</sup> «Ì ker bay mina ze ká bil law-r̄i le? \*Krisi, nzob ká Ngerewuru waa bay píe ni ví ȳa nzobri na w̄a, ka ba vu bulu ve le?» Lεε, i ȳij̄ra báy bay h̄a ni mii: «Ka ba vu bulu Mbay \*David.»

<sup>43</sup> Báyji le, Zezu ȳj̄i a vbi ri bay mii: «A munu ku w̄a, daa mina nd̄aw r̄w̄, Mbay David ká baa bay báy faa Tem Ngerewuru na d̄i ni ba Ngerembay le? Mbay David na baa mii:

<sup>44</sup> “Ngerewuru Ngerembay baa h̄a Ngerembay bi mii: ‘Mu ví káw tundo hodo bi, kpuru maa báy haṅa mi haw yum ká tul nzob tul ngani bori

ha ri do ba fe daa bal-a zuo d̄i †.”

<sup>45</sup> «A zadka Mbay David d̄i Krisike na ba Ngerembay na w̄a, daa mina r̄w̄ a ȳj̄i a ba vu bulu Mbay David nd̄aw le woo?» <sup>46</sup> Lεε, nzob mb̄j̄w ká'a ȳij̄ra báy bay h̄a ni na tiya. Uru saa namke ku na nzob mb̄j̄w ká'a z̄iṅ faa bay vbika ni bay na ti mb̄a.

### Bay ká se tul nzob fére nzobri bol kusolri báy Fariziri

(Mrk 12.38-39; Luk 11.43,46; 20.45-46)

**23** Fale ká Zezu baa bay z̄iṅ \*Fariziri na, ka baa bay h̄a ruo nzobri báy led̄ nduobal-eri mii: <sup>2</sup> «Nzob fére nzobri bol kusolri báy Fariziri na, ba ped̄ bari ká bay tina s̄aw bay \*bol kusol Ngerewuru munu ká \*Moyze daa ká pola lew na. <sup>3</sup> Munu zu le, feri riw bele ká i baa bayke ha r̄i na, ì daa vu mbom ka bo d̄i. Roo le, fe daa bari na ì mboro ya, bay j̄i le, feri ká i fere na, i daa feke ya. <sup>4</sup> Bari na i siṅ soba ká hii bamba tasiri í daa bo tul kp̄a nduo nzobri, roo le, vu nduo-r̄i nged̄en̄ mini h̄y kara, i hii záake ya ††. <sup>5</sup> Feri riw bele ká i daa na, i daa bay k̄ieke s̄u-o-ri ká nun nzobri h̄y. ‘Be ze, vu b̄l hū ká i siṅ do nzaa pol-ri báy puu nduo-ri na, taa bari nḡob kal taa nzob h̄awri, i nduo gari ká i tuṅ nzi-ε báy sal h̄a ni pie yul na, kal taa nzob h̄awri nd̄aw ††. <sup>6</sup> I

† *Kij̄na bol kusol ba sid̄ike 6.5. †† Soro ped̄ daa Leviri 19.18.*  
‡ *Simri 110.1. †† Bol kusol Ngerewuru kie nzobri faa daa fe ká r̄ii law Ngerewuru. Roo le, Fariziri daa zad̄ saṅmakeri bod̄ bod̄ nde tul-e, a daa h̄a daa vu mbom bo tul fekeri riw bele na, vi ba bawda soba ká tul Zibri. †† Ká bil vu b̄l hūri ká Zibri siṅ do nzaa pol-ri báy puu nduo-ri na, i daa vay mbede ká Bay Ngerewuru h̄aner̄i do d̄i í daa nduo d̄i. Sal ká Zibri t̄iṅke gari bari pie yul na, i daa í k̄ieke mii, bari nduo kiyaw kiyaw a bari r̄ii law Ngerewuru.*

hii káw zad̄ káw riṅ d̄ika ká zad̄ fe s̄ym suoriya luyeri, í hii zad̄ káw riṅ d̄ika ká do pola ká bil \*hul mb̄j̄ bari nd̄aw. <sup>7</sup> I hii haṅa nzobri hii soko korma korma ha ri ká zad̄ ruo ká nun nzobri, a í hii haṅa nzobri d̄i ri ba “mbay, mbay” nd̄aw pi.

<sup>8</sup> «Roo le, baari na ì h̄a nzobri d̄i r̄i ba “mbay” ya, bay j̄i le, mbay baari mb̄j̄w h̄y kekkek, a baari riw bele na ì ba ȳj̄ k̄j̄. <sup>9</sup> Ì d̄i nzob mb̄j̄w mini ká tusiri key ba “b̄a” ya, bay j̄i le, B̄a baari mb̄j̄w h̄y kaw nulue. <sup>10</sup> Ì h̄a nzobri d̄i r̄i ba “gaṅ bi” ya nd̄aw, bay j̄i le, gaṅ tul-r̄i mb̄j̄w h̄y ba \*Krisi, nzob ká Ngerewuru waa bay píe ni vi na.

<sup>11</sup> Nzob ká ba ngerenzob ká tul-r̄i ká sakra baari na, a daa s̄u-o-ε ba nzob ped̄ baari, bay j̄i le, <sup>12</sup> nzob h̄a h̄a ká ura tul-e ba siya le, Ngerewuru a mgbaka d̄iṅ siri, a nzob h̄a h̄a ká d̄iṅ tul-e ba siri laa le, Ngerewuru a úra ba siya.»

### Zezu daa bay bo tul nzob nzaa rúo bayri

(Mrk 12.40; Luk 11.39-52; 20.45-47)

<sup>13</sup> «Kók̄o s̄eke fe ba taa baari \*nzob fére nzobri bol kusolri báy \*Fariziri ká ì ba nzob nzaa rúo bayri! Nzobri ká i hii bay haṅa Ngerewuru re mbay ká tul-ri na, ì gbakra faake ha ri. Baari k̄j̄ s̄u-o-r̄i h̄y kara, ì hii bay haṅa Ngerewuru re mbay ká tul-r̄i ya, a nzobri ká i hii bayke h̄y kara ì haa ri faake.»

<sup>14</sup> [«Baari nzob fére nzobri bol kusolri báy Fariziri: kók̄o s̄eke fe ba taa baari! Baari nzob nzaa rúo bayri! Ì k̄o nun síe máy pileri ya, í duku m̄j̄ri feziṅa bari rududu bele, be nu ku h̄y kara ì daa nzaa bay kere p̄i-pie ká nun nzobri bay k̄ieke s̄u-o-r̄i ba nzob kereri. S̄awke mini ze, bay ká Ngerewuru a k̄iṅ bo tul-r̄i na, a nḡoṅ bamba tasiri kal taa nzob h̄awri r̄obay.】

<sup>15</sup> «Baari nzob fére nzobri bol kusolri báy Fariziri: kók̄o s̄eke fe ba taa baari! Baari nzob nzaa rúo bayri! Ì h̄ari báy zadri riw bele, báy faa bil mbiiri, báy tusiri buo d̄i d̄i í nzaa nzobri ká i ba Zib ya ha ri vi ba nzob kóḍ Ngerewuru. A zadka ì z̄iṅ nzob mb̄j̄w le, ì daa h̄a ni vi ba nzob ká ndaya ká maa bay kók̄o s̄eke fe, mba r̄i faa bal ba sid̄i r̄obay ká bil huu ka ru-ruma ya na!»

<sup>16</sup> «Baari r̄awri ká ì nda faa pol nzobri na: kók̄o s̄eke fe ba taa baari! Ì baa mii: “Zadka nzob haa huḍ báy riṅ \*hul k̄ani Ngerewuru le, ba fe ya báy. A zadka'a haa huḍ báy riṅ lari ká nduy z̄iriri z̄iriri ká do bil hul k̄ani Ngerewuru na ro le, be nd̄aw r̄w̄, ì baa mii ndad̄ bay daa báy, bay j̄i le, nzobke mbi s̄u-o-ε a háake huḍ ba tusue.” <sup>17</sup> Baari ká ì ba k̄oḍ, í ba r̄aw! Ba lari ká nduy z̄iriri z̄iriri na mase, hul k̄ani Ngerewuru ká daa h̄a lari na vi ba fe ká do bod̄ ba taa Ngerewuru na ze ndad̄ mba mbini na ya le woo? <sup>18</sup> Ì baa na r̄obay mii: “Zadka nzob haa huḍ báy riṅ \*tutakra fe poy Ngerewuru le, ba fe ya r̄obay. A zadka'a haa huḍ báy riṅ fe haṅa h̄y ká bo tul tutakra fe poy na ku ro le, be nd̄aw r̄w̄, ì baa mii ndad̄ bay daa báy, bay j̄i le, nzobke mbi s̄u-o-ε a háake huḍ ba tusue.” <sup>19</sup> Baari r̄awri! Fe haṅa h̄y mase, tutakra fe poy Ngerewuru ká daa h̄a fe haṅa h̄y na vi ba fe ká do bod̄ ba taa Ngerewuru na ze ndad̄ mba mbini na ya le woo? <sup>20</sup> Be ze, nzob ká haa huḍ báy riṅ tutakra fe poy na, ka haa huḍ báy riṅ tutakra fe poy báy fe

hanja hɔyri riw bele ká zuo dí zu. <sup>21</sup> Nzob ká haa huɔ báy riŋ hul kɔni Ngerewuru na, ka haa huɔ báy riŋ hul kɔni Ngerewuru báy riŋ Ngerewuru ká kaw bil-e zu. <sup>22</sup> A nzob ká haa huɔ báy riŋ nulue laa le, ka haa huɔ báy riŋ karingaw káw Ngerewuru, ɔɔ báy riŋ Ngerewuru nzob káw dí na.»

<sup>23</sup> «Baari nzob fére nzobri bol kusolri báy Fariziri: kóko seke fe ba taa baari! Baari nzob nzaa rúo bayri! Vay feri ká bɔre fɔ bɔy bɔy ká riŋ-ε ba *mante*, mase *anete*, mase *kumɛ* na, duɔ le, ì naa mbijw hɔ Ngerewuru báy zadε zadε. Roo le, fe ká do bil bol kusol ká do nun dáa, munu ká ba dáa fe ká do báy zadε ká nun Ngerewuru ndaw, kóko nun síe nzobri ndaw, ɔɔ doko tul Bay Ngerewuru ndaw na, ì yijra dáake. Be ze, ba feri ká ndad bay dáa nun-rì bo dí taŋ yijra bie fe hawri. <sup>24</sup> Baari rawri ká ì nda faa pol nzobri! Mbii baari ká fe hoy ká ndji do dí na ì du-duɔ ɔɔ í nzo, roo le, ì tyu zambal báy kukre malak ba bil-rì taŋ kóko!»

<sup>25</sup> «Baari nzob fére nzobri bol kusolri báy Fariziri: kóko seke fe ba taa baari! Baari nzob nzaa rúo bayri! Fal tunguo tɔy báy tunguo ngaw ze ì waa hɔ ni \*taŋ kad kad, roo le, fe ká mbaa bil-e ká ì sɔ í nzo na, ì zih báy faa riiba báy kóko nun fe. <sup>26</sup> Bo Farizi, nzob nun raw! Mu waa bil tunguo tɔy báy tunguo ngaw pola hɔ ni ka táŋ kad kad ro le, fal-ε kara a táŋ kad kad báy.»

<sup>27</sup> «Baari nzob fére nzobri bol kusolri báy Fariziri: kóko seke fe ba taa baari! Baari nzob nzaa rúo bayri! Ì rii tupalri ká ì ɔŋ báy pɔr hɔ ni puu kpaa kpaa a ndad ká fal-ε kele key hɔy, roo le, bil-e ká nziya na ba hyru huɔ nzobri báy fe púnkeri ká kiji bod bod. <sup>28</sup> Baari hɔy kara ì do faa mbijw munu ndaw. Ká nun nzobri ká kele na, ì kɔ rì ba nzobri ká ì daa fe báy zadε ká nun Ngerewuru, roo le, ká bil law-rì nziya na, nzaa rúo bayri báy fe dáa kɔyari ze mbaa dí nzij nzij.»

**Bay ká'a mgbaka tul nzob fére nzobri bol kusolri báy Fariziri**  
(Luk 11.47-51)

<sup>29</sup> «Baari \*nzob fére nzobri bol kusolri báy \*Fariziri, baari nzob nzaa rúo bayri, kóko seke fe ba taa baari. Baari na ì mbuo tupal \*nzob yaaŋa bayri saa nzaa Ngerewuru báy kere, a í daa tupal nzobri ká ì daa fe báy zadε ká nun Ngerewuru na vur vur <sup>30</sup> a í baa mii: “Ba fe ká buru do zih bulu buru ká piedke lew na le, buru ti zúo zih ri bay dáa sím nzob yaaŋa bayri saa nzaa Ngerewuru na zuo siri ya.” <sup>31</sup> Be ze, báy bay baa baari kɔ ì kóke sùo-rì mii, ì ba vu bulu nzobri ká ì ì nzob yaaŋa bayri saa nzaa Ngerewuru. <sup>32</sup> Munu zu le, ì se nun-rì ba pola í ɔɔ bie ped ká bulu baari tii saw dáake na! <sup>33</sup> Baari sɔyri! Mijiri kuɔɔlri! Ì dáa mina í tji dul ká bil kóko seke fe ká bil huu ká ru-ruma ya ká'a tji tul-rì na le woo? <sup>34</sup> Ì laa key: mì píe báy nzob yaaŋa bayri saa nzaa Ngerewuru ndaw, nzob nun nzemri ndaw, ɔɔ báy nzobri ká ì fére ri \*bol kusol Ngerewuru ndaw pi. Ì ika nzob haneri, a í ber nzob haneri ha ri hu ká tul puu say huɔ. Ì ndaka nzob haneri báy ndoy dɔŋ ká bil \*hul mbú kɔ baari, ɔɔ í nii ri puo báy puo munu ká bulu baari daa na, <sup>35</sup> bay hanja bay sím nzobri riw bele ká baari

Zibri ì ì ri gɔr hɔy taŋ kɔyaa ká ì daa zih nzob na, ka mgbaka tul-rì, tii sawke saa tul sím \*Abel ká ba nzob fe dáa báy zadε, kpuru tji ke tul-e taa Zakari, vu Baraki ká ì ì ni ká sikda \*hul kɔni Ngerewuru báy zad ká \*tutakra fe poy bo dí na. <sup>36</sup> Mì baa ha rì ta-taŋ ba tusue kɔ: bay sím nzob niri key riw bele na, a mgbaka tul saw nzobri ká timbedε key.»

**Zezu re sùo-ε bay tul nzobri ká Zuruzalem**  
(Luk 13.34-35)

<sup>37</sup> «Zuruzalem, Zuruzalem! Baari nzobri ká Zuruzalem ká ì ì \*nzob yaaŋa bayri saa nzaa Ngerewuru, a í vbuku nzobri ká Ngerewuru pie ri ha rì na báy tisawri í ì ri. Waa, faa bal ba mina ze, mì hii bay mbú nzob baari na do saw bal-i, munu ká máa kɔy mbúke vi-eri do saw bal-ε a guba tul-rì báy tɔy bar-ε na le! Roo le, baari na ì hii puu bayke ya. <sup>38</sup> Ì kɔ, Ngerewuru a pɔŋ hul kɔni baari na bavbaw ha rì. <sup>39</sup> Mì baa ha rì ta-taŋ: úru saa vuri key na, ì ti kóko mì mbaa kpuru maa báy síeke ká ì baa mii: “Ndad bay hanja Ngerewuru ka sám fe zúo tul nzob ká vi báy riŋ Ngerembay t!”»

**Zezu baa bay hul kɔni Ngerewuru ká'a bie**  
(Mrk 13.1-2; Luk 21.5-6)

**24** Zezu tji saa \*hul kɔni Ngerewuru. Zadka'a do zól báyji le, led nduobal-eri soro ba lakun-ε í kie ni hulri ká ì mbuo ba gama ká do bil mgbaj hul kɔni Ngerewuru na bay hanja ni ka kɔ. <sup>2</sup> Báyji le, Zezu mbi bay a baa ha ri mii: «Fe niri riw bele key na waa, ì kɔ-kɔ kɔ zu le? Mì baa ha rì ta-taŋ ba tusue kɔ: tisaw ká ì mbúoke hulri key na, ti tɔŋ mbijw kɔy tul kɔ ká zad ni key ya. Nzobri gáŋ ri riw bele zuo siri.»

**Fe sekeri ká'a tji**  
(Mrk 13.3-13; Luk 21.7-19)

<sup>3</sup> Zezu se a kaw tul kuo ká riŋ-ε ba Olivie. Zadka'a kaw dí na báyji le, led nduobal-eri kɔ ro ì soro ba lakun-ε ì do fi mbijw í vbi ni mii: «Mu baa hɔ buru laa, síe hɔa ndaw ɔɔ, fe niri key na a vika le? ɔɔbay, fe ji ndaw ɔɔ a kál a kie buru nam ká mù yji, mase síe ɔɔɔ bie nam ká tusiri key na le?» <sup>4</sup> Leε, Zezu yijra báy bay ha ri mii: «Ì nze báy sùo-rì bay hanja nzob mbijw mini kara ka úla rì ya, <sup>5</sup> bay ji le, nzobri ví ngji bamba báy riŋ-i í baa mii: “Ba bi ze mì ba \*Krisi, nzob ká Ngerewuru waa bay píe ni ví yaa nzobri na.” Ì úla nzobri ngji bamba. <sup>6</sup> Ì láa bay soro ruyri ká nzobri ruu kɔ ká lakun-rì, a í laa soro ruyri ká nzobri ruu kɔ dí dí ndaw. Roo le, ì hɔ sùo-rì ka tɔ ya, bay ji le, ndad bay hanja fe niri key na ka tji pola ndaw ɔɔ! Roo le, ba síe ɔɔɔ bie nam ká tusiri key na ya ɔɔbay. <sup>7</sup> Nzobri ká saw puo bari mbijw, ì úru bay rúu zih nzobri ká saw puo kiji bod. Nzobri ká bil puoruo mbijw, ì úru bay rúu zih nzob puoruo kiji. Kɔn luye a líe báy zad zad ndaw, tusiri a lán yik yik báy zadri ndaw pi. <sup>8</sup> Fe nuri riw bele ku na, a doko munu ba tiika nduo ká se máy nzob bay hanja ni ka mboŋ. <sup>9</sup> Ì mgbaka rì ì daa nun-rì tuo síe a í ì rì. Saw nzobri riw bele ká tusiri key na ì fúy ri bay

† Simri 118.26.

tul-i. <sup>10</sup> Síeke ku na, nzobri ngji bamba i pón mbika law bari; i mbika tul k̄i a í fuy k̄i. <sup>11</sup> Nzobri ká i dí sùo-ri ba \*nzob yāaŋa bayri saa nzaa Ngerewuru na i ngji bamba, i t̄ji í ula nzobri ngji bamba. <sup>12</sup> Kāaya nzobri ká i daa ká yāa zad ba pola pola na, a dāa h̄a fal ini nzobri ngji bamba a húoke deŋ deŋ. <sup>13</sup> Roo le, nzob ká mgba ngɔ-ŋɔŋ kpyuru t̄ji síe ɔɔ bie nam na, Ngerewuru a yāaŋa ni. <sup>14</sup> Bay Kere ni ká se tul Ngerewuru ká re mbay ká tul nzobri na, i ka-káake báy zadri riw bele ká tusiri key bay haŋa s̄aw nzobri riw bele i laa bayke. Fale ku nd̄aw ɔɔ, ɔɔ bie nam na a ví báy.»

### Bawda bíe ká'a t̄ji tul nzobri

(Mrk 13.14-23; Luk 21.20-24)

<sup>15</sup> «Baari na ì kókɔ nzob ká i dí ba “Fe Ĵm ká maa baa ya” ká Daniyel, nzob yāaŋa bay saa nzaa Ngerewuru baa bayke piēdke lew na. Fe Ĵmke ku na a doko siya ká \*zad ká taŋ kadaŋ ká bil \*hul k̄ani Ngerewuru. (Nzob ká k̄ji mbede key na le, ka laa s̄awke ta-taŋ!) <sup>16</sup> Zadka i kɔ munu na báyji le, bari ká i kaw kudu zad ká Zude na, ndad bay haŋa ri dúu ba tul kuori. <sup>17</sup> Nzob ká'a mgbaka t̄ram ká tul hul siya na †, ka ti dí bay vāa f̄a fe beri ká hula ya nd̄aw, <sup>18</sup> a nzob ká'a doko wāa na ti ȳji se puo bay mbika maagari be ya nd̄aw pi. <sup>19</sup> Namkeri ku na, máyri ká i doko bil, báy máyri ká ledri áw w̄an bari na, i kókɔ seke fe ngji bamba. <sup>20</sup> Ĵ kód Ngerewuru bay haŋa dul baari na, ka do báy few lew ted ya nd̄aw, mase báy nam mgbaka t̄ram naari Zibri ya nd̄aw pi! <sup>21</sup> Ká bil namke ku na, kókɔ seke fe ká'a t̄ji tul nzobri na, a kál tul zad pavbad: úru saa nam ká Ngerewuru dáake tusiri kpyuru t̄ji vuri key na, k̄iri kókɔ seke fe ká mini na nzob kɔ ya ɔɔbay, ɔɔ bil namri ká'a vi vuku h̄y kara, nzob ti kókɔ k̄iri seke fe ká mini mbāa mgbaŋ. <sup>22</sup> Zadka Ngerewuru mbi nzi-ε bay ȳiŋra namkeri ku na ba fal ya le, nzob mbjw mini kara, ti káw báy kumnun ya. Roo le, namkeri ku na ka ȳiŋra ba fal bay tul nzob beri ká'a nan ri zuo bođ. <sup>23</sup> Zadka nzob baa ha ri mii: “Ĵ kɔ-kóm í kɔ \*Krisi, nzob ká Ngerewuru waa bay píe ni ví yāa nzobri na, ka do zad ni key,” mase, “ka do lew,” le, ì daa law-ri ka bo dí ya. <sup>24</sup> Ĵ kɔ, nzobri ká i dí sùo-ri ba Krisi, báy nzobri ká i dí sùo-ri ba \*nzob yāaŋa bayri saa nzaa Ngerewuru na, i t̄ji í daa bawda fe sanri báy feri ká mba kókɔ bay úlake nzobri. Ze faa do dí le, nzobri ká Ngerewuru nan ri zuo bođ ba taa be na h̄y kara, i úla ri nd̄aw. <sup>25</sup> Ĵ laa key, mi baa bayke ha ri ro.»

### Vu Nzob a ȳji a vi

<sup>26</sup> «Munu zu le, zadka nzobri baa ha ri mii: “Ĵ kɔ, \*Krisi, nzob ká Ngerewuru waa bay píe ni ví na, do bil law kɔ,” le, ì se dí ya. Mase, i baa ha ri mii: “Krisi myu sùo-ε do key,” le, ì daa law-ri ka bo tul bay bari na ku ya, <sup>27</sup> bay ji le, munu ká mbam sie yela h̄a nzobri kɔ haraŋ saa fi t̄ji síe kpyuru t̄ji fi riŋ síe na, síeke ká bi \*Vu Nzob mi ví na, a doko faa mbjw munu nd̄aw. <sup>28</sup> Nzobri riw bele i kókɔ ni, bay ji le, zad ká hud fe bo dí na, zade na ku ze t̄amiri mby k̄i ká dí.»

† Zibri na, zadka i daa hul le, i daa tul-e aa rad rad do di ba zad mgbaka t̄ram bari.

### Síe ȳji Vu Nzob

(Mrk 13.24-27; Luk 21.25-28)

<sup>29</sup> «Ba vaa h̄y ká fal kókɔ seke fe ká bil namkeri ku na, síe a doko guu nd̄aw, few ti híe mbāa nd̄aw, mbay-mawri ḡay saa tumbam nd̄aw, ɔɔ h̄yusuori ká tumbam kara i lán yik yik nd̄aw pi. <sup>30</sup> Be nu ku báyji le, fe ká'a k̄ie vika bi \*Vu Nzob na a t̄ji ká tumbam. Ká síeke ku na, s̄aw nzobri riw bele ká tusiri key na i réke sùo-ri, le, í kókɔ mi bi Vu Nzob ká mi ví saa nulue ká bil síi mbam báy bawda h̄yusu, báy riŋ dika. <sup>31</sup> Báyji le, bawda t̄jw a mgbaka báy zad ḡurum ḡurum, le, mi píe led nzaaped biri ká nulue ha ri se báy t̄jw zadri ká niŋ ká tusiri key, bay haŋa ri mby nzob biri ka mi nan ri zuo bođ ba taa bi na, saa fi mbjε mgba gby zad ká fi mbini.»

### Fe fére ká se tul puu nzum

(Mrk 13.28-31; Luk 21.29-33)

<sup>32</sup> «Ĵ laa mára bay ká se tul puu nzum na, a í fére fe ká dí! Zadka ì kɔ ɔɔ nzaa t̄ykeri luu vay a do rék rek le, ì kɔ ta-taŋ mii, nzaa bura mbam do dí ya ro zu. <sup>33</sup> Do faa mbjw munu nd̄aw, zadka ì kɔ fe niri key na riw bele t̄ji le, ì kɔ nd̄aw mii, bi \*Vu Nzob na mi do dí ya deb bay ví; mi do faa hul ro. <sup>34</sup> Mi baa ha ri ta-taŋ ba tusε k̄i: nzobri ká timbede key na, i ti huka riw bele ya h̄y ze fe niri riw bele key na a t̄ji. <sup>35</sup> Tumbam báy tusiri na a kál h̄n bele. A roo le, bay biri na ti kál ya mgbaŋ.»

### Ngerewuru huo-ε h̄y kɔ síeke

(Mrk 13.32-37; Luk 17.26-30,34-36)

<sup>36</sup> «Bay ká se tul namke mase s̄aw síeke ká bi \*Vu Nzob mi ȳji bay ví na, nzob mbjw mini kara kɔ ya. Led nzaaped Ngerewururi ká nulue ya nd̄aw, bi Vu Nzob kara ya nd̄aw; ba Bāa huo-ε h̄y ze kɔ. <sup>37</sup> Fe ká kal báy sewke taa \*Noe na, síeke ká bi Vu Nzob mi vika na, a doko faa mbjw munu nd̄aw. <sup>38</sup> Ĵ kɔ, báy bil sewke taa Noe ká pola lew ká mbii yāa zad ya ɔɔbay na, nzobri sy fe í nzo fe, máyri báy w̄arari i yāa k̄i, mase i h̄a vu bariri kara yāa k̄i kpyuru maa báy nam ká Noe ndūoke bil hul tumbii na. <sup>39</sup> Nzobri may bay ká tul sùo-ri kpyuru maa báy mbii ká ví yāa zad mgb̄ari, a f̄a ri riw bele. Nam ká bi Vu Nzob mi ȳji mí vi na kara, a doko faa mbjw munu nd̄aw. <sup>40</sup> Be mini ze, w̄arari sidi ká i doko wāa na, i mbika nzob mbini, a í p̄ɔŋ nzob mbjε mgb̄ami. <sup>41</sup> A máyri sidi ká i do naŋ fe na, i mbika nzob mbini, a í p̄ɔŋ nzob mbjε mgb̄ami. <sup>42</sup> Munu zu le, ì káw báy nzaa bal-ri kekeke, bay ji le, nam ká Ngerembay baari a víke na ì kɔ ya. <sup>43</sup> Ĵ kɔ báy kere nd̄aw ɔɔ! Zadka nzob puo kɔ s̄aw síe ká nzob riiba a víke bil hul be ba suŋ na le, a káw báy nzaa bal-ε kekeke bo, ka ti p̄ɔŋ faa h̄a nzob riiba haw faa hul be a f̄a fe beri ya. <sup>44</sup> S̄awke mini ze, baari h̄y kara ì káw báy nzaa bal-ri kekeke, bay ji le, s̄aw síe ká ì ker ya na nd̄aw ɔɔ, bi Vu Nzob na mi víke báy.»

**Led káw ká do tul ped be, báy be ká do tul ped be ya**  
(Luk 12.41-48)

<sup>45</sup> «Munu ku w̄a, led káw h̄a ze do báy nun n̄em, a do tul ped be báy zad̄e ɛ? Be key na, b̄a káw be p̄ŋ ped z̄u nduo-ɛ a h̄a ni k̄-kóm ba tul led káw h̄awri, bay haŋa ni ka leke ri fe s̄um bari báy zad̄e zad̄e báy nam nam. <sup>46</sup> Suoriya a bá taa ledke ká b̄a káw be ȳji a ví z̄iŋ ni ká zad̄ d̄aa ped ká mini key. <sup>47</sup> M̄i baa ha r̄i ta-taŋ ba tus̄e k̄j: be na, b̄a káw be a p̄ŋ ped k̄ŋc̄ fe beri riw bele z̄u nduo-ɛ. <sup>48</sup> Roo ɛ, zad̄ka'a ba led káw ká ndaya ɛ, a k̄er bay ká bil law-ɛ mii: "B̄a káw bi mg-ba roy ká bay vika." <sup>49</sup> Ro, a tii s̄aw b̄ód b̄aw ped beri na a s̄y a n̄z̄ z̄iŋ koy himri nd̄aw. <sup>50</sup> Báyyi ɛ, báy nam ká'a ker ya na, b̄a káw be na a ví t̄ji tul-e mbuda báy s̄aw síe ká'a k̄o ya. <sup>51</sup> L̄ɛɛ, ka'a mgbaka ni a d̄ara ni k̄o seke fe nḡji bamba, a d̄aa ni kaw zad̄ k̄ŋc̄ seke fe z̄iŋ n̄z̄ob h̄awri ká i ba n̄z̄ob n̄z̄aa r̄ú bayri. Ba zad̄ ká n̄z̄obri réke rew báy mbii nun-ri mgbobo mgbobo, a í s̄y sere-ri nḡɛr nḡɛr ká d̄i.»

**Law bay ká se tul m̄y tikd̄iri ká tul-ri du**

**25** Zezu baa mii: «Síe ká Nger̄ew̄yru a réke mbay ká tul n̄z̄obri ká tusiri key na, a d̄oko munu ba m̄y tikd̄iri ká tul-ri du, ká i f̄a h̄u ndele bari a í t̄jike bay v̄a s̄u nun n̄z̄ob m̄y fie. <sup>2</sup> N̄z̄ob ndeberi ká sakra bari ku na i ba k̄k̄ri, a n̄z̄ob ndebekeri laa ɛ, i ba n̄z̄ob nun n̄zemri. <sup>3</sup> Bari ká i ba k̄k̄ri na, i f̄a h̄u ndele bari munu h̄y taŋ mgbaka num k̄j do nduo-ri. <sup>4</sup> A bari n̄z̄ob nun n̄zemri na laa ɛ, i f̄a h̄u ndele bari do nduo-ri báy num k̄j kek. <sup>5</sup> Munu ká n̄z̄ob m̄y fie na ví vaa ya na báyyi ɛ, bari riw bele ká tul-ri du na, i duku nam gbaru gbaru, a í z̄u nam rád bele.

<sup>6</sup> «Maa báy n̄z̄aa zad̄ buo báyyi ɛ, i baa bay beler̄ mii: "N̄z̄ob m̄y fie na se vuku ro, ì t̄ji í s̄u nun-ɛ!" <sup>7</sup> Báyyi ɛ, bari m̄y tikd̄iri riw bele na i tuma saa tul nam a í tii s̄aw léke h̄u ndele bari. <sup>8</sup> L̄ɛɛ, bari k̄k̄ri na i ḡŋ m̄y nun n̄zemri na mii: "Ì h̄a buru num baari na nd̄ji h̄a buru d̄aa z̄ú bil h̄u h̄u ndele buru ká do ruma key wool!" <sup>9</sup> Báyyi ɛ, m̄y nun n̄zemri na ȳj̄ra báy bay ha ri mii: "Úwaa, num buru na nḡji maa haŋa náa d̄ŋri k̄j ya. Ì se lu n̄z̄ob dábkeri na í v̄a hie." <sup>10</sup> Zad̄ka k̄k̄o m̄y tikd̄iri na i z̄l bay v̄a hie num na báyyi ɛ, n̄z̄ob m̄y fie na ví t̄ji ká fal-ri. L̄ɛɛ, bari m̄y nun n̄zemri ká i giyaŋ ni kekeke na, i nduo z̄iŋ ni mb̄jw h̄y í se hul suoriya ȳaŋa k̄j na, ɛ, i dar faa gbak bo tul-ri.

<sup>11</sup> «Fale ku nd̄ji nd̄aw r̄c̄, bari k̄k̄ri ká ndebe na i ví í d̄i n̄z̄ob m̄y fie na mii: "Mbay, Mbay, mgbúda faa h̄a buru!" <sup>12</sup> L̄ɛɛ, ka'a ȳj̄ra báy bay ha ri mii: "M̄i baa ha r̄i ta-taŋ ba tus̄e k̄j: m̄i k̄o r̄i ya."

<sup>13</sup> «Munu zu ɛ, ì káw báy n̄z̄aa bal-r̄i kekeke, bay j̄i ɛ, namke báy s̄aw síeke na ì k̄o ya.»

**Law bay ká se tul led káwri ká tul-ri say**

(Luk 19.11-27)

<sup>14</sup> Zezu baa na r̄c̄bay mii: «Síe ȳji bi \*Vu N̄z̄ob na, a d̄oko munu ba n̄z̄ob mb̄jw ká do séke ba varu, ɛ, ka d̄i

led káw beri a p̄ŋ feziŋa beri z̄u nduo-ri. <sup>15</sup> Led káw be ká mb̄jw na, ka f̄a lari ká nd̄y z̄iriri z̄iriri nḡj-nḡji z̄u bawda b̄l ba ndebe h̄a ni. N̄z̄ob ndeke d̄i sídike ɛ, ka f̄a z̄u b̄l ba síd̄i h̄a ni, a n̄z̄ob ndeke d̄i sayke laa ɛ, ka f̄a z̄u b̄l ba mb̄jw h̄a ni †. N̄z̄ob h̄a h̄a ɛ, ka h̄a ni lari maa báy tul h̄yruo-ɛ. Fale ku nd̄aw r̄c̄, a uru a z̄l faa varu be na. <sup>16</sup> Úru saa namke ku h̄y ɛ, led káw be h̄y ká ȳa b̄l lari ba ndebe na, se a v̄a fere nun lari na, a z̄iŋ k̄j b̄l ndebe z̄u tul-e. <sup>17</sup> N̄z̄ob h̄y ká ȳa b̄l lari ba síd̄i na kara d̄aa faa mb̄jw munu na nd̄aw, a z̄iŋ mbiike ba b̄l síd̄i a d̄aa z̄u tul-e nd̄aw. <sup>18</sup> Roo ɛ, n̄z̄ob taa h̄y ká ȳa b̄l lari ba mb̄jw na, se a v̄a tie lu a mbede lari b̄a gaŋ be na d̄ib d̄ib do d̄i.

<sup>19</sup> «Zad̄ka bole d̄i maa fe na báyyi ɛ, b̄a gaŋ bari na ȳji a ví a tii s̄aw k̄j̄ra fal fe beri na z̄iŋ ri. <sup>20</sup> N̄z̄ob h̄y ká ȳa b̄l lari b̄l ndebe na soro ba lakun b̄a gaŋ be báy b̄l lari k̄j ba ndebe z̄u tul-e a baa h̄a ni mii: "Mbay, mu k̄o, mù h̄a m̄i b̄l lari ba ndebe, ɛ, m̄i z̄iŋ k̄j ba ndebe z̄u tul-e." <sup>21</sup> L̄ɛɛ, b̄a gaŋ be na baa h̄a ni mii: "N̄dad̄ bamba, mù ba led káw kere, mù do tul fe ká m̄i d̄aa z̄u nduo-ɔ na báy zad̄e. Munu ká fe ká nd̄ji ká m̄i d̄aa z̄u nduo-ɔ ká mù d̄aa h̄a ni t̄ji suku na, timbede key m̄i p̄ŋ feri nḡj-nḡji ro z̄u nduo-ɔ. Mu ví káw bil suoriya z̄iŋ m̄i." <sup>22</sup> Báyyi ɛ, be ká'a ȳa b̄l lari ba síd̄i na soro a ví lakun b̄a gaŋ be na nd̄aw a baa h̄a ni mii: "Mbay, mu k̄o, mù h̄a m̄i b̄l lari ba síd̄i, ɛ, m̄i z̄iŋ mbiike b̄l síd̄i z̄u tul-e." <sup>23</sup> L̄ɛɛ, b̄a gaŋ be na baa h̄a ni mii: "N̄dad̄ bamba, mù ba led káw kere, mù do tul fe ká m̄i d̄aa z̄u nduo-ɔ na báy zad̄e. Fe ká nd̄ji ká m̄i d̄aa z̄u nduo-ɔ ká mù d̄aa h̄a ni t̄ji suku na, timbede key na m̄i p̄ŋ feri nḡj-nḡji ro z̄u nduo-ɔ. Mu ví káw bil suoriya z̄iŋ m̄i." <sup>24</sup> Báyyi ɛ, be ká'a ȳa b̄l lari ba mb̄jw na soro a ví lakun b̄a gaŋ be a baa h̄a ni mii: "Mbay, m̄i k̄o nd̄aw, bo na mù ba n̄z̄ob ká mù ȳj̄ra bamba tasiri. Bo na mù hii bay z̄iŋ fe ká bil ped k̄y-ɔri: fe ká mù ru ya na, mù vbie; a fe ká mù mii p̄are ya kara, mù m̄y z̄u tul k̄j. <sup>25</sup> M̄i d̄aa h̄e nḡji bamba, ze mí v̄a tie lu mí mbede lari bo na do d̄i. Mu k̄o, be ze do key. Mu ȳa fe bo na." <sup>26</sup> Báyyi ɛ, gaŋ tul-e na baa h̄a ni mii: "Bo led káw ká mù ndaya, a mú ba lay! Munu ká mù k̄o m̄i ba n̄z̄ob ká m̄i ru fe ya, a ɛ, m̄i vbie feke, a mí mii p̄ara fe ya, a ɛ, m̄i m̄y feke z̄u tul k̄j, w̄a, <sup>27</sup> d̄aa mina mù h̄a lari bi na h̄a n̄z̄ob k̄j k̄paa a d̄aake ped, ze síe ȳji bi ɛ, m̄i z̄iŋ mbiike z̄u tul-e ya ɛ?" <sup>28</sup> Báyyi ɛ, b̄a gaŋ be na baa h̄a n̄z̄ob ped beri na mii: "Ì naa b̄l lari na ká nduo-ɛ í h̄a n̄z̄ob taa h̄y ká d̄ŋke báy b̄l du na ka nde tul-e taa be, <sup>29</sup> bay j̄i ɛ, n̄z̄ob h̄a h̄a ká do báy fe na, i haŋa ni k̄j nde tul-e, ɛ, ka kaw bil ndad̄i. Roo ɛ, n̄z̄ob ká ti báy fe ya na, h̄y ká nd̄ji h̄y ká'a d̄ŋke na kara, i náa d̄ŋ bay p̄ŋ ni." <sup>30</sup> A be led káw ká ba n̄z̄ob ká ḡr na, ì mbi ni í vbu ni bo zad̄ ká sii nd̄j ká keke. Ba zad̄ ká n̄z̄obri réke rew báy mbii nun-ri mgbobo mgbobo, a í s̄y sere-ri nḡɛr nḡɛr ká d̄i.»

† Bil b̄l mb̄jw na, lari ká d̄i maa lari ped mbiimbam du fale ndebe.



### Vu Nzob a ví kúnj sal bay

<sup>31</sup> «Zadka bi \*Vu Nzob mi yji bay riŋ dika mbay báy led nzaapedri riw bele ká nulue na báyji le, mi káw tul karingaw riŋ dika bi. <sup>32</sup> Səw nzobri riw bele i mbú kj ká pol-i, le, mi kéle ri ha ri do bod bod, munu ká nzob kóro fe hɔl kéleke sakra baduri báy vuyri do bod bod. <sup>33</sup> Mi dáa baduri do tunduo hodo bi, a vuyri laa le, do tunduo gel bi. <sup>34</sup> Báyji le, bi ká mi ba mbay na mi báa hɔ nzobri ká i do tunduo hodo bi na mii: “Baari ká Baa sam fe zuo tul-rì na, i ví yaa fe kere puoruo ká'a leke bay tul-rì báy titire dáa tusiri ká pied lew hɔy na ba taa baari, <sup>35</sup> bay ji le, zadka kɔn se mi na, i hɔ mi fe sɔm mi sɔ, kɔn mbii hɔy se mi kara, i hɔ mi mbii mi nzo ndaw. Mi ba varu nzob na, i mgbá mi ba sùo-rì, <sup>36</sup> mi se tigbáa-i hɔy kara, i hɔ mi gari mi nduo ndaw, sùo-i ká se mi na, i k- kóm ba tul-i ndaw, kɔ, hul sal ká mi naa dí kara, i vaa kɔ mi ndaw pi.” <sup>37</sup> Báyji le, bari nzob fe dáa báy zadəri na, i yijira báy bay mii: “Mbay, síe hɔa ndaw kɔ buru kɔ mù ká kɔn se mù, kɔ buru hɔ mù fe sɔm mù sɔ; mase síe hɔa ndaw kɔ kɔn mbii se mù, kɔ buru hɔ mù mbii mù nzo le? <sup>38</sup> Mase síe hɔa ndaw kɔ, buru kɔ mù ba varu nzob, kɔ buru mgbá mù ba sùo buru; mase síe hɔa ndaw kɔ, mù se tigbáa-a hɔy, kɔ buru hɔ mù gari mù nduo le? <sup>39</sup> Síe hɔa ndaw kɔ, buru kɔ mù báy sem, mase mù naa hul sal ndaw kɔ, buru vaa kɔ mù le?” <sup>40</sup> Báyji le, bi ká mi ba mbay na mi yijira báy bay ha ri mii: “Mi baa ha ri ta-taŋ ba tusue kj: síe hɔa hɔa ká i daa fe niri key na ziŋ nzob mbijw ká ba led ká ndji hɔy ká sakra yu-iri le, ba bi ze i daa feke key na ziŋ mi ndaw ku.”

<sup>41</sup> «Fale le, bi ká mi ba mbay na mi báa hɔ nzobri ká i kaw tunduo gel bi na mii: “Í zól ká nzaa-i dí dí ba lew, baari ká fadi Ngerewuru mgbá ri! Í zól í se bil huu ká ru-ruma ya banɔuo ká i leke do bay tul ngeretemndaya báy led nzaaped beri, <sup>42</sup> bay ji le, zadka kɔn se mi na, i hɔ mi fe sɔm mi sɔ ya; kɔn mbii se mi kara, i hɔ mi mbii mi nzo ya ndaw. <sup>43</sup> Mi ba varu nzob, le, i mgbá mi ba sùo-rì ya; mi se tigbáa-i hɔy kara, i hɔ mi gari mi nduo ya ndaw; sùo-i se mi, mase mi naa hul sal kara, i vaa kɔ mi ya ndaw pi.” <sup>44</sup> Leɛ, i yijira báy bay mii: “Mbay, síe hɔa ndaw kɔ, buru kɔ kɔn ká se mù, mase kɔn mbii ká se mù, mase mù ba varu nzob, mase tigbáa-a ká do hɔy, mase sùo-ɔ ká se mù, mase hul sal ká mù naa dí na kɔ, buru vaa sɔ mù ya le?” <sup>45</sup> Báyji le, bi ká mi ba mbay na, mi yijira báy bay ha ri mii: “Mi baa ha ri ta-taŋ ba tusue kj: zadka i daa fe niri key na ziŋ nzob mbijw ká ba led ká ndji hɔy ká sakra yu-iri ya le, ba bi ze i daa feke key na ziŋ mi ya ndaw ku.” <sup>46</sup> Bari nzobkeri key na, Ngerewuru a haŋa ri kɔ seke fe ká do banɔuo kpadara na. Roo le, nzob fe dáa báy zadəri na, i káw báy kumnun banɔuo.»

### Zudas báy mbay Zibri leke bay bay mgbaka Zezu

(Mrk 14.1-2; Luk 22.1-2; Zaa 11.45-53)

**26** Zadka Zezu fere nzobri bay beri key na ɔ riw bele báyji le, ka baa hɔ led nduobal-eri mii: <sup>2</sup> «Í kɔ ndaw, tɔŋ nam sídì hɔy ro bay dáa \*nam suoriya tji

saa bil koy na, le, bi \*Vu Nzob na i pónj mi bo nduo nzobri ha ri ber mi do tul puu say hud.» <sup>3</sup> Báyji le, \*ngerenzob fe poyri báy ngerɛ Zibri mbu kj ká bil boro mbay ngerenzob fe poy luye ká ba Kayif, <sup>4</sup> ro, í nzaa faa ba law bay mgbaka Zezu bay ika ni. <sup>5</sup> Roo le, i baa mii: «Ndad bay mgbaka ni ká síe nam fe sɔm suoriya ya, ká ruo nzobri úru í daa so tul naari.»

### Máy mbijw daa num zuo tul Zezu

(Mrk 14.3-9; Zaa 12.1-8)

<sup>6</sup> Zezu na do Betani luo nzob ká i dí ni ba Simɔn nzob kpjri. <sup>7</sup> Báyji le, máy mbijw munu soro a vi lakun-ɛ. Ka mgbá guma ká i daa báy tisaw ká riŋ-ɛ ba *alabastre* ká num mbaa dí. Numke ku na bɔre fu búy búy ká larike kara ngɔŋ bamba. Zadka Zezu kaw nzaa fe sɔm na, máy na vaa kuna num na tɔlɔlɔ zuo tul-e. <sup>8</sup> Zadka led nduobal-eri kɔ feke na munu báyji le, law-ri se ri ha ri baa mii: «Bay ji ndaw kɔ, ka biɛ num na mini key zuo bisuy gɔr hɔy le? <sup>9</sup> Ba fe ká nzob hie ba pola zu le, a ziŋ larike ngji bamba a kɔŋ larike hɔ nzob kykuri!» <sup>10</sup> Zadka Zezu kɔ kér bay bari na munu báyji le, ka baa ha ri mii: «Mina ze i yɔkɔl máy key na mini le? Fe ká'a daa ziŋ mi key na, ba fe kere ká ndad bamba tasiri. <sup>11</sup> Í kɔ, nzob kykuri na i doko ziŋ ri banɔuo kpadara, roo le, bi na, mi ti doko ziŋ ri banɔuo ya. <sup>12</sup> Máy na kuna num ká bɔre fu búy búy na zuo tul-i, kɔ bay haŋa ri vɔroke mi báy. <sup>13</sup> Mi baa ha ri ta-taŋ ba tusue kj: zadri riw bele ká tusiri key ká i ka-káa Bay Kere key ká dí na, i loko soro fe ká máy key daa na, bay haŋa nzobri kërke bay se tul-e.»

### Zudas hii pónj Zezu bo nduo ngerenzob fe poyri

(Mrk 14.10-11; Luk 22.3-6)

<sup>14</sup> Báyji le, nzob mbijw ká sakra led nduobal Zezuri ká duo fale sídì, ká riŋ-ɛ ba Zudas Iskariyod na, se luo \*ngerenzob fe poyri <sup>15</sup> a baa ha ri mii: «Zadka mi kɔŋ Zezu bo nduo-rì le, fe ji ze i haŋa mi le?» Leɛ, i fɔa lari rom ba síŋ say í hɔ ni. <sup>16</sup> Úru saa síeke ku na báyji le, Zudas tii sɔw nzáa faa bay kóko sɔw síe ká'a máa bay pónj Zezu bo nduo-ri.

### Zezu sɔ fe sɔm suoriya tji saa bil koy ziŋ led nduobal-eri

(Mrk 14.12-21; Luk 22.7-14,21-23; Zaa 13.21-30)

<sup>17</sup> Titire nam ká i dáake suoriya maapa ká taŋ fe hew fe na báyji le, led nduobal Zezuri soro ba lakun-ɛ í vbi ni bay mii: «Zad hɔa ze mù hii bay haŋa buru se dí búru vaa leke fe sɔm suoriya tji saa bil koy na ká dí le?» <sup>18</sup> Leɛ, ka yijira báy bay ha ri mii: «Í se ngerɛpuo ká Zuzalɛm ká luo nzob mbijw munu í baa hɔ ni mii: “Mbay baa mii: “Bi na, sɔw síe bi tɔŋ dí ya deb hɔy ro, le, ká bil hul bo key ze mi dáa fe sɔm suoriya nam tji saa bil koy na báy led nduobal-iri ká dí.”» <sup>19</sup> Báyji le, led nduobal Zezuri daa munu ká'a mbi nzi-ɛ ha ri, ro í leke fe sɔm suoriya tji saa bil koy na.

<sup>20</sup> Zadka síe riŋ bele na, Zezu kaw nzaa fe sɔm báy led nduobal-eri ká duo fale sídì na. <sup>21</sup> Zadka i do sɔŋa fe báyji le, ka mbi bay a baa mii: «Mi baa ha ri ta-taŋ ba

tusue kɪ: nzob mbɪw ká sakra baari na, a mbika tul-i.»  
<sup>22</sup> Lɛɛ, bayke ku na daa hɔ led nduobal-eri dáake síe ngji bamba tasiri, í tii sɔw vbika ni bay mbɪw mbɪw báy zad bari riw bele mii: «Mbay, ba bi ya na maa?»<sup>23</sup> Báyyi lɛ, Zezu yjɪnra báy bay mii: «Nzob ká mby nduo fe sɔm zɪŋ m̀ na, ba be ze a mbika tul-i.»<sup>24</sup> Bi \*Vu Nzob na, m̀ huka munu ká i baa bayke do bil mbede Ngerewuru se tul-i. Roo lɛ, kóko seke fe taa minake ze a doko bay tul nzob ká mbi tul bi Vu Nzob na lɛ! Nzobke ku na, mbón ni ya ndad mba mbón ni.»<sup>25</sup> Báyyi lɛ, Zudas be ká'a pón ni bo nduo nzobri na vbi ni mii: «Mbay, ba bi ya na maa!» Lɛɛ, Zezu yjɪnra báy bay hɔ ni mii: «Ba bo ya mi-na lɛ?»

**Zezu báy led nduobal-eri kaw nzaa fe sɔm law mbɪw**  
 (Mrk 14.22-26; Luk 22.14-20; 1Kó 11.23-25)

<sup>26</sup> Zadka i do sɔŋa fe na báyyi lɛ, Zezu mbi maapa a daa taambɔl hɔ Ngerewuru ndɔw rɔɔ, a haw a hɔ led nduobal-eri a baa ha ri mii: «Ì yaa í sɔy: be ni key na ba naysuo-i zu.»<sup>27</sup> Fale ku lɛ, ka yji a mbi kobo a daa taambɔl hɔ Ngerewuru, rɔɔ a ha ri a baa mii: «Ì yaa í nzo báy zad baari riw bele.»<sup>28</sup> Be ni key na ba sím sùo-i zu. Ba sím bi ká'a úo zuo siri bay sínke \*sáka kuni ká Ngerewuru saa zɪŋ nzobri ngji bamba bay haŋa ni ndáke buma feyɔa nzobri.<sup>29</sup> M̀ baa ha ri ta-taŋ: tii sɔwke saa vuri key na, m̀ ti nzo kɔ mbi lere puu key na zɪŋ r̀ mbáa kpuru maa báy nam ká m̀ nzo kɔke taa fie zɪŋ r̀ báy nam ká Baa a réke mbay ká tul nzobri na.»<sup>30</sup> Fale ká i di sim nam suoriya í písike Ngerewuru na báyyi lɛ, i zɔl í vaa kaw tul kuo ká riŋ-ɛ ba Oliviyiye.

**Zezu baa bay ká tul máy bay Piyer**  
 (Mrk 14.27-31; Luk 22.31-34; Zaa 13.36-38)

<sup>31</sup> Báyyi lɛ, Zezu baa hɔ led nduobal-eri mii: «Bil sɔŋ key na, feri ká'a tji tul-i na, a haŋa r̀ duu riw bele í pɔŋ m̀, bay jɪ lɛ, Ngerewuru baa do bil mbede be mii: "M̀ ika nzob kóko badu, lɛ, kudu baduri na, i zékre kɪ kperke kperke báy zad zad riw bele †."»<sup>32</sup> Roo lɛ, zadka m̀ tji saa luɔ hud na, m̀ vaa giyaŋ r̀ ká kudu zad ká Galele.»<sup>33</sup> Lɛɛ, Piyer mbi bay a baa hɔ ni mii: «Ze nzob hɔwri riw bele pɔŋ mù hɔy kara, bi na, m̀ ti pón mù ya mg-baŋ.»<sup>34</sup> Báyyi lɛ, Zezu yjɪnra báy bay hɔ ni mii: «M̀ baa hɔ mù ta-taŋ ba tusue kɪ: ká bil sɔŋ ká do key na, pola rɔɔ bay haŋa tuo ka-káa lɛ, mù máy bay ká tul-i faa bal ba say mii, mù kɔ m̀ ya.»<sup>35</sup> Lɛɛ, Piyer yjɪnra báy bay hɔ ni mii: «Ze bay haŋa m̀ hu na zɪŋ mù hɔy kara, m̀ ti máy bay ká tul-a ya.» Lɛɛ, led nduobal-ɛ hɔwri riw bele na i baa faa mbɪw munu ndɔw.

**Zezu daa nzaa bay kere ká Gesemane**  
 (Mrk 14.32-42; Luk 22.39-46)

<sup>36</sup> Fale ku báyyi lɛ, Zezu fɔa led nduobal-eri a tji ke zad mbɪw munu ká i di ba Gesemane. Ká zadɛ ku na, ka baa ha ri mii: «Ì káw zad ni key, ká m̀ náa sùo-i ndji bay vaa daa nzaa bay kere.»<sup>37</sup> Báyyi lɛ, ka naa Piyer báy vu Zebederi ká tul-ri sídi na ha ri se zɪŋ ni. A lɛ, ka tii

† Zakari 13.7.

sɔw kóko síe, a law-ɛ se ni r̀i fe ká se bay m̀-miira mini,<sup>38</sup> ro a baa ha ri mii: «M̀ kɔ seke fe ká bil law-i maa hud. Ì káw zad ni key zɪŋ m̀ báy nzaa bal-iri kekeke.»

<sup>39</sup> Fale ká'a ala ri a se di ndji munu ba pola na báyyi lɛ, ka guba siri mbuka a kod Ngerewuru mii: «Baa, zadka faa do di lɛ, fe seke ká'a daa m̀ key na, mu hɔ ni ka do di di zɪŋ m̀, roo lɛ, mu daa fe munu ká law-a ze hii bo, munu ká law-i ze hii ya.»<sup>40</sup> Fale ku lɛ, ka yji a se luɔ led nduobal-eri ká say na, lɛ, ka zɪŋ ri ká tul nam. Ro, a tu-ma ri a baa hɔ Piyer mii: «Ì maa káw siya zɪŋ m̀ sɔw síe mbɪw ya hɔy lɛ woo?»<sup>41</sup> Ì káw báy nzaa bal-iri kekeke í daa nzaa bay kere, ká bay líe bo bil nzaa úla. Ká bil law nzob na, law hiiya daa kere ze mbaa di gbɔy gbɔy, roo lɛ, hɔrusuo-ɛ maa ya.»<sup>42</sup> Ka naa sùo-ɛ na rɔbay faa bal ba sídike, a vaa kod Ngerewuru mii: «Baa, zadka fe seke ká'a daa m̀ key na, faa náake ká bay haŋa m̀ kɔ na tiya lɛ, mu daa fe ká law-a ze hii.»<sup>43</sup> Báyyi lɛ, ka yji a ví zɪŋ led nduobal-eri na rɔbay ká tul nam, bay jɪ lɛ, nam hii nun-ri dik dik báy.<sup>44</sup> Ka naa sùo-ɛ ba kɪ na rɔbay, a vaa kod Ngerewuru ndeke di faa bal ba sayke, a daa nzaa bay kere faa mbɪw munu ká'a daa ká polari na.<sup>45</sup> Fale ku lɛ, ka yji a ví zɪŋ led nduobal-eri a baa ha ri mii: «Ì na-nam rɔbay í mgbá tɔram sùo-ri keke? Sɔw síe ká i pónke bi \*Vu Nzob bo nduo nzob feyɔari na vi ro.»<sup>46</sup> Ì úru siya náa séri! Ì kɔ-kóm í kɔ nzob ká'a mbika tul-i na do key.»

**Ngere Zibri mgbá Zezu**

(Mrk 14.43-50; Luk 22.47-53; Zaa 18.3-12)

<sup>47</sup> Zadka Zezu do baa bay kɔb báy na báyyi lɛ, Zudas ká ba nzob mbɪw ká sakra led nduobal-eri ká duɔ fale sídi tji báy ruɔ nzobri bud bud. I vi báy maamiiri báy puuri gbiri gbiri do nduo-ri. Nzobkeri ku na, ba \*ngerenzob fe poyri báy ngere Zibri ze pie ri.<sup>48</sup> Zudas, nzob mbika tul Zezu na, ka leke bay zɪŋ ruɔ nzobri a baa mii, fe ká beri daa bay haŋa ri kóke ni na ze do key: «Nzob ká m̀ mgbá ni girik mí ɔw nzi-ɛ lɛ, ba be ká ì hii na zu. Ì mgbá ni.»<sup>49</sup> Ví Zudas ká munu na báyyi lɛ, ka soro kod hɔy ba lakun-ɛ a baa hɔ ni mii: «Soko woo Mbay,» lɛ, ka mgbá ni girik a ɔw nzi-ɛ.<sup>50</sup> Báyyi lɛ, Zezu yjɪnra báy bay mii: «Nzob buɔ-i, fe ká mù vi bay dáake na, mu daa.» Ro, nzob hɔwri daa so tul Zezu kuruk í mgbá ni.

<sup>51</sup> Lɛɛ, nzob mbɪw ká sakra bari ká i do zɪŋ Zezu na, naa maamii be hiyaw saa ngole, a téke suku led káw ngerenzob fe poy luye na mbeked bo bisuy.<sup>52</sup> Báyyi lɛ, Zezu baa hɔ ni mii: «Mu yjɪnra maamii bo na ka nduo ngole, bay jɪ lɛ, nzobri riw bele ká i ru-ruy báy maamii na, i huka hud maamii ndɔw.»<sup>53</sup> M̀ ker mii, zadka m̀ kod Baa bay haŋa ni ka pie báy led nzaapedri ká nulue ha ri ví sɔ m̀ lɛ, ká zadɛ ku hɔy na, ka ti píe báy kudu bari ngji hɔŋɔ hɔŋɔ zad duɔ fal-ɛ sídi hɔ m̀ ya kɪ lɛ woo †? <sup>54</sup> A zadka'a daa munu ku na wɔa, a daa mina hɔ bay ká se tul fe ká'a tji ká do bil mbede be na, a doko munu báy zadɛ lɛ?»<sup>55</sup> Fale ku lɛ, Zezu baa hɔ ruɔ nzobri na mii: «Ì tji báy maamiiri báy puuri gbiri gbiri bay mg-

† Ká Rɔm na, kudu nzob yumri mbɪw lɛ, tul nzobri ká di ba isɔd sɔd duɔ zad yie.

baka mi ri fe ka mi ba dombirim nzob le woo! Namri riw bele na, mi kaw bil \*hul kani Ngerewuru bay fere ri fe, le, i mgbami ya. <sup>56</sup> Roo le, fe niri riw bele key na tji mini ha bay ka \*nzob yajana bayri saa nzaa Ngerewuru daa do bil mbede pola na, do munu bay zafe.» Be nu ku bayji le, led nduobal-eri riw bele pɔɔ ni, a i zuo dul had bele.

### Zezu do pol nzob kuni sal bay luyeri

(Mrk 14.53-65; Luk 22.54-55,63-71; Zaa 18.13-14,19-24)

<sup>57</sup> Nzobri ka i mgbami Zezu na, i seke ni luo Kayif ka ba \*ngerenzob fe poy luye. Ka zafe ku na, \*nzob fere nzobri bol kusolri, bay ngere Zibri mby ki ka di. <sup>58</sup> Lee, Piyer na di fal Zezu di bay salke a se daka daka kpuru a tji nzaa mgbani ngerenzob fe poy luye na. Ka ri a kaw bil mgbani ziji nzob koro zadri bay koko, waa, fekeri ku na a kal mina le? <sup>59</sup> Bayji le, ngerenzob fe poyri bay kudu nzob kuni sal bay luye ka luo Zibri na, i nzaa faa bay kud bay zuo nzaa Zezu, bo bay daake bay hud bo tul-e, a i i ni. <sup>60</sup> Bayji le, nzob kud bayri vi ngji bamba i kud bay zuo nzi-e, roo le, i ziji bay mbiw mini ka mgbami tul-e ya. Laa le, wari sidi tji <sup>61</sup> i baa mii: «Ledban key na baa mii: beri maa bie \*hul kani Ngerewuru key na wukluk wukluk, a nam say le, beri mbuo do zafe.» <sup>62</sup> Bayji le, ngerenzob fe poy luye na, uru siya a baa ha Zezu mii: «Bay niri ka nzob niri mbi bo tul-a key na waa, mu ti yijira bay bay mbiw ya hoy le?» <sup>63</sup> Roo le, Zezu mgbami nzi-e do di. Bayji le, ngerenzob fe poy luye na mbi bay a baa ha ni mii: «Bay riji Ngerewuru Nzob Kaw Bay Kumnun na, mu haa hud mu yijirake bay vbiw ka mi vbi mu key na ha buru laa. Waa, mu ba \*Krisi, Vu Ngerewuru, nzob ka Ngerewuru waa bay pie ni vi yaa nzobri na le?» <sup>64</sup> Zezu yijira bay bay ha ni mii: «Be ki ze mu baa ku. Roo le, mi baa ha ri ta-tan: uru saa vuri key na, bi \*Vu Nzob na i koko mi kaw tunduo hodo Ngerewuru Nzob Hyrusuo. Robay, i koko mi ka mi vi saa nulue ka bil sii mbam.» <sup>65</sup> Bayji le, ngerenzob fe poy luye na go gari be ki suo-e tir a baa ha \*nzob kuni sal bay luyeri na mii: «I ko i ko mbaa, ka tiji Ngerewuru! Naa vbikari nzob nasi bay kiji bay daake mina bay le? Ngerewuru ka'a tiji ni na, i laa suo-ri ki riw bele ro! <sup>66</sup> Waa, i ker mina le?» Lee, i yijira bay bay mii: «Bay mgbami tul-e, a daa fe ka maa hud.» <sup>67</sup> Fal ku bayji le, i sa-sami zuo nun-e, a i bɔɔ ni; nzob haneri nda hala nun-e i vbi ke nzi-e mii: <sup>68</sup> «Bo ka mu di suo-ɔ ba Krisi na, nzob ve ze nda mu key le? Baa ha buru laa!»

### Piyer may bay ka tul Zezu

(Mrk 14.66-72; Luk 22.56-62; Zaa 18.15-18,25-27)

<sup>69</sup> Piyer kaw mgbani ka kele, le, led may mbiw munu ka ba led kaw soro ba lakun-e a baa ha ni mii: «Bo kara mu se ziji Zezu, ledban ka kudu zad ka Galele na ndaw.» <sup>70</sup> Lee, Piyer may bayke ka nun nzobri riw bele a baa mii: «Bay bo ka mu baa key na, mi ta laa kpuy.» <sup>71</sup> Fal ku le, ka se nun-e ba nzaa koko munu, le, led may ki ka ba led kaw ko ni a baa ha nzobri ka i do zafe na mii: «Ledban key na, ka se-seɔ ziji Zezu ka Nazared na mbiw hoy!» <sup>72</sup> Lee, Piyer yi a may bay ba ki na robay,

a haa hud mii: «Ledban key na, mi ko ni ba mbiw ya mgbani!» <sup>73</sup> Fal ku ndji hoy le, nzobri ka i do zafe ku na, i soro ba lakun-e i baa ha ni mii: «Ba tusue, mu ba nzob mbiw ka sakra bari ku, bay ji le, kusol bay bo na ri taa bari ndaw.» <sup>74</sup> Bayji le, Piyer tii saw haa hud zuo tul-e mii: «Mi hu mak mak! Ledban key na, ka nun Ngerewuru le, mi ko ni ya!» Lee ka zafe ku hoy, tuo ka-kaa kɔɔɔɔ. <sup>75</sup> Zadka'a laa kaa tuo na bayji le, ka ker se tul bay ka Zezu baa ha ni pola mii: «Pola ko bay hana tuo ka-kaa le, mu may bay ka tul-i faa bal ba say mii, mu ko mi ya na.» Bayji le, ka tji bay mbii miji mgbobo mgbobo.

### I mgbami Zezu se pol Pilad

(Mrk 15.1; Luk 23.1-2; Zaa 18.28-32)

**27** Bay tibi pieɔ na, \*ngerenzob fe poyri bay ngere Zibri riw bele na i mbi nzaa-ri i daa bay hud bo tul Zezu. <sup>2</sup> Bayji le, i ha ri mgbami ni i siɔ ni i seke ni ha Pilad nzob reke tul puo ka kudu zad ka Zude.

### Zudas i suo-e

(Ped 1.18-19)

<sup>3</sup> Lee, Zudas ka mbi tul Zezu na laa soro bay hud ka i daa bo tul Zezu na bayji le, ker bay i ni ba hud ha ni faa lari rom ka siɔ say ka i ha ni pola bay mbike tul Zezu na, a yi ke a va zinke \*ngerenzob fe poyri bay ngere Zibri <sup>4</sup> a baa ha ri mii: «Bi na, mi daa feyaa, bay ji le, mi mbi tul nzob ka bay mbiw mgbami tul-e ya ha ri daa bay hud bo tul-e.»

Lee, i yijira bay bay ha ni mii: «Bay buru ti di ya! Ba ped bo zu.» <sup>5</sup> Bayji le, Zudas mii lari na zay zuo bil \*hul kani Ngerewuru na, a zo a va daa sal taa sol-e a hu taa puu tej renj.

<sup>6</sup> Lee, ngerenzob fe poyri faa lari na nim do nduo-ri i baa mii: «Lari key na, \*bol kusol naari haa faa ka bay daa zuo bil guma lari ka bo bil hul kani Ngerewuru key, bay ji le, ba lari sim.» <sup>7</sup> Fal ku le, i siɔ tul bay i faa larike na, i va hieke waa nzob mbuo pay, i fere waake na ba zad voro hud nzob tul puori. <sup>8</sup> Sawke mini ze, kpuru tji vuri key hoy kara, i di waake na ba waa sim. <sup>9</sup> Be ze ha bay ka Zeremi nzob yajana bay saa nzaa Ngerewuru baa ka piedke lew na do munu bay zafe. Ka baa mii: «I yaa lari rom ka siɔ say ka led Izarayelri ker mii, a ma hie nzobke na, <sup>10</sup> i faa i ha bay hieke waa nzob mbuo pay na, munu ka Ngerembay mbi nzi-e ha mi na †.»

### Zezu do pol Pilad

(Mrk 15.2-5; Luk 23.3-5; Zaa 18.33-38)

<sup>11</sup> Bayji le, Zezu do pol Pilad nzob reke tul puo ka kudu zad ka Zude. Lee, ka vbi ni mii: «Bo ki ze, mu ba mbay Zibri kele?» Lee, Zezu yijira bay bay ha ni mii: «Be ki ze mu baa ku.» <sup>12</sup> Zadka \*ngerenzob fe poyri bay ngere Zibri i daa bay bo tul-e na, ka fere nzaa-ri mbud ya. <sup>13</sup> Bayji le, Pilad baa ha ni mii: «Bayri riw bele ka i daa bo tul-a key na waa, mu la-laa ki zu le?» <sup>14</sup> Roo le,

† I kiji Zeremi 32.6-15; 18.2; 19.1; Zakari 11.12-13.

Ze zu fere bay mbijw mini kara ha ni ya, a ha bayke ku na tuku nzob reke tul puo na ha ni kaw yer.

**I kuŋ bay huđ bo tul Ze zu**  
(Mrk 15.6-15; Luk 23.13-25; Zaa 18.39-19.16)

<sup>15</sup> Ka bil mbiimbamri mbijw mbijw riw bele na, zadka \*nam suoriya tji saa bil koy vi bayji le, nzob reke tul puo tina nzob mbijw ka naa hul sal ka nzobri hii bay be na banɔɔ munu munu ha ri. <sup>16</sup> Lee, bil namke ku na nzob mbijw munu, ka bay fe daa ndaya be yaa zad kpol kpol na, naa hul sal; riŋ-ε ba Ze zu-Barabas. <sup>17</sup> Bayji le, Pilad vbi ruo nzobri ka i mby tul ki ka di na mii: «Nzob ha za ze i hii bay haŋa mi tina ni ha ri le? Ze zu-Barabas mase, Ze zu ka i di ni ba \*Krisi, nzob ka Ngerewuru waa bay pie ni vi yaa nzobri na le?» <sup>18</sup> Ka vbi ri munu, bay ji le, ka ko ndaw, ba fe daa sere ze i pŋke Ze zu nduo nduo-ε. <sup>19</sup> Bay namri ka Pilad kaw tul kariŋgaw kuŋ sal bay na, may be pie nzaa ped ha ni mii: «Koko ka mu daa suo-ɔ nduo bil bay ledban ni key ka bay mbijw kara mɔba tul-e ya na, bay ji le, suŋe na, mi ko seke fe ngji bamba bay lom bay tul-e.» <sup>20</sup> Ro, \*ngerenzob fe poyri bay ngerε Zibri i daa bay nduo law ruo nzobri ba pola pola bay haŋa ri vbi nzob reke tul puo na ha ni ka tina Barabas ze ha ri, a i i Ze zu. <sup>21</sup> Bayji le, nzob reke tul puo na mbi bay a vbi ri rɔbay mii: «Sakra nzobri ka sidi key na wa, nzob ve ze i hii bay haŋa mi tina ni ha ri le?» Lee, i yiŋra bay bay gbaw mii: «Barabas!» <sup>22</sup> Bayji le, Pilad vbi ri mii: «A ku wa, Ze zu ka i di ni ba Krisi na, ha za ze mi daa ziŋ ni le?» Lee, i yiŋra bay bay ha ni bay zad bari riw bele mii: «Ber ni do tul puu say huđ!» <sup>23</sup> Lee, Pilad yi a vbi ri mii: «Kaya ji ro ka daa le?» Lee, i guu fe bay nzaa-ri gũrum mɔba mɔba ba siya mii: «Ber ni do tul puu say huđ!» <sup>24</sup> Zadka Pilad ko ka ker bay bari kal tul-e pavbad, a fe guu bari kara se ba pola pola bayji le, ka yaa mbii a sjeke nduo-ε ka nun ruo nzobri na a baa ha ri mii: «Bay huđ ledban key na ka mɔba tul-i ya, mi naa nduo-i ka di. Ba bay baari ki ro zu.» <sup>25</sup> Lee, ruo nzobri riw bele baa mii: «Ndad bay haŋa bay sim be na, ka bo tul buru bay vu bururi.» <sup>26</sup> Bayji le, Pilad tina Barabas na ha ri; ka ha ri nda Ze zu bay ndoy doŋ rad rad ndaw ro, a poŋ ni ha ri va ber ni do tul puu say huđ bay.

**Nzob yumri sie Ze zu**  
(Mrk 15.16-20; Zaa 19.2-3)

<sup>27</sup> Bayji le, nzob yum Piladri suu Ze zu i seke ni bil boro mbay nzob reke tul puo, le, kudu nzob yumri riw bele na mby ki i kiri ni. <sup>28</sup> I mɔba ni i nan gari beri a i nduo ni maagari mbay ka sji ngaw ngaw. <sup>29</sup> Fale ku le, i kaŋ ngatukru ba taguba mbay ndaw ro, i mbi guba tul-e. I daa ngasikri nduo nduo hodo be, a i huku siri ka pol-e i sie ni mii: «Soko woo, mbay Zibri!» <sup>30</sup> I sa-sa-mi tob tob zuo nun-ε, a i yaa ngasikri na saa nduo-ε, i zɔdke tul-e rad rad. <sup>31</sup> Zadka i sie ni kpuru maa ri na bayji le, i naa maagari mbay ka i nduo ni na, i yi i nduo ni gari beri ndaw ro, i seke ni bay ber ni do tul puu say huđ.

**I ber Ze zu do tul puu say huđ**  
(Mrk 15.21-32; Luk 23.26-43; Zaa 19.17-27)

<sup>32</sup> Zadka i tji ka bil ngerεpuo na bayji le, i dar nzob mbijw munu gbukru ka riŋ-ε ba Simoŋ, nzob ka Sirɛŋ. Lee, nzob yumri i mɔba ni i haa ni yaa puu say huđ Ze zu na a sob. <sup>33</sup> Lee, i tji zad ka riŋ-ε ba Gɔlɔgota, mɔrake le baa mii, zad tunɔguo tul. <sup>34</sup> Ka zadε ku ze, i ha Ze zu him ka i zukri bay zodi bay haŋa ni ka nzo. Roo le, zadka Ze zu pyu horob a lie a ko le, ka hii bay nzo ko ya a poŋ. <sup>35</sup> Fale ka i ber ni do tul puu say huđ na bayji le, i faa gari beri i daa dji dji ro i leke ki. <sup>36</sup> Lee, i kaw siri ka zadε ku a i ko ro ni kek. <sup>37</sup> Rɔbay, ka bay kieke bay huđ ka i daa bo tul-e na, i daa mbede i ber do tul puu say huđ ka siya mii: «Be key na, ka ba Ze zu, mbay Zibri.» <sup>38</sup> Bayji le, i ber dombirimri sidi do lakun-ε. Nzob mbini do tul puu say huđ ki ka tunduo hodo be, a nzob mbe laa le, do tul puu say huđ ki ka tunduo gel be. <sup>39</sup> Nzobri ka i kal ka zadε ku na, i rad ni i teke tul-ri boko boko<sup>40</sup> i baa mii: «Bo ka mu hii gburi \*hul kani Ngerewuru, a nam say hoy le, mu mbuo ki do zadε na, zadka mu ba Vu Ngerewuru ki le, mu yaa suo-ɔ bo ki, a mu di saa tul puu say huđ na ku ha buru ko!» <sup>41</sup> Ngerenzob fe poyri bay \*nzob fere nzobri bol kusolri, bay ngerε Zibri kara, i sie ni faa mbijw munu ndaw mii: <sup>42</sup> «Ka yaa nzob hawri, roo le, ka maa bay yaaŋa suo-ε be ki ya! Zadka'a ba mbay led Izarayelri ki le, ka di saa tul puu say huđ na timbedε key ha buru ko! Be ro le, buru daa law buru bo tul-e bay!» <sup>43</sup> Be na ka daa law-ε bo tul Ngerewuru. Munu zu le, nda-ndad! Ngerewuru hii ni le, ka yaa ni ka tul puu say huđ na ha buru ko! Wa, ka baa mii, beri ba Vu Ngerewuru na ya le woo?» <sup>44</sup> Bayji le, dombirimri ka i ber ri do lakun-ε na kara, i rad ni faa mbijw munu ndaw pi.

**Huđ Ze zu**

(Mrk 15.33-41; Luk 23.44-49; Zaa 19.28-30)

<sup>45</sup> Bay sie ka do law tul na, fe guba nun sie ha zad do gbukru kpuru maa bay sie ka fere suo-ε. <sup>46</sup> Maa bay sie ka fere suo-ε na bayji le, Ze zu baa bay bay bawda kusol-e belej mii: «Eli, Eli, Lema Sabatani,» bay nzaa bay naari le, baa mii: «Ngerewuru bi! Ngerewuru bi! Bay ji ndaw ro mu poŋ mi le?» <sup>47</sup> Nzob hɔneri ka i do zadε ka i laa kusol-e ka mɔba belej na i baa mii: «I ko ni ka'a di \*Eli ku!» <sup>48</sup> Ka zadε ku hoy le, nzob mbijw ka sakra bari ku na duu a va mbi vay gari ka nzo mbii nzo, a doŋ mbii fe sjuke zuo di, a siŋ do nzaa ngasikri, ro ko a zuda ha Ze zu bay haŋa ni ka nzo. <sup>49</sup> Roo le, nzob hawri baa mii: «Giyan naa kori! Eli na a vi yaaŋa ni le, naa kɔkɔri bay!» <sup>50</sup> Bayji le, Ze zu daa fe belej ba ki, le, law-ε vi tuo. <sup>51</sup> Be nu ku bayji le, gari ka kuŋ bil \*hul kani Ngerewuru na saka tar saa siya kpuru mɔba siri gbaa tt. Tusiri laŋ yik yik ndaw, tisawri kara saka henlen

† I ki 2 Mbayri 2.1-12. Eli, nzob yaaŋa bay saa nzaa Ngerewuru ka piedke lew na, ka ba nzob ka hu ya, roo le, Ngerewuru mbi ni. Zibri na i ker i ko mii, zadka nzob taa Ngerewuru do bil bawda kɔko seke fe ro ko a di Eli le, Eli na a vi sɔko ni. †† Gari ka kuŋ zad ka taŋ kadaŋ bay zad ka taŋ kadaŋ bamba tasiri ka bil hul kani Ngerewuru

henjen ndaw, <sup>52</sup> tupalri kara mgbuda do hoy nduo nduo ha ruo nzobri ka i ba taa Ngerewuru, rwo i hu na, i tji saa lu hu hu. <sup>53</sup> I zol saa tupal bari na, a fal tji Zezu saa lu hu hu na, i se Zuruzalem, ngerepuo ka do bod ba taa Ngerewuru na ha nzobri ngi-ngji ko ri. <sup>54</sup> Zadka ngerenzob yum bay nzob yum hawri ka i koru Zezu na, i ko tusiri ka lan bay feri riw bele ka tji munu na bayji le, hje daa ri ngji bamba tasiri i baa mii: «Ledban key na, ka ba Vu Ngerewuru ba tusue!» <sup>55</sup> May hneri ka i dii fal Zezu saa kudu zad ka Galele lew ka i daa ped ha ni na, i do di di i ko feri ka kal na deke. <sup>56</sup> Ka sakra bari ku na, Mari ka puo be do Madala do di ndaw, Mari ma Zak bay Zezeb ndaw, rwo bay ma vu Zebederi ndaw pi.

### I daa Zezu bo lu hu hu

(Mrk 15.42-47; Luk 23.50-56; Zaa 19.38-42)

<sup>57</sup> Zadka zad ba law na bayji le, nzob feziha mbijw munu ri-ε ba Zezeb ka puo be do Arimate vi. Be kara ka ba led nduobal Zezu ndaw. <sup>58</sup> Be na, ka uru a se lu Pilad a vbi ni hu hu Zezu na. Leε, Pilad mbi nzi-ε ha ri mbi hu hu Zezu na i ha ni. <sup>59</sup> Bayji le, Zezeb mbi hu hu na a kaa bay gari fie ka ndad bamba a \*tan kad kad, <sup>60</sup> a va daa ni bo hu tisaw fie ka'a kperε ba taa be Zezeb ki suo-ε do ba taw na. Falε ku rwo, a ha ri giri bawda maa tisaw, a mbiike dib do di a zol. <sup>61</sup> Bayji le, Mari ka puo be do Madala bay Mari taa mbijwke na, i kaw siri ka nzaa tupal na i ko-kom ba badi.

### Nzob koru tupalri

<sup>62</sup> Tji nzaaruo \*nam mgbaka taram Zibri na bayji le, \*ngerenzob fe poyri, bay \*Fariziri i se mbijw hoy lu Pilad <sup>63</sup> i baa mii: «Mbay, buru ker se tul bay ka nzob ula nzobri key baa bay kaw bay kumnun be kob rɔbay mii: beri hu, ze bo daa nam say le, beri tji saa lu hu hu bay kaw bay kumnun. <sup>64</sup> Munu zu bayji le, mu mbi nzaa-a ha nzob yumri koru tupal na kekeke kpuru mba nam ndeke di sayke bay hanja led nduobal-eri, i vi i rii hu hu be na i va baa ha nzobri mii: «Ka tji saa lu hu hu na ya. Kud bay ka mini key na, a kal taa pola ka mii, beri ba nzob ka Ngerewuru waa bay pie ni vi na pavbad rɔbay.» <sup>65</sup> Bayji le, Pilad yijira bay bay ha ri mii: «I ko, nzob koru zadri na ze i kaw ku. I ha ri se i va koru tupal na munu ka law-ri hii.» <sup>66</sup> Bayji le, i se i va rji nzaa hu tisaw na gbεkeke do di, i daa nzob koru zadri na kaw nzi-ε kekeke.

### Zezu tji saa lu hu hu

(Mrk 16.1-10; Luk 24.1-12; Zaa 20.1-10)

**28** Bay tiika nam dimasi ka fal \*nam mgbaka taram Zibri na bayji le, Mari ka puo be do Madala bay Mari taa ki na, i se i va piyer tupal

*na, zadka Zezu hu ka tul puu say hu hu, a naa bay feya ka tul nzobri na bayji le, garike na saka tar saa siya kpuru mba siri gbaa, kie mii faa do hoy ka timbede bay hanja nzobri soro ba lakun Ngerewuru tar hje.*

na. <sup>2</sup> Bayji le, ka zadε ku na tusiri lan yik yik, le, led nzaaped Ngerembay vi saa nulue a giri bawda maa tisaw ka i rjike nzaa hu na bo fi mbijw a kaw tul-e. <sup>3</sup> Ka nduy ndaw ndaw munu ba mbam ka sie, a gari beri puu zedede munu ka sari ha <sup>4</sup> nzob yumri ka i koru tupal ka i ko ni na, hje daa ri i to kpak kpak, i zuo siri rad munu ba nzob hu hu. <sup>5</sup> Bayji le, led nzaaped Ngerewuru ka nulue na mbi bay a baa ha mayri na mii: «I daa hje ya, bay ji le, mi ko ndaw, Zezu ka i ber ni do tul puu say hu hu na, be ze i nzaa ni key. <sup>6</sup> Ka ti zad ni ya; ka tji saa lu hu hu a kaw bay kumnun munu ka'a baa bayke ha ri pola na. I vi i ko zad ka i daa ni bo di na. <sup>7</sup> I se ba vaa i va baa ha led nduobal-eri mii: «Zezu na tji saa lu hu hu. Ka se bay va giyan ri ka kudu zad ka Galele. Be ze ba zad ka i koru ni ka di.» Be ze ba bay ka mi hii bay baa ha ri zu.»

<sup>8</sup> Bayji le, mayri na i zol saa tupal ku na kod hoy bay nun hje ndaw, bay bawda suoriya ndaw pi. I duu i va baa bayke ha led nduobal Zezuri na. <sup>9</sup> Leε, zadε ku hoy Zezu suu nun-ri a baa mii: «Soko baari woo!» Leε, i soro ba lakun-ε i huku siri i mba bal-ε i ruo ni. <sup>10</sup> Bayji le, Zezu baa ha ri mii: «I daa hje ya! I se i va baa ha yu-iri ha ri se kudu zad ka Galele. Zadε ku ze i koru mi ka di.»

### Nzob yumri lo soro feri ka kal

<sup>11</sup> Zadka mayri na i se faa koru rɔbay na, nzob yum hneri ka sakra nzob koru tupalri na i se bil ngerepuo i va ki fal feri ka kal na riw bele ha \*ngerenzob fe poyri. <sup>12</sup> Zadka ngerenzob fe poyri laa munu na bayji le, i mby ki bay ngerε Zibri, a i leke bay zu bil ki riw bele, ro i faa lari wuruk wuruk ha nzob yumri na i baa ha ri mii: <sup>13</sup> «I baa ha nzobri mii: «Sunε ka buru na-nam bay ze, led nduobal Zezuri vi rii hu hu be na serere i zolke!» <sup>14</sup> A zadka nzob reke tul puo laa bayke le, buru ki buru leke law-ε, bay naake bay ka tul-ri bay.» <sup>15</sup> Zadka nzob yumri na yaa lari na bayji le, i daa faa mbijw munu ka i kieke ri. Be ze ha bayke na yaake zad kpol kpol ka sakra Zibri kpuru tji vuri.

### Zezu tina suo-ε ha led nduobal-eri

(Mrk 16.14-18; Luk 24.36-49; Zaa 20.19-23; Ped 1.6-8)

<sup>16</sup> Bayji le, led nduobal-eri ka duu falε mbijw na, i zol i se kudu zad ka Galele ka tul mboru ka Zezu baa bayke pola ha ri. <sup>17</sup> Zadka i ko ni na bayji le, i huku pol-e i ruo ni. Roo le, nzob hneri may bay ka tul-e rɔbay. <sup>18</sup> Bayji le, Zezu soro ba lakun-ri a baa ha ri mii: «Ba Ngerewuru ha mi hirusuo ka tul feri riw bele, ka nulue ndaw, ka tusiri key ndaw pi. <sup>19</sup> Munu zu le, i se bay saw puo nzobri bod bod riw bele, a i daa ha ri vi ba led nduobal-iri, bo i daa tul-ri nduo mbii bay ri Baa ndaw, ri Led ndaw, rwo ri Tem Law Pie ndaw, <sup>20</sup> a i fere ri daa vu mbom bo tul feri riw bele ka mi fere ri na. A le, bi na, mi sad zi ri bay namri riw bele kpuru maa bay soru bie nam ka tusiri key.»

# Marki

## Bay ká se tul feri ká do bil mbede ni key

Tiika kew bay ká bil mbede key na hii báa mii, bayri ká do bil mbede ni na, ba Bay Kere ká se tul Zezu Krisi Vu Ngerewuru. Nzob dáa mbede key na baa bay se tul fe sanri ká Zezu daa na mba bay báa beri, bay haŋa nzobri kó mii, Zezu na do báy hyrusuo ká uru saa luu Ngerewuru. Ka vbie soro bayri bof bof a kiji ke fal feri ká kal báy tɔŋɔke tɔŋɔke ya, roo le, ka kele ped haneri ká Zezu daa ká kudu zaɗ ká Galele, varu be ká'a se ngerɛpuo Zuruzalem ndaw, roo kóko seke fe be, huɗ be, báy tji be saa luu huɗ ká Zuruzalem ndaw pi.

Ndiji báy ndiji le, nzobri ká i kija mbede key na, i kóko Zezu ba Vu Nzob ká kó seke fe a pɔŋ sùo-ε ha huɗ bay yaŋake nzobri ngji bamba. Zadka i ber Zezu do tul puu say huɗ, ká ngerenzob yum ká Rom ká kɔɔ ni baa mii: «Ledban key na ba Vu Ngerewuru ba tusue ki» na, be ze ba zaɗ kɛr bay ká bamba na zu. Be ze, tji Zezu saa luu huɗ na, daa ha nzobri kó ta-taŋ mii, bay ká ngerenzob yum baa na do báy zaɗe.

## Máa bayri ká do bil-e

Tiika Bay Kere ká se tul Zezu Krisi: 1.1-13

Pedri ká Zezu daa ká kudu zaɗ ká Galele: 1.14-9.50

Varu ká i se kudu zaɗ ká Galele kpyru tji Zuruzalem: 10

Óro bie namri ká Zezu daa ká Zuruzalem: 11-15

Tji Zezu saa luu huɗ: 16.1-8

Tji Zezu ká nun nzobri báy zóli be ba nulue: 16.9-20

### Káa bay Zaa Batis

(Mat 3.1-12; Luk 3.1-18; Zaa 1.19-28)

<sup>1</sup> Tiika Bay Kere ká se tul Zezu \*Krisi, Vu Ngerewuru na ze do key: <sup>2</sup> Ká piɛdke lew ká bil mbede Ezay nzob yaŋa bay saa nzaa Ngerewuru na, Ngerewuru baa ha Zezu Krisi mii:

«Mu kó key! Bi na, mi píe led nzaaped bi ha ni se pol-a bay léke faa bo.

<sup>3</sup> Ì láa kusol nzob mgba belej ká bil law kɔr mii:

Ì léke faa Ngerembay báy kere!

Ì léke ha ni ka do sikda kparak kparak †!»

<sup>4</sup> Báyii le, Zaa se bil law kɔr a daa tul nzobri nduo mbii, a ka-káa ha nzobri mii: «Ì suo kɛr bay baari, bo í daa tul-ri nduo mbii, le, Ngerewuru a ndáka buma ká tul feyaa baari ziŋ ri.» <sup>5</sup> Nzobri ká ngerɛpuo ká Zuruzalem báy nzob vu puo hawri ká kudu zaɗ ká Zude riw bele na, i se luu-ε. Zadka i se í vaa naa nzaa-ri ká tul feyaa bari na báyii le, ka daa tul-ri nduo mbii Zurɔɔ.

<sup>6</sup> Zaa na nduo gari ká i kaŋ báy sy zambal, a siŋ bil-e báy sal bil huɔ. Tazala báy num zoro ká bisuy ze ba fe sym be. <sup>7</sup> Ka ka-káa ha ruo nzobri a baa mii: «Nzob ká'a ví fal-i vuku na hyrusuo-ε kal tul-i pavbaɗ. Mi maa húku siri bay hina sal dikɔn be ya. <sup>8</sup> Bi na, mbii ze mi daa tul-ri nduo di, roo le, be na a daa ri nduo bil Tem Law Pie.»

### Zaa daa tul Zezu nduo mbii

(Mat 3.13-4.11; Luk 3.21-22; 4.1-13)

<sup>9</sup> Bil sewke ku na, Zezu uru saa puo ká Nazareɗ, kudu zaɗ ká Galele. Leɛ, Zaa daa tul-e nduo mbii Zurɔɔ.

<sup>10</sup> Zadka Zezu tji saa mbii na báyii le, ká zaɗe ku hoɔ ka kó nulue mgbuda gberɛɛ do hoɔ, le, Tem Law Pie di za-  
a munu ká beɗe pie di a ví kaw tul-e kɔkɔ. <sup>11</sup> Leɛ, ka laa kusol nzob mgba belej ká nulue mii: «Mù ba vu-i; mi kó mù ba nzob nun-i. Ba bo na ze sùo-i rii mi bamba ká tul-a.»

<sup>12</sup> Báyii le, ká zaɗe ku hoɔ Tem Law Pie ha Zezu se bil law kɔr <sup>13</sup> a kaw di nam siŋ niŋ, le, \*Satan vaa lie law-ε ká di. Ka kaw sakra nay bisuyri, le, led nzaaped Ngerewururi ví tina fe sym ha ni sy.

### Zezu di led nduobal-eri niŋ

(Mat 4.12-22; Luk 4.14-15; 5.1-11)

<sup>14</sup> Ká bil sewke ku na i mgba Zaa bo hul sal. Fale na ku báyii le, Zezu se kudu zaɗ ká Galele a ka-káa Bay Kere Ngerewuru ká di <sup>15</sup> a baa mii: «Nam ká Ngerewuru tuu na vi ro. Saŋw síe ká'a ví réke mbay ká tul nzobri na tɔŋ di mbaa ro! Ì suo kɛr bay baari í daa law-ri bo tul Bay Kere Ngerewuru.»

<sup>16</sup> Báyii le, ka se nzaa kporo maambii ká Galele. Leɛ, ka kó Simɔn báy yu-ε Andere ká i ba nzob sùo mbii, i do vbuka basan bari bo mbii bay sùo. <sup>17</sup> Leɛ, Zezu baa ha ri mii: «Ì se fal-i, le, mi haŋa ri ví ba nzob nzaa

† Malasi 3.1; Ezay 40.3.

nzobri laa ro.»<sup>18</sup> Zade ku hɔy le, i ɔɔɔɔ basan̄ bari na, a í se fal Zezu.

<sup>19</sup> Zadka Zezu se ndji ba pola na báyii le, ka kɔ Zak vu Zebede, báy yu-ε Zaa ká i kaw bil tuo bari í do léke nun basan̄ bari. <sup>20</sup> Ká zade ku hɔy le, ka dí ri. Lεε, i ɔɔɔɔ baa bari Zebede báy nzob ped bariri kaw bil tuo na a í se fal Zezu.

### Zezu nii temndaya

(Luk 4.31-37)

<sup>21</sup> Báyii le, Zezu báy led̄ nduobal-eri i uru í se ngerεpuo ká Kapernayum. Ká bil \*nam mgbaka taram Zibri na, Zezu se a nduo bil \*hul mbú kɔ Zibri, a tii saw fére nzobri fe. <sup>22</sup> Lεε, nzobri ká i laa bay be na, tuku ri ha ri kaw silili bay tul gosi fe fére be, bay ji le, ka fere ri fe báy hɔrusuo ká uru saa luu Ngerεwuru bo, ka fere ri fe munu ká \*nzob fére nzobri bol kusolri na ku ya.

<sup>23</sup> Ká zade ku ká Zezu do fére fe na báyii le, nzob mbjw munu ká temndaya do tul-e tji tul-ri ká bil hul mbú kɔ bari na a baa bay beleɔ mii: <sup>24</sup> «Bo Zezu ká Nazaređ, bay ji kɔ gbad̄ rɔɔ, mù nzaake fal buru mini key le? Waa, mù vi bay bíε buru le woo? Mù ba ve le na, mì kɔ ta-tan̄: mù ba nzob ká mù tan̄ kadaɔ ká Ngerεwuru pie mù vi!» <sup>25</sup> Lεε, Zezu yiw temndaya na a baa hɔ ni mii: «Mu mgbá nzaa-a do dí; mú tji ká tul ledban na key!» <sup>26</sup> Ká zade ku hɔy le, temndaya mgbá nzob na, a lan̄ ni yik yik, a guu fe beleɔ, rɔɔ a tji ká tul-e. <sup>27</sup> Báyii le, nzobri riw bele ká i do zade ku na, zad bay zee ri sel ha ri vbi bay ká sakra kɔ mii: «Haa ji zu le? Ba fe fére fie báy hɔrusuo kéle? Ledban key na, ka mbi nzi-ε hɔ temndayari hɔy kara, i hje ni mgbum ya!»

<sup>28</sup> Feke ku na daa hɔ riɔ Zezu mgbá yaa zad̄ kpol kpol ká kudu zad̄ ká Galele riw bele.

### Zezu vaa nzob suoseremri

(Mat 8.14-17; Luk 4.38-41)

<sup>29</sup> Zadka Zezu báy led̄ nduobal-eri tji saa \*hul mbú kɔ Zibri na báyii le, i se bil hul Simon báy Andere. Lεε, Zak báy Zaa su ri. <sup>30</sup> Zadka i ri hula na, nzobri baa bay máa fay Simon hɔ ni, bay ji le, sùo-ε zan̄ bid̄ bid̄ hɔ ni naa siri. <sup>31</sup> Báyii le, Zezu soro ba lakun máy na, a mgbá nduo-ε a ura ni hɔ ni kaw siya. Ká zade ku hɔy le, sùo zan̄ be na ɔɔɔɔ ni, le, máy na hɔ fe sɔm hɔ Zezu báy led̄ nduobal-eri. <sup>32</sup> Zadka síe riɔ hɔ zad̄ do pira pira báyii le, nzobri fga nzob suoseremri riw bele báy bari ká temndayari do tul-ri na, a í séke ri hɔ Zezu. <sup>33</sup> Nzobri ká ngerεpuoke riw bele mbu kɔ ba faa hul bari na. <sup>34</sup> Lεε, Zezu vaa nzobri ngji bamba ká kɔri sem bari bod̄ bod̄ na. Ka nii temndayari ngji bamba ndaw, a haa ri faa baa bay, bay ji le, temndayari na kɔ ni kɔ.

### Zezu ka-káa ká kudu zad̄ ká Galele

(Luk 4.42-44)

<sup>35</sup> Tibie pied̄, ká nzaaru sil ɔ ya báy hɔy le, Zezu uru a tji saa hula a se ba zad̄ ká do bisuy kɔkɔ a daa nzaa bay kere ká dí. <sup>36</sup> Lεε, Simon báy nzob buo-eri i vaa nzaara ni kpuru kpuru. <sup>37</sup> Zadka i zɔɔ ni báyii le, i baa hɔ ni mii: «Nzobri riw bele i nzaara mù.» <sup>38</sup> Báyii le, Zezu

yijra báy bay ha ri mii: «Náa séri zad̄ kɔ ba vu puori ká do lakun naari. Do nun han̄a mi vaa ka-káa Bay Kere ká dí; sawke mini ze mi víke.» <sup>39</sup> Be ze, ka se puo báy puo ká kudu zad̄ ká Galele riw bele, a ka-káa bay ká bil \*hul mbú kɔ Zibri ká dí, a nii temndayari ndaw.

### Zezu vaa nzob kpjri

(Mat 8.1-4; Luk 5.12-16)

<sup>40</sup> Nzob mbjw munu ká kpjri do sùo-ε vi luu Zezu a huku siri a kod̄ ni mii: «Zadka mù hii le, mù maa bay han̄a sùo-i key na ka duo mgberεɔ.» <sup>41</sup> Báyii le, Zezu kɔ nun síe be a ndada nduo-ε a zaa ni a baa hɔ ni mii: «Mì hi-hii! Sùo-ɔ na, ka duo mgberεɔ hɔ mù.» <sup>42</sup> Ká zade ku hɔy le, kpjri na ɔ hɔ sùo-ε do báy kere. <sup>43</sup> Lεε, pola rɔɔ bay han̄a ni zɔɔ na, Zezu baa bay ngɔ-ngɔɔ zɔɔ ni mii: <sup>44</sup> «Kɔkɔ ká mu baa bayke hɔ nzob! Roo le, mu se mú vaa kíε sùo-ɔ hɔ \*nzob fe poy Ngerεwuru ka kɔ. Falε ku ro le, \*fe poy ká \*bol kusol \*Moyze mbi nzi-ε ká dí hɔ nzobri ká kpjri do sùo-ri ká i vaa le i puo na, mu puo. Be ndaw rɔɔ, a kíε nzobri riw bele ha ri kɔ mii, sùo-ɔ na vaa báy kere kad̄ kad̄ báy.»

<sup>45</sup> Roo le, ledban na zɔɔ a vaa kji bay feri ká kal na hɔ nzobri riw bele hɔ bayke yaa zad̄ kpol kpol. Sawke mini ze, Zezu zɔɔ faa ká bay séke ngerεpuori na mbaa; ro a kaw nzaa zad̄ ngerεɔ. Be nu ku hɔy kara, nzobri tji báy zad̄ri bod̄ bod̄ í vi luu-ε.

### Zezu nda buma tul feyaa nzob ká sùo-ε hu wũ

(Mat 9.1-8; Luk 5.17-26)

**2** Namri kal ká fale ku ndji rɔɔ, Zezu yji a se Kapernayum na báy. Lεε, zadka nzobri laa mii ka do puo na báyii le, <sup>2</sup> ruo nzobri mbu kɔ ngji bamba tasiri ká luu-ε hɔ zad̄ tɔkɔ bal ká faa hul ká kele kara tiya. Lεε, Zezu ka-káa Bay Kere ha ri. <sup>3</sup> Báyii le, nzob hɔneri i víke báy nzob mbjw ká sùo-ε hu wũ luu Zezu; wɔrari ba niɔ ze i sob̄ ni. <sup>4</sup> Zadka i tji luu-ε na báyii le, i zɔɔ faa ká bay séke báy nzob suoserem na hɔ ni ya bay tul ruo nzobri. Ze í hil tul hul ká siya í vuo maa báy zad̄ káw Zezu. Báy faa ká i vuo na, i dírake nzob ká sùo-ε hu wũ na báy híi be zaa bo pol Zezu.<sup>5</sup> Zadka Zezu kɔ law-ri ká i daa bo tul-e na munu báyii le, ka baa hɔ nzob ká sùo-ε hu wũ na mii: «Vu-i, feyaa bori na mì nda bumake zɔɔ mù ro.» <sup>6</sup> Nzob fére nzobri \*bol kusol hɔneri ká i kaw zade ndaw na, zadka i laa bay ká Zezu baa na báyii le, i ker bay ká bil law-ri mii: <sup>7</sup> «Bay ji ndaw rɔɔ, ledban key na baa bay munu a tjirike riɔ Ngerεwuru le woo? Nzob ve ze maa bay ndáka buma tul feyaa nzobri le? Ba Ngerεwuru huo-ε hɔy ya le woo!» <sup>8</sup> Zadka i do kér bayke munu hɔy le, ká zade ku na Zezu kɔ kér bay bari a baa ha ri mii: «Bay ji ndaw rɔɔ kér bay ká mini key na do bil law-ri le? <sup>9</sup> Bay hɔ ze báake se ya bay baa hɔ nzob ká sùo-ε hu wũ na le? “Mì nda buma feyaa bori na zɔɔ mù,” mase, “Úru siya mú mbi híi bo mú se-sed” le? <sup>10</sup> Roo le, mì hii bay han̄a ri kɔ, bi \*Vu Nzob na, mì do báy hɔrusuo ká tusiri key bay ndáka buma ká tul feyaa nzobri!» <sup>11</sup> Báyii le, ka baa hɔ nzob ká sùo-ε hu wũ na mii: «Mì baa hɔ mù, úru siya mú mbi híi bo a mú se puo!»

<sup>12</sup> Ká zadε ku hɔy ɛ, ledban na uru siya, a mbi hii be, a zɔl ká nun ruɔ nzobri. Zóli be na tuku nzobri riw bele ha ri pisi Ngerewyru í baa mii: «Fe ká do mini key na, buru kɔ ba mbɔw ya mgbanj!»

### Zezu di Levi

(Mat 9.9-13; Luk 5.27-32)

<sup>13</sup> Fale ku ɛ, Zezu yɔi ba kɔ a se nzaa kporombii ká Galele. ɛɛ, ruɔ nzobri vi luo-ε, a ɛ, ka fere ri fe. <sup>14</sup> Kali be na báyii ɛ, ka kɔ Levi ká ba vu Alfe kaw hul yɔaɔa larimbuo †. ɛɛ, ka baa hɔ ni mii: «Mu se fal-i!» Báyii ɛ, Levi na uru siya a se fal-ε.

<sup>15</sup> Fale ku ɛ, Zezu se hul Levi a kaw nzaa fe sɔm zɔi ni. ɛɛ, \*nzob yɔaɔa larimbuori báy nzobri ká soro bay bari mgba ndaya ká \*Fariziri di ri ba nzob feyɔari na, i ngɔi bamba kaw nzaa fe sɔm zɔi Zezu báy led nduobal-eri, bay ɔi ɛ, nzobri ká i se fal Zezu ngɔi bamba na, ruɔk-eri ba kɔri nzobri ká mini key. <sup>16</sup> Zadka \*nzob fére nzobri bol kusolri ká i ba Fariziri na, i kɔ Zezu kaw nzaa fe sɔm zɔi nzob yɔaɔa larimbuori báy nzobri ká Fariziri di ri ba nzob feyɔari na báyii ɛ, i vbi led nduobal-eri mii: «Bay ɔi ndɔw rɔɔ, ka sɔ fe zɔi nzob yɔaɔa larimbuori báy nzobri ká soro bay bari mgba ndaya mini key ɛ?» <sup>17</sup> Báyii ɛ, Zezu laa bay bari na a baa ha ri mii: «Nzobri ká sɔo-ri do báy kere báy na, i se síe nzob haɔa sɔwpuu vaa nzob ya. Roo ɛ, nzob suosereɔri ze se síe nzob haɔa sɔwpuu. Mi vi bay dika nzobri ká i ker mii, bari ba nzob dáa fe báy zadεri na ya, roo ɛ, mi vi bay tul nzobri ká i kɔ sɔo-ri ba nzob feyɔari.»

### Vbiw ká se tul sáɔ sùo

(Mat 9.14-17; Luk 5.33-39)

<sup>18</sup> Ká sewke ku na, led nduobal Zɔa Batisri báy led nduobal \*Fariziri i saɔ sùo-ri í sɔ fe ya. Báyii ɛ, nzobri ví vbi Zezu bay mii: «Wɔa, bay ɔi ndɔw rɔɔ, led nduobal Zɔari báy led nduobal Fariziri saɔ sùo-ri, a pɔɔ led nduobal-ari máa i daa munu ya ɛ?» <sup>19</sup> ɛɛ, Zezu yɔiɔra báy bay ha ri mii: «Nam ká nzob yɔa máy fie na, zadka nzob máy fie na do zɔi ri kɔb báy ɛ, nzobri ká'a di ri vi zad suoriya yɔaɔa kɔ na, i sáɔ sùo-ri í sɔ fe ya mina ɛ? Munu ya mgbanj! Zadka nzob máy fie do zɔi ri kɔb rɔɔbay na, i ti sáɔ sùo-ri ya. <sup>20</sup> Roo ɛ, namri ká'a ví vuku na, i náa nzob máy fie ká sakra bari; namke na ku ndɔw rɔɔ, i sáɔ sùo-ri báy.

<sup>21</sup> «Nzob mbɔw ti kúɔ gari fie a sɔa do tul tɔw gari ya. Zadka nzob daa munu ɛ, nzaa gari fieke na, a haɔa tɔw gari na gɔɔɔ tir tir hɔ gɔɔɔ garike ku na mba taa pola ku rɔɔbay. <sup>22</sup> Rɔɔbay nzob mbɔw ti áɔ him fie zuɔ tɔw bɔl huɔri ya. Zadka nzob daa munu ɛ, him na a lɔɔ a fuo bɔl huɔri na, hɔ him ndɔw, bɔl ndɔw na ba fe ká bie sídi bele. Munu zu ɛ, ndad bay áɔ him fie zuɔ bɔl huɔ fieri.»

### Zezu baa bay ká se tul nam mgbaka tɔram Zibri

(Mat 12.1-8; Luk 6.1-5)

<sup>23</sup> Nam mbɔw munu ká ba \*nam mgbaka tɔram Zibri na, Zezu báy led nduobal-eri i saka báy bil vaa fe payri. ɛɛ, báy sed bari ku na, led nduobal-eri tii sɔw háw tul fe pay na bay sɔɔɔ. <sup>24</sup> Báyii ɛ, \*Fariziri kɔ munu ro í vbi Zezu mii: «Mu kɔ, bay ɔi ndɔw rɔɔ led nduobal-ari daa fe ká \*bol kusol naari haa faa dáake ká síe nam mgbaka tɔram na ɛ?» <sup>25-26</sup> ɛɛ, Zezu yɔiɔra báy bay ha ri mii: «Í kɔi mbede ká baa bay se tul fe dáa \*David báy nam ká zad ngɔɔ zɔi ni na ya wɔm kɔ ɛ woo? Zadka kɔn i David báy nzob beri na, ka se bil \*hul kɔni Ngerewyru ká i daa báy huɔ, a fɔa maapari ká i hɔ ba fe tundo hɔ Ngerewyru ká nzob fe poyri huɔ-ri hɔ ze maa bay sɔɔɔ na a sɔ a hɔ nzob beri na sɔ zɔi ni ndɔw. Sewke ku na Abiyatar ze ba \*ngerenzob fe poy luye.» <sup>27</sup> Zezu baa ha ri na rɔɔbay mii: «Ngerewyru daa nam mgbaka tɔram bo bay tul nzobri, bo nzob do bay tul nam mgbaka tɔram ya. <sup>28</sup> Munu zu ɛ, bi \*Vu Nzob na, nam mgbaka tɔram kara mi ba mbayke.»

### Zezu vaa nzob ká nduo-ε hu wɔ

(Mat 12.9-14; Luk 6.6-11)

**3** Fale ku ɛ, Zezu yɔi a se bil \*hul mbú kɔ Zibri ba kɔ rɔɔbay. ɛɛ, nzob mbɔw ká di ku na nduo-ε hu wɔ. <sup>2</sup> Báyii ɛ, \*Fariziri ká i do zadε ku na i ngɔa Zezu zii bay kóɔ wɔa, ká'a vaa ledban na ká síe nam mgbaka tɔram na ɛ? I kɔ ni munu, bay ɔi ɛ, i nzaa faa bay dáa bay bo tul-e. <sup>3</sup> Báyii ɛ, Zezu baa hɔ nzob ká nduo-ε hu wɔ na mii: «Úru siya mú vi ká nun ruɔ nzobri ku riw bele.» <sup>4</sup> Fale ku ɛ, ka vbi bari ká i kɔ ni na mii: «Bol kusol naari na baa mina ɛ? Ndad bay dáa fe kere mase ndad bay dáa ndaya ze ká síe nam mgbaka tɔram na ɛ? Ndad bay yɔaɔa nzob mase ndad bay pɔɔ nzob hɔ ni hu ɛ?» ɛɛ, i hii bay fére nzi-ε ya. <sup>5</sup> Báyii ɛ, Zezu kɔ-kóm rie fale gbuk báy law fɔa. Law-ε kara se ni mgbuk mgbuk bay tul law-ri ká ngɔɔ na. Ze a baa hɔ ledban na mii: «Ndáda nduo-ɔ!» ɛɛ, ledban na ndada nduo-ε na, ɛ, nduo-ε na vaa báy kere. <sup>6</sup> Zadka Fariziri kɔ Zezu ká vaa ledban na ku báyii ɛ, i tɔi saa bil hul mbú kɔ í vaa zɔi Zib hɔneri ká i zuɔ fal Mbay \*Erod, a í nzaa faa bay ika Zezu.

### Ruɔ nzobri vi pol Zezu

<sup>7</sup> Báyii ɛ, Zezu báy led nduobal-eri i naa sùo-ri ká zadε ku í se ba nzaa kporombii ká Galele. ɛɛ, ruɔ nzobri ngɔi bamba i se fal-ε. I uru saa kuɔu zad ká Galele ndɔw, kuɔu zad ká Zude ndɔw, <sup>8</sup> ngerepuo ká Zuruzalem ndɔw, tusiri Idume ndɔw, tusiri ká nzaa mbii Zurde fi kelu ndɔw, rɔɔ zad ká do maa báy ngerepuo Tir báy Sidon ndɔw na; i vi luo-ε, bay ɔi ɛ, i laa bay soro feri riw bele ká Zezu daa na. <sup>9</sup> Munu ká nzobri ruɔ ngɔi bamba na, Zezu baa hɔ led nduobal-eri bay haɔa ri mgba tuo í siɔ do fi mbɔw hɔ ni, bay haɔa nzobri i tód ni ya.

<sup>10</sup> Tusueke ɛ, munu ká'a vaa nzob suosereɔri ngɔi

† *Matiye Levi ba nzob ká mbɔw hɔy.*

†† *Í kɔi 1 Samiyel 21.1-6.*



bamba na, nzobri riw bele ká sem daa nun-ri tuo síe na, i takra í tod fal bal kị mbōr mbōr ba luo-ε bay zaa sùo-ε. <sup>11</sup> A zadka temndayari kɔ ni na báyyi le, i ví naa pol-e gbăy í daa fe beleŋ beleŋ mii: «Mù ba Vu Ngerewuru!» <sup>12</sup> Roo le, Zezu baka ri ngɔ-ŋɔŋ bay haŋa ri baa bay be ha nzobri tuu ni ya.

### Zezu nan nzob ndáy nzaapedri duo fale sidi

(Mat 10.1-4; Luk 6.12-16)

<sup>13</sup> Fale ku le, Zezu se a hil tul kuo a kaw di, rɔɔ a di nzobri ká law-ε hii, le, i vi luo-ε. <sup>14</sup> Ka nan ri ba duo fale sidi ká sakra bari ku a di ri ba \*nzob ndáy nzaapedri bay haŋa ri do ziŋ ni ndaw, bay píe ri ha ri ka-káa Bay Kere, <sup>15</sup> a ha ri hyrusuo ká bay níike temndayari ndaw pi. <sup>16</sup> Nzobri ká duo fale sidi ká'a nan ri na ze do key: Simɔn (be ká Zezu di ni ba Piyer), <sup>17</sup> Zak báy yu-ε Zǵa ká i ba vu Zebede (ká Zezu tuu riŋ ha ri ba *Buanzeze*, sawke baa mii, i do munu ba mbam ká yiw), <sup>18</sup> Andere ndaw, Filiḅ ndaw, Batelemi ndaw, Matiye ndaw, Toma ndaw, Zak vu Alfe ndaw, Tade ndaw, Simɔn ká hii nzob beri a ru-ruy bay tul-ri ndaw, <sup>19</sup> rɔɔ Zudas Iskariyod, be ká'a mbika tul Zezu ndaw pi.

### Hyrusuo Zezu báy hyrusuo Satan maa kị ya

(Mat 12.22-32; Luk 11.14-23; 12.10)

<sup>20</sup> Fale ku le, Zezu báy led nduobal-eri i di saa tul kuo í se hula. Báyyi le, ruo nzobri mby kị ngji bamba mer mer ha ri ziŋ faa sɔŋa fe ya. <sup>21</sup> Zadka nzob ini Zezuri laa bayke na báyyi le, i mbi faa í se bay vaa su Zezu bay zólke, bay ji le, i ker í baa mii: «Tul-e fe-feε.»

<sup>22</sup> Leε, \*nzob fére nzobri bol kusolri ká i uru saa Zuruzalem í vi zadε na i baa mii: «Belzebul ká ba ngeretemndaya do tul-e! Ba mbay tul temndayari na ze ha ni hyrusuo bay haŋa ni níike temndayakeri na ku.» <sup>23</sup> Báyyi le, Zezu di ri a baa bay báy faa law bay ha ri mii: «Wǵa, \*Satan a daa mina a nii Satan le? <sup>24</sup> Zadka puoruo mbyw, rɔɔ nzobkeri te bil kị le, puorooke ku na ti séke sed ya. <sup>25</sup> A zadka nzob iniri te bil kị sùo-ri le, i bíe kị. <sup>26</sup> Do faa mbyw munu ndaw, zadka Satan ruu ziŋ sùo-ε sùo-ε, rɔɔ téke bil kị do puoruo be na le, hyrusuo-ε ti tiika ya ha puoruo be na gby.

<sup>27</sup> «Í kɔ, nzob mbyw maa bay rii hul nzob hyrusuo bay fǵa fe beri ya, roo le, ndad bay síŋ ni pola ndaw rɔɔ, a fǵa feri ká bil hul be na báy. <sup>28</sup> Mi baa ha ri ta-taŋ ba tusue kị: feyǵa nzobri riw bele báy tíiri Ngerewuru riw bele ká nzobri daa na, Ngerewuru a máa ndáka bu-make ziŋ ri. <sup>29</sup> Roo le, nzob ká tíiri Tem Law Pie na, ka ti ndáka bumake ziŋ ni ya mgbaŋ. Bay feyǵa be na do tul-e baŋguo.» <sup>30</sup> Zezu baa bay key mini ha ri, bay ji le, nzob fére nzobri bol kusolri baa mii: «Temndaya do tul-e.»

### Máa Zezu báy yu-eri

(Mat 12.46-50; Luk 8.19-21)

<sup>31</sup> Báyyi le, máa Zezu báy yu-eri i ví do faa hul ká kele, í pie nzob bay haŋa ni vaa di Zezu ká hula ha ri. <sup>32</sup> Leε, ruo nzobri kaw saw bal Zezu í kiri ni gbuk a í baa ha ni mii: «Mu laa key! Máa-ŋa báy yu-eri i do kelu í vbi bay

bo bay kókò mù.» <sup>33</sup> Báyyi le, Zezu yjira báy bay ha ri mii: «Nzob ve ze ba máa, mase nzob veri ze i ba yu-iri le?» <sup>34</sup> Fale ku le, ka kɔ-kóm ba tul ruo nzobri ká i kiri ni gbuk na a baa mii: «Í kɔ! Máa báy yu-iri na ze do key. <sup>35</sup> Nzob ká daa law hiiya Ngerewuru ze ba yu-i, mase tináa, mase máa.»

### Law bay ká se tul nzob míi para fe pay

(Mat 13.1-9; Luk 8.4-8)

<sup>4</sup> Zezu tii saw fére nzobri fe ba kị rɔɔbay ká nzaa maambii ká Galele. Ruo nzobri ngji bamba mby kị mer mer í kiri ni ha ni hil a kaw bil tuo ká tul maambii, a pɔŋ ruo nzobkeri riw bele kaw siri ká nzaa maambii na. <sup>2</sup> Ka fere ri feri ngji bamba báy faa law bayri mii: <sup>3</sup> «Te suku-ri í laa key! Nzob pay mbyw munu tíj a se waa be bay mii para fe pay. <sup>4</sup> Zadka'a do míi para fe pay na báyyi le, pǵe hǵneri tod kporoŋ kporoŋ zuo lafaa. Leε, nduyri vi í re. <sup>5</sup> A pǵe hǵneri laa le, gǵy zuo tul tisaw ká siri laa tul-e ndji munu hɔy. Leε, fe paykeri na uru vbububu, bay ji le, siri laa tul tisawke na laa hɔy. <sup>6</sup> A zadka síe zaŋ báyyi le, ví nzuŋ vay fe paykeri na ha ni huɔ wúɔ, bay ji le, saw-ε bar siri ngji ya. <sup>7</sup> A pǵe hǵneri gǵy zuo bil ngatukruri ndaw, le, ngatukruri na uru a kpaŋ tul fe paykeri na ha ri lie mbyw ya. <sup>8</sup> Roo le, pǵe hǵneri gǵy zuo tusiri kere, le, fe paykeri na tíj báy kere a gaŋ a lie báy kere. Hǵneri daa para ba síŋ say, hǵwri daa para ba síŋ yie, a bil-eri laa le, daa para ba ike mbyw.» <sup>9</sup> Fale ku le, Zezu baa ha ri mii: «Nzob ká do báy suku bay láake le, ka laa.»

### Bay ji rɔɔ Zezu mbi law bayri a bǵake bay le?

(Mat 13.10-17; Luk 8.9-10)

<sup>10</sup> Zadka Zezu naa sùo-ε báy ruo nzobri na báyyi le, nzobri ká i do lakun-ε báy led nduobal-eri ká duo fale sidi na, í vbi ni bay haŋa ni ka tína saw law bayri na ha ri laa. <sup>11</sup> Leε, ka yjira báy bay ha ri mii: «Baari na, fe ká do zad muni ká se tul faa ká Ngerewuru réke mbay ká tul nzobri na ka ha ri kɔ. Roo le, nzob hǵwri na, i laa bayke báy faa law bayri kị hɔy, <sup>12</sup> bay haŋa bo, «Í kɔ báy nun-ri kị, roo le, i kɔ ba badí munu hɔy; I laa bayke báy suku-ri kị, roo le, i kɔ sawke ya †. Zadka i laa bayke báy kere le, i súo ker bay bari í vi luo Ngerewuru ha ni nda buma ká tul feyǵa bari na ††!»

### Zezu tina saw law bay ká tul para fe pay miike

(Mat 13.18-23; Luk 8.11-15)

<sup>13</sup> Fale le, Zezu baa ha ri mii: «Í laa saw law bay na key ya wǵm le woo? A wǵa, i daa mina ndaw rɔɔ bay láa saw law bay hǵwri riw bele le? <sup>14</sup> Nzob mii para fe pay na do munu ba nzob káa Bay Ngerewuru. <sup>15</sup> A nzob hǵneri laa le, i do munu ba lafaa ká para fe pay gǵy zuo di. Zadka i laa bayke na báyyi le, \*Satan vi kod hɔy a naa bay na ká i ru do bil law-ri na hún ba fal. <sup>16</sup> Do faa mbyw munu ndaw, nzob hǵneri do munu ba tul tisaw ká para fe pay gǵy zuo di, le, saw-ε bar siri ya. Bari na,

† Ezay 6.9-12. †† Ezay 6.9-10.

zadka i laa Bay Ngerewuru na, i yaa kod hɔy báy suoriya. <sup>17</sup> Lɛɛ, i ha Bayke na bar saw ká bil law-ri ya; i do tul Bayke na bole dí ndji hɔy. Zadka fe seke, mase fe daa nun tuo síe tji tul-ri bay tul Bay Ngerewuru na le, i pɔɔ mbika law-ri na yak. <sup>18</sup> Nzob haneri rɔbay, i do munu ba para fe pay ká gay zuo bil ngatukruri. Nzobk-eri ku na, i laa Bay Ngerewuru na kɔ, <sup>19</sup> roo le, ker bay feri ká tusiri key, mase kɔn feziɔari ká ula ri, mase kɔn feri bod bod ká do bil law-ri na, kpaɔ Bayke na ha para mbijw tiya. <sup>20</sup> A nzob bil-eri laa le, i do munu ba para fe pay ká gay zuo tusiri kere. Ba nzobri ká i laa Bay Ngerewuru í yaa bo law-ri, a í lie lereke do dí. Lereke haneri ba síɔ say, hawri ba síɔ yie, a bil-eri laa le, ba ike mbijw.»

### Law bay ká se tul huu ndele

(Luk 8.16-18)

<sup>21</sup> Fale le, Zezu baa ha ri mii: «Waa, nzob a mbika huu ndele a daa sii rɔɔ, a daa tunɔuo guba di, mase a daa sii saw ngɔɔ dokro le? Úwaa, munu ya! Waa, ndad bay daa sii tutakra ya le woo? <sup>22</sup> Tusueke le, feri riw bele ká do lanɔɔ na, namke vi le, a tji do zad hie gbay gbay ká nun nzobri. A feri riw bele ká do zad muni kara, feke na a tji do kele gbay gbay ha nzobri kɔ. <sup>23</sup> Nzob ká do báy suku láa bay le, ka laa.» <sup>24</sup> Ka baa ha ri na rɔbay mii: «Bay ká i laa na, i kɔ báy kere ndaw rɔ! Faa mbijw munu ká i lie fe ha nzobri na, be ndaw ze Ngerewuru a líeke fe ha ri; ze fe kɔ kara a daa nde di ha ri rɔbay. <sup>25</sup> Tusueke le, nzob ká do báy fe na, Ngerewuru a hanja ni kɔ nde tul-e. Roo le, nzob ká dɔke ya na, haɔ ká ndji ká'a dɔke na kara, ka'a náa dɔɔ a pɔɔ ni.»

### Réke mbay Ngerewuru do munu ba mijiri ká tji sùo-ɛ

<sup>26</sup> Zezu baa ha ri na rɔbay mii: «Réke mbay Ngerewuru ká tul nzobri na do munu ba nzob ká ru mijiri ká bil waa. <sup>27</sup> Zadka rúkake ɔ báyji le, nzobke zɔl a se puɔ. Suɔ báy bisie, ze ka na-nam mase ka kaw siya nzokdo hɔy kara, fe pay na tji a ngɔɔ ha nzob waa na kɔ ngɔɔke ya wɔm. <sup>28</sup> Tusiri na uru fe pay sùo-ɛ. Titire le, fe pay na daa vay; fale le, ka daa tul; rɔɔ a huu báy kere. <sup>29</sup> Zadka fe pay na ngɔɔ báyji le, nzobke na vi báy mii a vbieke, bay ji le, few vbie fe pay na vi ro.»

### Réke mbay Ngerewuru do munu ba para túɔ

(Mat 13.31-32,34; Luk 13.18-19)

<sup>30</sup> Zezu baa na rɔbay mii: «Fe ji rɔɔ náa mgbakari bay líeke réke mbay Ngerewuru ká tul nzobri ká tusiri key na le? Mase báy faa law bay ji ndaw rɔɔ, náa dáari ha ri láake bay ká se tul-e na le? <sup>31</sup> Réke mbay Ngerewuru na do munu ba para túɔ. † Ká sakra mijiriri riw bele ká tusiri key na, para ke na ngɔɔ ya kakalke, <sup>32</sup> roo le, zadka i mii ni na, ka tji a ví ngɔɔ mbaa fe pay hawri riw bele. Nzaa tɔykeri na ngɔɔ bamba ha nduyri maa kaw temke í daa kpaɔ bari do dí.»

† Báy nzaa gerek le, ba para túɔ ya, roo le, Zezu baa bay se tul para mutarde ká ngɔɔ maa para túɔ.

<sup>33</sup> Be mini ze, Zezu fere ri Bay Ngerewuru báy faa kɔri law bayri ká mini key ngji bamba ha nzobri, maa báy zad hyurusuo-ri ká bay hanja ri láake baykeri na. <sup>34</sup> Bay ká'a baa ha ri tan mbika law bay ya na, tiya, roo le, zadka báy led nduobal-eri huo-ri hɔy i kaw na, ka tina saw baykeri riw bele ha ri laa.

### Zezu ha nzaa zuu kuɔ nzed

(Mat 8.23-27; Luk 8.22-25)

<sup>35</sup> Namke ku ká ba lów na, Zezu baa ha led nduobal-eri mii: «Naa séri ba nzaa kporombii ká fi kelu.» <sup>36</sup> Lɛɛ, i pɔɔ ruɔ nzobri kaw zadɛ ku, í kaw bil tuo ká Zezu kaw dí a í se zɔɔ ni. Bawda tuo haneri do lakun-ɛ taa be ndaw. <sup>37</sup> Báyji le, zuu bura uru bivbid a tii saw kúuka ha mbii nda tuo paw paw a kal a mbaa bil tuo na. <sup>38</sup> Roo le, Zezu daa fe gede tul-e a na-nam ká tigbaa tuo na. Lɛɛ, led nduobal-eri tuma ni í gúuke fe ha ni mii: «Mbay, huɔ ká'a ika naari key na waa, mù kɔ ba fe ya le woo?» <sup>39</sup> Báyji le, Zezu uru saa tul nam a baa bay ngɔ-ngɔɔ zɔɔ zuu báy mbii na mii: «Pɔɔ! Mgba nzaa-a!» Lɛɛ, nzaa zuu na kuɔ nzed ha zad do ndin. <sup>40</sup> Fale ku le, ka baa ha led nduobal-eri mii: «Daa mina rɔɔ, i ba toko mini key le? Waa, i daa law-ri bo tul-i ya báy le?» <sup>41</sup> Hje daa ri ngji bamba ha ri baa bay ká sakra kɔ mii: «Nzob ni key na waa, ba nzob ve ndaw rɔɔ, zuu báy mbiiri kara daa vu mbom bo tul-e mini key le?»

### Zezu vaa nzob ká temndaya do tul-e

(Mat 8.28-34; Luk 8.26-39)

**5** Báyji le, Zezu báy led nduobal-eri i tji nzaa kporombii ká fi kelu ká tusiri nzob Gerazari. <sup>2</sup> Zezu dí saa bil tuo, le, ká zadɛ ku hɔy, nzob mbijw munu tji saa zad ká tupalri do di a suɔ nun-ɛ. Ledbanke ku na, temndaya do tul-e <sup>3</sup> ha ni daa puo ká tupalri. Nzob mbijw maa bay mgbaka ni bay síɔ ni ya. Sal lari kara maa bay síɔke ni ya. <sup>4</sup> Tusueke le, faa bal ngi-ngji ze i síɔ nduo-ɛ báy bal-ɛ báy sal lari, le, ka mijira sal larikeri na mgbad mgbad riw bele. Nzob mbijw mini ká maa bay mgbaka ni na tiya. <sup>5</sup> Baɔɔ kpadara, suɔ báy bisie na, ka haneri sakra tupalri báy kuori a guu fe belen belen, a yiw sùo-ɛ báy tisawri ha ni tji nɔɔ.

<sup>6</sup> Zadka ledban na kɔ Zezu ká se lew vuku na báyji le, ka duu a se luo-ɛ a vaa huku pol-e <sup>7</sup> a guu fe belen a baa mii: «Zezu, Vu Ngerewuru ká nulue siya, fe ji ze do sakra náa le woo? Mì kod mù báy riɔ Ngerewuru, mu fére tul-i ya!» <sup>8</sup> Ledban na baa munu, bay ji le, Zezu mbi nzi-ɛ bay hanja temndaya na ka tji ká tul-e. <sup>9</sup> Báyji le, Zezu vbi ledban na a baa mii: «Riɔ-a ba ji le?» Lɛɛ, ka yijira báy bay ha ni mii: «Riɔ-i ba Ngj-ngji, bay ji le, buru temndayari na buru ngji bamba.» <sup>10</sup> Rɔbay, ledban na kod ni a naa pol-e mgbáa, bay hanja ni ka nii temndayari na ha ri zɔl dí dí ká zadɛ na ku ya.

<sup>11</sup> Ká zadɛ ku na kuɔ mbel puɔri ngji bamba i do suɔna fe dí ya báy han kuo. <sup>12</sup> Báyji le, temndayari ká i do tul ledban na, i kod Zezu í baa mii: «Nii buru se tul mbelri na ku bay hanja buru ri tul-ri!» <sup>13</sup> Lɛɛ, ka pɔɔ faa ha ri, ze temndayari na tji ká tul ledban na í duu í vaa ri tul mbelri na. Kuɔ mbelri ká tul-ri maa isɔɔ sɔɔ duu

zad sidi na, i zuo dul vbububu bay takra í tji nzaa ngen í zod kirim kirim zuo maambii ha mbii ya ri riw bele.

<sup>14</sup> Nzob kórw mbel pucri na, zadka i ko munu bayji le, i haw dul í vaa daa bayke nda zad ka ngerepuo bay vu puori ka do bisuy. Leε, nzobri se riw bele í ko fekeri ka kal na. <sup>15</sup> Zadka i tji luo Zezu na bayji le, i ko ledban ka temndayari ngi-ngji do tul-e pola na kaw di, gari do sùo-ε, a do bay kere. Leε, hje daa ri. <sup>16</sup> Bayji le, nzobri ka i ko temndayari ka tji ka tul ledban a í rii tul mbel pucri na, i kji bayke ha nzobri laa. <sup>17</sup> Zadka i laa bayke munu na bayji le, i tii saw kódf Zezu bay haŋa ni ka zól ka tusiri bari.

<sup>18</sup> Falε le, Zezu hil a kaw bil tuo na, le, nzob ka temndayari do tul-e pola ka'a vaa ni na vbi ni bay haŋa ni ka pón faa ha beri do zih ni. <sup>19</sup> Roo le, Zezu ha ni faa ya a baa ha ni mii: «Yji mú se puo ka luo nzob ini bori, a mú kji fal ferri riw bele ka Ngerembay daa zih mù bay faa law kere be na ha ri laa.» <sup>20</sup> Bayji le, ledban na uru a zól kji na laa, a tii saw ka-káa bay ferri riw bele ka Zezu daa zih ni na ha nzobri ka tusiri Dekapol †. Nzobri riw bele ka i laa bayke na i kaw yer.

### Vu Zayrus bay máy ka sím tji ni

(Mat 9.18-26; Luk 8.40-56)

<sup>21</sup> Zezu yji bay tuo na rɔbay a se nzaa kporombii ka fi kelu. Leε, ruo nzobri ngji bamba mby kji í kiri ni gbuk ka nzaa kporombii na ku. <sup>22</sup> Bayji le, mbay tul \*hul mbú kji Zibri mbjw munu ka riŋ-ε ba Zayrus tji zadε na ku. Zádka'a ko Zezu na bayji le, ka kii a naa pol-e <sup>23</sup> a kod ni mii: «Mbay! Vu-i ka ba led máy nzob naa siri ba hud. Kódf nguo hɔy, mu ví daa nduo-ɔ bo tul-e bo ha sùo-ε ka vaa a káw bay kumnun ha mi.»

<sup>24</sup> Zadka Zezu laa bay be na munu bayji le, ka uru a se zih ni. Ruo nzobri ngji bamba se fal-ε í mbuo ni luo luo. <sup>25</sup> Leε, ka zadε ku na, máy mbjw do di ku ka sím tji ni daa mbiimbam duo fale sidi ro. <sup>26</sup> Bay faa haŋari be ka luo nzob haŋa sawpuu vaa nzobri bof bof ngji bamba na, ka kóke seke fe ka nduo-ri bamba, a bie lari be riw bele. Roo le, sawpuukeri ku na so ni mbjw ya, ha sím na tji ni ba pola. <sup>27</sup> Zadka led máy na laa soro bay ka se tul Zezu na bayji le, ka rii sakra ruo nzobri, a yu kpuru a tji ka fal-ε a zaa gari be, <sup>28</sup> bay ji le, ka baa ka bil law-ε mii: «Zadka mi zaa gari beri kji hɔy le, sùo-i na a vaa.» <sup>29</sup> Ka zadε ku hɔy, sím ka tji ni na nzi-ε kuŋ nzed ha ni ko mii, sùo beri vaa bay kere.

<sup>30</sup> Leε, ba vaa hɔy Zezu ko mii, hurusuo tji saa sùo beri, a fere nun-ε ka sakra ruo nzobri a vbi ri mii: «A ve ze zaa gari bi le?» <sup>31</sup> Bayji le, led nduobal-eri yjira bay bay ha ni mii: «Ruo nzobri ka i mbuo mù luo luo key na, mù ko ya rɔɔ, mú baa mii, a ve ze zaa sùo-ɔ le, na le woo?» <sup>32</sup> Roo le, Zezu ko-kóm rie ni bay kókw nzob ka daa fe na ku. <sup>33</sup> Leε, led máy na hje daa ni ha ni to dek dek, bay ji le, fe ka daa ha sùo-ε vaa na ka ko ko. Ka ví huku siri ka pol Zezu, a baa sùo bay ka bil law-ε riw bele ha ni. <sup>34</sup> Bayji le, Zezu yjira bay bay ha ni mii: «Vu-i máyke, law-a ka mù daa bo tul-i na, ha sùo-ɔ na vaa

mù. Mu se bay kere dekeke; suoserem bo na ti daa mù mbáa.»

<sup>35</sup> Zadka Zezu do baa bay koɔ bay na bayji le, nzob nzaaped haŋari vi saa puo mbay Zayrus í baa ha Zayrus na mii: «Vu-ɔ na hu-hu. Waa, bay ji ndaw rɔɔ mù yklo mbay Zezu na bay le?» <sup>36</sup> Zezu laa bay bari ka i baa na, roo le, ka daa law-ε bo di ya; ka baa ha mbay tul hul mbú kji Zibri na mii: «Ha hje ka daa mù ya; mu daa law-a ka bo tul-i!» <sup>37</sup> Zezu pɔŋ faa ha nzob mbjw su ni ya. Roo le, ba Piyer bay Zak bay yu-ε Zaa huo-ri hɔy ze i su ni. <sup>38</sup> Zadka i tji puo mbay tul hul mbú kji Zibri na bayji le, Zezu ko nzobri ka i kaw zad hud ka í do bódf sùo-ri í reke rew í nda saa nzaa belej belej. <sup>39</sup> Leε, ka rii a se hula a baa ha ri mii: «Bay ji ndaw rɔɔ í dara sùo-ri, í re-rew mini key le? Led máy tikdi na hu ya, roo le, ka na-nam.» <sup>40</sup> Bayji le, bari na i sie ni sie hɔy. Leε, Zezu ha ri tji kele riw bele, a ha baa led bay máa led, rɔɔ bay led nduobal-eri ka say na rii zih ni í se zad ka led máy tikdi na naa di. <sup>41</sup> Bayji le, Zezu mgba nduo-ε a baa ha ni mii: «*Talita Kum.*» Bay nzaa bay naari le, baa mii: «Máý tikdi, mi baa ha mu, úru siya.» <sup>42</sup> Ka zadε ku hɔy le, led máy tikdi ka do bay mbiimbam duo fale sidi na uru siya a tii saw se-sef. Zadka i ko feke na, zad bay zee ri sel ha ri kaw yer. <sup>43</sup> Leε, Zezu baa bay ngɔ-ngɔŋ mii: «Í ha bay key na ka tji ka nzaa-ri ha nzob mbjw ka laa ya.» Falε ku rɔɔ a baa ha ri mii: «Í ha ni fe sɔm ha ni sy!»

### Nzob Nazaredri daa law-ri bo tul Zezu ya

(Mat 13.53-58; Luk 4.16-30)

**6** Zezu uru ka zadε na ku a se puo ka'a ngɔŋ ka di, le, led nduobal-eri su ni. <sup>2</sup> Zadka \*nam mgbaka tɔram Zibri vi bayji le, Zezu se \*hul mbú kji bari Zibri a tii saw fére nzobri fe. Leε, nzobri ngji bamba ka í laa fe fére be na tuku ri ha ri baa mii: «Hay! Fe fére beri key na, uru saa ha le? Nun nzem key na, a ve ze ha ni le? Mase a ve rɔɔ ha ni hurusuo daa kji fe saŋri ka mini key le? <sup>3</sup> Waa, ka ba nzob sáka puu, vu Mari na ya le? Ka ba yu Zak bay Zoze bay Zud bay Simɔn ya le? Tini-eri ti sakra naari key ya le woo?» Feke ku na daa ha ri dáake law-ri bo tul Zezu ya. <sup>4</sup> Leε, Zezu baa bay ha ri mii: «Nzob yaŋa bay saa nzaa Ngerewuru na, i hje ni bay zadri riw bele, roo le, ba nzob puo mboŋ niri bay nzob saw kani beri bay nzob ini beri huo-ri hɔy ze i hje ni ya.» <sup>5</sup> Sawke mini ze, Zezu maa daa fe saŋ ka puo mboŋ ni ya, roo le, ka daa nduo-ε bo tul nzob suoserem haŋari a vaa ri. <sup>6</sup> Law-ri ka i hii daa bo tul-e ya na tuku ni ha ni kaw yer.

### Zezu pie led nduobal-eri sidi sidi bay haŋa ri ka-káa bay be

(Mat 10.5-15; Luk 9.1-6)

Falε ku le, Zezu se puori ka kiri Nazared kɔr a fere fe ka di. <sup>7</sup> Ka di led nduobal-eri ka duo fale sidi, a tii saw pie ri sidi sidi, a ha ri hurusuo ka tul temndayari. <sup>8</sup> Pola rɔɔ bay pie ri na, ka baa ha ri mii: «Í mgba fe mbjw do nduo-ri bay sed varu baari ya, káw hɔy ze i mgba. Í se bay fe sɔm ya ndaw, bɔl ya ndaw, í daa lari ka nduo tul

† Tusiri Dekapol na, ngerepuori ba duo do di.

gari baari ya ndaw. <sup>9</sup> Ì nduo gari ka káy tul kị ya. Ì ndaa dikɔn ze ka do bal-rì.» <sup>10</sup> Ka baa ha ri na rɔbay mii: «Zadka ì se puo mbijw, rɔɔ nzob dí rì bay haɲa rì kaw zinj ni ká puo be na ɛ, ì káw di kpyru maa báy zɔl baari. <sup>11</sup> Zadka ì se puo mbijw munu, rɔɔ nzob puokeri hii bay mgbaka rì báy kere ya, mase i hii bay láa bay baari ya ɛ, ì tji ká puoke ku, a í nda kusal puoke ká bal-rì kub kub bay bákake ri se tul fe kɔaya ká i daa na.» <sup>12</sup> Báyyi ɛ, led nduobal-eri zɔl í se ka-káa bay haɲa nzobri suo kér bay bari. <sup>13</sup> I nii temndayari ngji bamba ndaw, a í daa num zuo tul nzob suosereɲmri ngji bamba ha ri vaa ndaw pi.

### Bay huɖ Z̄aa Batis (Mat 14.1-12; Luk 9.7-9)

<sup>14</sup> Soro bay Zezu mgba a ȳa báy zadri riw bele h̄a bayke tɔɔɔ a bo suku Mbay \*Eroɖ. Nzob h̄anerì baa bay ká tul Zezu mii: «Ba Z̄aa Batis ká tji saa luɔ huɖ! S̄awke mini ze, ka do báy h̄urusuo ká bay dáa fe sanri.» <sup>15</sup> Nzob h̄awri baa mii: «Ba \*Eli †.» Nzob k̄iri bod rɔbay baa mii: «Ba nzob ȳaɲa bay saa nzaa Ngerewyru mbijw ká do munu ká nzob mbijw ká ba nzob ȳaɲa bay saa nzaa Ngerewyru naari ká piedke lew.» <sup>16</sup> Zadka Mbay Eroɖ laa bayke munu na báyyi ɛ, ka baa mii: «Ba Z̄aa Batis ká m̄i ha ri kuɲ tul-e na; ba be na ze ka tji saa luɔ huɖ ku ɛ!» <sup>17</sup> Tusueke ɛ, zadka Z̄aa kaw báy kumnun kɔb báy na, Mbay Eroɖ mbi nzi-ɛ ha ri mgba Z̄aa í s̄inj ni báy sal lari í daa ni bo hul sal, bay ji ɛ, Mbay Eroɖ ká ȳa Erodiade ká ba máy yu-ɛ Filib na, <sup>18</sup> Z̄aa baa h̄a ni banɲuo mii, ka do báy faa ká bay kɔɔ máy yu-ɛ na ba taa be ya. <sup>19</sup> Ba fe ká daa h̄a law Erodiade f̄a ni ká tul Z̄aa a hii bay ika ni, roo ɛ, ka maa dáa munu ya bay tul Eroɖ <sup>20</sup> ká h̄je ni, a kɔ ni ba nzob fe dáa báy zadɛ ká do bod ba taa Ngerewyru, ze a kɔɔ ni. Zadka Mbay Eroɖ laa bay Z̄aa na, law-ɛ nzaa ni. Be nu ku h̄oy kara, ka hii láa bay be na mgbum.

<sup>21</sup> Báyyi ɛ, nam mbijw munu na Erodiade zinj faa. Namke ku na ba nam mbona Mbay Eroɖ ká'a dáake fe s̄um h̄a nzobri. Ka dí ngerɛ beri báy ngerenzob yumri báy ngerenzob réke tul puori ká kuɖu zad ká Galele. <sup>22</sup> Báyyi ɛ, vu Erodiade ká ba led máy tikdi na rii a se bil hul fe s̄um bari na a nda-nday. L̄ɛ, nday ká'a nda na rii law Mbay Eroɖ báy nzobri ká'a dí ri kaw zinj ni na. Báyyi ɛ, Mbay Eroɖ baa h̄a ni mii: «Vbi m̄i fe ká law-a hii, ɛ, m̄i haɲa mù.» <sup>23</sup> Ka haa huɖ ká dí mii: «Fe ká mù vbika m̄i na, m̄i haɲa mù na k̄i. Ze ba na tafɛɛ puoruo bi h̄oy kara, m̄i haɲa mù!» <sup>24</sup> Báyyi ɛ, led máy tikdi na zɔl ká nzaa Mbay Eroɖ na, a se luo mi-ɛ a vbi ni mii: «H̄aa ji ze m̄i vbika ɛ woo?» L̄ɛ, mi-ɛ na ȳinjra báy bay h̄a ni mii: «Mu se mú vbi ni tul Z̄aa Batis ze h̄a m̄i.» <sup>25</sup> L̄ɛ, led máy tikdi na takra a ȳji báy tul bal-ɛ nzek, a se luo mbay na a baa h̄a ni mii: «M̄i hii bay haɲa mù h̄a m̄i tul Z̄aa Batis ká zad ni key koɖ h̄oy ka bo bil patinza h̄a m̄i.» <sup>26</sup> Zadka Mbay Eroɖ laa bayke munu báyyi ɛ, s̄uo-ɛ rii ni ya. Roo ɛ, ka hii bay béd led máy tikdi na ya, bay tul huɖ ká'a haa ká nun ruɔ nzobri ká'a dí ri kaw zinj ni na. <sup>27</sup> Zadɛ ku h̄oy, ka mbi nzi-ɛ a pie nzob yum mbijw

† Eli na ba nzob ȳaɲa bay saa nzaa Ngerewyru ká bay be do bil mbede Ngerewyru ká piedke.

ká kɔɔ zad na bay haɲa ni se a v̄a kuɲ tul Z̄aa Batis a víke. L̄ɛ, nzob yum na se bil hul sal na a kuɲ tul Z̄aa Batis <sup>28</sup> a daa bo bil patinza a víke h̄a led máy tikdi na, ɛ, led máy tikdi na ȳa a séke h̄a mi-ɛ na. <sup>29</sup> Zadka led nduobal Z̄ari laa bayke munu báyyi ɛ, i ví mbi huɖ be na í voro.

### Zezu h̄ol nzobri ba isɔɖ sɔɖ duɔ zad ndebe (Mat 14.13-21; Luk 9.10-17; Z̄aa 6.1-14)

<sup>30</sup> Nzob ndáy nzaaped Zezuri ȳji saa zad ka-káa Bay Kere, í se luo-ɛ í k̄ji fal feri riw bele ká i daa báy fe ká i fere nzobri na h̄a ni. <sup>31</sup> Nzobri ká i vi luo-ɛ a í zɔl na i ngji bamba tasiri h̄a Zezu báy led nduobal-eri i zinj faa ká bay s̄yɲa fe kara ya. S̄awke mini ze, Zezu baa h̄a led nduobal-eri na mii: «Ì vi zinj m̄i, bo náa v̄a káwri zad ká do kɔkɔ í mgba t̄aram s̄uo-rì ká dí ndji.»

<sup>32</sup> Báyyi ɛ, i tji í zɔl huo-ri h̄oy í v̄a hil bil tuo í se ba zad ká do kɔkɔ na. <sup>33</sup> Roo ɛ, nzobri ngji bamba kɔ Zezu báy led nduobal-eri ká i kaw bil tuo í zɔl v̄aw na. L̄ɛ, i tji báy puo puo riw bele, í duu fal k̄i báy bal-ri í tji zadɛ na ku pola h̄a Zezu báy led nduobal-eri na.

<sup>34</sup> Zadka Zezu tji saa bil tuo, a kɔ ruɔ nzobri ká i mby k̄i mer mer na ku báyyi ɛ, ka kɔ nun síe bari, bay ji ɛ, nzobkeri rii baduri ká nzob kɔɔ ri tiya. L̄ɛ, Zezu tii s̄aw fére ri fe ngji bamba.

<sup>35</sup> Zadka síe t̄ɔɲ ndji bay riɲ na báyyi ɛ, led nduobal-eri soro ba lakun-ɛ í baa h̄a ni mii: «Síe kal ro, a zad ni key na ba bil law kɔɔ ze do key. <sup>36</sup> H̄a nzobri key na i se puori báy vu puori ká kiri naari key í v̄a hie fe s̄um í s̄y.» <sup>37</sup> L̄ɛ, Zezu ȳinjra báy bay ha ri mii: «Baari k̄i ze ì ha ri fe s̄um ha ri s̄y.» Báyyi ɛ, led nduobal-eri vbi ni mii: «Úwaa, mù hii bay haɲa buru v̄a hie maapa h̄a nzobri s̄y le? Fe s̄umke ku na a máa lari ped nam isɔɖ sɔɖ sídì!» <sup>38</sup> L̄ɛ, Zezu baa ha ri mii: «Ì do báy maapa ba mina ɛ? Ì se í v̄a kɔ!» Zadka i se í vbi bay í laa na báyyi ɛ, i ȳji í baa h̄a ni mii: «Buru do báy maapa ba ndebe báy s̄jiri ba sídì.» <sup>39</sup> Fale ku ɛ, Zezu mbi nzi-ɛ h̄a led nduobal-eri bay haɲa ri h̄a nzobri kaw siri báy kuɖuke kuɖuke ká tul suy pame. <sup>40</sup> L̄ɛ, nzobri kaw báy kewke kewke. Kewke taa s̄inj ndebe ndebe ndaw, isɔɖ sɔɖ ndaw pi. <sup>41</sup> Báyyi ɛ, Zezu ȳa maapa ká ndebe báy s̄ji ká sídì na, a ura nun-ɛ ba siya a daa taambɔl h̄a Ngerewyru, rɔɔ a haw maapa na a h̄a led nduobal-eri bay haɲa ri leke nzobri na. Ka leke ri s̄ji ká sídì na ndaw ká sakra bari riw bele. <sup>42</sup> Bari riw bele na i s̄y mbaa bil-ri maa báy zad kɔn bari. <sup>43</sup> L̄ɛ, led nduobal-eri na i f̄aa bie maapa báy s̄ji na mbaa buɖu ba duɔ fale sídì. <sup>44</sup> Bari ká i s̄y maapa na, w̄arari maa isɔɖ sɔɖ duɔ zad ndebe (5.000).

### Zezu se tul maambii (Mat 14.22-33; Z̄aa 6.15-21)

<sup>45</sup> Fale ku ndji h̄oy ɛ, Zezu h̄a led nduobal-eri hil í kaw bil tuo í zɔl pola h̄a ni bay séke ba nzaa kporombii ká fi kelu ba ngerɛpuo Besayda. Zadka i zɔl na, Zezu t̄ɔɲ fal kɔb bay báa h̄a ruɔ nzobri zɔl faa puɔ. <sup>46</sup> Fale ká'a h̄a nzobri zɔl na báyyi ɛ, ka se tul kuo bay dáa nzaa bay kere. <sup>47</sup> Zad s̄ii báyyi ɛ, tuo na do bil law mbii, ɛ, Zezu

huo-ε hɔy ze do siri. <sup>48</sup> Nzaa fɔa nzaaru na led nduobal Zezuri ziŋ faa ká bay hila tuo na mbáa, bay ji le, zuu kuu ngji bamba a suɔ nun-ri. Zadka Zezu kɔ munu na báyii le, ka se tul mbii takam takam ba luori, tɔŋ ndji munu hɔy bay haŋa ni kál ri. <sup>49</sup> Zadka i kɔ ni ká'a se tul mbii na munu báyii le, i kɔ í baa mii ba wɔru, ro í guu fe gũrum gũrum. <sup>50</sup> Tusueke le, i kɔ ni báy zad bari riw bele, a í tɔ kpak kpak. Roo le, ká zadɛ ku na Zezu baa ha ri mii: «Ba bi kɔ zu, ì siŋ law-ri, ì hɔ hɛ ka dáa ri ya!» <sup>51</sup> Falɛ ku rɔɔ a hil a kaw ziŋ ri ká bil tuo na, le, nzaa zuu na ví kuŋ nzedɛ. Feke ku na tuku ri ngji bamba tasiri ha ri kaw yer. <sup>52</sup> Tusueke le, fe saŋ ká Zezu daa báy maapa na, fe kóko bari maa bay kóko saŋwe ya.

### Zezu vaa nzobri ká Zenezaredɛ (Mat 14.34-36)

<sup>53</sup> Zezu báy led nduobal-eri tuo maambii i tji fi kelu ká zadri ká kiri Zenezaredɛ kɔr, a í siŋ tuo na do nzaa kporombii. <sup>54</sup> Zadka i tji saa bil tuo na munu hɔy le, nzobri kɔ ba Zezu. <sup>55</sup> Zad ká'a do di ká nzobri laa bay be na, i duu báy tul puori riw bele, a í tii saŋ fɔa nzob semri báy hiike í séke hɔ ni. <sup>56</sup> Zadri riw bele ká Zezu se di, ká ba vu puori ká do bisuy, mase puori, mase ngerepuori kara, nzobri vi báy nzob sem bari í daa zuɔ zad áake ká nun ruɔ, a í kod Zezu bay haŋa ni ka pɔŋ faa ha ri zaa nzaa gari be fi siri hɔy. Lɛɛ, bari riw bele ká i zaa nzaa gari be na, i vaa báy kere.

### Zezu baa bay ká se tul fe saŋ puo (Mat 15.1-9)

**7** \*Fariziri báy nzob fére nzobri \*bol kusol hɔneri ká i uru saa Zuruzalem na, í ví mby kɔ í kiri Zezu. <sup>2</sup> Báyii le, i ngɔa led nduobal Zezu hɔneri ká i sɔ fe taŋ sɛɛ nduo-ri \*taŋ kad kad munu ká Zibri daa ba fe saŋ puo bari na ya. <sup>3</sup> Tusueke le, Fariziri báy Zib hɔwri riw bele na, i daa vu mbom bo tul fe fére bulu bari ká i yɔa; i sɛɛ nduo-ri taŋ kad kad rɔɔ í sɔ fe báy. <sup>4</sup> Zadka i uru saa zad fe hie hɔy kara, i sɛɛ nduo-ri taŋ kad kad munu ká bol kusol bari kie na rɔɔ, í sɔ fe báy. I daa vu mbom bo tul fe saŋ puo hɔwri bod bod ngji bamba, munu ká faa wáa kobo báy tasa báy suna.

<sup>5</sup> Báyii le, Fariziri báy \*nzob fére nzobri bol kusolri na i vbi Zezu bay mii: «Bay ji ndɔw rɔɔ led nduobal-ari daa vu mbom bo tul fe saŋ puo ká bulu naari daa na ya le? I sɛɛ nduo-ri báy faake munu ká bulu naari fere naari na ya hɔy í sɔ fe!» <sup>6</sup> Lɛɛ, Zezu yjiŋra báy bay ha ri mii: «Bay ká Ezay yɔa saa nzaa Ngerewuru se tul-ri na do báy zadɛ. I ba nzob nzaa rúɔ bayri munu ká'a daa do mbede mii:

“Nzobri key na i daa mbay bo tul-i báy nzaa-ri hɔy, roo le, bil law-ri do di ziŋ mi.

<sup>7</sup> Rúo ká nzobri key ruo mi na do ba fe ká gɔr hɔy, bay ji le, feri ká i fere nzobri na ba fe saŋ puo nzobri kɔ hɔy bo, ba Bay bi ya †.”

† Ezay 29.13.

<sup>8</sup> «Baari na, ì pɔŋ bol kusol Ngerewuru bo fi mbijw í daa vu mbom bo tul fe saŋ puo nzobri hɔy.» <sup>9</sup> Falɛ le, ka baa ha ri mii: «Baari na ì kɔ faa túŋ bol kusol Ngerewuru na ngereŋ, bay mgbaka fe saŋ puo baari ká i fere nzobri na ngɔ-ngɔŋ!» <sup>10</sup> Tusueke le, bol kusol ká Ngerewuru hɔ \*Moyze na baa mii: “Mu daa vu mbom ka bo tul báa-ka báy máa-ŋa †.” Rɔbay, “Nzob ká fad mi-ε báy bi-ε le, do nun ika ni ‡.” <sup>11</sup> Roo le, baari na ì fere fe saŋ puo baari mii, zadka nzob do báy fe bay sókɔke bi-ε báy mi-ε, rɔɔ a baa mii, beri ti haŋa ri ya, bay ji le, ba korban, bayke baa mii, ba fe ká beri kɔrɔ do bod bay haŋa Ngerewuru, le, <sup>12</sup> ì pɔŋ faa hɔ nzobke ku na bay haŋa ni ka sɔ nzob mbón niri na mbáa. <sup>13</sup> Báy faa fe fére saŋ puo baari ká ì suo í fere kɔ mini key na, ì pɔŋke Bay Ngerewuru do fi mbijw. Rɔbay, ì daa feri ngji bamba ká rii kɔre be niri key ndɔw.»

### Fe ká daa hɔ nzob síike ndiŋ ndiŋ (Mat 15.10-20)

<sup>14</sup> Báyii le, Zezu di ruɔ nzobri na rɔbay a baa ha ri mii: «Baari riw bele na, ì te suku-ri í láake bay bi key na báy kere í tuu saŋwe ta-taŋ!» <sup>15</sup> Fe mbijw ká nzob sɔ se bil-e ká daa hɔ ni síike ndiŋ ndiŋ ká nun Ngerewuru na, tiya. Roo le, fe ká tji saa bil law nzob ze daa hɔ ni síike ká nun Ngerewuru. <sup>16</sup> [Nzob ká do báy suku bay láake le, ka laa.»]

<sup>17</sup> Zadka Zezu pɔŋ ruɔ nzobri a rii hula báyii le, led nduobal-eri vbi ni saŋ law bayke ká'a baa ha ri na. <sup>18</sup> Lɛɛ, ka baa ha ri mii: «Baari kara, ì tɔa láa bay key na kpuy le woo? Fe sum mbijw mini ká nzob sɔ se bil-e na ti dáa hɔ nzob síike ndiŋ ndiŋ ká nun Ngerewuru ya, <sup>19</sup> bay ji le, fe key na kal a se bil-e bo, bo bil wɔra law-ε ya; falɛ le, ka níike mɔiri riw bele ba kelɛ.» Be ze báy faa bayri key na, Zezu baa mii, fe sumri riw bele na ba fe kere ká maa bay sɔŋa. <sup>20</sup> Lɛɛ, ka baa na rɔbay mii: «Ba fe ká tji saa bil wɔra law nzob, ze daa hɔ nzob síike ká nun Ngerewuru, <sup>21</sup> bay ji le, ká bil wɔra law nzob ká nzi-ya ze kér bay kaayari ká hɔ nzob dáake fe kaayari na tji saa di: kér bay riiba ndɔw, ika ndɔw ndɔw, dáa nun pie ndɔw, <sup>22</sup> kóko nun fe ndɔw, dáa law mgbɔrɔ ndɔw, úla nzob ndɔw, taka mgbáy bapibi ndɔw, dáa sere ndɔw, rɔŋa kɔ ndɔw, siika sùo ndɔw, rɔɔ fe dáa kóko ndɔw pi. <sup>23</sup> Feygakeri riw bele key na uru saa bil law nzob, rɔɔ a daa hɔ ni síike ndiŋ ndiŋ ká nun Ngerewuru.»

### Máy ká ba Zib ya daa law-ε bo tul Zezu (Mat 15.21-28)

<sup>24</sup> Falɛ ku le, Zezu uru ká zadɛ na ku, a se tusiri ká do di ya báy ngerepuo Tir. Ka tji puoke ku a rii a se hul mbijw munu a hii bay haŋa nzob mbijw kara ka kɔ zad káw be ya, roo le, faa mɔu sùo-ε tiya. <sup>25</sup> Zadɛ ku hɔy, máy mbijw munu ká temndaya do tul vi-e ká ba led máy tikdi na laa soro bay Zezu, le, ka vi a naa pol-e. <sup>26</sup> Máyke ku na ka ba Zib ya, i mboŋ ni ká Fenisi ká tusiri Siri. Lɛɛ, ka kod Zezu bay haŋa ni ka nii temndayari ká do tul vi-e na. <sup>27</sup> Roo le, Zezu yjiŋra báy bay hɔ

†† Tji kele 20.12. ‡ Tji kele 20.12.

ni mii: «Ála ledri ha ri sɔ́ fe h̄ bil-ri mbaa pola nd̄aw rɔ́, bay j̄i l̄e, d̄o ndad bamba bay mbika fe s̄um ká d̄o bay tul ledri a vbu h̄a vu váyri ya.»<sup>28</sup> Báyyi l̄e, máy na yj̄iŋra báy bay h̄a ni mii: «Zad̄e k̄i na zu, Mbay. Roo l̄e, vu váyri ká i naa s̄aw tutakra na, i dam bum fe s̄um ká ḡay saa nzaa ledri siya na í sɔ́.»<sup>29</sup> L̄e, Zezu baa h̄a ni mii: «Mu se puɔ́. Báy faa bay ká mù yj̄iŋra báy kere na, temndaya na t̄ji ká tul vu-ɔ́ na ro.»<sup>30</sup> A zadka máy na yj̄i a se puɔ́ báyyi l̄e, ka kɔ́ vi-e na ká temndaya t̄ji ká tul-e a p̄ɔ́ ni naa hii.

### Zezu h̄a mbiki laa bay

<sup>31</sup> Zezu uru ká tusiri Tir a yj̄i báy faa ká t̄ji Sid̄on, a kal báy tusiri Dekapol, rɔ́ a se ba nzaa maambii ká Galele.<sup>32</sup> L̄e, nzobri vi báy mbiki ká t̄ɔ́a báa bay kpuy na h̄a ni, a í kod̄ ni bay haŋa ni ka d̄aa nduo-ε bo tul mbiki na a vaa ni.<sup>33</sup> Báyyi l̄e, Zezu mgba ni a t̄jike ká sakra ruɔ́ nzobri, a d̄aa vu nduo-eri nduo suku mbiki na, rɔ́ a s̄a-s̄ami a d̄aa nda r̄jm-ε.<sup>34</sup> Fale ku rɔ́, a ura nun-ε ba siya, a ȳa ɔ́mi f̄ɔ́n a baa h̄a ledban na mii: «Efata.» Báy nzaa bay naari l̄e, baa mii: «Suk-ari ka laa bay.»<sup>35</sup> Ká zad̄e ku h̄ɔ́y suk-eri na vuo nd̄aw, a r̄jm-ε kara taŋ báy kere h̄a ni baa bay yororo yororo.<sup>36</sup> Báyyi l̄e, Zezu baka nzobri ká i d̄o zad̄e na bay haŋa ri baa bayke h̄a nzob mbj̄w ya. Roo l̄e, banɔ́ɔ́ ká'a baa munu ha ri na h̄ɔ́y kara, i d̄aa h̄a bayke se ba pola pola.<sup>37</sup> Law nzobri naa w̄l a tuku ri ha ri kaw yer í baa mii: «Feri riw bele ká'a d̄aa na ndad bamba! Ka h̄a mbikiri laa bay nd̄aw, a nzobri ká i baa bay ya h̄ɔ́y kara, i baa bay \*taŋ kad kad nd̄aw pi.»

### Zezu h̄ɔ́l nzobri isɔ́d̄ sɔ́d̄ d̄uo zad̄ niŋ

(Mat 15.32-39)

**8** Bil sewke ku na, ruɔ́ nzobri ŋgji bamba mby k̄i ba k̄i rɔ́bay ká luɔ́ Zezu, roo l̄e, fe s̄um tiya. Báyyi l̄e, Zezu dí led̄ nduobal-eri a baa ha ri mii: <sup>2</sup> «Mì kɔ́ nun síe nzobri key, bay j̄i l̄e, ba nam say ro i d̄o z̄iŋ m̄i a í ti báy fe s̄um ya. <sup>3</sup> Zadka m̄i ha ri zɔ́l taŋ s̄yŋa fe l̄e, i líe kɔ́n ká faa, bay j̄i l̄e, ruɔ́keri ká sakra bari ku na i uru faa dí dí.»<sup>4</sup> L̄e, led̄ nduobal-eri baa h̄a ni mii: «Úwaa! Zad̄ h̄a nd̄aw rɔ́ buru séke dí bay z̄iŋ fe s̄um h̄aŋe h̄a nzobri s̄y mbaa bil-ri ká bil law kɔ́r key l̄e?»<sup>5</sup> Báyyi l̄e, Zezu vbi ri mii: «Maapa ba mina ze ì d̄öke l̄e?» L̄e, i yj̄iŋra báy bay h̄a ni mii: «Ba tɔ́ɔ́ say.»

<sup>6</sup> Ro, Zezu mbi nzi-ε h̄a ruɔ́ nzobri kaw siri. Fale l̄e, ka ȳa maapa ká tɔ́ɔ́ say na a d̄aa taambɔ́l h̄a Ngerewyru, rɔ́ a haw a h̄a led̄ nduobal-eri bay haŋa ri leke ruɔ́ nzobri na. L̄e, i ȳa í leke ri na. <sup>7</sup> I d̄o báy vu s̄j̄i h̄aŋeri nd̄aw. Báyyi l̄e, Zezu d̄aa taambɔ́l h̄a Ngerewyru bay tul s̄j̄ikeri na, a baa h̄a led̄ nduobal-eri bay haŋa ri leke nzobri na rɔ́bay. <sup>8</sup> L̄e, nzobri riw bele s̄y mbaa bil-ri sib sib maa báy zad̄ kɔ́n bari. A bie maapakeri báy s̄j̄iri ká sad̄ na, led̄ nduobal-eri f̄ɔ́a mbaa budu ba tɔ́ɔ́ say. <sup>9</sup> Nzobri ká i d̄o zad̄e na, i maa isɔ́d̄ sɔ́d̄ d̄uo zad̄ niŋ (4.000). Fale ku rɔ́ Zezu p̄ɔ́ɔ́ faa ha ri zɔ́l, l̄e, <sup>10</sup> ká zad̄e ku h̄ɔ́y, báy led̄ nduobal-eri na, i hil í kaw bil tuo í se ba tusiri Dalamana.

### Fariziri vbi Zezu bay haŋa ni d̄aa fe saŋ

(Mat 16.1-4)

<sup>11</sup> Farizi h̄aŋeri vi luɔ́ Zezu í tii s̄aw máy bay z̄iŋ ni bay nzáake nzi-ε. Ze í vbi ni bay haŋa ni ka d̄aa fe saŋ mbj̄w h̄a bari kɔ́ mii, h̄yurusuo-ε na uru saa luɔ́ Ngerewyru. <sup>12</sup> Báyyi l̄e, Zezu ȳa bawda ɔ́mi f̄ɔ́n a baa mii: «Bay j̄i k̄i rɔ́, nzobri ká timbed̄e key vbi bay kóɔ́ fe saŋ l̄e? Mì baa ha ri ta-taŋ ba tusue k̄i, fe saŋ mbj̄w mini kara m̄i ti haŋa ri kɔ́ ya!»<sup>13</sup> Fale ku l̄e, ka p̄ɔ́ɔ́ ri a hil a kaw bil tuo z̄iŋ led̄ nduobal-eri í yj̄i a í se ba nzaa maambii ká fi kelu.

### Fe fére k̄aya Fariziri báy nzob Erodri

(Mat 16.5-12)

<sup>14</sup> Báyyi l̄e, led̄ nduobal-eri yj̄iŋra f̄ɔ́a maapa na sel. I d̄o báy maapa mbj̄w munu h̄ɔ́y ká bil tuo. <sup>15</sup> L̄e, Zezu baka ri a baa mii: «Í nze báy s̄uo-ri! Ì kóɔ́ s̄uo-ri ká tul fe fére k̄aya \*Fariziri báy nzob Erodri ká d̄o munu ba fe hew fe na.»<sup>16</sup> Báyyi l̄e, led̄ nduobal-eri tii s̄aw máy bay ká sakra k̄i, bay j̄i l̄e, i d̄o báy maapa ya. <sup>17</sup> Munu ká Zezu kɔ́ fe ká i baa bayke na, ka baa ha ri mii: «Bay j̄i nd̄aw rɔ́ ì máy bay ká sakra k̄i mii, ì d̄o báy maapa ya l̄e? W̄a, ì kɔ́ ya báy l̄e woo? Ì kɔ́ táŋke ya báy l̄e? Nun-ri mgbuda ká dí ya báy d̄ɔ́ɔ́ zu l̄e?»<sup>18-19</sup> Ì d̄o báy nun bay kóɔ́ke fe, l̄e, ì kɔ́ ya! Ì d̄o báy suku bay láa bay, l̄e, ì láake ya! W̄a, mina l̄e woo? Maapa ká ndebe ká m̄i haw h̄a nzobri ká isɔ́d̄ sɔ́d̄ d̄uo zad̄ ndebe (5.000) ha ri s̄y na w̄a, ì yj̄iŋra l̄e? W̄a, ì f̄ɔ́a bie mbaa budu mina l̄e?» L̄e, i yj̄iŋra báy bay h̄a ni mii: «Mbaa budu d̄uo fale sidi.»<sup>20</sup> Zezu vbi ri rɔ́bay mii: «Zadka m̄i haw maapa ba tɔ́ɔ́ say bay tul nzobri ká isɔ́d̄ sɔ́d̄ d̄uo zad̄ niŋ (4.000) na w̄a, ì f̄ɔ́a bie mbaa budu d̄ɔ́ɔ́ rɔ́ɔ́ rɔ́ɔ́ ba mina l̄e?» L̄e, i yj̄iŋra báy bay h̄a ni mii: «Ba tɔ́ɔ́ say.»<sup>21</sup> Báyyi l̄e, Zezu vbi ri rɔ́bay mii: «W̄a, ì kɔ́ ya báy l̄e woo?»

### Zezu mgbuda nun r̄aw

<sup>22</sup> Fale ku l̄e, Zezu báy led̄ nduobal-eri i t̄ji Besayda. L̄e, nzobri s̄uo nzob r̄aw mbj̄w munu ká dí, i víke h̄a Zezu í kod̄ ni bay haŋa ni ka zaa ni bo a vaa. <sup>23</sup> Báyyi l̄e, ka mgba nduo r̄aw na a t̄jike ni saa bil puɔ́ a séke nzaa zad̄. Fale l̄e, ka d̄aa mbii s̄ami d̄o nun r̄aw na, a d̄aa nduo-eri bo tul-e a vbi ni mii: «Mù kɔ́ fe l̄e?»<sup>24</sup> L̄e, r̄aw na ura nun-ε ba siya a baa mii: «Mì kɔ́ nzobri, roo l̄e, i r̄i puuri ká se-sed̄.»<sup>25</sup> Fale ku rɔ́bay l̄e, Zezu d̄aa nduo-eri ba k̄i bo tul nun nzob r̄aw na. Báyyi l̄e, r̄aw na kɔ́-kóm ba sikda, l̄e, nun-ε na taŋ h̄a ni kɔ́ zad̄ báy kere kad kad. <sup>26</sup> Fale ku ká bay haŋa r̄aw na ka zɔ́l na báyyi l̄e, Zezu baa h̄a ni mii: «Mu se bil puɔ́ ya.»

### Piyer kɔ́ Zezu ba Krisi

(Mat 16.13-20; Luk 9.18-21)

<sup>27</sup> Fale ku l̄e, Zezu báy led̄ nduobal-eri, i zɔ́l ba vu puuri ká d̄o dí ya báy ŋgerepuo Sezare-Filib. Zadka i se faa báy na báyyi l̄e, Zezu vbi ri bay mii: «W̄a, nzobri baa bay mina ze se tul-i l̄e?»<sup>28</sup> L̄e, i yj̄iŋra báy bay h̄a ni mii: «Nzob h̄aŋeri baa mii, mù ba Z̄a Batis. Nzob

kjiri bod baa mii, mù ba \*Eli. Nzob hawri robay baa mii, mù ba nzob yaaŋa bay saa nzaa Ngerewuru mbijw munu.»<sup>29</sup> Báyji lé, Zezu vbi ri mii: «A baari kị na waa, ì baa mii, mì ba nzob ve lé?» Piyer yjijra báy bay hā ni mii: «Mù ba \*Krisi, nzob ká Ngerewuru waa bay píe ni vi.»<sup>30</sup> Be nu ku ro, Zezu baka ri ngɔ-ngɔŋ bay haŋa ri baa bayke na hā nzob mbijw ya.

### Ze zu baa bay huđ be báy tji be saa luđ huđ

(Mat 16.21-28; Luk 9.22-27)

<sup>31</sup> Fale ku lé, Zezu tii sɔw fére led nduobal-eri fe mii: «Bi \*Vu Nzob na, do nun haŋa mì kɔ seke fe ngji bamba. Ngeré Zibri báy \*ngerenzob fe poyri báy \*nzob fére nzobri bol kusolri na i túŋ mì ngeren a í i mì, a ndeke di nam sayke lé, mì tji saa luđ huđ.»<sup>32</sup> Ze zu baa bayke ta-taŋ ha ri. Léé, Piyer mgba ni a tji ngeren ba nzaa zad a tii sɔw baa bay zinj ni bay tul bayri ká'a baa na.<sup>33</sup> Báyji lé, Zezu fere nun-ε a kɔ led nduobal-eri a yiw Piyer mii: «Satan, mu zól ká lakun-i di di ba lew, bay ji lé, kér bay bo na do ba kér bay nzobri hɔy bo, do ba kér bay taa Ngerewuru ya.»

<sup>34</sup> Fale ku lé, Zezu di ruđ nzobri báy led nduobal-eri a baa ha ri mii: «Nzob ká hii bay séke fal-i lé, ka pɔŋ sùo-ε yaklak hā mì, a mbi puu say huđ be, a sob a séke fal-i.»<sup>35</sup> Tusueke lé, nzob ká hii bay kɔrɔ kumnun be na, kumnun taa tusueke na, ka ti zinj ya. Roo lé, nzob ká'a pɔŋ sùo-ε yɔd bay tul-i, mase bay tul Bay Kere na, a zinj kumnun taa tusueke.<sup>36</sup> A zadka nzob zinj feri ká tusiri key riw bele, rɔɔ a zinj kumnun taa tusueke ya na waa, ba feziŋa ji kị zu lé woo!<sup>37</sup> Fe ji ndaw rɔɔ, nzob a máa bay haŋa Ngerewuru a súoke kumnun taa tusueke na lé?<sup>38</sup> Tusueke lé, nzob ká daa saho y bay tul-i, báy tul bay biri ká nun nzobri ká timbede key ká i pɔŋ Ngerewuru í daa fe kaaya na, bi Vu Nzob na, síeke ká mì vika báy riŋ díka ká Baa hā mì báy led nzaaped Ngerewururi ká nulue na, mì daa saho y bay tul nzobke ndaw.»

**9** Rɔbay ka baa ha ri mii: «Mì baa ha rì ta-taŋ ba tusue kị: nzob haŋeri ká sakra bari ká i do zad ni key na, i ti huka ya kpuru bay kɔkɔ nam ká Ngerewuru a ví réke mbay báy hɔrusuo-ε na báy nun-ri ndaw rɔɔ í hu báy.»

### Sùo Ze zu fere do bod ká tul kuo

(Mat 17.1-13; Luk 9.28-36)

<sup>2</sup> Fale ká daa nam yie na, Ze zu hā Piyer, Zak báy Zaa se zinj ni tul kuo ká gaŋ zenlen ká do nzaa zad a í kaw di huo-ri. Báyji lé, ká zadé ku na, sùo Ze zu fere gbáy ká nun-ri.<sup>3</sup> Gari beri nduy zjiriri zjiriri a puu kpaa kpaa. Nzob mbijw ká tusiri key ká maa bay waa gari hā ni puu do munu na, tiya.<sup>4</sup> Báyji lé, \*Eli báy \*Moyze tji ri mbuđa í do loko soro zinj Ze zu.<sup>5</sup> Léé, Piyer mbi bay a baa hā Ze zu mii: «Mbay, do ndad bamba bay haŋa náa káwri zad ni key. Hā buru daa hul pudí ba say. Mbijw ba taa bo, mbijw ba taa Moyze, a mbijwke laa lé, ba taa Eli.»<sup>6</sup> Tusueke lé, ka kɔ bay baa ya, bay ji lé, hje daa ri zikiki.<sup>7</sup> Báyji lé, síi mbam ví guba tul-ri gbukru, lé, ká bíl síi mbamke ku na kusol mgba belen ká dí mii: «Be key

na ka ba Vu-i; mì kɔ ni ba nzob nun-i. Ì laa bay be!»

<sup>8</sup> Zadé ku hɔy lé, led nduobal Ze zuri kɔ-kóm rie ri gbuk, roo lé, i kɔ nzob mbijw mbaa, ba Ze zu huo-ε hɔy ze do zinj ri.

<sup>9</sup> Zadka i do díra saa tul kuo na, Ze zu mbi nzi-ε ha ri mii: «Feri ká ì kɔ key na, ì baa bayke hā nzob mbijw ya kpuru maa báy nam ká bi \*Vu Nzob mì tji ngeren saa luđ huđ.»<sup>10</sup> Léé, led nduobal-eri daa vu mbom bo tul bay ká'a baa ha ri na, roo lé, i may bay zinj kị mii: «Tji saa luđ huđ ká fal huđ be na waa, bayke baa mina zu lé?»

<sup>11</sup> Fale ku lé, led nduobal-eri vbi ni bay mii: «Bay ji ndaw rɔɔ, \*nzob fére nzobri bol kusolri baa mii, "Do nun haŋa Eli ka vi pola ndaw rɔɔ, \*Krisi, nzob ká Ngerewuru waa bay píe ni na, ka vi báy" lé?»<sup>12</sup> Léé, Ze zu yjijra báy bay ha ri mii: «Ba tusue kị, do nun haŋa Eli na ka vi pola ndaw rɔɔ, bay léke feri riw bele hā ni do báy zadé zeb zeb. Roo lé, mì vbika rì bay: "Waa, bay ji ndaw rɔɔ mbede Ngerewuru baa mii, do nun haŋa Vu Nzob na a kɔkɔ seke fe ngji bamba, a í tun ni ngeren lé?"<sup>13</sup> Mì baa ha rì ta-taŋ: nzob yaaŋa bay saa nzaa Ngerewuru mbijw munu ká Eli na vi ro, lé, nzobri dara ni munu ká law-ri hii, munu ká mbede Ngerewuru baa bayke pola se tul-e na.»

### Ze zu nii temndaya ká do tul led mbijw

(Mat 17.14-21; Luk 9.37-43a)

<sup>14</sup> Zadka Ze zu báy led nduobal-eri ká say i vi di ya báy led nduobal-ε hawri báyji lé, i kɔ ruđ nzobri ngji bamba ká i kiri led nduobal-ε hawri na, báy nzob fére nzobri \*bol kusol haŋeri ká i do may báy zinj kị.<sup>15</sup> Zadka ruđ nzobri kɔ Ze zu na báyji lé, tuku ri a í duu ba luo-ε bay hii soko hā ni.

<sup>16</sup> Báyji lé, Ze zu vbi led nduobal-ε hawri na mii: «Fe ji ndaw rɔɔ ì mayke bay zinj kị munu lé?»<sup>17</sup> Léé, nzob mbijw ká sakra ruđ nzobri ku na yjijra báy bay hā ni mii: «Mbay, mì vi báy vu-i hā mù, bay ji lé, temndaya do tul-e a yɔkɔ ni ngji bamba hā ni taa baa bay kpuy.

<sup>18</sup> Zadri riw bele ká temndaya mbi ni ká dí na, ka daa ni nda siri gbay hā mbii nzi-ε tji fũka fũka ndaw, a sɔ sere ngɛr ngɛr a bo kpamgbaŋ ndaw pi. Ze mì kod led nduobal-ari bay haŋa ri nii temndayake na, lé, faake mba ri.»<sup>19</sup> Báyji lé, Ze zu baa hā ruđ nzobri mii: «Baari nzob law ngɔ-ngɔri! Waa, nam tɔŋ ba mina báy rɔɔ bay haŋa mì kaw zinj rì robay lé? Nam tɔŋ ba mina báy rɔɔ mì iki law-i ká tul-ri lé? Mgba led na ba líe hā mì.»

<sup>20</sup> Léé, i mgba led na í séke hā ni. Zadka temndaya mbi nun-ε a kɔ Ze zu báyji lé, ka mgba led na a laŋ ni yik yik, a daa ni bo siri gbirik. Led na giri siri mgbelen mgbelen, a mbii nzi-ε kara tji fũka fũka ndaw pi.<sup>21</sup> Báyji lé, Ze zu vbi baa led na a baa mii: «Fe ni key na, daa ni nam mina ro lé?» Léé, baa led na baa hā ni mii: «Daa ni báy tɔy be kị hɔy kpuru tji timbede key.<sup>22</sup> Banguo na, temndaya na mbi ni bo huu ndaw, bo mbii ndaw bay ika ni. Roo lé, zadka hɔrusuo-ɔ maa daa fe lé, mu kɔ nun síe buru a mú sɔ buru.»<sup>23</sup> Báyji lé, Ze zu baa hā ni mii: «Mina rɔɔ mù baa mii: "Zadka hɔrusuo-ɔ maa daa fe lé," na lé? Nzob ká daa law-ε bo tul-i lé, fe mbijw ti mbaka ni ya.»<sup>24</sup> Léé, ká zadé ku hɔy, baa led na re

belen a baa mii: «Mì daa law-i bo tul-a; mu so mì ká tul mbika law-i ká ngji ya!»

<sup>25</sup> Zadka Zezu kɔ nzobri ká i ɔu í nde tul ruo nzobri ká i kiri ni na báyii le, ka yiw temndaya na a baa ha ni mii: «Bo temndaya ká mù haa led key ha ni taa baa bay kpuy, a laa bay ya ndaw key na, mì baa ha mù, tji ká tul led na mú yji mú vi mbãa wŭm.» <sup>26</sup> Lee, temndaya na lan ni yik yik a guu fe belen, a tji saa tul led na, a pɔŋ ni naa siri kparak ri nzob ká hu-hu ha nzobri ká i ngji bamba do zadɛ na i baa mii: «Ka hu-hu!» <sup>27</sup> Ro, Zezu mɔba nduo-ε a ura ni ha ni do siya zekre.

<sup>28</sup> Zadka Zezu báy led nduobal-eri i ri í se hula í do huo-ri hɔy na báyii le, i vbi ni bay mii: «Daa mina ndaw rɔɔ, buru maa bay níi temndaya ni key na ya le?» <sup>29</sup> Lee, Zezu yijira báy bay ha ri mii: «Kiri temndaya ká mini key na, báy faa nzaa bay kere kji hɔy ze nzob a níike ni.»

**Zezu baa bay hud be báy tji be saa luɔ hud ba kji rɔbay**  
(Mat 17.22-23; Luk 9.43b-45)

<sup>30</sup> Fale ku le, Zezu báy led nduobal-eri tji saa hula na ku í zɔl, í kal báy kudu zad ká Galele. Zezu hii bay ha nzobri kɔ zad kaw be ya, <sup>31</sup> bay ji le, ka do fére led nduobal-eri fe. Ka baa ha ri mii: «Bi \*Vu Nzob na, i mgbaka mì í pɔŋ mì bo nduo nzobri, le, i ika mì. Fale daa nam say le, mì tji saa luɔ hud.» <sup>32</sup> Báyii le, led nduobal-eri laa saw bayke na tan ya, a í daa hje ká bay vbika ni.

**Nzob ve ze ba ngerenzob le?**

(Mat 18.1-5; Luk 9.46-48)

<sup>33</sup> Zezu báy led nduobal-eri i tji Kapernayum í ri í se hula. Zadka i ri hula na báyii le, Zezu vbi ri bay mii: «Fe ji ndaw rɔɔ ò mɔy bayke zih kji ká faa ku le?» <sup>34</sup> Lee, i do silili, bay ji le, ká faa na i mɔy bay ká sakra kji bay kóko wɔa, nzob ve ze ká sakra bari rɔɔ, ba ngerenzob le?

<sup>35</sup> Báyii le, Zezu kaw siri a dí led nduobal-eri ká duɔ fale sídì na a baa ha ri mii: «Nzob ká hii bay doko pola le, ndad bay ha ni ka do ba ɔɔ fal, a ba nzob daa ped ha nzobri riw bele.» <sup>36</sup> Fale ku le, ka mɔba led mbijw ká ndji munu, a daa ni do sakra bari, rɔɔ a mbi ni a mbuo ni a baa ha ri mii: <sup>37</sup> «Nzob ká mɔba led mbijw munu ká led key na ba sùo-ε bay tul-i le, ba bi kji sùo-i ze ka mgba mì ba sùo-ε ku. A nzob ká mɔba mì ba sùo-ε le, ba bi hɔy ze ka mgba mì ya, roo le, ka mɔba nzob ká píe mì vi na ndaw.»

**Nzob ká ruu zih naari ya le, ka ba nzob fal nɔan naari**  
(Luk 9.49-50)

<sup>38</sup> Zaa mbi bay a baa ha Zezu mii: «Mbay, buru kɔ nzob mbijw ká nii temndayari báy riŋ-a, le, buru nzaa faa bay háa ni, bay ji le, ka se-sed zih naari ya.» <sup>39</sup> Roo le, Zezu baa mii: «Í haa ni ya. Nzob ká daa fe san báy riŋ-i na, ti báa bay kɔyaya zih mì ba vaa ya, <sup>40</sup> bay ji le, nzob ká ruu zih naari ya na, ka ba nzob fal nɔan naari. <sup>41</sup> A nzob ká'a káa mbii tunguo tɔy mbijw ha ri nzo, bay báa ká ò ba nzob \*Krisi le, mì baa ha ri ta-tan ba tusue kji: nzobke ku na a zih fe tunduo be.»

**Haŋa nzob daa feyɔa ba fe ká ndaya**

(Mat 18.6-9; Luk 17.1-2)

<sup>42</sup> «Nzob ká ula led mbijw ká ndji mini ká sakra ledri ká do key ká i daa law-ri bo tul-i na ha ni daa feyɔa le, síŋ bawda tisaw do sol nzobke a vbu ni bo maambii na ndad mba haŋa ni kaw báy kumnun a ula led na. <sup>43</sup> Zadka ba nduo-ɔ ze daa ha mù daa feyɔa le, mu kuŋ ni bo bisuy. Séke báy nduo mbijw se zad kumnun taa tusueke na, ndad mba séke báy nduo-ɔ sídì bele se zad kóko seke fe ká bil huu ká ru-ruma ya baŋguɔ. <sup>44</sup> [Ba zad ká kayri hu ká dí ya ndaw, huu kara ruma ká dí ya ndaw baŋguɔ.] <sup>45</sup> A zadka ba bal-a ze ha mù daa feyɔa le, mu kuŋ ni bo bisuy. Séke kpede báy bal mbijw se zad káw kumnun taa tusueke na, ndad mba séke báy bal-a sídì bele ha ri vbu mù bo zad kóko seke fe ká bil huu ká ru-ruma ya. <sup>46</sup> [Ba zad ká kayri hu ká dí ya ndaw, huu kara ruma ká dí ya baŋguɔ ndaw.] <sup>47</sup> Rɔbay, zadka ba nun-a ze daa ha mù daa feyɔa le, mu ngókdo ni mú naa ni. Séke báy nun-a mbijw dɔru ha Ngerewuru re mbay ká tul-a na, ndad mba séke báy nun-ari sídì bele ha ri vbu mù bo zad kóko seke fe ká bil huu ká ru-ruma ya. <sup>48</sup> Ba zad ká kayri hu ká dí ya ndaw, huu kara ruma ká dí ya baŋguɔ ndaw. <sup>49</sup> Kóko seke fe ká nzobri riw bele kɔ na ha ri ví ndádke munu ká tom daa ha fe sum ndad. <sup>50</sup> Tom na ba fe kere, roo le, zadka ráake tji na wɔa, fe ji ze ò dáake ha ni yji a raa ba kji báy le? Ndad bay haŋa baari kji ze ò ba tom ráake, a í kaw dekeke ká sakra kji.»

**Nzob ti kún sakra nzob yɔaŋa kji ri ya**

(Mat 19.1-12; Luk 16.18)

**10** Zezu uru ká zadɛ ku a se ba kudu zad ká Zude ká nzaa baa Zurdɛ fi kelu. Ruo nzobri mby kji ba kji rɔbay ká luo-ε. Lee, ka tii saw fére ri fe munu ká'a daa baŋguɔ na. <sup>2</sup> Báyii le, Farizi haneri soro ba lakun-ε bay nzaa nzi-ε ze í vbi ni bay mii: «Ká bil \*bol kusol naari na wɔa, wɔa nzob do báy faa ká bay níi máy be le?» <sup>3</sup> Lee, Zezu yji a vbi ri mii: «Bol kusol ji ze \*Moyze ha ri le?» <sup>4</sup> I yijira báy bay ha ni mii: «Moyze pɔŋ faa ha nzob bay ha ni ka daa mbede níi máy be na ndaw rɔɔ a nii ni zól báy †.» <sup>5</sup> Báyii le, Zezu baa ha ri mii: «Bay tul law ngɔŋɔ baari ze Moyze mbike bol kusol na ku a dáake mbede ha ri. <sup>6</sup> Roo le, zadka Ngerewuru daa feri riw bele báy tiikake lew hɔy na, ka daa wɔa nzob báy máy nzob zeb. <sup>7</sup> “Sawke mini ze, wɔa nzob a pɔŋ bi-ε báy mi-ε bay káw zih máy be, <sup>8</sup> le, bari sídì bele reb na, i ví ba nzob ká mbijw †.” Be mini ze, i ba nzob ká sídì mbãa, roo le, i ba nzob ká mbijw. <sup>9</sup> Munu zu le, nzobri ká Ngerewuru síŋ ri zuɔ kji na, ndad bay haŋa nzob ka wál sakra bari ya.» <sup>10</sup> Fale ká Zezu báy led nduobal-eri i yji í se hula na, led nduobal-eri vbi ni bayri ba kji se tul bay ká'a baa ha nzobri na ku. <sup>11</sup> Lee, Zezu baa ha ri mii: «Zadka nzob nii máy be zɔl, rɔɔ a yaa máy kji le, ka daa kɔyaya zih máy be na a daa nun pie. <sup>12</sup> Do faa mbijw munu ndaw, máy nzob ká zɔl saa hul wɔa, rɔɔ a yaa wɔa kji le, ka daa nun pie ndaw.»

† Kjiŋa bol kusol ba sídike 24.1-3. †† Tiika saw fe 2.24.



**Zezu s̄am fe zuo tul ledri**

(Mat 19.13-15; Luk 18.15-17)

<sup>13</sup> Nzobri vi báy ledri h̄a Zezu bay haŋa ni ka daa nduo-ε bo tul-ri, roo le, led nduobal-eri haa ri. <sup>14</sup> Zadka Zezu ko munu na báyji le, law-ε se ni a baa h̄a led nduobal-eri na mii: «Ì ála ledri ha ri vi luo-i bo, ì haa ri ya, bay ji le, Ngerewuru re mbay ká tul bari ká i do munu ká ledri key. <sup>15</sup> Mì baa ha ri ta-taŋ ba tusue k̄i: nzob ká ȳa Ngerewuru ba law-ε h̄a ni re mbay ká tul-e munu ká led na ya le, ka ti doko sakra nzobri ká Ngerewuru re mbay ká tul-ri na ya w̄m.» <sup>16</sup> Falé ku le, ka f̄a ledri na a mbuo ri do nduo-ε, r̄o a daa nduo-ε bo tul-ri.

**Bay ká se tul nzob feziŋa**

(Mat 19.16-30; Luk 18.18-30)

<sup>17</sup> Zadka Zezu se faa báy na báyji le, nzob mbjw munu duu a v̄a huku pol-e a vbi ni mii: «Mbay kere, h̄a ji ze mì dáa r̄o bay z̄iŋke kumnun ká do baŋguo na le?» <sup>18</sup> L̄e, Zezu baa h̄a ni mii: «Bay ji r̄o mù ò mì ba nzob kere le? Ngerewuru k̄i hu-ε h̄y ze ba nzob kere bo, nzob k̄i mbjw mini ká nde ni nde na, tiya. <sup>19</sup> Mu ko bol kusolri ká Ngerewuru h̄a nzobri ká baa mii: “Mù ti ika nzob ya, mù ti dáa nun pie ya, mù ti ri-riiba ya, mù ti kúd bay zuo nzaa nzob ya, mù ti úla nzob mú ȳa fe be ya, r̄o mù dáa vu mbom bo tul b̄a-ka báy máa-ŋa †.”» <sup>20</sup> Báyji le, nzob na baa h̄a ni mii: «Mbay, bol kusolkeri ku na, báy kuban bi k̄i h̄y mì do tul-e riw bele t̄ji vuri.» <sup>21</sup> L̄e, Zezu j̄ri ni a hii ni a baa h̄a ni mii: «Fe mbjw puo mù. Mu se mú v̄a hie fe bori riw bele ká mù òke na, bo mú p̄ŋ larike h̄a nzob kykuri. Munu ndaw r̄o, mù doko báy feziŋa taa tusuekeri ká nulue. Falé ro le, mu ȳji mú se fal-i báy.» <sup>22</sup> Zadka nzob na laa bay ká Zezu baa munu na báyji le, ka siŋ tunun-ε mbid mbid a zol mgbirin, bay ji le, ka do báy feziŋari nḡji bamba. <sup>23</sup> Báyji le, Zezu ko-kóm rie fal-ε gbuk a baa h̄a led nduobal-eri mii: «Do nḡŋ bamba bay haŋa nzob feziŋari òŋ tul-ri h̄a Ngerewuru re mbay ká tul-ri!» <sup>24</sup> Bayri ká a baa na ȳk̄l̄ k̄er bay led nduobal-eri. Roo le, Zezu baa na r̄obay mii: «Vu-iri, do nḡŋ bamba bay haŋa nzob ka h̄a Ngerewuru re mbay ká tul-e! <sup>25</sup> Haŋa zambal nduo luoz̄y a t̄ji ká nun-ε na do nḡŋ bamba tasiri. Roo le, haŋa nzob feziŋa òŋ tul-e h̄a Ngerewuru re mbay ká tul-e na, do nḡŋ bamba tasiri kal ò r̄obay.» <sup>26</sup> Bayri ká Zezu baa na, tuku led nduobal-eri ha ri kaw yer í vbi k̄i bay mii: «A munu ku waa, nzob ve ze a máa bay z̄iŋ pam na báy le ††?» <sup>27</sup> Zezu j̄ri ri a baa ha ri mii: «Ba fe ká mba nzobri, roo le, mba Ngerewuru ya, bay ji le, Ngerewuru na fe ká mba ni mba na, mbjw tiya.» <sup>28</sup> Báyji le, Piyer mbi bay a baa h̄a ni mii: «Mu ko, buru na buru p̄ŋ ferri riw bele bay séke fal-a.» <sup>29</sup> L̄e, Zezu baa h̄a ni mii: «Mì baa ha ri ta-taŋ ba tusue k̄i. Nzob ká

† T̄ji kele 20.12-16; K̄jiŋa bol kusol ba sidike 5.16-20. †† Fe ká Zezu baa bayke ká zad ni key na, tuku led nduobal-eri, bay ji le, Zibri ker mii, nzob ká do báy feziŋa nḡji-ŋḡji na, feziŋa be na kie mii, ka ba nzob ká a rii law Ngerewuru, r̄o puoruo Ngerewuru kara ba taa be ndaw pi. Roo le, Zezu kie ri mii, k̄er bay bari do báy faake ya.

p̄ŋ hul be, mase ȳ-eri báy tini-eri, mase bi-ε báy mi-ε, mase vi-eri, mase w̄a be bay tul-i, mase bay tul Bay Kere na le, <sup>30</sup> Ngerewuru a haŋa ni k̄ji is̄ō s̄ō kal tul-e taa h̄y ká vuri key. A haŋa ni hulri ndaw, ȳ-eri ndaw, tini-eri ndaw, mí-eri ndaw, vi-eri ndaw, w̄ari ndaw, r̄o báy dáa nun tuo síeri kara ndaw ká bil sew ká náa káwri ò timbede key. Falé le, ká bil sew ká a ví vuku na, ká a haŋa ni kumnun ká do baŋguo. <sup>31</sup> Roo le, nzobri nḡji bamba ká i do pola timbede key na, i doko fal. A nzobri ká i do fal timbede key na, i doko pola.»

**Zezu baa bay huđ be báy t̄ji be saa luoz̄ huđ na r̄obay**

(Mat 20.17-19; Luk 18.31-34)

<sup>32</sup> Zadka Zezu báy led nduobal-eri i se faa í t̄ji zad ká hil ba Zuruzalem na, ka se pol-ri, le, law led nduobal-eri to, a nzobri ká i toŋ fal-ri na kara h̄ie daa ri ndaw. Báyji le, ka f̄a led nduobal-eri ká duo falé sidi na a òke fi mbjw a baa bay ferri ká a t̄ji tul-e na ha ri <sup>33</sup> mii: «Ì laa key, náa séri ba Zuruzalem na ro v̄y. Ba zad ká i p̄ŋ mì bi \*Vu Nzob na bo nduo \*ngerenzob fe poyri báy \*nzob fére nzobri bol kusolri ká ò. Bari na i dáa bay huđ bo tul-i í p̄ŋ mì bo nduo nzobri ká i tuu Ngerewuru ya. <sup>34</sup> Bari key na i síe mì, í sa-sami zuo nun-i, í ndaka mì báy ndoy doŋ a í i mì. Falé ká ndeke ò nam sayke le, mì t̄ji saa luoz̄ huđ.»

**Vbiw Zak báy Z̄a**

(Mat 20.20-28)

<sup>35</sup> Falé le, vu Zebederi ká ba Zak báy Z̄a, i soro ba lakun Zezu í baa h̄a ni mii: «Mbay, fe ká buru vbika mù key na, buru hii bay haŋa mù daa feke h̄a buru.» <sup>36</sup> L̄e, Zezu vbi ri mii: «W̄a, fe ji ze ò hii bay haŋa mì daa ha ri le?» <sup>37</sup> I baa h̄a ni mii: «Síeke ká mù káw ba mbay báy riŋ òka na, mu h̄a buru káw lakun-a, nzob mbjw ka káw tunduo hodo bo, a nzob mbini ka káw tunduo gel bo laa.» <sup>38</sup> Báyji le, Zezu baa ha ri mii: «Fe ká ò vbi key na, ò ko ya h̄y. Séke fe ká do bil kobo ká Ngerewuru a haŋa mì nzo na w̄a, ò maa ká bay nzoko ndaw, mase ò maa ká bay nduo bil-e ká i dáa mì nduo ò na ndaw le?» <sup>39</sup> L̄e, i baa h̄a ni mii: «Ù! Buru ma-maa.» Báyji le, Zezu baa ha ri mii: «Ba tusue k̄i, baari na, fe séke ká do bil kobo ká mì nzoko na ò nzoko ndaw, a í nduo bil kóko séke fe ká i dáa mì nduo ò na ndaw. <sup>40</sup> Roo le, káw tunduo hodo bi, mase káw tunduo gel bi na, ba bay bi ya. Zadkeri ku na do bay tul nzobri ká Ngerewuru leke bay tul-ri.»

<sup>41</sup> Zadka bie led nduobal-eri ká toŋ duo na, i laa bayke na munu báyji le, law-ri se ri ká tul Zak báy Z̄a. <sup>42</sup> Báyji le, Zezu ò ri riw bele a baa ha ri mii: «Ì ko ndaw, nzobri ká i ko ri ba mbay nzobri ká tusiri key na, i re tul puori nḡŋ-ŋḡŋ h̄a nzobri h̄ie bol nzaa-ri. A bari ká i ba nzob rewpuori na kara i h̄a nzobri daa fe báy hyrusuo.

<sup>43</sup> Roo le, fe ká mini key na ò h̄a ni do sakra baari ya. Zadka nzob hii bay vika ba bawda nzob ká sakra baari le, ka daa s̄uo-ε ba nzob dáa ped ha ri. <sup>44</sup> Mase zadka nzob mbjw hii bay doko pola òke ká sakra baari le, ndaw bay haŋa ni ka vi ba koy baari riw bele.

<sup>45</sup> Tusueke le, bi \*Vu Nzob na mì vi tusiri key bay haŋa

nzobri daa ped hã mî ya. Roo lɛ, mî vi bay dâa ped hã nzobri a mí mbi sùo-i hã hud bay púoke tul nzobri ngji bamba.»

### Rãw kɔ-kóm

(Mat 20.29-34; Luk 18.35-43)

<sup>46</sup> Zezu báy led nduobal-eri tji ngerɛpuo Zeriko. Zadka i do kál Zeriko báy ruo nzobri na báyji lɛ, rãw mbjw ká ba vu Time ká riŋ-ɛ ba Batime kaw lafaa a gɔŋ fe. <sup>47</sup> Zadka'a laa mii, ba Zezu ká Nazareɔ ze do kali ku na báyji lɛ, ka tii sãw gúu fe beleŋ mii: «Zezu \*vu bulu David, kóɔ nguo hɔy mu kɔ nun síe bí!» <sup>48</sup> Lɛɛ, nzobri ngji bamba i gbɔy ni bay haŋa ni ka pɔŋ nzi-ɛ. Roo lɛ, ka guu fe mgba mgba ba pola pola rɔbay mii: «Vu bulu \*David, mu kɔ nun síe bí!» <sup>49</sup> Báyji lɛ, Zezu sii bal-ɛ zik a do a baa mii: «Di ni hã mî.» Lɛɛ, i dí Batime nzob rãw na í baa hã ni mii: «Siŋ law-a mú úru siya, Zezu dí mù!» <sup>50</sup> Báyji lɛ, rãw na vbu maagari be gbukra bo siri, a zo zakra zakra a se ba luo Zezu. <sup>51</sup> Lɛɛ, Zezu vbi ni mii: «Fe ji ze mù hii bay haŋa mî daa hã mù lɛ?» Báyji lɛ, rãw na yjiŋra báy bay hã ni mii: «Mbay, mu daa hã mî kɔ-kóm ba kɔ rɔbay.» <sup>52</sup> Lɛɛ, Zezu baa hã ni mii: «Mu se báy kere, law-a ká mù daa bo tul-i na vaa mù ro.» Ká zadɛ ku hɔy lɛ, ka kɔ-kóm a mbi faa fal Zezu na.

### Zezu se Zuruzalem

(Mat 21.1-11; Luk 19.28-40; Zãa 12.12-19)

**11** Zezu báy led nduobal-eri i tòn dí ya báy ngerɛpuo ká Zuruzalem, a í do dí ya báy vu puori ká riŋ-ri ba Befaze báy Betani ká do lakun kuo Oliviye. Báyji lɛ, ká zadɛ ku na Zezu pie led nduobal-eri sídî ha ri se pola <sup>2</sup> a baa ha ri mii: «Í se puo ká do pol-rî ku. Zadka ì tji dí lɛ, zadɛ ku hɔy ì zîŋ vu maasoba mbjw ká i taa ni do dí ká nzob kaw tul-e ba mbjw ya rɔbay, lɛ, ì hina ni í víke hã mî. <sup>3</sup> Zadka nzob vbi rî mii: “Bay ji rɔ ì daa munu lɛ,” lɛ, ì baa hã ni mii: “Ngerɛmbay ze se sieke; ndji hɔy lɛ a píeke hã mù báy.”»

<sup>4</sup> Báyji lɛ, led nduobal-eri ká sídî na, i zɔl í vãa zîŋ vu maasoba ká i síŋ ni do faa hul ká kele ká lakun faa na í hina ni. <sup>5</sup> Nzob hãneri ká i do dí na, i vbi ri bay mii: «Fe ji ze ì daa munu lɛ? Bay ji ndaw rɔ ì hina vu maasoba na key lɛ?» <sup>6</sup> Lɛɛ, i yjiŋra báy bay ha ri munu ká Zezu baa ha ri pola na. Ro, nzobkeri ku na ala ri ha ri zólke, <sup>7</sup> lɛ, i se báy vu maasoba na hã Zezu, í laba maagari bari zuo tul-e, lɛ, Zezu hil a kaw dí. <sup>8</sup> Báyji lɛ, nzobri ngji bamba i laba maagari bari zuo faa ká pol-e bay haŋa ni ka se tul-e a kál, a nzob hãwri laa lɛ, i laba nzaa tɔy vay puuri ká i kud ká bil wáa. <sup>9</sup> Bari ká i se pol Zezu báy bari ká i se fal-ɛ na, i guu fe gúrum gúrum báy nzaa-ri ba siya mii:

«Hozana †! Náa písiri Ngerɛwuru!

Ndad bay haŋa Ngerɛwuru ka sãm fe zuo tul nzob ká vi báy riŋ Ngerɛmbay!

<sup>10</sup> Ndad bay haŋa Ngerɛwuru ka sãm fe zuo tul nzob ká'a pie ni vi re mbay ká puoruo bulu naari David na! Hozana! Naa písiri Ngerɛwuru ká kaw nulue!»

† *Báy tiikake na, Hozana na baa mii, «Ngerɛwuru, mu vi sɔ buru!» Báy sewke taa Zezu laa lɛ, bayke baa mii, «Naa písiri Ngerɛwuru!»*

<sup>11</sup> Zezu tji Zuruzalem a kal a rii bil \*hul kãni Ngerɛwuru. Ka kɔ-kóm rie fal-ɛ gbuk a ngãa ferri riw bele ká kal na. Falɛ ku lɛ, ka tji a se ba Betani báy led nduobal-eri ká duo fal-ɛ sídî na, bay ji lɛ, síe ti mbãa ro.

### Zezu fad nzum

(Mat 21.18-19)

<sup>12</sup> Nzaaruo kɔ ká ba tibie na, Zezu báy led nduobal-eri i tji saa Betani í se faa, lɛ, kɔn se ni. <sup>13</sup> Lɛɛ, ka mbi nun-ɛ a kɔ puu nzum mbjw munu báy vayke ka do lew. Ka se sãw-ɛ bay zîŋ lereke hãne bay sɔŋa. Zadka'a se sãw-ɛ na báyji lɛ, lereke mbjw tiya; ba vayke hɔy, bay ji lɛ, ba few líeke ya báy. <sup>14</sup> Báyji lɛ, Zezu baa hã puu nzum na mii: «Nzob mbjw ti sɔŋa lere bo mbãa mgbaŋ.» Lɛɛ, led nduobal-eri laa bay ká'a baa na.

### Zezu nii nzob fe híeri ká bil hul kãni Ngerɛwuru

(Mat 21.12-17; Luk 19.45-48; Zãa 2.13-22)

<sup>15</sup> Falɛ ku lɛ, Zezu báy led nduobal-eri i tji Zuruzalem, lɛ, ka rii a se bil mgbaŋ ká \*hul kãni Ngerɛwuru do dí a tii sãw nii nzob dáb fe híeri báy bari ká i se dí bay hie fe na. Ka kira tutakra bari nzob kyu kɔ lariri báy kariŋ-gaw nzob hie kãy beɔferi zuo nzãri nzãri. <sup>16</sup> Ka ala faa hã nzob mbjw kal báy soba be ká bil hul kãni Ngerɛwuru na ya. <sup>17</sup> Falɛ ku rɔɔ, ka fere nzobri fe a baa mii: «Ngerɛwuru baa ta-taŋ ká bil mbede be mii: “Hul bi na i díka ba hul dáa nzaa bay kere nzobri ká sãw puo bari boɔ boɔ riw bele ††,” roo lɛ, baari na ì fere ni ba pyy nzob riibari.»

<sup>18</sup> Zadka \*ngerɛnzob fe poyri báy \*nzob fére nzobri bol kusolri laa bayke na munu báyji lɛ, i nzaa faa bay ika Zezu. Tusueke lɛ, hie daa ri, bay ji lɛ, fe ká'a fere ruo nzobri na tuku ri riw bele ha ri kaw yer. <sup>19</sup> Zadka zad ba lãw na báyji lɛ, Zezu báy led nduobal-eri i tji saa ngerɛpuo na ku í zɔl.

### Nzum ká Zezu fad ni na huɔ wũɔ

(Mat 21.20-22)

<sup>20</sup> Nzaaruo kɔ ká Zezu báy led nduobal-eri i do kal faa ba tibie piɛɔ na, i kɔ puu nzum na huɔ wũɔ tji sãw-ɛ.

<sup>21</sup> Báyji lɛ, law Piyer ker se tul bay ká Zezu baa hã puu nzum pola na a baa hã Zezu mii: «Mbay, mu kɔ-kóm mú kɔ! Puu nzum ká mù fad ni na huɔ wũɔ do ku!»

<sup>22</sup> Lɛɛ, Zezu mbi bay a baa hã led nduobal-eri mii: «Mì baa ha rì ta-taŋ ba tusue kɔ. Í daa law-rì ka bo tul Ngerɛwuru! <sup>23</sup> Zadka nzob baa hã kuo key na mii: “Mu myu ká zad ni key a mú zo bo maambii,” rɔɔ nzobke mãy bay ká bil law-ɛ ya, a daa law-ɛ bo tul fe ká'a baa bayke na lɛ, Ngerɛwuru a haŋa ni feke na. <sup>24</sup> Sãwke mi-ni ze, mî baa ha rì: ferri riw bele ká ì vbi báy nzaa bay kere na, ndad bay dáa law-rì bo dí í baa mii, ì zîŋ feke na ro, lɛ, Ngerɛwuru a haŋa rì feke na. <sup>25</sup> Rɔbay, zadka ì do siya í daa nzaa bay kere, rɔɔ ì kɔ ká ì do báy bay zîŋ nzob lɛ, ndad bay haŋa rì nda buma ka zîŋ ni. Be ndaw rɔɔ, Bãa baari ká kaw nulue na, a ndãka buma ká tul fe kãya baari na zîŋ rì ndaw báy. <sup>26</sup> [Roo lɛ, zadka ì nda

†† Ezay 56.7; Zeremi 7.11.

buma ziŋ nzobri ká i daa k̄aya ziŋ rì na ya le, Bãa baari ká nulue na ti ndáka buma ziŋ rì ká tul fe k̄aya baari na ya ndaw pi.»]

### Báy faa ve ze Zezu dáake fe le?

(Mat 21.23-27; Luk 20.1-8)

<sup>27</sup> Zezu báy led nduobal-eri i yji í se Zuruzalem ba k̄i rɔbay. Zadka Zezu h̄ari bil mgbay ká \*hul k̄ani Ngerewuru do dí na báyji le, \*ngerenzob fe poyri báy \*nzob fére nzobri bol kusolri, rɔɔ báy ngerɛ Zibri ndaw na, i vi luo-ε <sup>28</sup> í vbi ni bay mii: «A ve ze mbi nzaa h̄a mù ndaw rɔɔ mù dáake fe niri key le? Mase, nzob ve ze h̄a mù faa dáake le?» <sup>29</sup> Lεε, Zezu yjiŋra báy bay ha ri mii: «Mì vbika rì bay mbjw h̄oy bay kóko. Zadka i yjiŋra báy bayke h̄a mì le, mì kíe rì nzob ká mbi nzaa h̄a mì dáake fe niri key na. <sup>30</sup> Dáa tul nzobri nduo mbii ká Z̄aa daa na w̄aa, uru saa luo Ngerewuru mase, uru saa luo nzobri h̄oy le? Í yjiŋra báy bayke h̄a mì laa.» <sup>31</sup> Báyji le, i tii saw máy bay ká sakra k̄i mii: «Náa báari mina ro le? Zadka náa yjiŋrari báy bay h̄a ni mii, uru saa luo Ngerewuru le, a yji a vbi naari mii, bay ji ndaw rɔɔ náa dáari law naari bo tul bay ká Z̄aa baa na ya le?» <sup>32</sup> A zadka náa yjiŋrari mii, uru saa luo nzobri le, a doko mina le?» Tusueke le, i daa h̄e ruo nzobri, bay ji le, nzobri riw bele ko Z̄aa ba nzob ȳaŋa bay saa nzaa Ngerewuru tusueke. <sup>33</sup> Báyji le, i yjiŋra báy bay h̄a Zezu mii: «Buru ko ya.» Lεε, ka yjiŋra báy bay ha ri mii: «Munu zu le, nda-ndad! Bi h̄oy kara, mì ti kíe rì nzob ká mbi nzaa h̄a mì dáake fe niri key na ya ndaw.»

### Law bay ká se tul nzob pedri ká law-ri ndaya

(Mat 21.33-46; Luk 20.9-19)

**12** Fale ku le, Zezu tii saw baa bay ha ri báy faa law bay a baa mii: «Nzob mbjw munu mgbay wáa a maa para puuri do dí, a te kpaŋ gbi gbi kiri dí gbuk, a tie luɔ mbjw do dí bay dúɔke lere puu na, rɔɔ a mbuo fe ga-gaŋ do bil wáa h̄a nzob kóɔkeri kaw dí †. Fale le, ka pɔŋ pedke zuɔ nduo nzob pedkeri káa f̄aa ri na, bay haŋa bo few hóro lere puu na vi le, i wál taa beri a í pɔŋ taa bari. Fale ku rɔɔ a zɔl a se varu. <sup>2</sup> Zadka few hóro lereke na vi báyji le, nzob wáa na pie led káw be mbjw se luo nzob pedkeri na bay ȳaŋa lereke ká do bay tul beri na. <sup>3</sup> Roo le, nzob pedkeri na i mgbay led káw be na, í ndaka ni wɔb wɔb, í nii ni zɔl nduo-ε h̄oy soli taŋ haŋa ni fe. <sup>4</sup> Lεε, nzob wáa na pie led káw be k̄i rɔbay se luo-ri. Báyji le, be na, i ndaka tul-e wɔb wɔb ndaw, a í rad ni. <sup>5</sup> Nzob wáa na pie led káw be k̄i rɔbay. Báyji le, be na, i i ni. Ka yji a pie led káw be k̄iri ngji bamba, le, i dara ri faa mbjw munu ndaw: i ndaka nzob h̄aneri, a í i nzob h̄awri. <sup>6</sup> Lεε, nzob wáa na ti báy led káwri mbãa, ba vi-e káa ko ni ba nzob nun-ε ro ze t̄ŋ. Ka pie ni ba ŋɔ fal ba luo-ri, a ker ká bil law-ε mii, i h̄e vu beri na.

† Ka zad ni key na, fe ká nzob wáa maa na, Kuori ko feke ya. Led Izarayeli ze dí ba viye. Ba vay fe ká uo a lie goriyo goriyo a do zuba ká i dí ba rezin. Ba fe pay bari ká i s̄y lereke, a í dáake him ndaw. Ká bil Mbede Ngerewuru na, zadka i baa bay se tul viye le, h̄ane ba fe ká i maa do bil wáa, a h̄ane laa le, ba led Izarayeli k̄i s̄uo-ri ká Ngerewuru ko-kóm ba tul-ri, a hii bay haŋa lere bari do dí.

<sup>7</sup> Roo le, zadka nzob pedkeri na mbi nun-ri í ko vu nzob wáa na báyji le, i baa bay ká sakra k̄i mii: «Í ko, nzob káa mgbay fe pile na zu! Náa séri náa v̄aa íri ni bo, náa pɔŋri fe pile na ba taa naari.» <sup>8</sup> Roo, í v̄aa mgbay led na í i ni, a í vbu ni bo fal wáa na.» <sup>9</sup> Báyji le, Zezu vbi ri bay mii: «A munu ku w̄aa, nzob wáa na a dáa mina le? Káa v̄aa ika nzob pedkeri na, a h̄a wáa na h̄a nzob k̄iri. <sup>10</sup> Bay ká do bil mbede Ngerewuru key na w̄aa, i k̄i ya báy le? Bayke baa mii:

“Tisaw ká nzob mbúo hulri vbu bo bisuy na, yji a vi ba tisaw kere ká kal tul tisaw h̄awri pavbad, a ba tisaw tigb̄aa hul taa tusueke.

<sup>11</sup> Feke ku na ba ped dáa Ngerembay, a ba fe ká ndad bamba bay kóko ††.”

<sup>12</sup> Báyji le, \*ngerenzob fe poyri báy nzob fére nzobri \*bol kusol Zibri, rɔɔ báy ngerɛ Zibri ndaw na, i nzaa faa bay mgbay Zezu, bay ji le, i ko ndaw, law bay káa baa na, ka t̄ŋke ri taŋ. Roo, í pɔŋ ni í zɔl, bay ji le, i h̄e ruo nzobri.

### Fe Ngerewuru báy fe Mbay Sezar

(Mat 22.15-22; Luk 20.20-26)

<sup>13</sup> Fale ku le, i pie Farizi h̄aneri báy Zib h̄aneri ká i zuɔ fal Mbay \*Erod ha ri kaw lakun Zezu bay nzaa nzi-ε báy faa vbiw. <sup>14</sup> Ze í vbi ni mii: «Mbay, buru ko ndaw, bo na mù baa s̄uo bay. Mù ȳaa k̄er bay nzob mú dáake fe ya, bay ji le, bo na mù baa bay ziŋ nzob taŋ náa nun nzob, a mú fere nzobri tusue bay ká se tul fe dáa ká rii law Ngerewuru. Mu baa h̄a buru laa. W̄aa, \*bol kusol naari h̄a faa bay haŋa nzob puo larimbuo h̄a Mbay Sezar mase, h̄a faa ya le? Ndad bay púo larimbuo h̄a ni mase, ndad bay púo h̄a ni ya le?»

<sup>15</sup> Lεε, Zezu ko bay huo bari na ndaw a vbi ri mii: «W̄aa, bay ji ndaw rɔɔ, i nzaa nzaa-i bay mgbay ká báy bay le? Í mbi lari na mbjw i víke h̄a mì ko.» <sup>16</sup> Báyji le, i mbi lari na í víke h̄a ni, le, ka vbi ri mii: «Tul nzob, báy riŋ nzob ká i vbie do lari key na w̄aa, ba nzob ve zu le?» Lεε, i yjiŋra báy bay h̄a ni mii: «Ba Mbay Sezar.»

<sup>17</sup> Báyji le, Zezu mbi bay a baa ha ri mii: «Munu zu le, ferri ká do bay tul Mbay Sezar le, i h̄a Sezar, a ferri ká do bay tul Ngerewuru laa le, i h̄a Ngerewuru.» Lεε, bay káa yjiŋra ha ri na tuku ri ha ri kaw yer.

### Vbiw ká bay tul t̄ji nzobri saa luɔ hud

(Mat 22.23-33; Luk 20.27-40)

<sup>18</sup> Fale ku le, Sadusi h̄aneri i vi luo Zezu bay vbika ni bay. Ba bari \*Sadusiri na ze i ker í baa mii, nzob hu le, ti t̄ji saa luɔ hud ya. Báyji le, i vbi ni bay mii: <sup>19</sup> «Mbay, \*Moyze daa \*bol kusol do bil mbede h̄a naari mii, zadka nzob do báy ȳu-ε, rɔɔ a hu a pɔŋ máy be taŋ mbonke nzob le, ndad bay haŋa ȳu-ε na ka ȳaa máy pile na, a mbonke nzob a k̄ɔɔke m̄iri ȳu-ε ká hu na.

<sup>20</sup> Be ze, nzob báy ȳu-eri tul-ri t̄ɔɔ say, le, ngerɛ led na ȳaa máy a hu taŋ mbonke nzob. <sup>21</sup> T̄ɔŋɔ fal-ε nzob ndeke dí sidike ȳaa máy pile be na, a hu taŋ mbonke nzob na rɔbay. Led ndeke dí sayke na kara do munu na ndaw. <sup>22</sup> Nzobri ká tul-ri t̄ɔɔ say na, i ȳaa máyke na

†† Simri 118.22-23.

yaa riw bele, í hu tan mbonke nzob. Ká fal huđ bari ku riw bele na, máy na kara ví hu ndaw. <sup>23</sup> A munu ku waa, sieke ká nzobri tji saa luɔ huđ na, nzob ve ká sakra bari ku na, máy na a bá taa be le, bay ji le, bari ká tul-ri tɔɔ say riw bele na, i yaa ni yaa báy zad bari riw bele.» <sup>24</sup> Ro, Zezu baa ha ri mii: «Baari na i wuru faa; a waa ì kɔ feke kɔ le woo? Bay ji le, bay ká do bil mbede Ngerewuru na, ì laa ya ndaw, a í kɔ hyrusuo Ngerewuru ya ndaw pi. <sup>25</sup> Tusueke le, síe ká nzobri tji saa luɔ huđ na, wɔrari báy máyri i ti yaaŋa kɔ ya, roo le, i doko munu ba leđ nzaaped Ngerewururi ká nulue. <sup>26</sup> A bay ká se tul nzobri ká i tji saa luɔ huđ na waa, ì kji bay ká do bil mbede ká Moyze daa na ya le? Zadka Moyze baa bay se tul puu ká gbúda ká huu se dí ká bil law kɔr na, Ngerewuru baa ha ni mii: “Mì ba Ngerewuru \*Abaraham, Ngerewuru Izak, a mí ba Ngerewuru \*Zakob ndaw †.” <sup>27</sup> Munu zu le, Ngerewuru na ba Ngerewuru nzob káw báy kumnunri bo, ka ba Ngerewuru nzob huđeri ya ††. Baari na, ì wuru faa mak mak ba tusue.»

### Ngere bol kusol

(Mat 22.34-40; Luk 10.25-28)

<sup>28</sup> Nzob mbjw munu ká ba \*nzob fére nzobri bol kusolri ká laa máy bay bari a kɔ Zezu ká yijira báy bay báy zadɛ ha \*Sadusiri na báyji le, ka soro ba lakun-ε a vbi ni mii: «Bol kusol ha ze ba ngerɛke kal hawri riw bele le?» <sup>29</sup> Lεε, Zezu baa ha ni mii: «Mu kɔ, \*bol kusol ká ba ngerɛke kal hawri riw bele na ze do key: “Izarayɛlri, ì te suku-rì í laa!

Ngerembay Ngerewuru naari na,  
be huo-ε kekkek hɔy ze ka ba Ngerembay.

<sup>30</sup> Ngerembay Ngerewuru bo na,  
mù hii ni báy bil law-ari riw bele ndaw,  
para nun sùo-ri riw bele ndaw,  
kér bay bori riw bele ndaw,  
ɔɔ báy hyrusuo-ri riw bele ndaw pi †.”

<sup>31</sup> Bol kusol ndeke dí sidike ze do key  
“Mù hii kɔ-ɔ munu ká sùo-ɔ bo kɔ ††.”

Bol kusol kɔ ká kal be niri ká sidí key na tiya.»

<sup>32</sup> Báyji le, nzob fére nzobri bol kusol na baa ha Zezu mii: «Mbay, zadɛ zu. Bay ká mù baa na ba sùo bay kɔ! Ngerewuru huo-ε kekkek hɔy ze ba Ngerewuru bo, wuru kɔ ká nde ni nde na tiya. <sup>33</sup> Munu zu le, nzob ha ha le, ka hii Ngerewuru báy bil law-eri riw bele, kér bay beri riw bele ndaw, ɔɔ báy hyrusuo-eri riw bele ndaw pi. Ka hii kɔ-ε munu ká sùo-ε be kɔ. Dáa fekeri ku na kal haŋa \*fe poy ká i tay báy huu ha Ngerewuru, báy fe poy hawri riw bele na.» <sup>34</sup> Zadka Zezu laa bay káa yijira báy faake na báyji le, ka baa ha ni mii: «Mù do dí ya bay haŋa Ngerewuru ka re mbay ká tul-a.» Falɛ ku le, nzob mbjw zɔŋ faa bay vbika ni bay na mbãa.

† Tji kele 3.2-6. †† Nzobri ká i ba taa Ngerewuru, munu ká Abaraham ndaw, Izak ndaw, ɔɔ Zakob ndaw na, ze i hu na hu hɔy kara, para nun sùo-ri na kaw báy kumnun baŋɔɔ. Be ze, Ngerewuru na ba Ngerewuru bari baŋɔɔ. † Kjiŋa bol kusol ba sidike 6.4-6.  
†† Soro ped dáa Leviri 19.18.

### Krisi báy David

(Mat 22.41-46; Luk 20.41-44)

<sup>35</sup> Zezu do fére nzobri fe ká bil \*hul kani Ngerewuru. Báyji le, ka vbi ri mii: «Daa mina ɔɔ \*nzob fére nzobri bol kusolri baa mii, \*Krisi, nzob ká Ngerewuru waa bay pie ni ví yaa nzobri na, ka ba vu bulu Mbay \*David le woo? <sup>36</sup> Ì kɔ, Mbay David ká Tem Law Pie nda faa pol-e na baa sùo-ε kɔ mii:

“Ngerewuru Ngerembay baa ha Ngerembay bi mii:  
‘Mu ví káw tunduo hodo bi kpuru  
maa báy haŋa mì haw yum ká tul nzob tul ngani bori  
ha ri do ba fe dáa bal-a zuo dí ††.”

<sup>37</sup> Mbay David kɔ sùo-ε na dí Krisike na ba Ngerembay. A munu ku waa, daa mina ɔɔ Krisi na a yji a ba vu bulu Mbay David ndaw le woo?» Lεε, ruɔ nzobri ngji bamba laa bay Zezu na báy suoriya.

### Fe dáa kaaya nzob fére nzobri bol kusolri

(Mat 23.1-36; Luk 20.45-47)

<sup>38</sup> Zezu fere nzobri fe a baa mii: «Ì nze báy sùo-rì bay tul \*nzob fére nzobri bol kusolri ká i hii bay nduo maa-gari ká pì-pie yul bay haŋarika ha nzobri hii soko korma korma ha ri ká zad ruɔ ká nun nzobri, <sup>39</sup> í nzaa zad káw riŋ dika ká do pola ká bil hul mbú kɔri báy zad kaw ngereri ká nam fe sum suoriya bay kaw dí. <sup>40</sup> I yaa fe máy síeri kpakla kpakla riw bele, ɔɔ í yji í daa nzaa bay kere pì-pie bay haŋa nzobri kɔ le, i písike ri. Nzobkeri ku na, Ngerewuru a dáa ri kɔ seke fe ngji bamba.»

### Máy síe mbjw ha fe tunduo ha Ngerewuru

(Luk 21.1-4)

<sup>41</sup> Falɛ ku le, Zezu kaw siri maa báy zad búo lari ká bil \*hul kani Ngerewuru, a kɔ nzobri ká i vi bay dáa lari zuo bil huo fe ha Ngerewuru. Nzob feziŋari ngji bamba vi daa lari ngi-ngji zuo dí. <sup>42</sup> Lεε, máy síe mbjw munu ká ba kyku ví daa soli sidí hɔy ká ba vu lari nzik nzik na zuo dí. <sup>43</sup> Báyji le, Zezu dí leđ nduobal-eri a baa ha ri mii: «Ì kɔ key! Mì baa ha ri ta-taŋ ba tusue kɔ, máy síe key ká kyku bamba na, ka ha lari kal nzob hawri riw bele ká i vi daa lari bari zuo bil huo fe key, <sup>44</sup> bay ji le, nzob hawri riw bele na, i wal feziŋa bari ká maa ri mgbak mgbak na í ha. Roo le, máy key ká feri riw bele puo ni na, ka ha fe káa dóke bay hólke sùo-ε na lɔd bele ha Ngerewuru.»

### Zezu baa bay ká se tul bíe hul kani Ngerewuru

(Mat 24.1-2; Luk 21.5-6)

**13** Zadka Zezu tji saa bil \*hul kani Ngerewuru na, leđ nduobal-ε mbjw munu baa ha ni mii: «Mbay, mu kɔ-kóm mú kɔ bawda tisaw kereri ká ndađ ku! Mu kɔ hulri ká i ura ndađ key ku!» <sup>2</sup> Lεε, Zezu baa ha ni mii: «Mù kɔ bawda tisaw kereri ká i ũrake hulri na kɔ zu le? Nam haŋe le, tisawkeri key na ti tɔŋ mbjw káy tul kɔ ya. Nzobri gáy ri riw bele zuo siri.»

†† Simri 110.1.

### Feri ká'a kál pola ܟܟ ܟܟ bie nam ká tusiri a vika

(Mat 24.3-14; Luk 21.7-19)

<sup>3</sup> Zezu se a kaw tul kuo ká riñ-ε ba Oliviye, ká do maa báy \*hul kani Ngerewyuru. Báyji le, Piyer, Zak báy Zaa, ܟܟ Andere ndaw na, bari huo-ri ze i kaw ziñ ni fi mbijw í vbi ni bay mii: <sup>4</sup> «Mu baa hã buru laa, síe hãa ndaw ܟܟ fe niri key na a vika le? Rɔbay, fe ji ndaw ܟܟ a kál a kie buru nam ká fe niri riw bele a víke na le?» <sup>5</sup> Báyji le, Zezu tii saw baa bay ha ri mii: «Ì nze báy sùo-ri bay hanja nzob mbijw mini kara ka úla ri ya. <sup>6</sup> Nzobri ví ngji bamba báy riñ-i í baa mii: “Ba bi ze mì ba \*Krisi, nzob ká Ngerewyuru waa bay píe ni ví yãa nzobri na.” I úla nzobri ngji bamba. <sup>7</sup> Zadka í láa soro bay ruyri ká nzobri ruu kî ká lakun-ri, a í laa soro ruyri ká nzobri ruu kî dí dí ndaw na le, ì hã sùo-ri ka tɔ ya, bay ji le, ndad bay hanja fe niri key na ka tji ndaw ܟܟ! Roo le, ba síe ܟܟ bie nam ká tusiri key ya ܟɔbay. <sup>8</sup> Nzobri ká saw puo bari mbijw, i úru bay rúu ziñ nzobri ká saw puo kîri bod. Nzobri ká bil puoruo mbijw, ì úru bay rúu ziñ nzob puoruo kîri. Tusiri a lán yik yik báy zad zad ndaw, kɔn luye a líe báy zadri ndaw pi. Fekeri ku na a doko munu ba tiika nduo ká se máy nzob bay hanja ni ka mbonj. <sup>9</sup> Roo le, baari na, ì kɔ sùo-ri báy kere ndaw ܟܟ! Nzobri mgbaka ri bay pɔñ ri bo nduo nzob kúnj sal bayri, i ndaka ri báy ndoy dɔñ ká bil \*hul mbú kî Zibri ndaw. I fãa ri bay dáa ri kaw pol nzob réke tul puori ndaw, pol mbay luyeri ndaw bay tul-i, a le, ká zade ku na ì baa nasi bay ká se tul-i na ha ri. <sup>10</sup> Do nun ka-káa Bay Kere hã nzobri ká saw puo bari bod bod na riw bele ha ri laa pola ndaw ܟܟ, ܟܟ bie nam ká tusiri na ka vi báy. <sup>11</sup> A zadka í mgba ri bay dáa ri kaw pol nzob kúnj sal bayri le, ì hã law-ri ka nzaa ri bay tul bayri ká i vãa baa na ku ya. Ká zade ku hɔy, ì baa bay ká Ngerewyuru ha ri. Bayke ku na, ti uru saa luu-ri ya, roo le, ba Tem Law Pie ze a dáa baykeri na zuc nzaa-ri ha ri baa báy. <sup>12</sup> Namke ku na, yu kîri mbika tul kî ha ri i ri ndaw, bãa ledri dáa munu ziñ vu bari ndaw, a ledri kara i úru ziñ nzob mbónj ri ha ri dáa bay huđ bo tul-ri ndaw. <sup>13</sup> Nzobri riw bele í fúy ri bay tul-i. Roo le, nzob ká mgba ngɔ-ñgɔñ kpuru tji gbyke le, Ngerewyuru a yãanja ni.»

### Fe seke a dáa nzobri ká Zude

(Mat 24.15-28; Luk 21.20-24)

<sup>14</sup> «Namke ku na ì kóko nzob ká i dí ni ba “Fe ĩm ká maa baa ya” kaw zad ká'a maa káw dí ya. (Nzob ká kji mbede key na le, ka laa sawke ta-tañ!) Zadka i kɔ munu na báyji le, bari ká i kaw kuđu zad ká Zude na, ndad bay hanja ri dúu ba tul kuori. <sup>15</sup> Nzob ká'a mgbaka tãram ká tul hul siya na †, ka ti dí bay vãa mbika fe ká hula ya ndaw, <sup>16</sup> a nzob ká'a doko wãa na ti yji se puo bay mbika maagari be ya ndaw pi. <sup>17</sup> Namkeri ku na, máyri ká i doko bil, báy máyri ká ledri áw wãn bari na, i kóko seke fe ngji bamba. <sup>18</sup> ĩ kódi Ngerewyuru bay hanja ferri key na, ka tji báy few lew ted ya! <sup>19</sup> Ká bil namkeri ku na, kóko seke fe ká'a tji tul nzobri na, a kál tul zad

† Zibri na, zadka i daa hul le, i daa tul-e aa rad rad do di ba zad mgbaka tãram bari.

pavbad. Úru saa nam ká Ngerewyuru dáake ferri riw bele kpuru tji vuri key na, kîri kóko seke fe ká mini na nzob kɔ ya ܟɔbay, ܟܟ bil namri ká'a vi vuku hɔy kara, nzob ti kóko kîri seke fe ká mini mbãa mgbanj. <sup>20</sup> A zadka Ngerembay mbi nzi-ε bay yjiñra namkeri ku na ba fal ya le, nzob mbijw mini kara ti káw báy kumnun ya. Roo le, namkeri ku na ka yjiñra ba fal bay tul nzob beri ká'a nan ri zuc bod ba taa be. <sup>21</sup> Zadka nzob baa ha ri mii: “Ĭ kɔ-kóm í kɔ \*Krisi, nzob ká Ngerewyuru waa bay píe ni ví yãa nzobri na, ka do zad ni key” mase “ka do lew,” le, ì daa law-ri ka bo dí ya, <sup>22</sup> bay ji le, nzobri ká i dí sùo-ri ba Krisi, báy nzobri ká i dí sùo-ri ba \*nzob yãanja bayri saa nzaa Ngerewyuru na, i tji í daa fe sanri báy ferri ká mba kóko bay úlake nzobri. Ze faa do dí le, nzobri ká Ngerewyuru nan ri zuc bod ba taa be na hɔy kara, i úla ri ndaw. <sup>23</sup> Munu zu le, baari na, ì nze báy sùo-ri! Mì baa bayke riw bele ha ri ro.»

### Síe yji Vu Nzob

(Mat 24.29-31; Luk 21.25-28)

<sup>24</sup> «Ká bil namkeri ku, ká fal kóko seke feke ku na, síe a doko guu ndaw, few ti híe mbãa ndaw, <sup>25</sup> mbaymawri tiika saw gáy saa tumbam ndaw, ܟܟ hyurusuori ká i do tumbam kara i lán yik yik ndaw pi. <sup>26</sup> Báyji le, nzobri kóko mì bi \*Vu Nzob ká mì ví saa nulue ká bil síi mbam báy bawda hyurusuo, báy riñ díka. <sup>27</sup> Bi na, mì píe led nzaaped biri ha ri se báy tji zadri ká niñ ká tusiri key bay mbú nzobri ká mì nan ri zuc bod ba taa bi na, saa fi mbije mgba gby zad ká fi mbini.»

### Fe fére ká se tul puu nzum

(Mat 24.32-35; Luk 21.29-33)

<sup>28</sup> «Ĭ laa máa bay ká se tul puu nzum na, a í fére fe ká dí! Zadka ì kɔ ܟܟ nzaa tɔykeri luu vay a do rék rek le, ì kɔ ta-tañ mii, nzaa bura mbam do dí ya ro zu. <sup>29</sup> Do faa mbijw munu ndaw, zadka ì kɔ fe niri key na tji le, ì kɔ ndaw mii, bi \*Vu Nzob na, mì do dí ya deb bay ví; mì do faa hul ro. <sup>30</sup> Mì baa ha ri ta-tañ ba tusue kî: nzobri ká timbede key na, i ti huka riw bele ya hɔy ze fe niri riw bele key na a tji. <sup>31</sup> Tumbam báy tusiri na a kál hñn bele. A roo le, bay biri na ti kál ya mgbanj.»

### Ngerewyuru huo-ε hɔy kɔ síeke

(Mat 24.36-44)

<sup>32</sup> «Bay ká se tul namke mase saw síeke ká bi \*Vu Nzob mì yji bay ví na, nzob mbijw mini kara kɔ ya. Led nzaaped Ngerewyururi ká nulue ya ndaw, bi Vu Nzob kara ya ndaw; ba Bãa huo-ε hɔy ze kɔ. <sup>33</sup> Munu zu le, ì kɔ sùo-ri báy kere ndaw ܟܟ! Ĭ káw báy nzaa bal-ri kekeke, bay ji le, namke ká'a vika na ì kɔ ya. <sup>34</sup> Do munu ba nzob ká do seke ba varu ká'a pɔñ fe beri zuc nduo led káw beri. Nzob hã hã le, ka hã ni ped ká maa bay hanja ni ka daa. Ka baka nzob kóko faa hul bay hanja ni ka káw báy nzaa bal-ε. <sup>35</sup> Munu zu le, ì káw báy nzaa bal-ri kekeke, bay ji le, nam ká ngerenzob puo a yji a vi na, ì kɔ ya. Kɔ ya le, ká'a vika báy nzaa láw, mase báy nzaa zad buo, mase báy tuo ká ka-káa, mase báy tibie kara, ì kɔ ya ndaw. <sup>36</sup> Zadka'a tji tul-ri mbuda le,

kɔkɔ ká'a zín rì ká tul nam! <sup>37</sup> Bay ká mì baa ha rì key na, mì baa hã nzobri riw bele: ì káw báy nzaa bal-rì kekeke!»

### Mbayri nzaa faa bay mgbaka Zezu

(Mat 25.1-5; Luk 22.1-2; Z̄a 11.45-53)

**14** Nam tòn sidi hɔy ro bay haɲa ri daa \*nam suoriya t̄ji saa bil koy báy \*nam suoriya maapa ká i daa taɲ fe hew fe na báyi le, \*ngereenzob fe poyri báy nzob fére nzobri \*bol kusol Zibri i nzaa faa ba law bay mgbaka Zezu bay ika ni. <sup>2</sup> Lɛɛ, i baa hã k̄i mii: «Ndaɲ bay mgbaka ni ká síe nam fe s̄um suoriya ya, ká ruo nzobri mgbaka í uru zinj naari.»

### Máy ká daa num zuo tul Zezu

(Mat 26.6-13; Z̄a 12.1-8)

<sup>3</sup> Zezu na do Betani luo nzob ká i di ni ba Simɔn nzob kp̄jri. Zadka'a kaw nzaa fe s̄um na báyi le, máy mbijw rii tul-ri ká hula báy guma ká i daa báy tisaw ká riɲ-ɛ ba *alabastre* ká num mbaa di. Numke ku na riɲ-ɛ ba *nar* ká b̄ɛ f̄y b̄y b̄y, a taɲ k̄arara ká larike ngɔɲ bamba. Ro, a haw nzaa guma numke na a kuna tɔlɔl zuo tul Zezu. <sup>4</sup> Lɛɛ, nzob h̄ɛri ká i kaw di na, law-ri se ri ha ri baa bay ká sakra k̄i mii: «Úwaa! Bay ji nd̄aw rɔɔ máy key na biɛ num na munu le? <sup>5</sup> Ba fe ká nzob hie ba pola zu le, a zinj larike maa lari ped mbiimbam mbijw bay haɲa nzob kykuri.» Ze, í baa bay zinj máy na ngɔ-ngɔɲ. <sup>6</sup> Báyi le, Zezu baa ha ri mii: «Í p̄ɔɲ ni dekeke! Bay ji nd̄aw rɔɔ ì yɔklɔ ni mini key le? Fe ká'a daa zinj mi key na, ba fe kere ká ndaɲ bamba tasiri. <sup>7</sup> Í kɔ, nzob kykuri na, i doko zinj rì baɲguo kpaɲara. Ze bo ì hii daa kere zinj ri le, faa do hɔy ì daa. A roo le, bi na, mì ti doko zinj rì baɲguo ya. <sup>8</sup> Máy na, fe ká maa daa ni ze ka daa. Ka kuna num ká b̄ɛ f̄y b̄y b̄y na zuo tul-i pola nd̄aw rɔɔ bay haɲa ri v̄ɔroke mì báy. <sup>9</sup> Mì baa ha ri ta-taɲ ba tusue k̄i: zadri riw bele ká tusiri key ká i ka-káa Bay Kere ká di na, i loko soro fe ká máy key daa na, bay haɲa nzobri k̄erke bay se tul-e.»

### Zudas hii bay mbika tul Zezu

(Mat 26.14-16; Luk 22.3-6)

<sup>10</sup> Báyi le, Zudas Iskariyod, be ká'a ba nzob mbijw ká sakra led nduobal-eri ká duo fale sidi na se luo \*ngereenzob fe poyri bay léke faa bay p̄ɔɲ Zezu bo nduo-ri. <sup>11</sup> Zadka i laa bayke na munu báyi le, i daa suoriya í waa zinj ni bay haɲa ni lari. Ro, Zudas tii s̄aw nzáa faa bay k̄ɔkɔ s̄aw síe ká'a máa bay p̄ɔɲke Zezu bo nduo-ri na.

### Zezu s̄u fe s̄um nam suoriya t̄ji saa bil koy zinj led nduobal-eri

(Mat 26.17-25; Luk 22.7-14,21-23; Z̄a 13.21-30)

<sup>12</sup> Titire nam ká i dáake suoriya maapa ká taɲ fe hew fe na, ba nam ká i ike baduri í púoke fe hã Ngerembay í dáake fe s̄um suoriya t̄ji saa bil koy. Lɛɛ, led nduobal Zesuri vbi ni bay mii: «Zad hã ze mù hii haɲa buru se di búru v̄a leke fe s̄um suoriya t̄ji saa bil koy na hã mù le?» <sup>13</sup> Báyi le, Zezu pie led nduobal-eri sidi a baa ha ri

mii: «Í se ngerepuo ká Zuruzalem. Ká zadɛ ku na ì zinj w̄ara nzob mbijw sob tinay mbii, le, ì se fal-ɛ. <sup>14</sup> Hul ká'a rii di na, ì baa hã nzob hulke na mii, "Mbay baa mii, w̄a, bil hul ká beri káw di báy led nduobal beriri bay s̄uɲa fe s̄um suoriya t̄ji saa bil koy na do hã le?" <sup>15</sup> Lɛɛ, ká'a k̄ie rì hul k̄y tul k̄i mbijw ká bil-e aa rad rad ká i leke ferri riw bele zeb zeb zuo di báy zadɛ ro na. Zadɛ ku na ze, ì léke fe s̄umri na ká di bay haɲa náa s̄uri.» <sup>16</sup> Báyi le, led nduobal-eri na i zɔl í t̄ji ngerepuo í v̄a zinj ferri riw bele báy zadɛ munu ká Zezu baa ha ri na. Ze í leke fe s̄um suoriya na ká di.

<sup>17</sup> Zadka síe riɲ bele na, Zezu báy led nduobal-eri ká duo fale sidi na i se í t̄ji bil hulke na. <sup>18</sup> A zadka i kaw nzaa tutakra fe s̄um, í do s̄uɲa fe na báyi le, Zezu baa ha ri mii: «Mì baa ha ri ta-taɲ ba tusue k̄i: nzob mbijw ká sakra baari ká s̄u fe zinj mì key na, a mbika tul-i.» <sup>19</sup> Báyi le, led nduobal-eri daa síe riw bele í tii s̄aw vbi-ka ni bay mbijw mbijw báy zadɛ bari riw bele mii: «Ba bi ya na maa?» <sup>20</sup> Lɛɛ, Zezu yij̄ra báy bay ha ri mii: «Ba nzob mbijw ká sakra baari ká duo fale sidi key ká mby nduo fe s̄um zinj mì. <sup>21</sup> Ba tusue, bi \*Vu Nzob na, mì hu-ka munu ká i baa bayke do bil mbede Ngerewuru se tul-i. Roo le, k̄ɔkɔ seke fe taa minake ze a doko bay tul nzob ká mbi tul bi Vu Nzob na le! Nzobke ku na, mbón̄ ni ya ndaɲ mba mbón̄ ni.»

### Zezu báy led nduobal-eri kaw nzaa fe s̄um law mbijw

(Mat 26.26-30; Luk 22.14-20; 1Kɔ 11.23-25)

<sup>22</sup> Zadka i do s̄uɲa fe na báyi le, Zezu mbi maapa a daa taambɔl hã Ngerewuru nd̄aw rɔɔ, a haw a hã led nduobal-eri a baa ha ri mii: «Í ȳa; be ni key na, ba nay-suo-i zu.» <sup>23</sup> Fale ku le, ka ȳi a mbi kobo, a daa taambɔl hã Ngerewuru, rɔɔ a ha ri nzo báy zadɛ bari riw bele. <sup>24</sup> Ka baa ha ri mii: «Be ni key na ba sím s̄uo-i zu. Ba sím bi ká'a úo zuo siri bay sínke \*sáka kuni ká Ngerewuru saa zinj nzobri nḡji bamba. <sup>25</sup> Mì baa ha ri ta-taɲ ba tusue k̄i: mì ti nzɔkɔ mbii lere puu na mbãa, kp̄uru maa báy nam ká mì nzɔkɔke taa fie zinj rì báy nam ká Ngerewuru a réke mbay ká tul nzobri na.» <sup>26</sup> Fale ká i di sim nam suoriya í písike Ngerewuru na báyi le, i zɔl í v̄a kaw tul kuo ká riɲ-ɛ ba Olivie.

### Zezu baa bay ká tul máy bay Piyer

(Mat 26.31-35; Luk 22.31-34; Z̄a 13.36-38)

<sup>27</sup> Báyi le, Zezu baa hã led nduobal-eri mii: «Baari na ì p̄ɔɲ mì riw bele munu ká i daa bayke do bil mbede Ngerewuru mii: "Mì ika nzob k̄ɔkɔ badu, le, baduri na i zékre k̄i kperke kperke báy zadɛ riw bele †." <sup>28</sup> Roo le, zadka mì t̄ji saa lu huf na, mì v̄a giyaɲ rì ká kudu zadɛ ká Galele.» <sup>29</sup> Báyi le, Piyer baa hã ni mii: «Ze nzob h̄wri riw bele p̄ɔɲ mù hɔy kara, bi na mì ti p̄ɔɲ mù ya.» <sup>30</sup> Lɛɛ, Zezu yij̄ra báy bay hã ni mii: «Mì baa hã mù ta-taɲ ba tusue k̄i: vuri, ká bil suɲ key na, pola rɔɔ bay haɲa tuo ka-káa ba sidi le, bo na mù máy bay ká tul-i faa bal ba say mii, mù kɔ mì ya.» <sup>31</sup> Roo le, Piyer gede bayke báy h̄urusuo mii: «Ze bay haɲa mì hu na zinj mù

† Zakari 13.7.

hɔy kara, mi ti mɔy bay ká tul-a ya!» A le, led nduobal-ε hɔwri riw bele na i baa faa mbɔw munu ndɔw.

### Zezu dɔa nzaa bay kere ká Gesemane

(Mat 26.36-46; Luk 22.39-46)

<sup>32</sup> Falɛ ku le, Zezu báy led nduobal-eri i tji zad mbɔw munu ká riŋ-ε ba Gesemane. Báyji le, Zezu baa ha ri mii: «Í káw zad ni key, a bi le, mi séke bay vɔa dɔa nzaa bay kere.» <sup>33</sup> Zezu hɔ Piyer báy Zak báy Zɔa i se ziŋ ni. Lɛɛ, law-ε tii sɔw seke ni ri i fe ká se bay mɔ-miira mini key, a hɔɛ dɔa ni zikiki. <sup>34</sup> Ka baa ha ri mii: «Mì kɔ seke fe ká bil law-i maa huɔ. Í káw zad ni key báy nzaa bal-ri kekeke.» <sup>35</sup> Ka se ndji munu ba pola a kii rad a naa siri a kod Ngerewuru bay haŋa bo, zadka faa do di le, seke fe ká'a doko bay tul-e na ka dɔa ni ya. <sup>36</sup> Ka baa mii: «Báa, fe ká mba mù mba na tiya. Fe seke ká'a dɔa mi key na, mu hɔ ni ka do di di ziŋ mi, roo le, mu dɔa fe ká law-a ze hii bo, fe ká law-i ze hii ya.»

<sup>37</sup> Falɛ ku le, ka yi a se luo led nduobal-eri ká say na, le, ka ziŋ ri ká tul nam. Ro, a tuma ri a baa hɔ Simɔn Piyer mii: «Simɔn, mù na-nam le woo? Mù maa káw siya sɔw síe mbɔw ya hɔy le woo?» <sup>38</sup> Í káw báy nzaa bal-ri kekeke í dɔa nzaa bay kere, ká bay líe bo bil nzaa úla. Ká bil law nzob na law hiiya dɔa kere ze mbaa di gbɔy gbɔy, roo le, hɔrusuo-ε maa ya.»

<sup>39</sup> Ka naa sùo-ε na rɔbay a vɔa kod Ngerewuru munu ká'a dɔa pola na báy. <sup>40</sup> Báyji le, ka yi a ví ziŋ led nduobal-eri na rɔbay ká tul nam, bay ji le, nam hii nun-ri dik dik báy. Lɛɛ, i kɔ bay ká bay yiŋra hɔ ni ya. <sup>41</sup> Zádka'a yi saa zad dɔa nzaa bay kere faa bal ba sayke na báyji le, ka baa ha ri mii: «Í na-nam rɔbay í mgba tɔram sùo-ri keke? Maa ro; sɔw síe ká i pɔŋke bi \*Vu Nzob bo nduo nzob feyɔari na vi ro. <sup>42</sup> Í úru siya náa séri! Í kɔ-kóm í kɔ nzob ká'a mbika tul-i na do key.»

### I mgba Zezu

(Mat 26.47-56; Luk 22.47-53; Zɔa 18.3-12)

<sup>43</sup> Zadka Zezu do báa bay kɔb báy na báyji le, Zudas ká ba nzob mbɔw ká sakra led nduobal-eri ká duɔ fal-ε sídi na, tji báy ruɔ nzobri ká i vi báy maamiiri báy puuri gbiri gbiri do nduo-ri. Ba \*ngerenzob fe poyri báy \*nzob fére nzobri bol kusolri báy ngerɛ Zibri ze pie ri se. <sup>44</sup> Zudas, nzob mbika tul Zezu na, ka leke bay ziŋ ruɔ nzobri a baa mii, fe ká beri dɔa bay haŋa ri kóke ni na ze do key: «Nzob ká mi mgba ni girik mí ɔw nzi-ε le, ba be ká i hii na zu. Í mgba ni í kɔɔ ni hɔ ni se ziŋ ri.»

<sup>45</sup> Ví Zudas ká munu hɔy le, ka soro ba lakun-ε a baa hɔ ni mii: «Mbay!» Lɛɛ, ka mgba ni girik a ɔw nzi-ε. <sup>46</sup> Ro, nzob hɔwri dɔa so tul Zezu kuruk í mgba ni. <sup>47</sup> Lɛɛ, nzob mbɔw ká sakra bari ká do zadɛ na, naa maamii hɔr a téke suku led káw ngerenzob fe poy luye na mbekɛd bo bisuy. <sup>48</sup> Báyji le, Zezu mbi bay a baa ha ri mii: «Í tji báy maamiiri báy puuri gbiri gbiri bay mgbaka mi ri i fe ká mi ba dɔmbirim nzob le woo!» <sup>49</sup> Namri riw bele na mi do ziŋ ri mí fere ri fe ká bil \*hul kɔni Ngerewuru, le, i mgba mi ya. Roo le, fekeri tji munu bay haŋa bay ká do bil mbede Ngerewuru na, ka do munu báy zadɛ.» <sup>50</sup> Be nu ku báyji le, led nduobal-eri

riw bele pɔŋ ni, a í zuɔ dul had bele. <sup>51</sup> Lɛɛ, led kuban mbɔw munu rie gari nam hɔy do sùo-ε a séke fal Zezu. Báyji le, i lie mgbaka ni. <sup>52</sup> Roo le, ka pɔŋ gari nam be na ba nduo-ri a duu sùo-ε hɔy nduɔdi.

### Ngerɛ Zibri kuŋ bay bo tul Zezu

(Mat 26.57-68; Luk 22.54-55,63-71; Zɔa 18.13-14,19-24)

<sup>53</sup> I se báy Zezu ká luo \*ngerenzob fe poy luye, le, i mby ngerenzob fe poyri riw bele, ngerɛ Zibri báy \*nzob fére nzobri bol kusolri ndɔw ká di. <sup>54</sup> Lɛɛ, Piyer na dii fal Zezu di báy salke daka daka kpuru a tji bil mgbɔn ngerenzob fe poy luye na. Ká zadɛ ku na, ka kaw a nyu huu ziŋ nzob kóɔ zadri.

<sup>55</sup> Báyji le, ngerenzob fe poyri báy kudu nzob kúŋ sal bay luye ká luo Zibri na riw bele, i nzaa faa bay dɔa bay bo tul Zezu bay ika ni. Roo le, i ziŋ bay mbɔw ká bay dɔa bo tul-e ya. <sup>56</sup> Tusueke le, nzobri ngji bamba i kud bay zuɔ nzaa Zezu, le, bay bari na zuɔ kɔ ya. <sup>57</sup> Báyji le, nzob hɔneri uru í kud bay zuɔ nzi-ε mii: <sup>58</sup> «Buru laa bay ká nzi-ε mii, beri bíe \*hul kɔni Ngerewuru ká nzob mbuo báy nduo-ε. A nam say hɔy le, beri dɔa kɔ ká nduo nzob dɔa ya.» <sup>59</sup> Roo le, ká tul bay na ku hɔy kara, bay bari zuɔ kɔ ya wɔm. <sup>60</sup> Báyji le, ngerenzob fe poy luye na uru siya ká sakra nzobri a vbi Zezu mii: «Bay niri ká nzob niri mbi bo tul-a key na wɔa, mù ti yiŋra báy bay mbɔw ya hɔy le?» <sup>61</sup> Lɛɛ, Zezu mgba nzi-ε do di a baa bay mbɔw ya. Báyji le, ngerenzob fe poy luye na vbi ni bay ba kɔ rɔbay mii: «Wɔa, mù ba \*Krisi, nzob ká Ngerewuru waa bay píe ni ví yɔa nzobri na le? Ngerewuru ká nzobri pisi ni na wɔa, mù ba vi-e le woo?» <sup>62</sup> Lɛɛ, Zezu yiŋra báy bay hɔ ni mii: «Zadɛ zu; mi ba be na kɔ, le, bi \*Vu Nzob na baari riw bele na, i kóɔ mi kaw tunduo hodo Ngerewuru Nzob Hɔrusuo. Rɔbay, i kóɔ mi ká mi ví saa nulue ká bil síi mbam.» <sup>63</sup> Báyji le, ngerenzob fe poy luye na go gari be kɔ sùo-ε tɔr a baa mii: «Káy! Náa vbikari nzob nasi bay kɔri bay dáake mina báy le?» <sup>64</sup> Bay niri ká'a baa a tɔirike Ngerewuru na, i la-laa. Wɔa, i ker mina le?» Lɛɛ, nzobri riw bele na dɔa bay bo tul-e í baa mii: «Bay mgba tul-e, a dɔa fe ká maa huɔ.» <sup>65</sup> Be nu ku ro, nzob hɔneri tii sɔw sɔ-sɔmi zuɔ nun-ε, í siŋ nun-ε báy vay gari, í nda ni gúk guk í baa hɔ ni mii: «Baa hɔ buru laa; kíe buru nzob ká nda mù key!» Ro, nzob kóɔ zadri na, i nda ha-la nun-ε kpɔy kpɔy.

### Mɔy bay Piyer ká tul Zezu

(Mat 26.69-75; Luk 22.56-62; Zɔa 18.15-18,25-27)

<sup>66</sup> Piyer kaw bil mgbɔn kɔb hɔy le, led mɔy mbɔw munu ká sakra led káw \*ngerenzob fe poy luye na tji bil mgbɔn na. <sup>67</sup> Zadka'a kɔ Piyer do nɔy huu báyji le, ka ngɔa ni zii a baa hɔ ni mii: «Bo kara mù se ziŋ Zezu, ledban ká Nazared na ndɔw.» <sup>68</sup> Lɛɛ, Piyer mɔy a baa mii: «Mì kɔ ya. Bay ká mù baa key na, mi tɔa láa kpuy.» Falɛ ku le, ka uru a tji saa nzaa mgbɔn na ndji munu, [le, tuo ka-káa.] <sup>69</sup> Roo le, led mɔy na kɔ ni a tii sɔw báa bay na rɔbay hɔ nzobri ká i do zadɛ na mii: «Ledban key na, ka ba nzob mbɔw ká sakra bari ku.» <sup>70</sup> Lɛɛ, Piyer yiŋ a mɔy bay ba kɔ rɔbay. Falɛ ku ndji hɔy le, nzobri ká i

do zadε na, i baa hɔ ni mii: «Ba tusuε, mù ba nzob mbjw ká sakra bari ku, bay ji lε, mù ba nzob ká kudu zad ká Galele.» <sup>71</sup> Báyji lε, Piyer tii sɔw háa hud mii: «Mi hu mak mak! Ledban ká ì baa bay be hɔ mì key na, ká nun Ngerewuru lε, mì kɔ ni ya!» <sup>72</sup> Lεε, ká zadε ku hɔy, tuo ka-káa faa bal ba sidike. Lεε, Piyer ker se tul bay ká Zezu baa hɔ ni pola mii: «Pola rɔɔ bay haɲa tuo ka-káa ba sidí lε, mù máy bay ká tul-i faa bal ba say mii, mù kɔ mì ya na.» Báyji lε, ka tji báy rew bɔɔk bɔɔk.

### Zezu kaw pol Pilad

(Mat 27.1-2,11-14; Luk 23.1-5; Zɔa 18.28-38)

**15** Báy tibie piεd hɔy, \*ngerenzob fe poyri báy ngerε Zibri báy \*nzob fére nzobri bol kusolri, rɔɔ báy kudu nzob kún sal bay luye ká luo Zibri bele na, i mbu kɔ bay mbika nzaa-ri bay dáa fe zɔɲ Zezu. Báyji lε, i ha ri mgba ni í siɲ ni í séke ni hɔ Pilad. <sup>2</sup> Ro, Pilad vbi Zezu mii: «Bo kɔ ze, mù ba mbay Zibri kélε?» Lεε, Zezu yijra báy bay hɔ ni mii: «Be kɔ ze mù baa ku.» <sup>3</sup> Fale lε, ngerenzob fe poyri daa bayri ngji bamba zuo tul-e. <sup>4</sup> Báyji lε, Pilad yji a vbi ni bay rɔɔbay mii: «Mù ti yijra báy bay ya lε? Bayri riw bele ká i daa bo tul-a key na wɔa, mù la-laa kɔ zu lε?» <sup>5</sup> Lεε, ka yijra báy bay mbjw hɔ ni ya, hɔ bayke ku na tuku Pilad hɔ ni kaw yer.

### I kun bay hud bo tul Zezu

(Mat 27.15-26; Luk 23.13-25; Zɔa 18.39-19.16)

<sup>6</sup> Ká bil mbiimbamri mbjw mbjw riw bele na, zadka \*nam suoriya tji saa bil koy vi báyji lε, ruo nzobri vɔa vbi Pilad hɔ ni tina nzob mbjw ká hul sal ha ri. <sup>7</sup> A lε, sewke ku na, nzob mbjw riɲ-ε ba Barabas naa hul sal báy nzobri ká i tji ká tul nzob rewpuori, a í i nzob mbjw. <sup>8</sup> Báyji lε, ruo nzobri se luo Pilad, a í tii sɔw vbika ni ferí ká'a daa banɲuɔ ha ri na. <sup>9</sup> Lεε, Pilad yijra báy bay ha ri mii: «Wɔa, ì hii bay haɲa mì tina Zezu, mbay baari Zibri na ha rì lε?» <sup>10</sup> Ka vbi ri munu, bay ji lε, ka kɔ ndɔw, ba fe dáa sere ze \*ngerenzob fe poyri pɔɲke Zezu nduo nduo-ε. <sup>11</sup> Báyji lε, ngerenzob fe poyri na, i suru tigbɔa ruo nzobri bay haɲa ri kod Pilad hɔ ni ka tí-na Barabas ze ka hɔ bari. <sup>12</sup> Lεε, Pilad mbi bay a vbi ruo nzobri ba kɔ mii: «Wɔa, hɔa ji ze ì hii bay haɲa mì daa zɔɲ nzob ká ì di ni ba mbay Zibri na lε?» <sup>13</sup> Báyji lε, i daa fe báy nzaa-ri ba kɔ gɔm í baa mii: «Ber ni do tul puu say hud!» <sup>14</sup> Lεε, Pilad vbi ri mii: «A ku wɔa, kɔaya ji rɔɔ ka daa lε?» Báyji lε, i guu fe báy nzaa-ri gúrum mgba mgba ba siya mii: «Ber ni do tul puu say hud!» <sup>15</sup> Munu ká Pilad hii bay dáa fe hɔ sùo ruo nzobri rii ri na, ka tina Barabas ha ri, a hɔ nzob yum beri nda Zezu báy ndoy dɔɲ rad rad. Fale ku ndɔw rɔɔ, a pɔɲ ni ha ri vɔa ber ni do tul puu say hud báy.

### Nzob yumri siε Zezu

(Mat 27.27-31; Zɔa 19.2-3)

<sup>16</sup> Nzob yumri na i séke báy Zezu ká bil boro mbay nzob réke tul puo na, a í di kudu nzob yumri riw bele na mbu kɔ zɔɲ ri ká di. <sup>17</sup> I nduo ni maagari mbay ká sji hola hola. I kan ngatukru ba taguba mbay rɔɔ í mbi guba tul-e. <sup>18</sup> Fale ku rɔɔ i tii sɔw hii soko hɔ ni mii:

«Soko woo, mbay Zibri!» <sup>19</sup> Ro í zɔd tul-e báy ngasikri rad rad, í sɔ-sɔami tob tob zuo nun-ε; í huku siri ká pol-e, í diɲ tul-ri munu ká i káwke pol mbay. <sup>20</sup> Zadka i siε ni kpuru maa ri na báyji lε, i naa maagari mbay ká sji hola hola na, í yji í nduo ni gari beri ndɔw rɔɔ, í tji ke ni ba nzaa zad bay bér ni do tul puu say hud.

### I ber Zezu do tul puu say hud

(Mat 27.32-44; Luk 23.26-43; Zɔa 19.17-27)

<sup>21</sup> Nzob mbjw, puo be do Sirɛn, riɲ-ε ba Simɔn, ka ba baa Alezandere báy Rufusi, uru saa puo bisuy a do kali báy faa na ku. Báyji lε, nzob yumri mgba ni í haa ni yɔa puu say hud Zezu na a sob. <sup>22</sup> Lεε, i séke ni ba zad ká riɲ-ε ba Gɔlgota, márake lε baa mii, zad tunɲuo tul. <sup>23</sup> Ká zadε ku na, i hii bay haɲa ni him ká i zukri báy fe zɔɲke ká i di ba *mir* na hɔ ni nzo. Roo lε, ka nzo ya. <sup>24</sup> Fale ku lε, i ber ni do tul puu say hud, a í leke kɔ gari beri í daa dji dji bay kóko fe ká nzob hɔa hɔa a zɔɲ. <sup>25</sup> Sɔw síe ká i bérke ni do tul puu say hud na, maa báy síe ká uru ndji ba siya. <sup>26</sup> Mbede hud ká i ber do tul-e na, kie nzobri bay hud ká i daa bo tul-e. Mbedeke ku na baa mii: «Mbay Zibri.» <sup>27</sup> I ber dɔmbirimri sidí do tul puu say hudri ndɔw ká lakun Zezu. Nzob mbini do tul puu say hud kɔ ká tunduo hodo be, a nzob mbie laa lε, do tul puu say hud kɔ ká tunduo gel be. <sup>28</sup> [Be munu rɔɔ, bay ká do bil mbede Ngerewuru na, ka do munu báy zadε. Bayke baa mii: «Nzobri kji ni do sakra dɔmbirimri.»] <sup>29</sup> Nzobri ká i kal ká zadε ku na, i rad ni í téke tul-ri boko boko í baa mii: «Hɛε! Bo ká mù hii gbúr \*hul kɔni Ngerewuru, a nam say hɔy lε, mù mbúo kɔ do zadε na, <sup>30</sup> mu yɔa sùo-ɔ bo kɔ, a mú di saa tul puu say hud na ku hɔ buru kɔ!» <sup>31</sup> Ngerenzob fe poyri báy \*nzob fére nzobri bol kusolri, i siε ni faa mbjw munu na ndɔw ká sakra kɔ mii: «Ka yɔa nzob hɔwri, roo lε, ka maa bay yɔaɲa sùo-ε be kɔ ya!» <sup>32</sup> Ndad bay haɲa be \*Krisi, mbay \*Izarayel na, ka di saa tul puu say hud na timbedε key hɔ buru kɔ! Zadka buru kɔ ro lε, be rɔɔ buru dáa law buru bo tul-e báy!» A nzobri ká i ber ri do tul puu say hud ká lakun Zezu na, i rad ni ndɔw.

### Hud Zezu

(Mat 27.45-56; Luk 23.44-49; Zɔa 19.28-30)

<sup>33</sup> Báy síe ká do law tul na, fe guba nun síe hɔ zad do gbukru kpuru maa báy síe ká fere sùo-ε. <sup>34</sup> Síe ká fere sùo-ε na báyji lε, Zezu baa bay báy bawda kusol-e belɛɲ mii: «*Eloy, Eloy, lama sabatani!*» Báy nzaa bay naari lε, baa mii: «Ngerewuru bi! Ngerewuru bi! Bay ji ndɔw rɔɔ mù pɔɲ mì lε?» <sup>35</sup> Nzob hɔneri ká i do zadε ká i laa kusol-e ká mgba belɛɲ na i baa mii: «Ì laa! Ka di \*Eli!» <sup>36</sup> Báyji lε, nzob mbjw ká sakra bari ku duu a vɔa dɔɲ mbii fe sùuke zuo vay gari ká nzo mbii nzo, a siɲ do nzaa ngasikri, rɔɔ a zuda hɔ Zezu bay haɲa ni ka nzo a baa mii: «Ì giyaɲ náa kóri! Wɔa, Eli na a ví díra ni saa tul puu say hud na lε?» <sup>37</sup> Báyji lε, Zezu daa fe belɛɲ, lε, law-ε ví tuo.

<sup>38</sup> Be nu ku lε, gari ká kún bil \*hul kɔni Ngerewuru na saka tɔr saa siya kpuru mgba siri gbaa. <sup>39</sup> Zadka ngerenzob yum ká do pol Zezu ká'a kɔɔ ni na kɔ kji



huɗ ká Zezu hu na báyyi le, ka baa mii: «Ledban key na ba Vu Ngerewuru ba tusue kiji!»

<sup>40</sup> Máj hãneri i do zaɗe ku ndaw, i do di di í ko feri ká kal na deke. Ká sakra bari ku na, Mari ká puo be do Madala ndaw, Mari máa Zoze báy Zak ká ba led kuban ndaw, rɔɔ Salome ndaw pi. <sup>41</sup> Bari na ze i se fal Zezu í daa ped hã ni báy namri ká'a dõke kudu zaɗ ká Galele na. Máj kiji ngi-ngiji ká i uru saa Galele í se zinj Zezu kpyuru se ngerewuru Zuruzalem na, i do zaɗe ku ndaw.

### I daa Zezu bo luɗ huɗ

(Mat 27.57-61; Luk 23.50-56; Zãa 19.38-42)

<sup>42</sup> Nam ká Zezu hu na ba nam ká do pol \*nam mgbaka tãram Zibri, ká i lãeke fe sum bay tul namke na. Munu ká zaɗ ba lãw ro na báyyi le, <sup>43</sup> Zezeb ká puo be do Arimate na vi. Be na ka ba ngerẽ Zibri ká bil kudu nzob kún sal bay luye, ká i hje ni bamba. Be kara ka giyan nam ká Ngerewuru a ví réke mbay ká tusiri key na nzokdo. Báyyi le, ka mgbaka sũo-ẽ ngɔ-ngɔɔ ba wãra nzob, a se luɔ Pilad a vbi ni huɗ Zezu bay vóro. <sup>44</sup> Zaɗ-ka Pilad laa mii, Zezu hu-hu na báyyi le, tuku ni, ze a di ngerenzob yum a vbi ni mii: «Zezu na hu bole di di ro le?» <sup>45</sup> Zaɗka'a laa bay ká nzaa ngerenzob yum ká baa hã ni mii, Zezu hu ro na báyyi le, ka pɔɔ faa hã Zezeb mbi huɗ na. <sup>46</sup> Báyyi le, Zezeb se a vãa hie gari pie ká ndaɗ bamba a víke a ðira huɗ Zezu saa tul puu say huɗ a kãarika ni. Fale ku le, ka mbi a vãa daa bo huɔ tisaw ká i kperẽ ba luɗ huɗ ba tãw, rɔɔ a ha ri giri bawda maa tisaw, a mbiike dib do di. <sup>47</sup> Lẽẽ, Mari ká puo be do Madala báy Mari máa Zoze na, i ko zaɗ ká i daa huɗ Zezu na bo di.

### Zezu tji saa luɗ huɗ

(Mat 28.1-8; Luk 24.1-12; Zãa 20.1-10)

**16** Zaɗka \*nam mgbaka tãram Zibri kal na báyyi le, Mari ká puo be do Madala, báy Mari máa Zak, rɔɔ báy Salome ndaw na, i se í vãa hie numri ká bãre fu bũy bũy bay séke bay daa zuɔ tul huɗ Zezu. <sup>2</sup> Tibie ká síe dimasi ká síe tji mbuu na báyyi le, máyri na i se ba tupal, <sup>3</sup> le, i baa bay ká sakra kiji mii: «A wãa, a ve ze a giri maa tisaw ká mbii nzaa huɔ na ba zaɗ kiji a pɔɔ faa hã naari le?» <sup>4</sup> Zaɗka i mbi nun-ri í ko-kóm ba baɗi na báyyi le, i ko bawda maa tisaw na giri bo fi mbjw ro. <sup>5</sup> Báyyi le, i se í ri luɗ huɗ na, le, i ko led kuban mbjw ká nduo maagari ba pie kaw fi hoɗo. Lẽẽ, hje daa ri ngiji bamba. <sup>6</sup> Báyyi le, led kuban na baa ha ri mii: «Ì hje ya! Ì nzaa Zezu ká Nazareɗ, be ká i ber ni do tul puu say huɗ. Ka tji saa luɗ huɗ a kaw báy kumnun; ka ti zaɗ ni ya. Ì ko-kóm í ko zaɗ ká i daa ni bo di na ze do key.» <sup>7</sup> Ì se bo í vãa baa hã Piyer báy led nduobal Zezu hãwri mii,

ka se bay vãa giyan ri ká kudu zaɗ ká Galele. Be ze ba zaɗ ká Ì kók ni ká di munu ká'a baa ha ri pola na!»

<sup>8</sup> Báyyi le, máyri na i tji saa luɗ huɗ na, í duu di di báy tupal na, bay ji le, hje daa ri ngiji bamba a í to dek dek. Hje ká daa ri na ha ri baa bayke hã nzob mbjw ya.

### Zezu zinj Mari ká Madala

(Mat 28.9-10; Zãa 20.11-18)

<sup>9</sup> [Fale ká Zezu tji saa luɗ huɗ ba tibie pied ká síe dimasi na báyyi le, ka tji tul Mari ká Madala pola, be ká'a nii temndayari tɔɔ say ká tul-e. <sup>10</sup> Mari na se a kiji bayke na hã bari ká i do zinj ni ká í daa síe í kaw báy rãw. <sup>11</sup> Lẽẽ, zaɗka i laa bayke ká'a baa mii, Zezu kaw báy kumnun ká beri ko ni báy nun beri na báyyi le, i daa law-ri bo tul bay be na ya.

### Zezu zinj led nduobal-eri ká tul-ri sidí

(Luk 24.13-35)

<sup>12</sup> Fale ku le, Zezu kie sũo-ẽ báy faa kiji bod, a tji tul led nduobal-eri ká tul-ri sidí ká i do séke ba vu puo ká bisuy. <sup>13</sup> Bari na, i yji í kiji bayke hã led nduobal-ẽ hãwri. Lẽẽ, i daa law-ri bo tul bay bari na ya ndaw.

### Zezu zinj led nduobal-eri ká tul-ri duɔ fale mbjw

(Mat 28.16-20; Luk 24.36-49; Zãa 20.19-23; Ped 1.6-8)

<sup>14</sup> Fale ku báyyi le, Zezu tji tul led nduobal-eri ká duɔ fale mbjw ká i kaw nzaa tutakra bay sɔɔ fe. Ka uru zinj ri bay law-ri ká i daa bo tul-e ya ndaw, bay law-ri ká ngɔɔ ká í do tul bay báa bari ká mii, bari ko ni báy kumnun ro na ya ndaw pi. <sup>15</sup> Báyyi le, ka baa ha ri mii: «Ì se báy zaɗri riw bele ká tusiri key, í ka-káa Bay Kere hã nzobri riw bele. <sup>16</sup> Nzob ká daa law-ẽ bo tul-i, a daa tul-e nduo mbii le, Ngerewuru a yãaɔa ni. A nzob ká daa law-ẽ bo tul-i ya laa le, Ngerewuru a daa bay bo tul-e. <sup>17</sup> Lẽẽ, bari ká i daa law-ri bo tul-i na, fe saɔri ká i daa hã nzobri ko na ze do key: i nii temndayari báy riɔ-i ndaw; i báa nzaa fieri ndaw. <sup>18</sup> Zaɗka i mgbaka sɔy báy nduo-ri, mase i nzo sãwpuu huɗ kara, feke ti daa ri seke mbjw ya; i daa nduo-ri bo tul nzob suoseremri, le, i vãa báy kere kiyaw kiyaw ndaw.»

### Zezu se ba nulue

(Luk 24.50-53; Ped 1.9-11)

<sup>19</sup> Fale ká Ngerembay Zezu baa bay munu ha ri na báyyi le, Ngerewuru naa ni se nulue a hã ni kaw tunduo hoɗo be. <sup>20</sup> Lẽẽ, led nduobal-eri se í ka-káa Bay Kere báy zaɗri riw bele. Ngerembay sad zinj ri báy pedri ká i daa. Báy faa fe daa saɔri na, nzobri ko mii, bay bari na ba tusue kiji.]

# Luku

## Bay ká se tul feri ká do bil mbede ni key

Mbede key na baa ha nzobri mii, Zezu ba Nzob Yaaŋa Nzobri ká Ngerewuru waa bay píe ni ha ni yaa led Izarayelri. Ba led Izarayelri huo-ri hoy ya, roo le, ka ba nzob yaaŋa saw nzobri riw bele. Soro bay feri ká Luku daa do bil mbede key na, ruokeri do maa ki bay bay ká do bil mbede Matiye bay mbede Marki. Roo le, bay faa nzáara sawke le, nzob daa mbede key na, daa bay kiri ngi-ngji zuo di, munu ká soro bay mbona Zezu ká'a tina bay nzi-ε lem lem, kuban ká hu ká Zezu ha ni yji a kaw bay kumnun ndaw, soro bay ká se tul Zase ndaw, roo soro bay nzobri ká Zezu zinj ri ká faa Emayus ndaw pi. Robay, ka daa law bay kiri zuo di ndaw, munu ká law bay ká se tul nzob law kere ká Samari, bay law bay ká se tul led ká tji, roo a yji a ví zuo zinj bi-ε. Zezu na ko nun sie nzobri. Ka daa law kere zinj nzob semri, zinj nzobri ká i do bil kóko seke fe ndaw, nzobri ká i daa nun-ri tuo sie ndaw, roo nzob kykuri ndaw pi. Ká bil mbede key riw bele na, nzob maa bay zinj suoriya ká tul ví Zezu Nzob Yaaŋa Nzobri ndaw, ká tul yum ká'a haw ká tul hurusuo ngeretemndaya ndaw pi.

## Maa bayri ká do bil-e

Mbona Zaa Batis bay taa Zezu: 1-2

Peɗ daa Zaa Batis: 3

Peɗ daa Zezu, bay kaa bay be ká kuɗu zaɗ ká Galele: 4.1-9.50

Uru saa kuɗu zaɗ ká Galele kpuru mba Zuruzalem: 9.51-19.27

Bay Zezu ká baa zinj nzob túŋ ni ngerenri ká Zuruzalem: 19.28-20.47

Bie ká'a bóko tul Zuruzalem, bay sie yji Vu Nzob: 21

Kóko seke fe Zezu, tji be saa luɗ huɗ, bay zol be ba nulue: 22-24

## Luku hii soko ha Tiyofil

**1** Soko bo Tiyofil ká mù ba nzob luye. Nzobri ngji bamba i nzaa faa í daa mbede í kji ke feri ká kal ká sakra buru na bay zaɗe. <sup>2</sup> Nzobri ká i ko fekeri bay nun-ri titire dekre ká í vi ba nzob ka-kaa Bay Kere na, i kji fal fekeri bay nzi-ε riw bele ha buru laa. <sup>3</sup> Be mini ze, bi kara mi ko ba fe ká ndaɗ bamba bay daa mbede ki bay kji ke feri ká kal bay nzi-ε lem lem na ha mù bo Tiyofil nzob luye, bay ji le, mi vbi saw fekeri ká kal bay titire dekre na riw bele, mi ko bay zaɗe ta-taŋ ngid bele. <sup>4</sup> Mi daa mini key bay haŋa mù yaa bay ká i fere mù pola na ka ba sùo bay.

### Led nzaaped ká nulue baa bay mbona Zaa Batis

<sup>5</sup> Sew ká \*Erod re mbay ká tusiri Zibri ká kuɗu zaɗ ká Zude na bayji le, nzob mbijw munu ba \*nzob fe poy, riŋ-ε ba Zakari. Ká sakra nzob fe poyri na, ka kaw zinj kuɗu nzob taa Abiyari. Riŋ máy be ba Elizabeth, vu bulu \*Arŋ, ngerenzob \*fe poy ká piɗke lew. <sup>6</sup> Bari sidi bele na, i ba nzobri ká i daa fe bay zaɗe ká nun Ngerewuru, í daa vu mbom bo tul \*bol kusol Ngerembay í hie bol nzi-ε bay zaɗe riw bele. <sup>7</sup> Leε, i mbon led ya, bay ji le, Elizabeth na se suo. Bari sidi bele na i di táw bamba ro.

<sup>8</sup> Nam mbijw munu kuɗu nzob Zakariri i do daa peɗ bari ká pol Ngerewuru, le, Zakari kara do daa peɗ be ká pol-e ndaw. <sup>9</sup> Munu ká ba fe saw bari nzob fe poyri

na, i daa dji dji í náake ni do boɗ bay haŋa saw sie daa nzaa bay kere na vi le, ka nduo a se bil hul kani Ngerembay, a uu fe ha bare fu bý bý ha Ngerewuru. <sup>10</sup> Zadka saw sie ká'a do úuke fe ká bil hula na vi bayji le, ruo nzobri riw bele mby tul ki í kaw kele í daa nzaa bay kere. <sup>11</sup> Bayji le, led nzaaped Ngerembay mbijw ká nulue tji tul Zakari a do pol-e ká fi hodo \*tu-takra uu fe na. <sup>12</sup> Zadka Zakari ko ni na bayji le, ha hie daa ni a to gbalá gbalá. <sup>13</sup> Bayji le, led nzaaped ká nulue na baa ha ni mii: «Zakari, mu hie ya, bay ji le, fe ká mù koɗ Ngerewuru bayke na toɗo bo suk-e. Elizabeth ká ba máy bo na, a mbón led wara nzob, le, mù túu riŋ-ε ba Zaa. <sup>14</sup> Ka'a bá fe bawda suoriya bo, a nzobri ngji bamba i daa suoriya bay tul mbona be ndaw, <sup>15</sup> bay ji le, a bá bawda nzob ká nun Ngerewuru. Ka ti nzo ko him yijke ya ndaw, him hay ká yij ya kara ka ti nzo ko ya ndaw. Tem Law Pie ze a mbáa bil law-ε gbay gbay bay dol be ká'a doke bil mi-ε koɗ hoy na. <sup>16</sup> Be na, a haŋa led Izarayelri ngji bamba tasiri yji í se fal Ngerembay Ngerewuru bari na. <sup>17</sup> Ka'a seke pol Ngerembay bay léke faa be. Fe daa beri bay kér bay beri, a doko bay hurusuo munu ká taa \*Eli, nzob yaaŋa bay saa nzaa Ngerewuru. Ka'a léke law ba ledri bay vu bari bay haŋa ri zuo zinj ki mbijw hoy ndaw, a leke law nzob mbaka nzaari, a ha ri yaa nun nzem nzob fe daa bay zaɗeri ká nun Ngerewuru ndaw pi. Ka'a daa munu a

lëkeke law nzobri ha ri dõke di ya báy vika Ngerembay.»

<sup>18</sup> Báyji le, Zakari yji a vbi led nzaaped ká nulue na mii: «Wáa, mì dáa mina rɔɔ mí kɔ bay ká mù baa hɔ̀ mì key na ba sùo bay le? Bay ji le, bi na, mì dí tɔ̀w ro, a mɔ̀y bi kara ba ngeremay ndaw pi.» <sup>19</sup> Lɛɛ, led nzaaped ká nulue yjiŋra báy bay hɔ̀ ni mii: «Bi na, mì ba Gabiriyel, nzob doko pol Ngerewuru bay dáa ped hɔ̀ ni. Ze ka píe mì bay haŋa mì ví baa Bay Kere key na hɔ̀ mù. <sup>20</sup> Ze mu laa: timbede key na kusol-a a mbii gbaŋ, mù ti máa baa bay ya kpyuru maa báy nam ká fekeri a ví na ndaw rɔɔ, mù baa bay na báy, bay ji le, mù daa law-a bo tul bay ká mì baa hɔ̀ mù na ya. Roo le, ferì ká mì baa bayke hɔ̀ mù na, sewke vi le, a doko munu.»

<sup>21</sup> Báyji le, sieke ku na, ruɔ nzobri ká i kaw kele na, i giyaŋ Zakari na kurum a hɔ̀ law-ri nzaa-ri bay tul káw ká'a kaw bil \*hul kani Ngerewuru hɔ̀ bole dí bamba na. <sup>22</sup> Zadka'a tji saa dí na báyji le, ka ziŋ faa ká bay baa bay ziŋ ri ya, a daa ba nduo-ɛ hɔ̀y ze ha ri a kaw ba mbiki. Lɛɛ, nzobri kɔ í baa mii: «Fe tina nun hɔ̀ Zakari ká bil hul kani Ngerewuru.»

<sup>23</sup> Zadka nam ped Zakari ɔ̀ na báyji le, ka yji a se puɔ. <sup>24</sup> Fal namkeri ku na báyji le, mɔ̀y be Elizabed na yaa bil, a myu bilke ku na ba few ndebe a baa mii: <sup>25</sup> «Í kɔ fe ká Ngerembay daa ziŋ mì na ze do key: timbede key na ka daa nun-ɛ bo tul-i, a naa fe ká daa sahoŋ bo nun-i ká sakra nzobri.»

### Led nzaaped ká nulue baa bay mbonja Zezu

<sup>26</sup> Bil ká'a do ndeke dí few yieke na báyji le, Ngerewuru pie led nzaaped ká nulue ká riŋ-ɛ ba Gabiriyel se puo ká Nazared kudu zad ká Galele, <sup>27</sup> luo mɔ̀y tikdi mbjw ká riŋ-ɛ ba Mari. Ka ba mɔ̀y mbana nzob mbjw munu ká riŋ-ɛ ba Zezeb ká ba vu bulu Mbay \*David. <sup>28</sup> Led nzaaped ká nulue na nduo a se zad ká Mari kaw dí a baa hɔ̀ ni mii: «Soko woo, bo ká Ngerewuru daa law kere ziŋ mù! Bo na, Ngerembay sad ziŋ mù.» <sup>29</sup> Zadka Mari laa bayke na ku báyji le, bil law-ɛ nzaa ni hɔ̀ ni baa ká bil law-ɛ mii: «Kjri soko ji ze mini key le?» <sup>30</sup> Báyji le, led nzaaped ká nulue na baa hɔ̀ ni mii: «Mari, mu hje ya, bay ji le, Ngerewuru daa law kere ziŋ mù. <sup>31</sup> Mu kɔ, mù yaaŋa bil bay mbón led wɔ̀ra nzob, le, mù túu riŋ-ɛ ba Zezu. <sup>32</sup> Ka'a bá bawda nzob, i díka ni ba Vu Ngerewuru ká nulue siya. Ngerembay Ngerewuru na, a dáa ni kaw tul karingaw mbay ká saw kani bul-e David. <sup>33</sup> Ka'a réke mbay ká tul led Izarayelri baŋguo kpadara wum. Puoruo be na, gbuke ti tiika ya.»

<sup>34</sup> Báyji le, Mari vbi led nzaaped ká nulue na mii: «Fe key na waa, a doko mina zu le? Bay ji le, mì naa ziŋ wɔ̀ra nzob ya báy.» <sup>35</sup> Lɛɛ, led nzaaped ká nulue na yjiŋra báy bay hɔ̀ ni mii: «Tem Law Pie a ví káw tul-a, a hurusuo Ngerewuru ká nulue siya na a guba tul-a báy tem be rididi. Sawke mini ze, led ká do bod ba taa Ngerewuru ká mù mbón ni na, i díka ni ba Vu Ngerewuru. <sup>36</sup> Rɔ̀bay, mu kɔ, Elizabed ká ba nzob ini bo ká'a dí tɔ̀w, ká i di ni ba máa suo na, ka do bil ba few yie ro. Bilke ku na a mbón ba led wɔ̀ra nzob, <sup>37</sup> bay ji le,

Ngerewuru na, fe mbjw mini kara mba ni ya.» <sup>38</sup> Báyji le, Mari baa hɔ̀ ni mii: «Mì ba led káw Ngerembay. Ndad bay haŋa ni ka daa ziŋ mì munu ká mù baa ká nzaa-a ku.» Fale ku báyji le, led nzaaped ká nulue na rɔ̀ŋ ni a zɔ̀l.

### Mari se luo Elizabed

<sup>39</sup> Bil namke ku hɔ̀y na, Mari uru vad a se ba puo ká do lakun kuori ká tusiri Zuda, <sup>40</sup> a nduo a se bil hul Zakari a vaa hii soko hɔ̀ Elizabed. <sup>41</sup> Zadka Elizabed laa kusol Mari ká hii soko hɔ̀ ni na báyji le, led ká naa bil-e na uru ndururu ndururu, le, Elizabed na kara Tem Law Pie mbaa bil law-ɛ gbay gbay, <sup>42</sup> a hɔ̀ ni baa bay báy bawda kusol-e beler mii: «Bo na, fe sɔ̀mi Ngerewuru do tul-a ká sakra mɔ̀y ky-ɔ̀ri. Led ká do bil-a hɔ̀y kara, fe sɔ̀mi do tul-e ndaw! <sup>43</sup> Máa Ngerembay bi ká vi bay kókɔ̀ mì key na waa, law kereke uru saa hɔ̀a rɔɔ, a vi tul-i mini key le, <sup>44</sup> bay ji le, zadka kusol soko bo tɔ̀dɔ̀ bo suk-i na, led ká do bil-i na uru ndururu ndururu báy bawda suoriya. <sup>45</sup> Suoriya ba taa bo ká mù daa law-a bo tul bay ká Ngerembay baa hɔ̀ mù na, bay ji le, fekeri na a doko báy zadɛ.»

### Sim ká Mari dí

<sup>46</sup> Báyji le, Mari baa mii:

«Mì sii gay Ngerembay!

<sup>47</sup> Bil law-i daa suoriya ngji bamba bay tul Ngerewuru, Nzob Yaaŋa mì.

<sup>48</sup> Bi ká mì ba led káw be taa mɔ̀yke hɔ̀y ká mí diŋ tul-i na, ka daa nun-ɛ bo tul-i.

Sawke mini ze, tii sawke vuri key kpyuru vaw na, nzobri riw bele i baa mii, bawda suoriya ba taa bi,

<sup>49</sup> bay ji le, Ngerewuru Nzob Hurusuo na daa ferì ká ndad bamba tasiri ziŋ mì.

Riŋ-ɛ taŋ kadaŋ,

<sup>50</sup> a kɔ nun síe nzobri ká i hje ni na mbiimbam báy mbiimbam baŋguo.

<sup>51</sup> Hurusuo nduo-ɛ na daa ferì ká ngɔ̀ŋ bamba tasiri.

Ka nii nzob siika sùori na ha ri duu kperke kperke.

<sup>52</sup> Ka nii mbayri ká tul karingaw mbay bari, a yji a ura tul nzobri ká i diŋ tul-ri.

<sup>53</sup> Ka hɔ̀ nzob kɔ̀nri fe kereri ngji bamba hɔ̀ bil-ri vbida kpad kpad,

a hɔ̀ nzob feziŋari zɔ̀l nduo-ri hɔ̀y soli.

<sup>54-55</sup> Ka ví ɔ̀ nzob ped beri ká i ba led Izarayelri na.

Ka ker se tul Abaraham báy vu bul-eri,

a mgba ini ziŋ ri baŋguo kpadara munu ká'a waa na, bo ka yjiŋra ri ya.»

<sup>56</sup> Lɛɛ, Mari na kaw ziŋ Elizabed maa few say ndaw rɔɔ, a yji a se puo báy.

### Mbonja Zaa Batis

<sup>57</sup> Zadka nam maa bay haŋa Elizabed mbon na báyji le, ka mbon ba led wɔ̀ra nzob. <sup>58</sup> Zadka nzob tul kpaŋ beri báy nzob ini beri kɔ bawda law kere ká Ngerembay daa ziŋ ni na báyji le, i daa suoriya ziŋ ni mbjw hɔ̀y.

<sup>59</sup> Zadka led na daa nam ndeke di tɔɔ sidike na báyii le, i vi bay \*kúnj ngori be, í hii bay túu riŋ bi-ε Zakari ze bo tul-e. <sup>60</sup> Roo le, mi-ε mbi bay a baa ha ri mii: «Ú-uu, munu ya. I túu riŋ-ε ba Zaa.» <sup>61</sup> Bari riw bele ká i do zadε na, i yijira báy bay hã ni mii: «Úwaa, bo na, nzob ini bo hãa ɔɔ, i tuu riŋ-ε mini key le?» <sup>62</sup> I yijí í fεre kóm bɔm ba luo bi-ε bay kóko wãa, riŋ jì ze ka hii bay túu hã ni le? <sup>63</sup> Báyii le, Zakari yijí a vbi ri tutakra dáa mbede. Leε, ka vbie fe do di mii: «Zaa ze ba riŋ-ε.» Zadka i kɔ munu na báyii le, bari riw bele na, zad bay zee ri sel. <sup>64</sup> Zadε ku hɔy, kusol Zakari na vuo bolon hã ni baa bay ba kɔ, a tii sãw pisi Ngerewuru.

<sup>65</sup> Báyii le, nzob tul kpaŋ bari riw bele ká i do zadε na, hje daa ri zikiki. A nzobri riw bele ká i daa puo ká lakun kuori ká kuđu zadke ká Zude na, i lo soro feri ká kal na. <sup>66</sup> Bari riw bele ká i laa bayke na, i kɔɔ do bil law-ri í baa mii: «Led key na wãa, a doko mina le?» Tusueke le, nduo Ngerembay do tul led na.

### Sim ká Zakari di

<sup>67</sup> Zakari, bãa led tupεŋ na, Tem Law Pie mbaa bil law-ε gbay gbay hã ni tɔnake bay ká'a yãa saa nzaa Ngerewuru na mii:

<sup>68</sup> «Mì pisi Ngerembay Ngerewuru naari led Izarayelri, bay jì le, ka kɔ-kóm ba tul nzob taa beri, a ví yãa naari.

<sup>69</sup> Ka hã naari Nzob Yãaŋa Nzob ká ba Nzob Hyrusuo ká tji saa sãw bulu naari, Mbay David ká ba nzob ped be,

<sup>70</sup> munu ká'a baa bayke piεd lew hɔy báy faa nzob yãaŋa bay saa nzi-εri ká'a nan ri do bod na.

<sup>71</sup> Nzob Yãaŋa Nzob ká'a pie ni hã naari na, a yãaŋa naari saa nduo nzob tul ngani naari, báy bari riw bele ká i hii dáa seke zih naari.

<sup>72</sup> Sãwke mini ze, ka kɛke bawda law ini be hã bulu naari,

a kërke banɔu se tul sáka kuni ká taŋ kadaŋ ká'a sáake zih ri pola na.

<sup>73</sup> Ba bay ká'a waa zih bulu naari \*Abaraham,

<sup>74</sup> bay jì le, ka hii bay yãaŋa naari saa nduo nzob tul ngani naari

bay pɔŋ faa do hɔy bo, náa dáari ped hã ni taŋ hje,

<sup>75</sup> báy law ká \*taŋ kad kad bo,

náa dori báy zadε nzedεm ká nun-ε báy namri riw bele ká náa káwri báy kumnun na.

<sup>76</sup> Bo ká mù ba led tupεŋ na, i dika mù ba nzob yãaŋa bay saa nzaa Ngerewuru ká nulue siya,

bay jì le, mù séke pol Ngerembay bay léke faa be,

<sup>77</sup> bay haŋa nzob taa beri kɔ í baa mii, a ndáka buma ká tul feyãa bari a yãake bari.

<sup>78</sup> Be ze ba fe bawda law kere be ká'a hanjake síe tji, a so bil law naari nzar.

<sup>79</sup> Zad taŋake na,

a táŋ ká bil law nzobri ká i do bil suŋ ká tem huđ do tul-ri,

a kɛe naari faa ká bay haŋa náa séri báy law dekεεε.»

<sup>80</sup> Báyii le, led na ngon ba pola pola, a nze kpay kpay báy kér bay. Ka kaw bil law kɔɔ kpuru maa báy nam ká'a tɔnake sùo-ε ká zad hie ká nun led Izarayelri.

### Bay mbonja Zezu

(Mat 1.18-25)

**2** Ká bil sewke ku na, Mbay Sezar Ogus ká Róm mbi nzi-ε hã nzobri riw bele ká bil puo beri bod bod bay haŋa ri daa riŋ-ri do bil mbede kjiŋa nzobri. <sup>2</sup> Dáa riŋ nzobri do bil mbede ku na ba titireke ɔɔbay ká Kirinis báke nzob réke tul nzobri ká tusiri Siri. <sup>3</sup> Be ze nzobri riw bele i séke puu puo bari bari bay dáa riŋ-ri do bil mbede kjiŋa nzobri na. <sup>4</sup> Zezeb hɔy kara uru saa puo ká Nazaređ ká kuđu zad ká Galele bay séke ba kuđu zad ká Zude. Ka se puo ká riŋ-ε ba Betelehem, ba puo ká i mbonj Mbay \*David ká di, bay jì le, ka ba \*vu bulu David. <sup>5</sup> Ka se báy Mari ká ba máy mbana be ká do bil na bay vãa dáa riŋ-ri ndaw. <sup>6</sup> Zadka i kaw Betelehem kɔɔ ɔɔbay na, nam mbonja be na maa <sup>7</sup> hã ni mbonj led pol be ba led wãa nzob. Ka kaa ni báy gari a daa ni bo bil gbokro fe sɔm ndayri ká zadε na ku, bay jì le, hul nam varuri na, zad nam ti di ya.

### Led nzaaped ká nulue tji tul nzob kóɔ baduri

<sup>8</sup> Di ya báy Betelehem na, nzob kóɔ baduri naa wáa í kɔɔ badu bari ba suŋ ká di. <sup>9</sup> Leε, led nzaaped Ngerembay ká nulue tji tul-ri mbuda hã zad hie ri gberεε, a kiri ri gbuk do sikda. Báyii le, hje daa ri ngji bamba tasiri ha ri tɔ kpak kpak. <sup>10</sup> Leε, led nzaaped ká nulue na baa ha ri mii: «Ì hje ya, bay jì le, mì vi báy bawda bay suoriya ká ba Bay Kere fie ha ri. Bayke ku na, a doko bay tul nzobri riw bele. <sup>11</sup> Bil suŋ ká vuri key na, i mbonj Nzob Yãaŋa Nzobri ká bil puo \*David ha ri. Be na ka ba Ngerembay a ba \*Krisi, nzob ká Ngerewuru waa bay píe ni ví yãa nzobri na. <sup>12</sup> Fe ká bay haŋa ri kóke ba sùo bay na ze do key: led tupεŋke ku na, i kaa ni báy gari, í daa ni bo bil gbokro fe sɔm ndayri. Be ze ba zad ká ì zih ni ká di.» <sup>13</sup> Zadε ku hɔy ruɔ led nzaapedri ká nulue tji gikiki, í zuɔ tul led nzaaped taa mbjwke na, i pisi Ngerewuru í baa mii:

<sup>14</sup> «Riŋ dika ba taa Ngerewuru ká kaw nulue siya! Dekεεε taa be do tusiri key bay tul nzobri ká'a hii ri.»

### Nzob kóɔ baduri se bay kóko Zezu

<sup>15</sup> Zadka led nzaapedri ká nulue pɔŋ nzob kóɔ baduri kaw zadε, í yijí báy tul bal-ri nzek ba nulue na báyii le, nzob kóɔ baduri na, i baa bay ká sakra kɔ mii: «Munu zu le, náa séri kpuru ba Betelehem, bo náa vãa kóri fe ká kal ká di, fe ká Ngerembay hã náa láari bayke na.»

<sup>16</sup> Báyii le, i takra í zɔl fal kɔ ba váake, le, i vãa zih Mari ndaw, Zezeb ndaw, a í zih led tupεŋ ká naa bil gbokro fe sɔm ndayri na ndaw pi. <sup>17</sup> Zadka i kɔ led tupεŋ na báyii le, i baa bay feri ká led nzaaped ká nulue baa se tul led key na hã nzobri laa. <sup>18</sup> Bari riw bele ká i laa bay ká nzob kóɔ baduri baa na, tuku ri ha ri kaw yer bay tul bayri na ku. <sup>19</sup> Be Mari laa le, kɔɔ bay feri na ku do bil law-ε kɔɔ, a ker bay ká di ngji bamba. <sup>20</sup> Zadka nzob

kóɔ baɖuri do yji ba zad káw bari na báyyi le, i daa riŋ díka bo tul Ngerewuru, í pisi ni bay tul feri riw bele ká i laa bayke a í kɔ báy nun-ri na do maa báy zadε munu ká led nzaaped ká nulue baa bayke pola ha ri laa na.

<sup>21</sup> Zadka nam tɔɔ sidi maa báyyi le, i kuŋ ngori led tupen na ndaw rɔɔ, í tuu riŋ-ε ba Zezu. Ba riŋ ká led nzaaped ká nulue tuu pola doɖ ndaw rɔɔ, mi-ε do bil be báy.

### I kie led tupen ká bil hul kani Ngerewuru

<sup>22</sup> Zadka nam maa bay haŋa máa led na ka tji kele na báyyi le, Zezeb báy Mari i mbi faa bay séke ngerewu Zuzalem bay dáa \*fe poy se tul-e bay tul mbona be munu ká \*bol kusol \*Moyze baa. I mbi led tupen na í séke bay kie ni ha Ngerembay <sup>23</sup> faa mbjw munu ká i daa bayke do bil \*mbede bol kusol Ngerembay mii: «Led polri riw bele ká i ba led warari na, i daa ri zuo boɖ ba taa Ngerembay †,» <sup>24</sup> bay puo fe ha Ngerembay munu ká i baa bayke do bil mbede bol kusol Ngerembay mii: «I mgbaka bedε pieri ba sidi, mase i fáa vu kay bederi ba sidi ndaw rɔɔ, bay haŋa Ngerewuru báy.»

<sup>25</sup> Báyyi le, nzob mbjw munu kaw Zuzalem, riŋ-ε ba Simeon. Nzobke ku na ba nzob fe dáa báy zadε, a hje Ngerewuru. Ka giyan nzob ká Ngerewuru waa bay pie ni ví hu law led Izarayeli. Be na, Tem Law Pie sad zinj ni <sup>26</sup> a baa ha ni pola hoy mii: «Mù ti huka ya kpuru bay kóɔ \*Krisi, nzob ká Ngerewuru waa bay pie ni ví ya nzobri na báy nun-a ndaw rɔɔ.» <sup>27</sup> Lεε, Tem Law Pie suru ni ha ni se bil \*hul kani Ngerewuru. Zadka Zezeb báy Mari i mbi Zezu í séke ni bil hul kani Ngerewuru bay dáa fe ká bol kusol baa na báyyi le, <sup>28</sup> Simeon na ya ni a mbuo ni do nduo-ε a písike Ngerewuru mii:

<sup>29</sup> «Mbay, fe ká mù waa na mù daa ro.

Timbedε key na, bi ká mì ba nzob ped bo na,

mu ála mì ha mì se báy law huoke dekeke,

<sup>30</sup> bay ji le, mì kɔ Nzob Yaana Nzobri

ká mù pie ni na báy nun-i.

<sup>31</sup> Nzob Yaana Nzobri key na,

mù leke faake ká pol saw nzobri riw bele.

<sup>32</sup> Be na, a bá zad taŋa

bay haŋa saw nzobri boɖ boɖ ká tusiri key tuu mù, a daa riŋ díka bo tul nzob bori ká i ba led Izarayeli.»

<sup>33</sup> Bay ká Simeon baa se tul led na ha zad bay zee baa led báy máa led na sel. <sup>34</sup> Báyyi le, Simeon sam fe zuo tul-ri, rɔɔ a baa ha mi-ε Mari na mii: «Ngerewuru naa led ni key na ha ni do ba fe ledi nzobri ká i tuŋ bay be ngeren, a ba fe úru siya nzobri ngji bamba ká \*Izarayel ká i ya bay be. Be na a yji a ba fe kie law hiya Ngerewuru, roo le, nzobri tuŋ ni ngeren. <sup>35</sup> Be munu ndaw rɔɔ, a vbídake kér bay nzobri ngji bamba ká do zad muni na ba zad tánke. A bo ká mù ba mi-ε na, kóɔ sεke fe bo a doko munu ba mii ká i mbi í vbieke wara law-a.»

<sup>36</sup> Lεε, nzob yaana bay saa nzaa Ngerewuru mbjw munu ba máy nzob do dí, riŋ-ε ba Anna. Ka ba vu Fanuyel, a ba saw kani Azer. Ka ba máy ká mbiimbam be ngji bamba ro. Báy máy tikdi be hoy na, ka ya

† Tji kele 13.2, 12, 15.

wara, a daa mbiimbam tɔɔ say zinj ni. <sup>37</sup> Fale ku rɔɔ wara na hu, a pɔŋ ni kaw ba máy síe. Ka kaw ba máy síe kɔ kpuru a ngónke, a daa mbiimbam síŋ tɔɔ sidi paje niŋ. Ka se-sed di ya báy hul kani Ngerewuru banɔɔ, a mbi bal-ε tɔ zad kɔ ya. Ka daa ped ha Ngerewuru suŋ báy bisie, a saŋ sùo-ε a dáake nzaa bay kereri. <sup>38</sup> Lεε, be na kara, ka ví zinj ri ká saw síeke na ku ndaw, a tii saw písi Ngerewuru. Ka baa bay ká se tul led piyen na ha nzobri riw bele ká i giyan mii, Ngerewuru a yaana nzobri ká Zuzalem na.

<sup>39</sup> Zadka Mari báy Zezeb daa fekeri na báy zadε riw bele faa mbjw munu ká bol kusol Ngerembay baa na báyyi le, i yji í se kudu zad ká Galele, puo bari ká Nazared. <sup>40</sup> Led na ngon ba pola pola a nze kpay kpay báy kér bay. Nun nzem mbaa law-ε, le, Ngerewuru daa law kere zinj ni.

### Varu ká Zezu se báy led be ká mbiimbam be ba duo fale sidi

<sup>41</sup> Nzob mbónj Zezuri na, i se Zuzalem báy mbiimbam mbjw mbjw riw bele bay dáa suoriya tji saa bil koy. <sup>42</sup> Zadka Zezu na daa mbiimbam duo fale sidi na báyyi le, i sùu ni se Zuzalem zad suoriya munu ká ba fe saw puo bari ká i daa banɔɔ na. <sup>43</sup> Zadka nam suoriya na ɔ báyyi le, i yji faa puo, le, vu bari Zezu na kaw Zuzalem kɔb. Lεε, nzob mbónj niri na i kɔ ya. <sup>44</sup> Bari na i ker í baa mii, ka se zinj nzobri ká i ba baw sed varu bari. Lεε, i se-sed nam mbjw, a fale le, i tii saw nzáara ni ká sakra nzob ini bariri ndaw, nzob buo bari ndaw pi. <sup>45</sup> Zadka i nzaara ni kpuy, í zinj ni ya na báyyi le, i yji í se Zuzalem na rɔbay bay nzáara ni ká dí. <sup>46</sup> Ndeke di nam sayke na báyyi le, i zinj ni ká bil \*hul kani Ngerewuru. Ka kaw sakra nzob fére nzobri fe, a te suk-e kie a láake bay bari. Lεε, ka yji a vbi ri bay ká tul bay bari na. <sup>47</sup> Bari riw bele ká i laa bay be na, tuku ri ha ri kaw yer bay tul bay nun nzem be ká tji saa nzi-ε ndaw, báy bay ká'a yjira báy kere do di ha ri ndaw pi. <sup>48</sup> Zadka mi-ε báy bi-ε i mbi nun-ri í kɔ ni na báyyi le, zad bay zee ri sel. Lεε, mi-ε baa ha ni mii: «Vu-i, bay ji ndaw rɔɔ, mù daa fe mini key zinj buru le? Mu kɔ, búru baa-ka buru nzaara mù báy rew yen yen.» <sup>49</sup> Lεε, Zezu yjira báy bay ha ri mii: «Bay ji rɔɔ, i nzaara mì le? Ped ká Baa pɔŋ zuo nduo-i na ndad bay haŋa mì mgba sawke. Waa, i kɔ ya hoy le woo!» <sup>50</sup> Lεε, bay be ká'a baa ha ri na, vu law-ri ya.

<sup>51</sup> Báyyi le, ka yji zinj ri a se Nazared a daa vu mbom bo tul-ri. Lεε, mi-ε na kɔɔ fekeri na ku riw bele do bil law-ε. <sup>52</sup> Zezu na ngon ba pola pola, num nzem be kara se ba pola pola ndaw, a vi ba nzob law kere ká nun Ngerewuru ndaw, nun nzobri ndaw pi.

### Káa bay Zaa Batis

(Mat 3.1-12; Mrk 1.1-8; Zaa 1.19-28)

**3** Fekeri ku na do báy mbiimbam duo fale ndebeke ká Mbay Tiber Sezar réke mbay ká tusiri Róm kɔb rɔbay. Sewke ku na, Pɔs Pilad báke nzob réke tul puori ká kudu zad ká Zude. \*Erod re tul puori ká kudu zad ká Galele. Yu-ε Filib re tul puori ká tusiri Iture báy

Taronik. A Lizaniyas laa le, re mbay ká tusiri Abilen.  
<sup>2</sup> Ká sakra Zibri laa le, Anasi báy Kayif i ba \*ngereenzob fe poyri. Sewke ku na Ngerewuru ha bay tɔɔ bo suku Zaa ká ba vu Zakari ká do bil law kɔr. <sup>3</sup> Lee, Zaa tii saw séke báy puori riw bele ká kiri mbii Zurdɛ a ka-káa ha nzobri mii: «Í suo kér bay baari bo, í daa tul-ri nduo mbii, le, Ngerewuru a ndáka buma ká tul feyaa baari ziŋ ri.»

<sup>4</sup> Be mini ze, ha bay ká Ezay nzob yaaŋa bay saa nzaa Ngerewuru baa pola do bil mbede be na, do munu báy zadɛ. Bayke baa mii:

«Í láa kusol nzob mba belɛŋ ká bil law kɔr mii:

Í léke faa Ngerembay báy kere;

Í léke ha ni ka do sikda kparak kparak!

<sup>5</sup> Kporori riw bele na i léke maa kɔ gbay gbay;

Kuori báy mbɔrɔri riw bele i gáy ri gbururu zuo siri,

Faa rɔakeri na i ndada ri do sikda kparak kparak,

Faari ká ba kporo kara i léke ha ni maa kɔ ruy ruy

ndaw.

<sup>6</sup> Lee, nzobri riw bele i kɔkɔ faa ká Ngerewuru leke a yaaŋe nzobri na.»

<sup>7</sup> Báyii le, ruo nzobri vi luo Zaa bay haŋa ni ka daa tul-ri nduo mbii, le, ka baa ha ri mii: «Baari mjiiri kuɔɔlri! A ve ze fere ri dúu hɛɛ Ngerewuru ká'a tji báy nam kún sal bay na le? <sup>8</sup> Í daa ped ká do báy zadɛ ká kie súo kér bay baari na ndaw rɔ! Í baa sùo-ri hɔy mii: "Buru ba vu bulu Abaraham" na munu ya, bay ji le, mi baa ha ri: ti-sawri ká do key hɔy kara, Ngerewuru maa bay fére ri ha ri vi ba vu bulu Abarahamri! <sup>9</sup> Timbede key hɔy kara, tikal do saw puuri ro. Puu haŋa haŋa ká lie ndaya le, Ngerewuru a kún ni báy sawke nzed a vbu ni bo huu.»

<sup>10</sup> Báyii le, ruo nzobri vbi ni bay mii: «A munu ku waa, buru daa mina báy sùo buru le woo?» <sup>11</sup> Lee, ka yijira báy bay ha ri mii: «Nzob ká do báy gari ndúo do sùo-ɛ ba sidi le, ka wál mbjw a ha yu-ɛ hay ká tike ya. A nzob ká do báy fe sɔm na, ndad bay haŋa ni ka daa faa mbjw munu na ndaw.»

<sup>12</sup> Báyii le, nzob yaaŋa larimbuo haŋeri laa ro, i vi luo Zaa bay haŋa ni ka daa tul-ri nduo mbii, ze í vbi ni mii: «Mbay, a buru na waa, buru daa mina báy sùo buru le woo?» <sup>13</sup> Lee, ka yijira báy bay ha ri mii: «Í yaa fe kɔ ka kal tul fe ká \*bol kusol fere ri na ya.»

<sup>14</sup> Báyii le, nzob yumri laa ro i vi vbi ni bay mii: «A buru na waa, buru daa mina báy sùo buru le woo?» Lee, ka yijira báy bay ha ri mii: «Baari na, i yaa fe nzob báy hɔrusuo ya ndaw, í daa bay gɔb ka bo tul nzob ya ndaw. Fe ká i púoke ri ká ba fe tunduo baari na, i daa law-ri ka bo di bo, i nzaa kɔ ka nde tul-e ya.»

<sup>15</sup> Lee, nzobri riw bele ká i do zadɛ ku na, i daa law-ri nzokdo te tul Zaa í ker í baa mii, kɔ ya le, Zaa ze ba \*Krisi, nzob ká Ngerewuru waa bay píe ni ví yaa nzobri na. <sup>16</sup> Báyii le, Zaa mbi bay a baa ha ri riw bele mii: «Bi na, mbii ze mi daa tul-ri nduo di, roo le, nzob ká'a ví fal-i vuku na, hɔrusuo-ɛ kal tul-i pavbad. Mi maa bay hina sal dikɔn ká bal-ɛ ya. Be na, a daa ri nduo bil Tem Law Pie báy huu. <sup>17</sup> Fe veke naŋ do nduo-ɛ kek, ka'a vekeke naŋ be na taŋ pedede, a faa paŋe a daa zuo bil pul be.

Roo le, mbyyke na, ka'a nzún báy huu ká se a ru-ruma ya bangwo.»

<sup>18</sup> Be mini ze, Zaa baa bay báy nzaa boko kɔri bod bod ngji bamba, a káake káa Bay Kere ha nzobri.

<sup>19</sup> Báyii le, Zaa yiw Eroɔ nzob réke tul puori ká kudu zad ká Galele, bay ji le, ka yaa Erodiade ká ba máy yu-ɛ, a daa fe kaayari ngji bamba bod bod ndaw. <sup>20</sup> Lee, Eroɔ daa fe kaaya kɔ mbjw rɔbay nde tul-e taa haŋwri, a ha ri mba Zaa bo hul sal.

### I daa tul Zezu nduo mbii

(Mat 3.13-17; Mrk 1.9-11)

<sup>21</sup> Falɛ ká Zaa daa tul nzobri nduo mbii riw bele na, Zezu kara ha ni daa tul-e nduo mbii ndaw. Zadka Zezu do bil mbii kɔb a do daa nzaa bay kere na báyii le, nulue mgbuda bolon <sup>22</sup> ha Tem Law Pie di zaa munu ká bedɛ pie a ví mba tul-e kɔkɔ a kaw di. Báyii le, kusol nzob mba belɛŋ ká nulue mii: «Mù ba vu-i; mi kɔ mù ba nzob nun-i. Ba bo na ze sùo-i rii mi bamba ká tul-a.»

### Saw bulu Zezu Krisi

(Mat 1.1-17)

<sup>23</sup> Zadka Zezu tii saw daa ped na, ka daa mbiimbam maa siŋ sayri munu. Ká bil kér bay nzobri le, i baa mii, ka ba vu Zezeb. Zezeb ba vu Heli, <sup>24</sup> Heli ba vu Matad, Matad ba vu Levi, Levi ba vu Melsi, Melsi ba vu Zanay, Zanay ba vu Zezeb, <sup>25</sup> Zezeb ba vu Matatiyas, Matatiyas ba vu Amos, Amos ba vu Nayum, Nayum ba vu Esli, Esli ba vu Nagay, Nagay ba vu <sup>26</sup> Mat, Mat ba vu Matatiyas, Matatiyas ba vu Semey, Semey ba vu Zosek, Zosek ba vu Zoda, <sup>27</sup> Zoda ba vu Yohana, Yohana ba vu Reza, Reza ba vu Zorobabel, Zorobabel ba vu Salasiyel, Salasiyel ba vu Neri, Neri ba vu <sup>28</sup> Melsi, Melsi ba vu Adi, Adi ba vu Kosam, Kosam ba vu Elmadam, Elmadam ba vu Er, Er ba vu <sup>29</sup> Zezu, Zezu ba vu Eliyezer, Eliyezer ba vu Zorim, Zorim ba vu Matad, Matad ba vu Levi, Levi ba vu <sup>30</sup> Simegn, Simegn ba vu Zuda, Zuda ba vu Zezeb, Zezeb ba vu Zonam, Zonam ba vu Eliyakim, Eliyakim ba vu <sup>31</sup> Meleya, Meleya ba vu Mena, Mena ba vu Matata, Matata ba vu Natan, Natan ba vu \*David, David ba vu <sup>32</sup> Zese, Zese ba vu Obed, Obed ba vu Boaz, Boaz ba vu Salmɔn, Salmɔn ba vu Naason, Naason ba vu <sup>33</sup> Aminadab, Aminadab ba vu Admɔn, Admɔn ba vu Arni, Arni ba vu Esrom, Esrom ba vu Fares, Fares ba vu Zuda, Zuda ba vu <sup>34</sup> \*Zakob, Zakob ba vu Izak, Izak ba vu \*Abaraham, Abaraham ba vu Tara, Tara ba vu Nakɔr, Nakɔr ba vu <sup>35</sup> Seruk, Seruk ba vu Rago, Rago ba vu Falek, Falek ba vu Eber, Eber ba vu Sala, Sala ba vu <sup>36</sup> Kaynam, Kaynam ba vu Arfazad, Arfazad ba vu Sem, Sem ba vu \*Noe, Noe ba vu Lamek, Lamek ba vu <sup>37</sup> Matusala, Matusala ba vu Enok, Enok ba vu Zared, Zared ba vu Maleleyel, Maleleyel ba vu Kaynan, Kaynan ba vu <sup>38</sup> Enos, Enos ba vu Sed, Sed ba vu \*Adam, Adam ba vu Ngerewuru.

### Ngeretemndaya lie law Zezu

(Mat 4.1-11; Mrk 1.12-13)

4 Yji Zezu saa mbii Zurdɛ na báyyi le, Tem Law Pie mbaa bil law-ε gbay gbay, a nda faa pol-e hɛ ni se bil law kɔr. <sup>2</sup> Lɛɛ, ká bil namri ká síŋ niŋ na, ngeretemndaya lie law-ε ká dí. Bil namkeri ku na, munu ká mbii fe sɔm tɔdɔ bo bil-e ya wɔm, kpuru maa báy ɔrɔ bie nam na báyyi le, kɔn piri law-ε. <sup>3</sup> Báyyi le, ngeretemndaya na baa hɛ ni mii: «Zadka mù ba Vu Ngerewuru le, mu mbi nzaa-a hɛ tisaw key na, ka fére vi ba maapa hɛ mu sɔ náa kɔ.» <sup>4</sup> Lɛɛ, Zezu yjijra báy bay hɛ ni mii: «I daa do bil mbede Ngerewuru mii: “Fe sɔm kɔ mbijw hɔy ze, nzob a káwke báy kumnun ya, roo le, bayri riw bele ká tji saa nzaa Ngerewuru na ze, nzob a káwke báy kumnun taa tusueke †.”»

<sup>5</sup> Falɛ ku báyyi le, ngeretemndaya na sùu ni a séke tul kuo ká siya. Ká zadɛ ku hɔy, ka kie ni puoruori riw bele ká tusiri key hɛ ni kɔ <sup>6-7</sup> a baa hɛ ni mii: «Hɔrusuo báy feziŋakeri riw bele ku na, i daa zuo nduo-i. Ze, nzob hɛa hɛa ká mì hii le, mì haŋa ni munu ká law-i hii. Ze bo, zadka mù huku pol-i le, fe niri riw bele ká mù kɔ key na, mì haŋa mù ba taa bo.» <sup>8</sup> Báyyi le, Zezu yjijra báy bay hɛ ni mii: «I daa do bil mbede Ngerewuru mii: “Ngerembay Ngerewuru bo na, be hu-ε kɔ hɔy ze mù húku pol-e mú ruo ni, a mú mbi sùo-ɔ hɛ ni ††.”» <sup>9</sup> Rɔbay, ngeretemndaya na sùu ni se Zuruzalem a hɛ ni do tul \*hul kani Ngerewuru ká siya zenlen ndaw rɔɔ, a baa hɛ ni mii: «Zadka mù ba Vu Ngerewuru le, mu zo bo siri náa kɔ, <sup>10</sup> bay ji le, mbede Ngerewuru baa mii: “Ngerewuru a mbika nzi-ε hɛ led nzaaped beri ká nulue ha ri kɔrɔ mù.” <sup>11</sup> Rɔbay, i daa do bil mbede Ngerewuru mii: “I yɛaŋa mù báy nduo-ri zan bay haŋa tisaw mbijw kara ka nda bal-a ya †.”» <sup>12</sup> Lɛɛ, Zezu yjijra báy bay hɛ ni mii: «I daa do bil mbede Ngerewuru mii, “Ngerembay Ngerewuru bo na, mù ti líe law-ε ya ††.”» <sup>13</sup> Falɛ ká ngeretemndaya nzaara faari kɔrɔ boɔ boɔ riw bele ká bay líe law Zezu na báyyi le, ka pɔŋ ni a zɔl a baa mii: «Nam kɔ do ku, náa kɔkɔ ziŋ kɔ báy.»

### Zezu tii saw daa ped be

(Mat 4.12-17; Mrk 1.14-15)

<sup>14</sup> Báyyi le, Zezu yji a se kudu zad ká Galele, le, hɔrusuo Tem Law Pie mbaa bil law-ε gbay gbay. Lɛɛ, nzobri lo soro bay be ká kudu zadke na ku riw bele. <sup>15</sup> Ka fere nzobri fe ká bil \*hul mbú kɔ Zibri boɔ boɔ ká'a se dí, le, nzobri riw bele pisi ni.

### I tunj Zezu ngeren ká Nazared

(Mat 13.53-58; Mrk 6.1-6)

<sup>16</sup> Zezu yji a se Nazared, ba puo ká i hɔl ni ká dí. Ká bil \*nam mgbaka tɔram Zibri na, ka nduo a se bil \*hul mbú kɔ bari munu ká'a daa banɔuo kpadara na. Ka uru siya bay kɔjɔ Bay Ngerewuru, <sup>17</sup> le, i mbi mbede Ezay nzob yɛaŋa bay saa nzaa Ngerewuru hɛ ni. Ka hina bil

mbedeke na ku yɛre, a nzaara zad kɔjɔake a ziŋ. Báyyi le, bay ká'a kɔjɔ na ze do key:

<sup>18</sup> «Tem Ngerembay do tul-i;

Ka náa mì do boɔ bay haŋa mì ka-káa Bay Kere hɛ nzob kykuri.

Ka píe mì bay haŋa mì ka-káa tji saa bil seke fe hɛ nzobri ká i naa hul salri,

Hɛ rawri kɔ-kóm ndaw,

Rɔɔ, nzobri ká i mgbá nzaa-ri na,

mì tína ri ká dí hɛ law-ri huɔ.

<sup>19</sup> Ka píe mì bay haŋa mì ka-káa mbiimbam

ká Ngerembay dáake law kere ziŋ nzobri ††.»

<sup>20</sup> Zadka Zezu kɔjɔ bay na ɔ báyyi le, ka kaa mbede na nɔm do dí, a zuda hɛ nzob kɔrɔ hul mbú kɔ na, a yji a kaw siri bay fére nzobri fe. Lɛɛ, nzobri riw bele ká i kaw bil hul mbú kɔ ku na, i mby kóm yim ba lu-ε. <sup>21</sup> Falɛ ku báyyi le, ka tii saw baa bay ha ri mii: «Vuri key na, bay ká i daa do bil mbede Ngerewuru key na, feke tji a do báy zadɛ ro. Feke do munu maa báy bay ká i laa báy kɔjɔake ku.» <sup>22</sup> Bari riw bele ká i do dí a í laa bay be na, i baa bay be báy kere. Bay kere ká tji saa nzi-ε na tuku ri riw bele ha ri baa mii: «Wɛa be key na, ka ba vu Zezeb ya le woo?» <sup>23</sup> Lɛɛ, Zezu mbi bay a baa ha ri mii: «Máye tiya, baari na, i séke kpuru i baa sim bay baa nzobri na hɛ mì mii: “Bo nzob haŋa sawpuu vaa nzob na, mu vaa sùo-ɔ sùo-ɔ hɛ buru kɔ!” I baa hɛ mì rɔbay mii: “Fe sanri riw bele ká mù daa ká Kapernayum ká i baa bayke hɛ buru laa na, be ze mù daa ká saw puo bo ndaw key!”» <sup>24</sup> Báyyi le, Zezu yji a baa na rɔbay mii: «Mì baa ha ri ta-taŋ ba tusue kɔ: nzob yɛaŋa bay saa nzaa Ngerewuru ká i yɛa bay be báy kere ká saw puo be na, mbijw tiya. <sup>25</sup> Mì baa ha ri: sew ká \*Eli báke nzob yɛaŋa bay saa nzaa Ngerewuru rɔbay, ká mbam tɔ ya ba mbiimbam say báy few yie hɛ kɔn luye lie gbiɔ bo puoruori riw bele na, máy síeri ngji bamba do tusiri \*Izarayel. <sup>26</sup> Ze munu hɔy kara Ngerewuru pie Eli se luɔ máykeri na ya, roo le, ka pie ni se luɔ máy síe mbijw munu ká kaw vu puo ká riŋ-ε ba Serebta ká tusiri Sidon. <sup>27</sup> Rɔbay, sewke ká Elize ba nzob yɛaŋa bay saa nzaa Ngerewuru na, nzob kpɔriri ngji bamba do tusiri Izarayel. Lɛɛ, kpɔriri na duo ká sùo nzob mbijw mini ká sakra bari nzob kpɔriri na ku ya. Roo le, ba Naaman ká ba nzob ká tusiri Siri hu-ε hɔy ze, kpɔriri na duo ká sùo-ε.»

<sup>28</sup> Lɛɛ, bari riw bele ká i kaw hul mbú kɔ na, zadka i laa bayke na munu báyyi le, law-ri fɛa ri puu-u, <sup>29</sup> í uru gbaw í daa so tul-e, a í nii ni tji saa bil puo bari na, a í se ziŋ ni kpuru se tul kuo ká puo bari do dí na bay sùru ni saa suku ba siri hɛ ni lie. <sup>30</sup> Roo le, Zezu kal ká sakra bari ku hiyaw a zɔl.

### Zezu nii temndaya saa tul nzob ká Kapernayum

(Mrk 1.21-28)

<sup>31</sup> Falɛ ku báyyi le, Zezu se Kapernayum, puo ká kudu zad ká Galele. Ká bil \*nam mgbaka tɔram Zibri na, ka fere nzobri fe ká dí. <sup>32</sup> Fe ká'a fere ri na tuku ri ha ri kaw silili, bay ji le, bay be na do báy hɔrusuo ká uru

† Kɔjɔ bol kusol ba sidike 8.3. †† Kɔjɔ bol kusol ba sidike 6.13.

‡ Simri 91.11-12. †† Kɔjɔ bol kusol ba sidike 6.16.

‡‡ Ezay 61.1-2.

saa luo Ngerewuru. <sup>33</sup> Ká bil \*hul mbú kị na, nzob mbijw munu temndaya do tul-e. Ka tii saw dáa fe ba siya bökoko bökoko mii: <sup>34</sup> «Óy! 'Bo Zezu ká Nazaređ, bay ji kị gbad ɔɔ mù nzáake fal buru le? Wáa, mù vi bay bíe buru le woo? Mù ba ve le na, mì kɔ ta-taŋ: mù ba nzob ká mù taŋ kadaŋ ká Ngerewuru pie mù vi!» <sup>35</sup> Báyyi le, Zezu yiw temndaya na a baa ha ni mii: «Mu mgba nzaa-a do di; mú tji ká tul ledban na key!» Báyyi le, temndaya na mbi ni nda siri gbirik ká nun ruo nzobri riw bele, ɔɔ a tji ká tul-e taŋ dáa seke mbijw ziŋ ni, <sup>36</sup> a ha nzobri riw bele ká i kaw zađe na, feke tuku ri, ha ri baa bay ká sakra kị ba lie ba lew mii: «Kiri bay ni key na wáa, do mina zu le? Zezu na mbi nzi-ε báy wára, báy hirusuo ha temndayari, le, i tji í duu!» <sup>37</sup> Báyyi le, soro bay be yaa zadri riw bele ká kuđu zadke ku.

### Zezu vaa nzob suoseremri ngji bamba

(Mat 8.14-17; Mrk 1.29-34)

<sup>38</sup> Tji Zezu saa \*hul mbú kị Zibri na ku báyyi le, ka se bil hul Simon. Leε, máa fay Simon na, suoserem sùo za-ŋa se ni, a ha sùo-ε mbi huu bid bid naa di. Leε, i vbi Zezu bay haŋa ni vaa ni. <sup>39</sup> Ro, ka soro sùo-ε ba lakun máy na a diŋ ba tul-e, a mbi nzi-ε a yiw suoserem sùo zaŋa na. Báyyi le, suoseremke huo ni, a pɔŋ ni kaw báy kere. Zađe ku hɔy le, máa fay Simon na uru siya a daa fe sym ha ri sɔ.

<sup>40</sup> Zadka síe riŋ sɔw na báyyi le, nzobri riw bele ká i do báy nzob suoseremri ká kịre bod bod na, i fɔa ri í seke luo Zezu. Leε, ka daa nduo-ε bo tul-ri mbijw mbijw a vaa ri. <sup>41</sup> Temndayari kara tji saa tul nzob semri ngji bamba ndaw í guu fe belej belej í baa mii: «Bo na mù ba Vu Ngerewuru!» Roo le, Zezu yiw ri a haa ri faa baa bay, bay ji le, bari temndayari na i kɔ ndaw, be na, ka ba \*Krisi, nzob ká Ngerewuru waa bay píe ni ví yaa nzobri na.

### Zezu ka-káa ká kuđu zad ká Zude

(Mrk 1.35-39)

<sup>42</sup> Zadka nzaaruo sil na báyyi le, Zezu tji saa bil puo, a se ba zad ká do bisuy kɔɔk. Leε, ruo nzobri tii saw nzáara ni. Zadka i ziŋ ni na báyyi le, i hii bay kúŋ ni kaw ziŋ ri káa mgbaka a zɔɔ ká lakun-ri. <sup>43</sup> Roo le, Zezu baa ha ri mii: «Do nun haŋa mì se tul puo kịri ndaw, bay ka-káa Bay Kere ká se tul Ngerewuru ká re mbay ká tul nzobri na. Sawke mini ze, Ngerewuru píe mì bayke.»

<sup>44</sup> Falé ku báyyi le, ka se a ka-káa bay ká bil \*hul mbú kị Zibri bod bod ká kuđu zad ká Zude.

### Simon Piyer báy baw ped beri, i se fal Zezu

(Mat 4.18-22; Mrk 1.16-20)

**5** Nam mbijw munu, zadka Zezu do nzaa bawda maambii ká riŋ-ε ba Zenezaređ na, ruo nzobri nzyu kị nzid nzid, í kiri ni gbuk do sikda bay láa Bay Ngerewuru. <sup>2</sup> Zadka'a mbi nun-ε a kɔ-kóm na báyyi le, ka kɔ tuori ba sídi do nzaakon, le, nzob sùo mbiiri di saa bil tuori na, í do wáa basan bari. <sup>3</sup> Ze, Zezu hil a kaw bil tuo taa mbijwke ká ba taa Simon, a vbi ni bay haŋa ni ka sùru nzaa myu tuo na ndji ká nzaakon ba

zad kị ha beri. Báyyi le, ka mgba zad káw a kaw di ká bil tuo na, ɔɔ a fere ruo nzobri fe.

<sup>4</sup> Zadka'a baa bayri na ɔ báyyi le, ka yji a baa ha Simon mii: «Mu sùru nzaa myu tuo na mak ba zad díke, a bo báy nzob buo-ɔri í vbuku basan baari zúo mbii í sùoke mbii, a í kuɔ báy sjiri vi kele.» <sup>5</sup> Leε, Simon yijra báy bay ha ni mii: «Úwaa! Mbay, buru na buru suo mbii ba sunɛ kị hɔy kpuru ha nzaaruo sil tul buru koy koy, le, buru mbi fe mbijw vbeŋ ya mgban! Roo le, munu ká mù mbi nzaa-a bay haŋa mì daa na, mì vbuku basanri na zúo mbii ba kị mí kɔ.»

<sup>6</sup> Falé ká i se í vbuku basan bari na ku báyyi le, sjiri tab di tusuru, a í tii saw góɔɔ basanjeri na. <sup>7</sup> Leε, i kaa nduo-ri í díke baw kịni bari ká i kaw bil tuo kị na bay haŋa ri vi bo, í sɔ bari. Báyyi le, bari ku na, i vi í mgba sjiri na ziŋ ri mbaa bil tuo bari na gbay gbay sídi bele, a ha mbii mgba gar tuori na fedede ri fe ká se bay rí-riŋ mini key. <sup>8</sup> Zadka Simon Piyer na kɔ munu báyyi le, ka huku pol Zezu gburuk a baa mii: «Mbay, mu soro sùo-ɔ ká lakun-i ba fal, bay ji le, mì ba nzob feyaa.»

<sup>9</sup> Simon na, hje daa ni zikiki, baw kịni be hawri ká i do ziŋ ni na hɔy kara, hje daa ri munu ndaw bay tul sjiri ká i mgba ngji bamba tasiri na. <sup>10</sup> Zak báy Zaa ká i ba vu Zebederi, ká i ba baw kịni Simonri na hɔy kara, hje daa ri ndaw pi. Leε, Zezu baa ha Simon mii: «Mu daa hje ya. Tii sawke vuri key na, mù bá nzob seke kịni nzobri laa ro!» <sup>11</sup> Leε, i yji saa bil maambii na báy tuo bari í ví daa daa nzaakon í tji kele, í pɔŋ fe bariri riw bele ba fal a í se fal Zezu.

### Zezu vaa nzob mbijw ká kpiri do sùo-ε

(Mat 8.1-4; Mrk 1.40-45)

<sup>12</sup> Nam mbijw munu ká Zezu kaw ngerepuo mbijw munu na, nzob mbijw ká kpiri zuo sùo-ε kpurukud do puoke na ku. Zadka'a mbi nun-ε a kɔ Zezu na báyyi le, ka ví huku pol-e mgbuu a diŋ tul-e ká saw bal-ε a kod ni mii: «Mbay, zadka mù hii le, mù maa bay haŋa sùo-i key na ka duo mgberen.» <sup>13</sup> Báyyi le, Zezu ndada nduo-ε a zaa ni a baa ha ni mii: «Mì hi-hii! Sùo-ɔ na ka duo ha mù!» Leε, ká zađe ku hɔy kpiri na ɔ ká sùo-ε. <sup>14</sup> Falé ku le, Zezu mbi nzi-ε a baa ha ni mii: «Kɔkɔ ká mu baa bayke ha nzob! Roo le, mu se mú vaa kíe sùo-ɔ ha \*nzob fe poy Ngerewuru. Falé ku ro le, \*fe poy ká \*bol kusol \*Moyze mbi nzi-ε ká di ha nzobri ká kpiri do sùo-ri ká i vaa le i puo na, mu puo. 'Be ndaw ɔɔ, a kíe nzobri riw bele ha ri kɔ mii, sùo-ɔ na vaa báy kere kad kad báy.»

<sup>15</sup> Falé be nu ku na báyyi le, soro bay fe dáa Zezu na yaa zad mbiki mbiki, a ha ruo nzobri mbuo ni luo luo bay láa bay be ndaw, bay haŋa ni ka vaa ri ká tul sem bari ndaw pi. <sup>16</sup> Leε, Zezu na, naa sùo-ε ba zadri ká do kɔɔk a daa nzaa bay kere.

### Zezu vaa nzob ká sùo-ε hu wũ

(Mat 9.1-8; Mrk 2.1-12)

<sup>17</sup> Nam mbijw munu, Zezu do fére nzobri fe. Leε, \*Fariziri báy \*nzob fére nzobri bol kusolri ká i ví báy puo puo saa kuđu zad ká Galele ndaw, kuđu zad ká



Zude ndaw, ɔɔ ɲgerɛpuo ká Zuruzalɛm kara ndaw na, i kaw zadɛ ku. Hurusuo ɲgerɛmbay do tul Zezu bay haɲa ni vaa ke nzob sɛmri. <sup>18</sup> Báyji lɛ, nzob haɲeri sob nzob mbijw munu ká sùo-ɛ hu wũɔ báy hii be i víke, a í nzaa faa bay mbika ni í ríike se hula, bo í vaa daa ni ka naa pol Zezu. <sup>19</sup> Roo lɛ, i zɪɲ faa ká bay kálke ya bay tul ruɔ nzobri. Báyji lɛ, i mbi ni í hílke tul hul ká siya, í nzuo faa ká tul-e siya, a í díra ni báy hii be zaa ká sakra ruɔ nzobri na, í daa ni bo pol Zezu. <sup>20</sup> Zadka Zezu kɔ law-ri ká i daa bo tul-e na báyji lɛ, ka baa ha ɲzob ká sùo-ɛ hu wũɔ na mii: «Nzob buɔ-i, feyaa bori na, mi nda bumake zɪɲ mù ro.»

<sup>21</sup> Zadka nzob fére nzobri bol kusolri báy Fariziri, i laa bayke na báyji lɛ, i tii saw kɛr bay ká bil law-ri í baa mii: «Ledban key na ka ba nzob ve kɪ ndaw ɔɔ, a baa bay a tɪirike riɲ ɲgerɛwuru mini key lɛ? Ba ɲgerɛwuru huo-ɛ hɔy ya lɛ woo!» <sup>22</sup> Lɛɛ, munu ká Zezu kɔ kɛr bay bari kɔ na, ka yɪɲra báy bay ha ri mii: «Bay jɪ ndaw ɔɔ kɛr bay ká mini key na do bil law-ri lɛ? <sup>23</sup> Bay ha ze báake se ya lɛ? “Mì nda buma feyaa bori na zɪɲ mù,” mase, “úru siya mú se-sed” lɛ? <sup>24</sup> Munu zu lɛ, nda-ndad! Mì hii bay haɲa ri kɔ mii, bi \*Vu Nzob na, mi do báy hurusuo ká tusiri key bay ndáka buma ká tul feyaa nzobri!» Báyji lɛ, ka baa ha ɲzob ká sùo-ɛ hu wũɔ na mii: «Mì baa ha mù, úru siya mú mbi hii bo a mú se puɔ!» <sup>25</sup> Zadɛ ku hɔy lɛ, ledban na uru siya vad ká nun ruɔ nzobri riw bele, a mbi fe nam be a séke puɔ. Zól be ku na, ka pisi ɲgerɛwuru. <sup>26</sup> Nzobri ká i do zadɛ na, feke tuku ri riw bele ha ri pisi ɲgerɛwuru na ndaw. Hɛ daa ri ha ri báake bay mii: «Vuri key na, fe ká ba hɛ zikiki ká ndad kóko laa ro, buru kɔ!»

### Zezu di Levi

(Mat 9.9-13; Mrk 2.13-17)

<sup>27</sup> Falɛ ku báyji lɛ, Zezu tji keɛ, lɛ, ka kɔ nzob yaaɲa larimbuo mbijw ká riɲ-ɛ ba Levi kaw hul yaaɲa larimbuo. Lɛɛ, Zezu baa ha ni mii: «Mu se fal-i.» <sup>28</sup> Báyji lɛ, Levi na uru siya, a pɔɲ fe beri riw bele yaa a se fal-ɛ.

<sup>29</sup> Falɛ ku lɛ, Levi daa fe sɔm ɲgɪi bamba tasiri ká bil puo be bay tul Zezu. Lɛɛ, \*nzob yaaɲa larimbuori báy nzob haɲri ruɔ ɲgɪi bamba í ví kaw nzaa fe sɔm zɪɲ ri ndaw. <sup>30</sup> Lɛɛ, \*Fariziri báy nzob fére nzobri \*bol kusol bariri na, law-ri se ri ha ri baa bay zɪɲ led nduobal Zezuri í vbi ri mii: «Mina ɔɔ, i sɔy í nzo zɪɲ nzob yaaɲa larimbuori báy nzobri ká soro bay bari mɲba ndaya mini key lɛ?» <sup>31</sup> Báyji lɛ, Zezu mbi bay a baa ha ri mii: «Nzobri ká sùo-ri do báy kere báy na, i se síe nzob haɲa sawpuu vaa nzob ya. Roo lɛ, nzob suosɛmri ze se síe nzob haɲa sawpuu. <sup>32</sup> Mì vi bay díka nzobri ká i ker mii, bari ba nzob dáa fe báy zadɛri na ya, roo lɛ, mi vi bay tul nzobri ká i kɔ sùo-ri ba nzob feyaaɲa, ze bay haɲa ri suo kɛr bay bari.»

### Vbiw ká se tul sán sùo

(Mat 9.14-17; Mrk 2.18-22)

<sup>33</sup> Báyji lɛ, nzob haɲeri vbi Zezu mii: «Baɲguo na led nduobal Zaa Batisri i saɲ sùo-ri í sɔy fe ya í dáake nzaa

bay kere. Led nduobal \*Fariziri kara i daa munu na ndaw. Waa, daa mina ndaw ɔɔ led nduobal-ari na i sɔy í nzo mgbum lɛ?» <sup>34</sup> Lɛɛ, Zezu yɪɲra báy bay ha ri mii: «Waa, nam ká nzob máy fie yaa máy be na, i máa bay haɲa nzobri ká'a dí ri vi zad suoriya yaaɲa kɪ na, ha ri saɲ sùo-ri í sɔy fe ya ká nzob máy fie na do zɪɲ ri kɔb ɔɔbay na lɛ woo? Munu ya mɲbaɲ! <sup>35</sup> Roo lɛ, namri ká'a ví vuku na, i náa nzob máy fie ká sakra bari. Be ro lɛ, i sán sùo-ri báy.»

<sup>36</sup> Lɛɛ, Zezu mbi bay mbijw a báake bay ha ri mii: «Nzob mbijw ti gɔkɔ nzaa gari fie, a bóke nun kaɲ gari ya. Zadka nzob daa munu lɛ, gari fie ká i gɔ na, a doko báy kere mbáa ndaw, a nzaa gari fie ká i búoke nun kaɲ gari na kara ti mɲbaka kɪ báy tɔw gari na báy kere ya ndaw pi. <sup>37</sup> ɔɔbay, nzob mbijw ti áɲ him fie zú zú tɔw bɔl huɔri ya. Zadka nzob daa munu lɛ, him fie na a lón a fuo bɔl huɔri na, ha him na kii zuɔ ásuɔy, a bɔl huɔri kara, a bíe ndaw. <sup>38</sup> Roo lɛ, ndad bay áɲ him fie zuɔ bɔl huɔ fieri. <sup>39</sup> Ndaw ɔɔbay, nzob ká nzo tɔw him nzo ro na, ti hii bay nzo kɔ him fie ya, bay jɪ lɛ, nzobri baa mii, “Tɔw him na ze ndad.”»

### Zezu ba mbay tul nam mɲbaka tɔram

(Mat 12.1-8; Mrk 2.23-28)

**6** Nam mbijw munu ká ba \*nam mɲbaka tɔram Zibri na, Zezu báy led nduobal-eri i saka báy bil wáa fe payri. Lɛɛ, led nduobal-eri haw tul fe pay haɲeri, í yuri báy nduo-ri a í sɔy. <sup>2</sup> Báyji lɛ, Farizi haɲeri ká i do í kɔ ri na i vbi bay mii: «Bay jɪ ndaw ɔɔ i daa fe ká \*bol kusol naari haa faa dáake ká síe nam mɲbaka tɔram na lɛ?»

<sup>34</sup> Báyji lɛ, Zezu mbi bay a baa ha ri mii: «Waa, i kɪ mbede ká baa bay se tul fe dáa \*David na ya lɛ? David na, zadka kɔn i ni báy nzob beri na, ka se bil \*hul kaɲi ɲgerɛwuru ká i daa báy huɔ, a faa maapari ká i ha ba fe tundoɔ ha ɲgerɛwuru na a sɔy, ɔɔ a ha nzob beri sɔy ndaw. Báy faa bol kusol naari lɛ, maapakeri ku na, ba nzob fe poyri huo-ri hɔy ze i do báy faa ká bay sɔɲa.» <sup>15</sup> ɔɔbay, Zezu baa ha ri mii: «Bi \*Vu Nzob na mi ba mbay tul nam mɲbaka tɔram.»

### Zezu vaa nzob ká nduo-ɛ hu wũɔ

(Mat 12.9-14; Mrk 3.1-6)

<sup>6</sup> Nam mɲbaka tɔram kɪ mbijw munu na, Zezu ri a se bil \*hul mbú kɪ Zibri mbijw, a tii saw fére nzobri fe ká dí. Lɛɛ, waa nzob mbijw ká nduo hodo be hu wũɔ do dí. <sup>7</sup> Lɛɛ, \*nzob fére nzobri bol kusolri báy \*Fariziri ká i do zadɛ ku na, i ɲgaa Zezu zii bay kóko waa, ka'a vaa nzob ká síe nam mɲbaka tɔram na lɛ? I daa munu, bay jɪ lɛ, i nzaa faa bay zɪɲ bay haɲe ká bay dáake bay bo tul-e. <sup>8</sup> Roo lɛ, Zezu kɔ kɛr bay ká do bil law-ri, a baa ha ɲzob ká nduo-ɛ hu wũɔ na mii: «Úru siya mú do báy zad gaɲa bo ká nun ruɔ nzobri riw bele.» Lɛɛ, ledban na uru siya a do báy zad gaɲa be na. <sup>9</sup> Falɛ ku báyji lɛ, Zezu fere nun-ɛ ba luo-ri a baa ha ri mii: «Mì vbi ri: waa, \*bol kusol naari na baa mina lɛ? Ndad bay dáa fe kere mase ndad bay dáa ndaya ze ká síe nam mɲbaka

† Ì kɪi 1 Samiyel 21.1-6.

taram na le? Ndad bay yaana nzob mase ndad bay bie ni le?»<sup>10</sup> Fale ku le, Zezu ko-kom ba nun-ri mbijw mbijw riw bele, roo a mbi bay a baa ha ledban na mii: «Ndada nduo-!» Le, ka ndada nduo-e, le, nduo-e na vaa bay kere.<sup>11</sup> Roo le, nzob fere nzobri bol kusolri bay Fariziri na, law-ri faa ri gbururu gbururu, a i tii saw may bay ka sakra ki bay koko fe ka i ma bay daa zi Zezu.

### Zezu nan nzob nday nzaapedri duo fal-e sidi

(Mat 10.1-4; Mrk 3.13-19)

<sup>12</sup> Bayji le, ka bil namkeri ku na, Zezu se a hil tul kuo bay daa nzaa bay kere ka pol Ngerewuru. Ka daa nzaa bay kere kpyru ha nzaaru sil ni koy koy.<sup>13</sup> Zadka nzaaru sil na bayji le, ka di nzobri riw bele ka i se fal-e na, a nan ri ba duo fale sidi ka sakra bari ku a di ri ba nzob nday nzaapedri:<sup>14</sup> Simon ka Zezu di ni ba Piyer bay yu-e Andere, Zak bay Zaa ndaw, Fili ba Batelemi ndaw,<sup>15</sup> Matiye bay Toma ndaw, Zak vu Alfe bay Simon be ka hii nzob beri a ru-ruy bay tul-ri ndaw,<sup>16</sup> Zud vu Zak ndaw, roo Zudas Iskariyod, be ka'a fere suo-e a vi ba nzob mbika tul Zezu ndaw pi na.

### Zezu fere ruo nzobri fe, a vaa nzob suoseremri

(Mat 4.23-25)

<sup>17</sup> Zezu bay led nduobal-eri i di saa tul kuo, a i taa i do zad ka do ray munu. Zade ku na, i zi led nduobal-eri ngji bamba ka di, a ruo nzobri kara ngji bamba tasiri uru saa kudu zad ka Zude riw bele ndaw, ngerewuru Zuzalem ndaw, bay puori ka do nzaa maambii ka Tir bay Sidon ndaw pi.<sup>18</sup> Bari na, i vi bay laa bay ka nzi-e ndaw, bay ha suo-ri ka se ri na kara ka vaa ha ri ndaw. Bari ka temndayari daa nun-ri tuo sie na kara, i vaa kiyaw kiyaw ndaw pi.<sup>19</sup> Ruo nzobri riw bele ka i do zade ku na, i nzaa faa zaa ni, bay ji le, hurusuo tji saa luo-e a vaa nzobri riw bele.

### Suoriya bay koko seke fe

(Mat 5.1-12)

<sup>20</sup> Fale na ku bayji le, Zezu fere nun-e ba luo led nduobal-eri a baa mii:

«Suoriya ba taa baari nzob kykuri

ka i ko mii, i se sie Ngerewuru;

baari na, puoruo Ngerewuru ba taa baari t.

<sup>21</sup> Suoriya ba taa baari ka kon Ngerewuru daa ri timbede key;

baari na, Ngerewuru a ha ha konke maa ri sib sib bay.

Suoriya ba taa baari ka i kaw bay rew timbede key;

baari na, Ngerewuru a ha ha ri zay suo-ri bay.

<sup>22</sup> Zadka nzobri fuy ri, mase i tun ri ngeren, mase i rad ri, mase i baa bay baari ndaya bay tul-i ka mi ba \*Vu Nzob na le, suoriya ba taa baari.<sup>23</sup> Zadka fekeri ku tji tul-ri na, i zay suo-ri i zo zakra zakra, bay ji le, fe tun- duo baari ngji bamba do nulue giyan ri. Be munu

ndaw ze, bulu bari daake seke zi \*nzob yaana bayri saa nzaa Ngerewuru pola.<sup>24</sup> Roo le, Koko seke fe ba taa baari nzob feziari ka i se sie Ngerewuru ya; baari na, i zi fe taa baari na do ro.

<sup>25</sup> Koko seke fe ba taa baari ka i kaw bil ndadi badak ka kon Ngerewuru ti bil law-ri ya; baari na, kon a ika ri bay.

Koko seke fe ba taa baari ka i kaw bay nzaa sere sem nzo ke timbede key;

baari na, i doko bil sie, a i re-rew bay.

<sup>26</sup> Koko seke fe ba taa baari

ka nzobri riw bele baa bay baari bay kere.

Be munu ndaw ze, bulu bari daake zi nzobri

ka i di suo-ri ba nzob yaana bayri saa nzaa Ngerewuru pola na.»

### I hii nzob tul ngani baari

(Mat 5.38-48; 7.12a)

<sup>27</sup> «Roo le, baari ka i laa mi key na, mi baa ha ri: I hii nzob tul ngani baari, i daa kere zi nzobri ka i fuy ri.<sup>28</sup> I sam fe ka zuo tul nzobri ka i fad ri, i daa nzaa bay kere bay tul nzobri ka i daa fe seke zi ri.<sup>29</sup> Zadka nzob nda hala nun-a fi mbijw le, mu fere fi mbini ha ni ka nda ndaw. Zadka nzob mbi maagari bo le, mu haa ni faa bay ha ni ka mbi vu gari fi siya bo ya ndaw.<sup>30</sup> Nzob ha ha ka vbi mu fe le, mu ha ni. A zadka nzob mbi fe ka ba fe bo le, mu yi mu vbi ni bayke ya.<sup>31</sup> Fe ka i hii bay ha nzobri daa ha ri na, i daa faa mbijw munu ka zi ri.

<sup>32</sup> «Zadka i hii nzobri ka i hii ri hoy na wa, bay ji ndaw roo i giyan bay ha nzobri pisi ri ka di le? Yji! Nzob feyari hoy kara, i hii nzobri ka i hii ri!<sup>33</sup> Zadka i daa kere zi nzobri ka i daa kere zi ri hoy na wa, bay ji ndaw roo i giyan bay ha nzobri pisi ri ka di le? Nzob feyari na hoy kara, i daa faa mbijw munu na ndaw.<sup>34</sup> A zadka i ha nzob kpa fe baari ka i daa law-ri bo di, i ker i baa mii, hurusuo-e maa bay yijra feke ha ri na wa, bay ji ndaw roo i giyan bay ha nzobri pisi ri ka di le? Nzob feyari hoy kara, i kpa fe munu ka sakra ki, roo i ker bay yijra ha ki faa mbijw munu ka i kpa feke na ka sakra ki.<sup>35</sup> I daa munu ya, roo le, i hii nzob tul ngani baari, i daa kere zi ri, a i kpa ri fe i giyan ha ri yijra bay feke ha ri ya. Zadka i daa munu le, fe tun- duo baari a ngjina bamba tasiri, a i ba vu Ngerewuru ka nulue siya, bay ji le, ka daa kere zi nzob may nunri ndaw bay nzob mgbocri.<sup>36</sup> I ha law kere ka mbaa bil law-ri faa mbijw munu ka law kere mbaa bil law Baa baari Ngerewuru na.»

### I kun bay ka zuo tul ky-i baari ya

(Mat 7.1-5)

<sup>37</sup> «I kun bay ka zuo tul ky-i baari ya, le, Ngerewuru a kun bay zuo tul-ri ya. I daa bay bo tul ky-i baari ya, le, Ngerewuru a daa bay bo tul-ri ya. I nda buma ka zi ky-i baari, le, Ngerewuru a ndaka buma zi ri.<sup>38</sup> I ha fe ha ky-i baari, le, Ngerewuru a ha ha ri fe. Ka'a kuna fe mbaa bil bol baari tan lieke a iki do di a lan yik yik ha ni

† Zadka i baa mii: «Puoruo Ngerewuru ba taa nzob» na, bayke baa mii, nzobke ku na do bay fe samiri ngi-ngji ka vi bay faa ka Ngerembay reke mbay ka tul-e. Ba fe ka nzobke doke do ro bo, ba fe ka'a gi-giyan bay zi ka luo Ngerewuru lew ya.

mbaa di gbay gbay. Faa mbijw munu ka ì lie fe ha nzobri na, be kị ndaw ze Ngerewuru a lieke fe kere beri ha rì.»

<sup>39</sup> Rɔbay, Zezu mbi law bay mbijw munu a baa ha ri mii: «Rɔw a daa puu nduo nduo rɔw ky-ε, a í séke sed le? A ku wɔa, i ti lie sidi bele wuruk zuo luɔ ya le?»

<sup>40</sup> Nzob ká fere fe na, ka ti kál tul ganj be ká fere ni fe na ya, roo le, nzob fére fe hɔa hɔa ká daa ped beri báy kere ha ni ɔ riw bele na, a doko munu ba ganj be.

<sup>41</sup> «Wɔa, bay ji ndaw rɔɔ, mù gede kóm ba bum suy ká bo nun yu-ɔ, a mú kɔ kparaŋ ká bo nun-a ku ya wým hɔy le?» <sup>42</sup> A ku wɔa, mù daa mina rɔɔ, mú baa ha yu-ɔ mii: “Yu-i, giyanj ha mi mbi bum suy ká bo nun-a ku ha mù,” a mú kɔ kparaŋ ká bo nun-a ku na ya hɔy le? “Bo nzob nzaa rúɔ bay! Kparaŋ ká bo nun-a na, mu mbi pola a mú kɔ zad ka ta-taŋ ndaw rɔɔ, mú kɔ faa mbika bum suy ká bo nun yu-ɔ na ku báy.»

### Kóko puu báy lereke

(Mat 7.16-20; 12.33-35)

<sup>43</sup> «Puu kere na ti lie lereke ndaya ya. A puu ká ndaya na ti lie báy kere ya ndaw. <sup>44</sup> Puu hɔa hɔa kara, i kɔ ni báy lere be, lere be. Nzob ti hóro lere nzum saa puu ngatukru ya. Mase, nzob ti hóro tavɔkɔ saa kurikuŋ ya. <sup>45</sup> Nzob kere na, fe kere ká uru saa bil law-ε na, tji kele. A nzob ndaya na laa le, fe ndaya ká do bil law-ε na, tji kele ndaw. Nzob hɔa hɔa le, fe ká mbaa bil law-ε gbay gbay na ndaw rɔɔ, tji ká nzi-ε báy.»

### Bay ká se tul hulri ká sidi

(Mat 7.24-27)

<sup>46</sup> Zezu baa ha nzobri na rɔbay mii: «Bay ji ndaw rɔɔ, i di mi mii “Mbay, Mbay,” a í daa fe ká mi baa ha ri na ya le woo? <sup>47</sup> Mi kíe rì, nzob ká rii nzob ká vi luo-i a laa bay bi a dáake ped. <sup>48</sup> Nzobke ku na do munu ba nzob ká tii sɔw mbúo hul be. Ka tie luɔ dí dí kpɔkrɔ a ziŋ tisaw, rɔɔ a leke tigbɔa hul na do dí bay mbúo. Zadka mbam tɔ a ha mbii yɔa zad remleŋ remleŋ a nda hul na paw pɔw hɔy kara, hul na laŋ sùo-ε ndij ya, bay ji le, nzob daa hul key na leke tigbɔa hulke báy kere. <sup>49</sup> Roo le, nzob ká laa bay bi a dáake ped ya na, ka rii nzob ká daa hul be do tusiri bina taŋ léke tigbɔa hulke. Zadka mbam tɔ ká mbii yɔa zad remleŋ remleŋ a nda haŋ hul na paw pɔw na báyji le, zadε ku hɔy hulke ku na haw wuruk zuo siri a biε ruk ruk bele.»

### Zezu vaa led káw ngerenzob yum ká Rɔm

(Mat 8.5-13)

<sup>7</sup> Fale ká Zezu baa bay be ɔ riw bele ha ruo nzobri ká zadε ku na báyji le, ka ɔl ká dí, a se Kaper-nayum. <sup>2</sup> Lεε, ngerenzob yum mbijw munu ká Rɔm do báy led káw ká'a hii ni bamba naa sem ká dí. Semke na daa ni ha hud be tɔŋ ndij mini. <sup>3</sup> Zadka ngerenzob yum na laa soro bay Zezu na báyji le, ka di ngerε Zib haŋeri, a pie ri se luo Zezu bay haŋa ni ka vi bo, a vaa led káw beri na ha beri. <sup>4</sup> Lεε, bari na i se luo Zezu í kod ni kpyuru kpyuru í baa mii: «Ngerenzob yum key na, ndad

bay haŋa mù ɔ ni, <sup>5</sup> bay ji le, ka hii sɔw naari Zibri bamba. “Ba be ze ka daa \*hul mbú kị naari key.»

<sup>6</sup> Báyji le, Zezu uru siya a se ziŋ ri. Zadka i se í tɔŋ di ya deb báy puo be na báyji le, ngerenzob yum na pie nzob buo-eri ha ri baa ha Zezu mii: «Mbay, mu yɔklɔ sùo-ɔ gɔr hɔy ya, bay ji le, bi hɔy mi maa bay haŋa mù daa tul-a nduo bil hul bi ya. <sup>7</sup> Sɔwke mini ze, mi kɔ sùo-i maa bay séke luo-ɔ sùo-i ya. Roo le, mu baa bay mbijw bo, ha sùo led káw bi na ka vaa. <sup>8</sup> Mi baa munu, bay ji le, bi hɔy kara mi do báy ganj tul-iri ká mi daa bol nzaa-ri, a mí do báy nzob yum biri ká i daa bol nzaa-i ndaw. Zadka mi baa ha nzob mbijw mii: “Mu se,” le, ka se na kị. A mí baa ha nzob kị mii: “Mu vi,” le, ka vi. A mí yji mí baa ha led káw bi mii: “Daa fe key,” le, ka daa feke.» <sup>9</sup> Zadka Zezu laa baykeri na munu báyji le, tuku ni ha ni fere kóm ba luo ruo nzobri ká i se fal-ε na a baa ha ri mii: «Mi baa ha ri ta-taŋ: ká tusiri \*Izarayel riw bele na, kịri daa law bo tul-i mini key na, mi ziŋ ká dí ya mg-baŋ!»

<sup>10</sup> Zadka nzobri ká ngerenzob yum pie ri na, i yji í tji puo na báyji le, i kɔ led káw ká sùo-ε se ni na vaa báy kere.

### Zezu tuma vu máy síe ká hu na ha ni kaw báy kumnun

<sup>11</sup> Fale ku báyji le, Zezu ɔl a se ba puo mbijw munu ká riŋ-ε ba Nɔyi. Lεε, led nduobal-eri báy ruo nzobri ngji bamba, i se faa ziŋ ni mbijw hɔy. <sup>12</sup> Zadka i se di ya deb báy nzaa puo na báyji le, nzobri mbi hud báy hiike dukuku, í tji ke saa bil puo ba zad vóro hud. Ka ba led wɔra nzob kekkek a ba vu máy síe. Lεε, nzobri ká puoke ku na ngji bamba tasiri, i mgba ni í se ziŋ ni ba zad vóro hud na. <sup>13</sup> Zadka Ngerembay mbi nun-ε a kɔ máy síe na munu báyji le, ka kɔ nun síe be a baa ha ni mii: «Mu rε-rεw ya!» <sup>14</sup> Báyji le, ka soro ba lakun hud na a zaa daŋni hud na, le, nzob sób hudri na i sii bal-ri zik í do. Lεε, Zezu mbi bay a baa ha hud na mii: «Kuban, mi mbi nzaa-i ha mù. Úru siya!» <sup>15</sup> Lεε, hud na kaw siri a tii sɔw baa bay. Fale ku le, Zezu mgba ni a daa nduo ndúo mi-ε. <sup>16</sup> Feke ku na mbi hje ha nzobri riw bele ká i do zadε ku, ha ri písi Ngerewuru í baa mii: «Bawda nzob yɔaŋa bay saa nzaa Ngerewuru mbijw kị laa ro tji sakra naari ká vuri key!» Rɔbay, «Ngerewuru vi bay sókɔ nzob beri.» <sup>17</sup> Bayke ku na yɔa zad kpol kpol ká kuɔ ká Zude riw bele ndaw, báy puori riw bele ká i kiri Zude ndaw pi.

### Zezu baa bay se tul Zɔa Batis

(Mat 11.2-19)

<sup>18</sup> Led nduobal Zɔari vaa lo soro feri ká kal na riw bele ha ni laa. Báyji le, ka dí nzobri sidi ká sakra bari ku, <sup>19</sup> a pie ri ba luo Ngerembay bay haŋa ri vbi ni mii: «Wɔa, ba bo ze mù ba \*Krisi, nzob ká Ngerewuru waa bay pie ni ví yɔa nzobri na mase, buru Zibri na buru giyanj nzob kị báy le?» <sup>20</sup> Zadka nzobkeri tji luo Zezu na báyji le, i baa ha ni mii: «Zɔa Batis pie buru ba luo-ɔ bay vbika mù bay kóko, wɔa, ba bo ze mù ba Krisi, nzob ká Ngerewuru waa bay pie ni ví yɔa nzobri na mase, buru Zibri buru giyanj nzob kị báy le?»

<sup>21</sup> Báyji le, ká bil s̄aw síeke ku na, Zezu vaa nzobri ngji bamba ká suoserēm bari bod bod. Ka vaa nzobri ká tul feri ká se ri nd̄aw, a nii temndayari ká tul nzobri nd̄aw, r̄o a mgbuda nun r̄awri ngji bamba ha ri k̄o zad nd̄aw pi. <sup>22</sup> L̄e, Zezu yj̄nra báy bay h̄a led̄ nduobal Z̄ari na mii: «Ì ȳj̄ í se bo, í v̄a k̄j̄ fal feri ká ì k̄o báy nun-r̄i, í laa báy suku-r̄i nd̄aw key na h̄a Z̄a laa. R̄awri k̄o-kóm \*tān kad kad nd̄aw, nzob kped̄eri se siya kiyaw kiyaw nd̄aw, nzobri ká kp̄j̄ri do s̄o-ri kara, kp̄j̄ri bari na ɔ a p̄n̄ s̄o-ri duo mgber̄en̄ nd̄aw, mbikiri laa bay nd̄aw, nzobri ká i hu h̄oy kara, i tuma í kaw báy kumnun nd̄aw, r̄o i ka-káa Bay Kere h̄a nzob k̄ukuri nd̄aw pi. <sup>23</sup> Nzob ká daa law-ε bo tul-i a p̄n̄ mbika law-ε ya le, suoriya ba taa be.»

<sup>24</sup> Zadka led̄ nzaaped̄ Z̄ari ɔl báyji le, Zezu tii s̄aw báa bay se tul Z̄a h̄a ruo nzobri mii: «Zadka ì se bil law k̄r bay láa káa bay Z̄a ká kaa na w̄a, fe j̄i ze ì v̄a k̄o le? W̄a, ì se í v̄a k̄o nzob ká do tul bay be ya munu ká ngasikri ká zuu kila ri mgbaya mgbaya le? Munu ya! <sup>25</sup> A w̄a ba fe j̄i k̄j̄ r̄o ì se í v̄a k̄o le? Ì se í v̄a k̄o nzob ká nduo gari nduy z̄j̄ri z̄j̄ri le? Kúy! Nzobri ká i nduo gari ká nduy mgbilik mgbilik a í kaw bil ndad̄i na, bil puo mbay luyeri ze ba zad káw bari. <sup>26</sup> A ku w̄a, fe j̄i k̄j̄ r̄o ì se í v̄a k̄o le? Ì se í v̄a k̄o nzob ȳān̄a bay saa nzaa Nger̄ewuru le? Nda ndad̄! Roo le, mi baa ha ri: be Z̄a na, ka ba nzob ȳān̄a bay saa nzaa Nger̄ewuru taa h̄oyke ya, <sup>27</sup> bay j̄i le, be Z̄a na, Nger̄ewuru baa bay se tul-e ká bil mbede be mii:

“Bi na, mi píe led̄ nzaaped̄ bi h̄a ni ví do pol-a bay hān̄a ni ka léke faa bo pola h̄a mù †.”

<sup>28</sup> «Mì baa ha ri ta-tan̄: sakra nzobri ká máyri mbon̄ ri ká tusiri key na, nzob mbj̄w mini ká kal tul Z̄a kal na tiya. Ze munu h̄oy kara, nzob ká ndj̄i ká bil sew ká Nger̄ewuru tii s̄aw réke mbay ká tul nzobri na, nzobke do báy fe s̄ami mba tul-e taa Z̄a Batis na pavbad̄.»

<sup>29</sup> Tusueke le, nzobri riw bele báy \*nzob ȳān̄a larimbuori ká i laa bay Z̄a na i k̄o mii, Nger̄ewuru ba nzob ká daa fe báy zad̄e. Ro, í h̄a Z̄a daa tul-ri nduo mbii. <sup>30</sup> Roo le, \*Fariziri báy \*nzob fére nzobri bol kusolri na, i tūn fe ká Nger̄ewuru hii bay hān̄a ri daa na ngerēn̄ í h̄a Z̄a daa tul-ri nduo mbii ya. <sup>31</sup> Zezu baa r̄obay mii: «Nzob ve nd̄aw r̄o, mi mgbaka bay líeke nzobri ká timbed̄e key le? W̄a i r̄i nzob veri le? <sup>32</sup> I r̄i led̄ri ká i kaw káa í guu fe ká sakra k̄j̄ mii:

“Buru ul t̄j̄w ha r̄i, le, ì nda-nday ya!

Buru dí sim r̄ew hud̄ri ha r̄i kara, ì r̄e-r̄ew ya nd̄aw!”

<sup>33</sup> Ì k̄o, Z̄a Batis na ví, a san̄ s̄o-ε a s̄y maapa ya nd̄aw, a nzo him ya nd̄aw. L̄e, baar̄i na ì baa mii: “Temndaya ze do tul-e.” <sup>34</sup> A bi \*Vu Nzob ká mi ví na laa le, mi s̄y fe nd̄aw, a mí nzo him nd̄aw, le, baar̄i na ì baa mii, mi ba nzob fe s̄ym luye nd̄aw, mí ba nzob buo him nd̄aw, a mí mgbu buo z̄j̄n̄a nzob ȳān̄a larimbuori báy nzobri ká soro bay bari mgbu ndaya nd̄aw, le j̄i maale. <sup>35</sup> Roo le, nun nzem taa Nger̄ewuru na, nzobri k̄o ba fe ká do báy zad̄e báy faa vi-eri riw bele ká i ȳa bayke.»

## Zezu nda buma z̄j̄n̄a máy feȳa

<sup>36</sup> Nam mbj̄w munu Farizi mbj̄w munu dí Zezu bay hān̄a ni s̄y fe z̄j̄n̄a ni. L̄e, ka se bil puo be na a kaw nzaa fe s̄ym z̄j̄n̄a ni mbj̄w h̄oy. <sup>37</sup> L̄e, máy mbj̄w munu ká soro bay be mgbu ndaya na do bil puoke na ku. Zadka’a laa mii, Zezu kaw nzaa fe s̄ym ká bil puo Farizike na báyji le, ka mbi guma num ká i daa báy tisaw ká rīn̄-ε ba *alabastre* ká num ká b̄are f̄y b̄y b̄y mbaa dí, <sup>38</sup> a ví d̄oke fal Zezu ká s̄aw bal-ε. Ka r̄e-r̄ew h̄a mbii nun-ε zuu zuo bal Zezu, a n̄ȳn̄ báy s̄y tul-e, r̄o a ̄w bal-eri a daa num ká b̄are f̄y b̄y b̄y na zuo dí. <sup>39</sup> L̄e, Farizi ká dí Zezu na k̄o munu báyji le, ka ker bay ká bil law-ε a baa mii: «Zadka led̄ban key na ba nzob ȳān̄a bay saa nzaa Nger̄ewuru taa tusueke le, a kók̄o k̄j̄ri máy ká zaa ni na key, a kók̄o ni ba máy nzob fe daa ȳa.»

<sup>40</sup> Báyji le, Zezu mbi bay a baa h̄a Farizi na mii: «Sim̄on, mi báa bay mbj̄w h̄a mù laa.» L̄e, Sim̄on yj̄nra báy bay h̄a ni mii: «Mbay, baa h̄a mi laa.» <sup>41</sup> L̄e, Zezu baa mii: «Nzobri sidi kpāa lari, le, i yj̄nra h̄a nzobke ya báy. Nzob mbj̄wke na, mb̄ol ká do tul-e ká bay hān̄a ni puo na maa lari ped̄ mbiimbam sidi. A nzob sidike na laa le, maa lari ped̄ few sidi. <sup>42</sup> Munu ká i do báy fe mbj̄w ká bay púoke mb̄ol bari ya na, ka h̄a mb̄ol bari na sidi bele do tul-e. A ku w̄a, nzob taa h̄a r̄o, a kók̄o ni ba nzob nun-ε mba nzob h̄aw le?»

<sup>43</sup> L̄e, Sim̄on yj̄nra báy bay h̄a ni mii: «Mì k̄o le, nzob ká ȳa mb̄ol do tul-e ba bawdake nḡj̄-nḡj̄i ká’a púo riw bele.» Zezu baa h̄a ni mii: «Mù yj̄nra báy zad̄e.» <sup>44</sup> Fal̄e ku báyji le, ka fer̄e nun-ε ba luu máy na a baa h̄a Sim̄on mii: «Mù k̄o máy key na k̄o le? Bi na, mi ví bil puo bo, le, mù h̄a mi mbii wáa bal-i ya. Roo le, be na, ka wáa bal-i báy mbii nun-ε, r̄o a n̄ȳn̄ báy s̄y tul-e. <sup>45</sup> Bo na, mù mgbu mi girik ya. Roo le, máy key na, báy ví bi ká bil hule key na, ka ̄w bal-iri ban̄guo a p̄n̄ nzi-ε ya r̄obay. <sup>46</sup> Bo na, mù kuna num zuo tul-i ya. Roo le, be na, ka daa num ká b̄are f̄y b̄y b̄y zuo bal-iri. <sup>47</sup> S̄awke mini ze, mi baa h̄a mù: feȳa beri ká nḡj̄i bamba na, Nger̄ewuru nda bumake z̄j̄n̄a ni ro. Bay tul buma ká’a nda z̄j̄n̄a ni na ku ze, máy na kie hii ká’a hii ni nḡj̄i bambu. Roo le, nzob ká feȳa be ndj̄i ká Nger̄ewuru nda bumake z̄j̄n̄a ni na, nzobke a hii ni ndj̄i na laa.» <sup>48</sup> L̄e, Zezu yj̄n̄a a baa h̄a máy na r̄obay a baa mii: «Feȳa bori na ɔ ká tul-a ro.»

<sup>49</sup> Báyji le, bari ká i kaw nzaa fe s̄ym z̄j̄n̄a Zezu na, i tii s̄aw k̄er bay ká bil law-ri, í baa mii: «Nzob ni key w̄a, ka ba nzob ve r̄o, nzob feȳari h̄oy kara ka nda buma z̄j̄n̄a ri mgbum key le?» <sup>50</sup> Fal̄e ku le, Zezu baa h̄a máy na mii: «Law-a ká mù daa bo tul-i na ȳa mù ro. Mu se báy kere dek̄e.»

## Máyri ká i su Zezu

**8** Fal̄e ku báyji le, Zezu se báy nḡer̄epuori báy vu puori, a ka-káa Bay Kere ká se tul réke mbay Nger̄ewuru ká tusiri key na ha ri. <sup>2</sup> Led̄ nduobal-eri ká duo fal̄e sidi na, i se z̄j̄n̄a ni báy máy h̄an̄eri ká Zezu nii temndayari saa tul-ri, a vaa s̄em bari na. Máykeri na ze

† Malasi 3.1.

riŋ-ri do key: Mari ká i dí ni ba Mari ká puo be do Madala, ká Zezu nii temndayari ba tɔɔ say saa tul-e ndaw, <sup>3</sup> Zani ká ba máy Suza, be ká'a ba nzob kóɔ feri ká bil puo mbay \*Erod ndaw, kɔɔ Suzan báy máy hawri ndaw pi. Máykeri key na, i se ziŋ Zezu báy led nduobal-eri, a í sɔ ri báy fe kere bari.

### Law bay ká se tul p̄ara fe pay míike (Mat 13.1-9; Mrk 4.1-9)

<sup>4</sup> Nzobri ká ngerɛpuori mbijw mbijw na i ví mby k̄i mer mer ká luo Zezu. Báyii le, ka mbi law bay key na a baa ha ri mii: <sup>5</sup> «Nzob pay mbijw munu t̄ji a se wáa bay míi p̄ara fe pay be. Zadka'a do míi p̄ara fe pay na báyii le, p̄are h̄aneri toɔ kporoŋ kporoŋ zuo lafaa. Lɛɛ, nzobri se tul-e ndaw, a nduyri kara ví re ndaw. <sup>6</sup> A p̄are h̄aneri laa le, ḡay zuo tul nzekre. Zadka fe paykeri na t̄ji báyii le, huɔ wúɔ, bay j̄i le, s̄aw-ɛ huɔ ya. <sup>7</sup> A p̄are h̄aneri ḡay zuo sakra ngatukruri ha ri uru maa k̄i vbububu, h̄a ngatukruri kpaŋ tul fe paykeri na. <sup>8</sup> Roo le, p̄are h̄aneri ḡay zuo tusiri kere, le, fe paykeri na uru báy kere a daa p̄ara báy kere. S̄awke mbijw le, daa p̄ara ba isɔdri munu kal tul-e taa h̄ayri ká'a mii na.» Lɛɛ, Zezu baa na rɔbay mii: «Nzob ká do báy suku bay láake le, ka laa.»

### Bay j̄i Zezu mbi law bay, a baa le? (Mat 13.10-17; Mrk 4.10-12)

<sup>9</sup> Falɛ ku báyii le, led nduobal Zezuri vbi ni bay haŋa ni tina s̄aw mára law bay ká'a baa na ku. <sup>10</sup> Lɛɛ, ka yijira báy bay ha ri mii: «Baari na, Ngerɛwuru mgbuɔa nun-r̄i ha r̄i kóke feri ká do zad muni ká se tul faa ká'a réke mbay ká tul nzobri. Roo le, nzob h̄awri na, mi baa bay ha ri báy faa law bayri bay haŋa bo “i kɔ báy nun-ri, roo le, i kɔ s̄awke ya; i laa báy suku-ri, roo le, i laa ba láake k̄i h̄oy †.”»

### Zezu tina s̄aw máa law bay ká se tul míi p̄ara fe pay (Mat 13.18-23; Mrk 4.13-20)

<sup>11</sup> Zezu baa mii: «Í kɔ s̄aw mára law bay key na ze do key: P̄ara fe pay na do munu ba Bay Ngerɛwuru. <sup>12</sup> Nzob h̄aneri do munu ba lafaa ká p̄ara fe payri ḡay zuo dí. Bari na, i laa Bay Ngerɛwuru na, roo le, ngerɛtemndaya ví naa bayke ká i laa bo law-ri na h̄un ba fal bay haŋa bo, i daa law-ri bo tul bayke na ku h̄a Ngerɛwuru ȳake ri ya. <sup>13</sup> Nzob h̄aneri do munu ba p̄ara fe pay ká ḡay zuo tul nzekre. I laa Bay Ngerɛwuru, a í ȳaa báy suoriya, roo le, i h̄a bayke na bar s̄aw ká bil law-ri ya. I daa law-ri bo tul Bayke na ku bole dí ndji h̄oy. Zadka fe líe law t̄ji tul-ri le, i p̄oŋ mbika law bari na yak. <sup>14</sup> A p̄ara fe pay h̄aneri ká ḡay zuo sakra ngatukruri na, do munu ba bari ká i laa Bay Ngerɛwuru, roo le, i p̄oŋ faa h̄a k̄er bay feri bod bod, mase feziŋa, mase kɔn feri ká tusiri key na kpaŋ faake h̄a lereke ngɔŋ ya. <sup>15</sup> P̄ara fe pay h̄aneri ká ḡay zuo tusiri kere na do munu ba nzobri ká law-ri puu kpaŋa kpaŋa a do h̄oy bay ȳaŋa bay. Bari na i laa Bay Ngerɛwuru í kɔɔ do bil law-ri í do tul-e baŋguɔ; ze í lie lerekeri do dí.»

### Law bay ká se tul huu ndele (Mrk 4.21-25)

<sup>16</sup> «Í kɔ, nzob mbijw ti dáa huu taa huu ndele, kɔɔ a mbi suna a ḡubake, mase a daa sii s̄aw ngɔŋ dokro ya. Roo le, i daa huu ndele na sii siya bay haŋa bo, nzobri ká r̄ii hula na, i kóke zad. <sup>17</sup> Tusueke le, feri riw bele ká do lanzoŋ na, namke vi le, a t̄ji do zad hie gbay gbay ká nun nzobri. A feri riw bele ká do zad muni kara feke na a t̄ji do kele gbay gbay h̄a nzobri kɔ. <sup>18</sup> Í nze báy s̄uo-r̄i báy faa láa bay baari ká i laa na! Tusueke le, nzob ká do báy fe na, Ngerɛwuru a haŋa ni k̄i nde tul-e. Roo le, nzob ká d̄óke ya na, h̄ay ká ndji ká'a ker se tul-e bay ziŋ na kara, ka'a náa d̄ɔɔ a p̄oŋ ni.»

### Nzob ini Zezu taa tusuekeri (Mat 12.46-50; Mrk 3.31-35)

<sup>19</sup> Maa Zezu báy ȳy-eri i vi bay kóko ni. Roo le, i ziŋ faa ká bay séke k̄yuru se luɔ-ɛ ya, bay j̄i le, ruɔ nzobri nḡji bamba, i mbuo ni luɔ. <sup>20</sup> Lɛɛ, i baa h̄a Zezu na mii: «Maa-ŋa báy ȳy-eri i do kelu í hii bay kóko mù.» <sup>21</sup> Lɛɛ, Zezu ȳjiŋra báy bay h̄a nzobri riw bele mii: «Maa báy ȳy-iri na, ba bari ká i laa Bay Ngerɛwuru a í dáake ped.»

### Zezu h̄a nzaa zuu bura kuŋ nzed (Mat 8.23-27; Mrk 4.35-41)

<sup>22</sup> Nam mbijw munu, Zezu báy led nduobal-eri, i hil í kaw bil tuo. Lɛɛ, Zezu baa ha ri mii: «Naa séri ba nzaa kporombii ká fi kelu.» Lɛɛ, i zɔl na k̄i. <sup>23</sup> Zadka tuo se tul mbii kɔb rɔbay na, Zezu na-nam. Báyii le, ká zadɛ ku h̄oy zuu bura uru bivbid a tii s̄aw kúuka ká tul maambii na h̄a mbii daa bay mbaa bil tuo na. Lɛɛ, tuo na t̄oŋ ndji bay fére ri te mbii ha ri ziŋ bíe. <sup>24</sup> Báyii le, led nduobal-eri soro ba lakun-ɛ í tuma ni í gúuke fe mii: «Mbay! Mbay! Náa h́kari!» Lɛɛ, Zezu na tuma a uru siya, a baa bay ngɔ-ngɔŋ ziŋ zuu báy mbiiri ká nda tuo paw p̄aw na ha ri mgba nzaa-ri. Lɛɛ, zad do ndiŋ; zuu na kuu ya ndaw, mbii na kara nda tuo mbãa ndaw pi. <sup>25</sup> Falɛ ku le, Zezu baa h̄a led nduobal-eri mii: «Mbika law baari na do h̄a le?» Báyii le, h̄je daa ri zikiki, a tuku ri ha ri kaw yer í vbi bay ká sakra k̄i mii: «Ledban key na w̄a, ka ba nzob ve kɔɔ, a mgba nzaa zuu báy mbiiri kara kek kek ha ri daa vu mbom bo tul-e mini key le?»

### Zezu vaa ledban ká temndaya do tul-e (Mat 8.28-34; Mrk 5.1-20)

<sup>26</sup> Zezu báy led nduobal-eri na i t̄ji fi kelu ká tusiri nzob Gerazari ká do maa báy kuɔu zad ká Galele. <sup>27</sup> Zadka Zezu dí a do siri na báyii le, ledban mbijw munu ká ngerɛpuoke ku, ká temndayari nḡji-nḡji do tul-e na suɔ nun-ɛ. Ba d̄je lew h̄oy na, ka nduo gari ya ndaw, a naa hula ya ndaw, roo le, zad nam be ba tupalri. <sup>28</sup> Zadka'a mbi nun-ɛ a kɔ Zezu na báyii le, ka huku pol-e gburuk a gúuke fe belɛŋ belɛŋ báy bawda kusol-e mii: «Zezu, Vu Ngerɛwuru ká nulue siya, fe j̄i ze do sakra náa le woo? Mì kod mù, mu fére tul-i ya!» <sup>29</sup> Ka baa munu, bay j̄i le, Zezu mbi nzi-ɛ bay haŋa temndaya ka t̄ji ká tul-e.

† Ezay 6.9-10.

Tusueke le, ledban key na temndayakeri na i mgba ni faa bal ngi-ngji. Ze i siŋ nduo-eri báy bal-eri báy sal lari bay kórɔke ni kek hɔy kara, ka mijira salri na mgbaɗ mgbaɗ hɔ temndaya na kuɗ ni a séke bil law kóri. <sup>30</sup> Báyyi le, Zezu yi a vbi ni mii: «Riŋ-a ba ji le?» Ka yiŋra báy bay hɔ ni mii: «I dí mì ba Ngi-ngji.» Ka baa munu, bay ji le, temndayari ngi-ngji do tul-e. <sup>31</sup> Lɛɛ, bari temndayakeri na, i kod Zezu bay haŋa ni ka mbi nzi-ɛ a nii bari zúɔ \*luɔ zaɗ baw ká gbɔke tiya na ya. <sup>32</sup> Zaɗɛ ku na kuɗu mbel puɔri ngji bamba do sɔŋa fe ká hɔn kuo. Báyyi le, temndayari na, i kod Zezu bay haŋa ni ka pónj faa hɔ bari se bari riɔ tul mbel puɔri na ku. Lɛɛ, Zezu na pónj faa ha ri. <sup>33</sup> Báyyi le, temndayari na tji ká tul ledban na, í duu í vǎa riɔ tul mbelri na. Kuɗu mbelri riw bele ku na, i zuɔ ðul vbububu báy takra, í tji nzaa ngeŋ í zoɗ kirim kirim zuɔ maambii hɔ mbii yǎa ri riw bele. <sup>34</sup> Zaɗka nzoɓ kórɔ mbel puɔri kɔ feri ká kal na munu báyyi le, i haw ðul í vǎa ðaa bayke nda zaɗ ká ngerɛpuo báy vu puori ká do bisuy. <sup>35</sup> Báyyi le, nzoɓri tji fal kɔ buɗ buɗ, í se bay vǎa kóko fe ká kal na. Zaɗka i tji luo Zezu na báyyi le, i ziŋ ledban ká temndayari do tul-e pola ká í tji saa di na. Gari do sùo-ɛ a kaw sǎw bal Zezu a do báy kere. Lɛɛ, hɔɛ ðaa ri. <sup>36</sup> Bari, nzoɓri ká i kɔ feke ká kal na, i lo soro fe ká Zezu ðaa a vǎake ledban hɔ temndayari tji saa tul-e na ha ri laa. <sup>37</sup> Báyyi le, nzoɓri riw bele ká tusiri Geraza na, i kod Zezu bay haŋa ni ka zól ká zaɗ bari, bay ji le, hɔɛ ðaa ri ngji bamba tasiri. Lɛɛ, Zezu hil a kaw bil tuo bay zól. <sup>38</sup> Báyyi le, ledban ká temndayari tji saa tul-e na kod Zezu bay haŋa ni ka pónj faa hɔ beri do ziŋ ni. Roo le, Zezu baa hɔ ni bay haŋa ni zól a baa mii: <sup>39</sup> «Mu yi mú se puɔ, bo mú lo soro feri riw bele ká Ngerɛwuru ðaa ziŋ mù na ha ri laa.» Lɛɛ, ledban na uru a vǎa hǎari bil ngerɛpuo na bele, a vǎa ka-káa bay feri riw bele ká Zezu ðaa ziŋ ni na ha ri laa.

#### Vu Zayrus báy máy ká zaa nzaa gari Zezu

(Mat 9.18-26; Mrk 5.21-43)

<sup>40</sup> Zaɗka Zezu yi saa nzaa kporombii ká fi kelu na báyyi le, ruɔ nzoɓri yǎa ni báy kere, bay ji le, bari riw bele na i giyaŋ ni. <sup>41</sup> Báyyi le, nzoɓ mbjw munu ba mbay tul \*hul mbú kɔ Zibri, riŋ-ɛ ba Zayrus vi a huku sǎw bal Zezu gburuk, a kod ni bay haŋa ni ka se puo be, <sup>42</sup> bay ji le, ka do báy led mbjw kekkek, ba led máy tikdi ká mbiimbam be maa duɔ fale sidi do di ya bay huka.

Zaɗka Zezu uru a se ba baɗi na báyyi le, nzoɓri mbuo ni luo luo. <sup>43</sup> Lɛɛ, máy mbjw do di ku, ká sím tji ni ðaa mbiimbam duɔ fale sidi ro. Be na ka biɛ fe beri riw bele ká luo nzoɓ haŋa sǎwpuu vǎa nzoɓri, roo le, nzoɓ mbjw ká'a máa bay vaa ni na tiya. <sup>44</sup> Báyyi le, ka soro a se báy fal Zezu, a zaa nzaa gari be ká fi siri. Zaɗɛ ku hɔy le, sím ká tji ni na, nzi-ɛ kuŋ nzeɗ. <sup>45</sup> Lɛɛ, Zezu vbi nzoɓri a baa mii: «A ve zaa mì key le?» Ruɔ nzoɓri riw bele ká i do zaɗɛ na, i máy tul-ri. Lɛɛ, Piyer baa hɔ ni mii: «Mbay, ruɔ nzoɓri ká i kiri mù í mbúo mù luo luo key na, mù kɔ ya le woo?» <sup>46</sup> Roo le, Zezu gede bayke a baa hɔ ni mii: «Nzoɓ zaa mì, bay ji le, mì kɔ hɔrusuo tji saa sùo-i.» <sup>47</sup> Zaɗka led máy na kɔ ba be kɔ sùo-ɛ báyyi le, ka vi báy hɔɛ a tɔ ðek ðek, a huku sǎw bal Zezu gbu-

ruk, a kji bay feri na ká nun ruɔ nzoɓri riw bele. Ka kji bay fe ká ðaa hɔ ni zǎake Zezu, báy faa ká ðaa hɔ sùo-ɛ vǎake ká zaɗɛ ku na ndǎw. <sup>48</sup> Lɛɛ, Zezu baa hɔ ni mii: «Vu-i máyke, law-a ká mù ðaa bo tul-i na, hɔ sùo-ɔ na vaa mù. Mu se báy kere ðekeke ro.»

<sup>49</sup> Zaɗka Zezu do baa bay kɔɓ rɔbay na báyyi le, nzoɓ nzaaped mbjw uru saa puo mbay Zayrus, a ví ziŋ ni a baa hɔ ni mii: «Vu-ɔ na hu-hu! Mu yɔklɔ Mbay Zezu na gɔr mbǎa.» <sup>50</sup> Zaɗka Zezu laa bayke munu na báyyi le, ka mbi nzi-ɛ hɔ Zayrus mii: «Hɔ hɔɛ ka ðaa mù ya! Mu ðaa law-a ka bo tul-i, le, vu-ɔ na a vǎa báy kere.» <sup>51</sup> Zaɗka i tji puo Zayrus na báyyi le, Zezu hɔ faa bay haŋa nzoɓ mbjw kara, ka riɔ ziŋ ni se hula ya. Roo le, ba Piyer báy Zǎa báy Zak, rɔɔ bǎa led báy máa led ze i se ziŋ ni. <sup>52</sup> Lɛɛ, nzoɓri riw bele, i rɛ-rɛw, í rɛ sùo-ri bay tul huɗ led na. Báyyi le, Zezu baa ha ri mii: «Í rɛ-rɛw ya. Ka hu ya, roo le, ka na-nam.» <sup>53</sup> Lɛɛ, bari na, i siɛ ni siɛ hɔy, bay ji le, i kɔ ba huɗ na kɔ. <sup>54</sup> Báyyi le, Zezu mgba nduo led na, a baa bay báy bawda kusol-e mii: «Máy tikdi, úru siya!» <sup>55</sup> Fale ku le, tem sùo led na yi a ví di hɔ ni tuma, a uru siya ká zaɗɛ ku hɔy. Lɛɛ, Zezu mbi nzi-ɛ bay haŋa ri hɔ ni fe sɔ. <sup>56</sup> Báyyi le, bi-ɛ báy mi-ɛ na zaɗ bay zee ri sel ha ri kaw yer. Roo le, Zezu baa ha ri bay haŋa ri baa bay fe ká kal na hɔ nzoɓ mbjw ya.

#### Zezu pie led nduobal-eri ká duɔ fale sidi

(Mat 10.5-15; Mrk 6.7-13)

<sup>9</sup> Zezu mby led nduobal-eri ká duɔ fale sidi na, a ha ri hɔrusuo ní temndayari riw bele, a í vaa nzoɓ semri ndǎw. <sup>2</sup> Fale ku le, ka pie ri bay haŋa ri vǎa ka-káa bay ká se tul réke mbay Ngerɛwuru ká tul nzoɓri, a í vaa nzoɓ semri. <sup>3</sup> Ka baa ha ri mii: «Í mgba fe mbjw do nduo-ri báy sed varu baari ya. Í mgba kǎw ya ndǎw, bɔl ya ndǎw, fe sɔm ya ndǎw, lari ya ndǎw, nzoɓ mbjw ka do báy gari ba sidi ya ndǎw pi. <sup>4</sup> Ze bo, puo hǎa hǎa ká i se di, rɔɔ nzoɓ mgba ri naa luo-ɛ báy kere le, ì káw di kpuru maa báy zól baari. <sup>5</sup> A puo hǎa hǎa ká i se di rɔɔ, nzoɓkeri hii bay mgbaka ri báy kere ya le, ì tji ká puoke ku na í nda kusal puoke ká bal-ri kuɓ kuɓ bay bákake ri se tul fe kǎaya ká i ðaa na.»

<sup>6</sup> Lɛɛ, bari led nduobal-eri na i zól í se báy tul puori riw bele, í ka-káa Bay Kere hɔ nzoɓri, a í vaa nzoɓ semri báy zadri riw bele.

#### Kér bay zukri Erod

(Mat 14.1-12; Mrk 6.14-29)

<sup>7</sup> Soro bay feri riw bele ká kal na tɔɗɔ bo suku \*Erod ká ba nzoɓ réke tul puori ká kuɗu zaɗ ká Galele na. Lɛɛ, ka kɔ bay ká bay kɛr mbǎa, bay ji le, nzoɓ hǎneri baa mii, Zǎa Batis tji saa luo huɗ. <sup>8</sup> Nzoɓ kɔri baa mii: «Ba \*Eli ze tji.» Nzoɓ hǎwri bod rɔbay baa mii: «Nzoɓ yǎaŋa bay saa nzaa Ngerɛwuru mbjw munu ká piedke lew ze tji a kaw báy kumnun.» <sup>9</sup> Roo le, Erod na baa mii: «Zǎa na, mì ha ri kuŋ tul-e. Wǎa, ledbanke ku na ka ba nzoɓ ve rɔɔ, mì laa soro bay fe ðaa beri riw bele mini key le?» Ze ka nzaa faa bay kóko Zezu.

### Zezu hɔl nzobri ba isɔd sɔd duɔ zad ndebe

(Mat 14.13-21; Mrk 6.30-44; Z̄a 6.1-14)

<sup>10</sup> Lɛɛ, \*nzob ndáy nzaapedri na, i ȳji í ví kji fal ferri riw bele ká i daa na h̄a Zezu laa. Ka f̄a ri zuɔ fal-ɛ, a z̄lke ba zad k̄i bod ká do di ya báy ngerɛpuo ká riŋ-ɛ ba Besayda. <sup>11</sup> Zadka ruɔ nzobri laa mii, ka do di ya báy Besayda na báyji lɛ, i se fal-ɛ wuu wuu. Zadka i tji luɔ-ɛ na, ka m̄ba ri báy kere, a baa bay ká se tul réke mbay Ngerɛwuru ká tul nzobri na ha ri, a vaa bari ká i se síe haŋa sɛm bari vaa.

<sup>12</sup> Zadka zad ba lów báyji lɛ, led nduobal-eri ká duɔ fale sídì na, i soro í vi lakun-ɛ í baa h̄a ni mii: «Ála ruɔ nzobri key na ha ri z̄l í se bil puori báy vu puori, bo í z̄iŋ fe s̄um í s̄y, a í z̄iŋ zad nam kara i naa dí, bay ji lɛ, zad ká náa káwri dí timbede key na ba bil law k̄ɔr ze do key.» <sup>13</sup> Roo lɛ, Zezu ȳjiŋra báy bay ha ri mii: «Baari k̄i ze, ì ha ri fe s̄um ha ri s̄y.» Lɛɛ, i ȳjiŋra báy bay h̄a ni mii: «Maapa ba ndebe báy s̄jiri ba sídì h̄oy ze do key. W̄a, mù hii bay haŋa buru se, búru v̄a hie fe s̄umri bay tul ruɔ nzobri na key riw bele lɛ?» <sup>14</sup> I baa munu, bay ji lɛ, w̄arari h̄oy tul-ri maa isɔd sɔd duɔ zad ndebe ká zadɛ ku (5.000). Lɛɛ, Zezu baa h̄a led nduobal-eri na mii: «Ì m̄ba kudu nzobri maa síŋ ndebe ndebe ha ri káw tul k̄i zukum zukum.» <sup>15</sup> Lɛɛ, i laa nzi-ɛ í h̄a nzobri riw bele kaw siri. <sup>16</sup> Báyji lɛ, Zezu ȳa maapa ká ndebe báy s̄ji ká sídì na, a ura nun-ɛ ba siya a daa taambɔl h̄a Ngerɛwuru bay tul fe s̄umri na, r̄ɔ a haw a h̄a led nduobal-eri leke ruɔ nzobri na. <sup>17</sup> Bari riw bele na, i s̄y h̄a bil-ri m̄baa maa báy zad k̄ɔn bari, a bieri ká t̄ɔŋ ká i f̄a na m̄baa budu ba duɔ fale sídì.

### Zezu ba Krisi

(Mat 16.13-19; Mrk 8.27-29)

<sup>18</sup> Nam mb̄iw munu, Zezu daa nzaa bay kere ká nzaa zad, lɛ, led nduobal-eri do z̄iŋ ni. Lɛɛ, ka v̄bi ri bay mii: «W̄a, ruɔ nzobri baa bay mina ze se tul-i lɛ?» <sup>19</sup> I ȳjiŋra báy bay h̄a ni mii: «Nzob h̄aneri baa mii, mù ba Z̄a Batis, nzob k̄iri bod baa mii, mù ba \*Eli. Nzob h̄awri r̄ɔbay baa mii, mù ba nzob ȳaŋa bay saa nzaa Ngerɛwuru mb̄iw munu ká pola lew ká t̄ji saa luɔ huɔ a kaw báy kumnun.» <sup>20</sup> Báyji lɛ, ka ȳji a v̄bi ri mii: «A baari k̄i na w̄a, ì baa mii mì ba nzob ve lɛ?» Piyer ȳjiŋra báy bay h̄a ni mii: «Mù ba \*Krisi, nzob ká Ngerɛwuru waa bay píe ni ví ȳa nzobri na.»

### Zezu baa bay huɔ be báy t̄ji be saa luɔ huɔ

(Mat 16.20-28; Mrk 8.30-9.1)

<sup>21</sup> Báyji lɛ, Zezu baka ri ngɔ-ngɔŋ bay haŋa ri baa bayke na h̄a nzob mb̄iw ya. <sup>22</sup> Ka baa ha ri na r̄ɔbay mii: «Bi \*Vu Nzob na, do nun haŋa mì k̄ɔ s̄ɛke fe nḡji bambaa. Ngerɛ Zibri báy \*ngerenzob fe poyri báy \*nzob fére nzobri bol kusolri na, i t̄uŋ mì ngeren̄ a í i mì, a ndeke di nam sayke lɛ, mì t̄ji saa luɔ huɔ mí kaw báy kumnun.»

<sup>23</sup> Fale ku lɛ, ka baa h̄a nzobri riw bele mii: «Nzob ká hii bay séke fal-i lɛ, ka p̄ŋ s̄uɔ-ɛ yaklak h̄a mì, a mbi puu say huɔ be a sob nam báy nam a séke fal-i.

<sup>24</sup> Tusueke lɛ, nzob ká hii bay k̄ɔr kumnun be na, kumnun taa tusueke na, ka ti z̄iŋ ya. Roo lɛ, nzob ká p̄ŋ s̄uɔ-ɛ yɔd bay tul-i na, a z̄iŋ kumnun taa tusueke. <sup>25</sup> A zadka nzob z̄iŋ ferri ká tusiri key riw bele, r̄ɔ a daa s̄uɔ-ɛ bo bisuy, mase a bie ká di na w̄a, ba feziŋa ji k̄i zu lɛ woo! <sup>26</sup> Tusueke lɛ, nzob ká daa sahoŋ bay tul-i báy tul bay biri na, bi Vu Nzob na, síeke ká mì vika báy riŋ díka bi nd̄aw, riŋ díka taa B̄a nd̄aw, r̄ɔ riŋ díka taa led nzaaped Ngerɛwuru ká nulue nd̄aw na, mì daa sahoŋ bay tul nzobke nd̄aw. <sup>27</sup> Mì baa ha ri ta-taŋ ba tusue k̄i: nzob h̄aneri ká sakra bari ká i do zad ni key na, i ti huka ya k̄yuru bay k̄ɔk̄ɔ nam ká Ngerɛwuru a ví réke mbay na báy nun-ri nd̄aw r̄ɔ í hu báy.»

### Led nduobal Zezuri k̄ɔ riŋ díka be ká tul kuo

(Mat 17.1-8; Mrk 9.2-8)

<sup>28</sup> Fale ku maa nam t̄ɔŋ sídìri munu ká fal bay beri na ku báyji lɛ, Zezu na h̄a Piyer, Z̄a báy Zak se z̄iŋ ni í hil tul kuo mb̄iw munu bay daa nzaa bay kere ká dí. <sup>29</sup> Zadka'a do daa nzaa bay kere k̄ɔb r̄ɔbay na, nun-ɛ fere do bod, a gari beri kara fere a puu rak rak nd̄aw. <sup>30</sup> Lɛɛ, ká zadɛ ku h̄oy nzobri sídì t̄ji í do loko soro z̄iŋ Zezu. Ba \*Moyze báy \*Eli <sup>31</sup> ká i t̄ji í do síkda riŋ díka. I lo soro z̄iŋ Zezu se tul huɔ be ká'a huka ká ngerɛpuo Zuruzalem, a ŋr̄oke ped be ká Ngerɛwuru h̄a ni. <sup>32</sup> Lɛɛ, Piyer báy b̄aw sed beri na, i zuɔ nam rád. Roo lɛ, zadka i tuma na báyji lɛ, i k̄ɔ riŋ díka Zezu báy nzobri ká sídì ká i do z̄iŋ ni na. <sup>33</sup> Zadka nzobkeri do z̄l bay p̄ŋ Zezu na báyji lɛ, Piyer baa h̄a ni mii: «Mbay, do ndad bamba bay haŋa náa káwri zad ni key. H̄a buru daa hul puɔi ba say. Mb̄iw ba taa bo, mb̄iw ba taa Moyze, a mb̄iwke laa lɛ, ba taa Eli.» Tusueke lɛ, bay ká'a baa na do ni nduŋ munu h̄oy. <sup>34</sup> Zadka Piyer do baa bay fekeri na munu k̄ɔb r̄ɔbay na, síi mbam ví guba tul-ri gbukru. Zadka Piyer báy b̄aw sed beri, i k̄ɔ síi mbam ká ví guba tul-ri gbukru na báyji lɛ, h̄ie daa ri. <sup>35</sup> Ká bil síi mbamke ku na, kusol m̄ba belen̄ ká dí mii: «Be key na, ka ba Vu-i ká mì naa ni do bod. Ì laa bay be.» <sup>36</sup> Fale ká kusol baa bay ha ri na báyji lɛ, i k̄ɔ Zezu huo-ɛ h̄oy ze do. Bil namkeri ká Zezu do z̄iŋ ri r̄ɔbay na, i m̄y fekeri rik rik, í lo soro fe ká i k̄ɔ báy nun-ri na h̄a nzob mb̄iw ya.

### Zezu vaa led ká temndaya do tul-ɛ

(Mat 17.14-18; Mrk 9.14-27)

<sup>37</sup> Nzaaruoke taa ruo na báyji lɛ, Zezu báy led nduobal-eri ká say na, i dí saa tul kuo, lɛ, ruɔ nzobri vi fal k̄i yaw í suɔ nun-ɛ. <sup>38</sup> Báyji lɛ, ká bil ruɔ nzobkeri ku na, w̄ra nzob mb̄iw tii s̄aw daa fe belen̄ mii: «Mbay! Mì kod mù, mu daa nun-a ka bo tul vu-i ká ba led w̄ra nzob mb̄iw keklek h̄oy key na h̄a mì, <sup>39</sup> bay ji lɛ, temndaya mb̄iw m̄ba ni h̄a ni guu fe ba vaa munu h̄oy, a laŋ ni ngɔ-ngɔŋ yik yik a h̄a mbii nzi-ɛ t̄ji f̄ka f̄ka. Temndayake ku na dara ni k̄ɔ s̄ɛke fe nḡji bambaa, a z̄l be ká tul-ɛ kara ngɔŋ bambaa tasiri. <sup>40</sup> Lɛɛ, mì kod led nduobal-ari bay haŋa ri nii temndayake na, roo lɛ, faake mba ri.»

<sup>41</sup> Báyji lɛ, Zezu ȳjiŋra báy bay a baa mii: «Baari nzob law ngɔ-ngɔŋri ká law-ri ndaya! W̄a, nam t̄ɔŋ ba mina

báy rɔɔ bay haŋa mi kaw ziŋ ri rɔɔbay lɛ? Nam tɔŋ ba mina báy rɔɔ mi íki law-i ká tul-rì lɛ? Mgba vu-u na ba líe hɔ́ mi.»<sup>42</sup> Zadka led na soro di ya deb ba lakun Zezu munu báyii lɛ, temndaya na mbi ni a daa ni nda siri gbirik, a laŋ ni ngɔ-ngɔŋ yik yik. Báyii lɛ, Zezu yiw temndaya na hɔ́ ni tji, a hɔ́ led na kaw báy kere, a daa ni nduo ndúo bi-ε.<sup>43</sup> Lɛɛ, bari riw bele ká i do zadɛ na, feke tuku ri bay tul bawda hɔ́rusuo Ngerɛwɔru.

**Zezu baa bay hud be báy tji be saa luɔ hud ba kɔ́ rɔɔbay**  
(Mat 17.22-23; Mrk 9.30-32)

Zadka nzobri kaw yer bay tul feri riw bele ká Zezu daa rɔɔbay na báyii lɛ, ka baa hɔ́ led nduobal-eri mii:<sup>44</sup> «Baari na, bayri ká mi baa ha ri timbedɛ key na, i mgbay bayke báy kere ndɔ́w rɔ! Bi \*Vu Nzob na, i pɔŋ mi bo nduo nzobri.»<sup>45</sup> Lɛɛ, i laa bayke na taŋ ya. Sɔ́w bayke na mɔ́u ri mɔ́u bay haŋa bo i laa taŋ ya, roo lɛ, i daa hɔ́ɛ bay vbika Zezu bayke na.

**Nzob ve ze ba ngerenzob lɛ?**  
(Mat 18.1-5; Mrk 9.33-37)

<sup>46</sup> Báyii lɛ, led nduobal Zezuri tii sɔ́w máy bay ká sakra kɔ́ bay kɔ́kɔ́ wɔ́a, nzob ve ze ká sakra bari rɔɔ ba ngerenzob lɛ?<sup>47</sup> Lɛɛ, Zezu kɔ́ kɛr bay bari ká bil law-ri na, ro, a mgba led mbɔ́w a daa ni do lakun-ε<sup>48</sup> a baa ha ri mii: «Nzob ká mgba led key na ba sùo-ε bay tul-i lɛ, ba bi kɔ́ sùo-i ze ka mgba mi ba sùo-ε ku. A nzob ká mgba mi ba sùo-ε lɛ, ka mgba nzob ká píe mi vi ze ba sùo-ε ndɔ́w. Tusueke lɛ, nzob ká ba led ndji ká sakra baari riw bele na, ba be ze, ka ba ngerenzob.»

**Nzob ká ruu ziŋ Zezu ya na, ba nzob fal nŋaŋ be**  
(Mrk 9.38-40)

<sup>49</sup> Báyii lɛ, Zɔ́a mbi bay a baa mii: «Mbay, buru kɔ́ wɔ́ra nzob mbɔ́w ká nii temndayari báy riŋ-a, lɛ, buru nzaa faa bay háa ni, bay ji lɛ, ka se fal-a ziŋ buru ya.»<sup>50</sup> Roo lɛ, Zezu yjiŋra báy bay hɔ́ ni mii: «Ì haa ni ya, bay ji lɛ, nzob ká ruu ziŋ ri ya lɛ, ba nzob fal nŋaŋ baari zu.»

**Puo mbɔ́w ká Samari hii bay yɔ́aŋa Zezu ba sùo-ε ya**

<sup>51</sup> Zadka namri tɔŋ di ya bay haŋa Zezu zɔ́l a se ba nulue na báyii lɛ, law-ε te bay séke Zuruzalem.<sup>52</sup> Báyii lɛ, ka pie nzob nzaapedri se pol hɔ́ ni ndɔ́w rɔɔ, a se fal-ri báy. Bari nzob nzaapedri na, i tji puo mbɔ́w munu ká do kuɔ́u zad ká Samari bay léke zad nam beri riw bele hɔ́ ni.<sup>53</sup> Roo lɛ, nzob puokeri ku na, i hii bay yɔ́aŋa ni báy kere ya, bay ji lɛ, ka mbi nun-ε ndoy ba Zuruzalem.<sup>54</sup> Zadka led nduobal-eri ká ba Zak báy Zɔ́a kɔ́ feke na munu báyii lɛ, i vbi ni mii: «Mbay, wɔ́a, mù hii bay haŋa buru mbi nzaa buru hɔ́ huu ka úru saa nulue a duku ri lɛ?»<sup>55</sup> Báyii lɛ, Zezu ferɛ nun-ε ba luo-ri a uru ziŋ ri.<sup>56</sup> Falɛ ku lɛ, i zɔ́l í se puo kɔ́.

**Séke fal Zezu na ba fe vbem ya**  
(Mat 8.19-22)

<sup>57</sup> Zadka i se faa kɔ́b rɔɔbay na, wɔ́ra nzob mbɔ́w munu baa hɔ́ Zezu mii: «Zadri riw bele ká mù séke di na, mi

séke fal-a nɔ́m nɔ́m.»<sup>58</sup> Lɛɛ, Zezu baa hɔ́ ni mii: «Mínri na, luɔ nam bari do di, a nduyri hɔ́y kara kpaŋ nam bari do di ndɔ́w. Roo lɛ, bi \*Vu Nzob na, zad ká bay haŋa mi daa tul-i nduo di bay mgbaka tɔ́ram sùo-i ká di na tiya.»

<sup>59</sup> Zezu baa hɔ́ wɔ́ra nzob kɔ́ bod mii: «Se fal-i.» Lɛɛ, nzob na baa hɔ́ ni mii: «Mbay, mu pɔŋ faa hɔ́ mi se mí vɔ́a vóro báa ndɔ́w rɔɔ, mí yji mí se fal-a báy.»<sup>60</sup> Lɛɛ, Zezu yjiŋra báy bay hɔ́ ni mii: «Pɔŋ hɔ́ bari ká i do munu ba nzob huderu na i vóro hud kɔ́, roo lɛ, bo na, mu se mú vɔ́a ka-káa bay ká se tul réke mbay Ngerɛwɔru ká tusiri key na.»

<sup>61</sup> Wɔ́ra nzob kɔ́ bod rɔɔbay yji a baa hɔ́ ni mii: «Mbay, bi na mi séke fal-a kɔ́. Roo lɛ, mu pɔŋ faa hɔ́ mi se mí vɔ́a daa soko hɔ́ nzob ini biri ndɔ́w rɔɔ, mí yji mí se fal-a báy.»<sup>62</sup> Lɛɛ, Zezu mbi law bay a baa hɔ́ ni mii: «Nzob hɔ́a hɔ́a ká mbi kpaa nday a do pa-pay, rɔɔ a ferɛ nun-ε ba fal-ε lɛ, ka maa dáa ped hɔ́ réke mbay Ngerɛwɔru se ba pola ká tusiri key ya.»

**Zezu pie led nduobal-eri síŋ tɔ́kɔ́ say**

**10** Fal fekeri ku báyii lɛ, Ngerembay nan led nduobal-ε kɔ́ri bod bod ba síŋ tɔ́kɔ́ say, a mgba ri sídi sídi a pie ri ha ri se pol hɔ́ ni ká bil ngerɛpuori báy zadri riw bele ká be kɔ́ sùo-ε a séke di.<sup>2</sup> Ka baa ha ri mii: «Fe payri na ngji bamba, a ngɔŋ maa vbíe, roo lɛ, nzob pedkeri ngji ya. Munu zu lɛ, i kóɔ́ Ngerembay ká ba ngerenzob wáa na, hɔ́ ni ka pie báy nzob pedkeri ka ngji maa fe ha ri zúɔ́ tul nzob hɔ́wri rɔɔbay.»<sup>3</sup> Ì se! Mì píe rì munu ba vu baduri ká i do sakra váy koyri.<sup>4</sup> Ì mgba vu bɔ́l lari, mase bɔ́l séke varu ka do nduo-rì ya ndɔ́w, a í fɔ́a dikɔ́n bal-rì ya ndɔ́w pí. Ì tɔ́a í do faa í daa soko hɔ́ nzob mbɔ́w ya.<sup>5</sup> Zadka ì tji puo, rɔɔ í se bil puo nzob mbɔ́w munu lɛ, ì sɔ́m fe zúɔ́ di pola í baa mii: “Dekeke ka do bil puo key.”<sup>6</sup> Zadka nzob law lom naa bil puo key na lɛ, law dekeke taa baari na a doko tul-e. A zadka nzob law lom ti di ya lɛ, fe sɔ́mi baari na a yji a ví do tul-rì kɔ́ hɔ́y.<sup>7</sup> Lɛɛ, ì káw bil puoke na ku. Feri ká i ha ri na ì sɔ́y ndɔ́w, a í nzo ziŋ ri ndɔ́w, bay ji lɛ, nzob ped na do báy faa ká bay zín fe tunduo ped be. Ì hɔ́ari báy faa hulri lem lem ya.

<sup>8</sup> «Rɔɔbay, puo hɔ́a hɔ́a ká ì tji di, rɔɔ nzobri mgba rì báy kere lɛ, feru ká i ha rì na ì sɔ́y.<sup>9</sup> Ì vɔ́a nzob semri ká bil puoke ku a í baa hɔ́ nzob puokeri mii: “Sɔ́w síe ká Ngerɛwɔru a ví réke mbay ká tul nzobri na, tɔŋ di mbáa ká lakun-rì ro.”<sup>10</sup> Roo lɛ, zadka ì tji puo mbɔ́w munu, rɔɔ nzob puokeri mgba rì báy kere ya lɛ, ì tji í se faa buo í baa mii: “Kusal puo baari ká mbuɔ́ɔ bal buru na hɔ́y kara, buru nda kub kub zuɔ́ tul-rì. Roo lɛ, do nun haŋa rì kɔ́ ndɔ́w rɔ: sɔ́w síe ká Ngerɛwɔru a ví réke mbay ká tul nzobri na, tɔŋ di mbáa ro.”<sup>12</sup> Mì baa ha rì ta-taŋ: nam kún sal bay na, bay ká i kún bo tul nzob puokeri ku na, a ngɔ́ŋ kal taa hɔ́y ká i daa bo tul nzob ndayari ká Sɔ́ɔm na pavbaɔ́ rɔɔbay.»



### Puori ká tun bay Zezu ngeren

(Mat 11.20-24)

<sup>13</sup> «Baari, nzobri ká Korazin, kóko seke fe ba taa baari! Baari, nzobri ká Besayda, kóko seke fe ba taa baari ndaw, bay ji le, fe sanri ká mi daa bay hirusuo Ngerewuru ká sakra baari na, ba fe ká mi daa ká bil ngerewuru ká Tir bay Sidon ze munu le, ba dje lew hoy nzob puokeri ku na, i daa sie a i kaw bil sje, i suoke ker bay bari ká tul fe daa yga bari na. <sup>14</sup> Sgwke mini ze, nam ká Ngerewuru a kún sal bay na, bay ká'a kún bo tul-rì na a kál taa hay ká'a kún bo tul nzobri ká Tir bay Sidon na pavbad rɔbay. <sup>15</sup> A baari nzobri ká Kapernayum, wga i ker i baa mii, i fga ri kpyru se nulue lew le woo? Munu ya mgban! Ngerewuru a yjira ri kpyru ha ri se puo nzob huderì ká zad baw.» <sup>16</sup> Lεε, ka baa ha led nduobal-eri rɔbay mii: «Nzob ká laa bay baari le, ka laa bay bi ndaw zu. A nzob ká tun ri ngeren le, ka tun mi ngeren ndaw. A nzob ká tun mi ngeren na, tun nzob ká píe mi vi na ngeren ndaw.»

#### Led nduobal Zezu ká síng tɔnɔ say na i yji i vi

<sup>17</sup> Báyji le, bari ká Zezu pie ri síng tɔnɔ say na i yji i vi zih ni bay bawda suoriya i baa mii: «Mbay, taambɔl riŋ-a ze buru mbíke nzaa buru ha temndayari kara, i daa vu mbom bo tul buru.» <sup>18</sup> Báyji le, Zezu yjira bay bay ha ri mii: «Mì kó \*Satan lie saa nulue gbáy ba sùke munu ká mbam sie yela. <sup>19</sup> I laa bay bi key: mì ha ri hirusuo bay haŋa ri tɔdke tul sɔyri bay ndáyri ndaw, a i kálke tul hirusuo nzob tul ngani naari riw bele. Fe mbjw mini kara ti daa ri seke ya. <sup>20</sup> I daa suoriya bay tul temndayari ká i daa vu mbom bo tul-rì ku hoy ya, roo le, i daa suoriya bay tul riŋ-rì ká Ngerewuru daa do bil mbede pam be ká nulue.»

#### Zezu zay sùo-ε

(Mat 11.25-27; 13.16-17)

<sup>21</sup> Ká zadε ku hoy, Tem Law Pie ha suoriya mbaa bil law Zezu gbay gbay ha ni baa bay mii: «Baa, bo ká mù ba Ngerembay nulue ndaw, Ngerembay tusiri key ndaw na, mi písi mù bay tul fe niri key ká mù myu nzob nun nzemri bay nzob fe kókori, a mú mgbuda nun nzobri ká i ko fe ngji ya na ha ri ko. Ba tusue, taambɔl Baa, bay ji le, bo na mù hii bay haŋa ni ka do munu.»

<sup>22</sup> Fale le, Zezu baa mii: «Feri riw bele na, Baa pɔŋ zu nduo-i. Nzob mbjw mini ká tuu mi mii, a ve ze ba Vi-e le na, tiya. Ba Baa huo-ε hoy ze tuu mi. Rɔbay, nzob mbjw mini ká tuu Baa na tiya ndaw; ba bi ká mi ba Vi-e huo-i hoy bay nzobri ká mi hii bay mgbuda nun-ri ha ri tuu ni na ze, i tuu ni.»

<sup>23</sup> A fale ku le, Zezu fere nun-ε ba luolef nduobal-eri a baa ha ri huo-ri hoy mii: «Suoriya ba taa nzobri ká i ko fe ká i ko bay nun-ri na. <sup>24</sup> Ba tusue kj, mi baa ha ri: \*nzob yagan bayri saa nzaa Ngerewuru bay mbayri ká pola lew ngji bamba i daa kɔn bay kóko fe ká i ko key,

roo le, i ko feke na bay nun-ri ya. I daa kɔn bay láa bayri ká i laa key, roo le, i laa bayke na ya.»

#### Law bay ká se tul nzob law kere ká Samari

<sup>25</sup> Nzob mbjw munu ká ba \*nzob fere nzobri bol kusolri na uru siya a vbi Zezu bay, bay nzaake nzi-ε a baa mii: «Mbay, fe ji ze mi daa ndaw rɔɔ bay káwke bay kumnun banɔɔ le?» <sup>26</sup> Lεε, Zezu yjira bay bay ha ni mii: «Bay ji ze i daa do bil \*mbede bol kusol naari na le? Wga, mù kji mú laa bayke mina le?» <sup>27</sup> Lεε, ledban na yjira bay bay ha ni mii: «Ngerembay Ngerewuru bo na, mù hii ni bay bil law-ari riw bele ndaw, bay para nun sùo-ri riw bele ndaw, bay hirusuo-ri riw bele ndaw, rɔɔ bay ker bay bori riw bele ndaw pi. Rɔbay, mù hii ky-ɔ munu ká sùo-ɔ bo kj †.»

<sup>28</sup> Báyji le, Zezu yjira bay bay ha ni mii: «Nda ndad! Mù yjira bay na ha mi bay kere. Fe niri key na, mù daa munu banɔɔ le, mù káw bay kumnun banɔɔ.»

<sup>29</sup> Roo le, nzob ká fere nzobri bol kusolri na hii nzaa nasi bay be. Ro, a vbi Zezu mii: «Nzob ve ze ba baw ky-i le?»

<sup>30</sup> Báyji le, Zezu yji a mbi bay a baa ha ni mii: «Nzob mbjw munu uru saa Zuruzalem a se ba Zeriko. Báyji le, ka tji sakra nzob riibari. Lεε, i mgba ni i ndaka ni wɔb wɔb i nan gari beri, bay fe hawri i pɔŋ ni bo gbelen ba huɔ a i zɔl. <sup>31</sup> Lεε, faake ku na, \*nzob fe poy Ngerewuru mbjw munu se di ndaw. Zadka'a vi dar ledban na gbukru na báyji le, ka mbi nun-ε mari bo zad kj, a to faa kuŋ pola a kal. <sup>32</sup> Rɔbay, nzob ped Ngerewuru mbjw munu ba nzob ká sga kani Levi kj hoy kara daa faa mbjw munu na ndaw. Zadka'a vi di ya deb bay zad nam ledban na báyji le, ka mbi nun-ε mari bo zad kj, a to faa kuŋ faa pola a kal na rɔbay. <sup>33</sup> Roo le, nzob mbjw munu ká kudu zad ká Samari se varu bay faa na ku ndaw. Ba nzobri ká Zibri ko ri ba fe ya. Zadka'a vi dar ledban na ku gbukru a mbi nun-ε a ko ni na báyji le, ka ko nun sie be, <sup>34</sup> a soro ba lakun-ε a mgba ni a waa nyo-eri na bay mbii feri kad kad, a kuna num zuo di, rɔɔ a kuo bay vay gariri. Fale ku le, ka mbi ni bo tul maa-soba be kj sùo-ε, a séke hul nam varuri a daa ni varu bay kere. <sup>35</sup> Nzaaruoke ku báyji le, ka nduo bil bo be a fga lari vay ba sidi, a ha nzob kóko faa hul varuri na a baa ha ni mii: «Mu yga lari na key bo, mú daake ledban key na bay kere ha mi. Ze bo mù bie lari kj bay tul-e hoy kara, yji bi le, bi kj sùo-i mi púo mù mbɔl fe hayri ká mù bie bay tul-e ká fal-i na bay.»

<sup>36</sup> Lεε, Zezu vbi ni bay mii: «Ká sakra nzobri ká say key na wga, nzob ve ze ba baw nzob ká tji saa sakra nzob riibari na le woo?» <sup>37</sup> Nzob ká fere nzobri bol kusolri na yjira bay bay mii: «Ba nzob ká ko nun sie ledban na.» Báyji le, Zezu baa ha ni mii: «Mu se mú daa faa mbjw munu ká be na ndaw.»

#### Zezu se luolef Marte bay Mari

<sup>38</sup> Zadka Zezu bay led nduobal-eri i se faa kɔb rɔbay na, i tji púo mbjw munu. Lεε, may mbjw ká riŋ-ε ba

† Kijira bol kusol ba sidike 6.5; Soro ped daa Leviri 19.18.

Marte mgba ni ba bil hul be a daa ni varu. <sup>39</sup> Lεε, yu-ε ká riŋ-ε ba Mari na do dí ndaw, a kaw siri ká saw bal Ngerembay Zezu a laa bay be. <sup>40</sup> Roo le, Marte na yoklo sùo-ε báy ped fe karari ngji bamba tasiri. Ndji munu hɔy le, ka ví zɪŋ Zezu a vbi ni mii: «Mbay, yu-i na pɔŋ ped fe karari dáa mì fɔw huo-i hɔy na wɔa, mù kɔ ba fe kere zu le? Mu baa hɔ ni bo, ka vi a sɔ mì.» <sup>41</sup> Lεε, Ngerembay yijira báy bay hɔ ni mii: «Marte, bo na, mù hɔ law-a nzáa mù ba lie ba lew, mú yoklo sùo-ɔ bay tul feri ngji bamba tasiri. <sup>42</sup> Roo le, fe mbijw hɔy ze ndad bamba tasiri. Fe ká Mari kɔ ba fe kere a naa a daa nun-ε bo dí na, nzob ti yaaŋa saa nduo-ε ya.»

### Zezu fere led nduobal-eri faa dáa nzaa bay kere

(Mat 6.9-13; 7.7-11)

**11** Nam mbijw munu Zezu do dáa nzaa bay kere ká zad hɔnε munu. Zadka'a daa nzaa bay kere ɔ na báyii le, led nduobal-ε mbijw ká sakra nzob hɔwri vbi ni mii: «Mbay, mu fére buru dáa nzaa bay kere munu ká Zaa fere led nduobal-eri na.»

<sup>2</sup> Lεε, Zezu baa ha ri mii: «Zadka ì daa nzaa bay kere na, ì baa mii:

“Bãa buru,

Ndad bay haŋa nzobri riw bele i tuu mù

bo huo-ɔ kɪ hɔy mù ba Ngerewuru.

Ndad bay haŋa mu ví re mbay ká tusiri key.

<sup>3</sup> Mu hɔ buru ngaw, bo buru re maa buru nam báy nam

<sup>4</sup> Mu nda buma tul fe dáa yaa buru,

bay jɪ le, buru kara buru nda buma zɪŋ nzobri riw bele

ká i daa kaaya zɪŋ buru na.

Mu hɔ buru se bil nzaa úla ya.”»

<sup>5</sup> Ka baa ha ri na rɔbay mii: «Munu ká nzob mbijw ká sakra baari key se luu nzob buo-ε mbijw munu ba nzaa zad buo a baa hɔ ni mii: “Nzob buo-i, mu kpaá mì maa-pa ba say <sup>6</sup> hɔ mi séke hɔ nzob buo-i hɔnε ká uru saa varu a tji tul-i ká mì do báy fe mbijw ká nduo-i bay dáa hɔ ni ya.” <sup>7</sup> Lεε, nzob buo-ε na naa hula geŋgeŋ, a yijira báy bay hɔ ni mii: “Mu yoklo mì ya. Hɔ mi naa dekeke mí ú. Faa hul bi kara dar gbukru do di ro, a búru vu-iri kara buru naa hii doɔd ndaw. Mì maa bay úru siya bay fɔa maapari na hɔ mù ya.” <sup>8</sup> Ku wɔa, nzob a dáa fe munu ndaw le? Mì baa ha ri ta-taŋ: ze ká'a úru siya bay haŋa ni fe bay bá ká'a ba nzob buo-ε na ya hɔy kara, ká'a úru a hɔ ni feri riw bele ká'a se síeke na mgbum bay náake sahoý ká'a doko tul-e.

<sup>9</sup> «Bi na, mì baa ha ri: ì vbi Ngerewuru fe, le, a haŋa ri. Ì nzaa fe, le, ká'a mbika bo pol-ri ha ri báy. Ì nda faa hul, le, ká'a mgbúda ha ri, <sup>10</sup> bay jɪ le, nzob hɔa hɔa ká vbi ni fe le, a haŋa ni; a nzob ká nzaa fe le, a mbika bo pol-e hɔ ni. Ze, nzob ká nda faa hul le, a mgbúda hɔ ni.

<sup>11</sup> «Wɔa, baa led hɔa ká sakra baari key ká vi-e vbi ni sji le, ká'a mbika kuoɔl ze bo nduo-ε hɔ ni le? <sup>12</sup> Mase, ka vbi ni para kay le, ká'a mbika ndáy ze bo nduo-ε hɔ ni le? <sup>13</sup> Baari ká ì ba nzob law ndayari le, ì kɔ faa haŋa fe kereri hɔ vu baari ku ya rɔɔ, maa bay Bãa baari ká

kaw nulue ze, ti haŋa Tem Law Pie hɔ nzobri ká i vbi ni na ya le woo!»

### Zezu báy Belzebul

(Mat 12.22-30; Mrk 3.22-27)

<sup>14</sup> Nam mbijw munu Zezu do nii temndaya ká tul ledban ká temndaya mbii kusol-e gban hɔ ni baa bay ya. Zadka temndaya na tji saa tul-e na, pɔŋ ni hɔ ni tii saw baa bay hɔ ruo nzobri ká i do zadε ku na tuku ri ha ri kaw yer. <sup>15</sup> Roo le, nzob hɔneri ká di ku baa mii: «Ba \*Belzebul ká ba mbay tul temndayari na ze hɔ ni hyrusuo bay haŋa ni níike temndayakeri na ku!»

<sup>16</sup> Nzob hɔwri ká di ku rɔbay, i hii bay nzáa nzi-ε. Ze, i vbi ni bay haŋa ni ka daa fe saŋ mbijw ha ri kóke hyrusuo-ε na uru saa luu Ngerewuru le, bari kɔ.

<sup>17</sup> Munu ká Zezu kɔ kɔ bay bari kɔ ro na, ka baa ha ri mii: «Puoruo taa hɔa hɔa ká nzobkeri te bil kɪ na, a bíε, a hulri ká dí kara a háw wukluk wukluk. <sup>18</sup> A munu ku waa, zadka \*Satan ruu zɪŋ sùo-ε sùo-ε na wɔa, puoruo be a doko báy kere baŋguo mina le? Mì baa munu, bay jɪ le, ì baa mii, Belzebul ze hɔ mì hyrusuo hɔ mì níike temndayari. <sup>19</sup> A zadka mì nii temndayari báy faa hyrusuo Belzebul na wɔa, hyrusuo ve ze nzob baari na, i níike temndayari na ku le? Fe dáa nzob baari kɪ kie mii, bay báa baari \*Fariziri na do báy zadε ya. <sup>20</sup> A ze bo, ba hyrusuo Ngerewuru ze, mì níike temndayari le, be nu ku na kie mii, síe ká Ngerewuru tii saw réke mbay ká tul nzobri na, tji sakra baari ro.

<sup>21</sup> «Zadka nzob hyrusuo fɔa fe ruy beri zuo sùo-ε rɔɔ a kɔrɔke faa hul be le, feziŋa beri riw bele na do ky-nunu. <sup>22</sup> Roo le, zadka nzob ká hyrusuo-ε kal taa be na tji tul-e le, a mgbaka ni vεb a nan fe ruy beri ká'a daa law-ε bo dí na, a leke feziŋa beri riw bele ká'a fɔa na yaa yaa hɔ nzobri.

<sup>23</sup> «Nzob ká zuo zɪŋ mì ya le, ba nzob ká túŋ mì ngeren zu. A nzob ká sɔ mì bay fɔa nzobri ha ri se fal-i ya le, ka ba nzob ká daa hɔ nzobri zekre kɪ kad kad.»

### Yji temndaya faa bal ba sidike

(Mat 12.43-45)

<sup>24</sup> «Zadka temndaya mbijw tji saa tul nzob na báyii le, ka zɔl a hɔari bil law kɔr ba lie ba lew, a nzaara zad bay dáa puo ká di. Zadka'a nzaara kpuy a zɪŋ ya na báyii le, ka baa ká bil law-ε mii: “Mì yji bay séke bol nduobal-i ká hul nam bi ká mì tji saa dí pola na.” <sup>25</sup> Zadka'a yji saa lew, a vi dí na báyii le, ka kɔ bil hul na ká i fɔa kereŋ kereŋ, a í leke feri zuo di ngay ngay. <sup>26</sup> Ro, a yji nzek a vaa fɔa temndaya kɪri tul-ri tɔɔɔ say ká law-ri ndaya kal tul-e taa be ku rɔbay, a víke ri zuo bil hulke na, a í daa puo ká di. Be nu ku laa le, ledbanke na kaw báy kere ya ngji bamba tasiri kal taa pola ku rɔbay.»

<sup>27</sup> Zadka Zezu do báa bay fekeri munu hɔy le, máy mbijw munu ká do sakra ruo nzobri na, baa bay báy bawda kusol-e beleŋ mii: «Suoriya ba taa máy ká mbónɔ mù, a ɔw mù wɔn.» <sup>28</sup> Báyii le, Zezu yijira báy bay hɔ ni mii: «Munu na kɪ. Roo le, nzobri ká i laa Bay Ngerewuru, a í daa vu mbom bo dí na mã, suoriya ba taa bari.»

### Zezu hii dáa fe saŋ ha nzobri ká timbede key ya

(Mat 12.38-42)

<sup>29</sup> Zadka ruo nzobri mby kị mer mer ká luo Zezu na báyii le, ka mbi bay a baa mii: «Nzobri ká timbede key na, i ba nzob law ndayari, ze í vbi fe saŋ ze bay kóko. Roo le, fe saŋ kị bod ká bay dáa nde tul-e taa hay ká Ngerewuru dáa ká tul \*Zonas na, tiya. <sup>30</sup> Do faa mbiw munu ká Zonas do ba fe kíe fe ha nzobri ká ngerepuo ká \*Ninive ko na, bi \*Vu Nzob na hoy kara, mi doko ba fe kíe fe ha nzobri ká timbede key. <sup>31</sup> Sew ká Salomōn re mbay ká tul led Izarayelri na, máy mbiw munu ká ba mbay ká tul nzobri ká fi hodō na, uru faa di di ká gby zad, a vi bay láa bay nun nzem Mbay Salomōn. Sāwke mini ze, nam ká Ngerewuru a ví kúŋ sal bay zuo tul nzobri na, máy na a úru zih nzobri ká timbede key, a daa bay zuo tul-ri, bay ji le, nzob ká do pol-ri ká i ko ni báy nun-ri key na, ka kal tul Salomōn pavbad rōbay. <sup>32</sup> Rōbay, nam ká Ngerewuru a ví kúŋ sal bay zuo tul nzobri na, nzobri ká bil ngerepuo ká Ninive na, i úru zih nzobri ká timbede key í daa bay zuo tul-ri, bay ji le, nzobri ká Ninive na, zadka i laa káa bay Zonas na báyii le, i suo kér bay bari ká tul fe dáa yāa bari. Mi baa ha ri: nzob ká do pol-ri key na, ka kal tul Zonas pavbad rōbay.»

### Nun nzob do munu ba huu ndele be

(Mat 5.15; 6.22-23)

<sup>33</sup> «Nzob mbiw ti dáa huu taa huu ndele, rōo a mbi sii lanzōŋ, mase a mbi tunguo guba di ya. Roo le, huu ndele na, i daa huu taa di, rōo í daa sii siya bay haŋa bo, nzobri ká i rii hula na, i kóke zad. <sup>34</sup> Nun-ari na do munu ba huu ndele ká sùo-ɔ. Zadka nun-ari do báy kere le, sùo-ɔri riw bele a tán kad kad. Roo le, zadka nun-ari ba sem le, sùo-ɔri riw bele, a doko bil suŋ tilo. <sup>35</sup> Munu zu le, i nze báy sùo-ri bay haŋa zad taŋa ká hie ká bil law-ri na, ka fére a ba suŋ tilo ya. <sup>36</sup> Zadka bil law-ari riw bele do bil zad taŋa, rōo fe ká bay sii di sii ndij tiya le, sùo-ɔri riw bele na, a tán kad kad, a hie gbie munu ká huu ndele ha mù kóke zad báy kere.»

### Zezu daa bay bo tul Fariziri báy nzob fére nzobri bol kusolri

(Mat 23.1-36; Mrk 12.38-40)

<sup>37</sup> Zadka Zezu do baa bay kob báy na báyii le, Farizi mbiw munu di ni bay haŋa ni se puo be a su fe. Leε, Zezu se zih ni a vaa kaw nzaa fe sum na. <sup>38</sup> Báyii le, Farizi na ngaa fe dáa be, le, tuku ni, bay ji le, ka sje nduo-ε \*taŋ kad kad munu ká \*bol kusol bari kie na ya hoy, a kal a kaw nzaa fe sum. <sup>39</sup> Leε, Ngerembay baa ha ni mii: «Áa! Baari \*Fariziri, i do munu ba tunguo tɔy báy tunguo ngaw ká i waa fal-ε kị hoy ha ni taŋ kad kad. Roo le, bil law-ri ká nziya na, law riiba báy law mgbōrō ze mbaa di dōrōrō. <sup>40</sup> Baari kōkōri! Ngerewuru ká daa fal fe ká kele na, ka daa bil-e ká nziya ndaw ya le woo? <sup>41</sup> Munu zu le, fe ká do bil tunguo tɔy báy tunguo ngaw baari na, i ha nzob kykuri. Be ndaw rōo, feri riw bele a tán kad kad bay tul-ri báy.

<sup>42</sup> «Baari Fariziri, kóko seke fe ba taa baari, bay ji le, vay feri ká bare fu bý bý ká riŋ-ε ba mante, mase ruu, mase kịri vay náy ji ji hoy kara, duo le, i naa mbiw ha Ngerewuru báy zadε zadε, roo le, dáa fe ká do báy zadε ká nun Ngerewuru báy mgbaka ini zih ni na, i pōŋ fal-ε taŋ dáake. Be ze, ba feri ká ndad bay dáa nun-ri bo di taŋ yijra bie fe hawri.

<sup>43</sup> «Baari Fariziri, kóko seke fe ba taa baari, bay ji le, i hii bay káw zad káw riŋ dika ká do pola ká bil hul mbú kịri, a í hii bay haŋa nzobri hii soko korma korma ha ri ká nun nzobri riw bele ká zad ruo.

<sup>44</sup> «Kóko seke fe ba taa baari, bay ji le, baari na i do munu ba tupalri ká gōl maa kị ruy ruy ká nzob ko zadε ya, ká nzobri ká i se tul-e kara, i ko ba tupalri ya.»

<sup>45</sup> Báyii le, nzob fére nzobri bol kusol mbiw munu ká sakra nzob hawri ká i do zadε ku na vbi ni bay mii: «Mbay, bay ká mù baa mini ku na, mù rad buru key ndaw zu waa, mù ko ya lo!»

<sup>46</sup> Leε, Zezu yijra báy bay mii: «Baari \*nzob fére nzobri bol kusolri na kara ndaw: kóko seke fe ba taa baari, bay ji le, i daa soba ká hii bamba tasiri bo tul nzobri bay haŋa ri sob. A baari kị sùo-ri na, vu nduo-ri ngedēŋ mini hoy kara i hii záake ya. <sup>47</sup> Kóko seke fe ba taa baari! Baari na i mbuo tupal \*nzob yāŋa bayri saa nzaa Ngerewuru ká bulu baari i ri na vur vur. <sup>48</sup> Be ze i kīeke sùo-ri ba nzobri ká i hii bay fe dáa bulu baari zih ri, bay ji le, bari na, i i nzob yāŋa bayri saa nzaa Ngerewuru, a baari laa ro ze, i ba nzob léke tupalkeri na vur vur. <sup>49</sup> Sāwke mini ze, Ngerewuru fere nzobri fe báy faa nun nzem be ta-taŋ mii: “Mi píe nzob yāŋa bayri saa nzaa-i, báy \*nzob ndáy nzaapedri ha ri se luo nzob niri na key. Leε, bari nzobkeri na, i ika nzob hāneri a í daa nun nzob hāneri tuo síe ngji bamba.”

<sup>50</sup> Ze, bay sím nzob yāŋa bayri saa nzaa Ngerewuru riw bele ká i i ri ká piedke báy sew ká Ngerewuru dáake tusiri kpuru tji vuri na kara, ka'a dáa bayke zuo tul nzobri ká timbede key: <sup>51</sup> tii sāwke saa tul sím \*Abel kpuru tji ke tul-e taa Zakari ká i i ni ká sikda zad ká \*tu-takra fe poy bo di báy \*hul kani Ngerewuru na. Mi baa ha ri ta-taŋ: bay sím nzob niri key riw bele na, a doko tul saw nzobri ká timbede key.

<sup>52</sup> «Kóko seke fe ba taa baari nzob fére nzobri bol kusolri, bay ji le, baari na, i mbi lakerere mgbúda faa hul nun nzem ká bay tul pam na do nduo-ri. Leε, baari kị sùo-ri kara, i nduo di ya, a nzobri ká i hii bay ndúo di hoy kara, i haa ri faake.»

<sup>53</sup> Fal bay ku báyii le, Zezu uru ká zadε ku a zōl. Leε, nzob fére nzobri bol kusolri báy Fariziri na, law-ri fāa ri ha ri tii sāw úru zih ni báy bay gal gal bay tul bayri na ku, ro í vbi ni bayri kịre bod bod ngji bamba <sup>54</sup> í nzáake nzi-ε bay láa bay kị bod ká'a tji saa nzi-ε.

### Zezu bo led nduobal-eri bay tul nzob nzaa rúo bayri

(Mat 10.26-27)

**12** Ká bil namkeri ku na, ruo nzobri mby kị mer mer ká luo Zezu a í tōd fal bal kị mbōr mbōr. Leε, Zezu tii sāw baa bay zih led nduobal-eri pola mii: «Í kóko sùo-ri ká tul fe hew fe \*Fariziri ká ba nzaa rúo bay bari na.

<sup>2</sup> Feri riw bele ká do lanzɔŋ na, a tji do zad hie gbay gbay; a feri riw bele ká do zad muni kara, nzobri kóko riw bele. <sup>3</sup> Sɔwke mini ze, feri riw bele ká ì baa bayke ká zad muni na, nzobri láa bayke ká bisie biribin. Bayri riw bele ká ì ngɔ-nyurike ká sakra kɪ ká bil hul nam baari na hɔy kara, i doko sikda puo ndɔw ɔɔ, i ka-kaake ba siya hɔy nzobri laa báy.»

**Ngerewuru huo-ε hɔy ze ba nzob ká ndad hie ni**  
(Mat 10.28-31)

<sup>4</sup> «Baari nzob buɔ-iri, mi baa ha ri: nzobri ká i i naysuo nzob, a fale le, i maa bay dáa fe mbɔw zɪŋ ni mbáa na, ndad bay hie ri ya. <sup>5</sup> Mi kɪe ri nzob ká ndad hie ni: ì hie Ngerewuru ká maa bay ika naysuo nzob, a fale le, ka do báy hɔrusuo bay vbuka ni bo bil zad kóko seke fe ká bil huu ká ru-ruma ya banɔw na. Ba tusue mi baa ha ri: be na ze ka ba nzob ká ndad hie ni.

<sup>6</sup> «Tɪtiri na wɔa, i fɔa ri ba ndebe ndɔw ɔɔ, i hie báy vu lari sidɪ hɔy ya le? Be nu ku hɔy kara, Ngerewuru yɪŋra fal-ri mbɔw ya. <sup>7</sup> A sɔy tul-ri kara, Ngerewuru kɪ báy nzi-ε lem lem riw bele. Munu zu le, ì dáa hie ya, bay ji le, ká nun Ngerewuru na, ì kal tul tɪtiri wuruk wuruk kal ɔɔbay!»

**Kie sùo ba nzob taa Krisi ká nun nzobri**  
(Mat 10.32-33; 12.32; 10.19-20)

<sup>8</sup> «Mi baa ha ri ta-tan: nzob hɔa hɔa ká baa ta-tan ká nun nzobri mii, beri ba taa bi le, bi \*Vu Nzob kara mi báa ta-tan ká pol led nzaaped Ngerewururi ká nulue ndɔw mii, ka ba taa bi. <sup>9</sup> Roo le, nzob ká baa ta-tan ká nun nzobri mii, beri kɔ mi ya le, bi Vu Nzob na kara mi báa ta-tan ká nun led nzaaped Ngerewururi ndɔw mii, mi kɔ ni ya. <sup>10</sup> A nzob hɔa hɔa ká'a báa bay, a tɪŋke bi Vu Nzob na, Ngerewuru a ndáka bumake zɪŋ ni. Roo le, nzob ká tɪiri Tem Law Pie na, ka ti ndáka bumake zɪŋ ni ya.

<sup>11</sup> «Zadka i mɔba ri í séke bay dáa bay bo tul-ri ká bil \*hul mbú kɪ Zibri, mase pol mbayri báy nzob réke tul puori kara, ì hɔ law-ri ka nzáa ri ká di bay tul bayri ká ì báa bay yɔanake sùo-ri, mase bayri ká ì báa ká zadɛ na ku ya, <sup>12</sup> bay ji le, ká zadɛ ku hɔy ze Tem Law Pie a fére ri bayri ká bay hanɔa ri baa na.»

**Law bay ká se tul nzob feziŋa ká ba kòko**

<sup>13</sup> Ká bil ruɔ nzobri ku na, nzob mbɔw munu mbi bay a baa hɔ Zeku mii: «Mbay, mu baa hɔ yu-i, bo búru kɪ búru leke kɪ fe pile ká báa buru pɔŋ na saa sikda.»

<sup>14</sup> Báyji le, Zeku yɪŋra báy bay hɔ ni mii: «Bo ledban ni key! Nzob ve ze dáa mi kaw ba nzob dáa bay, mase nzob wál fe baari ha ri le?» <sup>15</sup> Fale ku báyji le, ka yɪi a baa hɔ nzobri riw bele ká ì do zadɛ na mii: «Ì nze báy sùo-ri! Kóko nun fe taa ji ji hɔy kara, ì kóko sùo-ri ká di, bay ji le, báy faa zɪŋ feri na ì ti zɪŋ káw báy kumnun taa tusueke ká di ya. Ze feziŋakeri ngji na bamba hɔy kara, be ze ba faake ya.»

<sup>16</sup> ɔɔbay, Zeku baa bay báy faa law bay ha ri a baa mii: «Nzob feziŋa mbɔw munu, fe payri do wáa be ngji

bamba. <sup>17</sup> Leε, ka ker bay ká bil law-ε a baa mii: «Mi dáa mina kɪ ro zey le, bay ji le, zad ká bay hanɔa mi dáa fe pay biri riw bele zuo di na tiya.» <sup>18</sup> ɔɔbay, ka yɪi a baa mii: «Mi kɔ ro! Fe ká mi dáa na ze do key: mi gódo pul biri riw bele zuo bisuy, mi kan kɪri ba bawdake bawdake kal tul-e taa polari na ku ɔɔbay, a mí fɔa pɔa fe pay biri báy fe kere biri riw bele zuo di. <sup>19</sup> Fale ku le, mi báa hɔ sùo-i mii: «Mu naa dekeke ro! Mù do báy feziŋari ngji bamba tasiri ká bay hanɔa mù káwke báy mbiimbam mbiimbam maa fe ro. Munu zu le, mu mɔba tɔram sùo-ɔ, mú sɔy mú nɔɔ, a mú dáake suoriya.»

<sup>20</sup> Ro, Ngerewuru baa hɔ ni mii: «Bo kòko nzob! Bil sun ká vuri key kɪ na, mi mɔbaka mù bay náa pɔa nun sùo-ɔ na. Ku wɔa, feri ká mù leke zuo báy zadɛ zeb zeb na, a bá taa ve ro le?» <sup>21</sup> Mi baa ha ri: a doko faa mbɔw munu ndɔw bay tul nzob ká mɔy feziŋari ngji-ngji ba taa be ká tusiri key, roo le, ká luo Ngerewuru ká nulue na, ka do báy feziŋa mbɔw ká di ya.»

**Hɔ law-ri ka nzáa ri ya**  
(Mat 6.25-34)

<sup>22</sup> Fale ku le, Zeku baa hɔ led nduobal-eri mii: «Sɔwke mini ze, mi baa ha ri: ì hɔ law-ri ka nzáa ri bay tul fe sɔm ká ì se síeke bay káwke báy kumnun na ya, mase bay tul gari ká ì ndúo na kara ya ndɔw, <sup>23</sup> bay ji le, káw báy kumnun baari na kal tul fe sɔmri ndɔw, a sùo-ri kara kal tul gari ká ì nduo na ndɔw pi. <sup>24</sup> Ì mbi nun-ri í kɔ gɔmbereri ká i hɔari tumbam siya ku. Bari na, i ru fe ya ndɔw, ì vbie fe pay ya ndɔw, a í do báy pul mase dura kóko fe kere bari mbɔw ya ndɔw pi. Roo le, Ngerewuru hɔl ri! A baari na, Ngerewuru kɔ-kóm ba tul-ri, bay ji le, ì kal tul bari nduyri na ku ɔɔbay.

<sup>25</sup> «Ká sakra baari key na wɔa, nzob ve ze báy faa law-ε ká nzaa ni na, a máa bay dáa nam kɪ nde tul nam káw báy kumnun be na le woo? <sup>26</sup> Munu ká ì maa bay dáa vu fe ndji mini key ya wɔa, bay ji ɔɔ, ì ker bay se líe se lew bay tul fe hɔwri ká tɔŋ na le? <sup>27</sup> Ì békle fukri feri ká do mɔy ká bil wáari ku í kɔ. I dáa ped ya ndɔw, ì kan gari ya ndɔw, roo le, mi baa ha ri ta-tan: Mbay Salomɔn kɪ ká ba nzob riŋ díka ká'a kaw bil feziŋa badak na hɔy kara, ka nduo gari nduy mba fukri fe niri key na ya. <sup>28</sup> Feri ká fuu do mɔy ká bil wáari ká do vuri key, ká ruo le, i fɔa ri zuo huu hɔy le, Ngerewuru kɔ-kóm ba tul-ri a ha ri fuu mɔy ba gama ku ya ɔɔ, maa bay baari ze, ka ti hanɔa ri gari ká ì se síeke na ya le woo? Áa, baari ká mbika law baari ndji na!

<sup>29</sup> «Munu zu le, ì yɔkɔ sùo-ri banɔw bay tul feri ká ì sɔyŋa ya ndɔw, bay tul feri ká ì nzɔko ya ndɔw, <sup>30</sup> bay ji le, nzobri ká tusiri key ká i tuu Ngerewuru ya ze i nzaa feri ká mini key banɔw. Roo le, baari na, ì do báy Baa ká kɔ feri ká ì se síeke na. <sup>31</sup> Ì nzaa faa hɔ Ngerewuru ze ka re mbay ká tul-ri, ɔɔ a hanɔa ri fe niri ká ì se síeke na nde di báy.»

**Fe fére ká se tul feziŋa**  
(Mat 6.19-21)

<sup>32</sup> «Baari vu badu biri na, ì hie ya, bay ji le, Báa baari ká kaw nulue na do báy suoriya bay hanɔa ri kaw bil

puoruo be. <sup>33</sup> Ì hie ferì ká ì dǒke a í pónj larìke hã nzob kykuri. Ì nzaa bɔl lari ká gɔ-gɔdɔ ya í daa feziŋa baari ká zúo dí, a í kóɔ ka dɔ nulue. 'Be ze ba zad ká nzob kɔɔ feziŋa be do dí le, biɛ ya baŋguo kpadara. Ba zad ká riibari maa bay sóro í vi lakun-ɛ ya ndaw, ndereri kara nde fe ká dí ya ndaw pi. <sup>34</sup> Tusueke le, zad ká feziŋa baari do dí na, zadɛ na ku ndaw ze law-ri kara te dí nzokdo.»

### Káw báy nzaa bal kekeke

<sup>35</sup> «Baari na, ndad bay haŋa ri siŋ tul gari ped baari báy sal huɔ, í hã huu ndele baari hie, ɔɔ í giyanke nam ví Ngerembay na. <sup>36</sup> Ì do munu ba led káwri ká i kaw í giyan bãa káw bari ká se ba zad yaŋa kɔ. Zadka'a yi saa dí a ví a nda bufaa hul na báyi le, i do dí ya bay mgbúda faa hã ni í mgbá ni báy kere. <sup>37</sup> Suoriya a bá taa led káwri ká bãa káw bari ví ziŋ ri ká i kaw báy nzaa bal-ri kekeke! Mì baa ha ri ta-taŋ ba tusue kɔ: ba bãa káw bari na kɔ sùo-ɛ ze, a ndúo gari ped be a siŋ báy sal huɔ, a ha ri kaw nzaa tutakra fe sɔm, ɔɔ a vi sùo-ɛ bay léke ri báy nzi-ɛ nzi-ɛ báy. <sup>38</sup> Zadka bãa káw bari na ví báy nzaa zad buo, mase báy zad ká do díŋ hɔy a ví ziŋ ri ká i kaw báy nzaa bal-ri kekeke na le, suoriya a bá taa bari. <sup>39</sup> Ì kɔ báy kere ndaw ɔ! Zadka nzob puo kɔ saw síe ká nzob riiba a víke bil hul be na le, ka ti pónj faa hã nzob riiba haw faa hul be, a fãa fe beri ya. <sup>40</sup> Munu zu le, baari hɔy kara, ì káw báy nzaa bal-ri kekeke, bay yi le, saw síe ká ì ker ya na ndaw ɔɔ, bi \*Vu Nzob na mì víke báy.»

### Led káw ká do tul ped be, báy be ká do tul ped be ya

(Mat 24.45-51)

<sup>41</sup> Piyer vbi Zezu mii: «Mbay, law bay ká mù baa key na, mù baa hã buru huo buru hɔy mase, mù baa hã nzobri riw bele le?»

<sup>42</sup> Lɛɛ, Ngerembay yiŋra báy bay hã ni mii: «Led káw hãa ze do báy nun nzem, a do tul ped be báy zadɛ le? 'Be key na, bãa káw be a pónj ped ká bil hul beri zuo nduo-ɛ hã ni kɔ-kóm ba tul-e, a hã led káw hãwri fe sɔm bari báy zadɛ zadɛ báy nam nam. <sup>43</sup> Suoriya a bá taa ledke ká bãa káw be yiŋ a ví ziŋ ni ká zad daa ped ká mini key. <sup>44</sup> Mì baa ha ri ta-taŋ ba tusue kɔ: be na, bãa káw be a pónj ped kóɔ fe beri riw bele zuo nduo-ɛ. <sup>45</sup> Roo le, zadka led káwke na ker ká bil law-ɛ mii, bãa káw beri na mgbá roy ká bay vika na, ka tii saw bód led káw hãwri ká i ba máyri báy wãrari, ɔɔ a gibla fe sɔm, a dɛkde him kpyru hã ni daa ni se tiika tiika. <sup>46</sup> Báyi le, báy nam ká'a ker ya na, bãa káw be na a ví tji tul-e mbuda báy saw síe ká'a kɔ ya. Lɛɛ, ka'a mgbaka ni a dara ni kɔ seke fe ngji bamba, a daa ni kaw zad kóko seke fe ziŋ nzob hãwri ká i do tul ped bari báy zadɛ ya na. <sup>47</sup> Ì kɔ, led káw ká kɔ law hiiya bãa káw be kɔ, ɔɔ a leke sùo-ɛ ya, a daa law hiiya be ya ndaw na, i ndáka ni ngji bamba tasiri. <sup>48</sup> Roo le, led káw ká kɔ law hiiya bãa káw be ya, ɔɔ a daa fe kãaya ká'a máa bay haŋa ri nda ni na, i ndáka ni na kɔ, roo le, i ndáka ni ndji munu hɔy. Nzob ká Ngerewuru hã ni fe ngji bamba na, a vbika ni

fale ngji bamba. A nzob ká'a pónj ferì ngji-ngji zuo nduo-ɛ na, a vbika fe kɔri ngji-ngji zuo tul-e taa hãwri.»

### Téke bil kɔ ká bay tul Zezu

(Mat 10.34-36)

<sup>49</sup> Zezu baa na ɔbay mii: «Mì vi tusiri key bay daa huu bo dí. Mì kaw báy kér bay ngji bamba kpyru hã mì tii saw haŋa huu se. <sup>50</sup> Do nun haŋa ri daa mì nduo bil kóko seke fe. Law-i kara mbi huu bid bid kpyru maa báy pedke ká'a ókoke báy zadɛ. <sup>51</sup> Wãa, ì ker í baa mii, mì vi bay haŋa dɛkeke ka do tusiri key le? Munu ya. Mì baa ha ri: bi na mì vi bay haŋa téke bil kɔ ka do. <sup>52</sup> Ì kɔ, tii sawke vuri key na, nzob iniri ká tul-ri ndebe na, i téke bil kɔ. Nzob saykeri, i téke bil kɔ ziŋ nzob sidikeri; a nzob sidikeri laa le, i téke bil kɔ ziŋ nzob saykeri. <sup>53</sup> Bãa led, a biɛ ziŋ vi-e ká ba led wãra nzob; a vi-e na kara, a biɛ ziŋ bi-ɛ ndaw. Maa led, a biɛ ziŋ vi-e ká ba led máy tikdi; a vi-e na kara, a biɛ ziŋ mi-ɛ ndaw. Maa fay, a biɛ ziŋ máy vi-e; a máy vi-e na kara, a biɛ ziŋ máa fay be ndaw pi.»

### Kóko faa ndáy saw ferì ká do timbede key

(Mat 16.2-3)

<sup>54</sup> Zezu baa ɔbay hã ruo nzobri mii: «Zadka ì kɔ síi mbam uru, a do fi zad riŋ síe le, ká zadɛ ku hɔy ì baa mii, mbam na tɔ vuku. Lɛɛ, mbam na ví tɔ munu ká ì baa na. <sup>55</sup> A zadka ì kɔ zuu ká kuu a uru saa fi hodo na ì baa mii, zad a zãŋ. Lɛɛ, zad zaŋ na kɔ. <sup>56</sup> Úwaa, baari nzob nzaa rúo bayri! Baari na, ì kɔ faa ndáy saw fe ká kie fe ká tumbam báy tusiri key na tie nun-ri bamba. Wãa, daa mina ɔɔ, ì maa ndáy saw fe ká kie ferì ká do timbede key ya le?»

### Ì léke bay ká sakra kɔ

(Mat 5.25-26)

<sup>57</sup> «Wãa, bay yi ndaw ɔɔ, ì mbi nzaa-ri sùo-ri bay tul fe hãyri ká do báy zadɛ bay daa na ya le? <sup>58</sup> Zadka nzob daa bay ziŋ mù, ɔɔ bo báy kɔ í se mbjw hɔy ba zad fónj bay le, mu daa hɔrusuo-ɔ riw bele ka tunj kɔ hã bo báy kɔ í léke bayke ká sakra kɔ ká faa ku hɔy, bo hã ni ka pónj mù. Munu ya le, ka'a daa kpyru hã mù se nzaa nzob kúnj sal bay. A nzob kúnj sal bay na, a daa mù nduo ndúo dɔmã mgbaka nzobri hã ni suru mù yɔd bo hul sal. <sup>59</sup> Mì baa hã mù ta-taŋ: mù ti tji ká zadɛ ku ya kpyru maa báy haŋa mù puo mbɔl bori na ku ngid bele ndaw ɔ!»

### Ì suo kér bay baari

**13** Ká sewke ku na, nzob hãneri ví lo soro ferì ká Pilað daa ziŋ nzob hãneri ká i uru saa kudu zad ká Galele hã Zezu laa. Nzobkeri ku na, zadka i do púo \*fe poy bari ká \*hul kani Ngerewuru na, Pilað hã nzob yum beri i ri, hã simke zukri kɔ báy fe poy bari na mbjw hɔy. <sup>2</sup> Lɛɛ, Zezu yiŋra báy bay ha ri mii: «Kɔ ya le, ì ker í baa mii, nzobkeri ku na i daa feyã kal tul nzob Galele hãwri riw bele, ze i kóke seke fe ngji bamba tasiri munu ku. <sup>3</sup> Úwaa, munu ya! Mì baa ha ri: zadka ì suo kér bay

baari ká tul fe k̄aya ya ɛ, baari h̄oy kara ì zín bíe riw bele munu ká bari na nd̄aw. <sup>4</sup> Mase, ì k̄er se tul nzobri ká tul-ri duɔ faɛ tɔɔɔ sidi ká i kaw s̄aw hul ká gan p̄ḡere ká Silowe, rɔɔ hulke haw a r̄ɛɛ ri r̄ɛɛɛ na. Kɔ ya ɛ, ì ker í baa mii, nzobkeri ku na bay m̄gba tul-ri kal tul nzob h̄awri riw bele ká Zuruzalem na ku. <sup>5</sup> Úwaa, munu ya. Mì baa ha rì: zadka ì suo k̄er bay baari ká tul fe k̄aya ya ɛ, baari h̄oy kara ì zín bíe riw bele munu ká bari na nd̄aw.»

<sup>6</sup> Faɛ ɛ, Zezu mbi law bay key nd̄aw a baa ha ri mii: «Nzob mb̄jw munu maa n̄zum do wáa be. Faɛ ká bole di maa fe ká'a vi bay hóro lereke báyii ɛ, ka zinj mb̄jw ya. <sup>7</sup> L̄ɛɛ, ka baa h̄a nzob k̄ɔɔ wáa na mii: "Mu kɔ, ba mbiimbam say ro, mì vi bay hóro lere puu na key, ɛ, mì zinj lereke mb̄jw ya. Mu kuɛ ni n̄zɛɛ ba fal! Bay j̄i nd̄aw rɔɔ ka do a biɛ zad̄ ḡɔr h̄oy ɛ?" <sup>8</sup> Roo ɛ, nzob k̄ɔɔ wáa na ȳinjra báy bay h̄a ni mii: "Mbay, p̄ɔɛ ni h̄a ni do munu ká sew ni h̄a mi kɔ, bo h̄a mi tie s̄aw-ɛ, a mí daa m̄jiri feri ka zúɔ dí mí kɔ nd̄aw rɔɔ! <sup>9</sup> Zadka káɔ rɔɔ, ka lie ɛ, nda-ndaɛ, mu p̄ɔɛ ni. A bo munu ya ɛ, mu ha ri kuɛ ni m̄gbum."»

### Zezu vaa m̄y mb̄jw ká síe nam m̄gbaka t̄aram

<sup>10</sup> Nam mb̄jw munu ká ba \*nam m̄gbaka t̄aram Zibri na, Zezu fere nzobri fe ká bil \*hul mb̄y k̄j mb̄jw munu. <sup>11</sup> L̄ɛɛ, m̄y mb̄jw munu do dí ku, ká temndaya do tul-e a r̄a ni te koɛɛ h̄a ni zinj faa ká bay ndada s̄uo-ɛ kparak ya. Suoseremke ku na daa ni ba mbiimbam duɔ faɛ tɔɔɔ sidi ro. <sup>12</sup> Zadka Zezu mbi nun-ɛ a kɔ ni na báyii ɛ, ka dí ni h̄a ni vi luo-ɛ a baa h̄a ni mii: «Tinãa, suoserem bo na ɔ ká tul-a ro.» <sup>13</sup> Faɛ ku rɔɔ a daa nduo-ɛ bo tul-e. L̄ɛɛ, zad̄e ku h̄oy, m̄y na ndada s̄uo-ɛ kparak a tii s̄aw písi Ngerewuru.

<sup>14</sup> Báyii ɛ, mbay tul hul mb̄y k̄j na law-ɛ f̄aa ni puu-u, bay j̄i ɛ, Zezu vaa nzob ká síe nam m̄gbaka t̄aram. Ka mbi bay a baa h̄a ruɔ nzobri mii: «Bil namri ká yie na ba nam ká nzob a dáake ped. Ze bil namkeri na ku ze, ba nam ká ì víke báy sem ká do s̄uo-rì na h̄a ni vaa bo, ba nam m̄gbaka t̄aram rɔɔ ì ví h̄a ni daa ped ká dí ya.»

<sup>15</sup> L̄ɛɛ, Ngerembay ȳinjra báy bay h̄a ni mii: «Baari nzob nzaa rúɔ bayri! Sakra baari key na w̄aa, nzob h̄aa h̄aa hina nday be, mase maasoba be ká diki a kuɛ ni h̄a ni v̄aa nzo mbii ká síe nam m̄gbaka t̄aram na ya ɛ? <sup>16</sup> Ì kɔ, m̄y key ká ba s̄aw k̄ani bulu naari \*Abaraham ká \*Satan m̄gba ni a siɛ ni mbiimbam duɔ faɛ tɔɔɔ sidi ro timbeɛ key na w̄aa, ndad bay hina salkerì na ká bil nam m̄gbaka t̄aram na ya ɛ?»

<sup>17</sup> Zadka Zezu baa bayri na mini key báyii ɛ, sahoɛ se nzob tul nḡani beri riw bele. Roo ɛ, ruɔ nzobri riw bele daa bawda suoriya bay tul feri ká ndad bamba tasiri ká Zezu daa na.

### Law bay ká se tul p̄ara túɛ ká nḡɔɔ ya

(Mat 13.31-32; Mrk 4.30-32)

<sup>18</sup> Zezu baa mii: «Réke mbay Ngerewuru ká tul nzobri ká tusiri key na w̄aa, rii j̄i ɛ? W̄aa, fe j̄i rɔɔ mì m̄gbaka bay líeke ɛ? <sup>19</sup> Réke mbay Ngerewuru na do munu ba p̄ara túɛ † mb̄jw ká nzob mii do bil wáa be. L̄ɛɛ p̄arake

t̄ji a nḡɔɔ a vi ba puu h̄a nduyri ví daa kpan̄ bari do nzaa t̄ykeri.»

### Law bay ká se tul fe hew fe

(Mat 13.33)

<sup>20</sup> Zezu baa na rɔɔ bay mii: «H̄aa j̄i rɔɔ mì m̄gbaka bay líeke réke mbay Ngerewuru ká tul nzobri ká tusiri key na ɛ? <sup>21</sup> Réke mbay Ngerewuru na do munu ba fe hew fe ká m̄y nzob wal nd̄ji, a zukri báy s̄ým ba kan̄toy say, rɔɔ h̄a ni hew k̄puru a mbaa fe f̄eɛɛɛ.»

### Law bay ká se tul faa hul ká aa ya hiyaw

(Mat 7.13-14,21-23)

<sup>22</sup> Zadka Zezu se nun-ɛ ba Zuruzalem na báyii ɛ, ka t̄aa ká nger̄epuori báy vu puori a fere nzobri fe. <sup>23</sup> L̄ɛɛ, nzob mb̄jw vbi ni bay mii: «Mbay, nzobri ká i zinj pam na w̄aa, i nḡji ya h̄oy ɛ?» Báyii ɛ, Zezu ȳinjra báy bay h̄a nzobri riw bele mii: <sup>24</sup> «Ì daa h̄urusuo-rì tuɛ k̄j bay ndúo báy faa hul ká aa ya hiyaw, bay j̄i ɛ, mì baa ha rì ta-taɛ: nam h̄aɛ ɛ, nzobri nḡjina bamba, i nzáara faa bay ndúo dí, ɛ, i ti máa ya. <sup>25</sup> Síeke ku na, zadka nger̄enzob puo a úru siya a dar faa hul ḡbak do dí na báyii ɛ, baari ká ì doko keɛ na, ì tiika s̄aw ndáka faa hul í b̄aake bay h̄a ni mii: "Mbay, m̄gbúda faa h̄a buru!" L̄ɛɛ, ka'a ȳinjra báy bay ha ri mii: "Mì kɔ zad ká ì uru saa dí ya." <sup>26</sup> Zadka i laa bayke na munu báyii ɛ, ì tiika báa h̄a ni mii: "Buru na, buru s̄y fe, a buru nzo fe zinj mù. L̄ɛɛ, bo na mù fere buru fe ká faa buori ká bil puo buru." <sup>27</sup> Báyii ɛ, nger̄enzob puo na a báa ha rì ba k̄j mii: "Mì kɔ zad ká ì uru saa dí ya. Ì zól ká nzaa-i ba lew, baari nzob fe daa k̄ayari!" <sup>28</sup> Zadka ì k̄ɔkɔ bulu baari \*Abaraham báy Izak báy \*Zakob rɔɔ báy \*nzob ȳaɛna bayri saa nzaa Ngerewuru riw bele ká i káw bil \*puoruo Ngerewuru, làa ká Ngerewuru vbuku rì zuo keɛ na, ká zad̄e ku na ì réke rew báy mbii nun-rì m̄gbobo m̄gbobo, a í s̄y sere-rì nḡɛ nḡɛ! <sup>29</sup> Nzobri úru saa fi gel báy fi hodo, rɔɔ fi t̄ji síe báy fi riɛ síe í m̄gba zad káw ká nzaa fe s̄ým ká puoruo Ngerewuru. <sup>30</sup> Ì kɔ, ká sakra nzob h̄aneri ká i laa Bay Ngerewuru ká fal nzob h̄awri na, síeke ɛ, í doko pola. A nzobri ká í laa bayke pola h̄a nzob h̄awri na, síeke ɛ, nzob h̄aneri ká sakra bari ku na i ȳji í do fal.»

### Zezu se nun-ɛ ba Zuruzalem

(Mat 23.37-39)

<sup>31</sup> Ká síeke ku na, Farizi h̄aneri soro í vi luo Zezu í baa h̄a ni mii: «Mu zól ká zad̄ ni key na ba puo k̄j, bay j̄i ɛ, Mbay \*Erod nzaa faa bay ika mù.» <sup>32</sup> L̄ɛɛ, Zezu ȳinjra báy bay ha ri mii: «Ì se í v̄aa baa h̄a mbay huo na mii: "Vuri báy ruo na, mì nii temndayari ká tul nzobri, mí vaa nzob suoseremri, a ndeke di nam sayke na, mì daa ped bi na ɔ báy zad̄e bele." <sup>33</sup> Ndad bay haɛa mì se nun-i ba pola vuri nd̄aw, ruo nd̄aw, ruo h̄aw kara nd̄aw, bay j̄i ɛ, ká Zuruzalem h̄oy ba zad ká nzob ȳaɛna bay saa nzaa Ngerewuru, maa huka ká di bo, ká zad̄ k̄j ya!

† Báy nzaa gerek ɛ, ba p̄ara túɛ ya, roo ɛ, Zezu baa bay se tul p̄ara mutarde ká nḡɔɔ maa p̄ara túɛ.

<sup>34</sup> «Zuruzalem, Zuruzalem! Baarì nzobri ká Zuruzalem ká ì i \*nzob yaaŋa bayri saa nzaa Ngerewuru, a í vbuku nzobri ká Ngerewuru pie ri ha rì na báy tisawri í ri. Waa, faa bal ba mina ze, mì hii bay mbú nzob baarì na do saw bal-i munu ká máa kay mbúke vi-eri do saw bal-ε a guba tul-ri báy tay bar-ε na le! Roo le, baarì na ì hii puu bayke ya. <sup>35</sup> Nda ndad! Ngerewuru a pón hul kani baarì na ha rì. Mì baa ha rì ta-tañ: ì ti kóko mì mbáa kpyuru maa báy síeke ká ì baa mii: “Ndad bay haŋa Ngerewuru ka sám fe zúo tul nzob ká vi báy riŋ Ngerembay †!”»

### Zezu vaa nzob báy nam mgbaka taram Zibri

**14** Nam mbjw ká ba \*nam mgbaka taram Zibri na, Zezu se luu mbay \*Fariziri mbjw munu ká'a dí ni bay haŋa ni sý fe. Lεε, bari ká i kaw zadε na i ngaa Zezu zii bay kóko. <sup>2</sup> Báyii le, nzob mbjw munu ká fe nduo ni na tji a do pol Zezu. <sup>3</sup> Lεε, Zezu mbi bay a vbi \*nzob fére nzobri bol kusolri báy Fariziri mii: «Báy faa \*bol kusol naari na, vaa nzob suosere m ká bil nam mgbaka taram na, ndad bay dáa mase ndad bay dáa ya le?» <sup>4</sup> Báyii le, i do tul kji silili. Lεε, Zezu mgba nzob suosere m na a vaa ni, rɔɔ a pɔŋ faa hɔ ni zɔl. <sup>5</sup> Fale ku le, ka baa ha ri mii: «Ká sakra baarì key na waa, nzob ve ze, vi-e mase nday be lie bo luu mbii ká síe nam mgbaka taram le, ka'a séke ba vaa bay vaa kúo ni tji kele ya le?» <sup>6</sup> Lεε, i ko faa yjiŋra báy bay do tul bay key na hɔ ni ya.

### Law bay ká se tul díŋ tul báy siika sùo

<sup>7</sup> Zezu ko faa ká nzobri ká i dí ri díw fe sým na, i nza-araké zad káw kereri bay káw dí ká pol nzob hawri. Báyii le, ka mbi law bay key na a baa ha ri mii: <sup>8</sup> «Zadka i dí mù bay haŋa mù se mú vaa sý fe ká zad yaaŋa kji na le, mu mgba zad káw kere ká do pola mú káw dí ya rɔbay, bay jji le, ko ya le, sakra nzobri ká i dí ri bay haŋa ri sý fe na, nzob hane ká dí ku a kál tul-a do dí. <sup>9</sup> Zadka mù mgba zad káw kere mú kaw dí pola, rɔɔ nzob ká dí rì díw sým na ví baa hɔ mù mii: “Mu pón zad káw key na hɔ nzob ni,” le, mù úru báy sahoj deŋ deŋ, mú vaa kaw ɔɔ fal ká mgbada. <sup>10</sup> Ze, ndad bay dáa munu ya. Zadka i dí mù bay haŋa mù vaa sý fe, rɔɔ mù se dí le, mu vaa mgba zad káw ká ɔɔke mgbada ká fal, mú káw dí, bay haŋa bo zadka nzob díka mù na vi le, ka baa hɔ mù mii: “Mbáa, mu sóro ba pola ba zad káw kere key.” Be munu ndaw rɔɔ, a bá fe riŋ díka bo ká nun nzobri riw bele ká i kaw nzaa fe sým ziih mù na báy. <sup>11</sup> Tusúeke le, nzob haa haa ká ura tul-e ba siya na, Ngerewuru a mgbaka díŋ ba siri. A nzob ká díŋ tul-e ba siri laa le, ka'a úru do siya.»

<sup>12</sup> Fale ku le, Zezu baa hɔ nzob ká'a dí ni díw sým na a baa mii: «Zadka mù leke fe sým, mú dí nzob ba bisie mase tilaw le, mu dí nzob buo-ɔri ya ndaw, yu-ɔri ya ndaw, nzob ini bori ya ndaw, mase nzobri ká i ba nzob feziŋa ká tul kpaŋ bo ya ndaw, ká ko ya le, i díka mù díw suo bole taa bo ká i sý na. <sup>13</sup> Roo le, zadka mù leke

fe sým ruo na, ndad bay haŋa mù dí nzob kykuri ndaw, nzobri ká sùo-ri hu wúo ndaw, nzob kpederi ndaw, rɔɔ nzob rɔwri ndaw pi. <sup>14</sup> Zadka mù daa munu le, mù doko báy suoriya. Ze i maa bay púo mù feri na suo bole taa bo na ku ya hɔy kara, síeke ká nzob fe dáa báy zaderi ká nun Ngerewuru i tji saa luu hud na, Ngerewuru a púo mù mbólke báy.»

### Law bay ká se tul fe sým ruo

(Mat 22.1-10)

<sup>15</sup> Zadka i kaw nzaa fe sým ruo na, nzob mbjw munu ká sakra bari ká laa bay ká Zezu baa na báyii le, ka baa hɔ ni mii: «Suoriya a bá taa nzob ká'a káw nzaa fe sým ká bil \*puoruo Ngerewuru.» <sup>16</sup> Ro, Zezu mbi law bay mbjw a baa hɔ ni mii: «Nzob mbjw munu dí nzobri ngji bamba tasiri, a leke fe sým ngji-ngji bay haŋa ri. <sup>17</sup> Zadka saw síe sýŋa fe na maa báyii le, ka pie led káw be hɔ ni vaa baa hɔ nzobri ká'a dí ri na mii, “Í vi ro, bay jji le, fe sým na i leke ɔ bele ro.” <sup>18</sup> Báyii le, bari riw bele ku na, i baa bay tɔŋ fal kji fal kji í tii saw baa bay bay náake sùo-ri. Nzob mbjwke na baa hɔ led káw na mii: “Mì hie waa mbjw, ze ndad bay haŋa mì se mí vaa ko. Mì kod mù, mu se mú baa hɔ baa káw bo na, ka hɔ law-ε ka huu lom ká tul-i.” <sup>19</sup> Nzob kji yji a baa hɔ ni rɔbay mii: “Mì hie ndayri ba duu, ze mì séke bay vaa líe ri bay kóko. Mì kod mù, mu se mú baa hɔ baa káw bo na, ka hɔ law-ε ka huu lom ká tul-i.” <sup>20</sup> Nzob kji rɔbay yji a baa hɔ ni mii: “Mì yaa máy timbedε key rɔbay. Sawke ze mì maa bay séke ya.” <sup>21</sup> Báyii le, led káw na yji a vaa baa baykeri hɔ baa káw be. Lεε, law-ε fɔa ni puu-u a baa hɔ led káw be na mii: “Mu se ba vaa ba faa buori ku báy faa hayri ká woro zad ká bil puu na key bo, mú fɔa nzob kykuri ndaw, nzobri ká sùo-ri hu wúo ndaw, nzob rɔwri ndaw, rɔɔ nzob kpederi ndaw bo, mú ha ri vi ziih mù mbjw hɔy.” <sup>22</sup> Fale ku ndji le, led káw na ví baa bayke hɔ ni mii: “Mbay, feri ká mù mbi nzaa-a ká dí hɔ mì na, mì daa ro, roo le, zad tɔŋ kɔb rɔbay.” <sup>23</sup> Báyii le, baa káw be na baa hɔ ni mii: “Mu tji mú se báy bufaari ká bof bof báy bufaa wáari ku bo, mú haa nzobri riw bele ká mù ziih ri na ha ri ví í nduo bil hule key bo, hɔ bil hul bi ka mbaa ba nzobri mer mer. <sup>24</sup> Mì baa ha ri ta-tañ: nzobri riw bele ká mì dí ri díw sým pola na, nzob mbjw mini ká sakra bari na ti mbika sýmke na nda nzi-ε kpá ya.”»

### Fe ká do nun dáa bay báke led nduobal Zezu

(Mat 10.37-38)

<sup>25</sup> Ruu nzobri ngji bamba tasiri, i se faa ziih Zezu mbjw hɔy. Lεε, ka fére kóm ba luu-ri a baa ha ri mii: <sup>26</sup> «Nzob ká vi luu-i rɔɔ, a pɔŋ fal bi-ε ya ndaw, mi-ε ya ndaw, máy be ya ndaw, vi-eri ya ndaw, yu-ε wɔrakeri báy máykeri ya ndaw, rɔɔ sùo-ε be kji sùo-ε kara ya ndaw na le, ka maa bá led nduobal-i ya. <sup>27</sup> Nzob ká sob puu say hud be a séke fal-i ya le, ka maa bá led nduobal-i ya.

<sup>28</sup> «Waa, ká sakra baarì key na, zadka nzob hii bay mbúo hul ga-gaŋ le, ka káw siri pola a kji suy larike riw bele a ko ká'a máa báy dáa pedke hɔ ni ɔ bele rɔɔ, a tii

† Simri 118.26.

saw dáa pedke na báy ya le woo! <sup>29</sup> Munu ya roo, ka tii saw dáa ped hulke na le, larike a koo ba tigbaa hul na ku hoy riw bele, a ha ni zinj faa dáa sùo hulke na ya. Lee, nzobri riw bele ka i kook tukiri ped be na, i tiika saw síe ni <sup>30</sup> í baa mii, "Ledban ni key na tii saw úra hul be, le hyrusuo-ε maa dáa pedke na o ya!"

<sup>31</sup> «Mase, zadka mbay mbijw hii bay séke bay vaa ru-ruy zinj mbay ki le, ka káw siri a békle pola a ko waa, nzob beri ka isod duo zad duo (10.000) ku na, i ruu zinj nzob tul ngani beri ka isod duo zad sijn sidi (20.000) ka i vi vuku bay ruu zinj beri na ki zu le? <sup>32</sup> Zadka'a ko roo, ka maa bay ruu zinj nzob tul ngani beri na ya le, ka pie nzaaped ba vaa ha mbay ky-ε ka do di di koob robay ku na, bay vbika ni bay feri ka bay dáa bay hanja dekeke ka doke sakra bari na. <sup>33</sup> Be mini ze, nzob haa haa ka sakra baari key ka pon fe beri riw bele ya le, ka maa ba led nduobal-i ya.»

#### Tom ka ráake tji (Mat 5.13; Mrk 9.50)

<sup>34</sup> «Tom na ba fe kere, roo le, zadka ráake tji na waa, fe ji ndaw roo bay dáake ha ni yji a raa ba ki báy le? Fe ka bay dáake ha ni ndadke na tiya. <sup>35</sup> Ka ti dáa fe bay sóke tusiri ya, a ba mjiiri fe ka ndad tusiri ya ndaw. Ba fe ka bay kúna zuo bisuy munu hoy. Nzob ka do báy suku bay láake le, ka laa!»

#### Law bay ka se tul badu ka zee (Mat 18.12-14)

**15** Nzob yaaña larimbuori báy nzob kiji ka soro bay bari mgba ndaya i soro ba lakun Zezu riw bele bay láa bay be ka'a do baake. <sup>2</sup> Lee, \*Fariziri báy \*nzob fére nzobri bol kusolri, i nguri bay ka sakra ki í baa mii: «Ledban ni key na, ka yaa nzobri ka soro bay bari mgba ndaya, a su fe zinj ri!»

<sup>3</sup> Báyii le, Zezu mbi law bay key a baa ha ri mii: <sup>4</sup> «Nzob ve ka sakra baari key ka do báy badu ba isod mbijw, roo zee mbijw ka sakrake le, ka ti pon hayri ka sijn tano mbijw pare tano mbijw na do zad dol bari ka bisuy, bay vaa nzaa taa hay ka zee na ku kpyru, a zinj ni ya le woo? <sup>5</sup> A zadka'a zinj hay ka mbijw ka zee na le, ka mbi ni a daa ni bo tul kpa nduo-ε báy suoriya a tjiike puo. <sup>6</sup> Zadka'a tji puo na báyii le, ka di nzob buo-eri báy nzob tul kpan beri a baa ha ri mii: "Í daa suoriya ka zinj mi, bay ji le, badu bi ka zee na mi zinj ni ro." <sup>7</sup> Do faa mbijw munu ndaw, mi baa ha ri: suoriya ka'a doko nulue bay tul nzob feyaa mbijw ka suo ker bay be ka tul feyaa be na, a mbaka tul suoriya bay tul nzobri ka sijn tano mbijw pare tano mbijw ka i ko sùo-ri ba nzobri ka i daa fe báy zadε, a í se síe sùo ker bay bari ya na.»

#### Law bay ka se tul máy ka lari be zee

<sup>8</sup> «Mase, máy haa ze do báy lari ba sak duo roo tado sak mbijw a zee le, ka ti dáa huu taa huu ndele, a fgaake bil hul be daka daka a nzaarake kpyru a zinj ya le woo? <sup>9</sup> Zadka'a nzaara kpyru a zinj na báyii le, ka di nzob buo-eri báy nzob tul kpan beri a baa ha ri mii: "Í daa suoriya

ka zinj mi, bay ji le, lari bi ka zee na mi zinj ro." <sup>10</sup> Munu zu le, mi baa ha ri: do faa mbijw munu ba máy ka zinj lari be ka mbijw ka'a daa suoriya na, led nzaaped Ngerewyuri ka nulue na i daa suoriya bay tul nzob feyaa mbijw ka suo ker bay be ka tul feyaa be.»

#### Law bay ka se tul led ka tji

<sup>11</sup> Zezu baa na robay mii: «Nzob mbijw munu do báy led warari ba sidi. <sup>12</sup> Lee, nzob vbiele na baa ha bi-ε mii: "Baa, feziha bori ka'a doko bay tul-i na mu wal taa bi ha mi timbede key." Báyii le, bi-ε na wal feziha beri na ha ni báy yu-ε sidi bele. <sup>13</sup> Fale ku daa nam ndji hoy le, nzob vbiele na mby fe beri na ngid bele a hie a zol se tusiri ki ka di di, a vaa bie larikeri na veb veb riw bele bay tul feri ka law-ε hii. <sup>14</sup> Fale ka'a bie lari beri na o riw bele báyii le, kon luye lie gbib bo tusirike na ku riw bele ha fe sum tii saw puo nduo-ε. <sup>15</sup> Báyii le, ka se a vaa zinj nzob mbijw munu ka tusirike ku a nduo tul-e. Lee, nzobke na pie ni se waa beri ha ni vaa koob mbel puori ka di. <sup>16</sup> Ka zadε ku na, para puuri ka mbelri su na hoy kara, ka re sùo-ε bay sijn mbaa bil-e, roo le, nzob mbijw mini kara ha ni su ya. <sup>17</sup> Báyii le, ka tii saw ker bay ka bil law-ε a baa mii: "Nzob ped baari ba mina ze i kaw bil ndadi badak í su fe, roo mi huka hud kon ka zad ni key mgbum le? <sup>18</sup> Bi na mi yji bay séke luo baa, a mi vaa baa ha ni mii: "Baa, mi daa feyaa zinj Ngerewyuru ndaw, a mi daa feyaa zinj mu ndaw. <sup>19</sup> Mi maa bay hanja mu di mi ba vu-o mbaa ro. Ze munu hoy kara, mu daa zinj mi munu ka mu dáake zinj nzob ped bori na." <sup>20</sup> Ro, a uru siya a se ba luo bi-ε na.

«Zadka'a tji lew hoy ka bi-ε mbi nun a ko ni na báyii le, law-ε naa ni pay bay tul vi-e na ha ni duu a suu nun-ε a vaa mgba ni girik a aw nzi-ε. <sup>21</sup> Lee, vi-e na baa ha ni mii: "Baa, mi daa feyaa zinj Ngerewyuru, a mi daa feyaa zinj mu ndaw. Mi maa bay hanja mu di mi ba vu-o mbaa ro." <sup>22</sup> Ro, bi-ε na baa ha led káw beri mii: "Í se ba vaa bo, í vaa mbi maagari kere ka pie yururu í vaa nduo ni, í daa ngama ka nduo nduo-ε, a í daa dikon ka zú bal-ε. <sup>23</sup> Í se í vaa mgba vu nday ka ngob ndab ndab í ví i ha ni. A bo, náa súri náa daakeri suoriya, <sup>24</sup> bay ji le, vu-i key ka do ba sondori nzob hude na, ka yji a ví ha mi zinj ni báy kumnun robay. Be na, ka ze-zee, roo a yji ha mi zinj ni ba ki robay." Báyii le, i tii saw záy sùo-ri.

<sup>25</sup> «Lee, ngere led na ton ba waa koob robay. Zadka'a uru saa waa a ton di ya deb báy puo na báyii le, ka laa gire fe hanri ndaw, gire nday ka nzobri nda rjma rjma ndaw pi. <sup>26</sup> Ro, a di led káw mbijw munu ka sakra nzob hawri a vbi ni saw feke. <sup>27</sup> Lee, be na ka yjira báy bay ha ni mii: "Yu-o na ze yji a vi ze, baa-ka i vu nday ka ngob ndab ndab, bay ji le, ka zinj vi-e ka zee na báy kere." <sup>28</sup> Zadka ngere be na laa bayke na munu báyii le, ka daa here a hii bay nduo se bil puo bi-ε na ya. Ro ze bi-ε na tji a ví kod ni bay hanja ni ka se puo. <sup>29</sup> Lee, ka yjira báy bay ha bi-ε na mii: "Mu ko, mbiimbam ba mi-na mi kaw zinj mu key mí daa pedri ngji bamba ha mu, a mí mba nzaa-a ba mbijw ya mgban. Lee, bi na maa mu ha mi vu vuy mbijw mini kara, bay hanja mi i bo búru nzob buo-iri, búru dáake suoriya ya. <sup>30</sup> Roo le, vu-



ɔ ká do key ká'a fɔa feziŋa bori a vǎa biɛ vɛb vɛb bay tul máy nun pieri, a yǐi a vi lɛ, be na máa mù i vu nday ká ŋɔɔb ndab ndab hɔ ni lɛ!"<sup>31</sup> Lɛɛ, bi-ɛ na yǐiŋra báy bay hɔ ni mii: "Vu-i, bo na mù kaw ziŋ mi banɔuo tǐi vuri key. Ze feri riw bele ká mi dǒke na ba fe bo zu.<sup>32</sup> Roo lɛ, do nun haŋa náa dáari suoriya, a náa záyri sùo naari, bay ǐi lɛ, yǐ-ɔ ká do ba sondori nzob hude na, ka yǐi a vi báy kumnun ɔbay. Be ká'a ze-zee na, ka yǐi hɔ mi ziŋ ni ba kǐ ɔbay."»

### Law bay ká se tul nzob kóɔ fe ká ba nzob fe dáa law

**16** Zezu baa hɔ led nduobal-eri mii: «Nzob mbǐw munu ba nzob feziŋa, lɛ, ka do báy nzob kóɔ fe. Báyyi lɛ, i ví baa hɔ ni mii, nzob kóɔ fe be na biɛ feziŋa beri bamba.<sup>2</sup> Lɛɛ, nzob feziŋa na dí ni a baa hɔ ni mii: "Bay ǐi ze, mi laa se tul-a yaa yaa mini key lɛ? Mu kǐi fal fe biri ká mi ɔɔɔ zuo nduo-ɔ na hɔ mi kɔ, bay ǐi lɛ, bo na, mù máa bay kóɔ fe biri na mbǎa ro."<sup>3</sup> «Báyyi lɛ, nzob kóɔ fe na yǐi a ker bay ká bil law-ɛ a baa mii: "Gaŋ tul-i a náa mi ká bil ped bi key na waa, mi dáa mina báy sùo-i ro zey lɛ? Ped pay na mi kɔ faake ya, ze góŋ fe kara a bá sahoi bi bamba tasiri ndaw."<sup>4</sup> Ka ker kpuru a daa "O-oo! Mi kɔ fe ká mi dáa ro! Zadka mi ti bil ped bi na mbǎa lɛ, fe dáa kere biri ká mi dáa ziŋ nzobri na ndaw ɔɔ, i mgbáke mi ba sùo-ri báy."»

<sup>5</sup> «Báyyi lɛ, ka dí nzobri riw bele ká mbɔl gaŋ be do tul-ri na ha ri vi fal kǐ fal kǐ a baa bay ziŋ ri. Ka vbi nzob ká vi titire dekre na mii: "Bo na, mbɔl ká do tul-a bay haŋa mù puo gaŋ bi na waa, ba mina lɛ?"<sup>6</sup> Ka yǐiŋra báy bay hɔ ni mii: "Mi púo ni guma num ba isɔd ɔɔd duo zad niŋ (4.000)." Báyyi lɛ, nzob kóɔ fe na yǐi a baa hɔ ni mii: "Mbede mbɔl bo na ze do key. Káw siri ba vaa mú bumra, a mú daa ba isɔd ɔɔd duo zad sidi (2.000) ka do dí."»

<sup>7</sup> «Fale ku lɛ, ka vbi nzob ndeke dí sidike na mii: "Bo na, mbɔl bo ba mina ze bay haŋa mù puo lɛ?" Lɛɛ, ka baa hɔ ni mii: "Mi púo ni bɔl naŋ isɔd sidi báy siŋ ndebe (250)." Lɛɛ, nzob kóɔ fe na baa hɔ ni mii: "Mbede mbɔl bo na ze do key. Mu daa ba isɔd sidi (200) ka do dí."»

<sup>8</sup> «Nzob kóɔ fe ká fe dáa be ɔɔd ɔɔd na, zadka gaŋ tul-e kɔ nzem ká'a nze munu na báyyi lɛ, be kǐ sùo-ɛ ka pisi ni. Tusueke lɛ, nzob tusiriri key na i nze ká tul fe bari ká tusiri key na mba led zad taŋari ká i ker bay ká se tul puoruo bari ká nulue.»

<sup>9</sup> Báyyi lɛ, Zezu baa ha ri mii: «Bi hɔy kara, mi baa ha ri ta-taŋ: feziŋa haŋri ká tusiri key ká do báy zadɛ ya na, i fɔa í mgbáke buɔ bay haŋa bo, zadka fekeri ti nduo-ri mbǎa lɛ, i mgbaka ri ha ri kaw zad káw kere ká do banɔuo kpadara na báy.<sup>10</sup> Nzob ká daa vu mbom bo tul feri ká ndǐi na, a dáa vu mbom bo tul bawda feri ndaw pi. A nzob ká daa vu mbom bo tul fe taa ndǐi ndǐi ya na, ka ti dáa vu mbom bo tul bawda feri ya ndaw pi.<sup>11</sup> Ku waa, zadka ì daa vu mbom bo tul feziŋa ká tusiri key ká do nduo-ri ku ya waa, nzob ve ɔɔ a haŋa ri feziŋa taa tusue na ha ri kɔɔ lɛ? <sup>12</sup> A zadka ì daa vu mbom bo tul feziŋa nzob kǐ ká do nduo-ri ku ya waa, nzob ve

kǐ ɔɔ a haŋa ri fe taa hɔy ká do bay tul-ri kǐ sùo-ri lɛ?<sup>13</sup> Led káw mbǐw maa bay dáa ped hɔ báa gaŋ beri sidi ya, bay ǐi lɛ, a ǐm nzob mbǐwke, a hii nzob sidike, mase a zúɔ ziŋ nzob ni, a tuŋ bay nzob nu. Ì maa bay séke fal Ŋgerewuru ndaw, ɔɔ fal feziŋari ká tusiri key ndaw buruk sidi bele ya.»

### Bayri bod bod ká Zezu baa (Mat 11.12-13; 5.31-32; Mrk 10.11-12)

<sup>14</sup> \*Fariziri ká i do zadɛ ká í laa bayri ká Zezu baa riw bele na, i sie ni sie hɔy, bay ǐi lɛ, i ba nzob taka kɔn lariri.<sup>15</sup> Lɛɛ, Zezu baa ha ri mii: «Baari na, i hii bay dáa sùo-ri ba nzob fe dáa báy zadɛri ká nun nzobri, roo lɛ, Ŋgerewuru na kɔ fe ká bil law-ri. Feri ká nzobri kɔ ba bawda fe na, Ŋgerewuru kɔ ba fe ǐm ká nun-ɛ.»

<sup>16</sup> «Sew ká nzobri hɔy \*bol kusol ká \*Moyze daa báy mbederi ká \*nzob yaaŋa bayri saa nzaa Ŋgerewuru daa ndaw na, do kpuru mgba sewke taa Zaa Batis. Tii sɔwke báy sewke taa Zaa Batis na, i ka-káa Bay Kere ká se tul réke mbay Ŋgerewuru ká tul nzobri. Nzobri riw bele i nzaa faa kpuru í nduo í se dí.<sup>17</sup> Bay haŋa tum-bam báy tusiri kal na ŋɔɔɔ bamba na kǐ, roo lɛ, bay haŋa vu fe ká ndǐi ká i vbie do bil bol kusolke ká kal na ŋɔɔɔ kal tul-e ɔbay.»

<sup>18</sup> «Wara nzob hɔa hɔa ká nii máy be a yaa máy kǐ na, warake ku na daa nun pie. A nzob ká yaa máy ká wara nii ni na, ka daa nun pie ndaw.»

### Law bay ká se tul nzob feziŋa báy Lazar

<sup>19</sup> «Nzob mbǐw munu ba nzob feziŋa, a nduo gari lari ká nduy mgbilik mgbilik a ndad bamba do sùo-ɛ, a kaw bil ndadí báy nam nam.<sup>20</sup> Lɛɛ, nzob mbǐw munu ká ba nzob kyku, riŋ-ɛ ba Lazar sùo-ɛ te nyɔ gbɔr gbɔr riw bele na, ka naa faa hul nzob feziŋa na.<sup>21</sup> Ka re sùo-ɛ bay dám bum ŋgaw ká gay saa tutakra nzob feziŋa siya zuo siri na bay réke hɔ bil-e ka mbaa. A lɛ, váyri kara i vi sel nyɔkeri ká do sùo-ɛ na.»

<sup>22</sup> «Báyyi lɛ, nzob kyku na ví hu. Lɛɛ, led nzaaped Ŋgerewururi ká nulue i ví sùu para nun sùo-ɛ na, í vǎa hɔ ni kaw zad káw kere ká lakun \*Abaraham ká nulue. Fale lɛ, nzob feziŋa na ví hu ndaw, hɔ nzobri mbi ni í vǎa voro ni.<sup>23</sup> Báyyi lɛ, nzob feziŋa na kaw zad kóko seke fe ká zad baw a ura nun-ɛ ba siya a kɔ-kóm dí dí mak, lɛ, ka kɔ Abaraham báy Lazar ká i kaw lakun kǐ.<sup>24</sup> Ro, a re beleŋ a baa mii: "Bǎa Abaraham, kóɔ ŋɔuo hɔy, mu kɔ nun síe bi! Mu pie Lazar hɔ ni ka daa vu nduo-ɛ nduo mbii, a tóɔ bo kusol-i ká huɔ kurum kurum key hɔ ni ka huɔ lom hɔ mi, bay ǐi lɛ, mi kɔ seke fe ŋgǐi bamba tasiri ká bil huu na key."»

<sup>25</sup> «Báyyi lɛ, Abaraham yǐiŋra báy bay hɔ ni mii: "Vu-i! Mu kér se tul káw bo ká bil ndadí báy káw báy kumnun bo ká tusiri kɔɔ ɔbay na mú kɔ. A Lazar na laa lɛ, kaw bil seke feri ŋgǐi bamba. Timbede key na, law-ɛ huɔ ni ká zad ni key, a ɔɔɔ mù bo laa ro ze, mù kaw bil seke fe ku.<sup>26</sup> ɔbay, mu kɔ bawda luɔ ká gbyke tiya do sakra naari. Ze, nzobri ká i hii bay úru saa luɔ buru key, í se luɔ-ri lew na, faa tiya. Bari ká i hii bay úru saa luɔ-ri lew, a í vi luɔ buru líe key na kara faa tiya ndaw." <sup>27</sup> Be

nu ku ro, nzob feziŋa na yjiŋra bá y bay ha ni mii: “Báa Abaraham, munu zu le, kó dŋ guo hɔy, mi daa síe ká pol-a bay haŋa mù pie Lazar ha ni ka se bil puo báa, <sup>28</sup> bay ji le, yu-iri, tul-ri ndebe i kaw di ku. Ka se bo a vaa baa taŋa sa w fer i ká tji tul-i key na bay haŋa bari na kara i vi zad kó k se ke fe key na ya.”

<sup>29</sup> «Lεε, Abaraham yjiŋra bá y bay ha ni mii: “Yu-ri na, mbede ká \*Moyze daa bá y taa \*nzob yaŋa bayri saa nzaa Ngerewuru kara do nduo-ri di ku. Ndad bay haŋa ri laa bay bari.” <sup>30</sup> Bá y ji le, nzob feziŋa na baa mii: “Úwaa, báa Abaraham, i ti yaŋa bayke ya. Roo le, zadka nzob tji saa sakra nzob huder i a se luo-ri le, i súo kér bay bari ká tul fe daa bari!” <sup>31</sup> Lεε, Abaraham baa ha ni mii: “Zadka i laa bay Moyze bá y taa nzob yaŋa bayri saa nzaa Ngerewuru ká i daa do mbede na ku ya le, nzob tji saa sakra nzob huder i hɔy a vaa baa ha ri kara, i ti yaŋa bayke ya.”»

### Bay ká se tul fe ya bá y ndá ka buma ziŋ kji

(Mat 18.6-7,21-22; Mrk 9.42)

**17** Zezu baa ha led nduobal-eri mii: «Fe ká a daa ha nzob daa fe ya na, ti lad ya. A roo le, kó k se ke fe a doko tul nzob ká daa ha ku-ε daa fe ya na! <sup>2</sup> Sí ŋ bawda tisaw do sol nzobke a vbu ni bo maambii na ndad mba haŋa ni kaw bá y kumnun a ula led mbijw ká ndji ká sakra ledri ká do key na ha ni daa fe ya. <sup>3</sup> Munu zu le, i nze bá y súo-ri!»

«Zadka yu-ɔ daa fe ya le, mu vaa baa bayke ziŋ ni. Ze bo, ka suo kér bay be ká tul fe ya be na le, mu nda bu-make ziŋ ni. <sup>4</sup> Ze, ka daa fe ya ziŋ mù faa bal ba tɔɔ say ká bil nam mbijwke na ku hɔy, ɔɔ a suo kér bay be, a ví vbi mù law huoke munu baŋguo le, mu nda bu-make ka ziŋ ni.»

<sup>5</sup> Bá y ji le, \*nzob ndáy nzaapedri baa ha Ngerembay mii: «Mu ha mbika law buru ka ngji ba pola pola.»

<sup>6</sup> Lεε, ka yjiŋra bá y bay mii: «Zadka mbika law baari ngɔb ya maa para túŋ ká ndji hɔy le †, i máa báa ha puu ká do ku bay haŋa ni ka muu bá y sa w-ε a zo bo maambii a bá r sa w ká di, le, a daa vu mbom bo tul-ri.»

### Pe d daa led ká w Ngerewuru

<sup>7</sup> «Munu ká nzob mbijw ká sakra baari do bá y led ká w mbijw ka a kɔŋ ped payri, mase ped kó k ndayri zuo nduo-ε, ɔɔ led ká w na uru saa wá a vi le, ka a báa ha ni mii: “Vi ba vaa mú ká w nzaa fe sɔm key” le? <sup>8</sup> Úwaa, ka ti báa munu ya, roo le, a báa ha ni mii: “Suo gari bori, mú léke súo-ɔri dem dem, a mú kára fe sɔmri na ha ni sɔ a mí nzo fe zuo di ndaw ɔɔ, mu sɔ taa bori a mú nzo zuo di bá y.” <sup>9</sup> Led ká w ká daa fe bá y zadε maa bá y nzaa ká gaŋ tul-e mbi ha ni na waa, ba fe ka a daa taambɔl ha ni ɔɔ bay le woo? Ú-u, munu ya! <sup>10</sup> Baari hɔy kara do faa mbijw munu ndaw, zadka i daa fer i riw bele ká mi mbi nzaa-i ká di ha ri na, ndad bay haŋa ri baa mii: “Buru ba led ká wri hɔy, ze búru daa ped ká do nun haŋa buru daa.”»

† Bá y nzaa gerek le, ba para túŋ ya, roo le, Zezu baa bay se tul para mutarde ka ngɔb maa para túŋ.

### Zezu vaa nzobri ká kpjri zuo súo-ri

<sup>11</sup> Zezu se ba Zuruzalem, a kal bá y faa ká bo sakra ku du zad ká Samari bá y Galele. <sup>12</sup> Zadka a tji puo mbijw munu bá y ji le, nzobri duo ká kpjri zuo súo-ri na, i suo nun-ε i taa a i do di ngeren, <sup>13</sup> i daa bawda kusol-ri bo siri mii: «Zezu, Mbay buru, kó dŋ guo hɔy, mu kɔ nun síe buru key!» <sup>14</sup> Lεε, zadka a mbi nun-ε, a kɔ ri na bá y ji le, ka baa ha ri mii: «I se bo i vaa kíe súo-ri ha nzob fe poyri ha ri kɔ.» Zadka i zɔl i se faa na bá y ji le, kpjri bari na ɔ ha súo-ri duo mgberen. <sup>15</sup> Nzob mbijw ká sakra bari na, zadka a kɔ kpjri ká ɔ ká súo-ε na bá y ji le, ka yji bá y tul bal-ε nzek, a písi Ngerewuru bá y bawda kusol-e belen ba siya, <sup>16</sup> a huku siri gburuk ká sa w bal Zezu a háke ni taambɔl. Nzobke ku na, ka ba nzob ká Samari ká Zibri kɔ ri ba fe ya. <sup>17</sup> Bá y ji le, Zezu mbi bay a baa mii: «Bari na waa, kpjri ɔ ká súo-ri bá y zad bari duo riw bele ya le? Waa, nzob tɔɔ mbijwker i na, i do zad ha le? <sup>18</sup> Rɔɔ, i kɔŋ ba nzob tul puo key hɔy yji a ví daa taambɔl ha Ngerewuru key le?» <sup>19</sup> Falε ku bá y ji le, Zezu baa ha ni mii: «Úru siya a mú se zad sed bo. Law-a ká mù daa bo tul-i na ya mù ro.»

### Síe ha Ngerewuru a ví réke mbay le?

(Mat 24.23-28,37-41)

<sup>20</sup> Nam mbijw munu, \*Fariziri vbi Zezu bay mii: «Síe ha ndaw ɔɔ, Ngerewuru a ví réke mbay ká tusiri key le?» Lεε, Zezu yjiŋra bá y bay ha ri mii: «Réke mbay Ngerewuru na a vika bá y faa kó k bá y nun gbak gbak ya. <sup>21</sup> Rɔɔ bay, nzob ti báa mii: “Ka do key!” mase, “Ka do lew!” ya, bay ji le, i kɔ, réke mbay Ngerewuru na do sakra baari timbedε key ro.»

### Síe ha ɔɔ, Vu Nzob a ví tusiri key le?

<sup>22</sup> Falε ku bá y ji le, Zezu baa ha led nduobal-eri mii: «Bil namri ká a vika na, i daa kɔn kó k bi \*Vu Nzob nam mbijw munu hɔy ká sakra nam beri na ku, roo le, i ti kó k ni bá y nun-ri ya bá y. <sup>23</sup> Nzobri báa ha ri mii: “Vu Nzob na do key,” mase “ka do lew.” Lεε, i se di ya, i dúu fal-ri ya. <sup>24</sup> I kɔ, munu ká mbam síe yela a taŋ zad gberεε saa fi hodo kpyru mgba fi gel na, síe ke ká bi Vu Nzob mi ví na, a doko faa mbijw munu ndaw. <sup>25</sup> Roo le, pola ɔɔ bay haŋa mi vi na, do nun haŋa bi Vu Nzob mi kɔ se ke fe ngji bamba tasiri, a nzobri ká timbedε key kara i túŋ mi ngeren.

<sup>26</sup> «Nam ká bi Vu Nzob mi vika na, a doko faa mbijw munu bá y fer i ká kal bá y sewke taa \*Noe na. <sup>27</sup> Sewke ku na, nzobri sɔ fe i nzo fe, má yri bá y wari i ya kji kpyru maa bá y nam ká Noe ndúoke bil hul tumbii na. Falε ku le, mbii ví ya zad remlen remlen, a bie nzobri mburuk mburuk riw bele. <sup>28</sup> Síe ví bi Vu Nzob na, a doko faa mbijw munu bá y fe ká kal bá y sewke taa \*Lod na. Nzobri sɔ fe i nzo, i hie fe ziŋ kji ba lie ba lew, i paa wári a i daa hulri. <sup>29</sup> Roo le, nam ká Lod tji ke saa puo ká Sɔɔm na, Ngerewuru pie bá y huu bá y tisawri ká mbi huu gay saa nulue zuo siri, a se bilam bilam a bie ri

riw bele. <sup>30</sup> Namke ká bi Vu Nzob mì yíjì mí tji ká nun nzobri na, a doko faa mbijw munu ndaw.

<sup>31</sup> «Namke ku na, nzob ká mgba taram ká tul hul siya na †, ze fe beri do bil hula kara, ka ti dí a se dí bay vaa fãa ya. A nzob ká do waa kara, ti yíjì a se puo ya ndaw. <sup>32</sup> Ì kéré se tul máy Lod ká fere kóm wõri, a zinj hud na í kó. <sup>33</sup> Nzob ká'a nzaa faa kórw kumnun be na, a doko báy kumnun taa tusueke ya. Roo le, nzob ká'a pónj sùo-ε yod na, a kórw kumnun taa tusueke. <sup>34</sup> Mì baa ha ri ta-tañ: ká bil sunke ká bi Vu Nzob mì ví na, nzobri sídì i naanja hii zinj kji mbijw. Lεε, i mbika nzob mbini, a í pónj nzob mbije mgbami. <sup>35</sup> A máyri sídì ká i doko dúu fe ká nzaa san mbijw na, i mbika nzob mbini, a í pónj nzob mbije mgbami. <sup>36</sup> [Wãrari sídì ká i doko waa na, i mbika nzob mbini, a í pónj nzob mbije mgbami.»] <sup>37</sup> Báyjì le, led nduobal-eri vbi ni mii: «Mbay, zad hãa rɔɔ, fe niri key na a kál ká dí le?» Lεε, ka yijira báy bay ha ri mii: «Zad ká hud fe bo dí na, zadε na ku ze tamiri mbu kji ká dí.»

### Law bay ká se tul máy síe báy nzob kúnj sal bay

**18** Fale ku le, Zezu mbi law bay key a baa ha ri bay kíeke ri daa nzaa bay kere banɔɔ, í hã sùo-ri tãa ká dí ya. <sup>2</sup> Ka baa ha ri mii: «Puo mbijw munu na, nzob kúnj sal bay do dí, le, ka hje Ngerewuru ya ndaw, a kó nzob ba fe ya ndaw pi. <sup>3</sup> Lεε, ká puoke ku na, máy síe mbijw munu do dí ku ndaw, a se luo-ε banɔɔ kpadara bay hanja ni ka daa bay be báy zadε hã ni a baa mii: “Mu ndáda faa bay búru nzob tul ngani bi na hã mì.” <sup>4</sup> Lεε, nzob kúnj sal bay na hii bay kúnj sal bay be na hã ni ya munu munu banɔɔ kpadara. Ro, a ker ká bil law-ε mii: “Ba tusue kji, mì hje Ngerewuru ya ndaw, mí kó nzob ba fe ya ndaw, <sup>5</sup> roo le, munu ká máy ni key na yóklo mì bamba na, mì ndáda faa bay be na hã ni. Munu ya le, ka'a ví luo-i banɔɔ kpadara hã tul-i wura wɔb wɔb gɔr hɔy.”»

<sup>6</sup> Fale ku báyjì le, Ngerembay baa hã nzobri ká zadε ku mii: «Ì laa bay ká nzob kúnj sal bay ká ndaya baa key na ta-tañ! <sup>7</sup> Wãa, Ngerewuru a daa mina a ndada faa bay nzob taa beri ká i rε hã ni sunj báy bisie na ya le woo? Wãa, a pónj hã fale dí le? <sup>8</sup> Mì baa ha ri ta-tañ: ka'a ndáda faa bay bari na ba vaa hɔy ha ri. Ku wãa, zadka bi \*Vu Nzob mì yíjì mí vi tusiri key na wãa, mì zinj nzobri ká i kaw tul mbika law bari na kji zu le?»

### Law bay ká se tul Farizi báy nzob mbú larimbuo

<sup>9</sup> Rɔɔbay, Zezu mbi law bay key a baa bay tul nzobri ká i kó sùo-ri ba nzob fe daa báy zadεri, a í kóke ku-i bari ba fe ya na. <sup>10</sup> Ka baa mii: «Nzobri sídì, i se bil \*hul kani Ngerewuru bay daa nzaa bay kere. Nzob mbini ba Farizi, a nzob mbije laa le, ba nzob yãanja larimbuo. <sup>11</sup> Báyjì le, Farizi na naa sùo-ε ngeren a do siya a daa nzaa bay kere ká bil law-ε, a kji ke fe daa beri mii: “Ngerewuru bi, mì hã mù taambɔl, bay jì le, mì do munu ba bie nzob hãwri ku ká i ba nzob riibari ya ndaw, nzob daa ndayari ya ndaw, nzob daa nun pieri

† Zibri na, zadka i daa hul le, i daa tul-e aa rad rad do di ba zad mgbaka taram bari.

ya ndaw, mase mì do munu ba nzob yãanja larimbuo ká do key na ya ndaw pi. <sup>12</sup> Bi na, bil dimasi mbijw mbijw riw bele na, mì sanj sùo-i mí sɔy fe ya faa bal ba sídì sídì, a ferì riw bele ká mì zinj na, duo le, mì naa mbijw hã mù.” <sup>13</sup> Báyjì le, nzob yãanja larimbuo na laa ro naa sùo-ε a do dí dí huo-ε, a hii bay úra nun-ε ba siya ba luo Ngerewuru ya, roo le, ka nda law-ε zad zad a bãake bay hã Ngerewuru mii: “Ngerewuru bi, mu hã law-a ka huo lɔm ká tul-i, bi ká mì ba nzob feyãa na.”» <sup>14</sup> Lεε, Zezu baa mii: «Mì baa ha ri ta-tañ: nzob mbú larimbuo key na, Ngerewuru naa bay ká tul-e hã ni yíjì a se puo báy law huoke. Roo le, nzob taa hãw ká ba Farizi na, bay do tul-e báy, bay jì le, nzob hãa hãa ká ura tul-e ba siya le, Ngerewuru a mgbaka tunj siri, a nzob ká dñj tul-e laa le, ka'a úra do siya.»

### Zezu sãm fe zuo tul ledri

(Mat 19.13-15; Mrk 10.13-16)

<sup>15</sup> Lεε, nzobri fãa led tupenri hɔy kara í vieke luo Zezu bay hanja ni ka daa nduo-ε bo tul-ri. Zadka led nduobal-eri kó munu na báyjì le, i haa ri. <sup>16</sup> Roo le, Zezu ha ri soro báy led tupenri na ba lakun-ε a baa mii: «Ì ala ledri ha ri vi luo-i bo, ì haa ri ya, bay jì le, Ngerewuru re mbay ká tul bari ká i do munu ká ledri key. <sup>17</sup> Mì baa ha ri ta-tañ ba tusue kji: nzob ká yãa Ngerewuru ba law-ε hã ni re mbay ká tul-e munu ká led na ya le, ka ti doko sakra nzobri ká Ngerewuru re mbay ká tul-ri na ya wùm.»

### Soro bay ká se tul feziña

(Mat 19.16-30; Mrk 10.17-31)

<sup>18</sup> Báyjì le, mbay Zib mbijw munu vbi Zezu mii: «Mbay kere, fe jì ze mì daa ndaw rɔɔ bay zinjke kumnun ká do banɔɔ na le?» <sup>19</sup> Lεε, Zezu yíjì a baa hã ni mii: «Bay jì rɔɔ, mù dí mì ba nzob kere le? Ngerewuru kji huo-ε hɔy ze ba nzob kere bo, nzob kji mbijw mini ká nde ni nde na, tiya. <sup>20</sup> Mu kó, bol kusolri ká Ngerewuru hã nzobri na baa mii: “Mù ti daa nun pie ya, mù ti ika nzob ya, mù ti ri-riiba ya, mù ti kúd bay zuo nzaa nzob ya, rɔɔ mù daa vu mbom bo tul bãa-ka báy máa-ña †.”» <sup>21</sup> Báyjì le, ledban na yijira báy bay hã ni mii: «Bol kusolkeri ku na, báy kuban bi kji hɔy mì do tul-e riw bele tji vuri.» <sup>22</sup> Fale ká Zezu laa bay be na munu báyjì le, ka yijira báy bay hã ni mii: «Fe mbijw puo mù rɔɔbay. Fe bori riw bele ká mù dõke na, mu se mú vaa fãa mú hie, a mú pónj larike mú léke nzob kükuri. Munu ndaw rɔɔ, mù doko báy feziña taa tusuekeri ká nulue báy. Fale ro le, mu yíjì mú se fal-i báy.» <sup>23</sup> Zadka ledban na laa bayke na munu báyjì le, ka siñ tunun-ε mbid mbid, bay jì le, ka do báy feziñari ngji bamba tasiri. <sup>24</sup> A zadka Zezu kó ni ká'a siñ tunun-ε mbid mbid na báyjì le, ka baa mii: «Do ngɔɔ bamba bay hanja nzob feziñari dñj tul-ri hã Ngerewuru re mbay ká tul-ri! <sup>25</sup> Bay hanja zambal ka nduo luɔ zɔy a tji ká nun-ε na do ngɔɔ bamba tasiri. Roo le, hanja nzob feziña dñj tul-e hã Ngerewuru re mbay ká tul-e na, do ngɔɔ bamba tasiri kal dí rɔɔbay.»

<sup>26</sup> Báyjì le, bari ká i do zadε ká í laa bayke na i baa mii:

†† Tji kele 20.12-16; Kjiña bol kusol ba sidike 5.16-20.

«A munu ku waa, nzob ve ze a máa bay zín pam na bá y le 1?» 27 LEE, Zezu yijira bá y bay mii: «Fe ká nzobri maa dáa ya na, Ngerewuru maa dáa.»

28 Bá yji le, Piyer baa há Zezu mii: «Mu kó, buru na buru pón fe bururi riw bele ká buru dóke na bay séke fala.» 29 LEE, Zezu baa ha ri mii: «Mì baa ha ri ta-tañ ba tusue kji: nzob ká pón hul be, mase má y be, mase yu-eri, mase nzob mbón niri, mase vi-eri bay tul réke mbay Ngerewuru na le, 30 Ngerewuru a haña ni fe kji ngji bamba ká bil sew ká náa káwri dí timbede key, rók ká bil sew ká a ví vuku na, ka'a haña ni kumnun ká do banjua na.»

### Zezu baa bay kó kó seke fe ká a tji tul-

(Mat 20.17-19; Mrk 10.32-34)

31 Fale ku bá yji le, Zezu fã led nduobal-eri ká duó fale sídì na ha ri do fi mbjw bod, a baa bay ha ri mii: «Ì laa key, náa séri ba Zuruzalem na ro vã y. Ká zadé ku na, bayri riw bele ká \*nzob yãña bayri saa nzaa Ngerewuru daa do bil mbede ká se tul-i bi \*Vu Nzob na, a doko bá y zadé. 32 I pón mì bo nduo nzobri ká i tuu Ngerewuru ya. Bari na i síe mì í rad mì, a í sã-sãmi zuo nun-i. 33 I ndáka mì bá y ndoy dón a í i mì. Ndeke dí nam sayke le, mì tji saa luó huó.» 34 Roo le, bay ká Zezu baa na, led nduobal-eri laa tañ ya mgbañ. Sãw bayke ku na myu ri myu ha ri kó fe ká a baa bayke na ya.

### Zezu mgbudá nun rãw há ni kó zad

(Mat 20.29-34; Mrk 10.46-52)

35 Zadka Zezu se a do di ya deb bá y puo ká Zeriko na bá yji le, rãw mbjw munu kaw lafaa a gón fe. 36 Zadka'a laa gire bal nzobri ká mgba rib rib ká i kal faa na bá yji le, ka vbi bay mii: «Sãw sed baari key na wã, ba ji kji zu maale?» 37 LEE, i baa há ni mii: «Zezu ká Nazaref na ze kal faa key vã y.» 38 Zadka'a laa bayke na munu bá yji le, ka guu fe belen mii: «Zezu, \*vu bulu David, kó d nguo hõ y mu kó nun síe bil!» 39 LEE, nzobri ká i se pola na, i uru zín ni bay haña ni ka pón nzi-ε. Roo le, ka guu fe mgba mgba ba pola pola róbay mii: «Vu bulu \*David, kó d nguo hõ y mu kó nun síe bil!» 40 Bá yji le, Zezu sii bal-ε zik a do a mbi nzi-ε bay haña ri mgba ni í vieke há ni. Zadka rãw na soro a vi lakun Zezu na bá yji le, Zezu vbi ni mii: 41 «Fe ji ze mù hii bay haña mì daa há mù le?» LEE, rãw na yijira bá y bay há ni mii: «Mbay, mu daa há mì kó-kóm ba kji róbay.» 42 LEE, Zezu yji a baa há ni mii: «Mu kó-kóm ba kji. Law-a ká mù daa bo tul-i na vaa mù ro.» 43 Bá yji le, ká zadé ku hõ y ka kó-kóm a se fal Zezu na a pisi Ngerewuru. Ruó nzobri riw bele ká i kó feke na, i pisi Ngerewuru ndãw.

### Zezu bá y Zase

19 Zadka Zezu tji Zeriko na, ka saka bá y faa bil puo. 2 LEE, nzob mbjw ká ba nzob feziña ká riñ-ε ba

† Fe ká Zezu baa bayke ká zad ni key na, tuku led nduobal-eri, bay ji le, Zibri ker mii, nzob ká do bá y feziña ngi-ngji na, feziña be na kie mii, ka ba nzob ká a rii law Ngerewuru, rók puoruo Ngerewuru kara ba taa be ndãw pi. Roo le, Zezu kie ri mii, kér bay bari do bá y faake ya.

Zase ká ba ngeré tul \*nzob yãña larimbuori na do di. 3 Be na, ka nzaa faa bay kó kó, wã Zezu na ba nzob ve kji gbad le? Roo le, munu ká a ba gpy nzob bamba tasiri na, ka zín faa ká bay kó kó ni ya bay tul ruó nzobri. 4 Ro, a duu pola a vã hil tul puu ká ba sikomor a kaw di bay kó kó Zezu ká a kál bá y faa ká bo sãw puu na ku. 5 Zadka Zezu ví tji sãw puu na ku bá yji le, ka ura nun-ε ba siya a baa há ni mii: «Zase, mu dí ba vaa, bay ji le, vuri key na, ndad bay haña mì naa bil puo bo.» 6 LEE, Zase na takra a dí saa tul puu na, a mgba ni bá y suoriya. 7 Bá yji le, nzobri riw bele ká i do zadé i kó feke na i nggu-nguri í baa mii: «Daa mina rók, ledban key se a vã naa luó nzob feyã ká mini key le?» 8 LEE, Zase soro a ví do pol Ngerembay a baa há ni mii: «Mbay, mu kó, fe biri na, mì wál saa sikda bay haña nzob kükuri. Ze, zadka mì yã fe nzob ba bukru laa le, mì haña ni kji niñ nde tul-e taa mbjwke na ku.» 9 Bá yji le, Zezu baa há ni mii: «Vuri key na, pam do bil puo key ro, bay ji le, ledban ni key na ka ba vu bulu \*Abaraham ndãw. 10 Tusueke le, bi \*Vu Nzob na, mì vi bay nzaa nzobri ká i ze-zee na bay yãña ri.»

### Law bay ká se tul mbay bá y nzob ped beri

(Mat 25.14-30)

11 Zezu mbi law bay mbjw róbay a baa há nzobri ká i ví laa bay beri na. Munu ká a tón dí ya deb bá y Zuruzalem na, nzobri ker mii, réke mbay Ngerewuru na a tji tul-ri kod munu hõ y. 12 LEE, ka baa mii: «Nzob mbjw munu ká sãw be ba mbay se ba varu faa díke bay haña ri mbi ni ba mbay ndãw rók, a yji a vi sãw puo be na bá y. 13 Pola rók bay zól na, ka dí nzob ped beri ká duó. Nzob há há le, ka há ni lari maa bá y lari ped few say a baa ha ri mii: «Lari ká mì ha ri key na, i dáake fe hieri kpuru maa bá y yji bi.» 14 Roo le, nzob puo beri na, i tun ni ngeren a í pie nzob nzaa pedri se fal-ε bay bá a há ngeredõmã yri mii: «Ledbanke ku na buru hii bay haña ni ka ba mbay buru ya.»

15 «Zadka ngeredõmã yri daa ni kaw ba mbay, ká a yji a vi sãw puo be na bá yji le, ka ha ri dí nzob ped beri ká a ha ri lari pola na bay kó kó wã, nzob mbjw le, zín mbiike ba mina mina le? 16 Bá yji le, nzob titire dekre na ví a baa mii: «Mbay, lari ká mù há mì na, mì zín kji ba duó zuo tul-e róbay.» 17 LEE, mbay na baa há ni mii: «Ndad bamba, led ped kere! Munu ká mù daa vu mbom bo tul vu ferí ká ndji mini na, mì haña mù re tul ngerẽpuori ba duó ro.» 18 Bá yji le, nzob ndeke dí sídike ví a baa há ni mii: «Mbay, lari ká mù há mì na, mì zín kji ba ndebe zuo tul-e.» 19 LEE, mbay na baa há ni mii: «Bo na kara mì haña mù re tul ngerẽpuori ba ndebe.» 20 LEE, nzob ped kji yji a vi a baa há ni mii: «Mbay, mu kó, lari ká mù há mì na ze do key; mì kuo bá y vay gari luk luk mí daa myu. 21 Mì daa hje, bay ji le, bo na, mù ba nzob ká mù yñ bamba tasiri, a mú daa ped ndãw rók mú zín fe ya ndãw, mù ru fe ndãw rók mú mby zuo tul kji ya ndãw pi.» 22 Bá yji le, mbay na baa há ni mii: «Bo led káw ká mù ndaya! Bá y bay bo ká mù baa ká nzaa-ku na, mì dáake bay bo tul-a. Mù kó mì ba nzob ká mì ngón bamba tasiri, ká mí daa ped ndãw rók, mí zín fe

ká dí ya ndaw, mí ru fe ndaw ɔɔ, mí zinj lereke ká dí ya ndaw pi. <sup>23</sup> A munu ku waa, daa mina mù hɔ lari bi na hɔ nzob kɔ kpaa a dáake ped, ze síe yíi bi le, mí zinj mbi-ike zúo tul-e ya le?" <sup>24</sup> Falɛ ku báyii le, ka baa hɔ nzobri ká i do zadɛ ku na mii: "Lari ká do nduo-ɛ na, ì naa í hɔ nzob taa hɔy ká dɔke ba duɔ na." <sup>25</sup> [Lɛɛ, i baa hɔ ni mii: "Mbay, be na ka do báy lari ba duɔ ro!"] <sup>26</sup> Báyii le, ka baa ha ri mii: "Mì baa ha ri: nzob ká do báy fe na, Ngerɛwuru a haɲa ni kɔ nde tul-e. Roo le, nzob ká dɔke ya na, hɔy ká ndji ká'a dɔke na kara, ka'a náa dɔd a pɔɲ ni. <sup>27</sup> A bay ká se tul nzob tul ngɔni biri ká i hii bay haɲa mì re mbay ká tul-ri ya na, ì mɔba ri i vieke hɔ mì, a í vbere ri ká nun-i key hɔ mi kɔ."»

### Zezu tji Zuruzalem

(Mat 21.1-11; Mrk 11.1-11; Zaa 12.12-19)

<sup>28</sup> Falɛ ká Zezu baa bay mini báyii le, ka nda faa pol hɔ nzobri bay séke Zuruzalem. <sup>29</sup> Zadka'a tɔɲ dí ya deb bay tji puo Befaze báy Betani ká do dí ya báy kuo ká riɲ-ɛ ba Oliviyɛ na, ka pie led nduobal-eri sídì ha ri se pola a baa ha ri mii: <sup>30</sup> «Ì se puo ká do pol-ri ku. Zadka í tji dí na, ì zinj vu maasoba mbijw ká i taa ni do dí, ká nzob kaw tul-e ba mbijw ya ɔɔbay. Ì hina ni í víke hɔ mì. <sup>31</sup> A zadka nzob vbi ri mii: "Bay jì ɔɔ, ì hina ni le," le, ì baa hɔ ni mii: "Ngerɛmbay ze se síeke."»

<sup>32</sup> Lɛɛ, bari ká'a pie ri se na, i zinj feri riw bele munu ká'a mbi nzi-ɛ ká dí ha ri na. <sup>33</sup> Zadka i do hina vu maasoba na munu báyii le, baa ganjeri na vbi ri bay mii: «Bay jì ndaw ɔɔ, ì hina vu maasoba na key le?» <sup>34</sup> Lɛɛ, i yijira báy bay mii: «Ngerɛmbay ze se síeke.» <sup>35</sup> Falɛ ku le, i se báy vu maasoba na hɔ Zezu. Ro, í daa maagari bari zuɔ tul-e í hɔ Zezu hil a kaw dí. <sup>36</sup> Zóli bari na báyii le, nzobri laba maagari bari zuɔ faa ká pol-e bay haɲa ni ka se tul-e a kál. <sup>37</sup> Munu ká'a do dí ya deb báy Zuruzalem báy faa ká uru saa tul kuo Oliviyɛ na báyii le, ruɔ led nduobal-eri riw bele daa bawda suoriya, a í tii saw písi Ngerɛwuru báy bawda kusolri bay tul fe sanri riw bele ká i kɔ báy nun-ri na <sup>38</sup> í baa mii:

«Ndad bay haɲa Ngerɛwuru ka sɔm fe zuɔ tul mbay ká ví báy riɲ Ngerɛmbay!

Law lom báy riɲ díka ba taa Ngerɛwuru ká kaw nu-lue!»

<sup>39</sup> Báyii le, Farizi haneri ká i do sakra ruɔ nzobri na i baa hɔ Zezu mii: «Mbay, mu úru zinj led nduobal-ari na ha ri mɔba nzaa-ri.» <sup>40</sup> Lɛɛ, Zezu yijira báy bay ha ri mii: «Mì baa ha ri ta-taɲ, zadka bari key na i mɔba nzaa-ri le, tisawri ká do key kara, i gúu fe belɛɲ belɛɲ!»

### Zezu re rew bay tul nzobri ká Zuruzalem

<sup>41</sup> Zadka Zezu tɔɲ dí ya deb báy Zuruzalem ká'a mbi nun-ɛ a kɔ puoke na báyii le, ka re-rew bay tul nzobkeri <sup>42</sup> a baa mii: «Áa! Baari nzobri ká Zuruzalem, mì re-rew bay tul-ri! Ba fe ká ì laa saw bay fe ká'a máa haɲa ri káwke dɛkɛkɛ timbedɛ key na zu! Roo le, timbedɛ key na fekeri ku na fymra nun-ri gbibli. <sup>43</sup> Tusueke le, namri ká'a ví vuku na, nzob tul ngɔni baari tji tul-ri bay kiri puo baari gbuk do sikda, a í nduo zad yaa yaa <sup>44</sup> í biɛ puo baari na kpukdu kpukdu, hulri ndaw, baari nzob

puori ndaw pi. I ti pɔɲ tisaw hulri mbijw kara kay tul kɔ ha ri ya, bay jì le, sew ká Ngerɛwuru vi bay yaaɲa ri na, vuo law-ri ya.»

### Zezu kaw hul kani Ngerɛwuru

(Mat 21.12-17; Mrk 11.15-19; Zaa 2.13-22)

<sup>45</sup> Báyii le, Zezu se bil mɔbaɲ ká \*hul kani Ngerɛwuru do dí a tii saw níi nzob dáɓ fe híeri ká dí <sup>46</sup> a baa ha ri mii: «Ngerɛwuru baa ká bil mbede be mii: "Hul bi na a bá hul daa nzaa bay kere †!" Roo le, baari na ì fɛɛ ni ba puy nzob riibari.»

<sup>47</sup> Zezu fere fe báy namri riw bele ká bil hul kani Ngerɛwuru. Ngerɛnzob fe poyri báy \*nzob fére nzobri bol kusolri, ɔɔ báy ngerɛ Zibri ndaw na, i nzaa faa bay ika ni. <sup>48</sup> Roo le, i kɔ faa ká bay zinke ni ya, bay jì le, ruɔ nzobri riw bele te suku-ri kie bay láake bay be.

### Ngerɛ tul Zibri vbi bay kóɔ saw hurusuo Zezu

(Mat 21.23-27; Mrk 11.27-33)

**20** Nam mbijw munu ká Zezu do fére nzobri fe a ká káa Bay Kere ká bil mɔbaɲ ká \*hul kani Ngerɛwuru do dí na, \*ngerɛnzob fe poyri báy \*nzob fére nzobri bol kusolri, ɔɔ báy ngerɛ Zibri ndaw na, i ví <sup>2</sup> vbi ni bay mii: «Mu baa hɔ buru laa, waa, a ve ze mbi nzaa hɔ mù ndaw ɔɔ mù dáake fe niri key le? Mase, nzob ve ze hɔ mù faa dáake le?» <sup>3</sup> Lɛɛ, Zezu yijira báy bay ha ri mii: «Bi kara, mì vbika ri bay mbijw bay kóɔ. Ì baa hɔ mì laa: <sup>4</sup> daa tul nzobri nduo mbii ká Zaa daa na waa, uru saa luɔ Ngerɛwuru mase, uru saa luɔ nzobri hɔy le?» <sup>5</sup> Ro, í tii saw máy bay ká sakra kɔ mii: «Náa báari mina ro le? Zadka náa yijirari báy bay hɔ ni mii, "uru saa luɔ Ngerɛwuru" le, a yíi a vbi naari mii, bay jì ndaw ɔɔ náa dáari law naari bo tul bay ká Zaa baa na ya le? <sup>6</sup> A zadka náa baari mii, "uru saa luɔ nzobri" le, ruɔ nzobri riw bele na, i vbuku naari báy tisaw bay ika naari, bay jì le, bari na, i kɔ Zaa ba nzob yaaɲa bay saa nzaa Ngerɛwuru.» <sup>7</sup> Báyii le, i yijira báy bay hɔ Zezu mii: «Daa tul nduo mbii taa Zaa na, buru kɔ zad ká uru saa dí ya.» <sup>8</sup> Lɛɛ, Zezu yijira báy bay ha ri mii: «Munu zu le, nda-ndad! Bi hɔy kara mì ti kíe ri nzob ká mbi nzaa hɔ mì dáake fe niri key na ya ndaw.»

### Law bay ká se tul nzob pedri ká law-ri ndaya

(Mat 21.33-46; Mrk 12.1-12)

<sup>9</sup> Falɛ ku le, Zezu mbi law bay key a tii saw báake bay hɔ nzobri mii: «Nzob mbijw munu mɔba wáa a maa pɔra puuri do dí †. Falɛ le, ka pɔɲ pedke zuɔ nduo nzob pedkeri ká'a fɔa ri na, bay haɲa bo few hóro lere puu na vi le, i wál taa beri, a í pɔɲ taa bari. Falɛ ku ɔɔ, a zɔl a se varu bay daa nam ngji-ngji. <sup>10</sup> Zadka few hóro lereke na vi báyii le, nzob wáa na pie led káw be mbijw se luɔ nzob pedkeri na bay haɲa ni ka vaa yaa lereke

† Ezay 56.7. †† Ká zad ni key na, fe ká nzob wáa maa na, Kuori kɔ feke ya. Led Izarayelri ze dí ba víye. Ba vay fe ká uo a lie goriyo goriyo a do zuba ká i dí ba rezin. Ba fe pay bari ká i sɔy lereke, a í dáake him ndaw. Ká bil Mbede Ngerɛwuru na, zadka i baa bay se tul víye le, hane ba fe ká i maa do bil wáa, a hane laa le, ba led Izarayelri kɔ sùo-ri ká Ngerɛwuru kɔ-kɔm ba tul-ri a hii bay haɲa lere bari do dí.

hãneri ká do bay tul beri na a víke hã beri. Roo le, nzob pedkeri na i ndaka led káw be na wãb wãb, a í nii ni zol nduo-ε hã soli taŋ haŋa ni fe. <sup>11</sup> Lεε, nzob wáa na pie led káw be k̄i na rãbay. Lεε, be na kara, i mgbã ni í ndaka ni wãb wãb ndãw, í rad ni a í nii ni zol nduo-ε hã soli. <sup>12</sup> Báyii le, nzob wáa na ȳji a pie led káw be k̄i ndeke dí sayke. Lεε, be na, i hã ni nyõ mgbãrmi mgbãrmi, a í nii ni t̄ji kele. <sup>13</sup> Báyii le, nzob wáa na ker ká bil law-ε a baa mii: “Key wãa, mì dáa mina ro zey le? Vu- i ká mì k̄o ni ba nzob nun-i na, mì píe ni se luo-ri. K̄o ya le, i h̄jε ni.” <sup>14</sup> Roo le, zadka nzob pedkeri na i mbi nun-ri í k̄o vu nzob wáa na báyii le, i baa bay ká sakra k̄i mii: “Í k̄o, nzob ká’a mgbaka fe pile na zu! Náa íri ni, a bo náa p̄ŋri fe pile na ba taa naari.” <sup>15</sup> Ro í vãa mbi ni í vbu ni mgbiriŋ bo fal wáa na a í ni.

«A munu ku wãa, fe ji ze nzob wáa na a dáa ziŋ ri le? <sup>16</sup> Ka’a vãa ika nzob pedri na, a hã wáa na hã nzob k̄iri.»

Zadka nzobri laa baykeri na munu báyii le, i baa mii: «Feke ti doko munu ya mgbã!» <sup>17</sup> Roo le, Zezu k̄o ri zii a baa ha ri mii: «A munu ku wãa, bay ni ká do bil mbede Ngerewuru na, m̄rake baa mina le?

“Tisaw ká nzob mbúo hulri vbu bo bisuy na, ȳji a vi ba tisaw kere ká kal tul tisaw hãwri pavbađ, a ba tisaw tigbãa hul taa tusueke †.”

<sup>18</sup> Nzob hãa hãa ká lie bo tul tisaw key na le, a gur s̄uo-ε ruk ruk. A zadka tisaw na ze tãđ bo tul nzob laa le, a r̄ŋ ni r̄ŋεεε.»

### Ngereri ngakla Zezu bay tul púo larimbuo

(Mat 22.15-22; Mrk 12.13-17)

<sup>19</sup> Ká sãw síeke ku hã ȳ \*ngerenzob fe poyri báy nzob fére nzobri \*bol kusol Zibri na, i nzaa faa bay mgbaka Zezu, bay ji le, i k̄o ndãw, law bay ká’a baa na ka t̄ŋke ri tuŋ. Roo le, i h̄jε ruo nzobri. <sup>20</sup> Ro ze, í tii sãw ngãŋa Zezu a í pie nzobri ká i dáa s̄uo-ri ba nzob kereri ha ri se luo-ε bay vbika ni bay, bo zadka i ziŋ bay hãne bođ ká nzi-ε le, i p̄ŋ ni bo nduo nzob réke tul puo bari ká do báy h̄rusuo bay dáake bay bo tul-e. <sup>21</sup> Ro, í vbi ni bay mii: «Mbay, buru k̄o ndãw, bay bori ká mù baa, báy fe fére bori ká mù fere nzobri na do báy zadε. Mù naa nun nzob mb̄jw ya, roo le, mù fere nzobri tusue bay ká se tul fe dáa ká rii law Ngerewuru. <sup>22</sup> Mu baa hã buru laa. Wãa, bol kusol naari hã faa bay haŋa nzob puo larimbuo hã Mbay Sezar mase, hã faa ya le?»

<sup>23</sup> Lεε, Zezu k̄o k̄er bay bari ká i hii nzáake nzi-ε na a baa ha ri mii: <sup>24</sup> «Í mbi lari na mb̄jw í k̄ie mì hã mì k̄o.» Báyii le, ka baa mii: «Tul nzob, báy riŋ nzob ká i vbie do lari key na wãa, ba nzob ve zu le?» Lεε, i ȳjiŋra báy bay hã ni mii: «Ba Mbay Sezar!» <sup>25</sup> Báyii le, ka baa ha ri mii: «Munu zu le, nda-ndad! Feri ká do bay tul Mbay Sezar le, ì hã Sezar, a feri ká do bay tul Ngerewuru laa le, ì hã Ngerewuru!» <sup>26</sup> Bay ká’a baa ká nun ruo nzobri na, i ziŋ kãaya mb̄jw ká dí ká bay mgbáke nzi-ε ya. Roo le, bay ká’a ȳjiŋra na tuku ri riw bele ha ri kaw silili.

† Simri 118.22.

### Sadusiri nzaa nzaa Zezu bay tul t̄ji nzobri saa luu hud

(Mat 22.23-33; Mrk 12.18-27)

<sup>27</sup> Sadusi hãneri soro í vi luu Zezu. Ba bari \*Sadusiri na ze i baa mii, nzob hu le, ti t̄ji saa luu hud ya. Ro, í vbi Zezu bay <sup>28</sup> mii: «Mbay, \*Moyze daa \*bol kusol do bil mbede hã naari mii, nzob ká yãa m̄y ká’a do báy ȳ-ε, r̄o a hu taŋ mbonke nzob le, ndad bay haŋa ȳ-ε na ka yãa m̄y pile na a mbonke nzob, a k̄r̄oke mijiri ȳ-ε ká hu na. <sup>29</sup> Be ze, nzob báy ȳ-εri tul-ri t̄oŋ say, le, ngerε led na yãa m̄y a hu taŋ mbonke nzob. <sup>30</sup> Lεε, t̄oŋ fal-ε nzob ndeke dí sídike yãa m̄y pile na a hu taŋ mbonke nzob. <sup>31</sup> A nzob ndeke dí sayke na kara, yãa m̄y na ndãw a hu taŋ mbonke nzob. Bari ká tul-ri t̄oŋ say na, i yãa m̄yke na báy zad bari riw bele, í hu taŋ mbonke nzob. <sup>32</sup> A fale ku le, m̄y na kara ví hu ndãw. <sup>33</sup> A munu ku wãa, síeke ká nzobri t̄ji saa luu hud na, nzob ve ká sakra bari ká tul-ri t̄oŋ say ku na, m̄y key na a bá taa be le, bay ji le, bari ká tul-ri t̄oŋ say na, i yãa ni yãa báy zad bari riw bele.»

<sup>34</sup> Báyii le, Zezu ȳjiŋra báy bay ha ri mii: «Nzobri ká timbedε key na, m̄yri báy wãrari i yãa k̄i. <sup>35</sup> Roo le, sew ká’a ví vuku na, nzobri ká Ngerewuru k̄o ri maa bay haŋa ri t̄ji saa luu hud í kaw báy kumnun na, yãaŋa k̄i ti tiika mbãa. <sup>36</sup> Bari na, i ti huka mbãa; i máa k̄i gb̄y báy led nzaaped Ngerewururi ká nulue. I ba vu Ngerewururi, bay ji le, ka tina ri saa bil hud ha ri kaw báy kumnun. <sup>37</sup> A bay ká se tul t̄ji saa luu hud na, Moyze k̄i fal bayke ká bil mbede be ta-taŋ báy dol ká’a do pol puu ká gbúda ká huu se dí ká bil law k̄o na, a dí Ngerembay mii, “Mì ba Ngerewuru \*Abaraham, Ngerewuru Izak, a mí ba Ngerewuru \*Zakob ndãw.” <sup>38</sup> Munu zu le, Ngerewuru na ba Ngerewuru nzob káw báy kumnunri bo, ka ba Ngerewuru nzob huderu ya, bay ji le, nzob taa beri riw bele ká i hu na, ka k̄o ri ba nzobri ká i kaw báy kumnun bay tul-e.»

<sup>39</sup> Fale ku báyii le, nzob fére nzobri bol kusol hãneri mbi bay í baa hã ni mii: «Mbay, mu baa bay ndad bam-ba.» <sup>40</sup> I baa munu, bay ji le, i ziŋ faa ká bay vbika ni bay k̄iri mbãa.

### Krisi báy David

(Mat 22.41-46; Mrk 12.35-37)

<sup>41</sup> Lεε, Zezu vbi ri a baa mii: «Daa mina r̄o i baa mii, \*Krisi, nzob ká Ngerewuru waa bay píe ni ví yãa nzobri na, ka ba vu bulu Mbay \*David le woo? <sup>42</sup> Mbay David k̄i s̄uo-ε baa ta-taŋ ká bil Mbede Simri mii:

“Ngerewuru Ngerembay baa hã Ngerembay bi mii: ‘Mu ví káw tundo hodo bi <sup>43</sup> kpuru maa báy haŋa mì haw yum

ká tul nzob tul ngãni bori ha ri do ba fe dáa bal-a zuo dí.”

<sup>44</sup> A zadka Mbay David dí Krisike na ba Ngerembay na wãa, daa mina Krisi na a ȳji a ba vu bulu Mbay David ndãw le woo?»

**Fe dáa ngereri ká do báy zadε ya**

(Mat 23.1-36; Mrk 12.38-40)

<sup>45</sup> Zadka ruo nzobri riw bele i do í laa bay ká Zezu fere ri na báyji le, Zezu baa hε led nduobal-eri mii: <sup>46</sup> «Ì nze báy sùo-rì bay tul \*nzob fére nzobri bol kusolri ká i hii bay ndúo maagari ká pì-pie yul bay hεarike hε nzobri hii soko korma korma ha ri ká zad ruo ká nun nzobri, í nzaa zad káw riŋ díka ká do pola ká bil hul mbú k̄jri báy zad kaw ngereri ká nam fe sym suoriya bay kaw dí. <sup>47</sup> Bari na, i kó nun síe máy síeri ya, a í sy fe bari ká i dóke na vεb vεb bele, rɔɔ í ȳj̄i í daa nzaa bay kere pì-pie, í dǎbke sùo-rì ká nun ruo nzobri. Bari na, seke fe ká do bay tul-ri na, a ngóŋ bamba tasiri kal tul nzob hawri.»

**Máy síe ká mbi fe hε Ngerewuru**

(Mrk 12.41-44)

**21** Zezu kaw bil \*hul k̄ani Ngerewuru, a kó-kóm rie fal-ε gbuk, le, ka kó nzob feziŋari ká i ví daa fe haŋa hɔy bari zuo bil huο fe. <sup>2</sup> Báyji le, ka kó máy síe mbjw munu ndaw ká kyku bamba ví daa soli sídi hɔy zuo bil huο fe na. <sup>3</sup> Lεε, ka baa mii: «Mì baa ha rì ta-taŋ ba tusε k̄j: máy síe key ká kyku bamba na, ka hε lari kal nzob hawri riw bele, <sup>4</sup> bay j̄i le, bari ku riw bele na, i wal feziŋa bari ká maa ri mgbak mgbak na í hε. Roo le, máy key ká ferì riw bele puo ni na, ka hε fe ká'a se síeke bay hólke sùo-ε na lɔd bele hε Ngerewuru.»

**Bíe ká'a bóko tul hul k̄ani Ngerewuru**

(Mat 24.1-2; Mrk 13.1-2)

<sup>5</sup> Nzob hɔneri do báa bay se tul \*hul k̄ani Ngerewuru ká tisawkeri ndad bamba tasiri, báy ferì ká ndad bamba ká i f̄a í hε Ngerewuru bay lékeke hul k̄anike na. Roo le, Zezu baa ha ri mii: <sup>6</sup> «Feri ká i kó key na, bil namri ká'a ví vuku na, tisaw mbjw mini kara ti tóŋ kay tul k̄j ya. Nzobri gáŋ ri riw bele zuo siri.»

**Kóko seke fe báy bíe ká'a t̄ji tul nzobri**

(Mat 24.3-14; Mrk 13.3-13)

<sup>7</sup> Báyji le, i vbi ni bay mii: «Mbay, fe niri key na w̄a, síe h̄a ndaw rɔɔ a t̄ji le? Mase, fe j̄i ndaw rɔɔ a kál a kie buru nam ká fe niri key na a t̄ji le?»

<sup>8</sup> Lεε, Zezu yj̄iŋra báy bay a baa mii: «Ì nze báy sùo-rì hε nzob ka úla rì ya, bay j̄i le, nzobri ví nḡj̄i bamba báy riŋ-i í baa mii: "Ba bi ze, mì ba \*Krisi, nzob ká Ngerewuru waa bay píe ni ví ȳa nzobri na." Mase, í báa mii: "Ba sewke na ro zey." Roo le, í se fal-ri ya. <sup>9</sup> Zadka í laa soro ruyri ká nzobri ruu k̄j, báy úru ká nzobri uru ziŋ k̄j na le, í hε sùo-rì ka tɔ ya, bay j̄i le, ndad bay haŋa fe niri key na ka t̄ji ndaw rɔ. Roo le, ba síe ́rɔ bie nam ká báy váake ká tusiri key ya rɔbay.»

<sup>10</sup> Falε ku le, ka ȳj̄i a baa ha ri mii: «Nzobri ká s̄aw puo bari mbjw, i úru bay rúu ziŋ nzobri ká s̄aw puo k̄jri bod. Nzobri ká bil puoruo mbjw, í úru bay rúu ziŋ nzob puoruo k̄jri. <sup>11</sup> Tusiri a lán sùo-ε bamba tasiri yik yik ndaw, kɔn luye a líe bo puori bod bod ndaw, huđ duku mburuk kara a ika nzobri báy zad zad ndaw. Ferì ká ba

fe h̄e nḡj̄i bamba tasiri báy fe sanri kara i t̄ji ká tumbam ndaw pi.

<sup>12</sup> «Roo le, pola rɔɔ bay haŋa fe niri key na ka t̄ji le, nzobri i mgbaka rì, a í daa nun-rì tuo síe. I f̄a rì bay v̄a kún bay bo tul-rì ká bil \*hul mbú k̄j Zibri bay v̄a dáa rì zuo hul sal, i f̄a rì bay dáa rì kaw pol nzob réke tul puori ndaw, pol mbay luyeri ndaw bay tul-i. <sup>13</sup> Be ze ba faa ká bay haŋa rì b̄ake nasi bay bi na ha ri. <sup>14</sup> Roo le, bay ká í báa bay ȳaŋake sùo-rì na, í k̄er bayke ká bil law-rì pola a í hε law-rì ka nzaa rì ká dí ya, <sup>15</sup> bay j̄i le, bi k̄j ze mì haŋa rì bayri ká'a t̄ji saa nzáa-rì, báy k̄jri nun nzem bay haŋa nzob tul nḡani baari mbjw mini kara ti ziŋ faa ká bay ȳj̄iŋra báy bay ha ri ya ndaw, i ti ziŋ faa ká bay t̄j̄y baykeri ngeren ya ndaw pi. <sup>16</sup> B̄a baari báy máa baari ndaw, ȳj̄i baari báy nzob ini baari hawri ndaw, rɔɔ nzob buo baari ndaw na, i mgbaka rì í póŋ rì zuo nduo nzob tul nḡani baari ha ri i ruo nzobri ká sakra baari ku. <sup>17</sup> Nzobri riw bele na, i f̄ȳy rì bay tul-i. <sup>18</sup> Roo le, sȳy tul-rì mbjw mini kara ti muo a zee ya. <sup>19</sup> Í mgbá nḡo-nḡoŋ, be ndaw rɔɔ Ngerewuru a ȳaŋake rì báy.»

**Bíe ká'a bóko tul ngerepuo ká Zuruzalem**

(Mat 24.15-21; Mrk 13.14-19)

<sup>20</sup> «Zadka í kó nzob ȳmri kiri Zuruzalem gbuk le, be ndaw rɔɔ, í kóko mii, bíe Zuruzalem na t̄ŋ ndj̄i hɔy ro. <sup>21</sup> A le, bari ká i káw kudu zad ká Zude na, ndad bay haŋa ri dúu ba tul kuori, a bari ká i káw bil puo ká Zuruzalem na, ndad bay haŋa ri naa sùo-rì ngeren dí dí, a bari ká i kaw vu puori hɔy kara, ndad bay haŋa ri ȳj̄i í se Zuruzalem na ya, <sup>22</sup> bay j̄i le, ba namri ká Ngerewuru a haŋa nzobri kó seke fe a d̄lake sùo-ε, bay haŋa bayri riw bele ká i daa do bil mbede Ngerewuru na ka do munu báy zadε. <sup>23</sup> Namkeri ku na, máyri ká i doko bil, báy máyri ká ledri ́w w̄an bari na, i kóko seke fe nḡj̄i bamba, bay j̄i le, bawda kóko seke fe a t̄ji tul nzobri ká kuđ zad key hε Ngerewuru do tul nzobkeri ku. <sup>24</sup> I ika nzobri nḡj̄i bamba báy maamii ndaw, í mgbaka ri mgbam bay dáa ri zuo tul puori bod bod riw bele, rɔɔ nzobri ká i tuu Ngerewuru ya na, i tóđ bil puo ká Zuruzalem na duŋa duŋa kpyru maa báy nam ká Ngerewuru tuu na ka maa.»

**Síe ȳj̄i Vu Nzob**

(Mat 24.29-31; Mrk 13.24-27)

<sup>25</sup> «Feri ká'a kíe ri ha ri kóke na ze do key: Síe a fére do bod ndaw, few báy mbaymawri kara i fére í do bod ndaw. S̄aw puo nzobri bod bod ká tusiri key na, i réke sùo-rì h̄yri h̄yri, a í nḡyri sùo-rì bay tul maambiiri ká gire mgbá gbúksu gbuksu. <sup>26</sup> Nzobri lie zuo siri rad báy h̄e bay tul ferì ká'a t̄ji ká tusiri key, bay j̄i le, h̄yruuori ká tumbam na, i lán yik yik. <sup>27</sup> Fal fekeri ku báyji le, i kóko mì bi \*Vu Nzob ká mì ví ká bil síi mbam báy bawda h̄yruuori báy riŋ díka. <sup>28</sup> Zadka fekeri na tii s̄aw t̄ji na báyji le, í siŋ law-rì, í úra tul-rì bad ba siya, bay j̄i le, nam ká Ngerewuru a náake sal koy feȳa saa sol-rì na, t̄ŋ dí mb̄a ro.»

### Fe fère ká se tul puu nzum

(Mat 24.32-35; Mrk 13.28-31)

<sup>29</sup> Fale ku le, Zezu mbi law bay key a baa ha ri mii: «Ì kò-kóm í kò puu nzum báy puu hawri riw bele ká do ku. <sup>30</sup> Zadka ì kò nzaa tcykeri tii saw luò vay le, ì kò mii, nzaa bura mbam do di ya ro zu. <sup>31</sup> Do faa mbjw munu ndaw, zadka ì kò fe niri key na tji le, ì kò ndaw mii, síeke ká Ngerewuru a réke mbay ká tusiri key na do di ya deb bay ví ro zu. <sup>32</sup> Mì baa ha rì ta-tañ ba tusue kj: nzobri ká timbede key na, i ti huka riw bele ya hcy ze fe niri riw bele key na a tji. <sup>33</sup> Tumbam báy tusiri na a kál hñn bele. A roo le, bay biri na ti kál ya mgbanj.»

### Ì káw báy nzaa bal-rì kekeke

<sup>34</sup> «Ì nze báy sùo-rì ndaw rɔ! Munu ya le, kér bay baari a híi dik dik bay tul fe sum luye, mase bay tul fe nzokò luye, mase bay tul kér bay ferì ká tusiri key. Munu le, nam kún sal bay na, a tji tul-rì mbõñ ba vaa munu hcy. <sup>35</sup> Tusueke le, munu ká gbana mgbá fe na, namke ku na a mgbaka nzobri ká tusiri key riw bele rēm faa mbjw munu ndaw. <sup>36</sup> Ì káw báy nzaa bal-rì kekeke, a í daa nzaa bay kere banɔ bay haña bo, zadka namke ví le, ì zín hyrusuo bay kálke tul fe sekèri riw bele ká a tji, bay doko zékè ká pol bi \*Vu Nzob na.»

<sup>37</sup> Bisie le, Zezu fere nzobri fe ká bil \*hul kani Ngerewuru banɔ kpadara. A tilaw laa le, ka se a vaa naa tul kuo ká riñ-ε ba Oliviyè. <sup>38</sup> Ruɔ nzobri riw bele ví luò-ε ká bil hul kani Ngerewuru ba tibie pied bay láa bay be.

### Zibri leke bay ká sakra kj bay mgbaka Zezu

(Mat 26.1-5; Mrk 14.1-2; Zaa 11.43-53)

**22** Nam suoriya maapa ká i daa tanj fe hew fe ká i dí ba \*nam suoriya tji saa bil koy na, tññ dí mbãa ro. <sup>2</sup> Ngerenzob fe poyri báy nzob fère nzobri \*bol kusol Zibri i nzaa faa bay ika Zezu, roo le, i daa hje nzobri ká i úru zinj ri.

### Zudas hii bay mbika tul Zezu

(Mat 26.14-16; Mrk 14.10-11)

<sup>3</sup> Báyyi le, \*Satan nduo bil law Zudas ká i dí ni ba Iskariyod ká ba nzob mbjw ká sakra led nduobal-eri ká duɔ fale sídí na. <sup>4</sup> Ro, a se a vaa leke bay zinj \*ngerenzob fe poyri báy ngerè tul nzobri ká i kɔɔ \*hul kani Ngerewuru na, bay zinj faa bay pññ Zezu bo nduo-ri. <sup>5</sup> Báyyi le, i daa suoriya a í waa zinj ni bay haña ni lari. <sup>6</sup> Leε, ka hii bayke zinj ri; ro a tii saw nzaa faa bay kóko saw síe ká a máa bay pññ Zezu bo nduo-ri tanj haña ruɔ nzobri kò bayke.

### Zezu ha led nduobal-eri leke fe sum suoriya tji saa bil koy

(Mat 26.17-25; Mrk 14.12-21; Zaa 13.21-30)

<sup>7</sup> Nam mbjw ká sakra namri ká i dáake fe sum suoriya maapa ká tanj fe hew fe ká i ike baduri bay dáake fe sum suoriya tji saa bil koy na ví báyyi le, <sup>8</sup> Zezu

pie Piyer báy Zaa a baa ha ri mii: «Ì se í vaa léke fe sum suoriya tji saa bil koy na, bo náa súri.» <sup>9</sup> Báyyi le, i yji í vbi ni bay mii: «Zad hga ze mù hii bay haña buru se búru vaa léke fe sumri na ká di hga mù le?» <sup>10</sup> Leε, ka baa ha ri mii: «Ì kò, zadka ì nduo ngerepuo na le, zafe ku hcy ì zinj wara nzob mbjw ká sob tinay mbii, le, ì se fal-ε í nduo bil puo ká a se ba badí na, <sup>11</sup> a í baa hga nzob hulke na mii: “Mbay hii kóko, wga, bil hul ká beri káw dí báy led nduobal beriri bay sɔña fe sum suoriya tji saa bil koy na do hga le?” <sup>12</sup> Leε, ka a kíe rì hul káy tul kj mbjw ká bil-e aa rad rad ká i leke ferì riw bele zeb zeb zuɔ dí. Zafe ku na ze, ì léke fe sumri na ká dí.» <sup>13</sup> Báyyi le, i se í vaa zinj ferì riw bele báy zafe munu ká Zezu baa ha ri na, ro í leke fe sum suoriyake na ká dí.

### Zezu báy led nduobal-eri kaw nzaa fe sum law mbjw

(Mat 26.26-30; Mrk 14.22-26; 1Kò 11.23-25)

<sup>14</sup> Zadka saw síeke na ví báyyi le, Zezu báy \*nzob ndáy nzaapedri i ví a í kaw nzaa fe sum zinj kj mbjw hcy.

<sup>15</sup> Leε, ka baa ha ri mii: «Bi na, mì re sùo-i ngji-ngji bay sɔña fe sum suoriya tji saa bil koy na key zinj rì pola ndaw rɔɔ, bay kóko seke fe báy. <sup>16</sup> Mì baa ha rì ta-tañ: mì ti sɔña fe sum key na zinj rì mbãa kpyru maa báy nam ká Ngerewuru a réke mbay ká tul nzobri ha ri kò saw fe ká a daa na \*tanj kad kad ndaw rɔ.»

<sup>17</sup> Fale ku le, ka mbi kobo mbjw munu, a daa taambɔl hga Ngerewuru bayke, rɔɔ a baa ha ri mii: «Ì yaa kobo na key í daa tud nzaa kj. <sup>18</sup> Mì baa ha rì ta-tañ: tii sawke saa vuri key na, mì ti nzokò mbii lere puu na mbãa, kpyru maa báy nam ká Ngerewuru a réke mbay ká tul nzobri na ví ndaw rɔ.» <sup>19</sup> Fale ku le, ka yji a mbi maapa, a daa taambɔl hga Ngerewuru ndaw rɔɔ, a haw a ha ri a baa mii: «Be ni key na ba naysuo-i [ká mì pññ bay tul-rì. Ì daa mini key banɔ bo, i kérke bay se tul-i.» <sup>20</sup> Fale ká i sy maapa riw bele na báyyi le, ka mbi kobo a daa faa mbjw munu ndaw, a baa mii: «Kobo key na ba \*sá-ká kuni fie ká Ngerewuru sin zinj rì báy faa sím bi ká a úo zuɔ siri bay tul-rì.] <sup>21</sup> Ì kò, nzob ká a mbika tul-i na kaw nzaa fe sum key zinj mì. <sup>22</sup> Ba tusue, bi \*Vu Nzob na mì huka munu ká Ngerewuru leke faake pola. Roo le, kóko seke fe taa minake ze a doko bay tul nzob ká mbi tul-e le!»

<sup>23</sup> Báyyi le, led nduobal-eri tii saw vbika bay ká sakra kj ba lie ba lew mii: «A ve ndaw rɔɔ, a bá nzob dáa fe mini key ká sakra naari key le?»

### Peɔ dáa ngerenzob

<sup>24</sup> Led nduobal-eri tii saw máy bay ngɔ-ngɔ bay kóko wga, nzob ve ze ká sakra bari rɔɔ, i kóko ni ba ngerenzob le? <sup>25</sup> Leε, Zezu baa ha ri mii: «Mbayri ká saw nzobri ká tusiri key na, i re tul nzobri ngɔ-ngɔ. A nzob réke tul puori na, i daa hga nzobri dí ri ba nzob dáa kere zinj nzobri. <sup>26</sup> Roo le, kjiri fe dáa bari ká mini key na ti doko sakra baari ya. Nzob ká a bá ngerenzob ká sakra baari na, ka daa sùo-ε ba led ká ndji. A nzob ká a réke tul-rì na, do nun haña ni ka daa sùo-ε ba nzob dáa peɔ ha rì. <sup>27</sup> Ku waa, a ve ze ba ngerenzob le? Nzob ká kaw nzaa fe sum, mase nzob ká daa peɔ hga ky-eri le? Wga, ba



nzob ká kaw nzaa fe sým ya lé? Roo lé, bi na, mì do sakra baari key ba nzob dáa ped ha ri. <sup>28</sup> Baari na, ì ba nzobri ká ì mgbá law-rì ngò-ngò zìng mì bay tul feri bod bod ká tji tul-i a líe mì. <sup>29</sup> Sàwke mini ze, mì hà hýrusuo réke mbay ha ri faa mbjw munu ká Bãa hà mì, <sup>30</sup> bay haña bo, ì káw nzaa tutakra fe sým bi ká bil puoruo bi í sý a í nzo. Ròbay, ì káw tul karingaw mbayri bay réke tul sàw kani led Izarayelri ká duo fale sídì na.»

### Zezu baa bay zìng Piyer ká'a máy bay ká tul-e

(Mat 26.31-35; Mrk 14.27-31; Zaa 13.36-38)

<sup>31</sup> Báyyi lé, Zezu baa mii: «Simon, Simon, mu laa key! \*Satan vbi bay baari bay mbaka ri munu ká i mbakake para fe pay bay fáa mbyyke zuo bisuy. <sup>32</sup> Roo lé, bi na, mì dáa nzaa bay kere bay tul-a, bay haña fal mbika law bo na ka huo ya. Ze bo zadka mù yji mú ví leke faa bo lé, mù haña hýrusuo hà yj-cri.» <sup>33</sup> Lée, Piyer baa hà ni mii: «Mbay, mì do di ya bay séke hul sal zìng mù ndaw, bay huka zìng mù ndaw pi.» <sup>34</sup> Báyyi lé, Zezu yjìngra báyy bay hà ni mii: «Piyer, mì baa hà mù ta-tañ, vuri key na, tuo ti ka-káa ya kòb hcy lé, bo na mù máy bay ká tul-i faa bal ba say mii, mù kò mì ya.»

### Zezu baa bay hà led nduobal-eri bay tul fe seke

<sup>35</sup> Fale ku lé, Zezu baa ha ri mii: «Zadka mì píe ri tanj bál lari ká nduo-rì ndaw, bál varu ndaw, ròc tanj dikon ndaw na waa, fe ji ze puo nduo-rì lé?» Lée, i yjìngra báyy bay hà ni mii: «Fe puo buru mbjw ya.» <sup>36</sup> Báyyi lé, Zezu baa ha ri mii: «Timbede key na, fe ká bay haña ri dáa na ze do key: nzob ká do báyy bál lari lé, ndad bay haña ni ka mbi do nduo-ε. Do faa mbjw munu ndaw, nzob ká do báyy bál varu na, ka mbi do nduo-ε. A nzob ká ti báyy maamii ya laa lé, ndad bay haña ni ka mbi maagari be, a hie bo a pój larike a vaa híeke. <sup>37</sup> Mì baa ha ri ta-tañ: bay ni ká do bil mbede Ngerewuru na, do nun haña mì dáa hà ni c báyy zadé ngid bele. Bayke baa mii: "Be na, i dáa ni boko zìng dombirimri mbjw hcy †." Tusueke lé, bayri ká i dáa do bil mbede Ngerewuru se tul-i na, a ókó báyy zadé riw bele.» <sup>38</sup> Báyyi lé, led nduobal-eri baa hà ni mii: «Mbay, mu kò, maamiiri sídì do key!» Lée, ka yjìngra báyy bay mii: «Be nu ku na, maa ro.»

### Zezu kod Ngerewuru ká tul kuo Oliviye

(Mat 26.36-46; Mrk 14.32-42)

<sup>39</sup> Zezu tji saa hula a se ba tul kuo ká riñ-ε ba Oliviye, munu ká'a se banjguo kpadara. Lée, led nduobal-eri se fal-ε. <sup>40</sup> Zadka'a tji zadé ku báyyi lé, ka baa ha ri mii: «Ì dáa nzaa bay kere, be rōpié ì líe bo bil nzaa úla ya báyy.» <sup>41</sup> Fale ku lé, ka soro ká lakun ri ndji, di munu ká tisaw ká nzob mbi a vbu mari bo zadé kji, ròc a huku siri a tii sàw kó'd Ngerewuru <sup>42</sup> a baa mii: «Bãa, zadka law-a hii lé, mu naa fe seke ká'a dáa mì key. Roo lé, mu dáa fe ká law-a ze hii bo, law-i hcy ze hii ya.»

<sup>43</sup> [Báyyi lé, led nzaaped Ngerewuru mbjw uru saa nu-lue a vi hà ni hýrusuo. <sup>44</sup> Munu ká'a kò sùo-ε maa hud

na báyyi lé, ka naa sàw bal Bi-ε mgbáa a kod ni, hà tōrōm ká tji saa sùo-ε zuo siri na, do munu ba gōrō sím.]

<sup>45</sup> Fale ká'a kod Ngerewuru ku na, ka uru siya a se luo led nduobal-eri na rōbay. Lée, ka zìng ri ká tul nam, bay ji lé, kér bay i ri ba hud. <sup>46</sup> Báyyi lé, ka ví tuma ri a baa ha ri mii: «Kúy! Nam ji ze munu lé? Úru siya a í dáa nzaa bay kere, be rōpié ì líe bo bil nzaa úla ya báyy.»

### Ngere Zibri mgbá Zezu

(Mat 26.47-56; Mrk 14.43-50; Zaa 18.3-11)

<sup>47</sup> Zadka Zezu do báa bay kòb hcy na báyyi lé, ruo nzobri tji terere. Zudas ká ba nzob mbjw ká sakra led nduobal-eri ká duo fal-ε sídì na nda faa pol-ri. Ka soro ba lakun Zezu bay mgbaka ni girik. <sup>48</sup> Lée, Zezu baa ha ni mii: «Zudas, báyy faa mgbaka mì girik munu ze mù hii mbíke tul-i, bi ká mì ba \*Vu Nzob na bay pój mì bo nduo nzobri na key lé?»

<sup>49</sup> Zadka led nduobal-eri kò fe ká ví zìng Zezu na munu báyyi lé, i vbi ni bay mii: «Mbay, buru nda ri báyy maamii buru key lé?» <sup>50</sup> Lée, nzob mbjw ká sakra bari ku na mbi maamii, a téke suku led káw \*ngerenzob fe poy luye na fi hodo mbeked bo bisuy. <sup>51</sup> Báyyi lé, Zezu mbi bay a baa ha ri mii: «Ála! Maa ro!» Fale ku lé, ka zaa suku led káwke na munu lé, rji do zadé.

<sup>52</sup> Ro, a mbi bay a baa hà ngerenzob fe poyri báyy mbay nzob kòrō \*hul kani Ngerewuru, báyy ngere Zibri ká i vi bay mgbaka ni na, a baa ha ri mii: «Ì tji báyy maamiiri, báyy puuri gbiri gbiri bay mgbaka mì, rii fe ká mì ba dombirim nzob lé woo! <sup>53</sup> Namri riw bele ká mì do zìng ri ká bil hul kani Ngerewuru na, ì nzaa faa mgbaka mì ya, roo lé, nam ká vuri na ba nam ká ì zìng hýrusuo taa sun ro bay mgbaka mì key.»

### Máy bay Piyer ká tul Zezu

(Mat 26.57-58,69-75; Mrk 14.53-54,66-72; Zaa 18.12-18,25-27)

<sup>54</sup> Zadka i mgbá Zezu na, í sùu ni í séke ni luo \*ngerenzob fe poy luye. Lée, Piyer na dii fal-ε báyy salke daka daka di di. <sup>55</sup> Báyyi lé, nzobri mberε huu do mgban í kaw di. Lée, Piyer kaw sakra bari ndaw. <sup>56</sup> Zadka Piyer kaw fi huu na báyyi lé, led máy mbjw munu ká ba led káw kò ni, a nggaa ni zii a baa mii: «Ledban key na hçari zìng Zezu ndaw.» <sup>57</sup> Lée, Piyer máy a baa hà led máy na mii: «Mì kò ni ya.»

<sup>58</sup> Fale ku ndji hcy lé, nzob kji kò ni a baa mii: «Bo na, mù ba nzob mbjw ká sakra bari ku.» Lée, Piyer yjìngra báyy bay hà ni mii: «Hay! Ba bi ya!» <sup>59</sup> Sàw síe kal maa mbjw munu lé, nzob kji gedé bayke a baa mii: «Ba tusue! Ledban key na hçari zìng Zezu, bay ji lé, ka ba nzob ká kudu zad ká Galele.» <sup>60</sup> Lée, Piyer yji a baa mii: «Bay bo ká mù baa key na, mì taja láa kpuy!» A lé, ká zadé ku hcy ká Piyer do báa bay kòb hcy lé, tuo ka-káa kōngōng. <sup>61</sup> Báyyi lé, Ngerembay Zezu fere nun-ε a kò ni mbji. Zadka nun Piyer báyy Zezu zuo kji munu báyyi lé, ka ker se tul bay ká Zezu baa hà ni pola mii: «Vuri key na, mù máy bay ká tul-i faa bal ba say, ròc tuo a ka-káa báyy na.» <sup>62</sup> Zadé ku hcy lé, Piyer tji báyy mbii mjiri mgbobo mgbobo.

† Ezay 53.12.

**I rad Zezu**

(Mat 26.67-68; Mrk 14.65)

<sup>63-64</sup> Báyji le, nzobri ká i mgba Zezu ká í kɔɔ ni na, i sie ni í siŋ nun-ε báy vay gari í nda ni, ɔɔ í vbi ni bay mii: «Nzob ve ze nda mù key le? Baa hã buru laa!» <sup>65</sup> Ro, í rad ni sim nzaari ngji bamba bod bod ɔɔbay.

**Zezu kaw zad fɔŋ bay Zibri**

(Mat 26.59-66; Mrk 14.55-64; Zãa 18.19-24)

<sup>66</sup> Nzaaru sil báyji le, ngere Zibri báy \*ngerenzob fe poyri, báy \*nzob fére nzobri bol kusolri, i mby kɔ́ í hã Zezu se ziŋ ri pol kudu nzob kún sal bay luye bari Zibri. <sup>67</sup> Lεε, i vbi Zezu bay mii: «Mù ba \*Krisi, nzob ká Ngerewuru waa bay píe ni ví yãa nzobri na le? Mu baa hã buru laa.» Lεε, ka yjiŋra báy bay ha ri mii: «Zadka mi baa ha ri kara, ì ti yãaŋa bayke ya. <sup>68</sup> Ze, mi vbi ri bay hɔy kara, ì ti yjiŋra hã mi ya ndaw. <sup>69</sup> Roo le, úru saa vuri key na, bi \*Vu Nzob na mi káw tundo hodo Ngerewuru Nzob Hurusuo.» <sup>70</sup> Báyji le, bari riw bele ká i do zadε ku na, i baa mii: «Munu le, bo na, mù ba Vu Ngerewuru kɔ́ waa?» Lεε, Zezu yjiŋra báy bay ha ri mii: «Be kɔ́ ze ì baa ku. Mi ba be na kɔ́.» <sup>71</sup> Báyji le, i baa mii: «Káy! Náa vbikari nzob nasi bay kɔ́ri bay dáake mina báy le, bay ji le, naari sùo naari kɔ́ náa láari bay beri na ká nzi-ε!»

**Zezu kaw pol Mbay Pilad**

(Mat 27.1-2,11-14; Mrk 15.1-5; Zãa 18.28-38)

**23** Báyji le, bari kudu \*nzob kún sal bay luyeri riw bele ká i mby tul kɔ́ na, i uru í sùo Zezu í séke ni pol Pilad ká ba nzob réke tul puo. <sup>2</sup> Ká zadε ku na i tii saw gúo ni í baa mii: «Ledban key na, buru ziŋ ni ká zad úla nzob bururi, a daa hã tul nzobri ngɔŋ a haa ri bay haŋa ri puo larimbuo hã Mbay Sezar ya. Ka baa mii, beri kɔ́ ze beri ba \*Krisi, nzob ká Ngerewuru waa bay píe beri ví yãa nzobri na, ba mbay buru Zibri.»

<sup>3</sup> Báyji le, Pilad vbi Zezu mii: «Bo kɔ́ ze, mù ba mbay Zibri kéle?» Lεε, Zezu yjiŋra báy bay hã ni mii: «Be kɔ́ ze mù baa ku.» <sup>4</sup> Báyji le, Pilad baa hã \*ngerenzob fe poyri, báy ruo nzobri mii: «Mì kɔ́ bay mbɔw ká bay dáa bo tul ledban key na ya.» <sup>5</sup> Be nu ku báyji le, nzobri gede bayke ngɔ-ŋɔŋ kpyru kpyru í baa mii: «Fe fére be na daa hã nzobri tji bay bíe tusiri buru riw bele, tii sawke saa kudu zad ká Galele, a tji ke kudu zad ká Zude riw bele, kpyru mini key ɔɔ a víke zad ni key.» <sup>6</sup> Báyji le, ka vbi ri bay mii: «Ledban key na, ka ba nzob ká Galele kɔ́ kéle?»

**Zezu kaw pol Erod**

<sup>7</sup> Zadka Pilad laa mii, Zezu vi saa kudu zad ká Galele, ba tusiri ká \*Erod re mbay ká di na báyji le, ka pie ni se luo-ε, bay ji le, síeke ku na, Erod do Zuruzalem. <sup>8</sup> Zadka Erod kɔ́ Zezu ku na báyji le, sùo-ε rii ni ngji bamba, bay ji le, ba piεd ká lew hɔy ka laa soro bay be, a hii bay kóko ni, a daa law-ε te tul haŋa ni ka daa fe saŋ mbɔw munu hã ni kɔ́. <sup>9</sup> Báyji le, Erod na vbi ni bayri ngji bam-

ba. Lεε, Zezu fére nzi-ε mgbud ya. <sup>10</sup> Ngerenzob fe poyri báy \*nzob fére nzobri bol kusolri ká i do zadε na, i daa bayri ká ndaya ndaya zuo tul-e. <sup>11</sup> Falε le, Erod báy nzob yum beri na, i sie ni í luo mbúo ká tul-e, í nduo ni maagari mbay ká nduy mgbilik mgbilik, ɔɔ í píeke ni hã Pilad ba kɔ́ ɔɔbay. <sup>12</sup> Ká bil namke ku hɔy, Pilad báy Erod í ɔɔŋ tul ngani bari ká pola na, a í vi ba nzob buo kɔ́.

**I kuŋ bay huđ bo tul Zezu**

(Mat 27.15-26; Mrk 15.6-15; Zãa 18.39-19.16)

<sup>13</sup> Pilad mby \*ngerenzob fe poyri, báy ngere Zibri báy ruo nzobri <sup>14</sup> a baa ha ri mii: «Í víke báy ledban key na hã mi í baa mii, ka ula nzobri a daa hã tul-ri ngɔŋ. Nda ndad! Roo le, zadka mi vbi ni baykeri ká pol-ri le, mi ziŋ kãaya mbɔw ká ì dáake bay bo tul-e na ya. <sup>15</sup> \*Erod kara ziŋ kãaya be ya ndaw. Sawke mini ze, ka píeke ni hã mi ɔɔbay. Ledban key na, ka daa kãaya mbɔw ká maa bay haŋa ni Ziŋke huđ ya! <sup>16</sup> Munu kara, mi haŋa ri zɔd ni báy ndoy dɔŋ. Falε le, mi pɔŋ ni.» <sup>17</sup> [Bangwo, ká bil nam fe sym \*nam suoriya tji saa bil koy na, Pilad tina nzob mbɔw saa hul sal hã ruo Zibri, bay ji le, ba fe saw puo bari.] <sup>18</sup> Báyji le, ruo nzobri daa fe báy nzaa-ri góm riw bele mii: «Í ledban na key, a í tina Barabas hã buru!» <sup>19</sup> Be Barabas na, ka ba nzob ká i mgba ni bo hul sal, bay ji le, ka suru tigbãa nzobri ha ri tji ká bil ngerepuo ká Zuruzalem, a i nzob mbɔw ká di.

<sup>20</sup> Munu ká Pilad hii bay pɔŋ Zezu na, ka baa bay ba kɔ́ ɔɔbay hã ruo nzobri. <sup>21</sup> Roo le, i daa fe báy nzaa-ri gúrm kpyru mii: «Ber ni! Ber ni ber maal! Ber ni do tul puu say huđ!»

<sup>22</sup> Lεε, Pilad mbi bay faa bal ba sayke a baa mii: «A ku wãa, kãaya ji ɔɔ ka daa le? Mì ziŋ fe mbɔw ká bay haŋa ni ziŋke huđ ya. Munu kara, mi haŋa ri nda ni báy ndoy dɔŋ. Falε le, mi pɔŋ ni.» <sup>23</sup> Be nu ku báyji le, i gede bayke í gúuke fe ba pola pola bay haŋa ni ber Zezu do tul puu say huđ. Lεε, fe gúu bari na kal tul Pilad, <sup>24</sup> ro hã ni mbi nzi-ε ká di, a ɔɔŋ faa ha ri bay haŋa ri daa fe ká law-ri hii. <sup>25</sup> Be ze, nzob ká tɔ-tji a i nzob ká i mgba ni bo hul sal na, Pilad tina ni munu ká law-ri hii, a ɔɔŋ Zezu na mãa nduo ndúo nzob yumri, bay haŋa ri daa fe ziŋ ni munu ká law ruo nzobkeri hii.

**I ber Zezu do tul puu say huđ**

(Mat 27.32-44; Mrk 15.21-32; Zãa 19.17-27)

<sup>26</sup> Zadka i séke Zezu ba zad ika ni na, i dar nzob mbɔw ká Sirɛŋ ká uru saa puo bisuy, riŋ-ε ba Simɔn. Lεε, nzob yumri mgba ni í haa ni yãa puu say huđ Zezu a sob a séke fal-ε.

<sup>27</sup> Báyji le, ruo nzobri se fal-ε ngji bamba. Mãyri kara se fal-ε í re-rew báy mbii nun-ri mgbobo mgbobo, a í nda law-ri zad zad bay tul-e. <sup>28</sup> Lεε, Zezu fére nun-ε ba luo-ri a baa ha ri mii: «Mãy Zuruzalemri! I re-rew bay tul-i ya! Roo le, ì re bay tul-ri báy tul vu baari maa, <sup>29</sup> bay ji le, namri ká a ví vuku na, nzobri báa mii, suoriya ba taa mãa suori ká i mboŋ nzob ba mbɔw ya, ká led aw wãn bari ya. <sup>30</sup> Namke ku na, nzobri tiika saw réke sùo-ri bay haŋa kuo ka tódo a rɛŋ ri, mase mbɔw ka guba tul-ri gbukru a púđ ri. <sup>31</sup> Ì kɔ́, zadka i daa fe mi-

ni key zinj pam puu na waa, fe jiri ze i daa zinj puu huoke na ro le?»

<sup>32</sup> Ro, i vi bay dombirimri sidi zinj Zezu bay ika ri zinj ni. <sup>33</sup> Zadka i tjiike ri zad ka rin-ε ba Tunquo Tul na bayji le, nzob yumri ber Zezu do tul puu say hud ka di. Dombirimri na, i ber ri sidi bele ndaw. Nzob mbini do tul puu say hud ki ka tunduo hodo be, a nzob mbije laa le, do tul puu say hud ki ka tunduo gel be. <sup>34</sup> Lee, Zezu baa mii: «Baa! Mu nda buma zinj ri, bay ji le, fe ka i daa ku na, i ko ya.» Ro, nzob yumri faa gari beri i daa diji diji roo i leke ki. <sup>35</sup> Nzobri do zafe na ku, a i ko feru ka kal na. A bari ngerε Zibri laa le, i sie Zezu i baa mii: «Zadka'a ba \*Krisi, nzob ka Ngerewuru naa ni bay pie ni vi yaa nzobri na le, ka yaa suo-ε be ki suo-ε munu ka'a yaa nzob hawri na ha buru ko!» <sup>36</sup> Nzob yumri kara i sie ni ndaw, i soro ba lakun-ε, a i ha ni mbii fe sjuke <sup>37</sup> i baa mii: «Zadka mu ba mbay Zibri le, mu yaa suo-ε suo-ε ha buru ko!» <sup>38</sup> Mbede hud ka Pilad ha ri ber do tul-e na baa mii: «Be key na, ka ba mbay Zibri.» <sup>39</sup> Lee, sakra dombirimri ka sidi ka i ber ri do tul puu say hud na, nzob mbini lof Zezu a baa mii: «Mu ba Krisi, nzob ka Ngerewuru waa bay pie ni vi yaa nzobri na ya le woo! Mu yaa suo-ε suo-ε ki, a mu yaa buru ndaw!» <sup>40</sup> Bayji le, nzob taa haw uru zinj ky-ε na a baa ha ni mii: «Mu hje Ngerewuru ya le woo! Bay ka i kun bo tul-a na do munu ka taa be ndaw. <sup>41</sup> Taa naa le, do bay zafe, bay ji le, naa zinj fe kaaya naa ka maa bay ped daa naa. Roo le, be na, ka daa fe kaaya mbij ya.» <sup>42</sup> Ro, a fere nun-ε ba luo Zezu a baa ha ni mii: «Zezu, zadka mu vi reke mbay na le, mu ker se tul-i.» <sup>43</sup> Lee, Zezu baa ha ni mii: «Mi baa ha mu ta-tan ba tusε ki: vuri key na, mu kaw zinj mi ka zad kaw ndadi ka luo Ngerewuru.»

#### Hud Zezu

(Mat 27.45-56; Mrk 15.33-41; Zaa 19.28-30)

<sup>44-45</sup> Maa bay sie ka do law tul na bayji le, fe guba nun sie ha zadri riw bele do gbukru kpyru maa bay sie ka fere suo-ε. Lee, gari kun bil \*hul kani Ngerewuru na saka saa sikda tar. <sup>46</sup> Bayji le, Zezu daa fe bele a baa mii: «Baa! Mi pon jmi bi bo bil nduo-ε!» Fal bay na ku bayji le, law-ε vi tuo. <sup>47</sup> Zadka ngerenzob yum ko feru ka kal na munu bayji le, ka pisi Ngerewuru a baa mii: «Ba tusε, ledban key na, ka ba nzob ka bay ti tul-e ya.»

<sup>48</sup> Ruozobri ka i vi do zafe bay koko feru ku na, zadka i ko feru ka kal na munu bayji le, i daa sie i nda law-ri zad zad, a i yjike faa puo. <sup>49</sup> Nzobri riw bele ka i ba nzob buo Zezu, bay mayri ka i su Zezu saa kudu zad ka Galele na, i do di di i ko feru ka kal na deke.

#### I daa Zezu bo luo hud

(Mat 27.57-61; Mrk 15.42-47; Zaa 19.38-42)

<sup>50-51</sup> Nzob mbij munu rin-ε ba Zezeb ka puo be do Arimate ka ba puo Zibri. Ka ba nzob ka law-ε ndaf bamba, a ba nzob fe daa bay zafe a giyan nam ka Ngerewuru a vi reke mbay ka tusiri key na nzokdo. Be na, ka ba nzob mbij ka sakra kudu nzob kun sal bay luye ka luo Zibri, roo le, bay ka i kun bo tul Zezu, bay fe ka i daa zinj ni na, ka hii zinj ri ya. <sup>52</sup> Bayji le, ka uru a se

luo Pilad a vbi ni hud Zezu na bay voro. <sup>53</sup> Zadka Pilad hii zinj ni na bayji le, ka se a va mbi hud Zezu na a kaari bay gari pie ka ndaf bamba, a daa bo huo tisaw ka i kperε ba luo hud ba taw ka i daa hud bo di ba mbij ya bay. <sup>54</sup> Ba nam ped ndebe ka saw sie ton ndji hoy bay ha ja \*nam mgbaka taram Zibri ka tji na. <sup>55</sup> Mayri ka i su Zezu saa kudu zad ka Galele na, i se fal Zezeb ba zad luo hud bay koko tupal ndaw, bay koko fe ka i daa bay hud Zezu ndaw pi. <sup>56</sup> Zadka i ko zafe na bayji le, i yji i se puo, i leke numri bay vay feru ka bare fu buy buy bay daa zuo tul hud Zezu na. Fal ku le, i mgba taram suo-ri ka nam mgbaka taram na, munu ka \*bol kusol bari Zibri baa na.

#### Zezu tji saa luo hud

(Mat 28.1-10; Mrk 16.1-8; Zaa 20.1-10)

**24** Tibie pied ka nzaaru sie dimasi do di ya bay sil na, mayri na tji i se ba tupal bay numri ka i zuu ka bare fu buy buy na. <sup>2</sup> Zadka i tji tupal na bayji le, i ko maa tisaw ka i mbiike nzaa luo hud na giri bo fi mbij. <sup>3</sup> Lee, i rii i se di, le, i ko hud Ngerembay Zezu na ya. <sup>4</sup> Zadka i ko bay baa mbaa na, nzobri sidi, gari bari nduy ziriri ziriri tji ri, <sup>5</sup> ha hje daa ri ngji bamba ha ri din tul-ri ba siri. Bayji le, nzobkeri baa ha ri mii: «Bay ji roo i nzaa nzob ka kaw bay kumnun ka sakra nzob huderu le? <sup>6</sup> Zezu ti zad ni ya; ka tji saa luo hud a kaw bay kumnun. I ker se tul bay ka'a baa ha ri bay dol be ka'a doke kudu zad ka Galele na. <sup>7</sup> Ka baa mii: beri \*Vu Nzob na, do nun ha ja ri pon beri ha nzob feyari mgba beri, i ber beri do tul puu say hud. Ndeke di nam sayke le, beri tji saa luo hud.»

<sup>8</sup> Bayji le, mayri na i ker se tul bay ka Zezu baa ha ri pola na. <sup>9</sup> Zadka i yji saa tupal na ku bayji le, i baa bayke ha led nduobal-eri ka duo fale mbij bay nzob hawri ka i do zinj ri na riw bele. <sup>10</sup> Mayri ka i baa bayke ha \*nzob nday nzaapedri na, ba Mari ka puo be do Madala, Zani ndaw, Mari maa Zak ndaw, roo bay may hawri ka i do zafe zinj ri ku ndaw pi. <sup>11</sup> Roo le, bari nzob nday nzaapedri na, i laa bay baa mayri na ba lom hoy, ze i daa law-ri bo tul bay bari na ya. <sup>12</sup> Bayji le, Piyer uru siya a duu a se tupal na, a duu kom ba bil luo hud na, le, ka ko gari ka i kaarike Zezu hoy zuo di. Fal ku le, ka yji a se puo, le, law-ε nzaa ni bay tul fe ka kal na.

#### Zezu kie suo-ε ha led nduobal-eri ka faa Emayus

(Mrk 16.12-13)

<sup>13</sup> Namke ku hoy, led nduobal-eri sidi se ba puo ka rin-ε ba Emayus. Puoke ku na di bay Zuzalem maa sal faa duo fale sidi. <sup>14</sup> I do loko soro feru riw bele ka kal na. <sup>15</sup> Zadka i do baa bayri na ku, i mayke ki bayji le, Zezu ki suo-ε soro ba lakun ri a se zinj ri. <sup>16</sup> I ko ni ki, roo le, fe guba nun-ri gbibli ha ri ko ni ba Zezu ya. <sup>17</sup> Bayji le, Zezu vbi ri bay a baa mii: «Soro ji rpie tdo law-ri roo, i lo i seke faa mini key le?» Zadka i laa vbiw be na bayji le, i sii bal-ri zik i taa, i do bay ker bay. <sup>18</sup> Lee, nzob mbij ka sakra bari ka rin-ε ba Kiliopas baa ha ni mii: «Nzobri riw bele ka ngerεpuo ka Zuzalem key laa bay key, waa bo mu do ha roo, mu laa bay feru ka kal ka bil

namri ká síe ni key ya lé?»<sup>19</sup> LEE, Zezu vbi ri mii: «Bay jiri lé?» LEE, i baa hã ni mii: «Bay ferri ká kal ká tul Zezu ká Nazaređ ká'a ba nzob yãaŋa bay saa nzaa Ngerewuru, ká do báy hyrusuo dáa fe ndaw, baa bay ká nun Ngerewuru báy nun nzobri riw bele ndaw na.<sup>20</sup> Ngerenzob fe poyri báy ngerẽ naari Zibri ɔŋ ni ha ri daa bay huđ bo tul-e í ber ni do tul puu say huđ.<sup>21</sup> Be ze buru daa law buru te di nzokdo mii, ka'a tina led Izarayelri saa nduo nzob tul ngani bururi. Fekeri kal ba nam say ro vuri.<sup>22-23</sup> Máyri ká sakra buru led nduobal-eri key í tji piẽd í se tupal, le, i zinj huđ Zezu ya. Ze í yji í ví baa mii, led nzaapedri ká nulue ví tji tul-ri í baa hã bari mii, Zezu kaw báy kumnun. Bayke ku na hã buru kaw yer.<sup>24</sup> Nzob hãneri ká sakra buru key na i se tupal na, le, i zinj ferri riw bele munu ká máyri baa na, roo le, be Zezu na i kó ni báy nun-ri ya.»

<sup>25</sup> Báyji le, Zezu baa ha ri mii: «Nzob law tiyari! Daa mina ì daa law-ri bo tul bayri riw bele ká \*nzob yãaŋa bayri saa nzaa Ngerewuru baa na vaa ya le woo!<sup>26</sup> Do nun haŋa \*Krisi, nzob ká Ngerewuru waa bay píe ni ví yãa nzobri na, ka kó seke fe mini key ndaw ɔɔ, a zinj riŋ díka ká luo Ngerewuru na. Wãa, ì kó ya le woo!»<sup>27</sup> Falẽ ku le, Zezu mbi bay a baa ha ri laa bay ferri riw bele ká do bil mbede Ngerewuru ká se tul-e na, tii sawke saa bil mbede \*Moyze a séke kpuru tji bil mbede nzob yãaŋa bayri saa nzaa Ngerewuru riw bele.

<sup>28</sup> Zadka i se di ya báy puo ká i se ba bađi na báyji le, Zezu mbi nun-ε tim ri nzob ká'a séke ba zađ kji.<sup>29</sup> LEE, i kuŋ ni bay haŋa ni kaw zinj ri, bay ji le, ba tilaw ká síe ti mbãa. Zadka'a ri i kaw zinj ri ká hula,<sup>30</sup> a kaw nzaa fe sũm zinj ri na báyji le, ka mbi maapa a daa taambɔl hã Ngerewuru, ɔɔ a haw ha ri.<sup>31</sup> Be nu ku ɔɔ, nun-ri ví taŋ ha ri kó ni ba Zezu na kji, roo le, ka zee ká sakra bari ku rik.

<sup>32</sup> Báyji le, i baa bay ká sakra kji mii: «Zadka'a ví baa bay hã buru laa, a tina bay ferri ká do bil mbede Ngerewuru ká law buru mbi ba huu ká di hã buru ká faa na, law buru vi huo mgbalak ká dí. Wãa do munu ya le woo?»<sup>33</sup> I uru kod hõy í yji í se Zuruzalem í vãa zinj led nduobal-eri ká duo fale mbjw báy bari hãwri ká i mbjw kji na.<sup>34</sup> LEE, bari ká i mbjw kji na i baa ha ri mii: «Ngerembay tji saa luɔ huđ kji ba tusue! Simõn kó ni báy nun-ε!»<sup>35</sup> Báyji le, bari ká tul-ri sidi na kara, i kji fal ferri ká Zezu daa zinj ri ká faa, báy faa ká'a hãwke maapa na, be ɔɔ í kóke ni ba Zezu báy.

### Zezu tji sakra led nduobal-eri

(Mat 28.16-20; Mrk 16.14-18; Zãa 20.19-23; Ped 1.6-8)

<sup>36</sup> Zadka i do baa bay kɔb báy na báyji le, Zezu kji sũo-ε tji sakra bari mbuda a baa ha ri mii: «Dekeke ka sád zinj ri.»<sup>37</sup> Báyji le, hje daa ri ha ri to dek dek í ker í baa mii, kó ya le bari kó wuru.<sup>38</sup> LEE, Zezu vbi ri a baa mii: «Mina ɔɔ law-ri nzaa ri munu le? Mina ɔɔ ì may bay ká bil law-ri munu le?»<sup>39</sup> Ì kó nduo-iri báy bal-iri key í kó, ba bi kji ze mi kaw key! Zaa sũo-i í kó. Wuru ti báy naysuo báy hyru munu ká ì kó mi key ya.»<sup>40</sup> Zadka'a baa bay na munu ha ri báyji le, ka kie ri bol kol nyɔ ká do nduo-eri báy bal-eri na ha ri kó.<sup>41</sup> LEE, suoriya mbaa bil law-ri a daa ha ri yãake bay be na ya a í kaw yer. LEE, Zezu vbi ri bay mii: «Ì do báy fe sũm le?»<sup>42</sup> LEE, i víke báy sji túcke mbjw ha ni.<sup>43</sup> Ze, ka yãa a sũ ká nun-ri ku.

<sup>44</sup> Falẽ ku le, ka baa ha ri mii: «Bay ferri ká mi baa ha ri báy dol bi ká mi do zinj ri kɔb ɔɔbay na ze do key: Do nun haŋa bayri riw bele ká i baa se tul-i ká do bil mbede Ngerewuru ká \*Moyze daa, báy taa nzob yãaŋa bay saa nzaa Ngerewuru ndaw, ɔɔ báy Mbede Simri ndaw na, ɔ báy zađe.»<sup>45</sup> Ze a hã nun-ri ví taŋ bay haŋa ri láake bay ká do bil mbede Ngerewuru,<sup>46</sup> a baa ha ri mii: «Bay ká mbede Ngerewuru baa na ze do key: \*Krisi, nzob ká Ngerewuru waa bay píe ni ví yãa nzobri na, do nun haŋa ni ka kó seke fe a hu, a ndeke dí nam sayke le, a tji saa luɔ huđ a kaw báy kumnun.<sup>47</sup> Ndađ bay haŋa ri ka-káa Bay Kereke báy zađri riw bele báy riŋ-ε: tii sawke saa ngerẽpuo Zuruzalem key, a se báy saw puo nzobri bođ bođ riw bele, bay haŋa ri suo kër bay bari ká tul feyãa bari bo, hã Ngerewuru ka nda bu-ma ka zinj ri.<sup>48</sup> Baari na, ì ba nzob bay nasi bay fe niri na key.<sup>49</sup> A le, fe ini ká Bãa waa zinj ri pola na, bi kji sũo-i mi pieke ha ri báy †. Ze ì káw ngerẽpuo na key kpuru bo, í zinj hyrusuo ká'a úru saa nulue na ndaw ɔɔ.»

### Zezu se ba nulue

(Mrk 16.19-20; Ped 1.9-11)

<sup>50</sup> Falẽ ku le, Zezu tji saa Zuruzalem a se zinj ri di ya báy Betani. Ká zađe ku na, ka ura nduo-ε a sãm fe zuo tul-ri.<sup>51</sup> Zadka'a do sãm fe ha ri munu na, Ngerewuru naa ni ká sakra bari a hã ni se luo-ε ká nulue.<sup>52</sup> A bari laa le, i ruo ni. Falẽ le, í yji í se Zuruzalem báy bawda suoriya.<sup>53</sup> Nam báy nam na i kaw bil \*hul kani Ngerewuru a í pisi ni.

† Fe ini ká Zezu a pieke na, ba Tem Law Pie.

# Z̄a

## Bay ká se tul ferì ká dō bil mbede ni key

Mbede key na kiε Zezu ba Bay Ngerewuru ká dō banɔ, be ká'a «ví yaa sùo zìj nzob, a daa puo zìj naari» (1.14). Báy fe dáa sanri ká ba fe ká kiε fe, báy ferì ká'a fere nzobri báy nzi-ε lem lem se tul fe sanjeri ndaw na, nzob dáa mbede key na, ha náa kóri mii, hɔrusuo Zezu báy bawda riŋ mgbaka na uru saa luo Ngerewuru. Ka kji fal ɔrɔ bie soro ká Zezu lo zìj led nduobal-eri ká bil suŋ ká i mgbáke ni, rɔɔ a baa bay se tul mgbaka ká i mgbá Zezu, vbiwri ká i vbi ni, huɔ be ká tul puu say huɔ, báy tji be saa luɔ huɔ.

Mbede key na dō bod báy taa Matiye, Marki, báy Luku. Z̄a na kji fal pedri ká Zezu dáa, kakalke le, ba hayri ká kuɔu zaɔ ká Zude báy Galele. Mbii, mase maapa, mase nzob kóri baɔuri, ká ba ferì ká Zibri kɔ ba vaa na, Zezu mbi a kiεke nzobri tusue bay ká se tul-e kji sùo-ε a baa mii: «Nzob ká kɔn mbii se ni le, ka vi luo-i a nzo mbii» (7.37). Rɔɔbay, ka baa mii: «Bi na, mi ba nzob kóri baɔu taa tusueke» (10.11).

Nzob dáa mbede key na, kji fal ferì key na riw bele bay haŋa ri kɔ mii, Zezu ba Krisi, Vu Ngerewuru, nzob ká Ngerewuru waa bay pie ni ví yaa nzobri na. Zadka i dáa law-ri bo tul-e le, i káw báy kumnun báy faa be.

## Máa bayri ká dō bil-e

Zezu ba Bay Ngerewuru: 1.1-18

Z̄a Batis báy titire led nduobal Zezuri: 1.19-51

Pedri ká Zezu dáa ká zaɔ ruɔ: 2-12

Bayri ká Zezu baa ha led nduobal-eri pola rɔɔ bay huka: 13-17

Kóko seke fe báy huɔ Zezu: 18-19

Tji Zezu saa luɔ huɔ báy nzobri ká'a tji tul-ri: 20-21

## Zezu Krisi ba Bay

**1** Pola ndaw rɔɔ bay haŋa ferì riw dō na, be ká i dí ni ba Bay na dō dɔɔ ro. Ka dō zìj Ngerewuru, a ba Ngerewuru. <sup>2</sup> Bay na dō zìj Ngerewuru báy tiika saw ferì hɔy. <sup>3</sup> Báy faa be na, Ngerewuru dáake ferì riw bele; fe ká'a dáa báy faa be ya na, mbjw tiya. <sup>4</sup> Be na, saw káw báy kumnun uru saa luo-ε. A káw báy kumnunke ku na ba zaɔ taŋa ká dáa ha nun nzobri mgbuɔa ká dí. <sup>5</sup> Zaɔ taŋake ku na hie banɔ ká bil suŋ tilo, le, suŋ tilo na yaa bay zaɔ taŋa na ya †.

<sup>6</sup> Ngerewuru pie led nzaaped be ká riŋ-ε ba Z̄a ††. <sup>7</sup> Leε, be na, ka vi ba nzob bay nasi zaɔ taŋa na, bay haŋa nzobri riw bele i laa bayke bo, i dáake law-ri bo tul bay zaɔ taŋake na. <sup>8</sup> Be Z̄a kji sùo-ε na, ka ba zaɔ taŋa ya, roo le, ka vi bay baa bay nasi zaɔ taŋa na. <sup>9</sup> Zaɔ taŋake ku na, ba zaɔ taŋa taa tusueke. Ka'a ví tusiri key a hie kaɔ kaɔ ká bil law nzobri riw bele.

<sup>10</sup> Be ká i dí ni ba Bay na, ka dō tusiri key. Ze Ngerewuru dáa tusirike na báy faa be hɔy kara, nzobri ká tusiri key na i tuu ni ya. <sup>11</sup> Ka vi saw puo be, le, nzobri yaa ni ba sùo-ri ya. <sup>12</sup> Roo le, bari riw bele ká i yaa ni i dáa law-ri bo tul-e na, ka ha ri faa bay haŋa ri vi ba vu Ngerewururi. <sup>13</sup> I vika ba vu Ngerewuru munu ká i mbonke nzob ya: báy faa sím ya ndaw, faa law hiiya

† *Ndáy bay haneri baa mii: «suŋ tilo na mba tul bay zaɔ taŋa na ya.»* †† *Ba Z̄a Batis.*

nzob ya ndaw, roo le, ba Ngerewuru kji ze ha mbona fieke na.

<sup>14</sup> Be ká i dí ni ba Bay na, ka ví yaa sùo zìj nzob a daa puo zìj naari. Law kere báy tusue bay mbaa bil law-ε gbay gbay. Buru na, buru kɔ riŋ díka be. Ba riŋ díka led mbjw hɔy kekkek ká uru saa luo Ngerewuru. <sup>15</sup> Z̄a baa nasi bay ká se tul-e mii: «I kɔ, ba nzob key ze mi baa bay be mii: “Nzob ká'a ví fal-i vuku na, ka mba mi pavbaɔ, bay ji le, ka dō pola dɔɔ ndaw rɔɔ, i mbónj mi báy.”»

<sup>16</sup> Naari riw bele na, Ngerewuru ha naari law kere be, ba fe samì ká kay tul kji tul kji ba pola pola. <sup>17</sup> Pola lew na, ka ha naari \*bol kusol báy faa \*Moyze. Roo le, timbede key na, ka ha naari law kere báy tusue bay báy faa Zezu \*Krisi. <sup>18</sup> Nzob mbjw mini kɔ Ngerewuru báy nun-ε ya. Roo le, be ká'a ba led mbjw hɔy kekkek, a ba Ngerewuru kji sùo-ε, a kaw lakun Bi-ε na ze dáa ha náa tũukeri ni.

## Z̄a Batis baa nasi bay Zezu

(Mat 3.1-12; Mrk 1.1-8; Luk 3.1-18)

<sup>19</sup> Nam mbjw munu, ngeredɔmay Zibri ká Zuruzalem pie nzob fe poyri báy \*Leviri ha ri se luo Z̄a bay vbika ni bay, bay kóko waa, be na ka ba ve le? <sup>20</sup> Zadka i se luo-ε na báyi le, ka gbir ya a yijra báy bay ta-taŋ ha ri mii: «Bi na, mi ba \*Krisi, nzob ká Ngerewuru waa bay pie ni ví yaa nzobri na ya ‡.»

<sup>21</sup> Lεε, i vbi ni na rɔbay mii «Mù ba nzob ve kɪ lε? Waa, mù ba \*Eli lε †?» Zaa yijra báy bay mii: «Ú-uu, m̀ ba be ya.» I yji í vbi ni na rɔbay mii: «A waa, mù ba nzob yaaŋa bay saa nzaa Ngerewuru ká Ngerewuru waa bayke na lε †?» Ka yijra báy bay ha ri mii: «Ba bi ya.»

<sup>22</sup> Ro, í vbi ni bay mii: «A key waa, mù ba nzob ve kɪ gbad lε woo? Mu yijra báy bayke hɔ buru vaa baa hɔ nzobri ká i pie buru na. A bo kɪ sùo-ɔ na waa, mù baa bay mina kɪ ze se tul-a na lε?» <sup>23</sup> Lεε, Zaa yijra báy bay ká Ezay nzob yaaŋa bay saa nzaa Ngerewuru baa pola lew na mii: «Bi na, m̀ ba be ká baa bay beleŋ ká bil law kɔr mii: “Í léke faa Ngerembay hɔ ni ka do sikda kparak kparak na †!”»

<sup>24</sup> Ká sakra nzob nzaapedri ká i pie ri ba luu Zaa na, Farizi hɔneri ká i do dí na, <sup>25</sup> i vbi ni bay key mii: «Munu ká mù ba Krisi ya ndaw, mú ba Eli ya ndaw, a mú ba nzob yaaŋa bay saa nzaa Ngerewuru ká buru giyan ni ya ndaw na waa, bay jɪ kɪ ndaw rɔɔ, mù daa tul nzobri nduo mbii lε?» <sup>26</sup> Lεε, Zaa yijra báy bay ha ri mii: «Bi na, mbii ze m̀ daa tul-ri nduo dí, roo lε, nzob mbɪw do sakra baari ku ká ì kɔ ni ya. <sup>27</sup> Be ká'a ví fal-i vuku na, ka kal tul-i pavbad. Sal dikɔn ká bal-ε hɔy kara, m̀ maa bay hina ya.»

<sup>28</sup> Fe niri riw bele key na kal ká Betani ká nzaa kporombii Zurdε ká fi kelu. Zade ku ze, Zaa daa tul nzobri nduo mbii ká dí.

### Zezu ba Vu Baɗu Ngerewuru

<sup>29</sup> Nzaaru kɪ na báyji lε, Zaa kɔ Zezu ká se vuku ba luu-ε na ro a baa mii: «Í kɔ, be key na ka ba \*Vu Baɗu Ngerewuru ká'a náa feyaa nzobri ká tusiri key na zu †. <sup>30</sup> Ba be na key ze, m̀ baa bay be pola mii, “nzob ká'a ví fal-i vuku na, ka kal tul-i pavbad, bay jɪ lε, ka do pola dɔd ndaw rɔɔ i mbón m̀ báy.” <sup>31</sup> Kpuru tji timbede key na, ka ba nzob ve kara, bi na m̀ kɔ ya. Roo lε, m̀ ví daa tul nzobri nduo mbii bay haŋa led Izarayelri túuke ni ba be ká Ngerewuru waa bay be na.»

<sup>32</sup> Zaa baa nasi bay ká se tul-e mii: «M̀ kɔ Tem Ngerewuru dí saa nulue munu ká bede pie a kaw tul-e kɔkɔ. <sup>33</sup> Ka ba nzob ve kara, m̀ kɔ ya báy, roo lε, Ngerewuru ká píe m̀ hɔ m̀ daa tul nzobri nduo mbii na baa hɔ m̀ mii: “Mu kóko Tem Ngerewuru dí a kaw tul nzob mbɪw. Ba be ze a daa nzobri nduo bil Tem Law Pie.” <sup>34</sup> Bi na, m̀ kɔ fekeri na báy nun-i, a mí baa nasi bayke ha ri mii: be na, ka ba Vu Ngerewuru.»

### Titire led nduobal Zezuri

<sup>35</sup> Nzaaru kɪ na, Zaa báy led nduobal-eri ká tul-ri sídɪ na, i do zad dol be ká pola na ku rɔbay. <sup>36</sup> Zadka'a mbi nun-ε a kɔ Zezu ká do kali na báyji lε, ka baa mii: «Í kɔ, be na ka ba \*Vu Baɗu Ngerewuru!» <sup>37</sup> Led nduobal Zari ká sídɪ na, i laa munu báyji lε, i uru í tɔŋ fal Zezu na.

<sup>38</sup> Zadka Zezu fere kóm a kɔ ri na báyji lε, ka vbi ri bay mii: «Haa jɪ ze ì nzaa lε?» Lεε, i yji í vbi ni bay mii: «Ra-bi,» (m̀rake baa mii gan tul-i), «M̀ naa zad haa lε?»

† Báy nzaa gerek lε, nzob key na ba Krisi, a báy nzaa eboro laa lε, ba Mesi. † Í kɪj Malasi 4.5-6; 3.23-24; Mat 11.14; 17.10-16. †† Í kɪj Kijna bol kusol ba sídike 18.15. † Ezay 40.3. †† Í kɪj Tji kele 12.1-28.

<sup>39</sup> Lεε, Zezu yijra báy bay ha ri mii: «Í vi lε, ì kóko báy.» Báyji lε, i se zɪŋ ni í kɔ zad nam be, a í kaw zɪŋ ni kpuru maa báy huu mgbaj ká taa korok.

<sup>40</sup> Led nduobal Zari ká i laa bay Zezu a í tɔŋ fal-ε na, nzob mbɪwke ba Andere, yu Simɔn Piyer. <sup>41</sup> Falε ku lε, Andere vaa zɪŋ yu-ε na a baa hɔ ni mii: «Buru zɪŋ \*Mesi, nzob ká Ngerewuru waa bay píe ni ví yaa nzobri na!» (M̀ra saw rinke lε, ba Krisi). <sup>42</sup> Lεε, ka su Simɔn na a séke ni luu Zezu. Zadka Zezu mbi nun-ε a kɔ ni na, ka baa mii: «Bo na, mù ba Simɔn vu Zaa, i dika mù ba Sefas †.» (M̀ra saw rinke lε, ba Piyer.)

<sup>43</sup> Nzaaru kɪ na báyji lε, Zezu hii bay séke ba kudu zad ká Galele, ze a vaa zɪŋ Filib a baa hɔ ni mii: «Mu se fal-i.» <sup>44</sup> (Filib na ba nzob ká Besayda, puo be báy Andere báy Simɔn Piyerri mbɪw hɔy.) <sup>45</sup> Lεε, Filib na vaa zɪŋ Nataniyel a baa hɔ ni mii: «Nzob ká \*Moyze baa bay se tul-e do bil \*mbede bol kusol ká \*nzob yaaŋa bayri saa nzaa Ngerewuru kara baa bay se tul-e ndaw na, buru zɪŋ ni ro! Ba Zezu, vu Zezeb ká puo ká Nazared.» <sup>46</sup> Báyji lε, Nataniyel baa hɔ ni mii: «Waa, fe kere a úru saa Nazared na ku ndaw zu lε?» Lεε, Filib yijra báy bay hɔ ni mii «Mu vi lε, mù kóko báy.»

<sup>47</sup> Zadka Zezu mbi nun-ε a kɔ Nataniyel ká vi ba luu-ε na báyji lε, ka baa bay se tul-e mii: «Í kɔ key, be na, ka ba led \*Izarayel taa tusueke, ká fe úla nun nzob mbɪw kara ti sùo-ε ya.» <sup>48</sup> Nataniyel na kaw yer a yji a vbi ni mii: «Daa mina ndaw rɔɔ mù tuu m̀ taŋ mini key lε?» Lεε, Zezu yijra báy bay hɔ ni mii: «M̀ kɔ mù dɔd báy káw bo ká saw puu nzum ku hɔy rɔɔ, Filib dí mù báy.» <sup>49</sup> Báyji lε, Nataniyel baa hɔ ni mii: «Mbay, bo na mù ba Vu Ngerewuru a mú ba mbay led Izarayelri!» <sup>50</sup> Zezu yijra báy bay hɔ ni mii: «M̀ daa law-a bo tul-i bay kóko ká m̀ kɔ mù ká saw puu nzum ku na lε? M̀ kóko fe kereri ngji bamba tasiri kal taa be ni key na báy.» <sup>51</sup> Lεε, ka baa na rɔbay mii: «M̀ baa ha ri ta-taŋ ba tusue kɪ: ì kóko nulue mgbuda bolon hɔ led nzaaped Ngerewururi hɪlke ba luu-ε, í dírake vi luu-i bi \*Vu Nzob na †.»

### Zezu se zad yaaŋa kɪ ká Kana

**2** Falε ká ndeke dí nam sayke na, nam suoriya yaaŋa kɪ do bil ngerepuo ká Kana ká kudu zad ká Galele. Maa Zezu do zadε ku ndaw, <sup>2</sup> lε, i dí Zezu báy led nduobal-eri ba zad yaaŋa kɪke na ku ndaw pi. <sup>3</sup> Báyji lε, him puo nzobri †, lε, maa Zezu ví baa hɔ ni mii: «Him na ti mbaa ro.» <sup>4</sup> Roo lε, ka yijra báy bay hɔ ni mii: «Maa, waa ba bo ndaw rɔɔ, mù kíe m̀ fe ká m̀ daa lε woo? Nam bi na tɔŋ rɔbay.» <sup>5</sup> Báyji lε, mi-ε na yji a baa hɔ nzob daa pedri mii: «Fe ká'a baa ha ri na, ì daa.»

<sup>6</sup> Zade ku na durari ká i daa báy tisaw ba yie zuo dí; ba durari ká Zibri daa mbii zuo dí bay wáake sùo-ri \*taŋ kad kad munu ká ba fe saw puo bari. Bil durake mbɪw lε, maa tɔy mbii sídɪ ya lε, sayri munu. <sup>7</sup> Ro, Zezu

†† Báy nzaa aramri lε, ba Sefas, a báy nzaa gerek laa lε, ba Piyer. Zadka Zezu hɔ rin fie key na hɔ Simɔn na, ka hɔ ni ped kɪ bod ro ze bay daa. ††† Í kɪj Tiika saw fe 28.10-22. ††† Ba him ká yɪŋ ya ká Zibri nɔɔ ká nzaa fe sym banguu.

baa ha nzoob daa pedri na mii: «I dan mbii mbaa durari na key.» Ze, i dan mbii na ha ni mbaa di dɔɔɔɔ dɔɔɔɔ.<sup>89</sup> Fale ku le, Zezu yi a baa ha ri mii: «I vi kaa mbii key na i seke ha nzoob mbika tul ped nam suoriya na.» Lee, i kaa mbii ka fere suo-e ba him na i seke ha ni. Be na, ka ko zad ka uru saa di ya, roo le, nzoob daa pedri ka i kaa mbiike na ma, i ko. Zadka nzoob mbika tul ped nam suoriya na lie mbii ka fere suo-e na bayji le, ka kaw yer, a di wara nzoob may na<sup>10</sup> a baa ha ni mii: «Mara sawke ka ba tusue le, i ha ha him ka ndad bamba na ha nzoobri nzo maa ri gulay gulay pola ndaw roo, i ha ri hay ka raa ya na bay. Roo le, him ka ndad bamba tasiri na, bo mu ko do kpuru tji timbede key!»

<sup>11</sup> Be ze ba fe saŋ ka Zezu daa titire dekre ka Kana ka kudu zad ka Galele. Ka kie ri ha ri ko riŋ dika be, ze led nduobal-eri daake law-ri bo tul-e.<sup>12</sup> Fale ku le, ka se ngerɛpuo ka Kapernayum bay mi-e, yu-eri ndaw, roo led nduobal-eri ndaw a i kaw di nam haneri munu.

### Zezu nii nzoob dab fe hieri ka hul kani Ngerɛwuru (Mat 21.12-13; Mrk 11.15-17; Luk 19.45-46)

<sup>13</sup> Munu ka \*nam suoriya Zibri ka ba \*nam suoriya tji saa bil koy ton di ya deb na, Zezu uru a se ngerɛpuo Zuruzalem.<sup>14</sup> Zadka'a ri a se bil mban ka \*hul kani Ngerɛwuru do di na, ka ziŋ nzoobri ka i do bay ndayri ka bay hi-hie ndaw, baduri ndaw, roo bederi ndaw. Ka ziŋ nzoobri ka i ba nzoob kyu ki vu lariri ka nzaa tutakra bari na kara ndaw pi.

<sup>15</sup> Bayji le, Zezu daa ndoy don bay sal, a nieke ri bay badu bari bay ndayri na riw bele zuo fal hul kani Ngerɛwuru. Ka mii vu lari nzoob kyu ki lariri na, a kira tutakra bari na zuo siri.<sup>16</sup> Ka yi a baa ha nzoob dab bederi na mii: «I faa fe baari na i tji ke tji ka zad ni key ba kele! I daa hul Ba na ba hul fe hie ya!»<sup>17</sup> Zadka led nduobal-eri ko munu na bayji le, i ker se tul bay ka i daa do bil mbede Ngerɛwuru ka baa mii, «Kon hul bo na daa mi lok lok †.»

<sup>18</sup> Bayji le, ngerɛ Zibri vbi ni bay mii: «Fe saŋ ji ndaw roo, mu daa bay kieke buru mii, Ngerɛwuru ha mu faa bay daa fe mini key na le?»<sup>19</sup> Lee, Zezu yiŋra bay bay ha ri mii: «Zadka i nduku hul kani ni key le, nam say le, mi ura ba ki.»<sup>20</sup> Lee, ngerɛ Zibri yiŋra bay bay ha ni mii: «Uwaa, hul ka buru daa mbiimbam sin niŋ pɛɛ yie ndaw roo, o key le, bo mu baa mii, nam say hoy le, mu ura ba ki kele?»<sup>21</sup> Tusueke le, hul kani ka Zezu baa bayke na, ka baa se tul suo-e ka'a huka a daa nam say le, a tji saa lu huɔ.<sup>22</sup> Fale ka Zezu tji saa lu huɔ a kaw bay kumnun na, led nduobal-eri ker se tul baykeri ka'a baa ha ri na, a i daa law-ri bo tul bay ka do bil mbede Ngerɛwuru, bay bay ka tji saa nzaa Zezu na ndaw.

### Zezu ko bil law nzoobri riw bele

<sup>23</sup> Zadka Zezu do Zuruzalem bay daa \*nam suoriya tji saa bil koy na bayji le, bil namkeri ku na, nzoobri ngji bamba daa law-ri bo tul-e bay tul fe saŋri ka'a daa.

<sup>24</sup> Roo le, Zezu daa law-e bo tul-ri ya, bay ji le, ka ko ker

bay bari riw bele.<sup>25</sup> Ka se sie nzoob ka bay haŋa ni ka ti na saw feri ka tul nzoobri ha ni ya. Be ki suo-e na, ka ko fe ka do bil law nzoobri ka nziya na ngid bele.

### Zezu bay Nikodem

**3** Nzoob mbijw munu ka sakra \*Fariziri riŋ-e ba Nikodem a ba ngeredomay Zibri.<sup>2</sup> Ka vi luo Zezu ba saŋ a baa ha ni mii: «Mbay, buru ko le, ba Ngerɛwuru ki ze pie mu bay haŋa mu ba nzoob fere buru fe, bay ji le, fe saŋri ka mu daa na, nzoob ka Ngerɛwuru sad ziŋ ni ya le, ka ti maa bay daa ya.»<sup>3</sup> Lee, Zezu yiŋra bay bay ha ni mii: «Mi baa ha mu ta-taŋ ba tusue ki: zadka i mbon nzoob ba ki ya le †, nzoobke ku na ti maa bay doko sakra nzoobri ka Ngerɛwuru re mbay ka tul-ri na ya.»

<sup>4</sup> Bayji le, Nikodem na yi a vbi ni bay mii: «Waa, nzoob di taw do ro key le, a daa mina ndaw roo a yi ha ri mbon ni ba ki le? Waa, nzoob a maa bay yi a ri bil mi-e ha ri mbon ni ba sidi ro bay le?»<sup>5</sup> Lee, Zezu yiŋra bay bay ha ni mii: «Mi baa ha mu ta-taŋ ba tusue ki: zadka, i mbon nzoob bay faa mbii bay Tem Ngerɛwuru ya le †, nzoobke ku na ti maa bay doko sakra nzoobri ka Ngerɛwuru re mbay ka tul-ri na ya.<sup>6</sup> Nzoob ka i mbon ni bay faa naysuo le, ka do ba naysuo, a nzoob ka i mbon ni bay faa Tem laa le, ba Tem Ngerɛwuru ki ze ha ni kaw bay kumnun.<sup>7</sup> Bay ka mi baa ha mu mii, do nun haŋa ri mbon ri ba ki na, ndad bay haŋa mu kaw yer ka di ya.<sup>8</sup> I ko, zuo kuu munu ka law-e hii, le, mu laa gire, roo le, mu ko zad ka uru saa di ya ndaw, zad ka se ba badi ya ndaw pi. Ze mbona taa Tem Ngerɛwuru ka mbon nzoob na kara, do faa mbijw munu ndaw.»

<sup>9</sup> Bayji le, Nikodem baa ha ni mii: «Feke ku na a doko mina zu le?»<sup>10</sup> Lee, Zezu yiŋra bay bay ha ni mii: «Bo ka mu ba nzoob fere fe ka riŋ-a mgba bamba ka tusiri \*Izarayel na waa, mu ko saw feri na key ya le?»<sup>11</sup> Mi baa ha mu ta-taŋ ba tusue ki: buru baa bay feri ka buru ko ta-taŋ na ha ri, a buru baa nasi bay fe ka buru ko bay nun buru, roo le, i hii bay gaaŋa nasi bay buru na ya.<sup>12</sup> Zadka i daa law-ri bo tul feri ka do tusiri key ka mi baa bayke ha ri na ya waa, i daa mina ndaw roo bay daa law-ri bo tul feri ka nulue ka mi baa bayke ha ri na le?»<sup>13</sup> Nzoob mbijw mini kara uru ka tusiri key a se nulue a ko saw feri ka di ya bay. Ba bi \*Vu Nzoob huo-i ka mi uru saa nulue mi vi tusiri key, a mi maa bay tina saw feri ha ri laa.<sup>14</sup> Pola lew na \*Moyze zuo fe ba soya a siŋ mbanra puu a ura ni do siya ka bil law ko †. Do faa mbijw munu ndaw, bi Vu Nzoob na i siŋ mi i ura mi do siya<sup>15</sup> bay haŋa nzoob ha ha ka daa law-e bo tul-i le, ka kaw bay kumnun ka do banɔɔ.<sup>16</sup> I ko, Ngerɛwuru hii nzoobri ka tusiri key ngji bamba, a ha Vi-e ka ba led mbijw hoy keklek, bay haŋa bo nzoob ha ha ka daa law-e bo tul-e le, ka ti bie ya, roo le, a kaw bay kumnun ka do banɔɔ na.<sup>17</sup> Tusueke le, Ngerɛwuru pie Vi-e vi tusiri key bay daa bay bo tul nzoobri ya, roo le, bay haŋa nzoobri ya suo-ri bay faa be.<sup>18</sup> Nzoob ka daa law-e bo

† † «Mbona ka bay faa Tem.» Bay nzaa gerek le, maa bay ba sidi ze do di: mbon nzoob ba ki, mase, mbona taa haŋa ka uru saa nulue.

‡ I ki Ezekiyel 36.25-27. †† I ki Ruo bari 2.4-9.

† Simri 69.10.

tul-e le, bay ti tul-e mbäa. A nzob ká daa law-ε bo tul-e ya laa le, bay do tul-e banɔɔ, bay ji le, ka daa law-ε bo tul Vu Ngerewuru ká ba led mbijw kekkek na ya. <sup>19</sup> Faa dáa bayke na ze do key: zad taɔa vi tusiri key, roo le, nzobri hii sun tilo a í tun zad taɔa na ngeren, bay ji le, ped dáa bari ndaya. <sup>20</sup> Nzob ha ha ká daa fe ká ndaya na, ka im zad taɔa na im a duu ni duu, bay ji le, ka daa hie bay ped dáa ndaya beri na a tji a do zad hie gbari gbari. <sup>21</sup> Roo le, nzob ká daa fe báy faa tusue bay na, ka vi zad taɔa bay haɔa nzobri ko ta-taɔ mii, ped dáa beri na, ba fe káa zúke zin Ngerewuru.»

### Zaa Batis baa nasi bay

<sup>22</sup> Fale ku le, Zezu báy led nduobal-eri uru í se ba zad kɔ ká kudu zad ká Zude a kaw di zin ri nam maa fe, a daa tul nzobri nduo mbii. <sup>23</sup> Zaa kara do dáa tul nzobri nduo mbii ká Enon; zad ku na do di ya báy Salim, ba zad ká mbiiri ngji bamba do di. Ruo nzobri vi luo-ε, le, ka daa tul-ri nduo mbii. <sup>24</sup> Ká bil sewke ku na, i mgba Zaa naa hul sal ya báy.

<sup>25</sup> Báyi le, led nduobal Zaa haneri tii saw máy bay zin Zib mbijw munu se tul wáa sùo ká ba fe saw puo bari na. <sup>26</sup> Ro, í se luo Zaa a í baa ha ni mii: «Mbay, nzob ká do zin mù ká nzaa kporombii Zurdε ká fi kelu ká mù baa nasi bay be ha buru na, timbede key na, ka daa tul nzobri nduo mbii ha nzobri riw bele se ba luo-ε.»

<sup>27</sup> Báyi le, Zaa yi a baa ha ri mii: «Zadka Ngerewuru ha fe ha nzob ya le, nzob mbijw mini kara maa bay zin ya.

<sup>28</sup> Bi na, mi ba \*Krisi ya, roo le, mi ba nzob ká Ngerewuru pie mi vi pola ha ni. Baari kɔ sùo-ri na, i maa bay baa nasi bay ká mi baa na. <sup>29</sup> Í ko, wãra nzob máy na, máy be do bay tul-e. Roo le, nzob buo nzob máy na, do di ya ká lakun-ε bay láa ni ndaw, a do báy bawda suoriya bay láa kusol nzob máy na. Bi na, mi do munu ba nzob buo nzob máy na. Zadka ruo nzobri se fal Zezu na, suoriya mbaa bil law-i gbay gbay. <sup>30</sup> Ndad bay haɔa riɔ-ε ka mgba ba pola pola, a bi laa le, mi yi ba fal. <sup>31</sup> Be ká uru saa nulue na ka kaw tul feri riw bele. Nzob ká uru saa tusiri key na, ka ba taa tusiri a baa bay feri káa ko ká tusiri key. A nzob ká uru saa nulue a vi laa le, [ka kaw tul feri riw bele,] <sup>32</sup> a baa nasi bay fe káa ko báy nun-ε ndaw, a laa báy suk-e ndaw pi. Roo le, nzobri riw bele ya nasi bay be na ya. <sup>33</sup> A roo le, nzob ká ya nasi bay be na, ka hii bayke do di mii, Ngerewuru baa tusue bay na kɔ. <sup>34</sup> Tusueke le, nzob ká Ngerewuru pie ni na, ka nday bol nzaa Ngerewuru, bay ji le, Ngerewuru ha Tem be mbaa bil law-ε gbay gbay. <sup>35</sup> Bãa naari na, hii Vi-e a pɔɔ faa dáa feri riw bele zuo nduo-ε. <sup>36</sup> Nzob ká daa law-ε bo tul Vi-eke na le, ka kaw báy kumnun ká do banɔɔ. A nzob ká daa vu mbom bo tul-e ya le, ka ti káw báy kumnunke na ya, roo le, here Ngerewuru do tul-e banɔɔ.»

### Zezu báy máy ká Samari

**4** <sup>1-3</sup> \*Fariziri laa mii, Zezu daa ha nzobri vi ba led nduobal-eri, a daa nzobri nduo mbii mba Zaa. (Tusueke le, Zezu kɔ sùo-ε daa tul nzobri nduo mbii ya,

roo le, led nduobal-eri ze daa tul nzobri nduo mbii.) Zadka Zezu laa mii, soro feri káa daa na todo bo suku Fariziri na báyi le, ka uru ká kudu zad ká Zude a zɔl, a yi ba kudu zad ká Galele.

<sup>4</sup> Roo le, ká bay haɔa ni se kudu zad ká Galele na, a ká báy faa ká bo kudu zad ká Samari. <sup>5</sup> Báyi le, ka tji puo mbijw ká riɔ-ε ba Sikar ká do di ya deb báy wáa ká bulu bari \*Zakob ha vi-e Zezeb ká pola lew na †. <sup>6-8</sup> Ká zad ku na, luo mbii ká Zakob tie pola lew na do di. Munu ká Zezu haɔa a tãa bamba na báyi le, ka tãa a kaw nzaa luo mbii na. A led nduobal-eri laa le, i se ba bil puo bay hie fe sum. Be nu ku le, maa báy sie ká do law tul ro zu.

Báyi le, máy mbijw munu ká kudu zad ká Samari na vi bay dán mbii. Leε, Zezu baa ha ni mii: «Máý, ha mi mbii mi nzo.» <sup>9</sup> Báyi le, máy na do yer a yiɔra báy bay ha ni mii: «Daa mina ko bo ká mù ba Zib le, mù gɔɔ ni mbii bay nzo, bi ká mi ba máy ká Samari na le wool!» (Ka baa munu, bay ji le, Zibri báy \*nzobri ká Samari na zuo kɔ bari tiya.) <sup>10</sup> Leε, Zezu yiɔra báy bay ha ni mii: «Zadka mù ko fe law kere ká Ngerewuru mgba zin nzobri, a mú tuu nzob ká gɔɔ mù mbii nzo ko na le, bo kɔ sùo-ε ze mù gɔɔ ni mbii na pola, le, a haɔa mù mbii ká uo yaw yaw ká bay haɔa mù káwke báy kumnun ká do banɔɔ na.»

<sup>11</sup> Báyi le, máy na yi a vbi ni mii: «Mbay, luo mbii le di bamba, a bo le, mù ti báy fe dán mbii ya; wãa, mù dáa mina ndaw ko bay zin mbii ni key ká uo yaw yaw na bay nzo ko le? <sup>12</sup> Luo mbii key na bulu buru Zakob ze ha buru. Ba luu mbii ká be kɔ ka nzo, báy vi-eri báy fe hol beri kara ndaw pi. Wãa, bo na mù mba tul bulu buru Zakob na le woo?»

<sup>13</sup> Báyi le, Zezu yiɔra báy bay ha ni mii: «Nzob ha ha ká nzo mbii ká luu mbii key na le, kon mbii kɔ a seke ni báy. <sup>14</sup> Roo le, nzob ká nzo mbii ká mi haɔa ni na le, kon mbii kɔ ti seke ni mbãa mgban, bay ji le, mbii ká mi haɔa ni na, a doko munu ba mbii ká uo suu suu ká bil law-ε bay haɔa ni káwke báy kumnun káa doko banɔɔ na.»

<sup>15</sup> Leε, máy na baa ha Zezu mii: «Mbay, ze bo munu zu le, mu ha mi mbiike na bay haɔa kon mbii kɔ ka se mi mbãa ndaw, a mí se sie yi vi zad ni key bay dán mbii kɔ na mbãa ndaw pi.»

<sup>16</sup> Zezu yi a baa ha ni mii: «Mu se mú vãa di wãra bo, a bo báy kɔ, í yi í vi.» <sup>17</sup> Leε, máy na yiɔra báy bay ha ni mii: «Mi ti báy wãra ya.» Leε, Zezu baa ha ni mii: «Bay bo do báy zadε. Wãra bo tiya munu ká mù baa, <sup>18</sup> roo le, mù ya wãra zad ndebe, a haɔa ká mù káwke timbede key kara, ba wãra bo ya ndaw. Bo na, mù baa sùo bay kɔ ze ha mi.»

<sup>19</sup> Báyi le, máy na yiɔra báy bay ha ni mii: «Mbay, mi ko le, mù ba nzob yaɔa bay saa nzaa Ngerewuru.

<sup>20</sup> Bulu bururi na, i ruo Ngerewuru ká tul kuo ká kudu zad ká Samari key ††, roo le, baari Zibri kɔ i gede mii, zad ká bay ruo Ngerewuru ká di na ba Zuruzalem.»

† Í kɔ Tiika saw fe 33.19. †† Nzobri ká tusiri Samari na, i daa hul do tul kuo ká riɔ-ε ba Garizim na, do ko zad ká tusiri Samari, bay ji le, Zibri nii ri ká sakra bari.



<sup>21</sup> Báyji le, Zezu yjijra báy bay ha ni mii: «Máý, mu daa law-a ka bo tul bay ká mí báa ha mù key. Nam ká'a ví vuku na, zad rúo Bãa Ngerewuru a doko ba kị-kii; nzob ti séke síe séke tul kuo key ya ndaw, ká Zuruzalem ya ndaw pi. <sup>22</sup> Baari nzobri ká kudu zad ká Samari na, nzob ká ì ruo ni na ì kó sawke tañ ya †. A buru Zibri laa le, nzob ká buru ruo ni na, buru kó sawke ta-tañ, bay ji le, pam na vi báy faa Zibri. <sup>23</sup> A le, nam a ví vuku, ze namke na vi ro, ká nzob rúo Bãa taa tusuekeri na, i rúo ni báy faa Tem ndaw, báy faa tusue bay ndaw pi. Nzobri ká i ruo ni mini key na ze ka hii. <sup>24</sup> Ngerewuru na ba Tem, a le, nzobri ká i ruo ni na, ka hii bay haña ri rúo ni báy faa Tem ndaw, báy faa tusue bay ndaw pi.»

<sup>25</sup> Báyji le, máý na baa ha ni mii: «Mì kó le, nzob ká Ngerewuru waa bay píe ni ví yaa nzobri, be ká i dí ni ba \*Krisi na a vika. Zadka'a vi le, ka'a tína saw feri \*tañ kad kad riw bele ka naari.» <sup>26</sup> LEE, Zezu yjijra báy bay ha ni mii: «Ba bi kị ze mì do báa bay zinj mù key.»

<sup>27</sup> Ká zadé ku na, led nduobal-eri ví zinj ni, le, tuku ri ha ri kaw yer bay tul máý ká Samari ká'a do báa bay zinj ni na ku. Be nu ku hcy kara, nzob mbjw ká sakra bari ká'a maa bay vbika ni bay mii, fe ji ze beri vbi, mase bay ji kị rɔɔ beri baa zinj máý na ku kara, tiya ndaw. <sup>28</sup> Báyji le, máý na pɔɔ tinay mbii be na bo nzaa luɔ mbii, a yji a se bil puɔ a vaa baa ha nzobri mii: <sup>29</sup> «Ì ví í kó ledban ká kị fal fe dáa biri riw bele ká mí daa ká pola lew key na zinj mì. Waa, a bá Krisi, nzob ká Ngerewuru waa bay píe ni ví yaa nzobri na zu le woo?» <sup>30</sup> LEE, nzobri tji ká bil puɔ yir a í se ba luɔ Zezu na.

<sup>31</sup> Saw síeke ku na led nduobal-eri kod ni mii: «Mbay, mu sɔ fe!» <sup>32</sup> Roo le, ka yjijra báy bay ha ri mii: «Fe sɔm bi do dí ku ká bay haña mì sɔ, roo le, baari na ì kó fe sɔmke ya.» <sup>33</sup> Báyji le, led nduobal-eri vbi kị bay ba lie ba lew mii: «A ku waa, nzob hañe vi báy fe sɔm ha ni sɔ le woo?» <sup>34</sup> LEE, Zezu ba ha ri mii: «Fe sɔm bi na ba dáa law hiiya nzob ká píe mì, a mí daa ped ká'a pɔɔ zuo nduo-i na ha ni ɔ báy zadé. <sup>35</sup> Baari na ì baa mii: "Few niñ ndaw rɔɔ, a bá few vbie fe pay báy." A bi le, mì baa ha ri: ì mbi nun-rì í kó wáari ká do ku. Para fe paykeri ngɔɔ riw bele, a do dí ya bay vbie ro! Do faa mbjw munu ba nzobri ká i do dí ya bay dáa law-rì bo tul-i.»

<sup>36</sup> Nzob ká vbie fe pay na, ka zinj fe tunduo-ε ro; ka mbjw fe paykeri ká ba nzobri na, bay haña ri káw báy kumnun ká do banɔ na. Be mini ze, nzob ká ru fe, báy nzob ká vbie fe pay na, i daa suoriya zinj kị mbjw hcy, <sup>37</sup> bay ji le, sim bay báa nzobri ká baa mii, "nzob mbjw ru fe, a nzob kị laa le, vbi-vbieke" na ba tusue bay na kị. <sup>38</sup> Mì píe rì ha rì vbie fe pay ká zad ká ì ru fe ká dí ya. Nzob kịri ze i ru fe, rɔɔ baari na ì vbie fe pay bari na báy.»

<sup>39</sup> Nzobri ngjji bamba ká bil kudu zad ká Samari na, i daa law-ri bo tul Zezu bay tul bay ká máý na baa ha ri mii: «Ka kị fal fe dáa biri ká pola lew riw bele ha mì na.» <sup>40</sup> Sawke mini ze, zadka nzobkeri ku vi luɔ Zezu na, i kod ni bay haña ni ka káw zinj ri. Ze, Zezu kaw zinj

ri nam sídì. <sup>41</sup> Nzobri ngjji bamba tasiri i daa law-ri bo tul-e bay tul bay ká'a baa ha ri na. <sup>42</sup> I baa ha máý na mii: «Timbedé key na, buru daa law buru bo tul Zezu bay tul bayri ká mù kị ha buru hcy ya, roo le, ba fe ká buru laa báy suku buru kị, a búru kó ta-tañ mii, ba be na kị ze ka ba Nzob Yaaña Nzobri ká tusiri key.»

<sup>43</sup> Zadka Zezu daa nam sídì zinj ri ká zadé ku na, ka uru a se ba puo be ká kudu zad ká Galele. <sup>44</sup> Tusueke le, Zezu baa ta-tañ sùo-ε kị mii, nzob yaaña bay saa nzaa Ngerewuru na, i daa mbay bo tul-e ká tusiri be ya. <sup>45</sup> Roo le, zadka'a tji kudu zad ká Galele na, nzobkeri yaa ni báy kere, bay ji le, bari kara i se zad \*nam suoriya tji saa bil koy ká Zuruzalem na ndaw, a í kó fe sanri riw bele ká Zezu daa ká dí na.

### Zezu vaa vu ngeredɔmɔy

<sup>46</sup> Zezu báy led nduobal-eri i yji ba kị í se Kana ká do kudu zad ká Galele ká'a fere mbii ha ni vi ba him ká dí na. Ká zadé ku na, ngeredɔmɔy mbjw do dí ká sùo vi-e se ni naa puo ká Kapernayum. <sup>47</sup> Zadka'a laa mii Zezu vi saa kudu zad ká Zude a do kudu zad ká Galele na báyji le, ka se luɔ-ε a kod ni bay haña ni ka se a vaa vaa vi-e ká do dí ya bay huka na. <sup>48</sup> LEE, Zezu baa ha ni mii: «Zadka ì kó fe sanri báy feri ká ndad kóko ya le, ì ti dáa law-rì bo tul-i ya.» <sup>49</sup> Báyji le, ngeredɔmɔy na yjijra báy bay ha ni mii: «Mbay, kód nguo hcy mu se puo bi ba vaa ká vu-i na a huka.» <sup>50</sup> LEE, Zezu baa ha ni mii: «Mu zól mú se puo; vu-ɔ na vaa ro.» Ngeredɔmɔy na daa law-ε bo tul bay ká Zezu baa ha ni na a zól faa puɔ.

<sup>51</sup> Zadka'a se faa kób rɔɔ bay na báyji le, nzob ped beri i suo nun-ε í baa ha ni mii: «Vu-ɔ na vaa báy kere!»

<sup>52</sup> Báyji le, ngeredɔmɔy na vbi ri bay mii: «Maa báy saw síe mina ndaw rɔɔ led na vaa ku le?» LEE, i yjijra báy bay ha ni mii: «Lie ku na, maa báy síe ká fere sùo-ε, ze sùo zaña be na ʒke.» <sup>53</sup> LEE, bi-ε kó ro, ba saw síeke ká Zezu baa ha ni mii, vu-ɔ na vaa ro na zu. Báyji le, be báy nzob ini beri riw bele na, i daa law-ri bo tul Zezu. <sup>54</sup> Be ze ba fe san ndeke dí ba sídike ká Zezu daa ká fal yji be saa kudu zad ká Zude, a vi kudu zad ká Galele na.

### Zezu vaa nzob ká sùo-ε hu wũ

**5** Fal feri ku na, Zibri daa nam suoriya bari, le, Zezu uru a se ba ngerepuo Zuruzalem na rɔɔ bay. <sup>2</sup> Ká Zuruzalem na, faa kòko mbjw ba faa kál baduri do dí. Di ya báy faake ku na, daña do dí ká i mbuo fe í puɔ ba tem zad ndebe do dí. Riñ zadke ku na i dí báy nzaa eboro ba *Betesda*<sup>††</sup>. <sup>3</sup> Temri ká i puɔ do lakun mbiike ku na, nzob semri ngjji bamba tasiri i naa dí rad rad; nzob rɔwri ndaw, nzob kpederi ndaw, rɔɔ nzobri ká sùo-ri hu wũ ndaw pi. [Bari na, i naa í giyañ mbii ká'a lán, <sup>4</sup> bay ji le, bil nam hañeri ku na, led nzaaped taa Ngerembay di a ví do bil mbii na a lan. LEE, nzob sem ká dí titire dekɔ, a do bil mbii ká lan ku na le, semke na do mina mina hcy kara, suo nzobke na a vaa báy kere.]

† Nzobri ká tusiri Samari na, mbederi riw bele ká i daa ká fal Moyze na, i tun bayke ngereñ. Be mini ze, faa ká bay haña ri tũuke Ngerewuru ba pola munu ká Zibri na, tiya.

<sup>5</sup> Nzob mbijw ká dí ku na, sùo-ε se ni naa dí daa mbi-imbam síŋ say p̄are t̄oŋ sídì ro. <sup>6</sup> Zadka Zezu mbi nun-ε ka'a k̄o ni naa sem bole dí bamba na báyii lé, ka vbi ni mii: «W̄aa, mù hii bay haŋa sùo-ɔ vaa lé?» <sup>7</sup> Nzob sem na yijra báyy bay h̄a ni mii: «Mbay, zadka mbii na laŋ lé, nzob mbijw ká bay mbika mì a dáa mì nduo dí na tiya. Zadka mì nzaa faa bay séke dí lé, nzob k̄i ví kuŋ pol-i gbad a do dí pola d̄oŋ h̄a mì.» <sup>8</sup> Báyyi lé, Zezu baa h̄a ni mii: «Úru siya mú mbi hii bo a mú se-sed!» <sup>9</sup> Ká zadé ku h̄oy lé, sùo ledban na vaa ni kiyaw kiyaw, a mbi hii be a se-sed.

Feke ku na kal ká síe nam mgbaka t̄aram Zibri.

<sup>10</sup> Báyyi lé, ngered̄m̄ay Zibri baa h̄a nzob ká sùo-ε vaa ni na mii: «Vuri key na ba nam mgbaka t̄aram ká nzob daa ped ya. Bol kusol buru na h̄a faa ká bay haŋa nzob sob hii ká bil nam key na ya.» <sup>11</sup> Lεε, ka yijra báyy bay ha ri mii: «Nzob ká vaa mì key na baa h̄a mì mii: “Mbi hii bo mú se-sed.”» <sup>12</sup> Báyyi lé, i vbi ni mii: «A w̄aa nzob ve k̄i ze baa h̄a mù lé?» <sup>13</sup> Roo lé, nzob ká h̄a sùo-ε vaa ni na, ba nzob ve kara ka k̄o ya, bay j̄i lé, Zezu zee rik ká sakra ruo nzobri ká i do zadé na.

<sup>14</sup> Fale ku báyyi lé, Zezu ȳj a z̄iŋ nzob ká sùo-ε vaa ni na ká bil \*hul k̄ani Ngerewyru a baa h̄a ni mii: «Mu laa, timbedé key na mù vaa kiyaw kiyaw ro. Roo lé, mu daa feyaa na mb̄aa. Munu ya lé, fe ká ndaya kal tul-e taa h̄ay key na a dáa mù báyy.»

<sup>15</sup> Báyyi lé, ledban na zol a v̄aa baa h̄a bari ká i ba ngered̄m̄ay Zibri na mii, ba Zezu ze vaa beri. <sup>16</sup> Sawke mini ze, ngered̄m̄ay Zibri daa nun-ri bo tul Zezu ler ler, bay j̄i lé, ka daa fe niri key na ká síe nam mgbaka t̄aram bari. <sup>17</sup> Ro, Zezu yijra báyy bay ha ri mii: «B̄aa Ngerewyru daa ped ba pola pola k̄pyru t̄ji timbedé key r̄obay, a bi kara mì do dáa ped.» <sup>18</sup> Bay tul bayke na ku ze ngered̄m̄ay Zibri nz̄arake ni mba taa pola na ku r̄obay bay ika ni. I hii bay ika ni bay tul \*bol kusol \*nam mgbaka t̄aram Zibri ká'a tuŋ na ku h̄oy ya, roo lé, ka ȳj a baa mii, Ngerewyru ba B̄aa beri, be ze a mgba sùo-ε a líeke ni.

### Vu Ngerewyru daa fe ká Bi-ε hii

<sup>19</sup> Báyyi lé, Zezu mbi bay a baa ha ri mii: «Mì baa ha ri ta-taŋ ba tusue k̄i: led na maa dáa fe mbijw báyy tul-e be k̄i sùo-ε ya. Fe ká Bi-ε daa na nd̄aw r̄oŋ, ka daa báyy. Feri riw bele ká Bi-ε daa na, be na kara daa faa mbijw munu nd̄aw. <sup>20</sup> Ì k̄o, B̄aa led na k̄o Vi-e ba nzob nun-ε, a kie ni ferri riw bele ká'a daa sùo-ε k̄i. Ka'a kie ni pedri ká bay dáa r̄obay mba h̄ay ká i k̄o key na, lé, ì káw yer. <sup>21</sup> Munu ká B̄aa tina nzobri saa luu hud a ha ri kaw báyy kumnun na, Vi-e kara h̄a kumnun h̄a nzobri ká'a hii faa mbijw munu nd̄aw. <sup>22</sup> R̄obay, B̄aa Ngerewyru na kuŋ bay bo tul nzob mbijw ya, roo lé, ka p̄oŋ pedke zuo nduo Vi-e bay haŋa ni ka k̄uŋke bay ka bo tul nzob, <sup>23</sup> bay haŋa nzobri riw bele i daa mbay ka bo tul Vi-e na munu ká i dáake mbay bo tul Bi-ε na. Nzob ká daa mbay bo tul Vi-e na ya lé, ka daa mbay bo tul Bi-ε ká pie ni na ya nd̄aw.

<sup>24</sup> «Mì baa ha ri ta-taŋ ba tusue k̄i: nzob ká laa bay bi, a daa law-ε bo tul nzob ká pie mì lé, ka do báyy kumnun

ká do ban̄guo na. Nzobke ku na i ti dáa bay bo tul-e ya, roo lé, ka kal nzaa hud na ro a kaw báyy kumnun.

<sup>25</sup> «Mì baa ha ri ta-taŋ ba tusue k̄i: nam a ví vuku, ze namke na ví ro, ká hudri láa kusol Vu Ngerewyru, a nzobri ká i laa kusol-e na laa lé, i káw báyy kumnun. <sup>26</sup> Munu ká B̄aa led do báyy hyrusuo k̄i sùo-ε ká bay haŋa nzob kaw báyy kumnun na, ka h̄a hyrusuoke h̄a Led na bay haŋa ni ka h̄a nzobri kaw báyy kumnun faa mbijw munu na nd̄aw. <sup>27</sup> R̄obay, ka h̄a faa h̄a Led na bay haŋa ni ka kuŋ sal bay ka zúo tul nzobri, bay j̄i lé, ka ba \*Vu Nzob. <sup>28</sup> Ì h̄a bay key na ka tuku ri ya, bay j̄i lé, nam a vika, ká hudri riw bele ká i naa bil luu hud na, i láa kusol Vu Ngerewyru <sup>29</sup> a í t̄ji saa dí. Bari nzob h̄ayri ká i ba nzob dáa ped kereri na, a haŋa ri t̄ji í kaw báyy kumnun. Roo lé, bari nzob h̄ayri ká ped dáa bari ndaya ban̄guo na, i t̄ji saa luu hud bay haŋa ri daa bay hud bo tul-ri. <sup>30</sup> Bi na, mì maa bay dáa fe mbijw báyy tul gaŋ sùo-i ya. Mì kuŋ sal bay zuo tul nzobri, roo lé, k̄uŋ sal bay bi na do báyy zadé nd̄aw, bay j̄i lé, mì nzaa faa bay fe ká law-i ze hii ya, roo lé, bay dáa fe ká law Ngerewyru ká pie mì ze hii.»

### Nasi bayri ká kie Zezu ba Vu Ngerewyru

<sup>31</sup> Zezu baa mii: «Zadka ba bi ze mì baa nasi bay bi sùo-i lé, nasi bayke na daa fe ya. <sup>32</sup> Roo lé, ba nzob k̄i boŋ ze baa nasi bay bi na. Ze, mì k̄o nd̄aw, nasi bay ká'a baa se tul-i na ba tusue bay. <sup>33</sup> Baari na ì pie nza-aped ba luu Zaa †, lé, nasi bay be na do ba tusue k̄i. <sup>34</sup> Ì k̄o, bi na, nasi bay nzob ze mì se síeke ya, roo lé, mì baa mini bay haŋa ri dáake law-ri bo tul-i í z̄iŋke pam. <sup>35</sup> Zaa na do munu ba huu ndele ká i daa huu taa dí ká'a hie kad kad, a lé, baari na ì daa suoriya ká bil zad taŋa be na bole dí nd̄ji munu h̄oy. <sup>36</sup> A roo lé, bi na, nzob nasi bay bi ká kal tul-e taa Zaa na do ku: ba pedri ká B̄aa p̄oŋ zuo nduo-i bay haŋa mì daa ɔ. Pedri ká mì daa na baa nasi bay se tul-i mii, ba B̄aa ze pie mì. <sup>37</sup> A B̄aa Ngerewyru k̄i sùo-ε ká pie mì na, baa nasi bay bi. Baari na, ì laa kusol-e ba mbijw ya nd̄aw, í k̄o nzaa pol-e ba mbijw ya nd̄aw, <sup>38</sup> a bay be daa puo ká bil law-ri ya nd̄aw, bay j̄i lé, ì daa law-ri bo tul nzob ká'a pie ni na ya.

<sup>39</sup> «Ì békle bil mbede Ngerewyru ban̄guo, bay j̄i lé, ì ker í baa mii, ì z̄iŋ káw báyy kumnun ká do ban̄guo na ká dí. Ba mbedeke na ku ze baa nasi bay biri na ká dí. <sup>40</sup> Ze munu h̄oy kara ì hii bay vika luu-i bay z̄iŋ káw báyy kumnun na ya.

<sup>41</sup> «Mì nzaa riŋ díka ká luu nzob ya, <sup>42</sup> roo lé, mì tuu ri ta-taŋ a mí k̄o law ini Ngerewyru ti bil law-ri ya. <sup>43</sup> Bi na, mì ví báyy riŋ B̄aa, lé, ì hii bay mgbaka mì ba sùo-ri ya. A roo lé, zadka nzob k̄i ká ví báyy riŋ-ε be k̄i, lé, be ze ì mgba ni ba sùo-ri. <sup>44</sup> Baari na, ì hii z̄iŋ riŋ díka ká luu nzob k̄i ba lie ba lew, a í hii nzáa riŋ díka ká uru saa luu Ngerewyru huo-ε ya. W̄aa, ì doko zad h̄a nd̄aw r̄oŋ, í daa law-ri bo tul-i lé?

<sup>45</sup> «Baari na, k̄oŋ ká ì k̄er í baa mii, bi ze mì dáa bay bo tul-ri ká pol B̄aa. Ba \*Moyze ká ì daa law-ri te tul-e nzokdo na ze, a dáa bay bo tul-ri. <sup>46</sup> Zadka ì daa law-ri bo tul bay ká Moyze daa do bil mbede be lé, ì daa law-

† Ba Zaa Batis. Ì k̄ji Zaa 1.19-27.

rì bo tul-i, bay jì lè, mbede ká'a daa na, ka b̃ake bay se tul-i zu. <sup>47</sup> Roo lè, munu ká ì daa law-rì bo tul fe ká'a daa do bil mbede na ya w̃a, ì daa mina nd̃aw r̃w, ì daa law-rì bo tul bay biri na lè woo?»

**Zezu h̃a fe s̃um h̃a ruo nzobri**  
(Mat 14.13-21; Mrk 6.30-44; Luk 9.10-17)

**6** Fale ku na báyii lè, Zezu tuo maambii ká Galele ká i dí ba maambii ká Tiberiyad nd̃aw na a se fi kelu. <sup>2</sup> Ruo nzobri ng̃ji bamba tasiri t̃ñ fale, bay jì lè, i k̃o fe sañri ká'a daa a ṽake nzob semri. <sup>3</sup> Lèè, Zezu báyii led̃ nduobal-eri i hil tul mb̃w̃ í kaw dí. <sup>4</sup> Nam suoriya Zibri ká ba \*nam suoriya t̃ji saa bil koy na t̃ñ dí mb̃aa ro. <sup>5</sup> Zezu k̃o-kóm a k̃o ruo nzobri ng̃ji bamba tasiri ká i vi ba luo-ε, ze a baa h̃a Filib̃ mii: «Zad̃ h̃a nd̃aw r̃w, náa hieri fe s̃um ká dí bay hãja nzobri key na i s̃y lè?» <sup>6</sup> Ka vbi bay munu bay k̃ók̃ w̃a, Filib̃ a ỹij̃ra báyii bay mina ze h̃a ni lè, bay jì lè, ka k̃o fe ká be k̃j̃ a ṽaa daa na ro. <sup>7</sup> Lèè, Filib̃ ỹij̃ra báyii bay h̃a ni mii: «Í! Ze lari ped̃ nam is̃d̃ s̃d̃ síd̃i h̃ỹ kara, buru ti híe fe s̃um ká'a máa bay hãja ruo nzobri key na i z̃ij̃ nd̃ij̃ nd̃ij̃ í s̃y ya h̃ỹ!» <sup>8</sup> Lèè, led̃ nduobal-ε k̃j̃ ká rĩ-ε ba Andere, ỹỹ Sim̃oñ Piyer na baa h̃a ni mii: <sup>9</sup> «Led̃ kuban mb̃ij̃w̃ munu ze do báyii maapa ba ndebe †, a s̃jiri ba síd̃i. A ku na w̃a, a máa ruo nzobri na key lè?» <sup>10</sup> Báyii lè, Zezu baa mii: «Í h̃a nzobri riw bele káw siri baw.» Zad̃ ku na, suyri luo budum ká dí bamba; ze i kaw tul suy na. W̃arari ká i do zad̃ ku na, tul-ri maa is̃d̃ s̃d̃ dũ zad̃ ndebe (5.000). <sup>11</sup> Báyii lè, Zezu ỹaa maapa na a daa taamb̃ol̃ h̃a Ngerew̃yru, r̃w a h̃a led̃ nduobal-eri leke nzobri ká i kaw siri na. Ka ỹij̃ a daa faa mb̃ij̃w̃ munu báyii s̃jiri na nd̃aw, a ha ri s̃y maa ri sib̃ sib̃ munu ká law-ri hii. <sup>12</sup> Zad̃ka i s̃y maa zad̃ k̃ñ bari riw bele na báyii lè, Zezu baa h̃a led̃ nduobal-eri mii: «Í mb̃ỹ bieri ká t̃ñ na ká'a mg̃baka a bié g̃r̃ h̃ỹ.» <sup>13</sup> Lèè, maapa ká ndebe ká i s̃y ká bie t̃ñ na, i f̃aa mb̃aa budu ba dũ fal-ε síd̃i. <sup>14</sup> Zad̃ka nzobri k̃o fe sañri ká Zezu daa na báyii lè, i tii s̃aw báa mii: «Ba tusue k̃j̃, led̃ban key na, ka ba nzob̃ ỹãha bay saa nzaa Ngerew̃yru ká'a vika tusiri key †.» <sup>15</sup> Munu ká Zezu k̃o ká i hii bay mg̃baka ni báyii hyrusuo bay hãja ni ka ba mbay bari na, ka naa s̃uò-ε ba k̃j̃ r̃wbay a ṽaa kaw tul mb̃w̃ h̃uo-ε.

**Zezu se-seđ ká tul mbii**  
(Mat 14.22-33; Mrk 6.45-52)

<sup>16</sup> Zad̃ka zad̃ do pira pira na báyii lè, led̃ nduobal-eri se nzaa maambii <sup>17</sup> í hil bil tuo í kaw dí, a í tii s̃aw tuo mbii ba Kapernayum ká do nzaa kporombii ká fi kelu. Be nu ku lè, zad̃ sii d̃d̃ ro zu, roo lè, Zezu ṽaa z̃ij̃ ri ya r̃wbay. <sup>18</sup> Lèè, bawda zuu kuu bivbid̃ bivbid̃, a lãj̃ mbii na kpuksu kpuksu.

<sup>19</sup> Zad̃ka led̃ nduobal-eri hila tuo i se maa sal faa ndebe mase yieri munu báyii lè, i mbi nun-ri í k̃o Zezu ká se-seđ ká tul mbii a vi ba luo-ri vuku. Lèè, h̃je daa ri z̃ikiki. <sup>20</sup> Roo lè, Zezu baa ha ri mii: «Ba bi k̃j̃ zu, ì h̃a h̃je

† Maapa key na ba maapa ká i daa báyii s̃um orge. Orge na, ba para fe pay ká nzob̃ k̃ỹkuri dáake maapa í s̃y. †† Í k̃j̃i K̃ij̃na bol kusol ba síd̃ike 18.15-18; Mat 11.3.

ka daa rì ya!» <sup>21</sup> Ro ze, í hii bay mbika ni kaw bil tuo bari na, lè, zad̃ ku h̃ỹ tuo na t̃ji nzaakoñ ká i hii séke ba badi na kpedere.

<sup>22</sup> Nzaaruo k̃j̃ báyii lè, ruo nzobri ká i t̃ñ ká nzaa kporombii ká fi kelu na i nzaa Zezu. I k̃o nd̃aw ká tuo mb̃ij̃w̃ h̃ỹ ze do nzaa mbii na ku ba t̃aw. Ze tuoke ku na Zezu hil a kaw dí z̃ij̃ led̃ nduobal-eri ya, roo lè, bari h̃uo-ri h̃ỹ ze i kaw dí a í z̃ilke. <sup>23</sup> Lèè, tuo k̃j̃ri uru saa ng̃erepuo ká Tiberiyad, í vi dí ya ká lakun zad̃ ká Zezu daa taamb̃ol̃ h̃a Ngerew̃yru, r̃w a h̃a fe s̃um h̃a nzobri ká dí na. <sup>24</sup> A zad̃ka ruo nzobri k̃o Zezu ya nd̃aw, led̃ nduobal-eri ya nd̃aw na báyii lè, i uru í hil í kaw bil tuori ku na, a í se ba Kapernayum bay nz̃aara ni.

**Zezu ba ngaw ká h̃a nzob̃ k̃awke báyii kumnun**

<sup>25</sup> Zad̃ka i t̃ji fi kelu í z̃ij̃ Zezu na báyii lè, i vbi ni mii: «Mbay, síe h̃a ze mù vi zad̃ ni key lè?» <sup>26</sup> Zezu ỹij̃ra báyii bay ha ri mii: «Mì baa ha ri ta-tãñ ba tusue k̃j̃: baari na ì nzaara mì bay maapa ká ì s̃y maa ri sib̃ sib̃ h̃ỹ bo, ì nzaara mì bay k̃ók̃ s̃aw fe sañri ká mì daa na ya. <sup>27</sup> Ndad̃ bay daa ped̃ ng̃r̃ bamba bay tul fe s̃um ká'a bié g̃r̃ h̃ỹ ya, roo lè, bay tul fe s̃um ká'a hãja nzobri k̃awke báyii kumnun ká do bañguo na. Fe s̃umke ku na, bi \*Vu Nzob ze mì hãja rì. Ba bi k̃j̃ ze Ngerew̃yru B̃aa h̃a mì hyrusuo daa fe ká k̃ieke mii, ka hii bayke z̃ij̃ mì.» <sup>28</sup> A báyii lè, i vbi ni bay mii: «Ped̃ri ká Ngerew̃yru hii bayke na w̃a, buru daa mina nd̃aw r̃w, bay daa lè?» <sup>29</sup> Lèè, Zezu ỹij̃ra báyii bay ha ri mii: «Ped̃ ká Ngerew̃yru giyañ bay k̃ók̃ ká luo-rì na, ba daa law-rì bo tul-i bi ká'a pie mì vi na.»

<sup>30</sup> Báyii lè, i ỹij̃ í vbi ni na r̃wbay mii: «Fe sañri nd̃aw r̃w mù daa h̃a buru k̃o, a búru k̃oke bay bo na ba s̃uò bay lè? W̃a, fe j̃i nd̃aw r̃w mù daa lè?» <sup>31</sup> Bulu bururi ká pola lew na, i s̃y fe ká i dí ba *manne* ká bil law k̃r̃ munu ká mbede Ngerew̃yru baa mii: «Ka ha ri s̃y fe s̃um ká uru saa nulue †.» <sup>32</sup> Roo lè, Zezu baa ha ri mii: «Mì baa ha ri ta-tãñ ba tusue k̃j̃: ba \*Moyze ze ha ri fe s̃um ká uru saa nulue na ya, roo lè, ba B̃aa ze ha ri ngaw taa tusueke ká uru saa nulue na. <sup>33</sup> Tusueke lè, ngaw ká Ngerew̃yru h̃a na, ba be ká uru saa nulue a vi tusiri key, a h̃a nzobri káw báyii kumnun ká do bañguo na.»

<sup>34</sup> Báyii lè, i baa h̃a ni mii: «Mbay, mu h̃a buru ngaw key na bañguo kpadara.» <sup>35</sup> Lèè, Zezu baa ha ri mii: «Bi ze mì ba ngaw káw báyii kumnun ká do bañguo na. Nzob̃ ká vi luo-i lè, k̃ñ ti seke ni mb̃aa, a nzob̃ ká daa law-ε bo tul-i lè, k̃ñ ti seke ni mb̃aa nd̃aw. <sup>36</sup> Roo lè, bi na mì baa ha ri ro: Í k̃o mì báyii nun-ri, lè, ì daa law-rì bo tul-i ya. <sup>37</sup> Nzobri riw bele ká B̃aa h̃a mì na, i vika luo-i. A nzob̃ ká vi luo-i lè, mì ti nii ni do keke ya, <sup>38</sup> bay jì lè, mì vi saa nulue bay daa law hiiya bi ya, roo lè, bay daa law hiiya nzob̃ ká pie mì vi na. <sup>39</sup> Law hiiya nzob̃ ká pie mì na ze do key: nzobri ká'a h̃a mì na, ka hii bay hãja mì p̃ñ nzob̃ mb̃ij̃w̃ mini kara ka bié ya, roo lè, síe ̃r̃w bie nam na, mì tína ri saa lũ huđ.

<sup>40</sup> Tusueke lè, law hiiya B̃aa na ba hãja nzobri riw bele tuu mì ba Vi-e, a í daa law-ri bo tul-i bo í kaw báyii kum-

† Simri 78.24; T̃ji kele 16.15.

nun ká do banɔɔ na. Síe ʒɔ bie nam na, mì tína ri saa luɔ huɔ.»

<sup>41</sup> Zadka Zezu baa mii, «mì ba ngaw ká uru saa nulue» na, Zibri ngɔri bay ká sakra kɔ <sup>42</sup> i baa mii: «Be key na, ka ba Zezu, vu Zezeb na ya lo? Buru tuu bi-ε báy mi-ε ta-taŋ. Waa, daa mina ndaw ɔɔ, ka baa mii, beri uru saa nulue le?» <sup>43</sup> Lee, Zezu yijira báy bay ha ri mii: «Í pɔŋ nzaa nduo ngɔri sùo ká sakra kɔ. <sup>44</sup> Zadka Baa ká pie mì na dí nzob ya le, nzob mbɔw mini kara ti vika luo-i a daa law-ε bo tul-i ya. A nzob ká vi luo-i le, síe ʒɔ bie nam na, mì tína ni saa luɔ huɔ. <sup>45</sup> Pola lew na, \*nzob yaaŋa bayri saa nzaa Ngerewuru daa do bil mbede Ngerewuru mii: “Bari riw bele na, Ngerewuru ze a fére ri fe †.” Ze nzob haa haa ká laa bay Baa, a yaa fe fére be na le, a vika luo-i. <sup>46</sup> Nzob mbɔw mini kara kɔ Baa na báy nun-ε ya, roo le, bi huo-i ká mì uru saa luo-ε ze, mì kɔ ni. <sup>47</sup> Mì baa ha ri ta-taŋ ba tusue kɔ: nzob ká daa law-ε bo tul-i na, ka do báy kumnun ká do banɔɔ na. <sup>48</sup> Bi na, mì ba ngaw káw báy kumnun. <sup>49</sup> Bulu baari ká i sɔ fe ká i dí ba *manne* ká bil law kɔr na, i hu riw bele. <sup>50</sup> Roo le, nzobri ká i re ngaw ni key ká uru saa nulue na, i ti huka ya mɔbaŋ. <sup>51</sup> Bi na, mì ba ngaw ká do báy kumnun ká uru saa nulue. Zadka nzob re ngaw ni key na le, a káw báy kumnun ká do banɔɔ na. Ngaw ká mì haŋa na, ba naysuo-i. Mì hɔ muni bay haŋa nzobri ká tusiri key na, i káwke báy kumnun.»

<sup>52</sup> Zadka Zibri laa muni na báyji le, i uru báy ɔɔdi goɔdoɔ ká sakra kɔ mii: «Úwaa! Ledban key na waa, naysuo-ε taa minake ze a haŋa buru sɔ le woo?» <sup>53</sup> Lee, Zezu yijira báy bay ha ri mii: «Mì baa ha ri ta-taŋ ba tusue kɔ: zadka ò yaa naysuo-i bi Vu Nzob í sɔ ya ndaw, a í nzo sím sùo-i na ya ndaw le, ò ti doko báy kumnun ya. <sup>54</sup> Nzob ká sɔ naysuo-i, a nzo sím sùo-i na le, ka do báy kumnun ká do banɔɔ na. Síe ʒɔ bie nam na, mì tína ni saa luɔ huɔ. <sup>55</sup> Tusueke le, naysuo-i na ba fe sɔm taa tusueke, a sím sùo-i na ba mbii nzoɔ taa tusueke. <sup>56</sup> Nzob ká sɔ naysuo-i, a nzo sím sùo-i ndaw na, nzobke ku na zuɔ zɔŋ mì, a bi hɔy kara mì zuɔ zɔŋ ni ndaw. <sup>57</sup> Baa ká píe mì na, ka kaw báy kumnun. Ba be ze, ka hɔ mì kaw báy kumnun. Do faa mbɔw muni ndaw, nzob ká sɔ naysuo-i, a nzo sím sùo-i na le, mì haŋa ni kaw báy kumnun na ndaw. <sup>58</sup> Ngaw ni key na, ba ngaw ká uru saa nulue. Ngawke ku na do boɔ báy fe sɔm ká bulu baari sɔ ká bil law kɔr na. Ze bari ká i sɔ na hɔy kara i hu riw bele. Roo le, nzob ká re ngaw ni key na, a káw báy kumnun ká do banɔɔ.» <sup>59</sup> Be ze ba bay ká Zezu fere nzobri ká \*hul mbú kɔ ká Kaper-nayum.

### Nzobri ngɔri bamba pɔŋ fal Zezu

<sup>60</sup> Zadka ruɔ nzobri ká i se fal Zezu na, i laa bay be muni báyji le, i daa «Í!» a í baa mii: «Bay ká ngɔŋ key na waa, nzob ve ze a máa láake le?» <sup>61</sup> Lee, Zezu kɔ ndaw ká led nduobal-eri do ngɔri sùo-ri se tul bayke na, ze ka ba ha ri mii: «Bay ká mì baa na tuo law-ri tuo le woo?» <sup>62</sup> A ku na, zadka bi \*Vu Nzob mì úru saa tusiri key, mí yji ba zad ká mì uru saa dí pola na waa, ò kɔr

† Ezay 54.13.

bay mina ká dí le? <sup>63</sup> Tem Ngerewuru ze hɔ nzob kaw báy kumnun. Hɔrusuo nzob ti dáa fe mbɔw ya. Bayri ká mì baa na, ba kumnun taa tusueke ká uru saa luɔ Tem Ngerewuru, <sup>64</sup> roo le, nzob hɔneri ká sakra baari daa law-ri bo tul-i ya.» (Ká ba tusue le, titire hɔy Zezu kɔ nzobri ká i dáa law-ri bo tul-e ya na ndaw, a kɔ nzob ká a mbika tul-e na ndaw pi.) <sup>65</sup> Ka baa ɔɔbay mii: «Be ze mì baa ha ri pola mii: zadka Baa hɔ faa hɔ nzob ya le, nzob mbɔw mini kara ti vika luo-i, a daa law-ε bo tul-i ya.» <sup>66</sup> Zaɔe ku hɔy le, nzobri ngɔ-ngɔji ká i se fal-ε na, i naa sùo-ri yɔɔŋ yɔɔŋ a í se fal-ε mbaa. <sup>67</sup> Ro, Zezu vbi led nduobal-eri ká duɔ fale sídì na mii: «Baari hɔy kara ò hii bay náa sùo-ri ndaw le woo?» <sup>68</sup> Báyji le, Simɔn Piyer yijira báy bay hɔ ni mii: «Mbay, buru na buru séke luo nzob ve báy le woo? Bay bo na daa hɔ nzob káwke báy kumnun ká do banɔɔ. <sup>69</sup> A buru laa le, búru dáa law buru bo tul-a, a búru tuu mù ba Nzob ká Taŋ Kadɔŋ ká Ngerewuru pie mù vi.» <sup>70</sup> Lee, Zezu yijira báy bay ha ri mii: «Baari ká tul-ri duɔ fale sídì na, ba bi ze mì nan ri ya le woo? Roo le, nzob mbɔw ká sakra baari na ba vu ngeretemndaya.» <sup>71</sup> Ka baa bay muni se tul Zudas Iskariyod, vu Simɔn. Ze, ka ba na led nduobal-ε kara, be kɔ ze namke vi le, a mbika tul-e.

### Nam ká Zezu a tína sùo-ε na vi ya báy

**7** Fale ku le, Zezu hɔari báy puori boɔ boɔ ká kuɔu zad ká Galele. Ka hii bay séke kuɔu zad ká Zude ya, bay ji le, ngeredɔmɔy Zibri ká dí i nzaa faa bay ika ni. <sup>2</sup> Lee, \*nam suoriya hul puɔi Zibri na tɔŋ dí mbaa ††. <sup>3</sup> Ro, yɔ Zezuri baa hɔ ni mii: «Mu zól ká zad ni key mú se kuɔu zad ká Zude bay haŋa bo, nzobri ká i se fal-a na i kɔ fe saŋri ká mù daa na. <sup>4</sup> Zadka nzob hii bay haŋa riŋ-ε mɔba le, ka ti mɔy sùo-ε ya, a séke ba zad hie a daa fe saŋri hɔ nzobri riw bele kɔ. A muni ká mù daa kɔri fe saŋri mini key na, mu daa bo hɔ nzobri riw bele kɔ.» <sup>5</sup> (Tusueke le, yɔ Zezuri kara, i daa law-ri bo tul-e ya.)

<sup>6</sup> Báyji le, Zezu baa ha ri mii: «Nam bi na vi ya báy. A baari le, namri riw bele na, ò se muni ká law-ri hii. <sup>7</sup> Baari na, nzob tukeleri key ti fúy ri ya. A bi le, i fúy mì, bay ji le, fe dáa bari ká ndaya na, mì baa bayke ba kele ta-taŋ ha ri. <sup>8</sup> Ze, baari na ò zól í se zad suoriya na. A bi le, mì ti séke dí ya báy, bay ji le, nam bi na vi ya báy.» <sup>9</sup> Fal bay ká a baa muni ha ri na báyji le, ka taa a kaw kuɔu zad ká Galele.

### Zezu se zad suoriya ká Zuruzalem

<sup>10</sup> Fal zól yɔ-eri ká i zól í se ba zad suoriya ká Zuruzalem na báyji le, ka uru a zól ba baɔi ndaw, roo le, ka se ba baɔi ba muni. <sup>11</sup> Báyji le, ngeredɔmɔy Zibri ká i do zad suoriyake ku na, i nzaara ni í vbi bay be mii: «Waa, ledban na do zad haa zey le?» <sup>12</sup> Ruɔ nzobri hɔy kara soro bay Zezu do nzaa-ri yaa yaa, í máyke bay zɔŋ kɔ ba lie ba lew. Nzob hɔneri baa mii: «Ledban na ba nzob law kere.» A nzob kɔri laa le, baa mii: «Ú-uu, mbɔw ya!

†† Ì kɔi Soro ped dáa Leviri 23.34; Nehemi 8.14-18; Kijina bol kusol ba sídike 16.13-15.

Ka ula nzobri!»<sup>13</sup> A le, nzob mbijw mini kara maa bay aa nzi-ε bay baa kër bay be ba kele ha nzobri laa ya, bay ji le, i daa hie bay ngeredomay Zibri.

<sup>14</sup> Zadka nam suoriyake na kal mgbay sikda bayji le †, Zezu se bil mgbay ka hul kani Ngerewuru do di, a tii saw fere nzobri fe ka di. <sup>15</sup> Zadka ngeredomay Zibri laa fe fere be munu na bayji le, zad bay zee ri sel ha ri baa mii: «Ledban key na fere mbede Ngerewuru ya waa, daa mina ndaw rɔɔ, ka tuu faa fere nzobri fe mini le?»<sup>16</sup> Lee, Zezu yijira bay bay ha ri mii: «Feri ka mi fere nzobri na uru saa luo-i ya, roo le, uru saa luo Ngerewuru ka pie mi. <sup>17</sup> Nzob ka mbi sùo-ε bay daa law hiiya Ngerewuru ba tusue na, zadka fe fere bi na uru saa luo Ngerewuru le, ka' a kɔkɔ; ze uru saa luo-i hoy kara a kɔkɔ ndaw. <sup>18</sup> Nzob ka baa bay ka uru saa luo-ε be ki sùo-ε na, ka nzaa riŋ dika be sùo-ε hoy zu. Roo le, nzob ka nzaa riŋ dika nzob ka pie ni na laa le, ka baa sùo bay, fe úla nun nzob mbijw kara ti sùo-ε ya. <sup>19</sup> Baari na, \*Moyze ha ri \*bol kusol ki, roo le, nzob mbijw mini ka sakra baari kara daa vu mbom bo di ya. Waa bay ji ndaw rɔɔ, i nzaa faa bay ika mi le?»

<sup>20</sup> Bayji le, ruo nzobri uru bay rɔdi ziŋ ni i baa mii: «Bo key na waa, mù ba nzob bala le woo! A ve ze nzaa faa bay ika mù ka zad ni key le?»<sup>21</sup> Lee, Zezu yijira bay bay ha ri mii: «Bi na, mi daa fe saŋ mbijw munu hoy bay nam mgbaka taram ††. Ze, baari riw bele ka i ko na, zad bay zee ri sel. <sup>22</sup> Ì kër i ko. Moyze mbi nzi-ε bay haŋa vu baari ka i mboŋ ri na, i daa nam tɔnɔ sidi le i kuŋ ri ngori. (Tusueke le, ba Moyze ze mbi nzi-ε ya, roo le, ba bulu naari.) Ze, ba nam mgbaka taram hoy kara, i kuŋ ledri ngori mgbum. <sup>23</sup> Baari na, i kuŋ ledri ngori bay nam mgbaka taram bay haŋa bol kusol Moyze ka dõke bay zadε. A waa, bay ji ndaw rɔɔ, bi maa, mi vaa nzob ha sùo-ε nduo kiyaw kiyaw bay nam mgbaka taram le, law-ri faa ri ka tul-i le?»<sup>24</sup> Ì békle fe daa nzob bay faake ndaw rɔɔ, i kuŋ bay ka bo tul-e bay, bo i ko fe ka do nun-ri ka kele key hoy i mbike bay ka bo tul nzob ya.»

### Nzobri may ki bay ka tul Zezu

<sup>25</sup> Zadka nzob haŋeri ka Zuruzalem ko Zezu na bayji le, i kaw yer i baa mii: <sup>26</sup> «Ledban ni key ze, i nzaa faa bay ika ni ya le woo? Ì ko ka' a do baa bay ka nun ruo nzobri, laa ka ngeredomay Zibri daa fe mbijw ziŋ ni ya ku na! Bari na, i ko ni ba \*Krisi, nzob ka Ngerewuru waa bay pie ni vi yaa nzobri na ba tusue ro zu le woo?<sup>27</sup> Ze, Krisi na, zadka' a vika na, nzob mbijw ti kɔkɔ zad ka' a uru saa di ya. Roo le, ledban ni key na, buru ko zad ka' a uru saa di na ta-taŋ.»

<sup>28</sup> Bayji le, Zezu ka do fere nzobri fe ka bil mgbay ka \*hul kani Ngerewuru do di na, baa bay ba siya belen mii: «Baari na i ko mi ko ndaw, i ko zad ka mi uru saa di ndaw kele? Bi na, mi vi bay tul gaŋ sùo-i hoy ya. Roo le, nzob ka pie mi na, ba nzob ka maa bay daa law bo tul-e. Baari na i tuu ni ya,<sup>29</sup> roo le, mi tuu ni tuu, bay ji le, mi uru saa luo-ε. Ba be ki ze ka pie mi vi.»

<sup>30</sup> Zadka ngeredomay Zibri laa bay ka Zezu baa na bayji le, i nzaa faa bay mgbaka ni. Roo le, nzob mbijw

daa nduo-ε zaa ni ya, bay ji le, nam be na vi ya bay.

<sup>31</sup> Ka sakra ruo nzobri na, nzobri ngji bamba daa law-ri bo tul-e i baa mii: «Zadka Krisi a vika na, a daa fe saŋri kal taa ledban ni key na le woo?»

<sup>32</sup> Bayri ka ruo nzobri baa se tul Zezu na tuo bo suku \*Fariziri. Ro, \*ngerenzob fe poyri bay Fariziri, i pie nzob kɔkɔ hul kani Ngerewururi bay haŋa ri vaa mgbay Zezu.

<sup>33</sup> Bayji le, Zezu baa mii: «Bi na, mi kaw ziŋ ri ndji munu hoy, rɔɔ mi yi ba luo nzob ka pie mi na. <sup>34</sup> Ì nzaara mi, roo le, i ti ziŋ mi ya, bay ji le, zad ka mi doko di na, i maa bay seke di ya.»

<sup>35</sup> Bayji le, ngeredomay Zibri vbi bay ka sakra ki mii: «Ka' a seke ba zad ha ndaw rɔɔ a baa mii, naa ti ziŋri beri mbaa ku le? Ka' a seke luo nzob naari ka i kaw sakra Gerekri bay fere ri fe le?»<sup>36</sup> Ka baa mii, naa nzaara ri, roo le, naa ti ziŋri beri ya ndaw, zad ka beri doko di kara, naa maari bay seke di ya ndaw pi. Waa, bay be ku na, bil-e do mina zu le?»

<sup>37</sup> Ōɔ bie nam suoriyake ka ba nam ka kal taa haŋri riw bele na, Zezu uru a do siya ka sakra ruo nzobri a baa bay belen ba siya mii: «Nzob ka kon mbii se ni le, ka vi luo-i a nzo. <sup>38</sup> Munu ka i daa do bil mbede Ngerewuru na, nzob ka daa law-ε bo tul-i na le, mbii kaw bay kumnun na, a tji a uo suɔ suɔ ba ngjijake saa bil law-ε.»<sup>39</sup> (Zezu baa bay key na se tul Tem Law Pie ka Ngerewuru a haŋa nzobri ka i daa law-ri bo tul-e. Ka bil sewke ku na, Ngerewuru ha nzobri Tem Law Pie ya bay, bay ji le, Zezu na hu a tji saa luɔ huɔ a kaw bay riŋ dika Bi-ε ya bay.)

<sup>40</sup> Zadka ruo nzobri laa bay ka Zezu baa na bayji le, nzob haŋeri baa mii: «Ledban key na ka ba tusue nzob yaaŋa bay saa nzaa Ngerewuru ka buru giyaŋ ni na.»

<sup>41</sup> Nzob haŋri baa mii: «Ka ba Krisi, nzob ka Ngerewuru waa bay pie ni vi yaa nzobri na.» Roo le, nzob kiŋri may bay ziŋ ri mii: «Lee, Krisi a uru saa kudu zad ka Galele ndaw pi zu le woo!<sup>42</sup> Mbede Ngerewuru baa mii, nzob ka Ngerewuru waa bay pie ni vi yaa nzobri na, a ba nzob ka saw bulu Mbay \*David, ka' a uru saa Betelehem, puo ka David kaw di pola lew na †.»<sup>43</sup> Ro, ruo nzobri rɔd ki ba lie ba lew, i teke bil ki bay tul Zezu.

<sup>44</sup> Nzob haŋeri ka sakra bari ku na hii bay mgbaka ni, roo le, nzob mbijw daa nduo-ε zaa ni ya.

<sup>45</sup> Bayji le, nzob kɔkɔ hul kani Ngerewururi ka ngerenzob fe poyri bay Fariziri pie ri bay mgbaka Zezu na, i yji i vi ziŋ ri. Lee, ngereri na vbi ri mii: «Bay ji ndaw rɔɔ, i mgbay ni i vika ya le?»<sup>46</sup> Lee, nzob kɔkɔ hul kani

Ngerewururi na yijira bay bay ha ri mii: «Buru ko nzob baa bay munu ka ledban nu ku ba mbijw ya mgbay!»<sup>47</sup> Bayji le, Fariziri uru ziŋ ri mii: «Úu! Baari hoy kara, i yaa nzaa úla be ndaw kele?»<sup>48</sup> Waa ka sakra buru Fariziri bay ngeri Zibri na, nzob mbijw ka daa law-ε bo tul-e na, do di ku le woo?<sup>49</sup> A ruo nzobri key ka i daa law-ri bo tul-e na, i tuu \*bol kusol \*Moyze na ya. I ba nzobri ka bebi Ngerewuru mgbay tul-ri.»

<sup>50</sup> Bayji le, Nikodem ka ba Farizi mbijw munu, be ka' a se luo Zezu pola ba saŋ na baa ha ri mii: <sup>51</sup> «Lee, bol kusol naari na ha naari faa bay daa bay bo tul nzob taŋ

† Nam suoriyake na, daa nam tɔnɔ sidi. †† Ì ki Zaa 5.1-15.

‡ Ì ki Simri 89.4-5; Zeremi 23.5.

lāa bay ká nzi-ε ya ndaw, tan kóko fe ndaya ká'a daa na ya mgbum le woo?»<sup>52</sup> Ro, Farizi hawri báy ngerε Zíbrí na, i yjɪnra báy bay hɔ ni mii: «Áa! 'Bo kara, mù ba nzob ká kudu zad ká Galele ndaw le woo? Mù bekle bil mbede Ngerewuru báy kere le, mù ti zín nzob mbjw ká ba nzob yaaŋa bay saa nzaa Ngerewuru ká úru saa Galele na ya!»

<sup>53</sup> [Fale ku le, nzob hɔa hɔa le, uru a zol faa puo.]

**8** Ro, Zezu uru a se ba tul kuo ká riŋ-ε ba Oliviye.]

### Máy ká daa nun pie

<sup>2</sup> [Nzaaru kɪ ká tibie piεd na, Zezu yjɪ a se bil mgbaj ká \*hul kani Ngerewuru do di, le, ruo nzobri riw bele soro ba lakun-ε. Ka kaw siri a tii saw fere ri fe. <sup>3</sup> Báyji le, nzob fere nzobri \*bol kusol Zíbrí báy \*Fariziri, i dar máy daa nun pie mbjw munu ká wɔra nzob do naaŋa zɪŋ ni na gbukru í mgbá ni í víke luo-ε, í daa ni do pol nzobri riw bele, <sup>4</sup> í baa hɔ Zezu mii: «Mbay, máy key na, buru dar ni gbukru ká'a do daa nun pie, ze búru mgbá ni. <sup>5</sup> Ká bil bol kusol \*Moyze le, kɪri máyri ká mini key na, ndad bay haŋa buru vbúku ri báy tisaw a búru í ri. A waa, bo na, mù baa taa bo mina ze ká di le?» <sup>6</sup> I baa munu i nzáake nzi-ε, bo bay zɪŋ faa le, í dáake bay ka bo tul-e. Roo le, Zezu sol siri a diŋ tul-e a tii saw vbie fe báy vu nduo-ε do siri.]

<sup>7</sup> Munu ká ngeredɔmɔy Zíbrí gedε ni kpaŋ báy vbiw baŋguo ba pola pola na báyji le, Zezu ura tul-e a ndada sùo-ε a baa ha ri mii: «Nzob ká sakra baari ku ká daa feyga ba mbjw ya le, ka mbi tisaw a vbúke ni pola bo náa kóri!»<sup>8</sup> Fale ku le, ka sol siri a diŋ tul-e ba kɪ a tii saw vbie fe do siri na rɔbay.

<sup>9</sup> Zadka i laa bay na munu báyji le, kér bay bari daa bay bo tul-ri sùo-ri, ha ri náake sùo-ri í zol yóroŋ yóroŋ báy zad bari. Úru saa ngereri kpuru mgbá tul ledri na, i pɔŋ Zezu huo-ε hɔy báy máy na do. <sup>10</sup> Báyji le, Zezu uru siya a ndada sùo-ε a vbi ni mii: «Máy, nzobri ká i daa bay bo tul-a na, i do zad hɔa le? Waa, nzob mbjw daa bay bo tul-a ya wɔm kɪ le?»<sup>11</sup> Lεε, máy na yjɪnra báy bay hɔ ni mii: «Mbay, mì ko nzob mbjw ya.» Ro, Zezu baa hɔ ni mii: «Bi kara mì daa bay bo tul-a ya ndaw. Mu se zad sed bo, a roo le, mu daa feyga mbã.»]

### Zezu ba zad taŋa

<sup>12</sup> Zezu mbi bay a baa ba kɪ hɔ ruo nzobri mii: «Bi na, mì ba zad taŋa nzobri ká tusiri key. Nzob ká se fal-i le, a doko báy zad taŋa bay káwke báy kumnun, bo ka ti séke sed ká bil suŋ na mbã mgbaj.»

<sup>13</sup> Báyji le, \*Fariziri yjɪnra báy bay hɔ ni mii: «Bo kɪ mù baa nasi bay bo sùo-ɔ. Bay bo na daa fe mbjw ya.»

<sup>14</sup> Zezu yjɪnra báy bay ha ri mii: «Ze mì baa nasi bay bi sùo-i hɔy kara, bay ká mì baa na ba sùo bay. Í ko, bi na, mì ko zad ká mì vi saa di ndaw, a mí ko zad ká mì séke ba baɔi ndaw pi. Roo le, baari na, ì ko zad ká mì uru saa di ya, a í ko zad ká mì séke ba baɔi ya ndaw.

<sup>15</sup> Baari na, ì kuŋ bay bo tul nzob munu ká nzobri daa zɪŋ kɪ. Bi na, mì daa bay bo tul nzob mbjw ya. <sup>16</sup> Ze bo, ba bi ze mì kuŋ sal bay laa le, kúŋ sal bay bi na, do báy

zadε, bay jɪ le, mì do huo-i ze mí kuŋ sal bay na ya, roo le, Bãa ká pie mì na do zɪŋ mì. <sup>17</sup> I daa do bil \*mbede bol kusol baari kɪ mii: «Zadka nzobri sidi rɔɔ nasi bay bari maa kɪ le, nasi bayke na daa ped †.»<sup>18</sup> Bi na, mì baa nasi bay bi sùo-i kɪ, a Bãa ká pie mì na kara baa nasi bay bi na ndaw.»

<sup>19</sup> Báyji le, Fariziri vbi ni bay mii: «Waa, baa-ka do zad hɔa le?» Lεε, Zezu yjɪnra báy bay ha ri mii: «Baari na, ì tuu mì ya, a í tuu Bãa ya ndaw. Zadka ì tuu mì le, ì tuu-ka Bãa na ndaw.»<sup>20</sup> Be ze ba bayri ká Zezu fere nzobri ká bil \*hul kani Ngerewuru ká zad búo lari. Roo le, nzob mbjw mgbá ni ya, bay jɪ le, nam be na vi ya báy.

### Zezu baka ngeredɔmɔy Zíbrí

<sup>21</sup> Zezu baa hɔ ngeredɔmɔy Zíbrí na rɔbay mii: «Mì zól, le, ì nzáara mì kpuy a í hu ká bil feyga baari. Zad ká mì séke ba baɔi na, baari na, ì maa bay séke di ya.»<sup>22</sup> Báyji le, ngeredɔmɔy Zíbrí vbi bay ká sakra kɪ mii: «Munu ká'a baa mii, buru maa bay séke zad ká beri séke di ya na ku waa, ka'a ika sùo-ε sùo-ε le woo?»

<sup>23</sup> Lεε, Zezu yjɪnra báy bay ha ri mii: «Baari na, ì ba nzobri ká tusiri key, roo le, bi na, mì uru saa nulue. Baari na, ì ba nzob taa tusiriri key, roo le, bi na, mì ba nzob taa tusiri key ya. <sup>24</sup> Be mini ze, mì baa ha rì mii, ì huka ká bil feyga baari. Zadka ì daa law-rì bo tul-i mii, mì ba nzob ká mì do baŋguo na ya le, ì huka ká bil feyga baari.»

<sup>25</sup> Báyji le, i yjɪ í vbi ni bay mii: «Waa, bo na mù ba ve le?» Lεε, Zezu yjɪnra báy bay ha ri mii: «Mì baa bayke baŋguo báy tiikake hɔy ha ri. <sup>26</sup> Mì do báy bayri ngjɪ bamba bay baa ndaw, bay daa bo tul-rì ndaw pi. Roo le, nzob ká pie mì na baa sùo bay, a bayri ká mì laa ká luo-ε na, mì baa hɔ nzobri ká tusiri key.»

<sup>27</sup> Bay ká Zezu baa se tul Bi-ε na, i laa ya. <sup>28</sup> Lεε, ka baa ha ri mii: «Zadka ì siŋ mì bi \*Vu Nzob í ura mì do siya le, ì kóko mì ba nzob ká do baŋguo ndaw, a í ko mì ba nzob ká mì daa fe mbjw báy tul gaŋ sùo-i ya ndaw pi. Bay ká Bãa fere mì hɔy ze mì baa. <sup>29</sup> Nzob ká pie mì na ka do zɪŋ mì, bo ka pɔŋ mì do huo-i ya, bay jɪ le, baŋguo na, mì daa fe ká rii law-ε.»<sup>30</sup> Zadka Zezu do baa bay munu na báyji le, nzobri ngjɪ bamba daa law-ri bo tul-e.

### Bay ká se tul vu Abaraham taa tusuekeri

<sup>31</sup> Zezu baa bay hɔ Zíbrí ká i daa law-ri bo tul-e na mii: «Zadka ì do tul bay bi ká mì fere rì na báy zadε baŋguo le, ì ba led nduobal-i taa tusuekeri. <sup>32</sup> Í tuukake tusue bay na, le báy faa tusue bayke na, ì tɪjike saa bil koy feyga.»

<sup>33</sup> Báyji le, ngeredɔmɔy Zíbrí yjɪnra báy bay hɔ ni mii: «Buru na, buru ba vu bulu \*Abaraham, buru ba koy nzob ba mbjw ya mgbaj. Waa, daa mina ndaw rɔɔ mù baa mii, buru tɪjɪ saa bil koy feyga na le woo?»<sup>34</sup> Lεε, Zezu yjɪnra báy bay ha ri mii: «Mì baa ha rì ta-taŋ ba tusue kɪ: nzob hɔa hɔa ká daa feyga na, ka ba koy feyga. <sup>35</sup> Koy nzob na ti daa puo a kaw di baŋguo

† Kɪŋa bol kusol ba sidike 19.15.

kpadara ya, roo le, nzob ká ba led bil puo na, a káw dí wým banɔu. <sup>36</sup> Zadka Vu Ngerewuru tina rì saa bil koy feyaa na le, ì káw báy tul-rì ba tusue kị. <sup>37</sup> Mì kò ndaw, baari na, ì ba vu bulu Abaraham. Be nu ku hɔy kara, ì nzaara mì bay ika mì, bay jì le, bay bi na rii bil law-rì ya. <sup>38</sup> Bi na, mì baa bay fe ká Bãa kie mì, a baari laa le, ì daa fe ká bãa baari baa ha rì.»

<sup>39</sup> Báyyi le, i yijira báy bay ha ni mii: «Bãa buru na ze ba Abaraham.» Lɛɛ, Zezu yijira báy bay ha ri mii: «Úwaa, zadka ì ba vu Abaraham taa tusuekeri le, ì daa feri munu ká'a daa. <sup>40</sup> Ì kò, fe ká mì daa na, mì baa tusue bay ká uru saa luo Ngerewuru ha rì, be nu ku hɔy kara, ì nzaara faa bay ika mì. Fe daa ká munu na, Abaraham daa ba mbijw ya! <sup>41</sup> Baari na, fe daa baari rii fe daa bãa baari.»

Báyyi le, i yijira báy bay ha ni mii: «Buru na, buru ba led mbanari ya. Bãa buru mbijw kị hɔy ba Ngerewuru.» <sup>42</sup> Lɛɛ, Zezu yijira báy bay ha ri mii: «Úwaa, zadka Ngerewuru ba bãa baari ba tusue le, ì kókò mì ba nzob nun-rì, bay jì le, mì uru saa luo-ε ze mí vi. Bi na, mì vi báy tul gan sùo-i ya, roo le, ba be ze ka píe mì. <sup>43</sup> Bay jì ndaw rɔɔ, bay ká mì baa key le, ì tãa láa kpuy le woo? Bay jì le, ì maa bay láa bay bi key na ya. <sup>44</sup> Baari na, bãa baari ba ngeretemndaya, ze ì hii daa fe ká law bãa baari hii. Be na, ka ba nzob ika nzob báy tiikake lew hɔy. Ka ba nzob ká'a baa sùo bay ya, bay jì le, sùo bay mbijw mini kara ti luo-ε ya. Zadka'a baa bay kud bay beri na, ba fe ká do bil naysuo-ε ká tii ni tii ro, bay jì le, ka ba nzob kúf bay, a ba bãa nzob bay bayluri. <sup>45</sup> Bi na, mì baa tusue bay. Be ze, ì hii bay dáake law-rì bo tul-i na ya! <sup>46</sup> Nzob ve ká sakra baari key rɔɔ, a máa bay zín faa bay daa bay feyaa bo tul-i le? A wãa, daa mina ndaw rɔɔ, mì baa tusue bay ha rì le, ì daa law-rì bo tul-i ya le? <sup>47</sup> Nzob ká ba taa Ngerewuru na, ka laa bay be, roo le, baari na, ì laa bay be ya, bay jì le, ì ba taa be ya.»

<sup>48</sup> Báyyi le, Zibri yijira báy bay ha ni mii: «Yji! Bay buru do báy zadɛ. Mù ba nzob ká Samari ya lo? Bo na, temndaya do tul-a!» <sup>49</sup> Lɛɛ, Zezu yijira báy bay ha ri mii: «Úwaa, temndaya do tul-i ya, roo le, mì daa mbay bo tul Bãa. A baari laa le, ì tiji mì. <sup>50</sup> Bi na, mì nzaa riŋ dika bi sùo-i ya, le, nzob mbijw do dí ku ze nzaa faa bay daa riŋ dika bo tul-i. Ba be ze, a kún sal bay báy zadɛ. <sup>51</sup> Mì baa ha rì ta-taŋ ba tusue kị: nzob ká daa vu mbom bo tul bay bi le, ka ti huka ya mgban.»

<sup>52</sup> Báyyi le, Zibri yijira báy bay ha ni mii: «Timbede key na, buru kò ta-taŋ ro! Bo na, temndaya do tul-a! Abaraham na hu, a \*nzob yãaŋa bayri saa nzaa Ngerewuru kara, i hu ndaw. Wãa, daa mina ndaw rɔɔ, bo na, mù baa mii: "Nzob ká daa vu mbom bo tul bay bo le, ka ti huka ya mgban" le? <sup>53</sup> Bulu buru Abaraham na hu ro, wãa, bo na, mù mba tul-e mba le woo? Nzob yãaŋa bayri saa nzaa Ngerewuru kara, i hu ndaw! Wãa, mù mba sùo-ɔ ba jì zu le?»

<sup>54</sup> Lɛɛ, Zezu yijira báy bay mii: «Zadka mì daa riŋ dika bo tul-i kị sùo-i le, riŋ dika bi na do ba fe ká gɔr hɔy. Nzob ká daa riŋ dika bo tul-i na, be ze ba Bãa. Be kị ze ì dí ni ba Ngerewuru baari. <sup>55</sup> Be nu ku hɔy kara, ì tuu ni ya, a bi le, mì tuu ni tuu. Zadka mì baa mii: "Mì tuu ni

ya" le, mì bá nzob kúf bay munu ká baari ndaw. Roo le, mì tuu ni a mí daa vu mbom bo tul bay beri. <sup>56</sup> Bulu baari Abaraham na, zadka'a ker bay se tul nam vika bi na le, ka daa suoriya. Zadka'a kò munu na, suoriya mbaa bil law-ε gbay gbay.»

<sup>57</sup> Báyyi le, Zibri yijira báy bay ha ni mii: «Úwaa, bo làa ká mù daa mbiimbam sɪŋ ndebe ya báy key na le, mù kò Abaraham kereŋ ro key le woo!» <sup>58</sup> Lɛɛ, Zezu yijira báy bay ha ri mii: «Mì baa ha rì ta-taŋ ba tusue kị: pola rɔɔ bay haŋa ri mboŋ Abaraham na, mì do doŋ ro zu.» <sup>59</sup> Zadka ngeredɔmɔy Zibri laa munu na báyyi le, i uru í fãa tisawri bay vbúkuke ni. Roo le, Zezu myu sùo-ε ká sakra ruo nzobri, a tji saa zad \*hul kani Ngerewuru na.

### Zezu vaa nzob raw mbijw munu

**9** Zadka Zezu se faa na báyyi le, ka kò nzob mbijw ká ba nzob raw ká'a tji ke saa wuru. <sup>2</sup> Báyyi le, led nduobal-eri vbi ni bay mii: «Mbay, bay jì ndaw rɔɔ ledban ni key na, i mboŋ ni ba raw le? Wãa, bay tul feyaa ká be kị sùo-ε ka daa, mase bay tul feyaa nzob mbóŋ niri le?»

<sup>3</sup> Lɛɛ, Zezu yijira báy bay mii: «Do bay tul feyaa be ya ndaw, bay tul feyaa nzob mbóŋ niri ya ndaw, roo le, ka ba raw munu bay haŋa ped daa Ngerewuru ka tɪnake sùo-ε ba kele. <sup>4</sup> Munu ká ba bisie báy na, ndad bay haŋa náa dáari ped ká nzob píe mì daa zuo nduo-i na ha ni ɔ báy zadɛ. Suŋ do dí mbãa ro ká nzob ti máa bay daa ped ya. <sup>5</sup> Zadka mì do tusiri key kòb rɔbay na, mì ba zad taŋa nzobri ká tusiri key ha nun-ri mgbuda.»

<sup>6</sup> Falɛ ká Zezu baa bayri na munu báyyi le, ka sã-sãmi bo siri, a zukri báy vu nduo-ε ha ni ba bɔdɔ, rɔɔ a daa nyu tul nun nzob raw na <sup>7</sup> a baa ha ni mii: «Mu se mú vã wãa nun-a báy mbii dãŋa Silowe.» (Mãra sãw riŋke baa mii, «ka píe mì.») Báyyi le, nzob raw na se a wãa nun-ε munu ká Zezu baa ha ni na. Yji be saa dí na báyyi le, ka kò zad \*taŋ kad kad.

<sup>8</sup> Zadka'a tji puo na, nzob tul kpaŋ beri báy nzobri ká i kò ni ba nzob gɔŋma pola na i daa: «Wũy! Wãa, ba ledban ni key ká kaw siri a gɔŋ fe na ya le woo?» <sup>9</sup> Nzob haŋeri baa mii: «Ba be kị.» A nzob haŋwri laa le, baa mii: «Ú-uu, ba be ya, roo le, ba rii kị hɔy zu.» A le, nzob raw na baa sùo-ε kị mii: «Ba bi na kị zu.» <sup>10</sup> Báyyi le, i yji í vbi ni bay mii: «Daa mina ndaw rɔɔ nun-a mgbuda ha mù kò-kóm le?» <sup>11</sup> Lɛɛ, ka yijira báy bay ha ri mii: «Ledban ká i dí ni ba Zezu na ze daa bɔdɔ ndji a daa nyu tul nun-i ha mì a baa mii: "Mu se dãŋa Silowe mú vã wãa nun-a." Ze, mì se dí mí vã wãa nun-i na, le, mì kò zad taŋ kad kad.» <sup>12</sup> Báyyi le, i vbi ni bay mii: «Wãa ledbanke do zad ha le?» Lɛɛ, ka yijira báy bay ha ri mii: «Mì kò ya.»

### Fariziri vbi ledban ká nun-ε kò zad

<sup>13</sup> Báyyi le, i sùu ledban ká ba raw pola na í víke ni ha \*Fariziri. <sup>14</sup> Lɛɛ, nam ká Zezu daa bɔdɔ a mgbũdake nun nzob raw ku na, ba \*nam mgbaka tãram Zibri.

<sup>15</sup> Be mini ze, Fariziri kara vbi ledban na bay kókò wãa,

fe ji ze daa ndaw ɔɔ hɔ ni kɔ zad key le? Lee, ka baa ha ri mii: «Ka daa bɔɔɔ ndji nyu tul nun-i, ze mi se mi vaa wa, le, timbede key na mi kɔ zad.»

<sup>16</sup> Bayji le, Farizi haneri baa mii: «Nzob ka daa fe mini key na, ka ba taa Ngerewuru ya, bay ji le, ka daa vu mbom bo tul nam mgbaka taram na ya.» Roo le, nzob hawri baa mii: «Uwaa, zadka nzob ba nzob feyaa na waa, a daa mina ndaw ɔɔ a maa bay daa kɔri fe sanri ka mini key le?» Ro, i teke bil kɔ. <sup>17</sup> Bayji le, Fariziri na i yji i vbi raw ka kɔ zad ba kɔ bay mii: «A bo kɔ waa, mɔ baa bay mina ze se tul nzob ka mgbuda nun-a na le?» Lee, ka yjinra bay bay mii: «Ka ba nzob yaaŋa bay saa nzaa Ngerewuru.»

<sup>18</sup> Ngeredɔmɔy Zibri hii bay yaaŋa bay ka mii, ledban key na pola ka ba raw, a timbede key ka kɔ zad ro na ya. Be nu ku bayji le, i di nzob mbɔŋ niri na <sup>19</sup> i vbi ri bay mii: «Waa, ba vu baari ba tusue kɔ le? Baari kɔ sɔ-ri ze i baa mii, i mboŋ ni ba raw le? Waa, daa mina kɔ ndaw ɔɔ, ka kɔ zad ka timbede key le?»

<sup>20</sup> Lee, nzob mbɔŋ niri na yjinra bay bay ha ri mii: «Ba fe ka buru kɔ ta-taŋ, ka ba vu buru ka buru mboŋ ni ba raw saa wuru kɔ. <sup>21</sup> Roo le, fe ka daa ɔɔ ka kɔke zad timbede key na buru kɔ ya, a nzob ka daa ɔɔ hɔ nun-e kɔ zad na kara, buru kɔ ni ya ndaw pi. I vbi ni be kɔ i laa, ka ba led mbaa; ka'a maa yjinra bay bayke ha ri laa.» <sup>22</sup> I baa munu, bay ji le, i daa hɔe ngeredɔmɔy Zibri. Ka ba tusue le, ngeredɔmɔy Zibri leke bay zu bil kɔ pola bay haŋa bo, nzob haa haa ka di Zezu ba \*Krisi, nzob ka Ngerewuru waa bay pie ni vi yaa nzobri na le, i nii ni tji ka \*hul mbɔ kɔ bari Zibri na. <sup>23</sup> Be mini ze, nzob mbɔŋ niri na baake bay mii: «I vbi ni i laa; ka maa bay yjinra bay bayke ha ri laa.»

<sup>24</sup> Bayji le, Fariziri na i yji a i di nzob raw ka kɔ zad na faa bal ba sidike i vbi ni bay mii: «Mu haa hud ba tusue ka nun Ngerewuru. Buru kɔ ndaw, nzob ka vaa mɔ key na ka ba nzob feyaa.» <sup>25</sup> Lee, ka yjinra bay bay mii: «Ka ba nzob feyaa, mase, ka ba nzob feyaa ya hɔy kara, mi kɔ ya. Roo le, mi kɔ fe mbɔw ta-taŋ: pola na mi ba nzob raw, a timbede key le, mi kɔ zad.»

<sup>26</sup> Bayji le, i yji i vbi ni bay na ɔɔbay mii: «Fe ji kɔ ka daa hɔ mɔ le? Ka daa mina ndaw ɔɔ, a mgbɔɔfake nun-a na hɔ mɔ le?» <sup>27</sup> Lee, ka yjinra bay bay ha ri mii: «Uwaa, bay ni key na, mi baa ha ri ro, ze i hii bay yaaŋa bay bi na ya. Waa, bay ji ndaw ɔɔ, i hii bay haŋa mi fɔŋ fal bay key na ba sidike ha ri ɔɔbay le? A waa, i hii bay vika ba led nduobal-eri ndaw pi le woo?» <sup>28</sup> Bayji le, i rad ni i baa hɔ ni mii: «Bo kɔ ze mɔ ba led nduobal-e, a buru le, buru ba led nduobal \*Moyze! <sup>29</sup> Buru na, buru kɔ le, Ngerewuru baa bay hɔ Moyze, roo le, nzob ni key na, zad ka'a vi saa di hɔy kara, buru kɔ ya!»

<sup>30</sup> Lee, nzob raw ka kɔ zad na yjinra bay bay ha ri mii: «Be kɔ zu woo! Be kɔ ze tuku nzobri ku: nzob ka mgbuda nun-i na waa, i kɔ zad ka'a uru saa di ya wɔm le woo! <sup>31</sup> Buru kɔ le, Ngerewuru laa nzaa bay kere nzob feyari ya, roo le, ka laa nzaa bay kere nzobri ka i hɔe ni a i daa law hiiya be. <sup>32</sup> Ba dɔe lew hɔy kɔyru ti vuri key na nzob laa mii, nzob mgbuda nun nzob raw ka tji ke saa wuru na ba mbɔw ya mgbaj. <sup>33</sup> Zadka nzob ni key

na uru saa luu Ngerewuru ya le, ka'a maa bay daa fe mbɔw ya.» <sup>34</sup> Bayji le, i yjinra bay bay hɔ ni mii: «Bo ka i mbɔŋ mɔ ka bil feyaa kɔ key le, mɔ hii bay fere buru fe le woo?» Ro, i nii ni tji saa hul mbɔ kɔ bari na.

### Raw ka bay faa tem

<sup>35</sup> Zadka Zezu laa mii, i nii nzob raw ka vaa na bayji le, ka se a vaa ziŋ ni a baa hɔ ni mii: «Waa, mɔ daa law-a bo tul \*Vu Nzob na le?» <sup>36</sup> Lee, nzob raw na yjinra bay bay hɔ ni mii: «Mbay, ka ba ve le? Mu baa hɔ mi bo, mi daa law-i ka bo tul-e na maa!» <sup>37</sup> Bayji le, Zezu yjinra bay bay hɔ ni mii: «Nzob ka mɔ kɔ ni bay nun-a, a mɔ do baa bay ziŋ ni key ku na, ba be kɔ zu.» <sup>38</sup> Lee, nzob raw na yji a huku pol-e a baa hɔ ni mii: «Mbay, mi daa law-i bo tul-a!»

<sup>39</sup> Bayji le, Zezu baa hɔ ni mii: «Bi na, mi vi tusiri key bay haŋa keke fe ka do: bay haŋa nzob rawri kɔ zad, a nzobri ka i di sɔ-ri ba nzob nun-ri na, i vi ba nzob raw.» <sup>40</sup> Farizi haneri ka i do lakun-e ka i laa baykeri na, i vbi bay mii: «Uwaa, waa, buru kara buru ba nzob rawri ndaw le woo?» <sup>41</sup> Lee, Zezu yjinra bay bay ha ri mii: «Zadka i ba nzob raw, a i kɔ fal feyaa baari ka i daa na ya le, nzob ti daa bay bo tul-ri ya. Roo le, munu ka i baa sɔ-ri mii, i kɔ zad ta-taŋ na, bay feyaa baari na mgbu tul-ri banɔu.»

### Zezu ba nzob kɔɔ badu taa tusueke

**10** Zezu baa mii: «Mi baa ha ri ta-taŋ ba tusue kɔ: nzob ka rii bay faa kpaŋ baduri na ya, ɔɔ a hil tul kpaŋ ka zad kɔ le, nzobke ku na ba nzob riiba ndaw, a ba dɔmbirim nzob ndaw pi. <sup>2</sup> Roo le, nzob ka rii bay faa kpaŋke na le, ka ba nzob kɔɔ baduri na. <sup>3</sup> Nzob ka kɔɔ faa kpaŋ na, mgbuda faake hɔ nzob kɔɔ badu na. Zadka nzob kɔɔ badu na di baduri le, baduri na i laa kusol-e. Badu hɔyri ka i ba taa beri na, ka di ri bay riŋ-ri riŋ-ri, a tji ke ziŋ ri keke. <sup>4</sup> Zadka'a ha ri tji keke riw bele na bayji le, ka nda faa pol-ri, le, baduri na, i mbi fal-e, bay ji le, i laa kusol-e laa. <sup>5</sup> A nzob ka uru ka zad kɔ boɔ ba varu nzob na, i ti mbika fal-e ya, roo le, i duu ni di di, bay ji le, i laa ba kusol-e na ya. <sup>6</sup> Zezu baa law bay key na ha ri, roo le, saw fe ka'a baake bay key ha ri na, i kɔ ya.»

<sup>7</sup> Bayji le, Zezu baa ha ri na ɔɔbay mii: «Mi baa ha ri ta-taŋ ba tusue kɔ: bi na, mi ba faa kpaŋ rii baduri na. <sup>8</sup> Nzobri riw bele ka i vi pola hɔ mi na, i ba nzob riibari ndaw, a i ba dɔmbirim nzob ndaw pi. A le, baduri na i laa kusol-ri ya. <sup>9</sup> Ba bi kɔ ze mi ba faa hul. Nzob ka rii bay faa hul ka mi do di na le, Ngerewuru a yaaŋa ni. Ka'a maa bay rii di a tji saa di munu ka law-e hii, a ziŋ fe symri ka bay hɔlke sɔ-ɔ. <sup>10</sup> Nzob riiba na ka vi bay rii ri ndaw, bay ika ri ndaw, ɔɔ bay bie ri ndaw pi. A roo le, bi na, mi vi bay haŋa baduri kaw bay kumnun ndaw, a i kaw bil ndadi hɔɔk hɔɔk ndaw pi.

<sup>11</sup> «Bi na, mi ba nzob kɔɔ badu taa tusueke. Nzob kɔɔ badu tusueke na, ka kɔŋ sɔ-ɔ yak hɔ hud bay tul badu beri. <sup>12</sup> Nzob ka kɔɔ baduri bay ziŋke lari hɔy na, zadka vɔy koy vi ziŋ ri le, ka haw duɔ a kɔŋ baduri na hɔ



váy koy ví zinj ri, a ruu hãneri a mgbam ri a bære ri kperke kperke, bay jì lé, i ba taa be ya. <sup>13</sup> Nzobke ku na haw dul a duu, bay jì lé, ka ba nzob ped lari hõy bo, bay baduri na mgba law-ε ya.

<sup>14-15</sup> «Bi na, mì ba nzob kórc badu taa tusueke. Munu ká Bãa tuu mì, a bi kara mì tuu Bãa ndaw na, do faa mbijw munu ndaw, mì tuu badu biri, a bari kara i tuu mì ndaw. Lεε, mì pɔɔ sùo-i yak hã hud bay tul-ri. <sup>16</sup> Mì do báy badu k̄jri bod do ku ká i do bil kpaɔ key ya. Bari na hõy kara, Ngerewyuru hii bay haɔa mì víke ri a mí nda faa pol-ri. I láa díw bi í mbú k̄j kuduke mbijw, a nzob kórc ri hõy kara, a bá mbijw hõy ndaw. <sup>17</sup> Bãa kɔ mì ba nzob nun-ε, bay jì lé, mì pɔɔ sùo-i yak hã hud bay haɔa bo, mì yjì mí káw báy kumnun ba k̄j. <sup>18</sup> Nzob mbijw ti náa kumnun bi na ya, roo lé, mì hã báy law hi-ya bi k̄j. Mì do báy h̄rusuo ká bay haɔa, a mí do báy h̄rusuo ká bay yãaɔa ba k̄j. Be ze, ba fe ká Bãa mbi nzi-ε bay haɔa mì daa.»

<sup>19</sup> Bay tul bayri ká'a baa munu na, Zibri téke bil k̄j ba k̄j rɔbay. <sup>20</sup> Ruɔ nzobri ká bil-e ku i baa mii: «Be na, temndaya do tul-e a daa ni ba balal! Wãa, bay jì ndaw rɔɔ ì laa bay be na lé woo?» <sup>21</sup> Nzob hãwri baa mii: «Nzob ká temndaya do tul-e na ti báa bay mini key ya. Wãa, nzob ká temndaya do tul-e na, a máa bay mg-búda nun nzob rãwri ndaw pi lé woo †?»

### Ngeredɔmɔy Zibri tunj Zezu ngeren

<sup>22</sup> Ká bil ngerɛpuo ká Zuruzalem na, i daa nam suoriya ká bay tul hul Ngerewyuru. Ba few lew ted.

<sup>23</sup> Zezu hãari bil mgbãɔ ká \*hul kãni Ngerewyuru do dí ká zad ká i dí ba boro Mbay Salomɔn. <sup>24</sup> Báyjì lé, Zibri kiri ni í vbi ni bay mii: «Síe hãa ndaw rɔɔ, mù haɔa law buru nda siri key lé? Mu baa hã buru laa mgbum, wãa, mù ba \*Krisi, nzob ká Ngerewyuru waa bay píe ni ví yãa nzobri na lé?»

<sup>25</sup> Lεε, Zezu yjìɔra báy bay ha ri mii: «Bay key na, mì baa ha rì pola ro, ze ì daa law-rì bo dí ya. Fe sanri ká mì daa báy h̄rusuo Bãa na, baa nasi bay ká se tul-i.

<sup>26</sup> Roo lé, ì daa law-rì bo tul-i ya, bay jì lé, ì ba badu taa biri ya. <sup>27</sup> Badu biri na i laa kusol-i, a bi laa lé, mì tuu ri, lé, i mbi fal-i. <sup>28</sup> Mì ha ri kumnun ká do baɔɔɔ. I ti hu-ka ya mgbãɔ, a nzob mbijw mini kara ti náa ri saa nduo-i ya. <sup>29</sup> Ì kɔ, Bãa ká daa baduri zuɔ nduo-i na, ka do báy h̄rusuo kal feri riw bele. Nzob mbijw mini kara maa bay náa ri ká nduo-ε ya. <sup>30</sup> Buru Bãa na buru ba nzob ká mbijw.»

<sup>31</sup> Be nu ku báyjì lé, ngeredɔmɔy Zibri fãa tisawri ba k̄j bay ikake ni. <sup>32</sup> Báyjì lé, Zezu baa ha ri mii: «Mì daa fe kereri ngjì bamba tasiri báy h̄rusuo Bãa ha rì kɔ báy nun-rì gbak gbak. Wãa, bay fe taa hãa ká sakrake key ndaw rɔɔ, ì hii bay vbuka mì báy tisaw bay ika mì bayke báy lé?» <sup>33</sup> Lεε, Zibri na yjìɔra báy bay hã ni mii: «Buru hii bay ika mù bay tul fe kere bori ká mù daa ya, roo lé, bay tul Ngerewyuru ká mù tjiri ni. Bo ká mù ba nzob hõy lé, mù hii dáa sùo-ɔ ba Ngerewyuru lé woo!»

<sup>34</sup> Báyjì lé, Zezu yjìɔra báy bay mii: «I daa do bil \*mbede bol kusol †† baari k̄j mii: "Ngerewyuru baa mii, ì

do munu ba ngerewyuru." <sup>35</sup> Buru kɔ ndaw, fe ká mbede Ngerewyuru hii bayke na, nzob ti máa bay bum-ra ya. Zadka bari nzobri ká Ngerewyuru ha ri bay be na, ka dí ri ba ngerewyuru lé, <sup>36</sup> bi ká'a náa mì do bod a pie mì vi tusiri key na, daa mina ndaw rɔɔ, ì baa mii, mì tjiri Ngerewyuru, bay díka ká mì dí sùo-i ba Vu Ngerewyuru lé? <sup>37</sup> Zadka mì daa fe kereri ká Bãa pɔɔ zuɔ nduo-i na ya lé, do nun haɔa rì daa law-rì bo tul-i ya. <sup>38</sup> Roo lé, zadka mì daa fekeri, ze ì daa law-rì bo tul-i ya hõy kara, ndad bay dáa law-rì bo tul fe sanri ká mì daa na. Be ndaw rɔɔ, ì kókoke ta-taɔ mii, bi na mì do bil law Bãa, a Bãa kara do bil law-i.»

<sup>39</sup> Be nu ku báyjì lé, ngeredɔmɔy Zibri nzaa faa rɔbay bay mgbaka ni, roo lé, ka tjì saa nduo-ri yoroɔ, <sup>40</sup> a se ba nzaa kporombii Zurdɛ ká fi kelu ba k̄j, a kaw zad ká Zaa na daa tul nzobri nduo mbii ká dí pola. <sup>41</sup> Nzobri ngjì bamba tasiri vi luo-ε í baa mii: «Zaa daa fe sanj mbijw ya, roo lé, bayri riw bele ká'a baa se tul ledban ni key na do ba tusue k̄j.» <sup>42</sup> Be mini ze, ká zadɛ ku na nzobri ngjì bamba daa law-ri bo tul Zezu.

### Hud Lazar

**11** Nzob mbijw ká Betani riɔ-ε ba Lazar naa sem. Puoke ku na tini-ε Mari báy Marte i kaw dí ndaw. <sup>2</sup> (Ba be Mari ká daa num ká bãre f̄y b̄y b̄y zuɔ bal Zezu, rɔɔ a nɔɔn báy s̄y tul-e na. Ba ȳ-ε Lazar ze naa báy sem.) <sup>3</sup> ze tini-eri ká sídì na, i pie nzob mbijw se luo Zezu a baa hã ni mii: «Mbay, nzob buɔ ká mù hii ni bamba na ka naa báy sem.»

<sup>4</sup> Zadka Zezu laa bayke na munu báyjì lé, ka baa mii: «Semke ku na ti mbika hud hã ni ya, roo lé, a bá fe riɔ díka Ngerewyuru, a ba faa ká bay tìnake riɔ díka Vu Ngerewyuru ba kele ndaw.» <sup>5</sup> Zezu kɔ Marte báy Mari, rɔɔ tinam bari Lazar ndaw na ba nzob nun-ε. <sup>6</sup> Ze munu hõy kara, zadka'a laa mii, Lazar naa sem na, ka kaw zadɛ ku a daa nam sídì ká dí rɔbay. <sup>7</sup> Falɛ ku rɔɔ a baa hã led nduobal-eri mii: «Náa yjìri bo náa séri kudu zad ká Zude.» <sup>8</sup> Lεε, led nduobal-eri yjìɔra báy bay hã ni mii: «Í! Mbay, bo ká Zibri nzaara mù timbedɛ key bay vbúku mù báy tisaw bay ika mù key lé, daa mina ndaw rɔɔ, mù hii bay yjì bay séke dí rɔbay lé woo?»

<sup>9</sup> Báyjì lé, Zezu baa ha ri mii: «Ka bil nam mbijw na wãa, sãw síe ba duɔ falɛ sídì ya lé? Nzob ká se-sed ká bisie na, ka ti téke ngud puu ya, bay jì lé, ka kɔ zad \*taɔ kad kad. <sup>10</sup> Roo lé, nzob ká se-sed ká bil sunj tilo na, a téke ngud puu, bay jì lé, ka do bil zad taɔa ya.»

<sup>11</sup> Fal bayri ku báyjì lé, Zezu baa ha ri mii: «Nzob buɔ naari Lazar na, ka na-nam, lé, mì séke bay vãa túma ni.» <sup>12</sup> Lεε, led nduobal-eri yjìɔra báy bay hã ni mii: «Mbay, zadka'a na-nam zu lé, sùo-ε a vãa ni báy.»

<sup>13</sup> Tusueke lé, Zezu hii bay báa mii, Lazar na hu-hu, roo lé, led nduobal-eri ker í baa mii, Zezu baa bay se tul nam taa hõyke ká nzobri naa. <sup>14</sup> Báyjì lé, Zezu baa ta-taɔ ha ri mii: «Lazar na fe daa ni.» <sup>15</sup> Munu ká mì do zadɛ ká dí lew ya na, mì do báy suoriya ká tul-ri, bay jì lé,

†† Zadka Zezu baa mii «mbede bol kusol baari» na, bayke baa mii, Mbede sãka kuni ká piedke. ‡ Simri 82.6.

† Ì k̄jì Tjì kele 4.11; Zaa 9.32-33.

be mini nd̄aw ʀɔɔ, ì ngóŋke ká bil mbika law baari na báy. A roo ɛ, náa séri ba lakun-ε k̄i nd̄aw ʀɔ!

<sup>16</sup> Báyyi ɛ, Toma ká i dí ni ba led nd̄ɔŋɔ na, baa h̄a led nduobal h̄awri mii: «Naari h̄oy kara, náa séri bo náa v̄a húri z̄iŋ gaŋ tul naari na mb̄iw.»

### Zezu ba nzob túma nzob h̄a ni kaw báy kumnun

<sup>17</sup> Zadka Zezu do dí ya deb báy puɔ na báyyi ɛ, ka laa mii, i daa huɔ Lazar na bo huo tisaw daa nam niŋ ro. <sup>18-19</sup> Zibri nḡji bamba se luo Marte báy Mari ká Betani bay haŋa ri nzaa boko bay tul huɔ tinam bari na, bay ji ɛ, Betani na do dí nd̄ji maa sal faa sayri munu h̄oy báy Zuruzalem.

<sup>20</sup> Zadka Marte laa mii, Zezu do dí ya deb báy puɔ na, ka suɔ nun-ε, roo ɛ, Mari na kaw puɔ. <sup>21</sup> Lεε, Marte baa h̄a Zezu mii: «Mbay, ba fe ká mù do zad ni key zu ɛ, yu-i na ti huka ya. <sup>22</sup> Roo ɛ, mù kɔ nd̄aw, ze timbeɔɔ key kara, feri riw bele ká mù vbika Ngerewuru na ka'a haŋa mù.» <sup>23</sup> Báyyi ɛ, Zezu baa h̄a ni mii: «Tinãa, yu-ɔ na a túma a kaw báy kumnun h̄a mù.» <sup>24</sup> Lεε, Marte ȳiŋra báy bay h̄a ni mii: «Mì kɔ ɛ, síe úɔ bíe nam ká nzobri t̄ji saa luo huɔ na, a túma a kaw báy kumnun báy.» <sup>25</sup> Báyyi ɛ, Zezu baa h̄a ni mii: «Bi na, mù ba nzob túma nzob huɔri ha ri kaw báy kumnun ká do ban̄guɔ. Nzob ká daa law-ε bo tul-i na, ze ka hu na hu h̄oy kara a káw báy kumnun ká do ban̄guɔ. <sup>26</sup> A nzob ká kaw báy kumnun, ʀɔɔ a daa law-ε bo tul-i ɛ, ka ti huka ya mgban̄. W̄a, mù daa law-a bo tul bayke na k̄i zu ɛ?» <sup>27</sup> Lεε, Marte na ȳiŋra báy bay h̄a ni mii: «Zaɔe zu, Mbay, mù daa law-i bo tul-a. Mì kɔ ɛ, mù ba \*Krisi, nzob ká Ngerewuru waa bay píe ni ví ȳa nzobri na; mù ba Vu Ngerewuru, be ká'a ví tusiri key na.»

<sup>28</sup> Fale ká Marte baa bay na munu báyyi ɛ, ka ȳi a v̄a z̄iŋ yu-ε Mari a ðakla bay z̄iŋ ni mii: «Gaŋ tul-i do kew a hii bay haŋa mù se.»

<sup>29</sup> Zadka Mari laa munu báyyi ɛ, ka uru ba vaa a se luo Zezu na. <sup>30</sup> Lεε, Zezu ri bil puɔ ya kɔb báy, roo ɛ, ka do zad ká Marte z̄iŋ ni ká dí pola na. <sup>31</sup> Zadka ruɔ Zibri ká i kaw z̄iŋ Mari bay haŋa ni nzaa boko na, i kɔ ka'a uru ba vaa a t̄ji na báyyi ɛ, i uru í dii fal-ε. I ker í baa mii, kɔ ya ɛ, ka se ba tupal bay v̄a réke huɔ na.

<sup>32</sup> Zadka Mari t̄ji zad ká Zezu do dí na, a mbi nun-ε a kɔ ni báyyi ɛ, ka v̄a vbu s̄uo-ε gbirik bo pol-e a baa h̄a ni mii: «Mbay, ba fe ká mù do zad ni key zu ɛ, yu-i na ti huka ya.» <sup>33</sup> Zadka Zezu kɔ ni ka'a rε-r̄ew mgbobob, ʀɔɔ a kɔ Zibri ká i su ni í rε-r̄ew munu nd̄aw na báyyi ɛ, law-ε fuu ni mgbuk mgbuk h̄a ni z̄iŋ faa káw báy kere ya. <sup>34</sup> Ro, a vbi ri mii: «W̄a, ì daa ni bo huo tisaw ká zad h̄a ɛ?» Lεε, i ȳiŋra báy bay h̄a ni mii: «Mbay, mù vi ɛ, mù kóɔ báy.» <sup>35</sup> Mbi nun Zezu gay b̄ɔɔk b̄ɔɔk. <sup>36</sup> Báyyi ɛ, Zibri baa mii: «Ì kɔ ka'a hii ni ku ya!» <sup>37</sup> Roo ɛ, nzob h̄aneri ká sakra bari ku na baa mii: «Be ká'a mgbuda nun nzob r̄aw na w̄a, ka maa bay daa h̄a Lazar na hu ya na ya ɛ woo?»

### Zezu h̄a Lazar ȳi a kaw báy kumnun

<sup>38</sup> Law Zezu fuu ni mgbuk mgbuk ba k̄i a se ba tupal. Luo huɔke ku na ba huo tisaw ká i mbi faake báy tisaw k̄i. <sup>39</sup> Báyyi ɛ, Zezu baa mii: «Ì s̄uo tisaw na ba fal.» Roo ɛ, Marte ká ba tinam nzob huɔ na baa h̄a ni mii: «Mbay, huɔ na a fuŋa ndaya, bay ji ɛ, ka daa nam niŋ ká bil huo tisaw key ro.» <sup>40</sup> Báyyi ɛ, Zezu ȳiŋra báy bay mii: «W̄a, mì baa h̄a mù mii, zadka mù daa law-a bo tul bay bi ɛ, mù kóɔ riŋ díka Ngerewuru na ya ɛ?»

<sup>41</sup> Zadka i suru tisaw na, Zezu ura nun-ε ba siya a daa nzaa bay kere mii: «Bãa, mì h̄a mù taambɔ bay tul nzaa bay kere bi ká mù laa na. <sup>42</sup> Mì kɔ na, mù láa mì ban̄guɔ, roo ɛ, mì baa munu bay tul ruɔ nzobri ká i kiri mì key na i kɔ bo, í dáake law-ri bo dí mii, ba bo k̄i ze mù pie mì.»

<sup>43</sup> Fal bayri na ku báyyi ɛ, ka daa fe beler̄ ba siya mii: «Lazar, mu t̄ji kele!» <sup>44</sup> Zaɔe ku h̄oy ɛ, huɔ na t̄ji báy zad bal-eri báy nduo-eri ká i kari báy gari na, ʀɔɔ nun-ε kara, i kari báy vay gari nd̄aw. Lεε, Zezu baa ha ri mii: «Ì hina gariri ká s̄uo-ε na, í p̄ŋ ni h̄a ni se.»

### Ngered̄m̄ay Zibri nzaa faa bay ika Zezu

(Mat 26.1-5; Mrk 14.1-2; Luk 22.1-2)

<sup>45</sup> Ruɔ Zibri ká sakra bari ká i vi luo Mari na, zadka i kɔ fe ká Zezu daa na munu báyyi ɛ, i daa law-ri bo tul-e.

<sup>46</sup> Roo ɛ, nzob h̄aneri ká sakra bari ku na, i se luo \*Fariziri a í k̄i fal feri ká Zezu daa na ha ri. <sup>47</sup> Báyyi ɛ, Fariziri báy \*ngerenzob fe poyri dí-diw h̄a \*nzob kúŋ sal bay luyeri mb̄y k̄i í baa ha ri mii: «W̄a, náa dáari mina ro zey ɛ? Ledban ni key na, ka daa fe san̄ri nḡji bamba!» <sup>48</sup> Zadka náa p̄ŋri ni, ʀɔɔ ka daa fe munu ban̄guɔ ɛ, nzobri riw bele i daa law-ri bo tul-e. A ɛ, ngered̄m̄ayri ká R̄om na i vika í bie hul k̄ani naari, a í bie s̄aw puo naari!»

<sup>49</sup> Báyyi ɛ, nzob mb̄iw ká sakra bari ká riŋ-ε ba Kayif, be ká'a ba ngerenzob fe poy luye ká bil sewke ku na, mbi bay a baa ha ri mii: «Baari na, ì kɔ fe mb̄iw ya!» <sup>50</sup> Ì kér í kɔ báy kere! Do ndaɔ bamba bay tul naari, bay haŋa nzob mb̄iw h̄oy ka hu bay tul ruɔ nzobri, bo h̄a s̄aw Zibri riw bele na i bíe ya. <sup>51</sup> (Tusueke ɛ, ka baa bay key na báy tul gaŋ s̄uo-ε ya, roo ɛ, munu ká'a ba ngerenzob fe poy luye ká bil sewke ku na, ka baa bay fe ká'a ví vuku, bayke se tul Zezu ká'a huka bay tul s̄aw puo Zibri. <sup>52</sup> Ká'a huka bay tul s̄aw puo Zibri h̄oy ya, roo ɛ, bay mb̄y vu Ngerewururi riw bele ká i berε k̄i na, ka do tul k̄i mb̄iw h̄oy.)

<sup>53</sup> Úru saa bil namke ku na ngered̄m̄ay Zibri mbi nzaa-ri bay ika Zezu. <sup>54</sup> S̄awke ze, Zezu p̄ŋ nzaa kíe s̄uo-ε ká sakra ruɔ Zibri, a naa s̄uo-ε ká zaɔe ku a se puo mb̄iw munu ká riŋ-ε ba Efrayim ká do dí ya báy law k̄ɔ, a kaw dí báy led nduobal-eri.

<sup>55</sup> Nam suoriya Zibri ká ba \*nam suoriya t̄ji saa bil koy do dí ya na báyyi ɛ, ruɔ nzobri uru báy t̄iw zadri boɔ boɔ í se ba Zuruzalem pola bay w̄a s̄uo-ri munu ká ba fe s̄aw puo bari ká i daa ban̄guɔ na. Be nd̄aw ʀɔɔ bay ḡyan̄ke nam suoriya na báy. <sup>56</sup> Báyyi ɛ, bari na i nzaara Zezu, a í vbi bay ká sakra k̄i ba lie ba lew ká bil

mgbaŋ ká \*hul kaŋi Ngerewuru do di na mii: «A waa, i ker mina le? I ko ku na waa, le, ka'a vika zad suoriya na key zu le?»<sup>57</sup> I baa munu, bay ji le, ngerenzob fe poyri bay Fariziri, i mbi nzaa-ri ká tul Zezu pola hoy mii, zadka n zob ko zad ká'a do di le, ndad bay haŋa ni ka baa ha buru bo, ha ri vaa mgba ni.

### Mari daa num zuo bal Zezu

(Mat 26.6-13; Mrk 14.3-9)

**12** Tõŋ nam yie ba pola roo, bay haŋa \*nam suoriya tji saa bil koy na ka maa bayji le, Zezu se ba Betani ká luo Lazar be ká'a hu ká Zezu tuma ni ha ni kaw bay kumnun na.<sup>2</sup> Ká zadε ku na, i daa fe sum bay dõyke ni, a le, Marte leke sumke ha ri sy. Lazar le, kaw ziŋ nzobri ká i kaw ziŋ Zezu ká nzaa tutakra fe sum na.<sup>3</sup> A Mari laa le, mbi num ká riŋ-ε ba nar ká bare fu bõy bõy, a taŋ kad kad ká larike ngõŋ bamba na ba tasa náy mbijw munu a daa zuo bal Zezu. Fale le, ka nzun bay syu tul-e ha bara numke ku na yaa zad ká bil hula kpol kpol riw bele.

<sup>4</sup> Ro, Zudas Iskariyod, be ká'a ba nzob mbijw munu ká sakra led nduobal-eri ká'a mbika tul-e na mbi bay a baa mii: <sup>5</sup> «Úwaa, bay ji ndaw roo, i bie fe munu le? Num key na larike ngji bamba wuruk wuruk! Ba fe ká i hie ba pola zu le, larike a máa lari ped mbiimbam mbijw bay sókõke nzob kykuri!»<sup>6</sup> Ka baa munu, bay ji le, ba bay ze ka ker se tul nzob kykuri ya, roo le, ka ba nzob riiba. Munu ká'a ba nzob kóro lari bari ká i mby zuo tul kji na, ka mbi hiyaw hiyaw munu banɔuo.

<sup>7</sup> Bayji le, Zezu baa mii: «Põŋ máy na dekeke ha ni daa fe be. Be ze ba fe ká ndad bamba bay haŋa ni ka daa. Bay tul nam hud bi ze, ka kóroke num na do kpyru tji vuri key.<sup>8</sup> Baari na, nzob kykuri i doko ziŋ ri banɔuo kpadara, roo le, bi na, mi ti doko ziŋ ri banɔuo ya.»

<sup>9</sup> Zadka ruo Zibri laa mii, Zezu do Betani bayji le, i tji vbububu bay tul Zezu kji huo-ε hoy ya, roo le, bay tul Lazar ká'a tuma ni saa luu hud ha ni kaw bay kumnun na.<sup>10</sup> A ro ze, \*ngerenzob fe poyri mbi nzaa-ri bay ika Lazar na ndaw,<sup>11</sup> bay ji le, bay tul-e na ze, Zibri ngji bamba i náake sũo-ri, a i daa law-ri bo tul Zezu.

### Nzobri daa mbay bo tul Zezu

(Mat 21.1-11; Mrk 11.1-11; Luk 19.28-40)

<sup>12</sup> Nzaaruõ kji na bayji le, ruo nzobri ká i do zad \*nam suoriya tji saa bil koy ká Zuruzalem na, i laa mii, Zezu se vuku.<sup>13</sup> Ze, i fed nzaa tɔy vay mgbal kandawri roo i sũõke nun-ε, i guu fe i bãake bay mii:

«Hozana! Naa pisiri Ngerewuru!

Ndad bay haŋa Ngerewuru ka sãm fe zuo tul nzob ká vi bay riŋ Ngerembay!

Ndad bay haŋa Ngerewuru ka sãm fe zuo tul Mbay led Izarayelri!»

<sup>14</sup> Leε, Zezu ziŋ vu maasoba, a kaw tul-e munu ká mbede Ngerewuru baa bayke pola mii:

<sup>15</sup> «Baari nzobri ká \*Siŋ na †,

i daa hje ya.

i ko, mbay baari na se vuku.

Ka kaw tul vu maasoba †.»

<sup>16</sup> Ká síeke ku na, led nduobal-eri laa saw fekeri na ku riw bele ya bay. Roo le, fal hud be bay tji be saa luu hud na, zadka led nduobal-eri ker se tul fe ká kal ká tul-e na bayji le, i ko mii, fekeri na kal munu ká mbede Ngerewuru baa bayke pola na.

<sup>17</sup> Bari riw bele ká i do ziŋ Zezu bay nam ká'a díke Lazar ha ni tji saa luu hud a kaw bay kumnun na, i lo soro fekeri na banɔuo.<sup>18</sup> Sawke mini ze, ruo nzobri suõ nun-ε, bay ji le, i laa mii, ba be kji ze ka daa fe saŋ na key.<sup>19</sup> Bayji le, \*Fariziri baa bay ká sakra kji ba lie ba lew mii: «i ko, náa maa dáari fe mbijw mbãa! Nzobri riw bele dii fal-ε!»

### Gerekri nzaa faa bay kóko Zezu

<sup>20</sup> Ká sakra nzobri ká i vi Zuruzalem bay ruo Ngerewuru ká bil nam suoriyake ku na, nzob haneri ká i ba Gerekri do di ndaw pi.<sup>21</sup> Bari na, i soro i vaa ziŋ Filib ká ba nzob ká Besayda kuđu zad ká Galele i kod ni mii: «Ngerε, buru hii bay kóko Zezu.»<sup>22</sup> Leε, Filib na se a vaa baa bayke ha Andere. Fale le, bari sidi bele i vaa baa bayke na ha Zezu.

<sup>23</sup> Bayji le, Zezu baa ha ri mii: «Nam ká Ngerewuru a haŋa riŋ díka bi \*Vu Nzob kie sũo-ε ba kele na vi ro.

<sup>24</sup> Mi baa ha ri ta-taŋ ba tusue kji: zadka para naŋ † ká nzob ru na hu ya le, a doko ba be kji mbijw hoy. Roo le, zadka'a hu a tji ro le, paraake na a hũu do ngededede bay.

<sup>25</sup> Nzob ká hii kumnun be na, a doko bay kumnun taa tusueke ya. A nzob ká ngõr tul fe ká tusiri key ya le, a kóro kumnun taa tusueke ká'a doko banɔuo.<sup>26</sup> Zadka nzob hii bay daa ped ha mi le, ka se fal-i. Zad ká mi doko di na, ka'a doko di ziŋ mi ndaw. A zadka nzob daa ped ha mi le, Bãa a daa mbay bo tul-e.»

### Zezu baa bay ká se tul hud be

<sup>27</sup> Zezu baa mii: «Timbedε key na, law-i nzãa mi. A key waa, mi báa mina ro zey le? Mi báa mii: Bãa, mu náa mi ká bil fe seke ká'a tji tul-i key na le woo? Munu ya mgbaŋ, bay ji le, bay tul fe sekeke na key ze, mi víke tusiri key.<sup>28</sup> Mi báa mii: Bãa, mu kie riŋ díka bo na ha nzobri ko!»

Bayji le, kusol mgba saa nulue beler mii: «Mi kie riŋ díka bi na ro, le, mi kie ba kji robay.»<sup>29</sup> Leε, ruo nzobri ká i do zadε i laa kusol ká mgba na i baa mii: «Ba mbam ze yjw ku.» A nzob hawri laa le, i baa mii: «Ba led nzaaped ká nulue ze vi baa bay ha ni!»

<sup>30</sup> Bayji le, Zezu baa ha ri mii: «Kusol ká mgba na, bay tul-i ya, roo le, bay tul-ri zu.<sup>31</sup> Timbedε key na, ba saw síe ká Ngerewuru a daa bay bo tul nzob tukeleri key. Timbedε key na Ngerewuru a ní ngeretemndaya ká ba nzob réke mbay ká tusiri key na do kele.<sup>32</sup> Bi na, zadka i síŋ mi i ura mi do siya le, mi fáa nzobri riw bele zuo fal-i.»<sup>33</sup> (Zezu baa bayri na munu, a kieke kji ri hud taa jike ze ká'a huka.)

† Zakari 9.9. † Bay nzaa gerek le, ba ble ká ba para fe pay ká do tusiri Izarayel.

<sup>34</sup> Lɛɛ, ruo nzobri yijira báy bay ha ni mii: «Mbede \*bol kusol kie buru mii, \*Krisi, nzob ká Ngerewuru waa bay píe ni ví yaa nzobri na a káw báy kumnun banɔu. A waa, daa mina ndaw roo, mù baa mii, i síŋ \*Vu Nzob í ura ni do siya le woo? Waa, Vu Nzobke na ba ve le woo?» <sup>35</sup> Báyyi le, Zezu baa ha ri mii: «Zad taŋa na do sakra baari key bole, a dí ndij munu hoj. Be ze zadka zad taŋa do robay na, i se bil-e bay haŋa suŋ tilo ka guba tul-ri ya. Í ko, nzob ká se-sed ká bil suŋ tilo na, ka ko zad ká'a se ba baadi ya. <sup>36</sup> Zadka zad taŋa do robay na, i daa law-ri ka bo tul-e. Be ndaw roo, i víke ba led zad taŋari na báy.»

### Law ngɔŋɔ Zibri

Fale ká Zezu baa bayri munu báyyi le, ka naa sùo-ɛ, a myu dí dí báy zad káw bari. <sup>37</sup> Ze ka daa fe sanri ngji bamba ha ri ko báy nun-ri hoj kara, i daa law-ri bo tul-e ya. <sup>38</sup> Be mini ze, bay ká Ezay nzob yaaŋa bay saa nzaa Ngerewuru baa na, do munu báy zadɛ. Bayke baa mii: «Áa! Mbay, waa, nzob ve ze daa law-ɛ bo tul bay ká buru ka-káake na le?»

Waa, nzob ve ndaw roo mù kie ni hyrusuo-ɔ na ba kele ha ni ko le ?»

<sup>39</sup> Bari na, i maa bay daa law-ri bo dí ya. Í ko, Ezay nzob yaaŋa bay saa nzaa Ngerewuru baa pola lew se tul-ri mii:

<sup>40</sup> «Ngerewuru ha nun-ri fumra gibli,  
a mbii gosi fe kóko bari,  
bay haŋa bo nun-ri ka ko fe ya,  
a law-ri kara ka vuo ya ndaw,  
bo í suo kér bay bari  
í vi luo-ɛ bay haŋa ni ka vaa ri ya †.»

<sup>41</sup> Ezay na baa munu, bay ji le, ka ko rin dika Zezu, a baa bay se tul-e. <sup>42</sup> Ze ká sakra ngeredomay Zibri hoj kara, nzobri ngji bamba i daa law-ri bo tul-e. Roo le, bay tul \*Fariziri na, i hii bay baa bayke ba kele ya, bay ji le, i hii bay haŋa ri nii ri tji ká \*hul mbú kɔ bari Zibri na ya. <sup>43</sup> I hii bay ndad ká nun nzobri mba ndad ká nun Ngerewuru.

### Zezu baa bay ká se tul kúŋ sal bay

<sup>44</sup> Báyyi le, Zezu baa ta-taŋ ba siya beleŋ mii: «Nzob ká daa law-ɛ bo tul-i na, ka daa law-ɛ bo tul-i hoj ya, roo le, ka daa law-ɛ bo tul nzob ká pie mi vi na ndaw.

<sup>45</sup> Nzob ká tuu mi na, tuu nzob ká pie mi na ndaw. <sup>46</sup> Bi na, mi vi tusiri key munu ba zad taŋa, bay haŋa nzobri riw bele ká i daa law-ri bo tul-i na, i do bil suŋ tilo na mbãa.

<sup>47</sup> «Zadka nzob laa bay bi, roo a daa vu mbom bo dí ya le, ba bi ze mi daa bay bo tul-e ya. Tusueke le, mi vi bay yaaŋa nzobri ká tusiri key bo, mi vi bay daa bay bo tul nzobri ya. <sup>48</sup> Nzob ká túŋ mi ngereŋ a yaa bay bi ya laa le, bayke ká mi fere nzobri na ku ze, a daa bay bo tul-e ká síe ɔro bie nam na. <sup>49</sup> Í ko, bay ká mi baa na, mi baa báy hyrusuo-i huoi ya, roo le, Bãa ká pie mi na mbi nzi-ɛ sùo-ɛ kɔ ha mi, bay tul feri ká mi baa, báy feri

ká mi fere nzobri na. <sup>50</sup> Ze mi ko le, bayke ku na ha nzobri kaw báy kumnun ká do banɔu. Be mini ze, feri ká mi baa bayke na, mi baa munu ká Bãa baa ha mi.»

### Zezu waa bal led nduobal-eri

**13** Tòŋ nam mbijw hoj bay haŋa \*nam suoriya tji saa bil koy na ka maa báyyi le, Zezu ko ndaw, nam ká bay álake tusiri key bay séke luo Bi-ɛ na vi ro. Ka hii nzob taa beri ká tusiri key banɔu. Ka hii ri kpuru maa báy huɔ be.

<sup>2</sup> Zezu báy led nduobal-eri i do réke ngaw. Báyyi le, ngeretemndaya daa bay zuo bil law Zudas vu Simon Iskariyod ha ni mbi tul-e. <sup>3</sup> Zezu na ko ká Ngerewuru daa feri riw bele zuo nduo-ɛ, a vi saa luo-ɛ na, ká'a yji ba luo-ɛ na ndaw pi. <sup>4</sup> Báyyi le, ka uru siya ká nzaa fe sum na a naa maagari be, a daa bo fi mbijw a mbi vay gari a síŋke puu si-ɛ. <sup>5</sup> Fale ku le, ka kaa mbii zuo bil tunguo, a tii saw wáake bal led nduobal-eri, a nzun báy vay gari ká'a síŋke puu si-ɛ na.

<sup>6</sup> Zadka'a tji tul Simon Piyer na báyyi le, Simon Piyer baa ha ni mii: «Mbay, úwaa, le, mù waa bal-i ndaw le woo!» <sup>7</sup> Lɛɛ, Zezu yijira báy bay ha ni mii: «Bo na, fe ká mi daa key na mù ko sawke taŋ ya báy, roo le, bil nam haŋe le, mù kóko báy.» <sup>8</sup> Báyyi le, Piyer baa ha ni mii: «Ú-u, mù ti waa bal-i na ya mban!» Lɛɛ, Zezu yijira báy bay ha ni mii: «Zadka mi waa bal-a na ya le, náa ti zúo zinj kɔ mbãa mban.»

<sup>9</sup> Báyyi le, Simon Piyer baa ha ni mii: «Mbay, munu zu le, mu waa bal-i hoj ya, roo le, mu waa nduo-i ndaw, tul-i ndaw pi.» <sup>10</sup> Lɛɛ, Zezu baa ha ni mii: «Nzob ká sùo mbii na sùo-ɛ \*taŋ kad kad ro bo, ka se síe sùo mbii mbãa, a waa ba bal-ɛ hoj. Baari na, sùo-ri taŋ kad kad ro, roo le, ba baari riw bele ya.» <sup>11</sup> (Zezu baa munu, bay ji le, ka ko nzob ká'a mbika tul-e na ro. Sawke mini ze, ka baa mii: «Baari na, sùo-ri taŋ kad kad riw bele ya.»)

<sup>12</sup> Fale ká'a waa bal-ri a mbi gari be a nduo na báyyi le, ka yji a kaw nzaa fe sum zinj ri a baa ha ri mii: «Fe ká mi daa zinj ri key na waa, i ko sawke ko kɔ zu le? <sup>13</sup> Í ko, baari na, i dí mi ba Gaŋ tul-ri báy Mbay baari. Í dí mi báy zadɛ kɔ, bay ji le, mi ba be na kɔ. <sup>14</sup> Ze, munu ká i dí mi ba Mbay báy Gaŋ tul-ri ká mi waa bal-ri na, baari kara, ndad bay haŋa ri waa bal kɔ na ndaw. <sup>15</sup> Mi daa ba fe kie kɔ ha ri bay haŋa baari kara, i daa faa mbijw munu ka zinj kɔ ndaw. <sup>16</sup> Mi baa ha ri ta-taŋ ba tusue kɔ: led káw ká mba tul bãa káw be na tiya. Ze led nzaaped ká mba tul nzob ká pie ni na kara tiya ndaw pi. <sup>17</sup> Zadka i laa bay fekeri key na a í dáake ped báy zadɛ le, i doko báy suoriya.

<sup>18</sup> «Mi baa bay key na bay tul-ri riw bele ya. Nzobri ká mi nan ri na, mi tuu ri tuu. Roo le, ndad bay haŋa bay ká i daa do bil mbede Ngerewuru na, ka do munu báy zadɛ. Bayke baa mii: "Nzob ká buru kɔ búru su fe mbijw na, fere a ba nzob tul ngani bi †." <sup>19</sup> Mi baa ha ri timbede key pola ndaw roo, bay haŋa feke ka tji báy. Be ndaw roo, zadka feke na tji le, i daa law-ri bo tul-i mii: Bi na, mi do banɔu. <sup>20</sup> Mi baa ha ri ta-taŋ ba tusue kɔ: nzob ká yaa nzob ká mi pie na, ka yaa mi ndaw zu. A

† Ezay 53.1; Rom 10.16. †† Ezay 6.10.

‡ Simri 41.9.

nzob ká yaa mì na, ka yaa nzob ká pie mì vi na ndaw.»

### ZeZu baa bay se tul Zudas ká'a mbika tul-e

(Mat 26.20-25; Mrk 14.17-21; Luk 22.21-23)

<sup>21</sup> Fale ká ZeZu baa bayri munu na báyyi le, law-ε fuu ni mgbuk mgbuk, a baa hã led nduobal-eri mii: «Mì baa ha rì ta-taŋ ba tusue kji: nzob mbjw ká sakra baari na a mbika tul-i.»

<sup>22</sup> Báyyi le, i kɔ-kóm ba nun kji ba lie ba lew í vbi bay mii, wãa, ba nzob ve kji ze ka baa bay se tul-e ku le?

<sup>23</sup> Lee, nzob mbjw ká sakra led nduobal-eri ká ZeZu hii ni bamba na kaw lakun-ε. <sup>24</sup> Ro, Simɔn Piyer te tay nun-ε zima hã ni bay haŋa ni ka vbi ZeZu, wãa, ba ve ze ka baa bay se tul-e le? <sup>25</sup> Led nduobalke ku na, fere nzi-ε ba luu ZeZu a vbi ni mii: «Mbay, wãa, ba ve kji zu le?»

<sup>26</sup> Lee, ZeZu yijira báyy bay hã ni mii: «Mì dáa ngud maapa nduo vay náy. Ze, nzob ká mì hã ni le, ba be na kji zu.» Ro, ZeZu mbi ngud maapa na a daa nduo dí a hã Zudas vu Simɔn Iskariyod. <sup>27</sup> Zade ká Zudas yaa ngud maapa na ku báyyi le, \*Satan nduo bil law-ε. Báyyi le, ZeZu baa hã ni mii: «Fe ká mù hii bay dáa le, mu daa kod kji hɔy.» <sup>28</sup> (Bari ká i kaw nzaa fe sɔm zih ni na, nzob mbjw mini kara kɔ sɔw fe ká'a bãake bay hã ni na ya. <sup>29</sup> Munu ká Zudas ba nzob kɔɔ lari bari na, nzob hãneri ker mii, ZeZu pie ni bay haŋa ni ka vãa hie fe hãne bay tul nam suoriyake, mase, bay haŋa ni ka hã fe hãneri hã nzob kɔkuri.) <sup>30</sup> Ká zade ká'a yaa ngud maapa na ku hɔy le, ka tji a zɔl. Lee, zad sii ro zu.

### ZeZu hã bol kusol fie hã led nduobal-eri

<sup>31</sup> Zadka Zudas mbi faa a zɔl na báyyi le, ZeZu mbi bay a baa mii: «Timbede key na, riŋ díka ká bo tul bi \*Vu Nzob na, tina sùo-ε do kele ro, a Ngerewuru kara zih riŋ díka báyy faa bi na. <sup>32</sup> [Munu ká Ngerewuru zih riŋ díka báyy faa bi na,] waka ya hɔy le, ka'a dáa riŋ díka bo tul-e ndaw. <sup>33</sup> Baari vu-iri ká mì kɔ rì ba nzob nun-i na, mì káw zih rì ndji rɔbay. Munu ká mì baa hã Zibri pola na, mì baa ha rì timbede key ndaw: ì nãara mì, roo le, ì maa bay séke zad ká mì séke dí ya. <sup>34</sup> Timbede key na mì ha rì \*bol kusol fie: ì hii kji ba lie ba lew. Munu ká mì hii rì na, ì hii kji ba lie ba lew. <sup>35</sup> Zadka ì hii kji ba lie ba lew le, be ndaw rɔɔ nzobri riw bele i kóko mii, ì ba led nduobal-iri na báyy.»

### ZeZu baa bay ká tul máy bay Piyer

(Mat 26.31-35; Mrk 14.27-31; Luk 22.31-34)

<sup>36</sup> Báyyi le, Simɔn Piyer vbi ni bay mii: «Mbay, wãa, mù séke ba zad hãa le?» Lee, ZeZu yijira báyy bay hã ni mii: «Zad ká mì séke dí timbede key na, mù maa bay séke dí ya báyy. Roo le, nam hãne le, mù séke dí báyy.» <sup>37</sup> Báyyi le, Piyer vbi ni mii: «Mbay, bay ji ndaw rɔɔ, mì maa bay séke fal-a timbede key ya le? Mì do dí ya bay pɔŋ sùo-i hã hud bay tul-a!» <sup>38</sup> Lee, ZeZu yijira báyy bay hã ni mii: «Wãa, mù do dí ya ba tusue bay pɔŋ sùo-ɔ hã hud bay tul-i kji le? Mì baa hã mù ta-taŋ ba tusue kji: pola rɔɔ bay haŋa tuo ka-káa le, mù máy bay faa bal ba say mii, mù kɔ mì ya.»

### ZeZu ba faa séke ba luu Bi-e

**14** ZeZu baa hã led nduobal-eri mii: «Ì hã law-rì ka nãa-rì ya. Ì daa law-rì bo tul Ngerewuru, a ì daa law-rì ka bo tul-i. <sup>2</sup> Ká bil puo Bãa na, zad káwri do dí mgbirik mgbirik. Zadka do munu ya le, mì ti báa bayke ha rì ya. Tusueke le, mì séke bay léke zad bay tul-rì.

<sup>3</sup> Zadka mì se rɔɔ, mí leke zad na le, mì yji bay ví fãa rì bay haŋa baari hɔy kara, ì vãa káw dí zih mì mbjw hɔy ndaw pi. <sup>4</sup> Zad ká mì séke ba baði na, ì kɔ faake kɔ.»

<sup>5</sup> Báyyi le, Toma vbi ni bay mii: «Mbay, zad ká mù séke ba baði na, buru kɔ ya. Wãa, buru dáa mina ndaw rɔɔ, buru kɔ faake le?» <sup>6</sup> Lee, ZeZu yijira báyy bay hã ni mii: «Bi na, mì ba faa ndaw, mí ba tusue bay ndaw, a mí ba káw báyy kumnun ndaw pi. Báyy faa bi na rɔɔ, nzob a séke luu Bãa bo, faa kji bod ká nzob a kálke a se luu Bãa na tiya. <sup>7</sup> Zadka ì tuu mì tuu le, ì tuuka Bãa ndaw. Úru saa timbede kpuru vãw na, ì tuu ni ndaw, a ì kɔ ni ndaw pi.»

<sup>8</sup> Báyyi le, Filib baa hã ni mii: «Mbay, mu kie buru Bãa na hã law buru ka nda siri.» <sup>9</sup> Lee, ZeZu yijira báyy bay hã ni mii: «Filib, wãa, daa mina ndaw rɔɔ, mì kaw zih rì bole dí key le, mù tuu mì ya kɔb báyy key le woo? Nzob ká tuu mì le, ka tuu Bãa ndaw zu. Wãa, daa mina ndaw rɔɔ, mù baa mii: “Kie buru Bãa” na le woo? <sup>10</sup> Wãa, mù ker mú baa mii, mì do bil law Bãa, a Bãa kara do bil law-i na ya le? Bayri ká mì baa ha rì na, uru saa bil law-i ya. Ba Bãa ká do bil law-i na ze daa hã ped beri na ɔ báyy zade báyy faa bi. <sup>11</sup> Zadka mì baa mii, mì do bil law Bãa, a Bãa kara do bil law-i ndaw na, ì daa law-rì ka bo dí. Ze, ì daa law-rì bo tul bay biri ká mì baa na ya nguo kara, ì daa law-rì ka bo tul-i bay tul fe saŋri ká Bãa daa báyy faa bi na. <sup>12</sup> Mì baa ha rì ta-taŋ ba tusue kji: nzob ká daa law-ε bo tul-i na, a dáa feri ká mì do dáake na ndaw. Ka'a dáa bawda fe kal fekeri key na kara ndaw, bay ji le, mì se ba luu Bãa, <sup>13</sup> a fe ji ká ì vbi báyy riŋ-i na, mì dáa feke na ha rì bay haŋa riŋ díka Bãa ka tina sùo-ε ba kele báyy faa bi ká mì ba Vi-e na. <sup>14</sup> Mì baa ha rì na rɔbay, zadka ì vbi mì fe báyy riŋ-i le, mì dáa feke na ha rì.»

### ZeZu waa bay píe báyy Tem Law Pie

<sup>15</sup> ZeZu baa hã led nduobal-eri mii: «Zadka ì hii mì le, ì daa vu mbom ka bo tul bol kusol-iri. <sup>16</sup> Lee, mì vbika Bãa bay haŋa ni ka pie báyy nzob kji ká ba Nzob Sɔkɔ rì hã ni ka káw zih rì baŋguo kpadara. <sup>17</sup> Ba Tem báa tusue bay ká nzob tukeleri key maa bay yãaŋa ni ya, bay ji le, ì maa bay kóko ni ya ndaw, a ì maa bay tuuka ni ya ndaw pi. Roo le, baari na, ì tuu ni tuu, bay ji le, ka sad zih rì a do bil law-rì.

<sup>18</sup> «Mì ti pɔŋ rì ba led selri ya, mì yji bay ví zih rì báyy. <sup>19</sup> Ndji munu hɔy le, nzobri ká tusiri key na ti kóko mì mbãa. Roo le, baari na, ì kóko mì ba kji báyy, bay ji le, mì kaw báyy kumnun, a baari hɔy kara ì káw báyy kumnun na ndaw. <sup>20</sup> Zadka namke vi le, ì kóko mii, mì do bil law Bãa, a baari laa le, ì do bil law-i, ze bi kara mì do bil law-rì.»

<sup>21</sup> «Nzob ká kɔɔ bol kusol-iri, a daa vu mbom bo di le, nzobke ku na hii m̀ zu. Baa na a hii nzob ká hii m̀, a bi kara m̀ hii nzobke a mí kie s̀o-i h̄ ni nd̄aw.»

<sup>22</sup> Báyji le, Zud, (be ká i di ni ba Zudas Iskariyod ya) na vbi ni bay mii: «Mbay, w̄a, daa mina nd̄aw ɔɔ, mù kie s̀o-ɔ h̄ buru h̄y, a mú kie s̀o-ɔ h̄ nzob tukeleri key ya le?» <sup>23</sup> Le, Zezu yijra báy bay h̄ ni mii: «Zadka nzob hii m̀ le, a daa vu mbom bo tul bay bi. Baa a hii ni, a buru sídi bele na, buru séke bay v̄a daa puo z̄i ni. <sup>24</sup> Roo le, nzob ká hii m̀ ya na, ka daa vu mbom bo tul bay biri ya zu. Bayri ká ì laa ká nzaa-i na, uru saa bil law-i ya, roo le, uru saa luu Baa ká pie m̀ na. <sup>25</sup> Bay fe niri key na, m̀ baa ha rì báy nam ká m̀ d̄oke z̄i rì ku h̄y. <sup>26</sup> Roo le, Nzob ɔɔ Nzob ká ba Tem Law Pie ká Baa a píe báy riŋ-i na, a fére rì ferì riw bele, a tuma law-rì ká tul ferì riw bele ká m̀ baa ha rì na.

<sup>27</sup> «Dekete ka sád z̄i rì. Ba dekeke taa bi ze m̀ ha rì. M̀ ha rì munu ká nzob tukeleri key ha rì ya. Ì h̄ law-rì ka nzáa-rì ya, a í h̄ h̄e ka daa rì ya nd̄aw. <sup>28</sup> Ì laa bay ká m̀ baa ha rì ro mii: “M̀ z̄l, roo le, m̀ yí bay ví z̄i rì báy” na. Zadka ì hii m̀ le, ì daa suoriya bay tul z̄l bi ká ba luu Baa, bay j̄i le, Baa na mba tul-i. <sup>29</sup> M̀ baa bay fe niri key na ha rì pola ɔɔ fekeri na ka t̄ji báy, bay haŋa bo, zadka fekeri na t̄ji le, ì daake law-rì bo tul bay biri na. <sup>30</sup> M̀ ti báa bayri ŋḡji bamba z̄i rì mb̄a, bay j̄i le, ŋgeretemndaya, nzob réke mbay ká tusiri key na se vuku. Ka maa daa fe mb̄i w̄ z̄i m̀ ya, <sup>31</sup> roo le, ndad bay haŋa nzobri ká tusiri key na, i kɔ mii, m̀ hii Baa, a mí daa fe munu ká a mbi nzi-ε h̄ m̀. Ì úru siya bo, náa z̄lri ká zad ni key.»

### Zezu ba s̀o puu taa tusueke

**15** Zezu baa h̄ led nduobal-eri ɔɔ bay mii: «Bi na, m̀ ba s̀o puu taa tusueke, a Baa laa le, ba nzob k̄ɔɔke †. <sup>2</sup> Nzaa t̄yke h̄a h̄a ká mgb̄ŋra m̀, ɔɔ lereke tiya le, ka kud ba fal. A nzaa t̄yke h̄a h̄a ká lie lereke do dí laa le, ka fed bay haŋa ni ka lie lereke z̄ba zuba do dí. <sup>3</sup> Baari na, law-rì \*taŋ kad kad báy faa bay bi ká m̀ fere rì na. <sup>4</sup> Ì mb̄ɔɔ m̀, munu ká bi kara m̀ mb̄ɔɔ rì na. Munu ká nzaa t̄y s̀o puu do bod báy tul-e a lie ya na, baari h̄y kara, zadka ì mgb̄ŋra m̀ ya le, ì ti lie báy tul gaŋ s̀o-rì ya. <sup>5</sup> Bi na, m̀ ba s̀o puu, a baari laa le, ì ba nzaa t̄ykeri. Nzob h̄a h̄a ká mgb̄ŋra m̀, ká bi kara m̀ mgb̄ŋra ni le, ka a líe lereke zuba. Tusueke le, zadka m̀ tiya le, ì ti máa bay daa fe mb̄i w̄ ya. <sup>6</sup> Nzob ká mb̄ɔɔ m̀ ya le, i vbuka ni ba fal, munu ká nzaa t̄y puu ká i kud, le, huɔ kurum kurum a í f̄a í daa huu taa dí h̄ ni se. <sup>7</sup> Zadka ì mb̄ɔɔ m̀, ɔɔ bay bi daa puo ká bil law-rì le, ì vbi fe ká law-rì hii, le, ì z̄i feke na. <sup>8</sup> Zadka ì lie lereke zuba, ɔɔ nzobri kɔ í baa mii, ì ba led nduobal-iri taa tusuekeri le, riŋ díka Baa na a tina s̀o-ε ká nun nzobri riw bele.

† Ká zad ni key na, Zezu mbi fe ká Zibri dí ba v̄ye na a b̄ake bay se tul-e k̄j s̀o-ε báy nzobri ká i ba taa be. V̄ye na, ba vay fe ká uo a lie goriyo goriyo a do zuba ká i dí ba rezin. Ba mijiri fe pay led Izaraylri ká i s̄y lereke nd̄aw, í daake him nd̄aw pi. Munu ká Kuori kɔ feke key ya na, nzob nd̄ay bayri vbi puu í s̀oke bol v̄ye.

<sup>9</sup> «Munu ká Baa hii m̀ na, bi kara m̀ hii rì nd̄aw. Ndad bay haŋa rì do bil law ini bi na banguo. <sup>10</sup> Zadka ì daa vu mbom bo tul bol kusol-i báy z̄de le, ì doko bil law ini bi faa mb̄i w̄ munu ká m̀ daa vu mbom bo tul \*bol kusol Baa, a mí do bil law ini be na. <sup>11</sup> M̀ baa bay ferì key na ha rì bay haŋa suoriya bi na ka mbaa bil law-rì. Be nd̄aw ɔɔ, suoriya baari na a doko báy z̄de nzedem báy. <sup>12</sup> Bol kusol-i na ze do key: Ì hii k̄j faa mb̄i w̄ munu ká bi kara m̀ hii rì na. <sup>13</sup> Nzob ká mbi s̀o-ε h̄ hud bay tul nzob buɔ-eri na, ka hii ri ba tusue k̄j. Ze, law ini h̄y ká mini ká kal be ni key na, tiya. <sup>14</sup> Zadka ì daa bol kusol-i le, ì ba nzob buɔ-iri.

<sup>15</sup> «M̀ ti díka rì ba led káwri mb̄a, bay j̄i le, led káw na kɔ k̄r bay b̄a káw be ya. Roo le, m̀ dí rì ba nzob buɔ-iri, bay j̄i le, m̀ ha rì kɔ ferì riw bele ká Baa fere m̀ na. <sup>16</sup> Baari ze ì naa m̀ ya, roo le, bi ze m̀ nan rì, a mí píe rì ha rì se bay haŋa bo ì lie lereke. Ba lereke ká a doko banguo kpadara. Be ze ferì riw bele ká ì vbi Baa báy riŋ-i na, ka a haŋa rì. <sup>17</sup> Munu zu le, fe ká m̀ mbi nzaa-i ká dí bay haŋa rì daa na ze do key: Ì hii k̄j.»

### Nzob tukeleri f̄y Zezu báy led nduobal-eri

<sup>18</sup> Zezu ȳj a baa h̄ led nduobal-eri mii: «Zadka nzob tukeleri key f̄y rì le, ì kɔ, i f̄y m̀ bi ze pola nd̄aw zu. <sup>19</sup> Zadka ì ba taa t̄kele key le, bari ká t̄kele key na i hii ri, bay j̄i le, ì ba taa be. Roo le, baari na, ì ba taa t̄kele key na ya, bay j̄i le, bi ze m̀ nan rì ká sakra nzob tusiri key. Be mini ze, bari na i f̄yke rì bayke. <sup>20</sup> Ì k̄r se tul bay ká m̀ baa ha rì na: led káw ká mba tul b̄a káw be na tiya. Zadka nzobri daa nun-i tuɔ síe le, ì daa nun-rì tuɔ síe nd̄aw. A zadka ì daa vu mbom bo tul bay biri laa le, ì daa vu mbom bo tul bay baari na nd̄aw. <sup>21</sup> Ì daa fe k̄yari riw bele z̄i rì bay tul-i, bay j̄i le, Baa ká pie m̀ na i tuu ni ya. <sup>22</sup> Zadka m̀ vi ya, a mí baa bay pola ha ri ya nd̄aw le, bay feȳa ti mgbaka tul-ri ya. Roo le, timbede key na, faa ȳm s̀o-ri ká tul feȳa bari na tiya. <sup>23</sup> Nzob ká f̄y m̀ le, f̄y Baa na nd̄aw zu. <sup>24</sup> Ferì ká ba h̄e zikiki ká nzob mb̄i w̄ maa bay daa ya na, zadka m̀ daa ká sakra bari ya le, bay feȳa ti mgbaka tul-ri ya. Roo le, timbede key i kɔ fekeri báy nun-ri h̄y kara, i t̄ŋ ba f̄y m̀ a í f̄y Baa kara nd̄aw. <sup>25</sup> Ferì key na t̄ji mini bay haŋa bay ká i daa do bil \*mbede bol kusol bari mii: “Ì f̄y m̀ ḡr taŋ bayke” na, ka do munu báy z̄de †.

<sup>26</sup> «Nzob ɔɔ Nzob na a vika. Ba Tem báa tusue bay ká uru saa luu Baa. Zadka m̀ pie ni saa luu Baa h̄ ni vi le, ká a báa nasi bay bi na ha rì. <sup>27</sup> A baari kara ì báa nasi bay bi, bay j̄i le, ì kaw z̄i m̀ báy tiikake h̄y.»

**16** Zezu baa h̄ led nduobal-eri na ɔɔ bay mii: «M̀ baa bay ferì key na ha rì, bay haŋa bo, síeke ká fekeri t̄ji le, ka ba ndaw taka rì ha rì p̄ŋke mbika law baari na ya. <sup>2</sup> Ì ní rì t̄ji ká \*hul mb̄y k̄j baari. Síeke ká a ví ká nzobri ika rì na, i ker í baa mii, báy k̄jri ped bari ká mini key na, bari daa ped h̄ Ngerewuru zu. <sup>3</sup> Ì daa munu, bay j̄i le, i tuu Baa ya nd̄aw, í tuu m̀ ya nd̄aw pi. <sup>4</sup> M̀ baa munu ha rì bay haŋa bo, zadka síeke vi bay haŋa ri daa fekeri na le, ì k̄rke se tul bay ká m̀ baa ha rì pola na.»

†† Simri 35.19; 69.5.

### Ped ká Tem Law Pie a dáa

Zezu baa mii: «Bay key na, mi baa ha ri báy tiikake ya, bay ji le, mi do zinj ri. <sup>5</sup> Timbede key na mi séke ba luozob ká pie mi vi na. A le, nzob mbijw ká sakra baari ká vbi mi bay mii, “mu se ba zad haa le” na, tiya. <sup>6</sup> Roo le, bay tul bay niri ká mi baa ha ri na, i daa síe í kaw mbónj. <sup>7</sup> Ze munu hcy kara, mi baa tusue bay ha ri: do ndad bamba bay tul-ri bay haña mi zol. Zadka mi zol ya le, Nzob ká a ví sókò ri na ka ti vika ya. Roo le, zadka mi zol ro le, mi píe ni ha ri báy.

<sup>8</sup> «Be na, zadka a vi le, a háw nzob tukeleri rgm ká tul feyaa ndaw, ká tul fe ká do báy zadé nzedem ndaw, rɔɔ ká tul kúnj sal bay Ngerewuru ndaw pi. <sup>9</sup> Ka a haña nun-ri tan ha ri kɔ sùo-ri ba nzob feyaa, bay ji le, i hii bay dáa law-ri bo tul-i ya. <sup>10</sup> Ka a haña nun-ri tan ha ri kɔ zad haa ze fe ká do báy zadé na do dí le, bay ji le, mi zol ba luozob Baa. A le, i ti kókò mi mbáa. <sup>11</sup> Ka a haña nun-ri tan se tul kúnj sal bay Ngerewuru, bay ji le, ngeretemndaya ká ba nzob réke mbay ká tusiri key na, bay mgbatule ro.

<sup>12</sup> «Mi do báy bayri ngji bamba bay baa ha ri rɔɔbay, roo le, fekeri kal tul hirusuo-ri timbede key. <sup>13</sup> Ze, zadka be ká a ba Tem baa tusue bay na vi le, ka a ndaka faa pol-ri ká bil tusue bayri riw bele. Ká a baa bay báy tul gan sùo-ε ya, roo le, bayri riw bele ká a laa ká luozob Ngerewuru na ka a baa ha ri. Ka a baa bay feri ká a ví vuku ha ri ndaw. <sup>14</sup> Be key na, a dáa riñ díka bo tul-i, bay ji le, ka a yaa fe ká luozob ndaw rɔɔ, a baa bayke ha ri báy. <sup>15</sup> Feri riw bele ká ba taa Baa na, ba taa bi ndaw. Be mini ze, mi baa ha ri mii, ka a yaa fe ká luozob ndaw rɔɔ, a baa bayke ha ri báy.»

### Dáa síe a fére ba suoriya

<sup>16</sup> Zezu baa na rɔɔbay mii: «Ndji munu le, i ti kókò mi mbáa, a fale ndji laa le, i yji í kɔ mi ba kɔ rɔɔbay.» <sup>17</sup> Báyyi le, led nduobal-ε hñeri vbi bay ká sakra kɔ mii: «A ku waa, bayke baa mina zu le? Ndji munu le, buru ti kókò beri mbáa, a fale ndji le, buru yji búru kɔ beri ba kɔ na rɔɔbay! Rɔɔ a yji a baa mii, fekeri a doko munu, bay ji le, beri se ba luozob Baa beri. <sup>18</sup> “Ndji munu” ká a baa na waa, bayke hii baa mina kɔ zu le? Buru kɔ sawke tan ya!»

<sup>19</sup> Zezu kɔ ká i hii bay vbika ni bay na báyyi le, ka baa ha ri mii: «Ndji munu le, i ti kókò mi mbáa, a fale ndji le, i yji í kɔ mi ba kɔ na rɔɔbay. A waa, bay tul bayri na key ze i vbike vbiw ká sakra kɔ ku le? <sup>20</sup> Mi baa ha ri ta-tañ ba tusue kɔ: baari na, i réke rew, a í nguri sùo-ri, roo le, nzobri ká tukelé key na i záy sùo-ri. Baari na i dáa síe, le, dáa síe baari na a fére ba suoriya. <sup>21</sup> I kɔ, zadka nduo se máy nzob bay haña ni mbon le, ka daa síe, bay ji le, saw síe kókò seke fe na maa ro. Roo le, zadka led na tji le, ka yjira kókò seke feke na kpod, a kaw báy suoriya, bay ji le, ka mbon nzob vi tusiri key. <sup>22</sup> Baari hcy kara do faa mbijw munu ndaw. Timbede key na i daa síe, roo le, mi yji bay kókò ri ba kɔ báy. Síeke ku na suoriya a mbáa bil law-ri gbay gbay, le, nzob mbijw mini kara a máa bay náa suoriya baari na ya. <sup>23</sup> Zadka namke vi le,

i ti vbika mi vbiw mbáa ro. Mi baa ha ri ta-tañ ba tusue kɔ: feri riw bele ká i vbika Baa báy riñ-i na, ka a haña ri. <sup>24</sup> Kpyru tji timbede key na, i vbi fe báy riñ-i ya. I vbi fe, le, i zinj feke. Be ndaw rɔɔ suoriya baari na a mbáa bil law-ri gbay gbay, a do báy zadé nzedem báy.

<sup>25</sup> «Mi baa bayri key na riw bele ha ri báy faa law bay. Saw síeke vi le, mi ti mbika law bayri mini key na bay báake bayri zinj ri mbáa. Bay ká se tul Baa na, mi baa ta-tañ ha ri. <sup>26</sup> Síeke ku na, fe ká i hii na, i vbika Baa báy riñ-i. Mi baa ha ri mii, mi dáa nzaa bay kere ká pol Baa bay tul-ri na munu ya. <sup>27</sup> Baa kɔ sùo-ε na hii ri, bay ji le, baari na, i hii mi, a í daa law-ri bo dí mii, mi uru saa luozob Ngerewuru. <sup>28</sup> Ba tusue, mi uru saa luozob Baa mí vi tusiri key. Timbede key na, mi zol ká tusiri key bay yji ba luozob Baa.»

<sup>29</sup> Led nduobal-eri baa hñ ni mii: «Û-hú! Timbede key na, mi baa bay ta-tañ hñ buru tan law bay. <sup>30</sup> Timbede key buru kɔ ndaw, bo na, mi kɔ feri riw bele. Vbiwri ká nzobri hii bay vbika mi kara, mi kɔ pola ro. Be mini ze, buru dáake law buru bo tul-a mii, mi uru saa luozob Ngerewuru.» <sup>31</sup> Báyyi le, Zezu yjira báy bay ha ri mii: «Timbede key ndaw rɔɔ, i daa law-ri bo dí le woo? <sup>32</sup> I kɔ, nam a ví vuku, ze namke na vi ro, i zékere kɔ kperke kperke báy zad baari, a í pɔɔ mi huozob. Roo le, mi do huozob ya, bay ji le, Baa do zinj mi. <sup>33</sup> Mi baa bayri key na riw bele ha ri, bay haña ri do báy dekeke báy faa zú zinj mi. Baari na, i kókò seke fe tukelé key. Roo le, i mgbatule law-ri ngɔ-ngɔɔ. Bi na, mi haw yum ká tukelé key.»

### Zezu daa nzaa bay kere bay tul nzob beri

**17** Fale ká Zezu baa bayri munu na báyyi le, ka ura nun-ε ba siya a baa mii:

«Baa, namke na vi ro. Tína riñ díka Vu-ɔ ba kele, bay haña bo Vu-ɔ na ka tinake riñ díka bo na ba kele ndaw. <sup>2</sup> Tusueke le, mi hñ ni hirusuo ká tul nzobri riw bele, bay haña ni ka hñ káw báy kumnun ká do banɔɔ na hñ nzobri riw bele ká mi pɔɔ ri zú nduo-ε na. <sup>3</sup> Káw báy kumnun ká do banɔɔ na, ba haña ri tuu mi bo huozob hcy mi ba Ngerewuru tusue ndaw, a í tuu nzob ká mi pie ni, be ká a ba Zezu \*Krisi. <sup>4</sup> Mi ha ri kɔ riñ díka bo ká tusiri key, mí daa ped ká mi pɔɔ zú nduo-i hñ ni ɔ báy zadé ngid. <sup>5</sup> Ze timbede key na Baa, mi hñ mi se mí káw zinj mi, a mú hñ mi riñ díka ká mi dóke lakun-a pola do ndaw rɔɔ tusiri do báy na.

<sup>6</sup> Mi hñ nzobri ká mi nan ri ká tusiri key, a mú daa ri zú nduo-i na i tuu mi. I ba nzob taa bori ká mi pɔɔ ri zú nduo-i, i daa vu mbom bo tul bay bo. <sup>7</sup> Timbede key na i kɔ mii, feri riw bele ká mi hñ mi na, uru saa luozob, <sup>8</sup> bay ji le, bayri ká mi baa hñ mi na, mi baa ha ri, le, i yaa bayke na a í kɔ mii, mi uru saa luozob ba tusue kɔ, a í daa law-ri bo dí mii, ba bo kɔ ze mi pie mi. <sup>9</sup> Mi daa nzaa bay kere ká pol-a bay tul-ri. Mi daa nzaa bay kere bay tul nzob tukeleri key ya, roo le, bay tul nzobri ká mi pɔɔ ri zú nduo-i na, bay ji le, i ba nzob taa bori. <sup>10</sup> Nzobri riw bele ká i ba taa bi na, i ba taa bo, a nzobri riw bele ká i ba taa bo na, i ba taa bi ndaw, le, riñ díka bi mgbatule ká sakra

bari. <sup>11</sup> Ndīi munu ɛ, mī ti doko tusiri key mbãa, bay ji ɛ, mī séke ba luo-ɔ. Roo ɛ, bari na i tɔŋ ká tusiri key. Bãa, bo ká mù do bod mú taŋ kadaŋ na, mu kɔɔ ri báy faa hyrusuo-ɔ, hyrusuo ká mù hã mī na, bay haŋa ri zúo ziŋ kɪ ba nzob ká mbɔw hɔy munu ká naa. <sup>12</sup> Zadka mī do ziŋ ri ká tusiri key rɔbay na, mī kɔɔ ri báy faa hyrusuo ká mù hã mī na. Mī kɔɔ ri hã nzob mbɔw mini kara biɛ ya, roo ɛ, ba nzob mbɔw munu ze biɛ báy tul gaŋ sùo-ɛ, bay haŋa bay ká do bil mbede bo na ka do munu báy zadɛ.

<sup>13</sup> Timbedɛ key na mī séke ba luo-ɔ, be ze mī baa bayri mini key na riw bele báy dol bi ká tusiri key rɔbay, bay haŋa suoriya taa bi na, ka mbaa bil law-ri gbay gbay a do báy zadɛ nzedem. <sup>14</sup> Mī ha ri bay bo na. Ze nzob tukeleri na fuy ri, bay ji ɛ, i ba taa bari ya, munu ká bi kara mī ba taa bari ya ndaw. <sup>15</sup> Mī daa nzaa bay kere bay haŋa mù naa ri ká tusiri key ya, roo ɛ, mu kɔɔ ri bay tul ngeretemndaya. <sup>16</sup> I ba nzobri ká tukelɛ key ya, munu ká bi hɔy kara, mī ba taa tukelɛ ya ndaw pi. <sup>17</sup> Mu daa ri zúo bod ba taa bo báy faa tusue bay. Bay bo na ba tusue bay. <sup>18</sup> Munu ká mù pie mī vi tusiri na, bi kara mī pie ri se tusiri na ndaw. <sup>19</sup> Mī mbi sùo-i mí daa bo bod hã mù bay tul-ri, bay haŋa bo bari kara, i mbi sùo-ri í daa bo bod ba tusue hã mù ndaw.

<sup>20</sup> Bay tul bari key hɔy ze mī dáake nzaa bay kere ká pol-a ya. Roo ɛ, bay tul nzobri riw bele ká i dáa law-ri bo tul-i báy faa káa bay bari. <sup>21</sup> Mī daa nzaa bay kere bay haŋa ri zuo ziŋ kɪ mbɔw munu ká bo Bãa, mù do bil law-i, a bi kara mī do bil law-a ndaw na. Be ndaw rɔɔ bari kara, i zúo ziŋ naa mbɔw hɔy bay haŋa nzobri ká tusiri key kɔ í baa mii, ba bo kɪ ze mù pie mī. <sup>22</sup> Riŋ díka ká mù hã mī na, mī suo mí ha ri bay haŋa ri vi ba nzob ká mbɔw munu ká naa. <sup>23</sup> Mī do bil law-ri munu ká bo mù do bil law-i. Be ndaw rɔɔ, i vika ba nzob ká mbɔw kɪ hɔy hã nzobri ká tusiri key na, i kɔ ɛ, i baa mii, ba bo kɪ ze mù pie mī, a mú hii ri munu ká mù hii mī na.

<sup>24</sup> Bãa, nzobri ká mù hã mī na, mī hii bay haŋa zad ká mī káw dí na, i káw dí ziŋ mī ndaw, bo í kɔ riŋ díka bi ká mù hã mī na, bay ji ɛ, mù hii mī pola doɔ ndaw rɔɔ tusiri do báy. <sup>25</sup> Bãa, bo ká mù daa fe do báy zadɛ nzedem na, nzobri ká tukelɛ key na i tuu mù ya, roo ɛ, bi na mī tuu mù tuu, a nzob bori na i kɔ ta-taŋ mii, ba bo kɪ ze mù pie mī. <sup>26</sup> Mī daa ha ri tuu mù, ɛ, mī dáa ha ri tuu mù ba pola pola na rɔbay, bay haŋa bo law ini ká mù doke bay tul-i na, ka do bil law-ri, a bi kara mī do bil law-ri ndaw.»

### I mgba Zezu

(Mat 26.47-56; Mrk 14.43-50; Luk 22.47-53)

**18** Falɛ ká Zezu baa bayri na ku riw bele báyji ɛ, ka fãa led nduobal-eri zuo fal-ɛ a tũoke nduo mbii ká riŋ-ɛ ba Sedgɔ a í tji fi kelu. ɛɛ, zadɛ ku na wáa do dí, ze Zezu báy led nduobal-eri í se dí. <sup>2</sup> Zudas nzob ká ba nzob mbika tul-e na, kɔ zad na ku ta-taŋ ndaw, bay ji ɛ, ba zad ká Zezu báy led nduobal-eri i mby kɪ ká dí banquo kpadara.

<sup>3</sup> Báyji ɛ, be Zudas na, ka se wáa na ku báy kudu nzob yumri báy nzob kɔɔ zadri ká \*ngerenzob fe poyri báy \*Fariziri hã ni na. Bari na i fãa fe yumri zuo sùo-ri; i se báy huu ndeleri ndaw, huu mbɔnri ndaw rɔɔ í tji ke tul-ri báy.

<sup>4</sup> ɛɛ, feri ká'a tji tul Zezu na, ka kɔ riw bele ro. Ze a soro ba luo-ri a vbi ri bay mii: «Wãa, a ve ze ì nzaa ni ɛ?» <sup>5</sup> I yijira báy bay hã ni mii: «Buru nzaa Zezu ká Nazared.» ɛɛ, Zezu baa ha ri mii: «Ba bi kɪ ze mī do key.» ɛɛ, Zudas ká ba nzob mbika tul-e na, do ziŋ nzobri na ku ndaw. <sup>6</sup> Zadka Zezu baa ha ri mii: «Ba bi na kɪ ze mī do key» na báyji ɛ, i yji í naa tigbãa ri tud tud ba fal, í lie rad zuo siri.

<sup>7</sup> ɛɛ, Zezu yji a vbi ri bay ba kɪ na rɔbay mii: «Wãa, a ve ze ì nzaa ni ɛ?» I yijira báy bay hã ni mii: «Buru nzaa Zezu ká Nazared.» <sup>8</sup> ɛɛ, Zezu yijira báy bay mii: «Mī baa ha ri ro, ba bi na kɪ zu. Ze ba bi kɪ ze ì nzaa mī laa ɛ, ì pɔŋ faa hã nzobri key na i se zad sed bari.» <sup>9</sup> Zezu baa munu bay haŋa bay ká'a baa ziŋ Bi-ɛ pola mii: «Nzobri ká mù hã mī na, nzob mbɔw mini kara zee ya» na †, bayke do munu báy zadɛ.

<sup>10</sup> Báyji ɛ, Simɔn Piyer ká do báy maamii na, ka naa hã a téke suku led káw ngerenzob fe poy luye na fi hodo mbeked bo bisuy. Riŋ led káwke ku na ba Malkus. <sup>11</sup> Ro, Zezu baa hã Piyer mii: «Mu yijira maamii bo na ka nduo ngole. Kɔkɔ seke fe ká Bãa leke bay haŋa ni ka tji tul-i na wãa, mī maa bay kɔkɔ ya maale?»

### I sùu Zezu í séke ni pol Anasi

<sup>12</sup> Ro, kudu nzob yumri báy ngerɛ tul-ri, báy nzob kɔɔ zadri ká i ba Zibri na, i lie Zezu rud í mgba ni í siŋ ni ndaw rɔɔ, <sup>13</sup> í sùu ni titire í séke luo Anasi, be ká'a ba fay Kayif. Kayif na ba \*ngerenzob fe poy luye ká bil sewke na ku. <sup>14</sup> Ba be na ze ka hã nzaa boko hã ngeredɔmɔy Zibri mii: «Do ndad bamba bay haŋa nzob mbɔw hɔy ka hu bay tul ruo nzobri †.»

### Piyer mɔy bay ká tul Zezu

(Mat 26.69-70; Mrk 14.66-68; Luk 22.55-57)

<sup>15</sup> Báyji ɛ, Simɔn Piyer báy led nduobal Zezu kɪ munu dii fal-ɛ. Be led nduobalke ku na, \*ngerenzob fe poy luye kɔ ni ta-taŋ. Be mini ze, ka riike bil mgban ngerenzob fe poy luye na ziŋ Zezu mbɔw hɔy. <sup>16</sup> Roo ɛ, Piyer na kaw faa kɔkɔ ká kelɛ. ɛɛ, led nduobal Zezu ká ngerenzob fe poy luye kɔ ni ta-taŋ na tji a vãa baa bay ziŋ led máy ká kɔɔ faa kɔkɔ ká kelɛ na, a hã Piyer na rii ziŋ ni.

<sup>17</sup> Báyji ɛ, led máy ká kɔɔ faa kɔkɔ ká kelɛ na baa hã Piyer mii: «Bo na wãa, mù ba led nduobal ledban na key ndaw ya ɛ woo?» ɛɛ, ka yijira báy bay hã ni mii: «Hay! Ba bi ya.»

<sup>18</sup> Munu ká ted hu-huo na báyji ɛ, led káwri báy nzob kɔɔ zadri, i kiri síe huu ká i fãa na í do nũuke. ɛɛ, Piyer kara kaw ziŋ ri a do nũu huu na ndaw pi.



**Ngerenzob fe poy vbi Zezu bay**

(Mat 26.59-66; Mrk 14.55-64; Luk 22.66-71)

<sup>19</sup> Báyji le, \*ngerenzob fe poy luye na tii s̄aw vbika Zezu bay ká se tul led nduobal-eri, báy fe fére ká'a fere nzobri na.

<sup>20</sup> Lεε, Zezu yj̄nra báy bay h̄a ni mii: «Mì baa bay ká nun ruo nzobri riw bele ta-taŋ. Mì fere nzobri fe baŋguo ká bil hul mbú k̄iri mase, ká bil \*hul k̄ani Ngerewyru ká ba zadri ká Zibri mby k̄i ká di baŋguo, bo mì baa bay ká zad muni ya. <sup>21</sup> W̄a, bay j̄i nd̄aw ɾɔɔ, mù vbi mì bay mini le? Mu vbi nzobri ká i laa bayke na. Bari na, fe ká mì fere nzobri na i laa ta-taŋ.»

<sup>22</sup> Zadka Zezu baa bay munu le, nzob kóɾɔ zad mbj̄w munu ká do lakun-ε na nda hala nun-ε kpad a baa h̄a ni mii: «W̄a, i yj̄nra báy bay munu munu ze h̄a ngerenzob fe poy luye le woo?» <sup>23</sup> Lεε, Zezu yj̄nra báy bay h̄a ni mii: «Zadka mì baa bay na báy zadε ya le, mu baa. A ze bo, zadka bay ká mì baa na do báy zadε le, bay j̄i nd̄aw ɾɔɔ, mù nda mì munu le?»

<sup>24</sup> Báyji le, Anasi ha ri s̄uu ni báy sal ká do s̄uo-ε kɔb, i séke ni h̄a Kayif ká ba ngerenzob fe poy luye na.

**Piyer may bay ká tul Zezu na ɾɔbay**

(Mat 26.71-75; Mrk 14.69-72; Luk 22.58-62)

<sup>25</sup> Báyji le, s̄aw síeke ku na, Simon Piyer kaw n̄uu huu ká zadε na ku kɔb. Lεε, i vbi ni mii: «Bo na w̄a, mù ba led nduobal ledban na key nd̄aw ya le woo?» Roo le, Piyer may bay a baa mii: «Hay! Ba bi ya.»

<sup>26</sup> ɾɔbay, nzob mbj̄w munu ká sakra led káw \*ngerenzob fe poy luye na ba nzob ini nzob ká Piyer kuŋ ba-suk-e na vbi ni bay mii: «W̄a, ba bo ze mì kɔ mù báy Zezu ká bil wáa na ku ya le?» <sup>27</sup> Báyji le, Piyer may bay na ba k̄i ɾɔbay mii, ba beri ya. Lεε, ká zadε ku h̄oy, tuo ka-káa kɔŋɔŋ.

**I mgba Zezu se pol Pilad**

(Mat 27.1-2,11-14; Mrk 15.1-5; Luk 23.1-5)

<sup>28</sup> Tibie piéd na, ngeredɔmay Zibri s̄uu Zezu saa luo Kayif í séke ni boro mbay nzob réke tul puo. Roo le, bari Zibri na i r̄ii dí ya, bay haŋa bo, i zaa fe ká \*bol kusol bari dí ba fe j̄m na ya, bo í maa s̄ȳn̄a fe s̄ym suoriya t̄ji saa bil koy na. <sup>29</sup> S̄awke mini ze, Pilad ká ba nzob réke tul puo na t̄ji a v̄a z̄iŋ ri ká kele a vbi ri bay mii: «Bay j̄i ze ò daa bo tul ledban na key le?»

<sup>30</sup> Báyji le, i yj̄nra báy bay h̄a ni mii: «Zadka'a ba dɔm-birim nzob ya le, buru ti mgbaka ni bay dáa ni nduo nduo-ɔ ya.» <sup>31</sup> Lεε, Pilad yj̄nra báy bay ha ri mii: «Munu zu le, baari k̄i ze ò ȳa ni í v̄a kuŋ bay bo tul-e s̄uo-r̄i báy faa bol kusol-r̄i na.»

Báyji le, Zibri yj̄nra báy bay h̄a ni mii: «I ɔŋ faa h̄a buru bay haŋa buru i nzob ya.» <sup>32</sup> Be mini ze, fer̄i key kal mini bay haŋa bay ká Zezu baa se tul k̄iri huđ ká'a huka na, ka do munu báy zadε †.

<sup>33</sup> Báyji le, Pilad r̄ii a se bil hul be a dí Zezu a vbi ni bay mii: «Bo k̄i ze mù ba mbay Zibri kélé?» <sup>34</sup> Lεε, Zezu ȳji a

vbi ni bay mii: «Bay ká mù baa key na w̄a, uru saa bil law-a k̄i mase, mù laa ká nzaa nzob k̄iri le?» <sup>35</sup> Báyji le, Pilad yj̄nra báy bay h̄a ni mii: «W̄a, bi na mì ba Zib maale? S̄aw bori báy \*ngerenzob fe poyri ze i ɔŋ mù nduo nduo-i. W̄a, fe j̄i ze mù daa le?»

<sup>36</sup> Lεε, Zezu yj̄nra báy bay mii: «Hyurusuo nzob ká tusiri key ze dáa mì kaw mbay ya. Zadka mì re mbay ká tusiri key le, nzob biri máa bay ru-ruy ká tul-i h̄a mì tuo bo bil nduo Zibri key ya. Roo le, hyurusuo-i na uru saa luo nzob ká tusiri key ya.»

<sup>37</sup> Báyji le, Pilad baa h̄a ni mii: «W̄a, mù ba mbay le woo?» Lεε, Zezu yj̄nra báy bay mii: «Be k̄i ze mù baa ku, mì ba mbay. Bi na, i mbón̄j̄ mì a mí vi tusiri key bay báa nasi bay ká se tul tusue bay. Nzob h̄a h̄a ká hii tusue bay na, ka te suk-e a láake bay bi key.» <sup>38</sup> Báyji le, Pilad vbi ni mii: «Tusue bay ze ba j̄i le?»

**I kuŋ bay huđ bo tul Zezu**

(Mat 27.15-31; Mrk 15.6-20; Luk 23.13-25)

Fal bayri na ku báyji le, Pilad t̄ji ba k̄i a se a v̄a z̄iŋ Zibri a baa ha ri mii: «Mì z̄iŋ k̄aya mbj̄w ká bay dáake bay huđ bo tul ledban key na ya. <sup>39</sup> Roo le, munu ká ba fe s̄aw puo baari ká mì tina nzob mbj̄w saa hul sal ha ri baŋguo báy \*nam suoriya t̄ji saa bil koy na, ò hii bay haŋa mì tina Zezu, mbay baari Zibri na ha ri le?»

<sup>40</sup> Be nu ku báyji le, i baa bay báy nzaa-ri ḡurum mii: «Ú-uu, be ya! Barabas ze buru hii!» Be Barabaske ku na ka ba dɔmbirim nzob.

**Pilad daa bay huđ bo tul Zezu**

**19** Be nu ku báyji le, Pilad ha ri mgba Zezu í nda ni báy ndoy d̄ɔŋ rad rad. <sup>2</sup> Ro, nzob yumri kuŋ ngatukru ba taguba mbay, ɾɔɔ í mbi guba tul-e a í nduo ni maagari mbay ká s̄ji hola hola. <sup>3</sup> I soro ba lakun-ε í baa mii: «Soko woo, mbay Zibri!» Ro, í nda ha-la nun-ε kpad kpad.

<sup>4</sup> Báyji le, Pilad t̄ji ba k̄i a baa h̄a Zibri mii: «Ì láa mì key! Mì mgbaka Zezu na bay vike kele key bo, bay haŋa r̄i kɔ mii, mì z̄iŋ fe k̄aya mbj̄w ká bay haŋa mì dáake bay huđ bo tul ledban na ku ya.» <sup>5</sup> Báyji le, Zezu t̄ji báy taguba ngatukru, báy maagari mbay ká s̄ji hola hola na. Lεε, Pilad baa ha ri mii: «Ì kɔ nzob na ká do ku.»

<sup>6</sup> Zadka \*ngerenzob fe poyri báy nzob kóɾɔ zadri mbi nun-ri í kɔ ni munu báyji le, i daa fe báy nzaa-ri ḡurum í baa mii: «Ber ni! Ber ni ber m̄aa ka do tul puu say huđ!» Báyji le, Pilad baa ha ri mii: «Ì ȳa ni s̄uo-r̄i bo, í ber ni do tul puu say huđ na, bay j̄i le, mì kɔ fe mbj̄w ká bay dáake bay huđ bo tul-e ya.»

<sup>7</sup> Báyji le, Zibri yj̄nra báy bay h̄a ni mii: «Buru na, buru do báy \*bol kusol mbj̄w. Báy faa bol kusolke ku na, do nun haŋa ni ka z̄iŋ huđ, bay j̄i le, ka dí s̄uo-ε ba Vu Ngerewyru.»

<sup>8</sup> Zadka Pilad laa bayke na munu báyji le, h̄j̄e daa ni zikiki ba pola pola. <sup>9</sup> Lεε, ka ȳji a se hula na ɾɔbay, a vbi Zezu mii: «Mù uru saa h̄a le?» Roo le, Zezu yj̄nra báy bay mbj̄w h̄a ni ya.

<sup>10</sup> Báyji le, Pilad baa h̄a ni mii: «W̄a, bi k̄i mì baa bay ze mù fére nzaa-i ya ku le? Mù kɔ mú baa mii, mì do

† Mat 20.19.

báy hyrusuo ká bay tína mù saa hul sal ndaw, bay haŋa ri ber mù do tul puu say huđ ndaw na waa, mù ko munu ya le?»

<sup>11</sup> Lee, Zezu yijira báy bay a baa ha ni mii: «Ba Ngerewuru ze ha mù hyrusuo. Zadka Ngerewuru ha mù hyrusuo key na ya le, mù ti mbaka tul-i báy hyrusuo mbijw ya. Sawke mini ze, nzob ká pɔŋ m̀ nduo nduo-ɔ na, bay mgbá tul-e kal mù rɔbay.»

<sup>12</sup> Uru saa zađe ku na, Pilad nzaa faa bay pɔŋ Zezu. Roo le, Zibri baa bay báy nzaa-ri gũrum mii: «Zadka mù tina ledban na ku le, mù ti bá nzob taa Mbay Sezar ya. Nzob ha ha ká di sũo-ε ba mbay na, ka ba nzob tul ngani Mbay Sezar.»

<sup>13</sup> Zadka Pilad laa baykeri na munu báyji le, ka mgbá Zezu na a tji ke, a vaa kaw tul karingaw mbay ká zad fɔŋ bay. (Riŋ zadke ku na, ba zad bɔdɔ tisaw, báy nzaa eboro le, i di ba *Gabata*.) <sup>14</sup> Namke ku na ba nam léke fe sum suoriya tji saa bil koy ká maa báy saw síe ká do law tul. Báyji le, Pilad baa ha Zibri mii: «Í ko mbay baari na ká do ku.»

<sup>15</sup> Roo le, i tii saw baa bay báy nzaa-ri gũrum gũrum mii: «I ni! I ni bo í ber ni do tul puu say huđ!» Lee, Pilad baa ha ri mii: «Waa, mbay baari na kɔ ze, ì hii bay haŋa m̀ ber ni do tul puu say huđ ku le?» Báyji le, ngerenzob fe poyri yijira báy bay ha ni mii: «Buru do báy mbay kɔ bod ká nde Sezar ya.» <sup>16</sup> Báyji le, Pilad pɔŋ Zezu nduo nduo-ri bay haŋa ri ber ni do tul puu say huđ na.

#### I ber Zezu do tul puu say huđ

(Mat 27.32-44; Mrk 15.21-32; Luk 23.26-43)

Roo, í uru í lie Zezu na ruđ í mgbá ni <sup>17</sup> í ha ni sob puu say huđ be sũo-ε, a tji ke saa ngerɛpuo bay séke ba zad ká riŋ-ε ba Tunquo Tul. (Báy nzaa eboro le, i di ba *Golgota*.) <sup>18</sup> Ká zađe ku na ze, nzob yumri ber Zezu do tul puu say huđ ká di, a í ber nzob kɔri sidi do lakun-ε ndaw. I ber nzob mbijw do tul puu say huđ ká fi hodo be, a í ber nzob ndeke di sidike do tul puu say huđ ká fi gel, a í ha Zezu do sikda.

<sup>19</sup> Báyji le, Pilad mbi nzi-ε ha ri daa mbede do gbokro í ber do fi tul-e ká tul puu say huđ na. Bay ká i vbie do gbokroke na baa mii: «Zezu ká Nazared, mbay Zibri.» <sup>20</sup> Munu ká zad ber Zezu na do di ya báy ngerɛpuo na báyji le, Zibri ngji bamba kji fe na, bay ji le, fe ká i kji na, i daa báy nzaa eboro ndaw, nzaa latɛ ndaw, rɔɔ báy nzaa gerek ndaw pi.

<sup>21</sup> Zadka ngerenzob \*fe poy Zibri ká i do di í kji fe na ku munu báyji le, i pie ha Pilad mii: «Mù ti daa ba "Mbay Zibri" ya. Roo le, mù daa mii, "Be kɔ ze ka di sũo-ε ba Mbay Zibri."» <sup>22</sup> Lee, Pilad yijira báy bay mii: «Fe ká m̀ daa na, a doko báy zađe munu.»

<sup>23</sup> Fale ká nzob yumri ber Zezu do tul puu say na báyji le, i faa gari be í leke kɔ báy zad bari niŋ bele. Roo le, i mbi maagari be ká taŋ sɔake a do wuu na í daa bo <sup>24</sup> í baa bay ká sakra kɔ mii: «Naa gɔdɔri maagari na key ya, roo le, náa daa ri dji dji bay kóko waa, nzob ve ze a bá taa be le.» Feri key na kal mini bay haŋa bay ká do bil mbede Ngerewuru na, ka ɔ báy zađe ngid bele. Bayke na baa mii:

«Í leke gari biri ká sakra kɔ,  
a í mbi maagari bi í daake dji dji †.»  
Be ze, ba fe ká nzob yumri na í daa.

<sup>25</sup> Di ya báy puu say huđ Zezu na, mi-ε do di, yu mi-ε ndaw, Mari ká ba máy Kolopas ndaw, rɔɔ báy Mari ká puo be do Madala ndaw pi. <sup>26</sup> Báyji le, Zezu mbi nun-ε a kɔ mi-ε na, a di ya báy lakun mi-ε ku na, led nduobal-ε ká'a hii ni bamba na do di ndaw pi. Zezu na baa ha mi-ε mii: «Mgbá ni ka ba vu-ɔ.» <sup>27</sup> Fale ku le, ka baa ha led nduobal-ε na ku mii: «A bo laa le, mu kɔ ni ba máa-ŋa.» Uru saa zađe na ku báyji le, led nduobal-ε na, sũu máa Zezu na a zɔlke faa puo, a kɔɔ ni báy kere.

#### Huđ Zezu

(Mat 27.45-56; Mrk 15.33-41; Luk 23.44-49)

<sup>28</sup> Fale ku báyji le, Zezu kɔ ndaw mii, ped ká Ngerewuru pɔŋ zuo nduo-ε bay haŋa ni ka daa na, ka daa ɔ báy zađe ngid bele ro. Ze a baa mii: «Kɔn mbii í m̀!» Ka baa munu bay haŋa bay ká do bil mbede Ngerewuru na, ka do munu báy zađe. <sup>29</sup> Ká zađe ku na, i daa mbii fe sũuke do suna sii di. Báyji le, nzob yumri mbi vay gari ká nɔ mbii nɔ, í daa nduo mbii fe sũuke na, a í daa tuŋ nzaa puu ká i di ba *izob*, rɔɔ í ndada ba nzaa Zezu báy. <sup>30</sup> Zadka Zezu aw mbii fe sũuke na báyji le, ka baa mii: «Feri riw bele na ɔ ngid bele ro!» Fale ku le, ka diŋ tul-e mgbura, le, law-ε ví tuo.

#### Nzob yum tuŋ gar Zezu

<sup>31</sup> Namke ku na ba nam ped ndebe ká i lèkeke fe sum bay tul nam mgbaka tɔram bari Zibri. Nam mgbaka tɔramke ku na do bod, a ba bawda nam suoriya. Sawke mini ze, ngeredɔmɔy Zibri hii bay haŋa huđ nzob ka do siya ká tul puu say huđ ká bil namke na ku ya. Be ze, í vbi Pilad bay haŋa ni ka gur bal-ri ha ri hu ba vaa bo, í díra ri saa tul puu say huđ na. <sup>32</sup> Báyji le, nzob yumri na i se ba zad ká puu say huđ do di na. Lee, i gur bal nzob titireke, rɔɔ í gur bal nzob ndeke di sidike ká i ber ni do lakun Zezu na. <sup>33</sup> Zadka i tji tul Zezu na báyji le, i kɔ ni ba huđ ro. Sawke mini ze i gúrke bal-ε na ya. <sup>34</sup> Roo le, nzob yum mbijw munu ká sakra nzob hawri vaa tuŋ gar-ε wub báy nzaw be. Lee, ká zađe ku hɔy sím báy mbii tji a zuu zuo siri. <sup>35</sup> Nzob ká kɔ fekeri báy nun-ε na, ba nzobke na ze baa nasi bay fekeri; a nasi bay be ká'a baa na ba sũo bay. Bay ká'a baa na, ka kɔ ba sũo bay, bay haŋa bo baari hɔy kara ì daa law-ri ka bo di ndaw. <sup>36</sup> Feri key na tji mini bay haŋa bay ká do bil mbede Ngerewuru na, ka ɔ báy zađe nzedem. Bayke baa mii: «Hyrusuo-ε mbijw mini kara ti háw ya †.» <sup>37</sup> Rɔbay, i daa do bil mbede Ngerewuru ká zad kɔ bod mii: «Nzobri fére kóm ba luo nzob ká i tuŋ gar-ε báy nzaw na ‡.»

#### I daa Zezu bo luu huđ

(Mat 27.57-61; Mrk 15.42-47; Luk 23.50-56)

<sup>38</sup> Fal ferri na ku báyji le, Zezeb ká puo be do Arimate na, vaa vbi Pilad faa bay mbika huđ Zezu. (Be na, ka ba

† Simri 22.18. †† Tji kele 12.46; Ruo bari 9.12. ‡ Zakari 12.10.

led nduobal Zezu ba muni, bay ji le, ka daa hje ngeredomay Zibri.) Lee, Pilad pɔŋ faa ha ni. Ro, a se a vaa mbi hud Zezu na. <sup>39</sup> Nikodem, be ka'a nduo tul Zezu ba sunj pola na ka vi ndaw. Ka vi bay sum vay fe ka bare fu buy buy ka i di ba *mir*, a hay ka i di ba *aluwe* kara ndaw. Hiike laa le, maa danɗay tom mbijw. <sup>40</sup> Bayji le, bari sidi bele na, i mbi hud Zezu, i kaari bay vay gari a i daa vay feru ka bare fu buy buy na tii di tul tul munu ka Zibri daa banɗu bay hud nzob ro i voro na. <sup>41</sup> Di ya bay zad ka i ber Zezu do tul puu say hud na, waa mbijw do di. Ka bil waake ku na, huo tisaw ka i kperɛ ba luɗ hud fie ka i daa hud bo di ba mbijw ya rɔbay na, do di t. <sup>42</sup> Ka zaɗe ku ze, i daa hud Zezu bo di, bay ji le, saw sie tɔŋ ndji hoy bay hara \*nam mgbaka taram Zibri na ka tji. Rɔbay, zaɗe do di ya bay zad puu say hud na.

### Zezu tji saa luɗ hud

(Mat 28.1-8; Mrk 16.1-8; Luk 24.1-12)

**20** Tibie pied ka sie dimasi ka zad do dilo dilo rɔbay na bayji le, Mari ka puo be do Madala tji a se ba tupal na. Zadka'a tji di na bayji le, ka ko maa tisaw ka i mbiike nzaa luɗ hud na giri bo fi mbijw. <sup>2</sup> Bayji le, ka duu a vaa ziŋ Simɔŋ Piyer bay led nduobal ki, be ka Zezu hii ni bamba na a baa ha ri mii: «I mbi hud Ngerembay na saa luɗ hud, le, buru ko zad ka i daa ni bo di ya.»

<sup>3</sup> Ro, Piyer bay led nduobal Zezu haw na, i uru vad i duu ba tupal na. <sup>4</sup> Bari sidi bele na, i duu maa ki reb reb, roo le, led nduobal-e haw na duu a kal Piyer likid, a tji tupal na kpedere pola. <sup>5</sup> Zadka'a duu kom bay kɔko bil luɗ hud na bayji le, ka ko gari ka i kaarika Zezu na zuɗ, roo le, ka rii a se di ya. <sup>6</sup> Lee, Simɔŋ Piyer ka uru saa fal a vi na maa, rii a se bil luɗ hud na a ko gari ka zuɗ, <sup>7</sup> roo gari ka i kaarika tul Zezu na zuɗ bay gari haw na mbijw ya. Roo le, garike ku na gim zuɗ zad ki bod. <sup>8</sup> Bayji le, led nduobal Zezu ka tji tupal titere dekre na, rii a se bil luɗ hud na ndaw. Lee, ka ko feke na, a daa law-e bo tul tji Zezu na. <sup>9</sup> Tusuke le, bay ka do bil mbede Ngerewuru ka baa mii: «Zezu a tji saa luɗ hud a kaw bay kumnun» na, led nduobal Zezuri laa ya bay dɔɔ zu. <sup>10</sup> Fale ku bayji le, led nduobal-eri ka tul-ri sidi na, i yji faa puɗ.

### Zezu baa bay ziŋ Mari ka puo be do Madala

(Mat 28.9-10; Mrk 16.9-11)

<sup>11</sup> Bayji le, Mari na yji a vi do nzaa luɗ hud na bay rew mgbobo mgbobo. Bay rew ka'a re bay mbii nun-e mgbobo mgbobo ku na, ka diŋke tul-e bay kɔko bil luɗ hud na. <sup>12</sup> Lee, ka ko led nzaapedri ka nulue tul-ri sidi, nduo gari ka ba pie kpa kpa, a i kaw bil luɗ hud ka Zezu bo di na. Nzob mbijw kaw fi tul-e, a nzob mbini laa le, kaw fi bal-e.

<sup>13</sup> Bayji le, i vbi Mari bay mii: «Tinam buru, mina roo mu re-rew maale?» Lee, ka yijira bay bay ha ri mii: «I mbi hud Ngerembay bi na i zlike dɔd ha mi ko zad ka i

<sup>†</sup> Ka bil korke ku na, zad ba tisawri riw bele. Ze, i kperɛ tisawri kperɛ ndaw roo, i daa hud nzob bo di bay. Bil sewke ku na, bari Zibri voro hud do tusiri buo ya.

daa ni bo di ya.» <sup>14</sup> Fal bayri ka'a baa na ku bayji le, ka fere nun-e ba fal, le, ka ko Zezu ka do yol ku, roo le, ka ko ni ba Zezu na ya. <sup>15</sup> Ro, Zezu vbi ni bay mii: «Tina, mina roo mu re-rew maale? Waa, a ve ze mu nzaa ni le?»

Mari na ker ka bil law-e a mgba mii, ko ya le, ba nzob ka ko waa na ku, ze a baa ha ni mii: «Zadka ba bo ze mu mbi hud Zezu na le, mu kie mi zad ka mu daa ni bo di na ha mi vaa mbi ni.» <sup>16</sup> Bayji le, Zezu baa ha ni mii: «Mari!» Lee, ka fere kom ba luɗ-e a baa ha ni bay nzaa eboru mii: *Raboni!* (Mɔrake baa mii: «Gar bi!») <sup>17</sup> Lee, Zezu baa ha ni mii: «Mgba mi ya, bay ji le, mi se luɗ Baa ka nulue ya rɔbay. Roo le, mu se mu vaa baa ha yu-iri mii, mi se ba luɗ Baa ka ba Baa baari ndaw, roo luɗ Ngerewuru bi ka ba Ngerewuru baari ndaw.» <sup>18</sup> Ro, Mari ka puo be do Madala na se a vaa baa bayke ha led nduobal-eri mii: «Mi ko Ngerembay!» Fale le, ka kji fal bayri ka'a baa ha ni na ha ri laa.

### Zezu tji tul led nduobal-eri

(Mat 28.16-20; Mrk 16.14-18; Luk 24.36-49)

<sup>19</sup> Ba tilaw ka sie dimasike ku na, led nduobal Zezuri mby ki i kaw hula i dar faakeri gbak gbak do di, bay ji le, i daa hje bay ngeredomay Zibri. Bayji le, Zezu tji sakra bari mbuda a baa ha ri mii: «Dekeke ka sad ziŋ ri!»

<sup>20</sup> Fal bayri ka'a baa na ku bayji le, ka kie ri bol kol nyo ka do nduo-eri bay gar-e. Zadka led nduobal-eri ko Ngerembay bari na bayji le, suoriya mbaa bil law-ri gbay gbay. <sup>21</sup> Lee, Zezu baa ha ri ba ki na rɔbay mii: «Dekeke ka sad ziŋ ri! Munu ka Baa pie mi na, bi kara mi pie ri ndaw.»

<sup>22</sup> Fal bayri na ku bayji le, ka nda ɔmi puɗ zuɗ tul-ri a baa mii: «I yaa Tem Law Pie na ba bil law-ri. <sup>23</sup> Nzobri ka i naa bay feyaa bari ka tul-ri na, bayke mgba tul-ri mbaa. A bari ka i naa bay feyaa ka tul-ri ya laa le, bayke mgba tul-ri banɗu kpadara.»

### Toma ko Zezu ba Ngerembay be

<sup>24</sup> Bayji le, Toma ka ba nzob mbijw ka sakra led nduobal-eri ka duɗ fale sidi ka i di ni ba led ndɔŋ na, ka do sakra bari bay nam ka Zezu tji tul-ri na ku ya.

<sup>25</sup> Lee, led nduobal Zezu hawri baa ha ni mii: «Buru ko Ngerembay bay nun buru!» Roo le, Toma na yijira bay bay ha ri mii: «Zadka mi ko bol kol nyo ka do nduo-eri na ya, mi daa vu nduo-i nduo bol kol nyo ka gar-e ku na ya ndaw, a mi daa nduo-i nduo bol kol nyo ka gar-e ku na ya ndaw le, mi ti daa law-i bo di ya mgba.»

<sup>26</sup> Daa nam tɔŋ sidi ka fale na ku bayji le, led nduobal Zezuri mby ki i kaw hula ba ki. Haw ku bayji le, Toma na kaw ziŋ ri ndaw ro. Faa hulri ka i dar gbak gbak do di na hoy kara, Zezu tji sakra bari na mbuda a baa ha ri mii: «Dekeke ka sad ziŋ ri!»

<sup>27</sup> Fale ku le, ka fere nun-e ba luɗ Toma a baa ha ni mii: «Mu zuda vu nduo-ɔ ba key mu ko nduo-iri key, a mu zuda nduo-ɔ mu daa nduo bol kol nyo ka gar-i key! Pɔŋ nzaa may bay bo, a mu daa law-a bo tul-i.»

<sup>28</sup> Lɛɛ, Toma yijira báy bay ha ni mii: «Mbay bil Ngerewuru bil!»

<sup>29</sup> Zezu baa ha ni mii: «Bay kóko ká mù kò m̀ key ndaw ɔɔ, mú daa law-a bo tul-i lɛ? Suoriya ba taa nzobri ká i kò m̀ ya hɔy a í daa law-ri bo tul-i.»

### M̄ra bay mbede key

<sup>30</sup> Zezu daa k̄iri fe san̄ri bod bod nḡji bamba ká nun led nduobal-eri ká i daa bayke do bil mbede ni key ya. <sup>31</sup> Roo lɛ, feri ká i daa do bil mbede ni key na, bay han̄a ri dáake law-r̀ bo tul Zezu, a í kò ni ba \*Krisi, nzob ká Ngerewuru waa bay píe ni ví yaa nzobri na ka ba Vu Ngerewuru. A zadka ì daa law-r̀ bo tul-e lɛ, ì káw báy kumnun báy faa be.

### Zezu t̄ji tul led nduobal-eri ká nzaa maambii

**21** Fal feri na ku báyji lɛ, Zezu kíe s̀o-ɛ ba k̄i ha led nduobal-eri ká nzaa maambii ká Tiberiyad. Faa ká'a kíeke s̀o-ɛ na ze do key: <sup>2</sup> Simon Piyer ndaw, Toma ká i di ni ba led ndɔɔ ndaw, Nataniyel ká puo be do Kana ká kudu zad ká Galele ndaw, vu Zebederi ndaw, ɔɔ báy led nduobal Zezu k̄iri ká tul-ri sidi na, i do z̄i ri mb̄iw hɔy. <sup>3</sup> Ro, Simon Piyer baa ha ri mii: «M̀ séke bay sáa basan̄.» Lɛɛ, i baa ha ni mii: «Buru hɔy kara buru séke z̄i mù ndaw.» Ro ze, í zol í v̄a kaw bil tuo, lɛ, bil sun̄ke ku na i suo mbii kp̄uy í mgba s̄ji mb̄iw vber̄ ya.

<sup>4</sup> Nzaa f̄a ruo ká zad f̄a hie na báyji lɛ, Zezu t̄ji nzaa kporombii, roo lɛ, led nduobal-eri kò ni ba be ya. <sup>5</sup> Lɛɛ, ka baa ha ri mii: «Nzob buɔ-iri, lɛ, ì mgba s̄ji mgba k̄i zu lɛ woo?» Lɛɛ, i yijira báy bay ha ni mii: «Kúy! Buru z̄i fe mb̄iw ya!»

<sup>6</sup> Báyji lɛ, Zezu baa ha ri mii: «Munu lɛ, ì mbi basan̄ baari na í vbu ba laa bil tuo ká fi hodo ku í kò, ì mgbaka fe.» Lɛɛ, i vbu basan̄ bari na. Ro ze, s̄jiri tab dí tusuru ha ri t̄a kúɔ saa bil mbii ba kele na kp̄uy. <sup>7</sup> Báyji lɛ, led nduobal ká Zezu hii ni bamba na baa ha Piyer mii: «Ba Ngerembay!»

Zadka Simon Piyer laa mii, «Ba Ngerembay» na báyji lɛ, munu ká'a do s̀o-ɛ hɔy na, ka mbi gari be a nduo a s̄i tul-e h̄r, a zo bo mbii. <sup>8</sup> Bie led nduobal Zezuri ká i kaw bil tuo na, i kuɔ basan̄ báy s̄jiri ká tab dí tusuru na í séke ba nzaa kporombii. Zadɛ do dí ya, dí maa ika nduo isod̄ri munu hɔy. <sup>9</sup> Zadka i t̄ji saa bil tuo na báyji lɛ, i kò síe huu do ká i daa s̄ji bo tul-e, báy maapa.

<sup>10</sup> Lɛɛ, Zezu baa ha ri mii: «S̄jiri ká ì mgba na ì wál han̄eri í víke ha m̀.»

<sup>11</sup> Báyji lɛ, Simon Piyer na hil a kaw bil tuo, a v̄a kuɔ basan̄ ká bawda s̄jiri mbaa dí tusuru na a t̄jike kele. S̄jikeri riw bele na ba isod̄ báy s̄i n̄debe p̄are say. Ze munu hɔy kara basan̄ na god̄ ya. <sup>12</sup> Lɛɛ, Zezu baa ha ri mii: «Ì ví bo í s̄y fe key.» Ká sakra led nduobal-eri ku na, nzob mb̄iw mini ká maa bay vbika bay mii, «M̀ ba ve lɛ» na tiya, bay j̄i lɛ, bari na i kò ndaw mii, be na ka ba Ngerembay.

<sup>13</sup> Báyji lɛ, Zezu soro ba lakun-ri a mbi maapa na, a leke ri a ȳji a mbi s̄ji na a leke ri faa mb̄iw munu na ndaw. <sup>14</sup> Uru saa nam ká Zezu t̄jike saa luɔ hud̄ na, be ni key na ba kíe s̀o faa bal ba sayke ro, ka t̄jike tul led nduobal-eri key.

### Zezu vbi Piyer bay

<sup>15</sup> Falɛ ká i s̄y feri na ku báyji lɛ, Zezu fere nun-ɛ ba luɔ Simon Piyer a vbi ni bay mii: «Simon vu Zaa, w̄a, mù kò m̀ ba nzob nun-a mba nzob niri key lɛ?» Lɛɛ, ka yijira báy bay ha ni mii: «Ùu, Ngerembay, mù kò ndaw, m̀ hii mù.» Lɛɛ, Zezu baa ha ni mii: «Munu zu lɛ, hól badu biri ha m̀.»

<sup>16</sup> Falɛ ku lɛ, Zezu vbi ni bay faa bal ba sidike mii: «Simon vu Zaa, w̄a, mù kò m̀ ba nzob nun-a lɛ?» Lɛɛ, ka yijira báy bay ha ni mii: «Ùu, Ngerembay, mù kò ndaw, m̀ hii mù.» Lɛɛ, Zezu baa ha ni mii: «Munu zu lɛ, nda faa pol badu biri ha m̀.»

<sup>17</sup> Báyji lɛ, Zezu ȳji a vbi ni bay ndeke dí faa bal ba sayke mii: «Simon vu Zaa, w̄a, mù kò m̀ ba nzob nun-a lɛ?» Vbiw ndeke dí faa bal ba sayke ká Zezu vbi Piyer mii, «M̀ kò m̀ ba nzob nun-a lɛ» na báyji lɛ, law Piyer kuɔ mbii gbad̄ ro a ha ni yijira báy bay ha Zezu mii: «Mbay, bo na mù kò feri riw bele. M̀ kò ndaw, m̀ hii mù.» Lɛɛ, Zezu baa ha ni mii: «Munu zu lɛ, hól badu biri ha m̀. <sup>18</sup> M̀ baa ha mù ta-tan̄ ba tusue k̄i: zadka mù ba kuban ɔɔ bay na, mù s̄i tul gari bo báy sal bil s̀o-ɔ k̄i, a mú séke zad ká law-a hii. Roo lɛ, zadka mù dí t̄aw na, mù ndáda nduo-ɔ kparak bay han̄a nzob k̄i ro ka s̄i sal bil bo na ha mù, a kuɔ mù a séke zad ká law-a hii ya.» <sup>19</sup> (Báy faa bayri key na, Zezu kíeke faa ká Piyer a húkake bay dáake riɔ díka bo tul Ngerewuru.) Falɛ ku lɛ, ka baa ha Piyer mii: «Mu se fal-i.»

<sup>20</sup> Báyji lɛ, Piyer fere kóm ba fal-ri, lɛ, ka kò led nduobal ká Zezu hii ni bamba na dii fal-ri. Ba be ká'a daa nzi-ɛ hula basuku Zezu ká nzaa fe s̄y a dakla bay mii: «Mbay, w̄a, a ve k̄i ze a mbika tul-a lɛ» na. <sup>21</sup> Zadka Piyer kò Zaa na munu báyji lɛ, ka baa ha Zezu mii: «Mbay, a be na w̄a, fe j̄i k̄i ze a t̄ji tul-e lɛ?»

<sup>22</sup> Zezu yijira báy bay ha ni mii: «Ze m̀ hii bay han̄a ni kaw báy kumnun kp̄uru maa báy nam ȳji bi hɔy kara, bay bo ti dí ya. Bo na, mu se fal-i.» <sup>23</sup> Be nu ku báyji lɛ, soro bayke nda nzaa nzobri haran̄ haran̄ ká sakra nzob mbika lawri mii, led nduobal-ɛke ku na ti hu-hud̄ mb̄aa. Tusueke lɛ, Zezu baa munu ya, roo lɛ, ka baa mii: «Ze m̀ hii bay han̄a ni kaw báy kumnun kp̄uru maa báy nam ȳji bi hɔy kara, bay bo ti dí ya.»

<sup>24</sup> Ba led nduobal-ɛ taa mb̄iwke ká baa bay nasi fekeri na ze, ka daa bay fekeri key na do mbede. A bay nasi beri ká'a baa na, buru kò ba s̀o bay.

### S̄i tul bay

<sup>25</sup> Zezu daa k̄iri feri bod bod nḡji bamba tasiri. Zadka náa vb̄eri fekeri báy nzi-ɛ lɛm lɛm riw bele do bi mbede lɛ, m̀ ker mí kò lɛ, ká bil tusiri key riw bele na, zad ká bay dáa mbedekeri zuɔ dí na, a tiika ya mgban̄.

# Peɛ nzob ndáy nzaapedri

## Bay ká se tul feri ká ɔo bil mbede ni key

Mbede key na Luku ɔaa a kji ke fal feri ká Ngerembay ɔaa ká fal zól be ba nulue, bay haŋa leɛ nduobal-eri zĩŋke hɔrusuo í maa káake káa Báy Kere ha sɔw nzobri boɔ boɔ ká tusiri key báy faa Tem Law Pie ká'a píeke ha ri. Bari leɛ nduobal Zezuri ká i ba nzob ndáy nzaapedri na, i baa nasi bay tji Zezu saa luɔ huɔ na ha nzobri ká Zuruzalem. Roo le, zadka nzob kún sal bay luyeri ká di i ɔaa nun-ri tuɔ síe bay tul káa Bay Kere na báyji le, nzob mbika lawri tji ɔul saa Zuruzalem na í vaa kaw zaɔ kji ká kudu zaɔ ká Zude ndaw, kudu zaɔ ká Samari ndaw, kpyuru tji ngerɛpuo Antiyos. Zadkeri riw bele ku na, i ka-káa Bay Kere ká se tul Zezu Krisi ká di. Ká bil feri ká kal ku na, baa bay se tul Piyer, Zak, Zaa, Zak yu Zezu, rɔɔ kakalke le, baa bay se tul Pol ze ngji. Nzob ɔaa mbede key na kji fal varuri ká Pol se, ká'a ɔaa ha mby tul kji nzob mbika lawri ɔo kudu zaɔ ká Azi ndaw, Maseduwɔn báy Akayi ndaw, rɔɔ ká zaɔ kji ndaw pi na. Mbede key na, rɔɔ bie soro bay Pol ká naa hul sal ká Rɔm. Be nu ku hɔy kara Bay Ngerɛwuru, báy peɛ ɔaa Tem Law Pie na, nzob ti mgbaka naa hul sal ya.

## Maa bayri ká ɔo bil-e

Úru saa nam zól Zezu ba nulue kpyuru tji nam pantekod: 1–2  
 Báa nasi bay Zezu, báy ɔaa nun nzob mbika lawri tuɔ síe: 3–8  
 Pol suo kér bay be: 9  
 Titire nzob mbika lawri ká i ba Zib ya: 10–12  
 Titire varu ká Pol se: 13–14  
 Mby kji nzob ndáy nzaapedri ká Zuruzalem: 15  
 Varu ndeke di ba sidike ká Pol se: 16–18  
 Varu ndeke di ba sayke ká Pol se: 19–21  
 Pol naa hul sal ká Zuruzalem, rɔɔ í soro ni se Rɔm: 22–28

## Luku baa bay se tul mbede key

1 Nzob buɔ-i Tiyofil, mbede key na ndeke di sidike ro zey. Mbede ká mi ɔaa ha mù ká pola na, mi kji ke fal feri riw bele ká Zezu tii sɔw ɔaa, báy fe fére ri ká'a fere nzobri, 2 báy tiikake kpyuru tji nam ká Ngerɛwuru mbi ni se nulue. Pola rɔɔ bay haŋa ni se nulue na, báy faa hɔrusuo Tem Law Pie na ka kjeke nzobri ká'a nan ri ba \*nzob ndáy nzaapedri na fe ká bay ɔaa. 3 Fal huɔ be na, ka yji a ví tji tul-ri báy kumnun, a kie sùo-ε faa bal ngji-ngji ha ri kɔ ta-tarj mii, ba be na kji. Ká bil namri ká síŋ niŋ na, ka tji tul-ri a baa bay ká se tul réke mbay Ngerɛwuru ká tul nzobri na ha ri. 4 Nam mbijw munu ká'a mby kji zĩŋ ri na, ka baa ha ri mii: «Í zól ká Zuruzalem ya, roo le, ì giyan fe ká Baa waa zĩŋ ri na. Be ze ba fe ká mi baa bayke pola ha ri. 5 Tusueke le, Zaa na ɔaa tul nzobri nduo mbii. Roo le, baari na, nam tòn ngji ya hɔy ro bay haŋa mi ɔaa ri nduo bil Tem Law Pie.»

## Zezu se ba nulue

6 Báyji le, \*nzob ndáy nzaapedri mby kji ká luɔ Zezu í vbi ni bay mii: «Mbay, waa ká bil sew ni key ze mù léke puoruo \*Izarayel na le?» 7 Leε, ka yjiŋra báy bay ha ri mii: «Bay ká se tul namke báy sewke na, Baa

Ngerɛwuru huɔ-ε kji hɔy ze tuu namke bo, ba bay baari ya. 8 Roo le, zadka Tem Law Pie a dí a kaw tul-ri na, ì zĩŋ hɔrusuo, le, ì bá nzob nasi bay bi ká ngerɛpuo Zuruzalem key, báy kudu zaɔ ká Zude báy Samari riw bele kpyuru tji gbɔ tusiri.» 9 Fale ká'a baa baykeri na munu báyji le, ká zaɔe ku hɔy Ngerɛwuru naa ni ká nun-ri ká sakra bari ku ba nulue. Leε, i kɔ-kóm wɔam ba fal-ε kpyuru ha síi mbam ví guba tul-e gbukru ha ri kɔ ni mbaa.

10 Zadka i ɔo í kɔ-kóm wɔam ba fal-ε ká'a se ba nulue vaw na báyji le, nzobri sidí nduo gari ba pie kpaa kpaa tji tul-ri mbuɔa, 11 í vbi ri bay mii: «Baari Galeleri, bay ji ndaw rɔɔ, ì ɔo í kɔ-kóm wɔam ba nulue le? Be Zezu ká Ngerɛwuru naa ni ká sakra baari ha ni zɔl ba nulue vaw na, ká'a yji faa mbijw munu ká ì kɔ ni báy zól be ba nulue vaw na.»

## Nzob mbika lawri giyan Tem Law Pie

12 Nzob ndáy nzaapedri di saa tul kuo ká riŋ-ε ba Oliviye, a í yji í se Zuruzalem. Kuoke ku na ɔo di ya báy Zuruzalem. Sal faake di ɔo munu ba hɔari bil puɔ ká nzobri se ká síe \*nam mgbaka taram Zibri na. 13 Zadka i tji puɔ na báyji le, i hil í se bil hul káy tul kji ká ɔo siya ká ba zaɔ mbú kji bari banɔuɔ na. Riŋ nzobkeri na ze ɔo key: Piyer ndaw, Zaa ndaw, Zak ndaw, Andere ndaw,

Filib ndaw, Toma ndaw, Batelemi ndaw, Matiye ndaw, Zak vu Alfe ndaw, Simon be ká'a hii nzob beri a ru-ruy bay tul-ri ndaw, ɔɔ Zud vu Zak ndaw pi. <sup>14</sup> Bari riw bele báy máyri, báy Mari máa Zezu ndaw, ɔɔ báy yu Zezuri ndaw na, i zuɔ ziŋ kɪ mbɪw í mbɪ kɪ banɔuɔ kpadara í daa nzaa bay kere.

**Matiyas suo bol Zudas**

<sup>15</sup> Nam mbɪw munu ká nzob mbika lawri riw bele mbɪ kɪ maa isɔɔ báy síŋ sidi na, Piyer uru siya ká sakra yu-eri a baa ha ri mii: <sup>16</sup> «Yu-iri, do nun haŋa bay ká Tem Law Pie ha \*David baa ká bil mbede Ngerewuru na, ka do munu báy zadɛ. David na baa bayke pola hɔy se tul Zudas, be ká'a nda faa pol nzobri ha ri mgba Zezu na. <sup>17</sup> Be na, pola na i kɪ ni ziŋ buru \*nzob ndáy nzaapedri, a kaw ziŋ buru mbɪw a daa peɔ ziŋ buru. <sup>18</sup> Roo le, ledbanke ku na fɔa lari ká i ha ni bay tul fe kaaya be na a hieke wáa. Ká bil wáake na, ka lie kparafal bo siri, le, bil-e saka a ha kɔra bil-e tɪ zi zuo siri gberem. <sup>19</sup> Bayke ku na, nzobri ká Zuruzalem riw bele laa ha ri tũuke riŋ wáake báy nzaa bay bari mii, *Hakeledama*. Báy nzaa bay naari le, baa mii, “wáa sím.”» Leɛ, Piyer baa ha ri na ɔɔbay mii: <sup>20</sup> «Ka bil Mbede Simri na David baa mii:

“Ndad bay pɔŋ puo be ha ni do ba pile kivbiw. Ndad bay haŋa nzob mbɪw kara ka daa puo ká di ya †.”

ɔɔbay, ka baa mii:

“Ndad bay haŋa nzob kɪ boɔ, ze ka suo bol peɔ be ††.”»

<sup>21-22</sup> «Munu zu le, náa náari nzob mbɪw ká sakra naari key na, ha ni ka suo bol-e a zúɔ ziŋ buru nzob ndáy nzaapedri bo, a baa nasi bay tɪ Ngerembay Zezu saa luɔ huɔ na. Nzobke ku na, do nun haŋa ni ka ba nzob ká do ziŋ buru báy namri riw bele ká Ngerembay Zezu doke sakra naari, tii saŋke báy namri ká Zɔa dáake tul nzobri nduo mbii kɔyuru tɪ sieke ká Ngerewuru mbi Zezu ká sakra naari ha ni se nulue.»

<sup>23</sup> Báyi le, i nan nzobri sidi í daa ri do pol-ri: nzob mbɪwke riŋ-ɛ ba Zezeb Barsabas, be ká i dí ni ba Zus-tus. A nzob sidike laa le, riŋ-ɛ ba Matiyas. <sup>24</sup> Falɛ le, bari riw bele na, i daa nzaa bay kere í baa mii: «Mbay, bo ká mù kɔ bil law nzobri riw bele na, mu kɛ buru nzobri ká sidi key, wɔa, nzob ha ze mù náa ni <sup>25</sup> ha ni ba nzob ndáy nzaaped, a suo bol peɔ Zudas ká'a pɔŋ pedke a se ba zad taa haŋ ká ba taa be na le?» <sup>26</sup> Báyi le, i daa dɪ dɪ bay náa nzob mbɪw ká sakra bari. Leɛ, dɪ dɪ na tɔɔ bo tul Matiyas ha ni nde tul nzob ndáy nzaaped haŋri ká tɔŋ duɔ falɛ mbɪw na.

**Tem Law Pie vi tul nzob mbika lawri**

**2** Zadka \*nam suoriya pantekod vi báyi le, nzob mbika lawri riw bele mbɪ kɪ ká zad mbɪw. <sup>2</sup> Leɛ, za-ɔɔ ku hɔy, giri fe mgba saa nulue vbububu ri zuu bu-ra, a yɔa bil hul ká i kaw dí na kpol kpol. <sup>3</sup> Báyi le, i kɔ rɪm feri tɪ ri rɪm huu, wal a do tul-ri mbɪw mbɪw riw

bele. <sup>4</sup> Leɛ, Tem Law Pie yɔa bil law-ri kpol kpol bele, ha ri tii saŋ wáa nzaa kɪri boɔ boɔ, munu ká Tem Law Pie ha ri baa na.

<sup>5</sup> Bil puo ká Zuruzalem na, Zibri ká i hɛ Ngerewuru ká í uru saa saŋ puori ká tusiri key boɔ boɔ riw bele na i do dí. <sup>6</sup> Zadka i laa giri fe ká mgba na báyi le, i duu giriri í vi dí báy ruɔ, le, zad bay zee ri sel, bay yi le, nzob ha ha hɔy kara laa bay ká i baa na báy nzaa mbóŋ ni mbóŋ ni. <sup>7</sup> Báyi le, i kaw yer, í dakla bay ká sakra kɪ mii: «Wɔa, nzob niri ká i baa bay key na, i ba Galeleri riw bele ya le? <sup>8</sup> Úwaa, daa mina ndaw ɔɔ, náa láari bayri ká i baa báy nzaa mbóŋ naari mbɪw mbɪw riw bele mi-ni key le? <sup>9</sup> Sakra naari key na, nzob haŋeri uru saa Parte ndaw, Medes ndaw, Elam ndaw, Mesopotami ndaw, Zude ndaw, Kapados ndaw, Pɔn ndaw, Azi ndaw, <sup>10</sup> Firizi ndaw, Pamfili ndaw, Ezibte ndaw, tusiri Libi ká do lakun Sirɛn ndaw, ɔɔ bari ká i vi saa ngerɛpuo ká Rɔm, <sup>11</sup> Zibri báy nzobri ká i ferɛ sùo-ri í vi ba nzob kóɔ Ngerewuru ndaw, Kerɛdri ndaw, Arabiri ndaw na, i baa mii, daa mina ɔɔ náa láari bay fe dáa Ngerewuru ká ndad bamba tasiri báy nzaa mboŋ naari boɔ boɔ mini key le woo?» <sup>12</sup> Bari riw bele na, i kaw yer ha kɛ bay i ri ba huɔ, ha ri baa bay ká sakra kɪ mii: «Saŋke mina maa le?» <sup>13</sup> Báyi le, nzob haŋeri sie ri í baa mii: «Him ze daa ri.»

**Káa bay Piyer**

<sup>14</sup> Báyi le, Piyer báy nzob ndáy nzaaped haŋri ká duɔ falɛ mbɪw na, i uru í do siya. Leɛ, Piyer mbi bay a baa báy bawda kusol-e ha nzobri mii: «Baari Zibri, báy baari riw bele ká i kaw Zuruzalem na, i te suku-rì í láake bay biri ká m̀ báa ha ri key na ta-taŋ. <sup>15</sup> Nzobri ká i kɔ ri key na, ba him ze daa ri munu ká i ker ká bil law-ri ku ya, bay yi le, sie ká do key na, ba saŋ sie tɔɔ mbɪw tibie hɔy ɔɔbay. <sup>16</sup> Roo le, fe ká daa ri key na, ba fe ká Zuyel nzob yɔaŋa bay saa nzaa Ngerewuru baa bayke pola. <sup>17</sup> Ngerewuru baa ha ni mii:

“Sie ɔɔ bie namri ká tusiri key na, mi haŋa Tem Law Pie bi yɔa bil law nzobri riw bele. Vu baari taa wɔrakeri báy máykeri na, i yɔaŋa bay saa nzaa-i í baa ha nzobri. Led kuban baari na, mi haŋa fe tina nun ha ri, a ngereri hɔy kara i kóko fe báy lɔm.

<sup>18</sup> Ba tusue kɪ, sieke ku na, mi haŋa Tem Law Pie bi yɔa bil law nzob peɔ biri taa wɔrakeri báy máykeri, a í báake bay ká i yɔa saa nzaa-i na.

<sup>19</sup> Mi dáa feri ká mba kóko ká tumbam suku, báy fe saŋri ká kɛ fe ká tusiri key. I kóko sím ndaw, huu ndaw, zuu huu ndaw.

<sup>20</sup> Sie a fére sùo-ɛ do guu, few hɔy kara a fére sùo-ɛ ba síe munu ká sím pola ɔɔ bay haŋa nam Ngerembay ká ba bawda nam suoriya na ka vi báy.

<sup>21</sup> Báyi le, nzob ha ha ká kod Ngerembay le, Ngerewuru a yɔaŋa ni †.”

† Simri 69.25. †† Simri 109.8.

‡ Zuyel 2.28-32.

<sup>22</sup> «Baari Izarayelri, ì laa bay niri key na báy kere! Zezu ká Nazaređ na, ka ba nzob ká Ngerewuru kie ni ba nzob ped be báy faa fe sanri, báy feri ká mba kókó, rɔɔ báy feri ká ba fe kíe fe ká Ngerewuru daa báy faa be ká sakra baari, munu ká ì kɔ báy sùo-rì ta-taŋ ndaw ro na. <sup>23</sup> Nzob key na, ì pɔŋ ni bo nduo ngeredɔmɔy baari. Ze baari nzob feyğari kɔ ì mgbani ì ber ni do tul puu say hud, í ì ni munu ká Ngerewuru mbi nzi-ε ká dí pola a leke bay haŋa ni ka do munu. <sup>24</sup> Roo le, Ngerewuru tina ni saa luɔ hud hɔ ni kaw báy kumnun, a mijira sal hud be, bay ji le, hud maa bay mgbaka ni naa bil luɔ ya, <sup>25</sup> munu ká \*David baa bay se tul-e mii: “Mì kɔ Ngerembay do zɔŋ mi banɔuo kpadara; ka kaw lakun-i bay haŋa sùo-i ka to ya. <sup>26</sup> Sɔwke mini ze, bil law-i do báy suoriya, bay biri ká mi baa na, mì zɔyke sùo-i, a naysuo-i kara a doko báy kere; mí daa law-i te tul-a nzokdo, Ngerembay, <sup>27</sup> bay ji le, mù ti pɔŋ mì do zad baw ya. Bi ká mì do bođ ba taa bo na, mù ti pɔŋ faa hɔ naysuo-i puŋ mbuduk mbuduk ya. <sup>28</sup> Mu daa hɔ mì kɔ faa hayri ká hɔ mì káw báy kumnun. Munu ká mù do zɔŋ mì na, suoriya mbaa bil law-i gbay gbay †.”

<sup>29</sup> «Baari yu-iri, mì kíe ri bay ká se tul David ká ba bulu kadɔk naari na ha ri laa ta-taŋ. Bay ká David baa key na, ka baa se tul-e be kɔ sùo-ε ya, bay ji le, David na hu ha ri voro ni, a luɔ hud be hɔy kara do sakra naari key tji vuri báy. <sup>30</sup> Roo le, zadka'a kaw báy kumnun báy na, ka ba nzob yɔaŋa bay saa nzaa Ngerewuru. Ka kɔ ndaw mii, Ngerewuru waa bay, a háake hud mii, nzob mbɔw ká sɔw kɔni beri a káw tul karingaw mbay beri a suo bol beri. <sup>31</sup> Be ze, munu ká David kɔ fe ká'a tji na, zadka'a baa mii: “Ngerembay ti pɔŋ beri do zad baw ya, a naysuo beri kara ti púŋ mbuduk mbuduk ya ndaw” na, ba bay ká'a baa se tul tji \*Krisi saa luɔ hud. <sup>32</sup> Ba be Zezu na key ze Ngerewuru tina ni saa luɔ hud, ze buru riw bele buru ba nzob nasi bayke. <sup>33</sup> Baa Ngerewuru na mbi ni kaw tundo hođo be ká nulue, a hɔ ni Tem Law Pie ká'a waa bayke na. Be ze, Zezu hɔ Tem Law Pie na yɔa bil law buru kpol kpol munu ká ì kɔ a í laa báy suku-rì ndaw key ku. <sup>34</sup> Tusueke le, ba David ze Ngerewuru mbi ni se nulue ya, roo le, David na baa mii:

“Ngerewuru Ngerembay baa hɔ Ngerembay bi mii: ‘Mu ví káw tundo hođo bi, <sup>35</sup> kpyuru maa báy haŋa mì haw yum ká tul nzob tul ngɔni bori ha ri vi ba fe daa bal-a zuo dí.’”

<sup>36</sup> «Be mini ze, ndad bay haŋa baari led Izarayelri riw bele ì kɔ ta-taŋ mii, be Zezu key ká ì ber ni do tul puu say hud na, ba be na kɔ ze Ngerewuru waa a pie ni ví yɔa nzobri, a daa ni kaw ba Ngerembay.»

<sup>37</sup> Zadka nzobri laa bay Piyer na báyji le, law-ri kuŋ mbii gbad ha ri vbi Piyer báy nzob ndáy nzaaped hɔwri mii: «Yu bururi, wɔa, buru daa mina le?» <sup>38</sup> Leε, Piyer

yijra báy bay ha ri mii, «Ì suo kér bay baari bo, ha ri daa tul-rì nduo mbii báy riŋ Zezu Krisi. Be ndaw rɔɔ, Ngerewuru a ndáka buma ká tul feyɔa baari zɔŋ rì báy. Be rɔɔ, ì zɔŋke fe ini Tem Law Pie ká Ngerewuru waa bay haŋa ri na báy. <sup>39</sup> Tusueke le, fe inike ká Ngerewuru waa na, do bay tul-rì ndaw, vu baari ndaw, rɔɔ bay tul bari riw bele ká i do dí dí mak mak, bari ká Ngerembay Ngerewuru naari a díka ri bay haŋa ri vi luo-ε na.» <sup>40</sup> Báyji le, Piyer baa bay kɔri ngji bamba a bákake ri ndaw, a bo ri ndaw mii: «Ì tji ká sakra nzob ndayari key bo, í hɔ Ngerewuru ka yɔa ri.» <sup>41</sup> Nzobri ngji bamba ká sakra bari na, i yɔa bay be na ha ri daa tul-ri nduo mbii. Namke ku na, nzobri maa isɔd sɔd duɔ zad say (3.000) nde tul nzob mbika law hɔwri.

### Zad káw nzob law mbɔwri

<sup>42</sup> Nzob mbika lawri na i mgbani sùo-ri ngɔ-ngɔŋ banɔuo kpadara: i mby tul kɔ bay láa fe fére ká \*nzob ndáy nzaapedri fere ri ndaw, í zuo zɔŋ kɔ mbɔw hɔy ndaw, í sɔy fe zɔŋ kɔ mbɔw hɔy riw bele ndaw pi. <sup>43</sup> Hje mgbani nzobri riw bele, bay ji le, nzob ndáy nzaapedri na, i daa fe ká mba kókó ngji bamba báy fe sanri. <sup>44</sup> Bari riw bele ká i vi ba nzob mbika lawri na, i mby tul kɔ ká zad mbɔw banɔuo, í daa law mbɔw zɔŋ kɔ ká tul fe bari riw bele. <sup>45</sup> I hie zad bari báy fe kereri ká i dɔke na, í wal larike hɔ kɔ riw bele maa báy zad fe ká nzob hɔa hɔa le, se síeke na. <sup>46</sup> Báy namri riw bele na, i mby kɔ banɔuo kpadara ká bil mgbani ká \*hul kɔni Ngerewuru do dí. I sɔy fe zɔŋ kɔ mbɔw hɔy ká faa hul kɔ. Fe sɔm ká i sɔy zɔŋ kɔ mbɔw na, i sɔy báy suoriya ndaw báy law ká \*taŋ kad kad ndaw pi. <sup>47</sup> I pisi Ngerewuru, í ndad ká nun nzobri riw bele. Báyji le, báy namri riw bele na, nzobri ká Ngerewuru yɔa ri na, ka daa ri nde tul nzob mbika law hɔwri.

### Gɔm ká uru a se-sed

**3** Nam mbɔw munu ká síe fére sùo-ε maa sɔw síe say ká ba sɔw síe daa nzaa bay kere Zibri na báyji le, Piyer báy Zɔa se ba \*hul kɔni Ngerewuru bay daa nzaa bay kere. <sup>2</sup> Leε, wɔa nzob mbɔw munu ká i mboŋ ni ba gɔm saa wuru na, i sob ni hɔ ni kaw faa rii ba hul kɔni Ngerewuru ká i dí ba Faa Kere na, bay haŋa ni gɔŋ fe ká luo nzobri ká i do rii ba bađi. <sup>3</sup> Zadka ledban na kɔ Piyer báy Zɔa ká i do rii ba bađi na báyji le, ka gɔŋ ri lari. <sup>4</sup> Leε, Piyer báy Zɔa sídi bele i kɔ-kóm ba nun-ε, ro Piyer baa hɔ ni mii: «Mu kɔ buru key.» <sup>5</sup> Báyji le, ledban na kɔ-kóm kɔa ba luo-ri a giyaŋ bay zɔŋ fe ká nduo-ri. <sup>6</sup> Leε, Piyer baa hɔ ni mii, «Mì do báy lari ká nduo-i key bay haŋa mù ya. Roo le, fe ká mì dɔke na, mì haŋa mù: Úru siya mú se-sed báy riŋ Zezu \*Krisi ká Nazaređ!» <sup>7</sup> Ro, a mgbani nduo hođo be a ura ni do siya. Zafɔ ku hɔy, bal-eri báy pɔa nun bal-eri ngɔŋ kpaŋ do dí hɔ ni. <sup>8</sup> Leε, ka uru vad a do siya a tii sɔw se-sed, a rii bil hul kɔni Ngerewuru zɔŋ \*nzob ndáy nzaapedri na a se-sed báy kere, a zo zakra zakra báy suoriya a pisi Ngerewuru. <sup>9</sup> Ruɔ nzobri riw bele ká i kɔ ni se-sed na, i

† Simri 16.8-11.

pisi Ngerewuru ndaw. <sup>10</sup> Zadka i ko ni ba be ká'a kaw faa hul kani Ngerewuru ká i dí ba Faa Kere a gɔŋ fe na báyii le, zad bay zee ri sel ha ri kaw yer bay tul fe ká kal ká tul-e na.

**Piyer tina saw fe dáa bari**

<sup>11</sup> Ledban na pɔŋ fal Piyer báy Zaa ya; nzobri riw bele ká zad bay zee ri na, i uru í duu giriri ba luo-ri í vaa kiri ri ká bil päl ká i dí ba päl Salomɔn. <sup>12</sup> Zadka Piyer ko munu báyii le, ka baa ha ruo nzobri mii: «Baari Izarayelri! Bay ji rɔɔ, fe key na tuku ri mini key le? Bay ji rɔɔ, ì ko-kóm deke ba tul buru ri fe ká hɔrusuo buru, mase law buru ká buru dáa bo tul Ngerewuru na ze ha ledban na séke sed key le? <sup>13</sup> Ngerewuru \*Abaraham, Ngerewuru Izak báy \*Zakob, Ngerewuru bulu naari na, ka dáa riŋ díka bo tul nzođ ped be ká ba Zezu, ká baari kɔ sùo-ri ì pɔŋ ni bo nduo ngeredɔmɔyri í tuŋ ni ngeren ká pol Pilad; ze ba fe ká'a mbi nzi-ε ká dí a hii bay pɔŋ ni. <sup>14</sup> Be ká'a ba Nzob ká Tarj Kadarj, a ba Nzob Fe Dáa Báy Zade na, baari kɔ ze ì tuŋ ni ngeren a í vbi Pilad bay haŋa ni ka tína nzođ mbɔw ká ba dɔmbirim nzođ ku ze ka ha ri. <sup>15</sup> Be mini ze, baari na ì dáa ha ri i mbay nzođ haŋa nzođri kaw báy kumnun, roo le, Ngerewuru tina ni saa luɔ huɔ ha ni kaw báy kumnun. Buru na, buru ba nzođ bay nasike. <sup>16</sup> Ledban ká ì ko ni key í tuu ni ndaw na, ka se-sed báy faa hɔrusuo riŋ Zezu ká ha ni hɔrusuo, báy faa dáa law bo tul-e. Be ze, ba faa dáa law bo tul Zezu ká dáa ha sùo ledban key na vaa ni kiyaw kiyaw, munu ka ì ko báy nun-ri riw bele key ku.

<sup>17</sup> «Yɔ-iri, fe kɔyari ká ì dáa ziŋ Zezu na, ba fe ká ì ko sawke ya, ngeredɔmɔy baari hɔy kara ko sawke ya ndaw. <sup>18</sup> Roo le, be ze dáa ha bay ká Ngerewuru baa báy faa nzođ yaaŋa bayri saa nzi-ε riw bele pola lew mii, \*Krisi a kóko seke fe na, bayke do munu báy zede. <sup>19</sup> Munu zu le, ì suo kér bay baari, a í fére sùo-ri ba luo Ngerewuru bay haŋa ni ka bumra feyga baari na ba fal. <sup>20</sup> Be ndaw rɔɔ, Ngerembay a pɔŋ saw síe ha ri ha bil law-ri huo lom, a píe Zezu, nzođ ká'a naa ni ví yaa nzobri na ha ri. <sup>21</sup> Timbede key na, do nun haŋa Zezu Krisi ka káw nulue, kpuru maa báy nam ká Ngerewuru a lékeke bal feri riw bele ba fie, munu ká'a baa bayke piéd lew hɔy báy faa nzođ yaaŋa bayri saa nzi-ε ká i do bod ba taa be na. <sup>22</sup> Tusueke le, \*Moyze nzođ yaaŋa bay saa nzaa Ngerewuru na baa mii: "Ngerembay, Ngerewuru baari na, a píe nzođ yaaŋa bay saa nzi-ε mbɔw munu ká bi ká sakra baari na ha ri. Bay beri riw bele ká'a baa ha ri na, ì laa í dáa feke. <sup>23</sup> Nzob ha ha ká laa bay nzođ yaaŋa bay saa nzaa Ngerewuru key na ya le, i náa ni ká sakra nzođ Ngerewururi í i ni †." <sup>24</sup> Tii sawke saa tul Samiyel na, \*nzođ yaaŋa bayri saa nzaa Ngerewuru riw bele baa bay feri ká tɔi ká bil namri ká náa dori dí vuri key na suo bol kɔ bol kɔ. <sup>25</sup> Fe ká Ngerewuru waa báy faa nzođ yaaŋa bayri saa nzi-ε na do bay tul-ri. Kuni ká'a saa ziŋ bulu baari na, ì do bil-e ndaw. Ka baa ha Abaraham mii: "Mì sɔm fe zuo tul saw nzođri riw bele ká tusiri key báy faa saw bo." <sup>††26</sup> Be mi-ni ze, Ngerewuru pie Zezu ká ba nzođ ped be na se luo

baari Zibri titire dekre bay sɔm fe zuo tul-ri ha nzođ ha ha ká sakra baari na ka suo kér bay be ká tul fe dáa kɔyaya beri.»

**Piyer báy Zaa kaw pol nzođ kún sal bay luyeri**

<sup>4</sup> Zadka Piyer báy Zaa i do baa bay ha nzobri kob báy na báyii le, nzođ fe poyri báy mbay tul nzobri ká i kóko \*hul kani Ngerewuru báy \*Sadusiri ví ziŋ ri ká dí. <sup>2</sup> Sùo-ri ri ri ya bay tul bay ká i fere nzobri mii, Zezu tɔi saa luɔ huɔ, bayke baa mii, nzobri ká i hu na i máa tɔi saa luɔ huɔ munu ndaw. <sup>3</sup> Báyii le, i mgba ri í vbuku ri zuo hul sal kpuru tɔi tibie, bay ji le, síe ti mbáa. <sup>4</sup> Ze munu hɔy kara, nzobri ngɔi bamba ká i laa bay ká i ka-káake ha ri na, i dáa law-ri bo tul Zezu. Namke ku na, wɔrari ká i mbi law-ri na i nde tul nzođ mbika law hawri ká pola, ha ri maa isɔd sɔd duɔ zad ndebe (5.000).

<sup>5</sup> Tibieke na báyii le, ngeredɔmɔy Zibri báy ngereri, rɔɔ báy \*nzođ fére nzobri bol kusolri ndaw na, i mby kɔ ká bil ngerɛpuo ká Zuruzalem. <sup>6</sup> Anasi ká ba \*nggerenzob fe poy luye, Kayif ká ba fay be ndaw, Zaa báy Alezandere ndaw, rɔɔ báy nzođ ini be hawri na riw bele i kaw zad bay na ku ndaw. <sup>7</sup> Báyii le, i ha Piyer báy Zaa ví do pol-ri í vbi ri bay mii, «Baari na, báy faa hɔrusuo ve, mase báy riŋ nzođ ve ze ì vaa nzođ na ku le?» <sup>8</sup> Lee, Tem Law Pie ká mbaa bil law Piyer na ha ni báake bay ha ri mii: «Baari mbay buru Zibri báy ngereri ká \*Izarayel, <sup>9</sup> vuri key na ì vbi buru bay tul fe kere ká buru dáa ziŋ gɔm mbɔw ká uru siya a se-sed, a í hii bay kóko, waa, sùo-ε na vaa ni mina le? <sup>10</sup> Munu báyii le, baari riw bele báy led Izarayelri riw bele na, ndad bay haŋa ri ko ta-tarj ndaw rɔ! Sùo ledban ká vaa na, vaa báy faa riŋ Zezu \*Krisi ká Nazared ká baari kɔ ì ber ni do tul puu say huɔ, ká Ngerewuru tina ni saa sakra nzođ huderu. <sup>11</sup> Ba be Zezu ká mbede Ngerewuru baa bay se tul-e mii:

“Tisaw ká baari nzođ mbúo hulri ì vbu bo bisuy na, yɔi a ví ba tisaw kere ká kal tul tisaw hawri pavbad a ba tisaw tigba hul taa tusueke †!”

<sup>12</sup> Nzob kɔ bod ká pam a úru saa luo-ε na, tiya. Ká ba tusue le, riŋ nzođ kɔ bod ká sakra nzođri riw bele ká tusiri key ká Ngerewuru ha naari bay haŋa náa ziŋkeri pam na, tiya.»

<sup>13</sup> Zadka ngeredɔmɔyri laa bay ká Piyer báy Zaa baa báy nun wara nzođ na ku báyii le, tuku ri ha ri kaw yer, bay ji le, i ko Piyer báy Zaa na ba nzobri ká i se zad fe fére ya, i ba nzođ hɔykeri munu hɔy, roo le, i ko ndaw, bari na i ba baw sed Zezu. <sup>14</sup> Rɔbay, munu ká i ko ledban ká sùo-ε vaa ni ká do ziŋ ri ká zede ku na báyii le, i ko faa ká bay yɔiŋra báy bay do tul bay bari na ya. <sup>15</sup> Ro, í mbi nzaa-ri bay haŋa ri tɔi saa luo nzođ kún sal bay luye bari na, í tii saw may kɔ bay ká sakra kɔ mii: <sup>16</sup> «Fe ji ze náa dáari ziŋ nzođ niri key na le, bay ji le, fe san ká i dáa na do zad hie ha nzobri ká Zuruzalem ko riw bele! Náa maari bay máyri bayke ya. <sup>17</sup> Munu báyii le, bay haŋa bayke ka yaa zad ba pola pola ká sakra nzođri ya le, náa háari ri a náa baari ha ri mii, zadka i

† Kɔiŋa bol kusol ba sidike 18.15,18-19. †† Tiika saw fe 22.18.

‡ Simri 118.22.



yji í baa bay báy riŋ Zezu na rɔbay hɔ nzobri ba kɪ le, buru dáa ziŋ ri se se.»

<sup>18</sup> Báyyi le, i di ri í haa ri bay haŋa ri baa bay, mase i fére nzobri fe báy riŋ Zezu na mbáa. <sup>19</sup> Zadka Piyer báy Zɔa laa bayke na ku báyyi le, i yjiŋra báy bay ha ri mii: «Baari kɪ ì kér sùo-rì í kɔ, híe \*bol kusol Ngerewuru, báy híe bol kusol-rì laa na wɔa, hɔa ze ndad mba hɔw ká nun Ngerewuru le? <sup>20</sup> Buru na, buru maa bay mgbaka sùo buru bay báa bay fe ká buru kɔ báy nun buru, báy fe ká buru laa báy suku buru na ya.» <sup>21</sup> Báyyi le, nzob kúŋ sal bay luye Zibri haa ri ba kɪ ndɔw rɔɔ, í pɔŋ ri ha ri zɔl báy. I kɔ faa ká bay dáa fe ziŋ ri ya, bay ji le, nzobri riw bele pisi Ngerewuru bay tul fe saŋ ká kal na. <sup>22</sup> Nzob ká sùo-ε vaa ni key na, mbiimbam mbonja be kal síŋ niŋ.

**Nzaa bay kere nzob mbika lawri**

<sup>23</sup> Zadka i pɔŋ Piyer báy Zɔa ha ri zɔl na báyyi le, i se luo nzob bariri, í baa bay feri ká \*ngerenzob fe poyri báy ngereri baa ziŋ ri na. <sup>24</sup> Zadka i laa bayke báyyi le, i mby nzaa-ri mbijw hɔy riw bele, í daa nzaa bay kere hɔ Ngerewuru mii: «Mbay tul feri riw bele, bo kɪ ze mù daa tumbam, mú daa tusiri báy mbiiri báy feri riw bele ká do dí. <sup>25</sup> Ba bo Ngerewuru kɪ ze, mù baa bay báy faa Tem Law Pie bo hɔ bulu buru \*David piéd lew, be ká'a ba nzob ped bo na mii:

“Bay ji rɔɔ, sɔw puo nzobri bod bod law-ri se ri búbubu búbubu,

ha ri uru báy siika sùo-ri mini le?

Bay ji rɔɔ, nzobri leke sùo-ri í uru buduru buduru gɔr hɔy le?

<sup>26</sup> Mbayri ká tusiri key i mby kɪ,

a ngeredɔmɔyri kara i uru bay rúu ziŋ Ngerembay báy Krisi,

be ká'a naa ni do bod ba nzob ped be †.”

<sup>27</sup> «Ba tusue, Ngerewuru buru, ká bil puo ni key na, \*Erod báy Pɔs Pilad i mby kɪ ziŋ sɔw nzobri ká i kɔ mù ya báy led Izarayelri na, í leke bay ká sakra kɪ bay dáa fe ziŋ Zezu, nzob ká taŋ kadaŋ ká mù naa ni do bod ba nzob ped bo na. <sup>28</sup> Be ze, fe ká mù leke pola báy faa hɔrusuo-ɔ báy law hiiya bo na, i daa ɔ báy zadɛ. <sup>29</sup> Timbede key na, fe seke ká i hii bay dáa ziŋ buru na, mu kɔ. Mu hɔ buru nzob ped bori na hɔrusuo hɔ buru káake káa bay bo na báy nun wɔra nzob. <sup>30</sup> Mu daa nduo-ɔ ka bo tul buru hɔ buru vɔake nzob suoseremri, búru dáake fe saŋri báy feri ká mba kóko báy riŋ Zezu, nzob ká taŋ kadaŋ ká mù naa ni do bod ba nzob ped bo na.»

<sup>31</sup> Zadka i daa nzaa bay kere ɔ na báyyi le, zad ká i mby kɪ ká di na laŋ yik yik, Tem Law Pie ví mbaa bil law-ri riw bele, a í ka-káa Bay Ngerewuru báy nun wɔra nzob.

**Nzob mbika lawri mgbá ini ziŋ kɪ**

<sup>32</sup> Ruɔ nzobri riw bele ká i mbi law-ri na, i daa law-ri báy kér bay bari maa kɪ, í do ba nzob ká mbijw hɔy. Nzob mbijw ká sakra bari ker mii, fe beri na ba taa beri

† Simri 2.1-2.

huo beri hɔy ya, roo le, bari riw bele na i kɔ fe bari ba fe kɪ riw bele. <sup>33</sup> Nzob ndáy nzaapedri na baa nasi bay tji Ngerembay Zezu saa luɔ huɔ na báy bawda hɔrusuo, le, Ngerewuru sɔm fe zuɔ tul nzob mbika lawri riw bele. <sup>34</sup> Nzob mbijw ká sakra bari ká fe puo nduo-ε puo na, tiya. Tusueke le, bari ká i do báy wári, mase hulri na, i hie í pɔŋ larike í fɔa, <sup>35</sup> í víke hɔ \*nzob ndáy nzaapedri, rɔɔ í leke ká sakra bari nzob mbika lawri na, maa báy tul fe ká nzob hɔa hɔa le, se síeke na. <sup>36</sup> Nzob mbijw ká riŋ-ε ba Zezeb, ká nzob ndáy nzaapedri di ni ba Barnabas (sɔw riŋke le, ba nzob dáa wɔra bo bil law nzob), sɔw kɔni be ba Levi, ká i mbonji ni ká Sipir na, <sup>37</sup> ka hie wáa be mbijw a pɔŋ larike a fɔa a vieke hɔ nzob ndáy nzaapedri.

**Ananias báy máy be Safira**

**5** Nzob mbijw riŋ-ε ba Ananias báy máy be Safira, i hie wáa bari mbijw. <sup>2</sup> Báyyi le, Ananias wal nzaa larike ndji. Máy be kara zuɔ ziŋ ni ká di ndɔw. Ro, a séke báy bie larike na a hɔ \*nzob ndáy nzaapedri a baa mii: «Bele zey.» <sup>3</sup> Lee, Piyer vbi ni mii: «Ananias, sɔwke mina rɔɔ, mù hɔ \*Satan mbaa bil law-a hɔ mù baa bay baylu hɔ Tem Law Pie, a mú kɔɔ lari wáa bo na, mú víke mini key hɔy le? <sup>4</sup> Pola rɔɔ bay haŋa mù hie wáa bo na wɔa, ba taa bo ya le? Ze, mù hie hɔy kara, ba bay bo zu, mù dáake fe munu ká law-a hii na ya le? Wɔa, daa mina rɔɔ, mù mbi nzaa-a sùo-ɔ, rɔɔ mú daa fe mini key le? Ba nzob ze mù baa bay baylu hɔ ni ya, roo le, ba Ngerewuru!» <sup>5</sup> Zadka bayke tɔɔɔ bo suku Ananias na báyyi le, ka lie gbɔy ba huɔ. Nzobri riw bele ká i laa bayke na, híe daa ri zikiki. <sup>6</sup> Ro, led kubanri uru í mbi ni í kaa ni báy gari í vɔa voro ni.

<sup>7</sup> Bole di ya waka ká daa sɔw síe say na báyyi le, máy be ví rii hul ká Piyer do dí na taŋ kóko fe ká kal na. <sup>8</sup> Lee, Piyer vbi ni mii: «Baa hɔ mi laa! Lari wáa ká ì hie na wɔa, bele hɔy zey le?» Lee, máy na yjiŋra báy bay mii: «Bele larike kɪ zu.» <sup>9</sup> Báyyi le, Piyer baa hɔ ni mii: «Sɔwke mina rɔɔ, ì hɔ law-rì maa kɪ bay líe Tem Ngerembay le? Mu kɔ, nzobri ká i voro waa-ka na, i do faa hul ku. I mbika mù munu na ndɔw.» <sup>10</sup> Zadɛ ku hɔy le, ka lie gbɔy ba huɔ ká pol Piyer. Ro ze, led kubanri na i yji í vɔa daa tul-ri tuŋ huɔ Safira na, í mbi ni í vɔa voro ni do lakun wɔra. <sup>11</sup> Nzob mbika lawri riw bele ká i mby tul kɪ, báy nzob hɔwri ká i laa bayke na, híe daa ri zikiki.

**Nzob ndáy nzaapedri daa fe saŋri**

<sup>12</sup> Nzob ndáy nzaapedri na daa fe saŋri báy feri ká mba kóko ngi-ngji ká sakra nzobri. Nzob mbika lawri mby kɪ riw bele baŋguɔ ká bil boro Mbay Salomon. <sup>13</sup> Ze nzobri baa bay bari báy kere í písike ri bamba hɔy kara, nzob mbijw ká'a ndeke tul-ri nde na, tiya, bay ji le, híe daa ri. <sup>14</sup> Be nu ku hɔy kara, ruɔ nzobri ngji bamba, máyri báy wɔrari i mbi law-ri hɔ Ngerembay a í nde tul kɪ ba pola pola. <sup>15</sup> Feke ku na daa hɔ nzobri fɔa nzob suoseremri saa hula báy fe nam bari, í daa ri zuɔ bufaa buo ledede bay haŋa bo, zadka Piyer do kál faa na báyyi

le, tem be ka guba tul nzob h̄neri. <sup>16</sup> Ruozobri nḡji bamba tasiri, i uru báy puo báy puo ká do lakun Zuzalem nd̄aw í víke báy nzob suosereṁri báy nzob h̄yri ká temndayari do tul-ri, le, i vaa riw bele.

### I f̄a nzob ndáy nzaapedri zuc hul sal

<sup>17</sup> Báyii le, \*nḡerenzob fe poy luye báy bari riw bele ká i kaw ziṅ ri ká i ba \*Sadusiri na, i daa sere ziṅ \*nzob ndáy nzaapedri. <sup>18</sup> Ro, í f̄a ri í daa ri zuc hul sal ká puoke na. <sup>19</sup> Báyii le, lef̄ nzaaped̄ taa Ngerembay uru saa nulue ba suṅ, a ví mgbud̄a faa hul sal na ha ri t̄ji kele a baa ha ri mii: <sup>20</sup> «Ì se í káw \*hul k̄ani Ngerew̄uru, í ka-káa bay feri riw bele ká se tul káw báy kumnun key na h̄a nzobri laa.» <sup>21</sup> Zadka nzob ndáy nzaapedri laa bay key na báyii le, i zol í se hul k̄ani Ngerew̄uru ba tibie piēd h̄oy, a í tii s̄aw fére nzobri fe.

Báyii le, nḡerenzob fe poy luye báy nzobri ká i kaw ziṅ ni na, i dí nḡere Zibri riw bele ká i ba nzob kún sal bay luyeri ha ri vi bay f̄ri bay, r̄oó í pie nzaaped̄ h̄a nzobri ká i k̄oó hul k̄ani Ngerew̄uru v̄aa dí nzob ndáy nzaapedri ká bil hul sal. <sup>22</sup> Zadka i se hul sal na báyii le, i ziṅ ri ya. Leē, i ȳji báy fal-ri nzek í baa h̄a \*nzob kún sal bay luyeri na mii: <sup>23</sup> «Zadka buru t̄ji nzaa hul sal na, faa hul mgba do di gbukru, a nzob k̄oó faa hul salri na kara i do di kek. Roo le, zadka i mgbud̄a faa hul h̄a buru se hula na le, buru k̄o s̄uo nzob mb̄iw ya.» <sup>24</sup> Zadka mbay nzobri ká i k̄oó hul k̄ani Ngerew̄uru báy nḡerenzob fe poyri laa bayke na báyii le, i ker bay ká di kp̄uy. Fe ká t̄ji tul nzob ndáy nzaapedri báy fe ká'a kali na i k̄o ya k̄i w̄m. <sup>25</sup> Leē, nzob mb̄iw munu t̄ji tul-ri a baa ha ri mii, «Ì laa key! Nzobri ká i f̄a ri zuc hul sal na, i do bil hul k̄ani Ngerew̄uru a í do fére nzobri fe.» <sup>26</sup> Báyii le, nzobri ká i k̄oó hul k̄ani Ngerew̄uru báy mbay bari na, i se í ziṅ nzob ndáy nzaapedri na, í f̄a ri í víke ha ri. I mgba ri báy h̄urusuo ya, bay j̄i le, i daa h̄je s̄uo-ri bay nzobri ká i vbuku ri báy tisawri.

<sup>27</sup> Fale ká i f̄a ri í víke ri do pol nzob kún sal bay luyeri na báyii le, nḡerenzob fe poy luye na tii s̄aw vbika ri bay mii: <sup>28</sup> «Pola na w̄ga, buru haa ri bay haṅa ri fere nzobri fe báy riṅ nzob na key ya le woo! A ze ì k̄o fe fére baari na bayke ȳga Zuzalem k̄pol k̄pol riw bele, í hii bay haṅa bay huēd nzob key na ka bo tul buru zu!»

<sup>29</sup> Báyii le, Piyer báy nzob ndáy nzaaped̄ h̄awri na, i ȳjiṅra báy bay ha ri mii: «Dáa vu mbom bo tul Ngerew̄uru ndad̄ mba dáa bo tul nzob!» <sup>30</sup> Baari na, ì ber Zezu do tul puu say huēd í i ni, roo le, Ngerew̄uru ká bulu naari kod̄ ni na ze tina ni saa luē huēd. <sup>31</sup> Ba be na k̄i ze Ngerew̄uru mbi ni h̄a ni kaw tunduo hodo be ká ba zad̄ káw luye, a daa ni kaw ba mbay tul nzobri, a ba Nzob Ȳgaṅa Nzobri, bay mgbud̄a faa h̄a Izarayelri suo k̄er bay bari ká tul feȳga bari h̄a Ngerew̄uru ka nda bu-ma ziṅ ri. <sup>32</sup> Buru nd̄aw, Tem Law Pie ká Ngerew̄uru h̄a ni mbaa bil law nzobri ká i daa vu mbom bo tul-e nd̄aw na, buru ba nzob bay nasike.»

<sup>33</sup> Zadka nzob kuṅ sal bay luyeri laa bayke na báyii le, law-ri f̄a ri puu-u, í hii bay ika nzob ndáy nzaapedri na. <sup>34</sup> Báyii le, nzob mb̄iw ká sakra bari ku ba Farizi, riṅ-ε ba \*Gamaliyel, a ba nzob fére nzobri \*bol kusol ká

nzobri riw bele hii bay be bamba na do di. Ka uru siya ká sakra nzob kún sal bay luyeri na, a vbi ri bay haṅa ri tina nzob ndáy nzaapedri na t̄ji kele nd̄ji nd̄aw r̄oó! <sup>35</sup> Fal t̄ji bari na, ka baa h̄a nzob kún sal bay luyeri na mii: «Baari Izarayelri! Ì nze báy s̄uo-ri bay tul feri ká i hii bay dáa ziṅ nzobri key na! <sup>36</sup> Ì k̄er í k̄o! Bole di bamba ya r̄obay ze Tedas t̄ji a baa mii, beri ba nzob luye laa ro! Ze a f̄a nzobri maa is̄ođ niṅ zuc fale. Leē, nzobri i ni a h̄a nzobri riw bele ká i se fal-ε na, i bere k̄i kad̄ kad̄ h̄a fe ká'a hii bay dáa na do ba fe ká ḡr h̄oy. <sup>37</sup> Ká fal be Tedas ká bil sewke ká i dáake riṅ nzobri do bil mbede na báyii le, Zudas, nzob ká kudu zad̄ ká Galele t̄ji. Be h̄oy kara ka f̄ga nzobri nḡji maa fe zuc fal-ε a séke. Leē, nzobri i ni na nd̄aw, a h̄a nzobri riw bele ká i se fal-ε na, i bere k̄i kad̄ kad̄. <sup>38</sup> Munu zu le, timbede key na mi baa ha ri: ì ȳk̄o s̄uo-ri ká tul nzobri key na mb̄aa! Ala ri ha ri zól! Zadka fe dáa bari na uru saa luē nzob h̄oy le, a bíe báy, <sup>39</sup> a ze bo, zadka uru saa luē Ngerew̄uru le, ì ti máa bíe ya. K̄oó ká ì ru-ruy ziṅ Ngerew̄uru!»

Báyii le, bari nzob kún sal bay luyeri na, i ȳga k̄er bay Gamaliyel <sup>40</sup> í di nzob ndáy nzaapedri ha ri nda ri báy ndoy, a í haa ri báa bay báy riṅ Zezu. Fale ku r̄oó í ala ri ha ri zol báy. <sup>41</sup> Leē, nzob ndáy nzaapedri zol ká zad̄ f̄ri bay na ku báy suoriya, bay j̄i le, Ngerew̄uru k̄o ri ba nzobri ká i maa k̄oó seke fe bay tul riṅ Zezu. <sup>42</sup> Nam báy nam ká bil hul k̄ani Ngerew̄uru báy bil hul nzobri na, í fere ri fe ban̄guo í ka-káa Bay Kere mii, Zezu ba \*Krisi, nzob ká Ngerew̄uru waa a pie ni ví ȳga nzobri na.

### I nan nzob s̄oó nzobri ba t̄oó say

**6** Bil sewkeri ku na, munu ká ruozob mbika lawri nḡji ba pola pola na, nzob mbika lawri ká i uru saa puo k̄i ká i baa nzaa gerek na, i nḡyri s̄uo-ri bay tul Zibri ká i baa nzaa eboro, bay j̄i le, nam báy nam na, zadka i do wál fe s̄um na le, i ker se tul máy síeri ká i baa nzaa gerek na ya. <sup>2</sup> Báyii le, \*nzob ndáy nzaapedri ká duoz fale sídi na, i di nzob mbika lawri riw bele ha ri mby k̄i í baa ha ri mii: «Bay haṅa buru p̄ri ka-káa Bay Ngerew̄uru, r̄oó búru ȳji búru ba nzob léke fe s̄umri na, ba fe ká do báy faake ya. <sup>3</sup> S̄awke mini ze, ȳy bururi, ì nán w̄rari ba t̄oó say ká sakra baari ká nzobri k̄o simsed̄ bari do báy kere, ká Tem Law Pie mbaa bil law-ri, a í do báy nun nzem nd̄aw na, bo h̄a buru p̄ri pedkeri key na ka zuc nduo-ri ha ri daa. <sup>4</sup> A buru na le, ped̄ dáa buru a bá dáa nzaa bay kere báy ka-káa Bay Ngerew̄uru h̄a nzobri laa.»

<sup>5</sup> Báyii le, bay ká i baa na, nzob mbika lawri hii do di riw bele. Ze í naa Et̄ien ká mbika law be nḡji bamba, ká Tem Law Pie mbaa bil law-ε na. I naa Filiḅ nd̄aw, Prok̄r̄ nd̄aw, Nikan̄r̄ nd̄aw, Tim̄on nd̄aw, Parmenas nd̄aw, r̄oó Nikola ká uru saa puo ká Antiyo, be ká'a fere s̄uo-ε a vi ba nzob kóđ Ngerew̄uru na. <sup>6</sup> Fale ku báyii le, i f̄a ri í kie ri h̄a nzob ndáy nzaapedri ha ri daa nduo bo tul-ri, í daa nzaa bay kere bay tul-ri. <sup>7</sup> Be nu ku laa le, Bay Ngerew̄uru ȳga zad̄ ba pola pola. Ká bil nḡerepuo ká Zuzalem na, ruozob mbika lawri nḡji ba pola pola,

a nzob fe poyri kara ngji bamba i daa law-ri bo tul Zezu.

**I mgba Etjen**

<sup>8</sup> Etjen na fe sãmi Ngerewuru do tul-e ha ni do bay hurusuo daa feri ka mba kóko, bay fe sanri ngji bamba ka sakra nzobri. <sup>9</sup> Roo le, Ziɓ haneri ka i di \*hul mbɔ kɔ bari ba «koyri ka i pɔŋ,» ka i uru saa puo ka Sirɓn bay Alezandere, rɔɔ bay kudu zad ka Silisi bay Azi ndaw na, i tii saw may bay zɔŋ Etjen. <sup>10</sup> Roo le, i maa bay mgbaka ni bay bay ya, bay ji le, Tem Law Pie ze ha ni nun nzem baa bay. <sup>11</sup> Báyji le, i puo nzob haneri puo ndaw rɔɔ, ha ri kud bay zuo nzi-ε mii: «Bay kaaya ka'a baa a daake bay bo tul \*Moyze bay Ngerewuru na, buru laa ka nzi-ε.» <sup>12</sup> Be ze, i suru tigbaa nzobri bay ngerε Zibri, rɔɔ bay \*nzob fére nzobri bol kusolri ndaw na, ha law-ri faa ri ha ri daa so tul Etjen i mgba ni i séke ni luo \*nzob kún sal bay luyeri. <sup>13</sup> I vi bay nzobri ka i kud bay zuo nzi-ε mii: «Ledban key na baa bay kaaya banɔu se tul hul kani key ka do boɔ ba taa Ngerewuru ndaw, se tul \*bol kusol Moyze ndaw pi. <sup>14</sup> Buru laa bay ka nzi-ε mii, Zezu ni ka Nazareɔ na, a bie zad ni key wukluk wukluk ndaw, a fεre fe nduo puo ka Moyze ha naari na ha ni do boɔ ndaw pi.» <sup>15</sup> Báyji le, nzobri riw bele ka i kaw zad kún sal bay luye na, i mbɔ kóm yim ba tul Etjen, le, i ko nun-ε ri nun led nzaaped Ngerewuru ka nulue.

**Etjen tina saw bay ka pol nzob kún sal bay luyeri**

**7** Báyji le, \*ngerenzob fe poy luye vbi Etjen mii, «Bay ni ka i daa bo tul-a key na wã, ba tusue ki le?» <sup>2</sup> Lεε, Etjen yinjra bay bay mii: «Baari yu-iri bay baari, i laa bay bi key na bay kere! Ngerewuru Nzob Riŋ Dika na tji tul ba naari \*Abaraham, bay sewke ka'a doke tusiri ka Mesopotami ko ka'a zol a va daa puo ka Saran ya bay na, <sup>3</sup> Ngerewuru baa ha ni mii: “Mu zol ka tusiri bo, mu pɔŋ nzob ini bori mu se tusiri ka mi kie mu †.” <sup>4</sup> Báyji le, Abaraham na zol a pɔŋ nzob Kalderi a va daa puo ka Saran na. Zadka bi-ε hu ka Saran na báyji le, Ngerewuru ha ni se tusiri ni ka i kaw di timbede key. <sup>5</sup> Ka kaw tusiri nzobri, le, zad ruka fe be tiya. Zad taa ndjike mini kara tiya, roo le, Ngerewuru waa zɔŋ ni mii, beri haŋa ni tusirike na ba taa be, bay vu bul-eri. Ze Abaraham ti bay led ka bil sewke ku na ya hɔy kara, <sup>6</sup> bay ka Ngerewuru baa ha ni na ze do key: “Saw bori kaw tusiri nzobri. I daa ha ri vi ba koy i daa nun-ri tuɔ sie mbiimbam isɔɔ niŋ. <sup>7</sup> Roo le, nzob puokeri ka i ha ri kaw ba koy na, bi ki ze mi daa bay bo tul-ri. Fale le, i tji i vi kaw tusiri ni key na, a i ruo mi ka di ††.” <sup>8</sup> Be nu ku na báyji le, Ngerewuru siŋ tul bay ka'a waa zɔŋ Abaraham na, a ha ni kuŋ ngori bay kieke \*saka ku ni ka'a saa zɔŋ ni na. Be ze, zadka Abaraham mboŋ Izak daa nam tɔɔ siɔi na, ka kuŋ ngori be. Izak mboŋ \*Zakob a kuŋ ngori be. Zakob hɔy kara, zadka'a mboŋ ledri duo fale siɔi na, ka kuŋ ngori bari ndaw. Ba bari na ku ze, i ba saw bulu naari.

<sup>9</sup> «Vu Zakobri ka i ba saw bulu naari na, i daa sere zɔŋ tɔɔ fal-ri ka ba Zezeb, i mgba ni i hie ni ha ni ba koy ka tusiri Ezibte. Roo le, Ngerewuru sad zɔŋ ni, <sup>10</sup> a tina ni saa bil kóko seke fe beri riw bele. Ka ha ni nun nzem ha fe daa be kara rii law \*Farawon ka ba mbay ka Ezibte na. Be ze, ka hake Zezeb kaw ba nzob reke bil puo be, bay tusiri Ezibte riw bele.

<sup>11</sup> «Báyji le, kon luye lie bo tusiri Ezibte na riw bele bay tusiri bulu naari ka \*Kanaa ndaw. Konke na daa ha nzobri ko seke fe ngji bamba tasiri, ha bulu naari zɔŋ fe sym ndji mini ka bay sókoke suo-ri ya. <sup>12</sup> Zadka Zakob laa bay soro fe pay ka do tusiri Ezibte na báyji le, ka pie vi-eri ka ba bulu naari na se di faa bal ba mbjw.

<sup>13</sup> Ndeke di faa bal ba sidike ka i se na báyji le, Zezeb kie suo-ε ha yu-eri ko ni. Be nu ku ndaw rɔɔ, Farawon kóke saw nzob ini Zezebri na bay. <sup>14</sup> Báyji le, Zezeb pie nzaa ped bay haŋa ri va di bi-ε Zakob bay nzob ini be hawri ka tul-ri siŋ tɔɔ say pɔre ndebe na ha ri vi kaw tusiri Ezibte. <sup>15</sup> Be ze, Zakob na vi kaw Ezibte kpuru ndaw rɔɔ, a hu ka di bay. Bulu naari taa hawri kara, i hu ka di ka fal huɔ be na ndaw. <sup>16</sup> Huɔ bari na nzobri i séke Sikam ka Kanaa, i va voro do luɔ huɔ ka Abaraham hie pola lew zɔŋ vu Emori na.

<sup>17</sup> «Bay ka Ngerewuru waa zɔŋ Abaraham pola lew na, zadka namke tɔŋ di ya deb bay vi báyji le, saw naari mboŋ ki i sie ba pola pola ka tusiri Ezibte. <sup>18</sup> Fale ku le, mbay ki ka ba fie ka laa soro bay Zezeb ya na tii saw reke puo ka di. <sup>19</sup> Mbayke ku na ko bulu naari bay nun sje, a ula ri a daa nun-ri tuɔ sie a haa ri bay haŋa ri pɔŋ vu bari ka ba led tupɔŋri ha ri hu. <sup>20</sup> Sewke ku na, i mboŋ \*Moyze ka ndad led bamba ka nun Ngerewuru. I hol ni ka bil hul bi-ε few say. <sup>21</sup> Zadka i zɔŋ faa koɔ ni mbãa i pɔŋ ni na báyji le, vu Farawon ka ba led may tikdi na va zɔŋ ni a mbi ni, a hol ni ba vu bil-e. <sup>22</sup> Ze Moyze na, i fere ni nun nzem nzob Ezibteri riw bele ha ni ko. Ka ngɔŋ bay bay ndaw, bay fe daa beri ndaw pi.

<sup>23</sup> «Zadka Moyze daa mbiimbam siŋ niŋ na báyji le, ka mbi nzi-ε bay seke bay va kóko yu-eri ka i ba led Izarayelri na. <sup>24</sup> Zadka'a se na báyji le, ka ko led Ezibte mbjw munu ka do daa bay zɔŋ led \*Izarayel na. Ze a ya tul led Izarayel ka ku-ε nda ni na, a nda ni a i ni a vbidake gbaa ndaake. <sup>25</sup> Ka ker ka bil law-ε mii, yu beriri i kóko beri ba nzob ka Ngerewuru a tɔnake ri saa bil koy. Roo le, i ko munu ya. <sup>26</sup> Nzaaruoke na báyji le, ka yji a se luo-ri na rɔbay, le, ka zɔŋ led Izarayelri siɔi ka i do ndaka ki. Ka vi do mgbaka ri here bay kusol bay huoke bay huoke law-ri a baa mii: “Yu-iri, baari ka i ba nzob ini na, daa mina i nda ki munu le?” <sup>27</sup> Báyji le, nzob haŋa ka nda yu-ε ngji bamba na tuŋ Moyze ngeren a baa mii: “Nzob ve ze naa mu ba mbay, mase nzob kún sal bay tul buru le?” <sup>28</sup> Wã, mu hii bay ika mi munu ka mu ike nzob ka Ezibte ka lie na ndaw le woo †!” <sup>29</sup> Zadka Moyze laa bayke na báyji le, ka naa suo-ε a tji dul a va kaw tusiri Madian. Ka kaw di kpuru, a mboŋ led wɔrari ba siɔi ka di.

<sup>30</sup> «Zadka mbiimbam kal siŋ niŋ na báyji le, Moyze do bil law ko ka lakun kuo ka Sinay. Lεε, led nzaaped ka

† Tiika saw fe 12.1. †† Tiika saw fe 15.13-14.

‡ Tji kele 2.14.

nulue mbjw tji tul-e ká bil rjm huu ká do puu ká gbúda. <sup>31</sup> Zadka Moyze mbi nun-ε a kɔ fe ká tji na, tuku ni hɔ ni kaw yer, ze a soro ba pola bay kóko feke na. Báyii le, ka laa kusol Ngerembay ká baa hɔ ni mii: <sup>32</sup> “Mì ba Ngerewuru bul-ari. Mì ba Ngerewuru Abaraham, Ngerewuru Izak, a mí ba Ngerewuru Zakob ndaw †.” Báyii le, hje daa Moyze hɔ ni tɔ kpak kpak, a hii bay kɔ-kóm ba huu na mbãa. <sup>33</sup> Lεε, Ngerembay baa hɔ ni mii: “Mu nán dikɔn ká bal-a, bay ji le, zad ká mù do di key na ba zad ká do boɔ ba taa bi. <sup>34</sup> Nzob biri ká i kaw tusiri Ezibte na, mì kɔ seke fe bari kɔ. Réke sùo bari na, mì la-laa, ze mí di mí vi bay yãna ri. Timbedε key na, mu vi hɔ mi píe mù se Ezibte ††.”

<sup>35</sup> «Moyze taa mbjwke ká led Izarayelri tunj ni ngerenj í baa mii, nzob ve ze naa ni ba mbay, mase nzob kúnj sal bay tul bari le na, ba be na kɔ Ngerewuru pie ni ba mbay ndaw, nzob tina ri saa bil koy ndaw, báy faa led nzaaped ká nulue ká tji tul-e ká bil rjm huu ká do puu ká gbúda ká'a sɔ ni na. <sup>36</sup> Ba be Moyze na ze, ka tina led Izarayelri saa bil koy ká tusiri Ezibte báy faa fe sanri, báy ferì ká mba kóko ká tusiri Ezibte ndaw, ká lakun Maambii Sje ndaw, ká bil law kɔr mbiimbam sínj ni nj ndaw pi. <sup>37</sup> Ba be na key rɔbay ze ka baa hɔ led Izarayelri mii: “Ngerewuru a píe nzob yãna bay saa nzi-ε mbjw munu ká bi, ká sakra baari na ha ri †.” <sup>38</sup> Zadka led Izarayelri mbjw kɔ ká bil law kɔr na, be Moyze key na rɔbay ze ka do zinj ri. Ka do sikda bulu naari báy led nzaaped Ngerewuru ká baa bay zinj ni ká tul kuo Sinay. Be Moyze na ze yã bay ká luo Ngerewuru ká ba bay káw báy kumnun na hɔ bulu naari, le, i suo í baa hɔ naari. <sup>39</sup> Roo le, bulu naari hii bay daa vu mbom bo tul bay be na ya, í tunj ni ngerenj í daa law-ri bo tul yji ba tusiri Ezibte, <sup>40</sup> í baa hɔ \*Arɔn mii: “Daa wururi hɔ buru ha ri nda faa pol naari, bay ji le, Moyzeke ká tina naari saa tusiri Ezibte na, náa kóri zad ka'a se ba badì ya †.” <sup>41</sup> Ká bil namke ku na, i zuu lari í daa ni rii vu nday do í puo ba wuru bari, a í daa suoriya bay tul fe ká i daa báy nduo-ri do na. <sup>42</sup> Báyii le, fe daa bari na daa hɔ law Ngerewuru fere bír ká tul-ri, a pɔnj ri ha ri ruo mbaymawri ká tumbam, munu ká'a baa bayke ká bil mbede nzob yãna bayri saa nzi-ε mii:

“Baari Izarayelri, wãa, ba bi ze ì vbie fe hɔl í púoke fe hɔ mi

báy mbiimbam ká náa dáari sínj ni nj ká bil law kɔr na le?

Ú-uu, ba bi ya.

<sup>43</sup> Zadri riw bele ká ì se dí na, ì sob fe ká i puɔ ba hul wuru baari ká ba Molok, báy wuru mbaymaw Refan ká ì daa báy nduo-ri na. Wjrukeri key na ì daa í puo fe ha ri. Sɔwke mini ze, mì vbúku rì mí hɔ nzobri ví fãa ri í zɔlke dí dí mak mak báy Babilɔn †.”

<sup>44</sup> «Zadka bulu naari do bil law kɔr báy na, \*hul kɔni Ngerewuru ká i daa báy huɔ na do sakra bari a kie ri mii, Ngerewuru do zinj ri. Hulke ku na, i daa munu ká Ngerewuru mbi nzi-ε a kie Moyze faa dáake hɔ ni daa

munu ká'a kɔ báy nun-ε. <sup>45</sup> Hulke ku na, vu bulu naari pɔnj hɔ vu bari. A bari na laa le, i sob í séke fal \*Zozuye ká nda faa pol-ri kpuru í tji ke tusiri ká Ngerewuru nii sɔw nzobri ká i kaw di na pol-ri. Hulke ku na do kpuru tji sewke ká \*David réke mbay. <sup>46</sup> Be David na ka rii nun Ngerewuru, a vbi ni faa bay daa hul hɔ be ká'a ba Ngerewuru Zakob na, ka daa puo ká di. <sup>47</sup> Roo le, ba vi-e Salomɔn ze daa hul hɔ ni. <sup>48</sup> Be nu ku hɔy kara, Ngerewuru ká nulue siya ká'a ba Ngerε Tul Feri Riw Bele na, kaw bil hul ká nzob daa báy nduo-ε na ya, munu ká Ngerembay baa hɔ nzob yãna bay saa nzi-ε mii:

<sup>49</sup> “Nulue siya ba zad réke mbay bi, a tusiri key ba zad tɔko bal-i.

Wãa, kɔri hul ji rɔbay, ì daa bay hanja mì le?

Wãa, zad hɔa ze ì daa ba zad mgbaka tɔram bi le?

<sup>50</sup> Fe niri key na wãa, ba bi ze, mì daa riw bele ya le ††?”

<sup>51</sup> «Baari nzob tul ngɔnjri ká law-rì mbii díb díb, ká suku-ri tji sɔy í laa bay ya ndaw na! Ì tunj Tem Law Pie ngerenj banɔu! Baari na ì do munu ká bulu baari na úo! <sup>52</sup> Nzob yãna bayri saa nzaa Ngerewuru na, nzob taa hɔa ze bulu baari na lad daa nun-ε tuɔ síe le? Bari na, i i nzobri ká i vi pola í ka-káa bay se tul vika Nzob Fe Dáa Báy Zade na. Ba be na ze, timbedε ì mbi tul-e í ni. <sup>53</sup> Baari ká ì yãa \*bol kusol Ngerewuru báy faa led nzaapedri ká nulue na, ì daa vu mbom bo tul bol kusol key na ya!»

## I i Etjen

<sup>54</sup> Zadka \*nzob kúnj sal bay luyeri laa bayke na munu báyii le, law-ri fãa ri puu-u, í sɔy sere-ri ngɛr ngɛr ká tul Etjen. <sup>55</sup> Roo le, Etjen ká Tem Law Pie mbaa bil law-ε na kɔ-kóm ba nulue, le, ka kɔ ri nj dika Ngerewuru báy Zezu ká do siya ká tunduo hodo Ngerewuru <sup>56</sup> a baa mii: «Ì laa key! Mì kɔ nulue mgbuda do hɔy, mí kɔ \*Vu Nzob do siya ká tunduo hodo Ngerewuru!» <sup>57</sup> Zadka i laa bayke munu báyii le, i guu ni gɔm í daa nduo-ri mbii basuku-ri í takra í duu vbububu ba tul-e, <sup>58</sup> í mgba ni í tji ke ni saa bil ngerepuo na ngerenj ba nzaa zad ndaw rɔɔ, í tii sɔw vbúku ni báy tisaw bay ika ni báy. Nzob nasi bay huɔ berì na, i nan gari bari í hɔ led kuban mbjw munu ká ri nj-ε ba Sol hɔ ni kɔɔ. <sup>59</sup> Zadka i do vbúku ni kɔb rɔbay na, Etjen daa nzaa bay kere a baa mii: «Ngerembay Zezu! Mu yãa ɔmi bi ba luo-ɔ!» <sup>60</sup> Falε ku báyii le, ka huku siri mgbuu a daa nzaa bay kere rɔbay báy bawda kusol-e mii: «Mbay, mu daa bay feyãa key na ka bo tul-ri ya!» Fal bay na ku báyii le, ɔmi be tji hɔ ni haw sadak.

**8** Bay ká se tul huɔ be na, Sol na hii zinj ri ndaw.

## Sol daa nun nzob mbika lawri tuɔ síe

Namke ku na, bawda fe daa nun tuɔ síe tji tul nzob mbika lawri ká Zuruzalem ha ri duu í zekre kɔ kperke kperke, í se bil puori ká kuɔu zad ká Zude báy Samari, le, bele ba nzob ndáy nzaapedri huɔ-ri hɔy ze i tɔnj ká

† Tji kele 3.6. †† Tji kele 3.5,7-8,10. ‡ Kɔri bol kusol ba sidike 18.15. ††† Tji kele 32.1. ††† Amos 5.25-27.

††† Ezay 66.1-2.

dí. <sup>2</sup> Nzob hãneri ká i ba nzob híe Ngerewuru na i mbi hud Etjen na í vãa voro, í re hud be na bamba báy mbii nun-ri mgbobo mgbobo. <sup>3</sup> Sol laa le, nzaa faa báy hýrusuo bay bíe nzob mbika lawri, a se báy hula ngebre ngebre a fãa máyri báy wãrari ká i ba nzob mbika lawri na ngid bele, a daa ri zuo hul sal.

### Filib ka-káa Bay Kere ká Samari

<sup>4</sup> Báyji le, bari ká i zekre kji na i se báy zad zad, í ka-káa Bay Kere hã nzobri laa. <sup>5</sup> Filib na se ngerewuru mbijw munu ká kuđu zad ká Samari, a ka-káa bay \*Krisi, nzob ká Ngerewuru waa a pie ni ví yãa nzobri na hã nzobri laa. <sup>6</sup> Zadka ruo nzobri riw bele laa bay Filib, a í kó fe saŋri ká'a daa na báyji le, i te suku-ri kie ba luoe. <sup>7</sup> Ka hã temndayari tji saa tul nzob bala hãneri ngji bamba. Tji bari na, i guu fe beleŋ beleŋ. Ka hã nzobri ká sùo-ri hu wũo báy nzob kpederi ngji bamba vaa kebre kebre, <sup>8</sup> hã nzobri zay sùo-ri bamba tasiri ká bil ngerewuoke na ku.

<sup>9</sup> Nzob mbijw ká riŋ-e ba Simon kaw bil puoke ku, a ba nzob fe dáa mgbji, hã \*nzobri ká Samari na i kaw yer. Ka kó sùo-e ba nzob luye <sup>10</sup> hã bari riw bele, tii saa tul ledri kpyru tji tul ngereri na, i te suku-ri kie bay láa bay be na í baa mii: «Be ni key na ba hýrusuo taa Ngerewuru ká i dí ni ba "Hýrusuo Ngjike".» <sup>11</sup> I te suku-ri riw bele bay láa bay be, bay ji le, ba pied lew hõy, ka daa fe ha ri kaw yer bay tul fe dáa mgbji beri na.

<sup>12</sup> Roo le, zadka i daa law-ri bo tul Bay Kere ká Filib ka-káake se tul Zezu Krisi, báy réke mbay Ngerewuru ká tul nzobri na báyji le, máyri báy wãrari na ha ri daa tul-ri nduo mbii. <sup>13</sup> Be Simon kji sùo-e kara daa law-e bo tul bay na ku, a ha ri daa tul-e nduo mbii na. Fale ku le, ka zol mbãa a rji tul Filib banɔɔ. Fe saŋri báy feri ká mba kóko ká Filib daa ká'a kó na tuku ni hã ni kaw yer.

<sup>14</sup> Báyji le, \*nzob ndáy nzaapedri ká i kaw Zuruzalem na i laa mii, nzobri ká kuđu zad ká Samari na, i yãa Bay Ngerewuru. Ro, í pie Piyer báy Zãa ha ri se luo-ri. <sup>15</sup> Zadka i tji Samari na báyji le, i vãa mby nzob mbika law fieri na, í daa nzaa bay kere ká tul-ri bay haŋa Tem Law Pie ka ví yãa bil law-ri, <sup>16</sup> bay ji le, Tem Law Pie ví yãa bil law nzob mbijw ká sakra bari ku na ya rɔbay; i daa tul-ri nduo mbii báy riŋ Ngerembay Zezu hõy. <sup>17</sup> Báyji le, Piyer báy Zãa daa nduo-ri bo tul-ri hã Tem Law Pie ví yãa bil law-ri. <sup>18</sup> Zadka Simon kó mii, Tem Law Pie yãa bil law nzob báy faa dáa nduo bo tul nzob ká nzob ndáy nzaapedri daa na báyji le, ka wal lari a hã Piyer báy Zãa <sup>19</sup> a baa ha ri mii, «Hã mi hýrusuo na key ndaw bo, nzob hãa hãa ká mi daa nduo-i bo tul-e le, Tem Law Pie ka yãa bil law-e munu na ndaw.»

<sup>20</sup> LEE, Piyer baa hã ni mii: «Mu bíe báy lari bo na kpukdu kpukdu, bay ji le, mù ker ká bil law-a mii, fe ini Ngerewuru na, mù maa híe báy lari. <sup>21</sup> Ped ká buru daa na, bay bo ti bil-e ya, bay ji le, bo na, mù do sikda ká nun Ngerewuru ya. <sup>22</sup> Mu suo kër bay bo ká tul fe dáa kaaya bo, mú kod Ngerewuru bay haŋa bo, faa do ku le, ka nda buma ziŋ mù ká tul kji kër bay bo ká mini key na, <sup>23</sup> bay ji le, mi kó mù le, law-a zoŋ bak bak bamba, a feyãa kara síŋ mù kóɔk ndaw.» <sup>24</sup> Zadka Simon

laa bayke na munu báyji le, ka baa hã Piyer báy Zãa mii: «Baari kara, i daa nzaa bay kere hã Ngerembay bay tul-i, bay haŋa bay ká i baa ziŋ mi key na, ka tji tul-i munu na ya.»

<sup>25</sup> Fale ká Piyer báy Zãa baa nasi bay Zezu Krisi í ka-káa Bay Ngerembay ha ri ká zad ku na báyji le, i mbi faa bay yji ba Zuruzalem. Sed bari ká faa na, i ka-káa Bay Kere hã nzobri ká bil puo hãwri ngji bamba ká kuđu zad ká Samari.

### Filib ziŋ domay mbijw ká uru saa Etiyopi

<sup>26</sup> Led nzaaped Ngerembay mbijw munu tji tul Filib a baa hã ni mii: «Úru siya mú se nun-a mak ba fi hodo, mú mbi faa ká nzobri se dí bamba ya ká uru saa Zuruzalem a se ba Gaza na mú kó». <sup>27</sup> Ká zad ku hõy Filib uru a se faa na, le, ka kó ledban mbijw munu ká tusiri Etiyopi. Ba nzob ká i lo gum-e lo a ba led káw mbay ká ba máy nzob ká riŋ-e ba Kandas, a ba nzob kóro feziŋa mbay na riw bele. Ledbanke ku na, ka se Zuruzalem bay kódo Ngerewuru ká dí. <sup>28</sup> Yji be ba puo na ka kaw bil puupusu be, a do kjiŋa mbede ká Ezay nzob yãaŋa bay saa nzaa Ngerewuru daa. <sup>29</sup> LEE, Tem Law Pie baa hã Filib mii: «Mu se nun-a ba pola ba lakun puupusu ku.» <sup>30</sup> Báyji le, Filib duu nun-e ba pola a tji zad na, le, ka laa kusol nzob ká Etiyopi ká do kjiŋa mbede Ezay nzob yãaŋa bay saa nzaa Ngerewuru na. Ro, a vbi ni mii: «Fe ká mù kji key na wãa, mù kó saŋwe kó kji le?» <sup>31</sup> LEE, ka yjiŋra báy bay hã ni mii: «Zadka nzob kie mi ya na wãa, mi dáa mina mí kó saŋwe le?» Báyji le, ka baa hã Filib hil a kaw ziŋ ni. <sup>32</sup> Bay ká'a kji ká bil mbede na ze do key:

«I mgba ni í kuo ni, munu ká i mgba bađu í kuo ni í séke ba zad ika ni.

Munu ba vu bađu ká i mgba ni bay mún syyke ká'a aa nzi-e a re-rew ya na;

be na kara, ka mgbuda nzi-e a baa bay mbijw ya.

<sup>33</sup> I daa sahoŋ bo tul-e, a í daa bay be báy zad ya.

Ku waa, vu bul-eri do hãa báy rɔɔ, nzob a baa bay se tul-ri le,

bay ji le, i kuŋ nam be gak ká tusiri key †!»

<sup>34</sup> LEE, nzob ká Etiyopi na vbi Filib mii: «Mì kod mù, mu baa hã mi laa. Nzob yãaŋa bay saa nzaa Ngerewuru ni key na baa bay se tul ve le? Se tul be kji sùo-e mase, se tul nzob kji le?» <sup>35</sup> Báyji le, Filib mbi bay ká'a kji ká bil mbede na, a tii saŋw baa bay Bay Kere ká se tul Zezu na hã ni. <sup>36</sup> Munu ká i se nun-ri ba pola báy na, i tji zad mbijw ká mbii do dí. Báyji le, nzob ká Etiyopi na vbi Filib mii: «Mu kó, mbii ze do key! Wãa, fe ji ze haa faa bay haŋa mù daa tul-i nduo mbii na le?» <sup>37</sup> [LEE, Filib yjiŋra báy bay hã ni mii: «Zadka mù daa law-a bo tul Zezu kji le, náa dáa.» Nzob ká Etiyopi na yjiŋra báy bay hã ni mii: «Mì daa law-i bo tul-e ba tusue kji. Mì kó Zezu \*Krisi na ba Vu Ngerewuru.»] <sup>38</sup> Nzob ká Etiyopi na tãa báy puupusu na. Fale ku le, be báy Filib na i dí saa dí sídi bele í vãa do bil mbii hã Filib daa tul-e nduo mbii. <sup>39</sup> Zadka i tji saa mbii na ku báyji le, Tem Ngerembay mbi Filib na a zéeke serere hã nzob ká Etiyopi na kó sùo-e

† Ezay 53.7-8.

mbăa. Ze munu hɔy kara, ka mbi bufaa be báy bawda suoriya ká bil law-ε. <sup>40</sup> A Filib na le, tji ká Azot lew kpedere. Fale le, ka se puo báy puo a ka-káa 'Bay Kere ha nzobri kpuru a tji ke ngerɛpuo ká Sezare.

### Sol suo kér bay be

**9** Sewke ku na Sol daa nun nzobri ká i se fal Ngerembay na tuo síe banɔu, law-ε nze mgbuk mgbuk a hii bay ika ri. Ka se luo \*ngerenzob fe poy luye <sup>2</sup> a vbi ni mbede bay séke \*hul mbú kɪ Zibri ká do ngerɛpuo Damas bay haɲa ri kóke ni. Mbedeke ku na baa mii, zadka beri zih wɔra nzob, mase máy nzob ká mbi Faa Ngerembay le, beri mɔba ri beri séke ri Zuruzalem. <sup>3</sup> Zadka'a zɔl a se dí ya deb bay tji Damas na báyii le, zadɛ ku hɔy zad hie gberɛɛ saa nulue a kiri ni gbuk. <sup>4</sup> Lɛɛ, ka lie rad bo siri, a laa kusol nzob ká dí ni mii: «Sol! Sol woo! Sɔwke mina rɔɔ, mù daa nun-i tuo síe munu le?» <sup>5</sup> Báyii le, ka yjiɲra báy bay ha ni mii: «Mbay, wɔa, mù ba ve le?» Lɛɛ, Ngerembay yjiɲra báy bay ha ni mii: «Mì ba Zezu ká mù daa nun-i tuo síe na. <sup>6</sup> Úru siya mú se bil ngerɛpuo na ku, le, i kíe mù fe ká do nun haɲa mù daa na.» <sup>7</sup> Lɛɛ, wɔrari ká i se zih Sol na, i tɔa í do tul kɪ silili í laa kusol nzob ká mɔba na, roo le, i kɔ nzob mbjw ya. <sup>8</sup> Sol na uru saa siri, le, ka kɔ zad mbjw ya ha ri mɔba nduo-ε mɔba í kuɔ ni í séke Damas. <sup>9</sup> Nam ká say na, ka kɔ zad ya, a sɔ fe ya ndɔw, a nɔɔ mbii ya ndɔw pi.

<sup>10</sup> Lɛɛ, nzob mbjw munu ká mbi fal Ngerembay, riɲ-ε ba Ananias kaw Damas. Báyii le, Ngerembay tina nun ha ni a dí ni mii: «Ananias!» Lɛɛ, ka hii nzi-ε mii: «Mbay, mì do key bay láa bay bo.» <sup>11</sup> Lɛɛ, Ngerembay baa ha ni mii: «Úru siya mú se faa ká bo bil puɔ ká i dí ba Faa Ká Do Kparak, mú nzaa nzob mbjw ká riɲ-ε ba Sol ká uru saa Tars, a kaw bil puo ká Zudas ku, a do dáa nzaa bay kere. <sup>12</sup> Zadka'a do dáa nzaa bay kere na, fe tina nun ha ni. Ba bo Ananias ze mù ri tul-e bay dáa nduo-ɔ bo tul-e, bo ha ni kɔ zad ba kɪ rɔbay.» <sup>13</sup> Báyii le, Ananias yjiɲra báy bay ha ni mii: «Mbay, mì laa bayri ngi-ngji ká nzobri baa se tul ledban na ká daa ndaya zih nzob taa bori ká Zuruzalem na. <sup>14</sup> Ka vi zad ni key báy mbede ká uru saa luo ngerenzob fe poyri bay mgbakake nzobri ká i dí riɲ-a.» <sup>15</sup> Lɛɛ, Ngerembay baa ha ni mii: «Mu se, bay ji le, bi kɪ ze mì naa ledban na key bay haɲa ni ka daa riɲ-i nda zad ká sɔw nzobri bod bod ndɔw, pol mbayri ndɔw, rɔɔ sakra led Izarayelri ndɔw pi. <sup>16</sup> Bi kɪ ze, mì kíe ni kóko séke feri riw bele ká'a kóko bay tul-i na báy.»

<sup>17</sup> Zadka Ananias zɔl a tji puɔ na báyii le, ka ri i a se tul Sol ká hula a daa nduo-ε bo tul-e a baa ha ni mii: «Yi-i Sol, Ngerembay Zezu ká tji tul-a ká faa báy ví bo ká Damas na, be kɪ ze ka pie mì bay haɲa mù kɔ zad ba kɪ ndɔw, bay haɲa Tem Law Pie ka mbaa bil law-a ndɔw pi.» <sup>18</sup> Báyii le, ká zadɛ ku hɔy, feri gay kpebre kpebre saa nun Sol munu ká hoy feri a zɔ siri ha ni kɔ-kóm ba kɪ rɔbay. Lɛɛ, ka uru siya a ha ri daa tul-e nduo mbii. <sup>19</sup> Fale ku le, ka sɔ-sɔm ha hɔrusuo-ε yji a vi dí ba kɪ.

### Sol ka-káa bay ká se tul Zezu ká Damas

Sol na daa nam haneri zih nzob mbika lawri ká Damas. <sup>20</sup> Ba vaa hɔy le, ka tii sɔw ka-káa ká bil \*hul mbú kɪ Zibri mii, Zezu na ba Vu Ngerewuru. <sup>21</sup> Nzobri riw bele ká i laa bayke na, tuku ri ha ri kaw yer í vbi kɪ bay mii, «Wɔa, ba ledban ni key ká daa nun nzobri ká i dí riɲ Zezu na tuo síe ká Zuruzalem ya le? Ba be ká'a vi bay mgbaka nzobri bay séke ri ha \*ngerenzob fe poyri na ya le woo?» <sup>22</sup> Báyii le, Sol zih hɔrusuo ba pola pola a káake káa bay a kíe nzobri fe mii, Zezu ba \*Krisi, nzob ká Ngerewuru waa a pie ni ví yɔa nzobri na. Lɛɛ, Zibri ká i kaw Damas na, i kɔ faa ká bay yjiɲra báy bay ha ni mbăa.

<sup>23</sup> Fale ká'a daa nam haneri na báyii le, Zibri mbu kɪ í mbi nzaa-ri bay ika ni. <sup>24</sup> Roo le, bayke tɔɔ bo suku Sol. Nzobri ká Damas kɔɔ faari ká tji saa ngerɛpuo na riw bele, sun báy bisie bay ika ni. <sup>25</sup> Báyii le, nam mbjw munu ba sun, nzobri ká i mbi lawri báy faa Sol na, i mbi ni í daa ni bo bil buɔ í hɪlke kòko dudu, í dírake ni bo fal kòko na ha ni zɔl.

### Sol yji a se Zuruzalem

<sup>26</sup> Sol na yji a se Zuruzalem a nzaa faa bay zú zih nzob mbika lawri ká dí. Roo le, bari riw bele na i daa hie be, bay ji le, i kɔ ni ba nzob mbika law taa tusueke ya. <sup>27</sup> Báyii le, Barnabas sùu ni a séke luo \*nzob ndáy nzaapedri, a kji bay fe ká Ngerembay daa zih Sol ká faa báy faa ká Ngerembay baa bay zih ni na. Ka baa ha ri na rɔbay mii, Sol ka-káa bay ká se tul Zezu báy nun wɔra nzob ká Damas. <sup>28</sup> Úru saa síeke ku na, Sol na zɔ zih ri mbjw a haɲa zih ri, a ka-káa báy riɲ Zezu báy nun wɔra nzob ká Zuruzalem. <sup>29</sup> Ka baa bay a máy bay zih Zibri ká i baa nzaa gerek ndɔw. Báyii le, bari ku na i nzaa faa bay ika ni. <sup>30</sup> Zadka bayke tɔɔ bo suku nzob mbika lawri ká i kɔ Sol ba yu bari na báyii le, i sùu ni í séke Sezare í ha ni kal kpuru a se Tars.

<sup>31</sup> Be nu ku laa le, nzob mbika lawri riw bele ká i mbu tul kɪ ká kuɔu zad ká Zude, Galele ndɔw, rɔɔ báy Samari ndɔw na, i yɔa ɔmi fɔɔ a í kaw dekeke. Bari na i ha hɔrusuo ha kɪ í hie Ngerembay banɔu, a í ngji ke ba pola pola báy faa Tem Law Pie ká sɔ ri na.

### Piyer vaa Ene

<sup>32</sup> Bil sewke ku na Piyer se báy puori riw bele bay kɔ-kóm. Lɛɛ, nam mbjw munu na ka se bay kóko nzob mbika lawri ká i kaw Lida, <sup>33</sup> le, ka zih ledban mbjw ká riɲ-ε ba Ene naa hii suosere mbiimbam tɔɔ sidí ro, bay ji le, bal-ε hu wú. <sup>34</sup> Ro, a baa ha ni mii: «Ene, Zezu \*Krisi vaa mù ro. Úru siya mú léke fe nam bo.» Zadɛ ku hɔy le, ledban na uru siya. <sup>35</sup> Zadka nzobri ká Lida báy nzobri ká Sarɔn riw bele kɔ nzob ká sùo-ε vaa ni na báyii le, i suo kér bay bari í daa law-ri bo tul Ngerembay.

### Tabita kaw báy kumnun ba kị rɔbay

<sup>36</sup> Lɛɛ, mǎy mbijw munu kaw sakra nzob mbika lawri ká Zope, riŋ-ε ba Tabita. (Báy nzaa gɛrɛk lɛ, ba *Dorkas*, sǎwke lɛ, ba kidaŋa.) ʼBe na, ka ɗaa ped kereri ngji bamba a mgba ini ziŋ nzob kükuri. <sup>37</sup> Sewke ku na sùo-ε se ni hǎ ni hu. Falɛ ká i sùo ni mbii huɗ ɔ riw bele báy-ji lɛ, i mbi ni i vǎa ɗaa ni bo bil hul kǎy tul kị ká ɗo siya. <sup>38</sup> Munu ká Lida ɗo ɗi ya deb báy Zope na, zadka nzob mbika lawri ká Zope laa mii, Piyer ɗo Lida na báyji lɛ, i pie wǎrari ba sidi bay haŋa ri vǎa kóɗ Piyer hǎ ni ka vi koɗ hɔy ziŋ ri bo, ka mgba roy ya. <sup>39</sup> Piyer na uru ba vaa hɔy a se ziŋ ri. Zadka'a tji ɗi na báyji lɛ, i sùu ni í séke bil hul kǎy tul kị ká ɗo siya. Mǎy síeri riw bele i ví kiri ni báy rɛw í kie ni ngamasiri báy gari hǎwri ká'a sǎa ha ri báy káw be báy kumnun rɔbay na. <sup>40</sup> Báyji lɛ, Piyer tina nzobri riw bele ká i kaw hula na tji keɛ, a huku siri a ɗaa nzaa bay kere. Falɛ ku lɛ, ka uru a kɔ-kóm ba huɗ na a baa hǎ ni mii: «Tabita, úru siya!» Lɛɛ, ka mgbuɗa nun-ε a kɔ Piyer a uru a kaw. <sup>41</sup> Ro, Piyer na mgba nduo-ε a sɔ ni hǎ ni uru siya. Falɛ lɛ, ka ɗi nzob mbika lawri báy mǎy síeri na, a kie ri Tabita ká yji a kaw báy kumnun na. <sup>42</sup> Bayke ku na, nzob Zoperi riw bele laa hǎ nzobri ngji bamba ɗaa law-ri bo tul Ngerembay. <sup>43</sup> Lɛɛ, Piyer na kaw Zope a ɗaa nam maa fe ká bil puo Simɔn ká ba nzob gbáa huɔ.

### Piyer se puo Kórney ká ba nzob yum

**10** Nzob mbijw munu riŋ-ε ba Kórney kaw Sezare. Ka ba ngerenzob yum ká puoruo Rɔm ká'a re tul nzob yumri ba isɗɗ. Kuɗu nzob yumkeri ku na i ɗi ri ba «nzob yumri ká Itali.» <sup>2</sup> Ledbanke ku na ba nzob ká hje Ngerewuru a koɗ ni báy nzob ini beri riw bele. Ka mgba ini ngji bamba ziŋ nzob kükuri ká i ba Zibri, a ɗaa nzaa bay kere hǎ Ngerewuru baŋguɔ kpaɗara. <sup>3</sup> Nam mbijw munu ká síe fɛrɛ sùo-ε na báyji lɛ, fe tina nun hǎ ni kɔ leɗ nzaaped Ngerewuru mbijw munu ta-taŋ rii tul-e ká hula a ɗi ni mii: «Kórney!» <sup>4</sup> Lɛɛ, Kórney kɔ leɗ nzaaped na báy hje a baa hǎ ni mii: «Mbay, mina lɛ?» Báyji lɛ, leɗ nzaaped ká nulue na baa hǎ ni mii: «Nzaa bay kere bo ká mù ɗaa na, Ngerewuru la-laa, a ini ká mù mgba ziŋ nzob kükuri kara ka kɔ ndǎw, ze a kërke se tul-a. <sup>5</sup> Munu zu lɛ, timbeɗe key na, mu pie wǎrari ha ri se Zope í vǎa nzaa Simɔn ká i ɗi ni ba Piyer na hǎ ni vi. <sup>6</sup> Ka naa hul Simɔn, be ká'a ba nzob gbáa huɔ na. Hul be ɗo nzaa maambii lɛ.» <sup>7</sup> Falɛ ká leɗ nzaaped ká nulue baa bayke hǎ ni a zɔl na báyji lɛ, Kórney ɗi leɗ káw beri ba sidi, a ɗi nzob yum mbijw ká hje Ngerewuru ká sakra bari ku ká'a kaw tul-ri na, <sup>8</sup> a kji fal feri ká kal na riw bele ha ri laa. Fal bayri ká'a kji na báyji lɛ, ka pie ri se Zope na.

<sup>9</sup> Nzaaruoke ká i se faa rɔbay ká í tɔŋ ɗi ya deb báy Zope na báyji lɛ, Piyer hil a ɗo tul hul siya bay ɗaa nzaa bay kere báy síe ká ɗo law tul. <sup>10</sup> Lɛɛ, kɔn se ni hǎ ni hii bay sɔŋa fe. Zadka i ɗo ɗaa fe sɔm bay haŋa ni sɔ na báyji lɛ, ka kɔ fe tina nun hǎ ni. <sup>11</sup> Lɛɛ, ka kɔ nulue mgbuɗa ɗo hɔy gberɛɛ, hǎ ni kɔ fe rii gari a aa gborɔŋ ká

i siŋ sal ɗo tɔwke niŋ bele uru saa ɗi a bo siri. <sup>12</sup> Ká bil feke ku na, kiji nayri boɗ boɗ riw bele ɗo bil-e, nayri ká bal-ri niŋ niŋ ndǎw, feri ká i koro siri báy bil-ri ndǎw, rɔɔ báy kiji nduyri boɗ boɗ ndǎw pi. <sup>13</sup> Lɛɛ, ka laa kusol nzob baa hǎ ni mii: «Piyer, úru siya bo mú i mú sɔ!» <sup>14</sup> Báyji lɛ, Piyer yjiŋra báy bay hǎ ni mii: «Úwaa! Mbay, fe ká Zibri haa súnjake í kɔ ba fe ká ndaya, mase ba fe ɓm ká mini key na, mi mbi bo nzaa-i ba mbijw ya mgbaŋ.» <sup>15</sup> Ndeke ɗi ba sidike na, ka laa kusol nzob baa hǎ ni mii: «Fe ká Ngerewuru baa ta-taŋ mii, ba fe kere na, kɔkɔ ká mu kɔ ba fe ɓm.» <sup>16</sup> Feke ku na vi mini faa bal ba say, lɛ, ká zadɛ ku hɔy i kuɔ feke na i yjiŋke ba nulue ba kị.

<sup>17</sup> Zadka Piyer kaw a ker se tul sǎw fe ká tina nun hǎ ni na kpuy báyji lɛ, nzobri ká Kórney pie ri na, i vbi faa ká se ba hul Simɔn na kpuru, i vǎa tji ɗi í ɗo faa hul, <sup>18</sup> í ɗi ɗiw í vbi bay mii: «Zad ni key ze Simɔn ká i ɗi ni ba Piyer na naa ɗi lɛ?» <sup>19</sup> Lɛɛ, Piyer na ɗo kër bay sǎw fe ká tina nun hǎ ni na baŋguɔ. Báyji lɛ, Tem Law Pie baa hǎ ni mii: «Áy, mu kɔ, nzobri ba say i ɗo key í vbi bay bo. <sup>20</sup> Mu úru siya mú ɗi mú vǎa ziŋ ri bo, mú se ziŋ ri taŋ mǎy bay, bay ji lɛ, ba bi kị ze mi pie ri.» <sup>21</sup> Báyji lɛ, Piyer ɗi a ziŋ ri a baa ha ri mii: «Nzob ká i nzaa ni na, ba bi zu. Wǎa, sǎwke mina rɔɔ i vi key lɛ?» <sup>22</sup> Lɛɛ, i yjiŋra báy bay hǎ ni mii: «Kórney ká ba ngerenzob yum na ze pie buru vi luo-ɔ key. ʼBe na, ka ba nzob fe ɗaa báy zadɛ ká'a ruo Ngerewuru, ká Zibri riw bele baa bay be báy kere na. Ngerewuru pie leɗ nzaaped be mbijw saa nulue se luo-ε a baa bay ziŋ ni. Ze a pie buru bay haŋa mù se luo-ε bo, bay ká mù ɗòke na, mu baa hǎ ni laa.»

<sup>23</sup> Báyji lɛ, Piyer ha ri ví naa ziŋ ni. Nzaaruoke na, ka uru a se ziŋ ri. Yu-ε hǎneri ká i ba nzob mbika law ká i kaw Zope na, i su ni í se ziŋ ni ndǎw. <sup>24</sup> Ndeke ɗi nam sidike na, i tji Sezare. Pola rɔɔ bay haŋa ri tji Sezare na, Kórney ɗi nzob ini beri báy nzob buɔ-ε hǎyri ká i ba bǎw soro be na ha ri kaw í giyaŋ ri. <sup>25</sup> Zadka Piyer ɗo rii ba hula na báyji lɛ, Kórney suɔ nun-ε a huku siri mgbuɔ a ɗiŋ tul-e ká pol-e. <sup>26</sup> Roo lɛ, Piyer ura ni ɗo siya a baa hǎ ni mii: «Mu ɗo báy zad gaŋa bo, bay ji lɛ, bi kara mi ba nzob munu ká bo na ndǎw.» <sup>27</sup> Lɛɛ, seɗ bari ba hula na, ka lo soro ziŋ ni, rɔɔ í tjiŋke tul nzob ruɔri ká i mby kị na. <sup>28</sup> Báyji lɛ, ka baa ha ri mii: «Baari na i kɔ ndǎw, Zib hǎa hǎa kara, i haa ni bay haŋa ni se luo nzob hǎyri ká i ba Zib ya, mase bay rii bil hul bari ya ndǎw. Roo lɛ, Ngerewuru kie mi hǎ mi kɔ mii, ɗo nun haŋa mi kɔ nzob mbijw mini ba nzob ká ndaya, mase ba nzob ɓm ya. <sup>29</sup> Sǎwke mini ze, zadka i pie hǎ mi na, mi vi taŋ mǎy bay. Timbeɗe key na, mi hii bay kóɔkɔ, wǎa, bay ji ndǎw rɔɔ i pie hǎ mi vi lɛ?»

<sup>30</sup> Lɛɛ, Kórney yjiŋra báy bay hǎ ni mii: «Nam niŋ ro vuri, ká síe fɛrɛ sùo-ε a ɗo mini ká timbeɗe key ká mi ɗo ɗaa nzaa bay kere ká bil hul bi na, nzob mbijw munu nduo gari nduy ziriŋri tji tul-i mbuɗa a baa hǎ mi mii: <sup>31</sup> «Kórney, nzaa bay kere bo ká mù ɗaa na, Ngerewuru la-laa, a ini ká mù mgba ziŋ nzob kükuri kara, ka kɔ ndǎw, ze a kërke se tul-a. <sup>32</sup> Mu pie nzobri ha ri se Zope í vǎa nzaa Simɔn ká i ɗi ni ba Piyer na hǎ ni vi. Ka naa hul Simɔn, be ká'a ba nzob gbáa huɔ ká

hul be do nzaa maambii ler na.”<sup>33</sup> Zade ku hoy mi pie nzobri vaa nzaa mu, le, mu daa bay kere mu vi na ki. Timbede key na, buru riw bele buru do pol Ngerewuru bay laa bayri riw bele ka Ngerembay hii bay hanja mu baa ha buru laa na.»

**Piyer ka-kaa bay ka bil puo Korney**

<sup>34</sup> Bayji le, Piyer mbi bay a baa mii: «Ba tusue, timbede key na mi ko le, Ngerewuru naa nun nzob ya, <sup>35</sup> roo le, saw nzob ha ha ka hie ni a daa fe bay zade na, ka ya ni bay kere. <sup>36</sup> Be na, ka ha nzobri vaa ka-kaa bay be ha led Izarayelri. Ba Bay Kere ka se tul dekeke ka do sakra be bay nzobri bay faa Zezu \*Krisi ka ba Ngerembay tul nzobri riw bele. <sup>37</sup> Fal namri ka Zaa ka-kaa Bay Ngerewuru a daa tul nzobri nduo mbii na, fe ka tji ka kudu zad ka Galele bay Zude riw bele na, ba fe ka baari hoy kara i ko ndaw. <sup>38</sup> Ngerewuru naa Zezu ka Nazared do bod a ha Tem Law Pie mbaa bil law-e a ha ni hurusuo. Ka se bay zad a daa fe kereri ndaw, a vaa nzob hayri ka i do bil koy ngeretem-ndaya riw bele ndaw, bay ji le, Ngerewuru do zih ni. <sup>39</sup> Buru na, buru ba nzob nasi bay feri riw bele ka daa ka puo Zibri bay ngerepuo ka Zuruzalem. Be na, i ber ni do tul puu say hud i ni. <sup>40</sup> Roo le, ndeke di nam sayke na, Ngerewuru tina ni saa lu hud ha ni kaw bay kumnun. Ka kie su-e <sup>41</sup> ha nzobri riw bele ya, roo le, ka tji tul buru ka Ngerewuru naa buru pola ba nzob nasi bay fekeri na. Fal ka Ngerewuru tina ni saa lu hud ha ni kaw bay kumnun na, buru su fe zih ni ndaw, a buru nzo zih ni ndaw pi. <sup>42</sup> Be ki ze, ka mbi nzi-e ha buru bay hanja buru ka-kaa bay ha nzobri mii, ba beri ki ze, Ngerewuru naa beri a daa beri kaw ba nzob kuz sal bay ka tul nzob kaw kumnunri bay nzob huder. <sup>43</sup> Nzob yaha bayri saa nzaa Ngerewuru riw bele i baa nasi bay be mii, nzob ha ha ka daa law-e bo tul-e le, bay faa ri-e na ndaw ko, Ngerewuru a ndakake buma ka tul feya be zih ni bay.»

**Tem Law Pie yaa bil law nzobri ka i ba Zib ya**

<sup>44</sup> Zadka Piyer do baa bay munu kob hoy le, Tem Law Pie vi yaa bil law nzobri riw bele ka i laa bay be na. <sup>45</sup> Feke ku na daa ha nzob mbika lawri ka i ba saw Zib ka i se zih Piyer na, tuku ri bay tul Tem Law Pie ka Ngerewuru ha ni yaa bil law nzobri ka i ba Zib ya na, <sup>46</sup> bay ji le, i laa bayri ka i baa bay nzaa bayri bod bod i pisike Ngerewuru. Bayji le, Piyer mbi bay a baa ha ri mii: <sup>47</sup> «Baari ka i zih Tem Law Pie munu ka buru Zibri key na waa, nzob ve ze a haa ri faa ka bay hanja ri daa tul-ri nduo mbii na bay le?» <sup>48</sup> Bayji le, ka mbi nzi-e ha ri bay hanja ri daa tul-ri nduo mbii bay ri Zezu \*Krisi. Fal le, i kod ni bay hanja ni ka kaw zih ri nam maa fe ndji ro.

**Piyer kji fal ped daa beri**

**11** Le, \*nzob ndáy nzaapedri bay nzob mbika lawri ka i kaw kudu zad ka Zude na i laa mii, nzobri ka i ba Zib ya na, i yaa Bay Ngerewuru ndaw.

<sup>2</sup> Zadka Piyer yji a vi Zuruzalem na bayji le, bari ka i ba saw Zibri na, i mbi bay i baa zih ni mii: <sup>3</sup> «Bo na, mu se luo nzobri ka ba Zib ya mu su fe zih ri!» <sup>4</sup> Le, Piyer tii saw kija fal feri ka kal na bay nzi-e lem lem a baa ha ri mii:

<sup>5</sup> «Bi na, mi do puo ka Zope. A zadka mi do daa nzaa bay kere na bayji le, fe tina nun ha mi ko fe ri gari a aa gboron ka i si sal do tiwke ni bele, uru saa nulue a vi bo siri ka pol-i. <sup>6</sup> Le, nun-i hu di sji sji a mi do bekle, le, mi ko fe hlori ka bal-ri ni ni ka tusiri key, nay bisuyri ndaw, feri ka i koro siri bay bil-ri ndaw, ro nduyri ka i se siya ndaw pi. <sup>7</sup> Robay, mi laa kusol nzob baa ha mi mii, “Piyer, uru siya bo mu i mu su!” <sup>8</sup> Le, mi yijra bay bay mii, “Uwaa! Mbay! Fe ka Zibri haa sijake i ko ba fe ka ndaya, mase ba fe im ka mini key na, mi mbi bo nzaa-i ba mbijw ya mban!” <sup>9</sup> Ndeke di ba sidike na, mi laa kusol nzob ka uru saa nulue mii, “Fe ka Ngerewuru baa ta-taj mii, ba fe kere na, kob ka mu ko ba fe im.”

<sup>10</sup> Feke ku na vi mini faa bal ba say, le, i yijrake riw bele ba nulue. <sup>11</sup> Zade ku hoy le, wari ka say ka i pie ri saa Sezare na i vi do faa hul ka mi naa di na. <sup>12</sup> Le, Tem Law Pie baa ha mi bay hanja mi se zih ri taj bay bay. Bayji le, yu-iri ka tul-ri yie ka i ko ri key na, i su mi i se zih mi mbijw hoy se Sezare na, a buru kiji buru se bil hul Korney ka pie ha mi na. <sup>13</sup> Ledban key na tina saw bay feri ka ka bil hul be ha buru laa. Led nzaaped ka nulue na tji tul-e a baa ha ni mii, “Mu pie nzob ha ni se Zope, a vaa nzaa Simon ka i di ni ba Piyer na ha ni vi. <sup>14</sup> Be na, a kie mu bayri ka bay hanja mu zinke pam, bo bay nzob bori riw bele.” <sup>15</sup> Zadka mi tii saw baa bay ha ri munu na bayji le, Tem Law Pie di a vi yaa bil law-ri riw bele, munu ka da di a vi yaa bil law naari ka titire na. <sup>16</sup> Le, mi ker se tul bay ka Ngerembay baa pola mii, “Zaa na daa tul nzobri nduo mbii, roo le, baari na, mi daa ri nduo bil Tem Law Pie.” <sup>17</sup> Munu ka Ngerewuru ha ri fe ini be ka ba Tem Law Pie munu ka ha naari ka naa daari law naari bo tul Ngerembay Zezu \*Krisi na waa, mi ba ve ndaw ko, mi tunj fe daa Ngerewuru na ngere le?»

<sup>18</sup> Fal bay ka Piyer baa ha ri na bayji le, law-ri nda siri fya a i pisi Ngerewuru mii: «Ba tusue ki, bari ka i ba Zib ya na hoy kara, Ngerewuru ha ri faa ha ri suo ker bay ka tul feya bari, bo i do bay kumnun taa tusueke na.»

**Nzobri ka Antiyos yaa Bay Ngerewuru**

<sup>19</sup> Sewke ka i ike Etjen a i tii saw daa nun nzob mbika lawri tu sie ha ri duu saa Zuruzalem na, nzob mbika lawri na zekre ki kperke kperke i duu kpyru i tji Fenisi ndaw, tuku mbii Sipir ndaw, Antiyos ndaw, i ka-kaa Bay Kere ka se tul Zezu ha Zibri huo-ri ki hoy. <sup>20</sup> Roo le, ka sakra nzob mbika lawri na, nzob haneri ka puo bari do Sipir bay Sirgen na, i vi Antiyos i tii saw baa bay Bay Kere ka se tul Ngerembay Zezu ha nzobri ka i ba Zib ya na ndaw. <sup>21</sup> Ngerembay sam fe zu di ha nzobri ngji bamba suo ker bay bari i daa law-ri bo tul-e. <sup>22</sup> Le, soro bay fe ka kal na, tdo bo suku nzob mbika lawri ka i mby tul ki ka Zuruzalem ha ri naa Barnabas, i pie ni kpyru se Antiyos. <sup>23</sup> Zadka a tji di a ko law kere ka



Ngerewuru daa zinj ri na báyii le, ka daa suoriya a bo ri riw bele bay haɲa ri kaw tul mbika law bari ká tul Ngerembay na ngɔ-ngɔɲ baɲɔ. <sup>24</sup> Barnabas na ba nzob law kere ká Tem Law Pie yaa bil law-ε kpol kpol, a ba nzob ká daa law-ε nzokdo te tul Zezu. Be ze daa ha nzobri ngji bamba zuo zinj Ngerembay í nde tul nzob hawri ká pola.

<sup>25</sup> Fale ku le, Barnabas na zɔl a se Tars bay nzáa Sol ká dí. <sup>26</sup> Zadka'a zinj ni na báyii le, ka yji zinj ni se Antiyos a í kaw dí. Maa mbiimbam mbijw na, bari sidi bele i mby kji zinj nzob mbika lawri ká zad mbú kji bari. I fere nzobri fe ngji bamba ká dí. Ká bil puo ká Antiyos na ze i tii saw túu riɲ ha nzob mbika lawri ba «nzob Krisiri.»

### Nzob mbika lawri mgba ini zinj yu bari ká Zude

<sup>27</sup> Sewke ku na nzob yaaɲa bay saa nzaa Ngerewuru haneri uru saa Zuruzalem í vi Antiyos. <sup>28</sup> Nzob mbijw ká sakra bari ku ká riɲ-ε ba Agabus uru siya a baa bay báy faa Tem Law Pie ha ri mii, kɔn luye a líe bo zadri riw bele. [Tusueke le, kɔnke ku na, lie bo zad báy sew ká Kolod réke mbay.] <sup>29</sup> Zadka nzob mbika lawri laa bayke ku báyii le, i siɲ tul bay mbijw hɔy bay haɲa nzob haɲa le, ka ha fe ká maa tul hyrusuo-ε bay píeke bo í sóke yu bari ká i kaw kudu zad ká Zude na. <sup>30</sup> Be ze ba fe ká i mby, í daa zuo nduo Barnabas báy Sol ha ri vaa daa zuo nduo \*ngere tul pedri ká Zuruzalem.

### Led nzaaped ká nulue tina Piyer saa hul sal

**12** Ká bil sewke ku na, mbay \*Erod tii saw daa nun nzob mbika law haneri tuo síe. <sup>2</sup> Ka ha ri i Zak yu Zaa báy maamii. <sup>3</sup> Zadka'a kɔ fe daa be na rii law Zibri bamba báyii le, ka ha ri mgba Piyer ndaw. (Ba \*nam suoriya maapa ká i daa taɲ fe hew fe na.) <sup>4</sup> Fale ká'a mgba Piyer na báyii le, ka vaa daa ni bo hul sal, a ha nzob yumri ba niɲ niɲ kɔɔ ni í suo kji báy namri riw bele. Ka ker bay tina ni ká nun nzobri ká fal \*nam suoriya tji saa bil koy bay kún bay bo tul-e. <sup>5</sup> Be ze í kɔɔ Piyer na ká bil hul sal, roo le, nzob mbika lawri ká i mby tul kji na i daa nzaa bay kere ngɔ-ngɔɲ baɲɔ bay tul-e.

<sup>6</sup> Nam ká Erod ker bay tina ni ká nun nzobri na, ká bil sunke ku na Piyer ká i siɲ ni báy sal lari na, na-nam ká sakra nzob kɔɔ niri ká sidi na. Nzob yumri do faa hul ká kele í kɔɔ ni ndaw. <sup>7</sup> Báyii le, zadɛ ku hɔy led nzaaped Ngerembay ká nulue tji kpedere a ha zad hie kad kad ká bil hul sal na. Lεε, led nzaaped ká nulue na laɲ ni a tuma ni a baa ha ni mii: «Úru siya ba vaa!» Báyii le, sal lariri ká i síɲke nduo-eri na nzuma yoroɲ zuo siri. <sup>8</sup> Lεε, led nzaaped ká nulue na baa ha ni mii: «Mu siɲ sal hu bil-a, a mú nda dikɔn bo do bal-a.» Lεε, Piyer na daa munu. Led nzaaped ká nulue baa ha ni na rɔbay mii: «Mu nduo maagari bo ká yururu na a mú vi fal-i.» <sup>9</sup> Báyii le, Piyer tji saa hul sal a se fal-ε. Fe ká led nzaaped ká nulue daa zinj ni na, nun-ε mgbuda ká dí ya báy, a kɔ ba fe ká tina nun ha ni hɔy. <sup>10</sup> I kal nzob yum ká do titire dekɛ, rɔbay i kal nzob ndeke dí sidike í tji faa kɔkɔ dudu ká i daa báy lari na, le, faa na mgbuda

suo-ε hɔy bolon ká pol-ri ha ri tji. Zadka i tji í se faa ká se ba bil puo na báyii le, zadɛ ku hɔy, led nzaaped ká nulue na kɔɲ ni ká dí a zɔl. <sup>11</sup> Zadka nun Piyer taɲ ká tul fe ká kal na, ka baa mii: «Timbede key na mi kɔ ro: ba Ngerembay kji ze pie led nzaaped be ha ni ví tina mi saa nduo Erod, báy fe kaayari riw bele ká Zibri giyaɲ bay daa zinj mi na.»

<sup>12</sup> Zadka nun Piyer taɲ ká tul suo-ε na, ka zɔl a se ba puo Mari máa Zaa ká i dí ni ba Marki. Ba zad ká nzobri mby kji ruo bamba í do daa nzaa bay kere ká dí. <sup>13</sup> Ka nda faa hul ká kele, le, led káw mbijw ká ba máy nzob ká riɲ-ε ba Rod soro a se bay kɔkɔ. <sup>14</sup> Lεε, ka laa kusol Piyer ha suo-ε rii ni ngji bamba tasiri, a kɔɲ mgbuda faa na, a duu a vaa baa ha nzobri mii: «Piyer do faa hul ká kele dí ku!» <sup>15</sup> Báyii le, i baa ha ni mii: «Bala ze daa mù le woo?» Lεε, ka gede a baa ha ri mii: «Ba suo be kji.» I yjiɲra báy bay ha ni mii: «Munu le, ba wuru be zu.» <sup>16</sup> Báyii le, Piyer nda faa hul na baɲɔ. Zadka i ví mgbuda faa hul í kɔ ba be na báyii le, tuku ri riw bele. <sup>17</sup> Ro, Piyer ura nduo-ε a laɲ bay haɲa ri kɔɲ rɔd nzaa, rɔɔ a kji fal fe ká Ngerembay daa a tinaɲ ni saa hul sal na ha ri laa. A yji a baa ha ri mii: «Í vaa baa bayke ha Zak báy yu naari ha ri laa.» Fale ku le, ka tji a se zad kji.

<sup>18</sup> Nzaaru sil na báyii le, nzob yumri se tul kji hali hali bay kɔkɔ zad ká Piyer na tji ba baɲi. <sup>19</sup> Erod hɔy kara ha ri nzaara ni kpuy í zinj ni ya. Fale ká'a vbi nzob yumri ká i kɔɔ Piyer na báyii le, ka mbi nzi-ε ha nzob yum beri i bari nzob kɔɔ faa hul sal na. Ro, a zɔl saa kudu zad ká Zude a se ngerepuo Sezare bay káw dí ndji.

### Hud Mbay Erod

<sup>20</sup> Báyii le, law \*Erod na zoɲ ká tul nzobri ká Tir báy Sidon. Lεε, i tud tul kji í mby nzaa-ri mbijw hɔy bay zinj ni. Fale ká i vaa zinj Balatus ká ba nzob kɔɔ bil puo Mbay Erod í leke bay zinj ni na báyii le, í vaa vbi Erod bay haɲa dekeke ka do sakra bari, bay ji le, báy faa puoruo be rɔɔ, i zínke fe sɔm í sɔy báy. <sup>21</sup> Nam ká Erod tuu ha ri na vi báyii le, ka nduo gari mbay be a kaw tul kariɲgaw mbay a baka ri bay. <sup>22</sup> Lεε, ruo nzobri sii gay be báy nzaa-ri gɔm í baa mii: «Ba nzob ze baa bay ku ya, roo le, ba wuru!» <sup>23</sup> Ká zadɛ ku hɔy led nzaaped Ngerembay ká nulue nda ni rib bo siri, bay ji le, mbay ká do bay daa bo tul Ngerewuru na, ka daa bo tul-e be kji suo-ε. Ze kayri sɔy bil-e ha ni hu. <sup>24</sup> Be nu ku ro, Bay Ngerewuru na yaa zad ba pola pola, ha nzob mbika lawri ngji ba pola pola. <sup>25</sup> A Barnabas báy Sol na le, zadka ped bari ká i pie ri bay haɲa ri vaa daa ká Zuruzalem na ɔ báyii le, i yji í se Antiyos, a í daa Zaa ká i dí ni ba Marki na bo fal-ri ha ni se zinj ri mbijw hɔy.

### Tem Law Pie ha ri naa Barnabas báy Sol do bod

**13** Ká sakra nzob mbika lawri ká i mby tul kji ká Antiyos na, \*nzob yaaɲa bayri saa nzaa Ngerewuru báy nzob fére nzobri fe i kaw dí. Riɲ nzobkeri na ze do key: Barnabas ndaw, Simeon, be ká i dí ni ba Nizer ndaw, Lusiyus, be ká'a ba nzob ká Sirɲ ndaw, Manahen, be ká i hol ni báy Mbay \*Erod mbijw hɔy ndaw, rɔɔ

Sol ndaw pi. <sup>2</sup> Nam mbijw munu ká i mby tul kǐ bay rúo Ngerembay, a í saŋ sùo-ri í sɔ fe ya na báyii le, Tem Law Pie baa ha ri mii: «ǀ naa Barnabas báy Sol í daa ri do bod hǎ mi bay tul ped ká mi dí ri bayke.» <sup>3</sup> Fale ká i saŋ sùo-ri í sɔ fe ya, a í daa nzaa bay kere na báyii le, i daa nduo-ri bo tul Barnabas báy Sol na rɔɔ, í pɔŋ ri zol báy.

### Barnabas báy Sol i se ba Sipir

<sup>4</sup> Barnabas báy Sol ká Tem Law Pie pie ri mini na, i mbi faa i se ba Selusi ká do nzaa maambii. Ká zadɛ ku ze, i hila ri ká dí ha ri se tukudu mbii ká Sipir. <sup>5</sup> Zadka i tji tukudu mbii ká Sipir na, i dí í se puo ká Salamin í tii saŋ ka-káa Bay Ngerewuru ká bil \*hul mbú kǐ Zibri. Za-  
a-Marki do zinj ri mbijw a sɔ ri.

<sup>6</sup> I hǎari tukudu mbii na riw bele, kpyuru í tji ke puo ká Pafos. Báyii le, ká zadɛ ku na i zinj nzob fe dáa mgbji mbijw munu, riŋ-ε ba Bar-Zezu. Ka ba Zib, a daa sùo-ε ba nzob yǎaŋa bay saa nzaa Ngerewuru. <sup>7</sup> Ka kaw lakun Serziyus Polus, be ká'a ba nzob réke tul puo ká tukudu mbii, a ba nzob fe kóko ndaw. Báyii le, be Serziyus Polus na, ka dí Barnabas báy Sol, bay jǐ le, kɔn láa Bay Ngerewuru se ni ngji bamba. <sup>8</sup> Lεε, nzob fe dáa mgbji ká ba Bar-Zezu (ká riŋ-ε báy nzaa gerek ba *Elimas*) na, ka gedɛ bay zinj ri kpaŋ bay háa faa hǎ nzob réke tul puo na, ka mbi law-ε ya. <sup>9</sup> Báyii le, Sol (ká i dí ni ba Pol) ká Tem Law Pie yǎa bil law-ε kpol kpol na kɔ ni ba siya ba tiya a baa hǎ ni mii: <sup>10</sup> «Bo vu ngeretemndaya! Bo nzob law ndaya ká mù ba nzob úla nzob, ká mú ba nzob tul ngǎni fe kereri riw bele. Faa Ngerembay ká do sikda ká mù mgba mú rǎa do fi mbijw na wǎa, síe hǎa rɔɔ mù pɔŋ nzaa nduo fe dáa bo na le?» <sup>11</sup> Timbedɛ key na, mu laa key! Nduo Ngerembay a mgbaka mù hǎ mù rǎa, le, mù ti kóko zad mbáa bole a dí maa fe.» Zadɛ ku hɔy le, nun Elimas sii nduj hǎ ni kɔ zad ya. Ka far zad far rɔɔ, a nzaara nzob bay haŋa ni kuɔ ni báy. <sup>12</sup> Zadka nzob réke tul puo na kɔ fe ká tji tul Elimas na báyii le, ka daa law-ε bo tul Zezu, bay jǐ le, fe ká Pol báy Barnabas fere ni se tul Ngerembay na, tuku ni hǎ ni kaw yer.

### Pol báy Barnabas i se Antiyos ká tusiri Pisidi

<sup>13</sup> Báyii le, Pol báy bǎw seɔ beri i se í vǎa kaw bil bawda tuo ká Pafos, í se ba Perze ká tusiri Pamfili. Lεε, Zǎa-Marki pɔŋ ri ká zadɛ na ku a yǐ ba Zuruzalem. <sup>14</sup> Pol báy Barnabas na laa le, i uru ká Perze na í se nun-ri ba Antiyos ká tusiri Pisidi. Zadka i tji dí na báyii le, i se bil \*hul mbú kǐ Zibri ká bil nam mgbaka tǎram í kaw dí. <sup>15</sup> Fale ká i kji bay hǎneri ká do bil \*mbede bol kusol báy taa \*nzob yǎaŋa bayri saa nzaa Ngerewuru ɔ riw bele na, mbay hul mbú kǐri baa ha ri mii: «Baari yu bururi, timbedɛ key na, zadka ì do báy bay ká bay bókoke nzobri le, ì baa.»

<sup>16</sup> Báyii le, Pol uru siya a ura nduo-ε hǎ zad do ndinj rɔɔ a baa mii: «Baari led Izarayelri, báy baari ká ì ba Zib ya ká í hje Ngerewuru na, ì laa bay bi key na báy kere!

<sup>17</sup> Ngerewuru led Izarayelri key na nan bulu naari ba

nzob taa beri. Báy dol bari ká i dǔke tusiri Ezibte na, ka daa ha ri ngji ba pola pola, rɔbay, báy nduo hodo be na, ka tǎnake ri báy hyurusuo-ε saa dí. <sup>18</sup> Maa mbiimbam síŋ niŋ na, ka iki law-ε ká tul-ri a kǔrke ri ká bil law kɔr. <sup>19</sup> Fale ku rɔɔ, a hǎ led Izarayelri i saŋ nzobri ká ba tɔɔ say ká i kaw tusiri \*Kanaa na, a pɔŋ zadɛ ku na ha ri ba tusiri bari. <sup>20</sup> Fekeri riw bele ku na, bole dí maa mbiimbam isɔɔ niŋ báy síŋ ndebe munu. Fale ku le, ka hǎ nzob dáa bayri kaw tul-ri kpyuru tji bil sewke ká Samiyel báke nzob yǎaŋa bay saa nzaa Ngerewuru.

<sup>21</sup> «Báyii le, led Izarayelri na i vbi mbay bay haŋa ni ka káw tul-ri. Lεε, Ngerewuru ha ri Sawul ká ba vu Kis ká saŋ kǎni be ba Bezame hǎ ni re tul-ri maa mbiimbam síŋ niŋ. <sup>22</sup> Rɔbay, fale ká'a tunj Sawul ngereŋ na báyii le, ka yǐ a naa \*David ba mbay a baa nasi bay be mii: “Mì kɔ David, vu Zese ba wǎa law-i. Be ze, a dáa ferri riw bele ká mi hii na hǎ ni ɔ báy zadɛ.” <sup>23</sup> Nzob mbijw ká saŋ David na ze Ngerewuru daa ni kaw ba Nzob Yǎaŋa Nzob bay tul led Izarayelri munu ká'a waa na. Be ze ba Zezu. <sup>24</sup> Pola rɔɔ bay haŋa Zezu vi na, Zǎa Batis ka-káa bay haŋa led Izarayelri riw bele i suo kér bay bari bo, í ha ri daa tul-ri nduo mbii. <sup>25</sup> Zadka Zǎa do dí ya báy ɔrɔ bie nam be na báyii le, ka baa mii: “Baari na wǎa ì baa mii, mì ba ve le? Mì ba nzob ká ì giyaŋ ni na ya. Roo le, ì láa mì key: nzob ká'a ví fal-i vuku na, sal dikɔn ká bal-ε hɔy kara mì maa bay hína ya.”

<sup>26</sup> «Yú-iri, baari ká ì ba vu bulu \*Abaraham, báy baari ká ì ba Zib ya ká í kod Ngerewuru na, ba naari kǐ ze Ngerewuru pie báy bay pam key na hǎ naari.

<sup>27</sup> Tusueke le, nzobri ká Zuruzalem báy mbay bari na, Zezu ba ve le na i kɔ ya. Bay ká i kji se tul-e ká bil mbede nzob yǎaŋa bayri saa nzaa Ngerewuru báy bil nam mgbaka tǎramri riw bele na kara, i laa saŋ bayke taŋ ya. Roo le, báy faa bay hud ká i daa bo tul Zezu na hǎ bay ká nzob yǎaŋa bayri saa nzaa Ngerewuru baa se tul-e na, do munu báy zadɛ. <sup>28</sup> Ze i zinj kǎaya mbijw ká bay dáake bay hud bo tul-e ya na hɔy kara, i vbi Pilad bay haŋa ni pɔŋ faa ha ri i ni. <sup>29</sup> Fale ká Zezu daa ferri riw bele ɔ, munu ká i daa bayke do bil mbede Ngerewuru se tul-e na, i díra ni saa tul puu say hud í vǎa daa ni bo bil luɔ hud. <sup>30</sup> Roo le, Ngerewuru tina ni saa luɔ hud hǎ ni kaw báy kumnun. <sup>31</sup> Lεε, bil namri ká ngji maa fe ká fal tji be saa luɔ hud na, Zezu tji tul bari ká i su ni saa kuɔ zad ká Galele kpyuru tji Zuruzalem na. Bari na, i ba nzob nasi bay be bay baa bay ká se tul-e na hǎ led Izarayelri.

<sup>32</sup> «Buru kara, buru vi ka-káa Bay Kere key na ha ri kɔ mii: fe ká Ngerewuru waa zinj bulu naari pola lew hɔy bay dáa na, <sup>33</sup> ka daa timbedɛ bay tul naari ká náa bári vu bari, a tǎnake Zezu saa luɔ hud hǎ ni kaw bay kumnun munu ká'a baa do bil sim ndeke dí sidike ká bil Mbede Simri na mii:

“Bo na mù ba Vu-i;

úru saa vuri key na mì ba Bǎa-ka †.”

<sup>34</sup> «Rɔbay, Ngerewuru baa bayke pola lew hɔy mii, beri tina ni saa luɔ hud hǎ naysuo-ε ka púnj mbuduk mbuduk ya. Ka baa mii:

“Ba tusue kɪ!  
Mì sàm fe sàmi kere bi ká taŋ kad kad  
ká’a doko wým na zuo tul ri,  
munu ká mì waa ziŋ David na †.”

<sup>35</sup> Səwke mini ze, Ngerewuru ha David baa bayke do zad kɪ rɔbay mii:

“Mù ti pɔŋ faa ha naysuo nzob ká do bod ba taa bo na,  
puŋ mbuduk mbuduk ya ††.”

<sup>36</sup> Be David na, zadka’a kaw báy kumnun báy na, ka daa ped ká law Ngerewuru hii na ha ni ɔ báy zadε; fale ku le, ka ví hu ha ri mbi ni í voro ni do lakun bul-eri ha naysuo-ε puŋ mbuduk mbuduk. <sup>37</sup> Roo le, nzob ká Ngerewuru tina ni saa luɔ huɔ na, naysuo-ε puŋ mbuduk ya.

<sup>38-39</sup> «Yu-iri, ì kɔ báy kere ndaw rɔ! Taambɔl Zezu na ze buru ka-káa bay ká se tul Ngerewuru ká’a ndáka buma ká tul feyaa baari ziŋ ri. Taambɔl Zezu na, nzob ha ha ká daa law-ε bo tul-e le, feyaa beri riw bele na Ngerewuru a náa ká tul-e ba fal. Feke ku na, \*bol kusol \*Moyze maa bay daa ya. <sup>40</sup> Munu zu le, ì nze báy sùo-ri bay haŋa fe ká nzob yaŋa bayri saa nzaa Ngerewuru baa bayke na, ka tji tul-ri ya. I baa mii: <sup>41</sup> “Baari nzob síe Ngerewururi na, ì káw yer a í bíe, bay ji le, fe ká mì daa ká bil sewke ká ì kaw báy kumnun na, ì ti daa law-ri bo di ya. Ze i ha ri kɔ saw bayke na hɔy kara, i ti yaŋa ya †.”»

### Zibri ká Antiyos ya Bay Kere Kresi ya

<sup>42</sup> Zadka Pol báy Barnabas tji saa zad mbú kɪ Zibri na báyji le, nzobri kod ri bay haŋa ri yji í vi báy nam mgbaka taram taa fal na bay baa bay se tul bay taa mbjwke na ku báy ha ri laa. <sup>43</sup> Fal mbú kɪ ká nzobri zekre kɪ na báyji le, Zibri báy nzobri ká i ba Zib ya ká í fere sùo-ri í ruo Ngerewuru na, i ngji bamba se fal Pol báy Barnabas. Leε, Pol báy Barnabas na bo ri bay haŋa ri daa law-ri bo tul law kere ká Ngerewuru daa ziŋ ri na, í rji tul-e banɔɔ kpadara.

<sup>44</sup> Ká bil nam mgbaka taram taa kɪ na, ruo nzobri ká bil ngerɛpuo riw bele, í vi mby kɪ bay láa Bay Ngerembay. <sup>45</sup> Zadka Zibri kɔ ruo nzobri na báyji le, í daa sere ziŋ Pol í tuŋ bay be ngeren í rad ni, a í mgbaka nasi zuo tul-e. <sup>46</sup> Báyji le, Pol báy Barnabas i baa bay báy nun wɔra nzob ha ri mii: «Ba baari kɪ ze Ngerewuru hii bay haŋa ri laa bay be pola. Roo le, ì tuŋ bayke ngeren, a í kɔ sùo-ri mii, ì maa bay zín kumnun ká do banɔɔ na ya. Munu zu le, nda-ndad! Timbede key na, buru fére sùo buru ba luo nzobri ká i ba Zib ya ro. <sup>47</sup> Tusueke le, fe ká Ngerembay mbi nzi-ε ká di ha buru na ze do key: “Mì daa mù kaw ba zad taŋa ká saw nzobri riw bele, bay haŋa bo mu se mú ka-káa bay pam na kpuru mú tjiike gby tusiri na ha nzobri laa ††.”»

<sup>48</sup> Zadka nzob hayri ká i ba Zib ya na, í laa bayke munu báyji le, í daa suoriya a í pisi Ngerewuru bay tul bay be. Bari riw bele ká Ngerewuru nan ri pola do bay zín kumnun ká do banɔɔ na, í vi ba nzob mbika lawri.

† Ezay 55.3. †† Simri 16.10. ‡ Abakuk 1.5. †† Ezay 49.6.

<sup>49</sup> Be ku rɔɔ, Bay Ngerembay yaake zad kpol kpol ká bil tusiri bari riw bele. <sup>50</sup> Roo le, Zibri na, í daa bay zuo bil law máy feziŋari ká i ruo Ngerewuru báy ngerɛ puori ha ri suru tigbɔa nzobri ha ri daa nun Pol báy Barnabas tuɔ síe, bo i níike ri ká tusiri bari na. <sup>51</sup> Be ze, Pol báy Barnabas na, í nda sým siri ká bal-ri kub kub zuo tul-ri, í zɔl a í se ba Ikoniyum. <sup>52</sup> Roo le, bari nzob mbika lawri ká i tɔŋ na, suoriya báy Tem Law Pie mbaa bil law-ri.

### Pol báy Barnabas se Ikoniyum

**14** Zadka Pol báy Barnabas i tji Ikoniyum na báyji le, í kal í se \*hul mbú kɪ Zibri munu ká i daa banɔɔ. Bay bari ká i baa na yjɔ bamba tasiri ha Zibri báy nzobri ká i ba Zib ya ká í ngji bamba tasiri na, í vi ba nzob mbika lawri. <sup>2</sup> Roo le, Zibri ká i hii bay daa law-ri bo tul Zezu ya na, í suru tigbɔa nzob hawri ká i ba Zib ya ha ri ker bay ndaya se tul Pol báy Barnabas. <sup>3</sup> Be nu ku hɔy kara, Pol báy Barnabas kaw Ikoniyum bole dí dí. Bari na, bay law-ri ká i daa bo tul Ngerembay ngɔ-ngɔŋ na, í káake káa Bay Kere Ngerembay báy nun wɔra nzob. Ngerembay kɪ sùo-ε do fal-ri a sɔ ri, ha nzobri kɔ bay ká i ka-káake se tul law kere be ká’a mgbaki ziŋ ri na ba tusue bay, a ha ri hyrusuo daa fe saŋri báy feri ká mba kóko na. <sup>4</sup> Báyji le, nzobri ká bil ngerɛpuoke ku na í te bil kɪ. Nzob hɔneri í ba nzob taa Zibri, a nzob hawri laa le, í ba nzob taa \*nzob ndáy nzaapedri. <sup>5</sup> Ro, Zibri báy nzobri ká i ba Zib ya, báy mbay bari mby nzaa-ri mbjw hɔy bay daa seke ziŋ Pol báy Barnabas í hii bay vbúku ri báy tisawri. <sup>6</sup> Leε, zadka Pol báy Barnabas laa bayke na báyji le, í duu ba puo ká Listere ndaw, Derbe ndaw báy vu puo hawri ká kiri ri ká tusiri Likayoni ndaw pi. <sup>7</sup> Ká bil puokeri ku na, í ka-káa Bay Kere ká dí ha nzobri laa.

### Pol báy Barnabas do Listere

<sup>8</sup> Bil puo ká Listere na, ledban mbjw munu ká bal-ε hu wúɔ ká i mbonke ni saa wuru ha ni se-seɔ ya na kaw dí. <sup>9</sup> Leε, ka laa bay ká Pol do baa. Báyji le, Pol kɔ-kóm ba nun-ε deke, le, ka kɔ law-ε káa daa bo tul Ngerembay na maa haŋa sùo-ε ka vaa. <sup>10</sup> Ro, a baa bay ha ni báy bawda kusol-e mii: «Úru siya mú do sikda!» Leε, ledban na uru siya vad a se-seɔ. <sup>11</sup> Ruo nzobri ká i do zadε í kɔ fe ká Pol daa na báyji le, í baa bay belɛŋ báy nzaa Likayoni mii: «Be ni key na, ba wɔruri ro ze í fere sùo-ri ba nzobri í dí í vi luo naari key!» <sup>12</sup> Be ze, í tũuke riŋ-ri ba riŋ wuru bari. I dí Barnabas ba Zus, a Pol laa le, í dí ni ba Ermes, bay ji le, ka ba nzob mbika tul bay. <sup>13</sup> Báyji le, ngerenzob \*fe poy wuru bari Zus, ká hul be do dí ya báy nzaa ngerɛpuo deɔ na, se a vaa faa bawda baa ndayri ká i dew ri báy fukri puuri do sol-ri, rɔɔ a víkeri zad dol Pol báy Barnabas, bay ji le, be báy ruo nzobri na, í hii bay ika ndayri bay puoke fe ha Pol báy Barnabas ba wuru bari.

<sup>14</sup> Zadka Barnabas báy Pol ká i ba \*nzob ndáy nzaapedri na, í kɔ munu báyji le, kér bay í ri ba huɔ ha ri gɔɔ gari bari tir tir, í takra í ri sakra ruo nzobri <sup>15</sup> í baa

bay beleŋ ha ri mii: «Baari nzobri woo! Bay ji ʔ, ì daa fe mini key le? Buru na, buru ba nzob munu ká bari na ndaw. Bay Kere ká buru ví ka-káake ha rì na, buru bóke rì bay haŋa rì ala wɔru bari key ká ì puo ɔr hɔy na, í fere sùo-ri ba luu Ngerewuru Nzob Káw Báy Kum-nun ká daa tumbam ndaw, tusiri ndaw, maambiiri ndaw, ʔ báy feri riw bele ká do bil-e na. <sup>16</sup> Pola lew na, ka ɔŋ faa hɔ sɔw puo nzobri bod bod daa fe munu ká law-ri hii. <sup>17</sup> Be nu ku hɔy kara, Ngerewuru kie fe kereri baŋɔu kpadara hɔ nzobri kɔ mii, beri do key. Ka hɔ mbam tɔ ha rì ndaw, a ha rì zɔŋ fe pay báy fewke fewke riw bele ndaw, a hɔ fe sɔm maa rì sib sib ndaw, a hɔ suoriya mbaa bil law-ri gbɔy gbɔy ndaw pi.»

<sup>18</sup> Ze nzob ndáy nzaapedri baa munu hɔy kara, ngɔŋ zɔŋ ri bamba bay haŋa nzobri ɔŋ dáa fe poy ha ri. <sup>19</sup> Báyji le, zadɛ ku hɔy Zíbri ká i uru saa Antiyos ká tusiri Pisidi báy Ikoniyum na, i tji Listere í daa bay zuɔ bil law ruɔ nzob puokeri ku na ha ri se fal-ri í vbuku Pol báy tisawri bay ika ni. Fale ku ʔ, í kuɔ ni saa bil ngerɛpuo na í daa ni bo nzaa zad í ker mii ka hu-hu. <sup>20</sup> Roo le, zadka nzob mbika lawri kiri tul-e gbúku na, ka uru siya a se bil ngerɛpuo na ba kɔ. Nzaaruoke na báyji le, be báy Barnabas na i zɔl mbɔw hɔy i se puo ká Derbe.

**Pol báy Barnabas yji í se Antiyos ká Siri**

<sup>21</sup> Pol báy Barnabas na i ka-káa Bay Kere ká bil puo ká Derbe, le, nzobri ngji bamba yaa bayke na, í vi ba led nduobal Zezu. Fale ku le, \*nzob ndáy nzaapedri na, i yji í se Listere ndaw, Ikoniyum ndaw, ʔ í se Antiyos ká tusiri Pisidi ndaw. <sup>22</sup> Nzob mbika lawri ká puokeri ku na, Pol báy Barnabas daa wɔra bo bil law-ri, í bo ri bay haŋa ri kaw tul mbika law bari ngɔ-ngɔŋ, í baa ha ri mii: «Náa kókɔri seke feri bod bod pola ndaw ʔ, náa séri bil \*puoruo Ngerewuru na báy.» <sup>23</sup> Zad mbú kɔri mbɔw mbɔw riw bele ká nzob mbika lawri mbɔ tul kɔ dí na, Pol báy Barnabas nan nzobri bay haŋa ri ba \*ngere tul pedri. Fale ká i saŋ sùo-ri í sɔ fe ya í daa nzaa bay kere bay tul-ri na, i ɔŋ ri zuɔ bil nduo Ngerembay, nzob ká i daa law-ri zuɔ tul-e na.

<sup>24</sup> Fale ku ʔ, i kal báy tusiri Pisidi í tji kudu zad ká Pamfili. <sup>25</sup> Ká bil kudu zadke ku na, i ka-káa Bay Kere ká Perze, ʔ í se Atali ká do nzaa maambii na báy. <sup>26</sup> Ká zadɛ ku na, i rii í kaw bil bawda tuo bay yji ba Antiyos ká Siri. Ba ngerɛpuo ká nzob mbika lawri pie ri saa dí í ɔŋ ri zuɔ bil law kere Ngerewuru bay tul ped ká i vaa daa hɔ ni ɔ timbedɛ key na. <sup>27</sup> Zadka i tji Antiyos na báyji le, i dí nzob mbika lawri ha ri ví mbɔ kɔ, í kji fal feri riw bele ká Ngerewuru daa báy faa bari na ha ri laa. Kakalike le, faa ká Ngerewuru mgbuda hɔ nzobri ká i ba Zíb ya, ká í daa law-ri bo tul Zezu ndaw na, i kji fale ha ri laa. <sup>28</sup> Pol báy Barnabas kaw zɔŋ nzob mbika lawri na bole dí maa fe.

**Mbú kɔ ká Zuruzalem**

**15** Báyji le, nzob hɔneri ká i uru saa Zude í vi Antiyos na, i tii sɔw fére yu bari fe í baa ha ri mii:

«Zadka ì kuŋ ngori baari munu ká \*bol kusol \*Moyze fere nzobri na ya le, ì ti zɔŋ pam na ya.» <sup>2</sup> Bay bari ká i baa na, Pol báy Barnabas mɔy zɔŋ ri kpuru í ndrke kɔ ba pola hɔ nzob mbika lawri mbɔ nzaa-ri bay haŋa Pol báy Barnabas báy nzob hɔneri ká sakra bari na, i úru i se Zuruzalem luu \*nzob ndáy nzaapedri báy \*ngere tul pedri bo, í léke bayke.

<sup>3</sup> Fale ká nzob mbika lawri su ri do faa í wada ri na báyji le, bari na i se nun-ri ba pola í kál báy Fenisi, Samari ndaw, í kji fal feri ká Ngerewuru daa hɔ nzobri ká i ba Zíb ya na féreke sùo-ri ba luu Ngerewuru. Bayke ku na mbi bawda suoriya hɔ yu bari riw bele. <sup>4</sup> Zadka i tji Zuruzalem na báyji le, nzob mbika lawri ká i mbɔ tul kɔ ndaw, nzob ndáy nzaapedri ndaw, ʔ ngere tul pedri ndaw na, i mgba ri ba sùo-ri báy kere. Lɛɛ, Pol báy Barnabas kji fal feri riw bele ká Ngerewuru daa báy faa bari na ha ri laa. <sup>5</sup> Roo le, nzob hɔneri ká i ba \*Fariziri ká i vi ba nzob mbika lawri na, i uru siya í baa ha ri mii, do nun haŋa nzobri ká i ba Zíb ya na, i kuŋ ngori bari ndaw, a í daa vu mbom bo tul bol kusol Moyze ndaw pi.

<sup>6</sup> Báyji le, nzob ndáy nzaapedri báy ngere tul pedri mbɔ tul kɔ bay békle sɔw bayke na bay kókɔ. <sup>7</sup> Fal bay ká i mɔy bole dí bamba ká sakra kɔ na báyji le, Piyer uru siya a baa ha ri mii: «Baari yu-iri, ì kɔ ndaw mii, bole dí bamba ro, Ngerewuru náa mì ká sakra baari bay haŋa mì ka-káa Bay Kere hɔ nzobri ká i ba Zíb ya na, i laa í dáake law-ri bo tul Zezu. <sup>8</sup> Rɔbay, Ngerewuru ká ba nzob kókɔ bil law nzob na, hɔ Tem Law Pie mbaa bil law nzobri ká i ba Zíb ya na, faa mbɔw munu ká a hɔ ni mbaa bil law naari key na ndaw. <sup>9</sup> Be ze, Ngerewuru na, ká sakra bari báy naari na, náa nun kɔ tiya. Ka waa feyaa bari hɔ law-ri \*taŋ kad kad, bay tul law-ri ká i daa bo tul Zezu. <sup>10</sup> Munu ku waa, daa mina ʔ timbedɛ key na ì lie Ngerewuru í hii bay dáa soba ká hii bamba mini key bo tul nzob mbika lawri ká i ba Zíb ya na le? Ba soba ká mba tul bulu naari ndaw, tul naari ndaw pi. <sup>11</sup> Náa kóri ta-taŋ, ba law kere Ngerembay Zezu ká hɔ ze náa zɔŋkeri pam, faa mbɔw munu ká bari na ndaw.»

<sup>12</sup> Nzobri riw bele ká i mbɔ kɔ na i kaw ndiŋ. Lɛɛ, i te suku-ri bay láa bay ká Pol báy Barnabas baa ha ri se tul fe saŋri báy feri ká mba kókɔ ká Ngerewuru daa báy faa bari ká sakra nzobri ká i ba Zíb ya na. <sup>13</sup> Zadka i baa bay na ɔ riw bele báyji le, Zak mbi bay a baa mii: «Yu-iri, ì te suku-ri í laa bay bi key ʔ! <sup>14</sup> Simɔn Piyer na kji fal faa ká Ngerewuru kóke kóm ba tul sɔw nzobri ká i ba Zíb ya báy tiikake na, bay nán nzob hɔneri ká bil-e bay haŋa ri ba nzob taa beri. <sup>15</sup> Lɛɛ, bay ká Simɔn Piyer baa na, do faa mbɔw munu ká Ngerembay baa báy faa nzob yaaŋa bayri saa nzi-ɛ pola lew mii:

<sup>16</sup> “Fale ku le, mì yji bay dáa hul \*David ká haw zuɔ siri na

do zadɛ ba kɔ.

Zad beri ká bie na mì léke do siya.

Mì léke ni do sikda báy zadɛ,

<sup>17</sup> bay haŋa nzobri riw bele ká i tòn fal na, i nzáake fal-i;

bay haŋa saŋw nzobri riw bele ká mì dí ri ba nzob taa bi na,

i nzáa mì, bi ká mì ba Ngerembay.

<sup>18</sup> Be ze ba bay ká Ngerembay, be ká'a hã nzobri kɔ fe niri key ba dɛ lew hɔy na baa †.»

<sup>19</sup> «Sawke mini ze, mì ker mii, nzobri ká i ba Zib ya ká í fere sùo-ri ba Luo Ngerewuru na, nzob ka yɔklɔ ri faake ya. <sup>20</sup> Roo le, ndad bay haŋa náa dáari mbede bo, náa vbikeri ri bay haŋa ri mgba sùo-ri ká tul náyri ká nzobri púoke fe hã wuru bari ndaw, ká tul dáa nun pie ndaw, ká tul sɔŋa nayri ká i piri sol-ri ká sím ndiŋ ba baɗi na ndaw pi. <sup>21</sup> Tusueke le, ba dɛ lew báy saŋw bulu nzobri kpuru tji vuri key na, i ka-káa bol kusol Moyze báy ngerewuru mbjw mbjw riw bele. A nam mgbaka tãramri riw bele na, Zibri kji bol kusolke ku na ká \*hul mbú kj bari.»

### I daa mbede hã yu bari ká Antiyos

<sup>22</sup> Báyii le, \*nzob ndáy nzaapedri, báy \*ngere tul pedri, rɔɔ báy bari nzob mbika law hãwri riw bele na, i mbi nzaa-ri mbjw hɔy bay nan nzobri ká sakra bari ha ri se ziŋ Pol báy Barnabas se Antiyos. Leɛ, i naa Zud (ká i dí ni ba Barsabas) báy Silas bari sídi bele ká nzob mbika lawri hje ri í daa vu mbom bo tul-ri na. <sup>23</sup> I daa mbede nduo nduo-ri bay haŋa ri séke. Bay ká do bil mbedeke na ze do key:

«Buru nzob ndáy nzaapedri báy ngere tul pedri ká buru ba yu baari na, buru daa mbede ni key na ha ri, baari yu bururi ká ì ba saŋw Zib ya ká ì kaw Antiyos ndaw, Siri ndaw, rɔɔ Silisi ndaw na, buru hii soko ha ri.

<sup>24</sup> Buru laa mii, yu buru hãneri ká i uru saa Luo buru key, ká buru mbi nzaa buru munu ha ri ya na, i se Luo-ri í vã fere kër bay baari báy faa bay bari, í yóklɔke ri. <sup>25</sup> Sawke mini ze, buru mbi nzaa buru mbjw hɔy, búru nan nzobri ká sakra buru key bay haŋa ri se ziŋ nzob taa bururi ká ba Barnabas báy Pol na ha ri se Luo-ri. <sup>26</sup> Pol báy Barnabas na, i ba nzobri ká i pɔŋ sùo-ri hã huɗ bay tul riŋ Ngerembay naari Zezu \*Krisi. <sup>27</sup> Be ze, buru pie Zud báy Silas se Luo-ri. Bari na, ì báa bayke báy nzaa-ri munu ká do bil mbede ni key na ha ri laa ndaw. <sup>28</sup> Tusueke le, Tem Law Pie ndaw, buru ndaw na, buru mbi nzaa buru bay haŋa ri soba ká hii bamba na ya. Roo le, feri ká do nun haŋa ri daa na ze do key: <sup>29</sup> ì mgba sùo-ri ká tul náyri ká i púoke fe hã wuru bari ndaw, ká tul dáa nun pie ndaw, ká tul sɔŋa nayri ká i piri sol-ri ká sím ndiŋ ba baɗi na ndaw pi. Zadka ì mgba sùo-ri bay tul fe niri key na le, ì káw báy kere. Buru pɔŋ ri zuɔ bil nduo Ngerewuru ro.»

### Pol báy Barnabas báy nzob ndáy nzaapedri se Antiyos

<sup>30</sup> Báyii le, nzob mbika lawri ká Zuruzalem na, i pɔŋ faa hã Pol báy Barnabas báy nzob nzaapedri ká i nan ri na ha ri se ba Antiyos. Zadka i tji dí na báyii le, i mby nzob mbika lawri riw bele í ha ri mbede ká i pieke ri

† Amos 9.11-12.

na. <sup>31</sup> Zadka i kji mbedeke a í laa bayke na báyii le, i daa suoriya bay tul wãra ká'a daa bo bil law-ri. <sup>32</sup> Leɛ, Zud báy Silas ká i ba \*nzob yaŋa bayri saa nzaa Ngerewuru sùo-ri na, i bo yu bari ngji bamba, í gɔl ri ha ri ngɔŋ ká bil mbika law bari. <sup>33</sup> Fale ká i kaw ziŋ ri bole dí maa fe na báyii le, yu bari ká Antiyos na pɔŋ ri ha ri yji í se Zuruzalem báy dekeke, í vã ziŋ nzobri ká i pie ri na. <sup>34</sup> [Roo le, Silas kuŋ sùo-ε a kaw fal ká Antiyos kɔb.] <sup>35</sup> Be nu ku le, Pol báy Barnabas kaw Antiyos. Bari báy nzob hãwri ngji bamba i fere nzobri fe í ka-káa Bay Ngerembay ha ri.

### Pol báy Barnabas wal kji

<sup>36</sup> Bole dí maa fe na báyii le, Pol baa hã Barnabas mii: «Naa se náa vã kɔ yu naari ká tul puo tul puo ká náa káari káa Bay Kere Ngerembay ká dí pola na náa kɔ wãa, i kaw mina zu le?» <sup>37</sup> Leɛ, Barnabas hii do dí, a hii bay haŋa Zãa ká i dí ni ba Marki na se ziŋ ri. <sup>38</sup> Roo le, Pol kɔ rii ni ya, a hii bay haŋa ni se ziŋ ri ya, bay ji le, varu bari ká i se pola na ka pɔŋ ri ká Pamfili, a zɔl taŋ ɔɔ bie ped na ziŋ ri. <sup>39</sup> Báyii le, i ndɔr kji báy bayke na ku kpuru í wãlke kji hã nzob hãa hãa le, mbi faa sed be a se. Barnabas mgba Marki uu gar-ε í hil bawda tuo í se ba tukuɗu mbii Sipir. <sup>40</sup> A Pol laa le, mgba Silas uu gar-ε. Fale ká nzob mbika lawri pɔŋ ri zuɔ bil law kere Ngerembay na báyii le, i zɔl <sup>41</sup> í se báy zad zad ká tusiri Siri ndaw, Silisi ndaw, í gɔl nzob mbika lawri ká i mby tul kji báy zadri boɗ boɗ na ha ri ngɔŋ ká tul mbika law bari.

### Pol báy Silas mgba Timote hã ni se ziŋ ri

**16** Fale ku le, Pol uru a se Derbe, rɔɔ a kal a se>Listere báy. Nzob mbika law mbjw munu riŋ-ε ba Timote kaw dí. Mi-ε ba Zib ká daa law-ε bo tul Zezu, a bi-ε laa le, ba Gereɔ. <sup>2</sup> Yu-eri ká bil \*Krisi ká i kaw>Listere báy Ikoniyum na, i baa bay be báy kere. <sup>3</sup> Pol hii bay haŋa ni ka se varu na ziŋ ni. Be ze, a sùu ni ha ri vã kuŋ ngori be, ba fe saŋw bari Zibri, bay ji le, Zibri ká tusirike ku na, i kɔ riw bele mii, bi-ε ba Gereɔ. <sup>4</sup> Báyii le, i se nun-ri ba pola. Bil puori ká i kal dí na, i mby nzob mbika lawri í baa bay feri ká \*nzob ndáy nzaapedri báy \*ngere tul pedri mbi nzaa-ri ká dí ká Zuruzalem na ha ri laa, a í bo ri bay haŋa ri do tul bay ká i mbi nzaa-ri ká dí na. <sup>5</sup> Be nu ku ro hã nzob mbika lawri ká i mby tul kji báy zadri boɗ boɗ na, i ngɔŋ ká bil mbika law bari, a í ngjike nam báy nam ba pola pola.

### Tem Law Pie kie Pol zad bay haŋa ni se dí

<sup>6</sup> Pol báy Silas i kal báy tusiri Firizi ká kuɗu zad ká Galasi munu hɔy, bay ji le, Tem Law Pie hã faa ká bay haŋa ri se ka-káa Bay Kere Ngerewuru ká kuɗu zad ká Azi ya. <sup>7</sup> Zadka i vi dí ya deb báy tusiri Misi na báyii le, i nzaa faa bay séke tusiri Bitini, roo le, Tem taa Zezu pɔŋ faa ha ri ya na rɔbay. <sup>8</sup> Ze í saka báy tusiri Misi í kal i se Toras ká ba puo ká do nzaa maambii. <sup>9</sup> Ká bil puoke ku na, fe tina nun hã Pol ba sɔŋ. Ka kɔ nzob ká kuɗu zad ká Maseduwã do pol-e a koɗ ni mii: «Mu tuo mbii mú

vi Maseduwɔn key bo, mú sɔ buru!»<sup>10</sup> Fal fe ká tina nun hɔ Pol na, zadɛ ku hɔy lɛ, buru nzaa faa bay úru búru se kudu zad ká Maseduwɔn na, bay ji lɛ, buru kɔ ta-taŋ mii, Ngerɛwɔru ze dí buru bay haŋa buru vǎa ka-káa Bay Kere na hɔ nzobri ká dí.

**Pol báy Silas se ba Filib**

<sup>11</sup> Úru buru saa Toras na, buru kaw bil bawda tuo, búru se ndoy maa tukudu mbii ká Somotaras. Nzaaruoke na, buru tji Neyapoli. <sup>12</sup> Úru saa zad nu ku lɛ, buru se Filib ká ba puo ká do titire zad ká bil kudu zad ká Maseduwɔn. Pooke ku na, nzobri ká ngerɛpuo Rɔm ze i leke í kaw dí. Buru daa nam maa fe ndji ká dí. <sup>13</sup> Zadka \*nam mgbaka tɔram Zibri na vi báyji lɛ, buru tji saa puoke na, búru se nzaa nduo mbii, búru ker búru baa mii, kɔ ya lɛ, buru zɔŋ zad daa nzaa bay kere Zibri ká dí. Zadka buru tji dí na, buru kaw siri zɔŋ máyri ká i mby kɔ ká dí a búru baa bay ha ri. <sup>14</sup> Lɛɛ, máy mby ká sakra bari ku riŋ-ɛ ba Lidi; ba máy ká dab gari kere ká ba sɛ hola hola, a uru saa ngerɛpuo ká Tiyatir, a ba máy ká ruo Ngerɛwɔru. Be na, ka laa bay buru, lɛ, Ngerembay mgbuda bil law-ɛ hɔ ni te suk-e kie a yaa bay ká Pol baa na. <sup>15</sup> Báyji lɛ, ka hɔ buru daa tul-e nduo mbii báy nzob bil puo beri riw bele. Falɛ ku lɛ, ka dí buru a baa mii: «Zadka ì kɔ mì ba nzob ká mì zuo zɔŋ Ngerembay ba tusue lɛ, ì vi puo bi í káw dí.» Ro, a kod buru kpuru, hɔ buru hii do dí hɔ ni.

**I mgba Pol báy Silas zuo hul sal**

<sup>16</sup> Nam mby munu ká buru se ba zad daa nzaa bay kere na, led máy tikdi mby, ba led káw ká wɔru mbuma do tul-e, dar buru gbukru ká faa. Be na, ka ba nzob kóko fe hɔ nzobri. Báy faa fe kóko be na, bǎa kaw beri zɔŋke lari wuruk wuruk. <sup>17</sup> Ze, a tii saw séke fal buru Polri, a guu fe belɛŋ belɛŋ a baa mii: «Nzobri key na, i ba led peɛ Ngerɛwɔru ká nulue siya! I ka-káa í kíeke ri faa ká bay haŋa ri zɔŋke pam!» <sup>18</sup> Ka daa munu munu namri maa fe, kpuru hɔ fe guu be na kal law Pol gberɛŋ hɔ ni ferɛ nun-ɛ ba luu led máy tikdi na, a baa bay zɔŋ wɔru mbuma na mii: «Báy riŋ Zezu \*Krisi, mì mbi nzaa-i hɔ mù: tji ká tul-e!» Lɛɛ, zadɛ ku hɔy, wɔru mbuma na tji ká tul led máy tikdi na. <sup>19</sup> Zadka bǎa káw beri kɔ ká bari ti zɔŋ lari báy faa be na mbǎa báyji lɛ, i mgba Pol báy Silas, a í kuc ri ká nun ruo nzobri, í séke ri pol dɔmɔy kún sal bayri. <sup>20</sup> I séke ri pol nzob réke tul puori í baa ha ri mii: «Nzob niri key na, i zukri kér bay nzobri ká puo naari key do maŋ! Bari na i ba Zibri <sup>21</sup> a í fere nzobri fe saw puo kɔ ká naari Rɔmri náa dori báy faa ká bay yaaŋa ya ndaw, bay daa ya ndaw pi.» <sup>22</sup> Ro, ruo nzobri ká i do dí na, i uru báy bay gingiŋ bay daa fe zɔŋ ri. Lɛɛ, nzob réke tul puori na mgba ri, í gɔdɔ gari bari ká sùo-ri tir tir a í mbi nzaa-ri bay haŋa ri ndaka ri báy ndoy. <sup>23</sup> Fal ndam ká i nda ri kpuru maa huɔ na báyji lɛ, i vǎa daa ri zuo hul sal a í mbi nzaa hɔ nzob kóko faa hul sal na kɔ ri kekeke. <sup>24</sup> Zadka nzob kóko faa hul sal na kɔ ká i mbi nzaa hɔ ni na báyji lɛ, ka ha ri ri i se bil hul sal ká nziya a vǎa daa fod zuo bal-ri.

<sup>25</sup> Nzaa zad buo diŋ na báyji lɛ, Pol báy Silas i daa nzaa bay kere a í di sim í písike Ngerɛwɔru, lɛ, bǎw nam hul sal bari na laa kusol-ri ká mgba na. <sup>26</sup> Zadɛ ku hɔy, tusiri laŋ yik yik tji tigba hul sal na, hɔ faa hulri riw bele mgbuda do hɔy baŋtaŋ baŋtaŋ. Salri ká i síŋke nzob naaŋa hul salri na kara hina riw bele basak zuo siri. <sup>27</sup> Zadka nzob kóko faa hul sal na tuma saa nam a kɔ faa hul salri ká do hɔy baŋtaŋ baŋtaŋ na báyji lɛ, ka naa maamii be saa ngole bay ikake sùo-ɛ, bay ji lɛ, ka ker mii, nzob naaŋa hul salri na, i tji í zekre kɔ kad kad riw bele ro. <sup>28</sup> Ro, Pol di ni báy bawda kusol-e a baa hɔ ni mii: «Mu biɛ sùo-ɔ ya! Buru do key riw bele báy!»

<sup>29</sup> Báyji lɛ, nzob kóko faa hul sal na vbi huu a takra a séke bil hul sal na, lɛ, sùo-ɛ tɔ dek dek riw bele a vǎa hũkuke pol Pol báy Silas. <sup>30</sup> Falɛ lɛ, ka tina ri a vbi ri bay mii: «Mbay biri woo! Fe ji ndaw rɔɔ mì daa bay haŋa Ngerɛwɔru yǎake mì lɛ?» <sup>31</sup> Lɛɛ, Pol báy Silas yjiŋra báy bay hɔ ni mii: «Mu daa law-a bo tul Ngerembay Zezu, lɛ, Ngerɛwɔru a yaaŋa mù, bo báy nzob ini bori riw bele.» <sup>32</sup> Falɛ ku lɛ, i baa Bay Ngerembay hɔ ni, báy nzobri riw bele ká i kaw bil puo be na. <sup>33</sup> Ká sunke ku hɔy na, nzob kóko hul sal na faa ri a vǎa wǎa nyo bari na ha ri. Ká zadɛ ku hɔy ndaw ze, ka ha ri daa tul-e nduo mbii, báy nzob bil puo beri riw bele. <sup>34</sup> Falɛ lɛ, ka yjiŋra ri vi bil puo be, a nzaa fe sum ha ri sɔ. Be báy nzob ini beri riw bele na, i daa bawda suoriya bay tul law-ri ká i daa bo tul Ngerɛwɔru.

<sup>35</sup> Zadka nzaaru sil na báyji lɛ, nzob réke tul puori pie dɔmɔy mgbaka mgbamri na ha ri vǎa baa hɔ nzob kóko faa hul sal na mii, «Mu pɔŋ nzob niri key na ha ri zól.» <sup>36</sup> Lɛɛ, nzob kóko faa hul sal na, vǎa baa hɔ Pol mii: «Nzob réke tul puori pie nzaaped hɔ mì bay haŋa mì pɔŋ ri zól. Munu zu lɛ, faa do hɔy, ì tji í se zad sed baari báy dekeke ro!» <sup>37</sup> Roo lɛ, Pol baa hɔ nzob mgbaka mgbamri na mii: «Hay! Buru na, buru ba led bil puo ká Rɔm. Be nu ku hɔy kara ì mgba buru, í ndaka buru ká nun ruo nzobri taŋ fɔŋ bay hɔy, a í daa buru zuo hul sal. Lɛɛ, timbedɛ key rɔɔ, ì hii bay tina buru ba muni hɔy lɛ? Munu ya mgbay! Ndad bay haŋa bari nzob réke tul puori kɔ i vi sùo-ri ndaw rɔɔ, í tina buru báy!» <sup>38</sup> Báyji lɛ, nzob mgbaka mgbamri na, i yji í vǎa zɔŋ nzob réke tul puori na í baa bayke ha ri. Zadka i laa mii, Pol báy Silas i ba led bil puo ká Rɔm na báyji lɛ, hɔ daa ri ha ri tɔ yer yer bay tul fe ká i daa zɔŋ ri na. <sup>39</sup> Ro, í vi sùo-ri kɔ i vbi Pol báy Silas law huoke í tina ri, rɔɔ í kod ri bay haŋa ri tji saa puo bari na í zól. <sup>40</sup> Tji saa hul sal na, Pol báy Silas se puo Lidi, í kɔ yɔ bari í daa wǎa bo bil law nzob mbika lawri riw bele na ndaw rɔɔ, i pɔŋ ri í zól báy.

**Pol báy Silas se Tesalonik**

**17** Pol báy Silas i kal báy faa ká tji Amfipoli báy Apoloni, a í tji Tesalonik ká Zibri do báy \*hul mbú kɔ ká dí. <sup>2</sup> Lɛɛ, Pol kal a se hul mbú kɔ Zibri na munu káa daa tii ni tii baŋguo na. Ká bil nam mgbaka tɔramri ká say na, ka máy bay ká se tul bay ká do bil mbede Ngerɛwɔru zɔŋ nzobri ká i do zadɛ na ku. <sup>3</sup> Ka tina saw Bay Ngerɛwɔru, a kíeke ri ha ri kɔ ta-taŋ mii: \*Krisi, nzob ká Ngerɛwɔru waa bay píe ni ví yaa nzobri

na, do nun haŋa ni kɔ seke fe a hu, ɔɔ a tji saa luɔ huɔ. Ka baa mii: «Be Zezu ni key ká m̀i baa bay be ha ri na, be kɔ ze ka ba Krisi.»<sup>4</sup> Báyyi le, Zib h̄neri ká i laa bay be na, bayke haw ri r̄em a í zuɔ ziŋ Pol báy Silas. ɔɔ, nzob h̄neri ká i ngji bamba ká i ba Gerekri í ruo Ngerewuru, báy ruɔ máyri ká nun-ri nze-nze na i zuɔ ziŋ ri ndaw.

<sup>5</sup> Roo le, Zib h̄wri na i daa sere ziŋ ri. Ro, í se faa buo í v̄aa mb̄y nzob h̄neri ká ḡr munu ha ri tji hiyaw hiyaw í fere k̄er bay nzobri ká bil ngerewu na. I se vbububu í r̄ii bil puo Zasɔn, í nzaara Pol báy Silas bay mgbaka ri í seke pol ruɔ nzobri. <sup>6</sup> L̄e, i ziŋ ri ya. Ze í mgbaka Zasɔn báy nzob mbika law h̄neri í kuɔ ri, í seke luɔ nzob réke tul puo ká bil ngerewu na ku, í guu fe ká tul-ri gododo gododo í b̄aake bay mii: «Nzob niri key na i yɔkɔ k̄er bay nzobri riw bele ká tusiri key, ze timbede key ndaw ɔɔ i vi zad ni key, <sup>7</sup> le, be Zasɔn na ka mgbaka ri báy kere ba luɔ-! Bari riw bele key na, i daa fe í t̄unke \*bol kusol Mbay Sezar, bay ji le, i baa mii, mbay k̄i boɔ do ku, riŋ-ε ba Zezu.»<sup>8</sup> Báyyi le, bay bari ká i baa na, fere k̄er bay ruɔ nzobri, báy nzob réke tul puori na. <sup>9</sup> Ze í h̄ Zasɔn báy nzob mbika law h̄wri na, i puo mb̄ɔ bay ká nzob réke tul puori daa bo tul-ri na ndaw ɔɔ, i p̄ɔŋ ri ha ri z̄ɔl báy.

#### Pol báy Silas se Bere

<sup>10</sup> Zad s̄ii báyyi le, Pol báy Silas na ȳu bariri ha ri se ba Bere. Zadka i t̄ji dí na, i kal í se \*hul mb̄y k̄i Zibri. <sup>11</sup> Zade ku na, i ziŋ nzobri ká i nze kal Zibri ká Tesalonik, bari na i ȳaa Bay Ngerewuru báy kere. Nam báy nam na, i bekle mbede Ngerewuru bay k̄ɔkɔ, w̄aa, bay ká Pol baa na do báy zade k̄i zu le? <sup>12</sup> Nzob h̄neri ká sakra bari ku ngji bamba i daa law-ri bo tul Zezu. Ká sakra Gerekri na, máy feziŋari, báy w̄arari ngji bamba daa law-ri bo tul Zezu ndaw.

<sup>13</sup> Roo le, zadka Zibri ká Tesalonik laa mii, Pol do ka-káa Bay Ngerewuru ká Bere na báyyi le, i vi í yɔkɔ ruɔ nzobri h̄ k̄er bay bari fere. <sup>14</sup> Báyyi le, ȳu Polri mgbaka roy ya, í uru kod h̄y í su Pol ba nzaa maambii bay haŋa ni ka mbi tuo a z̄ɔl. L̄e, Silas báy Timote ze i t̄ɔŋ fal. <sup>15</sup> Bari nzobri ká i su Pol na, i se ziŋ ni kpuru í t̄jike Aten. Ȳji bari ba puɔ na báyyi le, Pol pie ri bay haŋa ri v̄aa baa h̄ Silas báy Timote, bo, zadka faa do dí le, i v̄aa ziŋ beri ká lew ba vaa.

#### Pol kaw Aten

<sup>16</sup> Zadka Pol kaw Aten, a giyaŋ vika Silas báy Timote na báyyi le, ka kɔ wuru bariri ká i daa ȳaa bil puoke ku kp̄ol kp̄ol. Be ze daa h̄ law-ε mb̄ike huu bay tul wururi ká i kod na. <sup>17</sup> Báyyi le, ká bil \*hul mb̄y k̄i Zibri na ka máy bay ziŋ Zibri báy nzobri ká i ba Zib ya ká i ruo Ngerewuru na. Nam báy nam na, ka se kaa a baa bay ziŋ nzobri ká a ziŋ ri ká dí. <sup>18</sup> Nzob fere nzobri nun nzem h̄neri ká i ba nzob fal ngaŋ Epikuri báy Esitokiri baa bay ziŋ ni ndaw. Nzob h̄neri baa mii: «Bay ji na ro ze, nzob ɔɔ dí nu na baa ku le?» Nzob h̄wri laa le, baa mii: «R̄ii fe ká a ka-káa bay ká se tul wuru puo k̄iri.» I baa munu, bay ji le, Pol ka-káa bay ká se tul Zezu báy

t̄ji nzobri saa luɔ huɔ. <sup>19</sup> Ro, í s̄uu ni bo pol-ri, í seke ni zad f̄ɔŋ bay ká tul kuo Aropaze, ɔɔ í vbi ni bay mii: «Bay fe fere fie ká mù fere nzobri na, buru máa bay láa sawke ká nzaa-a ya le, <sup>20</sup> bay ji le, bay bori ká mù baa ká t̄ɔɔ bo suku buru na ba bay fie, ze buru hii bay láa saw bayke.» <sup>21</sup> Tusueke le, nzob Atenri riw bele, báy nzob varuri ká i naa ziŋ ri na, i mbi saw síe í kaw ba láa ba bay, a í lo soro bay fie na ku h̄y.

<sup>22</sup> Báyyi le, Pol uru a do siya ká sakra bari ká i do Aropaze na, a baa ha ri mii: «Baari nzobri ká Aten na, m̀i kɔ ri le, i ba nzobri ká i puo wururi boɔ boɔ bamba báy faa feri boɔ boɔ riw bele. <sup>23</sup> Zadka m̀i h̄ari bil puo baari ká mí bekle zadri boɔ boɔ ká i puo wuru baari ká dí na, \*tutakra fe poy baari kara m̀i kɔ mb̄iw ká dí ká i vbie fe do dí mii, “Tisaw key na, ba taa wuru ká nzob kɔ sawke ya.” Nda ndad! Munu zu le, timbede key na, fe ká i kɔ sawke ya a í ruo ni na, m̀i vi bay tina sawke ha ri laa. <sup>24</sup> Ngerewuru ká daa tusiri báy feri riw bele ká do dí na, ka ba Mbay nulue ndaw, Mbay tusiri key ndaw pi. Be na ka kaw bil hul ká nduo nzob daa ya. <sup>25</sup> Ka se síe haŋa nzob daa fe h̄ ni ya, bay ji le, fe mb̄iw puo ni ya; be k̄i ze ka h̄ nzobri riw bele kumnun ndaw, ɔ̄mi ndaw, a ha ri feri riw bele ndaw pi. <sup>26</sup> Ngerewuru daa nzob mb̄iw pola. Báy faa nzobke na, ka h̄ke saw nzobri t̄ji boɔ boɔ riw bele, a daa ri kaw tusiri key, a tuu ri sewke ká i káwke dí báy faa tabelemke tabelemke munu ká a waa ká bil law-ε pied lew h̄y na. <sup>27</sup> Ka daa munu, a hii bay haŋa ri nzaara ni í kaa t̄ɔɔm, i nzaa faa í mamke zad kpuru, kɔ ya le i ziŋ ni. Tusueke le, Ngerewuru na do dí ya ká sakra naari key, <sup>28</sup> bay ji le, taamb̄ɔ be na ze náa káwkeri báy kumnun, a náa séri náa dáari fe. Náa d̄ori munu ká nzob mbika tul sim baari h̄neri baa mii: “Náa bári vi-eri.” <sup>29</sup> Munu ká náa bari vi-eri na, k̄ɔkɔ ká náa k̄erri mii, Ngerewuru do munu ba wuru ká nzobri daa báy lari ká nduy z̄iriri z̄iriri, mase lari pie, mase tisaw, ká i ker báy tul-ri ku h̄y í fel na ku ya. <sup>30</sup> Sew ká nzobri daa fe dáa mb̄úo taŋ k̄ɔkɔ sawke na, Ngerewuru k̄i fal fe dáa k̄ayake ku na mb̄aa. A roo le, timbede key na, ka dí nzobri riw bele báy zad riw bele bay haŋa ri suo k̄er bay bari ká tul fe dáa ȳaa bari. <sup>31</sup> Tusueke le, ka tuu nam ká a k̄unke sal bay zuɔ tul nzobri riw bele ká tusiri key báy zade báy faa nzob ká a naa ni na. Ba fe ká a h̄ nzobri riw bele kɔ ta-taŋ báy nam ká a tina ni saa sakra nzob h̄neri h̄ ni kaw báy kumnun.»

<sup>32</sup> Zadka i laa bay t̄ji nzob saa luɔ huɔ ká Pol baa bayke na báyyi le, nzob h̄neri síe ni. A nzob h̄wri laa le, i baa h̄ ni mii: «Nam k̄i kara, buru láa bay bo na báy!» <sup>33</sup> Be mini ze Pol z̄ɔlke ká sakra bari na. <sup>34</sup> Be nu ku h̄y kara, nzob h̄neri zuɔ ziŋ ni í daa law-ri bo tul Zezu. Sakra bari ku na, Deni ká ba nzob mb̄iw ká sakra \*nzob k̄un sal bay luyeri ká tul kuo Aropaze ndaw, máy mb̄iw ká riŋ-ε ba Damaris ndaw, ɔɔ báy nzob h̄wri na, i do dí ndaw pi.

#### Pol ka-káa Bay Kere ká K̄ɔŋte

**18** Fal ku báyyi le, Pol uru ká Aten a se ba K̄ɔŋte. <sup>2</sup> Zadka a t̄ji dí na báyyi le, ka ziŋ Zib mb̄iw munu

riŋ-ε ba Akilas. Puo ká i mboŋ ni ká dí na ɔo kudu zad ká Pɔn. Ka vi saa tusiri Itali timbeɛɛ rɔɔbay báy máy be Prisil, bay ji le, Mbay Sezar ká riŋ-ε ba Kolod na mbi nzi-ε hɔ Zíɓri riw bele ha ri tji saa bil ngerɛpuo ká Rɔm. Pol na se a vaa kɔ ri. <sup>3</sup> Munu ká peɛ ɔ́aa bari maa kɔ mbɔw hɔy ba peɛ sáa huɔri í ɔaa ba hul puɔi na, ka ɔaa puo ziŋ ri, a í ɔaa peɛ ziŋ kɔ mbɔw hɔy. <sup>4</sup> Báy bil nam mgbaka tɔramri mbɔw mbɔw riw bele na, Pol se \*hul mbú kɔ Zíɓri, a fere nzoɓri bay ká se tul Zezu \*Krisi, a nzaa faa hɔ Zíɓri ndaw, Gerekre kara ndaw yaa bayke.

<sup>5</sup> Lɛɛ, zadka Silas báy Timote uru saa kudu zad ká Maseduwɔn í vi Kɔrɛte na báyi le, ka ɔaa sùo-ε nduo bil 'Bay Ngerɛwɔru kɔ hɔy riw bele, a ka-káa a báake nasi bay hɔ Zíɓri mii, Zezu ba Krisi, nzoɔ ká Ngerɛwɔru waa bay píe ni ví yaa nzoɓri na. <sup>6</sup> Roo le, Zíɓri na tuŋ bay be na ngeren í rad ni. Munu ká i ɔaa ngɔŋ ziŋ ni na, ka uru a taa nduo-ε ká tul-ri a kpoo kusal ká gari be, a baa ha ri mii: «Zadka ì wɔru faa le, ba bay baari ro zu. A bi le, bayke ti tul-i ya. Tii sawke vuri key na, mi séke ba luo nzoɓri ká i ba Zíɓ ya laa ro.»

<sup>7</sup> Tji saa hul mbú kɔ na ku báyi le, ka se puo ledban mbɔw ká riŋ-ε ba Titiyus Zustus. Be na, ka ba nzoɔ ká ruo Ngerɛwɔru ká hul be báy hul mby kɔ Zíɓri huu kɔ nik na. <sup>8</sup> Lɛɛ, Krispus ká ba mbay tul hul mbú kɔ báy nzoɔ ini beri riw bele na, i ɔaa law-ri bo tul Ngerɛmbay. Lɛɛ, nzoɓri ngji bamba ká Kɔrɛte ká i laa bay ká Pol baa na, i ɔaa law-ri bo tul Zezu ndaw, ha ri ɔaa tul-ri nduo mbii.

<sup>9</sup> Báyi le, nam mbɔw munu fe tina nun hɔ Pol ba suŋ, le, Ngerɛmbay baa hɔ ni mii: «Mu ɔaa hɛ ya! Roo le, mu baa hɔ nzoɓri banɔuo hɔ nzaa-a ka hú mù ká dí ya, <sup>10</sup> bay ji le, mi sad ziŋ mù. Nzoɔ mbɔw mini kara ti ɔaa nduo zaa sùo-ɔ bay ɔ́aa fe séke ziŋ mù ya, bay ji le, bil ngerɛpuo key na, nzoɓri ká i ba taa biri na, i ngji bambaa ɔo dí ku.» <sup>11</sup> Be ze hɔ Pol káwke Kɔrɛte na mbiimbam mbɔw báy few yie, a fere nzoɓri 'Bay Ngerɛwɔru.

<sup>12</sup> Báy sew ká Galion kaw ba nzoɔ réke kudu zad ká Akayi na, Zíɓri uru í mby nzaa-ri í ɔaa so tul Pol í mgba ni, í séke ni zad fɔŋ bay <sup>13</sup> í baa hɔ Galion mii: «Ledban key na ka nzaa faa bay haŋa nzoɓri ruo Ngerɛwɔru hɔ ni se maa báy \*bol kusol \*Moyze ya.» <sup>14</sup> Zadka Pol aa nzi-ε bay yjiŋra báy bay na báyi le, Galion baa hɔ Zíɓri mii: «Baari Zíɓri, ì laa bay bi key! Ba fe huɔ, mase ba fe kɔyaa rɔɔ, nzoɔke ɔaa le, mi iki law-i mí laa bay baari na. <sup>15</sup> Roo le, munu ká ba may bay ká se tul bayri, mase riŋri, mase bol kusol baari kɔ hɔy na, ba peɛ baari ro zu! Kiri bayri ká mini key na, mi ti kún sal bayke ya.» <sup>16</sup> Fale ku le, Galion na nii ri saa zad fɔŋ bay na. <sup>17</sup> Ro, bari riw bele na i ɔaa so tul Sosten ká ba mbay tul hul mbú kɔ Zíɓri na í mgba ni, í tii saw ndáka ni ká nzaa faa zad fɔŋ bay na. Roo le, fe nuri riw bele ku na, Galion ɔaa fe mbɔw ká dí ya.

#### Pol yji a se Antiyos ká tusiri Siri

<sup>18</sup> Pol na kaw Kɔrɛte bole dí maa fe. Fale ku le, ka waa yu-eri, rɔɔ be báy Prisil báy Akilasri i hil í kaw bil bawda tuo bay séke tusiri Siri. Pola rɔɔ bay káw bil tuo na, ka suu tul-e ká Sankere, bay ji le, ka hii ɔoɔ bie bay

ká'a mbi nzi-ε ká dí hɔ Ngerɛwɔru na. <sup>19</sup> Zadka i tji Efez na, Pol pɔŋ báw sed beri ká dí, a kal a se \*hul mbú kɔ Zíɓri, a may bay ziŋ ri ká dí. <sup>20</sup> I kod ni bay haŋa ni ka sóro nam be ndji, a káw ziŋ bari nam maa fe rɔɔ a zól báy. Roo le, ka hii ziŋ ri ya. <sup>21</sup> Zadka'a pɔŋ ri bay zól na báyi le, ka waa ri mii: «Zadka Ngerɛwɔru hii le, mi yji bay ví káw ziŋ ri báy.» Lɛɛ, ka kaw bil bawda tuo saa Efez a se ba Sezare. <sup>22</sup> Zadka i tji Sezare na báyi le, ka dí saa bil bawda tuo na, rɔɔ a kal a se Zuruzalem bay hii soko hɔ nzoɔ mbika lawri ká i mby tul kɔ ká dí. Fale ku rɔɔ a zól a se Antiyos ká tusiri Siri. <sup>23</sup> Zadka'a kaw Antiyos bole dí maa fe ndji na báyi le, ka yji a se kudu zad ká Galasi, báy Firizi a hɔ hɔrusuo hɔ nzoɔ mbika lawri riw bele ká dí.

#### Apolos kaw Efez báy Kɔrɛte

<sup>24</sup> Zíɓ mbɔw munu riŋ-ε ba Apolos, saw puo be ba Alezandere vi Efez. Ka ba nzoɔ rji bay, a kɔ bay ká ɔo bil mbeɛ Ngerɛwɔru taŋ bamba tasiri. <sup>25</sup> Ka ba nzoɔ ká i fere ni Faa Ngerɛmbay Zezu, rɔɔ be na ka suo a ka-káa bay a fere nzoɓri bay ká se tul Zezu báy zadɛ. Bay be kara zaŋ sùo ndaw, roo le, ɔ́aa tul nduo mbii ká Zaa ɔaa hɔy ze ka kɔ. <sup>26</sup> Ka tii saw baa bay báy nun wɔra nzoɔ ká bil \*hul mbú kɔ Zíɓri. Zadka Prisil báy Akilas laa bay be na báyi le, i mgba ni ɔo fi mbɔw í tina saw bay ká se tul Faa Ngerɛwɔru ká'a kɔ taŋ ya báy na kad kad hɔ ni laa.

<sup>27</sup> Munu ká'a waa bay séke kudu zad ká Akayi na, yu-eri ká i ba nzoɔ mbika lawri na hɔ ni hɔrusuo í ɔaa mbeɛ hɔ ni séke hɔ nzoɔ mbika lawri ká dí, ha ri mgbáke ni ba sùo-ri báy kere. Zadka'a tji dí na báyi le, nzoɓri ká i vi ba nzoɔ mbika lawri báy faa law kere Ngerɛwɔru na, ka sɔ ri ngji bamba, <sup>28</sup> bay ji le, ka may bay ziŋ Zíɓri ká zad ruɔ, a mba tul-ri, a kie ri fe báy faa bay ká ɔo bil mbeɛ Ngerɛwɔru na ha ri kɔ mii, Zezu ba \*Krisi, nzoɔ ká Ngerɛwɔru waa bay píe ni ví yaa nzoɓri na.

#### Pol kaw Efez

**19** Zadka Apolos kaw Kɔrɛte rɔɔbay na, Pol se báy zad zad ká bil kudu zad ká Azi kpuru a tji Efez. Lɛɛ, ka ziŋ nzoɔ mbika law haŋeri ká dí, <sup>2</sup> a vbi ri bay mii: «Zadka ì ɔaa law-ri bo tul Zezu na waa, ì ziŋ Tem Law Pie ziŋ zu le?» Lɛɛ, i yjiŋra báy bay hɔ ni mii: «Bay ká se tul Tem Law Pie na, tɔɔ bo suku buru ya báy.» <sup>3</sup> Báyi le, Pol vbi ri mii: «Waa, ɔ́aa tul nduo mbii taa haŋa ze, i ɔaa ri nduo dí le?» Lɛɛ, i yjiŋra báy bay hɔ ni mii: «Dáa tul nduo mbii taa Zaa ze, i ɔaa tul buru nduo dí.» <sup>4</sup> Báyi le, ka baa ha ri rɔɔbay mii: «Dáa tul nduo mbii ká Zaa ɔaa nzoɓri nduo dí na, bay tul nzoɓri ká i suo kɛr bay bari ká tul fe ɔ́aa yaa bari, roo le, Zaa na baa ha ri bay haŋa ri ɔaa law-ri bo tul nzoɔ ká'a ví fal-e vuku. Be ze ba Zezu.» <sup>5</sup> Zadka i laa bayke na munu báyi le, i ha ri ɔaa tul-ri nduo mbii báy riŋ Ngerɛmbay Zezu. <sup>6</sup> Lɛɛ, zadka Pol ɔaa nduo bo tul-ri na, Tem Law Pie vi tul-ri, ha ri tii saw baa nzaa bay kiri bod bod, í



baa bay ká i yǎa saa nzaa Ngerewuru na hǎ nzobri.

<sup>7</sup> Nzobkeri ku riw bele na, tul-ri maa duǎ fale sídì.

<sup>8</sup> Báy káw Pol ká Efez na, ka se \*hul mbú kǐ Zíbrì banǵuǎ. Ká bil few ká say na, ka baa bay báy nun wǎra nzob, a ka-káa bay ká se tul réke mbay Ngerewuru, a nzaa faa bay haǵa nzobri yǎa bayke na ba sùo bay.

<sup>9</sup> Roo lɛ, nzob hǎneri ká dí ba nzob law ngǎngǎri, í mbii suku-ri í daa law-ri bo tul bay ká'a baa na ya, a í baa bay kǎaya se tul Faa Ngerembay ká nun ruǎ nzobri ká i mbú tul kǐ na. Be ze Pol náake sùo-ε a pǎri, a fǎa nzob mbika lawri a fere ri fe nam báy nam ká bil hul fe fére ká Tiranus fere nzobri fe ká dí. <sup>10</sup> Pol daa ped key na munu ba mbiimbam sídì hǎ nzobri ká kudu zad ká Azi riw bele, Zíbrì báy Gerekri kara laa Bay Ngerembay na.

### Vu Seviri nzaa faa bay níi temndayari

<sup>11</sup> Ngerewuru daa fe sanǵri ká ngǎngǎ bamba báy faa Pol. <sup>12</sup> Be mini ze, nzobri vǎa fǎa vay gari be báy gari ndúo do sùo-ε kara ndǎw, í séke bay vǎa dáa taa sùo nzob suosereǵri bo hǎ sùo-ri ka vaa; a nzob hǎyri ká temndayari do tul-ri na kara, temndayakeri na tǐj ndǎw pi.

<sup>13</sup> Báyji lɛ, Zíbrì hǎneri ká i se báy zad zad bay níi temndayari na, i nzaa faa bay níi temndayari saa tul nzobri báy riǵ Ngerembay Zezu na ndǎw. I baa hǎ temndayari mii: «Báy riǵ Zezu ká Pol káake káa na, buru baa ha ri, ì tǐj ká tul-ri!» <sup>14</sup> Nzobri ká i daa fe key na, tul-ri tǎǎ say, i ba vu Seviri ká ba ngerenzob \*fe poy ká luǎ Zíbrì.

<sup>15</sup> Báyji lɛ, temndaya yǐǵra báy bay ha ri mii: «Zezu na, mì tuu ni tuu; a Pol kara, ba ve lɛ na, mì kǎ-kǎ. Wǎa, baari na ì ba nzob veri lɛ?» <sup>16</sup> Ro, nzob ká temndaya do tul-e na zo kuruk bo tul-ri a mba ri báy hǎrusuo riw bele. Ka dǎra ri mbolonǵ mbolonǵ ha ri tǐj dǎl saa hula nduǎdí nduǎdí báy nǵǎ mbǐsi mbǐsi. <sup>17</sup> Zíbrì báy Gerekri riw bele ká i naa Efez ká í laa bayke na, hǐe daa ri riw bele ha ri daa riǵ díka bo tul riǵ Ngerembay Zezu.

<sup>18</sup> Báyji lɛ, nzobri ká i daa law-ri bo tul Zezu na, i vi ngǐj bamba tasiri í naa nzaa-ri, í kǐj bay fe dáa kǎaya bari riw bele ba kele. <sup>19</sup> Lɛɛ, nzob hǎneri ngǐj bamba ká bil-ri ku ká i daa fe dáa mgbǐj na, i fǎa mbede mgbǐj bari í víke ha ri tay báy huu kpǎǎkpǎǎ ká nun ruǎ nzobri riw bele. Zadka i daa suy larike riw bele na, maa lari ped nam isǎd sǎd duǎ zad síǵ ndebe. <sup>20</sup> Be mini ze, báy faa hǎrusuo Ngerembay na, bay be yǎake zad báy hǎrusuo ba pola pola.

<sup>21</sup> Fal fekeri na ku báyji lɛ, Pol waa ká bil law-ε bay séke ba kudu zad ká Maseduwǎn báy Akayi, rǎǎ bay kál bay séke Zuruzalem báy. Ka baa mii: «Zadka mì se Zuruzalem na lɛ, do nun haǵa mì se ti mbǐw mí kǎ Rǎm.»

<sup>22</sup> Báyji lɛ, ka pie Timote báy Erasi, ká i ba nzob sǎkǎ ni na ha ri se kudu zad ká Maseduwǎn na. Roo lɛ, be na, ka kaw kudu zad ká Azi nam maa fe rǎbay.

### Bawda bay bo bil puo ká Efez

<sup>23</sup> Ká bil sewke ku na, bawda bay uru bay tul Faa Ngerembay. <sup>24</sup> Nzob mbǐw munu ba nzob túo fe suku

riǵ-ε ba Demeterus daa vu hulri riǐ bawda hul wǎru bari ká i dí ba Artemis. Demeterus báy nzob ped beri na, i zǐǵ fe ká dí bamba. <sup>25</sup> Báyji lɛ, nam mbǐw munu, ka mbú nzob ped beri báy nzob fe túo kǎ-eri riw bele do tul kǐ mbǐw hǎy, a baa ha ri mii: «Baari yǐ-iri, ì kǎ ndǎw, taambǎl ped na key ze, náa tǐjkeri suku. <sup>26</sup> Roo lɛ, baari na, fe ká ledban ni ká ba Pol daa na, ì kǎ ndǎw, í laa bayke báy suku-ri ndǎw. Ka baa mii, wǎru ká nzobri daa báy nduo-ri na ba Ngerewuru taa tusuke ya. Be mini ze, ka zǐǵ faa a gur hǎrusuo ruǎ nzobri ha ri hie fekeri na mbǎa. Ba zad ni ká Efez key huǎ-ε hǎy ya, roo lɛ, tǎǵ ndǐj hǎy bay haǵa ni yǎa kudu zad ká Azi riw bele. <sup>27</sup> Do munu lɛ, ba ped naari hǎy ze a bíe ya, roo lɛ, bawda riǵ díka hul wǎru Artemis na hǎy kara, nzobri kǎkǎ ba fe ya ndǎw, a riǵ díka be Artemis ká nzobri kod ni ká kudu zad ká Azi báy zadri riw bele ká tusiri key na hǎy kara, a yǐj ba fal ndǎw pi.»

<sup>28</sup> Zadka i laa bayke na munu báyji lɛ, law-ri fǎa ri puu-u, í tǐi sǎw dáa fe belej belej mii: «Artemis, wǎru Efezri na ngǎǎ mba wǎru hǎwri riw bele!» <sup>29</sup> Bay tul fe guǎ bari na, law nzobri ká bil ngerepuo riw bele nzaa ri ha ri se tama tama. I mǵba Gayus báy Arisitak ká i ba bǎw sed Pol ká í ba nzob ká kudu zad ká Maseduwǎn na, í takra í se fal kǐ bud bud riw bele í vǎa mbú tul kǐ ká zad mbú kǐ luye. <sup>30</sup> Pol na hii bay doko sakra ruǎ nzobri sùo-ε, roo lɛ, nzob mbika lawri haa ni. <sup>31</sup> Nzob hǎneri ká i ba nzob réke tul kudu zad ká Azi ká i ba nzob buǎ Pol kara, i pie nzob ba luǎ-ε bay kód ni hǎ ni ka mbi bal-ε nda zad mbú kǐ luye na ya. <sup>32</sup> Ká zad mbú kǐ ruǎ na, feri nduo kǐ do maǵ. Nzob hǎneri guu fe kǐre bod, nzob hǎwri guu fe kǐre bod ndǎw, a ruǎkeri laa lɛ, i kǎ sǎw fe ká i mbúke kǐ na ya. <sup>33</sup> Báyji lɛ, nzob hǎneri ká sakra ruǎ nzobri na baa sǎw bayke hǎ nzob mbǐw ká riǵ-ε ba Alezandere ká Zíbrì suru ni do pola na. Lɛɛ, ka ura nduo-ε a laǵ ká pol ruǎ nzobri bay haǵa ri tǎa bo, a baa bay ha ri laa. <sup>34</sup> Roo lɛ, zadka i kǎ ni ba Zíbrì na báyji lɛ, i daa fe báy nzaa-ri riw bele gǎm maa sǎw síe sídì í baa mii: «Artemis, wǎru Efezri na, ngǎǎ mba wǎru hǎwri riw bele!»

<sup>35</sup> Fale ku báyji lɛ, nzob dáa mbede ká bil ngerepuo na zǐǵ faa a hǎ ruǎ nzobri do dekeke a baa ha ri mii: «Baari nzobri ká Efez! Nzobri riw bele kǎ ngerepuo naari ká Efez na ba puo ká kǎǎ hul wǎru Artemis ká ba wǎru luye! I kǎ Efez ba puo ká puu wǎruke tǎǎ saa tumbam a do dí na ya lɛ woo! <sup>36</sup> Feke ku na, faa ká bay haǵa nzob máyke bayke na tiya. Munu zu lɛ, do nun haǵa ri kaw dekeke, í daa fe báy takra pod pod ya.

<sup>37</sup> Nzob niri ká i fǎa ri í víke ri key na, i fǎa feri ká bil hul wǎruri ya ndǎw, í tǐjiri wǎru naari ya ndǎw pi. <sup>38</sup> Zadka Demeterus báy nzob ped beri hii bay dáa bay bo tul nzob lɛ, nam fǎǵ bay, báy nzob fǎǵ bayri do dí ku ká i dáa bayke na. Be ze ba zad ká i séke dí í daa bay bo tul nzob. <sup>39</sup> Zadka i hii bay dáa bay kǐ bod lɛ, i léke bayke báy faake báy faa \*bol kusol puo ká zad mbú kǐ ruǎ na.

<sup>40</sup> Feri ká kal ká vuri key na, nzobri ká Rǎm i mgbaka í daa bay bo tul naari, bay jǐ lɛ, buru maa bay báa sǎw bay mbú kǐke na ta-taǵ ha ri yǎa bayke ya.»

<sup>41</sup> Fal bay nzoɔ dáa mbede na ku bá yji ɛ, ka hɔ ruo nzoɔri zɔl faa puo.

**Pol se a ko nzoɔ mbika lawri ká Maseduwɔn**

**20** Zadka law nzoɔ puɔri bá y kɛr bay bari nda siri na bá yji ɛ, Pol mby nzoɔ mbika lawri a huo lawri. Fale ku rɔɔ, a waɔa ri a zɔl ba kuɔu zaɔ ká Maseduwɔn na bá y. <sup>2</sup> Ka se bá y zaɔ zaɔ ká bil kuɔu zaɔ na key, a bo nzoɔ mbika lawri bá y bayri ngji bamba, rɔɔ a kal a se tusiri Gɛs <sup>3</sup> a dáa few say ká dí. Zadka'a do dí ya bay mbika tuo bay séke ba tusiri Siri na, ka laa bay Zibri ká i kuma ni bay dáa fe ziŋ ni. 'Be ze hɔ ni mbi nzi-ε bay yji bá y faa kuɔu zaɔ ká Maseduwɔn na. <sup>4</sup> Nzoɔri ká i se ziŋ ni na ze riŋ ri do key: Sopater, nzoɔ ká Bere vu Pirus ndɔw, Arisitak bá y Sekundus ká i ba nzoɔri ká Tesalonik ndɔw, Gayus ká Derbe ndɔw, Timote ndɔw, rɔɔ Tisik bá y Torofim ká i ba nzoɔri ká kuɔu zaɔ ká Azi na ndɔw pi. <sup>5</sup> Bari na i se pol í vɔa giyaŋ buru ká nzaa maambii ká Toras. <sup>6</sup> Buru na, buru kaw Filib, búru dáa \*nam suoriya maapa ká i dáa taŋ fe hew fe na ndɔw rɔɔ, búru hil búru kaw bil bawda tuo búru zɔl bá y. Fale ká dáa nam ndebe na bá yji ɛ, buru ziŋ kji ká Toras. Zaɔ ká ku ze, buru dáa nam tɔɔɔ say ká dí.

**Pol vaa led kuban ká lie ba huɔ ká Toras**

<sup>7</sup> Fal nam mgbaka tɔram na, buru mby kji ziŋ nzoɔ mbika lawri bay dáa law mbiw ziŋ kji. Lɛɛ, Pol baa bay ha ri. Munu ká'a zɔl ruo na, ka baa bay ngi-ngji ziŋ ri kpyuru nzaa zaɔ buo. <sup>8</sup> Bil hul ká y tul kji ká buru mby kji ká dí na, i dáa huu ndeleri zuo dí gbɔa. <sup>9</sup> Bá yji ɛ, led kuban mbiw munu riŋ-ε ba Utik kaw fonetere. Zadka Pol do báa bay bole dí dí koɔ rɔɔ bay na, ka duku nam a kal nam sɔw, a lie saa tul hul ká y tul kji ndeke dí sayke na gbɔy nda siri. I se bay vɔa úra ni, ɛ, i mgbani ba huɔ yek. <sup>10</sup> Bá yji ɛ, Pol dí a diŋ a mbi ni mgbolka do nduo-ε a baa hɔ nzoɔri mii: «Í hɔ law-ri ka nzáa ri ya, bay ji ɛ, ɔmi be tɔŋ do dí rɔɔ bay.» <sup>11</sup> Fale ku ɛ, ka hil a se siya ba kji, a haw maapa a sɔ ziŋ ri. Ka lo soro ziŋ ri kji kpyuru, hɔ nzaa fɔa nzaaru ndɔw rɔɔ, a uru a zɔl bá y. <sup>12</sup> Lɛɛ, i súu led kuban na bá y kumnun ba puo. Káw kumnun be na, dáa hɔ law nzoɔri riw bele nda siri ha ri kaw bá y bawda suoriya.

**Úru Pol saa Toras ba Mile**

<sup>13</sup> Fal fekeri na ku bá yji ɛ, buru uru búru vɔa kaw bil bawda tuo, búru se pola búru se Asos. 'Ba zaɔ ká Pol waa bay ziŋ buru ká dí, ze a hil a kaw bil bawda tuo na ziŋ buru. Ka mbi nzi-ε ká dí munu, bay ji ɛ, ka hii bay séke bá y faa keke. <sup>14</sup> Zadka buru ziŋ kji ká Asos na bá yji ɛ, ka hil a kaw bil bawda tuo ziŋ buru, a búru kji búru se ba puo ká Mitilen. <sup>15</sup> Úru saa zaɔ nu ku na, buru se bá y bil maambii kpyuru tji nzaaruoke búru tji dí ya bá y tukudu mbii Kiyo. Nzaaruoke kji na, buru tji tukudu mbii Samos, a nzaaruoke taa kji na bá yji ɛ, buru tji puo ká Mile ká do nzaa maambii. <sup>16</sup> Tusueke ɛ, Pol mbi nzi-ε pola hɔy bay tɔa ká Efez na ya, bay ji ɛ, ka hii bay mgbaka roy ká kuɔu zaɔ ká Azi ya, ze a nzaa faa a takra a

hii bay tji Zuruzalem pola ndɔw rɔɔ, \*nam suoriya pan-tekod na vi bá y.

**Pol waɔa ngere tul pedri ká i vi saa Efez**

<sup>17</sup> Zadka buru kaw Mile rɔɔ bay na, Pol pie nzaaped ha ri vɔa dí \*ngere tul pedri ká tul nzoɔ mbika lawri ká i mby tul kji ká Efez na bay haŋa ri vi. <sup>18</sup> Zadka i tji luo-ε na bá yji ɛ, ka baa ha ri mii: «Baari na, i ko simsed bi bá y dol bi ká mi dɔke sakra baari, bá y titire nam ká mi víke kuɔu zaɔ Azi key na ndɔw. <sup>19</sup> Mi diŋ tul-i mí dáa ped hɔ Ngerembay bá y mbii nun, a mí ko séke fe ngi-ngji bay tul Zibri ká i leke bay bay dáa fe ziŋ mi. <sup>20</sup> Í ko ndɔw, bayri ká'a bá kere baari na, mi myu ri mbiw ya. Mi ka-káake riw bele ha ri, a mí fere ri fe ká zaɔ ruo ndɔw, ká bil hul baari ndɔw pi. <sup>21</sup> Banguo na, mi dí Zibri bá y bari ká i ba Zib ya ndɔw na, bay haŋa ri suo kɛr bay bari ká tul fe dáa kɔaya bari, í fere súo-ri ba luo Ngerewuru, a í dáa law-ri bo tul Ngerembay naari Zezu.»

<sup>22</sup> «Timbede key na, mi séke ba Zuruzalem ro munu ká Tem Law Pie hɔ mi dáa, taŋ kóko fe ká'a tji tul-i ká dí. <sup>23</sup> Roo ɛ, mi ko ɛ, bá y puo puo na, Tem Law Pie baka mi mii, dáa mi bo hul sal, bá y kóko séke fe na, do giyaŋ mi. <sup>24</sup> Bi na, káw kumnun, mase huɔ hɔy kara dáa fe mbiw ya. Roo ɛ, fe ká mgbani law-i ngɔ-ngɔ bay dáa na, ba ɔɔ bie ped ká Ngerembay Zezu pɔŋ zuo nduo-i bay haŋa mi dáa. Pedke na ba ka-káa Bay Kere ká se tul law kere Ngerewuru.»

<sup>25</sup> «Zadka mi do sakra baari na, mi fere ri bay ká se tul réke mby Ngerewuru. Roo ɛ, timbede key na, mi ko ɛ, ká sakra baari na, nzoɔ ti kóko mi mbáa wɔm. <sup>26</sup> Be ze, mi baa ha ri vuri key ta-taŋ: zadka nzoɔ mbiw ká sakra baari key wuru faa ɛ, bayke ti tul-i ya, <sup>27</sup> bay ji ɛ, feri riw bele ká Ngerewuru leke bay dáa na, mi ka-káake ha ri mí myu ri mbiw ya. <sup>28</sup> Í nze bá y súo-ri, kakalke ɛ, bay tul nzoɔ mbika lawri riw bele ká Tem Law Pie pɔŋ ri zuo nduo-ri, bay haŋa ri nda faa pol-ri munu ká nzoɔri kɔrɔke fe hɔl bari. Í ko-kóm ba tul nzoɔ mbika lawri ká i mby tul kji ká i vi ba taa Ngerewuru bá y faa sím Vi-e ká uo ká tul puo say huɔ na. <sup>29</sup> Mi ko ɛ, zadka mi zɔl mí pɔŋ ri na, nzoɔ law mgbóɔri ká i do munu ba váy koyri na, i ví sakra baari í ndr fal-ri kpyuru bay dáa séke ziŋ ri. <sup>30</sup> Nzoɔ haneri ká sakra baari kji hɔy kara, i úru bay kúd bay gbaɔ gbaɔ bay úlake nzoɔ mbika lawri bay fɔa ri zuo fal-ri. <sup>31</sup> Munu zu ɛ, i káw bá y nzaa bal-ri kekeke. Í hɔ law-ri ka kɛr se tul dol bi ká sakra baari ká mi dáa mbiimbam say bá y bay ká mi fere ri mbiw mbiw riw bele suŋ bá y bisie banguo bá y mbii nun-i na.

<sup>32</sup> «Timbede key ɛ, mi ala ri zuo bil nduo Ngerewuru bay haŋa ni ka kóko ri bá y law kere be. Ka do bá y hɔrusuo ká bay haŋa ri ngɔŋ ba pola pola ndɔw, bay haŋa fe kereri ká'a kɔɔ bay haŋa nzoɔ taa beri riw bele na, i ziŋ ndɔw. <sup>33</sup> Kɔn lari baari, mase feziŋa baari, mase gari baari na, dáa mi mbiw ya. <sup>34</sup> Baari hɔy kara i ko ndɔw, nduo-i kji ze mi dáake ped bay tul fe ká puo mi ndɔw, bay tul nzoɔri ká i do ziŋ mi ndɔw pi. <sup>35</sup> Bi na, feri riw bele ká mi dáa na, mi kíeke ri bay haŋa ri dáa

mini key ndaw, í sóke nzobri ká hyrusuo-ri tiya, í kérke bay se tul bayri ká Ngerembay Zezu kị sùo-ε baa mii: “Mbika fe bay haṅa nzob na ba suoriya bamba, mba yaṅake.”»

<sup>36</sup> Zadka Pol baa bayri na munu ɔ riw bele báyii le, ka huku siri gburuk zih ri riw bele, a daa nzaa bay kere. <sup>37</sup> Báyii le, bari riw bele na i haw rew sadak, í mgbáke nduo-ε zuduđu í ul suk-e. <sup>38</sup> I daa síe ṅgiji bamba bay tul bay ká'a baa mii, i ti kókɔ nun beri mbáa wǔm na. Fale ku le, i su ni kpyru í séke nzaa bawda tuo ndaw ɔɔ, í pɔɔ ni hɔ ni zɔl báy.

### Pol yji a se Zuruzalem

**21** Zadka buru pɔɔ kị báy mbii nun, búru kaw bil bawda tuo na báyii le, buru se ndoy maa tukuđu mbii Kos. Nzaaruoke ku na buru uru búru se tukuđu mbii Rode. Úru saa zad nu ku na, buru se puo ká Patara. <sup>2</sup> Lee, buru zih bawda tuo ká dí ká se nun-ε ba Fenisi, búru hil búru kaw dí a búru zɔl. <sup>3</sup> Zadka buru do sikda maambii na, buru kɔ tukuđu mbii Sipir do ba nduo gel, a búru se nun buru mak ba tusiri ká Siri, búru tji puo ká Tir. Buru díra ká dí, bay ji le, ba zad ká i fɔa sobari saa bil bawda tuo ká dí. <sup>4</sup> Ká Tir na buru zih nzob mbika lawri ká dí, a búru kaw zih ri nam tɔɔ say. Lee, Tem Law Pie suru ri ha ri baa hɔ Pol bay haṅa ni ka se Zuruzalem ya. <sup>5</sup> Roo le, zadka buru daa nam ba tɔɔ say na báyii le, buru uru búru mbi faa, le, bari riw bele báy máy bariri báy vu bariri na, i su buru kpyru hɔ buru tji saa bil ṅgerepuo na. Zadka búru kịri búru tji nzaa maambii na báyii le, buru huku siri ká nzaa kporo, búru daa nzaa bay kere ká dí. <sup>6</sup> Fale ká buru wada kị mbijw mbijw riw bele na ndaw ɔɔ, búru pɔɔ kị búru hil búru kaw bil bawda tuo na. A bari na laa le, i yji faa puo bari.

<sup>7</sup> Buru uru ká Tir na, búru se báy bawda tuo ba pola kpyru tji Tolemay. Zadka buru tji dí na, buru hii soko hɔ yu bururi a búru kaw zih ri nam mbijw. <sup>8</sup> Nzaaruoke na, buru uru ká zad nu ku búru se kpyru, búru tji ṅgerepuo ká Sezare. Buru se luo Filió ká ba nzob káa Bay Kere, búru naa luó-ε. Ba be ká sakra nzobri ká tɔɔ say ká i nan ri ká Zuruzalem na. <sup>9</sup> Be na, ka do báy led máy tikdiri ba niṅ ká i yɔa bay saa nzaa Ngerewuru í baa hɔ nzobri. <sup>10</sup> Buru kaw dí kpyru nam buru maa fe báyii le, nzob yaṅa bay saa nzaa Ngerewuru mbijw, riṅ-ε ba Agabus uru saa kudu zad ká Zude a ví zih buru ká dí. <sup>11</sup> Lee, ka mbi sal bil huɔ Pol a síṅke bal-eri báy nduo-eri kị sùo-ε a baa mii: «Í kɔ, bay ká Tem Law Pie tina máake na ze do key: nzob sal bil huɔ key na Zibri ká Zuruzalem i síṅ ni faa mbijw munu ká m̀i síṅ bal-iri báy nduo-iri key, í ala ni bo nduo nzobri ká i tuu Ngerewuru ya.» <sup>12</sup> Zadka buru laa bayke munu na báyii le, búru kịri ká buru do zade na, buru kod Pol bay haṅa ni ka se Zuruzalem ya. <sup>13</sup> Roo le, Pol yjiṅra báy bay hɔ buru mii: «Bay ji ndaw ɔɔ, i re-rew í daa hɔ law-i kuṅ mbii gbad mini key le? Bay tul riṅ Ngerembay Zezu na, m̀i do dí ya bay haṅa ri síṅ m̀i síṅ hɔy ya, roo le, huđ hɔy kara m̀i do dí ya bay huka ká Zuruzalem.» <sup>14</sup> Munu ká buru zih faa ká bay mbaka tul-e ya na, buru pɔɔ

nzaa kód ni búru baa mii: «Ndad bay haṅa Ngerembay ka daa munu ká law-ε hii.»

<sup>15</sup> Fal namri ká kal na ku báyii le, buru leke fe bururi a búru uru búru zɔl ba Zuruzalem. <sup>16</sup> Nzob mbika law ḡneri ká Sezare su buru se puo Manason ká ba nzob ká Sipir, a ba nzob mbika law ká pied lew hɔy, a hɔ buru naa luó-ε.

<sup>17</sup> Zadka buru tji Zuruzalem na, yu bururi ká dí i mgbá buru báy suoriya. <sup>18</sup> Nzaaruoke na báyii le, Pol se zih buru se puo Zak, ká \*ṅgere tul pedri riw bele do mbú kị ká dí. <sup>19</sup> Pol daa soko ha ri, a kji fal feri riw bele ká Ngerewuru daa ká sakra nzobri ká i ba Zib ya báy nzi-ε lem lem báy faa ped be na ha ri laa. <sup>20</sup> Zadka i laa bayke na báyii le, i pisi Ngerewuru í baa mii: «Yu buru, m̀i kɔ nzobri ba mina mina ká sakra Zibri key ze i daa law-ri bo tul Zezu le! Roo le, bari riw bele na, i ba nzobri ká i nduo ká tul \*bol kusol \*Moyze. <sup>21</sup> Bari na, i laa bay ká se tul-a mii, m̀i fere Zibri riw bele ká i kaw sakra nzobri ká i ba Zib ya na, ha ri pɔɔ bol kusol Moyze, a mú baa ha ri bay haṅa ri kuṅ ṅgori vu bariri mbáa ndaw, bay haṅa ri daa fe saw puo naari mbáa ndaw pi.

<sup>22</sup> Náa dáari mina ro le, bay ji le, vika bo key na, i laa bayke ba tusue! <sup>23</sup> Munu zu le, mu daa fe ká buru báa ha m̀i. Ká sakra buru key na, nzobri ká i mbi nzaa-ri hɔ Ngerewuru na, i ba niṅ. <sup>24</sup> Bo na, mu se zih ri mú sáṅ sùo-ɔ zih ri, ɔɔ mú puo feri riw bele ká bay haṅa ri sɔyuke tul-ri. Be mini ndaw ɔɔ, nzobri riw bele na, i kókɔ m̀i ba nzob ká m̀i do tul fe saw bulu naari mú daa vu mbom bo tul bol kusol Moyze banguo. Be ɔɔ i kókɔ bay báa nzobri ká i baa se tul-a na ba kúđ bay hɔy báy. <sup>25</sup> A bay ká se tul nzobri ká i ba Zib ya ká í daa law-ri bo tul Zezu na, buru mbi nzaa buru pola, búru pie báy mbede ha ri bay haṅa ri mgbá sùo-ri ká tul náyri ká nzobri púoke fe hɔ wuru bari ndaw, ká tul sím ndaw, ká tul nayri ká i piri sol-ri ká símke ndiṅ ba bađi ndaw, ɔɔ bay tul daa nun pie ndaw na.»

<sup>26</sup> Báyii le, nzaaruoke na, Pol se zih nzobri ká niṅ ku na, í tii saw daa fe saw puo Zibri. Fale le, ka se bil \*hul kani Ngerewuru bay haṅa nzob fe poyri kɔ nam ká i ɔɔke daa fe saw puo na. Ba nam ká bari nzob fe poyri púoke fe bay tul-ri mbijw mbijw riw bele.

### I mgbá Pol ká bil hul kani Ngerewuru

<sup>27</sup> Zadka nam ká tɔɔ say na tòn deb bay haṅa ɔɔ bie nam sáṅ sùo-ri maa báyii le, Zibri ká i uru saa kudu zad ká Azi na, i kɔ Pol do bil \*hul kani Ngerewuru. Lee, bari na i suru tigbɔa ruɔ nzobri riw bele í mgbá ni <sup>28</sup> í dáake fe belej belej mii: «Nzobri ká \*Izarayeł, i ví sɔ buru! Í kɔ ledban ni key, ka se báy zadri riw bele a ka-káa bay a ɔlake nzobri riw bele se tul led Izarayełri ndaw, se tul \*bol kusol \*Moyze ndaw, se tul hul kani ni key ndaw pi. Ka daa kpyru hɔ nzobri ká i ba Zib ya hɔy kara, i vi bil hul kani Ngerewuru, í bieke zad ká do bod ba taa be na.»

<sup>29</sup> (I baa munu, bay ji le, ká pola na i kɔ Torofim ká ba nzob ká Efez na do zih Pol mbijw hɔy ká bil ṅgerepuo na ku. I ker í baa mii, Pol hɔ ni ri i a se bil hul kani Ngerewuru na.) <sup>30</sup> Báyii le, nzobri ká bil ṅgerepuo ku na

riw bele uru gbaw, a í duu báy zadri riw bele nzal nzal ba tul-e. I mby so tul Pol na í mgbá ni í kuc ni í tji ke ni saa hul kani Ngerewuru na ba zad kị ngeren, a í dar faa hulri ba vaa hcy gbukru gbukru do di. <sup>31</sup> Zadka i do nzáa faa bay ika ni na báyii le, bay tɔdɔ bo suku ngerenzob yum ká Róm ká do Zuruzalem mii: «Nzobri riw bele ká bil puo ká Zuruzalem na, i se tul kị hali hali.» <sup>32</sup> Zade ku hcy le, ka nan nzob yumri báy ngeren tul nzob yumri zuc tul-e a dũuke ba luu ruo nzobri na. Zadka ruo nzobri kɔ ngeren tul nzob yumri báy nzob yumri na báyii le, i pɔn nzaa bɔdɔ Pol na. <sup>33</sup> Báyii le, ngeren tul nzob yumri soro ba lakun-ε a mgbá ni, a mbi nzi-ε ha ri siɲ ni báy sal lari ba sídɪ. Fale le, ka vbi ri mii: «Ka ba ve le? Mase fe ji ze ka daa le?» <sup>34</sup> Nzob haa haa kara daa fe báy nzi-ε belen belen í láake kị ya, le, ngeren tul nzob yumri mbi nzaa ha ri mgbá Pol na í tji ke ni ká sakra ruo nzobri ba zad káw nzob yumri ká siya, bay ji le, ka ziɲ faa ká bay láa saw bayke ba tusue ya bay tul nzobri ká i se tul kị hali hali na. <sup>35</sup> Zadka i tji báy Pol na kpedere ká saw sólb ká bay hil ba siya na báyii le, nzob yumri mbi ni zúruru, bay ji le, ruo nzobri nzuu kị nzid nzid. <sup>36</sup> Ruo nzobri ká tɔn bol-ri na, i daa fe belen belen í baa mii: «I ni i kị hã burul!»

**Pol baa bay ká bay yaaɲake sũo-ε**

<sup>37</sup> Tɔn ndji mini key ká bay haɲa Pol se bil hul ká siya na báyii le, Pol vbi ngeren tul nzob yumri na mii: «Lεε, mù ti pɔn faa hã mì baa bay bi key ndji hã mù laa ya le?» Lεε, ngeren tul nzob yumri na yjiɲra báy bay hã ni mii: «Yee, mù kɔ nzaa gerek ndaw zey kéle?» <sup>38</sup> Munu le, mù ba nzob ká tusiri Ezibte ká uru ziɲ nzob réke tul puori ká timbede key ká'a hã nzob ika nzobri se bil law kɔr ba isɔd duo zad niɲ na ya (4.000).» <sup>39</sup> Pol yjiɲra báy bay ha ni mii: «Mì ba Zib ká i mboɲ mì ká Tars ká tusiri Silisi. Mì ba led bil puo ká bil ngerenpuo ká Tars na key kị. Mì kod mù, mu pɔn faa hã mì baa bay hã ruo nzobri key na i laa.» <sup>40</sup> Ngeren tul nzob yumri hã Pol do tul sólb ká siya zeler, a lan nduo-ε ba luu ruo nzobri ha ri taa sɛm riw bele. Zadka nzaa rɔdɪ kuɲ na báyii le, Pol mbi bay báy nzaa eboro mii:

**22** «Baari yu-iri báy bãari, i laa bay bi ká mì báa ha ri timbede key bay yaaɲake sũo-i na.» <sup>2</sup> Zadka ruo nzobri laa mii, ka baa bay báy nzaa eboro na báyii le, zad do kununu. Ro, Pol mbi bay a baa ha ri mii: <sup>3</sup> «Bi na, mì ba Zib ká i mbɔn mì ká Tars ká tusiri Silisi. Roo le, i hɔl mì ká Zuruzalem key, a mí kaw saw bal \*Gamaliyel hã ni fere mì \*bol kusol bulu naari na báy zade ngid bele. Mì pɔn sũo-i báy kɛr bay bi riw bele hã Ngerewuru munu ká baari riw bele ká vuri key ndaw. <sup>4</sup> Mì daa nun nzobri ká i mbi Faa Ngerembay Zezu tuo síe ha ri hu, mí mgbá wɔrari báy máyri, mí siɲ ri mí daa ri zuc hul sal. <sup>5</sup> Ngerenzob \*fe poy luye báy \*nzob kún sal bay luyeri riw bele kara, i naa hodo bay bi mii, mì baa sũo bay. Mì yaa mbede ká nduo-ri bay séke hã yu baari Zibri ká Damas, a mí se di bay mgbaka nzob mbika lawri bay siɲ ri báy sal lari, bay fãa ri bay víke ri Zuruzalem bay daa ri se-εε.

<sup>6</sup> «Munu ká mì se faa kɔb rɔbay, a mí do di ya deb báy Damas, báy síe ká do law tul na báyii le, zade ku hcy zad hie gberere saa nulue a kiri mì gbuk. <sup>7</sup> Mì lie rad bo siri, le, mì laa kusol nzob ká di mì mii: “Sol! Sol woo! Bay ji ndaw rɔɔ, mù daa nun-i tuo síe munu le?” <sup>8</sup> Lεε, mì yjiɲra báy bay hã ni mii: “Mbay, waa, mù ba ve le?” Báyii le, ka yjiɲra báy bay hã mì mii: “Mì ba Zezu ká Nazared ká mù daa nun-i tuo síe na zu.” <sup>9</sup> Nzobri ká i do ziɲ mì na, i kɔ zad ká hie, roo le, kusol nzob ká baa bay ziɲ mì na i laa ya. <sup>10</sup> Báyii le, mì vbi ni mii: “Mbay, waa, mì daa mina ro zey le?” Lεε, ka yjiɲra báy bay hã mì mii: “Uru siya mú se Damas, le, i kíe mù ferri riw bele ká mì leke bay haɲa mù vaa daa na báy.” <sup>11</sup> Munu ká mì kɔ zad ya bay tul zad ká hie gberen ká nun-i na, bãw sed biri mgbá nduo-i mgbá rɔɔ í kuc mì í séke Damas na báy.

<sup>12</sup> «Lεε, nzob mbij do Damas ku riɲ-ε ba Ananiyas, ka ba nzob híε Ngerewuru, a daa vu mbom bo tul bol kusol naari báy zade ngid bele, hã Zibri riw bele ká Damas baa bay be báy kere. <sup>13</sup> Ka ví ziɲ mì a baa hã mì mii: “Yu-i Sol, mu mgbúda nun-a mú kɔ-kóm.” Zade ku hcy mì ura nun-i mí mgbúda, le, mì kɔ zad a mí kɔ ni.

<sup>14</sup> Báyii le, ka baa hã mì mii: “Ngerewuru bulu naari na náa mù pied lew hcy do bod, bay haɲa mù kɔ law hiya be, bo mú kɔ Zezu, ká be huo-ε hcy ba nzob fe daa báy zade nzedem na, bay haɲa mù laa bay ká nzi-ε.

<sup>15</sup> Tusueke le, mù bá nzob nasi bay be bay ka-káa bay ferri ká mù kɔ báy nun-a, a mú laa báy suk-a na ká nun nzobri riw bele. <sup>16</sup> A timbede key na waa, hã ji rɔɔ mù giyan báy le? Mu úru siya mu dí riɲ Ngerembay ha ri daa tul-a nduo mbii hã Ngerembay ka waa feyaa bori riw bele ká bil law-a hã mù.”

<sup>17</sup> «Fale ká bole dí maa fe na báyii le, mì yji mí se Zuruzalem. Zadka mì se bil \*hul kani Ngerewuru, a mí do daa nzaa bay kere na, fe tina nun hã mì. <sup>18</sup> Mì kɔ Ngerembay, le, ka baa hã mì mii: “Mu úru ba vaa mú tji saa bil ngerenpuo ká Zuruzalem key, bay ji le, bay ká mù baa se tul-i na, nzobkeri ti yaaɲa ya.” <sup>19</sup> Lεε, mì yjiɲra báy bay hã ni mii: “Mbay, bari na i kɔ ta-taɲ, ba bi kị ze mì se bil \*hul mbú kị bariri, mí mgbá nzobri ká i daa law-ri bo tul-a, mí daa ri zuc hul sal, a mí nda ri ndaw.

<sup>20</sup> Zadka i mgbá Etjen ká ba nzob nasi bay bo, í i ni na kara mì do zade, mí hii bayke ziɲ ri, a mí kɔɔ gari bari nzob ika niri na.” <sup>21</sup> Báyii le, Ngerembay baa hã mì mii: “Uru siya mú se, bay ji le, ba bi kị ze, mì pie mù di di se luu nzobri ká i ba Zib ya.”»

**Pol báy ngeren tul nzob yumri**

<sup>22</sup> Ruo nzobri te suku-ri kpuru, í laa bay ká tji ká nzi-ε ká'a baa mii, Ngerewuru pie beri ba luu nzobri ká i ba Zib ya. Be nu ku ro, i tii saw báa bay báy nzaa-ri riw bele gbaw mii: «Nzob ká mini na, ndad bay haɲa ni ka ti tusiri key ya! Mgbá ni í i ni, ka maa bay káw kumnun ya!» <sup>23</sup> Ro, í yiw fe í nan gari bari í vbuku ba siya, rɔɔ í fãa siri í mii ba tul-ri ndaw. <sup>24</sup> Be ze hã ngeren tul nzob yumri na mbi nzi-ε bay haɲa ri mgbá Pol í séke ni bil hul káw nzob yumri ká do siya kávbaw ndaw rɔɔ, bay vbika ni bay báy ndoy bay kóko saw fe ká ruo nzobri

gúuke fe mini ká tul-e na. <sup>25</sup> Roo le, zadka i mgbá Pol í síñ ni bay ndáka ni na báyyi le, ka vbi ngeré tul nzob yúmri ká do pol-e na mii: «Nzob ká nzob réke tul puo ká Róm kó ni ba led bil puo na wáa, baari do báyyi faa bay ndáka ni tañ bay ká i daa bo tul-e hcy le?» <sup>26</sup> Zadka ngeré tul nzob yúmri laa bay ká Pol baa munu na báyyi le, ka duu a se luu ngeré tul-e a baka ni mii: «Mu daa mina báyyi sùo-ɔ key le? Ledban na, i kó ni ba led bil puo ká Róm!» <sup>27</sup> Lée, zađe ku hcy ngeré tul nzobke na uru a vi luu Pol, a vbi ni bay mii: «Mu baa hā mi laa! Wáa, mù ba led bil puo ká Róm kɪ le?» Pol yijira báyyi bay hā ni mii: «Ú-uu, be kɪ zu.» <sup>28</sup> Báyyi le, ngeré tul nzob yúmri na mbi bay a baa hā ni mii: «Bi na, mī fāa lari ngj-ngj mī puo ndaw rɔ, ha ri kó mī ba led bil puo ká Róm báyyi.» Lée, Pol yijira báyyi bay hā ni mii: «Bi le, báyyi mbonja bi hcy, i kó mī ba led bil puo ká Róm.» <sup>29</sup> Zađe ku hcy nzobri ká i hii bay vbika ni bay báyyi ndoy na, i naa sùo-ri ká lakun-ε. A ngeré tul nzob yúmri na, zadka'a kó Pol ba led bil puo ká Róm na báyyi le, hje daa ni ngj bamba, bay jɪ le, ka ha ri mgbá ni í síñ ni báyyi sal lari.

### Pol kaw pol nzob kúnj sal bay luyeri ká luu Zibri

<sup>30</sup> Ngeré tul nzob yúmri na hii bay kóko, bay jɪ kɪ rɔ Zibri dáake bay bo tul Pol le! Sāwke mini ze, nzaaruoke na báyyi le, ka ha ri hina sal lari ká i síñke ni, a mbi nzi-ε hā \*ngerenzob fe poyri báyyi \*nzob kúnj sal bay luyeri riw bele ha ri mby kɪ. Fale ku rɔ, a sùu Pol a víke ni a daa ni do pol-ri.

**23** Pol na kó-kóm ba luu nzob kúnj sal bay luyeri a baa ha ri mii: «Yú-iri, báyyi kér bay ká \*tañ kad kad ze, mī séke simsed ká sāw bal Ngerewuru kpuru tji vuri key.» <sup>2</sup> Lée, ngerenzob fe poy luye ká ba Ananiyas mbi nzi-ε hā nzobri ká i kaw lakun Pol na nda tinzi-ε wɔb do dí. <sup>3</sup> Báyyi le, Pol baa hā ni mii: «Bo ká mù do munu ba tɔy kere ká bo tupal hcy na, Ngerewuru a ndáka tinzaa a báyyi. Mù kaw bay kúnj sal bay bo tul-i munu báyyi faa \*bol kusol naari na, roo le, mù wađ tul bol kusolke na mú ha ri nda mī.» <sup>4</sup> Lée, nzobri ká i kaw dí ya báyyi lakun-ε deb na i baa hā ni mii: «Ngerenzob \*fe poy luye taa Ngerewuru zu waa, mù rad ni le woo!» <sup>5</sup> Báyyi le, Pol yijira báyyi bay ha ri mii: «Yú-iri, mī kó ni ba ngerenzob fe poy luye le, mī ti báa munu ya, bay jɪ le, mī kó ndaw, i daa do bil mbede Ngerewuru mii: “Mbay tul nzob bori na, mù ti báa bay káya se tul-e munu ya †.”»

<sup>6</sup> Pol na kó ndaw, nzobri ká i ba nzob kúnj sal bay luyeri na, nzob hāneri ba \*Sadusiri, a nzob hāwri ba \*Fariziri. Sāwke mini ze, ka baa bay beler ba siya ha ri mii: «Yú-iri, bi na mī ba Farizi, a mī ba vu bil Fariziri! Bay tul daa law nzokdo te tul tji nzobri saa luu hud na ze, i dáake bay bo tul-i ká vuri ká pol-ri key!» <sup>7</sup> Zadka'a baa bay key na munu báyyi le, Fariziri báyyi Sadusiri na, i māy kɪ bayke ká zađ mbú kɪ hā nzobri téke bil kɪ. <sup>8</sup> (I māy kɪ bay, bay jɪ le, Sadusiri kó í baa mii, nzob huder ti tji saa luu hud kpay ya mgbāñ. Led nzaapedri ká nulue báyyi temri kara tiya ndaw. Roo le, Fariziri na i daa law-ri bo tul fe niri na key riw bele). <sup>9</sup> Māy bayke ku na ngcñ bamba tasiri hā zađ do gijñ. Nzob fére nzobri

† Tji kele 22.28.

bol kusol hāneri ká i ba Fariziri na, i uru siya í baa bay báyyi ngcñke hā nzobri mii: «Ledban key na buru zñ káya be mbij ya! Kó ya le, tem, mase led nzaaped ká nulue ze baa bay hā ni.» <sup>10</sup> Māy bay bari na ngcñ bamba tasiri hā ngeré tul nzob yúmri na daa hje a baa mii, kó ya le, i mgbáka Pol na í gɔd ni mbedke mbedke. Sāwke ze, ka hā kudu nzob yúmri se í vāa mgbá Pol ká sakra bari na, a í se zñ ni bil hul káw nzob yúmri ká do siya na rɔbay.

<sup>11</sup> Sunke ku na báyyi le, Ngerembay tji tul Pol a baa hā ni mii: «Síñ law-a, bay jɪ le, nasi bay bi ká mù baa hā nzobri ká Zuruzalem key na, do nun hañja mù daa munu ká Róm ndaw.»

### I leke bay mgbáka Pol bay ika ni

<sup>12</sup> Zadka nzaaru sil hā síe tji na báyyi le, Zibri mby kɪ í sy mijiri zuo nduo kɪ í baa mii: «Náa súri fe ya ndaw, náa nzóri mbii ya ndaw, kpuru maa báyyi ika Pol ndaw rɔ.» <sup>13</sup> Nzobri ká i leke bay ika ni na i kal síñ niñ. <sup>14</sup> Ro, í vāa zñ \*ngerenzob fe poyri báyyi ngeré Zibri í baa ha ri mii: «Buru na, buru mbi nzaa buru búru sy mijiri zuo nduo kɪ bay sñja fe ya kpuru bo, búru i Pol na ndaw rɔ. <sup>15</sup> Munu zu le, baari báyyi \*nzob kúnj sal bay luyeri na, i pie nzaaped timbede key hā ngeré tul nzob yúmri hā ni ka tina Pol a víke ni pol-ri key munu ri fe ká i hii bay béke fe daa beri lem lem báyyi zađe. A buru le, pola rɔ bay hañja ni ka vi le, buru do dí ya bay ika ni.»

<sup>16</sup> Zadka vu tinam Pol laa bay ká i leke bay ika ni-ε na munu báyyi le, ka zɔl a vāa ri bil hul káw nzob yúmri na, a baa bayke hā ni. <sup>17</sup> Báyyi le, Pol dí ngerenzob yúmri mby munu a baa hā ni mii: «Mu sùu led kuban key na mú séke ni luu ngeré tul nzob yúmri, bay jɪ le, ka do báyyi bay hāne bay báa hā ni.» <sup>18</sup> Lée, ka sùu led kuban na bo pol-e a séke ni luu ngeré tul-e a baa hā ni mii: «Pol, nzob ká naa hul sal na dí mī, a kod mī bay hañja mī sùu led kuban key na, mī víke luu-ɔ hā ni baa bay hā ni mù laa.» <sup>19</sup> Báyyi le, ngeré tul nzob yúmri mgbá led kuban na báyyi nduo-ε, a tji ke ni ba nzaa zađ ndj, a vbi ni bay mii: «Bay jɪ rɔ, mù vi bay báa hā ni le?» <sup>20</sup> Lée, led kuban na yijira báyyi bay hā ni mii: «Zibri síñ tul bay bay kód mù bo, ruo báyyi le, mu tina Pol hā ni se zađ kúnj sal bay luye munu ká i hii bay béke fal bay be lem lem hā ni do báyyi zađe na. <sup>21</sup> Roo le, bo na, mu hii puu bay bari na ya, bay jɪ le, nzobri kal síñ niñ ká sakra bari ku i mby sùo-ri bay daa fe séke zñ ni. Bari na, i sy mijiri zuo nduo kɪ bay sñja fe ya ndaw, bay nzokó mbii ya ndaw kpuru bay ika Pol na ndaw rɔ! Timbede key na, i gijañ kekeke bay láa nzaa-a kɪ hcy.»

<sup>22</sup> Ngeré tul nzob yúmri na baka led kuban na ngcñ ngcñ bay hañja ni ka baa bay key na hā nzob mby ka laa ya. Fale ku le, ka pñ ni hā ni zɔl.

### I soro Pol se Sezare

<sup>23</sup> Fale ku le, ngeré tul nzob yúmri na dí ngerenzob yúmri sídi a baa ha ri mii: «Ì léke sùo-ri í mby nzob yúmri ba isɔd sídi, nzob piriri ba síñ tɔkɔ say ndaw, rɔ nzob nzawri ba isɔd sídi ndaw, a í do dí ya bay séke ba

Sezare sunj key bá y huu mgbanj ká'a taa korok. <sup>24</sup> Ì léke piriri hã Pol ka séke bá y kere ðékeke hã fe mbjw kara ka zaa sùo-ε ya, a se luó Felis ká ba nzob réke tul puo.» <sup>25</sup> Ka daa mbede bay píe hã Felis. Bay ká'a daa do bil mbede na ze do key:

<sup>26</sup> «Bi Kolod Liziyas, mì daa mbede key hã mù bo Felis, nzob réke tul puo ká mù ba nzob luye na, mí hiike soko ngj-ngji hã mù.

<sup>27</sup> Ledban ká mì pie ni hã mù na, Zibri mgbani í hii ika ni. Zadka mì laa mii, ka ba led bil puo ká Róm na bá yji lé, mì fãa nzob yúm biri mí séke mí yãake tul-e, a mí naa ni saa nduo-ri. <sup>28</sup> Munu ká mì hii bay kóko saw fe ká Zibri dáake bay bo tul-e na, mì mgbani mí séke ni luó nzob kún sal bay bari na. <sup>29</sup> Lée, bay ká i daa bo tul-e na do bay tul \*bol kusol bari kji hcy bo, ba bay ká maa dáake bay hud bo tul-e ya ndaw, bay hanja ni ka náake hul sal ya ndaw pi. <sup>30</sup> Zadka mì laa mii, Zibri sinj tul bay bay ika ni na, mì pie ni ba vaa munu hcy hã mù, a mí baa hã bari ká i daa bay bo tul-e na mii, i se luó-ɔ kji ndaw ɔɔ, í vãa baa bay bari na hã mù laa bá y. Soko ro zu.»

<sup>31</sup> Bá yji lé, nzob yúmri na i daa fe ká'a baa ha ri na. I sùu Pol ká sunjke ku hcy í séke ni kpyru í tjikeye puo ká Antipatis. <sup>32</sup> Nzaaruoke na, bari nzob yúmri ká i se bá y bal-ri na í yji faa puo, a í pɔɔ nzob piriri se zinj Pol nuri ba pola. <sup>33</sup> Zadka bari nzob piriri na i tji Sezare bá yji lé, i vãa zuda mbede na nduo ndúo nzob réke tul puo a í daa Pol nduo nduo-ε. <sup>34</sup> Zadka'a kji mbede na ɔ riw bele na bá yji lé, ka vbi Pol bay mii: «Mù ba nzob ká kuđu zad ká hãa lé?» Zadka'a laa mii, ka ba nzob ká tusiri Silisi na bá yji lé, <sup>35</sup> ka baa hã ni mii: «Zadka nzob dáa bay bo tul-ari na, i vi ɔɔ mì dáa bay bo na bá y.» Lée, ka mbi nzi-ε bay hanja ri kɔɔ Pol do bil boro mbay ká bil pile mbay \*Erod.

#### Zibri daa bay bo tul Pol

**24** Fale ká daa nam ndebe na bá yji lé, Ananias ká ba \*ngerenzob fe poy luye na se Sezare. Ngere Zib haneri bá y nzob mbjw ká riɔ-ε ba Tertulus ká kɔ \*bol kusol Rómri bá y zadε a ba nzob yãanã tul nzob na, i se zinj ni í vãa kie sùo-ri ká pol Felis nzob réke tul puo na bay dáa bay bo tul Pol. <sup>2</sup> Zadka'a di Pol vi na bá yji lé, Tertulus tii saw dáa bay bo tul-e a baa mii: «Bo Felis ká mù ba Mbay luye, taambɔl bo ze ðékeke ðóke tusiri buru key hã buru kaw bá y law pie kpala kpala. Taambɔl nun nzem bo kji ze, mù lékeke feri ká tusiri buru na hã ni do ba fie. <sup>3</sup> Bay tul feri riw bele ká buru zinj bá y namri riw ndaw, bá y zadri riw bele ndaw na, buru dáake law buru bo tul-a. <sup>4</sup> Roo lé, buru hii bay kún mù kaw bole di bamba ya. Bay buru ndji do ku, buru hii bay hanja mù laa zinj buru. Mbay nzob law kere, mu iki law-a bo mú laa hã y ká ndji key zinj buru.

<sup>5</sup> «Buru na, buru zinj ledban key na ba nzob doko law nzob, a wal nzobri kperke kperke ká sakra Zibri riw bele ká tusiri key. Be na, ka ba nzob ndáka faa pol hã Zibri ferε kér bay bari í se fal nzob ká Nazared na. <sup>6</sup> Ka nzaa faa kpyru, bay dáa biε bo tul \*hul kani Ngerewuru buru ká tanj kadanã na, lé, buru mgbani ká di. [Buru hii

bay kún bay bo tul-e munu ká bol kusol buru kie, 7 roo lé, Liziyas ngerε tul nzob yúmri na, tji tul buru hiyaw a ví naa ni bá y wãra hãr saa nduo buru, a yãa tul-e. <sup>8</sup> Fale ku lé, ka mbi nzi-ε hã buru nzob dáa bay bo tul-eri na, hã buru vi pol-a kji ndaw ɔɔ.] Bo kji mù vbi ni bay lé, mù kóko feri riw bele ká buru dáake bay bo tul-e na ba sùo bay.» <sup>9</sup> Zibri riw bele na, i mby nzaa-ri zuo tul bay na í baa mii, ba tusue, zadε kji zu.

#### Pol fɔɔ bay be ká pol Felis bay yãanã sùo-ε

<sup>10</sup> Bá yji lé, nzob réke tul puo na kaa nduo-ε hã Pol bay hanja ni baa bay be na, lé, Pol baa hã ni mii: «Mì kó mù ba nzob kún sal bay ká tusiri key mbiimbam ngji bamba ro. Sawke mini ze, mì daa law-i bo tul-a bá y law kere mí ðóke pol-a key bay báake saw bay bi ká bay yãanã tul-i na hã mù laa zinj mì.

<sup>11</sup> «Kal nam duo fale sidi ya ɔɔ bay ze mì se Zuruzalem bay rúo Ngerewuru ká di. Bo kji mù maa bay béke saw bayke mú kɔ. <sup>12</sup> Bi na, i zinj mì ba mbjw mini ká bil \*hul kani Ngerewuru, mase bil \*hul mbjw kji Zibri, mase ká bil ngerεpuo, ká mì do má y bay zinj nzob, mase mì mby nzobri ha ri uru bá y bay ya ndaw pi. <sup>13</sup> Bari key na, i maa bay zinj fe ká i dáake bay bo tul-i timbede key na ya. <sup>14</sup> Roo lé, mì kɔ fe dáa biri key na ká pol-a: Bi na, mì daa ped hã Ngerewuru bulu buru mí séke Faa Ngerembay ká bari na i baa mii, ba faa biε kér bay nzobri. Mì daa law-i bo tul bayri riw bele ká i daa do bil \*mbede bol kusol ndaw, bá y taa \*nzob yãanã bayri saa nzaa Ngerewuru ndaw pi. <sup>15</sup> Mì daa law-i nzokdo te tul Ngerewuru munu ká bari na ku, a mí kɔ mii, be na a hanja nzob fe dáa bá y zadεri bá y nzob fe dáa kãayari na riw bele tji saa luó hud. <sup>16</sup> Sawke mini ze, mì daa hyrusuo-i tunj kji, bay káw bá y kér bay ká tanj kad ká pol Ngerewuru ndaw, pol nzobri ndaw pi.

<sup>17</sup> «Fale ká daa mbiimbam ngji maa fe ká mì ti Zuruzalem ya na, mì yji saa di mí se bay hanja fe ká nzob mbika lawri mby na hã nzobri ká i ba saw biri ndaw, bay púo feri hã Ngerewuru ndaw pi. <sup>18</sup> Sawke mini ze, mì ðóke bil hul kani Ngerewuru mí do dáa pedkeri, ze i ví zinj mì ká di. Roo lé, mì sanj sùo-i mí puo fe, a mí daa fe saw puo Zibri na pola ndaw ɔɔ mí rii di bá y. Ruo nzobri do zinj mì ya ndaw, fe ndúo kji kara ti di ya ndaw pi. <sup>19</sup> Roo lé, Zib haneri ká kuđu zad ká Azi na i do zadε. Zadka i do bá y fe hanε ká bay dáa zinj mì lé, ba bari kji ze, do nun hanja ri do pol-a bay dáa bay bo tul-i.

<sup>20</sup> Mase, bá y nam ká mì káwke pol nzob kún sal bay luye Zibri na, bari ká i do zad ni key na, ndad bay hanja ri baa bay fe kãaya ká mì daa na hã mu laa. <sup>21</sup> Fe mbjw hcy ká mì daa ká namke ku na, ba bay ká mì baa bá y bawda kusol-i gbarara gbarara ká sakra bari mii: "Bay tul dáa law nzokdo te tul tji nzobri saa luó hud na ze, i dáake bay bo tul-i ká pol-ri ká vuri key!"»

<sup>22</sup> Bá yji lé, Felis, nzob réke tul puo ká kɔ Faa Ngerembay maa fe na, ka fɔɔ bay Pol na ya, a ha nzobri ɔɔl a baa ha ri mii: «Zadka Liziyas, ngerε tul nzob yúmri na i ndaw ɔɔ, mì mbika nzaa-i bay tul bay baari na bá y.»

<sup>23</sup> Fale ku bá yji lé, ka mbi nzi-ε hã ngerenzob yúm bay hanja ni ka kóɔ Pol hã ni ka naa bil hul sal ká nziya ya,

a haa faa hã nzob buɔ-eri ká i hii bay víke báy feri hã ni na ya ndaw pi.

**Pol baa bay bay yãɗake sùo-ε ká pol Felis**

<sup>24</sup> Nam kal maa fe ndaw ɾɔɔ, Felis vi báy mãy be Dur-sil ká ba Zib. Ka pie nzaaped ha ri vãa di Pol, a laa bay beri ká se tul dáa law bo tul Zezu \*Krisi. <sup>25</sup> Roo le, zadka Pol tii saw baa bayri ká se tul simsed ká do báy zadé ndaw, mgbaka sùo ká tul fe dáa ndaya ndaw báy nam kúnj sal bay Ngerewuru ká'a ví ndaw na, Felis daa hɛ a baa hã ni mii: «Mu se mgbum ro. Ze, zadka mi zinj faa le, mi píe ha ri vãa dí mù ba kɪ báy.»

<sup>26</sup> Rɔɔbay, ka daa law-ε nzokdo te tul Pol a ker mii, ko ya le, a haɗa beri lari. Sawke mini ze, ka pie nzaaped hã Pol vi luo-ε banɗuɔ bay sorori zinj ni.

<sup>27</sup> Fale ká mbiimbam kal sidi mini na báyji le, i tina Felis í hã Pɔrsiyus Fetus suo bol-e ba nzob réke tul puo. Felis ká hii bay dáa fe ká rii law Zibri na, ka pɔɗ Pol naa hul sal na ɾɔɔbay.

**Pol hii bay séke luo Mbay Sezar hã ni daa bay be**

**25** Zadka Fetus tji zad ká'a réke mbay ká di, a daa nam say ká fale na ku báyji le, ka uru ká Sezare a se ba Zuruzalem. <sup>2</sup> Zadka'a tji di na báyji le, \*ngerenzob fe poyri báy ngerɛ Zibri mbi riɗ Pol í séke nzaa Fetus <sup>3</sup> í kod ni bay haɗa ni ka daa fe ká law-ri hii bo, a yjiɗra Pol vi Zuruzalem ba kɪ, bay ji le, bari na i leke bay zinj kɪ pola bay haɗa nzobri myu faa í i ni. <sup>4</sup> Roo le, Fetus yjiɗra báy bay ha ri mii: «Pol na i kɔɾɔ ni do Sezare ká lew. A bi kara mi yji bay séke di ká timbede key. <sup>5</sup> Ndad bay haɗa ngereri ká sakra baari key i se zinj mi mbɔw hɔy. Ze zadka ledban na daa fe ká kɔyaya le, i dáa bay bo tul-e.»

<sup>6</sup> Fetus na daa nam tɔɾɔ sidi, mase duɾi munu ká sakra bari ɾɔɔ a yji a se Sezare na báy. Nzaaruoke báyji le, ka tji a vãa kaw zad fɔɗ bay a mbi nzi-ε bay haɗa ri vãa mgbay Pol í víke ni hã ni ka káw pol-e. <sup>7</sup> Zadka i mgbay Pol í víke ni na báyji le, Zibri ká i uru saa Zuruzalem na, i uru vbububu í ví kiri ni í tii saw dáa bawda bayri ngji bamba boɔ boɔ zuɔ nzi-ε, roo le, i maa bay kɔkɔ fe ká i dáake bay bo tul-e na ya. <sup>8</sup> Báyji le, Pol mbi bay ká bay yãɗake tul-e na a baa mii: «Mi daa fe mbɔw ká bay haɗa bay ka mgbáke tul-i ya. Mi daa fe mí wãdke \*bol kusol Zibri ya ndaw, mi daa fe mí bɛke \*hul kani Ngerewuru ya ndaw, a mí tunj Mbay Sezar ngerenɗ ya ndaw pi.»

<sup>9</sup> Báyji le, Fetus ká hii bay dáa fe ká rii law Zibri na ka vbi Pol bay mii: «Wãa, mù do báy law hiiya ká bay séke Zuruzalem bay haɗa mi vãa daa bay bori ká zad fɔɗ bay na ku ti mbɔw hã mù le?» <sup>10</sup> Lɛɛ, Pol yjiɗra báy bay hã ni mii: «Mi do zad fɔɗ bay Mbay Sezar key. Zad ni key ze, ba zad ká do nun haɗa ri daa bay bi na ká di. Mi daa kɔyaya ndji mini kara zinj Zibri ya, bo sùo-ɔ kara mù ko ta-taɗ ndaw. <sup>11</sup> Zadka mi daa fe kɔyaya ká maa bay haɗa mi zinj hud le, mi ti mãy bay hud bi na ya. Roo le, zadka bay feri ká i daa bo tul-i na ba kúɔ bay hɔy le, nzob mbɔw mini kara do báy faa ká bay mgbaka mi

bay dáa mi bo nduo-ri na ya. Munu le, mi séke báy bay bi key na ba zad áake hã Mbay Sezar ká Rɔm ze ka daa.»

<sup>12</sup> Báyji le, Fetus mby kɪ zinj nzob haɗa nzaa boko beri ká zad fɔɗ bay na. Fale ká i baa bay zinj kɪ na báyji le, ka yjiɗra báy bay hã Pol mii: «Zadka mù hii báy haɗa Mbay Sezar ze ka daa bay bo le, mu séke pol-e ká lew.»

**Pol kaw pol Mbay Agiripa**

<sup>13</sup> Fale ká nam kal maa fe na báyji le, Mbay \*Agiripa báy Berenis i se Sezare bay hii soko hã Fetus. <sup>14</sup> Munu ká i daa namri ká di ngji maa fe na báyji le, Fetus tina fe dáa Pol na hã Mbay Agiripa a baa hã ni mii: «Mi do báy nzob mbɔw munu ká zad ni key ká Felis pɔɗ ni naa hul sal. <sup>15</sup> Zadka mi se Zuruzalem na báyji le, \*ngerenzob fe poyri báy ngerɛ Zibri mbi riɗ-ε í séke nzaa-i, í vbi mi bay haɗa mi daa bay hud bo tul-e. <sup>16</sup> Lɛɛ, mi yjiɗra báy bay ha ri mii: “Saw buru Rɔmri na buru daa fe munu ya. Nzob ká i mbi riɗ-ε í séke nzaa nzob dáa bayri le, buru hã ni do zad fɔɗ bay ká nun nzobri ká i daa bay bo tul-e na bay haɗa ni ka tina saw feri ká i dáake bay bo tul-e na, hã nzob dáa bayri na i laa. Bo munu ya le, buru ti pɔɗ ni bo bil nduo nzobri gɔɾ hɔy ya.” <sup>17</sup> Bari na i vi zinj mi ká zad ni key, le, mi mgbay roy ya. Nzaaruoke ku hɔy le, mi se zad fɔɗ bay na, a mí mbi nzaa-i bay haɗa ri mgbay ledban na í víke ni. <sup>18</sup> A le, nzobri ká i daa bay bo tul-e na i vi. Lɛɛ, mi ker mí baa mii, i dáa bawda bay bo tul-e. <sup>19</sup> Roo le, i mãy bay zinj ni se tul fe saw puo bari ká ba faa kóɔ Ngerewuru bari, a í mãy bay zinj ni se tul nzob mbɔw munu ká riɗ-ε ba Zezu ká hu ká Pol baa mii, ka kaw báy kumnun timbede key na. <sup>20</sup> Bi na, mi ko faa békle kɪri bayri ká mini key na ya. Sawke mini ze, mi vbi Pol mii, zadka'a do báy law hiiya le, ka se Zuruzalem bo hã mi daa bay be na ká di. <sup>21</sup> Roo le, Pol hii bay séke báy bay be na ká zad áake, a hii bay haɗa mi kɔɾɔ ni do hul sal hã Mbay Sezar ká Rɔm ze ka daa bay be. Báyji le, mi mbi nzaa-i bay haɗa ri kɔɾɔ ni kpuru maa nam ká mi píeke ni bay haɗa ni ka se luo Mbay Sezar na.»

<sup>22</sup> Báyji le, Agiripa yjiɗra báy bay hã Fetus mii: «Bi hɔy kara, mi hii bay láa bay ledban na ku ndaw.» Lɛɛ, Fetus yjiɗra báy bay hã ni mii: «Ruo le, mù láa bay be na báy.»

<sup>23</sup> Nzaaruoke na báyji le, Agiripa báy Berenis i tji báy nzobri tururu ká nun nzobri, í rii bil bawda \*hul mbú kɪ, báy ngerenzob yumri ndaw, báy ngereri ká bil ngerɛpuo ndaw pi. Lɛɛ, Fetus mbi nzi-ε ha ri tina Pol í mgbay ni í vieke ni pol-ri. <sup>24</sup> Báyji le, Fetus mbi bay a baa mii: «Bo Mbay Agiripa, báy baari riw bele ká i kaw zad ni key zinj buru na, i ko ledban ni key. Ruɔ Zibri riw bele ká Zuruzalem báy zad ni key na, i ví ɛ bay be ká luo-i mii, do nun haɗa ni ka káw báy kumnun mbãa. <sup>25</sup> Bi na, mi zinj fe mbɔw mini ká bay dáake bay hud bo tul-e ya. Munu ká be kɪ sùo-ε hii bay haɗa Mbay Sezar ká Rɔm ze ka daa bay be na, mi mbi nzaa-i bay píeke ni se luo-ε. <sup>26</sup> Roo le, mi ko bay mbɔw ká bay dáake mbede se tul-e bay píeke ni hã Mbay Sezar ká Rɔm ya. Sawke mi ni ze, mi di ni hã ni do pol-ri key, kakalke le, ká pol bo

Mbay Agiripa, bay haɗa ɔo, fal békle bay be na le, mi kóko faa dáa mbedeke na báy. <sup>27</sup> Tusueke le, bay haɗa mi pie báy nzoɔ ka naa hul sal taɗ dáa mbede ka kie saw fe dáa beri haɗ Mbay Sezar ka Rom na, mi ko ba fe dáa mbúo hɔy.»

**Pol fɔɗ bay ka bay yaaɗake sùo-ε ka pol Mbay Agiripa**

**26** Báyyi le, Mbay \*Agiripa baa haɗ Pol mii: «Mi pɔɗ faa haɗ mù bay haɗa mù baa bay bori na haɗ buru laa.» Leε, Pol ura nduo-ε a tii saw baa bay bay yaaɗake sùo-ε a baa mii: <sup>2</sup> «Mbay Agiripa, sùo-i ríi mi bamba vuri key bay haɗa mi do pol-a mí baa bay feri riw bele ka Zibri dáake bay ɔo tul-i na haɗ mù laa. Sùo-i ríi mi bamba bay haɗa mi baa bay yaaɗa sùo-i ka pol-a, <sup>3</sup> bay ji le, mù ko fe saw puo Zibri na báy zadε riw bele, a mú ko máy bay bari na kara ndaw. Be ze, mi kod mù bay haɗa mù iki law-a mú láake bay bi key.»

<sup>4</sup> «Bi na, báy kuban bi hɔy na, Zibri riw bele ko simsed biri. I ko dol bi ka ba d̄ε ka sakra nzoɔ biri ka puo bi ndaw, ka Zuruzalem ndaw pi. <sup>5</sup> I ko mi ba d̄ε ka lew hɔy ka mi zuo ziɗ \*Fariziri, ka búru k̄iri búru ȳiɗ ka tul fe saw bulu naari ka bay mgbaka mba nzoɔ hawri. Bari na, i ko ndaw, zadka i hii le, i máa baa bayke na haɗ mù. <sup>6</sup> Timbedε key na, i haɗ mi vi zad fɔɗ bay ni key, bay ji le, mi dáa law-i nzokdo te tul bay ka Ngerewuru waa ziɗ bulu naari. <sup>7</sup> Bayke ku na, saw k̄ani naari ka duo fale sidi bele na, i dáa law-ri ɔo di í giyaɗ bay kóko feke í dáake ped haɗ Ngerewuru suɗ báy bisie baɗguɔ. Agiripa Mbay luye, bay law-i ka mi dáa nzokdo te tul bay ka Ngerewuru waa na ze, Zibri dáake bay ɔo tul-i. <sup>8</sup> Kúy! Bay haɗa Ngerewuru tina nzoɔ huderi saa luɔ hud na waa, dáa mina ndaw ɔɔ, baari Zibri na i ko ba fe ka bay dáa law ɔo di ya le woo!»

<sup>9</sup> «Bi na hɔy kara, pola lew na mi nzaa faari ɔoɔ ɔoɔ mí dáa hyrusuo-i tuɗ k̄i bay haɗa riɗ Zezu ka Nazareɔ na ka gby. <sup>10</sup> Be ze ba fe dáa bi ka Zuruzalem. Zadka \*ngerenzob fe poyri haɗ mi faa na, mi mgbay nzoɔ mbi-ka lawri nḡji bamba zuo hul sal. A zadka i kuɗ bay hud ɔo tul-ri kara, mi hii bayke ziɗ ri ndaw. <sup>11</sup> Mi haari báy bil hul mbú k̄iri riw bele mí dáa ri ko seke fe, a mí nzaa faa bay haɗa ri máy bay ka tul mbika law bari. Law f̄aa bi na nda siri ka tul-ri ya báy, haɗ mi dáa nun-ri tuo síe kpyru mí t̄jike bil ngerɛpuori ka zad k̄i.»

**Pol baa bay ka se tul súo k̄er bay be ka pol Mbay Agiripa**

<sup>12</sup> «Be mini ze, mi yaa mbede ka nduo \*ngerenzob fe poyri, mí séke Damas báy bol kusol-ri ka i haɗ mi. <sup>13</sup> \*Agiripa Mbay luye, zadka mi se faa ɔɔbay, ka síe do law tul na báyyi le, mi ko zad taɗa uru saa nulue a hie mba síe a kiri mi báy baw seɔ biri gbuk riw bele. <sup>14</sup> Báyyi le, buru riw bele na, buru lie raɔ zuo siri, le, mi laa kusol nzoɔ ka di mi báy nzaa eboro mii: “Sol! Sol woo! Sawke mina ɔɔ, mù dáa nun-i tuo síe munu le? Do ngɔɗ bamba bay haɗa mù ruu ziɗ mi munu ka nday ruu baa gaɗ be.” <sup>15</sup> Leε, mi ȳiɗra báy bay haɗ ni mii: “Mbay, waa, mù ba ve le?” Báyyi le, Ngerembay na ȳiɗra

báy bay haɗ mi mii: “Mi ba Zezu ka mù dáa nun-i tuo síe na. <sup>16</sup> Mu úru siya mú do sikda, bay ji le, mi t̄ji tul-a mi-ni bay náa mù haɗ mù vi ba nzoɔ ped bi. Mù bá nzoɔ nasi bay bi, mú baa bay feri ka mù ko ka timbedε key, ɔɔ báy fe k̄iri ka mi kie mù haɗ mù ko ndaw na. <sup>17</sup> Mi kóko mù ka sakra Zibri báy saw nzoɔ hawri ka mi pie mù se luo-ri na. <sup>18</sup> Mi pie mù bay haɗa mù se luo-ri mú vaa mgbúda nun-ri, mú tina ri saa bil suɗ ha ri vi zad taɗa, a mú tina ri saa nduo \*Satan ka re mbay ka tul-ri ha ri vi luo Ngerewuru, bay haɗa ɔo, bari na kara báy faa law-ri ka i dáa ɔo tul-i na, mi ndáke buma ka tul feyaa bari ha ri vi ba nzoɔ taa biri a í do sakra nzoɔ hawri ka Ngerewuru nan ri a dáa ri zuo ɔoɔ na.”»

**Pol baa bay ped dáa beri ka pol Mbay Agiripa**

<sup>19</sup> «Be ze, Mbay \*Agiripa, fe ka uru saa nulue ka'a t̄ji tul-i na, mi tuɗ ngerɛɗ ya. <sup>20</sup> Roo le, titire na mi ka-kaa Bay Kere ka Damas báy Zuruzalem, ɔɔ báy puori riw bele ka kuɔu zad ka Zude ndaw, a mí se luo saw nzoɔri ka i tuu Ngerewuru ya na ndaw pi. Mi ka-káake ha ri bay haɗa ri suo k̄er bay bari ka tul fe dáa yaa bari, í fére sùo-ri ba luo Ngerewuru, a í dáa haɗ fe dáa bari na ka kie nzoɔri mii, i suo k̄er bay bari ka tul fe dáa yaa bari na. <sup>21</sup> Sawke mini ze, Zibri mgbáke mi ka bil \*hul k̄ani Ngerewuru, a í nzaa faa bay ika mi. <sup>22</sup> Roo le, Ngerewuru ɔɔ mi a kɔɔ mi haɗ mi kaw kpyru t̄ji vuri, a mí baa nasi bay be haɗ nzoɔri riw bele, nzoɔ luyeri ndaw, nzoɔ hɔykeri ndaw pi. Bay ka mi baa na, do munu báy taa haɗ ka \*Moyze báy \*nzoɔ yaaɗa bayri saa nzaa Ngerewuru baa na. I baa bay feri ka'a ví fal-ri na <sup>23</sup> mii, do nun haɗa nzoɔ ka Ngerewuru waa bay pie ni ví yaa nzoɔri na a kóko seke fe. Be k̄i ze a bá titire nzoɔ ka'a t̄ji saa luɔ hud, a ka-kaa bay zad taɗa ka haɗ pam haɗ naari Zibri báy saw nzoɔri ka i ba Zib ya.»

**I ziɗ k̄ayya Pol mbjw ya**

<sup>24</sup> Munu ka Pol baa bay munu bay yaaɗake sùo-ε na báyyi le, Fetus kuɗ nzaa bay be a baa bay beleɗ mii: «Pol, ba bala ro ze dáa mù key ya! Fe kóko ɔo ka mù ko bamba na mbi mù ba bala ro!»

<sup>25</sup> Báyyi le, Pol ȳiɗra báy bay haɗ ni mii: «Fetus, ɔo ka mù ba mbay luye na, mu ko, ba bala ze dáa mi ya. Bayri ka mi baa na ba tusue bay, a ba bay ka do báy faake. <sup>26</sup> Mbay \*Agiripa na ko saw fekeri key na ta-taɗ. Be ze haɗ mi maa baa baykeri key na báy nun waa nzoɔ ka pol-e. Mi ko ku na, ka ko fe niri key na riw bele, bay ji le, ba feri ka kal ka zad hie ɔo, ka zad muni ya. <sup>27</sup> Mbay Agiripa, bay ka \*nzoɔ yaaɗa bayri saa nzaa Ngerewuru baa na, mù dáa law-a ɔo di k̄i le? Mi ko ku na, mù dáa law-a ɔo di na k̄i.»

<sup>28</sup> Báyyi le, Mbay Agiripa na ȳiɗra báy bay haɗ Pol mii: «Vu bay ɔo ka ndji key hɔy, mù hii bay haɗa mi fere sùo-i mí vi ba nzoɔ \*Krisi le?»

<sup>29</sup> Leε, Pol ȳiɗra báy bay haɗ ni mii: «Bole di ya hɔy, mase bole a di ndji hɔy kara, mi kod Ngerewuru bay haɗa ni fére mù, ɔo báy nzoɔri riw bele ka i laa bay bi



vuri key na ha rì do munu ká bi key, roo lɛ, sal lari ká i síŋke mì na, ka síŋ rì ya.»

<sup>30</sup> Báyyi lɛ, Mbay Agiripa na uru siya, ɔɔ nzob réke tul puo ndāw, Berenis ndāw, báyyi nzobri ká i kaw zɪŋ ri na, i uru siya gbaw. <sup>31</sup> Zadka i naa sùo-ri na, i baa bay ká sakra kɪ mii: «Ledban ni key na daa fe mbɪw ká maa huɔ ya ndāw, maa naaŋa hul sal ya ndāw pi.» <sup>32</sup> Lɛɛ, Mbay Agiripa baa hɔ Fetus mii: «Ledban ni key na, ba fe ká'a mbi nzi-ɛ bay haŋa Mbay Sezar ká Rɔm ze ka daa bay be ya lɛ, a ndáɔ bay tína ni ká bil hul sal na.»

**Pol ká naa hul sal na i soro ni ba Rɔm**

**27** Zadka Fetus mbi nzi-ɛ bay haŋa buru kaw bil bawda tuo búru se tusiri Itali na báyyi lɛ, i ɔɔ Pol báyyi nzob hɔneri ká i naa hul sal na zuo bil nduo ngerenzob yɔm ká riŋ-ɛ ba Zuliyus. Be na, ka re tul nzob yɔmri ba isɔɔ ká tul kuɔu nzob yɔmri ká i dí ri ba nzob yɔmri ká puoruo Mbay Sezar. <sup>2</sup> Báyyi lɛ, buru hil búru kaw bil bawda tuo ká uru saa Adaramiti a se ba puori ká do nzaa kporombii ká kuɔu zad ká Azi búru zɔl. Arisitak, ká ba nzob ká Tesalonik ká kuɔu zad ká Maseduwɔn na se zɪŋ buru mbɪw hɔy. <sup>3</sup> Nzaaruoke na, buru tɔa ká Sidɔn. Lɛɛ, Zuliyus daa law kere zɪŋ Pol a ɔɔ faa hɔ ni bay haŋa ni ka se bil puo ká luo nzob buo-eri ha ri so ni ká tul feri ká'a se síeke. <sup>4</sup> Úru saa zad nu ku báyyi lɛ, buru hil búru kaw bil bawda tuo búru kal báyyi lakun tukudu mbii ká Sipir búru laba báyyi nzaakoŋ ká zuu kuu dí ngɔji ya, bay jɪ lɛ, zuu kuu ngɔji bam-ba ká bil mbii a suɔ nun búru. <sup>5</sup> Falɛ ku lɛ, buru tuo maambii ká do dí ya báyyi kuɔu zad ká Silisi báyyi Pamfili, búru tɔji Mira ká do kuɔu zad ká Lisi.

<sup>6</sup> Zad nu ku báyyi lɛ, ngerenzob yɔm na zɪŋ bawda tuo kɪ ká uru saa Alezandere, a do dí ya bay séke ba tusiri Itali, ze a hɔ buru hil zɪŋ ni mbɪw hɔy búru zɔl. <sup>7</sup> Buru daa nam ngɔji maa fe, búru se báyyi bil mbii na ɔka ɔka búru tɔa ká dí ɔɔɔ ɔɔɔ kɔyru ndāw ɔɔ, búru tɔji búru kɔ tul puo ká Sinide ká do pol buru dil. Munu ká zuu kuu a suɔ nun búru ká buru nzaa faa kɔyru, búru zɪŋ faa séke ba pola ya na báyyi lɛ, buru yɔi búru rɔa búru se nun buru ba tukudu mbii Kerɛɔ búru tɔji tɔiw zad ká dí ká riŋ-ɛ ba Salmone. Falɛ lɛ, buru kal búru rɔa báyyi bawda tuo na, búru se báyyi nzaakoŋ ká fi mbɪɛ. <sup>8</sup> Buru kaa tɔɔɔm ká nzaakoŋ na ku kɔyru ndāw ɔɔ, búru tɔjke zad mbɪw munu ká riŋ-ɛ ba Zad ɔol Tuori búru tɔa ká dí. Zafɛ ku na do dí ya báyyi ngerɛpuo ká Laze.

<sup>9</sup> Munu ká namri kal ngɔji bamba na, se-sed ba pola báyyi bawda tuo na ba huɔ, bay jɪ lɛ, few varu kere na kal báyyi nam ká Zibri sɔŋke sùo-ri í sɔy fe ya na. Sɔwke mini ze, Pol baka nzob peɛ tuori a baa ha ri mii: <sup>10</sup> «Yɔ-iri woo! Mì kɔ ku na, zadka náa zɔlri timbedɛ key báyyi faa mbii lɛ, a bá bíe naari. Tuo báyyi sobari ká zuo bil-e na a bíe riw bele, a naari nzobri ká náa káwri bil-e kara, a bá huɔ naari ndāw.» <sup>11</sup> Roo lɛ, ngerenzob yɔm ká kɔɔ Pol na, daa law-ɛ bo tul nzob mgbaka ngɔɔ bawda tuo báyyi ngerɛ tul nzob bawda tuo hɔy, a hii bay daa law-ɛ bo tul bay ká Pol baka ri na ya. <sup>12</sup> Munu ká Zad ɔol Tuori ká bil fewri key, ba zad kere ká bay káw dí ya na

báyyi lɛ, ruo nzob hɔneri ká sakra buru mbi nzaa-ri bay haŋa buru nzaara faa bo, zadka buru zɪŋ faa lɛ, buru se nun buru ba pola búru tɔji Finɛz. Puoke ku na ba zad ɔol kere ká tukudu mbii Kerɛɔ ká nzobri do dí í kɔ-kóm ba zad riŋ síe ká labil-e fi gel ndāw, ká labil-e fi hodo ndāw pi. Be ze, i hii bay haŋa buru kɔri búru káw dí báyyi fewri ká zuu kúuke ndāw, mbam tɔke ndāw pi.

**Zuu bura kuu a laŋ bawda tuo ká bil maambii**

<sup>13</sup> Nam mbɪw munu ká zuu uru saa fi hodo a tii sɔw kúuka perere na báyyi lɛ, nzob bawda tuori na ker í baa mii, fe ká bari mbi nzaa bari ká dí na, fe ká'a hiyaŋ faake hiyaŋ na tiya. Ro, nzob peɛ bawda tuori na ku fe ká mgba bawda tuo do zad mbɪw na í daa bo bil-e, í hɔ buru se nun buru ba pola maa báyyi nzaakoŋ ká tukudu mbii ká Kerɛɔ na. <sup>14</sup> Waka ya hɔy lɛ, zuu bura uru giŋgiŋ saa fi zad tɔji síe labil-e fi gel. Ba zuu ká uru saa tul kuori ká tukudu mbii ká Kerɛɔ ká i dí ba zuu ká uru saa fi zad tɔji síe labil-e fi gel. Zuu kuu giŋgiŋ, <sup>15</sup> a mbi nzaa bawda tuo na mari ba zad kɪ hɔ bawda tuo na uma sed kɔyru. Báyyi lɛ, buru kaw munu hɔy ro hɔ zuu kuɔ buru a séke munu ká law-ɛ hii. <sup>16</sup> Zuu na kuɔ buru hɔ buru kal ká labil vu tukudu mbii fi mbɪɛ ká zuu kuu dí ngɔji ya ká riŋ-ɛ ba Koda, hɔ buru yɔa ɔmi ndɔi ká dí. Buru kaa tɔɔm ndāw ɔɔ, búru zɪŋ faa búru mbi vu tuo ká i síŋ do fal bawdake na, búru daa bo bil-e. <sup>17</sup> Zadka i mbi vu tuo na bo siya báyyi lɛ, i kaari bawda tuo na báyyi sal lari kpidik kpidik hɔ ni ngɔɔ kpaŋ kpaŋ. Rɔbay, i leke tuo báyyi fe pedkeri riw bele, í daa do bay haŋa zuu ka kúu ri ngɔji ya, bay jɪ lɛ, i hɔɛ í baa mii, bawda tuo na a daa dikudí ká do dí ya báyyi Libi. Be munu ndāw ɔɔ, zuu na kuɔ buru a séke munu ká law-ɛ hii báyyi.

<sup>18</sup> Munu ká bawda zuu kuu bivbid bivbid hɔ mbii laŋ bawda tuo beŋna beŋna na báyyi lɛ, nzaaruoke ku na i tii sɔw fɔa sobari í vbuku zuo maambii. <sup>19</sup> Ndeke dí nam sayke na, i nan fe peɛ bawda tuo hɔneri báyyi nduo-ri kɪ í vbuku zuo maambii. <sup>20</sup> Lɛɛ, ká bil namri ká kal maa fe na, buru kɔ nun síe ya ndāw, mbaymawri ya ndāw pi. Bawda zuu na kuu baŋguo a hɔ law buru kuŋ mbii gbaɔ, búru baa mii, buru hu-huka ro bo, buru ti tɔji suku mbãa.

<sup>21</sup> Munu ká i sɔy fe ya nam maa fe na báyyi lɛ, Pol uru siya ká sakra bari a baa ha ri mii: «Yɔ-iri! Ba fe ká í laa bay bi ká mì baa ha rì pola, a í uru saa tukudu mbii Kerɛɔ ya na lɛ, a ɔko báyyi kere hɔy bo, náa ti ɔkori bil kóɔ sɛke feri mini key ya ndāw, náa ti bíeri ya ndāw pi. <sup>22</sup> Timbedɛ key na, mì kod rì bay haŋa rì síŋ law-rì, bay jɪ lɛ, nzob mbɪw ká sakra baari key na ti huka ya. Roo lɛ, bawda tuo hɔy ze a bíe. <sup>23</sup> Mì baa ha rì munu, bay jɪ lɛ, Ngerewuru ká mì ba nzob taa be mí daa ped hɔ ni na, pie led nzaaped ká nulue tɔji tul-i sunɛ <sup>24</sup> a baa hɔ mì mii: “Pol, mu hɔ ya! Do nun haŋa mù baa bay mú yɔake sùo-ɔ ká pol Mbay Sezar. Mu kɔ, nzobri riw bele ká i kaw bil bawda tuo zɪŋ mù key na, Ngerewuru daa kere zɪŋ ri báyyi faa bo, bay haŋa ri kaw báyyi kumnun.” <sup>25</sup> Sɔwke mini ze, yɔ-iri, ndaɔ bay haŋa rì síŋ law-rì, bay jɪ lɛ, mì daa law-i bo tul Ngerewuru. Bay ká'a baa hɔ mì

na, fekeri a doko munu na kị. <sup>26</sup> Roo ƙe, do nun haŋa bawda tuo na ka daa dikudí ká do lakun tukudu mbii ká zad haŋe munu.»

### Nzobri tji saa bil bawda tuo ká bie

<sup>27</sup> Ndeke dí nam duɔ faɛ niŋke ká ba suŋ na báyii ƙe, bawda zuu na kuɔ buru ba lie ba lew baŋguɔ ká law sikda Maambii Mediterane. Maa báy nzaa zad buo báyii ƙe, nzob ped bawda tuori na tul-ri loŋ ri wŷy ha ri ker mii, bari tòn dí ya báy tusiri. <sup>28</sup> Báyii ƙe, i mbi sal í siŋ fe híike haŋe do dí í vbu bo mbii í kuɔ ví ƙeɛ í lie í kɔ ƙe, ba tunduo gbarak gbarak síŋ sídì. Rɔbay, zadka i se ndji ba pola na, i lie na rɔbay. Líeke taa be nu ku báyii ƙe, tunduo gbarak gbarak ba duɔ faɛ ndebe hoɔ ro. <sup>29</sup> Ƙeɛ, i daa hje bay bawda tuo ká'a dár tisawri, ze í fɔa fe híikeri ká ba niŋ ká mɔba bawda tuo do zad mbjw ká zuo bil bawda tuo na, í siŋ sal do dí, rɔɔ í vbuku zuo tigbɔa mbii, bo zadka faa do dí ƙe, fekeri na ka mɔba bawda tuo na ka do zad mbjw hɔ bari gíyanjke nzaaru ká'a sil.

<sup>30</sup> Ƙeɛ, nzob ped bawda tuori na i nzaa faa bay dú, ze í mbi vu tuo ká do bil bawda tuo na, í daa bo mbii rií fe ká i hii bay síŋ fe híikeri do nzaa mɔu tuo ngɔɔbke í vbuku zuo mbii. <sup>31</sup> Zadka Pol kɔ munu báyii ƙe, ka baa hɔ ngerenzob yɔm báy nzob yɔmri mii: «Nzob niri key na, i kaw bil bawda tuo naari key ya ƙe, i ti zín faa ká bay yɔaŋa sùo-ri ya.» <sup>32</sup> Báyii ƙe, nzob yɔmri na kuɔ sal ká i síŋke vu tuo na, í pɔŋ hɔ ni tɔɔ bo mbii a kal. <sup>33</sup> Ndji munu ká bay haŋa nzaaru sil na báyii ƙe, Pol bo nzobri riw bele bay haŋa ri sɔ fe. Ka baa ha ri mii: «Vuri key na, ba nam duɔ faɛ niŋke ro, ze mbii fe sɔm tɔɔ bo bil-ri ya, a í giyanj kekeke munu taŋ sɔŋa fe. <sup>34</sup> Sɔwke mini ze, mì koɔ ri bay haŋa ri sɔ fe. Be ze ba fe ká'a haŋa ri hɔrusuo a í káwke báy kùora. Ì kɔ, sɔy tul nzob mbjw mini ká sakra baari key hoɔ kara ti zéeke gɔr ya.» <sup>35</sup> Fal bay ká Pol baa hɔ buru munu na ku báyii ƙe, ka mbi maapa a daa taambɔl hɔ Ngerewuru ká nun nzobri riw bele, rɔɔ a haw a tii sɔw sɔŋa. <sup>36</sup> Be nu ku báyii ƙe, bari riw bele na, i siŋ law-ri ngɔ-ngɔŋ í sɔ fe. <sup>37</sup> Buru riw bele ká buru kaw bil bawda tuo na, tul buru maa isɔɔ sídì báy síŋ tɔɔ say pɔre yie. <sup>38</sup> Zadka i sɔ fe maa ri síb síb na báyii ƙe, i fɔa bɔl pɔra fe payri ká zuo bil bawda tuo na, í vbuku zuo mbii bay pónj bawda tuo na ka hii ya.

<sup>39</sup> Zadka nzaaru sil na báyii ƙe, tusiri ká buru do dí na zee nzob ped bawda tuori na seɓ. Roo ƙe, zadka i bekle zad ƙe, i kɔ dikudí do zad rɔa mbii ká gulma munu. Be ze, ba zad ká i hii í baa mii, zadka faa do ku ƙe, bari vɔa daa tuo na ka daa dí. <sup>40</sup> Ro ze, í kuɔ sal fe híike ká mɔba bawda tuo do zad mbjw na í pɔŋ zuo mbii, í hina salri ká i síŋke ngónjke na hɔ ni do zadɛ. Fal ku ƙe, i mbi bawda gari í daa bo siya ká nzaa mɔu bawda tuo bay haŋa zuu ka súru buru kpuru, hɔ buru vɔa daa dikudí ká nzaakonj. <sup>41</sup> Zadka buru do séke ba pola rɔbay na, bawda tuo ví daa dikudí ká tigbɔa mbii ndoko a tɔa a do dí hɔ nzaa mɔu-ɛ nduo dikudí malak hɔ faa zad laŋ sùo-ɛ tiya. A sɔw tigbɔ-ɛ na laa ƙe, zuu

fɔa mbii ndaka dí suku suku hɔ ni nan nzari nzari zuo mbii.

<sup>42</sup> Báyii ƙe, nzob yɔmri na hii bay ika nzob naaŋa hul salri na bay haŋa nzob mbjw mini ká sakra bari ka uo mbii a tji dul ya. <sup>43</sup> Roo ƙe, ngerɛ tul nzob yɔmri ká hii bay haŋa Pol tji saa bil maambii báy kumnun na, haa faa bay tul feri ká i hii bay dáa na. Ka mbi nzi-ɛ hɔ nzobri ká i uo mbii uo na, í zóɔ zuo mbii pola í uo í tji ƙeɛ. <sup>44</sup> Ka yji a mbi nzi-ɛ hɔ nzob hayri ká i tòn na, bay haŋa ri fɔa puuri báy fe bawda tuo haŋeri ká nan zuo tul mbii temleŋ, rɔɔ í mɔba í tji ƙeɛ. Faake mini ze, nzobri riw bele ká kaw bil bawda tuo na, i tji yoronj báy kere hɔ fe mbjw kara daa ri ya.

### Pol daa fe báy hɔrusuo Ngerewuru ká Malte

**28** Zadka buru tji yoronj saa bil huɔ, a búru do tukudu mbii na báyii ƙe, i baa hɔ buru mii, buru do tukudu mbii ká riŋ-ɛ ba Malte. <sup>2</sup> Nzob puokeri ku na i yɔa buru báy bawda law kere. Munu ká mbam tɔ ká ted huo ndik ndik na, i mberɛ huu hɔ búru kji búru kaw nzi-ɛ na riw bele bay nju. <sup>3</sup> Báyii ƙe, Pol vɔa fɔa nzaa vɔwri a ví daa zuo huu, ƙe, kuɔɔɔ naa dí a tji bay ráam huu na, a te nduo-ɛ maŋ do dí. <sup>4</sup> Zadka nzob puori kɔ sɔy ká te nduo-ɛ a do dí maŋ na báyii ƙe, i baa bay ká sakra kị mii: «Ba tusue kị, ledban key na ba nzob ika nzob! Ze ka tji na saa bil huɔ ká bil maambii hoɔ kara, nasi yɔa ni ya rɔbay.»

<sup>5</sup> Pol veke sɔy na hɔ ni gɔy zarak bo huu, ƙe, bole se ni ndji ya. <sup>6</sup> Bari key na, i giyanj waka munu í baa mii, nduo-ɛ na a mbáa, mase a líe gbɔy ba huɔ ká zadɛ ku hoɔ. Ƙeɛ, i giyanj kurum kpuy, hɔ sùo-ri yɔa ri, ƙe, i kɔ fe mbjw mini kara kal ká sùo-ɛ ya. Báyii ƙe, i yji í suo nzaa-ri í baa mii: «Be ni key na ba wuru ro ze do key ya!»

<sup>7</sup> Zadɛ ku na do dí ya báy wáa mbay tukudu mbiike ká riŋ-ɛ ba Pubiliyus. Be na, ka yɔa buru báy kere, a hɔ buru naa luo-ɛ nam say báy suoriya. <sup>8</sup> Ƙeɛ, baa Pubiliyus na naa báy sem bay tul sùo-ɛ ká mbi huu bid bid ndɔw, a zɔ-zóbi sím ndɔw. Ƙeɛ, Pol rií a se tul-e a daa nzaa bay kere, rɔɔ a dáake nduo-ɛ bo tul-e a vaa ni. <sup>9</sup> Fal ku ƙe, nzob suosereŋ hɔwri riw bele ká i naa tukudu mbiike na i vi luo-ɛ í vaa ndɔw. <sup>10</sup> Báyii ƙe, i daa feri kjiɛ boɔ boɔ í dáake riŋ díka bo tul buru. Rɔbay, zadka buru do pónj ri bay zól na báyii ƙe, i hɔ buru feri boɔ boɔ ká'a sókɔ buru báy faa varu buru.

### Pol báy bɔw seɔ beri tji Rɔm

<sup>11</sup> Fal ká buru kaw tukudu mbiike few say na báyii ƙe, buru hil bawda tuo mbjw ká i daa riŋ bo tul-e ba «Wuru Ndɔŋri», ká uru saa Alezandere a do tukudu mbiike na báy few lew tedri. <sup>12</sup> Báyii ƙe, buru se búru tji ngerɛpuo ká Sirakus, búru kaw dí nam say. <sup>13</sup> Úru saa zad nu ku báyii ƙe, buru se báy nzaakonj kpuru búru tji Reziyo. Nzaaruoke ku na, zuu kuu saa fi hoɔ, a suru buru hɔ buru daa nam sídì hoɔ búru tji Puzole. <sup>14</sup> Ká puoke ku na, buru zín yɔ buru nzob mbika law haŋeri ká i koɔ buru bay haŋa buru kaw zín ri nam tɔɔ say. Be ze, ba sɔw soro bay varu buru ká buru tji ƙe Rɔm na.

<sup>15</sup> Munu ká yu bururi ká Rɔm laa mii, buru do di ya báy puɔ na báyii ɛ, i uru í suɔ nun buru. Nzob hɛneri suɔ nun buru kpuru, í zɛn buru ká zaɔ fe hie ká Apiyus. A nzob hɛwri laa ɛ, i zɛn buru ká zaɔ ká i di ba Zaɔ Káw Varuri Ba Say. Zaɔka Pol mbi nun-ɛ a ko ri munu na báyii ɛ, ka daa taambɔl hɛ Ngerewuru, a zɛn hɛrusuo. <sup>16</sup> Zaɔka buru tji Rɔm na, i mbi nzaa-ri hɛ Pol bay haɛa ni ka mbi hul mbɛw a naa di, be báy nzob yum ká kɔɔ ni na.

**Pol tina saw bay ví be hɛ Zibri ká Rɔm**

<sup>17</sup> Ndeke di nam sayke ká Pol kaw Rɔm na, ka di ngerɛ Zibri. Zaɔka'a di ri ví mby tul kɛ na báyii ɛ, ka baa ha ri mii: «Yu-iri! Bi na, Zibri ká Zuruzalem, i mgba mi í daa mi bo bil nduo nzobri ká Rɔm taɛ fe ká mi daa zɛn saw naari led Izarayelri ndaw, mí daa fe mí bɛke fe saw bulu naari ya ndaw pi. <sup>18</sup> Falɛ ká nzobri ká Rɔm vbi mi saw fe daa biri na, i hii bay pɔn mi tji saa hul sal na, bay ji ɛ, i zɛn fe mbɛw ká luo-i ká bay haɛa mi zɛnke huɔ ya. <sup>19</sup> ɛɛ, Zibri na tuɛ bayke ngerɛn. Sawke mini ze, mi zɛn faa bay daa fe kɛ boɔ mbáa, a mí ker mba bay séke báy bay bi na ba zaɔ áake bay haɛa Mbay Sezar ze ka daa. Roo ɛ, mi do báy bay ká bay daa bo tul saw nzob biri ya. <sup>20</sup> Bay tul saw fe niri key ze, mi díke ri bay haɛa ri ko, a mí baa bayke ha ri laa. I síɛn mi báy sal lari, bay ji ɛ, mi daa law-i bo tul nzob ká Ngerewuru waa bay píe ni ví yaa nzobri na. A led Izarayelri riw bele kara daa law-ri nzokɔ te tul-e í giyaɛn ni bay kóko ni báy nun-ri.»

<sup>21</sup> Báyii ɛ, Zibri yjɛra báy bay hɛ ni mii: «Buru na, buru zɛn mbede mbɛw ká uru saa Zude ká baa bay se tul-a na ya. Rɔbay, yu bururi ká i uru saa lew í vi na, i ví kji fal fe daa bori ká kɛaya na ya, mase i baa bay ndaya se tul-a hɛ buru laa ya ndaw. <sup>22</sup> Roo ɛ, buru na buru hii bay kóko kɛ bay bori, bay ji ɛ, buru ko ndaw, báy zadri riw bele na nzobri baa bay kɛaya se tul kuɔu nzobri ká i se fal Zezu.»

**Pol kɛ saw bay Zezu hɛ Zibri ká Rɔm**

<sup>23</sup> Báyii ɛ, i leke bay zɛn kɛ í tuu nam mbɛw munu bay ví zɛn Pol ká hul nam be. ɛɛ, namke ku na i vi ngji bamba í zɛn ni ká di. Úru saa tibie kpuru mgba law na, Pol tina saw bay ká se tul réke mbay Ngerewuru na ha ri laa. Báy faa kjiɛa \*mbede bol kusol \*Moyze báy taa \*nzob yaaɛa bayri saa nzaa Ngerewuru na, ka tɛnake saw bayri ká se tul Zezu ha ri, a nzaa faa bay haɛa ri ko bay ká'a baa na ba sùo bay. <sup>24</sup> ɛɛ, Zib hɛneri yaa bay be ká'a baa ha ri na báy kere, a nzob hɛwri laa ɛ, i hii puu bayke ya. <sup>25</sup> Zól bari na, i te bil kɛ í zuɔ zɛn kɛ ya banɛu. Ro, Pol mbi bay a baa ha ri mii: «Bay ká Tem Law Pie baa hɛ bulu naari báy faa Ezay nzob yaaɛa bay saa nzaa Ngerewuru na do báy zaɔɛ. Ka baa mii:

<sup>26</sup> "Úru siya mú se luo led Izarayelri key na mú baa ha ri mii,

"Baari na, ì láa báy suku-ri kɛ, roo ɛ, ì ti kóko sawke ya. Ì kóko báy nun-ri kɛ, roo ɛ, ì kóko ba baɔi munu hɔy!"

<sup>27</sup> Tusueke ɛ, law nzob niri key na ví do tidi:

i mbii suku-ri díb díb báy vay,  
í ym nun-ri sji sji do di,  
bay haɛa bo nun-ri ka ko fe ya,  
suku-ri ka laa bay ya ndaw,  
a law-ri kara ka vuo ya ndaw,  
bo í suo ker bay bari í vi luo-i hɛ mi vaa ri ya †.»

<sup>28</sup> Pol baa ha ri na rɔbay mii: «Mi hii bay haɛa ri ko báy kere ndaw rɔ! Nzobri ká i ba Zib ya na, Ngerewuru pie báy bay ká se tul pam na ha ri. Bari na, i láa bayke í yaa.» <sup>29</sup> [Zaɔka Pol baa bayke munu ha ri na báyii ɛ, Zibri may bay ngji-ngji ká sakra kɛ í zólke.]

<sup>30</sup> Fal fekeri ku na, Pol kaw mbiimbam sídi rɔbay ká bil hul few ká'a mgba ká Rɔm na. Bari riw bele ká i vi bay kóko ni na, ka mgba ri báy kere ba sùo-ɛ. <sup>31</sup> Ka ka-káa bay ká se tul réke mbay Ngerewuru, a fere ri bay ká se tul Ngerembay Zezu \*Krisi báy nun wara nzob. Nzob mbɛw mini kara haa ni faake ya.

† Ezay 6.9-10.

# Ròmri

## Bay ká se tul feri ká do bil mbede ni key

Pol daa mbede key na ha nzo mbika lawri ká bil ngerɛpuo luye ká Ròm. Ka daa ha ri bay haɲa ri láake Bay Kere káa ka-káake báy kòm káa waa bay vaa kóko ri.

Titire dekre le, Pol baa bay ká di mii, nzo bri ká i ba Zib, báy bari ká i ba Zib ya na, i ba nzo b feyɲari riw bele.

Rɔbay, faa ká bay haɲa Ngerɛwuru náake bay ká tul-ri báy faa daa bol kusol na tiya. Roo le, Ngerɛwuru na daa law kere, a naa bay ká tul nzo bri ká i daa law-ri bo tul Zezu. Feke ku na daa ha nzo bri vi ba nzo b fieri. Báy faa Tem Law Pie ká i doke na daa ha nzo bri káwke dekeke ndaw, í báke nzo b háw yum ká tul feyɲa ndaw pi. A bari Zibri ká i tuɲ Kri si ngeren na hoɲ kara, i maa ví ba nzo b fieri ndaw, roo le, do nun haɲa ri suo kér bay bari, í daa lawri bo tul Zezu na ndaw ɔ!

Ndeke di sidike na, Pol fere ri fe ká maa báy simsed nzo b mbika lawri: simsed ká sakra kɪ ndaw, ká pol nzo b rewpuori ndaw, ɔɔ zɪɲ nzo bri riw bele ndaw pi. Bay ká siɲ tul bayri ká zad ni key na ba hii Ngerɛwuru ndaw, báw kɪ-ɔri ndaw pi. Ɔɔ bie bay ká bil mbede key na ba soko ká Pol kɪ sùo-ε hii ha nzo b mbika law haɲeri ká Ròm; rɔbay, ka daa riɲ dika bo tul Ngerɛwuru.

## Máa bayri ká do bil-e

Nzo bri riw bele se síe zɪɲ pam: 1.1–3.20

Dáa law bo tul Zezu Kri si ba faa zɪɲ pam: 3.21–4.25

Ví ba nzo b fieri ká bil Kri si: 5–8

Fe ká Ngerɛwuru leke bay tul led Izarayelri: 9–11

Nzaa boko ká se tul simsed nzo b mbika lawri: 12–15

Waa bay varu Pol báy soko beri: 16

## Soko ká Pol hii ha ri

<sup>1</sup> Bi Pol ká mi ba koy ped Zezu \*Kri si, mi daa mbede key na ha ri. Bi na, Ngerɛwuru di mi ha mi ba nzo b ndáy nzaaped be, a náa mi do bo d bay haɲa mi ka-káa Bay Kere be. <sup>2</sup> Ba Bay Kereke káa waa pied lew hoɲ do bil mbede be báy faa nzo b yaaɲa bayri saa nzi-ε. <sup>3</sup> Bayke ku na ka baa se tul Vi-e, Ngerembay naari Zezu Kri si. Munu ká Vi-e ví yaa sùo zɪɲ nzo b na, i mboɲ ni ká saw kaɲi Mbay \*David. <sup>4</sup> Roo le, báy faa Tem Law Pie ká taɲ kaɲaɲ na, Ngerɛwuru daa ni kaw ba Vi-e báy hɪrusuo luye, báy nam káa tɪnake ni saa sakra nzo b huɲeri. <sup>5</sup> Báy faa be Zezu na, Ngerɛwuru dáake law kere zɪɲ mi ha mi báke nzo b ndáy nzaaped, mí ka-káa Bay Kere ha saw nzo bri bo d bo d riw bele bay haɲa ri daa law-ri bo tul Zezu í dáake vu mbom bo tul-e ha ni ka do ba fe riɲ dika be. <sup>6</sup> Baari kara ì do sakra nzo b niri key ndaw, baari ká Ròm ká Ngerɛwuru di ri ha ri ba taa Zezu Kri si na. <sup>7</sup> Be ze, baari nzo b mbi-ka lawri riw bele ká ì kaw Ròm, ká Ngerɛwuru ko ri ba nzo b nun-ε, a dí ri ha ri do bo d ba taa be na, mi daa mbede ni key ha ri. Ndad bay haɲa law huoke báy dekeke Baa naari Ngerɛwuru báy Ngerembay Zezu Kri si ka sád zɪɲ ri.

## Pol daa kon kóko nzo b mbika lawri ká Ròm

<sup>8</sup> Pola dekre le, mi daa taambɔl ha Ngerɛwuru bi báy faa Zezu \*Kri si bay tul-ri riw bele, bay ɲi le, zadri riw bele ká tusiri key na, i lo soro bay mbika law baari ká dí. <sup>9</sup> Bi na, mi daa nzaa bay kere baɲguɔ kpaɲara bay tul-ri. Ngerɛwuru ká mi daa ped ha ni báy bil law-i riw bele, a mí ka-káa Bay Kere Vi-e na, ka ba nzo b bay nasi bi. <sup>10</sup> Ká bil nzaa bay kere biri baɲguɔ na, mi koɲ ni bay haɲa bo, zadka do báy faa law hiiya be le, ka pɔɲ faa ha mi bo, be ni key na mi se mí vaa ko ri ro. <sup>11</sup> Tusueke le, kon kóko ri dáa mi ngɲi bamba, bay haɲa mi ha ri fe ini ká Tem Law Pie ha mi na, ha ri ngɔɲke ká bil mbika law. <sup>12</sup> Ba be nu ku hoɲ ya, roo le, bay haɲa naari riw bele na, náa sóri kɪ: bi na, mi zɪɲ hɪrusuo báy faa mbi-ka law baari, a baari kara ì zɪɲ hɪrusuo báy faa mbika law bi.

<sup>13</sup> Yɪ-iri, mi hii bay haɲa ri ko, mi waa faa bal ngɲi bamba bay séke luo-ri, roo le, kpuru tɲi timbede key kara, fe káka mi báy. Ped káa Bay Kere ká mi kaa na, mi hii bay haɲa lereke ka do dí ká sakra baari munu ká saw nzo b haɲri doke. <sup>14</sup> Ì ko, ba ped ká do bay tul-i bay haɲa mi se luo nzo bri riw bele: nzo b fe kóko báy nzo bri ká i ko fe ya ndaw, nzo b fe kóko luyeri báy nzo bri ká i ko fe ya tuk tuk ndaw pi. <sup>15</sup> Sawke mini ze, kon séke luo-ri bay vaa ka-káa Bay Kere ha ri ká Ròm

na kara dáa mì lok lok. <sup>16</sup> Tusueke le, káa Bay Kere ká mì kaa na, sahoi ndji mini kara se mì ká di ya, bay ji le, ba hyurusuo Ngerewuru ká bay yaañake nzobri riw bele ká i daa law-ri bo tul Zezu. Pola dekre le, do bay tul Zibri, rɔɔ bay tul nzobri ká i ba Zib ya na báy. <sup>17</sup> Bay Kere key na kie faa ká Ngerewuru naa bay ká tul nzob hɔ ni do báy zadɛ nzedem ká nun-ɛ. Ba fe ká do báy faa dáa law bo tul Zezu Krisi kɔ hɔy, munu ká i daa bayke do bil mbede Ngerewuru mii: «Nzob ká do báy zadɛ nzedem ká nun Ngerewuru báy faa law-ɛ ká a daa bo tul-e na, a káw báy kumnun †.»

### Bay ká mgbá tul nzobri

<sup>18</sup> Tusueke le, Ngerewuru kie here be ká uru saa nulue a do tul feyɔari báy fe kɔayari riw bele ká nzobri daa na, bay ji le, bay fe dáa kɔaya bari ku na ze i hiyenke faa tuuka tusue bay na. <sup>19</sup> Here Ngerewuru do tul-ri, bay ji le, faa ká maa haɔa ri tũuke ni na do ta-taɔ. Ngerewuru kɔ sũo-ɛ kie ri faake. <sup>20</sup> Ba dɛ lew ká a daa tusiri na, ze nzob kɔ ni báy nun ya hɔy kara, feri ká a daa na kie ni ta-taɔ: kie hyurusuo-ɛ ká do baɔguɔ, rɔɔ a kie ba be kɔ huɔ-ɛ hɔy ze ka ba Ngerewuru. Be ze, nzobri ká i kɔ feri ká a daa na kɔ rɔɔ, í tuu ni ya le, faa yám sũo-ri tiya. <sup>21</sup> Ze i tuu na Ngerewuru tuu hɔy kara, i daa mbay bo tul-e ya ndɔw, a taambɔl ká ba fe dáa hɔ ni na hɔy kara, i daa ya ndɔw. Mbii bay báa bari na vi ba fe ká gɔr hɔy, a nun nzem ká tiya na, daa hɔ law-ri do tidí. <sup>22</sup> I di sũo-ri ba nzob nun nzemri, a roo le, i ba kòkri. <sup>23</sup> Riɔ dika ká ndad bay dáa bo tul Ngerewuru Nzob Hu-Hud Ya na, i pɔɔ a í daa bo tul feri ká i daa ri ri feri ká ti doko baɔguɔ ya: nduyri, mase nayri ká bal-ri niɔ niɔ, mase feri ká i koro siri báy nzaa law-ri kara ndɔw pi. <sup>24</sup> Sɔwke mini ze, Ngerewuru náake nduo-ɛ ká tul-ri ha ri daa fe ãmri munu ká kɔnke do bil law-ri, í dáake fe dáa sahoi ká sakra kɔ. <sup>25</sup> Tusue bay ká se tul Ngerewuru na, i pɔɔ í suo báy bay baylu. I kod feri ká Ngerewuru daa í daa ped ha ri, a í pɔɔ Nzob Dáa Feri Riwi Bele, be ká ndad bay písi ni baɔguɔ na. Amem! <sup>26</sup> Sɔwke mini ze, Ngerewuru náake nduo-ɛ ká tul-ri ha ri daa fe dáa sahoi ká kɔnke daa ri na: máy bari daa fe ká do nun dáa ya. I pɔɔ naaɔa ziɔ waa bari, a í ferɛ í naa ziɔ kɔ. <sup>27</sup> Wɔrari kara i daa faa mbijw munu ndɔw. Kɔn naaɔa ziɔ kɔ ze mgbá law-ri ngirivbil ha ri pɔɔ naaɔa ziɔ máy bari. Bari na, i daa fe dáa sahoi ká sakra kɔ, a í ziɔke fe tundo ká maa báy fe dáa kɔaya bari na. <sup>28</sup> Faa tuuka Ngerewuru ká i kɔ ba fe ya na, daa hɔ Ngerewuru naa nduo-ɛ ká tul-ri ha ri daa fe dáa bala, a í daa fe ká maa bay dáa ya. <sup>29</sup> Fe kɔayari báy fe dáa gaɔri bod bod riw bele na mbaa law-ri: taka kɔn fe ndɔw, law mgbɔɔ ndɔw, kóɔ nun fe ndɔw, ika hud ndɔw, dáa rɔdi ndɔw, dáa law ndɔw, taka mgbáy bapibi ndɔw, rɔɔ rɔɔa kɔ ndɔw. <sup>30</sup> I ba nzob báa bay kɔaya se tul nzob ndɔw, nzob tul ngani Ngerewuru ndɔw, nzob ngákla bayri ndɔw, nzob siika sũo-ri ndɔw, nzob ndáka giriri ndɔw, nzob nzaa bayri ndɔw, rɔɔ, í ba nzob tíj fe ká tul nzob mbɔɔri ri kara ndɔw pi. <sup>31</sup> I ba nzobri ká i do taɔ nun nzem ndɔw, nzob bay mgbá

† Abakuk 2.4.

mbii yari ndɔw, rɔɔ í ba nzob law ngɔɔri báy nzob kóɔ nun síe nzob yari ndɔw pi. <sup>32</sup> Nzobkeri ku na, i kɔ faa ká Ngerewuru a kúnke sal bay ká tul fe niri key na ta-taɔ: nzobri ká i daa fe mini na, i maa bay ziɔ hud. Ze munu hɔy kara, i daa nun-ri ba pola pola. Rɔbay, zadka i kɔ nzob kɔri do dáa fe niri na key le, i hii bayke ziɔ ri ndɔw.

### Kún sal bay Ngerewuru do báy zadɛ

**2** Bo ká mù daa bay bo tul kɔ-ri na waa, mù ba ve le? Zadka mù daa bay bo tul kɔ-ri, rɔɔ mú daa feke faa mbijw munu ká bari na ndɔw le, bo kɔ sũo-ɔ ze mù daa bay bo tul-a zu. Ká pol Ngerewuru na faa yám sũo-ɔ tiya. <sup>2</sup> Náa kóri ndɔw mii, Ngerewuru ká daa bay bo tul nzob fe dáa munuri ku na, ka daa báy zadɛ. <sup>3</sup> Bo ká mù daa bay bo tul nzob fe dáa munuri, rɔɔ mú yij mú daa faa mbijw munu ká bari ndɔw na waa, mù kɔ ku le, bay Ngerewuru ti mgbaka tul-a ya zu le? <sup>4</sup> Mase mù ker mú baa mii, fe dáa bo key na Ngerewuru a ndáke buma ziɔ mù kɔ hɔy bay tul law kere be na le woo? Bawda law kere be, báy iki law be, báy law-ɛ ká fɔa ni ba vaa ya na waa, mù kɔ ba fe ká nun-a ya kɔ hɔy le? Law kere Ngerewuru ká a daa hɔ mù yij mú suo kér bay bo na waa, mù kɔ munu ya hɔy le woo? <sup>5</sup> Báy faa law ngɔɔ bo ká mù hii bay súoke kér bay bo ya na, be ze mù mbúke bawda here Ngerewuru do tul-a, báy nam ká a kíeke here be, báy kún sal bay be ká do báy zadɛ na. <sup>6</sup> Bil namke ku na, nzob hɔa hɔa le, Ngerewuru a púo ni fe ká maa báy ped dáa beri: <sup>7</sup> bari ká i gede tul fe dáa kereri baɔguɔ, í nzáake faa bay haɔa Ngerewuru ka daa riɔ dika bo tul-ri ndɔw, ka daa mbay bo tul-ri ndɔw, rɔɔ a ha ri ba nzob hu-hud yari ndɔw na ze, ká a haɔa ri káw báy kumnun ká do baɔguɔ na. <sup>8</sup> Roo le, bari ká i tíj ká tul Ngerewuru, í tuɔ tusue bay, a í se fal fe dáa kɔayari baɔguɔ na, Ngerewuru a kíe ri law fɔa be báy here be ká tul-ri mbi-ki mbiki. <sup>9</sup> Namke ku na, kóɔ síe báy doko bil hud a doko tul nzobri riw bele ká i ba nzob fe dáa gaɔri. Do bay tul Zibri pola dekre, rɔɔ bay tul nzobri ká i ba Zib ya na báy. <sup>10</sup> A roo le, nzobri riw bele ká i ba nzob fe dáa kereri na, Ngerewuru a haɔa ri riɔ dika ndɔw, a daa mbay bo tul-ri ndɔw, rɔɔ a ha ri dekeke ndɔw pi. Ká a dáa ziɔ bari Zibri pola dekre, rɔɔ bay tul bari ká i ba Zib ya na báy, <sup>11</sup> bay ji le, Ngerewuru naa nun nzob mbijw ya.

<sup>12</sup> Nzobri riw bele ká i daa feyɔa taɔ kóɔ \*bol kusol \*Moyze na, i ziɔ bíe báy faa bol kusol na ya. A nzobri riw bele ká i kɔ bol kusol na kɔ, rɔɔ í daa feyɔa na, Ngerewuru a dáa bay bo tul-ri báy faa bol kusol na ku. <sup>13</sup> Í kɔ, ba nzobri ká i laa bol kusol na ba láake hɔy ze, Ngerewuru naa bay ká tul-ri a kɔ ri ba nzobri ká i do báy zadɛ nzedem ká nun-ɛ ya, roo le, ba bari huɔ-ri ká i daa fe ká bol kusol hii na ze, ka kɔ ri ba nzobri ká i do báy zadɛ nzedem ká nun-ɛ. <sup>14</sup> Nzobri ká i ba Zib ya, ká i kɔ bol kusol Moyze ya na, zadka bari kɔ i daa fe ká bol kusolke hii báy law-ri le, fe dáa bari kie mii, fe ká bol kusol hii bayke na i kɔ báy tul-ri. <sup>15</sup> Zadka i daa munu le, fe dáa bari kie mii, fe ká bol kusol hii na, Ngerewuru

daa do bil law-ri ro. Ká bil wàra law-ri na kɛ bay nasike ndaw, a kɛr bay bari kara, hɛnɛ lɛ kɛ ri mii, fe d́aa bari do báy zadɛ, a hɛnɛ laa lɛ kɛ ri mii, fe d́aa bari do báy zadɛ ya. <sup>16</sup> Be ze ba fe ḱa'a t́ji báy nam ká Ngerɛwuru a kúnj sal bay báy faa Zezu \*Krisi zuo tul feri riw bele ká myu bil law nzobri. Ba bay ká do bil ḱaa Bay Kere ká mi kaa na.

### Zibri kara bay mgba tul-ri

<sup>17</sup> Bo ká mù ba Zib, ká mú d́aa law-a bo tul \*bol kusol \*Moyze, a mú nda giri sùo-ɔ bay tul Ngerɛwuru bo; <sup>18</sup> bo ká mù ba nzob ḱkɔ law hiiya Ngerɛwuru, a bol kusol na kara kɛ mù fe kere ká bay hanja mù kele; <sup>19</sup> bo ká mù kɔ sùo-ɔ ba nzob nd́aka faa pol rawri, a mú kɔ sùo-ɔ ba zad tanja bay tul nzobri ká i do bil suŋ tilo; <sup>20</sup> bo na nzobri ká i kɔ fe ya tuk tuk na, mù kɔ sùo-ɔ ba nzob fére ri fe, a nzobri ká i do munu ba ledri báy na, mù kɔ sùo-ɔ ba nzob fére ri fe, bay ji lɛ, báy faa bol kusol Ngerɛwuru na, mù baa mii mù kɔ feri riw bele báy zadɛ ndaw, a mú kɔ tusue bay ndaw pi: <sup>21</sup> Nda-ndad! Roo lɛ, bo ká mù fere nzob hawri fe na, d́aa mina ndaw rɔɔ mù fere sùo-ɔ fe ya lɛ? Bo ká mù baa mii, nzob ka ri-riiba ya na wàa, d́aa mina ndaw rɔɔ mù yji mú ri-riiba na lɛ? <sup>22</sup> Bo ká mù baa mii, nzob d́aa nun pie ya na wàa, d́aa mina ndaw rɔɔ mù yji mú d́aa nun pie na báy lɛ? Bo ká mù jm wuru feri na wàa, d́aa mina ndaw rɔɔ, mù ri bil hul kani bari, a mú f́aa fekeri ká di rɔɔbay lɛ woo? <sup>23</sup> Mù nda giri sùo-ɔ bay tul bol kusol Ngerɛwuru ká mù d́oke, roo lɛ, mù biɛ riŋ-ɛ bay ji lɛ, mù d́aa vu mbom bo di ya, <sup>24</sup> munu ká i d́aa do bil mbede be mii: «Bay tul fe d́aa ḱaya baari Zibri na ze, nzobri ká i ba Zib ya na i t́jirike Ngerɛwuru †.»

<sup>25</sup> Bo ká mù ba Zib, ká mù kuŋ ngori bay ḱeke sùo-ɔ ba taa Ngerɛwuru na, zadka mù d́aa vu mbom bo tul bol kusol Moyze na lɛ, ngori bo na ba fe tusue kɛ. Roo lɛ, zadka mù d́aa vu mbom bo di ya lɛ, do munu ba fe ká mù kuŋ ngori ya báy. <sup>26</sup> A zadka nzob kuŋ ngori ya, rɔɔ a d́aa fe ká bol kusol hii bayke na lɛ, Ngerɛwuru a ḱkɔ ni ba nzob ká kuŋ ngori na ndaw zu ya lɛ woo? <sup>27</sup> Nzob ká d́aa fe ká bol kusol hii bayke báy zadɛ tanj \*kúnj ngori na, fe d́aa kere nzobke ku na ze a d́aa bay bo tul-a, bo ká mù do báy bol kusol ndaw, mú kuŋ ngori ndaw, roo lɛ, mù d́aa vu mbom bo di ya na. <sup>28</sup> Ì kɔ, Zib taa tusueke na, bay tul naysuo-ɛ ká kele key hɔy ya, a ngori taa tusueke kara, ba hay ká do naysuo ká kele key ya ndaw. <sup>29</sup> Roo lɛ, Zib taa tusueke na, ba be ká Ngerɛwuru ferɛ bil law-ɛ, a ngori taa tusueke na ba taa hay ká Tem Ngerɛwuru d́aa do bil law nzob, bo ba hay ká i d́aa do naysuo ká kele munu ká bol kusol baa bayke na ya. Kiri Zib ká mini key na, Ngerɛwuru ze pisi ni bo, ba nzob ya.

**3** Zadka do munu na wàa, ká bay bá Zib na ndadike ba ji kɛ zu lɛ? Kúnj ngori na wàa, kereke ba ji kɛ lɛ? <sup>2</sup> Ndadikeri na do ngi-ngiji, bay ji lɛ, pola dekɛ lɛ, ba bari Zibri na ze Ngerɛwuru ɔŋ bay be zuo nduo-ri. <sup>3</sup> Zib haneri do tul bay bari báy zadɛ ya ba tusue kɛ. A ku na wàa, bay tul fe d́aa bari ká munu ku na ze,

† Ezay 52.5; Ezekiyel 36.22.

Ngerɛwuru a doke tul bay be na mbáa ro lɛ? <sup>4</sup> Ú-uu, munu ya! Ze nzobri riw bele i ba nzob kúd bay hɔy kara, Ngerɛwuru d́aa fe maa báy tusue bay, munu ká i d́aa do bil mbede be mii:

«Bo Ngerɛwuru, ndad bay hanja nzobri kɔ mù ba nzob ká bay b́aa bo do báy zadɛ.

Ze nzob d́aa bay bo tul-a hɔy kara, mù t́ji bil-e yoron ††.»

<sup>5</sup> Zadka fe d́aa ḱaya naari na d́aa hɔ nzobri kɔ mii, Ngerɛwuru d́aa fe báy zadɛ na wàa, náa báari mina ro lɛ? Ngerɛwuru ká hɔ náa ḱori seke fe bay tul fe ḱaya naari na wàa, ka d́aa fe báy zadɛ ya zu lɛ? (Be ni key na, mi baa sim bay b́aa nzobri ro.) <sup>6</sup> Fe d́aa be do báy zadɛ. Zadka Ngerɛwuru ba nzob ká fe d́aa be do báy zadɛ ya lɛ, ká'a máa bay kúnj sal bay zuo tul nzobri ká tusiri key ya. <sup>7</sup> Kɔ ya lɛ, nzob haneri b́aa hɔ mi mii: «Zadka kúd bay buru ze d́aa hɔ nzobri ḱoke sùo bay Ngerɛwuru na \*tanj kad kad, a ḱeke riŋ díka be ndaw na wàa, bay ji ndaw rɔɔ, bay mgba tul buru munu ká nzob feyari báy lɛ woo?» <sup>8</sup> A wàa, bay ji ndaw rɔɔ náa baari mii, náa d́ari fe ndaya bo hɔ fe kere na ka t́ji a se ba pola pola ya lɛ, munu ká nzob haneri kúdkɛ bay zuo nzaa-i mii, ba bi ze mi ka-ḱaa bayri na munu ku! Bay ká mgba tul nzobkeri ku na do báy zadɛ.

### Nzobri riw bele i ba nzob fe d́aa yaa

<sup>9</sup> A munu ku wàa, náa báari mina ro lɛ? Naari Zibri na wàa, náa mbári tul nzob hawri na mba ro lɛ woo? Ú-uu munu ya! Mi baa ha ri ro mii: Zibri, báy saw nzob kiri hɔy kara, bari riw bele na i do bil feyaa, <sup>10</sup> munu ká i d́aa do bil mbede Ngerɛwuru mii:

«Nzob ká do báy zadɛ ká nun Ngerɛwuru na, tiya; mbjw kara tiya.

<sup>11</sup> Nzob nun nzem, tiya ndaw.

Nzob ká nzaa Ngerɛwuru nzaa kara, mbjw tiya ndaw.

<sup>12</sup> Nzobri riw bele ferɛ fal-ri hɔ Ngerɛwuru, í wuru faa í zekre kɛ kperke kperke.

Nzob ká d́aa fe kere na, tiya;

mbjw kara tiya ‡.

<sup>13</sup> Kusol bay b́aa bari t́ji ndud ndud

munu ká luɔ tupal ká do hɔy nduo.

Nzaa rjm-ri do ba nzaa rjm úla nzob ††;

bay ká t́ji ká nzaa-ri na kara

do munu ba pom ɔy ††.

<sup>14</sup> I ba nzobri ká nzaa-ri zoŋ bak bak ba nzaa fadi. †††

<sup>15</sup> I nduo kiyaw kiyaw bay d́aa sím nzob zuo siri.

<sup>16</sup> Zadri riw bele ká i kal di na,

i biɛ feri í d́aa hɔ nzobri kɔ seke fe.

<sup>17</sup> Káw báy kere dekeke na, i kɔ faake ya †††.

<sup>18</sup> Hje Ngerɛwuru ndji kara ti bil law-ri ya †.»

<sup>19</sup> Náa ḱori mii, feri riw bele ká \*bol kusol baa bayke

na, baa hɔ bari Zibri ká i do bil bol kusolke na, bay hanja nzob mbjw ká'a máa áa nzi-ɛ a baa bay bay

yámke sùo-ɛ yám na tiya, a nzobri riw bele ká tusiri key na i kɔ sùo-ri ba nzobri ká bay mgba tul-ri ká pol

Ngerɛwuru. <sup>20</sup> Tusueke lɛ, nzob ká'a máa hanja

†† Simri 51.6. ‡ Simri 14.1-3; 53.2-4; Ezekiyel 7.20. †† Simri 5.10.

†† Simri 140.4. ††† Simri 10.7. ††† Ezay 59.7-8. § Simri 3.2.

Ngerewuru naa bay ká tul-e a kɔ ni ba nzob ká do báy zafé nzedem ká nun-ε báy faa dáa bol kusol na, mbijw tiya, bay ji le, ped dáa bol kusol na kie nzob hɔ ni kɔ mii, ka daa feyaa.

<sup>21</sup> A roo le, timbede key na, Ngerewuru kie naari faa ká'a náake bay ká tul nzob hɔ ni do báy zafé nzedem ká nun-ε. Ka daa feke na báy faa dáa bol kusol ya; ba fe ká \*mbede bol kusol báy mbede nzob yaaŋa bayri saa nzi-ε baa nasi bayke pola. <sup>22</sup> Ngerewuru naa bay ká tul nzobri ha ri do báy zafé nzedem ká nun-ε bay law-ri ká i daa bo tul Zezu \*Krisi. Ka daa feke ku na do bay tul nzobri riw bele ká i daa law-ri bo tul-e. Ze i ba na Zib, mase Zib ya hɔy kara, náa nun kɔ tiya, bay ji le, <sup>23</sup> nzobri riw bele daa feyaa a í rókoke riŋ díka Ngerewuru. <sup>24</sup> Roo le, Ngerewuru daa law kere zif ri a naa bay ká tul-ri hɔy hɔy ha ri do báy zafé nzedem ká nun-ε báy faa Zezu Krisi ká tina ri saa bil koy feyaa. <sup>25-26</sup> Ba be na kɔ ze, Ngerewuru hɔ ni do ba vuy \*fe poy, hɔ sɔm be puo mbɔl feyaa nzobri, bay haŋa bo báy faa huɔ be na, ka ndáke buma zif nzobri ká i daa law-ri bo tul Zezu Krisi. Be mini ze, Ngerewuru kieke sùo-ε ba nzob ká do báy zafé nzedem. Pola na, ka iki law-ε ká tul nzobri ká i daa feyaa. Roo le, timbede key ká báy faa huɔ Krisi na, ka naa bay feyaa ká tul nzobri ha ri do báy zafé nzedem ká nun-ε. Be ze, ka kieke sùo-ε ba nzob ká do báy zafé nzedem ndaw, a ba nzob náa bay ká tul nzobri ká i daa law-ri bo tul Zezu Krisi ndaw.

<sup>27</sup> A ku na waa, faa ndáka giri sùo nzobri na do hɔy báy le woo? Faake mbijw tiya, bay ji le, haŋa bay naa ká tul nzob hɔ Ngerewuru kɔ ni ba nzob ká do báy zafé nzedem ká nun-ε na, do báy faa mbika law bo, báy faa dáa vu mbom bo tul bol kusol ya. <sup>28</sup> Ì kɔ, naari na, náa kóri ta-taŋ mii: Ngerewuru naa bay ká tul nzob hɔ ni bo báy zafé nzedem ká nun-ε bay law-ε ká'a daa bo tul Zezu Krisi bo, bay vu mbom ká'a daa bo tul bol kusol na ya. <sup>29</sup> Ì ker í kɔ ku na waa, Ngerewuru na ba Ngerewuru Zibri kɔ huo-ri hɔy le woo? Waa, ka ba Ngerewuru saw nzob kɔri ndaw ya le? Ba tusue kɔ, ka ba Ngerewuru saw nzob kɔri ndaw, <sup>30</sup> bay ji le, Ngerewuru na mbijw hɔy. Ba be kɔ ze ka naa bay ká tul Zibri ha ri do báy zafé nzedem ká nun-ε báy faa mbika law bari; ba be na ndaw ze ka naa bay ká tul saw nzob kɔri ha ri do báy zafé nzedem ká nun-ε báy faa mbika law bari. <sup>31</sup> Waa, náa búmrari ndadi bol kusol na báy faa dáa law bo tul Zezu Krisi ro na le? Ú-uu munu ya! Roo le, naari na, náa kieri tusue ndadi bol kusol na.

### Mbika law Abaraham

**4** Ì kér se tul bulu naari \*Abaraham na í kɔ. Waa, fe ji ze Ngerewuru daa bay tul-e le? <sup>2</sup> Zadka ped dáa kere Abaraham na daa hɔ Ngerewuru kóke ni ba nzob ká do báy zafé nzedem ká nun-ε na le, ká'a máa ndáka giri sùo-ε ká dí. Roo le, ka maa dáa munu ká pol Ngerewuru ya, bay ji le, <sup>3</sup> mbede Ngerewuru baa ta-taŋ mii: «Abaraham na daa law-ε bo tul Ngerewuru, be ze Ngerewuru kije fal mbika law be, a kóke ni ba nzob ká do báy zafé nzedem ká nun-ε †.» <sup>4</sup> Ì kɔ, nzob ká daa

† Tiika saw fe 15.6.

ped na, a yaaŋa lari ped be. Larike ku na do ba fe haŋa ká hɔy hɔy ya; ba fe ká do bay tul nzob pedke. <sup>5</sup> Roo le, nzob ká daa law-ε bo tul ped dáa be ya, rɔɔ a daa law-ε bo tul Ngerewuru ká nda buma zif nzob feyaa le, Ngerewuru kɔ fal mbika law be, a naa bay ká tul-e a kóke ni ba nzob ká do báy zafé nzedem ká nun-ε. <sup>6</sup> Be mini ze, Mbay \*David baa bay suoriya nzob ká Ngerewuru kɔ ni ba nzob ká do báy zafé nzedem ká nun-ε taŋ kɔri fal ped dáa beri. Ka daa do bil mbede mii:

<sup>7</sup> «Nzobri ká Ngerewuru nda buma zif ri ká tul fe dáa kaaya bari,

a bumra feyaa bari na,  
suoriya ba taa bari.

<sup>8</sup> Nzob ká Ngerewuru kɔ fal feyaa be ya na, suoriya ba taa be †.»

<sup>9</sup> Suoriyake ku na waa, do bay tul Zibri ká i ba nzob \*kúnŋ ngori huo-ri hɔy mase, bay tul saw nzobri ká i kunŋ ngori ya ndaw le? Ì kér í kɔ, náa baari timbede key mii: «Ngerewuru kɔ fal mbika law Abaraham, a kóke ni ba nzob ká do báy zafé nzedem ká nun-ε.» <sup>10</sup> Waa, feke ku na kal báy sew ji zu le? Pola dɔd ndaw rɔɔ Abaraham kunŋ ngori báy mase, ká fal le? Pola dɔd hɔy bo, ká fal ya! <sup>11</sup> Kúnŋ ngori Abaraham na ba fe ká'a daa ká fal law-ε ká'a daa bo tul Ngerewuru bay kieke mii, Ngerewuru kɔ ni ba nzob ká do báy zafé nzedem ká nun-ε báy faa mbika law. Be mini ze, hɔ Abaraham na víke ba baa bari riw bele ká i daa law-ri bo tul Zezu \*Krisi, ká Ngerewuru kɔ ri ba nzobri ká i do báy zafé nzedem ká nun-ε taŋ haŋa ri kunŋ ri ngori. <sup>12</sup> Ka ba baa nzobri ká i kunŋ ngori ndaw pi. Ba bari ká i kunŋ ngori ká naysuo kele key hɔy ya, roo le, ba bari ká mbika law bari do munu ká baa naari Abaraham dóke pola ndaw rɔɔ, i kunŋ ni ngori báy na.

### Ngerewuru waa fe bay tul nzobri ká i daa law-ri bo tul-e

<sup>13</sup> Tusueke le, Ngerewuru waa zif \*Abaraham báy vu bul-eri bay haŋa ri tusiri na ba taa bari. Bay vu mbom ká Abaraham daa bo tul \*bol kusol ze Ngerewuru wáake bay zif ni ya, roo le, munu ká Abaraham daa law-ε bo tul-e na, be ze hɔ Ngerewuru wáake bay zif ni a kóke ni ba nzob ká do báy zafé nzedem ká nun-ε. <sup>14</sup> Zadka fe kereri ká Ngerewuru waa na do bay tul nzobri ká i daa vu mbom bo tul bol kusol na le, dáa law bo tul-e na do ba fe ká gɔr hɔy; waa bay be na kara, daa fe mbijw ya ndaw pi. <sup>15</sup> Tusueke le, bol kusol ká nzobri wad na ngakla here Ngerewuru. Roo le, zad ká bol kusol ti dí ya na, wad tul bol kusol hɔy kara ti dí ya ndaw.

<sup>16</sup> Be mini ze, fe ká Ngerewuru waa na, do bay tul nzobri ká i daa law-ri bo tul-e, bay haŋa bo ka ha ri feke na báy law kere be. Fe ká'a waa na do bay tul vu bulu Abarahamri riw bele. Do bay tul nzobri ká Ngerewuru ha ri bol kusol na huo-ri hɔy ya, roo le, bay tul bari ká i daa law-ri bo tul-e munu ká Abaraham na. Be na ka ba baa naari riw bele, <sup>17</sup> munu ká Ngerewuru

†† Simri 32.1-2.

baa do bil mbede be mii: «Mì hã mù do ba bãa sãw puo nzobri bod bod ngji bamba tasiri †.» Abaraham na ba bãa naari ká pol Ngerewuru, bay ji le, ka daa law-ε bo tul-e, be ká'a tuma nzob huderu ha ri kaw báy kumnun ndaw, a fe ká tiya na hɔy kara, ka daa hã ni do ndaw na. <sup>18</sup> Bay ká Ngerewuru waa ká nzobri maa bay kér se di mbãa na, Abaraham daa law-ε te di nzokdo. Be ze, ka vi ba bãa sãw puo nzobri bod bod ngji bamba tasiri munu ká Ngerewuru waa ziŋ ni mii: «Vu bul-ari i rúc bamba» na ††. <sup>19</sup> Be na, ka daa mbiimbam maa isɔdri munu, a kɔ sùo-ε ba nzob ká fymra úy úy; mãy be \*Saara hɔy kara di tãw a maa bay mbónj nzob mbãa ndaw. Be nu ku hɔy kara, Abaraham na do tul mbika law be na banɔw. <sup>20</sup> Bay ká Ngerewuru waa ziŋ ni na, ka mãy bay ká di ya ndaw, a mbika law be hɔy kara huo ya, roo le, mbika law be na hã ni hɔrusuo ba pola pola hã ni písike Ngerewuru. <sup>21</sup> Ka kɔ ká bil law-ε ba tusue kɔ mii, Ngerewuru do báy hɔrusuo, a maa bay daa fe ká'a waa na. <sup>22</sup> Sãwke mini ze, báy faa law-ε ká'a daa bo tul Ngerewuru na, Ngerewuru kóke ni ba nzob ká do báy zadε nzedem ká nun-ε. <sup>23</sup> Rɔbay, bay ká i daa do bil mbede mii: «Ngerewuru kɔ fal mbika law be, a kóke ni ba nzob ká do báy zadε nzedem ká nun-ε» na ‡ do bay tul-e huo-ε hɔy ya. <sup>24</sup> Bayke ku na, do bay tul naari ndaw, naari ká Ngerewuru a náa bay ká tul naari hã náa dori báy zadε nzedem ká nun-ε. Ba naari ká náa dáari law naari bo tul be ká'a tina Ngerembay naari Zezu saa sakra nzob huderu na. <sup>25</sup> Ka pɔŋ ni hã huɔ bay tul feyãa naari, a tina ni saa sakra nzob huderu hã ni kaw báy kumnun, bay haŋa bo náa bári nzobri ká bay ti tul naari ya, a náa dori báy zadε nzedem ká nun-ε.

#### Náa zúcri ziŋ Ngerewuru báy faa Zezu Krisi

<sup>5</sup> Be ze, munu ká Ngerewuru naa bay ká tul naari hã náa dori báy zadε nzedem ká nun-ε báy faa mbika law na, dekeke do sakra naari báy Ngerewuru bay tul fe ká Ngerembay naari Zezu \*Krisi daa na. <sup>2</sup> Báy faa be ká náa dáari law naari bo tul-e na, náa dori báy faa káw bil bawda law kere Ngerewuru na badak timbede key. Fe ká hã naari suoriya na, ba daa law nzokdo bo tul riŋ díka ká Ngerewuru a haŋa naari. <sup>3</sup> Ba be nu ku hɔy ya, naari na, ká bil kókw seke fe hɔy kara, náa dáari suoriya, bay ji le, náa kóri ndaw, kókw seke fe na daa hã náa ikikeri law naari ba pola pola. <sup>4</sup> Íki lawke ku na, daa hã náa sɔukeri law naari ká tul fe ká tji tul naari, a sɔu law ká tul fe ká tji tul naari na, sɔ naari ká tul fe ká náa dáari law naari te di nzokdo na. <sup>5</sup> Fe ká náa dáari law naari te di nzokdo na, law naari ti sãa ká di ya, bay ji le, báy faa Tem Law Pie ká Ngerewuru hã naari na, ka daa hã bawda law ini be mbaa law naari gbay gbay.

<sup>6</sup> Ba tusue, zadka hɔrusuo naari tiya dek dek na, Krisi ví hu bay tul nzob fe daa yaari báy nam ká Ngerewuru kɔ tuu. <sup>7</sup> Í kɔ, do ngɔŋ bamba tasiri bay haŋa nzob ya huɔ ká tul nzob fe daa báy zadε a hu. Kɔ ya le, nzob haŋe a yaari huɔ ká tul nzob law kere a hu. <sup>8</sup> Roo le, fe ká kie naari bawda law ini Ngerewuru na ze do key: za-

dka náa bári nzob feyãa kɔb rɔbay na, Krisi ví hu bay tul naari. <sup>9</sup> Báy faa huɔ be na, bay naa ká tul naari ká pol Ngerewuru timbede key, wãa, bod báy rɔw maa bay here Ngerewuru ze ka ti yaari naari ká di ya le woo?

<sup>10</sup> Pola lew ká náa bári nzob tul ngani Ngerewuru báy na, ka daa hã náa zúcri ziŋ ni báy faa huɔ Vi-e. A munu ku na wãa, bod báy rɔw, timbede ká náa zúcri ziŋ ni ro key le, ka ti yaari naari báy faa Vi-e ká kaw báy kumnun na ya le woo? <sup>11</sup> Na rɔbay, naari na, náa ndákari giri sùo naari ká bil Ngerewuru báy faa Ngerembay naari Zezu Krisi ká daa hã náa zúcri ziŋ ni timbede key na.

#### Krisi kal tul Adam pavbad

<sup>12</sup> Báy faa nzob mbjw ká ba \*Adam na, feyãa ví yaake zad kpol kpol ká tusiri key, a hã feyãake ku na ví daa huɔ bo tul nzobri riw bele, bay ji le, nzobri riw bele daa feyãa. <sup>13</sup> Pola rɔw bay haŋa Ngerewuru hã \*bol kusol hã \*Moyze na, feyãa do tusiri key ro. Roo le, munu ká bol kusol tiya rɔbay na, Ngerewuru kɔ fal fe daa yaari nzobri ya. <sup>14</sup> Ze munu kara, báy bil sewke taa Adam kpuru tji taa Moyze na, huɔ re mbay ká tul nzobri banɔw kpadara. Ze nzobri daa kãaya munu ká Adam ya hɔy kara, huɔ re mbay ká tul-ri.

#### Adam na mgba a lieke be Krisi ká'a vika

<sup>15</sup> Roo le, fe daa kãaya \*Adam báy fe kere ká Ngerewuru hã hɔy hɔy báy law kere be na, do bod bod. Ba tusue, fe daa kãaya nzob mbjw ká ba Adam na daa hã nzobri ngji bamba zĩŋke huɔ. Roo le, law kere Ngerewuru báy fe haŋa be ká'a hã nzobri ngji bamba hɔy hɔy báy faa nzob mbjw ká ba Zezu \*Krisi na, kal fe daa Adam na ku pavbad. <sup>16</sup> A fe haŋa hɔy ká Ngerewuru hã báy faa law kere be na, ɔw bie pedke do bod báy ɔw bie ped feyãa Adam. Kúŋ sal bay bo tul feyãa nzob ká mbjw ká ba Adam na, daa hã bay mgba tul nzobri. A ze fe daa kãaya nzobri ngji na bamba hɔy kara, fe haŋa hɔy ká Ngerewuru hã báy law kere be na, daa hã bay naa ká tul nzobri ha ri do báy zadε nzedem ká nun-ε. <sup>17</sup> Ba tusue, báy faa fe daa kãaya nzob ká mbjw ká ba Adam na, huɔ réke mbay ká tul nzobri. Roo le, báy faa nzob mbjw ká ba Zezu Krisi na, náa zĩŋkeri fe kere ká mba kɔŋa fale: nzobri riw bele ká i do bil bawda law kere Ngerewuru báy fe haŋa hɔy ká naa bay ká tul nzob na, i káw báy kumnun í re mbay ká tul feyãa báy huɔ báy faa Zezu Krisi.

<sup>18</sup> Be mini ze, fe daa kãaya nzob mbjw na, daa hã bay mgba tul nzobri riw bele. Ze do faa mbjw munu ndaw, fe daa nzedem nzob ká mbjw na daa hã bay naa ká tul nzobri riw bele ha ri kaw báy kumnun. <sup>19</sup> Faa mbjw munu ká wád tul \*bol kusol nzob mbjw na daa hã nzobri ngji bamba víke ba nzob feyãa na, daa vu mbom nzob ká mbjw na, a daa hã bay naa ká tul nzobri ngji bamba ha ri do báy zadε nzedem ká nun Ngerewuru.

<sup>20</sup> Bol kusol ká Ngerewuru hã \*Moyze na, ví daa hã fe daa kãaya nzobri séke ba pola pola. Roo le, zad ká

† Tiika sãw fe 17.5. †† Tiika sãw fe 15.5. ‡ Tiika sãw fe 15.6.



feyɔa nzobri ngji ká dí ba pola pola na, law kere Ngerewuru hɔy kara yji a ngji bamba tasiri ká dí rɔbay. <sup>21</sup> Be ze, do faa mbijw munu ká feyɔa re mbay ká tul nzobri ha ri zih huɔ na, law kere Ngerewuru ká naa bay ká tul nzobri ha ri do báy zadɛ nzedɛm ká nun-ɛ na, re mbay ká tul naari hɔ náa káwri báy kumnun ká do banɔu báy faa Zezu Krisi, Ngerembay naari.

### Zú zih Krisi báy faa huɔ be

**6** A munu ku waa, náa báari mina ro le? Náa dokori bil feyɔa na banɔu ndɔw rɔɔ, bay haɔa Ngerewuru ká dáake law kere zih naari ba pola pola mgbum le woo? <sup>2</sup> Ú-uu, munu ya. Bay ká se tul feyɔa na, náa bári nzob huɔeri ká dí, bay jji le, hyrusuo-ɛ re mbay ká tul naari mbáa. Wɔa, náa dáari mina ndɔw rɔɔ, bay yji bay ví doko bil feyɔa na báy le? <sup>3</sup> Naari riw bele na, i daa tul naari nduo mbii hɔ náa zúkeri zih Zezu \*Krisi mbijw hɔy ká bil huɔ be. Wɔa, i kɔ munu ya le? <sup>4</sup> Munu zu le, tul naari ká i daa nduo mbii na kie mii, náa húri zih Zezu Krisi ndɔw, a í voro naari zih ni ndɔw, bay haɔa bo munu ká Bãa Ngerewuru tina ni saa sakra nzob huɔeri báy bawda riɔ díka be a hɔ ni kaw báy kumnun na, do faa mbijw munu ndɔw, naari hɔy kara náa víri ba nzob fie bay séke simsed fie ndɔw pi.

<sup>5</sup> Munu ká náa zúri zih Krisi ká bil huɔ be na, náa kóri ba tusue, náa zúri zih ni mbijw hɔy báy faa tji be saa luɔ huɔ ndɔw. <sup>6</sup> Náa kóri báy kere ndɔw rɔ! Sim dol naari ká piɛdke ká náa dokeri bil feyɔa kɔb báy na, i ber ni báy Krisi mbijw hɔy do tul puu say huɔ, bay haɔa Ngerewuru ka bíeke hyrusuo feyɔa ká do bil law naari, bo hɔ náa bári koy feyɔa na mbáa, <sup>7</sup> bay jji le, nzob ká hu ro na, feyɔa do báy hyrusuo ká tul-e mbáa. <sup>8</sup> Be mini ze, zadka náa húri zih Krisi na, náa kóri ndɔw, náa káwri báy kumnun zih ni. <sup>9</sup> Náa kóri ta-taɔ, Krisi ká tji saa sakra nzob huɔeri na, huɔ ti ika ni mbáa ndɔw, a ti báy hyrusuo ká tul-e mbáa ndɔw pi. <sup>10</sup> Huɔ be na, ka hu báy feyɔa na faa bal ba mbijw hɔy ba gbuke, a bíeke hyrusuo feyɔa. A le, káw báy kumnun be ká timbedɛ key na, ka kaw bay dáa riɔ díka bo tul Ngerewuru.

<sup>11</sup> Baari hɔy kara do faa mbijw munu ndɔw: bay ká se tul feyɔa na, i kɔ sùo-rì ba nzob huɔeri ká dí, bay jji le, feyɔa re mbay ká tul-rì mbáa. A bay ká se tul káw báy kumnun na laa le, i kɔ sùo-rì ba nzobri ká i kaw báy kumnun bay dáa riɔ díka bo tul Ngerewuru báy faa zú zih Zezu Krisi.

<sup>12</sup> Be mini ze, i pɔɔ sùo-rì hɔ feyɔa re mbay ká tul-rì bay haɔa rì dáake kɔn fe kɔyaa ká do bil law-rì na mbáa. <sup>13</sup> I pɔɔ faa hɔ nzaa wáw sùo-rì ka ba fe ped kɔyaa bay dáake feyɔa mbáa. Roo le, i mbi sùo-rì hɔ Ngerewuru munu ká nzobri ká i tji saa luɔ huɔ a í kaw báy kumnun. I mbi sùo-rì báy yɔre hɔ ni munu ba fe ped kere ká bay dáake fe ká do báy zadɛ nzedɛm a rii law-ɛ. <sup>14</sup> Tusueke le, feyɔa na ti réke mbay ká tul-rì mbáa, bay jji le, timbedɛ key na, ba sew ká law kere Ngerewuru ro re mbay ká tul-rì, bo ba sew \*bol kusol \*Moyze na mbáa.

### Tji saa bil feyɔa bay ví ba nzob ped Ngerewuru

<sup>15</sup> A ku na wɔa, náa dáari mina ro le? Náa dáari fe dáa yɔa na ba pola pola, bay jji le, timbedɛ key na, náa dori bil sew law kere Ngerewuru ro bo, náa dori bil sewke taa \*bol kusol na mbáa ro le? Ú-uu, munu ya. <sup>16</sup> Baari hɔy kara i kɔ ta-taɔ ndɔw mii, zadka i mbi sùo-rì í dáake ped hɔ nzob bay dáa vu mbom bo tul-e le, i tji koy nzob ká i daa vu mbom bo tul-e na. Dáa vu mbom bo tul feyɔa ká kuɔ rì ha rì se ba zad huɔ ze ndad mase, dáa vu mbom bo tul Ngerewuru ká ha rì se ba zad fe dáa ká báy zadɛ a rii law-ɛ na ze ndad le?

<sup>17</sup> Taambɔl hɔ Ngerewuru! Pola na, i ba koy feyɔa. Roo le, timbedɛ key na i yɔa tusue bay ká i fere rì na, a í daa vu mbom bo dí báy bil wɔra law-rì riw bele.

<sup>18</sup> Ngerewuru tina rì saa bil koy feyɔa, a ha rì vi ba koy ped be bay dáa fe ká do báy zadɛ nzedɛm ká rii law-ɛ.

<sup>19</sup> Mì baa sim bay báa nzobri mini bay haɔa rì láake bay bi key na báy kere, bay jji le, haɔa rì laa bay se bam-ba. Pola na, i mbi sùo-rì báy yɔre dɛd í báke koy fe dáa jɔm báy fe ndúo kiji bay dáake fe kɔyari. Ze, do faa mbijw munu ndɔw, timbedɛ key kara, i mbi sùo-rì na báy yɔre dɛd ba koy fe dáa ká do báy zadɛ nzedɛm bay séke simsed ká \*taɔ kad kad a rii law Ngerewuru.

<sup>20</sup> Pola ká i ba koy feyɔa báy na, fe ká bay haɔa rì daa do báy zadɛ nzedɛm na bay baari mbijw ti bil-e ya. <sup>21</sup> A ku waa, fe jji ze i zih ba lere ped ká dí ká mbi sahoɔ ha rì timbedɛ key le? Tusueke le, pedkeri ku na mbi huɔ hɔy ze ha rì. <sup>22</sup> Roo le, timbedɛ key na Ngerewuru tina rì saa bil koy feyɔa, a ha rì vi ba koy ped be ro. A le, lere ped ká i zih ká dí na, ba simsed ká taɔ kad kad a rii law-ɛ, bo í káwke báy kumnun ká do banɔu.

<sup>23</sup> Tusueke le, lere feyɔa na ba huɔ, roo le, fe haɔa hɔy ká Ngerewuru hɔ báy faa zú zih Ngerembay naari Zezu \*Krisi na, be ze ba káw báy kumnun ká do banɔu kpadara.

### Tji saa bil bol kusol

**7** Yu-iri, mì baa bay zih rì munu ba nzobri ká i kɔ \*bol kusol kɔ báy kere ro. Zadka nzob kaw báy kumnun báy le, bol kusol do báy hyrusuo ká tul-e rɔbay. Ba fe ká i kɔ ta-taɔ. <sup>2</sup> Mɔy nzob ká yɔa wɔra na, zadka wɔra kaw báy kumnun báy le, bol kusol na siɔ ri kɔb rɔbay. A ze bo, zadka wɔra na hu ro le, faa do hɔy hɔ ni báy. <sup>3</sup> Be mini ze, zadka wɔra kaw báy kumnun kɔb báy, rɔɔ ka tji a yɔa wɔra kji le, be na, i díka ni ba mɔy nun pie. A ze bo, zadka wɔra na hu ro le, bol kusol ká siɔ ri na naa ká tul-e. Ze ka yɔa na wɔra kji hɔy kara, ka ba mɔy dáa nun pie ya.

<sup>4</sup> Yu-iri, do faa mbijw munu ndɔw, baari na i zú zih Zezu \*Krisi ká bil huɔ be, ze bay ká se tul bol kusol na, i vi ba nzob huɔeri ká dí, bay jji le, ka do báy hyrusuo ká tul-rì mbáa. Timbedɛ key na, i do bay tul nzob kji, be ká Ngerewuru tina ni saa sakra nzob huɔeri, bay haɔa lere ped naari ka do dí báy kere ba taa be. <sup>5</sup> Pola ká náa dori bil fe dáa naysuo kɔb rɔbay na, bol kusol ká haa fe mii: «Daa fe key ya» na, daa hɔ kɔn dáa feyɔa ká

do bil law naari na, suru naari a daa ped ká sùo naari, bay haṅa bo, feyṅa na ka mbi hud haṅa naari. <sup>6</sup> Roo le, bay ká se tul bol kusol ká mgba naari ba koy pola na, náa bári nzob huderu ká dí ro, bay ji le, ka do báy hɔrusuo ká tul naari mbáa. Munu zu le, timbede key na, náa maari daa ped haṅa Ngerewuru báy nduo ped fie báy faa hɔrusuo Tem be ká re mbay ro bo, báy faa táw nduo ped bol kusol ká re mbay ká tul naari na mbáa.

### Bol kusol kie feyṅa

<sup>7</sup> A ku wṅa, \*bol kusol na ba feyṅa le? Ú-uu, munu ya. Bol kusol na ze kie mi fe ká ba feyṅa. A bo munu ya le, bol kusol ká baa mii: «Mù ti kóko nun fe ya» na, mi ti kóko ya. <sup>8</sup> Báy faa bol kusol key na, feyṅa na daa haṅa mi kóke kiji kóko nun feri boḏ boḏ ká bil law-i. Ba tusue, zadka bol kusol tiya le, feyṅa do ba fe huḏe. <sup>9</sup> Pola ká bol kusol tiya báy na, kér bay bi do báy kere. A roo le, zadka bol kusol na ví tji báyji le, feyṅa na laa ro ze ví do báy kumnun a haṅa mi vi ba nzob huḏe. <sup>10</sup> Be mini ze, bol kusol ká'á bá faa haṅa mi káwke báy kumnun na, yji a haṅa mi se ba zad huḏ. <sup>11</sup> Báy faa bol kusol na, feyṅa ziṅ faa a ũlake mi, a báy faa bol kusolke ku na ndaw ze, mi ziṅke huḏ. <sup>12</sup> Be ze, bol kusol ká sùo-ε na taṅ kaḏaṅ, a bay ká do bil-e na kara taṅ kaḏaṅ ndaw, a do báy zafe nzedem, roo a ba kere. <sup>13</sup> A ku wṅa, bol kusol ká ba fe kere na, a yji a vi ba fe saṅ huḏ bi robay le woo? Ú-uu, munu ya. Roo le, ba feyṅa na ká ze mbi bol kusol ká ba fe kere na haṅa ni vi ba fe saṅ huḏ bi. Be ze báy faa bol kusolke na, feyṅa tinake saṅ kaṅaya báy law mgboro beri ká kal tul zad na taṅ gbay gbay ba kele.

### Ruy ká bil naysuo

<sup>14</sup> Náa kóri mii, \*bol kusol na uru saa luo Ngerewuru, roo le, bi na mi ba nzob naysuo a mí ba koy feyṅa. <sup>15</sup> Tusueke le, fe ká mi daa na mi ko saṅke ya, bay ji le, fe ká law-i hii daa na, mi daa ya, roo le, fe ká mi sa-saṅ na, be ká ndaw roo mi yji mí daa báy. <sup>16</sup> A ze, zadka mi daa fe ká law-i hii ya na le, kie mii mi zuo ziṅ bol kusol na ndaw, a mí ko ni ba fe kere ndaw pi. <sup>17</sup> Be ze, feri ká mi daa na, ba bi ze mi daa ya, roo le, ba feyṅa ká daa puo ká bil law-i ze haṅa mi daa. <sup>18</sup> Mi ko mii, fe kere daa puo ká bil law-i ya, mi hii báa mii, ká bil naysuo-i ya. Tusueke le, kon daa fe kere na do bil law-i, roo le, hɔrusuo daake ze tiya. <sup>19</sup> Fe kere ká mi hii daa na, mi daa ya, roo le, fe kaṅaya ká mi hii daa ya na ndaw roo, mi daa. <sup>20</sup> Zadka mi daa fe ká law-i hii ya na le, ba bi ká ze mi daa ya, roo le, ba feyṅa ká daa puo ká bil law-i ze haṅa mi daa. <sup>21</sup> Fe ká mi ko baṅguo na ze do key: zadka mi hii bay daa fe kere na, fe kaṅaya ze mgba law-i. <sup>22</sup> Ká bil wṅa law-i le, daa bol kusol Ngerewuru ze haṅa mi suoriya. <sup>23</sup> A roo le, mi ko fe ká boḏ ru-ruy ká bil naysuo-iri riw bele ziṅ haṅa ká kér bay bi zuo ziṅ ni, a daa mi ba koy feyṅa. <sup>24-25</sup> Be mini ze, bi na, ká bil kér bay bi le, mi daa vu mbom bo tul bol kusol Ngerewuru, roo le, ká bil fe daa naysuo na, mi do ba koy feyṅa. Áa, kóko síe haṅa ká mini key na! Nzob ve ndaw roo a tina mi ká bil fe daa nay-

suo ni ká ku mi ba bil hud key le? Ngerewuru ká mbijw hɔy ze maa. Taambol haṅa ni báy faa Zezu \*Krisi ká ba Ngerembay naari!

### Káw báy kumnun báy faa Tem Ngerewuru

**8** Timbede key na báyji le, bay mbijw kara mgba tul nzobri ká i zuo ziṅ Zezu \*Krisi na mbáa. <sup>2</sup> Hɔrusuo Tem Ngerewuru ká haṅa nzob kaw báy kumnun báy faa zuo ziṅ Zezu Krisi na, tina mi saa bil hɔrusuo feyṅa báy huḏ. <sup>3</sup> Feke ku na \*bol kusol \*Moyze maa bay daa ya, bay ji le, naysuo na daa haṅa hɔrusuo-ε tiya. Roo le, fe ká bol kusol maa bay daa ya na, Ngerewuru ká sùo-ε ze daa. Ka pie Vi-e vi tusiri key, a yṅa sùo ziṅ nzob fe daa yṅa, a hu ba vuy \*fe poy bay tul feyṅa. Be mini ze, Ngerewuru daake bay bo tul feyṅa ká do bil naysuo nzob, a bide hɔrusuo-ε. <sup>4</sup> Ka daa munu bay haṅa bo, fe ká do báy zafe nzedem ká bol kusol hii bay haṅa náa daari na, ka do báy zafe nzedem ká sùo naari, haṅa náa séri simsed kere báy faa hɔrusuo Tem Ngerewuru ro bo, báy faa naysuo na mbáa.

<sup>5</sup> Tusueke le, nzobri ká i se simsed báy faa naysuo na, i daa kér bay bari bo tul fe ká kon naysuo hii. A roo le, nzobri ká i se simsed báy faa hɔrusuo Tem Ngerewuru na, i daa kér bay bari bo tul fe ká Tem Ngerewuru hii bayke. <sup>6</sup> Daa kér bay bo tul fe ká naysuo hii bayke na, haṅa nzob se ba zad huḏ. Roo le, daa kér bay bo tul fe ká Tem Ngerewuru hii bayke na, haṅa nzob se ba zad káw báy kumnun báy dekeke. <sup>7</sup> Bari nzobri ká i daa kér bay bari bo tul fe naysuo na, i ba nzob tul ngani Ngerewuru a í daa vu mbom bo tul bol kusol-e ya. Tusueke le, bari na i maa bay daa ya. <sup>8</sup> Nzobri ká i do bil fe daa naysuo na, i maa bay ri law Ngerewuru ya.

<sup>9</sup> A roo le, baari na, i ba nzobri ká i se simsed ká naysuo hii na ya, í daa fe ká Tem Ngerewuru ze hii bayke, bay ji le, be na, ka do bil law-ri. Nzob ká do báy Tem taa Krisi ya le, ka ba taa be ya. <sup>10</sup> Zadka Krisi do bil law-ri, ze naysuo-ri a ziṅ huḏ bay tul feyṅa hɔy kara, Tem be ha ri kaw báy kumnun, bay ji le, Ngerewuru naa bay ká tul-ri a ha ri do báy zafe nzedem ká nun-ε.

<sup>11</sup> Ngerewuru tina Zezu saa sakra nzob huderu haṅa ni kaw báy kumnun. A ze, zadka Tem be do bil law-ri le, be ká'á tina Krisi saa sakra nzob huderu haṅa ni kaw báy kumnun na, a haṅa naysuo-ri ká do ba fe huḏe na, kaw báy kumnun ndaw báy faa hɔrusuo Temke ká do bil law-ri na ku.

<sup>12</sup> Be mini ze yu-iri, fe ká do nun haṅa náa daari na do dí. Roo le, fe ká do nun haṅa náa daari munu ká naysuo hii na, tiya. <sup>13</sup> Zadka i daa fe ká kon naysuo ze hii le, i ziṅ huḏ. Roo le, zadka i haṅa kon fe naysuo hu mburuk ká bil law-ri báy faa hɔrusuo Tem Ngerewuru le, i káw báy kumnun. <sup>14</sup> Nzobri riw bele ká Tem Ngerewuru nda faa pol-ri na, ba bari ká ze i ba vu Ngerewuru. <sup>15</sup> Tem ká Ngerewuru ha ri na, ti daa ri ba koy haṅa hie se ri ba ká ya. Roo le, Temke na ha ri vi ba vu Ngerewuru, a haṅa faa haṅa náa díkeri ni mii: «Aba, Baa †.» <sup>16</sup> Temke sùo-ε baa nasi bayke ká bil law naari nziya

† Báy nzaa aramri le, Aba ba «Báa.»

mii, náa bári vu Ngerewyururi. <sup>17</sup> Munu ká náa bári vi-eri na, fe kereri ká'a kɔɔ do bay tul nzob beri na, náa zínri zínri Zezu Krisi mbjw hɔy, bay ji le, zadka náa kóri seke fe zínri ni mbjw na, náa zínri riŋ díka kara zínri ni mbjw ndaw pi.

### Riŋ díka ká'a doko banɔuo

<sup>18</sup> Mì kɔ le, riŋ díka ká Ngerewyuru a tína do zad hie ha naari na, zadka mì ker se dí le, seke fe ká náa kóri timbede key na, ba fe ká maa mgbaka bay líeke ya.

<sup>19</sup> Tusueke le, ferri riw bele ká'a daa ri na, kɔn kóko nam ká'a tínake vi-eri ba kele daa ri lok lok, <sup>20</sup> bay ji le, fekeri ku na, i zuo fal fe púnkeri ká re mbay ká tul-ri ha ri vi ba fe ká gɔr hɔy. Ba fekeri ku na ze, i hii bay doko munu ya, roo le, ba Ngerewyuru kɔ ze mbi nzi-ε ká tul-ri. Ba gbyke ya báy, roo le, ka kɔ le, <sup>21</sup> nam hane na, ferri riw bele ká'a daa ri na, a tína ri saa bil hyrusuo koy ferri ká ba púnke. Lee, bari báy vu Ngerewyururi na, i káw báy tul-ri í zínri riŋ díka na mbjw hɔy.

<sup>22</sup> Náa kóri ba tusue kɔ, kpyru tji timbede key na, ferri riw bele ká Ngerewyuru daa ri na i kɔ seke fe, í nguri ngur ngur munu ká máy nzob ká kɔ seke fe bay mbón. <sup>23</sup> Ba bari huo-ri hɔy ya, roo le, naari ká Tem Ngerewyuru do bil law naari munu ba titire fe ini ká'a ha na, náa nguriri sùo naari ngur ngur báy bil law naari zínri ri bay gíyanke nam ká Ngerewyuru a ɔrɔke ped be ká sùo naari ngid bele, a daa naari kaw dɛd ba vi-eri a ha naari sùo fie ká hu-hud ya na. <sup>24</sup> Ì kɔ, naari na, náa zínri pam ro, roo le, fe ká tòn ká dí na, náa dáari law naari báy ze te dí nzokdo. A waa, nzob ve ze a dáa law-ε te tul fe ká'a kɔ báy nun-ε ro na le? Zadka'a kɔ feke ro na, ka ti dáa law-ε te dí mbáa. <sup>25</sup> Ze, munu ká náa kéri nzokdo se tul fe ká náa kóri báy nun naari ya báy na, náa gíyanri kekeke báy iki law.

<sup>26</sup> Do faa mbjw munu ndaw, munu ká hyrusuo naari tiya na, Tem Ngerewyuru ví sɔ naari, bay ji le, náa kóri fe ká bay dáake nzaa bay kere báy zadɛ ya. A le, Tem Ngerewyuru kɔ sùo-ε ze daa nzaa bay kere bay tul naari báy nguri ká nzob maa bay báa báy nzi-ε ya. <sup>27</sup> Lee, Ngerewyuru ká ba nzob békle bil law nzob na, ka kɔ fe ká Tem hii bay gón na, bay ji le, báy faa ká Ngerewyuru hii na, ka dáake nzaa bay kere bay tul nzobri ká i ba taa be.

<sup>28</sup> Náa kóri ba tusue mii, nzobri ká i hii Ngerewyuru ká'a dí ri bay haŋa ri daa fe báy faa ká'a leke na, ferri riw bele ká tji tul-ri na, a haŋa fekeri vi ba fe kere ha ri. <sup>29</sup> Ì kɔ, nzobri ká Ngerewyuru nan ri pola na, ka mbi nzi-ε ha ri bay haŋa ri do munu ká Vi-e, bay haŋa bo, ká bil ruo vi-eri riw bele na, Vi-e na ka ba ngerɛ led. <sup>30</sup> Bari ká Ngerewyuru nan ri pola na, ka dí ri ba taa be; a bari ká'a dí ri ba taa be na, ka naa bay ká tul-ri ha ri do báy zadɛ nzedem ká nun-ε, a bari ká'a naa bay ká tul-ri ha ri do báy zadɛ nzedem ká nun-ε na, ka daa riŋ díka bo tul-ri.

### Fe ká'a máa kún sal ini ká Ngerewyuru mgba zínri naari na tiya

<sup>31</sup> A munu ku waa, náa báari mina ro se tul fe niri key na le? Zadka Ngerewyuru ba nzob fal ngan naari na waa, nzob ve ze a máa bay kúma naari báy le? <sup>32</sup> Ì kɔ, be ká vu bil-e hɔy kara ka bed naari ya, a pɔŋ ni ba vuy \*fe poy ha naari riw bele na waa, daa mina ndaw rɔɔ, ka ti haŋa naari ferri riw bele báy faa Vi-e na ya le woo? <sup>33</sup> A ku waa, nzob ve ndaw rɔɔ a dáa bay bo tul nzobri ká Ngerewyuru nan ri a daa ri zuo bof ba taa be na le? Nzob mbjw mini kara tiya. Ba Ngerewyuru kɔ ze naa bay ká tul-ri ha ri do báy zadɛ nzedem ká nun-ε. <sup>34</sup> A ku waa, a ve kɔ ndaw rɔɔ a máa bay haŋa bay mgba tul-ri báy le? Mbjw tiya, bay ji le, Zezu \*Krisi hu a tji saa luɔ huɔ a kaw tunduo hodo Ngerewyuru, a daa nzaa bay kere bay tul naari.

<sup>35</sup> Fe ji kɔ ndaw rɔɔ a máa bay kún sal ini ká Krisi mgbazínri naari na le? Fe mbjw ká'a máa bay kún salke na tiya: ba kóko síe ya ndaw, doko bil huɔ ya ndaw, dáa nun tuɔ síe ya ndaw, kɔn luye ya ndaw, séke tigba hɔy ya ndaw, fe hudri ká i kiri tul naari gbuk ya ndaw, mase huɔ maamii hɔy kara ya ndaw pi. <sup>36</sup> I daa do bil mbede Ngerewyuru mii:

«Ngerembay, bay tul-a na ze,  
namri riw bele buru dõke ba fe huɔ,  
í dara buru munu ká i kũke baduri í séke ba zad ika ri t.»

<sup>37</sup> Roo le, ká bil fe niri riw bele ká tji tul naari na, náa bári bawda nzob háw yymri báy faa hyrusuo nzob ká kɔ naari ba nzob nun-ε na.

<sup>38</sup> Mì kɔ ba tusue: fe ká'a máa bay kún sal ini ká Ngerewyuru mgba zínri naari na, mbjw tiya. Ze ba na huɔ, mase káw báy kumnun hɔy kara daa fe mbjw ya. Led nzaapedri ká nulue, mase temndayari ká re mbay, mase hyrusuo kɔri hɔy kara, i ti dáa fe mbjw ya. Ferri ká'a tji timbede key, mase ferri ká'a vika vuku hɔy kara, ti dáa fe mbjw ya ndaw. <sup>39</sup> Wyruri ká tusiri key, mase wyruri ká zad baw hɔy kara, i ti dáa fe mbjw ya, rɔɔ báy ferri riw bele ká Ngerewyuru daa ri na hɔy kara, i ti dáa fe mbjw ya ndaw pi. Fe mbjw ká'a máa bay kún sal ini ká Ngerewyuru tina báy faa Zezu Krisi, Ngerembay naari na, tiya.

### Pol re sùo-ε bay tul led Izarayelri

**9** Báy riŋ \*Krisi le, bay ká mì báa na ba sùo bay kɔ bo, ba kúd bay ya. Kér bay ká bil wara law-i báy faa Tem Law Pie kara, baa nasi bayke mii: <sup>2</sup> mì daa síe ngji bamba tasiri, a law-i kara nze mgbuk mgbuk banɔuo bay tul saw biri ká i ba Zibri. <sup>3</sup> Mì re sùo-i bay haŋa bi ze, maa le, bebi ka mgba tul-i a wálke sakra bi báy Krisi bay tul yu-iri ha ri zínri pam, bari ká i ba saw biri na. <sup>4</sup> Bari na, i ba led Izarayelri †† ká Ngerewyuru nan ri, a daa ri zuo bof ha ri vi ba vi-eri. Ka ha ri kɔ riŋ díka be ndaw, a saa kuniri zínri ri ndaw, a ha ri bol kusol

† Simri 44.2-3. †† Led Izarayelri na, i ba vu bulu Zakob. Be Zakob na, Ngerewyuru ha ni riŋ ba Izarayel.

ndaw, a kie ri faa rúo ni ndaw, ɔɔ a waa ferí ká bay tul-ri ndaw pi. <sup>5</sup>I ba vu bulu \*Abaraham, Izak, báy \*Zakob, a Krisi kǐ sùo-ε ká ví yaa sùo zinj nzeb na hɔy kara, ba saw bari ndaw. Ngerewuru Nzob Káw Tul Feri Riwi Bele na, ndad bay písi ni banɔuo kpadara! Amem!

<sup>6</sup>Be ze ba fe baa mii, bay ká Ngerewuru waa na, ba fe ká gɔr hɔy ya. Ì kɔ, vu bulu Izarayelri riw bele ze i ba saw \*Izarayel taa tusuekeri ya. <sup>7</sup>Vu bulu Abarahamri hɔy kara, i ba vi-e taa tusuekeri riw bele ya ndaw, bay jǐ lɛ, Ngerewuru baa hɔ Abaraham mii: «Báy faa vi-e Izak ze vu bul-eri i rúoke bamba munu ká mǐ waa bayke zinj mù na †.» <sup>8</sup>Bay key na kie mii, ba nzobri riw bele ká i mbon ri ká saw Abaraham ze i ba vu Ngerewuru taa tusuekeri ya. Roo lɛ, bari huo-ri ká i mbon ri báy faa bay ká Ngerewuru waa na hɔy ze, i ba vu bulu Abaraham taa tusuekeri. <sup>9</sup>Bay ká Ngerewuru waa bay tul-e na ze do key: «Káy kǐ ká báy bil few ká mini key ká mǐ yǐ bay ví na, \*Saara a mbón led wɔra nzob ††.» <sup>10</sup>Ba be nu ku hɔy ya, vu Rebikari ká i ba led ndɔɔri na, baa bari mbǐw hɔy ba bulu naari Izak. <sup>11-12</sup>Roo lɛ, pola ɔɔ bay hanja Rebika mbon ri na, Ngerewuru baa hɔ ni mii: «Ngerɛ led na a dǐnj tul-e ká saw bal nzob vbiele ‡.» Báy bil sew ká Ngerewuru baa bay ku na lɛ, led ndɔɔri na, i mbon ri ya báy, a fe kere mase fe kaayari kara, ledk-eri ku na i daa ya báy. Ze Ngerewuru na nan nzobri a dǐ ri báy faa ká'a leke bo, báy faa ped dáa nzob ya, <sup>13</sup>munu ká'a baa do bil mbede be mii: «Mǐ hii Zakob, a mí ɔɔ \*Esaw †.»

### Ngerewuru ba mbay tul ferí riw bele, a daa ferí báy za- de

<sup>14</sup>A ku na waa, náa báari mina ro lɛ? Lɛɛ, Ngerewuru na ba nzob ká daa fe do báy zade ya zu lɛ? Munu ya! <sup>15</sup>Be na, ka baa hɔ \*Moyze mii: «Mǐ daa law kere zinj nzeb ká mǐ hii bay dáa kere zinj ni, a mí kɔ nun síe nzob ká mǐ hii bay kóɔ nun síe be †.» <sup>16</sup>Feke ku na do bay tul law hiiya nzob ya ndaw, bay tul hyrusuo nzob ya ndaw, roo lɛ, do bay tul Ngerewuru ká kɔ nun síe nzob munu ká law-ε hii. <sup>17</sup>Be ze Ngerewuru baa hɔ mbay \*Farawon ká bil mbede be mii: «Bo na, mǐ dáa mù kaw ba mbay bay tǐnake hyrusuo-i ba kele báy faa bo, bay hanja rin-i ka mgbáke ká tusiri key riw bele ††.» <sup>18</sup>Be ze, Ngerewuru kɔ nun síe nzob munu ká'a hii, a hɔ law ngɔɔ hɔ nzob munu ká'a hii. <sup>19</sup>Kɔ ya lɛ, nzob hanɛ a baa hɔ mǐ mii: «Zadka do munu ku waa, daa mina ndaw ɔɔ Ngerewuru daa bay bo tul nzob báy lɛ? A waa, ka daa fe ká Ngerewuru kǐ mbi nzi-ε bay hanja ni daa na ya lɛ woo?» <sup>20</sup>A bo nzob ká mù baa bay munu ku na waa, mù ba ve ndaw ɔɔ, mú máy bay zinj Ngerewuru lɛ? Ì kér í kɔ, suna ká i mbuo na, a baa hɔ nzob mbúo ni mii: «Bay jǐ ndaw ɔɔ, mù mbúo mǐ do mini key na lɛ woo» na ya. <sup>21</sup>Nzob

† Tiika saw fe 21.12. †† Tiika saw fe 18.10,14. Led wɔra nzobke na ba Izak ká yaa Rebika ba máy be. ‡ Tiika saw fe 18.10,14. †† Malasi 1.2-3. ††† Tǐj Kele 33.19. †††† Tǐj kele 9.16; i kǐj Tǐj kele 7-15.

mbúo pay na, maa bay dáa fe báy pay na munu ká law-ε hii: pay taa mbǐwke ku na, ka maa bay mbúoke tɔy ndaa, a ɔɔ bǐe a mbúoke suna taa hɔyke ††. Waa, ì kɔ munu ya lɛ?

<sup>22</sup>Ze, zadka Ngerewuru hii bay doko munu ká nzob mbúo pay na waa, bay jǐ bo ze do di lɛ? Ba be kǐ ze ka hii bay kǐe nzobri herɛ be báy hyrusuo-ε. Be nu ku hɔy kara, ka iki law-ε ngǐ-ngǐ ká tul nzobri ká i maa bay zinj herɛ be, a í do di ya bay zinj bǐe. <sup>23</sup>Ba be kǐ ndaw ze ka hii bay kǐe bawda rin dika be bay tul nzobri ká'a kɔ nun síe bari. Ba bari ká'a leke ri do pola bay hanja ri zinj rin dika be na. <sup>24</sup>Nzobkari ku na, ba naari ká Ngerewuru dǐ naari ká sakra nzobri ká i ba Zib na ku hɔy ya, roo lɛ, ká saw nzob kǐri kara ndaw pi. <sup>25</sup>Be ze ba fe ká Ngerewuru baa bayke do bil mbede Oze nzob yaaŋa bay saa nzaa Ngerewuru mii:

«Nzobri ká i ba taa bǐ ya na mǐ dika ri ba nzob biri; a saw nzobri ká pola lew mǐ hii ri ya na, mǐ kóɔ ri ba nzob nun-i. §  
<sup>26</sup>A zad ká i baa ha ri ká dǐ mii: «I ba nzob biri ya» na, ká zade na ku kǐ ze, i dika ri ba vu Ngerewuru, Nzob Káw Báy Kumnun.»

††

<sup>27</sup>A bay ká se tul led Izarayelri na laa lɛ, Ngerewuru baa báy faa Ezay nzob yaaŋa bay saa nzi-ε mii:

«Ze, Izarayelri ruɔ munu ká dikudi baa hɔy kara, nzobri ká mǐ yaaŋa ri na, i máa zade nzekre hɔy, bay jǐ lɛ, Ngerembay a ví dáa fe ká'a baa bay dáa ká tusiri key hɔ ni ɔ báy zade ngid bele ba vaa kod hɔy.» †††

<sup>29</sup>Do munu ká Ezay baa bayke pola ndaw mii:

«Zadka Ngerewuru, Mbay Tul Feri Riwi Bele kɔɔ vu bulu led Izarayel haneri hɔ naari ya lɛ, náa dúkuri mburuk mburuk munu ká nzobri ká Sɔɔm báy Gomɔɔ.» †††

### Led Izarayelri daa law-ri bo tul Ngerewuru ya

<sup>30</sup>A ku waa náa báari mina ro zey lɛ? Bay ká náa báari na ze do key: nzobri ká i ba Zib ya, ká í nzaa faa bay hanja Ngerewuru naa bay ká tul-ri ha ri do bay zade nzedem ká nun-ε ya na ze, ka naa bay ká tul-ri báy faa mbika law. <sup>31</sup>A bari Zibri ká i nzaa faa bay hanja Ngerewuru ka naa bay ká tul-ri ha ri do bay zade nzedem ká nun-ε báy faa dáa \*bol kusol na laa lɛ, i zinj faake ya wǔm. <sup>32</sup>Bay jǐ kǐ zu lɛ? Bay jǐ lɛ, bari na i nzaa faa bay ndád ká nun Ngerewuru báy faa ped dáa bari bo, báy faa dáa law bo tul Zezu \*Krisi na ya. Be ze, i téke tisaw í lie munu ká Ngerewuru baa bayke do bil mbede be mii:

<sup>33</sup>«Bi na, mǐ daa tisaw bo puo ká \*Sign. Ba tisaw téke bal nzobri, a daa ha ri lie. Roo lɛ, nzob ká daa law-ε bo tul-e na, law-ε ti sǎa ya mgbay.» †††

††† Ezay 29.16; 45.9; Zeremi 18.6. § Oze 2.25. †† Oze 2.1. ††† Ezay 10.22-23. †† Ezay 1.9; Tiika saw fe 19.1-29. ††† Ezay 28.16. «Tisaw» na ba Zezu. Munu ká Zibri hii bay dáa law-ri bo tul Zezu Krisi ya na, Zezu na vi ba ngud puu ká Zibri te a í lie. I hii bay be



<sup>7</sup> A ku w̄a, fe ji k̄i ze kal le? Fe ká led Izarayelri nzaa na, i ziŋ ya. Ba bari huo-ri ká tul-ri nzekre ká Ngerewyru nan ri na ku k̄i h̄oy ze i ziŋ. A nzob h̄awri na laa le, law-ri nḡoŋ ha ri t̄aa láa s̄aw bayke na kp̄uy †, <sup>8</sup> munu ká i daa bayke do bil mbede Ngerewyru mii:

«Ngerewyru daa h̄a k̄er bay bari do tidí, nun-ri f̄umra ká dí ḡibbli nd̄aw, a suku-ri h̄oy kara mbii dib ká dí kp̄yru t̄ji timbede key †.»

<sup>9</sup> Mbay \*David kara baa nd̄aw mii:

«Ndad bay haŋa fe ndadi bari ká h̄ođk̄ h̄ođk̄ na ka fére a vi ba ndaw taka ri, a ba gbana mgbaka ri nd̄aw, r̄o a ba ngud̄ puu téke bal-ri nd̄aw ha ri z̄iŋke bíe ká maa tul-ri.

<sup>10</sup> Ndad bay haŋa nun-ri ka f̄umra ḡibbli ha ri k̄o zad̄ mb̄aa; a mú daa h̄a sobake ka hii ri h̄a mbol-ri ka te z̄ururu baŋḡo ‡.»

**Led Izarayelri lie w̄m ya**

<sup>11</sup> Ze mì vbi bay na r̄obay mii: le, led Izarayelri ká i hii dáa law-ri bo tul Zezu ya, ká í te bal-ri í lie na w̄a, i li-lie k̄i w̄m k̄i ro zu le woo? Ú-uu, munu ya! Roo le, bay tul fe dáa k̄aya bari na ku ze, nzob h̄ayri ká i ba Zib ya na i z̄iŋke pam. Feke do munu bay haŋa led Izarayelri k̄o le, i dáake sere ziŋ ri. <sup>12</sup> Zadka fe dáa k̄aya bari vi ba fe s̄ami h̄a nzob h̄awri ká tusiri key, a ledí bari vi ba fe s̄ami h̄a nzobri ká i ba Zib ya ku na w̄a, zadka bari Zibri k̄i ngid̄ bele i ȳji í ziŋ pam na w̄a, a ví ba bawda fe s̄ami h̄a nzobri riw bele ya mina le woo!

<sup>13</sup> Timbede key na, mì báa bay ziŋ baari ká i ba Zib ya na ro. Bi na, mì ba nzob nd̄ay nzaaped̄ bay tul nzobri ká i ba Zib ya. Munu ká ba ped̄ bi na, mì zay s̄u-o-i ká dí, <sup>14</sup> a mí hii bay dáa h̄a nzobri ká i ba s̄aw b̄iri na i k̄o le, i dáake sere ziŋ ri bo h̄a nzob h̄aner̄i z̄iŋke pam. <sup>15</sup> Í k̄er í k̄o: zadka Ngerewyru p̄oŋ fal Zibri a daa h̄a nzobri ká i ba Zib ya na, i ziŋ faa í z̄u ziŋ ni na w̄a, bod̄ báy r̄o, zadka Ngerewyru a ȳaŋa ri na, a bá bawda fe kere ká ba káw báy kumnun nzobri ká i hu na ya le woo? <sup>16</sup> Zadka nzob mbi tul fe s̄um a h̄a Ngerewyru le, kie mii, bieri riw bele ku na ba taa be. A ze zadka puu do r̄o s̄awke ba taa Ngerewyru le, nzaa t̄ykeri h̄oy kara ba taa be nd̄aw.

<sup>17</sup> \*Led Izarayelri na i do munu ba puu oliviye taa puo ká i kud̄ nzaa t̄yke h̄aner̄i ba fal. A baari ká i ba Zib ya na, i do munu ba nzaa t̄y puu oliviye taa bisuy ká i daa r̄i r̄ji puu oliviye taa puo ha r̄i nzo mbiike a í so do dí. <sup>18</sup> A munu ká i nzo mbii puu oliviye taa puo na, i ti si-ika s̄u-o-ri ká tul nzaa t̄ykeri ká i kud̄ ba fal na ku ya. Baari na, i ba nzaa t̄y puu h̄oy bo, i ba s̄awke ya.

<sup>19</sup> K̄o ya le i báa h̄a mì mii: «I kud̄ nzaa t̄y puuri ku na bay haŋa buru r̄ji do bol-ri zu.» <sup>20</sup> Ba tusue k̄i. Ngerewyru kud̄ Zibri na ba fal bay tul mbika law bari ká tiya. A baari laa le, i so do puu oliviyeke a í do dí, bay ji le, i daa law-ri bo Zezu \*Krisi. Munu zu le, i nze

† Í k̄i Róm 9.31; 10.3. †† Ezay 29.10; K̄iŋa bol kusol ba sidike 29.3. ‡ Simri 69.23-24.

báy s̄u-o-ri í sii s̄u-o-ri ya, <sup>21</sup> bay ji le, zadka'a kud̄ nzaa t̄y puu oliviye taa puo ká ba led Izarayelri ku na w̄a, maa bay baari ká i ba nzaa t̄y puu oliviye taa bisuy ká i so do dí na, ka ti kud̄ r̄i ya le?

<sup>22</sup> Í k̄o faa ká Ngerewyru báke nzob law kere nd̄aw, a ȳji ká tul nzob nd̄aw na. Ka daa ȳji ziŋ Zibri ká i hii dáa law-ri bo tul Zezu ya í lie, a baari laa le, ka daa kere ziŋ r̄i. Roo le, ndad̄ bay káw bil law kere be na nd̄aw r̄o! Munu ya le, a kud̄ r̄i munu ká nzaa t̄y puu na nd̄aw.

<sup>23</sup> A bari led Izarayelri na, zadka i p̄oŋ law nḡoŋ bari í ȳji í vi le, Ngerewyru a dáa ri r̄ji zad̄e ká pola na, bay ji le, ka do báy h̄yusuo ká bay dáa ri r̄ji zad̄e ba k̄i.

<sup>24</sup> Tusueke le, baari ká i ba led Izarayelri ya na, i ba nzaa t̄y puu oliviye taa bisuy ká i daa r̄ji puu oliviye taa puo na. Ba fe ká dáake nḡoŋ bamba tasiri ká nzob maa dáa ya. Munu ká Ngerewyru daa ped̄ ká nḡoŋ bamba ká nzob maa dáa ya na w̄a, maa bay bari led Izarayelri ká i ba nzaa t̄y puu oliviye taa puo na, ka ti dáa ri r̄ji zad̄e ba k̄i ya le!

**Led Izarayelri riw bele i ziŋ pam**

<sup>25</sup> Ȳy-iri, mì hii bay tína s̄aw fe ká do zad̄ muni pola na, bay haŋa bo i k̄o le, i díke s̄u-o-ri ba nzob nun nzem-ri ya. Feke na ze do key: Led \*Izarayel h̄aner̄i na i vi ba nzob law nḡoŋri. Law nḡoŋ bari na a doko munu kp̄yru maa báy nam ká nzobri riw bele ká i ba Zib ya, ká Ngerewyru nan ri ba taa be na, i ví z̄iŋke pam. <sup>26</sup> Be ze, led Izarayelri riw bele i z̄iŋke pam munu ká Ngerewyru baa do bil mbede be mii:

«Nzob Ȳaŋa Nzobri na a úru saa Sign, a naa fe k̄aya vu bulu Zakobri.

<sup>27</sup> Zadka mì náa feȳa bari na, a bá tusue kuni ká mì saa ziŋ ri †.»

<sup>28</sup> Zadka náa k̄erri se tul káa Bay Kere ká Zibri tun nḡereŋ na le, i ba nzob tul nḡani Ngerewyru bay haŋa bo, baari ká i ba Zib ya na i ziŋ kereke ká dí. Roo le, zadka náa k̄erri se tul faa ká Ngerewyru n̄anke ri na laa le, i ba nzob nun-ε bay tul bulu bari, <sup>29</sup> bay ji le, Ngerewyru na h̄a fe le, ka ȳji a vbida ya, a nzobri ká'a dí ri na kara, ka suo k̄er bayke ya nd̄aw. <sup>30</sup> Baari na, pola na i mba nzaa Ngerewyru, roo le, timbede key na Ngerewyru k̄o nun síe baari, a daa law kere ziŋ r̄i bay tul Zibri ká i mba nzi-ε. <sup>31</sup> Zadka mbaka nzaa bari do ba faa ká Ngerewyru kóke nun síe baari na le, a kóko nun síe bari faa mb̄iw munu ká baari na nd̄aw, <sup>32</sup> bay ji le, be na ka m̄gba nzobri riw bele do bil mbaka nzaa bay k̄ieke law kere be h̄a nzobri riw bele.

<sup>33</sup> Kuu-wuy! Ngerewyru na ba bawda nzob! Nun nzem be báy fe kóko be na, gb̄yke tiya!

Feri ká'a mbi nzi-ε ká dí na, nzob ká'a máa bay kóko s̄awke k̄o na, mb̄iw tiya! Feri ká'a leke ká bil law-ε bay dáa na kara, nzob ká'a máa kóko s̄awke k̄o na, mb̄iw tiya nd̄aw!

<sup>34</sup> I daa do bil mbede Ngerewyru mii:

«Nzob ve ze k̄o k̄er bay Ngerembay na le? Nzob ve nd̄aw r̄o, maa bay haŋa ni nzaa boko le †?»

<sup>35</sup> «W̄a, nzob ve nd̄aw r̄o, h̄a ni fe r̄o

†† Ezay 59.20-21. ‡ Ezay 40.13.

bay haɲa ni yji a puo ni mbɔlke ɛ †?»  
<sup>36</sup>Tusueke ɛ, feri riw bele uru saa luo-ε;  
 feri riw bele do báy faa hyurusuo-ε ndaw,  
 a feri riw bele do bay tul-e ndaw pi!  
 Riɲ díka ba taa be baɲɔɔ kpadara.  
 Amem! Ndad bay haɲa ni ka do munu na kji!

### Séke simseɔ ká rii law Ngerewuru

**12** Yu-iri, munu ká Ngerewuru daa law kere zɪɲ naari na, mi bo ri bay haɲa ri mbi sùo-ri báy yɔɔɛ deɔ hɔ ni ba \*fe poy ká do báy kumnun boɔ ba taa be a rii law-ε. Be ndaw ɔɔ, a bá tusue rúo Ngerewuru ká uru saa bil law-ri ká do nun haɲa ri daa na. <sup>2</sup>Ì mbóro nduo ped nzoɔ tukɛleri ká tusiri key na ya, roo ɛ, ì hɔ Ngerewuru ze ka fére kér bay baari ba fie, a ha ri nun nzem fie ká bay haɲa bo, ì maa kéleke fe ká law-ε hii: fe ká ba kere ndaw, a rii law-ε ndaw, ɔɔ a do báy zadɛ nzedem ndaw pi.

<sup>3</sup>Báy faa law kere ká Ngerewuru hɔ mi na, mi baa ha ri riw bele: nzoɔ hɔa hɔa ɛ, ka kɔ sùo-ε ba nzoɔ ká bamba ya. Roo ɛ, ka kɔ sùo-ε maa báy faa mbika law ká Ngerewuru hɔ ni na. <sup>4</sup>Ì kɔ, sùo náa nzoɔ ká mbɪw key na, nzaa wáwkeri ɲɲi bamba, a ped dáa nzaa wawkeri ká mbɪw mbɪw na kara do boɔ boɔ. <sup>5</sup>Do faa mbɪw munu ndaw, ze náa ruɔri na bamba hɔy kara, náa dori ba sùo ká mbɪw hɔy báy faa zúɔ zɪɲ Zezu \*Krisi. Naari riw bele na, náa zuɔri zɪɲ kɪ munu ba nzaa wáw sùo-ri ká mbɪw. <sup>6</sup>Náa dori báy fe iniri boɔ boɔ ká Ngerewuru hɔ naari hɔy hɔy maa báy zad ped ká'a hii bay haɲa náa dáari. Be ze, zadka nzoɔ mbɪw ká sakra naari key, do báy fe ini yɔaɲa bay saa nzaa Ngerewuru a baa hɔ nzoɔri ɛ, do nun haɲa ni ka daa maa báy mbika law ká'a dɔke na. <sup>7</sup>Zadka nzoɔ kɪ do báy fe ini ká bay dáake ped hɔ nzoɔri ɛ, do nun haɲa ni ka daa pedke na báy zadɛ ndaw ɔ! A nzoɔ ká do báy fe ini fére nzoɔri fe laa ɛ, ka fére ri fe na. <sup>8</sup>Nzoɔ ká do báy fe ini dáa wɔra bo bil law nzoɔri ɛ, ka daa munu na kɪ. Nzoɔ ká ba nzoɔ haɲa nzoɔri fe ɛ, ka daa báy law kere ká puluk. Be ká'a ba nzoɔ ndáka faa pol nzoɔri ɛ, ka daa báy faake. A nzoɔ ká ba nzoɔ kóko nun síe nzoɔri laa ɛ, ka daa báy suoriya.

<sup>9</sup>Ndad bay haɲa law ini taa tusueke ze ka do sakra baari. Ì tuɲ fe kɔayari na ɲgerenɲ ba fal, a í mɔba sɔw fe kere ze í daa. <sup>10</sup>Ì kɔ kɪ ba nzoɔ nun kɪ munu ba yu kɪri ká i hii kɪ, a í daa mbay bo tul kɪ ba lie ba lew. <sup>11</sup>Ì nduo kiyaw kiyaw a í dáake ped hɔ Ngerembay báy bil law-ri riw bele bo, í ba lay ya. <sup>12</sup>Ì daa suoriya bay tul fe ká Ngerewuru waa zɪɲ ri ká ì daa law-ri te di nzokdo na. Ì iki law-ri ká bil fe sekeri ká tɪj tul-ri, a í daa nzaa bay kere baɲɔɔ kpadara. <sup>13</sup>Yu baari ká bil Krisi ká i se síe fe na ì sɔ ri ká dí, a í mɔba nzoɔri ká i vi luo-ri na báy kere. <sup>14</sup>Ì sɔm fe zuɔ tul nzoɔri ká i daa nun-ri tuɔ síe. Ì sɔm fe ze ka zuɔ tul-ri bo, ì fáɔ ri ya. <sup>15</sup>Ì daa suoriya zɪɲ nzoɔri ká i do bil suoriya, a í rɛ-rew zɪɲ nzoɔri ká i kaw báy rew. <sup>16</sup>Ì zúɔ zɪɲ kɪ báy kere ba lie ba lew. Ì sii sùo-ri ya, roo ɛ, ì kɔ nzoɔri riw bele ba nzoɔ, a

í naa nun nzoɔ mbɪw ya. Ì di sùo-ri ba nzoɔ nun nzemri ya.

<sup>17</sup>Zadka nzoɔ daa fe seke zɪɲ ri ɛ, ì yji í daa fe sekeke na zɪɲ ni ká fal-ε ya, roo ɛ, fe kere ze ì daa ká nun nzoɔri riw bele. <sup>18</sup>Zadka bay do, ɔɔ faa bayke do fi luo-ri ɛ, ì daa kpyuru í leke bayke, a í káw dekeke ka zɪɲ nzoɔri riw bele. <sup>19</sup>Baari nzoɔri ká mi kɔ ri ba nzoɔ nun-ri na, fe seke ká nzoɔri daa zɪɲ ri na, ì puo mbɔlke sùo-ri ya, roo ɛ, ì ála faa hɔ Ngerewuru ze ka daa here be ka zɪɲ ri munu ká'a baa do bil mbede be mii:

«Mbɔl fe sekeri ká nzoɔri daa zɪɲ ri na,  
 ì ála hɔ mi bi kɪ, mi vbída gbaa ndaake.  
 Bi kɪ ze mi púo mbɔlke ká'a máa tul nzoɔke na báy †.»

<sup>20</sup>Rɔbay, ka yji a baa mii:

«Zadka kɔn sɛ nzoɔ tul ɲɲani bo ɛ,  
 mu hɔ ni fe sɔm hɔ ni ka sɔy;  
 a zadka kɔn mbii ze sɛ ni ɛ,  
 mu hɔ ni mbii ka nzo.»

Zadka mù daa munu ɛ, be ndaw ɔɔ  
 bawda sahoɔ a mgbaka ni báy †.»

<sup>21</sup>Mu hɔ fe kɔaya na ka mba tul-a ya, roo ɛ, mu háw yɔm ká tul fe kɔaya báy faa fe dáa kere.

### Dáa vu mbom bo tul nzoɔ rewpuori

**13** Nzoɔ hɔa hɔa ɛ, ka daa vu mbom bo tul nzoɔ rewpuori, bay ɪj ɛ, rewpuo hɔa hɔa kara uru saa luo Ngerewuru. Bari ká i kaw tul puori na, ba be kɪ ze ka daa ri kaw tul karingaw mbay. <sup>2</sup>Be mini ze, nzoɔ ká tuɲ ri ɲgerenɲ ɛ, ka nda puu bay feri ká Ngerewuru mbi nzi-ε ká di na zu. A nzoɔri ká i nda puu bayke na, ba bari kɪ sùo-ri ze i ɲn bay bo tul-ri. <sup>3</sup>Tusueke ɛ, nzoɔri ká i daa fe kere na, i ti dáa hɪe nzoɔ rewpuori ya, roo ɛ, bari ká i daa fe kɔaya ze i hɪe ri. Wɔa, mù hii bay haɲa hɪe nzoɔ rewpuori mɔba mù ya ɛ? Munu zu ɛ, mu daa fe kere, bo ha ri písi mù ká dí, <sup>4</sup>bay ɪj ɛ, Ngerewuru daa pedke zuɔ nduo-ri bay haɲa ri sóke mù hɔ mù daa fe kere. Ze bo, zadka mù daa fe kɔaya laa ɛ, mu hɔ hɪe ka mɔba mù, bay ɪj ɛ, hyurusuo ká Ngerewuru ha ri na do bay haɲa ri dáake fe seke zɪɲ nzoɔ fe dáa kɔaya. Ì daa pedke na munu bay kíeke here Ngerewuru ká tul nzoɔ fe dáa kɔayari. <sup>5</sup>Sɔwke mini ze, ndad bay dáa vu mbom bo tul nzoɔ rewpuori. Mu daa munu bay dúuke here Ngerewuru hɔy ya, roo ɛ, mu daa báy faa kér bay bo ká bil law-a kɪ ndaw ɔ!

<sup>6</sup>Sɔwke mini ndaw ze, i púoke larimbuo, bay ɪj ɛ, bari ká i ba nzoɔ rewpuori ká i ha ri puo larimbuo na, ba ped ká Ngerewuru kɪ daa zuɔ nduo-ri bay haɲa ri daa báy faake. <sup>7</sup>Feri riw bele ká do bay haɲa ri puo nzoɔri na, ì puo ri: ì puo larimbuo hɔ nzoɔ mbú larimbuori, a í puo tul feri ká i tuu ha ri na kara ndaw pi. Nzoɔ ká do nun hɪe ni ɛ, ì hɪe ni; a nzoɔ ká do nun dáa mbay bo tul-e laa ɛ, ì daa mbay bo tul-e.

<sup>8</sup>Ì hɔ mbɔl nzoɔ mbɪw kara ka do tul-ri ya. Roo ɛ, mbɔl mgbaka ini zɪɲ kɪ ze ka do tul-ri baɲɔɔ. Nzoɔ ká hii yu-eri ɛ, ka daa feri riw bele ká \*bol kusol hii bayke na báy zadɛ. <sup>9</sup>Tusueke ɛ, bol kusolri ká mii: mù ti dáa nun pie ya, mù ti ika nzoɔ ya, mù ti ri-riiba ya, mù ti

† Zóɔ 41.3.

†† Kɪɲa bol kusol ba sidike 32.35. ‡ Sim bayri 25.21-22.

kókó nun fe ya, rókó báy bol kusol hawri riw bele na, mbú tul-e mbíw hóy ká bil bol kusol ká baa mii: «Mu híi ky-ɔ munu ká sùo-ɔ bo kí †.»<sup>10</sup> Nzob ká híi ky-ε na, ka ti dáa fe seke zih ni ya. Be ze, híi ky-ɔ na ba dáa ferri riw bele ká bol kusol híi bayke báy zadε nzedεm.<sup>11</sup> Bil namri ká náa kawri dí timbedε key na, ndad bay haŋa náa kóri báy kere ndaw rókó! Ba nam túma saa tul nam ro, bay jí le, nam ká Ngerewuru a yáŋake naari ngid bele na, tñh dí munu ba nam ká náa mbikeri law naari na ku mbáa ro.

<sup>12</sup> Suŋ tilo na do dí ya bay zékre, a hā zad taŋa laa ro ze do táŋ. Munu zu le, náa pónri fe dáa káya ká bil suŋ tilo na riw bele ba fal, a náa fǵari fe remri ka zúo sùo naari, a náa rúkeri ruy ká bil zad taŋa.<sup>13</sup> Náa dáari fe ká do báy zadε munu ká nzobri dáake fe ká bisie. Náa nzéri báy sùo naari ká tul dáa kón fe káya báy koy him, dáa fe ímri báy fe dáa sahoŋ ndaw, rókó ród kí báy dáa sere ndaw pi.<sup>14</sup> Í hā Ngerembay Zezu \*Krisi ze ka re mbay ká tul-ri, a í pónh faa hā kón naysuo kúo rí ha rí dáa fe ká law-ε híi na mbáa.

### Í mgba kí báy kere í dáa bay bo tul kí ya

**14** Nzob ká mbika law be ngóŋ ya na, ì mgba ni báy kere taŋ máy bay zih ni ká tul kér bay beri.

<sup>2</sup> Nzob hāne le kó a baa mii, báy faa mbika law beri na, beri maa bay sūŋa ferri riw bele; a nzob kí ká ngóŋ ká bil mbika law ya laa le, ka saŋ náy saŋ a láa ba vaynay kí hóy.<sup>3</sup> Nzob ká sū ferri riw bele na, ndad bay haŋa ni ka ím nzob sáŋ náy na ku ya, a nzob ká saŋ náy saŋ laa le, ka dáa bay bo tul nzob ká sū ferri riw bele na ya, bay jí le, be na Ngerewuru yāa ni báy kere.<sup>4</sup> A ku na wāa, mù ba ve ndaw rókó bay dáa bay bo tul nzob ká ba nzob ped bo ya na le? Ze, fe dáa be do báy zadε, mase báy zadε ya hóy kara, ba bay gaŋ tul-e zu. A le, fe dáa be na a doko báy zadε, bay jí le, Ngerembay ká ba gaŋ tul-e na, do báy hýrusuo ká bay sókó ni ká dí.

<sup>5</sup> Rókó bay, nzob hāne le ker a baa mii, nam hāneri ku na do bod ká nun Ngerewuru kal nam hawri; a nzob kí laa le ker a baa mii, namri riw bele na maa ba kí mbíw hóy. Ndad bay haŋa nzob hā hā le, ka kó kér bay be ká bil law-ε na ka ta-taŋ.<sup>6</sup> Nzob ká kó nam hāne do bod kal nam hawri na, ka dáa munu a dáake mbay bo tul Ngerembay. A nzob ká sū ferri riw bele na, ka dáa munu a dáake mbay bo tul Ngerembay ndaw, a dáake taamból hā ni bay tul fe sūmri na. A nzob ká sū ferri riw bele ya na kara, ka dáa munu bay dáake mbay bo tul Ngerembay, a dáake taamból hā Ngerewuru ndaw pi.<sup>7</sup> Tusueke le, nzob mbíw ká sakra naari key ká kaw báy kumnun báy tul gaŋ sùo-ε na, tiya, a nam hud naari hóy kara, Ngerewuru re mbay ká dí ndaw.<sup>8</sup> Í kó, zadka náa káwri báy kumnun báy na, náa káwri bay dáa ped hā Ngerembay. A zadka náa húi laa le, náa sékeri bay vāa káw zih ni. Ze náa húi na hu, mase náa káwri báy kumnun hóy kara, náa bári taa Ngerembay,<sup>9</sup> bay jí le, \*Krisi na hu a yíi a kaw báy kumnun bay bá Ngerembay ká tul nzob huderri ndaw, nzob káw báy kumnunri ndaw pi.<sup>10</sup> A bo na wāa, bay jíike rókó mù dáake bay bo

tul yū-ɔ na le? Bay jí kí ndaw rókó mù ímke yū-ɔ na le? Í kó, naari riw bele na, náa dokori pol Ngerewuru bay haŋa ni ka kuŋ sal bay bo tul naari.<sup>11</sup> Ka baa do bil mbede be mii:

«Bi Ngerembay Nzob Káw Báy Kumnun na, mì baa ta-taŋ ha rí mii: nzobri riw bele ì húku pol-i, nzob hā hā kara a báa ta-taŋ báy nzi-ε mii, bi na, mì ba Ngerembay †.»

<sup>12</sup> Be mini ze, nzob hā hā ká sakra naari key na, a kíŋa fal fe dáa beri sùo-ε kí hā Ngerewuru.

### Mu dáa fe ká'a bíe mbika law yū-ɔ ya

<sup>13</sup> Munu zu le, náa pónri nzaa nduo dáa bay bo tul kí na ka gby. A roo le, fe ká do nun haŋa rí mbi nzaa-rí ká dí na ze do key: ì dáa fe mbíw ká'a dáa hā yū baari te bal-ri ká dí, ha ri dáa feyāa ya.<sup>14</sup> Bi le, zúo zih Ngerembay Zezu na dáa hā mì kó ba tusue mii, fe sūm ká ba ím ká bay sa-saŋ báy tul gaŋ sùo-ε na mbíw tiya. A ze bo, zadka nzob kí ker a baa mii, fe sūm key na ba fe sáŋke le, feke na vi ba fe sáŋke bay tul-e be kí zu.<sup>15</sup> Bo na, zadka mù bíe bil law yū-ɔ báy faa fe sūm bo ká mù sū na le, mù dáa fe báy faa law ini mbáa ro zu. Yū-ɔ ká \*Krisi hu bay tul-e na, mu dáa hā ni ka zih bíe bay tul fe sūm bo hóy ya!<sup>16</sup> Fe ká ì kó ba fe kere na, ì dáa hā ni ka ba faa haŋa nzobri báake bay ndaya se tul-ri ya,<sup>17</sup> bay jí le, nzobri ká Ngerewuru re mbay ká tul-ri na, fe ká Tem Law Pie hā ni mgba law-ri na ba dáa fe báy zadε ndaw, káw dekeke ndaw, rókó dáa suoriya ndaw, bo ba fe sūm báy fe nókó ya.<sup>18</sup> A nzob ká dáa ped hā Krisi báy nduo ped ká mini key na, ka rii law Ngerewuru ndaw, a nzobri hóy kara, híi bayke zih ni ndaw pi.

<sup>19</sup> Munu zu le, náa nzáari faa fe ká'a dáa hā dekeke dōke sakra naari ndaw, fe ká'a sókó naari hā náa ngóŋkeri ká bil mbika law ba pola pola ndaw pi.<sup>20</sup> Mu bíe ped Ngerewuru báy faa fe ká mù sū hóy ya. Ba tusue kí, fe sūmri riw bele na maa sūŋa, roo le, sūŋa fe hāne ká'a dáa hā nzob hawri dáake feyāa na do ba fe ká ndaya.<sup>21</sup> Pónh sūŋa náy ndaw, nókó him ndaw, rókó báy ferri riw bele na, ndad mba dáa hā yū-ɔ líeke bo bil feyāa na.<sup>22</sup> Fe ká mù kó ká bil wāra law-a ba fe kere báy faa mbika law na, mu kóŋ do bil law-a ká sakra bo báy Ngerewuru. Nzob ká dáa fe ká law-ε ruu ni ká dí ya na, suoriya ba taa be.<sup>23</sup> A roo le, nzob ká law-ε ruu ni bay tul fe sūm, rókó a mbi feke a sū le, bay do tul-e, bay jí le, ka dáa báy faa kér bay kere ká uru saa bil wāra law-ε na ya. Ferri riw bele ká nzob dáa báy kér bay ká uru saa bil wāra law-ε ká ruu ni ká dí na, ba feyāa.

### Í mgba kí báy kere munu ká Krisi dáa zih rí

**15** Naari ká náa ngóŋri ká bil mbika law ro na, ba ped naari ká bay sókó nzobri ká ì ngóŋ ká bil mbika law bari ya báy na, bo náa nzáari fe ká rii law naari hóy ya.<sup>2</sup> Ndad bay haŋa nzob hā hā ká sakra naari key na, ka nzaa fe ká'a ndad yū-ε, a sɔ ni ká dí hā ni ngóŋke ká bil mbika law be ba pola pola.<sup>3</sup> Í kó, \*Krisi

† Soro ped dáa Leviri 19.18; Luk 10.25-37.

† Ezay 45.23.



kɪ sùo-ε kara nzaa faa fe ká rii law-ε hɔy ya, roo ɛ, sɛkɛ fe tɪj tul-e munu ká nzob mbɪw baa bayke do bil mbede Ngerɛwɪru mii: «Tɪjri ká nzobri tɪjri mù bo Ngerɛwɪru na, yɪj a zuɔ tul-i †.»<sup>4</sup> Ze feri riw bele ká i daa bayke do bil mbede Ngerɛwɪru pola na, i daa do bay féreke naari fe, bay haɲa bo, báy faa iki law ndaw, daa wɔra bo bil law ndaw ká náa yɔari bayke na, náa dáakeri law naari nzokdo ka te tul fe ká Ngerɛwɪru waa bayke bay tul naari na.<sup>5</sup> Ndad bay haɲa Ngerɛwɪru ká ba nzob daa wɔra bo bil law nzob ndaw, a hɔ sɪu law hɔ nzob ndaw na, ka daa hɔ kɛr bay baari ka maa kɪ, ha rì káwke báy kere zɪɲ kɪ ba lie ba lew munu ká Zezu Krisi hii bayke na.<sup>6</sup> Be mini ze, baari riw bele na, ì pisi be ká'a ba Bãa Ngerɛmbay naari Zezu Krisi báy law máa kɪ ndaw, kusol máa kɪ ndaw pi.

<sup>7</sup> Munu zu ɛ, ì mɔba kɪ báy kere munu ká Krisi mɔba rì báy kere hɔ ni ba fe riɲ díka Ngerɛwɪru.<sup>8</sup> Mì baa ha rì ba tusue: Krisi na vi ba nzob ped Zibri bay dáake fe ká Ngerɛwɪru waa zɪɲ bulu bari na hɔ ni ka ɔ báy zadɛ bay kɛke mii, Ngerɛwɪru na do tul bay be.<sup>9</sup> Rɔbay, ka vi bay haɲa nzobri ká i ba Zib ya na, i pisi Ngerɛwɪru bay tul law kere be, munu ká i daa bayke do bil mbede Ngerɛwɪru mii:

«Ba na, mì pisi mù ká saw nzobri ká i ba Zib ya, mì díka sim mí gólke riɲ mbay bo ††!»

<sup>10</sup> Rɔbay, i baa do bil mbede be mii:

«Baari saw nzobri ká ì ba Zib ya na, ì daa suoriya zɪɲ nzobri ká Ngerɛwɪru nan ri do bod ba taa be ‡.»

<sup>11</sup> I daa do bil mbede na rɔbay mii:

«Baari saw nzobri riw bele ká ì ba Zib ya na, ì pisi Ngerɛmbay!  
Ndad bay haɲa saw nzobri riw bele, dí sim í dáake riɲ díka bo tul-e ††!»

<sup>12</sup> Ezay nzob yɔaɲa bay saa nzaa Ngerɛwɪru baa ndaw mii:

«Vu bulu David †† mbɪw munu a vika.  
Be na, a réke mbay ká tul saw nzobri ká i ba Zib ya;  
ɛ i daa law-ri te tul-e nzokdo ††.»

<sup>13</sup> Be ze, ndad bay haɲa Ngerɛwɪru ká ba nzob haɲa law nzob te tul-e nzokdo na, ka hɔ suoriya ka mbaa bil law-rì gbay gbay, a hɔ dɛkɛkɛ be ka sád zɪɲ rì ndaw báy faa mbika law baari, bay haɲa rì ba nzob daa law te tul-e nzokdo báy faa hɪrusuo Tem Law Pie.

### Pol ɔɔ bie ped be ká Azi, a waa bay varu kɪ

<sup>14</sup> Yɪ-iri, bi kɪ sùo-i kara mì kɔ mii: baari na law kere mbaa bil law-rì gbay gbay, í kɔ saw feri riw bele ndaw, a í maa bay haɲa kɪ nzaa boko ndaw pi.<sup>15</sup> Ze munu hɔy kara, zad hɔnɛ ká bil mbede ni ká mì daa ha rì key na, mì sɪu law-i mí tokro tem law-rì ká tul feri ká i kɔ pola na. Mì daa munu bay tul law kere ká Ngerɛwɪru daa zɪɲ mì,<sup>16</sup> a náa mì do bod ba koy ped Zezu \*Krisi bay tul saw nzobri ká i ba Zib ya. A bi ɛ, mì mbi sùo-i mí

† Simri 69.10. †† Simri 18.50. ‡ Kɪɲa bol kusol ba sidike 32.43; Ezay 66.10. †† Simri 117.1. †† Báy nzaa gerek na, i daa ba «vu bulu Izay,» roo ɛ, Izay (Zese) na ba bãa David. ††† Ezay 11.10. Ká zad ni key na, Ezay baa bay ká se tul Krisi.

dáake ped, a mí káake káa Bay Kere Ngerɛwɪru bay haɲa bo, nzobri ká i ba Zib ya na, i víke ba nzobri ká i rii law Ngerɛwɪru, munu ba \*fe poy ká rii law-ε, í ba nzob ká \*taɲ kad kad báy faa Tem Law Pie.

<sup>17</sup> Be mini ze, báy faa zúɔ zɪɲ Zezu Krisi na, mì maa ndáka giri sùo-i ká tul ped Ngerɛwɪru ká mì daa na.

<sup>18</sup> Tusueke ɛ, zadka mì uru mí baa bay feri ku na, ba bi ze mì daa báy hɪrusuo-i ya, roo ɛ, ba Krisi ze daa fek-eri báy faa bi, bay haɲa nzobri ká i ba Zib ya na, i dáake vu mbom bo tul Ngerɛwɪru. Ka daa báy faa bay biri ndaw, ped daa biri ndaw,<sup>19</sup> báy hɪrusuo Tem Law Pie ká tina sùo-ε báy faa fe daa saɲri ndaw, báy feri ká mba kóɔ ndaw pi. Be mini ze, mì ka-káa Bay Kere ká se tul Krisi na mí séke báy zadri riw bele, tii sawke saa Zuruzalem kpɪru tɪj kudu zad ká Iliri.<sup>20</sup> Roo ɛ, mì mbi sùo-i mí ka-káa Bay Kere Krisi ká zadri ká nzobri laa ká dí ya báy kɪ hɔy. Mì daa munu bay káy fal ped ká nzob kɪ daa ro na ya.<sup>21</sup> Mì hii bay haɲa ni ka do munu ká i daa do bil mbede Ngerɛwɪru mii:

«Bari ká nzob ka-káa bay be ha ri ya báy na, i kóɔ ni;  
a bari ká i laa soro bay be ya báy na, ì láa káa bay be ††.»

<sup>22</sup> Be ze, ba fe ká hɪyɛɲ faa banɔɔ hɔ mì séke luo-rì ya.

<sup>23</sup> Roo ɛ, timbedɛ key na, mì ɔɔ bie ped bi ká bil kudu zadri key na ro. Munu ká ba dɛɛ lew hɔy mì daa kɔn séke bay vaa kóɔ rì na,<sup>24</sup> mì hii bay séke tɪj tul-rì báy nam ká mì kálke ba Espay. Tusueke ɛ, kál bi ba lew na, mì ker bay vaa kóɔ rì ha rì ɔ̀ mì báy faa varu bi na. Mì naaɲa tul-rì nam maa fe hɔ sáɲ kóɔ rì na, ka nda siri ndɪj ndaw ɔ̀ mí kál báy.<sup>25</sup> Timbedɛ key ɛ, mì se ba Zuruzalem bay tul ped nzob mbika lawri ká i kaw dí na,<sup>26</sup> bay ɪj ɛ, nzob mbika lawri ká kudu zad ká Maseduwan báy Akayi na, i mbi nzaa-ri bay mbú fe bay sókoke nzob kɪkuri ká i do sakra nzob mbika lawri ká Zuruzalem na.<sup>27</sup> Bari na, i uru báy law hiiya bari kɪ bay mbú fe; a ze munu hɔy kara, ba ped ká do tul-ri bay haɲa ri daa, bay ɪj ɛ, bari ká i ba Zib ya na, Zibri ká i ba nzob mbika lawri ká Zuruzalem na, i ɔ̀ ri báy faa káa Bay Kere ha ri zɪɲke fe sɔmi Ngerɛwɪru zɪɲ ri mbɪw hɔy. Munu zu ɛ, bari ká i ba Zib ya na hɔy kara, i sókɔ Zibri na báy feziɲa bari.<sup>28</sup> Be ze, zadka mì ɔ̀ɔ bie ped key, a mí vaa daa fe mbú na zuɔ nduo nzobkeri ɛ, mì kál báy faa tul-rì ndaw ɔ̀ mí se Espay na báy.<sup>29</sup> Ze, mì kɔ ndaw, zadka mì tɪj tul-rì ɛ, mì tɪj báy bawda fe sɔmi Krisi.

<sup>30</sup> Ze yɪ-iri, fe ká mì bo rì ká dí báy riɲ Ngerɛmbay naari Zezu Krisi ndaw, báy law ini ká Tem Law Pie hɔ naari ndaw na ze do key: ì daa nzaa bay kere bay tul-i ká pol Ngerɛwɪru, í rúke ruy zɪɲ mì.<sup>31</sup> Ì daa nzaa bay kere bay haɲa mì tɪj ká bil nduo nzob law ngɔɲɔri ká Zude na, bay haɲa bo, fe mbúri ká mì séke ba Zuruzalem na, nzob mbika lawri ká dí i yɔa báy suoriya.<sup>32</sup> Be ndaw ɔ̀ɔ, zadka Ngerɛwɪru hii ɛ, mì tɪj tul-rì báy bawda suoriya, a mí yɔa ɔ̀mi ká sakra baari.<sup>33</sup> Ndad bay haɲa Ngerɛwɪru nzob haɲa dɛkɛkɛ hɔ nzob na, ka sád zɪɲ rì riw bele. Amem! Ndad bay haɲa ni ka do munu na kɪ.

††† Ezay 52.15.

## Pol hii soko hã nzob mbika lawri ká Ròm

**16** Yu-iri, tinam naari Febe ká ba nzob ped Ngerewuru ká sakra nzob mbika lawri ká i mby tul kɔ ká Sankere na, ka se ba luo-rì vãw. <sup>2</sup> Zadka'a se le, mì kod rì bay haɲa rì mgba ni báy kere báy riɲ Ngerembay naari Zezu \*Krisi faa mbɔw munu ká baari nzob Ngerewururi i dáake ziɲ kɔ na. Í sɔ ni ká tul ferì riw bele ká'a se síeke ká luo-rì, bay jì le, be kɔ sùo-ε na, ka sɔ nzobri ngj-ngjì ndaw, a bi hɔy kara ka sɔ mì ndaw pi.

<sup>3</sup> Ì hii soko hã Prisil báy waa be Akilas ká i ba bãw ped bi ká bil ped Zezu Krisi. <sup>4</sup> Bari na, i nzyu sím bari do guma ndaw rɔɔ í yãake mì. Ba bi hu-o-i hɔy ze mì yjì báy taambɔl ha ri ya, roo le, ba nzob mbika lawri ká i mby tul kɔ báy zadri bod bod riw bele ká i ba saw Zib ya na kara, i daa munu ndaw. <sup>5</sup> Ì hii soko hã nzob mbika lawri ká i mby tul kɔ ká luo-rì na. Ì hii soko hã Epayned ká mì hii ni bamba na ndaw. Be na, ka ba titire nzob ká'a mbi law-ε hã Krisi ká kudu zad ká Azi. <sup>6</sup> Ì hii soko hã Mari ká daa ped bamba bay tul-rì na. <sup>7</sup> Andoronikus báy Zuniyas ká i ba nzob ini bi ká búru kɔri buru naa hul sal mbɔw na, ì hii soko ha ri. Bari na, i ba \*nzob ndáy nzaapedri ká nzobri daa mbay bo tul-ri, a í mbi law-ri hã Krisi pola hã mì.

<sup>8</sup> Ì hii soko hã Ampiliyatus, be ká mì kɔ ni ba nzob nun-i báy faa law ini Ngerembay. <sup>9</sup> Ì hii soko hã Urbę, be ká'a ba bãw ped naari ká bil ped Krisi, rɔɔ Estakis ká mì hii ni bamba na. <sup>10</sup> Ì hii soko hã Apeles; ká bil kóko seke fe hɔy kara ka mgba mbika law-ε ngɔ-ngɔɲ ká tul Krisi na. Ì hii soko hã nzob bil hul Arisitobulri ndaw. <sup>11</sup> Ì hii soko hã nzob ini bi Erodion. Ì hii soko hã nzob bil hul Narsiseri ká i daa law-ri bo tul Ngerembay naari. <sup>12</sup> Ì hii soko hã Tirifen báy Tirifoz, bari ká i daa sùo-rì taa tom ká bil ped Ngerembay, rɔɔ tinãa Persid, be ká'a daa ped bamba hã Ngerembay ndaw na. <sup>13</sup> Ì hii soko hã Rufusi ká daa ped ndad bamba hã Krisi, rɔɔ í hii soko hã mi-ε ká do munu ba máa ndaw na. <sup>14</sup> Ì hii soko hã Asinkrid ndaw, Felegon ndaw, Ermes ndaw, Patobas ndaw, Ermes ndaw, rɔɔ báy yu-iri riw bele ká i do ziɲ ri na ndaw pi. <sup>15</sup> Ì hii soko hã Filolok báy Zuli, Nere báy tini-ε ndaw, rɔɔ í hii soko hã Olimpás báy nzob taa Ngerewururi riw bele ká i do ziɲ ri na. <sup>16</sup> Ì mgba kɔ girik girik í úl suku kɔ, í hiike soko lik lik hã kɔ ba lie ba lew. Nzob mbika lawri riw bele ká i mby tul kɔ í kaw zad ni key na, i hii soko ha rì.

## Órɔ bie nzaa boko Pol

<sup>17</sup> Yu-iri, mì bo rì bay haɲa rì nze báy sùo-rì bay tul nzobri ká i daa hã téke bil kɔ do na. Nzobkeri ku na i

daa hã nzobri wuru faa kere báy faa fe fere bari ká do bod báy Bay Ngerewuru ká ì yãa pola na. Bari na, ì mgbãɲra ri ya, <sup>18</sup> bay jì le, kɔri nzobri ká mini key na, i nzaa bil-ri kɔ hɔy bo, i daa ped hã Ngerembay naari \*Krisi ya. Báy faa nzaa ráa bay bari ndaw, báy bay ká tji rɔm rɔm ká nzaa-ri ndaw na, i ùlake nzobri ká nun-ri nze ya.

<sup>19</sup> Baari laa le, vu mbom ká ì daa bo tul Ngerembay na, nzobri riw bele kɔ-kɔ. Be ze, mì dáake suoriya bay tul-rì, a mí hii bay haɲa rì ba nzob nun nzemri ká se tul fe daa kere, a í do ba nzobri ká \*taɲ kad kad se tul fe kaaya. <sup>20</sup> Ngerewuru ká ba nzob haɲa dekeke hã nzob na, waka ya hɔy le, ka'a bíe hyrusuo \*Satan ha rì rɔɲ ni báy bal-rì. Ndad bay haɲa law huoke Ngerembay naari Zezu Krisi ka sád ziɲ rì!

<sup>21</sup> Timote ká ba bãw ped bi na, ka hii soko ha rì, rɔɔ nzob ini biri ká ba Lusiyus báy Zasɔn rɔɔ Sosipater hɔy kara, i hii soko ha rì ndaw pi. <sup>22</sup> A bi Tertus ká Pol hã mì vbie mbede key kara, mì hii soko ha rì báy riɲ Ngerembay ká mby naari mbɔw hɔy na. <sup>23</sup> Gayus ká yãa mì naa hul be na, ka hii soko ha rì ndaw. Ká puo be ze nzob mbika lawri mby kɔ ká dí. Erasi, be ká'a ba nzob kóɔ lari ká bil ngerepuo key na, ka hii soko ha rì ndaw, yu naari Kartus kara hii soko ha rì ndaw pi. <sup>24</sup> [Ndad bay haɲa law kere Ngerembay naari Zezu Krisi ka sád ziɲ ri riw bele. Ndad bay haɲa ni ka do munu na kɔ.]

## Riɲ dika ba taa Ngerewuru kɔ mbɔw hɔy

<sup>25</sup> Náa dáari riɲ dika bo tul Ngerewuru! Be na, ka maa bay haɲa hyrusuo ha rì dóke tul mbika law baari, munu ká bayke do bil káa Bay Kere ká mì kaa na. Ba káa Bay Kere ká se tul Zezu \*Krisi, a kie naari fe ká Ngerewuru daa do zad muni ba díe lew hɔy †.

<sup>26</sup> A roo le, timbede ka tina feke do zad hie gbay gbay báy faa bay ká \*nzob yãaɲa bayri saa nzaa Ngerewuru daa do bil mbede na, maa báy bol nzaa Ngerewuru Nzob Káw Baɲɔɔ, bay haɲa saw nzobri riw bele túuke ni bo, í dáake law-ri bo tul-e a í dáake vu mbom bo tul-e ndaw.

<sup>27</sup> Ngerewuru hu-o-ε ká ba nzob nun nzem na, riɲ dika ba taa be mbiimbam báy mbiimbam baɲɔɔ báy faa Zezu Krisi. Amem! Ndad bay haɲa ni ka do munu na kɔ ††.

† Fe ká Ngerewuru daa do zad muni ba díe lew na, ba haɲa Zibri báy nzobri ká i ba Zib ya na i zúo ziɲ kɔ í vi ba nzob ká mbɔw báy faa daa law bo tul Zezu Krisi. †† Ròm 16.25-27 key na, tãw mbede hãneri i daa do zadri bod bod: fal 16.24, mase fal 14.23, mase fal 15.33.

# 1 Kɔrɔteri

## Bay ká se tul feri ká do bil mbede ni key

Mbede key na Pol daa ha nzo mbika lawri ká be kɔ ka daa ri do ngerɛpuo ká Kɔrɔte. Bil sewke ku na, Kɔrɔte ba ngerɛpuo luye ká kuɗu zaɗ ká Akayi. Ba ngerɛpuo ká riŋ-ε mgba bamba bay tul fe hieri ká dí, bay tul fe saɗ puo bari Gerɛkri ndaw, wuru puo bari ndaw, ɔɔ fe daa nun pie bari riw bele ndaw pi.

Bay tul ped daa bari ká mini key na ze, bari ká i ba nzo mbika law fieri ká i ngɔŋ ya ɔɔbay na, do nun haɗa ri nzaa faa í se simsed kere ká maa báy káa Bay Kere na ndaw ɔɔ! Saɗke mini ze, i daa mbede í vbíke Pol bay haɗa ni ka ha ri nzaa boko ká se tul yaɗa kɔ ndaw, se tul náy ká i puoke fe ha wɔruri ndaw, se tul fe ká do nun daa ká pol nzo mbika law haɗa ndaw, ɔɔ se tul fe iniri bod bod ká Tem Law Pie ha nzo bari ndaw pi. Pol yiŋra báy bay ha ri, ɔɔ a tina bay haɗa zuo pol-ri: daa sere ká tul kɔ ká sakra nzo mbika lawri ndaw, fe daa nun pie bari ndaw, mgbaka yu-ɔ bay séke ni luo nzo kún sal bayri ndaw, káw nzaa fe sum Ngerɛmbay ndaw, ɔɔ tɔj saa luo huɗ ndaw pi. Ká bil fe niri key riw bele na, Pol hii bay báa mii, simsed nzo mbika lawri na, ba law ini.

## Máa bayri ká do bil-e

Téke bil kɔ ká do sakra nzo mbika lawri: 1–4

Nzo mbika law haɗa ká simsed bari ndaya: 5–6

Bay ká se tul yaɗa kɔ: 7

Káw báy tul nzo mbika law na, faa tabelemke do dí: 8–10

Haɗa feri do báy zaɗe zaɗe ká zaɗ mbú kɔ, ɔɔ law ini: 11–14

Bay ká se tul tɔj saa luo huɗ: 15

Fe mby, faa varu ká Pol leke, ɔɔ báy soko be: 16

## Soko ká Pol hii ha ri

1 Bi Pol ká Ngerɛwuru dí mi báy faa law hiiya be ha mi ba nzo nday nzaaped Zezu \*Krisi na, búru yu buru Sosten buru daa mbede key na, búru hiike soko ha ri <sup>2</sup> baari nzo mbika lawri ká i mby tul kɔ ká ngerɛpuo ká Kɔrɔte. Mi daa mbede key na ha ri baari ká Ngerɛwuru náa ri do bod báy faa zuo zɔŋ Zezu Krisi, a dí ri bay haɗa ri kaw ba nzo taa beri. Mi daa mbede na ha bari riw bele ká i kaw zaɗ kɔri riw bele ká i ruo Zezu Krisi Ngerɛmbay naari, be ká'a ba Ngerɛmbay bari ndaw, ɔɔ Ngerɛmbay buru ndaw pi na. <sup>3</sup> Ndad bay haɗa law huoke báy dekeke taa Báa naari Ngerɛwuru báy Ngerɛmbay Zezu Krisi ka sád zɔŋ ri.

## Pol daa taambɔl ha Ngerɛwuru

<sup>4</sup> Mi daa taambɔl banɗu ha Ngerɛwuru bay tul law kere ká'a daa zɔŋ ri báy faa zuo zɔŋ Zezu \*Krisi. <sup>5</sup> Ì kɔ, báy faa be na, Ngerɛwuru ha ri fe iniri riw bele: haɗa ká ba gosi báa bayri riw bele ndaw, ɔɔ fe kókɔri kara riw bele ndaw pi na. <sup>6</sup> Saɗ bay Krisi ká buru tina ha ri na bar saɗ ngɔŋ kpay kpay ká sakra baari <sup>7</sup> ká i kaw í giyaŋ nam Ngerɛmbay naari Zezu Krisi ká'a yɔj a vi na, ha fe ini mbɔw kara ka puo ri ya. <sup>8</sup> Ba be na kɔ ze, a haɗa ri bar saɗ ngɔŋ kpay kpay kɔyuru tɔj ɔɔ bie nam na, bay haɗa bo, nzo mbɔw mini kara maa bay daa bay bo tul-ri báy nam ká Ngerɛmbay naari Zezu Krisi a

yɔj a vi na ya. <sup>9</sup> Tusueke le, Ngerɛwuru ká dí ri bay haɗa ri zuo zɔŋ Vi-e Zezu Krisi Ngerɛmbay naari na, ka do tul bay be ká'a waa na.

## Téke bil kɔ ká do sakra nzo mbika lawri

<sup>10</sup> Yu-iri, mi koɗ ri báy riŋ Ngerɛmbay naari Zezu Krisi: i ha law-ri ka maa kɔ mbɔw ha téke bil kɔ ka ti sakra baari ya, í zuo zɔŋ kɔ báy faa kér bay ká mbɔw, í ha nzaa-ri ka maa kɔ. <sup>11</sup> Yu-iri, mi baa munu, bay jɔ le, nzo ini Koloweri ví baa ha mi mii, ɔɔ kɔ do sakra baari. <sup>12</sup> Bay ká mi hii bay báa key na, nzo haɗe baa mii: «Bi mi ba taa Pol,» nzo kɔ baa mii: «Bi mi ba taa Apolos,» nzo kɔ bod ɔɔbay baa mii: «Bi mi ba taa Piyer,» a nzo kɔ ɔɔbay baa mii: «Bi mi ba taa \*Krisi.» <sup>13</sup> Waa, le Krisi na wal sùo-ε bod bod ro le? Ì baa ha mi laa, waa, ba bi Pol ze i ber mi do tul puu say huɗ bay tul-ri le? Mase, i daa tul-ri nduo mbii báy riŋ bi Pol na le? <sup>14</sup> Mi daa taambɔl ha Ngerɛwuru, bay jɔ le, mi daa tul nzo mbɔw kara nduo mbii ká sakra baari ku ya, ba Krispus báy Gayus hu-ri hoy ze mi daa tul-ri nduo mbii. <sup>15</sup> Be ze, nzo mbɔw mini kara ka baa mii, beri daa tul beri nduo mbii báy riŋ-i na ya. <sup>16</sup> Áa, ba tusue kɔ, nzo ini Estefanasri kara, mi daa tul-ri nduo mbii, bieri le, mi daa tul nzo kɔ nduo mbii kara, mi kɔ mbáa. <sup>17</sup> Bay daa tul nzo bari nduo mbii ze Krisi píe mi vi bayke ya. Roo le, ka píe mi ha mi ka-káa Bay Kere be. A káa bayke ku na, mi kaa báy nzaa ráa bay, mase báy nun nzem nzo ya, bay

haɲa bo hyrusuo huɔ Kɔri ká tul puu say huɔ na, ka do ba fe ká ɔr hɔy ya.

### Nun nzem ká tusiri báy nun nzem taa Ngerewuru

<sup>18</sup> Tusueke le, káa bay huɔ \*Kɔri ká tul puu say huɔ na, do ba fe kòkò ká nun nzobri ká i se ba faa zaɔ bíe. Roo le, naari ká náa ɔri faa pam ro na, bayke na do ba hyrusuo Ngerewuru. <sup>19</sup> Ì kò, Ngerewuru baa do bil mbede be mii: «Nzobri ká i ba nzob nun nzem na, mi bíe nun nzem bari na kpukɔdu kpukɔdu, a nzobri ká i ba nzob fe kòkòri kara, mi haɲa fe kòkò bari na do ba fe ká ɔr hɔy †.» <sup>20</sup> Zaɔka do munu ku waa, nzob nun nzem na a báa mina ɔbay le woo? A waa, nzob ká kò \*bol kusol ta-taɲ na, a báa mina ɔbay le woo? Waa, nzob máy bayri ká tusiri key na, i báa mina ɔbay le woo? Nun nzem nzob tukeleri key na, Ngerewuru haɲ ni do ba fe kòkò. <sup>21</sup> Ì kò, báy faa nun nzem Ngerewuru na, nzob tukeleri key i maa bay tuuka ni báy faa nun nzem bari na ya. Sawa mini ze, rii law Ngerewuru bay yaɲa nzobri ká i ɔa law-ri bo tul-e báy faa káa bay ká nzobri kò ba fe kòkò hɔy na ††. <sup>22</sup> Zibri na, i vbi fe saɲ ze bay kòkò, a Gerekri laa le, i nzaa nun nzem. <sup>23</sup> A naari laa le, náa káari káa Kɔri ká i ber ni do tul puu say huɔ. Ba fe ká do ba ngud puu teke bal Zibri, a nzobri ká i ba Zib ya laa le, i kò ba fe kòkò ká nun-ri. <sup>24</sup> Roo le, bari ká diw Ngerewuru di ri na, i ba na Zib, mase i ba na Zib ya kara, Kɔri na kie hyrusuo Ngerewuru ndaw, a kie nun nzem be ndaw pi. <sup>25</sup> Fe ɔa Ngerewuru ká nzobri kò ba fe kòkò na, nze mba nun nzem nzobri ká tusiri key, a hyrusuo Ngerewuru ká i kò do dek dek na kara kal tul hyrusuo nzobri ká tusiri key ndaw.

<sup>26</sup> Yu-iri, i kér se tul ɔol baari ká pola ká Ngerewuru díke ri na í kò. Ká sakra baari na, nzob nun nzemri ngji ya, nzob hyrusuori ngji ya ndaw, a nzob luyeri hɔy kara, i ngji ya ndaw pi. <sup>27</sup> Roo le, Ngerewuru nan bari ká nzob tusiriri key kò ri ba kòkò na bay ɔaake sahoɔ bo nun nzob nun nzemri; a nan bari ká nzob tusiriri key kò ri ba nzobri ká hyrusuo-ri tiya dek dek na, bay ɔaake sahoɔ bo tul nzobri ká i do báy hyrusuo; <sup>28</sup> a nan bari ká nzob tusiriri kò ri ba fe vbuka bo bisuy, a í kò ri ba fe ĩm, ɔɔ í kò ri ba fe ya na, bay haɲa bari ká nzobri kò ri ba nzob luye na, i vi ba nzobri ká i do ɔr hɔy. <sup>29</sup> Be ndaw ɔɔ, nzob mbijw mini kara maa bay ndáka giri sùo-ε ká pol Ngerewuru ya. <sup>30</sup> Ba be kɔ ze, ka ha ri zuo zih Zeku Kɔri, a ha náa víri ba nzob nun nzemri. Báy faa be na, Ngerewuru náake bay ká tul naari ha náa ɔri nzedem ká nun-ε, a tina naari saa bil koy feyaa a ha náa ɔri bod ba taa be. <sup>31</sup> Be ze, munu ká i ɔa do bil mbede Ngerewuru mii: «Nzob ká hii bay ndáka giri sùo-ε le, ka nda giri bay tul fe ká Ngerembay ɔa ‡.»

### Káa bay Pol ká Kɔrte

**2** Yu-iri, zaɔka mi se luo-ri bay ka-káa tusue Bay Ngerewuru ká do zaɔ muni ha ri na, mi baa bay

† Ezay 29.14. †† Nzobri ká i ber ri do tul puu say huɔ na, Zibri ker í baa mii, ba nzobri ká bebi Ngerewuru bo tul-ri. I baa mii, ɔa law bo tul nzob ká munu ku na ba fe ĩm ká ndaya bamba tasiri. Be ze, ɔa ha huɔ Kɔri na do ba ngud puu bay tul Zibri. ‡ Zeremi 9.23.

báy nzaa ráa bay, mase báy nun fe kòkò bi ya, <sup>2</sup> bay ĩi le, mi mbi nzaa-i ká di pola hɔy báy ɔol bi ká sakra baari, bay báa bay se tul nzob mbijw hɔy ká ba Zeku \*Kɔri, be ká i ber ni do tul puu say huɔ. <sup>3</sup> Bi na, zaɔka mi se luo-ri na, hyrusuo-i tiya dek dek, ĩe ɔa mi mí to gbala gbala. <sup>4</sup> Fe ká mi fere nzobri báy bay ká mi ka-káake na, mi baa báy faa gosi bayri báy nun nzem bay kúke nzobri ya, roo le, ba hyrusuo Tem Ngerewuru ze ɔa ha bayke mgbalaw-ri. <sup>5</sup> Be ndaw ɔɔ, mbika law baari na, a ɔoko tul nun nzem nzob hɔy ya, roo le, a ɔoko tul hyrusuo Ngerewuru.

### Nun nzem taa Ngerewuru

<sup>6</sup> A buru na hɔy kara, buru ka-káa bay nun nzem na ha nzobri ká i ngɔɲ ká bil mbika law. Roo le, ba nun nzem ká tusiri key ya ndaw, nun nzem nzob hyrusuori ká i re mbay ká tusiri key, ká í do séke ba zaɔ bíe ya ndaw pi. <sup>7</sup> Nun nzem ká buru ka-káake na, ba nun nzem Ngerewuru ká do zaɔ muni kpuru tji timbede key báy. Ba nun nzem ká Ngerewuru mbi nzi-ε ká di pola ndaw ɔɔ tusiri do báy na, bay haɲa ni ka do ba fe riɲ díka naari. <sup>8</sup> Nun nzemke ku na, mbay ká tusiri key ká ká kòkò sawke kò na, tiya, bay ĩi le, ba fe ká i kò sawke kò zu le, i ti bér Ngerembay Nzob Riɲ Dika Luye na do tul puu say huɔ ya. <sup>9</sup> Lee, feke do munu ká i ɔa bayke do bil mbede Ngerewuru mii:

Fe ká nun nzob kò ya ndaw,  
fe ká suku nzob laa ya ndaw,  
fe ká nzob ker bayke ndji mini kara ya ndaw na,  
feke na ku ze Ngerewuru leke do bay tul nzobri ká i hii ni. ††

<sup>10</sup> A le, ba naari ze Ngerewuru ha nun naari taɲ ká di báy faa Tem be, bay ĩi le, Tem na ar saw feri vbaɔ vbaɔ riw bele, ze kér bay Ngerewuru ká do zaɔ muni na hɔy kara, ka kò sawke ndaw. <sup>11</sup> A ku na waa, nzob ve ndaw ɔɔ a kòkò kér bay nzob na le? Nzob mbijw ti kòkò ya; ba tem ká do bil law nzobke na kɔ hɔy ze a kòkò. Do faa mbijw munu ndaw, kér bay Ngerewuru na nzob mbijw mini kara maa kòkò sawke ya; ba Tem Ngerewuru kɔ huo-ε hɔy ze kò. <sup>12</sup> Naari na, Tem ká náa ɔokeri na ba tem nzob tukeleri key ya, roo le, ba Tem ká uru saa luo Ngerewuru, bay haɲa bo náa kókeri saw feri riw bele ká Ngerewuru ha naari báy law kere be. <sup>13</sup> Be ze, zaɔka buru baa bay fe niri key ha nzobri na, buru baa báy nun nzem nzob ya, roo le, buru baa báy faa feri ká Tem Ngerewuru fere buru. Be mini ze, buru tina saw fe tusue taa Tem Ngerewuru ha nzobri ká i do báy Temke na.

<sup>14</sup> Nzob ká do báy Tem Ngerewuru ya na, ka maa bay yaɲa tusue bay ká uru ká luo Temke na ya. Fekeri ku na, nzobke kò ba fe kòkò hɔy ká nun-ε, a maa bay kòkò sawke ya, bay ĩi le, nzob ká do báy Tem Ngerewuru ndaw ɔɔ, maa bay kòkò sawke báy. <sup>15</sup> Nzob ká do báy Tem Ngerewuru na, ka maa bay békle saw feri riw bele, le, nzob maa bay bal ni ya. <sup>16</sup> I ɔa do bil mbede Ngerewuru mii:

«Nzob ve ze kò kér bay Ngerembay le?»

†† Ezay 64.3; Zeremi 3.16.

Nzob ve ndaw ɔɔ maa bay haŋa ni nzaa boko le †?»  
Roo le, naari na, Tem Ngerewuru haŋa naa kɔri kɛr bay  
Krisi.

### Nzob ped Ngerewuru

**3** Yu-iri, tusueke le, mi maa bay baa bay ziŋ ri munu  
ka nzobri ka Tem Ngerewuru nda faa pol-ri na ya,  
roo le, mi baa bay ziŋ ri munu ba nzobri ka i su bay tul-  
ri, a i ba led tupɛŋri bay faa daa law bo tul \*Krisi.

<sup>2</sup> Sawke mini ze, fe ka mi fere ri na do faa mbijw munu  
ba wɔn ka i ha ledri aw, bo do munu ba ngaw ya, bay ji  
le, hɔrusuo-ri maa bay reke ngaw ya bay. Ze timbede  
key kara i maa ya bay, <sup>3</sup> bay ji le, baari na i do munu ba  
nzobri ka i su bay tul-ri. I ko, zadka daa sere bay ɔɔ ki  
do sakra baari na waa, i kie suo-ri ba nzobri ka i su bay  
tul-ri na ya zu le? A ku waa, simsed baari na do munu  
ba simsed nzob kelero na ya le? <sup>4</sup> Zadka nzob baa mii:  
«Bi mi ba taa Pol» mase «Bi mi ba taa Apolos» na waa,  
i daa fe munu ka fe daa nzob kelero na ndaw ya le woo?

<sup>5</sup> Waa, Apolos ba ve le? Mase Pol ba ve le? Buru na  
buru ba nzob ped Ngerewuru ki hɔy ka daa ha ri daake  
law-ri bo tul Zezu. Ka sakra buru key na, nzob ha ha  
le, ka daa ped ka Ngerembay daa zu nduo-ε bay haŋa  
ni ka daa na. <sup>6</sup> Buru na buru do munu ba nzob payri.  
Ze bi na, mi ru fe zuo siri; Apolos laa le, ba nzob daa  
mbii zuo di, roo le, Ngerewuru ze daa feke na ha ni tji  
suku. <sup>7</sup> Be mini ze, nzob ka ru fe, bay nzob ka daa mbii  
zuo di na daa fe ya, roo le, ba Ngerewuru ki hu-ε ze,  
ba nzob daa feke na ha ni tji a ngɔŋ. <sup>8</sup> Nzob ka ru fe  
bay nzob ka daa mbii zuo tul fe ruka na, i maa ki mbijw  
hɔy. Nzob ha ha le, Ngerewuru a haŋa ni fe tunduo  
be maa bay ped be ka'a daa. <sup>9</sup> I ko, buru na buru ba  
baa ped ka bil ped Ngerewuru, a baari laa le, i do  
munu ba waa Ngerewuru.

Baari na i do munu ba hul ka Ngerewuru mbuo.  
<sup>10</sup> Bay faa law kere ka Ngerewuru daa ziŋ mi na, mi  
daake ped munu ba nzob mbuo hul ka ko gosike bay  
kere, a mi daake tigbaa hul na bay zede. A timbede key  
le, nzob ki ro ura hul na do tul-e. Roo le, nzob ha ha  
kara, ka nze bay suo-ε bay tul gosi ura hul na ku ndaw  
ɔɔ! <sup>11</sup> A bay ka se tul tigbaa hul na, nzob mbijw mini  
kara ti daa tigbaa hul ki nde tul-e taa pola na mbaa,  
bay ji le, Ngerewuru ha Zezu Krisi do ba tigbaa hulke  
na do ro. <sup>12</sup> I ko, nzob hɔneri mbuo hul do tul tigbaa  
hulke na ku bay lari pie, mase lari sje, mase bay tisaw  
ka larike ngɔŋ bamba. A nzob hɔneri laa le, i mbuo hul  
na bay puu, mase bay bum suy, mase suy. <sup>13</sup> Roo le,  
nam kɔŋ sal bay na, kɔri ped nzob ha ha kara, a tina  
suo-ε do zad hie gbay gbay, bay ji le, sieke ku na  
Ngerewuru a lie pedke na bay huu. <sup>14</sup> Zadka nzob  
mbuo hul do tigbaa hul ka huu su tul-e ya na le,  
Ngerewuru a haŋa fe tunduo ha nzobke na ku. <sup>15</sup> A za-  
dka hulke ku na huu su tul-e laa le, nzobke ti ziŋ fe tun-  
duo be na ya. Be na, a yɔŋa suo-ε, roo le, a doko faa  
mbijw munu ba nzob ka tji saa bil huu soli.

<sup>16</sup> Baari na i ko ta-taŋ mii, i ba \*hul kɔri Ngerewuru,  
ze Tem Ngerewuru do bil law-ri na waa, i ko munu ya

le? <sup>17</sup> A ze bo, zadka nzob bie hul kɔri na le,  
Ngerewuru a bie nzobke, bay ji le, hul kɔri na do bod  
ba taa be. Ba baari na ki ze i ba hul kɔri be.

<sup>18</sup> Ndad bay haŋa nzob mbijw mini kara ka ula suo-ε  
be ki suo-ε ya! Zadka nzob mbijw ka sakra baari ko suo-  
ε ba nzob nun nzem ka tusiri key le, ka daa suo-ε ka ba  
koko nzob ndaw ɔɔ, a vi ba nzob nun nzem taa  
tusueke na bay, <sup>19</sup> bay ji le, nun nzem nzob tusiriri key  
na, Ngerewuru ko ba koko ka nun-ε. I ko, i daa do bil  
mbede Ngerewuru mii: «Nzob nun nzemri ka tusiri key  
na, Ngerewuru fere daa law bari na ba ndaw taka ri †.»  
<sup>20</sup> I baa do bil mbede na ɔɔ bay mii: «Ngerembay na ko  
kɛr bay nzob nun nzemri na ko; ka ko ba fe ka gɔr hɔy  
‡.» <sup>21</sup> Be mini ze, ndad bay haŋa nzob mbijw mini kara,  
ka nda giri suo-ε bay tul nzob hɔy ya, bay ji le, feri riw  
bele na ba taa baari. <sup>22</sup> Ze ba na bi Pol, mase Apolos,  
mase Piyer, mase tusiri key, mase kaw bay kumnun,  
mase hud, mase feri ka timbede key, mase feri ka'a vi  
vuku hɔy kara, riw bele na ba taa baari; <sup>23</sup> a roo le,  
baari na i ba taa Krisi, a Krisi na laa le, ba taa  
Ngerewuru.

**4** Be mini ze, ndad bay haŋa ri ko buru Apolos ba  
nzob ped Krisi. Buru na Ngerewuru daa tusue bay  
be ka do zad muni na zuo nduo buru, bay haŋa buru  
fere ri. <sup>2</sup> Fe ka ndad bamba tasiri bay haŋa nzob ped  
Ngerewuru ka daa na, ba daa ped bay zede nzedem.  
<sup>3</sup> A bi na le, ze ba na baari, mase nzobri ka tusiri key  
hɔy daa bay bo tul-i kara, mi ko ba fe mbijw ya. Bi ki  
suo-i kara mi daa bay bo tul-i ya ndaw. <sup>4</sup> Ka bil waa  
law-i na, mi ko fe mbijw ka daa bay bo tul-i ya, be nu ku  
hɔy kie a baa mii, bay ti tul-i ya na munu ya. Nzob ka'a  
daa bay bo tul-i na, ba Ngerembay. <sup>5</sup> Be mini ze, pola  
ndaw ɔɔ, bay haŋa nam kɔŋ sal bay ka vi na, i daa bay  
mbijw ka bo tul nzob ka tul ped be ya. A roo le, i giyan  
ha Ngerembay ka vi ndaw ɔɔ! Be na, feri ka myu suo-ri  
ka bil suŋ tilo na, a tina ri do zad hie gbay gbay, ɔɔ kɛr  
bay ka nzobri myu do bil law-ri na kara, a tina vbad  
vbad do zad hie ndaw pi. Be ndaw ɔɔ, nzob ha ha  
kara Ngerewuru a pisi ni bay tul fe daa be na bay.

### Siika suo nzobri ka Kɔrɛte

<sup>6</sup> Yu-iri, mi mbi fe lie kɔri mi baake bay se tul buru  
Apolos bay haŋa ri koke maa sim bay baa nzobri na  
ta-taŋ: «I ha fe daa baari ka maa bay zad bay ka i vbie  
do mbede na bo, i ha ni ka kal zede ya.» Be ze, nzob  
mbijw mini ka sakra baari ka nda giri suo-ε, a doke fal  
ngan nzob a sɔriike nzob hɔy ya. <sup>7</sup> A bo na waa, a ve  
ndaw ɔɔ ha mu ko suo-ε ba nzob ka bamba mba nzob  
hawri le woo? Feri ka mu doke na waa, ba Ngerewuru  
ze ha mu riw bele ku ya le? Zadka do munu na waa,  
daa mina ndaw ɔɔ, mu nda giri suo-ε bay tul fe ka mu  
doke na, riw fe ka ba fe ini ka uru saa luu Ngerewuru ya  
le?

<sup>8</sup> Baari na kara i baa mii, feri ka i se sieke ka luu  
Ngerewuru na, i ziŋ maa ri sib sib ro! Baari na, i di suo-  
ri ba nzob feziŋari ka bil Bay Ngerewuru na ro! Baari  
na, i ko suo-ri ba mbayri ro! A buru maa buru ti bil-e

† Ezay 40.13.

†† Zob 5.13. ‡ Simri 94.11.

mbăa ro ya lo! 'Bi na le, mî ɛ sùo-i bay haŋa ri ba mbayri na kɔ bay haŋa buru hɔy kara, buru re mbay na ka ziŋ ri ndaw! <sup>9</sup> A roo le, bi na, mî kɔ le, ri fe ká Ngerewuru daa buru \*nzob ndáy nzaapedri na do ɔɔ fal. Buru na buru do munu ba nzobri ká i daa bay hud bo tul-ri ká nun ruo nzobri; buru do ba fe kóm nzobri riw bele: led nzaapedri ká nulue ndaw, ɔɔ báy nzobri ká tusiri key kara ndaw pi. <sup>10</sup> Buru na i kɔ buru ba mbúo bay tul \*Krisi, roo le, baari na i kɔ sùo-ri ba nzob nun nzemri ká bil Krisi. Buru na i kɔ buru ba nzobri ká hɔrusuo buru tiya dek dek, a baari laa le, i kɔ sùo-ri ba nzob hɔrusuori. Buru na i im buru, a baari maa, i daa mbay bo tul-ri! <sup>11</sup> Ze kpuru tji timbede key hɔy kara, buru kɔ seke fe kɔn ndaw, kɔn mbii ndaw, ɔɔ gari kara puo buru ndaw pi. I ndaka buru ndaw, a búru reke ba puolu puolu ndaw pi. <sup>12</sup> Buru na buru daa ped búru tɔa ká di pɔɔɔ pɔɔɔ ndaw ɔɔ, búru ziŋke fe ká bay hólke sùo buru báy. Zadka nzobri rad buru le, buru sam fe ze zuo tul-ri; zadka i daa nun buru tuo síe le, buru syu law buru ká di. <sup>13</sup> Zadka i ɔa buru le, buru yiŋra báy bay huoke ze ha ri. Kpuru tji timbede key na kara, i kɔ buru do munu ba tumjiri kida ndaw, a i kɔ buru ba miji hɔy ndaw pi.

#### Pol ker bay se tul nzob mbika lawri ká Kɔŋɛte

<sup>14</sup> Mî daa mbede key na ha ri bay dáake sahoi bo nun-ri ya, roo le, bay bókoke baari ká i do munu ba vu-iri ká mî kɔ ri ba nzob nun-i. <sup>15</sup> I kɔ, ze nzobri ká i fere ri fe se tul \*Krisi na, i ruo na bamba tasiri hɔy kara, baa baari na mbijw hɔy. Tusueke le, ba bi ze mî ba baa baari báy faa kaa Bay Kere ká mî kaa ha ri dáake law-ri bo tul Krisi. <sup>16</sup> Munu zu le, mî kod ri bay haŋa ri mbóro fe dáa bi. <sup>17</sup> Sawke mini ze, mî píeke vu-i Timote ká mî kɔ ni ba nzob nun-i, ká fe dáa be do báy zadɛ ká bil ped Ngerembay na. Be na, a vaa túma law-ri ká tul simsed bi ká bil Krisi, munu ká mî fere nzob mbika lawri báy zadri riw bele.

<sup>18</sup> Nzob hɔneri ká sakra baari ku na, i sii sùo-ri i ker i baa mii, mî ti séke lu-ri bay vaa kókɔ ri mbăa. <sup>19</sup> Roo le, zadka law Ngerewuru hii le, ndji hɔy le, mî séke lu-ri vaw. Be ndaw ɔɔ, mî kókɔ bari nzob siika sùori na ku báy. Mî kókɔ ri báy faa bay baa bari na ku hɔy ya, roo le, báy faa fe dáa bari káa kíe hɔrusuo Ngerewuru ká i dōke na ndaw ɔɔ! <sup>20</sup> I kɔ, nzobri ká Ngerewuru re mbay ká tul-ri na, ba nzobri ká simsed bari kie hɔrusuo Ngerewuru bo, ba nzobri ká i baa ba bay hɔy ya. <sup>21</sup> A waa, fe ji ze law-ri mgba di le? I hii bay haŋa mî se lu-ri báy ndoy, mase law ini báy law huoke le?

#### Dáa nun pie ká do sakra nzob mbika lawri

**5** Mî te suk-i le, mî laa bayri ká nzobri baa yaa yaa se tul-ri mii, fe dáa sahoi do sakra baari. Mî laa mii, nzob mbijw ká sakra baari ku naa ziŋ máy bi-ɛ a do di díki. Ba fe dáa ká nzobri ká i tuu Ngerewuru ya hɔy kara, i maa bay dáa ya! <sup>2</sup> Be nu ku hɔy kara, i nda giri sùo-ri ká di kele! Ba fe ká i dáa síe ká di, a i naa nzob fe dáa sahoi ká munu ku na ká sakra baari ba fal. Waa, i

kɔ munu ya wým le woo? <sup>34</sup> A bi le, ze mî do sakra baari ya hɔy kara, báy faa Tem Law Pie na, mî daa bay bo tul nzobke na dɔd ro báy riŋ Ngerembay Zezu, ri fe ká mî do ziŋ ri mbijw hɔy. I mby kɔ báy riŋ Ngerembay naari hɔ hɔrusuo-ɛ ka do ziŋ ri. Bi hɔy kara mî zúo ziŋ ri báy faa Tem Law Pie, <sup>5</sup> a bo, i naa nzobke ku na ká sakra nzob mbika lawri, a í pón ni bo nduo \*Satan bay haŋa fe kɔn naysuo ká do sùo-ɛ na ka bíe, a hɔ tem sùo-ɛ ka ziŋ pam báy nam ká Ngerembay a yji a vi. <sup>6</sup> A ku waa, fe ndáka giri sùo ba ji báy le woo? I kɔ, sim bay baa nzobri ká mii: «Fe hew fe ká ndji munu hɔy i zukrike sym fe le, daa hɔ sym na hew riw bele a do hodoro» na waa, i kɔ munu ya le woo? <sup>7</sup> Munu zu le, i naa fe hew fe ká ba nzob fe dáa yaa na ká sakra baari ba fal, bay haŋa bo i vi ba nzobri ká i \*taŋ kad kad. Be ndaw ɔɔ, i doko ba sym fe fie ká fe hew fe ti di mbăa na báy. Ká ba tusue le, i taŋ kad kad kɔ ro, bay ji le, \*Krisi na i i ni ba vuy \*fe poy ká tina naari saa bil koy feyaa. <sup>8</sup> Be mini ze, náa dáari suoriya tji saa bil koy feyaa na † báy ngaw ká fe hew fe ká ba dáa law, báy law mgbɔɔ ti di ya na. Roo le, náa dáari suoriya báy law ká taŋ kad kad báy tusue bay.

<sup>9</sup> Ká bil mbede ká mî daa ha ri pola na, mî baa ha ri mii, i mgba baw ka ziŋ nzob dáa nun pieri ya. <sup>10</sup> Roo le, mî hii bay baa bay se tul nzobri riw bele ká i ba nzob dáa nun pieri, mase nzob riibari, mase nzob kókɔ nun feri, mase nzob púo wɔruri ká tusiri key ya. Munu zu le, ká bay yám ri na, ndad bay haŋa ri káw tusiri key mbăa. <sup>11</sup> Tusueke le, mî hii bay baa ha ri mii: nzob ká di sùo-ɛ ba nzob mbika law, ɔɔ a ba nzob dáa nun pie ndaw, mase nzob kókɔ nun fe ndaw, mase nzob púo wɔruri ndaw, mase nzob tji ri nzobri ndaw, mase nzob buo him ndaw, mase koŋ riiba na, i mgba baw ka ziŋ ni ya. Nzob ká munu ku na, fe sym hɔy kara i sán súnake ziŋ ni. <sup>12</sup> Dáa bay bo tul nzobri ká i kɔ Zezu ya na waa, ba ped bi le woo? Ú-uu, ba ped bi ya. Waa, ba ped baari nzob mbika lawri ká bay dáa bay bo tul nzob taa baari ká i mby tul kɔ na ya le woo? <sup>13</sup> Baari na kɔ ze, i naa nzob law mgbɔɔ na ká sakra baari ba fal munu ká mbede Ngerewuru baa na. A bari nzobri ká i kɔ Zezu ya na, ba Ngerewuru ze a dáa bay bo tul-ri.

#### Faa léke bay nzob mbika lawri

**6** Zadka nzob mbijw ká sakra baari do báy bay ziŋ yu-ɛ na waa, daa mina ndaw ɔɔ i koŋ dáa bayke ká pol nzob Ngerewururi, a í séke ni pol nzob kún sal bayri ká i kɔ Ngerewuru ya hɔy ha ri daa bayke na le woo? <sup>2</sup> I kɔ ku na waa, nzob Ngerewururi ti kún sal bay bo tul nzobri ká tusiri key ya le woo? A zadka i kún sal bay bo tul nzob tusiriri na waa, daa mina ndaw ɔɔ i maa bay kún sal bay ká tul vu feri ká ndi-ndji mini ya le? <sup>3</sup> I kɔ ku na waa, náa kúnri sal bay bo tul led nzaapedri ká nulue ndaw ya le woo? A munu ku waa, daa mina ndaw ɔɔ náa maari bay kún sal bay bo tul fe niri key ya le? <sup>4</sup> Zadka i do báy bayri ká munu ziŋ kɔ na waa,

† Nam suoriya tji saa bil koy na ba nam suoriya ká Zibri daa bangwo bay kerke bay se tul tji bari saa bil koy ká tusiri Ezibte. I kji mbede Tji kele 12.23-27.

daa mina ndaw ɔɔ ò se báy bay baari na ká pol nzob keleri ká nzob mbika lawri ká i mby tul kɔ ri ba fe ya na, ha ri kuɲ sal bay baari na le? <sup>5</sup> Mi baa munu bay haɲa sahoɲ ka se ri. Waa, ká sakra baari ku na, nzob mbijw mini ká ba nzob nun nzem ká maa bay léke bay baari key na tiya kɔ wũm le? <sup>6</sup> Waa, ba fe kere kɔ bay haɲa nzob mbi tul yu-ε, ɔɔ a séke ni zad fɔɲ bay ká pol nzobri ká i kɔ Ngerewuru ya na ha ri daa bay bo tul-e le woo?

<sup>7</sup> Ba tusue kɔ, bay ká do sakra baari ká daa ha ri séke kpuru se zad fɔɲ bay na, kie ledi baari ro. Bay jɔ ndaw ɔɔ, ò iki law-rì ká tul fe kaaya ká i daa zɔɲ ri na ya le? Waa, bay jɔ ndaw ɔɔ ò iki law-rì ká tul nzob fe daa ɔɔ rɔdri na ya le? <sup>8</sup> Ba baari kɔ hɔy ro ze, ò yɔi í ba nzob fe daa kaayari, í ba nzob fe daa ɔɔ rɔdri na, a í daa fekere ku na zɔɲ yu baari! <sup>9</sup> Í kɔ, nzob fe daa munuri ku na, ba nzobri ká Ngerewuru re mbay ká tul-ri ya. Waa, ò kɔ munu ya le woo? Í úla sùo-rì ya! Nzob daa nun pieri ndaw, nzob púo wururi ndaw, nzob nzaa máy kɔri ndaw, nzob fére sùo ba máyri ndaw, wari ká i fére í naa zɔɲ kɔ ndaw, <sup>10</sup> nzob riibari ndaw, nzob kɔkɔ nun ferri ndaw, nzob buo himri ndaw, nzob tɔiri nzobri ndaw, ɔɔ báy nzob yaaɲa fe báy hyrusuori ndaw na, ba nzobri ká Ngerewuru re mbay ká tul-ri ya. <sup>11</sup> Nzob haɲeri ká sakra baari hɔy kara, pola na i do munu ndaw. Roo le, timbede key na Ngerewuru waa feyaa baari kad kad, a naa ri do boɔ ba taa be, a naa bay ká tul-rì báy faa riɲ Ngerembay Zezu \*Krisi, báy faa Tem Ngerewuru naari na ndaw.

### Sùo nzob ba hul káw Tem Ngerewuru

<sup>12</sup> Nzob haɲeri ká sakra baari baa mii: «Feri riw bele na faake do hɔy bay haɲa mi daa.» Ba tusue kɔ, roo le, ferri riw bele na ba fe sɔkɔ nzob ya. Bi hɔy kara, mi maa bay baa mii: «Feri riw bele na faake do hɔy bay haɲa mi daa.» Ba tusue kɔ, roo le, mi ti daa sùo-i ba koy bay tul fe mbijw ya. <sup>13</sup> I baa ndaw mii: «Fe sɔm do bay tul bil, ze bil kara do bay tul fe sɔm.» Ba tusue kɔ, roo le, Ngerewuru a bie ri sidi bele. Sùo nzob na, Ngerewuru daa bay tul nun pie ya. Sùo nzob na do ba taa Ngerembay, a Ngerembay laa le, do bay tul sùo nzob. <sup>14</sup> Munu ká Ngerewuru tina Ngerembay saa luɔ huɔ hɔ ni kaw báy kumnun na, a tina naari kara ndaw saa luɔ huɔ hɔ naa káwri báy kumnun báy faa hyrusuo-ε.

<sup>15</sup> Í kɔ ndaw, sùo-rì na do ba nzaa wáw sùo \*Krisi. A munu ku waa, mi mbika nzaa wáw sùo Krisi na bay vaa zúke zɔɲ máy daa nun pie na le woo? Ú-uu, munu ya mgbaj! <sup>16</sup> Mase, nzob ká zú zɔɲ máy daa nun pie na, báy kɔ í vi ba nzob ká mbijw hɔy na waa, ò kɔ munu ya le? I daa do bil mbede Ngerewuru ndaw mii: «Bari ká sidi bele reb na, i ví ba nzob ká mbijw.» <sup>17</sup> Munu zu le, nzob ká zú zɔɲ Ngerembay na, tem bari zú kɔ mbijw hɔy.

<sup>18</sup> Fe ká ba nun pie na ò dúu di di. Fe daa yaa hawri riw bele ká nzob daa na, do sùo-ε kele key hɔy. Roo le, nzob ká pɔɲ sùo-ε a ba nzob daa nun pie na, ka daa feyaa a bieke naysuo-ε be kɔ sùo-ε. <sup>19</sup> Sùo-rì na ba hul

káw Tem Law Pie. Temke ku na Ngerewuru hɔ ni daa puo ká bil law-rì. Waa, ò kɔ munu ya le? Baari na ò do ba taa Ngerewuru bo, ò do báy tul gaɲ sùo-rì ya, <sup>20</sup> bay jɔ le, Ngerewuru puo bawda mbɔl ká ba hɔy zikiki ká tul-rì. Munu zu le, ò mbi sùo-rì í daake riɲ dika bo tul Ngerewuru.

### Yɔiɲra bay Pol ká se tul vbiw yaaɲa kɔ

<sup>7</sup> Timbede key na, mi baa bay se tul vbiw baari ká ò daake mbede hɔ mi na. Nzob haɲeri baa mii, do ndad bamba bay yaaɲa kɔ ya. <sup>2</sup> Zadε kɔ zu, roo le, bay haɲa nun pie ka yaa zad ya le, ndad bay haɲa wara nzob haa haa le, ka do báy máy be, ze máy nzob hɔy kara ka do báy wara ká do bay tul-e ndaw. <sup>3</sup> Wara nzob na, ndad bay haɲa ni ka pɔɲ sùo-ε hɔ máy be, ze máy nzob hɔy kara, ndad bay haɲa ni ka pɔɲ sùo-ε hɔ wara munu na ndaw pi. <sup>4</sup> Máy nzob na ti daa fe ká law-ε hii báy tul gaɲ sùo-ε ya: sùo máy nzob na do bay tul wara, ze wara nzob hɔy kara ti daa fe ká law-ε hii báy tul gaɲ sùo-ε ya ndaw pi. Sùo wara nzob na do ba taa máy be. <sup>5</sup> Í béd kɔ sùo-rì ya. Zadka ò hii bay daa munu bay sánke sùo-rì bay daake nzaa bay kere le, ò hɔ law-rì ka maa kɔ ká di pola ndaw ɔɔ! Fale roo le, ò yɔi, í naa zɔɲ kɔ na báy, bo munu ya le, kɔn naaɲa zɔɲ kɔ ká daa ri ká ò mgbá sùo-rì ká di ya na, a daa ha ri líeke bo bil ndaw \*Satan. <sup>6</sup> Bay ni ká mi baa ha ri key na, ba nzaa-i ze mi mbi ha ri ya, roo le, ba nzaa boko ze mi ha ri. <sup>7</sup> Tusueke le, mi hii bay haɲa nzobri riw bele i káw huɔ-ri munu ká bi key, roo le, nzob haa haa le, do báy fe ini ká Ngerewuru hɔ ni. Nzob ni do báy fe ini daa fe key, a nzob nu laa le, do báy fe ini daa fe kew laa.

<sup>8</sup> A bari ká máy bari tiya, báy máy pileri na, mi baa ha ri mii, kereke le, ndad bay haɲa ri kaw munu huɔ-ri banɲuɔ munu ká bi key ndaw. <sup>9</sup> Roo le, zadka i maa bay mgbaka sùo-ri ya le, i nzaa nzob í yaa. Í kɔ, kereke le, yaaɲa kɔ na ndad mba haɲa mgbáy ka se ri a kál tul-rì.

<sup>10</sup> A bari nzob yaaɲa kɔri na laa le, mi mbi nzaa-i mini key ha ri. Ba bi huɔ-i hɔy ze mi mbi nzaa-i na ya, roo le, uru saa luɔ Ngerembay: máy nzob na do nun haɲa ni ka tɔi ká hul wara ya. <sup>11</sup> A ze bo, ka tɔi ká hul wara na laa le, ka yaa wara kɔ ya, mase ka yɔi a zú zɔɲ waa be na. A wara nzob laa le, ka ti nii máy be ya ndaw.

<sup>12</sup> Bari bieri laa le, bay ká mi baa key na, ba bi ze mi baa bo, ba Ngerembay ya. Zadka wara nzob ba nzob mbika law, a do báy máy ká mbi law-ε ya, ɔɔ máy na hii bay káw zɔɲ ni banɲuɔ le, wara na ti nii ni ya. <sup>13</sup> Ze do faa mbijw munu ndaw, zadka máy nzob ba nzob mbika law, a do báy wara ká mbi law-ε ya, ɔɔ wara na hii bay káw zɔɲ ni banɲuɔ le, máy na ti pɔɲ waa be na ya. <sup>14</sup> Tusueke le, wara nzob ká mbi law-ε ya na, taambɔl máy be ká mbi law-ε na ze, Ngerewuru daake ni do boɔ. A ze, máy nzob ká mbi law-ε ya hɔy kara, taambɔl waa be ká mbi law-ε na ze, Ngerewuru daake ni do boɔ. Ze vu bari hɔy kara, i do boɔ ba taa Ngerewuru, i do munu ba vu nzobri ka i mbi law-ri ya na ya. <sup>15</sup> A ze bo, zadka nzob ba nzob mbika law ya, ɔɔ a hii bay pɔɲ máy be mase waa be le, pɔɲ faa hɔ ni ka daa munu.

† *Tiika sɔw fe 2.24.*

Hay ká munu ku na, nzob mbika law ká ba máy nzob, mase wɔra nzob hɔy daa munu kara, bay ti tul-e ya, bay ji ɛ, Ngerewuru dí rì bay haɲa rì kaw ɔkeke zih kɪ. <sup>16</sup> A ze, bo máy nzob ká mù ba nzob mbika law na, kɔ ya ɛ mù ɔ́á hɔ waa bo suo kɛr bay be hɔ Ngerewuru yɔa ni ɛ, mù kɔ-kɔ ɛ woo? Mase, bo wɔra nzob ká mù ba nzob mbika law na wɔa, kɔ ya ɛ, mù ɔ́á hɔ máy bo suo kɛr bay be hɔ Ngerewuru yɔa ni ɛ, mù kɔ-kɔ ɛ woo?

### Mu ɔ́o zad ká Ngerewuru dí mù ká ɔ́i na

<sup>17</sup> Nɔɔɔ bay haɲa nzob hɔa hɔa hɔy kara, ka se simseɔ munu baɲɔɔ báy hɔrusuo ká Ngerembay hɔ ni maa báy zad ká Ngerewuru díke ni na. Be ze, ba \*bol kusol ká mì hɔ nzob mbika lawri ká zadri riw bele. <sup>18</sup> Zadka nzob kuɲ ngori ɔ́ɔɔ, kɔ Ngerewuru dí ni ɛ, ka ti bumra bol kol kuɲ ngori na ya. A zadka nzob kuɲ ngori ya, kɔ Ngerewuru dí ni ɛ, ka ti \*kúɲ ngori na ya. <sup>19</sup> Kúɲ ngori, mase kúɲ ngori ya hɔy kara, ɔ́a fe mbɪw ya. Fe ká ndaɔ bamba ɛ, ba híe bol kusol Ngerewuru. <sup>20</sup> Nɔɔɔ bay haɲa nzob hɔa hɔa ɛ, ka káw zad ká'a ɔ́o ɔ́i pola kɔ Ngerewuru dí ni báy na. <sup>21</sup> Zadka Ngerewuru dí mù na wɔa, mù ba koy ɛ? Mu kɛr bay ka se ɔ́i ya, roo ɛ, zadka faa ɔ́o ɔ́i bay haɲa mù kaw báy tul-a ɛ, nda-ndaɔ, mu ɔ́a. <sup>22</sup> Mì baa munu, bay ji ɛ, koy ká Ngerembay ɔ́i ni na, ka kaw báy tul-e bay ɔ́a fe ká rii law Ngerewuru. Do faa mbɪw munu ndaw, nzob ká kaw báy tul-e ká Ngerembay ɔ́i ni na, ka vi ba koy taa \*Krisi. <sup>23</sup> Baari na, Ngerewuru puo mbɔl ká ngɔɲ bam-ba tasiri ká tul-rì ha rì vi ba nzob taa be. Munu zu ɛ, ì ti ɔ́a koy tɔw feri ká ì ɔ́a ká pola na mbáa. <sup>24</sup> Yɪ-iri, ndaɔ bay haɲa nzob hɔa hɔa ɛ, ka káw pol Ngerewuru báy zad ká'a ɔ́o ɔ́i pola ndaw kɔ, ka díke ni na.

### Nzobri ká i kaw taɲ yɔaɲa kɪ, báy máy pileri

<sup>25</sup> Bay ká se tul leɔ kubanri báy leɔ máy tikɔri na, ba bol nzaa Ngerembay ze mì ha rì ya, roo ɛ, fe ká mì ker kɪ hɔy ze mì baa ha rì. A munu ká Ngerewuru ɔ́a law kere zih mì na, mì ba nzob ká maa bay haɲa rì ɔ́a law-rì bo tul-i.

<sup>26</sup> Bay kóko síe ká náa ɔ́ori bil-e timbeɔe key na, ɔ́o ndaɔ bamba bay haɲa nzob ka káw zad ká'a ɔ́o ɔ́i na. <sup>27</sup> Wɔa, mù yɔa máy ro ɛ? Munu zu ɛ, mu naa sùo-ɔ́ ká ɔ́i ya. Wɔa, mù mbi sùo-ɔ́ bay yɔaɲa máy ya báy ɛ? Munu zu ɛ, mu nzaa faa yɔaɲa máy na ya, <sup>28</sup> roo ɛ, za-ɔ́ka mù yɔa máy na, mù ɔ́a feyɔa ya. Ze, leɔ máy tikɔri hɔy yɔa wɔra kara, ka ɔ́a feyɔa ya ndaw. A roo ɛ, bari nzob yɔaɲa kɪri na, i kóko seke fe ká tusiri key. Ba fe ká mì hii bay haɲa ni ka tɪj tul-rì ya.

<sup>29</sup> Yɪ-iri, ì kɔ, fe ká mì hii bay báa ha rì na ze ɔ́o key: nam tɔɲ deɔ hɔy ro. Munu zu ɛ, tii saɲwe vuri key na, ndaɔ bay haɲa wɔrari ká i ɔ́o báy máy na, i hɔ kɛr bay bari ka ɔ́o tul máy bari na baɲɔɔ hɔy ya ndaw, <sup>30</sup> a bari nzobri ká i ɛ báy mbii nun-ri mgbobob mgbobob na, ndaɔ bay haɲa rì ɛ ba ɛw hɔy baɲɔɔ ya ndaw, bari nzobri ká i kaw báy siem na, ndaɔ bay haɲa rì hɔ kɛr bay bari ka ɔ́o tul káw bil suoriya hɔy baɲɔɔ ya

ndaw, a bari nzobri ká i ba nzob híe feri na, i kɛr se tul feri ká i hie, a í ɔ́oke hɔy ya ndaw, <sup>31</sup> nzobri ká i dam fe kereri ká tusiri key na, i hɔ kɛr bay bari ka ɔ́o tul fekeri na ku hɔy baɲɔɔ ya ndaw, bay ji ɛ, tusiri ká ɔ́o key na, a kál hɔn báy fekeri.

<sup>32</sup> Mì hii bay haɲa rì kaw báy kɛr bay ya. Nzob ká yɔa máy ya na, peɔ Ngerembay ze mgba law-ɛ, a mbi sùo-ɛ a nzaa faa bay ndaɔ ká nun-ɛ. <sup>33</sup> Roo ɛ, nzob ká ɔ́o báy máy na, mbi sùo-ɛ bo bil fe tusiri a nzaa faa bay ndaɔ ká nun máy be, <sup>34</sup> ze law-ɛ waa sídi. Do faa mbɪw munu ndaw, máy fal kpaɲ, mase leɔ máy tikɔri na mbi sùo-ɛ bo bil peɔ Ngerembay. Be na, ka nzaa faa a mbi sùo-ɛ báy zaɔe ngid bele hɔ Ngerembay na. Máy ká ɔ́o báy wɔra na ka mbi sùo-ɛ bo bil fe tusiri, a nzaa faa ndaɔ ká nun wɔra. <sup>35</sup> Bay ni ká mì baa key na, mì baa ba ndaɔ baari bo, mì hula ba ndaw ze ha rì ya. Ze i yɔa kɪ, mase i kaw buɔ hɔy kara, mì hii bay haɲa rì se simseɔ ká báy faake, a í mbi sùo-ri báy zaɔe riw bele hɔ Ngerembay.

<sup>36</sup> Náa baari bay se tul leɔ kuban báy leɔ máy tikɔri ká i mgba mbana zih kɪ, kɔ í yɪi í mbi nzaa-ri bay pɔɲ kɪ na. Zadka leɔ kuban ker mii, beri ɔ́a fe báy zaɔe ya zih máy mbana beri, kɔ kɔn yɔaɲa ni ɔ́a ni baɲɔɔ ɛ, i yɔa kɪ munu ká i ker na; be leɔ kubanke na, ka ɔ́a feyɔa ya. <sup>37</sup> Roo ɛ, zadka ba leɔ kubanke na ze, mbi nzi-ɛ ká bil law-ɛ bay káw taɲ máy, kɔ nzob suru ni ká ɔ́i báy hɔrusuo bay haɲa ni ka yɔa máy ya na ya ɛ, ka ɔ́a báy kere zu. <sup>38</sup> Munu zu ɛ, leɔ kuban ká yɔa máy mbana be na, ka ɔ́a nda-ndaɔ, a roo ɛ, nzob ká kaw taɲ máy na, ka ɔ́a fe ndaɔ bamba tasiri.

<sup>39</sup> Máy ká yɔa wɔra ká wɔra kaw báy kumnun báy na, ka káw zih ni baɲɔɔ, a zadka wɔra na hu ro ɛ, faa be ɔ́o hɔy bay haɲa ni ka yɔa wɔra ká law-ɛ hii. Roo ɛ, wɔrake ku na ndaɔ bay haɲa ni ka ba nzob mbika law. <sup>40</sup> Be nu ku hɔy kara, zadka'a kaw taɲ wɔra ɛ, a káw báy suoriya mba káw báy wɔra. Be ze ba kɛr bay bi, a mí kɔ ɛ, Tem Ngerewuru ɔ́o zih mì.

### Náy ká i púoke fe hɔ wɔruri

**8** Timbeɔe key na, náa kóko fal vbiw baari ká ì vbi se tul náyri ká i púoke fe hɔ wɔruri na. Ba tusue kɪ, naari na, náa bári nzob fe kóko riw bele munu ká ì baa na. Roo ɛ, fe kóko ke ku na ɔ́a hɔ nzob síike sùo-ɛ, a law ini na ɛ, ɔ́a hɔ nzob ngóɲke ká bil mbika law be ba pola pola. <sup>2</sup> Nzob ká ɔ́a sùo-ɛ ba nzob fe kóko na, fe ká ɔ́o bay haɲa ni ka kɔ na, ka kɔ ya báy. <sup>3</sup> Roo ɛ, nzob ká hii Ngerewuru na, Ngerewuru kara tuu nzobke ndaw.

<sup>4</sup> Munu zu ɛ, náa kóko bayri ká se tul vbiw baari ká ì vbi na. Wɔa, náyri ká i púoke fe hɔ wɔruri na, maa bay sɔɲa ɛ? Náa kóko ta-taɲ ndaw, wɔru na ba fe ya ká tusiri key, a Ngerewuru ɛ, mbɪw hɔy kekkek. <sup>5</sup> Ba tusue kɪ, feri ká nzobri ɔ́i ba wɔru ká i ɔ́o tumbam, mase tusiri key na i ɔ́o ɔ́i ku. Wɔruri ndaw, mbayri ndaw na, i ngɪi bamba tasiri. <sup>6</sup> Be nu ku hɔy kara, naari na, náa kóko Ngerewuru na mbɪw hɔy kekkek, be ká'a ba Baa nzob ɔ́a feri riw bele a náa ɔ́ori bay tul-e. Do faa mbɪw munu ndaw, Ngerembay na mbɪw hɔy, be ká'a



ba Ngerembay Zezu \*Krisi ká feru riw bele do báy faa be, a náa káwri báy kumnun báy faa be na.

<sup>7</sup> Roo le, nzobri riw bele ze tuu tusue bay na ku ya. Nzob hãneri ká púo wýru ze tii ri pola na, daa hã timbede key kara, zadka i sý náy ká i púoke fe na le, rii fe ká ba taa wýruri na báy, a hã kér bay bari ká ngji ya na daa hã law-ri yɔkɔ ri ha ri dáake bay bo tul-ri báy faa fe sým na. <sup>8</sup> Ba fe sým ze a dáa hã nzob soro ba lakun Ngerewýru ya. Ze, zadka náa sýri fe hɔy kara náa ti zínri fe ká di ya ndaw, mase náa sýri fe ya hɔy kara, náa ti zínri fe ká di ya ndaw pi. <sup>9</sup> Roo le, baari na, ì nze báy sùo-ri bay haŋa káw báy tul-ri ká se tul fe sým báy fe nzɔkɔ na, ka ba ngud puu téke bal nzobri ká i ngɔŋ ká bil mbika law bari ya na ya. <sup>10</sup> Tusueke le, zadka nzob ká mbika law-ε ngɔŋ ya, ká kɔ mù bo ká mù ba nzob fe kóɔ ká mù kaw bay sýŋa fe ká bil hul wýru bari na wã, suru ni bay haŋa ni ka sý náy ká i púoke fe na ndaw ya le woo? <sup>11</sup> Ze, bay tul fe kóɔ bo na, yu-ɔ ká Krisi hu bay tul-e na wýruke faa bay tul-a. <sup>12</sup> Zadka mù daa feyãa munu zín yu-ɔ ká mbika law be ngɔŋ ya na, hã kér bay be yɔkɔ ni na le, mù daa feyãa mú túŋke Krisi kɔ sùo-ε. <sup>13</sup> Be mini ze, bay tul sýŋa náy bi ze, a haŋa yu-i lĩeke bo bil feyãa le, mi ti sýŋa náy na mbãa bay haŋa yu-i ka wýruke faa ya.

#### Faa ká Pol káake káa Bay Kere

<sup>9</sup> Bi na, ì kɔ, mi do báy faa ká bay káw báy tul-i. Bi na mi ba nzob ndáy nzaaped, a mí kɔ Zezu Ngerembay naari. Baari na ì ba lere ped bi ká bil ped Ngerembay. <sup>2</sup> Ze, nzob hãwri kɔ mi ba nzob ndáy nzaaped ya kara, baari na do nun haŋa ri kɔ mi ba nzob ndáy nzaaped ba tusue kɔ. Tusueke le, báy faa zúɔ zín Ngerembay na, baari na kɔ ze ì ba nzobri ká kie mii, mi ba nzob ndáy nzaaped. <sup>3</sup> Bay ká mi baa bay yãŋake tul-i se tul nzobri ká i daa bay bo tul-i na ze do key.

<sup>4</sup> Baari na, ì kɔ ndaw, buru na buru do báy faa ká bay yãŋa fe sým báy fe nzɔkɔ ba fe tunduo ped buru.

<sup>5</sup> Buru do báy faa ká bay doko báy máy ká ba nzob mbika law na hã ni su buru munu ká Piyer báy nzob ndáy nzaaped hãwri, kɔ yu Ngerembayri ndaw i daa na ya le? <sup>6</sup> Mase ba búru Barnabas hu buru hɔy ze buru dáa ped bay zín fe ká di bay hólke sùo buru le?

<sup>7</sup> Wãa, ì laa ba mbijw mii, nzob rúu yum hɔl sùo-ε sùo-ε ndaw le? Mase, nzob ve ndaw kɔ paa wáa le, ka ti sýŋa fe ká bil wáake na ya le? Mase, nzob kóɔ fe hɔl hãa kɔ, ti nzɔkɔ wãŋke ya le woo?

<sup>8</sup> Ì ker í baa mii, bay ká mi baa key na, ba mbii bay baa nzobri hɔy ya, roo le, \*bol kusol \*Moyze hɔy kara baa bayke faa mbijw munu ndaw. <sup>9</sup> Mbede bol kusolke na baa mii: «Nday ká do tɔd naŋ bay haŋa pãre ka tji na, mu siŋ nzi-ε ya †.» Bay key na wãa, Ngerewýru baa se tul ndayri kɔ hu-ri hɔy le woo? <sup>10</sup> Wãa, ka baa bay ni key na bay tul naari kɔ ndaw ya le? Tusueke le, i daa bay key na do bil mbede bay tul naari na kɔ. Nzob ká pa-pay na, a dáa law-ε nzokdo te tul zín fe payke, a nzob ká nda naŋ na, ka ker nzokdo se tul zín pãre na.

<sup>11</sup> Munu ká buru ru mijiri kere ká ba Bay Ngerewýru do

bil law-ri na, zadka buru zín fe hãne ndji ká nduo-ri bay hólke sùo buru ká tusiri key na wãa, ba fe ká ndaya zu le woo? <sup>12</sup> Zadka nzob hãwri do báy faa ká bay zín fe hól sùo-ri ká lu-ri na wãa, buru na buru do báy faa mba tul nzobkeri na ku ya le woo? Roo le, buru na, fe ká i hã buru ba fe tunduo na, buru yã saa nduo-ri ya; buru iki law buru ká di bay dáa puu bo faa káa Bay Kere ká se tul \*Krisi na ya. <sup>13</sup> Ì kɔ ta-taŋ ndaw, nzobri ká i daa ped ká bil \*hul kãni Ngerewýru na, i zín fe tunduo bari ká di í sý, a bari nzob fe poyri ká i daa ped í puo fe ká \*tutakra fe poy laa le, i zín fe tunduo bari ká di í sý ndaw. <sup>14</sup> Do faa mbijw munu ndaw, Ngerembay na mbi nzi-ε bay haŋa nzob káa Bay Kereri na, i zín fe í hólke sùo-ri bay tul ped káa Bay Kere ká i daa na.

<sup>15</sup> Roo le, bi na, báy faa ká mi dõke na, mi yãake fe mbijw ya ndaw, a mí daa mbede key na, bay yãŋake fe ya ndaw pi. Haŋa mi yã fe saa nduo-ri na, do ndad bamba bay haŋa mi hu! Ndáka giri ká bay yãŋa fe saa nduo-ri ya na, nzob mbijw mini kara ti náa ya. <sup>16</sup> Bi na, kaa Bay Kere ká mi kaa na, mi nda giri sùo-i ká di ya, bay ji le, káa Bay Kereke ku na, ba ped ká do tul-i bay haŋa mi daa. Ze zadka mi daa munu ya le, bíe ka ba taa bi! <sup>17</sup> Ba fe ká bi kɔ sùo-i ze, mi naa sùo-i bay dáa ped na key le, mi gíyãŋ bay zín fe tunduo pedke na. Roo le, munu ká ba ped bi kɔ ká Ngerewýru daa zu nduo-i bay haŋa mi daa na, mi pɔŋ sùo-i bo di bay dáa.

<sup>18</sup> A wãa, fe tunduo jike ze, mi zín ká bil pedke na le? Bi ká mi ba nzob káa Bay Kere na, fe ká rii law-i ngi-ngji na ba ka-káa Bay Kere hɔy hɔy hã nzobri taŋ vbika fe ká do bay tul-i bay haŋa mi vbi. <sup>19</sup> Bi na mi kaw báy tul-i, a mí ba koy nzob mbijw ya. Be nu ku hɔy kara, mi daa sùo-i ba koy nzobri riw bele bay yãŋake ruo nzobri ngi-ngji hã Krisi. <sup>20</sup> Zadka mi do zín Zibri le, mi do munu ba Zibri na ndaw bay yãŋake ri hã Krisi. Ze mi daa vu mbom bo tul bol kusol Moyze ya hɔy kara, zadka mi do zín Zibri na le, mi do munu ba nzob ká daa vu mbom bo di bay yãŋake ri hã Krisi na. <sup>21</sup> Do faa mbijw munu ndaw, zadka mi do zín nzobri ká i kɔ bol kusol Moyze ya na le, mi do munu ká bari na ndaw, taŋ kér se tul bol kusolke na, bay yãŋake ri hã Krisi. Be nu ku na kie a baa mii, mi daa vu mbom bo tul bol kusol Ngerewýru ya na ya, bay ji le, bi na, mi hje bol kusol Krisi na. <sup>22</sup> A nzobri ká i ngɔŋ ká bil mbika law bari ya na, mi do zín ri rii fe ká mi ngɔŋ ká bil mbika law-i ya ndaw, bay yãŋake ri hã Krisi. Be mini ze, mi nzaa faa mí pɔŋ sùo-i hã nzobri riw bele bay yãŋake nzob hãneri. <sup>23</sup> Mi daa fe niri key na riw bele munu bay haŋa káa Bay Kere na ka se ba pola pola bay haŋa bo, fe sã-mi ká'a doko na, mi do bil-e ndaw.

<sup>24</sup> Ì kɔ, nzobri ká i faa kɔ dɔl na, i zuo dɔl na riw bele, i duu bay zín fe tunduo ká di, a le, nzob mbijw hɔy mba ky-eri a zín fe tunduo na. Wãa, ì kɔ munu ya le? Munu zu le, baari na ì mgbã sùo-ri ngɔ-ngɔŋ, í dúu munu na ndaw bay zín fe tunduo na ndaw kɔ!

<sup>25</sup> Nzob faa kɔ dɔlri riw bele na, i mgbã sùo-ri ngɔ-ngɔŋ baŋguo. Ì daa munu bay zínke fe tunduo ká waka ya hɔy le, a ndáka siri. A roo le, naari na, náa dáari law naari nzokdo te tul fe tunduo ká'a doko baŋguo.

† *Kjijã bol kusol ba sidike 25.4.*

<sup>26</sup> Sɔwke mini ze, m̀i ɗuu ndoy mí ɗaa nun-i ɗeɗe bo tul day na ku bay tji ɗi na kɔ. Bi na, m̀i ɗo munu ba nzob ká h̄m nduo-ε a s̄i fe le s̄i úo ya. <sup>27</sup> Bi na, m̀i ɗaa s̄u-i ba koy mí mgba s̄u-i ngɔ-ngɔ bay haɗa bo, fal káa Bay Kere ká m̀i kaa h̄a nzob h̄awri na, bi kɔ s̄u-i m̀i r̄ok fe tunduoke ya.

### Fe ɗáa led Izarayelri ká bil law kɔr

**10** Yu-iri, m̀i hii bay túma law-r̄i se tul fe ká tji tul bulu naari ká i se ziɗ \*Moyze na. Bari riw bele na i se bil s̄i mbam, a í tuo maambii báy zad bari riw bele. <sup>2</sup> Ká bil s̄i mbam báy bil maambii na, bari riw bele na i ɗaa tul-r̄i nduo mbii báy faa zúo ziɗ Moyze. <sup>3</sup> Bari riw bele na i s̄y fe s̄um taa mb̄e ká uru saa luo Ngerewuru, <sup>4</sup> a bari riw bele na, i nzo mbii taa mb̄e ká Ngerewuru h̄a ni tji saa s̄aw tisaw nzir nzir. Tisawke ku na, su ri ká faa seɗ bari, a le, tisawke na ze ba \*Krisi. <sup>5</sup> Be nu ku h̄oy kara, ruo nzobri ká sakra bari ku na, i rii law Ngerewuru ya, be ze h̄a huɗ bari z̄ok mgbirik mgbirik ká bil law kɔr †. <sup>6</sup> Fe niri ká tji key na, ɗo ba fe k̄ie kɔ h̄a naari bay haɗa náa ɗori báy kɔn fe ɗáa k̄ayari munu ká bari ká pola lew na ku ya.

<sup>7</sup> Kɔk ká ì p̄uo w̄ururi munu ká nzob h̄aneri ká sakra bari ɗaa ku ya, munu ká i ɗaa bayke ɗo bil mbede Ngerewuru mii: «Ruo nzobri kaw siri bay s̄yɗa s̄um ndaw, bay nzok fe ndaw; fale ku na ndaw r̄ok i uru gbaw í zúo nday í nda ká pol w̄uru bari na bay ††.» <sup>8</sup> Náa ti p̄ɔɗri s̄u naari bay ɗáake nun pie munu ká nzob h̄aneri ká sakra bari ɗaa h̄a nzobri ba isɔɗ sɔɗ duo zad s̄iɗ s̄iɗ p̄are say (23.000), i z̄iɗke huɗ ká bil nam mb̄iw h̄oy na ya ‡. <sup>9</sup> Náa ti líeri law Ngerembay munu ká nzob h̄aneri ká sakra bari ɗaa h̄a s̄oy ted ri ha ri z̄iɗke huɗ ku ya. <sup>10</sup> Baari na, ì ti nḡuri s̄u-r̄i munu ká nzob h̄aneri ká sakra bari ɗaa h̄a led nzaaped Ngerewuru ví duku ri na ya ††. <sup>11</sup> Fe niri ká tji tul-r̄i ku na, ɗo ba fe k̄ie kɔ h̄a naari. I ɗaa bayke ku na ɗo bil mbede Ngerewuru bay bákake naari ká náa ɗori ɗi ya báy ɔ̄o bie nam na.

<sup>12</sup> Munu zu le, nzob ká ker a baa mii, beri mba fe na, ka kɔ tul-e báy kere ndaw r̄ok! <sup>13</sup> Fe líe law j̄i j̄i ká tji tul-r̄i na, ba fe ká lie nzobri riw bele munu ndaw, roo le, Ngerewuru ká kaw tul bay beri ká'a waa na, ka ti p̄ɔɗ faa h̄a fe líe law na ka kál tul h̄urusuo-r̄i ya. Zadka fe líe law na tji tul-r̄i le, Ngerewuru a haɗa r̄i h̄urusuo ha r̄i s̄yuke law-r̄i, a l̄ekeke faa ha r̄i t̄jike saa bil-e báy.

### Mgbaka s̄u ká tul p̄uo w̄ururi

<sup>14</sup> Be mini ze, baari ká m̀i kɔ r̄i ba nzob nun-i na, ì naa s̄u-r̄i ká bil p̄uo w̄ururi. <sup>15</sup> M̀i baa bay key na ziɗ r̄i munu ba nzob nun n̄emri. Bay ká m̀i baa key na ì k̄er s̄u-r̄i kɔ. <sup>16</sup> Zadka náa káwri nzaa fe s̄um Ngerembay ziɗ kɔ mb̄iw, ká náa nz̄ori mbii lere puu s̄yuke bay ɗáake taambɔl h̄a Ngerewuru na w̄a, k̄ie a baa mii, náa ɗori bil feke na mb̄iw h̄oy báy faa s̄im \*Krisi ká uo ká tul puu say huɗ bay tul naari na ya le? A maapa ká

† Ì k̄i mbede Tji kele na bay láa soro bay led Izarayelri na. †† Tji kele 32.1-6. ‡ Ruo bari 25.1-9. †† Ì k̄i Ruo bari 16-17.

náa s̄yri na k̄ie a baa mii, náa ɗori bil feke ká mb̄y naari mb̄iw báy naysuo Krisi na ya le? <sup>17</sup> Munu ká maa-pa mb̄iw h̄oy na, báy ruo naari bele h̄oy kara, náa víri ba s̄u ká mb̄iw, bay j̄i le, naari riw bele na náa s̄yri maapa ká mb̄iw na.

<sup>18</sup> Ì k̄er se tul led Izarayelri na í kɔ. Nzobri ká i s̄y fe ká i í p̄ooke \*fe poy h̄a Ngerewuru na w̄a, i zúo ziɗ ni ya zu le? <sup>19</sup> A w̄a, m̀i báa mina ro le? Nay ká i í p̄ooke w̄ururi, mase w̄ururi kɔ s̄u-r̄i na w̄a, ba fe tusue kɔ zu le? <sup>20</sup> Ú-uu, munu ya. Roo le, fe ká nzobri ká i tuu Ngerewuru ya i puo na, i puo h̄a ngeretemndayari bo, i puo h̄a Ngerewuru ya. Ze, m̀i hii bay haɗa r̄i zúo ziɗ temndayari ya. <sup>21</sup> Baari na, ì ɗáa mina bay nzok fe taa temndayari ndaw, a í nzo taa Ngerembay ndaw s̄iɗi bele b̄ok le woo? Ì ɗáa mina í kaw nzaa fe s̄um Ngerembay í s̄y ndaw, a í kaw nzaa fe s̄um temndayari í s̄y ndaw s̄iɗi bele b̄ok le woo? <sup>22</sup> A w̄a, náa ngaklari here Ngerewuru, mase h̄urusuo naari mba tul-e le?

### Feri riw bele ká ì ɗaa na, í ɗáake riɗ ɗika bo tul Ngerewuru

<sup>23</sup> Nzob h̄aneri ká sakra baari baa mii: «Feri riw bele na faake ɗo h̄oy bay haɗa m̀i ɗaa.» Ba tusue kɔ, roo le, ferri riw bele na ba fe s̄ok nzob ya. Nzob h̄aneri baa mii: «Feri riw bele na faake ɗo h̄oy bay haɗa m̀i ɗaa,» roo le, ferri riw bele na ɗaa h̄a nzob nḡɔɗke ká bil mbi-ka law ya. <sup>24</sup> Ndad bay nzaa faa fe kere ká bay tul-a h̄oy ya, roo le, ì nzaa fe ká bay tul nzob h̄awri h̄oy kara ndaw r̄ok!

<sup>25</sup> Náyri riw bele ká ì hie ká zad fe hie na, ì s̄y-s̄y kɔ h̄oy taɗ vbika vbiw se tul-e h̄a k̄er bay ka yokl r̄i ká ɗi ya, <sup>26</sup> bay j̄i le, mbede Ngerewuru baa mii: «Tusiri báy ferri riw bele ká ɗo bil-e na ba taa Ngerembay.» <sup>27</sup> Nzob ká mbi law-ε ya na, zadka'a ɗi r̄i r̄ok ì hii ɗo ɗi se le, ferri riw bele ká'a ha r̄i na ì s̄y taɗ vbika vbiw se tul-e h̄a k̄er bay ka yokl r̄i ká ɗi ya. <sup>28</sup> A roo le, zadka nzob baa ha r̄i mii, náy key na uru saa zad \*fe poy zu, le, ì s̄y ya, bay haɗa nzob ká baka mù na h̄a k̄er bay be ka yokl ni ya. <sup>29</sup> M̀i baa bay key na bay tul k̄er bay ká yokl r̄i ya, roo le, bay tul k̄er bay be ká yokl ni na. Kɔ ya le, nzob h̄ane vbi m̀i mii, ɗaa mina ndaw r̄ok, fe ká faake ɗo h̄oy ká m̀i ɗaa na, nzob kɔ a yokl k̄er bay bi ká ɗi le? <sup>30</sup> Zadka m̀i ɗaa taambɔl h̄a Ngerewuru bay tul fe ká m̀i s̄y na w̄a, ɗaa mina ndaw r̄ok, nzob a báa ziɗ m̀i se tul fe ká m̀i ɗaa taambɔl ndaw r̄ok mí s̄y na le? <sup>31</sup> Be ze, ba na fe s̄um ze ì s̄y, mase ba fe nzok ze ì nzo, mase fe j̄i j̄i h̄oy ì ɗaa na kara, ì ɗaa ferri riw bele bay ɗáake riɗ ɗika bo tul Ngerewuru. <sup>32</sup> Ì se simseɗ ká bay ɗáake puu bo faa h̄a Zibri ya ndaw, nzobri ká i ba Gerek ya ndaw, r̄ok nzob mbika lawri ká i mb̄y tul kɔ ya ndaw pi. <sup>33</sup> Ì ɗaa munu ká bi. Bi na m̀i ɗaa h̄urusuo-i tuɗ kɔ bay r̄i law nzobri riw ká bil ferri riw bele; m̀i nzaa fe kere ká bay tul-i kɔ h̄oy ya, roo le, bay ɗáa fe ká ɗo bay tul nzobri riw bele bay haɗa ri z̄iɗke pam.

**11** Ì mboro fe ɗáa bi munu ká bi h̄oy kara, m̀i mboro fe ɗáa \*Krisi.

### Káw máy nzob báy wàra nzob ká pol Ngerewuru

<sup>2</sup> Mì písi rì, bay jì lè, ì ker se tul-i báy namri riw bele, a í tɔŋ fal fe sàw nzob mbika lawri ká mì fere rì na baŋɔɔ. <sup>3</sup> Roo lè, mì hii bay haŋa rì laa bay key na báy kere ndaw rɔ! \*Krisi na ba mbay ká tul wàrari riw bele, wàra nzob na ba mbay ká tul máy nzob, a Ngerewuru laa lè, ba mbay ká tul Krisi. <sup>4</sup> Wàra nzob ká daa fe guba tul-e rɔɔ a dáake nzaa bay kere, mase a tɛnake sàw bay ká'a yàa ká luò Ngerewuru na lè, ka daa mbay bo tul Krisi ká ba mbay be na ya zu. <sup>5</sup> A lè, máy nzob ká daa nzaa bay kere, mase ka tina sàw bay ká'a yàa ká luò Ngerewuru taŋ kuo tul-e lè, ka daa mbay bo tul wàra ká ba mbay tul-e na ya. Be na, ka do munu ba máy ká sɔy tul-e taŋ kpori kpori. <sup>6</sup> Zadka máy nzob kuo tul-e ya lè, ka kúf sɔy tul-e na kud! A roo lè, munu ká kúf sɔy tul, mase sɔy tul ba sahoj máy nzob na lè, ka kuo tul-e kuo! <sup>7</sup> Wàra nzob na ti kuo tul-e ya, bay jì lè, be na ka mbi sùò zìŋ Ngerewuru a ba fe riŋ díka be. A roo lè, máy nzob na ba fe riŋ díka wàra nzob. <sup>8</sup> Tusueke lè, wàra nzob na i daa ni báy faa máy nzob ya, roo lè, máy nzob ze i daa ni báy faa wàra nzob †. <sup>9</sup> A wàra nzob na, i daa ni bay tul máy nzob ya, roo lè, máy nzob ze i daa ni bay tul wàra nzob. <sup>10</sup> Sàwke mini ze, máy nzob na ka kuo tul-e bay kíeke hɔrusuo mbay ká bo tul-e, bay haŋa led nzaapedri ká nulue i kóke ni. <sup>11</sup> Be nu ku hɔy kara ká pol Ngerembay na, máy nzob na do báy tul gaŋ sùò-ε taŋ wàra nzob ya ndaw, a wàra nzob hɔy kara do báy tul gaŋ sùò-ε taŋ máy nzob ya ndaw pi. <sup>12</sup> Ze, i daa máy nzob báy faa wàra nzob hɔy kara, wàra nzob na máy nzob ze mboŋ ni. A feri riw bele na, sàwke uru saa luò Ngerewuru.

<sup>13</sup> Ì kèr sùò-rì kɔ́ í kɔ́, máy nzob ká kuo tul-e ya hɔy a daa nzaa bay kere na wàa, báy kere kɔ́ zu lè? <sup>14</sup> Ká tusiri key na, ì kɔ́ ndaw, bay haŋa wàra nzob pɔŋ sɔy tul-e piè bululu na ba fe sahoj; <sup>15</sup> a máy nzob ká pɔŋ sɔy tul-e pì-piè laa lè, ba fe písi ni, bay jì lè, ba fe ká Ngerewuru hɔ́ ni bay haŋa ni ka pɔŋ munu a púfke tul-e na wàa, ì kɔ́ munu ya lè? <sup>16</sup> Zadka nzob hii bay máy bay key na lè, ka laa bay key na ta-taŋ: buru na, buru do báy fe sàw kɔ́ ya ndaw, a mbú kɔ́ nzob mbika lawri hɔy kara, i dõke ya ndaw pi.

### Ndad bay sɔŋa fe sɔm Ngerembay báy faake

<sup>17</sup> Bay ká mì báa ha rì key na, bay písi rì ká dí ya, bay jì lè, ká zad mbú kɔ́ baari na, fe kàayari ze ì daa mba tul fe kereri. <sup>18</sup> Titire lè, nzobri baa hɔ́ mì mii, zadka ì mbu kɔ́ í kaw lè, téke bil kɔ́ do sakra baari, a lè, mì yàa bayke haŋeri ká dí. <sup>19</sup> Ba tusue kɔ́, téke bil kɔ́ na a doko sakra baari na kɔ́, be ndaw rɔɔ i kókoke nzobri ká i do tul bal-ri báy zadé ká sakra baari na báy. <sup>20</sup> Roo lè, baari na, zadka ì mbu kɔ́ í kaw na, ba fe sɔm Ngerembay ze ì sɔy ya, <sup>21</sup> bay jì lè, zadka ì kaw nzaa fe sɔm na, nzob hɔ́ hɔ́ kara takra bay sɔŋa taa be taa be, a hɔ́ nzob haŋeri i kaw báy kɔ́n, a nzob haŋeri laa lè, fe nzokɔ́ daa ri tud. <sup>22</sup> Wàa, ì do báy hul ká bay sɔŋa fe ká dí, a í nzo

fe ká dí ya lè? Mase, ì hii ìm nzob mbika lawri ká i mbu tul kɔ́ hɔ́ sahoj ka se nzobri ká fe bari tiya na lè woo? Bay jike kɔ́ báy ze, ì giyaŋ bay haŋa mì baa ha rì lè? Wàa, mì písi rì ká dí lè woo? Munu ya!

<sup>23</sup> Ì kɔ́, fe fére ká mì zìŋ ká luò Ngerembay a mí suo mí fere rì na ze do key: Ká bil sunke ká i mbika tul Ngerembay Zezu bay ika ni na, ka mbi maapa, <sup>24</sup> a fale ká'a daa taambɔl hɔ́ Ngerewuru na báyji lè, ka haw a baa hɔ́ led nduobal-eri mii: «Be ni key na ba naysuo-i ká do bay tul-rì. Ì daa mini key baŋɔɔ bo í kèrke bay se tul-i.» <sup>25</sup> Do faa mbijw munu ndaw, fal fe sɔm na ku báyji lè, ka mbi kobo a baa ha rì mii: «Kobo key na ba \*sáka kuni fie ká Ngerewuru siŋ zìŋ rì báy faa sìm bi. Nam hɔ́ hɔ́ ká ì nzo fe key lè, ì daa munu í kèrke bay se tul-i.» <sup>26</sup> Nam hɔ́ hɔ́ ká ì sɔy maapa key, a í nzo fe key na lè, kie a baa mii, ì do ka-káa bay huɔ́ Ngerembay ká bay tul naari na kpuru maa báy nam ká'a yí a vi.

<sup>27</sup> Be mini ze, nzob ká sɔy maapa, mase ka nzo fe taa Ngerembay na báy faake ya lè, bay mgbay tul nzobke na ku, bay jì lè, ka ìm naysuo Ngerembay báy sìm be. <sup>28</sup> Munu zu lè, nzob hɔ́ hɔ́ ká hii bay sɔŋa maapa a nzo fe key na lè, ndad bay haŋa ni ka békíe bil law-ε kɔ́ sùò-ε a kɔ́ ndaw rɔ! Ze bo, zadka fe mbijw tiya ro lè, ka sɔy a nzo báy. <sup>29</sup> A nzob ká sɔy a nzo, rɔɔ a kɔ́ sùò Ngerembay ká dí ya lè, ka sɔy a nzo a dáake fe kàaya, a dáake bay bo tul-e be kɔ́ sùò-ε. <sup>30</sup> Sàwke mini ze, ruo nzobri ká sakra baari, i báke nzob semri ndaw, í tãake dek dek ndaw, a ruoke haŋeri laa lè, i zìŋke huɔ́ ndaw pi. <sup>31</sup> A roo lè, zadka náa bekleri bil law naari kɔ́ sùò naari lè, bay Ngerewuru ti mgbaka tul naari ya. <sup>32</sup> Ze, zadka Ngerembay daa bay bo tul naari, a hɔ́ náa kóri seke fe ká dí kara, ka daa bay kíeke naari fe bo, bay haŋa nam ká'a kúnke bay zuo tul nzobri na, ka daa bay ka zúo tul naari munu ká'a dáake zuo tul nzob tukeleri ya.

<sup>33</sup> Yu-iri, be ze, zadka ì mbu kɔ́ bay sɔŋa fe sɔm Ngerembay lè, ì giyaŋ kɔ́ ndaw rɔ! <sup>34</sup> Ze, zadka kɔ́n i nzob lè, ka sɔy fe ká puo be rɔɔ a vi báy. Be ndaw rɔɔ, ì háke bay Ngerewuru mgbay tul-rì ká zad mbú kɔ́ baari na ya báy. A bay ká se tul fe hɔ́wri na lè, nam ká mì séke luò-rì ndaw rɔɔ, mì leke báy.

### Fe iniri boɔ boɔ ká Tem Law Pie hɔ́ nzobri

**12** Yu-iri, timbede key na náa kókori fal vbiw baari ká ì vbi se tul fe ini Tem Law Pie na. Mì hii bay haŋa rì kɔ́ tusue bay ká se tul fe inikeri na ta-taŋ. <sup>2</sup> Baari na ì kɔ́ ndaw, zadka ì tuu Ngerewuru ya rɔbay na, ì pɔŋ sùò-rì hɔ́ temdayari kuo rì ha rì se fal wɔruri ká baa bay ya mgbudu hɔ́y. <sup>3</sup> Sàwke mini ze, mì baa bay haŋa bayke ka mgbay law-ri. Zadka Tem Ngerewuru ze re mbay ká tul nzob lè, nzobke ku na ti báa mii: «Fadí ka mgbay Zezu» na ya. A roo lè, nzob ká baa mii: «Zezu ba Mbay» lè, ba hɔrusuo Tem Law Pie ze hɔ́ nzobke báake bay ku.

<sup>4</sup> Fe ini Tem na kɔ́re boɔ boɔ, roo lè, Tem Law Pie ká hɔ́ na mbijw hɔ́y. <sup>5</sup> Nduo pedri na kɔ́re boɔ boɔ, roo lè, Ngerembay ká náa dáari ped hɔ́ ni na mbijw hɔ́y. <sup>6</sup> Kɔ́ri pedri na boɔ boɔ, roo lè, ba Ngerewuru ká mbijw na kɔ́

† Ì kɔ́ Tiika sàw fe 2.18-25.

ze daa pedri riw bele ká bil law nzobri mbjw mbjw riw bele. <sup>7</sup> Nzob h̄a h̄a le, ped d̄aa Tem ká do bil law-ε na tina s̄uo-ε bay s̄ok̄o n̄zobri riw bele. <sup>8</sup> Tem Law Pie h̄a n̄zob mbjw bay nun n̄zem, a n̄zob k̄i laa le, Tem ká mbjw ku na ze h̄a ni b̄aake bay b̄áy gosi fe k̄ók̄o. <sup>9</sup> Tem ká mbjw ku na, ka h̄a n̄zob k̄i d̄aa law-ε bo tul N̄gerewuru bay d̄aake fe ká mba k̄ók̄o, a n̄zob k̄i laa le, ka h̄a ni fe ini ká bay váake n̄zob s̄emri. <sup>10</sup> Ka h̄a n̄zob k̄i fe ini d̄aa fe san̄ri, a n̄zob k̄i laa le, ka h̄a ni fe ini tina s̄aw bay ká i ȳa saa n̄zaa N̄gerewuru, a n̄zob k̄i r̄obay, ka h̄a ni fe ini ká bay hāŋa ni w̄alke sakra Tem taa tusue b̄áy taa temndayari. Ka h̄a n̄zob k̄i fe ini ká bay b̄aake n̄zaa bay k̄iri ká n̄zob laa ya, a n̄zob k̄i r̄obay le, ka h̄a ni fe ini nd̄áy n̄zaa baykeri na ku. <sup>11</sup> Fekeri riw bele ku na, ba ped d̄aa Tem taa mbjwke; ka wal fe inike ku na bod bod h̄a n̄zobri mbjw mbjw munu ká law-ε hii.

<sup>12</sup> Ī k̄o, \*Krisi na do munu ba s̄uo n̄zob ká mbjw ká n̄zaa w̄awkeri nḡji bamba. Ze n̄zaa w̄awkeri ká bod bod nḡji na bamba h̄oy kara, i vi ba s̄uo ká mbjw. <sup>13</sup> Naari riw bele na, ze náa b̄ari Zibri, mase Zib ya, náa b̄ari koy n̄zob, mase n̄zobri ká i kaw b̄áy tul-ri h̄oy kara, i d̄aa naari nduo bil Tem Law Pie bay hāŋa bo náa víri ba s̄uo ká mbjw, a Tem taa mbjw na key nd̄aw ze, mbaa bil law naari riw bele. <sup>14</sup> Be mini ze, n̄zob na do ba puu s̄uo-ε ká mbjw h̄oy kpurun̄ ya, roo le, n̄zaa w̄awkeri bod bod do dí. <sup>15</sup> Zadka bal baa mii: «Munu ká mi ba nduo ya na, mi ba taa s̄uo ya» na w̄a, bal na ti bá n̄zaa w̄aw s̄uo ya le? <sup>16</sup> A zadka suku baa mii: «Munu ká mi ba nun ya na, mi ti bá taa s̄uo ya» na w̄a, suku na ti bá n̄zaa w̄aw s̄uo ya le? <sup>17</sup> Zadka s̄uo n̄zob riw bele ba nun k̄i h̄oy na w̄a, ka'a d̄aa mina a laa bay le? A zadka s̄uo n̄zob riw bele ba suku k̄i h̄oy na w̄a, ka'a d̄aa mina a ȳa bari fe le? <sup>18</sup> Tusueke le, N̄gerewuru na d̄aa n̄zaa w̄aw s̄uo na mbjw mbjw do b̄áy zad̄e zad̄e munu ká law-ε hii. <sup>19</sup> Zadka s̄uo n̄zob riw bele ba n̄zaa w̄aw s̄uo ká mbjw h̄oy na w̄a, s̄uo n̄zob na do h̄a b̄áy le woo? <sup>20</sup> Be mini ze, n̄zaa w̄aw s̄uo-r̄i riw bele ká bod bod na, i vi ba s̄uo ká mbjw h̄oy.

<sup>21</sup> Be ze, nun ti báa h̄a nduo mii: «Mì se síe bo ya.» A tul h̄oy kara ti báa h̄a bal mii: «Mì se síe bo ya» na, munu ya. <sup>22</sup> Roo le, n̄zaa w̄aw s̄uori ká náa k̄ori ri ba fe ya ká h̄yusuo-ri tiya na, i do b̄áy ped d̄aa bari. <sup>23</sup> A n̄zaa w̄aw s̄uo h̄ayri ká náa k̄ori ri ba fe pisi ya na h̄oy kara, náa k̄or̄ri b̄áy kere mba h̄awri r̄obay. A n̄zaa w̄aw s̄uo h̄ayri ká náa k̄ori ri ba zad̄ sahoi na h̄oy kara, bari na ku ze, náa p̄udri ri nḡji bamba tasiri. <sup>24</sup> A n̄zaa w̄aw s̄uo h̄ayri ká ba zad̄ sahoi ya na ze, náa p̄oŋri do kele. Ba N̄gerewuru k̄i ze d̄aa n̄zaa w̄aw s̄uo n̄zob na zuo k̄i, a d̄aa mbay bo tul n̄zaa w̄aw s̄uokeri ká n̄zobri k̄o ba fe pisi ya na. <sup>25</sup> Be mini ze, n̄zaa w̄aw s̄uo-r̄i riw bele na, i ker bay se tul k̄i ba lie ba lew h̄a téke bil k̄i tiya. <sup>26</sup> Zadka n̄zaa w̄aw s̄uo mbjw k̄o seke fe le, n̄zaa w̄aw s̄uo h̄awri riw bele k̄o seke fe ziŋ ni. A zadka i d̄aa mbay bo tul n̄zaa w̄aw s̄uo mbjw le, n̄zaa w̄aw s̄uo h̄awri riw bele ku na, i zay s̄uo-ri ziŋ ni.

<sup>27</sup> Baari na, i ba s̄uo Krisi; n̄zob h̄a h̄a le, do munu ba n̄zaa w̄aw s̄uo-ε ká bod bod na ku. <sup>28</sup> Be mini ze,

mb̄ú k̄i n̄zob mbika lawri na, N̄gerewuru h̄a n̄zobri ped d̄aa bari bod bod do dí: titire le, ba n̄zob nd̄áy n̄zaapedri; n̄zob ndeke di sidikeri ba n̄zob ȳaŋa bayri saa n̄zaa N̄gerewuru; n̄zob ndeke di saykeri laa le, ba n̄zob fére n̄zobri fe. A fale ku le, ba bari n̄zob d̄aa fe san̄ri nd̄aw, bari ká i do b̄áy fe ini vaa n̄zob s̄emri nd̄aw, n̄zob s̄ok̄o n̄zobri nd̄aw, n̄zob nd̄aka faa pol n̄zobri nd̄aw, r̄ok̄o bari ká i baa n̄zaa bayri bod bod ká n̄zob laa ya na nd̄aw pi. <sup>29</sup> Náa k̄ori nd̄aw, bari riw bele na i ba \*n̄zob nd̄áy n̄zaapedri ya nd̄aw, bari riw bele na, i ba \*n̄zob ȳaŋa bayri saa n̄zaa N̄gerewuru ya nd̄aw, bari riw bele na i ba n̄zob fére n̄zobri fe ya nd̄aw, bari riw bele na i do b̄áy fe ini d̄aa fe san̄ri ya nd̄aw. <sup>30</sup> Bari riw bele na i ba n̄zob vaa s̄emri ya nd̄aw, bari riw bele na i do b̄áy fe ini báa n̄zaa bay k̄iri ká n̄zob laa ya na ya nd̄aw, bari riw bele na i ba n̄zob nd̄áy s̄aw bayri ká i baa b̄áy n̄zaa k̄iri na ya nd̄aw pi. <sup>31</sup> Baari na, do ndad bamba bay hāŋa ri d̄aa k̄on fe ini h̄ay ká ndad bamba tasiri. A le, timbede key na, mi k̄ie ri faa fe ká kal tul fe ini h̄awri riw bele.

### Law ini

**13** Ze, mi do b̄áy fe ini báa n̄zaa bay n̄zobri bod bod b̄áy n̄zaa bay led n̄zaapedri ká nulue h̄oy kara, zadka law ini ti law-i ya le, bay báa biri na do ba fe ká ḡor h̄oy munu ba bagum ká i haŋ w̄ob w̄ob, mase, tul fe ká i nda k̄p̄u k̄p̄u. <sup>2</sup> Ze, mi do b̄áy fe ini ȳaŋa bay saa n̄zaa N̄gerewuru, mase, mi k̄o s̄aw ferri riw bele ká N̄gerewuru d̄aa do zad̄ muni, a mí ba bawda n̄zob fe k̄ók̄o, mase mi do b̄áy mbika law ká bay sóroke kuo do zad̄ k̄i kara, zadka law ini ti law-i ya le, mi do ba fe ká ḡor h̄oy. <sup>3</sup> Ze, mi f̄aa feziŋa biri riw bele, mí leke h̄a n̄zob k̄ȳkuri, a mí tay s̄uo-i b̄áy huu h̄oy kara, zadka law ini ti law-i ya le, fekeri ku na d̄aa fe mbjw h̄a mi ya. <sup>4</sup> Nzob law ini na, iki law-ε; n̄zob law ini na, ba n̄zob law kere. Ka ba n̄zob d̄aa law bo tul fe n̄zob ya nd̄aw, ka ba n̄zob nd̄aka giri ya nd̄aw, a ba n̄zob siika s̄uo ya nd̄aw pi. <sup>5</sup> Nzob law ini na, d̄aa fe d̄aa sahoi ya nd̄aw, a d̄aa haŋ ya nd̄aw, ka h̄a nun-ε s̄ji nḡaw nḡaw ká tul n̄zob ya nd̄aw, a m̄gba tul nḡani bay ya nd̄aw pi. <sup>6</sup> Nzob law ini na, d̄aa suoriya ká tul fe k̄aya ya, roo le, ka z̄ay s̄uo-ε ká tul tusue bay. <sup>7</sup> Nzob law ini na, s̄yu law-ε ká tul ferri riw bele, a d̄aa law-ε bo tul N̄gerewuru ban̄guo, a kaw n̄zokdo bay tul yu-eri, a iki law-ε ká tul ferri riw bele.

<sup>8</sup> Law ini na gb̄yke tiya. A ȳaŋa bay saa n̄zaa N̄gerewuru na gb̄yke do dí. Báa n̄zaa bay k̄iri ká n̄zob laa ya na kara a gb̄ú nd̄aw, a k̄ók̄o s̄aw ferri na h̄oy kara a gb̄ú nd̄aw pi. <sup>9</sup> Naari na, náa k̄ori s̄aw ferri nd̄ji h̄oy nd̄aw, a ȳaŋa bay saa n̄zaa N̄gerewuru h̄oy kara, náa ȳari nd̄ji h̄oy nd̄aw pi. <sup>10</sup> A roo le, zadka fe ká do b̄áy zad̄e n̄zedem na t̄ji le, fe ká náa k̄ori nd̄i-nd̄ji h̄oy na a z̄ekre.

<sup>11</sup> Zadka mi t̄ŋ led b̄áy na, bay báa bi, k̄er bay bi b̄áy mbii bay báa bi na, do munu ba taa led. A roo le, zadka mi vi ba n̄gerenzob ro na báyi le, mi p̄oŋ fal fe d̄aa ledri na riw bele ba fal. <sup>12</sup> Timbede key na báyi le, fe ká náa k̄ori na do munu ba tem fe ká n̄zob k̄o do nun-ε kputul key h̄oy. A le, namke na, náa k̄ok̄ori fekeri na b̄ay nun

naari gbak gbak. Timbede key le, mi ko saw fekeri na ndi-ndji bay. A namke na vi le, mi kɔko ferri riw bele na \*taŋ kad kad munu ka Ngerewuru hoy kara ko mi taŋ kad kad.

<sup>13</sup> Be ze, timbede key na, ferri ba say ze do key: daa law bo tul Ngerewuru ndaw, daa law nzokdo te tul fe ndaw, ɔɔ law ini ndaw pi. Roo le, ka sakra ferri ka say key na, fe ka ndad bamba kal taa hawri na, ba law ini.

### Nzaa boko ka se tul fe ini Tem Law Pie

**14** Be mini ze, i nzaa faa law ini. Fe iniri ka Tem Law Pie ha na i daa konke, kakalke le, ba yaaŋa bay saa nzaa Ngerewuru. <sup>2</sup> Tusueke le, nzob ka do bay fe ini baa nzaa bay kiri ka nzob laa ya na, ka baa ha nzobri ya, roo le, ka baa ha Ngerewuru. Bayri ka'a baa na nzob mbijw mini kara laa sawke ya. Tusue bay Ngerewuru ka do zad muni na, ka baa bay hirusuo Tem Law Pie. <sup>3</sup> Roo le, nzob ka baa bay ka'a yaa saa nzaa Ngerewuru na, ka daa ha hirusuo nzobri tuŋ ki bay ngɔŋke ka bil mbika law ndaw, a yiw nzobri ndaw, a ha nzaa boko bay huoke law-ri ndaw pi. <sup>4</sup> Nzob ka baa nzaa bay kiri ka nzob laa ya na, ka ha hirusuo ha be ki suo-ε, a nzob ka baa bay ka'a yaa saa nzaa Ngerewuru na laa le, ka ha hirusuo ha nzob mbika lawri riw bele ka i mby ki. <sup>5</sup> Bi na, mi hii bay haŋa baari riw bele na, i baa nzaa bay kiri ka nzob laa ya. Roo le, fe ka law-i mba di bamba na, ba haŋa ri baa bay ka i yaa saa nzaa Ngerewuru. Tusueke le, nzob ka baa bay ka'a yaa saa nzaa Ngerewuru munu ku na, ped daa be mba tul nzob baa nzaa bay kiri ka nzob laa ya na ku bay. A zadka nzob baa nzaa bay kiri ka nzob laa ya na le, i ha nzob ki ka maa bay nday saw bayke ka'a baa na ku ka do di ndaw ɔ, bay haŋa nzob mbika lawri riw bele i ngɔŋke ka bil mbika law.

<sup>6</sup> Be ze, yu-iri, i ker i ko, zadka mi se luo-ri, ɔɔ mi baa nzaa bay kiri ka nzob laa ya na waa, a soko ri mina le? Roo le, zadka mi se luo-ri, mi tina saw fe ka Ngerewuru kie mi, mase mi ha ri tuu tusue bay Ngerewuru, mase mi se bay bay ka mi yaa saa nzaa Ngerewuru, mase mi se bay fe fere ha ri na le, be ze a soko ri. <sup>7</sup> Do faa mbijw munu ba tiw bay nzaŋa na, zadka kusol fekeri na mgba bay zafe zafe ya na waa, nzob a daa mina ndaw ɔɔ, a laa ba kusol tiw ze mgba, mase kusol nzaŋa na ze mgba le? <sup>8</sup> Zadka nzob fe ul yum na ul mgba bay zad kusolke ya na waa, nzob a daa mina ndaw ɔɔ, a leke suo-ε bay seke yum na le? <sup>9</sup> Do faa mbijw munu ndaw, zadka i baa bay ha nzob bay nzaa bay kiri ka nzob laa ya na waa, nzob a daa mina ndaw ɔɔ, a laa sawke na ta-taŋ le? Baykeri ku na kal ba zuu hoy. <sup>10</sup> Ka tusiri key na, kiri nzaari bod bod do di, a bil nzaa baykeri ku na, nzaa ka laa sawke tiya na, tiya. <sup>11</sup> Roo le, zadka nzob baa bay ziŋ mi bay nzaa ka mi laa ya na le, nzob ka baa bay ziŋ mi ku na, ka do ba varu bi ndaw, a bi hoy kara, mi do ba varu be ndaw pi. <sup>12</sup> Be ze, munu ka i daa kon fe ini Tem Law Pie na, fe ini ka ha nzob mbika lawri riw bele ngɔŋke na, i nzaa faake ngi-ngji.

<sup>13</sup> Be mini ze, nzob ka baa nzaa bay kiri ka nzob laa ya na, do nun haŋa ni ka vbi Ngerewuru ka ha ni fe ini

nday saw bayke na ku, <sup>14</sup> bay ji le, zadka mi daa nzaa bay kere bay nzaa bay kiri ka nzob laa ya na le, bil law-i daa nzaa bay kere, a roo le, ker bay bi do tidi. <sup>15</sup> A munu ku waa, mi daa mina ro le? Mi daa nzaa bay kere bay nzaa bay kiri ka nzob laa ya na ndaw, a mi daa nzaa bay kere bay ker bay bi kara ndaw pi. Mi dika sim bay nzaa bay kiri ka nzob laa ya na ndaw, a mi di sim bay ker bay bi hoy kara ndaw pi. <sup>16</sup> Ba tusue ki, zadka mi daa taambol ha Ngerewuru bay nzaa bay kiri ka nzob laa ya na waa, nzob ka kaw ba nzob laa bay hoy ka zad mbu ki ka'a laa bay bi ka mi baa na ya waa, a daa mina a daa «Amem» do tul nzaa bay kere bi na ku le woo?

<sup>17</sup> Ze nzaa bay kere taambol bi ndad na bamba hoy kara, ha hirusuo ha ku-i ka bil mbika law be ya.

<sup>18</sup> Mi daa taambol ha Ngerewuru bay tul nzaa bay kiri ka nzob laa ya ka mi baa mba ri riw bele. <sup>19</sup> Roo le, ka zad mbu ki nzob mbika lawri na, baa bayri ba ndebe ha nzobri laa ta-taŋ na, ndad mba baa bayri wuruk wuruk bay nzaa bay kiri ka nzob laa ya na.

<sup>20</sup> Yu-iri, i do munu ba ledri bay faa bay baa baari na mbaa. Fe ka ba fe kaaya na, i ha law-ri ba law led ka di, roo le, bay faa mbii bay baa baari na, ndad bay haŋa ri vi ba ngɔŋɔ nzob ka di. <sup>21</sup> I ko, Ngerembay baa do bil mbede be mii:

«Bay faa nzobri ka i baa nzaa rijm bayri, bay faa nzobri ka i baa nzaa ka nzob laa ya na, mi baa ha nzob biri na.

Ze munu hoy kara i ti laa bay bi ya †.»

<sup>22</sup> Be ze, fe ini baa nzaa bay kiri ka nzob laa ya na, ba fe kie ka bay tul nzobri ka i mbi law-ri na ya, roo le, bay tul nzobri ka i mbi law-ri ya na. A fe ini yaaŋa bay saa nzaa Ngerewuru na laa le, ba fe fere ka bay tul nzobri ka i mbi law-ri ya na ya, roo le, bay tul nzob mbika lawri. <sup>23</sup> Zadka nzob mbika lawri riw bele mby ki, ɔɔ i tii saw baa nzaa bay kiri ka nzob laa ya na riw bele bay zad bari, ɔɔ nzob ka se ba sed be hoy, mase nzob ka mbi law-ε ya hoy ri tul-ri na waa, a baa ha ri mii, i ba koko nzob ya le woo? <sup>24</sup> Roo le, zadka nzobri riw bele baa bay ka i yaa saa nzaa Ngerewuru, ɔɔ nzob ka vi ba vi be hoy, mase nzob ka mbi law-ε ya hoy ri a se tul-ri na le, bay faa bayri ka'a laa na, bay feyaa be na mgba tul-e ha ni daake bay bo tul-e be ki suo-ε. <sup>25</sup> A ker bay beri ka do zad muni na kara, a tina do zad hie gbay gbay ha ni lie gburuk, a huku siri ka pol Ngerewuru a kod ni a baa mii: «Ngerewuru na do sakra baari ba tusue ki.»

### Léke fe bay zafe zafe ka zad mbu ki

<sup>26</sup> Yu-iri, waa naa daari mina ro le? Zadka i mby ki le, nzob mbijw ka sakra baari mbi sim a di; a nzob ki uru a fere nzobri fe; a nzob ki baa bay fe ka Ngerewuru ha ni tji nun-ε; a nzob ki uru a baa bay bay nzaa bay kiri ka

† Ezay 28.11-12. Ngerewuru na hii bay haŋa nzobri laa bay be ta-taŋ. Be ze a baa bay ha ri bay nzaa ka i la-laa. Roo le, zadka led Izaraylri tji ka tul Ngerewuru i hii bay daa vu mbom bo tul bay be ya na, ka ha nzobri haw yum ka tul-ri ha ri se di di bay saw puo bari ka nzobkeri baa nzaa bay ki ka i laa ya na. Be ze ka zad ni key na, Pol hii bay baa mii, fe ini baa nzaa bay kiri ka nzob laa ya na, ba fe kie fe ka bay tul nzobri ka i daa law-ri bo tul Zezu ya.

nzob laa ya; a nzob kɪ laa lɛ, uru a nday sɔw bayke na. Roo lɛ, ndad bay haŋa fekeri riw bele ku na, ka sɔ nzob mbika lawri ha ri ŋgɔŋke ká bil mbika law. <sup>27</sup> Ze bo, zadka nzob baa nzaa bay kɪri ká nzob laa ya na lɛ, nzobri sidí mase ŋgɪ bambake lɛ, ka ba say ze i baa bay na. Rɔbay, i baa bay na báy tɔŋkɔke tɔŋkɔke, lɛ, nzob kɪ a ndáy sɔw baykeri na ku. <sup>28</sup> A zadka bo, nzob ndáy sɔw baykeri na mbɪw tiya lɛ, nzob ká do báy fe ini báa nzaa bay kɪri ká nzob laa ya na, ka mɔba nzi-ɛ ká zad mbú kɪ, a baa bay ká bil law-ɛ ndɔw, a baa hɔ Ngerɛwuru ndɔw pi.

<sup>29</sup> A bari nzob yɔaŋa bay saa nzaa Ngerɛwuru na laa lɛ, nzobri sidí, mase say ze i baa bay lɛ, nzob hɔwri ká i kaw í laa baykeri na, i bɛkle bil baykeri na í kɔ. <sup>30</sup> Ze nzob kɪ ká kaw rɔɔ Ngerɛwuru hɔ fe tɪi nun nzobke lɛ, nzob ká do báa bay ku na, ka pɔŋ nzi-ɛ. <sup>31</sup> Be ndɔw rɔɔ, baari riw bele na, bayri ká í yɔa saa nzaa Ngerɛwuru na, i báa báy tɔŋkɔke tɔŋkɔke bay haŋa bo, baari riw bele na nun-rì ka mgbúda a í zɪŋke hɪrusuo ká bil mbika law. <sup>32</sup> Nzob yɔaŋa bayri saa nzaa Ngerɛwuru na, ndad bay haŋa ri daa vu mbom bo tul sùo-ri báy faa bay báa bari, <sup>33</sup> bay jɪ lɛ, Ngerɛwuru na ba Ngerɛwuru nzob law lɔm bo, ka ba Ngerɛwuru nzob daa fe nduo kɪ wɔr wɔr ya.

Munu ká zad mbú kɪ nzob mbika lawri riw bele na, <sup>34</sup> ndad bay haŋa máyri mɔba nzaa-ri. I pɔŋ faa ha ri bay haŋa ri baa bay ká dí ya, roo lɛ, i ba nzob daa vu mbom munu ká \*bol kusol Zibri baa na. <sup>35</sup> Zadka i hii bay láa sɔw bay fe haŋeri lɛ, i vbi waa bari ká puɔ. Í kɔ, haŋa máy nzob baa bay ká zad mbú kɪ nzob mbika lawri na, ba fe ká do báy zadɛ ya †.

<sup>36</sup> Wɔa, Bay Ngerɛwuru na, sɔwke uru saa luo-rì kɪ hɔy lɛ? Mase, ba baari huo-rì kɪ hɔy ze, bayke tɪi tul-rì lɛ woo? <sup>37</sup> Zadka nzob kɔ sùo-ɛ ba nzob yɔaŋa bay saa nzaa Ngerɛwuru, mase ka kɔ sùo-ɛ ba nzob ká do báy fe ini Tem Ngerɛwuru lɛ, ndad bay haŋa ni ka kɔ mii, bay ká m̀ daa do bil mbede ha rì key na, ba bol kusol Ngerɛmbay. <sup>38</sup> A ze bo, zadka nzob tuu bay key ya lɛ, Ngerɛwuru kara tuu ni ya ndɔw.

<sup>39</sup> Yɪ-iri, be ze ì daa kɔn yɔaŋa bay saa nzaa Ngerɛwuru, a í haa nzobri faa báa nzaa bay kɪri ká nzob laa ya na ya. <sup>40</sup> Roo lɛ, ndad bay daa fekeri riw bele báy faake faake, rɔɔ báy zadɛ zadɛ ndɔw.

### Tɪi Krisi saa luɔ huɔ

**15** Yɪ-iri, timbede m̀ hii bay túma law-rì se tul káa Bay Kere ká m̀ kaa ha rì ká ì yɔa bayke a í do tul-e na. <sup>2</sup> Zadka ì mɔba bayke ŋgɔ-ŋgɔŋ munu ká m̀ ka-káake ha rì na lɛ, ì yɔa sùo-rì. Munu ya lɛ, mbika law baari na do ba fe ká gɔr hɔy.

<sup>3</sup> Fe ká m̀ zɪŋ na, m̀ suo mí fere rì. Fe ká ndad bamba tasiri na ze do key: \*Krisi na hu bay tul feyɔa naari munu ká i baa bayke pola do bil mbede Ngerɛwuru na. <sup>4</sup> I voro ni, a lɛ, ndeke dí nam sayke na ka tɪi saa luɔ huɔ, a yɪi a kaw báy kumnun munu ká i daa bayke do

† Ze daa rii fe ká Pol haa máyri haa ká bay haŋa ri baa bay ká zad mbú kɪ hɔy kara, ndad bay haŋa ri kɪi Ped 2.18; 21.9; rɔɔ 1Kɔ 11.5 ndɔw.

bil mbede Ngerɛwuru. <sup>5</sup> Fal tɪi be saa luɔ huɔ na, ka tɪi tul Piye, rɔɔ a tɪi tul led nduobal-eri ká duɔ fal-ɛ sidí na báy. <sup>6</sup> Falɛ lɛ, ka tɪi tul yɪ-eri mbuda kal isɔd ndebe. Ruɔ nzob haŋeri ká sakra bari ku na, i kaw báy kumnun báy, roo lɛ, nzob haŋeri ze i hu. <sup>7</sup> Falɛ ku rɔbay na, ka tɪi tul Zak, rɔɔ a tɪi tul \*nzob ndáy nzaapedri riw bele báy. <sup>8</sup> A fal bari ku riw bele na, ka tɪi tul-i bi hɔy kara ndɔw munu ba led tɪnake.

<sup>9</sup> Ká ba tusueke kɪ lɛ, bi na, ká sakra nzob ndáy nzaapedri na, m̀ tɔŋ fal, a mí maa bay haŋa ri dí m̀ ba nzob ndáy nzaaped ya, bay jɪ lɛ, m̀ daa nun nzob mbika lawri tuɔ síe. <sup>10</sup> Roo lɛ, báy faa law kere ká Ngerɛwuru daa zɪŋ m̀ na, m̀ do munu ba nzob na kɪ. A law kere ká daa zɪŋ m̀ na, do ba fe ká gɔr hɔy ya. Bi na m̀ daa ped mba nzob ndáy nzaaped hɔwri riw bele. Ká ba tusue kɪ lɛ, ba bi hɔy ya, roo lɛ, ba law kere Ngerɛwuru ká do zɪŋ m̀. <sup>11</sup> Ze ba na bi, mase ba na bari kara, ba káa bay na ku ze buru ka-káake, a ba káa bayke na ku ndɔw ze, ì daa law-rì bo dí ku.

### Tɪi saa luɔ huɔ

<sup>12</sup> Zadka náa káari káa mii, \*Krisi tɪi saa luɔ huɔ ká sakra nzob huɔeri a kaw báy kumnun na wɔa, daa mi-na ndɔw rɔɔ, nzob haŋeri ká sakra baari baa mii, nzob ká tɪi saa luɔ huɔ a kaw báy kumnun na tiya lɛ? <sup>13</sup> Zadka ba tusue ká tɪi saa luɔ huɔ tiya na lɛ, Krisi hɔy kara tɪi saa luɔ huɔ a kaw báy kumnun ya ndɔw. <sup>14</sup> Zadka be Krisi na ka tɪi saa luɔ huɔ a kaw báy kumnun ya lɛ, káa bay ká buru kaa na do ba fe ká gɔr hɔy ndɔw, daa law bo tul-e na hɔy kara, do ba fe ká gɔr hɔy ndɔw pi.

<sup>15</sup> Rɔbay, zadka ba tusue ká nzob huɔeri ti tɪi saa luɔ huɔ ya na lɛ, náa bári nzob kúɔ bay zuɔ nzaa Ngerɛwuru, bay jɪ lɛ, náa baari mii, ka hɔ Krisi tɪi saa sakra nzob huɔeri a hɔ ni kaw báy kumnun, roo lɛ, ka daa munu ya. <sup>16</sup> Zadka ba tusue ká nzob huɔeri tɪi saa luɔ huɔ í kaw báy kumnun ya lɛ, Krisi hɔy kara tɪi saa luɔ huɔ a kaw báy kumnun ya na ndɔw pi. <sup>17</sup> A zadka Krisi tɪi saa luɔ huɔ ya lɛ, mbika law baari na do ba fe ká gɔr hɔy ndɔw, í do bil feyɔari baŋguɔ rɔbay ndɔw, <sup>18</sup> a bari ká i daa law-rì bo tul Krisi rɔɔ í hu na, i bie ro. <sup>19</sup> Zadka náa dáari law naari nzokdo te tul Krisi báy káw naari ká tusiri key kɪ hɔy lɛ, náa bári síe bamba tasiri mba nzobri riw bele.

<sup>20</sup> Tusueke lɛ, Krisi na tɪi saa sakra nzob huɔeri a kaw báy kumnun. Be na, ka ba titire nzob huɔeri ká tɪi saa luɔ huɔ a kaw báy kumnun. Krisi ká ba titire nzob huɔeri ká tɪi saa luɔ huɔ na kɪe mii, nzobri ká i hu na i tɪi saa luɔ huɔ a í kaw báy kumnun ndɔw pi. <sup>21-22</sup> Ba tusue kɪ, munu ká nzobri riw bele hu báy faa zúɔ zɪŋ nzob ká mbɪw hɔy ká ba \*Adam na, báy faa zúɔ zɪŋ nzob ká mbɪw ká ba Krisi ndɔw na ze, nzobri tɪi ke saa luɔ huɔ bay káw báy kumnun faa mbɪw munu ndɔw pi. <sup>23</sup> Roo lɛ, tɪi saa luɔ huɔke ku na, nzob hɔa hɔa lɛ, a doko zad dol be dol be. Krisi na ba titire nzob ká tɪi saa luɔ huɔ, rɔɔ nam káa yɪi a vi na, bari ká i ba taa be na i tɔŋ dí báy. <sup>24</sup> Falɛ ku rɔɔ, a bá ɔrɔ bie nam ká mgbada na báy. Krisi na a bie hɪrusuo ká kal tul zad na riw bele ndɔw, hɪrusuori riw bele ndɔw, rɔɔ báy hɪrusuo temri

riw bele ndaw pi. Fale le, ka'a pɔŋ puoruo ha Ngerewuru Baa na. <sup>25</sup> Do nun haŋa Kriŋi ka re mbay kpyru maa bay Ngerewuru ka mba tul nzob tul ngani beri riw bele, ha ni to ri do bal-ε kek. <sup>26</sup> Ɔrɔ bie nzob tul ngani ka'a bie ni na ba hud. <sup>27</sup> Ba tusue ki, mbede Ngerewuru baa mii: «Ngerewuru daa feri riw bele zuo pol-e †.» Zadka'a baa mii: «Feri riw bele zuo pol-e» na Ngerewuru ka daa feri riw bele zuo pol Kriŋi na ti bil-ey. Be ze ba bay ka do taŋ kad kad. <sup>28</sup> A zadka feri riw bele zuo pol Kriŋi na, be Vu Ngerewuru ki sɔ-ε na, a daa sɔ-ε bo pol Ngerewuru ka'a daa feri riw bele zuo pol-e na. Be ndaw ɔɔ, Ngerewuru a reke mbay bay za-ɛ riw bele ka tul feri riw bele bay.

<sup>29</sup> Ɔ kɛr se tul nzobri ka i daa tul-ri nduo mbii bay tul nzob huderu na i ɔ. Zadka ba tusue ka hudri tji i kaw bay kumnun ya na wa, bay ji ndaw ɔɔ, i ha ri daa tul-ri nduo mbii bay tul-ri bay le? <sup>30</sup> A naari ki na wa, bay ji ndaw ɔɔ, naa yiiri sɔ naari do kele bay nam nam ha hud ɔɔ bay le woo? <sup>31</sup> Yu-iri, bay nam mbijw mbijw riw bele na mi do nzaa hud! Mi baa ta-taŋ muni bay tul ndaka giri sɔ-i ka bay tul-ri, bay zuo ziŋ ki naari ka bil Zeku Kriŋi Ngerembay naari na. <sup>32</sup> Mi ru-ruy na ka Efez key ziŋ nzobri ka i do muni ba nay bisuyri. Zadka mi ker muni ka nzobri ker na wa, ndadike ba ji ze mi ziŋ ka di le? Zadka ba tusue ka hudri tji i kaw bay kumnun ya na, naa daari muni ka sim bay baa nzobri baa mii: «Naa sɔri a naa nzɔri, bay ji le, ruo na naa hukari.»

<sup>33</sup> Ɔ ula sɔ-ri ya! Mgbaka baw ziŋ nzob ka simsed be ndaya na bie simsed kere. <sup>34</sup> Be mini ze, ndad bay haŋa ri yi i mgbay tul-ri bay kere sɔ-ri ki i ɔ, a i pɔŋ daa feyga na. Tusueke le, nzob haneri ka sakra baari ku na tuu Ngerewuru ya. Mi baa muni bay haŋa sahoŋ ka se ri.

### Sɔnzob huderu ka tji saa luɔ hud

<sup>35</sup> Ɔ ya le, nzob hanɛ a vbika bay a baa mii, wa, hudri na i tji i kaw bay kumnun mina le? Wa, bay sɔ taa ha ze i tji ke le? <sup>36</sup> Bo kɔkɔ nzob! Mijiri ka mu daa zuo luɔ na, zadka'a fere sɔ-ε ya le, ti tji ya. <sup>37</sup> Fe ka mu ru ba siri ka ba para naŋ, mase para fe pay hawri na, ba para fe pay ki hoŋ ze mu ru bo, ba sɔ puu ka'a tji ze mu ru ya. <sup>38</sup> Roo le, ba Ngerewuru ze ha sɔ ha para ke na muni ka law-ε hii. Mijiriri ka bay riŋ-ri mbijw mbijw na, be ki ze ka ha ri sɔ ka maa bay tul-ri tul-ri. <sup>39</sup> Naysuori riw bele na sɔ-ri maa ki riw bele ya. Naysuori nzob na do boɔ, taa nayri do boɔ ndaw, taa nduyri do boɔ ndaw, ɔɔ taa sjiiri kara do boɔ ndaw pi. <sup>40</sup> Sɔ ka nulue do di ndaw, sɔ ka tusiri kara do di ndaw pi. Fe ha ha le, do bay zad nduy be nduy be ka maa bay zad sɔ-ε. <sup>41</sup> Sie do bay zad nduy be ndaw, few doke bay taa be boɔ ndaw, mbaymawri hoŋ kara doke bay taa bari boɔ ndaw pi. Ze ka sakra mbaymawri na ku kara, nduy bari na maa ki riw bele ya, i do boɔ boɔ.

<sup>42</sup> Zadka Ngerewuru a haŋa hudri tji i kaw bay kumnun na kara a doko faa mbijw muni ndaw. Sɔnzob ka bo luɔ na do ba fe hude. A zadka'a tji a kaw bay kumnun na laa le, ka ti hu-hud mbaa. <sup>43</sup> Sɔnzob ka

bo luɔ na, do ba fe vbuka bo bisuy a tga dek dek. A zadka'a tji a kaw bay kumnun na laa le, ka'a doko bay riŋ dika bay bawda hyrusuo. <sup>44</sup> Sɔnzob ka bo luɔ na, ba sɔ ka tusiri key. A zadka'a tji a kaw bay kumnun laa le, ka do ba sɔnzob ka kaw bay kumnun bay faa Tem Ngerewuru. Muni ka sɔnzob ka tusiri key do di na, sɔnzob ka kaw bay kumnun bay faa Tem Ngerewuru na hoŋ kara a doko di ndaw pi. <sup>45</sup> Mbede Ngerewuru kara baa ndaw mii, titire nzob ka ba \*Adam na, Ngerewuru ha ni ɔmi ha ni kawke bay kumnun; a Adam taa fal ka ba \*Kriŋi na, ka ba Tem ka ha nzob kawke bay kumnun ka do banɔɔ na. <sup>46</sup> Sɔnzob ka kaw bay kumnun bay faa Tem Ngerewuru na do pola ya, roo le, sɔnzob ka tusiri key ze do pola, ɔɔ sɔnzob ka kaw bay kumnun bay faa Tem na toŋ di bay. <sup>47</sup> Titire nzob ka ba Adam na, Ngerewuru daa ni bay sum siri, a ba nzob ka tusiri key. A Adam taa fal ka ba Kriŋi na laa le, ka uru saa nulue. <sup>48</sup> Nzobri ka i ba taa tusiri key na, i ri nzobri ka Ngerewuru daa ri bay sum siri na. A nzobri ka i ba taa Ngerewuru ka nulue na laa le, i ri nzob ka vi saa nulue. <sup>49</sup> Muni ka naa riiri nzob ka Ngerewuru daa ni bay sum siri na, do faa mbijw muni ndaw, naa riiri nzob ka vi saa nulue na ndaw pi.

<sup>50</sup> Yu-iri, bay ka mi hii bay haŋa ri laa na ze do key: sɔnzob ka Ngerewuru daa bay sum siri hoŋ na, \*puoruo Ngerewuru ba taa be ya, a fe ka ba fe hude kara maa bay kaw bay kumnun ka do banɔɔ na ya.

<sup>51</sup> Roo le, mi tina fe ka do zad muni na ha ri ɔ. Naa ti naanari luɔ hud riw bele banɔɔ ya, roo le, ɔrɔ bie nam na, sɔ naari riw bele a fere. <sup>52</sup> Zadka tjiw mgbay ba ɔrɔ bie na, ka zad ku hoŋ Ngerewuru a haŋa nzob huderu tji saa luɔ hud. Ka zad ku na, ba tɔy nun ka te zima, le, a fere naari riw bele a ha naa kawri ba nzobri ka i ti hu-hud mbaa. <sup>53</sup> Tusueke le, do nun haŋa fe ka pu-puŋ na, ka fere a vi ba fe ka puŋ mbaa ro; a sɔnzob na ka fere a vi ba sɔnzob ka hu mbaa ndaw. <sup>54</sup> Zadka fe puŋke na a fere a vi ba fe ka puŋ mbaa ndaw, sɔnzob na a fere a vi ba sɔnzob ka hu mbaa ndaw na le, bay ka do bil mbede Ngerewuru na a doko muni bay zad. Bayke baa mii: «Hud na ti mbaa ro. Ngerewuru haw yum ka tul-e ††.»

<sup>55</sup> «Bo hud, hyrusuo haw yum bo na wa, do zad ha ro le woo?

Bo hud, fe rem bori na wa, do zad ha bay le woo †?» <sup>56</sup> Fe rem hud na ba feyga; a hyrusuo feyga na laa le, uru saa bil \*bol kusol. <sup>57</sup> Roo le, riŋ dika ba taa Ngerewuru ka ha naa hawri yum bay faa Ngerembay naari Zeku Kriŋi.

<sup>58</sup> Be mini ze, yu-iri, baari ka mi ɔ ri ba nzob nun-i na, i mgbay sɔ-ri ngɔ-ngɔ a i laŋ sɔ-ri se lie se lew ya. Ɔ nduo kiyaw kiyaw banɔɔ ka bil ped Ngerembay, bay ji le, i ɔ ndaw, ped ka i daa bay faa zuo ziŋ ni na do gɔ hoŋ ya.

### Fe mbu ka bay sokoke nzobri ka Zuruzalem

**16** Timbede key na, mi baa bay ka se tul fe mbu ka bay sokoke nzob mbika lawri ka Zuruzalem. Baari hoŋ kara do nun haŋa ri daa bay faake muni ka

† Simri 8.7.

†† Ezaŋ 25.8. ‡ Oze 13.14.

mì fere nzob mbika lawri ká i mby tul kɔ bod bod ká kuɗu zad ká Galasi na. <sup>2</sup> Báy nam dimasi mbɔw mbɔw riw bele na, nzob ha ha le, lari ká'a zɔn na, ka bo haɓeri a kɔɔ do fi mbɔw bay haɓa nam ká mì tɔi tul-rì le, nzob ka se síe mbú fe mbáa ro. <sup>3</sup> Ze zadka mì se na le, nzobri ká ì nan ri na, mì píe ri báy mbede bay nasi do nduo-ri ha ri séke báy fe ká ì mby na ha nzobri ká Zuzalɛm. <sup>4</sup> A ze bo, ì kɔ ká maa bay haɓa mì se ndaw le, bari nzobkeri ku na i séke zɔn mì ndaw.

### Feri ká Pol waa bay dáa

<sup>5</sup> Mì ker bay séke kuɗu zad ká Maseduwan. Fal sed bi na ku ndaw roɔ mì tɔi tul-rì bay kɔkɔ rì báy. <sup>6</sup> Bi na, mì káw zɔn rì nam maa fe, kɔ ya le, mì káw zɔn rì báy lew ted riw bele. Zadka mì hii bay séke ba baɗi na, baari hoy kara ì sɔkɔ mì ká dí. <sup>7</sup> Be ni key na, mì hii bay kɔkɔ rì munu hoy mí kál siya ya. Zadka Ngerembay pɔn faa ha mì le, mì káw zɔn rì nam maa fe ro. <sup>8</sup> Roo le, timbede key le, mì káw Efez key kpuru maa báy \*nam suoriya pantekod, <sup>9</sup> bay ij le, faa do hoy ha mì bay haɓa mì daa ped Ngerembay ká dí, a ze nzob tul ngani biri kara, i ngji bamba ká dí ndaw.

<sup>10</sup> A zadka Timote se luor-rì le, ì mgba ni báy kere ká sakra baari ha hje ka daa ni ya, bay ij le, be na ka daa ped Ngerembay munu ká mì daa na ndaw. <sup>11</sup> Ha nzob mbɔw ka ndɔb ni ya, roo le, ì sɔ ni báy faa varu be na ha ni yji báy kere dekeke a ví zɔn mì, bay ij le, bi ndaw, roɔ yu-iri ndaw na, buru giyan ni ká zad ni key.

<sup>12</sup> A bay ká se tul yu naari Apolos na, mì suru tigbi-e banɔɔ bay haɓa ni be báy yu naari hawri na i se luor-rì. Roo le, timbede key na, kɔn séke luor-rì na daa ni ya

báy. Be nu ku le, zadka nam do hoy ha ni le, a se kɔkɔ rì báy.

### Úro bie nzaa boko báy soko Pol

<sup>13</sup> Ì káw báy nzaa bal-rì kekeke í káw tul mbika law baari na ngɔ-ngɔn, í mgba sùo-rì ba wɔra nzob í do ngɔ-ngɔn. <sup>14</sup> Ì daa ferri riw bele báy law ini.

<sup>15</sup> Yu-iri, mì do báy bay mbɔw bay bókokeri roɔbay. Estefanas báy nzob ini beri na ì tuu ri ndaw. Baari na ì kɔ ndaw, bari na i ba titire nzobri ká i mbi law-ri ká kuɗu zad ká Akayi, a í mbi sùo-ri bay dáa ped bay sɔkɔke nzob Ngerewururi. <sup>16</sup> Nzobri ká munu ku na, ì daa vu mbom ka bo tul-ri, báy bari riw bele ká i daa pedke zɔn ri na.

<sup>17</sup> Vika kóm Estefanas báy Fortunatus, roɔ Akayikus ndaw na, sùo-i ríi mì ká dí bamba. Munu ká ì do faa dí dí zɔn mì na, fe ká puo mì na i daa ha mì, <sup>18</sup> a í huo law-i munu ká i hũoke law-rì banɔɔ na. Nzobri ká munu ku na, ì kɔ faa písi ri ndaw ro!

<sup>19</sup> Nzob mbika lawri ká i mby tul kɔ bod bod ká kuɗu zad ká Akayi na, i hii soko ha rì. Akilas báy Prisil báy nzob mbika lawri ká i mby kɔ ká bil hul bari na, i hii soko lik lik ha rì báy riɔ Ngerembay. <sup>20</sup> Yu buru riw bele ká i do zad ni key na i hii soko ha rì. Ì hii soko ha kɔ ba lie ba lew, í mgbáke kɔ girik girik.

<sup>21</sup> Ba bi Pol kɔ ze mì daa mbede soko key na báy nduo-i ha rì ku. <sup>22</sup> Zadka nzob hii Ngerembay ya le, faɗi ka mgba ni!

*Marana tha*, Ngerembay buru, vi!

<sup>23</sup> Ndad bay haɓa law huoke Ngerembay Zezu ka sáɗ zɔn rì riw bele. <sup>24</sup> Baari riw bele ká ì zuo zɔn Zezu \*Krisi na, mì hii rì.



## 2 Kɔrɛteri

### Bay ká se tul feri ká do bil mbede ni key

Mbede ni key ká ba ndeke di sidike ká Pol daa ha nzoɔ mbika lawri ká Kɔrɛte na kie mii, sakra nzoɔ mbika lawri báy Pol na, bay do di ngɔɔ don don. Nam varu ká Pol suo, báy hyrusuo ká'a dɔke ba nzoɔ ndáy nzaaped na yɔkɔ nzoɔ mbika lawri ha láa kɔ ya do sakra bari. Báy faa léke bayri na, i gbúke nzaa láa kɔ ya ká do ha zuɔ kɔ do sakra nzoɔ mbika lawri báy Pol nzoɔ ndáy nzaaped na. Pol daa mbede ni key a báake saw fe ká daa ká beri báake bay ngɔ-ngɔɔ zɔ ri, ɔɔ a báake saw fe ká daa ha ni súoke varu ká'a leke faake na. Ka baa bay suoriya be se tul zuɔ kɔ be báy bari, ɔɔ a kod ri bay haɔa ri mby fe bay sókoke nzoɔ mbika lawri ká i ba kykuri ká í kaw kuɔu zaɔ ká Zude na. ɔɔbay, ka baa saw fe ká se tul hyrusuo ká'a dɔke ba nzoɔ ndáy nzaaped na. Ka do báy faa ká bay dáa fe munu ba nzoɔ ndáy nzaaped, bay ji le, ba fe ká Ngerembay kɔ sùo-ε ha ni bay haɔa ni sóke nzoɔ mbika lawri ha ri ngɔɔke ba pola pola.

### Máa bayri ká do bil-e

Zúɔ kɔ ká do sakra Pol báy nzoɔ mbika lawri: 1–7

Fe mby ká bay tul nzoɔ mbika lawri ká kuɔu zaɔ ká Zude: 8–9

Pol baa saw hyrusuo ká'a dɔke ba nzoɔ ndáy nzaaped: 10–13

### Soko ká Pol hii ha nzoɔ mbika lawri ká Kɔrɛte

**1** Bi Pol, ká Ngerewuru ha mi ba nzoɔ ndáy nzaaped Zezu \*Krisi báy law hiiya be na, búru yu-i Timote buru daa mbede key na ha ri, baari nzoɔ mbika lawri ká i mby tul kɔ ká Kɔrɛte, báy nzoɔ taa Ngerewururi riw bele ká i kaw kuɔu zaɔ ká Akayi riw bele. <sup>2</sup> Ndad bay haɔa law huoke báy dekeke Baa naari Ngerewuru, báy Ngerembay Zezu Krisi ka sáɔ zɔ ri.

### Pol daa taambɔl ha Ngerewuru

<sup>3</sup> Náa písiri Ngerewuru, Baa Ngerembay naari Zezu \*Krisi, be ká'a ba nzoɔ kóko nun síe nzoɔbri, a ba Ngerewuru nzoɔ huɔ law nzoɔ ká bil feri riw bele ndaw na. <sup>4</sup> Be na, ka huɔ law buru ká bil kóko seke feri riw bele ká buru kɔ. Be mini ze, báy faa law buru ká'a huɔ na, buru hɔy kara, buru maa bay húoke law nzoɔbri ká i do bil kóko seke feri boɔ boɔ na. <sup>5</sup> Ze munu ká buru kɔ seke feri ngji bamba faa mbyw munu ká Krisi kɔ na, Ngerewuru huɔ law buru ngji bamba faa mbyw munu ndaw báy faa zúɔ zɔ ri Krisi. <sup>6</sup> Lεε, kóko seke fe ká buru kɔ na, daa ha buru húoke law-ri a í zɔɔke pam. A law buru ká Ngerewuru huɔ na, daa ha buru hɔy kara buru húoke law-ri, bo í ikike law-ri ká tul kóko seke fe taa mbye ká i kɔ na faa mbyw munu ká buru kɔ ndaw. <sup>7</sup> Be mini ze, buru kɔ ta-taɔ ká bil law buru mii, baari na i kɔ na seke fe hɔy kara, i doko tul mbika law baari, bay ji le, munu ká i kɔ seke fe faa mbyw munu ká buru kɔ na, law buru ká Ngerewuru huɔ na, ká'a húo law-ri faa mbyw munu ká'a daa zɔ ri buru na ndaw.

<sup>8</sup> Yu-iri, kóko seke fe ká tji tul buru ká kuɔu zaɔ ká Azi na, buru hii bay haɔa ri laa ta-taɔ. Ba ruy ká ngɔɔ

bamba tasiri ze zɔ ri buru, a kal tul hyrusuo buru pavbad. Law buru sa ha buru ker mii, buru maa bay tji ká bil-e bay káw báy kumnun mbáa. <sup>9</sup> Buru na buru mgbá mii, ba nam huɔ buru kɔ ze maa. Lεε, feke ku na do munu bay haɔa buru dáake law buru ka te tul hyrusuo buru ya, roo le, bay haɔa buru dáake law buru bo tul Ngerewuru, nzoɔ tína nzoɔbri saa luɔ huɔ ha ri kaw báy kumnun. <sup>10</sup> Ba be kɔ ze, ka ya buru saa bil huɔ, ze a yaɔa buru na ɔɔbay. Ba tusue kɔ, buru daa law buru nzokdo te tul-e, búru baa mii ká'a yaɔa buru munu ba pola na ɔɔbay. <sup>11</sup> Baari sùo-ri hɔy kara, munu ká i daa nzaa bay kere í sóke buru ndaw na, Ngerewuru a láa nzaa bay kere baari báy taa ruɔ nzoɔbri ká i daa bay tul buru, a sãmke fe zuɔ tul buru, a ha nzoɔbri ngji bamba i dáake ni taambɔl bay tul buru na.

### Pol tina saw bay varu be ká'a suo

<sup>12</sup> I kɔ, saw ndáka giri sùo buru na ze do key: kɔ bay buru kie buru ta-taɔ mii, simsed buru ká sakra nzoɔbri ká tusiri key, ɔɔ kakalke le, ká sakra baari nzoɔ mbika lawri ndaw na, ba simsed ká buru se báy faake ndaw, ɔɔ báy law pie ká uru saa luɔ Ngerewuru ndaw pi. Simsedke ku na, buru se báy faa nun nzem nzoɔbri ká tusiri key ya, roo le, báy faa law kere Ngerewuru. <sup>13-14</sup> Tusueke le, mbede ká buru daa ha ri na, kɔ bay kɔ boɔ myu di báy haɔa ká i kji, a i laa ku na ya. Timbede key na, i laa bayke riw ya báy. Mi kɔ le, i láa bayke \*taɔ kad kad báy, bay haɔa bo nam ká Ngerembay Zezu a yji a vi na, i ndáka giri sùo-ri bay tul buru munu ká buru hɔy kara, buru ndákake giri sùo buru bay tul-ri ndaw na.

<sup>15-16</sup> Bi na, mi daa law-i bo tul-rì, be ze mí wáake varu bay séke luo-rì pola ndaw ɔɔ, bay kál se kudu zad ká Maseduwɔn. Uru saa di ku ndaw ɔɔ, mi ker bay yi báy faa tul-rì na ɔɔbay. Be munu ɔɔ, a bá fe sɔmi ká i zinj ndeke di ba sidike. A fale ku ndaw ɔɔ, mi ker bay haɲa ri sɔ mi báy faa varu bi ká mi séke ba kudu zad ká Zude na. <sup>17</sup> A ku wɔa, varu ká mi waa a mí se munu ká mi baa ya ku na, mi waa ba baylu hɔy le? Mase, feri ká mi waa ku na wɔa, mi hii bay daa fekeri báy faa nun nzem nzobri hɔy, a ha sùo bayri ká tji ká nzaa-i na, yi a ba kúd bay ndaw le woo? <sup>18</sup> Bay ká mi baa ha ri na, sùo bay báy kúd bay zukri kji ká di ya. Ngerewuru ká do tul bay be na, ka ba nzob bay nasi bi. <sup>19</sup> I ko, Zezu \*Krisi Vu Ngerewuru ká búru Silas † báy Timote, buru ka-káa bay be ha ri na, sùo bay báy kúd bay zukri kji ká bil bay be ya. Roo le, ka ba nzob ká sùo bay kji mbijw hɔy ze do nzi-ε banɔu. <sup>20</sup> Tusueke le, feri riw bele ká Ngerewuru waa na, ba Zezu Krisi kji ze daa feke ɔ ngid báy zadé. Be mini ze, zadka náa hiiri «Amem,» náa dáakeri rinj díka bo tul Ngerewuru le, náa dáari báy faa Zezu Krisi. <sup>21</sup> Nzob ká daa ha náa zucri zinj kji ká bil Zezu Krisi na, be ze ba Ngerewuru. Ba be na kji ze ka nan naari zu bod, <sup>22</sup> a te surum do sùo naari ba nzob taa be ndaw, ɔɔ a ha Tem be yaa bil law naari kpol kpol bay haɲa bo, náa kóri ta-taɲ mii, feri riw bele ká'a waa bay tul naari na, náa zinjri zinj na kji.

<sup>23</sup> Bi na, mi yi mí se Kɔrɛte ya, bay ji le, mi hii bay haɲa law-rì ka se ri ba pola pola ya. Ngerewuru ze ba nzob bay nasi bi; ze bo, mi kud ba bay laa le, ka ha mi hu mak mak. <sup>24</sup> Buru na, bay ká se tul mbika law baari na, buru hii bay réke mbay ká tul-rì ya, bay ji le, i do tul mbika law baari ngɔ-ngɔɲ. A roo le, buru zu zinj ri mbijw hɔy ká tul pedke bay haɲa ri kaw báy suoriya.

**2** Be ze, mi mbi nzaa-i bay yi se luo-rì ha law-rì ka se ri ba kji ya. <sup>2</sup> I ko, zadka bi kji mi daa ha law-rì se ri na wɔa, nzob ve ndaw ɔɔ a haɲa mi suoriya báy le? Wɔa, ba baari na ká mi daa ha law-rì se ri ku na ya le woo? <sup>3</sup> Sawke mini ze, mi dáake mbede na ha ri taɲ séke luo-rì, bay haɲa bo, zadka mi se le, baari ká i daa ha mi zinj suoriya na, i úru í daa ha law-i ka se mi ya. Ba tusue kji, fe ká mi ko ta-taɲ na, zadka mi do bil suoriya le, baari kara, i daa suoriya riw bele ndaw. <sup>4</sup> I ko, mbede ká mi daa ha ri ku na, mi daa báy law-i ká nze mgbuk mgbuk, báy bawda kér bay ndaw, ɔɔ mí re báy mbii nun-i mg-bobo mgbobo ndaw pi. Báy faa mbede ku na, mi hii bay haɲa ri zinke law seke ya, roo le, mi hii bay kije ri mii, mina ze mi hii ri le.

### Ndaka buma zinj nzob ká daa fe seke zinj nzob

<sup>5</sup> Ze nzob haɲe daa na fe seke zinj nzob kji kara, ba bi huo-i ze ka daa feke zinj mi ya, roo le, ba baari riw bele zu. Bay rji ba bay ya le, ba ruoke haɲeri. <sup>6</sup> Nzobke ku na, yiw ká ruo nzobri yiw ni ká sakra baari na maa ni mgbak mgbak. <sup>7</sup> Be mini ze, timbede key na i nda buma ro ka zinj nzobke na a í huo law-ε, bay haɲa kér bay ká i ni bamba na, ka sɔa law-ε ya. <sup>8</sup> Munu zu le, mi kod ri bay haɲa ri daa kere ro ka zinj ni, i kijeke ni ha ni ko

† Silas na, báy nzaa gerek le, i di ni ba Silvin.

ta-taɲ mii, ka ba nzob nun-rì. <sup>9</sup> Tusueke le, mi daa mbede ku na ha ri bay kóko wɔa, i daa feri riw bele ká mi kie ri na báy zadé zadé kji zu le? <sup>10</sup> I ko, zadka i nda buma zinj nzob ká tul fe daa kɔaya be le, bi kara mi nda buma zinj nzobke na ndaw. A ze mi nda na buma zinj nzob bay tul fe ji ji hɔy kara, ba fe ká mi daa ká pol \*Krisi bay tul-rì. <sup>11</sup> Mi daa munu bay haɲa \*Satan ka zinj hyrusuo a kálke tul naari ya, bay ji le, naari na, náa kóri kér bay kɔaya be ká'a hula ba ndaw na ta-taɲ.

### Nguri sùo Pol báy háw yim be báy faa Krisi

<sup>12</sup> Zadka mi se mí tji Toras, bay ka-káa Bay Kere ká se tul \*Krisi na, Ngerembay ha mi faa báy kere bay haɲa mi dáake ped. <sup>13</sup> A roo le, law-i do kjiw bay tul yu naari Tite † ká mi zinj ni ya. Be mini ze, mi wada nzobri ká Torasi na, a mí kal bay séke kudu zad ká Maseduwɔn.

<sup>14</sup> Taambɔl ha Ngerewuru ká nda faa pol buru, ha buru haw yim ká tul feri riw bele báy faa zúo zinj Krisi! Ka fɔa buru a dáake ped bay haɲa nzobri tũuke Krisi báy zadri riw bele faa mbijw munu ba num ká bɔre fy báy zadri riw bele. <sup>15</sup> Tusueke le, ká pol Ngerewuru na bɔra sùo buru fy bɔra Krisi ká sakra nzobri ká'a yaa ri, báy bari ká i se ba zad bíte. <sup>16</sup> Nzobri ká i se ba zad bíte na, i ko buru ba fe ká bɔre fy kpiri kpiri, a se zinj ri ba zad hud; a nzobri ká Ngerewuru yaa ri na laa le, i ko buru ba fe ká bɔre fy bũy bũy, a se zinj ri ba zad káw báy kumnun ká do banɔu. A wɔa, nzob ve ze maa bay daa fe niri key na le woo? Buru na buru maa bay daa pedke. <sup>17</sup> I ko, buru na buru do munu ká ruo nzob haɲeri ká i fere Bay Ngerewuru ba faa feziɲa bari hɔy ku na ya. Roo le, munu ká Ngerewuru kji ze pie buru ba nzob ka-káa bay be na, buru ka-káake báy law pie ká nun-ε munu ba nzob ped Krisi.

### Nzob ped kuni fie

**3** A ku na wɔa, buru tii saw ndáka giri sùo buru ba kji ndaw ɔɔ, ha ri kóke buru ba tusue \*nzob ndáy nzaapedri na le woo? Mase, ndad bay haɲa buru daa munu ká nzob haɲeri, a búru séke luo-rì báy mbede bay nasi buru, mase buru yaa mbede saa nduo-rì ɔɔ, búru séke luo nzob mbika law haɲwri na le woo? <sup>2</sup> I ko, baari kji ze i ba mbede bay nasi buru ká \*Krisi vbie do wɔa law buru, ha nzobri riw bele i ko, a í kji. <sup>3</sup> Ba fe ká do ta-taɲ. Baari na, i ba mbede ká Krisi kji sùo-ε vbie báy faa ped ká'a ha buru daa ká sakra baari. Ka vbie mbedeke báy mbii vbie mbede hɔy ya, roo le, ka vbie báy Tem Ngerewuru, Nzob Káw báy Kumnun. ɔɔbay, ka vbie mbedeke na do tji tisaw ya, roo le, ka vbie do bil law nzob.

<sup>4</sup> Buru na, buru maa bay daa pedke na ku, bay ji le, buru daa law buru nzokdo bo tul Ngerewuru báy faa Krisi. <sup>5</sup> Ped ká buru daa na, ba ped ká buru maa bay daa báy tul gaɲ sùo buru ya, roo le, hyrusuo buru uru

†† Pol daa mbede a pieke Tite se Kɔrɛte bay lékeke bay ká ngɔɲ don don ká do sakra Pol báy nzobri ká Kɔrɛte. Pol giyaɲ yi Tite na nzokdo báy kér bay mii, nzobri ká Kɔrɛte na, i yijira báy bay ba kere ze ha beri mase, mina le? Daa ri fe ká Pol báy Tite, i waa bay zinj kji ká Torasi. A le, Pol zinj Tite ká kudu zad ká Maseduwɔn.

saa luo Ngerewuru. <sup>6</sup> Ba be ki ze, ka daa ha hyrusuo buru maa, a ha buru vi ba nzob ped kuni fie ka'a saa ziŋ naari na. Kuni fie key na ba fe ka do tul \*bol kusol ka i vbie na hoy ya, roo le, ba fe ka do tul Tem Ngerewuru. <sup>7</sup> I ko, bol kusol ka i vbie na hoy kara vi bay hud ha nzob, a Tem Ngerewuru laa le, ha nzob kaw bay kumnun. <sup>8</sup> Bol kusol ka Ngerewuru ki suo-e vbie pola lew do tji tisaw ha \*Moyze na, vi bay riŋ dika a nduy ziriiri. Ze riŋ dikake ti doko banɔuo ya hoy kara, daa ha nzaa pol Moyze nduy bamba tasiri, a ha led Izarayelri maa bay gede kom kpa ba badi ya. A bol kusol ka vi bay hud ha nzobri ki le, do bay bawda riŋ dika ku ya roo, <sup>9</sup> maa bay ped daa Tem ka ha nzobri kaw bay kumnun ze, riŋ dikake a kal tul-e pavbaŋ ya le woo? <sup>10</sup> Ped daa bol kusol ka daa bay hud bo tul nzobri ki le, do bay riŋ dika ku ya roo, maa bay ped daa Tem ka ha Ngerewuru ndake buma ziŋ nzobri ha ri vi ba nzobri ka i do bay zafe nzedem na, riŋ dikake a kal tul zad pavbaŋ ya le woo? <sup>11</sup> Tusueke le, kuni fie ka Ngerewuru saa ziŋ nzobri na, riŋ dikake ba hie zikiki ha kuni ka piedke na yi a ba fe mbaa hoy ro. <sup>12</sup> I ko, bol kusol ka ti doko banɔuo ya ki le, do bay riŋ dika ku ya roo, maa bay Tem Ngerewuru ka do banɔuo ze, riŋ dikake a ngjiŋa bamba ya le woo?

<sup>13</sup> Munu ka buru daa law buru nzokdo te tul feri key na, buru baa bayke bay nun wara nzob ba kele ha nzobri. <sup>14</sup> Buru na, buru daa munu ka Moyze pud nun-e pud bay vay gari bay haŋa led Izarayelri ko riŋ dika ka nduy ka do kali ka nzaa pol-e na ku ya. <sup>15</sup> Ker bay bari do tidi. Ze kpuru tji timbede key hoy kara, zadka i ki Mbede \*saka kuni ka piedke ka Ngerewuru ha Moyze na le, vay gari na pud nun-ri ha law-ri vuo ya. Ker bay bari do tidi kob, bay ji le, nzob ka zuo ziŋ Krisi ndaw roo, Ngerewuru a nzuu vay gari na ha nun-e mgbuda bay. <sup>16</sup> Ba tusue, kpuru tji vuri key kara, zadka led Izarayelri ki \*mbede bol kusol ka Ngerewuru ha Moyze na le, vay gari na pud nun-ri banɔuo kob roobay. <sup>17</sup> A ze bo, zadka nzob daa law-e bo tul Ngerembay le, Ngerewuru nzuu vay gari na ka nun-e a ha nun-e mgbuda. <sup>18</sup> I ko, Ngerembay na ze ba Tem, a ze zad ka Tem Ngerembay do di na, zafe na ku ze ba zad hina suo nzobri. <sup>19</sup> Naari riw bele ka vay gari nzuu ka nun naari ha naa kori riŋ dika Ngerembay na, naa yari suo ziŋ ni. Ka fere naari a ha naa riiri ni bay riŋ dika ka se nun-e ba pola nam bay nam. Be ze ba ped daa Tem Ngerembay.

Feziŋa luye ka i koro do bil gbari ka ba fe ka gor hoy

**4** Ngerewuru daa law kere ziŋ buru, a daa ped key na zuo nduo buru. Sawke mini ze, law buru saake ya bayke. <sup>2</sup> Buru tun fe daa saho bay fe daa yari ka nzobri daa ka zad muni na ba fal. Buru ula nzobri ya ndaw, a buru daa Bay Ngerewuru nduo ki ya ndaw pi. Roo le, tusue bay ki ze buru baa ba kele, a buru baa bay haŋa nzobri riw koke buru ba nzob fe daa bay zaferi. Ngerewuru ze ba nzob bay nasi buru. <sup>3</sup> A ze bo, Bay Kere ka buru ka-kaake na taŋ ya le, do bay tul nzobri ka i se ba zad bie. <sup>4</sup> Bari nzobkeri ku na, i daa law-ri bo tul \*Krisi ya, bay ji le, ngeretemndaya ka re

mbay ka tusiri key na fumra nun-ri gbibli ha ri maa bay koko zad taŋa ka ba Bay Kere ka se tul riŋ dika Zeku Krisi na ya. Ba be ze, ka yaa fe daa Ngerewuru. <sup>5</sup> I ko, buru na, kaa bay ka buru kaa na, buru kaa se tul suo buru ya, roo le, bay ka buru ka-kaake na baa mii, Zeku Krisi na ba ngerembay ka tul feri riw. A buru laa le, buru ba koy baari bay tul-e. <sup>6</sup> I ko, Ngerewuru baa pola mii: «Zad taŋa ka tan ka bil suŋ tilo †.» Ze timbede key na, ba be Ngerewuru na ki ze ka ha zad taŋa be na taŋ ka bil law buru kad kad, bay haŋa buru koke riŋ dika be ka tina suo-e kad kad ka suo Krisi. Sawke mini ze, buru kaake kaa Bay Kere ha nzobri.

<sup>7</sup> Roo le, buru na, buru ba nzob naysuo hoy. Ze buru taa na dek dek hoy kara, fe kere ka ndad bamba ka buru ka-kaake na, Ngerewuru daa do bil naysuo buru munu ba feziŋa luye ka i koro do bil gbari ka ba fe ka gor hoy na. Ka daa munu bay haŋa nzobri koke bawda hyrusuo ka kal tul zad na ba taa Ngerewuru bo, ba taa buru ya. <sup>8</sup> Nzobri gur hyrusuo buru ruk ruk bay faa koko seke feri bod bod, roo le, i ziŋ faa ren buru ya; ker bay i buru ba hud, roo le, law buru sa ya. <sup>9</sup> Nzobri daa nun buru tuo sie, roo le, Ngerewuru pon fal buru ya; nzobri ndaka buru, roo le, i ziŋ faa ika buru ya nguy. <sup>10</sup> Ba tusue ki, bay namri riw bele na, buru ko seke fe ha suo buru maa hud faa mbijw munu ka Zeku ko na, bay haŋa bo, nzobri riw bele ka i ko buru na i ko mii, Zeku kaw bay kumnun ka suo buru ndaw. <sup>11</sup> Kaw buru ka tusiri key na, buru do bil hud banɔuo bay tul Zeku, bay haŋa bo, kaw bay kumnun Zeku na ka kie suo-e tan kad kad ka suo buru ka do ba fe hude na. <sup>12</sup> Be mini ze, zadka buru ka-kaa Bay Kere Krisi na, hud daa ped ka tul buru, a baari laa le, hyrusuo kaw bay kumnun Zeku ro ze daa ped ka tul-ri.

<sup>13</sup> Robay, nzob mbijw baa ka bil mbede Ngerewuru mii: «Mi ka-kaa Bay Ngerewuru, bay ji le, mi daa law-i bo tul-e ††.» Do faa mbijw munu ndaw, buru na, munu ka buru daa law buru bo tul Zeku na, buru ka-kaa bay ka se tul-e. <sup>14</sup> Buru ko ndaw, Ngerewuru ka tina Ngerembay Zeku saa luo hud ha ni kaw bay kumnun na, ka' a tina buru saa luo hud a ha buru kaw bay kumnun ziŋ Zeku, ha naa dori pol Ngerewuru na mbijw hoy. <sup>15</sup> I ko, feri riw bele ka tji tul buru na, ba fe kere ka bay tul-ri, bay haŋa law kere Ngerewuru na ka yaa zad kpol kpol, a ha ruo nzobri daake ni taambol, ha ni ka do ba fe riŋ dika be.

Kaw bay kumnun bay faa daa law bo tul Ngerewuru

<sup>16</sup> Sawke mini ze, buru ha law buru sa ya. Ze naysuo buru taa dek dek hoy kara, Ngerewuru ha para nun suo buru ziŋ hyrusuo nam bay nam banɔuo kpadara. <sup>17</sup> I ko, bawda koko seke fe ka buru ko ka timbede key na a kal. A zadka buru ker se tul bawda riŋ dika ka kal feri riw ka do banɔuo ka Ngerewuru a daa do bay tul buru na le, riw fe ka koko seke feke ku na ba fe ya. <sup>18</sup> Tusueke le, buru daa law buru bo tul fe ka nzob ko bay nun-e na ya, roo le, fe ka nzob ko bay nun-e ya na, be ze buru daa law buru bo di, bay ji le, fe ka nzob ko bay nun-e

† Tiika saw fe 1.3. †† Simri 116.10.

na, waka ya hɔy ɛ, a kali. A roo ɛ, fe ká nzoɔ kɔ báy nun-ɛ ya na do baŋguɔ kpadara.

**5** Sùo ká buru káwke tusiri key na do munu ba hul pudí ka'a bíe. Ze a bíe na hɔy kara, buru kɔ ndaw, Ngerewuru a haŋa buru sùo fie ká nulue. Sùo fieke ku na ba hul ká nduo nzoɔ ze mbuo ya, roo ɛ, ba Ngerewuru kɔ ze mbuo, a ba fe ká'a doko baŋguɔ. <sup>2</sup> A timbede key na, buru re sùo buru bay haŋa Ngerewuru ka mbi sùo ká do baŋguɔ ká ba hul káw buru ká nulue na, a daa nduo sùo buru munu ba gari fie. <sup>3</sup> Be munu rɔɔ, gari fie na nduo sùo buru ɛ, suo buru na a doko hɔy hɔy ya. <sup>4</sup> Ba tusue, sùo buru ká buru káwke tusiri key na, buru re bay fe sekeri ká buru kɔ ká timbede key. 'Buru re bay haŋa Ngerewuru ka naa taw sùo buru key na ya, roo ɛ, buru hii bay haŋa ni ka fére buru, a ha buru sùo fie ká'a doko baŋguɔ. 'Be mini ze, sùo buru ká tusiri key ká do ba fe hude na, ká'a fére ha sùo fie ká'a doko baŋguɔ na ro re mbay ká tul-e. <sup>5</sup> Nzoɔ ká leke faa fe key na, ba Ngerewuru. Ka ha buru Tem Law Pie be bay kieke mii, fe kereri riw bele ká'a waa bay tul buru na, buru zɔŋ.

<sup>6</sup> Be ze, buru mgbalaw buru ngɔ-ngɔŋ baŋguɔ. 'Buru kɔ ndaw, zadka buru do bil naysuo key ɛ, buru do di di báy zad káw buru ká do lakun Ngerembay. <sup>7</sup> Ze munu hɔy kara, buru kaw báy faa law buru ká buru daa bo tul Ngerewuru bo, báy faa feri ká buru kɔ báy nun buru ya. <sup>8</sup> Ba tusue, buru na buru mgbalaw buru ngɔ-ngɔŋ baŋguɔ. Tusueke ɛ, ká bil wɔra law buru na, buru hii bay pɔŋ naysuo key bay zɔl bay vaa káw lakun Ngerembay. <sup>9</sup> Ze buru do bil naysuo ká tusiri key, mase buru se na luu Ngerembay hɔy kara, fe ká ndad bamba tasiri ká law buru mgbalaw na, ba daa fe ká rii law-ɛ. <sup>10</sup> I kɔ, naari riw bele na, náa dokori pol \*Krisi bay haŋa ni ka kuŋ sal bay ka zúo tul naari bay haŋa nzoɔ ha ha ɛ, ka zɔŋ fe tundo ká maa báy zad fe daa be, ká ba kere mase, ndaya báy nam ká'a dɔke bil naysuo ká tusiri key báy na.

### Ped daa ha nzoɔri zúo zɔŋ Ngerewuru báy faa Krisi

<sup>11</sup> Buru na, fe ká ba híe Ngerembay na, buru kɔ bayke ta-taŋ. 'Be mini ze, buru nzaa faa bay haŋa bayke ka mgbalaw nzoɔri. Ngerewuru sùo-ɛ na tuu buru ta-taŋ. Mí ker mí kɔ ɛ, ká bil wɔra law-rì na ì tuu mì ta-taŋ ndaw. <sup>12</sup> Buru ti tiika saw ndaka giri sùo buru kɔ sùo buru ká luu-rì ya. Roo ɛ, buru ha rì faa bay haŋa rì nda giri sùo-rì bay tul buru. 'Be ndaw rɔɔ, ì zɔŋ mbii bay ká bay yɔŋra ha bari nzoɔri ká i daa riŋ dika bo tul fe ká kele hɔy taŋ daa riŋ dika bo tul fe ká do bil law nziya na. <sup>13</sup> Ze ba tusue (munu ká nzoɔri haŋeri baa mii,) buru ba kɔkɔ ɛ, ba bay ká do sakra buru báy Ngerewuru bo, bayke do nzaa-rì ya. A ze bo, kér bay buru na do báy zad ɛ laa ɛ, ba fe kere ká do bay tul-rì. <sup>14</sup> I kɔ, law ini \*Krisi na re mbay ká tul buru ha buru daake ped buru na báy faake, bay ji ɛ, buru kɔ ta-taŋ mii, be na ka hu bay tul nzoɔri riw bele. 'Be ze, ha nzoɔri riw bele huke zɔŋ ni. <sup>15</sup> Krisi na hu bay tul nzoɔri riw bele bay haŋa bo, nzoɔri ká i kaw báy kumnun na, i daa feri báy tul-ri

mbaa, roo ɛ, i daa feri bay tul be ká'a hu ndaw rɔɔ, a tji saa luu hud a kaw báy kumnun bay tul-ri na.

<sup>16</sup> Be ze, timbede key na, buru kɔ nzoɔri faa mbijw munu ká nzoɔri ká tusiri key kɔ na mbaa. Ze, pola lew buru kɔ na Krisi ba nzoɔri naysuo hɔy kara, timbede key buru kɔ ni munu mbaa. <sup>17</sup> Be mini ze, nzoɔri ká zúo zɔŋ Krisi na, ka vi ba nzoɔri fie. Taw feri ká piedke lew na zekre kad, a ha fe fieri laa ro ze ví suo bol-e. <sup>18</sup> Fekeri riw bele ku na, ba fe daa Ngerewuru. Ka daa ha náa zuo zɔŋ ni báy faa Krisi. Rɔɔba, ka ha ped haŋa nzoɔri zúo zɔŋ ni na zúo nduo buru. <sup>19</sup> Tusueke ɛ, báy faa be na, Ngerewuru ha nzoɔri riw bele zúo zɔŋ ni, a ndake buma zɔŋ ri taŋ fɔŋ fal fe daa kaaya bari. 'Be na kɔ ze, ka daa ped haŋa nzoɔri zúo zɔŋ ni na zúo nduo buru ha buru ka-káake.

<sup>20</sup> Be mini ze, buru na buru daa ped munu ba nzoɔri sùo bol Krisi. Zadka buru kod rì báy riŋ Krisi mii, kód ngɔ hɔy, ì zúo zɔŋ Ngerewuru na, rii fe ká Ngerewuru bo ri báy faa buru. <sup>21</sup> Krisi na daa feyaa ndji kara ba mbijw ya. Roo ɛ, Ngerewuru ha ni suo bol naari nzoɔri fe daa yaari, bay haŋa bo, báy faa zúo zɔŋ Krisi na, Ngerewuru ka ndake buma zɔŋ naari a ha náa víri ba nzoɔri ká i do báy zad ɛ nzedem ká nun-ɛ.

**6** Munu ká buru daa ped mbijw zɔŋ Ngerewuru na, buru bo rì bay haŋa rì pɔŋ law kere ká Ngerewuru daa zɔŋ rì na, ha ni ka do ba fe ká gɔr hɔy ya. <sup>2</sup> I kɔ, Ngerewuru baa mii:

'Bá bil sew ká mì daa law kere zɔŋ nzoɔri na, mì laa rew bo;

A bil namri ká mì ya nzoɔri na, mì sɔ mù ndaw pi †. Yu-iri, ì laa key: bil sew ká do key na, ba bil sew ká Ngerewuru daa law kere zɔŋ nzoɔri. A bil nam ká do key na, ba bil nam ká Ngerewuru yaake nzoɔri.

<sup>3</sup> Buru na, ped Ngerewuru ká buru do daake na, buru hii bay daa puu bo faa ha nzoɔri mbijw baake bay kaaya se tul ped buru na ya. <sup>4</sup> Pedri riw bele na, buru daa báy faake bay haŋa nzoɔri kóke buru ba nzoɔri ped Ngerewuru. Ze buru kɔ seke feri bod bod, mase nzoɔri daa nun buru tuu síe hɔy kara, buru iki law buru baŋguɔ kpadara. <sup>5</sup> Nzoɔri ndaka buru ndaw, i faa buru zúo hul sal ndaw, í suru tigbaa ruo nzoɔri ha ri daa bay zɔŋ buru ndaw pi. Buru daa ped búru tɔa ká di pɔɔ pɔɔ ndaw, nam hɔy kara mgbalaw nun buru ya ndaw, a búru kɔ seke fe kɔn ndaw pi. <sup>6</sup> Buru kie sùo buru ba nzoɔri ped Ngerewuru báy law buru ká \*taŋ kad kad ndaw, báy fe kóko ndaw, báy iki law ndaw, báy law kere ndaw, báy hɔrusuo Tem Law Pie ndaw, báy law ini taa tusueke ndaw pi. <sup>7</sup> Buru baa sùo bay ha nzoɔri ndaw, buru daa pedke na báy hɔrusuo Ngerewuru ndaw. Fe daa ká do báy zad ɛ nzedem na, be ze ba fe rem ká buru mgbalaw búru rúke ruy ndaw, búru yaake tul buru ndaw pi. <sup>8</sup> Nzoɔri daa mbay bo tul buru, a nzoɔri haŋeri laa ɛ, i daa saho ze bo nun buru. I baa bay kaaya se tul buru, a nzoɔri haŋeri laa ɛ, i baa bay kere ze se tul buru. I kɔ buru ba nzoɔri kúɔ bayri, a roo ɛ, sùo bay kɔ ze buru baa. <sup>9</sup> I daa rii fe ká i kɔ buru ba mbijw ya, a roo ɛ, nzoɔri riw bele tuu buru tuu. I kɔ buru ba nzoɔri

† Ezay 49.8.

huderì, a roo lɛ, buru kaw báy kumnun báy. I daa fe seke zìḡ buru, a roo lɛ, i i buru ya ḡḡy. <sup>10</sup> I daa buru kɔ síe, roo lɛ, buru daa suoriya baḡḡuo kpadara. I kɔ buru ba nzob kɔkuri, roo lɛ, feziḡa ká se tul káa 'Bay Kere na buru leke nzobri ḡḡi bamba. Nzobri ker mii, buru ti báy feziḡa mbjw ya, a roo lɛ, tusueke lɛ, buru do báy ferì riw bele.

<sup>11</sup> Baarì yu bururi ká Kɔrɔte, buru baa bay ta-taḡ kɔ ze ha rì. 'Buru mgbuda bil law buru riw bele do hɔy ha rì. <sup>12</sup> Buru lɛ, buru siḡ law buru ká tul-rì ya, roo lɛ, baarì ze ì siḡ law-rì ká tul buru. <sup>13</sup> Be ni key na, ì ḡḡ m̀ baa bay zìḡ rì munu ba vu-iri ro: kóḡ ḡḡuo, ì pónḡ bil law-rì ka do hɔy ḡḡ buru faa mbjw munu ká buru hɔy kara, buru daa zìḡ rì na!

### Ì zúo zìḡ nzobri ká i tuḡ Nḡerewuru ḡgeren na ya

<sup>14</sup> Baarì na, nzobri ká i kɔ Nḡerewuru ya na, ì zúo zìḡ ri ká tul fe dáa yḡa bari na ya. Ì kɔ, fe ká do báy zadɛ nzedem na wḡa, a dáa mina a zúo zìḡ fe kḡaya lɛ? Wḡa, zad taḡa na a zúo zìḡ suḡ tilo ndḡw lɛ? <sup>15</sup> Wḡa, \*Krisi a zúo zìḡ ḡgeretemndaya ndḡw lɛ woo? Wḡa, nzob mbika law báy nzob ká mbi law-ɛ ya na i máa bay zúo zìḡ kɔ lɛ? <sup>16</sup> Wḡa, \*hul kḡni Nḡerewuru a dáa mina a hii bay zìḡ wḡruri lɛ? Ì kɔ, naari na náa bári hul kḡni Nḡerewuru Nzob Káw 'Báy Kumnun, munu ká be kɔ ka baa do bil mbede be mii:

Mì dáa puo zìḡ nzob biri, a mí se sakra bari.

Mì bá Nḡerewuru bari, a bari laa lɛ, i bá nzob biri †.

<sup>17</sup> Sḡwke mini ze, ì naa sùo-rì ká sakra nzobri ká i yḡa bay bi ya na,

bo í mgbḡḡa fe dáa bari ya.

Fe ká ba kḡaya na ì zaa ya.

'Be ndḡw rɔɔ, mì yḡaḡa rì báy kere báy ††.

<sup>18</sup> M̀ bá baa baarì,

a baarì laa lɛ, ì bá vu-i máykeri báy wḡakeri.

'Bi Nḡerembay Nzob Hyrusuo Luye ze mì baa bay ku ‡.

**7** Baarì yu-iri ká mì kɔ rì ba nzob nun-i na, bay nuri riw bele ká Nḡerewuru waa na do bay tul naari. Munu zu lɛ, náa wáari bil law naari ḡḡ ni ka tánḡ kad kad, bo ḡḡ em ndjji kara ka zaa sùo naari ya ndḡw, tem sùo naari ya ndḡw pi. Náa mgbári sùo naari ḡḡ-ḡḡḡ, a bo náa séri simsed ká báy faake, a náa káwkeri bil ḡḡ Nḡerewuru.

### Pol daa suoriya

<sup>2</sup> Baarì na, ì pónḡ bil law-rì ka do hɔy ḡḡ buru! 'Buru na, buru daa kḡaya zìḡ nzob mbjw ya ndḡw, buru ḡḡ nzob mbjw ḡḡw faa be ya ndḡw, a búru daa fe dáa riiba ya ndḡw pi. <sup>3</sup> Bay key na, mì baa bay dáake bay bo tul-rì ya. Tusueke lɛ, munu ká mì baa ha rì pola na, buru kɔ rì ba nzob nun buru ba tusue. Ze ba na huɔ, mase káw báy kumnun hɔy kara, fe ká'a wál sakra naari na tiya. <sup>4</sup> Bi na, mì daa law-i te tul-rì nzokdo, a mí ndáke giri sùo-i bamba tasiri bay tul-rì. Ká bil kóko seke fe bururi

riw bele na, mì mgbá law-i ḡḡ-ḡḡḡ, a suoriya kara mbaa bil law-i ḡḡḡ ḡḡḡ ndḡw pi.

<sup>5</sup> Ba tusue, zadka buru tji kuɔu zad ká Maseduwḡ na, buru zìḡ faa ká bay mgbaka ḡḡam sùo buru ndjji ya. Kóko seke ferì bod bod zìḡ buru ká di: nzobri ruu zìḡ buru ndḡw, rɔɔ buru hɔy kara, ḡḡ do bil law buru ndḡw pi. <sup>6</sup> A roo lɛ, Nḡerewuru ká ba Nzob Huo Law Nzob na, ka huo law buru báy vika Tite ká yji a ví zìḡ buru. <sup>7</sup> Ba vika be ku hɔy ya, roo lɛ, bay law-ɛ ká ì huo ká'a ví lo soroke ḡḡ buru laa. Ka baa mii, kɔn kóko mì ba kɔ na daa rì lok lok ndḡw, í daa síe bamba bay tul kḡaya baarì ndḡw, rɔɔ í mbi sùo-rì ba nzob fal ḡḡaḡ bi bay yḡaḡa tul-i ndḡw pi. Sḡwke mini ze, timbede key na mì doko bil suoriya mba taa pola ku rɔbay.

<sup>8</sup> Ì kɔ, ze mbede ká mì daa pola ha rì na, daa ha rì dáake zìḡ hɔy kara, timbede key na, mì ker bayke mbaa. Titire ká mì laa mii, mbedeke daa ha rì daa síe na, yɔkɔ kér bay bi bamba, <sup>9</sup> roo lɛ, timbede key na mì daa suoriya. Síe ká ì daa bay tul mbede bi na ku ze ḡḡ mì dáake suoriya na, munu ya, roo lɛ, bay síe ká ì daa na, daa ha rì suo kér bay baarì a í súoke nduo ped baarì. 'Be ze, ba fe suoriya bi. 'Ba dáa síe ká Nḡerewuru hii bayke a kie mii, báy faa mbede ká buru píeke ha rì na, buru daa fe seke ndjji kara zìḡ rì ya. <sup>10</sup> Ì kɔ, dáa síe ká Nḡerewuru mbi a dáake ped na, daa ḡḡ nzob súoke kér bay be a zḡḡke pam, bo ba fe ká ti mbika kér bay ḡḡ nzob ya. Roo lɛ, dáa síe munu ká nzob tukeleri key daa na, mboḡ huɔ mboḡ. <sup>11</sup> 'Dáa síe ká Nḡerewuru mbi a dáake ped na, ì kɔ lereke na í kɔ mbaa: mina ze timbede key ì mbi sùo-rì bay léke faa bay key bay haḡa bay ka naa ka tul-rì lɛ! Mina ze ì tuḡ fe kḡaya na ḡgeren lɛ! Mina ze ì daa ḡḡ bay tul lere fe kḡayake na lɛ! Mina ze ì daa kɔn kóko mì ba kɔ na lɛ! Mina ze ì mbi sùo-rì bay dáa law hiiya Nḡerewuru na lɛ! Mina ze ì uru kod hɔy í daa bay bo tul nzob fe dáa kḡaya na lɛ! 'Báy faa fe niri riw bele ká ì daa na kie mii, ì daa sùo-rì nduo bil fe kḡayake na ku mbaa. <sup>12</sup> Be ze, zadka mì daa mbede ha rì na, mì daa bay tul nzob tud bay na ku ya ndḡw, bay tul nzob ká i tud nun-ɛ báy bay na ku ya ndḡw, roo lɛ, mì daa bay haḡa rì kɔ sùo-rì sùo-rì ká pol Nḡerewuru mii, mina ze ì mbi sùo-rì í do fal buru lɛ! <sup>13</sup> Be ze, báy faa fe dáa kere baarì na, ì huoke law buru bamba tasiri.

'Ba law buru ká ì daa ḡḡ ni huo hɔy ya, roo lɛ, zadka buru kɔ Tite ká do bil suoriya bay tul law-ɛ ká ì huo na, sùo buru kara yji a rii buru bamba tasiri rɔbay. <sup>14</sup> Be mini ze, písi ká mì písi rì ká nun Tite pola na, baarì hɔy kara ì daa sahoy bo nun-i ya. A munu ká buru baa sùo bay ha rì baḡḡuo na, law kere ká ì daa zìḡ Tite na kie mii, mì písi rì báy faake! <sup>15</sup> Zadka Tite na ker se tul mgbaka ká ì mgbá ni ba sùo-rì báy ḡḡ ndḡw, sùo tɔkɔ ndḡw, rɔɔ báy vu mbom ká ì daa bo tul-e na, ka yji a hii bay baarì bamba rɔbay. <sup>16</sup> Bi na, suoriya mbaa bil law-i bay law-i ká mì daa bo tul-rì ká tul ferì riw bele na.

### 'Bay ká se tul fe haḡa ini

**8** Yu-iri, buru hii bay haḡa rì kɔ law kere ká Nḡerewuru daa zìḡ nzob mbika lawri ká i mby tul

† Soro ped dáa Leviri 26.11-12; Ezekiyel 37.27. †† Ezay 52.11; Ezekiyel 20.34, 41. ‡ 2 Samiyel 7.14; Zeremi 31.9.

kɪ báy zadri bod bod ká kudu zad ká Maseduwɔn na. <sup>2</sup> Fe líe lawri bod bod tji tul-ri ha ri do bil kókɔ sɛke fe, roo lɛ, suoriya bari kal tul zad. Ze i ba kyku nzob hɔy kara, i mɔba ini í kíeke law-ri ká do puluk. <sup>3</sup> Mí baa ha ri, i uru báy law hiiya bari kɪ í hɔ fe maa báy zad fe ká do nduo-ri, a í yji í hɔ kal tul hyrusuo-ri rɔbay. <sup>4</sup> Bi sùo-i na, mì ba nzob bay nasike. <sup>5</sup> I kod buru ngji bamba tasiri bay haɲa buru ha ri faa bo, ha ri mby fe na ndɔw, bay píeke hɔ nzob mbika lawri ká Zuruzalem na. <sup>6</sup> Bari na, i daa feke í kálke zadɛ ká buru ker na pavbaɔ, bay ji lɛ, i mbi sùo-ri pola hɔ Ngerembay, fale rɔɔ, i mbi sùo-ri hɔ buru báy faa law hiiya Ngerewuru báy.

<sup>6</sup> Be mini ze, buru kod Tite bay haɲa ni ka se luo-ri, a mby fe ká'a tii pedke pola na a ɔrɔke bie ped law kere na. <sup>7</sup> Baari na, i daa feru ngi-ngji báy kere. Í ngɔɔ ká bil mbika law ndɔw, i do báy mbii bay ndɔw, fe kókɔ ndɔw, ndúɔ kiyaw kiyaw ká bil ped Ngerewuru ndɔw, rɔɔ law ini ká i dɔke bay tul buru ndɔw pi. Ze munu hɔy kara, buru hii bay haɲa ri kie sùo-ri ba nzob law kereri ká puluk na ndɔw.

<sup>8</sup> Ba nzaa-i ze mì mbi ha ri ya, roo lɛ, mì lo soro fe dáa kere nzob hɔwri ze ha ri, bay haɲa baari kara i kíeke tusue law ini ká do bil law-ri na. <sup>9</sup> Baari na, i kɔ law kere Ngerembay naari Zezu \*Krisi na kɔ: be ká'a kaw bil ndadi baɔak na, ka daa sùo-ɛ ba nzob kyku bay tul-ri, bay haɲa bo báy faa kyku be na i zɪnke fe kereri.

<sup>10</sup> Timbede key na, mì haɲa ri kɛr bay bi: ped fe mbú ká i tii sawke kie ro na, do ndad bamba bay haɲa ri séke nun-ri ba pola, bay ji lɛ, baari na i ba titire nzobri ká i daa pedke, a í ba titire nzobri ká i mbi sùo-ri báy zadɛ í dáake. <sup>11</sup> Munu zu lɛ, i daa ped fe mbú key na ba pola a í ɔrɔke bie. Í mbi sùo-ri báy zadɛ munu ká i mbi nzaa-ri ká dí í dáake ped báy fe ká do nduo-ri hɔ ni ka wuo nzaa sɔre báy kere. <sup>12</sup> Í kɔ, zadka nzob uru báy law hiiya be, rɔɔ a mbi fe hɔ Ngerewuru lɛ, Ngerewuru yaa feke na báy kere, a kóke fe ká nzobke dɔke na bo, ka sɔɔ ni bay tul fe ká ti nduo-ɛ ya na ya.

<sup>13</sup> Ba fe ká i ti fɔa fe baari í hɔ nzob kykuri, a í kɔɔ sùo-ri kaw ba síe ya, roo lɛ, buru baa munu bay haɲa nzob mbika lawri sɔ kɪ ba lie ba lew, a bo hɔ law-ri ka maa kɪ. <sup>14</sup> Timbede key na, i kaw bil ndadi a í maa bay sókɔ nzobri ká i se síe fe. <sup>15</sup> Be ndɔw rɔɔ, nam ká fe ti nduo-ri ya, rɔɔ bari ze i kaw bil ndadi lɛ, i máa bay sókɔ ri báy. <sup>16</sup> Be munu rɔɔ, law-ri a máa kɪ báy, <sup>15</sup> munu ká i daa do bil mbede Ngerewuru mii:

Sakra nzobri ká i vaa fɔa fe sɔm na,  
nzobri ká i fɔa ngji bamba na, fe sɔmke kal tul-ri ya,  
a bari ká i fɔa ngji ya na, fe sɔmke na puo ri ya †.

#### Tite mbi sùo-ɛ bay sókɔ ped fe mbú ká Kɔŋɛte

<sup>16</sup> Taambɔl hɔ Ngerewuru ká daa hɔ kɛr bay ndúɔ kiyaw kiyaw do bil law Tite bay tul-ri, munu ká buru ndɔw. <sup>17</sup> Zadka buru vbi ni bay haɲa ni se luo-ri na, ka yaa bayke. Ba be nu ku hɔy ya, roo lɛ, ka uru báy law hiiya be kɪ a mbi nzi-ɛ bay séke luo-ri. <sup>18</sup> Buru pie yu buru mbjw hɔ ni se zɪn ni ndɔw. Yu buruke ku na nzob

† Tji kele 16.18.

mbika lawri ká i mby tul kɪ báy zadri bod bod riw bele na, i pisi ni bay tul ped káa Bay Kere ká'a daa. <sup>19</sup> Rɔbay, nzob mbika lawri na, i naa ni bay haɲa ni su buru báy faa varu buru na, bay ɔrɔke ped law kere ká puluk na hɔ ni ka ba fe riɲ díka Ngerembay ndɔw, bay kíeke nzobri ká Zuruzalem law hiiya buru ká bay sókɔke nzob hɔwri ndɔw pi. <sup>20</sup> Buru daa munu bay haɲa nzob mbjw kara, ka baa bay kɔaya se tul buru bay tul bawda lari ká i mby í kɔɔ zuo nduo buru na ya. <sup>21</sup> Buru nzaa faa ká bay dáa pedke báy zadɛ ká nun Ngerembay ndɔw, ká nun nzobri hɔy kara ndɔw pi.

<sup>22</sup> Buru pie nzob kɪ mbjw ká ba yu buru na rɔbay hɔ ni se zɪn bari ká sidí ku ndɔw. Ba nzob ká buru bekle ni faa bal ngi-ngji ká bil pedri bod bod, lɛ, ka nduo ká dí kiyaw kiyaw baɲɔɔ. Timbede kara ka nduo kal taa pola ku rɔbay bay tul law-ɛ ká'a daa bo tul-ri bamba tasiri na. <sup>23</sup> A bay ká se tul Tite laa lɛ, ka ba baw sed bi a daa ped zɪn mì bay tul-ri. A yu buru hɔwri ká i su ni na ku laa lɛ, i ba led nzaaped nzob mbika lawri ká i mby tul kɪ báy zadri bod bod ká ped dáa bari daa riɲ díka bo tul \*Krisi. <sup>24</sup> Munu zu lɛ, zadka i tji tul-ri lɛ, i kie ri mii, i kɔ ri ba nzob nun-ri ba tusue, bay haɲa bo nzob mbika lawri ká i mby tul kɪ bod bod ká luo-ri na, i kɔ ta-taɲ ndɔw mii, ndáka giri buru ká bay tul-ri na ka do ba bay baylu ya.

#### Fe mbú ká bay tul nzob kykuri ká Zuruzalem

<sup>9</sup> A bay ká se tul lari ká bay sókɔke nzob mbika lawri ká kudu zad ká Zude na, ba fe ká mì ti dáa mbede kɪ ha ri mbáa. <sup>2</sup> Tusueke lɛ, mì kɔ law hiiya baari ndɔw, a mí nda giri sùo-i bay tul-ri ká luo nzobri ká kudu zad ká Maseduwɔn ndɔw mii: «Ba kie hɔy nzob mbika lawri ká kudu zad ká Akayi na, i mby lari a í do dí ya bay sókɔke yu bari ká kudu zad ká Zude.» Sùo-ri ká nduo kiyaw kiyaw ká tul fe haɲa ini ku na, daa wɔra bo bil law ruɔ nzobri ká sakra bari ku na bamba tasiri. <sup>3</sup> Be ze, mì píeke yu-iri se luo-ri, a mí hii bay haɲa ri mɔba sɔw larike na, ka do do munu ká mì baa hɔ nzobri ká kudu zad ká Maseduwɔn pola na, bay haɲa ndáka giri bi ká bay tul-ri na ka ba bay baylu ya. <sup>4</sup> A ze bo, munu ya rɔɔ, zadka nzob mbika lawri ká kudu zad ká Maseduwɔn na i se zɪn mì ká luo-ri, rɔɔ i vaa zɪn fe mbú na maa kɪ ya kɔb lɛ, a bá sahoɔ buru bamba tasiri, a taa baari lɛ, ba fe baa bayke mbáa ro! <sup>5</sup> Be ze, mì ker mí baa mii, do ndad bamba bay haɲa mì pie yu-iri na se luo-ri pola, bay haɲa ri leke faa fe mbú na, munu ká i waa bayke. Mì hii bay haɲa ri mɔba sɔw fe mbú na dɔɔ ndɔw rɔɔ mi se báy, a bo hɔ ni ka do ta-taɲ ba fe haɲa ini ká uru saa bil wɔra lawri kɪ bo, nzob ka sɔɔ ri sɔɔ ká dí ya.

<sup>6</sup> Í kɛr í kɔ! Nzob ká ru fe ndji lɛ, a zɪn pɔrake ndji; a nzob ká ru fe ngi-ngji laa lɛ, a zɪn ngi-ngji laa. <sup>7</sup> Munu zu lɛ, ndad bay haɲa nzob hɔa hɔa lɛ, ka hɔ munu ká law-ɛ hii. Ká'a haɲa báy kɛr bay ya ndɔw, nzob ti sɔɔ ni sɔɔ ya ndɔw, bay ji lɛ, Ngerewuru hii nzob ká mbi fe a hɔ báy suoriya. <sup>8</sup> Í kɔ, Ngerewuru na do báy hyrusuo ká bay haɲa ri fe kereri bod bod bedek bedek bay haɲa bo, i do báy feru riw bele ká i se síeke baɲɔɔ na ndɔw,

ɔɔ bie ferɪ ká wuruk wuruk ká bay mbika bay dáake ped kereri riw bele na ndɔw, <sup>9</sup> munu ká mbede Ngerewuru baa mii:

Nzob ká law-ε taŋ puluk na,  
ka hɔ fe pŷy pŷy hɔ nzob kŷkuri.

Law kere be na do banɔwɔ kpadara †.

<sup>10</sup> Tusueke le, Ngerewuru ká ba nzob haŋa mjiiri hɔ nzob pay, ɔɔ fe sum ká bay haŋa ni ka hólke sùo-ε ndɔw na, a haŋa ri mjiiri ferɪ riw bele ká ì se síeke na, ɔɔ a daa hɔ fe payke ngɔɔ ba pola pola bay haŋa bo báy faa fe haŋa law kere baari ká puluk na, lereke ka do dí ukpak ukpak. <sup>11</sup> Ì doko báy ferɪ bedek bedek riw bele bay haŋa bo, báy faa fe haŋa baari na ì kíeke law kere baari ká puluk na hɔ nzobri ɔɔ, a hɔ ruɔ nzobri ká i zɪŋ fe báy faa buru na, í dáake taambɔl hɔ Ngerewuru.

<sup>12</sup> Ì ɔɔ, ped fe mbú ká ì daa na, ba fe ká bay sókɔke nzob mbika lawri ká i kaw bil síe ká Zuruzalem hɔy ya, roo le, ka'a daa hɔ nzobri ngji bamba dáake taambɔl hɔ Ngerewuru. <sup>13</sup> Báy faa ped fe mbú baari na, ì kíeke tusue mbika sùo-ri, hɔ bari nzob mbika lawri na i písi Ngerewuru bay tul vu mbom ká ì daa bo tul Bay Kere \*Krisi, a í písi ri bay tul law-ri ká do puluk ha ri lèkeke feziŋa baari ha ri, báy nzob hɔwri riw bele. <sup>14</sup> Rɔbay, i kókɔ ri ba nzob nun-ri, a í daa nzaa bay kere bamba bay tul-ri, bay tul bawda law kere ká Ngerewuru daa zɪŋ ri. <sup>15</sup> Taambɔl hɔ Ngerewuru bay tul bawda fe haŋa ini be ká mba kɪŋa fal-ε!

#### Nzobri ká i di sùo-ri ba nzob ndáy nzaapedri

**10** Nzob hɔneri baa mii, zadka mì do sakra baari na, mì se yuɔduɔ, a zadka mì do zad kɪ ɔɔ mí pie báy mbede ha ri ro le, mì baa bay ngɔɔ bamba ká dí báy. Roo le, ba bi Pol kɪ sùo-i ze mì kod ri báy riŋ Zezu \*Krisi be ká'a se yuɔduɔ na, <sup>2</sup> ì daa í sùru tigbɔa-i bay haŋa mi yɪw ri báy nam ká mì séke luo-ri bay kókɔ ri na ya. Nzob hɔneri daa bay ɔɔ hɔy bo tul-i mii, bi na mì daa ped Ngerembay faa mbɪw munu ká nzobri ká tusiri key. <sup>3</sup> Tusueke le, buru ba nzobri ká tusiri key, roo le, buru ru-ruy munu ká nzobri ká tusiri key ya. <sup>4</sup> Fe remri ká buru rúke ruy na, uru saa tusiri key ya, roo le, uru saa luo Ngerewuru. Ba fe remri ká hɔrusuo-ri maa bay bíeke hɔrusuo nzob tul ngɔni Ngerewururi. Buru daa nzaa kúɔ bay baylu nzobri na gby, <sup>5</sup> buru bie hɔrusuo ferɪ riw bele ká i nda giri sùo-ri í híyɛŋke faa tuuka Ngerewuru ndɔw, ɔɔ buru baa bayri ká suo kér bay nzobri ha ri daa vu mbom bo tul Krisi ndɔw pi. <sup>6</sup> Zadka daa vu mbom baari na do báy zadε nzedεm le, buru do dí ya bay daa bay bo tul wáɔ bol kusolri riw bele.

<sup>7</sup> Baari na ì ɔɔ fal ferɪ ká kele hɔy! Zadka nzob ker ká bil law-ε a kɪ mii, beri ba taa Krisi le, ka ɔɔ báy kere ndɔw ɔɔ! Buru na buru ba taa Krisi ndɔw. <sup>8</sup> Ze mì nda na giri sùo-i maa fe ndji bay tul hɔrusuo ká Ngerembay hɔ mì na kara sahoŋke se mì ya, bay ji le, hɔrusuo ke ku na do bay haŋa ri ngɔŋke ká bil mbika law ba pola pola bo, bay bíeke ri bie ya. <sup>9</sup> Mì hii bay haŋa ri ɔɔ mì ba

nzob daa mbede bay dáake hɔ bo bil law-ri ya. <sup>10</sup> Ba tusue kɪ, nzob hɔneri tjiiri mì í baa mii: «Pol na, zadka'a daa mbede a píeke hɔ buru le, ka baa bay ngɔŋke ngɔŋke ze do dí hɔ buru, a ze bo, zadka'a ví do sakra buru le, ka ba fe ya ndɔw, a bay báa be kara huo deŋ deŋ ndɔw pi.» <sup>11</sup> Nzob ká baa bay munu ku na, ka ɔɔ báy kere ndɔw ɔɔ! Ferɪ ká mì baa bayke do bil mbede ha ri ku na, zadka mì se luo-ri le, mì daa feke báy zadε munu ká mì baa ke ku na!

<sup>12</sup> Ba tusue, bari nzob hɔneri ká i dí sùo-ri ba nzob luyeri na, buru ti úru bay daa kpere zɪŋ ri ya ndɔw, buru ti mgbaka sùo buru bay líeke taa bari ya ndɔw pi. Bari sùo-ri kɪ hɔy ze, i ɔɔ sùo-ri ba nzob luye, a í mgbaka sùo-ri í líeke sùo-ri sùo-ri kɪ hɔy. Bari na, i ba kókɔ nzob! <sup>13</sup> Buru le, buru ti ndáka giri sùo buru hɔ ni kal tul hɔrusuo buru munu ká nzob hɔneri ya. Buru nda giri sùo buru kɪ hɔy ká bil ped ká Ngerewuru daa zuɔ nduo buru. Be ze, hɔ buru séke kpyru tji luo-ri. <sup>14</sup> A ze sed ká buru se luo-ri na ku kara, ba wáɔ faa tabelem zad ped buru na ya, bay ji le, buru kɪ ze buru ba titire nzobri ká buru se luo-ri búru ka-káa Bay Kere ká se tul Krisi na ha ri. <sup>15</sup> Munu zu le, buru nda giri sùo buru se tul pedri ká nzob kɪri daa na ya. Roo le, buru daa law buru te nzokdo búru hii bay haŋa mbika law baari na, ka ngɔɔ ba pola pola ndɔw, ped ká buru daa ká sakra baari na ka se ba pola pola ndɔw, a búru wáɔke tul faa tabelem ká Ngerewuru tuu hɔ buru na ya. <sup>16</sup> Be ndɔw ɔɔ, buru zɪŋ faa ká bay vaa ka-káa Bay Kere hɔ nzobri ká i kaw tusiriri ká do dí dí zɪŋ ri na, taŋ ndáka giri sùo buru ká tul ped ká nzob kɪri daa ká zad ped bari na ya.

<sup>17</sup> I daa do bil mbede Ngerewuru mii:

«Nzob ká hii bay ndáka giri sùo-ε le,  
ka nda giri bay tul fe ká Ngerembay daa †.»

<sup>18</sup> Tusueke le, nzob ká Ngerewuru ɔɔ ni ba nzob kere na, ba be ká dí sùo-ε ba nzob luye ya, roo le, ba be ká Ngerembay baa nasi bay be báy kere.

#### Pol ba tusue nzob ndáy nzaaped Krisi

**11** Mì vbi ri bay haŋa ri iki law-ri í laa bay mbúo bi ká mì báa ndji key. Kód ngɔw, ì iki law-ri ká tul-i í laa. <sup>2</sup> Baari na, mì ɔɔ ri ba nzob nun-i, mí daa sere bamba tasiri bay tul-ri; ba daa sere ká uru saa luo Ngerewuru, bay ji le, mì hii bay haŋa ri do báy zadε nzedεm bay tul \*Krisi, munu ba máy tikdi ká ɔɔ sùo-ε, a do báy zadε nzedεm bay tul nzob mbana be kɪ huo-ε. <sup>3</sup> A roo le, mì daa hɔ bay nzob hɔneri ká i ví búmra kér bay baari, hɔ law-ri ká \*taŋ kad kad ká ì daa bo tul Krisi ba tusue na, ì pɔŋ faa mbɪw munu ká \*Ev pɔŋke sùo-ε hɔ sɔy ula ni hɔ ni rɔw faa Ngerewuru na †. <sup>4</sup> Mì daa hɔ, bay ji le, baari na, zadka nzob hɔne ví kie ri bay ká se tul Zezu ká do bod báy hɔy ká buru kie ri na le, ì yɔa bayke munu mgbum hɔy! Rɔbay, zadka nzob hɔne ví baa bay ká se tul tem ká do bod báy Tem Ngerewuru, mase nzobke ví ka-káa bay kɪ ká do bod báy káa Bay Kere ká buru kaa ha ri na le, ì yɔa bayke munu mgbum hɔy ndɔw!

† Simri 112.9.

†† Zeremi 9.23; 1 Kɔ 1.31. ‡ Tiika sɔw fe 3.1-13.

<sup>5</sup> Fe ká m̀̀ nggaa mí kɔ laa lɛ, bari nzobri ká i d̀̀i s̀̀o-ri ba nzob ndáy nzaaped luyeri ku na, fe mbjw ká i kɔ mba m̀̀ mba na tiya. <sup>6</sup> Ze m̀̀ ba na nzob nzaa ráa bay ya hɔy kara, fe ká m̀̀ mba bayke na, m̀̀ kɔ s̄awke kɔ! Ba fe ká buru kie r̀̀i ta-tan̄ faa bal ngj-ngji báy zadri riw bele.

<sup>7</sup> Zadka m̀̀ do ka-káa Bay Kere Ngerewuru ha r̀̀i na, m̀̀ daa pedke na hɔy hɔy tan̄ yaaŋa fe saa nduo-ri. M̀̀ daa munu mí d̄inke tul-i bay haŋa r̀̀i víke ba nzob taa Ngerewuru. A waa, fe ká m̀̀ daa ku na ba fe dáa k̄aya zu lɛ woo? <sup>8</sup> Ped ká m̀̀ daa na, nzob mbika lawri ká puo k̄iri ze i púo m̀̀ fe tunduoke h̄a m̀̀ dáake ped hɔy hɔy bay tul-ri. M̀̀ daa ha r̀̀i vi ba nzob kykuri bay haŋa m̀̀ sɔ r̀̀i. <sup>9</sup> Zadka m̀̀ do luo-ri na m̀̀ se síe feri, roo lɛ, m̀̀ ba soba nzob mbjw ya, bay j̄i lɛ, yu bururi ká i uru ká kudu zad ká Maseduw̄an í vi na, i vi báy feri ká m̀̀ se síeke. Ká bil feri riw bele na, m̀̀ mgbá s̀̀o-i ngg-ngg bay doko ba soba baari ya. Ze m̀̀ dáa munu ba pola rɔbay. <sup>10</sup> Báy faa tusue bay Krisi ká do bil law-i na, m̀̀ baa ta-tan̄ mii: nzob mbjw ti haa m̀̀ faa ndáka giri s̀̀o-i bay tul ped káa Bay Kere ká m̀̀ daa hɔy hɔy ká kudu zad ká Akayi riw bele na ya. <sup>11</sup> Waa, bay j̄ike ze m̀̀ báake munu lɛ? Mase, bay báa mii, m̀̀ hii bay baari ya na lɛ? Ngerewuru lɛ kɔ ta-tan̄, m̀̀ kɔ r̀̀i ba nzob nun-i.

<sup>12</sup> Fe ká m̀̀ daa na, m̀̀ dáa munu ba pola rɔbay, bay haŋa bari ká i baa mii, ped dáa búru k̄iri maa k̄i ku na, i ti z̄in̄ mbii bay ndj̄i ká bay ndáke giri s̀̀o-ri ya. <sup>13</sup> Bari nzobkeri ku na, i ba nzob ndáy nzaaped taa tusuekeri ya, í ula nzobri í ferɛ s̀̀o-ri ba nzob ndáy nzaaped Krisi. <sup>14</sup> Fe dáa bari ku na tuku nzob mbjw ya, bay j̄i lɛ, \*Satan̄ s̀̀o-ε hɔy kara ferɛ s̀̀o-ε ba led nzaaped ká nulue ba zad tan̄a. <sup>15</sup> Be mini ze, nzob ped ngerstemndayari ká i ferɛ s̀̀o-ri ba tusue nzob ped Ngerewuru na kara, tuku nzob mbjw mbáa ndaw. Ór̄oke lɛ, i z̄in̄ fe ká'a máa báy zad fe dáa bari na báy.

### Pol kɔ sɛke feri bod bod bay tul Krisi

<sup>16</sup> M̀̀ k̄ay mí baa na rɔbay: ndad bay haŋa nzob mbjw kara ka kɔ m̀̀ ba k̀̀kɔ nzob ya. Mase zadka i kɔ m̀̀ ba k̀̀kɔ nzob laa lɛ, i mgbá m̀̀ ba s̀̀o-ri bay haŋa bo, bi hɔy kara, m̀̀ nda giri s̀̀o-i ndj̄i ndaw. <sup>17</sup> Ba tusue, bay ká m̀̀ báa timbede key na, ba bay ká rii law Ngerembay ya, roo lɛ, ká bil fe niri ká m̀̀ nda giri s̀̀o-i ká d̀̀i key na, m̀̀ baa bay munu rii fe ká m̀̀ ba k̀̀kɔ nzob. <sup>18</sup> Munu ká nzobri ngj̄i bamba nda giri s̀̀o-ri bay tul feri ká ba taa tusiri key na, bi kara m̀̀ ndáka giri s̀̀o-i ndaw. <sup>19</sup> Baari ká i d̀̀i s̀̀o-ri ba nzob nun n̄emri na, i iki law-ri ká tul k̀̀kɔ nzobri mgbum lɛ woo! <sup>20</sup> Bari ká i dara r̀̀i ba koy, mase i sy r̀̀i báy sere, mase i bukru r̀̀i, mase i kɔ r̀̀i n̄ekru a í nda hala nun-ri hɔy kara, be nu ku ndaw rɔ, i iki law-ri ká d̀̀i báy! <sup>21</sup> Buru na lɛ, feri key na h̄urusuo buru maa bay dáa munu ya. Sahoy báake sɛ m̀̀ bambá!

A lɛ, fe ká nzobri nda giri s̀̀o-ri ká d̀̀i ku na, bi hɔy kara m̀̀ maa bay ndáka giri s̀̀o-i ká d̀̀i munu ndaw. Be ni key na, m̀̀ baa rii fe ká m̀̀ t̄ji k̀̀kɔ nzob laa ro!

<sup>22</sup> Waa, i ba \*Eborori lɛ? Bi kara m̀̀ ba Eboro ndaw. Waa, i ba led Izarayelri lɛ? Bi kara m̀̀ ba led \*Izarayel

ndaw. Waa, i ba vu bulu \*Abaraham lɛ? Bi kara m̀̀ ba vu bulu Abaraham ndaw. <sup>23</sup> Waa, i ba nzob ped \*Krisi lɛ? (Nda-ndad! Timbede key na, m̀̀ báa bay rii nzob ká tul-e fɛ-ferɛ k̄i ro!) Bi na, m̀̀ mba ri pavbad rɔbay. M̀̀ daa ped mba ri a mí t̄a ká d̀̀i kɔkɔ kɔkɔ, nzobri mgbá m̀̀ bo hul sal kal ri ndaw, i ndaka m̀̀ faa bal ngj̄i bambá kal ri ndaw, rɔ, mí do bil hud faa bal ngj̄i-ngji ndaw pi. <sup>24</sup> S̄aw biri ká i ba Zibri na, i mgbá m̀̀ faa bal ba ndebe, a í ndaka m̀̀ nduo síŋ say p̄are tɔkɔ mbjw mbjw faa bal ba ndebe. <sup>25</sup> Dɔm̄ayri ká Rɔm i zɔd m̀̀ báy habla faa bal ba say, nzobri vbuku m̀̀ báy tisaw faa bal ba mbjw bay ika m̀̀, hul tumbii riŋ m̀̀ faa bal ba say ndaw, rɔ, mí naa bil maambii nam mbjw suŋ mbjw ndaw pi. <sup>26</sup> Báy faa varu biri ká m̀̀ se ban̄guɔ na, m̀̀ t̄ji ká bil hud ká bil mbiiri ká yaa zad ndaw, m̀̀ t̄ji saa nduo dɔmbir-imri ndaw, saa nduo s̄aw biri ká i ba Zibri ndaw, ká nduo nzobri ká i ba Zib ya ndaw pi. M̀̀ kɔ sɛke fe ká bil ngerɛpuori ndaw, ká bil law k̄rri ndaw, ká bil maambii-iri ndaw, rɔ, mí t̄ji saa nduo nzobri ká i d̀̀i s̀̀o-ri ba yu-iri ndaw pi. <sup>27</sup> M̀̀ daa s̀̀o-i taa tom mí daa pedri ká ngg bamba tasiri, a mí t̄a ká d̀̀i kɔkɔ kɔkɔ, faa bal ngj̄i-ngji nam mgbá nun-i ya ndaw, kɔn báy kɔn mbii kara í m̀̀ ndaw, faa bal ngj̄i-ngji fe sym maa law-i ya ndaw, a mí kɔ sɛke fe ted, rɔ, gari kara puo m̀̀ ndaw pi.

<sup>28</sup> Bie feri ká t̄n̄ na mba k̄iŋa hɔy ro! Roo lɛ, fe ká law-i mgbá d̀̀i h̄a m̀̀ na-nam ya nam báy nam na, bay tul nzob mbika lawri riw bele ká m̀̀ rɛ s̀̀o-i bay tul-ri.

<sup>29</sup> Zadka h̄urusuo nzob ȳi fal lɛ, bi hɔy kara m̀̀ do rii fe ká h̄urusuo-i ȳi fal ndaw, a zadka nzob lie bo bil feyaa lɛ, law-i nze mgbuk mgbuk bay tul-e.

<sup>30</sup> Ze bo, ba fe ká bay ndáka giri s̀̀o-i lɛ, m̀̀ ndáka giri s̀̀o-i bay tul h̄urusuo-i ká tiya na. <sup>31</sup> Ngerewuru ká ba Báa Ngerembay Zezu na, ka kɔ ndaw, m̀̀ kud bay ya. Ndad bay písi ni ban̄guɔ kpadara! <sup>32</sup> Zadka m̀̀ do Damas kɔb báy na, nzob réke tul puo ká daa ped h̄a Mbay Aretas na, h̄a nzob yumri kɔrɔ faari bay mgbaka m̀̀. <sup>33</sup> Roo lɛ, yu-iri ká ngerɛpuoke na dáa m̀̀ kaw bil budu, rɔ, í h̄a m̀̀ t̄ji báy nun k̀̀kɔ dudu, a í d̄irake m̀̀ báy sal bo fal-ε †. Be mini ze, m̀̀ t̄jike saa nduo-ri ha ri mgbá m̀̀ ya nḡy.

### Ngerewuru h̄a Pol kɔ feri ká nulue

**12** Bi na, ze ndáka giri ndad na ya hɔy kara, do nun haŋa m̀̀ nda giri s̀̀o-i. Timbede key na m̀̀ loko soro feri ká Ngerembay h̄a m̀̀ kɔ báy lɔm, rɔ, báy feri ká do zad muni ká'a mgbuda nun-i ká d̀̀i h̄a m̀̀ kɔ na, bo ha r̀̀i laa. <sup>2</sup> Maa mbiimbam duɔ fale niŋ ro, m̀̀ kɔ nzob mbjw munu ká se fal Zezu \*Krisi ká Ngerewuru mbi ni h̄a ni se nulue lew. Ka mbi ni báy kumnun, mase báy lɔm kara m̀̀ kɔ mbáa; Ngerewuru huo-ε hɔy ze kɔ. <sup>3</sup> Ba tusue, m̀̀ kɔ lɛ, nzobke ku na Ngerewuru mbi ni h̄a ni se zad káw ndadi ká luo-ε. Roo lɛ, ka h̄a ni se báy lɔm, mase báy kumnun kara m̀̀ kɔ ya; Ngerewuru huo-ε hɔy ze kɔ. <sup>4</sup> Ká zadɛ ku na, Ngerewuru h̄a nzobke laa bayri ká nzob maa bay ndáy ya, nzob mbjw kara do báy faa ká bay báa bayke ya ndaw. <sup>5</sup> Nzobke ku na, m̀̀ ndáka giri s̀̀o-i bay tul-e, a

† Ped 9.24-25.



bay bi hɔy ɛ, mi ti ndaka giri sɔ̀o-i ya, mase munu ya ɛ, mi ndaka giri sɔ̀o-i bay tul hɔrusuo-i ka tiya. <sup>6</sup> A ze mi hii na bay ndaka giri sɔ̀o-i hɔy kara, mi ti ba kɔkɔ nzob ya, bay ji ɛ, bi na, bay ka mi baa na ba sɔ̀o bay. Ze munu hɔy kara, mi ti ndaka giri sɔ̀o-i ka di ya, bay ji ɛ, mi hii bay haŋa nzobri kɔ mi ba hɛ zikiki bay tul feri ka mi ndake giri sɔ̀o-i na ya, roo ɛ, i hɛ mi bay tul fe daa bi ndaw, bay tusue bayri ka mi baa ndaw pi.

<sup>7</sup> A feri ka nulue ka mi kɔ na, Ngerewuru hii bay haŋa mi sii sɔ̀o-i ka di ya. Be ze, ka daa sem bo sɔ̀o-i †, munu ba nzob nzaaped Satan bay haŋa ni ka daa nun-i tuo sie, a bo ha mi ziŋ faa siika sɔ̀o-i ya. <sup>8</sup> Mi kod Ngerewuru faa bal ba say, bay haŋa ni ka naa sem ka do sɔ̀o-i na ba fal, <sup>9</sup> roo ɛ, ka yiŋra bay bay ha mi mii: «Law kere bi na maa bay sɔkɔ mu, bay ji ɛ, zadka hɔrusuo-ɔ tiya na ndaw ɔɔ, hɔrusuo-i tina sɔ̀o-ɛ kad kad ka di bay.» Be ze, mi hii bay ndaka giri sɔ̀o-i bay tul hɔrusuo-i ka tiya na, bay haŋa hɔrusuo Krisi ka ped mi. <sup>10</sup> Be mini ze, mi daa suoriya bay tul hɔrusuo-i ka tiya, mase tɔiri ka nzobri tɔiri mi, mase bil huɔ ka mi do di, mase nzobri ka i daa nun-i tuo sie, mase kɔkɔ seke feri bod bod ka tɔi tul-i bay tul Krisi na. Tusueke ɛ, zadka hɔrusuo-i tiya na, be ndaw ɔɔ, mi ziŋ hɔrusuo ba tusue bay.

#### Pol ɛ sɔ̀o-ɛ bay tul nzob mbika lawri ka Kɔŋte

<sup>11</sup> Mi baa bay ri fe ka mi tɔi kɔkɔ nzob. Baari ze i suru mi ha mi daa munu ku. Tusueke ɛ, ba baari ze i ba nzob yaŋa tul-i! Ze mi ba na fe ya hɔy kara, bari ka i di sɔ̀o-ri ba nzob nday nzaaped luyeri na, fe mbɔw ka i kɔ mba mi ka di mba na tiya. <sup>12</sup> Feri ka kie mii, mi ba nzob nday nzaaped na, do kele gbay gbay bay dol bi ka sakra baari. Mi syu law-i ka tul ped, mi daa feri ka mba kɔkɔ, bay fe saŋri bod bod ndaw. <sup>13</sup> Waa, fe ji ze ba fe kere ka mi daa ha nzob mbika law haŋwri, ɔɔ mi daa ha ri ya ɛ woo? Fe mbɔw ka mi kɔ ɛ, mi vi ba soba baari ya. Ze bo munu zu ɛ, i nda buma ziŋ mi bay tul fe daa bi na ku!

<sup>14</sup> I kɔ, timbede key na, faa bal ba sayke ro mi do di ya bay seke luo-ri key, ɛ, mi ti ba soba baari mbɔw ya. Bi na, kaw bay kumnun baari ze mi nzaa faake bo, mi se sie lari baari ya. Ka ba tusueke ɛ, ngereri ze i kɔɔ lari bay daake fe ha vu bari, bo ba ledri ze i kɔɔ lari bay daake fe ha ngereri ya. <sup>15</sup> A bi ɛ, mi doko bay suoriya bay faa feri riw bele ka mi doke, bay daa sɔ̀o-i taa tom bay tul-ri bay sɔke ri. Waa, bay kɔkɔ ka mi kɔ ri ba nzob nun-i na ro ze, i yi i hii bay bi ya ɛ?

<sup>16</sup> Baari na i kɔ ndaw, bay dol bi ka sakra baari na, mi ba soba baari ya. Roo ɛ, nzob haŋeri ker i baa mii, bi na mi mba bay law, ze mi do ula ri ku. <sup>17</sup> Waa, yu-iri ka mi pie ri se luo-ri na, i ya fe saa nduo-ri ɛ? <sup>18</sup> Mi kod Tite bay haŋa ni ka se luo-ri, ɔɔ bay mi pie yu buru ka i kɔ ni kɔ na se ziŋ ni. A ku na waa, i baa mii, Tite na ula ri a ya fe saa nduo-ri ɛ? Waa, nzaa nduo ped buru Tite, bay simsed buru kɔ na, maa kɔ ya ɛ?

† Bay nzaa gerek ɛ, ba ngatukru ka do bil naysuo Pol a yɔkɔ ni baŋɔ. Ruɔ nzob haŋeri ker i baa mii, ba sem ka do bil naysuo-ɛ, roo ɛ, nzob mbɔw kara kɔ taŋke ya.

<sup>19</sup> Kɔ ya ɛ, ba dɛ hɔy i ker ka bil law-ri mii, buru nzaa faa naa bay ka tul buru hɔy. U-uu munu ya. Yu-iri ka mi kɔ ri ba nzob nun-i, ka pol Ngerewuru na, buru baa bayri key na munu ka \*Krisi hii, buru baa baykeri riw bele ku na ha ri bay haŋa ri ngɔŋke ka tul mbika law baari. <sup>20</sup> Mi daa hɛ mi baa mii, kɔ ya ɛ, zadka mi tɔi luo-ri ɛ, mi ti ziŋ ri munu ka law-i hii na ya. Zadka do munu zu ɛ, baari hɔy kara, i kɔkɔ mi bay suoriya ya! Mi daa hɛ bay ɔdi, mase daa sere, mase law faa, mase kɔkɔ nun fe, mase tɔiri kɔ, mase rad kɔ, mase siika sɔ̀o, mase daa fe nduo kɔ ka do sakra baari ndaw pi. <sup>21</sup> Mi daa hɛ bay yi bi fal ka mi seke luo-ri na, Ngerewuru ka daa saho bo nun-i bay tul-ri ha mi re-rew bay tul ruokeri ka i rɔi tul feyaa bari baŋɔ, ka i hii bay pɔŋ fal fe daa imri ya ndaw, daa nun pieri ya ndaw, ɔɔ fe daa gɔb gɔbkeri ya ndaw na.

#### Ɔɔ bie baka bay Pol bay soko be

**13** Ba faa bal ba sayke ro ze mi seke luo-ri vaw. Munu ka i daa do bil mbede Ngerewuru mii, bayri riw bele ka i leke na, i leke ka nun nzob bay nasikeri sidɔ mase sayri munu †† <sup>2</sup> Zadka mi se luo-ri faa bal ba sidike na, nzobri ka i daa feyaa na mi yi w ri ka di. A timbede ka mi kaw zad kɔ ka mi daa mbede ha ri key hɔy kara, nzob fe daa kaayari ka pola, bay nzob haŋwri riw bele ku na, mi ka mi baa ha ri na ɔbay: faala kɔ ka mi tɔi luo-ri ɛ, mi ti vbe-vbem ziŋ nzob mbɔw ya. <sup>3</sup> Baari na, i gedɛ bay kɔkɔ fe ka kie mii, ba \*Krisi ze baa bay bay faa bi na, i kɔkɔ feke na kɔ! Krisi na ba nzob ka ta dek dek ka bil ped ka daa ka sakra baari na ya, roo ɛ, ka tina hɔrusuo-ɛ kad kad ba kele. <sup>4</sup> Ba tusue kɔ, i ber ni do tul puu say huɔ bay hɔrusuo-ɛ ka tiya na, a roo ɛ, ka kaw bay kumnun bay faa hɔrusuo Ngerewuru. Bay faa zu ziŋ ni na, buru hɔy kara hɔrusuo buru tiya ndaw, a roo ɛ, bay faa ped ka buru daa ka sakra baari na, buru kieke ri kaw bay kumnun buru ka buru kaw ziŋ ni bay faa hɔrusuo Ngerewuru na.

<sup>5</sup> I bekɛ bil law-ri kɔ sɔ̀o-ri i kɔ, waa, i daa law-ri bo tul Zezu Krisi ba tusue kɔ zu ɛ? I kɔ ndaw, waa, Zezu Krisi do bil law-ri ya ɛ woo? Bo munu ya ɛ, i kɔ faake ro! <sup>6</sup> Roo ɛ, bi na, mi kɔ Zezu ta-taŋ a mi ker mi kɔ ɛ, baari na, i kɔkɔ mi ba tusue nzob nday nzaaped Krisi. <sup>7</sup> Buru kod Ngerewuru bay haŋa ri daa fe kaaya mbɔw ya. Buru na, buru daa mini bay kieke sɔ̀o buru ba tusue nzob ped na, munu ya. Ze i kɔ hɔrusuo buru maa na ya hɔy kara, buru hii bay kɔkɔ ri ka zad fe daa kere, bay ji ɛ, <sup>8</sup> buru na, buru maa bay daa fe mbɔw ka bay tɔŋke tusue bay Ngerewuru na ya, roo ɛ, buru daa fe ka bay tul tusue bay na. <sup>9</sup> Zadka hɔrusuo buru ngɔi ya, a ze bo, baari ze hɔrusuo-ri do di ngɔi-ngɔi laa ɛ, ba fe suoriya buru bamba tasiri. Be ze, buru kod Ngerewuru bay haŋa ri vi ba nzobri ka i do bay zadɛ nzedem. <sup>10</sup> Ze, mi do di di ziŋ ri hɔy kara, mi daa mbede key na mi pieke pola ha ri, bay haŋa bo, zadka mi se luo-ri ɛ, mi yi w ri ngɔi-ngɔi bay faa hɔrusuo ka Ngerembay ha mi na

†† I kɔi kɔi ba bol kusol ba sidike 19.15.

mbăa. Hɔrusuoke ku na, do bay haŋa ri ngónke ká bil mbika law ba pola pola bo, do bay bíeke ri bíe ya.

<sup>11</sup> Yɔ-iri! Timbede key na bay bi ɔ ro. Ì do báy suoriya, í mgbá sùo-ri ngɔ-ngɔŋ, a í se nun-ri ba pola. Ì daa wɔra bo bil law kɔ, í ha kɛr bay baari maa kɔ í káwke dekeke zín kɔ, le, Ngerewuru nzob law ini báy dekeke na a sád zín ri.

<sup>12</sup> Ì hii soko lik lik ha kɔ ba lie ba lew í mgbáke kɔ girik girik. Nzob mbika lawri riw bele na i hii soko ha ri.

<sup>13</sup> Ndad bay haŋa law huoke Ngerembay Zezu Kri, báy law ini Ngerewuru báy hɔrusuo Tem Law Pie ká ha náa zúkeri kɔ na, ka sád zín ri riw bele!

# Galasiri

## Bay ká se tul feri ká do bil mbede ni key

Mbede key na, Pol daa bay bakake nzob mbika lawri ká i mby tul kị báy zadri bod bod ká kuđu zad ká Galasi, bay tul fe daa nzob haneri ká i vi saa zad kị a í rii sakra nzob mbika lawri í fere nzobri fe ká do bod báy taa hay ká Pol fere ri na. Nzobkeri ku na, i tun hyrusuo ká'a dōke ba nzob ndáy nzaaped na í baa mii, nzobri ká i ba Zib ya na Ngerewuru a náa bay ká tul-ri, roo le, zadka i daa vu mbom bo tul bol kusol Moyze na ndaw rɔ! Pol yijira báy bay ba vaa a baa mii, beri vi ba nzob ndáy nzaaped báy faa diw ká Krisi kị sùo-ε dí beri bayke. Ka baa ndaw mii, Ngerewuru yaa nzob a naa bay ká tul-e báy fe ká Zezu Krisi daa bo, báy faa daa bol kusol Moyze ya. Krisi na tina nzob mbika lawri saa bil koy bol kusol, a timbede key na, do nun hanja nzobri ko fe daa kere Tem Law Pie na ká bil simsed bari.

Bay ká do bil mbede ni key na, rii kị báy bay haneri ká Pol daa ha nzob mbika lawri ká Rɔm.

## Maa bayri ká do bil-e

Pol baa saw fe ká se tul hyrusuo ká'a dōke ba nzob ndáy nzaaped: 1–2

Ngerewuru naa bay ká tul nzobri ká i daa law-ri bo tul Krisi: 3–4

Tji saa bil koy bol kusol, báy ped daa nzob mbika lawri: 5–6

## Soko ká Pol hii ha yu-eri

**1** <sup>1-3</sup> Baari yu-iri ká i ba nzob mbika lawri ká i mby tul kị bod bod ká kuđu zad ká Galasi na, buru yu-iri riw bele ká i do zih mi key na, buru hii soko ha ri. Mbede key na, bi Pol ze mi daa ha ri. Mi ba nzob ndáy nzaaped taa nzob ya ndaw, nzob rɔ píe mi ya ndaw, roo le, Zezu \*Krisi kị sùo-ε báy Baa naari Ngerewuru ká tina ni saa luɔ hud, a ha ni kaw báy kumnun ze píe mi. Ndad bay hanja law huoke báy dekeke Ngerewuru Baa naari báy Ngerembay Zezu Krisi ka sád zih ri. <sup>4</sup> Krisi na pɔɔ sùo-ε ha hud bay tina naari saa bil koy feyari, bay hanja bo fe ndayari ká tusiri key na, i do báy hyrusuo ká tul naari mbaa. Ka daa munu, bay ji le, Baa naari Ngerewuru hii bay hanja ni ka daa. <sup>5</sup> Riɔ dika ba taa Ngerewuru mbiimbam báy mbiimbam banɔu! Amem! Ndad bay hanja ni ka do munu na kị.

## Kaa Bay Kere na mbijw hɔy

<sup>6</sup> Yu-iri, Ngerewuru dí ri báy faa law kere \*Krisi. Roo le, timbede key na law-i kuɔ mbii gbad, bay ji le, i pɔɔ ni yak a í fere sùo-ri bay láa kaa bay kị ká bod ro.

<sup>7</sup> Tusueke le, Bay Kere kị ká bod na tiya. Roo le, mi baa mini ha ri, bay ji le, mi ko ku na, nzob haneri fere tul-ri a í nzaa faa bay fere kaa Bay Kere Krisi key na do fi mbijw. <sup>8</sup> Ze, zadka buru kị, mase led nzaaped ká nulue hɔy ví ka-kaa Bay Kere key na ha ni do bod báy taa hay ká buru baa ha ri na le, fadi Ngerewuru ka mɔba ni.

<sup>9</sup> Munu ká buru baa ha ri pola ro na, mi kay mí baa timbede key na rɔbay: zadka nzob kị ze ví ka-kaa Bay Kere key na ha ni do bod báy taa hay ká i yaa ká luɔ buru key na le, fadi Ngerewuru ka mɔba ni. <sup>10</sup> Waa, i

ker mina ro le? Timbede key na, mi nzaa faa bay daa fe ká rii law nzobri, mase fe ká rii law Ngerewuru le? Mi hii bay hanja Ngerewuru ze ka ko mi rii law-ε. Waa, mi nzaa faa bay ndad ká nun nzobri zu le? Munu ya! Zadka mi nzaa faa bay ndad ká nun nzobri rɔbay le, mi ti bá nzob ped taa Krisi ya.

## Pol vi ba nzob ndáy nzaaped

<sup>11</sup> Yu-iri, mi baa ha ri ta-taɔ: kaa Bay Kere ká mi kaa ha ri na, ba ker bay nzob ya. <sup>12</sup> Mi yaa ká luɔ nzob ya ndaw, a nzob mbijw mini kara fere mi ya ndaw, roo le, ba Zezu \*Krisi kị sùo-ε ze kie mi ha mi ko. <sup>13</sup> Baari na, i laa bay simsed bi ká pola ká mí tɔɔke fal fe daa Zibri ká ba kóɔ Ngerewuru na. Faa ká mi daa sùo-i tun kị mí dáake nun nzob mbika lawri tuɔ síe taɔ kóko nun síe bari bay bíe ri na, i ko ndaw. <sup>14</sup> Nzobri ká i ba baw biri báy saw biri ká i tɔɔ fal fe daa Zibri ká ba kóɔ Ngerewuru na, mi nduo kiyaw kiyaw ká di mí mba tul-ri riw bele.

<sup>15</sup> Roo le, pola rɔ bay hanja ri mbɔɔ mi na, Ngerewuru náa mi do bod, a dí mi báy faa law kere be bay hanja mi vi ba nzob ped be. <sup>16</sup> Ze nam ká Ngerewuru hii na vi báyi le, ka kie mi Vi-e na, bay hanja mi ka-kaa Bay Kere be na ha nzobri ká i ba Zib ya, ká i ko Ngerewuru ya na ha ri laa. Lee, mi se mí vbi nzaa boko ká luɔ nzob mbijw ya, <sup>17</sup> a mí se Zuruzalem luɔ \*nzob ndáy nzaapedri ká i do pola ha mi na ya ndaw, roo le, mi zɔl ba vaa hɔy mí se tusiri Arabi. Fale ku rɔɔ, mi yi mí se Damas báy. <sup>18</sup> Fale ku ká daa mbiimbam say ndaw rɔɔ, mi se Zuruzalem bay kóko Piyer, a mí daa nam duɔ fale ndebe hɔy zih ni. <sup>19</sup> Mi zih nzob kị mbijw mini ká ba nzob ndáy nzaaped ká di ya, roo le, ba Zak

huo-ε k̄i h̄oy ká ba ȳy Ngerembay ze mì z̄iñ ni. <sup>20</sup> Bay ká mì vbie do mbede ha r̄i key na ba s̄uò bay k̄i. Ngerewuru ba nzob bay nasi bi, mì kud bay ya. <sup>21</sup> Fale ku r̄oç, mì z̄ol mí se tusiri Siri báy Silisi. <sup>22</sup> Bil sewke ku na, nzob mbika lawri ká i mbȳ tul k̄i bod bod ká kudu zad ká Zude na, i k̄o mì ya r̄oçbay. <sup>23</sup> I laa ba soro bay bi h̄oy mii: «Be ká'a daa nun nzob mbika lawri tuç síe bamba ká pola na, ka do bod ro. A timbede key le, ka ka-káa Bay Kere taa mbijwke ká'a bie bayke ká pola na h̄a nzobri dáake law-ri bo tul Krisi.» <sup>24</sup> Lεε, i písike Ngerewuru bay tul-i.

### Nzob ndáy nzaaped h̄awri zuç z̄iñ Pol

**2** Fale ká daa mbiimbam duç fale niñ nd̄aw r̄oç, mì ȳji mí se Zuruzalem na ba k̄i. Be nu ku le, Barnabas se z̄iñ mì, a mí mgba Tite kara se z̄iñ mì mbijw nd̄aw. <sup>2</sup> Mì ȳji mí se dí, bay j̄i le, Ngerewuru kie mì bay haña mì se. Zadka mì t̄ij dí na báyji le, mì z̄iñ nzob ndáka faa pol nzobri ká dí. Lεε, buru mbȳ k̄i fi mbijw bod, a mí tina s̄aw bay káa Bay Kere ká mì kaa h̄a nzobri ká i ba Zib ya na ha ri laa. Mì daa munu bay haña ped ká mì daa pola báy taa h̄ay ká timbede key na, ka do ba fe ká ḡor h̄oy ya. <sup>3</sup> Tite ká ba b̄aw sed bi, a ba Gerek na h̄oy kara, bari nzob ndáka faa pol nzobri ká dí na, i do z̄iñ ni kpañ bay haña ni ka kuñ ngori munu ká Zibri na ya. <sup>4</sup> Feke do munu, bay j̄i le, nzobri ká i dí s̄uò-ri ba nzob mbika lawri ví nduo sakra naari bay békle naari bay kóko w̄ga, faa j̄i nd̄aw r̄oç náa t̄jikeri saa bil \*bol kusol Zibri, a náa zuçri z̄iñ Zezu \*Krisi na le. Bari na, i hii bay dáa naari ba koy bol kusol Zibri na, <sup>5</sup> roo le, buru p̄oñ faa nd̄ij mini kara ha ri ya, bay haña káa Bay Kere ká ba tusue bay na, ka do munu bay tul-ri. <sup>6</sup> A bari ká nzob mbika lawri k̄o ri ba nzob ndáka faa pol-ri taa tusuekeri na w̄ga, bay j̄i ze, i baa le? (Ze, i ba na nzob ndáka faa pol nzob, mase nzob h̄oykeri h̄oy kara, daa fe mbijw ya, bay j̄i le, Ngerewuru k̄o nzob báy faa fe ká do s̄uò-ε ká kele key h̄oy ya.) Bari ká i ba nzob ndáka faa pol-ri na, i daa bay k̄i mbijw bo tul bay bi na ya. <sup>7</sup> Roo le, bari na i k̄o nd̄aw mii, Ngerewuru p̄oñ ped káa Bay Kere na zuç nduo-i bay haña mì kaa h̄a nzobri ká i ba Zib ya na faa mbijw munu ká'a p̄oñ pedke zuç nduo Piyer h̄a ni kaa h̄a Zibri na. <sup>8</sup> R̄oçbay, i k̄o, Ngerewuru ká h̄a h̄urusuo h̄a Piyer k̄awke ba nzob ndáy nzaaped ká sakra Zibri na, ba be k̄i ze ka h̄a mì h̄urusuo h̄a mì k̄awke ba nzob ndáy nzaaped ká sakra nzobri ká i ba Zib ya na. <sup>9</sup> Zak báy Piyer nd̄aw, r̄oç Z̄aa, bari ká nzob mbika lawri k̄o ri ba nger̄e tul-ri na, i k̄o ba Ngerewuru ze daa ped key na zuç nduo-i. Be nu ku ro, i mbȳ nzaari riw bele h̄a búru Barnabas h̄a ni kie zuç k̄i buru. Ro, buru hii bay maa k̄i riw bele, a búru leke ped ká bay dáa. Buru na, buru v̄aa dáa ped ká sakra nzobri ká i ba Zib ya, a bari laa le, i v̄aa dáa ped ká sakra nzobri ká i ba Zib na laa. <sup>10</sup> Fe mbijw h̄oy ká i vbi buru na, ba haña buru k̄er se tul nzob kykuri. Ba fe ká mgba law-i banquo bay dáa.

### Pol baa z̄iñ Piyer ká tul fe dáa be ká Antiyos

<sup>11</sup> Zadka Piyer se Antiyos na, mì baa z̄iñ ni ká nun nzob mbika lawri, bay j̄i le, fe dáa be do báy zadε ya. <sup>12</sup> Tusueke le, pola r̄oç bay haña Zib h̄aneri ká i do z̄iñ Zak ká Zuruzalem i vi na, ka s̄y fe mbijw h̄oy z̄iñ nzob mbika lawri ká i ba Zib ya. Roo le, zadka i vi na báyji le, ka naa s̄uò-ε a s̄y fe z̄iñ ri mb̄aa, bay j̄i le, ka daa h̄je Zibri ká bay \*kún̄ ngori mgba law-ri na. <sup>13</sup> Zib h̄awri ká i ba nzob mbika law na kara, i tii s̄aw dáa huo munu ká Piyer na nd̄aw. Fe dáa k̄aya bari na kuç Barnabas k̄i s̄uò-ε h̄a ni daa s̄uò-ε nduo dí z̄iñ ri nd̄aw pi. <sup>14</sup> Zadka mì k̄o simsed bari ká maa báy tusue bay ká do bil káa Bay Kere na ya báyji le, mì uru mí baa z̄iñ Piyer ká nun ruç nzobri riw bele mii: «Bo ká mù ba s̄aw Zib k̄i, a mú vi ba nzob mbika law mú p̄oñ fe s̄aw bori na w̄ga, daa mina nd̄aw r̄oç, timbede key le, mù ȳji mú suru tigb̄aa nzob mbika lawri ká i ba Zib ya na, ha ri daa fe dáa Zibri le?»

<sup>15</sup> «Náa na, s̄aw náa ba Zib k̄i bo, náa ba nzobri ká i dí ri ba “nzob feȳari” munu ká nzobri ká i ba Zib ya na ya. <sup>16</sup> Ze do munu h̄oy kara, náa k̄o ta-tañ nd̄aw mii, nzob na, Ngerewuru k̄o ni do báy zadε nzedem ká nun-ε bay tul fe ká Zezu \*Krisi daa k̄i h̄oy bo, báy faa dáa vu mbom bo tul \*bol kusol \*Moyze ya. S̄awke mini ze, naari Zibri kara, náa dáari law naari bo tul Zezu Krisi bay haña Ngerewuru ka k̄o naari ba nzobri ká náa d̄ori báy zadε nzedem ká nun-ε bay tul fe ká Krisi daa bo, báy faa dáa vu mbom bo tul bol kusol ya. Nzob mbijw mini ká Ngerewuru k̄o ni ba nzob ká do báy zadε nzedem ká nun-ε báy faa dáa vu mbom bo tul bol kusol na, tiya †.

<sup>17</sup> «Zadka Ngerewuru k̄o naari ba nzob ká náa d̄ori báy zadε nzedem ká nun-ε bay tul fe ká Krisi daa, r̄oç náa d̄ori faa mbijw munu ká nzobri ká náa díri ri ba “nzob feȳari” ká i ba Zib ya na w̄ga, ba Krisi ze h̄a náa dáari feȳa na ku le? Munu ya mgban! <sup>18</sup> A roo le, zadka mì p̄oñ faa dáa law-i te tul dáa vu mbom bo tul bol kusol Moyze, r̄oç mí ȳji mí lie bo dí mí daa ba k̄i na r̄oçbay le, be nu ku na, ba bi k̄i ze, mì daa feȳa. <sup>19</sup> Fal bol kusol ká daa bay bo tul-i na ku báyji le, mì mgbanra ni mb̄aa w̄m, bay haña bo, mi káw báy kumnun bay tul Ngerewuru. Hud̄ Krisi ká tul puu say hud̄ na, mì zuç z̄iñ ni mbijw h̄oy ká dí. <sup>20</sup> Bi na, mì kaw báy kumnun, roo le, mì kaw báy tul gañ s̄uò-i ya; ba Krisi ze kaw bil law-i. Káw bi ká timbede key na, mì kaw báy faa dáa law-i bo tul Vu Ngerewuru, be ká'a hii mì a p̄oñ s̄uò-ε h̄a hud̄ báy law hiiya be a súoke bol-i. <sup>21</sup> Fe law kere Ngerewuru key na, mì hii bay t̄uñ ngeren̄ ba fal ya. Ì k̄o, zadka dáa vu mbom bo tul bol kusol na a máa bay haña Ngerewuru k̄o nzob do báy zadε nzedem ká nun-ε na le, hud̄ Krisi na do ba fe ká ḡor h̄oy!»

### Dáa bol kusol, mase mbika law

**3** Úwaa, baari nzob mbika lawri ká kudu zad ká Galasi, mina ze tul-ri ferε munu ku le? Nzob ve ze

† Simri 143.2.

ula rì munu ku le? Hud Zezu \*Krisi ká tul puu say hud na, mì baa bayke ta-taṅ ha rì laa ro. <sup>2</sup> Mì vbika rì vbiw mbjw hɔy bay haṅa rì yjijra hɔ mi laa: Tem Law Pie taa Ngerewuru ká ì yḡa na wḡa, ì yḡa báy faa dáa vu mbom bo tul \*bol kusol Zibri, mase báy faa láa káa 'Bay Kere, ká ì dáake law-rì bo dí na le? <sup>3</sup> Wḡa, daa mina ndaw rɔɔ, kér bay puo rì munu ku le? Titire na, ì tii sḡw mbika sùo-rì hɔ Ngerewuru báy faa Tem Law Pie, a timbede key le, ì hii bay ɔrɔ bie báy hɔrusuo-rì kɪ hɔy ro le? <sup>4</sup> Feri ngi-ngji ká tji tul-rì na wḡa, tji gɔr hɔy le? Ú-uu, ba fe ká ti doko gɔr hɔy ya. <sup>5</sup> Ì kɔ, zadka Ngerewuru ha rì Tem be, a daa fe saṅri ká sakra baari na wḡa, ka daa báy faa bol kusol ká ì daa vu mbom bo dí na mase, báy faa káa 'Bay Kere ká ì yḡa bayke, a í dáake law-rì bo dí na le?

<sup>6</sup> Ì kér se tul \*Abaraham na í kɔ. Mbede Ngerewuru baa bay se tul-e mii: «Abaraham na daa law-ε bo tul Ngerewuru, be ze Ngerewuru kɪjike fal mbika law be, a kóke ni ba nzob ká do báy zadε nzedεm ká nun-ε †.» <sup>7</sup> Be ze do nun haṅa rì kɔ mii, bari ká ì daa law-rì bo tul Krisi na ze, i ba vu Abaraham taa tusuεkeri. <sup>8</sup> Mbede Ngerewuru baa pola mii, Ngerewuru a dáa hɔ nzobri ká ì ba Zib ya na, i vi ba nzobri ká ì do báy zadε nzedεm ká nun-ε báy faa mbika law bari na. Sḡwke mini ze, Ngerewuru waa bay kereke na zij Abaraham pola lew mii: «Mì sḡm fe zuo tul sḡw nzobri riw bele báy faa bo ††.» <sup>9</sup> Leε, Abaraham na daa law-ε bo tul-e, ze a zijke fe sḡmi na. Be mini ze, bari riw bele ká ì daa law-rì bo tul Krisi na, ka sḡm fe zuo tul-rì faa mbjw munu káa sḡmke fe zuo tul Abaraham na.

<sup>10</sup> A roo le, bari ká ì daa law-rì te tul dáa vu mbom bo tul bol kusol na, bebi Ngerewuru bo tul-rì, bay jì le, mbede Ngerewuru baa mii: «Nzob hɔa hɔa ká daa vu mbom bo tul bay ká ì daa do bil \*mbede bol kusol, a daa feri riw bele ká do bil mbedeke na báy zadε baṅguo ya le, bebi Ngerewuru bo tul-e †.» <sup>11</sup> Be mini ze, ì kɔ ta-taṅ ro: nzob mbjw mini ká Ngerewuru kɔ ni ba nzob ká do báy zadε nzedεm ká nun-ε báy faa dáa vu mbom bo tul bol kusol na, tiya, bay jì le, mbede Ngerewuru baa ta-taṅ mii: «Nzob ká do báy zadε nzedεm ká nun Ngerewuru báy faa law-ε káa daa bo tul-e na, a káw báy kumnun ††.» <sup>12</sup> Roo le, dáa bol kusol na maa kɪ báy dáa law bo tul Ngerewuru ya, bay jì le, i daa do bil mbede Ngerewuru ndaw mii: «Nzob ká daa fe ká bol kusol baa báy zadε riw bele na, a káwke báy kumnun báy faa bol kusolke na ††.» <sup>13</sup> Roo le, timbede key na, Zezu Krisi ví naa bebi bol kusol ká bo tul naari. Zadka i ber ni do tul puu say hud na, bebi Ngerewuru ká do tul naari na, ka mbi sùo-ε a súoke bol naari bay haṅa bebike na ka ti tul naari mbáa, bay jì le, mbede Ngerewuru baa mii: «Nzob hɔa hɔa ká ì ber ni do tul puu say hud na, bebi Ngerewuru bo tul-e †††.» <sup>14</sup> Zezu Krisi na daa munu bay haṅa fe sḡmi ká Ngerewuru waa zij Abaraham na, ka do bay tul nzobri ká ì ba Zib ya na báy faa be, rɔɔ bay haṅa náa yḡari Tem ká

† *Tiika sḡw fe 15.5-6.* †† *Tiika sḡw fe 12.3.* ‡ *Kjiṅa bol kusol ba sidike 27.26.* †† *Abakuk 2.4.* †† *Soro ped dáa Leviri 18.5.* ††† *Kjiṅa bol kusol ba sidike 21.23.*

Ngerewuru waa bay tul nzobri ká ì daa law-rì bo tul-e na.

### Bay ká Ngerewuru waa na, bol kusol ti súo ya

<sup>15</sup> Yu-iri, mì mbika fe mbjw ká tusiri key bay kíekeri fe. Zadka nzobri sídì síṅ tul bay zij kɪ, a í sɔy mjiiri zuo nduo kɪ na, nzob mbjw maa bay bumra bayke ya ndaw, a maa dáa kɪ zuo dí ya ndaw pi. <sup>16</sup> Ze feke do faa mbjw munu báy bay ká Ngerewuru waa zij \*Abaraham báy vu bul-e. Mbede Ngerewuru baa bay key na bay tul vu bul-eri riw bele ya ††, roo le, bayke do ta-taṅ, a kíe se tul vu bul-e mbjw kɪ hɔy ká ba Krisi. <sup>17</sup> Ì kɔ, bay ká mì hii bay báa ze do key: Ngerewuru na síṅ tul bay zij Abaraham, a waa bay káw tul bayke na. Falε ku na daa mbi-imbam isɔd niṅ báy síṅ say ndaw rɔɔ, Ngerewuru hɔ \*bol kusol na do báy. Roo le, bay káa síṅ pola zij Abaraham na, bol kusol na maa bay bumra bayke ya, a maa dáa kɪ zuo dí ya ndaw pi. <sup>18</sup> A zadka Ngerewuru hɔ nzobri fe kere káa waa báy faa dáa vu mbom bo tul bol kusol le, bayke kíe mii, ka hɔ fe bay bay káa waa na mbáa. Roo le, báy faa wáa bay ze Ngerewuru kíeke law kere be hɔ Abaraham.

<sup>19</sup> Wḡa, bay jì ndaw rɔɔ Ngerewuru hɔ bol kusol hɔ Zibri le? Ka hɔ bol kusol kɪ nde dí bay haṅa bo, náa kík-eri fe dáa naari ká ndaya ká rii nun-ε ya na. Bol kusolke ku na a dáa ped duo duo maa báy nam ká vu bulu Abaraham ká ba \*Krisi na a víke. Ba be na ze, Ngerewuru waa bay bay tul-e. A ze bol kusol na Ngerewuru hɔ led nzaapedri ká nulue bay haṅa ri nday bayke hɔ \*Moyze ká ba nzob doko sikda nzobri báy Ngerewuru. <sup>20</sup> Nzob doko sikda nzobri na, do bay tul kudu nzobri ká sídì. A roo le, zadka Ngerewuru waa bay zij Abaraham na, ka daa feke hu-ε kɪ hɔy.

### Bol kusol kɔrɔ naari kpuru maa báy nam mbika law

<sup>21</sup> Wḡa, \*bol kusol báy waa bay ká Ngerewuru hɔ na tuṅ kɪ tuṅ le? Ú-uu munu ya mgbaṅ! Zadka faa do dí bay haṅa nzobri kaw báy kumnun báy faa dáa vu mbom bo tul bol kusol le, nzob a máa bay dáa bol kusol ndaw rɔɔ hɔ Ngerewuru kóke ni ba nzob ká do báy zadε ká nun-ε. <sup>22</sup> Roo le, i daa do bil mbede Ngerewuru ta-taṅ mii, nzobri riw bele na, feyḡa mgba ri kek †, bay haṅa bo fe ká Ngerewuru waa na, ka ha rì bay law-rì ká ì daa bo tul Zezu Krisi.

<sup>23</sup> Pola rɔɔ bay haṅa faa bay mbika law ka tji na, bol kusol mgba naari kek ba koy, a gíyanke bay mbika law ká Ngerewuru kíe naari na tji kele. <sup>24</sup> Be mini ze, bol kusol na kɔrɔ naari kpuru hɔ \*Krisi víke, bay haṅa bo Ngerewuru ka kɔ naari ba nzobri ká ì do báy zadε nzedεm ká nun-ε báy faa mbika law. <sup>25</sup> Roo le, munu ká bay mbika law tji key na, bol kusol na ba gaṅ tul naari mbáa. <sup>26</sup> Timbede key na, báy faa mbika law ze, ì zuo zij Zezu Krisi, a í ba vu Ngerewururi riw bele. <sup>27</sup> Baari riw bele na ì daa tul-rì nduo mbii bay zúo zij Zezu Krisi, hɔ be Krisi kɪ sùo-ε na yḡa bil law-rì kpol kpol riw bele.

††† *Tiika sḡw fe 12.7.* † *Kjiṅa bol kusol ba sidike 27.26; Simri 143.2.*

<sup>28</sup> Munu zu le, wál sakra sɔw kɪ ti mbăa. Zib mase Zib ya kara tiya ndaw, koy báy nzob hɔyke kara tiya ndaw, wɔra nzob báy mɔy nzob kara tiya ndaw pi. Baari riw bele na, ì zuc zɪŋ Zezu Krisi, a í vi ba nzob ká mbɪw hɔy. <sup>29</sup> Be ze, zadka ì ba taa Krisi le, ì ba vu bulu \*Abaraham a í zɪŋ ferɪ riw bele ká Ngerewuru waa bay tul-e na ndaw.

**4** Ì laa bay kɪri ká mgba law-i bay báa ha rì na. Led ká'a káw tul fe pile bi-ε na, ze fe bi-eri riw bele do bay tul-e hɔy kara, zadka'a ba led kɔb rɔbay na, ka daa sùo-ε do munu ba led káw, <sup>2</sup> a daa vu mbom bo tul nzobri ká i ba gaŋ tul-e a í kɔ-kóm ba tul-e báy tul ped beri na, kpuru maa báy nam ká bi-ε tuu na. <sup>3</sup> Naari hɔy kara, náa dori faa mbɪw munu ndaw. Zadka náa bári led kɔb rɔbay na, náa dori bil koy fe daa bulu naari banɔuc, ha ri do ba gaŋ tul naari. <sup>4</sup> Roo le, zadka nam ká Ngerewuru tuu na vi le, ka pie Vi-e hɔ mɔy nzob mboŋ ni. Lεε, Vi-eke ku na daa vu mbom bo tul bol kusol Zibri na, <sup>5</sup> bay haŋa bo, bari ká i do bil koy bol kusol na, ka tɪnake ri bo, hɔ náa víkeri ba vu Ngerewuru. <sup>6</sup> Bay kɪe rì ha rì kɔ mii, ì ba vi-e taa tusuekeri na, Ngerewuru pie Tem Vi-e do bil law naari. Temke na hɔ náa baari bay mii: «Aba, Băa.» <sup>7</sup> Be ze, timbede key na, mù ba koy mbăa, roo le, mù ba vu Ngerewuru. Munu ká mù ba vi-e na, ká'a haŋa mù fe kereri riw bele ká'a kɔɔ do bay tul vi-eri na ndaw.

#### Law Pol na-nam ya bay tul nzob mbika lawri

<sup>8</sup> Pola lew ká ì kɔ Ngerewuru ya na, ì ba koy \*fe poy wuru taa gɔb gɔbkeri. <sup>9</sup> Roo le, timbede key na, ì tuu Ngerewuru, (mì hii báa mii: ba Ngerewuru ze tuu rì timbede key.) Wɔa, daa mina ndaw rɔɔ, ì yɪj í se bil fe taa gɔb gɔbkeri ká hɔrusuo-ri tiya dek dek na rɔbay le? Daa mina ndaw rɔɔ, ì hii yɪj bay daa koy bari na ba kɪ rɔbay le? <sup>10</sup> Baari na, ì daa law-rì bo tul nam hɔneri ndaw, few daa suoriya hɔneri ndaw, bil lew hɔneri ndaw, rɔɔ mbi-imbam hɔneri ndaw pi. <sup>11</sup> Bi na, law-i na-nam ya bay tul-rì. Pedri riw bele ká mì daa ká sakra baari ɔ na wɔa, do ba fe ká gɔr hɔy le?

<sup>12</sup> Yɪ-iri, bi na mì naa sùo-i ká bil \*bol kusol Zibri a mí do munu ká baari. Ze, mì kod rì timbede key bay haŋa rì daa faa mbɪw munu ká bi. Baari na, zadka mì se luorì na, ì daa fe kɔyaya mbɪw zɪŋ mì ya. <sup>13</sup> Fe ká daa hɔ mì káake káa Bay Kere ká luorì titire dekɔe na, ì kɔ ndaw; ba sùo-i ze se mì. <sup>14</sup> Sùo-i ká se mì na, daa ha rì kɔ seke fe bamba. Be nu ku hɔy kara, ì ɪm mì ya, a í túŋ mì ngereŋ ya ndaw, roo le, ì mgba mì ba sùo-rì munu ba led nzaaped Ngerewuru, mase munu ká Zezu \*Krisi kɪ sùo-ε. <sup>15</sup> Wɔa, suoriya baari na do hɔa rɔbay le? Mì báa ha rì: ba fe ká faa do dí zu le, ì náa pɔra nun-rì bay haŋa mì. <sup>16</sup> Wɔa, timbede key na, mì yɪj mí vi ba nzob tul ngɔni baari ro bay tul sùo bay ká mì baa ha rì na le?

<sup>17</sup> Nzobri ká i fere káa Bay Kere na, kɔ bay bari ndaya ká tul rì. I hii bay kúɔ rì saa luorì key na bay daa rì zuc fal-rì. <sup>18</sup> Ba tusue kɪ, do ndad bamba bay haŋa rì nduc kiyaw kiyaw ká tul fe kere. Ze, mì do sakra baari, mase mì ti ya hɔy kara, ndad bay daa munu banɔuc kpadara. <sup>19</sup> Baari yɪ-iri ká mì kɔ rì ba nzob nun-i na, mì

do bil kóko seke fe ngɪi bamba tasiri bay tul-rì na rɔbay. Kóko seke feke ku na, do munu ba nduo ká se mɔy nzob bay haŋa ni mboŋ. A doko munu kpuru maa báy nam ká Krisi yɔa zad ká bil law-rì kpol kpol. <sup>20</sup> Tem sùo-i tɪj kereŋ kereŋ. Mì hii bay doko zɪŋ rì mbɪw hɔy, bay kóko faa ká bay báake bay ha rì, bay ɪj le, mì ker bay ngɪi bamba se tul-rì.

#### Bay ká se tul sáka kuni ká kɪre sidi

<sup>21</sup> Baari ká ì hii doko bil \*bol kusol banɔuc na, ì baa hɔ mì laa: bay ká bol kusol baa na wɔa, ì laa ya le? <sup>22</sup> I daa do bil mbede Ngerewuru mii, \*Abaraham do báy ledri ba sidi. Led mbɪwke na, ka mboŋ zɪŋ Agar ká ba mɔy fal, a ba koy †. A led ndeke dí sidi ke laa le, ka mboŋ zɪŋ Saara ká ba mɔy pol be na. <sup>23</sup> Be ká mi-ε ba mɔy fal a ba koy na, ka mboŋ led faa mbɪw munu ká mɔyri mboŋke ledri riw bele banɔuc. Roo le, mɔy pol na, mboŋ munu ká be na ya. Ka mboŋ báy faa bay ká Ngerewuru waa zɪŋ Abaraham ††. <sup>24</sup> Soro fe ká kal key na, kɪe naari fe. Mɔyri ká sidi key na, kɪe \*sáka kuni ká kɪre sidi. Mbɪwke ba Agar ká ba koy, a kɪe kuni ká Ngerewuru saa ká tul kuo Sinay, zad ká'a hɔ nzobri bol kusol ká dí. Ledri ká'a mboŋ na i ba koyri. <sup>25</sup> Agar ká do munu ba tul kuo Sinay ká tusiri Arabi na, ka do munu ba ngerɛpuo ká Zuruzalem ká timbede ká ba koy báy nzobri riw bele ká i do dí. <sup>26</sup> Roo le, Zuruzalem ká nulue na do báy tul-e. Be na ze, ka ba máa naari, <sup>27</sup> bay ɪj le, ì daa do bil mbede Ngerewuru mii:

«Bo ká mù ba máa suo ká mù mboŋ ya na, mu záy sùo-ɔ!

Bo ká nduo se mù ba mbɪw ya báy na, mu daa fe beleŋ beleŋ ba siya báy suoriya, bay ɪj le, mɔy ká wɔra pɔŋ ni na, a doko báy ledri ngɪi mba mɔy ká wɔra hii ni †.»

<sup>28</sup> Yɪ-iri, baari na ì do ba ledri ká i mboŋ ri báy faa bay ká Ngerewuru waa, munu ká i mboŋke Izak. <sup>29</sup> Sewke ká i mboŋke ledri ká sidi key na, led ká i mboŋ ni munu ká led hɔwri riw bele na, ka daa nun nzob hɔy ká i mboŋ ni báy faa hɔrusuo Tem Ngerewuru na tuo síe bamba. Ze, timbede key hɔy kara do faa mbɪw munu ndaw. <sup>30</sup> A wɔa, mbede Ngerewuru baa mina le? Mbedeke baa mii: «Mu nii mɔy ká ba koy na báy vi-e, bay ɪj le, vu mɔy koy na ti zɪŋ fe pile bi-ε zɪŋ vu mɔy pol ya ††.» <sup>31</sup> Yɪ-iri, munu zu le, naari na, náa bári vu mɔy koy ya, roo le, náa bári vu mɔy pol.

#### Ì daa sùo-rì ba koy bay tul bol kusol na mbăa

**5** \*Krisi na tina naari saa bil koy bay haŋa náa káwri báy tul naari ba tusue! Munu zu le, ì mgba sùo-rì ngɔ-ngɔŋ bay káw báy tul-rì, a í nze báy sùo-rì bay yɪj í vi ba koyri na mbăa. <sup>2</sup> Bi Pol na, mì baa ha rì ta-taŋ: zadka ì kuŋ ngori bay haŋa Ngerewuru ka kɔ rì ba nzobri ká ì do báy zadε nzedem ká nun-ε le, fe ká Krisi daa na do ba fe ká gɔr hɔy ká nun-rì. <sup>3</sup> Mì baka rì ba kɪ faa bal ba mbɪw na rɔbay: nzob hɔa hɔa ká ha rì kuŋ ni ngori

† Tiika sɔw fe 16.1-16. †† Saara ká ba máa suo. ‡ Ezay 54.1.

†† Tiika sɔw fe 21.10.

na, do nun haŋa ni daa vu mbom bo tul \*bol kusol na báy nzi-ε ngid bele. <sup>4</sup> Baari ká ì nzaa faa bay haŋa Ngerewuru ka kò rì ba nzobri ká i do báy zede nzedem ká nun-ε báy faa daa vu mbom bo tul bol kusol na, zadka ì daa munu le, ì naa sùo-rì ká luo Krisi, a í naa sùo-rì ká bil law kere Ngerewuru na ndaw. <sup>5</sup> Roo le, naari na, náa hiiri bay haŋa Ngerewuru ka ha náa dori báy zede nzedem ká nun-ε. Ba fe ká náa dáari law naari te di nzokdo, a náa gíyanri feke na kekeke báy hirusuo Tem Law Pie ká daa ped ká bil law naari báy faa mbika law na. <sup>6</sup> Zadka náa zucri zih Zezu Krisi na, \*kún ngori, mase kún ngori ya hcy kara, be ze ba fe ya, roo le, fe ká ndad bamba na ba mbika law ká daa fe báy faa law ini.

<sup>7</sup> Pola na, ì daa fe ndad bamba. A wga, timbede key na, nzob ve ze daa puu bo pol-rì ha rì daa vu mbom bo tul tusue bay na mbaa le? <sup>8</sup> Ì kò, bay ká i baa í sùruke tigbaa-ri bay mbake tul-rì na, uru saa luo Ngerewuru ká dí rì na ya. <sup>9</sup> Sim bay baa nzobri baa mii: «Tumbom ndji hcy tuo bo mbii le, mbii fu riw bele †.» <sup>10</sup> Bi na, mì kò le, baari ká i zu zih Zezu Krisi na, ì ti yji í ker bay kji bod ya. Mì kò ndaw, nzob ká do fere tul-rì na, ze ka ba na nzob jì jì hcy kara, Ngerewuru a daa bay bo tul-e ha ni kò seke fe.

<sup>11</sup> Yu-iri, zadka ba bi ze mì ka-káa kún ngori banjuo mí baa mii, ba fe kere na wga, bay jì ndaw rɔɔ, i daa nun-i tuo síe mini key báy le? Zadka mì daa munu le, káa Bay Kere ká mì kaa se tul Krisi ká i ber ni do tul puu say hud na, ti bá ngud puu téke bal nzob mbjw ya. <sup>12</sup> Nzob nuri ká i yoklò kér bay baari ku na, mì hii bay haŋa ri se báy ped daa bari na ba pola pola bo, í lo gum ri mgbum!

<sup>13</sup> A baari yu-iri laa le, bay ká se tul bol kusol na, Ngerewuru dí rì bay haŋa rì kaw báy tul-rì. Roo le, ì ha káw báy tul-rì na, ka vi ba faa ká bay dáake fe ká kón naysuo hii ya. Ì ha law ini ze ka do bil law-rì í dáake ped ha kji ba lie ba lew, <sup>14</sup> bay jì le, bol kusolri riw bele na mby tul-e mbjw hcy mii: «Mu híi ky-ɔ munu ká sùo-ɔ bo kji.» <sup>15</sup> Ì nze báy sùo-rì ndaw rɔ! Zadka ì hii kji ya, rɔɔ í zɔɔ kji báy bay had had le, ì bíe kji kad kad bele.

### Ì ha Tem Law Pie ka nda faa pol-rì

<sup>16</sup> Munu zu le, bay ká mì baa ha rì na ze do key: ì ha Tem Law Pie ze ka nda faa pol-rì. Zadka ì daa munu le, ì ti daa fe ká kón naysuo hii na mbaa. <sup>17</sup> Tusueke le, fe ká kón naysuo hii na, tunj fe ká Tem Law Pie hii na ngereŋ ba fal. A fe ká Tem Law Pie hii na laa le, tunj fe ká naysuo hii na ngereŋ ba fal na ndaw. Bari sidi bele na i tunj kji tunj ngereŋ ha rì zih faa daa fe kereri ká ì hii bay daa na ya. <sup>18</sup> Roo le, zadka Tem Law Pie nda faa pol-rì le, \*bol kusol na do báy hirusuo ká tul-rì mbaa. <sup>19</sup> Feri ká nzobri hii bay daa báy kón naysuo-ri na do ta-tanj: daa nun pie ndaw, daa fe jm ndaw, séke simsed taa gɔb gɔbkeri ndaw, <sup>20</sup> púo wɔruri ndaw, daa fe daa mg-bjiri ndaw, fúy kji ndaw, rɔɔ daa rɔdí zih kji ndaw pi. Nzobkeri ku na, i daa sere zih kji ndaw, i ba nzob law fãa ndaw, í ba nzob kóko nun fe ndaw, a í bíe kji kad kad

† Nzaa gersk ba levure.

í te bil kji tanj zúo kji ndaw pi. <sup>21</sup> I ba nzob daa kón fe ndaw, nzob daa sùo-ri ba koy him ndaw, nzob fe sým luyeri ndaw, rɔɔ i daa fe kji bod bod ká rii fe niri key na ndaw pi. Mì baka rì timbede key munu ká mì baka rì ká pola na báy. Bari ká i do bil fe niri key banjuo na, i ti doko sakra nzobri ká Ngerewuru re mbay ká tul-ri na ya. <sup>22</sup> Roo le, zadka Tem Law Pie ze nda faa pol-rì le, ferì ká'a hii bay haŋa nzobri daa na ze do key: kóko nzob ba nzob nun ndaw, daa suoriya ndaw, káw dekeke ndaw, íki law ká tul nzobri ndaw, daa kere ndaw, mgbaka ini ndaw, rɔɔ doko tul bay ndaw pi. <sup>23</sup> Ka'a bá nzob law huoke lom ndaw, a ba nzob kóko faa mgbaka sùo-ε ndaw pi. Bol kusol tunj fe niri key na ngereŋ ya! <sup>24</sup> Bari ká i ba taa Zezu \*Krisi na, i pɔŋ daa kón fe naysuo na riw bele munu rii fe ká i ber ni do tul puu say hud. <sup>25</sup> Munu ká Tem Law Pie ze ha náa káwkeri báy kumnun na, ndad bay haŋa ni ka nda faa pol naari, a kíe naari simsed kere. <sup>26</sup> Ì vi ba nzob siika sùo-ri ya, ì ngák-la kji a í daa sere zih kji ya ndaw.

### Ì daa kere zih nzobri riw bele

**6** Yu-iri, zadka ì kò nzob do daa kãaya le, baari ká Tem taa Ngerewuru nda faa pol-rì na, ì se í vaa yjiŋra ni ví do faa kere báy kusol bay kere ká huò lom ze ka zih ni. Roo le, mu nze báy sùo-ɔ ndaw rɔ, ká bay líe bo bil fe kãayake na. <sup>2</sup> Ì sɔ kji ká bil kér bayri ba lie ba lew. Zadka ì daa munu le, be ndaw rɔɔ ì dáake vu mbom bo tul \*bol kusol \*Krisi na báy. <sup>3</sup> Zadka nzob ker a baa mii, beri ba nzob tusue le, ka ba nzob tusue ya a ula sùo-ε sùo-ε kji. <sup>4</sup> Ndad bay haŋa nzob ha ha le, ka békle fe daa be na a kò. Zadka ped daa beri na do báy kere le, ka'a daa suoriya bay tul ped be ká'a daa na bo, ka ti mgbaka sùo-ε a líeke nzob hawri ká'a mba ri na ya. <sup>5</sup> Ba tusue kji: nzob ha ha le, ka so-soba ká maa tul-e be kji sùo-ε. <sup>6</sup> Nzob ká i fere ni Bay Kere na, do nun haŋa ni be hcy kara, ka yji a wál fe kere beri ká'a dõke na, a ha nzob ká fere ni fe na.

<sup>7</sup> Ì úla sùo-ri ya! Ngerewuru na nzob síe ni ya: fe ká nzob ru na a zih lereke kji. <sup>8</sup> Zadka nzob ru fe ká rii kón naysuo ká do bil law-ε le, a zih fe tunduoke ká ba hud na. Roo le, zadka nzob ru fe ká rii law Tem Law Pie laa le, Tem Law Pie na a haŋa ni fe tunduoke ká ba káw báy kumnun ká do banjuo na. <sup>9</sup> Ndad bay haŋa náa dáari fe kere banjuo tanj haŋa law naari ka sga. Zadka náa dáari munu banjuo, rɔɔ namke vi le, náa zihri fe tunduoke na. <sup>10</sup> Munu zu le, zadka náa zihri faa le, náa dáari kere zih nzobri riw bele, kakalke le, zih yu naari ká i ba nzob mbika lawri.

### Ɔɔ bie bay

<sup>11</sup> Ì kò, timbede key na, bi kji sùo-i ze, mì daa Ɔɔ bie mbede key na báy nduo-i ba ngɔbke gbodoro gbodoro ha rì. <sup>12</sup> Mì baa ha rì: bari ká i hii bay mgbaka rì báy hirusuo ha rì kunj ngori na, i ba nzobri ká i hii bay kíe sùo-ri ká nun nzobri ká kele. Tusueke le, i daa munu bay haŋa nzobri daa nun-ri tuo síe bay tul \*Krisi ká i ber ni do tul puu say hud na ya. <sup>13</sup> Bari kji sùo-ri ká i ba

nzob \*kúnŋ ɲgori na kara, i ɗaa vu mbom bo tul \*bol kusol na báy zadɛ riw bele ya. Roo ɛ, i hii bay gedɛ rì bay haɲa rì kuɲ ɲgori na, bay haɲa bo i maa ndáke giri sùo-ri bay tul bol kol nɲɔkeri ká zuɔ sùo-ri na. <sup>14</sup> A bi laa ɛ, mì nda giri sùo-i bay tul fe mbjw hɔy ká ba Kriŋ, Ngerembay naari ká i ber ni ɗo tul puu say huɗ na. Munu ká Kriŋ hu ká tul puu say huɗ bay tul-i na, feri ká tukulɛ key na, mì kɔ ba fe ká ɗo ɗɔr hɔy, a mí hɔ kér bay biri se dí mbãa. <sup>15</sup> Kúnŋ ɲgori mase kúnŋ ɲgori ya hɔy kara, be ze ba fe ya, roo ɛ, fe ká ndaɗ bamba na, bay haɲa náa víri ba nzob fie báy faa hɲurusuo Tem

Law Pie. <sup>16</sup> A bari riw bele ká i se faa kere ni key na laa ɛ, ndaɗ bay haɲa ɗɛkɛkɛ báy law kere Ngerɛwɲuru ka sáɗ ziɲ ri, ɔɔ a sáɗ ziɲ nzobri riw bele ká i ba taa be na.

<sup>17</sup> Tii sɔwke saa bil nam ká vuri key na, mì hii bay haɲa nzob ka yɔklɔ kér bay bi mbãa, bay jì ɛ, bol kol nɲɔri ká zuɔ sùo-i key na, kie mii, mì ba taa Zezu. <sup>18</sup> Yu-iri, ndaɗ bay haɲa law huoke Ngerembay naari Zezu Kriŋ ka sáɗ ziɲ rì riw bele. Amem! Ndaɗ bay haɲa ni ka ɗo munu na kɪ.



# Efɛzri

## Bay ká se tul feri ká do bil mbede ni key

Mbede key na nzobri ker í baa mii, ba mbede ká i daa se sakra nzob mbika lawri ká i mby tul kị báy zadri bod bod ká tusiri Azi Miner, ká ngerɛpuo Efɛz do di na. Ká bil mbede key na, Pol daa ha ri kɔ fe ká Ngerɛwuru mbi nzi-ε ká dí piɛdke lew hɔy bay daa. Ka'a mbú feri riw bele ká nulue ndaw, tusiri key ndaw zuo pol mbay ká mbijw hɔy ká ba Krisi.

Mby tul kị nzob Krisiri riw bele na, Zibri báy nzobri ká i ba Zib ya na, i zuo zinj kị mbijw hɔy ba sùo ká mbijw, ká Krisi ba tul. Zúo kịke ku na do munu, bay jí lɛ, Ngerɛwuru nan nzobri zuo bod ba taa be, a nda buma zinj ri bay tul fe ká Krisi daa, a ha ri pam báy faa law kere be. Ka hɔ Tem Law Pie hɔ nzob taa beri. Ba be Tem Law Píeke na ku ze ka daa ha ri zuo zinj kị. Be ze, zadka nzob mbika law hɔa hɔa daa ped be ped be na lɛ, nzob mbika lawri ká i mby tul kị na, i zinj hɔrusuo a í ngɔɔ ká bil mbika law bari na ba pola pola. Mbede key na, baa bay rɔbay se tul fe ká nzob mbika lawri daa bay kíeke zúo kịke na hɔ ni ka do ba fe tusue: mgbaka ini ndaw, daa vu mbom bo tul kị ndaw, rɔɔ haɔa taambɔl hɔ Ngerɛwuru ndaw pi.

## Máa bayri ká do bil-e

Pam ká báy faa Krisi: 1–2

Zúo kị nzob mbika lawri: 3.1–4.16

Simsɛd nzobri ká i zuo zinj Krisi: 4.17–6.24

## Soko ká Pol hii hɔ nzob mbika lawri

**1** Bi Pol ká Ngerɛwuru hɔ m̀ ba nzob ndáy nzaaped Zezu \*Krisi báy law hiiya be na, m̀ daa mbede key na ha ri baari nzob taa Ngerɛwururi ká ì kaw Efɛz †, ká í daa law-rì bo tul Zezu Krisi. <sup>2</sup> Ndad bay haɔa law huoke báy ɔkeke Baa naari Ngerɛwuru, báy Ngerɛmbay Zezu Krisi ka sáɔ zinj rì.

**Fe kere ká Ngerɛwuru hɔ naari báy faa zúo zinj Zezu Krisi**

<sup>3</sup> Náa písiri Ngerɛwuru, Baa Ngerɛmbay naari Zezu \*Krisi, be ká'a hɔ naari fe sɔmi báy riɔ-ε riɔ-ε riw bele ká nulue báy faa zúo zinj Krisi! <sup>4</sup> Ì kɔ, pola rɔɔ bay haɔa Ngerɛwuru daa tusiri na, ka naa naari zuo bod ba taa be báy faa Krisi, bay haɔa bo náa táɔri kaɔ kaɔ ká pol-e taɔ bay ká tul naari.

Báy faa law ini be na, <sup>5</sup> ka mbi nzi-ε pola lew hɔy bay haɔa náa bári vi-eri báy faa Zezu Krisi. Ka daa munu, bay jí lɛ, feke ku na rii law-ε. <sup>6</sup> Munu zu lɛ, riɔ díka ba taa Ngerɛwuru bay tul bawda law kere be ká'a hɔ naari báy bil law-ε puluk, bay jí lɛ, náa zuo ri zinj Vi-e ká'a kɔ ni ba nzob nun-ε na. <sup>7</sup> Báy faa sım be ká uo ká tul puu say huɔ na, Ngerɛwuru tınake naari saa bil hɔrusuo feyɔa ká mgbá naari ba koy, a nda bumake zinj naari. Be ze, ka kie naari bawda law kere be ká mba kịɔna fal-ε wuruk wuruk na, <sup>8</sup> a háke naari nun nzemri báy gosi fe kókɔri riw bele. <sup>9</sup> Ka hɔ náa kóri fe ká do zad muni

† Ká bil táw mbede hanɔri ká piɛdke lew na, i daa «ká i kaw Efɛz» na do dí ya.

ká'a mbi nzi-ε ká di piɛd lew hɔy báy law hiiya be bay daa báy faa Krisi na. <sup>10</sup> Feke ku na, ɔrɔ bie nam na lɛ, feri riw bele ká nulue ndaw, tusiri key ndaw na, ká'a mbú zuo tul kị mbijw hɔy ká pol mbay ká mbijw hɔy ká ba Krisi.

<sup>11</sup> Báy faa zúo zinj Krisi na, buru Zibri na buru zinj fe kereri ká Ngerɛwuru waa bay tul nzob beri, bay jí lɛ, ka naa buru pola lew hɔy báy faa ká'a leke. Fekeri riw bele ku na, ka daa maa báy fe ká'a hii a mbi nzi-ε ká di bay daa sùo-ε. <sup>12</sup> Munu zu lɛ, buru Zibri ká buru ba titire nzobri ká buru daa law buru nzokdo te tul Krisi na, buru daa riɔ díka bo tul Ngerɛwuru ká ba bawda nzob luyel!

<sup>13</sup> A baari ká ì ba Zib ya na hɔy kara, zadka ì laa tusue bay ká ba Bay Kere ká ha ri zinjke pam na, ì dáake law-rì bo tul Krisi. Be ze, Ngerɛwuru téke surum zuo sùo-rì ba taa be, a háke rì Tem Law Pie ká'a waa bayke pola na ††. <sup>14</sup> Temke ku na, ba fe ká Ngerɛwuru hɔ a kíeke mii, fe kereri riw bele ká'a waa bay tul nzob beri na, náa zinjri ngid bele báy nam ká'a tınake naari wùm saa bil hɔrusuo feyɔa ká mgbá naari ba koy na. Riɔ díka ka ba taa be!

## Nzaa bay kere Pol

<sup>15</sup> Be mini ze, úru saa nam ká m̀ láake soro bay law-rì ká ì daa bo tul Ngerɛmbay Zezu, rɔɔ báy ini ká ì mgbá zinj nzob mbika lawri riw bele na, <sup>16</sup> m̀ daa taambɔl hɔ Ngerɛwuru banɔuo bay tul-rì. <sup>17</sup> Ká bil nzaa bay kere biri na, zadka m̀ ker se tul-rì lɛ, m̀ vbi Ngerɛwuru, Baa

†† Ì kị Ezekeyel 36.26-27; 37.14; Zuyel 2.28-30.

Nzob Riŋ Dika Luye ká ba Ngerewuru Ngerembay naari Zezu \*Krisi na, bay haŋa ni ka ha ri Tem Law Pie ha ni ka ha ri nun nzem ndaw, kóko saw feri ndaw bo, í tũuke ni ta-taŋ. <sup>18</sup> Mì kod ni bay haŋa ni ka mgbúda nun bil law-ri ká nziya bay haŋa ri kó fe ká ì daa law-ri te di nzokdo ká'a díke ri bayke na. Mì kod ni bay haŋa ri kó fe riŋ dika luye ká'a daa do bay tul nzobri ká i ba taa be, <sup>19</sup> ɔɔ báy bawda hyrusuo ká do bay tul naari ká náa dáari law naari bo tul-e na, maa bay mgbaka a líeke fe kiji ya. Hyrusuoke ku na, ba hay ká Ngerewuru tina do zad hie báy bawda hyrusuo-ε <sup>20</sup> báy nam ká'a tĩnake Krisi saa luɔ huɔ ha ni kaw tunduo hodo be ká nulue. <sup>21</sup> Ká zadε ku na, Krisi re mbay ká tul hyrusuo temri riw bele ká re mbay ndaw, tul nzob réke tul nzobri riw bele ndaw, tul hyrusuori riw bele ndaw, tul hyrusuo ká kal tul hyrusuo hawri riw bele ndaw, ɔɔ báy riŋri riw bele ká mgba ká bil sew ni key hɔy ya, roo le, ká bil sewri ká'a ví vuku kara ndaw pi. <sup>22</sup> Ba tusue, Ngerewuru daa feri riw bele zuo pol Krisi a ha ni ba mbay luye ká tul nzob mbika lawri riw bele <sup>23</sup> ká i ba sũo-ε na. Ká sakra nzob mbika lawri na, Krisi yaa zad kpol kpol ká dí, ba be kji ze ka yaa zadri riw bele.

#### Law kere Ngerewuru daa ha nzob huɔeri káwke báy kumnun

**2** Pola lew na, baari ká ì ba Zib ya na, ì do ba nzob huɔeri bay tul fe daa yaa baari. <sup>2</sup> Ì do bil fe daa yaa í se simseɔ munu ká nzob tukeleri, a í tĩŋke fal mbay tul temndayari ká tusiri key ká daa peɔ timbeɔe ká bil law nzobri ká i tĩ-tiji ká tul Ngerewuru. <sup>3</sup> A buru Zibri riw bele laa le, buru do munu ká bari ndaw. Buru do bil fe daa naysuo, a búru dáake fe ká naysuo báy kér bay buru hɔy ze hii. Munu ká buru do munu na, buru do ba nzobri ká here Ngerewuru do bay tul buru munu ká nzob hawri.

<sup>4</sup> Roo le, Ngerewuru na ba nzob kóko nun síe nzob ndaw, a law ini be ká bay tul naari kara ngji bamba tasiri ndaw pi. <sup>5</sup> Ze náa bári nzob huɔeri bay tul fe kaaya naari na hɔy kara, ka daa ha náa kawri báy kumnun ziŋ \*Krisi. Ba law kere Ngerewuru ze daa ha ri zĩŋke pam. <sup>6</sup> Báy faa zúo ziŋ Zezu Krisi na, Ngerewuru ha náa kawri báy kumnun ziŋ ni mbijw hɔy, a daa ha náa réri mbay ziŋ ni mbijw ká tul hyrusuo temri riw bele. <sup>7</sup> Ka daa munu bay kíeke leɔ falri ká bil sewri riw bele ká'a ví vuku na ha ri kó bawda law kere be ká ba hje bamba zikiki ká'a daa báy law hiiya be ziŋ naari báy faa Zezu Krisi.

<sup>8</sup> Tusueke le, law kere Ngerewuru ze daa ha ri zĩŋke pam bay law-ri ká ì daa bo tul Krisi. Pamke ku na uru saa luo-ri ya, roo le, ba fe ini ká Ngerewuru kji ze ha. <sup>9</sup> Feke ku na, ba lere peɔ daa baari ɔɔ nzob mbijw mini a ndákake giri sũo-ε ká dí ya. <sup>10</sup> Ba Ngerewuru kji ze daa naari a ha náa ziŋri pam báy faa zúo ziŋ Zezu Krisi, bay haŋa náa dáari peɔ kere ká'a leke do pola bay haŋa náa dáari na.

#### Zibri báy nzobri ká i ba Zib ya vi ba nzob ká mbijw

<sup>11</sup> Baari ká ì ba mbii ndijw Zib ya, ká Zibri dí ri ba nzobri ká ì kuŋ ngori ya, a í di sũo-ri ba nzob kúŋ ngoriri báy faa fe ká nzob daa do naysuo na, ì kér se tul dol baari ká pola lew na í kó. <sup>12</sup> Ká bil sewke ku na ì do di di ziŋ \*Krisi, a í ba leɔ Izarayelri ká Ngerewuru nan ri a daa ri zuo boɔ ba taa be na ya. Ì ba varuri a í do fal kpaŋ kuni ká Ngerewuru waa a saa bay tul nzob beri na. Baari na, ì kaw tukelε key taŋ fe ká ì daa law-ri te dí nzokdo ndaw, taŋ Ngerewuru ndaw pi. <sup>13</sup> A roo le, timbeɔe ká báy faa zúo ziŋ Zezu Krisi na, baari ká ì do dí dí na ì soro deɔ ba lakun-ε báy faa sím be ká uo ká tul puu say huɔ. <sup>14</sup> Krisi kji sũo-ε ze daa ha dekeke do sakra nzobri ká i ba Zib báy nzobri ká i ba Zib ya na, ha ri vi ba nzob ká mbijw hɔy. Báy huɔ be ká tul puu say huɔ na, ka wũrake kóko badoko ká kuŋ sakra nzobri ha ri ba nzob tul ngani kiji na. <sup>15</sup> Be Krisi na, ka bumra \*bol kusol Zibri báy zad saŋmakeri ká boɔ boɔ, a ha saw nzobri ká sídi key na vi ba nzob fie mbijw hɔy roo báy faa zúo ziŋ ni, a daa ha dekeke do sakra naari.

<sup>16</sup> Báy huɔ be ká tul puu say huɔ na, ka bíeke law zĩŋke, a mbijw saw nzobri ká sídi na vi ba nzob ká mbijw hɔy, a daa ha ri zuo ziŋ Ngerewuru. <sup>17</sup> Be Krisi na, ka ví ka-káa Bay Kere ká ha dekeke ha baari ká ì ba Zib ya ká í do di di ziŋ Ngerewuru ndaw, ɔɔ bari ká i ba Zib ká í do di ya deɔ hɔy ziŋ ni na ndaw pi. <sup>18</sup> Be ze, báy faa Krisi na, naari riw bele ká náa bári Zibri ndaw, Zib ya ndaw na, taambol Tem Law Píeke ká mbijw na ku ze, náa zĩŋkeri faa bay sóro ba luo Baa Ngerewuru. <sup>19</sup> Be mini ze, baari ká ì ba Zib ya na, timbeɔe key ì ba varu nzob mbáa ndaw, a í ba nzobri ká ì vi saa tul puo kji mbáa ndaw, roo le, ì ba saw nzob taa Ngerewuru, a í ba nzob ini beri roo. <sup>20</sup> Baari hɔy kara, i mbúo ri mbijw hɔy ziŋ buru Zibri ba \*hul kani Ngerewuru ká do tul tig-baa hul ká ba \*nzob ndáy nzaapedri báy \*nzob yaaŋa bayri saa nzaa Ngerewuru na. A tisaw ká bo tĩw hulke ku na, be ze ba Zezu Krisi kji sũo-ε. <sup>21</sup> Ba be kji ze ka daa ha hul mgba kji báy kere riw bele kpãŋ a ha ni vi ba hul kani Ngerewuru ká do boɔ ba taa be. <sup>22</sup> Baari ká ì ba Zib ya na hɔy kara, báy faa zúo ziŋ ni na, i mbúo ri mbijw hɔy ziŋ nzob mbika law hawri ha naari riw bele náa víri ba hul ká Ngerewuru daa puo ká dí báy faa Tem be.

#### Peɔ ká Ngerewuru daa zuo nduo Pol bay tul nzobri ká i ba Zib ya

**3** Bi Pol ká i mgba mi naa hul sal bay tul peɔ Zezu \*Krisi ká mi daa bay tul baari ká ì ba Zib ya na, zadka mi ker se tul feri riw bele ká Ngerewuru daa na le, mi daa nzaa bay kere bay tul-ri. <sup>2</sup> Peɔ ká Ngerewuru daa zuo nduo-i báy faa law kere be bay haŋa mi daa bay tul-ri na, ì laa bayke doɔ ro. <sup>3</sup> Fe ká'a waa bay daa ká do zad muni na, ka tina sawke ha mi kó, munu ká mi baa ndijw do bil mbeɔe ká mi daa ha ri key na. <sup>4</sup> Zadka ì kji bayke le, ì kóko mii, fe ká do zad muni ká se tul Krisi na, mi kó ta-taŋ. <sup>5</sup> Piedke lew na, fe ká do zad mu-

ni na, Ngerewuru baa bayke ha nzobri ya, roo le, timbede key na ka tina sawke bay faa Tem be ha nzob beri ka i do bod ba \*nzob nday nzaapedri bay nzob yagna bayri saa nzi-e na ha ri ko. <sup>6</sup> I ko, fe munike na ze do key: nzobri ka i ba saw Zib ya, ka i laa kaa Bay Kere a i yaa bayke na, i do bil fe kereri ka Ngerewuru ha nzob beri na mbijw hoy zih bari ka i ba Zibri na a i vi ba nzob ka mbijw hoy, ko i do bil fe ka Ngerewuru waa bay tul nzobri ka i zuo zih Zezu Krisi na mbijw hoy ndaw.

<sup>7</sup> Bi na, bay faa law kere ka Ngerewuru daa zih mi, bay hyurusuo-e ka daa ped ka bil law-i na, ka hake mi fe ini ha mi vike ba nzob kaa Bay Kere key. <sup>8</sup> Bi na, mi ba led ka sakra nzob taa Ngerewururi mgbada. Ze be nu ku hoy kara, Ngerewuru daa law kere zih mi, a ha mi ka-kaa fe kere Krisi ka mba kija na ha nzobri ka i ba Zib ya ndaw, <sup>9</sup> a mi daa ha nzobri riw bele koke fe ka Ngerewuru leke faake bay daa na do zad hie. Ba fe ka Ngerewuru Nzob Daa Feri Riwe Bele daa do zad muni ba dje lew hoy, <sup>10</sup> bay ha ha bo timbede key ka bay faa nzob mbika lawri riw bele ka i mby tul ki na, temri bay hyurusuori ka re mbay na i koke nun nzem be bay faa gosikeri bod bod riw bele. <sup>11</sup> Be ze fe ka hii bay daa maa bay bay ka a mbi nzi-e ka di ba dje lew hoy na, ka daa ko bay faa Zezu Krisi Ngerembay naari. <sup>12</sup> Bay faa zuo zih ni ndaw, ko bay law naari ka naa daari bo tul-ndaw na, naa zihri faa ka bay doko pol-e tan law tko. <sup>13</sup> Munu zu le, mi kod ri bay ha ha law-ri ka sa bay tul koko seke feri ka mi do bil-e bay tul-ri na ya. Koko seke fekeri ku na, i zih fe kereri ka di a ba fe riw dika ka bay tul-ri.

### Nzaa bay kere Pol

<sup>14</sup> Be ze, zadka mi ker se tul feri ka Baa Ngerewuru daa na le, mi huku siri ka pol-e, <sup>15</sup> be ka saw nzob iniri riw bele ka nulue bay tusiri key di ni ba Baa na. <sup>16</sup> Mi kod Ngerewuru Nzob Riwe Dika Luye ka do bay feri riw bele na, ka ha ri hyurusuo ka bil law-ri nziya bay faa Tem be. <sup>17</sup> Mi kod ni bay ha ha \*Krisi ka daa puo ka bil law-ri bay faa mbika law. Mi kod ni bay ha ha ri bar saw, a i do ngon kpay kpay ka bil law ini, <sup>18</sup> bay ha ha bo, baari bay nzob hawri riw bele ka i ba taa Ngerewuru na i maa bay koko waa, mina ze bawda law ini Krisi ka gbyke tiya ka aa a pie ndaw, gan a di ndaw na le! <sup>19</sup> Mi kod ni bay ha ha ri ko law ini Krisi ka mba tul feri riw bele ka maa bay ha ha nzob ko ya na, bay ha ha bo feri riw bele ka ba taa Ngerewuru na, ka yaa bil law-ri kpol kpol.

<sup>20</sup> Riwe dika ba taa Ngerewuru ka maa bay daa feri ka kal tul zad bay hyurusuo-e ka daa ped ka bil law naari. Ka maa bay daa fe kal tul hayri ka naa vbiri ni riw bele ndaw, a kal tul ker bay naari pavbad ndaw pi. <sup>21</sup> Riwe dika ba taa be bay faa nzob mbika lawri riw bele ka i mby tul ki, ko bay faa Zezu Krisi bay bil sewri riw bele mbiimbam bay mbiimbam banjwo. Amem! Ndad bay ha ha ni ka do munu na ki.

### Ba nzob mbijw ka bil Krisi

<sup>4</sup> Munu zu le, bi ka i mgba mi naa hul sal bay tul Ngerembay na, mi kod ri bay ha ha ri se simsed ka maa bay taa hay ka Ngerewuru hii a dike ri na. <sup>2</sup> I se simsed ka yududu i di ri tul-ri a i ikiye law-ri. I syu law-ri ka tul ki ba lie ba lew bay law ini. <sup>3</sup> I daa hyurusuo-ri tun ki i koro saw zuo ki ka Tem Ngerewuru ha ri bay faa dekeke ka a sinke ri mbijw na. <sup>4</sup> I ko, nzob taa Krisiri na suo-ri mbijw rew, Tem Law Pie kara mbijw rew ndaw, a fe ka Ngerewuru dike naari ka naa daari law naari te di nzokdo bay zih na kara, mbijw rew ndaw pi. <sup>5</sup> Ngerembay na mbijw rew, mbika law mbijw rew ndaw, daa tul nduo mbii na kara mbijw rew ndaw pi. <sup>6</sup> Ngerewuru ka ba Baa nzobri riw bele na mbijw rew, a re mbay ka tul nzobri riw bele ndaw, a daa ped bay zadri riw bele ndaw, a do bil law nzobri riw bele ndaw pi.

<sup>7</sup> Roo le, naari na, nzob ha ha le, \*Krisi ha ni fe ini ka maa bay zafe, <sup>8</sup> munu ka bayke do bil mbede Ngerewuru mii:

«Zadka'a haw yum a hil ba siya na, ka faa nzobri ka i mgba ri mgbam na se fal-e a ha fe tundo be ha nzobri.» †

<sup>9</sup> «Ka hil ba siya» na waa, bil bayke baa mina le? Bayke baa mii, pola ko bay ha ha Krisi uru a se luu Bi-e na, ka di kpyru a se zad baw. <sup>10</sup> Be ka a di na, ba nzob taa mbijwke ka uru kpyru a se nulue siya bay ha ha bo, ka re mbay ka tul feri riw bele bay zadri riw bele. <sup>11</sup> Ba be ki ze ka ha fe ini ha nzobri bay zafe zafe. Ka ha nzob hneri vi ba \*nzob nday nzaapedri, nzob kiji ba \*nzob yagna bayri saa nzaa Ngerewuru, nzob kiji laa le, i ba nzob kaa Bay Kere, a nzob kiji rcbay i ba nzob koro badu Ngerewuru bay nzob fere nzobri fe. <sup>12</sup> Ka daa munu bay ha ha bo, nzob taa Ngerewururi i maa bay daa ped ka a pon zuo nduo-ri, ha nzob mbika lawri ka i do munu ba suo Krisi na, i ngonke ka bil mbika law bari ba pola pola, <sup>13</sup> ha naari riw bele na naa zuokeri zih ki mbijw hoy ka bil mbika law ndaw, tuuka Vu Ngerewuru ndaw pi. Naari na, naa vikari ba nzobri ka ngon-ngon, a naa yari fe daa Krisi na bay zafe nzedem. <sup>14</sup> Be ndaw ko, naa ti dokokeri ba led tueri ka nzob fe fere bayluri ula ri ha ri se lie se lew munu ba hul tumbii ka zuu veke ni ha ni lan bejna bejna ya. <sup>15</sup> Roo le, zadka naa baari tusue bay ba kele ha nzobri bay faa law ini le, naa ngonri ka bil feri riw bele kpyru, a naa yakeri fe daa Krisi, be ka a ba tul. <sup>16</sup> Taambol be na ze, nzaa nduo suo-eri ka bod bod na, i zuo ki i ngon kpan ha suo bele na si ki bay kere bay zad dokmakeri. Be mini ze, zadka nzaa nduo suo nzob mbijw mbijw bele daa ped bay kere le, suo riw bele na ngon a se ba pola pola ka bil law ini.

† Simri 68.18. Zadka ngere tul nzob yumri bay nzob beri haw yum, ko fale ku i yji i se puo le, ngere tul nzob yumri na leke feri ka i faa ka nzaa ruy na a ha nzobri. Do faa mbijw munu ndaw, munu ka Zezu Krisi haw yum ka tul ngertemndaya ka tul puu say hud, a kaw tundo hodo Bi-e Ngerewuru na, ka leke fe iniri bod bod ha nzob mbika lawri riw bele. †† Nzob nday bay hneri baa mii, «pola ko bay ha ha Krisi uru a se luu Bi-e na, ka di kpyru a vi tusiri key.»

### Káw ba nzob fie ká bil Krisi

<sup>17</sup> Bay ká mí baa ha rì a mí gede tul-e báy riñ Ngerembay na ze do key: ì se simsed munu ká nzobri ká i tuu Ngerewuru ya na mbăa. Bari na, i se fal kér bay bari ká daa fe mbijw ya, <sup>18</sup> a fe kóko bari hɔy kara do kpalu ndaw. Káw báy kumnun ká Ngerewuru hɔy nzob na, i ko ya wým, bay jì le, nun-ri fymra gbibli ká dí, a law-ri kara ngɔɔ ba tisaw. <sup>19</sup> Sahoy mbijw mini kara se ri ká tul fe dáa bari na ya. I pɔɔ sùo-ri hɔy fe dáa gɔb gɔbkeri a í dáake fe ìmri lɔke lɔke tañ kóko fal sùo-ri.

<sup>20</sup> Roo le, baarì na, báy faa key na ze ì tũuke \*Krisi ya. <sup>21</sup> Baarì na, ì laa bay ká se tul-e na ba tusue, a í fere rì tusue bay ká bil Zezu. <sup>22</sup> I fere rì fe bay haña rì naa sùo-ri ká bil tɔw fe dáa baarì ká kie simsed kɔyaa baarì báy kɔn fe nzaa úlari ká bie rì na ba fal, <sup>23</sup> bo hɔy kér bay ká bil law-rì na ka fére a vi ba fie. <sup>24</sup> Ì mbi sùo fie ká Ngerewuru daa hɔy ni rii ni na í nduo do sùo-ri. Báy faa tusue bay na, ì kíeke sùo-ri ba nzob ká daa feri báy za-  
de, a í do bod ba taa be.

<sup>25</sup> Munu ká ì naa sùo-ri ká bil kúf bay na, nzob hɔy hɔy le, ka baa tusue bay hɔy kɔ-ε, bay jì le, naari riw bele na náa bári nzaa nduo sùo ká mbijw. <sup>26</sup> Zadka law-rì fɔa rì le, ì nze báy sùo-ri ká bay dáa feyaa. Law fɔa baarì na ì hɔy síe ka riñ ká dí ya, <sup>27</sup> ì pɔɔ faa mbijw hɔy ngeretemndaya ya. <sup>28</sup> Nzob ká ba nzob riiba le, ka pɔɔ nzaa nduo riiba be na ka gbɔ, a bo a daa ped báy nduo-ε bay haña ni ka zìñ faa a hɔy fe hɔy nzobri ká i se síe fe. <sup>29</sup> Ì hɔy bay kɔyaa mbijw mini kara ka tji ká nzaa-ri ya, roo le, ì baa bay ká maa sóko nzobri, a daa kere zìñ nzobri ká i laa bayke na. <sup>30</sup> Tem Law Pie Ngerewuru na ì daa nun-ε tús síe ya. Be na ka ba bol nduo Ngerewuru ká bo sùo-ri, a kíeke rì ba nzob taa be kpuru tji nam ká'a ɔrɔke ped be ká sùo-ri ngid bele a yaa rì. <sup>31</sup> Law zɔɔke riw bele ndaw, dáa nun sji ngaw ngaw ká tul nzob ndaw, law fɔa ndaw, dáa nzaabay ndaw, tji riw nzob ndaw, roo fe dáa law mgbɔrɔri bod bod riw bele ndaw na, ì pɔɔ ba fal. <sup>32</sup> Ì daa law kere zìñ kɔ i ko nun síe kɔ, a í hɔy law-rì ka huo ká tul kɔ munu ká Ngerewuru hɔy law-ε huo lom ká tul-rì báy faa Krisi na.

### Séke simsed ká bil zad taña

**5** Baarì na, munu ká ì ba ledri ká Ngerewuru ko rì ba nzob nun-ε na ì mbóro fe dáa be. <sup>2</sup> Feri riw bele ká ì daa na, ì daa báy law ini munu ká \*Krisi hii naari, a mbi sùo-ε hɔy hud bay tul naari ba \*fe poy ká bɔre fu bɔy bɔy a rii law Ngerewuru.

<sup>3</sup> Baarì na, ì ba taa Ngerewuru. Munu zu le, dáa nun pie ndaw, fe dáa ìm ndaw, mase kóko nun fe ndaw na, maa bay haña bayke mbijw mini kara ka mgba ká sakra baarì ya. <sup>4</sup> Rɔbay, báa bay saho ndaw, loko kòko sorori ndaw, roo luo mbúo ká tul nzob ndaw na, maa bay haña ni ka do sakra baarì ya, roo le, ì daa taambol ze ka hɔy Ngerewuru. <sup>5</sup> Ì ko báy kere ndaw roo! Nzob ká pɔɔ sùo-ε a ba nzob dáa nun pie, mase nzob dáa fe ìm, mase nzob kóko nun fe na, ka ko fekeri ku na ba wuru ká'a kod. Nzobke ku na, fe kereri ká do bay tul nzobri

ká Krisi báy Ngerewuru re mbay ká tul-ri na, ka ti zìñ mbijw ya.

<sup>6</sup> Ì hɔy nzob mbijw mini kara ka úla rì báy kòko bayri ya. Bay tul fe dáa kɔyaa ká mini key na ze, here Ngerewuru a zúke tul nzobri ká i daa tul ngɔɔ zìñ ni. <sup>7</sup> Munu le, kɔri nzobri ká munu ku na ì mgbɔɔ ri ya. <sup>8</sup> Pola na, ì do bil suñ tilo, roo le, timbede key le, báy faa zú zìñ Ngerembay na ì do bil zad taña. Munu zu le, ì se simsed munu ba nzobri ká i do bil zad taña, <sup>9</sup> bay jì le, zad tañake ku na daa hɔy nzob lie lereke ba fe dáa kereri riw bele: fe dáa ká do sikda ndaw, fe dáa tusue ndaw pi. <sup>10</sup> Ì daa hyrusuori tun kɔ i békleke fe ká rii law Ngerembay. <sup>11</sup> Fe dáa gɔb gɔbkeri ká gɔr hɔy ká do bil suñ tilo na, ì mgbɔɔ ri ndji ya, roo le, ì tina ri do zad hie gbay gbay. <sup>12</sup> Fekeri ká nzobri daa ká zad muni ku na, ba fe dáa saho ká nzob maa bay báa bayke ya. <sup>13</sup> Roo le, zadka fe dáakeri riw bele ku na do zad hie gbay gbay le, saw fekeri tina sùo-ε do zad hie gbay gbay. <sup>14</sup> Tusueke le, ferri riw bele ká tji a do zad hie gbay gbay na, vi ba zad taña. Sawke mini ze i baa mii: «Bo ká mù na-nam na, mu túma. Bo ká mù ba nzob huɔe na, mu túma ká sakra nzob huderì, a le, Krisi a haña nun-a tañ báy †.»

<sup>15</sup> Munu zu le, ì nze báy sùo-ri bay tul kɔri simsed baarì na ndaw roo! Ì se simsed munu ká kòko nzobri ya, roo le, ì se simsed munu ká nzob nun nzemri <sup>16</sup> ká i daa fe kere báy bil nam ká Ngerewuru hɔy na, bay jì le, bil nam ká náa dori dí key na, ba nam ká ndaya. <sup>17</sup> Sawke mini ze, ì daa fe dáa kòko ya, roo le, ì daa hyrusuori tun kɔ i kóke fe ká Ngerembay hii bay haña rì daa na.

<sup>18</sup> Ì hɔy him ka dáa rì túd ya, bay jì le, a haña rì daa fe gɔb gɔbkeri, roo le, ì hɔy Tem Ngerewuru ze ka mbaa bil law-rì gbay gbay, <sup>19</sup> bo í baa bay í sóke kɔ báy simri ndaw, sim písi ndaw, roo báy sim ká'a ha rì ndaw na, ì písike Ngerembay báy bil law-rì riw bele. <sup>20</sup> Ká bil ferri riw, báy bil namri riw bele na, ì daa taambol hɔy Báa Ngerewuru báy riñ Ngerembay naari Zezu Krisi, <sup>21</sup> a í díñ tul-rì ká pol kɔ bay tul hie Krisi ká do bil law-rì na.

### Fe dáa nzobri ká i zú zìñ Krisi

<sup>22</sup> Máyri, ì díñ tul-rì ká pol waa baarì munu ká ì daa zìñ Ngerembay, <sup>23</sup> bay jì le, wɔra nzob na ba mbay ká tul máy nzob munu ká \*Krisi ba mbay ká tul nzob mbika lawri riw bele. Be Krisi na, ka ba Nzob Yɔaɔa nzob mbika lawri ká i mby tul kɔ riw bele ká i do munu ba sùo-ε na. <sup>24</sup> Be ze, baarì máyri na ì díñ tul-rì ká pol waa baarì ká tul ferri riw bele faa mbijw munu ká nzob mbika lawri ká i mby tul kɔ riw bele dáake zìñ Krisi.

<sup>25</sup> A baarì wɔrari laa le, ì hii máy baarì faa mbijw munu ká Krisi hiike nzob mbika lawri ká i mby tul kɔ riw bele a pɔɔ sùo-ε hɔy hud bay tul-ri. <sup>26</sup> Ka waa ri báy mbii báy bay be ha ri \*tañ kad kad, a daa ri zú bod ba taa be.

<sup>27</sup> Ka daa munu bay haña nzob mbika lawri ká i mby tul kɔ riw bele na, ì do pol-e munu ba máy ká kɔro sùo-ε bay tul waa be, ká'a kíe sùo-ε ká pol-e ká bil ndadí máy be riw bele a tañ kad kad, tañ fe ìm ká mbuo dí ndaw,

† Nzob haneri ker í baa mii, bay key na, ba sim ká nzob mbika lawri ká titire dekre i dí ká síe dáa tul nduo mbii.

taŋ bol kol nɔɔ ndaw, a di taw ya ndaw, ɔɔ fe kaaya mbijw mini kara do sùo-ε ya ndaw pi. <sup>28</sup> Munu zu le, do nun haŋa warari na, i ko may bari ba nzob nun-ri munu ka i koke sùo-ri ba nzob nun-ri na. Nzob ka hii may be na, ka hii sùo-ε be ki sùo-ε. <sup>29</sup> Tusueke le, nzob mbijw mini kara ti saŋ sùo-ε sùo-ε ya, roo le, ka hol ni a ko-kóm ba tul-e faa mbijw munu ka Krisi kóke kóm ba tul nzob mbika lawri ka i mby tul ki riw bele, <sup>30</sup> bay ji le, naari na, náa bári nzaa nduo sùo-ε. <sup>31</sup> «Sawke mini ze, wara nzob a pón bi-ε bay mi-ε bay káw zih may be, bari sídi bele reb na, i ví ba nzob ka mbijw †.» <sup>32</sup> Bayke ku na ba bawda fe, a ze mi ker mí ko le, feke ku na baa se tul Krisi bay nzob mbika lawri bof bof ka i mby tul ki riw bele, <sup>33</sup> a roo le, bayke na do bay tul-ri ndaw: ndaf bay haŋa nzob haŋa haŋa le, ka hii may be munu káa hiike sùo-ε, a may nzob hoy kara ka hie waa be.

**6** Baari ledri ka i ba taa Ngerembay na, i daa vu mbom ka bo tul nzob mbónri, bay ji le, ba fe ka do bay zadε. <sup>2</sup> Bol kusol mbijw baa mii: «Mu daa vu mbom ka bo tul baa-ka bay máa-ŋa ††.» Bol kusol key na ba titire ka Ngerewuru waa fe ki nde tul-e a baa mii: <sup>3</sup> Mù daa vu mbom ka bo tul baa-ka bay máa-ŋa na le, mù káw bay suoriya a mú káwke tusiri key ha bol-a ka díke. <sup>4</sup> A baari baa ledri laa le, i daa ha tul vu baari ka fére ya, roo le, i hól ri bay faa fére ri fe ndaw, haŋa ri nzaa boko ka uru saa luo Ngerembay ndaw pi.

<sup>5</sup> A baari koyri na, i daa vu mbom ka bo tul baa gaŋ baari ka tusiri key bay hie ndaw, bay tókó ka pol-ri ndaw, ɔɔ bay law mbijw ka taŋ kad kad munu ka i daake ped ha Krisi. <sup>6</sup> I daa ped ha ri bay doko ka i do fal-ri kek key hoy bay ndádke ka nun-ri ya. Roo le, i daa law hiiya Ngerewuru bay bil law-ri riw bele munu ba nzob ped Krisi. <sup>7</sup> I daa ped ha ri bay law kere ri fe ka i daa ha Ngerembay bo, i daa ha nzobri hoy ya, <sup>8</sup> bay ji le, i ko ndaw, nzob haŋa haŋa ka ba koy, mase nzob ka kaw bay tul-e hoy kara, Ngerembay a haŋa ni fe ka maa tul-e bay fe kere káa daa na. <sup>9</sup> Do faa mbijw munu ndaw, baari ka i ba baa gaŋ bari na, i daa fe bay zadε ka zih koy baari. Kókó ka i dára ri, bay ji le, i ko, baari ndaw, koy baari ndaw na, baa gaŋ baari mbijw hoy do nulue. Be na ka naa nun nzob mbijw ya.

### Daa fe rem Ngerewuru ka zúo sùo-ri

<sup>10</sup> Ká bay síŋ tul bay key na le, i ha bawda hyrusuo Ngerembay ka daa ha ri vi ba nzob hyrusuo. <sup>11</sup> Fe rem-ri riw bele ka Ngerewuru ha ri na, i faa zúo sùo-ri; be ndaw ɔɔ, i mgbáke sùo-ri ngɔ-ngɔŋ bay tul fe daa law ngeretemndaya na bay. <sup>12</sup> Tusueke le, naari na náa rúri

† Tiika saw fe 2.24; 1Kɔ 6.16; Mat 19.5. †† Tji kele 20.12; Kjiŋa bol kusol ba sídike 5.16.

ruy zih nzob ya, roo le, náa rúri zih hyrusuo temnda-yari ká i re mbay ká tuele key ndaw, zih hyrusuori riw bele ndaw, ɔɔ zih hyrusuo mbay ká bil suŋ tilo ká tusiri key ndaw pi. <sup>13</sup> Sawke mini ze, fe remri riw bele ká Ngerewuru ha na, i faa zúo sùo-ri. Be ndaw ɔɔ, zad-ka nam ká ndaya na vi le, nzob tul ngani ti zih faa ká bay mbaka tul-ri ya bay. A fal ruy ká i ruu kpuru tji gbyke na ro le, i haw yum na ro zu.

<sup>14</sup> Munu zu le, i do di ya i mba tusue bay na ngɔ-ngɔŋ munu ba nzob yum ká mbi sal huɔ a síŋke puu si-ε. I ha fe daa baari ka do sikda munu ba gari lari ká ngɔŋ kókɔ ká nzob yum nduo do nzaa law-ε siya bay yámke fe remri. <sup>15</sup> I ka-káa Bay Kere káw dekeke na bay sùo ndúke kiyaw kiyaw ha nzobri munu ba nzob yum ká nda dikɔn do bal-ε bay séke sed bay kere. <sup>16</sup> I daa law-ri ka bo tul Ngerembay banɔɔ munu ba ngan ká nzob yum mba do nduo-ε bay tul guo ngeretemndaya †. <sup>17</sup> I ya pam ká Ngerewuru ha ri na munu ba taguba, bay Bay Ngerewuru ká Tem Law Pie ha ri na, ka do munu ba maamii. <sup>18</sup> I daa nzaa bay kere banɔɔ bay faa Tem Law Pie i kódké Ngerewuru bay kiji nzaa bay kereri bof bof ha ni ka so ri ká bil feri riw bele. I káw bay nzaa bal-ri kekeke i gedε tul nzaa bay kere, i daa bay tul nzob Ngerewururi riw bele.

<sup>19</sup> I daa nzaa bay kere bay tul-i, bay haŋa bo Ngerewuru ka ha mi bay hay ká do bay zadε bay baa. Be ndaw ɔɔ, mi báake bay bay nun wara nzob ha nzobri ko Bay Kere ká do zad munu ká se tul Zibri bay nzobri ká i ba Zib ya ká i vi ba nzob ká mbijw hoy na. <sup>20</sup> Bi na, mi suo bol \*Krisi. Bay tul Bay Kere key na ze i síŋ mi bay sal lari ha mi naa hul sal. Munu zu le, i daa nzaa bay kere bay haŋa mi baa bayke bay nun wara nzob munu ká ba ped bi ká bay haŋa mi daa na.

### Úɔ bie soko Pol ká mbaɔa

<sup>21</sup> Mi hii bay haŋa baari hoy kara i laa bay ká se tul-i bay dol bi key na. Yu naari Tisik ká náa kóri ni ba nzob nun naari, a ba nzob ped Ngerembay ká ped daa be do bay zadε na, a loko soro feri riw bele ká se tul-i na ha ri laa bay. <sup>22</sup> Sawke mini ze, mi pie ni ba luo-ri bay haŋa ni ka baa bay zad dol buru na ha ri laa, a húoke law-ri ndaw pi.

<sup>23</sup> Ndaf bay haŋa dekeke bay law ini, ɔɔ bay mbika law ká uru saa luo Baa Ngerewuru bay Ngerembay Zezu \*Krisi na, ka sád zih ri riw bele. <sup>24</sup> Ndaf bay haŋa law huoke Ngerewuru ka sád zih nzobri riw bele ká i hii Ngerembay naari Zezu Krisi bay law ini ká fére sùo-ε ya.

‡ Guoke na, i daa fe do nzi-ε, ze bo zadka i so le, mbi huu bilam a se feri.

# Filibri

## Bay ká se tul ferí ká do bil mbede ni key

Mbede key na Pol naa hul sal ze a daa a píeke hã titire nzob mbika lawri ká i mby tul kị ká be kị ka daa ri do kudu zad ká Maseduwã. Ka kịj fal ferí ká tịj tul-e ká'a do bil-e, a daa taambol ha ri bay tul sókó ká i so ni. Ká bil puo ká Filib na, ped daa bari nzob fe fére bayluri na dara zúo kị nzob mbika lawri a haa ri séke ba pola í ngõj ká bil mbika law ya. Be ze ba fe ká yokl kér bay Pol hã ni daake mbede ni key.

Nzobri ká i daa law-ri bo tul Krisi na, Ngerewuru naa bay ká tul-ri ha ri zuo zih ni. Zúo zih Krisi báy tuuka ni na, kal tul ferí riw bele pavbad. Ze ba na fe ij ij hõy tịj tul nzob hõy kara, nzobke do báy ðekeke báy suoriya. Sawke mini ze, Pol nzob ndáy nzaaped na, ze ka naa na hul sal hõy kara, ka daa bay key na do bil mbede ni key mii: «Í daa suoriya ká bil Ngerembay banu» (4.4).

## Maa bayri ká do bil-e

Ferí ká tịj tul Pol ká'a do bil-e: 1.1-26

Fe daa Krisi do ba fe mbóro nzob mbika lawri: 1.27-2.30

Tuuka Krisi na kal tul ferí riw bele: 3.1-4.9

Taambol bay tul sókó ká nzob mbika lawri so ni: 4.10-23

## Soko ká Pol hii ha ri

**1** Bi Pol buru Timote ká buru ba koy ped Zezu \*Krisi na, buru daa mbede key na ha ri baari nzob taa Ngerewururi riw bele ká i zuo zih Zezu Krisi ká í kaw Filib. Buru hii soko ha ri, ngereri ká i nda faa pol-ri ndaw, roo nzob sókó pedri ndaw pi. <sup>2</sup> Ndad bay haña law huoke báy ðekeke taa Bãa naari Ngerewuru, báy Ngerembay Zezu Krisi ka sád zih ri.

## Pol daa nzaa bay kere bay tul-ri

<sup>3</sup> Banu na, zadka mì ker se tul-ri na, mì daa taambol hã Ngerewuru. <sup>4</sup> Banu kpadara ká mì do daa nzaa bay kere bay tul-ri riw bele na, mì daa báy suoriya, <sup>5</sup> bay ij lã, báy titire nam ká i mbíke law-ri kpyru tịj timbede na, i daa law mbijw zih buru hã káa Bay Kere \*Krisi se ba pola pola. <sup>6</sup> Mì kó ba tusue kị mii: Ngerewuru ká tii saw daa ped kereke ká bil law-ri na, a daa ba pola pola kpyru hã ni so riw bele báy nam ká Zezu Krisi a yij a vi. <sup>7</sup> Do báy zadẽ bay haña mì do báy kịri kér bayri ká mini key se tul-ri riw bele. Tusueke lã, mì kó ri ba wãra law-i. Ze mì naa na hul sal key, mase báy nam ká mì do hõy mí ka-káa Bay Kere Krisi hã nzobri kó bayke ta-tañ ba tusue bay na hõy kara, baari riw bele na i do bil law kere ká Ngerewuru daa zih mì na mbijw hõy. <sup>8</sup> Ba tusue kị, mì hii ri báy bil law-iri riw bele munu ká Zezu Krisi hii ri. Ngerewuru ba nzob bay nasike.

<sup>9</sup> Nzaa bay kere ká mì daa hã Ngerewuru bay tul-ri na ze do key: mì kod ni bay haña ini ká i mgba na ka se ba pola pola, hã inike ku na daa ha ri tũuke Ngerewuru ta-tañ, a í kókó fe ká do báy zadẽ nzedem, <sup>10</sup> bay haña bo i

ba nzobri ká i maa kéle fe ká do báy kere. Be ndaw roo, i bá nzobri ká i \*tañ kad kad ká bay mbijw kara do tul-ri báy nam ká Krisi a yij a vi na ya. <sup>11</sup> Zezu Krisi ká do bil law-ri na, a daa ha ri daa fe kereri banu báy zadẽ, bay daake riñ ðika bo tul Ngerewuru ndaw, písike ni ndaw pi.

## Bay Kere Zezu se ba pola pola

<sup>12</sup> Yu-iri, mì hii bay haña ri kó: fe ká tịj tul-i na, daa hã Bay Kere \*Krisi séke sed ba pola pola kị hõy <sup>13</sup> a hã nzob yumri riw bele ká i koro puo mbay báy nzob hãwri riw bele na i kó mii, i mgba mì bo hul sal bay tul ped Krisi ká mì daa. <sup>14</sup> Robay, mgbaka ká i mgba mì bo hul sal na, daa wãra bo bil law ruo yu-iri ha ri káake káa Bay Kere Krisi na báy nun wãra nzob ba pola pola tañ hã. <sup>15</sup> Ba tusue kị, nzob haneri ká sakra bari ku na, i ka-káa Bay Kere Krisi báy daa sere, báy kpere zih mì, a roo lã, nzob hãwri ka-káa Bay Kere na báy kér bay kere. <sup>16</sup> Bari na, i daa pedke báy law ini; i kó ndaw mii, nam bi ká hul sal key na, ba Ngerewuru kị ze hã mì naa ði bay haña mì baa Bay Kere Krisi ká pol nzob kúñ sal bayri hã nzobri kó ta-tañ mii, ba tusue bay. <sup>17</sup> Nzob nuri ku na, i ka-káa bay ká se tul Krisi na báy law ndaya báy kpere. I daa munu í hii bay haña kókó seke fe bi ká bil hul sal na ka káy tul kị ba pola pola. <sup>18</sup> Ze i kaa na káa Bay Kere Krisi báy law ndaya mase báy law kere hõy kara, yoklò mì mbijw ya! Káa Bay Kere Krisi na se ba pola pola a hã mì daa suoriya ká ði.

Mì daa suoriya ká ði ba pola robay, <sup>19</sup> bay ij lã, mì kó ndaw, taambol nzaa bay kere ká i daa, roo báy Tem taa Zezu Krisi ká so mì ká ði ndaw na, ferí riw bele ká tịj tul-i ku na, óro bie lã, Ngerewuru a haña mì zih pam.

<sup>20</sup> Fe ká mgba law-i bamba ká mì daa law-i te di nzokdo na, ba haṅa sahoi ka se mì ká tul fe mbijw ká mì daa na ya, roo le, timbede key ká mak vāw na, mì kaw báy kumnun mase mì hu na hu hōy kara, feri riw bele ká mì daa na, mì daa taṅ hje bay haṅa bo, nzobri kóke mi-na ze Kriši ba bawda nzob le! <sup>21</sup> Ba tusue k̄j, káw báy kumnun bi na, mì hii bay dáa mbay bo tul Kriši. Ze mì hu hōy kara, ba fe ká yji a ndad bamba rōbay! <sup>22</sup> Roo le, zadka mì káw báy kumnun ká tusiri key ba pola rōbay, a mí maa sókō nzobri ha ri ngōṅ ká bil mbika law le, káw báy kumnun mase, huđ hōy kara, fe ká law-i hii na mì kō ya báy. <sup>23</sup> Bil law-i nzaa bay ba sídì: mì daa kōn pōṅ tusiri key bay vāa káw zih Kriši, be ze ba fe ká ndad bamba tasiri. <sup>24</sup> Roo le, do nun haṅa mì kaw tusiri key mí sō rì. <sup>25</sup> Munu ká mì kō feke ba tusue na, mì kō le mì káw báy kumnun báy, mì kō le, mì káw zih rì riw bele bay sókō rì hā mbika law baari ngōṅke ba pola pola, a í zih suoriya ká dī. <sup>26</sup> Be ndaw rōpie, nam ká mì yji ba k̄j bay kóko rì na, a bá fe saṅ ndáka giri sùo-rì ba pola pola ká bil Zezu Kriši bay tul fe kere ká'a daa bay tul-i.

<sup>27</sup> Ba j̄j j̄j hōy kara, ì se simsed ka maa báy Bay Kere Kriši na. Be rōk, mì se na mí kō rì, mase mì ti sakra baari ya hōy kara, mì laa mii, ì mgba law-rì ngō-ṅōṅ maa k̄j, a í ru-ruy bay tul tusue bay ká do bil Bay Kere Kriši. <sup>28</sup> Ì hā hje nzob tul ngōni baari ka dáa rì mbijw ya. Ba fe ká kie rì mii, i ba nzobri ká i bi-bie; a baari laa le, ì ba nzobri ká ì zih pam. Feke ku na uru saa luo Ngerewuru, <sup>29</sup> bay j̄j le, Ngerewuru daa law kere zih rì bay haṅa rì dáake ped Kriši, ba dáa law bo tul-e hōy ya, roo le, bay kóko seke fe bay tul-e ndaw pi. <sup>30</sup> Timbede key na, ì ba bāw ruy bi ká se tul Bay Kere Kriši. Ruyke ku na, ba taa mbijwke ká ì kō mì do nzi-ε ká pola na. Ruyke na báy ze do kpuru tji vuri key; ba fe ká ì kō ndaw.

**Ì do báy kér bay munu ká Kriši**

**2** Baari riw na, ì zuo zih Zezu \*Kriši a í zih h̄rusuo ká dī. Law ini be na daa w̄ra bo bil law-rì. Rōbay, ì zuo zih Tem Law Pie í kō nun síe k̄j, a í daa law kere zih k̄j. <sup>2</sup> Munu zu le, mì kod rì: ì zúo zih k̄j í hii k̄j báy law ká mbijw, í daa law-rì maa k̄j a í hā kér bay baari ka maa k̄j. Be ndaw rōk, ì dáa hā suoriya mbaa bil law-i gbay gbay báy. <sup>3</sup> Ì daa fe mbijw báy kér bay kpere ya, mase bay siika sùo-rì ká nun nzobri gōr hōy ya, roo le, ì d̄iṅ tul-rì ká saṅ bal k̄j í kō k̄j-i baari ba nzob ká mba tul-rì. <sup>4</sup> Ndad bay haṅa nzob mbijw mini kara, ka nzaa kere be k̄j sùo-ε hōy ya, roo le, ka kér se tul-e taa nzob h̄wri ndaw.

<sup>5</sup> Ì hā kér bay baari ka do munu ká taa Zezu Kriši.

<sup>6</sup> Be ká'a do maa k̄j báy Ngerewuru ba d̄je hōy baṅguo na,

ka nzaa faa báy h̄rusuo bay doko maa k̄j baṅguo zih ni ya,

<sup>7</sup> roo le, be k̄j sùo-ε ka pōṅ zad káw kere be,

a do maa k̄j báy koy nzob.

Ka yaa sùo zih nzob hā nzobri kō ni ba nzob na k̄j.

<sup>8</sup> Ka d̄iṅ tul-e a daa vu mbom bo tul Ngerewuru

kpuru a huđ sahoi ká tul puu say huđ.

<sup>9</sup> Saṅwe mini ze, Ngerewuru mbi ni a daa ni kaw zad káw luye

ká kal zad káw h̄wri riw bele.

Ka hā ni riṅ ká ndad kal tul riṅ h̄wri riw bele,

<sup>10</sup> bay haṅa bo, nzobri riw bele ká nulue ndaw,

tusiri key ndaw, rōk báy nzobri ká zad baw ndaw na, zadka i laa riṅ Zezu le, i húku siri mgbyu

<sup>11</sup> í baa bay báy nzaa-ri riw bele mii:

«Zezu Kriši ba Ngerembay,»

bay dáake riṅ dika bo tul Bāa naari Ngerewuru.

**Simsed nzob mbika lawri**

<sup>12</sup> Munu zu le, ȳj-iri ká mì kō rì ba nzob nun-i na, báy dol bi ká luo-rì na, ì daa vu mbom bo tul Ngerewuru baṅguo. Ze mì ti na sakra baari ya hōy kara, do ndad bamba tasiri rōbay bay haṅa rì daa vu mbom bo tul-e timbede key. Munu ká Ngerewuru ha rì pam na, ì daa ped ká kie pamke na báy d̄iṅ tul ndaw, hje Ngerewuru ndaw, <sup>13</sup> bay j̄j le, ba be ze ka daa ped ká bil law-rì baṅguo, a ha rì law hiiya daa fe ká'a hii, a í s̄rōke bie feke na.

<sup>14</sup> Feri riw ká ì daa na, ì daa báy nḡuri ya ndaw, m̄y bay ya ndaw, <sup>15</sup> bay haṅa bo ì ba nzobri ká nzob maa bay dáa bay bo tul-rì ya í \*taṅ kad kad, a í ba vu Ngerewururi ká fe k̄yaya mbijw mini kara mbuo sùo-rì ya ká sakra nzob fe dáa báy zade yari báy nzob dáa ndaya lōke lōkeri ká tusiri key. Simsed baari ká sakra nzobkeri ku na, ì hie munu ká huu ká hie ká bil suṅ t̄lo, <sup>16</sup> í se báy bay káw báy kumnun taa tusueke na ha ri. Zadka ì daa munu le, nam ká Zezu \*Kriši a yji a vi na, mì máa ndáka giri sùo-i bay tul-rì, bay j̄j le, ba fe ká kie mii, pedri riw bele ká mì daa ká mí t̄ga ká d̄i p̄dō p̄dō na, ba fe ká do gōr hōy ya.

<sup>17</sup> Kō ya le, sím bi a zúu zuo siri, a do munu ba fe haṅa hōy ká mì doṅ nde tul \*fe poy baari ká ba ped mbika law ká ì mbi hā Ngerewuru †. Ze bo do munu le, sùo-i a rii mì, a mí daa suoriya zih rì riw bele. <sup>18</sup> Do faa mbijw munu ndaw, baari hōy kara do nun haṅa sùo-rì ka rii rì, a í daa suoriya zih mì ndaw.

**Pol pie Timote báy Epafodi**

<sup>19</sup> Mì daa law-i te tul Ngerembay Zezu nzokdo bay haṅa waka ya hōy mi pie Timote hā ni ka se luo-rì, bo yji be le, mì láake soro bay baari a mí z̄iṅke h̄rusuo. <sup>20</sup> Nzob ká ker bay zih mì a ker se tul-rì ba tusue munu ká be na, tiya. <sup>21</sup> Nzob h̄wri riw bele na i nzaa kere bay tul-rì sùo-rì k̄j hōy bo, i nzaa taa Zezu \*Kriši ya. <sup>22</sup> Timote na, faa ká'a k̄ieke simsed be báy kere na ì kō ndaw. Ka mbi sùo-ε a ka-káa Bay Kere Kriši, a daa ped zih mì munu ká led daa ped zih bi-ε. <sup>23</sup> Saṅwe mini ze, mì daa law-i te tul píe ni se luo-rì. Zadka mì laa bay ká tul-i na taṅ ro le, ba vaa kod hōy mì píe ni se vāw. <sup>24</sup> Bi hōy

† Zadka Zibri, mase Gerekri puo fe na, i doṅ him zuo tul fe, mase lakun fe ká i p̄uoke fe na bay s̄rōke fe poy na hā ni do báy zade. Ká zad ni key na, kóko seke fe Pol, mase huđ ká'a huka bay tul Kriši na, do munu ba fe ká'a doṅ bay s̄rōke fe dáa kere ká Filibri daa báy faa mbika law hā Ngerewuru.

kara, mi daa law-i bo tul Ngerembay, mí kɔ ká bil law-i ba tusue mii, waka ya hɔy mi séke báy sùo-i kɪ vāw bay vāa kóko rì.

<sup>25</sup> Mì ker mí kɔ ba fe kere bay yíjra yu naari Epafodi se luo-rì, be ká'a ba bāw ped bi báy bāw ruy bi ká se tul tusue bay, be ká i pie ni báy fe ká mi se síeke hɔ ni víke hɔ mi na. <sup>26</sup> Kɔn kóko rì riw bele daa ni bamba tasiri. Rɔbay, law-ε nzaa ni bay soro suosere be ká i laa na. <sup>27</sup> Ba tusue kɪ, sùo-ε ká se ni na, huɔ be tɔŋ ndji mini key, roo lɛ, Ngerewuru kɔ nun síe be a vaa ni. Ka kɔ nun síe be hɔy ya, roo lɛ, ka kɔ nun síe bi ndaw, bay haŋa bo, law-i ka sɔa ba pola pola ya. <sup>28</sup> Sɔwke mini ze, mi takra bamba bay yíjra ni se luo-rì bay haŋa bo, i yji í kɔ ni lɛ, i káw báy suoriya, a bi hɔy kara hɔ kér bay bi ka nda siri ndaw. <sup>29</sup> Munu zu lɛ, i yaa ni ba yu baari ká bil Ngerembay báy bawda suoriya. Do nun haŋa rì daa mbay bo tul kɪri nzob ká mini ká be key na, <sup>30</sup> bay jɪ lɛ, huɔ be tɔŋ ndji bay tul ped Krisi. Ka nzuu sím be do guma a ví sɔ mi, a daa fe ká i maa daa sùo-rì hɔ mi ya na.

### Doko báy zaɔe ká nun Ngerewuru

**3** Be ze yu-iri, i daa suoriya ká bil Ngerembay. Mbede ká mi daa ha rì timbede key na, bayke do munu ká taa pola na ku ndaw. Bay haŋa mi daa mbede mí baa bayke na ku rɔbay ha rì na, ba fe ká mi taa ká di mbjw ya, bay jɪ lɛ, bayke ku na ba fe ká'a sɔko rì ha rì kɔrɔke sùo-rì. <sup>2</sup> I nze báy sùo-rì bay tul nzob nzaa úlari ká i ba váy nzobri ká ped daa bari ndaya ká i gede mii, nzob mbika lawri ká i ba Zib ya na, ndad bay haŋa nzobri kuŋ ri ngori bay kieke sùo-rì ba nzob Ngerewuru. <sup>3</sup> Tusueke lɛ, ba naari bo, ba bari ze i kie \*kúŋ ngori taa tusueke na ya, bay jɪ lɛ, naari ze náa daari ped hɔ Ngerewuru báy faa Tem be, a náa ndari giri sùo naari bay tul Zezu \*Krisi, bo náa daari law naari bo tul fe daa bulu nzobri ya.

<sup>4</sup> Bi hɔy kara, mi hii lɛ, mi máa daa law-i bo tul fekeri na ku ndaw. Zadka nzob ker a baa mii, beri maa ndad ká nun Ngerewuru báy faa daa fe sɔw buluri na lɛ, bi na, mi mba ni báy kér bayke rɔbay, <sup>5</sup> bay jɪ lɛ, bi na, i mboŋ mi daa nam tɔnɔ sídɪ rɔɔ, i kuŋ ngori bi báy. Mì ba mbii ndjw \*Izarayel ká sɔw kani Bezame. Mì ba sɔw Eboro taa tusueke máa báy bāa. A bay ká se tul daa vu mbom bo tul \*bol kusol Zibri na, mi daa báy nzi-ε lem lem, bay jɪ lɛ, mi ba Farizi, <sup>6</sup> a mí nduɔ kiyaw kiyaw ká di kpyru mí daake nun nzob mbika lawri tuɔ síe. A bay ká se tul doko tul bol kusol báy zaɔe na laa lɛ, nzob zɪŋ kaaya bi mbjw ká di ya.

<sup>7</sup> Roo lɛ, fekeri ku riw bele ká mi daa law-i bo di, a mí kɔ ba feziŋa bi bay ndádke ká nun Ngerewuru na, timbede key mi kɔ ba fe ká gɔr hɔy bay tul Zezu Krisi. <sup>8</sup> Ba fe nuri ku hɔy ya, roo lɛ, feri riw bele ká pola lew mi kɔ ba fe kere a mí daa law-i bo di na, timbede key lɛ, mi kɔ ba fe ká gɔr hɔy, bay jɪ lɛ, fe ká kal tul fekeri ku riw bele pavbaɔ na, ba tuuka Ngerembay bi Zezu Krisi. Bay tul-e na, mi pɔŋ fekeri riw bele a mí kɔ ba mjiiri hɔy bay haŋa bo, mi tuu Krisi a mí zúɔ zɪŋ ni báy bil law-i riw bele. <sup>9</sup> Timbede key na, mi daa law-i bo tul daa vu

mbom bo tul bol kusol Zibri bay ví ba nzob ká do báy zaɔe nzedem ká nun Ngerewuru na mbāa. Roo lɛ, mi vi ba nzob ká do báy zaɔe nzedem báy faa law-i ká mi daa bo tul Krisi. Ba fe ká Ngerewuru daa zɪŋ nzobri riw bele ká i daa law-ri bo tul Krisi. <sup>10</sup> Fe ká mi hii na, ba tuuka Krisi báy hɔrusuo tji be saa luɔ huɔ, bay zúɔ zɪŋ ni ká bil kóko seke fe beri, hɔ huɔ bi kara ka do munu ká taa be ndaw, <sup>11</sup> bay haŋa bo mi daa law-i te nzokdo mii, bi hɔy kara, Ngerewuru a tina mi saa sakra nzob hude ri hɔ mi káw báy kumnun.

### Pol bo nzob mbika lawri bay haŋa ri mbóro fe daa be

<sup>12</sup> Mì baa mii, mi zɪŋ fekeri na ku riw bele ya rɔbay, mase mi ba nzob ká mi \*taŋ kaɔ kaɔ ro ya ndaw. Roo lɛ, mi duu nun-i ba pola bay daa hɔrusuo-i tuŋ kɪ bay mgbaka fe ká mi nii na ba taa bi, bay jɪ lɛ, bi hɔy kara Zezu \*Krisi mgbaka mi pola ba nzob taa be. <sup>13</sup> Yu-iri, mi kɔ mí baa mii, bi na mi mgbaka feke na báy nduo-i kpeɔ ya báy, roo lɛ, mi daa fe mbjw: feri ká mi daa pola na mi ker se di mbāa, a mí daa hɔrusuo-i tuŋ kɪ bay mgbaka fe ká do pol-i. <sup>14</sup> Mì duu nun-i ba pola ba zaɔe fe tunduo bay mgbaka feke ká Ngerewuru díke naari ká nulue bay haŋa náa yaa ri báy faa Zezu Krisi.

<sup>15</sup> Be ze, naari riw bele ká náa ngɔŋri ká bil mbika law ro na, náa dokori báy kɪri kér bay ká mini key. Be ro lɛ, nzob haŋeri ká sakra baari na ker bay kɪ boɔ lɛ, Ngerewuru a mgbúda nun-ri ká di báy. <sup>16</sup> Ba jɪ jɪ hɔy kara, fe ká ndad bamba lɛ, náa séri ba pola munu ká náa séri di kpyru tji timbede key.

<sup>17</sup> Yu-iri, baari riw bele na i mbóro fe daa bi. Búru bāw ped biri na buru do ba fe líe kɪ ha rì. Be ze, i ngga nzobri ká simsed bari do munu na í kɔ. <sup>18</sup> Tusueke lɛ, nzobri ngji bamba, i se simsed munu ba nzob tul ngani Krisi ká hu ká tul puu say huɔ. Bay key na mi baa ha rì ká pola banɔɔ. A timbede key na mi kaŋ mí baa ha rì báy mbii nun-i. <sup>19</sup> Órɔ bie nam bari na i bíe, bay jɪ lɛ, fe daa naysuo ze ba wuru bari, i si sùo-rì ká tul fe ká'a bá fe sahoŋ bari, a i ker se tul feri ká tusiri key hɔy. <sup>20</sup> Roo lɛ, naari na puo naari do nulue, ze Nzob Yaaŋa Nzobri ká'a úru saa di na, náa gíyanri ni báy kɔnke. Be na ká ba Ngerembay naari Zezu Krisi. <sup>21</sup> Zada'ka'a vi lɛ, ka'a fére sùo naari ká fymra úy úy na, hɔ ni rii taa be ká do báy bawda hɔrusuo ká nduy mgbilik mgbilik báy hɔrusuo taa haŋ ká'a haŋa ni réke mbay ká tul feri riw bele.

**4** Sɔwke mini ze, baari yu-iri ká mi kɔ rì ba nzob nun-i ká kɔn kóko rì ba kɪ daa mi bamba, ká i daa hɔ sùo-i rii mi a mí nda giri sùo-i bay tul-iri na, i mgbaka mbika law baari ngɔ-ngɔŋ mini ká bil Krisi.

### Nzaa boko Pol

<sup>2</sup> Evodi báy Sintisi, mi koɔ rì: kóɔ nguo hɔy i hɔ kér bay baari ka maa kɪ ba yu kɪ ká bil Ngerembay. <sup>3</sup> Bo ká mù ba bāw ped bi taa tusueke na, mi vbi mù, mu sɔ ri ha ri káw den ka zɪŋ kɪ, bay jɪ lɛ, bari báy Kelema, rɔ báy bāw ped bi haŋri na, i ba bāw ruy biri bay haŋa



Bay Kere \*Krisi na ka se ba pola pola. Bari riw bele na Ngerewuru daa riŋ-ri do bil mbede pam ká nulue.

<sup>4</sup> Ì daa suoriya ká bil Ngerembay banɗuɔ. Mi baa na rɔbay, ì daa suoriya! <sup>5</sup> Ì hɔ nɔbri riw bele kɔ ri ba nɔb law kereri. Ngerembay na do dí ya bay vika. <sup>6</sup> Ì hɔ law-ri ka nzáa ri se tul fe mbjw ya, roo le, ká bil fe ji ji hɔy kara, ì tina fe ká ì se síeke na hɔ Ngerewuru. Ì daa nzaa bay kere í kódké ni a í háke ni taambɔl. <sup>7</sup> Be munu ndɔw rɔɔ, dekeke taa Ngerewuru ká nɔb maa bay kóko sawke ya ká kal tul feri riw bele na, ka'a kóko bil law-ri bay kér bay baari riw bele ká bil Zezu Krisi.

<sup>8</sup> Yɔ-iri, ɔɔ bie bay bi ká mi báa na ze do key: ì hɔ kér bay baari riw bele ka bo tul fe kere báy fe ká maa písi; bayke baa mii, feri riw bele ká ba tusue ndɔw, feri riw bele ká do báy faake ndɔw, feri riw bele ká do báy zadɛ ndɔw, feri riw bele ká kɔaya mbjw ti dí ya ndɔw, feri riw bele ká ndad ká nun nɔbri ndɔw, rɔɔ feri riw bele ká maa dáa mbay bo dí ndɔw na. <sup>9</sup> Feri ká mi fere ri ká ì yaa bayke, mase hay ká ì laa ká nzaa-i a í kɔ mi ká zad dáake na, ì daa feke banɗuɔ. Be ndɔw rɔɔ, zadka ì daa feke na le, Ngerewuru nɔb haɗa dekeke hɔ nɔb na, a sád ziŋ ri báy.

#### Pol daa taambɔl bay tul fe haɗa ini ká i hɔ ni

<sup>10</sup> Mi daa suoriya ngji bamba ká bil Ngerembay, bay ji le, timbede key na, ì ziŋ faa ká bay kieke kér bay baari se tul-i ba kɔ munu ká pola. Ba tusue kɔ, ì ker se tul-i banɗuɔ kpadara, roo le, faa ká bay haɗa ri víke báy fe hɔ mi na ze tiya, a hɔ namri kal ngji bamba. <sup>11</sup> Mi baa mini bay fe ká mi se síeke na, munu ya. Tusueke le, bi na, mi fere sùo-i faa káw báy kere ká bil feri riw bele. <sup>12</sup> Mi kɔ faa káw bisie ndɔw, faa káw bil ndadi ndɔw. Mi

fere faa haɗa fe ka maa nduo-i báy zadri riw bele ká bil feri riw. Ze mi sɔ-sɔm bil-i mbaa, mase kɔn i mi hɔy kara, mi kɔ faake ndɔw; ze mi do báy fe ngji bamba, mase fe ti nduo-i ya hɔy kara, mi kɔ faake ndɔw.

<sup>13</sup> Taambɔl hɔrusuo ká \*Krisi hɔ mi na mi maa dáake feri ku na riw bele. <sup>14</sup> Be nu ku hɔy kara, sóko ká ì sɔ mi ká bil kóko seke fe bi na, ba fe ká ndad bamba.

<sup>15</sup> Baari nɔb mbika lawri ká Filib na, ì kɔ sùo-ri ndɔw, zadka mi zɔl saa kuɗu zad ká Maseduwan báy sew ká buru tii saw ka-káa Bay Kere ká dí na, ba baari kɔ hɔy ze ì sɔ mi a náa sùo-ri nduo hɔ kɔ. <sup>16</sup> Báy dol bi ká mi do Tesalonik hɔy kara, ì pie báy fe ká puo nduo-i na hɔ mi kal faa bal ba mbjw. <sup>17</sup> Bay tul fe haɗa ini ze mi nzaa bay ziŋ ká luo-ri ya, roo le, mi hii bay haɗa Ngerewuru ka sɔm fe ka zúo tul-ri ba pola pola rɔbay bay tul fe haɗa ini ká ì mgba ziŋ mi báy law kere na. <sup>18</sup> Fekeri ku riw bele ká ì píeke Epafodi víke hɔ mi na, mi ziŋ báy kere mba tul síeke ká mi se, a mí kaw bil-e badak. Fekeri ku na, do munu ba \*fe poy ká bɔre fɔ bɔy bɔy ká Ngerewuru kɔ ba fe kere a rii law-ε. <sup>19</sup> Ngerewuru bi ká do báy riŋ díka ká gbɔke tiya na, ka'a haɗa ri feri riw bele ká ì se síeke báy faa Zezu Krisi. <sup>20</sup> Riŋ díka ba taa Ngerewuru Bãa naari mbiimbam báy mbiimbam banɗuɔ! Amem! Ndad bay haɗa ni ka do munu na kɔ.

#### ɔɔ bie soko Pol

<sup>21</sup> Ì hii soko hɔ nɔb mbika lawri ká i zuo ziŋ Zezu \*Krisi na riw bele hɔ mi. Yɔ-iri ká i kaw ziŋ mi key na, i hii soko ha ri ndɔw. <sup>22</sup> Nɔb mbika lawri riw bele ká i do zad ni key na, i hii soko ha ri, kakalke le, ba bari ká i kaw bil puo Mbay Sezar. <sup>23</sup> Ndad bay haɗa law huoke Ngerembay Zezu Krisi ka sád ziŋ ri riw bele.

# Kolosiri

## Bay ká se tul ferri ká do bil mbede ni key

Mbede key na, bay haneri ká di daa ba maa kị báy bay ká do bil Mbede ká Pol daa ha nzob mbika lawri ká Efez. Ka daa báy nam be ká'a náake hul sal, ze a píeke ha nzob mbika lawri ká Kolos, bay ji le, rii fe ká nzobri ká i fere nzobri fe fere baylu na, i daa nzob mbika lawri nduo kị. Ká bil fe fere bari na i baa mii, ndad bay kó d wɔruri ká re mbay; rɔbay, ndad bay daa vu mbom bo tul bol kusol bari ká se tul fe sɔm, mase fe nɔkɔ. Roo le, ká bil mbede key na, Pol fere ri fe mii, zad sanmakeri ku na rii fe ká nun nɔm do di kara, i do báy hyrusuo mbijw ká bay sɔkɔ nzob ha ni mɔba sùo-ε ká tul kɔn fe naysuo ya.

Pam na, nzob zih báy faa huɔ Kriisi Vu Ngerewuru ká tul puu say huɔ kị hɔy. Fe ká Kriisi daa na ma-maa bo, nzob se sie fe kị mbáa. Nzob mbika lawri ba nzaa wáw sùo ká mbijw, a Kriisi laa le, ba tul. I bá nzobri ká i mɔbaka ini zih kị, bay ji le, sal inike na sih ri zuo kị mbijw hɔy riw bele.

## Máa bayri ká do bil-e

Kriisi, báy ped daa be: 1.1–2.19

Ped daa nzob fie ká bil Kriisi: 2.20–4.6

Órɔ bie bay: 4.7-18

## Soko ká Pol hii ha ri

**1** Bi Pol ká Ngerewuru ha mi ba nzob ndáy nzaaped Zezu \*Kriisi báy law hiiya be na, búru yu-i Timote, <sup>2</sup>buru daa mbede key ha ri baari nzob taa Ngerewururi ká i kaw Kolos ká i ba yu buru a i do tul bay Zezu Kriisi. Ndad bay haɔa law huoke báy ðekeke taa Ngerewuru, Báa naari ka sád zih ri.

## Nzaa bay kere Pol

<sup>3</sup> Ká bil nzaa bay kere ká buru daa bay tul-rì na, buru daa taambɔl banɔa ha Ngerewuru, Báa Ngerembay naari Zezu \*Kriisi, <sup>4</sup> bay ji le, buru laa soro bay law-rì ká i daa bo tul Zezu Kriisi, báy ini ká i mɔba zih nzob Ngerewururi riw bele na. <sup>5</sup> Zadka tusue bay ká ba Bay Kere tji luo-rì na, daa ha ri tuu fe ká i daa law-rì te di ká Ngerewuru daa do nulue bay tul nzob beri na. Be ze, mbika law báy law ini baari na, bar saw ká di. <sup>6</sup> Ba Bay Kereke ku na ze yaa zad kpol kpol ká tusiri key, a lie lereke báy zad zad riw bele munu ká'a dáake ká sakra baari ba ðje hɔy báy nam ká i láake bay law kere Ngerewuru ba titire ðekre a i tuu law kereke ta-taɔ na. <sup>7</sup> Epafaras ká ba báw ped buru ká buru kɔ ni ba nzob nun buru na ze fere ri feke na ku. Ka daa ped bay tul-rì munu ba nzob ped Kriisi ká daa ped be báy zad nzedem. <sup>8</sup> Be na, ka ví lo soro bay ini ká Tem Law Pie ha ri na ha buru laa.

<sup>9</sup> Sawke mini ze, báy nam ká buru láake soro bay baari na, buru daa nzaa bay kere bay tul-rì búru tɔa ya. Buru kod Ngerewuru bay haɔa ni ka ha ri nun nɔm báy fe kóke báy faa Tem Law Pie, bo ha ri kóke law hiya be na ka tán kad kad. <sup>10</sup> Be ndaw rɔɔ, i máa bay

séke simsed munu ká Ngerembay hii i dáake ferri ká rii law-ε banɔa. I lie lereke báy kere ká bil ferri riw bele ká i daa, a i túuke Ngerewuru ba pola pola ndaw. <sup>11</sup> Buru kod Ngerewuru bay haɔa ni ka sɔ ri báy hyrusuo riɔ ðika be, bay haɔa bo i súuke law-rì ká bil ferri riw bele, a i kike law-rì. <sup>12</sup> I daa taambɔl báy suoriya ha Báa Ngerewuru ká daa ha ri zih fe kereri ká'a daa do bil zad taɔa bay tul nzob beri na mbijw hɔy zih ri. <sup>13</sup> Be na, ka tina naari saa bil hyrusuo suɔ tilo, a ha Vi-e ká'a kɔ ni ba nzob nun-ε na re mbay ká tul naari. <sup>14</sup> Báy faa Vi-e na ze, ka tina naari saa bil hyrusuo feyaa ká mɔba naari ba koy, a nda buma ká tul feyaa naari.

## Zezu Kriisi ba mbay tul ferri riw bele

<sup>15</sup> Ngerewuru ká nzob kɔ ni báy nun ya na, \*Kriisi yaa fe daa be ha nzob kóke ni. Kriisi na ba titire nzob ká do pola ðekre rɔɔ, ferri riw bele do báy †, <sup>16</sup> bay ji le, báy faa be na ze, Ngerewuru dáake ferri riw bele ká nulue ndaw, tusiri key ndaw, ferri ká nun kɔ ndaw, ferri ká nun kɔ ya hɔy kara ndaw pi. Ka daa wɔruri ká i kaw tul kar-ingaw mbay bari ndaw, hyrusuo ká kal tul hyrusuo hawri ndaw, temri ká re mbay ndaw, rɔɔ hyrusuo ká re tul nzobri ndaw pi. Ba tusue kị, ferri riw bele na do báy faa be, a do ba fe riɔ ðika be. <sup>17</sup> Be kị ze ka ba titire nzob ká do pola ðekre ká tul ferri riw bele; taambɔl be na ze ferri ðoke báy zad zad.

<sup>18</sup> Be na, ka ba mbay tul nzob mbika lawri ká i mbu tul kị riw bele, a bari laa le, i do munu ba sùo-ε. Ka ba saw káw báy kumnun; a ba titire nzob ká tji saa sakra nzob huɔeri, bay haɔa bo ka do pola ba ngerɔ tul ferri riw bele, <sup>19</sup> bay ji le, Ngerewuru hii bay haɔa fe daa beri

† Báy nzaa gerek le, baa mii: «led pol».

riw bele ká do bil law-ε na, ka daa puo ká bil law Vi-e. <sup>20</sup> Rɔbay, báy faa be na, ka hii bay haɲa ferri riw bele na i zúo ziɲ ni. Báy faa sím Vi-e ká uo ká tul puu say huɔ na, ka daa ha ɔ́kɛkɛ ɔ́kɛ sakra be báy ferri riw bele ká tusiri key ndaw, nulue ndaw pi.

<sup>21</sup> Baari hɔy kara, pola lew na i do fal kraɲ Ngerewuru. I ba nzob tul ngani beri bay tul kɛr bay baari ká ndaya ká ha ri dáake ferri ká ndaya na. <sup>22</sup> A le, timbede key na, báy faa Vi-e ká pɔɲ sùo-ε ha huɔ na, ka daa ha ri zuo ziɲ ni, a ha ri do pol-e báy law ká \*taɲ kad kad, taɲ em ndaw, rɔɔ bay kara ti tul-ri mbáa ndaw pi. <sup>23</sup> A roo le, do ndad bamba bay haɲa ri do tul tusue bay ká do bil Bay Kere na, a i bár saw ká dí. Fe ká i daa law-ri te dí nzokdo ba ɔ́ɛ báy nam ká i láake Bay Kereke na, i ha nzob mbijw mini kara ka daa ha ri do dí dí ká dí ya. Bay Kereke ku na, i ka-káake ha nzobri riw bele ká tusiri key. Be ze bi Pol, mi vike ba nzob pedke.

### Ped ká Ngerewuru daa zuo nduo Pol

<sup>24</sup> Timbede key na, mi daa suoriya bay tul seke ferri ká mi ko bay tul-ri. Munu ká \*Krisi ko seke fe na, bi sùo-i hɔy kara mi ko seke fe bay tul nzob mbika lawri ká i mbijw tul kɪ riw bele ká i do munu ba sùo Krisi na. Mi ko seke fe bay tul-ri bay ɔ́rɔke bie seke fe ká tɔɲ ká bil ped be ká tusiri key. <sup>25</sup> Ngerewuru ha mi vi ba koy ped nzob mbika lawri maa báy ped ká'a pɔɲ zuo nduo-i bay haɲa mi daa bay tul baari ká i ba Zib ya na. Ka ha mi ka-káa bay ká se tul Krisi na báy zadɛ ngid bele. <sup>26</sup> Bayke ku na, do zad muni ba ɔ́ɛ lew hɔy ha nzobri ko ya wɔm, a roo le, timbede key na ka tina sawke do zad hie ha nzob beri ko \*taɲ kad kad. <sup>27</sup> Ngerewuru hii bay daa ha ri ko waa, mina ze fe ká'a daa do zad muni na ba bawda fe, a ndad bamba bay tul saw nzobri riw bele le! Feke na ze do key: Krisi daa puo ká bil law-ri ha ri ko mii, riɲ dika ká Ngerewuru daa do bay tul nzob beri na, baari ká i ba Zib ya na hɔy kara i ziɲ ndaw pi. <sup>28</sup> Be ze, buru ka-káa Krisi na ha nzobri riw bele; buru baka ri a búru fere ri mbijw mbijw báy nun nzemri riw bele ká Ngerewuru ha buru, bay haɲa nzobri mbijw mbijw riw bele na i ɔ́kɛ pol Ngerewuru munu ba nzobri ká i ngɔɲ báy faa zúo ziɲ Krisi. <sup>29</sup> Sawke mini ze, mi daa sùo-i taa tom, mi ru-ruy báy bawda hɔrusuo ká Krisi ha ni daa ped ká bil naysuo-i.

**2** Ba tusue kɪ, mi hii bay haɲa ri ko ruy ká ngɔɲ bambasiri ká mi ruu bay tul-ri ndaw, bay tul nzob mbika law-ri ká i kaw Lawdise ndaw, rɔɔ bay tul nzob mbika law hawri ká i ko mi ya rɔbay na kara ndaw. <sup>2</sup> Mi ruu munu bay dáake wara bo bil law-ri, ha ri zúke kɪ mbijw hɔy ká bil law ini. Mi hii bay haɲa ri laa tusue bay báy fe kerekeri bele na ka ta-taɲ, a i do tul-e ngɔɲ-ngɔɲ. Be ndaw rɔɔ, i máa bay tuukake fe ká Ngerewuru daa do zad muni ká pola lew ha nzobri ko ya na. Be ze ba Krisi, <sup>3</sup> be ká fe kereri riw bele ká ba nun nzem ndaw, fe kóko ndaw na, do luo-ε. <sup>4</sup> Mi baa munu bay haɲa ri pɔɲ faa ha nzob mbijw mini kara, ka úla ri báy nzaa ráa bay hɔy ya. <sup>5</sup> Ze mi do na dí dí ziɲ ri hɔy kara, kɛr bay bi bo tul-ri banguo. Mi daa suoriya bay tul-ri, bay ji le, i

daa ferri riw bele báy faake faake, i kaw tul mbika law baari ngɔɲ-ngɔɲ banguo kpadara ká bil Krisi.

### Ferri riw bele na do bil Krisi

<sup>6</sup> Be mini ze, munu ká i yaa Zezu \*Krisi ba Ngerem-bay baari na, i se simsed ká kie mii, i zuo ziɲ ni banguo na ndaw rɔ! <sup>7</sup> I bár saw ká bil Krisi ha ni mba siri nzid nzid. I ha mbika law baari ka ngɔɲ ba pola pola ká bil Krisi munu ká i fere ri bayke pola na, a i daa taambol ha Ngerewuru banguo kpadara.

<sup>8</sup> I nze báy sùo-ri bay haɲa nzob mbijw mini kara ka úla ri, a yaa ri zuo fal-ε báy nzaa úla ká gɔr gɔr hɔy na ya. Fekeri ku na ba fe saw puo nzobri, mase uru saa luu wɔruri ká re mbay ká tusiri key hɔy bo, ba fe ká uru saa luu Krisi ya. <sup>9</sup> I ko, fe daa Ngerewuru riw bele na, daa puo báy zadɛ ngid bele ká sùo Krisi. <sup>10</sup> Báy faa zúo ziɲ ni na, i zɪnke kɛr bay, báy hɔrusuo, báy ferri riw bele ká uru saa luu Ngerewuru. Be na, ka ba mbay tul temri riw bele ká re mbay ndaw, tul hɔrusuo ká re tul nzobri riw bele ndaw pi.

<sup>11</sup> Báy faa zúo ziɲ ni na, Ngerewuru kɪnke ri ngori. Ba ngori ká nduo nzob ze kuɲ ya. Roo le, ba fe ká Krisi daa do bil law-ri nziya, a náake ri saa bil hɔrusuo kon naysuo ká suru ri ha ri daa feyaa. <sup>12</sup> Tul-ri ká i daa nduo mbii na kie mii, i voro ri mbijw hɔy ziɲ Krisi, a i tɪj saa luu huɔ mbijw hɔy ziɲ ni ndaw, bay ji le, i daa law-ri bo tul hɔrusuo Ngerewuru ká tina Zezu saa luu huɔ ha ni kaw báy kumnun. <sup>13</sup> Pola lew na, i do munu ba nzob huɔderi, bay ji le, i daa fe kɔyaa i se simsed munu ká nzobri ká i ko Ngerewuru ya. Roo le, timbede key na, Ngerewuru ha ri kaw báy kumnun ziɲ Krisi, a nda buma ziɲ naari ká tul fe daa yaa naari na riw bele. <sup>14</sup> Zad saɲma bol kusolri ká daa bay bo tul naari, báy bay mbol ká do tul naari na, ka naa ngid bele a bumra baykeri báy huɔ Krisi ká tul puu say huɔ, a bieke hɔrusuo-eri kpukdu kpukdu. <sup>15</sup> Ká zadɛ ku na, ka haw yum ká tul temri ká re mbay, báy hɔrusuori ká re tul nzobri na riw bele, a daa sahoɲ bo nun-ri ká nun ruo nzobri, a mba tul-ri báy huɔ Krisi ká tul puu say huɔ.

<sup>16</sup> Munu zu le, i ha nzob mbijw mini kara ka daa bay bo tul-ri bay tul fe ká i sy, mase bay tul fe ká i nzo na ya. I ha nzob mbijw kara ka súru ri bay daa nam suoriya bari, mase síe tɪj fewri, báy nam mgbaka taram bari ya ndaw pi †. <sup>17</sup> Fe nuri riw bele ku na ba tem ferri hɔy ká kie fe tusue ká'a ví vuku. Roo le, sùo fe na ba Krisi. <sup>18</sup> Nzobri ká i daa sùo-ri ba nzob díɲ tul-ri, a i ruo led nzaapedri ká nulue na, i pɔɲ faa ha ri daa bay bo tul-ri ha ri mbóroke fe daa bari ya. Bari nzobkeri ku na, i daa law-ri bo tul ferri ká tina nun ha ri hɔy. Kɛr bay bari ká uru saa bil law-ri na, daa ha ri sii sùo-ri taɲ feke. <sup>19</sup> Bari na, i zuo ziɲ Krisi ká ba mbay tul na mbáa. Be na, ka daa ha nzob mbika lawri riw bele mba kɪ mbijw hɔy munu ká naysuo báy niwri báy zad dokmak-

† Báy faa zúo ziɲ Krisi na, bay naa ká tul naari, a náa zɪnkeri hɔrusuo bay haw yum ká tul hɔrusuo hawri riw bele. Náa séri síe fe kɪ boɔ munu ká ba zad saɲmari ká se tul fe yumri, mase fe nzokori, mase nam suoriyari na nde tul fe ká Krisi daa na rɔɔ, bay ndádke ká nun Ngerewuru ya. Ká bil Krisi na, náa ɔ́ri báy ferri riw bele ro.

eri mgbá kị bá y kere, a ɲɔɲ ba pola pola munu ká Ngerewuru hii.

<sup>20</sup> Baari na, ì hu zìy Zezu Krisi. 'Be mini ze, wɔruri ká i re mbay ká tusiri key na do bá y hɔrusuo ká tul-rì mbáa. Wáa, daa mina ndaw ɔɔ, ì ha ri suru rì ha rì dɪŋ tul-rì í daa fe rii fe ká ì ba nzob tusiri key bá y le woo? 'Daa mina ì daa vu mbom bo tul bay báa bari ká mii: <sup>21</sup> «Mu mbi fe key ya, mu lie fe ku bá y nzaa-a ya, a mú zaa fe ni key bá y nduo-ɔ ya» le? <sup>22</sup> Fe nuri riw bele ku na, zadka nzob sɔ le, daa fe mbijw zìy ni ya. Zad san-makeri bá y fe férekeri ku na uru saa luo nzob hɔy. <sup>23</sup> Zad san-makeri ku na rii fe ká ba bay nun nzem ba tusue. 'Bayke hii báa mii: «Ì daa hɔrusuo-rì tunj kị í rúoke Ngerewuru ndaw, dɪŋ tul ndaw, a í sán sùo-rì ɲgị-ɲgị ndaw pi.» Roo le, fekeri ku na, i do bá y hɔrusuo mbijw ká bay sɔkɔ nzob hɔ ni mgbá sùo-ε ká tul kɔn fe naysuo ya.

### Nzob ká hu zìy Krisi na ba nzob fie

**3** Baari na, munu ká ì hu zìy \*Krisi í tji saa luo hud zìy ni mbijw hɔy í kaw bá y kumnun na, ì nzaa ferì ká nulue, zad ká Krisi kaw dī ká tunduo hodó Ngerewuru. <sup>2</sup> Ì daa law-rì nzokdo ká bo tul ferì ká do nulue bo, ferì ká tusiri key ya, <sup>3</sup> bay jì le, fe ká tusiri key na, ì ba nzob huderì ro ká dī, a káw bá y kumnun taa tusue baari na myu sùo-ε ká luo Krisi. 'Ba fe ká Ngerewuru daa do bay tul-rì. <sup>4</sup> Sɔw káw bá y kumnun taa tusue baari na, be ze ba Krisi. Zadka'a yji a tina sùo-ε na, baari hɔy kara ì tina sùo-rì zìy ni, a í zìy riŋ dika zìy ni mbijw hɔy.

<sup>5</sup> Munu zu le, kɔn ferì ká tusiri key na, ì hɔ ni ka hu ká bil law-rì. 'Daa nun píe ndaw, daa fe ìm ndaw, taka mg-bá y bapibi ndaw, daa kɔn ferì ndaw, ɔɔ kókɔ nun fe ká ba wɔru ká nzobri kod ndaw na, ì hɔ fekeri ku na ka hu mburuk mburuk ká bil law-rì. <sup>6</sup> Bay tul fe kɔayari ká munu ku na ze ɔn heré Ngerewuru zuo tul nzobri ká i daa tul ɲɔɲ zìy ni. <sup>7</sup> Baari hɔy kara, zadka feyakeri re mbay ká tul-rì kɔb bá y na, ì se sɪmsed munu na ndaw. <sup>8</sup> Roo le, timbede key na, ì pɔŋ fal fe kɔayari key na riw bele ba fal: law fɔa ndaw, daa nun sji ɲgaw ɲgaw ká tul nzob ndaw, ɔɔ law ndaya ndaw pi. Tjiri nzob ndaw, kókɔ bayri ndaw na, ì hɔ ni ka tji ká nzaa-rì mbijw ya ndaw. <sup>9</sup> Ì baa bay baylu hɔ kị ya, bay jì le, ì naa tɔw fe naysuo bá y fe dáakeri na ba fal, <sup>10</sup> a í vi ba nzob fie ro. Nzobke ku na yɔa fe daa Ngerewuru Nzob 'Daa ni hɔ ni fére ni ba pola pola, hɔ ni tuu ni \*tan kad kad. <sup>11</sup> Munu zu le, Zib, mase nzob ká ba Zib ya hɔy kara tiya ndaw, nzob \*kúnj ɲgori, mase nzob ká kunj ɲgori ya kara tiya ndaw, nzobri ká ì ìm sɔw ri ndaw, nzobri ká ì nze nzob ya kara tiya ndaw, koy nzob, mase nzob ká kaw bá y tul-e kara tiya ndaw pi. Fe ká ndad bamba tasiri le, ba Krisi ká do tul ferì riw, a do bil law-rì riw bele.

<sup>12</sup> Baari na, ì ba nzob taa Ngerewuru ká'a náa rì zuo bod ba taa be, a kɔ rì ba nzob nun-ε. Munu zu le, ì kɔ nun síe kị ndaw, í daa law kere zìy kị ndaw, í dɪŋ tul-rì ká sɔw bal kị ndaw, í se yududu ka zìy kị ndaw, a í íki law-rì ká tul kị ndaw pi. <sup>13</sup> Zadka ɲguri sùo do sakra

baari le, ì sɔy law-rì ká tul kị, a í nda bumake zìy kị. Ì nda buma ka zìy kị munu ká Ngerembay nda buma zìy rì. <sup>14</sup> ɔɔbay, fe ká ndad bay daa bá y na, ba mgbaka ini zìy kị, bay jì le, sal inike na síy rì zuo kị mbijw hɔy riw bele. <sup>15</sup> Ì hɔ dekeke taa Krisi ka re mbay ká bil law-rì, bay jì le, bay káw dekeke key na ze Ngerewuru díke rì ha rì vi ba nzob ká mbijw hɔy. Ì daa taambɔl hɔ ni banɔu. <sup>16</sup> Ì hɔ bay Krisi bá y ndadikeri riw bele na, ka daa puo ká bil law-rì. Ì fére kị fe, a í báka kị bá y nun nzemke. Ì dī sim hɔ Ngerewuru bá y bil law-rì riw bele: sim pisi ndaw, sim ká Tem Law Pie ha rì ndaw na, ì hɔke ni taambɔl. <sup>17</sup> Fe jì jì ká ì daa, ze ba na bay báa baari, mase fe daa baari hɔy kara, ì daa bá y riŋ Ngerembay Zezu a í dáake taambɔl hɔ Baa Ngerewuru bá y faa be.

### Káw nzob mbika law-rì ká sakra kị

<sup>18</sup> Mɔyri, ì dɪŋ tul-rì ká pol waa baari; be ze ba fe daa mɔyri ká i ba taa Ngerembay na. <sup>19</sup> A baari wɔrari laa le, ì kɔ mɔy baari ba nzob nun-rì, a í hɔ nun-rì ka sji ɲgaw ɲgaw ká tul-rì ya. <sup>20</sup> Baari ledri le, ì daa vu mbom ká bo tul nzob mbɔŋri ká tul ferì riw bele, be ze ba fe ká rii law Ngerembay. <sup>21</sup> A baari báa ledri laa le, ì túf nun vu baari bá y bay ya ká law-rì a sɔa.

<sup>22</sup> Baari koyri, ì daa vu mbom ka bo tul báa gan baari ká tusiri key ká tul ferì riw bele. Ì daa ped ha ri bay doko ká i do fal-rì kek ku hɔy bay ndádke ká nun-rì ya, roo le, ì daa ped baari na bá y law mbijw ká \*tan kad kad bay tul vu mbom ká ì daa bo tul Ngerembay. <sup>23</sup> Ze ba na ped jì jì hɔy ì daa kara, ì daa bá y bil law-rì riw bele rii fe ká ì daa ped hɔ Ngerembay bo, hɔ nzob hɔy ya. <sup>24</sup> Ì kɔ ndaw, Ngerembay a púo rì fe kere ká'a daa do bay tul nzob taa beri na. Báa gan baari taa tusueke ká ì daa ped hɔ ni na ze, ba \*Krisi. <sup>25</sup> Nzob ká daa ndaya le, a zìy feke maa tul-e ndaw, bay jì le, Ngerewuru naa nun nzob mbijw ya.

**4** A baari gan tul koyri laa le, ì mgbá koy baari na bá y kere, í ha ri fe ká do bay tul-rì na bá y faake, bay jì le, ì kɔ ndaw, baari hɔy kara, gan tul-rì kaw nulue suku dī ku.

### Pol bo yu-eri bay tul nzaa bay kere bá y sɪmsed kere

<sup>2</sup> Ì daa nzaa bay kere banɔu, í káw bá y nzaa bal-rì kekeke, a í dáake taambɔl hɔ Ngerewuru. <sup>3</sup> Ì daa nzaa bay kere bay tul buru ndaw, bay hanja Ngerewuru ka pɔŋ faa hɔ buru ka-káa bay be ká do zad muni ká se tul \*Krisi na hɔ nzobri. 'Bay tul bayke na key ze, i mg-báke mì naa hul sal. <sup>4</sup> Munu zu le, ì daa nzaa bay kere bay tul-i bay hanja mì báake bayke na ka tán kad kad ba kele hɔ nzobri laa, munu ká ba ped bi ká bay hanja mì daa na.

<sup>5</sup> Ì se sɪmsed bá y nun nzemke ká sakra nzobri ká i daa law-rì bo tul Zezu Krisi ya na. Zadka faa daa kere zìy rì do dī le, ì daa. <sup>6</sup> Bay ká tji saa nzaa-rì na, ì hɔ ni tji bá y kusol kere a huo yududu, a ba kusol ráa bay. 'Be ndaw ɔɔ, ì kókɔke faa yijira bay hɔ nzob hɔ hɔ kara bá y faake bá y.

ጎጋ bie soko ká Pol hii ḡ yu-eri ká Kolos

<sup>7</sup> Yu naari Tisik ká náa kóri ni ba nzob nun naari, a ba bǎw ped bi ká bil ped Ngerembay na, a vǎa loko soro bay ká se tul-i na riw bele ha rì laa báy. Be na, ped dáa be do báy faake. <sup>8</sup> Be ze mì pie ni bay haṅa ni ka se a vǎa lo soro bay buru ha rì laa, a yji a hũoke law-rì. <sup>9</sup> Mì pie ni báy yu naari Onezim ká buru kɔ ni ba nzob nun buru, ká ped dáa be do báy faake, a ba nzob taa baari ndǎw na se ziṅ ni mbjw hɔy. Bari na ze, i vǎa loko soro feri riw bele ká kal ká luo buru key na ha rì laa.

<sup>10</sup> Arisitik ká naa hul sal ziṅ mì mbjw na, hii soko ha rì. A Marki ká ba vu bǎa Barnabas na hɔy kara hii soko ha rì ndǎw. Be na, mì baa bay be ha rì laa pola dɔd ro. Zadka'a tji luo-rì ɛ, i mɔba ni ba sùo-rì báy kere. <sup>11</sup> Zezu ká i dī ni ba Zustus na hii soko ha rì ndǎw. Ba bele bari Zifri ká say key na hɔy ze, i mbi law-ri i daa ped ziṅ mì ḡ nzobri kóke mii, Ngerewuru ba nzob ká re mbay. Bari na ku ze i ba nzob huo law-i.

<sup>12</sup> Epafaras ká ba nzob baari na kara hii soko ha rì ndǎw. Be na, ka ba nzob ped Zezu \*Krisi, a daa nzaa bay kere ḡጋ-ḡጋጋ banḡuɔ kpadara bay tul-rì, bay

haṅa rì mɔba mbika law baari báy kere, i vi ba nzobri ká i ḡጋጋ kpay kpay ká dī, a i daa feri riw ká law Ngerewuru hii. <sup>13</sup> Mì baa nasi bay be ha ri: be na, ka daa sùo-ε taa tom ḡጋጋ bamba tasiri bay tul-rì ndǎw, bay tul nzob Lawdiseri ndǎw, ጎጋ bay tul nzobri ká Er-apolli ndǎw. <sup>14</sup> Luku ká ba nzob haṅa sawpuu ká buru kɔ ni ba nzob nun buru báy Demas na, i hii soko ha rì ndǎw.

<sup>15</sup> Ì hii soko ḡ yu naari riw bele ká i kaw Lawdise ndǎw, ጎጋ Nimfa báy nzob mbika lawri ká i mby tul kጋ ká puo be na ḡ mì. <sup>16</sup> Zadka i kጋ mbede ká mì daa ha rì key na ɛ, i nzaa faa kpyru i píeke ḡ nzob mbika lawri ká i mby tul kጋ ká Lawdise na ha ri kጋ ziṅ rì ndǎw, ጎጋ baari hɔy kara i kጋ taa bari ká mì píeke ha ri na faa mbjw munu ndǎw pi. <sup>17</sup> Ì baa ḡ Arisib ḡ ni ka kɔ-kóm ba tul ped ká Ngerembay ጎጋ zuɔ nduo-ε na, ḡ ni ka daa ጋ báy zadε.

<sup>18</sup> Ká zad ni key na, ba bi Pol kጋ ro ze mì vbie mbede na báy nduo-i, mí hĩike soko ha rì. Ì yjira mì bay hul sal ká mì naa dī key na ya. Ndad bay haṅa law huoke Ngerewuru ka sád ziṅ rì.

# 1 Tesalonikri

## Bay ká se tul feri ká do bil mbede ni key

Mbede key na Pol daa ha nzo mbika lawri ká i ba nzo fieri ká be kị ka ba nzo daa ha ri mby tul kị ká Tesalonik, ngerɛpuo luye ká kudu zad ká Maseduwɔn. Fal zɔl be ká di na, ka pie Timote se luo-ri, a yji Timote ká'a lo soro bay nzo mbika lawri ká i mby tul kị í do báy kere na báyji ɛ, Pol daa mbede key na a daake taambɔl ha Ngerɛwuru bay tul súu law ká tul mbika law bari ndaw, law ini ká i dɔke, báy lawri ká i daa nzokdo te tul Ngerɛwuru ndaw pi.

Ka leke bay vbiw nzo hɔneri ká se tul yji Ngerɛmbay. Nzo mbika lawri ká Tesalonik daa law-ri te di mii, Ngerɛmbay na a yji kod hɔy. Roo ɛ, munu ká'a yji a vi ya báy na, i vbi-vbiw mii: síe ha ndaw ɔɔ Ngerɛmbay na a yji a vi ɛ? Mase, nzo mbika lawri ká i hu pola, ɔɔ Zezu a yji a vi na wɔa, a doko mina ro bay tul-ri ɛ? Pol baa ha nzo mbika lawri bay haɔa ri kɔ ta-taɔ mii, Ngerɛmbay na a yji a vi na kị, ɛ, nzo mbika lawri riw bele i káw ziɔ ni mbiw hɔy. Ká bay gíyanke namke na, Ngerɛwuru hii bay haɔa ri daa ped bari na nun-ri ka ba pola báy suoriya.

## Máa bayri ká do bil-e

Taambɔl báy pisi Ngerɛwuru: 1-3

Simsed ká rii law Ngerɛwuru: 4.1-12

Yji Ngerɛmbay: 4.13-5.11

Ped daa nzo mbika lawri, báy síɔ tul bay: 5.12-28

## Soko ká Pol hii ha ri

**1** Bi Pol, ɔɔ Silas †, báy Timote ndaw na, buru daa mbede key na ha ri baari nzo mbika lawri ká i mby tul kị ká Tesalonik, baari ká i zuo ziɔ Baa naari Ngerɛwuru báy Ngerɛmbay Zezu Krisi. Ndad bay haɔa law huoke báy ɔ́kɛkɛ Ngerɛwuru ka sád ziɔ ri.

### Mbika law báy simsed nzo bri ká Tesalonik

<sup>2</sup>Buru daa taambɔl ha Ngerɛwuru banɔuo kpadara bay tul-ri riw bele, a búru ker se tul-ri banɔuo ká bil nzaa bay kere buru. <sup>3</sup>Ká pol Baa naari Ngerɛwuru na, buru ker se tul mbika law baari ká daa ped ndaw, báy law ini ká i dɔke ká daa ha ri daake ped ngɔ-ngɔɔ ndaw, ɔɔ báy law-ri ká i daa nzokdo te tul Ngerɛmbay naari Zezu \*Krisi ká daa ha ri súuke law-ri ndaw na.

<sup>4</sup>Baari yu bururi ká Ngerɛwuru kɔ ri ba nzo nun-ɛ na, buru kɔ mii, Ngerɛwuru nan ri ha ri ba nzo taa be, <sup>5</sup>bay ji ɛ, káa Bay Kere Krisi ká buru kaa ha ri na, ba bay ká tji ká nzaa buru hɔy ya, roo ɛ, ba bay ká tji báy hɔrusuo, báy faa Tem Law Pie, ɔɔ búru kɔ ta-taɔ ndaw mii, ba tusue bay. A baari kara i kɔ simsed buru ká sakra baari báy nun-ri; buru daa munu bay sókɔke ri. <sup>6</sup>Baari kị hɔy kara i mboro simsed buru báy simsed Ngerɛmbay. Ze nzo bri daa ri kɔ seke fe ngji bamba bay tul Bay Kere Krisi ká i yɔa na hɔy kara, i yɔa bayke báy suoriya ká Tem Law Pie ha ri na. <sup>7</sup>Be ndaw ɔɔ, i víke

† Silas mase Silvin na, ba rin ká mbiw hɔy. Báy nzaa gerek ɛ, ba Silvin, a báy nzaa eboro laa ɛ, ba Silas.

ba nzo bri ká i kie simsed baari ha nzo mbika lawri riw bele ká kudu zad ká Maseduwɔn báy Akayi na i kɔ í mbóro. <sup>8</sup>Ba tusue kị, Bay Ngerɛmbay na, uru ká luo-ri a tji kudu zad ká Maseduwɔn báy Akayi hɔy ya, roo ɛ, law-ri ká i daa bo tul Ngerɛwuru ká bayke yɔa zad kpol kpol riw bele na, daa ha buru se síe loko soroke mbáa. <sup>9</sup>Nzo bri riw bele lo soro faa ká i mgbake buru ba sùo-ri báy nam ká buru dɔke sakra baari, ɔɔ faa ká i pɔɔke púo wɔruri í fere sùo-ri ba luo Ngerɛwuru bay daa ped ha ni, be ká'a ba Ngerɛwuru tusue, Nzo Káw Báy Kumnun, <sup>10</sup>bay gíyanke Vi-e ká'a úru saa nulue. Ba be Zezu ká Ngerɛwuru tina ni saa luɔ hud ha ni yɔa naari ká tul here be ká'a bóko tul nzo bri báy nam ká'a ví vuku na.

### Ped Ngerɛwuru ká Pol daa ká Tesalonik

**2** Yu bururi, i kɔ báy sùo-ri ndaw, sed buru ká luo-ri na, buru se gɔr hɔy ya. <sup>2</sup>I kɔ ndaw, pola ɔɔ bay haɔa buru se luo-ri na, nzo bri ká Filib rad buru, í daa nun buru tuo síe bamba. Ze nzo bri ngji bamba tuɔ buru ngereɔ báy sed buru ká luo-ri na kara, Ngerɛwuru ha buru hɔrusuo, a daa wɔra bo bil law buru bay haɔa buru káake káa Bay Kere ká uru saa luo-ɛ ká se tul \*Krisi na ha ri. <sup>3</sup>Bay Kere ká buru ka-káake búru díke ri na, bayke to faa ya ndaw, kér bay ndaya kara do bil law buru ya ndaw, búru nzaa faa úla nzo bri ká di ya ndaw; <sup>4</sup>roo ɛ, buru baa banɔuo munu ká Ngerɛwuru hii, bay ji ɛ, ba be kị ze ka kɔ buru maa, a pɔɔ pedke zuo nduo buru. Buru nzaa faa bay ndád ká nun nzo

ya, roo le, bay ndádke ká nun Ngerewuru, be ká'a ba nzob békle fe ká do bil law nzob.

<sup>5</sup> Ì kò ta-tan ndaw, bay nam ká buru dōke sakra baari báy na, buru baa bay ba mbijw báy nzaa ráa bay ya ndaw, a búru ker bay ká bay báa bay zínke fe ká luo-rì ba mbijw ya ndaw. Ngerewuru ba nzob bay nasike.

<sup>6</sup> Buru na, buru nzaa faa bay haṅa nzobri pisi buru ya: ká luo-rì ya ndaw, luo nzob kiji ya ndaw pi. <sup>7</sup> Buru ba nzob ndáy nzaaped Krisi. Sɔwke mini ze, buru do báy faa ká bay réke mbay ká tul-rì, roo le, buru daa munu ya. Buru se búru kaw sakra baari dekeke munu ká máa led kò-kóm ba tul vi-eri a kòrì ri báy kere. <sup>8</sup> Munu ká buru kò rì ba nzob nun buru na, buru do dí ya bay ka-káa 'Bay Kere Ngerewuru ká se tul Krisi hɔy ha rì ya, roo le, buru mbi sùo buru hɔ huf bay tul-rì, bay jì le, buru hii rì bamba! <sup>9</sup> Yù bururi, ped ká ngɔɔ bamba ká buru daa sùo buru taa tom búru tɔa ká dí pɔɔ pɔɔ na, ì yijira ya ba tusue! 'Buru daa ped na bisie báy sun bay bá soba nzob mbijw ká sakra baari ya. 'Be ze buru káake káa 'Bay Kere Ngerewuru ká se tul Krisi na ha rì.

<sup>10</sup> Fe ká buru daa na, ì ba nzob bay nasike, Ngerewuru kara ndaw. Simsed buru ká sakra baari nzob mbika lawri na, ba simsed ká \*tan kad kad, a do báy zadɛ. Nzob mbijw mini kara maa bay daa bay bo tul buru ya. <sup>11</sup> Ì kò ndaw, buru daa zìṅ rì mbijw mbijw riw bele munu ká baa led daa zìṅ vi-eri. <sup>12</sup> Buru bo rì, búru gól rì, kò búru suru tigbaa-rì banɔɔ bay haṅa rì se simsed munu ká Ngerewuru hii, be ká'a dí rì na, bay haṅa rì vi ba nzobri ká'a re mbay ká tul-rì a í do bil riṅ díka zìṅ ni mbijw hɔy.

<sup>13</sup> Buru daa taambol banɔɔ hɔ Ngerewuru na rɔbay, bay jì le, zadka buru ka-káa 'Bay Kere Ngerewuru ká se tul Krisi ha rì na, ì laa bayke í yaa bo bil law-rì báy kere, a í kò ba bay báa nzobri hɔy ya, roo le, ba 'Bay Ngerewuru. 'Bayke na do ba 'Bay Ngerewuru ba tusue kì. 'Be ze a daa ped báy hɔrusuo ká bil law baari ká ì daa law-rì bo tul Zezu Krisi. <sup>14</sup> Yù bururi, baari na ì mboro fe daa nzob Ngerewururi ká ì daa law-rì bo tul Zezu Krisi ká ì mby tul kì ká zadri bod bod riw bele ká kuḍu zad ká Zude, bay jì le, baari kara nzob puo baari daa nun-rì tuo síe munu ká Zibri daa zìṅ nzob mbika lawri ká kuḍu zad ká Zude na. <sup>15</sup> Ba bari Zibri na ze, ì ì nzob hɔneri ká ì ba \*nzob yaaṅa bayri saa nzaa Ngerewuru, í ì Ngerembay Zezu, a í niiri buru kad kad í daa nun buru tuo síe. I ba nzobri ká ì rii nun Ngerewuru ya a í ba nzob tul ngɔni nzobri riw bele. <sup>16</sup> I haa buru faa bay haṅa buru ka-káa 'Bay Kere Krisi hɔ nzobri ká ì ba Zib ya na ha rì zìṅke pam ya. I daa munu banɔɔ, be ze í daake feyaa nde tul kì a ngjì ba pola pola kpyuru mini ndaw kò herɛ Ngerewuru tɔɔ bo tul-rì báy.

#### Pol daa kɔn kóko nzobri ká Tesalonik ba kì

<sup>17</sup> Yù bururi, báy nam ká náa walkeri kì ká bole dí ndij na (náa kòri kì ya hɔy kara, law naari bo tul kì banɔɔ kpadara) kɔn kóko rì daa buru lok lok hɔ buru daa hɔrusuo buru tun kì, a búru nzaa faa bay vaa kóko rì ba kì. <sup>18</sup> Be ze, buru hii bay yij se luo-rì, a bi Pol na, mì

nzaa faa ba mbijw mase ba sidiri munu bay séke, roo le, \*Satan haa faake báy. <sup>19</sup> Waa, nzob veri báy kò ì do ba fe daa law buru nzokdo te tul-rì, mase ba fe suoriya buru, mase ba taguba riṅ díka ká hɔ buru káwke rika na le? Waa ba baari ká ì doko pol Ngerembay naari Zezu báy nam ká'a yij a vi na ya le woo? <sup>20</sup> Ba tusue kì, ba baari na kì ze ì ba fe ndáka giri sùo buru ndaw, fe suoriya buru ndaw pi.

**3** <sup>1-2</sup> Sɔwke mini ze, zadka buru kaw kpyuru tan láa soro bay baari, a búru maa bay íki law búru ká dí mbáa na, buru mbi nzaa buru bay píe Timote se luo-rì, a pɔɔ buru ká sídi key laa le, buru káw Aten huo buru. 'Be Timote na ka ba yù naari, a ba baw ped Ngerewuru ká'a ka-káa 'Bay Kere ká se tul \*Krisi. 'Buru pie ni bay haṅa ni ka vaa daa waa bo bil law-rì ha rì ngɔɔ ká bil mbika law baari, <sup>3</sup> bay haṅa bo, daa nun tuo síe ká tji tul-rì timbede key na, ka lán mbika law nun tuo mbijw ká sakra baari ku ya. 'Baari sùo-rì kara ì kò ta-tan ndaw, kiji daa nun tuo síe ká mini key na, ba fe ká Ngerewuru hɔ faake do bay tul naari. <sup>4</sup> Tusueke le, báy nam ká buru kaw zìṅ rì kò rɔbay na, buru baa ha rì mii, fe daa nun tuo síe a tji tul naari, a le, fekeri tji na kì. 'Ba fe ká ì kò ta-tan ndaw ro. <sup>5</sup> Sɔwke mini ze, munu ká mì maa bay íki law-i bay káwke kpyuru ya na, mì pie Timote ba luo-rì bay láake soro mbika law baari, bay jì le, mì daa hɔ ká bil law-i mí baa mii, kò ya le, ngeretemndaya lie law-rì hɔ ped ká buru daa ká luo-rì pola na do ba fe ká gɔr hɔy.

<sup>6</sup> Roo le, timbede key ká Timote yij saa luo-rì a vi luo buru key báy bay kere, a lo soro bay ká se tul mbika law baari ká ì do tul-e banɔɔ kpadara, báy ini ká ì mgbay zìṅ kì na hɔ buru laa. Ka baa hɔ buru mii, ì ker bay se tul buru banɔɔ, a kɔn kóko buru kara daa rì lok lok munu ká buru kara, kɔn kóko rì daa buru munu ndaw na. <sup>7</sup> Be ze yù bururi, ká bil kóko seke fe bururi riw bele, báy fe law sekere riw bele ká tji tul buru na, zadka Timote ví lo soro mbika law baari ká ì do tul-e banɔɔ hɔ buru laa na, daa hɔ law buru huo buru mgbalak. <sup>8</sup> Ba tusue kì, munu ká ì mgbay mbika law baari ngɔ-ngɔ ì zú zìṅ Ngerembay na, timbede key law buru nda siri fɔɔ hɔ buru kaw báy kere! <sup>9</sup> Buru daa mina ze bay daa taambol hɔ Ngerewuru bay tul bawda suoriya ká buru zìṅ bay tul-rì ká pol-e na le woo! <sup>10</sup> Sun báy bisie na, buru daa nzaa bay kere ngɔ-ngɔ bay haṅa ni ka mgbúda faa hɔ buru vaa kò rì, a búru kíe rì bie ferì ká tòn ká bil mbika law baari na †.

<sup>11</sup> Ndad bay haṅa Baa naari Ngerewuru kì sùo-ε bay Ngerembay naari Zezu, ka †† léke faa hɔ buru se búru vaa kò rì ba kì! <sup>12</sup> Ndad bay haṅa Ngerembay ka hɔ ini ká ì mgbay zìṅ kì, kò í mgbay zìṅ nzobri riw bele ndaw na, ka káy tul kì ba pola pola hɔ ni maa báy ini ká buru mgbay zìṅ rì. <sup>13</sup> Be ndaw kò, ká'a haṅa rì hɔrusuo ha rì vi ba nzobri ká \*tan kad kad tan bay ká do tul-rì ká nun Baa naari Ngerewuru báy nam ká Ngerembay naari

† Pol tji dúl saa Tesalonik bay tul Zibri ká ì hii bay ika ni. Sɔwke ze ka kíeke ri titire ferì ká se tul mbika law hɔy. 'Be ze ka hii bay yij se luo-rì bay kíe rì bie ferì ká tòn ká bil mbika law na. †† Nzob daa mbede key na, ka baa bay se tul Ngerewuru báy Zezu Krisi ba nzob ká mbijw.

Zezu a ví bá y n z o b r i r i w b e l e k á i b a t a a b e †. A m e m !  
N d a d b a y h a n a n i k a d o m u n u n a k i !

### Simsed ká rii law Ngerewuru

4 Be ze yu bururi, bay séke simsed ká rii law Ngerewuru na, ì fere ká luo buru bá y nam ká buru dōke luo-rì hōy. Simsedke na kị ze ì se ro ku, roo le, kód nguo hōy, buru vbi rì bá y rì n g e r e m b a y Z e z u b a y h a n a r i s e n u n - r i b a p o l a , <sup>2</sup> b a y j i l e , b a a r i n a ì k o n d a w , b a f e f e r e k á b u r u y a a s a a l u o N g e r e m b a y Z e z u a b ú r u f e r e r i . <sup>3</sup> F e k á N g e r e w u r u h i i n a , b a h a n a r i v i b a n z o b r i k á \* t a n k a d k a d k á n u n - e . Ì n z e b á y s u o - r i k á b a y d á a f e l o r o . <sup>4</sup> N d a d b a y h a n a n z o b h a a h a a k á s a k r a b a a r i n a , k a k o f a a k ó r o s u o - e b a y k á w z i n m á y b e b á y k e r e , b á y f a a k á d o b á y z a d e k á n u n N g e r e w u r u n d a w , n u n n z o b r i k a r a n d a w . <sup>5</sup> K a t i p ó n s u o - e h a k o n f e n a y s u o k u o n i m u n u b a n z o b r i k á i t u u N g e r e w u r u y a n a y a . <sup>6</sup> K á b i l f e n u r i k u n a , n d a d b a y h a n a n z o b m b i w m i n i k a r a k a d a a k a y a z i n y u - e , m a s e a d a a f e d á a r i i b a z i n n i y a , b a y j i l e , n z o b r i k á i d a a k i r i f e y a a k á m i n i k e y n a , N g e r e m b a y a p ú o r i m b o l k e m u n u k á b u r u b a a b a y k e h a r i a b ú r u b a k a r i k á d i n a . <sup>7</sup> T u s u e k e l e , N g e r e w u r u d i n a a r i b a y h a n a n á a d á a r i f e d á a l o r o y a , r o o l e , b a y h a n a n á a k á w r i b a n z o b r i k á t a n k a d k a d b a t a a b e . <sup>8</sup> B e z e , n z o b k á t u n f e f e r e k á b u r u f e r e r i k e y n a n g e r e n l e , b a n z o b z e k a t u n n i n g e r e n y a , r o o l e , b a N g e r e w u r u k á h a r i T e m L a w P i e n a z e k a t u n n i n g e r e n k u . <sup>9</sup> Y u b u r u r i , b a y k á s e t u l m g b a k a i n i k á s a k r a k i n a , b a f e k á ì s e s i e h a n a n z o b d a a m b e d e k e h a r i m b á a , b a y j i l e , b a N g e r e w u r u k i z e f e r e r i f a a m g b a k a i n i z i n k i . <sup>10</sup> B e z e b a f e k á ì d a a b a n g u o z i n y u b a a r i r i w b e l e k á k u d u z a d k á M a s e d u w a n r i w b e l e n d a w k u . R o o l e , b u r u k o d r i b a y h a n a r i d a a n u n - r i b a p o l a r o b a y . <sup>11</sup> Ì n z a a f a a k á w d e k e k e , í d a a s u o - r i n d u o b i l f e n z o b h a w r i y a n d a w , í d a a p e d s u o - r i k i í z i n k e f e s y m í h ó l k e s u o - r i , m u n u k á b u r u m b i n z a a b u r u k á d i h a r i p o l a n a . <sup>12</sup> B e n d a w r o o , ì b á s o b a n z o b m b i w y a , a n z o b r i k á i t u u N g e r e m b a y y a n a i k o l e , i d á a k e m b a y b o t u l - r i b á y .

### Bay ká se tul nam yji Ngerembay

<sup>13</sup> Yu bururi, bay ká se tul n z o b h u d e r i n a , b u r u h i i b a y h a n a r i l a a s a w k e t a - t a n , b o í d a a s i e n g j i b a m b a t a s i r i m u n u k á n z o b h a w r i k á i k e r í b a a m i i , n z o b h u l e , h u w ū m k i z u b o , n z o b k á b a y d á a l a w t e t u l - e n z o k d o n a t i y a n a m u n u y a . <sup>14</sup> N á a k ó r i b a t u s u e k i m i i , Z e z u n a h u , l e , N g e r e w u r u t i n a n i s a a l u o h u d . B e z e , n á a k ó r i n d a w m i i , N g e r e w u r u k á t i n a Z e z u s a a l u o h u d n a , n a m k á Z e z u a y j i a v i n a , n z o b r i r i w b e l e k á i h u k á b i l m b i k a l a w n a , N g e r e w u r u a t i n a r i s a a l u o h u d f a a m b i w m u n u n d a w h a r i k a w b á y k u m n u n z i n Z e z u .

<sup>15</sup> Tusueke le, munu ká Ngerembay fere buru na, buru baa ha rì: naari ká n á a k á w r i b á y k u m n u n k p y r u t j i s i e y j i b e n a , n á a t i m b i k a r i b a l n a a r i t o p o l a b a y s ú c

† K á z a d n i k e y n a , n z o b n d á y b a y h a n e r i k e r m i i , N g e r e m b a y Z e z u a v i b á y l e d n z a a p e d b e r i r i w b e l e .

n u n - e h a b a r i k á i h u n a k p a y y a m g b a n . <sup>16</sup> N a m k e k u n a , N g e r e w u r u a n d á k a t u l f e k e n , l e , k u s o l m b a y t u l l e d n z a a p e d r i k á n u l u e a m g b a k a b e l e n , g i r e t j i w N g e r e w u r u a m g b a k a k o n r o n , l e , N g e r e m b a y k i s u o - e a d i s a a n u l u e b a y v i k a . A l e , b a r i k á i h u k á b i l \* K r i s i n a , i t j i s a a l u o h u d p o l a , <sup>17</sup> r o o n a a r i k á n á a k á w r i b á y k u m n u n b á y n a , N g e r e w u r u a h a n a n á a u r u r i z i n r i m b i w h o y b a y n d u o b i l s i i m b a m b a y s ú c n u n N g e r e m b a y b a s i y a . B e n d a w r o o , n á a k á w r i z i n n i w ū m b a n g u o . <sup>18</sup> M u n u z u l e , ì h u o l a w k i b á y b a y r i n a k e y .

### Ì káw bá y n z a a b a l - r i k e k e k e

5 Yu bururi, bay ká se tul nam bá y s a w s i e k á f e k e r i a t j i n a , b a f e k á ì s e s i e h a n a n z o b d a a m b e d e k e h a r i m b á a , <sup>2</sup> b a y j i l e , b a a r i k i s u o - r i n a ì k o t a - t a n m i i , n a m y j i N g e r e m b a y n a a t j i t u l n z o b r i m b u d a m u n u k á n z o b r i i b a t j i k e t u l n z o b r i b a s u n . <sup>3</sup> Z a d k a n z o b r i b a a m i i : « Z a d d o d e k e k e , f e m b i w t i d á a f e y a , » l e , k á z a d e k u h o y , b i e a t j i t u l - r i m b u d a m u n u b a n d u o k á t u n m á y n z o b ū w u y ; l e , i t i z i n f a a t j i d u l y a . <sup>4</sup> R o o l e , b a a r i y u b u r u r i , ì d o b i l s u n t i l o m u n u k á n z o b r i k á i t u u \* K r i s i y a n a y a k á b a y h a n a n a m k e l e , k a m g b u n r i m u n u k á n z o b r i i b a m g b ú n k e n z o b r i n a y a . <sup>5</sup> T u s u e k e l e , b a a r i r i w b e l e n a , ì b a l e d z a d t a n a r i , í b a l e d b i s i e r i n d a w . N á a b á r i l e d s u n r i y a n d a w , l e d s u n t i l o r i y a n d a w p i . <sup>6</sup> B e m i n i z e , n á a t i n a a n a r i n a m m u n u k á n z o b h a w r i n a a k u y a . R o o l e , n á a k á w r i b á y n z a a b a l n a a r i k e k e k e , a n á a n z é r i b á y s u o n a a r i . <sup>7</sup> Ì k o , s u n z e n z o b n a - n a m , s u n n a n d a w z e h i m d a a n z o b t u d , <sup>8</sup> r o o l e , n a a r i k á n á a b á r i l e d z a d t a n a r i n a , n d a d b a y h a n a n á a n z é r i b á y s u o n a a r i h a l a w n a a r i k á n á a d á a r i b o t u l N g e r e w u r u b á y i n i k á n á a m g b á r i z i n n z o b r i n a , k a k ó r o n a a r i m u n u b a n g a n k á k o r o n z o b y u m k á n z a a r u y . N d a d b a y h a n a l a w n a a r i k á n á a d á a r i n z o k d o t e t u l p a m n a , k a k ó r o n a a r i m u n u b a t a g u b a l a r i k á n z o b y u m d a a g u b a t u l - e a k ō r o k e s u o - e . <sup>9</sup> T u s u e k e l e , N g e r e w u r u d i n a a r i b a y h a n a h e r e b e z e k a b o t u l n a a r i y a , r o o l e , k a d i n a a r i b a y h a n a n á a z i n r i p a m b á y f a a N g e r e m b a y n a a r i Z e z u K r i s i , <sup>10</sup> b e k á ' a h u b a y n a a r i . Z e n á a h ú r i n a h u m a s e n á a k a w r i b á y k u m n u n h o y k a r a , n a m k á ' a y j i a v i n a , n á a k á w r i z i n n i m b i w h o y . <sup>11</sup> M u n u z u l e , ì h u o l a w k i í s o k i m u n u k á ì d a a b a n g u o k p a d a r a n a .

### Peđ d á a n z o b m b i k a l a w r i

<sup>12</sup> Yu bururi, buru kođ rì bay ha n a r i d a a m b a y k a b o t u l b a r i k á i d a a p e d k á s a k r a b a a r i , b a r i k á N g e r e m b a y p o n p e d z u o n d u o - r i b a y h a n a r i n d a f a a p o l - r i í b o r i n a . <sup>13</sup> Ì h j e r i a í k o r i b a n z o b n u n - r i b a y t u l p e d k á i d a a . Ì k á w d e k e k e k á s a k r a k i .

<sup>14</sup> Buru kođ rì bay ha n a r i b a k a n z o b r i k á s i m s e d b a r i d o g o b g o b n d a w , í h u o l a w n z o b r i k á l a w - r i s a a n d a w , í s o n z o b r i k á h y r u s u o - r i t i y a n d a w , a í í k i l a w - r i k á t u l n z o b r i r i w b e l e . <sup>15</sup> Ì h a n z o b m b i w m i n i k a r a k a y i n g r a b á y n d a y a k á n z o b d a a z i n n i n a h a n i s u o b o l - e y a , r o o l e , ì n z a a f a a d á a k e r e b a n g u o k á s a k r a b a a r i n d a w , r o o k á n z o b r i r i w b e l e n d a w p i . <sup>16</sup> Ì d a a s u o r i y a b a n g u o .



<sup>17</sup> Ì ɗaa nzaa bay kere banɗuɔ kpadara. <sup>18</sup> Ká bil feri riw bele ká tji tul-rì na, ì ɗaa taambɔl hɔ Ngerɛwuru. ʼBe ze ba fe ká Ngerɛwuru hii bay haɗa baarì ká ì zuɔ ziɗ Zezu \*Krisi na ì ɗaa. <sup>19</sup> Tem Law Pie ká ɗaa peɗ ká bil law-rì na, ì mbii ni ya. <sup>20</sup> A bayri ká i yaa saa nzaa Ngerɛwuru na, ì ìm ya, <sup>21</sup> roo le, ì békle baykeri riw bele í yaa hay ká báy kere ka bo bil law-rì, <sup>22</sup> a í nze báy sùo-rì ká tul kiji fe kaayari boɗ boɗ riw bele.

### Síɗ tul bay

<sup>23</sup> Nɗaɗ bay haɗa Ngerɛwuru ká ba nzob haɗa ɗeɗeɗe hɔ nzob na, ka ɗaa ha rì vi ba nzob taa be ká bil sùo-rì

ngid bele. Ka kóɔ sùo-rì riw bele: kér bay baarì ndɔw, pɔra nun sùo-rì ndɔw, rɔɔ naysuo-rì ndɔw na ka tán kaɗ kaɗ kpuru maa báy nam yiji Ngerɛmbay naari Zezu \*Krisi. <sup>24</sup> ʼBe ká'a ɗi rì na, ka'a ɗaa feke ɔ báy zaɗe riw bele, bay ji le, ka ɗo tul bay be.

<sup>25</sup> Yu bururi, ì ɗaa nzaa bay kere ndɔw bay tul buru.

<sup>26</sup> Ì hii soko lik lik hɔ yu naari riw bele í áwke nzaa ki.

<sup>27</sup> Mi koɗ rì báy riɗ Ngerɛmbay: ì kiji mbeɗe key na hɔ yu naari riw bele. <sup>28</sup> Nɗaɗ bay haɗa law huoke taa Ngerɛmbay naari Zezu Krisi ka sáɗ ziɗ rì.

## 2 Tesalonikri

### Bay ká se tul feri ká do bil mbede ni key

Mbede key na, few hãneri kal ká fale taa mbijwke ku ndaw ꞑꞑ Pol daa báy. Láa kɪ báy kere ya ká se tul yji Ngerembay na, daa nzob mbika lawri ká Tesalonik nduo kɪ ꞑꞑbay. I giyan yji Ngerembay báy káw báy kumnun bari. Nzob hãneri do di ku ká í se kpuru í baa mii, Ngerembay na vi ro. Ká bil mbede key na Pol baa mii, pola ꞑꞑ bay haɲa Ngerembay ka yji a vi na, Nzob Mgbwꞑꞑ be ká'a túɲ Ngerewuru ngeren, a dí sùo-ε be kɪ ba Ngerewuru na, a tji ndaw ꞑꞑ! Be kɪ a daa hã tji ká tul Ngerewuru ká tusiri key na se ba pola pola kpuru maa báy zadε ndaw ꞑꞑ Ngerembay a yji a vi báy. Be ze, do nun haɲa nzob mbika lawri i gede tul mbika law bari banɲuɔ í daa ped bari nun-ri ka ba pola, a í pɔɲ daa fe kere ya.

### Máa bayri ká do bil-e

Óꞑ bie kún sal bay ká tul nzob feyɲari: 1

Feri ká'a tji pola ꞑꞑ Ngerembay a ví: 2

Diw nzaa bay kere báy daa ped ba pola pola: 3

### Soko ká Pol hii ha ri

**1** Bi Pol, ꞑꞑ Silas báy Timote ndaw na, buru daa mbede key na ha ri baari nzob mbika lawri ká i mbu tul kɪ ká Tesalonik, baari ká i zuɔ zɪɲ Bãa naari Ngerewuru báy Ngerembay Zezu \*Krisi. <sup>2</sup> Ndaɔ bay haɲa law huoke báy dekeke Ngerewuru báy Ngerembay Zezu Krisi ka sád zɪɲ ri.

### Kún sal bay Ngerewuru ká'a doko báy nam yji Ngerembay

<sup>3</sup> Yu bururi, buru daa taambɔl hã Ngerewuru. Ba fe ká do nun haɲa buru daa bay tul-ri banɲuɔ a do báy zadε, bay jɪ lε, ì daa law-ri bo tul Ngerewuru ba pola pola, a ini ká baari mbɪw mbɪw ì mgbã zɪɲ nzob hãwri na se ba pola pola. <sup>4</sup> Sãwke mini ze, buru kara buru nda giri sùo buru bay tul-ri ká sakra nzob mbika law hãwri ká i mbu tul kɪ, a búru baa ha ri mii, ì mgbã nɲɔ-ɲɔɲ í daa law-ri bo tul Ngerewuru banɲuɔ ká bil fe daa nun tuɔ síeri, báy kóꞑ seke feri riw bele ká tji tul-ri na.

<sup>5</sup> Fe niri key na kie ta-taɲ mii, fe ká Ngerewuru mbi nzi-ε ká dí na do báy zadε, bay jɪ lε, fekeri ká ì syu law-ri ká dí na, daa ha ri víke ba nzobri ká ì maa haɲa ni ka re mbay ká tul-ri. Be ze ba fe ká ì kɔ seke fe bayke. <sup>6</sup> Ba tusue, Ngerewuru na a daa fe báy zadε: nzobri ká i ha ri kɔ seke fe na, a yɪɲra seke feke daa ri. <sup>7</sup> A baari ká ì kɔ seke fe na, ka'a haɲa law-ri nda siri fɪɔ, buru kara ndaw, báy nam ká Ngerembay Zezu a yji saa nulue báy led nzaaped beri ká i ba nzob hɪrusuo na. <sup>8</sup> Ka'a yji ká bil rɪm huu ká se bilam bilam bay haɲa nzobri ká i tuu Ngerewuru ya, ká i daa vu mbom bo tul káa Bay Kere ká se tul Ngerembay naari Zezu ya na, ha ri kɔ seke fe maa báy zadε fe daa bari. <sup>9</sup> Fe seke ká'a tji tul-ri na, a bá

bíε ká'a ɔ-ɔꞑ ya banɲuɔ. I doko di di zɪɲ Ngerembay ndaw, zɪɲ hɪrusuo riɲ díka be ndaw <sup>10</sup> báy nam ká'a yji a vi bay haɲa bari riw bele ká i daa law-ri bo tul-e a í ba taa be na, i pisi ni a í gɔl riɲ mbay be. Baari sùo-ri kɪ kara, ì doko sakra nzobkeri ku na ndaw, bay jɪ lε, káa bay ká buru kaa ha ri na, ì daa law-ri bo dí.

<sup>11</sup> Sãwke mini ze, buru daa nzaa bay kere banɲuɔ bay tul-ri. Buru vbi Ngerewuru naari bay haɲa ni ka ha ri ma-maa báy simsed ká'a díke ri bay haɲa ri se na. Buru vbi ni mii, báy faa hɪrusuo-ε na, ka ha ri maa daa fe kereri riw bele ká law-ri hii, hã pedri ká ì daa báy faa mbika law-ri na ka do báy zadε nzedem. <sup>12</sup> Be ndaw ꞑꞑ, báy faa fe daa baari na, ì daake mbay bo tul Ngerembay naari Zezu, a be laa lε, a daa mbay bo tul baari ká ì zuɔ zɪɲ ni na. Fe niri key na, ba lere ped law kere Ngerewuru naari báy Ngerembay Zezu \*Krisi.

### Feri ká'a tji pola ꞑꞑ, Ngerembay a vi

**2** <sup>1-2</sup> Yu bururi, bay ká se tul yji Ngerembay naari Zezu \*Krisi báy mbu kɪ naari ká luo-ε na, nzob hãneri baa ha ri mii, nam yji be na vi ro. Ze ba na nzob yãɲa bay saa nzaa Ngerewuru, mase nzob ka-káa, mase nzob daa mbede ze a bãake mii, ba buru ze buru baa ha ri kara, buru kod ri bay haɲa ri daa hã kér bay ka zukri ri maɲ ká dí ba vaa ya ndaw, a í hã hɪε ka daa ri ká dí ya ndaw pi. <sup>3</sup> Ì hã nzob mbɪw kara ka úla ri báy kɪri bayri ká mini key mbɪw ya, bay jɪ lε, pola ꞑꞑ bay haɲa namke ka vi na, nzobri nɲi-nɲi i túɲ Ngerewuru mbáy, ꞑꞑ Nzob Mgbwꞑꞑ, be ká Ngerewuru a bíε ni kpukdu kpukdu ká bil huu na a tji ndaw. <sup>4</sup> Nzob Mgbwꞑꞑ na a túɲ feri riw bele ká nzobri kɔ ba wuru bari báy feri riw bele ká i kod ri na. Ka'a mbika sùo-ε ba nzob ká kal tul wɪrukeri ku riw bele, a daa kpuru a

kaw \*hul kani Ngerewuru, a di sùo-ε be kị ba Ngerewuru.

<sup>5</sup> Fe niri key na, mì baa ha rì báy dól bi ká mì do zịrì hịy. Waa, ì yị-yịjira le woo? <sup>6</sup> Roo le, fe mbijw haa faa bay haṅa ni tji ká timbede key; feke na ì kọ-kọ. 'Be mini ze, Nzob Mgbw na a tji báy namke ká Ngerewuru tuu. <sup>7</sup> Tusueke le, hirusuo Nzob Mgbw ká daa hā nzobri ngi-ngji tujke Ngerewuru na, do daa ped ba muni ro. Roo le, nzob ká haa faa hā ni na tiya ro le, <sup>8</sup> be ndaw rwa, be na a tji báy. A le, báy nam ká Ngerembay Zezu a yji a vi na, a bie ni kpukdu kpukdu báy zuu nzi-ε pud, a gur hirusuo-ε ruk ruk báy nduy be ká ziri ziri.

<sup>9</sup> Nzob Mgbw na, a ví báy hirusuo \*Satan a daa kjiri pedri bod bod riw bele ká ba hie zikiki, fe sanri báy feriká mba kókọ bay úlake nun nzobri. <sup>10</sup> Ka'a daa kjiri fe daa kayari bod bod riw bele bay úlake nzobri ká i do faa ká'a séke ziri ri ba zad bie. I ziri bie, bay ji le, i hii bay yaṅa tusue bay ká maa bay yaṅake sùo-ri na ya.

<sup>11</sup> Sawke mini ze, Ngerewuru daa hā hirusuo nzaa úla daa ped ká bil law-ri bay haṅa ri daa law-ri bo tul bay baylu. <sup>12</sup> Be ze, nzobri riw bele ká i daa law-ri bo tul tusue bay ya, ká kón daa fe kayaya ze mgbay law-ri na, bay a mgbaka tul-ri.

### Mgbaka mbika law ngw-ngw

<sup>13</sup> Yu bururi, baari ká Ngerembay kọ rì ba nzob nun-ε na, buru daa taambol hā Ngerewuru bay tul-ri banu. 'Ba fe ká do nun haṅa buru daa, bay ji le, Ngerewuru nan rì báy titire daa tusiri dekre hōy bay haṅa rì ziri pam báy faa Tem Law Pie ká daa ped ká bil law-ri ha rì vi ba nzobri ká \*tan kad kad ndaw, báy faa law-ri ká i daa bo tul tusue bay ndaw pi. <sup>14</sup> Bay tul bayke na ku ze ka díke rì báy faa káa 'Bay Kere \*Krisi ká buru kaa ha rì na, bay haṅa rì ziri ri dika mbijw hōy ziri Ngerembay naari Zezu Krisi.

<sup>15</sup> Munu zu le, yu bururi, ì mgbay mbika law baari ngw-ngw, a í mgbay tusue bay ká buru ziri a búru suo búru fere rì na ngw-ngw, hāy ká buru baa báy nzaa buru ndaw, rwa hāy ká buru daa do mbede ha rì kara ndaw pi. <sup>16</sup> Ndad bay haṅa Ngerembay naari Zezu Krisi kị sùo-ε báy Baa naari Ngerewuru, be ká'a kọ naari ba nzob nun-ε, ká'a hā law naari huo wum, a hā náa daari law naari nzokdo te tul fe kere ká náa ziri báy faa law kere be na, <sup>17</sup> ka daa wra bo bil law-ri, a ha rì hirusuo daa fe kereri banu báy faa ped daa baari ndaw, bay baa baari ndaw pi.

### Pol vbi yu-eri nzaa bay kere

**3** Yu bururi, ɔrɔ bie bay buru ze do key: ì daa nzaa bay kere bay tul buru, bay haṅa bay ká se tul Ngerembay na ka ya zad ba vaa, hā nzobri ya bayke bay suoriya faa mbijw munu ká ì daa ká luo-ri na. <sup>2</sup> I

daa nzaa bay kere bay haṅa Ngerewuru ka kórɔ buru bay tul nzob ndayari báy nzob mgbwri, bay ji le, ba nzobri riw bele ze i daa law-ri bo tul bay ká buru ká káake na ya. <sup>3</sup> Roo le, Ngerembay na do tul bay ká'a waa; ka'a haṅa rì hirusuo, a kórɔ rì bay tul fe daa ngeretemdaya. <sup>4</sup> Ka hā buru daa law buru te tul-ri, a hā buru kọ ta-tan mii, fe ká buru vbi rì bay haṅa rì daa na ì do daake, a í daa nun-ri ba pola pola. <sup>5</sup> Ndad bay haṅa Ngerembay ka mgbuda nun-ri ha rì kọ ini ká Ngerewuru mgbay ziri rì na ba pola pola, báy sūu law ká \*Krisi ha rì na.

### Nzaa boko ká se tul daa ped

<sup>6</sup> Yu bururi, buru baka rì báy ri Ngerembay Zezu Krisi: nzobri riw bele ká i ba lay, a í se simsed maa báy fe fere ká buru ziri a búru suo búru fere rì na ya le, ì naa sùo-ri di di ká lakun-ri. <sup>7</sup> Fe ká ì daa ndaw rwa bay mbóroke simsed buru na, baari kị sùo-ri kara ì kọ ndaw, bay ji le, báy dól buru ká sakra baari na, buru ba lay ya. <sup>8</sup> Buru hā nzob mbijw mini kara hól buru hōy hōy ya, roo le, buru daa ped búru taa ká di kók kók sun báy bisie bay hólke sùo buru, bay haṅa bo buru ba soba nzob mbijw ká sakra baari ya. <sup>9</sup> Ba tusue kị, ze buru do báy faa ká bay yaṅa fe saa nduo-ri bay hólke sùo buru kara, buru daa munu ya, roo le, buru daa ped búru hii doko ba fe líe kị ha rì mboro. <sup>10</sup> Tusueke le, báy dól buru ká luo-ri na kara, buru baa ha rì ta-tan banu mii: «Nzob ká hii bay daa ped ya le, ì hā ni fe sym ya.»

<sup>11</sup> Buru laa mii, nzob haneri ká sakra baari se simsed taa gób góbkeri tan daa ped, í ba nzob daa sùo-ri nduo bil fe nzob hawri. <sup>12</sup> Kiri nzobri ká mini na buru baa ha ri, búru baka ri báy ri Ngerembay Zezu \*Krisi bay haṅa ri mgbay ped í daa í hólke sùo-ri.

<sup>13</sup> A baari yu bururi na laa le, fe daa kere na ì pón fale ya. <sup>14</sup> A zadka nzob ya nzaa boko ká buru daa do bil mbede key na ya le, ì kọ ni ba badí munu í zú ziri ni ya, bay haṅa saho ka se ni. <sup>15</sup> Be nu ku hōy kara, ì kọ ni ba nzob tul ngani baari ya, roo le, ì bo ni munu ba yu baari.

### ɔrɔ bie bay Pol

<sup>16</sup> Ndad bay haṅa Ngerembay ká ba nzob haṅa dekeke hā nzob na, be kị sùo-ε ka ha rì dekeke ká bil ferri riw bele báy faa gosi ferri bod bod riw bele. Ndad bay haṅa ni ka sád ziri riw bele.

<sup>17</sup> Ká zad ni key na, ba bi Pol kị ro ze mì vbie bay ni key na báy nduo-i. «Mì hii soko ha rì.» Mbederi mbijw mbijw riw bele ká mì daa na, mì daa nduo-i iki di mini. Be ze ba nduo fe vbie bi. <sup>18</sup> Ndad bay haṅa law huoke Ngerembay naari Zezu \*Krisi ka sád ziri riw bele.

# 1 Timote

## Bay ká se tul feri ká do bil mbede ni key

Ká bil mbede key na, Pol daa wára bo bil law Timote bay haɲa ni ka gede tul mbika law be banɲuɔ bay gbú nzaa nzob fe fére bayluri ká daa nzob mbika lawri nduo kɪ. Ka hii bay haɲa nzobri ká i nán ri ba nzob ndáka faa pol nzob mbika lawri, mase nzob sɔkɔ pedri na, i bá nzobri ká bay mbɪw ti tul-ri ya, a í maa daa pedke. Ka hii bay haɲa máy bari ká'a sɔkɔ ri na, i bá máyri ká simsed bari do báy kere. Fale le, Pol bo Timote faa ká bay dáake ped be ba nzob ped tusue taa Zezu Krisi.

## Máa bayri ká do bil-e

Baka bay se tul nzob fe fére bayluri: 1  
Nzaa boko ká se tul nzob ped Ngerewyuru: 2-3  
Fe ká Timote a daa: 4-6

## Soko ká Pol hii haɲa Timote

**1** Yu-i Timote, bi Pol ká m̀ ba nzob ndáy nzaaped Zezu \*Krisi báy bol nzaa Ngerewyuru Nzob Yaɲa naari, báy Zezu Krisi ká náa dáari law naari te tul-e nzokdo na, m̀ daa mbede key na <sup>2</sup> ha m̀ bo ká m̀ do munu ba vu bil-i taa tusueke bay law-a ká m̀ daa bo tul Zezu Krisi †. Ndaɗ bay haɲa law huoke ndaw, kɔkɔ nun síe nzob ndaw, báy dekeke Baa Ngerewyuru báy Ngerembay Zezu Krisi, ka saɗ ziɲ m̀.

## Báka bay ká se tul nzob fe fére bayluri

<sup>3</sup> Munu ká m̀ baa ha m̀ pola ndaw rɔɔ mí zol mí se kuɗu saɗ ká Maseduwɔn na, mu káw bil ngerewyuru ká Efɛz, a mú mbi nzaa ha nzob fe fére bayluri na, i daa nzaa fe fére taa gɔb gɔbkeri na ka gbɪ. <sup>4</sup> Mu baa ha ri pɔɲ nzaa nduo kɪɲa fal bayri na ndaw, kɪɲa saɲ kaniri báy nzi-ɛ lem lem na kara, ka gbɪ ndaw pi. Fekeri ku na mboɲ máy bay ba pola pola gɔr hɔy, a sɔ ped ká Ngerewyuru daa zuɔ nduo naari bay haɲa nzobri ngɔɲke ká bil mbika law na ya. <sup>5</sup> Mára saɲ báka bay key na, do bay haɲa nzob mbika lawri, i hii kɪ báy bil law ká \*taɲ kaɗ kaɗ, báy kér bay kere ká uru saa bil wára law ndaw, rɔɔ báy law-ri ká i daa bo tul Ngerewyuru ba tusue ndaw pi. <sup>6</sup> Nzob haneri i pɔɲ faa kere na ku, a í do bil máy bay taa gɔb gɔbkeri. <sup>7</sup> Bari na, i mbi sùo-ri ba nzob fére nzobri \*bol kusol Ngerewyuru, roo le, bay ká i baa, mase fe ká i fere báy hɪrusuo-ri na, i kɔ saɲke mbɪw ya.

<sup>8</sup> Náa kóri ndaw, bol kusol Ngerewyuru na, zadka nzob hɪe báy zaɗe le, ba fe kere. <sup>9</sup> Fe ká náa kóri ta-taɲ ndaw ze do key: bay tul nzobri ká i daa fe báy zaɗe nzedem na ze, Ngerewyuru dáake bol kusol bayke ya, roo le, bay tul nzob law mgbɔrɔri báy nzob tɪeri ndaw, bay tul

† Ì kɪj Ped 16.1-3.

nzob túɲ Ngerewyuru ngerenri báy nzob feyɔari ndaw, nzob ndɔlɔ Ngerewyuru báy nzob bíe riɲ-eri ndaw, nzob ika baa bari mase máa bari ndaw, rɔɔ nzob ika nzobri ndaw pi. <sup>10</sup> Ka daa bol kusol na do bay tul nzob taka mgbáy bapibiri, báy wɔrari ká i fere í naa ziɲ kɪ ndaw, nzob dáɓ koyri ndaw, nzob kúɗ bayri báy nzob faa nasi bay bayluri ndaw, rɔɔ bay tul nzobri ká ped daa kɔaya bari boɗ boɗ ká maa báy fe fére taa tusueke na ya ndaw pi. <sup>11</sup> Fe fére taa tusueke ku na maa kɪ báy Bay Kere ká Ngerewyuru daa zuɔ nduo-i ha m̀ ka-káake. Bayke ku na baa se tul riɲ dika Ngerewyuru, bawda nzob ká maa bay haɲa nzobri pisi ni.

## Pol daa taambɔl haɲa Ngerewyuru bay tul law kere be

<sup>12</sup> M̀ daa taambɔl haɲa Zezu \*Krisi ká ba Ngerembay naari ká ha m̀ hɪrusuo ha m̀ dáake ped be. Be na, ka kɔ m̀ ba nzob ká m̀ daa fe báy bol nzi-ɛ, a mbi m̀ ba nzob ped be. <sup>13</sup> Ze ká pola lew m̀ ba nzob bíe riɲ-ɛ ndaw, mí daa nun nzob beri tuɔ síe ndaw, a mí tɪiri ni ndaw hɔy kara, ka kɔ nun síe bi a daa law kere ziɲ m̀, bay ɲi le, pola na, m̀ daa law-i bo tul-e ya ndaw, a feri ká m̀ daa na kara, m̀ kɔ ya ndaw pi. <sup>14</sup> Ba tusue kɪ, Ngerembay naari na daa bawda law kere ziɲ m̀, a ha m̀ dáake law-i bo tul-e, a ha m̀ law ini báy faa zúɔ ziɲ Zezu Krisi. <sup>15-16</sup> Ì kɔ, Zezu Krisi na vi tusiri key bay yaɲa nzob feyɔari, a le, bi na, m̀ ba mbayke. Law kere ká'a daa ziɲ m̀ bi ká m̀ ba mbay nzob feyɔa na, ka daa munu bay kíeke nzobri bawda íki law be na ta-taɲ. Be ndaw rɔɔ, nzobri ká i kɔkɔ m̀ na, i dáake law-ri bo tul-e, a í kaw báy kumnun ká do banɲuɔ kpaɗara na. Bay ká m̀ baa key na, ba tusue bay ká maa bay haɲa nzobri riw bele i daa law-ri bo ɗi. <sup>17</sup> Ndaɗ bay haɲa nzobri riw bele, i daa mbay ka bo tul Ngerewyuru be ká'a re mbay banɲuɔ ndaw, a ba nzob ká'a hu-huɗ ya ndaw, be ká nun nzob kɔ ni ya ndaw, a ba be huɔ-ɛ kɪ hɔy ze ka ba Ngerewyuru. Riɲ dika ba taa be mbiimbam báy mbiim-

bam banɔu! Amem! Ndad bay haɲa ni ka do munu na ki.

### Pol bo Timote

<sup>18-19</sup> Timote, bo ka mu do munu ba vu bil-i na, nzaa boko ka \*nzob yaɲa bayri saa nzaa Ngerewuru baa se tul-a pola na, bayke do faa mbijw munu ka mi baa ha mu key ndaw. Zadka mu do tul baykeri na ku le, mu ziɲ hyurusuo ka di. Mu kɔɔ tusue bay ka se tul mbika law, a mu ha ker bay ka bil wɔra law-a na kara ka taɲ kad kad ndaw. Be ndaw ɔɔ, mu ruke ruy taa tusue na bay. Nzob haneri ɔɔɲa ker bay kere ka uru saa bil wɔra law-ri na, be ze i bɛke mbika law bari. <sup>20</sup> Sakra nzobkeri ku na, Imene bay Alezandere i do di ndaw. Bari na, mi ɔɔɲa ri zuo nduo \*Satan bay haɲa ri uɔ tɔiri Ngerewuru na ken ken †.

### Nzaa boko ka se tul simsed ka zad mbu ki

**2** Titire dekre le, mi baa ha nzob mbika lawri bay haɲa ri daa nzaa bay kere ha Ngerewuru banɔu, bay vbikake ni feri ndaw, bay kod ni bay tul nzobri ndaw, ɔɔ bay haɲa ni taambɔl bay tul nzobri riw bele, <sup>2</sup> bay tul mbayri ndaw, nzob rewpuori riw bele ndaw, bay haɲa bo dekeke ka do puo naari ha naa kawkeri bay kere, a naa daakeri mbay ka bo tul Ngerewuru bay faa simsed kere. <sup>3</sup> Be ze ba fe ka ndad bamba, a rii law Ngerewuru Nzob Yaɲa naari na. <sup>4</sup> Be na, ka hii bay haɲa nzobri riw bele ziɲ pam, a hii bay haɲa ri tuu tusue bay ndaw. <sup>5</sup> I ko, tusueke le, Ngerewuru na mbijw. Nzob ka do sikda be bay nzobri kara mbijw ndaw; nzobke na ze ba Zezu \*Krisi. <sup>6</sup> Be na ka mbi suo-ε ha huɔ a puoke mbɔl tul nzobri riw bele, a tinake ri saa bil koy feya. Ka daa munu bay nam ka Ngerewuru tuu na, a kɛke nzobri ta-taɲ mii, Ngerewuru hii bay yaɲa nzobri riw bele. <sup>7</sup> Saɲke mini ze, Ngerewuru daa mi kaw ba nzob ka-kaa bay be, a mi ba nzob nday nza-aped be bay fere nzobri ka i ba Zib ya na feri riw bele ka naa daari law naari bo di ndaw, a mi fere ri tusue bay na ndaw pi. Bay ka mi baa key na ba suo bay ki bo, ba kud bay ya.

<sup>8</sup> Munu zu le, zadri riw bele ka i mby ki ka di na, mi hii bay haɲa wɔrari daa nzaa bay kere, i urake nduo-ri ba siya bay bil law-ri ka \*taɲ kad kad taɲ law faa ndaw, taɲ ɔɔɲa ndaw pi ††. <sup>9</sup> A mayri laa le, mi hii bay haɲa ri nduo gari ka bay faake, i kudke nun nzob ya, a i ba nzob fe daa bayluri ya ndaw. I ti ba nzob mgbaka tul vɔytay vɔytay ya, i ti nzaa fe gamari munu ka ba fe suku bay zawri ka nduy zɔriri zɔriri ka i daa bay lari lɔr ya ndaw, ɔɔ gariri ka larike ngɔɲ kal tul-ri ya ndaw pi. <sup>10</sup> Roo le, ndadi may nzob na ba ped daa kere be. Be ze ba ped daa mayri ka i ko suo-ri ba nzob hɛ Ngerewuru. <sup>11</sup> Mayri ka i do fere ri fe na, ndad bay haɲa ri kaw dekeke i diɲ tul-ri ka pol nzob ka do fere ri fe na.

† Fére nzobri Bay Ngerewuru ka bay zadɛ ya na ba tɔiri ni. Be ze ha Pol niike nzobkeri ku na ka sakra nzob mbika lawri zuo kele, zad ka ngeretemndaya re mbay ka di na. †† Ka saɲ Zibri na, zadka i do daa nzaa bay kere le, i ura nduo-ri ba siya ndaw ɔɔ, i daake nzaa bay kere na bay.

<sup>12</sup> Mayri na, mi ha faa ha ri bay haɲa ri fere wɔrari fe ya, a i re mbay ka tul-ri ya ndaw. Roo le, ndad bay haɲa ri kaw dekeke ‡. <sup>13</sup> Tusueke le, Ngerewuru daa \*Adam ze pola ndaw ɔɔ a daa \*Ev tɔɲ di bay. <sup>14</sup> ɔɔbay, ba Adam ze ngeretemndaya ula ni ya, roo le, ba Ev ze ya nzaa ula ngeretemndaya na, a wadke tul \*bol kusol Ngerewuru. <sup>15</sup> A ze munu hɔy kara, mayri na, i mboɲ nzob, a le, i ziɲ pam ka luo Ngerewuru. Roo le, ndad bay haɲa ri gede tul mbika law bari ndaw, i hii nzobri ndaw, i do bay zadɛ nzedem ka nun Ngerewuru ndaw, a i sii suo-ri ya ndaw ɔ ††!

### Simsed nzob ped Ngerewururi

**3** Zadka nzob hii bay ndaka faa pol nzob mbika lawri le, ba ped kere ki ze law-ε mgba di ku. Bay ka mi baa key na, ba suo bay. <sup>2</sup> Nzob ndaka faa pol nzob mbika lawri na, a ba nzob ka bay ti tul-e ya, a daa feri riw bele bay zadɛ. Ka'a ba nzob ka daa law-ε bo tul may be ki mbijw hɔy taɲ nzaa may ki ndaw, a ba nzob nzéke bay suo-ε, a do tul bal-ε kekeke ndaw, a ba nzob ka ker fe ɔɔ a daa ndaw, a ba nzob mgbaka varuri bay kere, ɔɔ a maa bay fere nzobri fe ndaw pi. <sup>3</sup> Ka ti daa koy him ya ndaw, a ba nzob tud bay ya ndaw, roo le, a ba nzob ka se lom ndaw, a ba nzob daa nzobri zuo ki ndaw, a ba nzob taka kɔɲ lari ya ndaw pi. <sup>4</sup> Nzob ndaka faa pol nzob mbika lawri na, a maa bay mgbaka saɲ nzob bil hul beri bay kere ndaw, ɔɔ vi-eri hɔy kara, i laa nzi-ε i daa vu mbom bo tul-e bay zadɛ ndaw, <sup>5</sup> bay ji le, zadka nzob ko faa mgbaka saɲ nzob bil hul beri ya na wɔa, a daa mina ndaw ɔɔ, a ko faa ndaka faa pol nzob mbika lawri na le woo? <sup>6</sup> Be na, ka ti ba nzob mbi-ka law fie ya ndaw, bo munu ya le, a uru a hew suo-ε dukuku dukuku ha Ngerewuru kuɲ bay bo tul-e munu ka'a daake ziɲ ngeretemndaya na. <sup>7</sup> Be na, nzobri ka i mbi law-ri ya hɔy kara, i baa bay be bay kere. Be ndaw ɔɔ, nzobri ti im ni ha saɲ mgba ni ha ni taake ndaw ngeretemndaya ya.

<sup>8</sup> Do faa mbijw munu ndaw, nzob sɔko ped Ngerewururi na kara, i ba nzobri ka bay ti doko tul-ri ya, a i daa fe bay zadɛ. I ba nzob nzaa ruɔ bayri ya ndaw, i daa koy him ya ndaw, ɔɔ i ba nzob fe daa ɔɔɲa ndaw pi. <sup>9</sup> I ba nzobri ka i doko tul tusue bayri ka se tul feri ka naa daari law naari bo di, bay ker bay ka \*taɲ kad kad ka uru saa bil wɔra law-ri. <sup>10</sup> Nzobkeri ku na, i bɛkle ri pola ta-taɲ i ko ndaw ɔɔ, zadka bay ti tul-ri ya le, be ɔɔ i daa pedke na ka zuo nduo-ri bay. <sup>11</sup> Bari nzob sɔko ped Ngerewururi ka i ba mayri na kara ‡, i maa bay haɲa nzobri daa vu mbom bo tul-ri ndaw, i ba may rɔaɲa ramri ya ndaw, i ba nzob nzéke bay suo-ri, a i do tul bal-ri ka tul feri riw bele ndaw pi.

‡ Ka zad ni key na, Pol haa mayri bay haɲa ri daa feri ka sakra nzob mbika lawri na ya. Roo le, ka hii bay haɲa mayri na, i re tul wɔrari ka zad mbu ki nzob mbika lawri ya. I ki mbede niri ka baa bay se tul ped daa mayri na i ko: Ped 18.26; 1 Ko 11.5; Tit 2.3-4. †† Ka zad ni key na, Pol tuɲ fe fere bayluri ka baa mii yaɲa ki ba fe ka ndaya ndaw, ɔɔ mboɲ nzob na kara ba fe ka ndaya ndaw pi na. Pol hii bay haɲa mayri na daa fe ka do nun daa mayri na ndaw ɔ! ‡‡ Nzob nday bay haneri ker i baa mii, maykeri ku na, i ba may nzob sɔko ped Ngerewururi.

<sup>12</sup> Nzob sɔkɔ ped Ngerewyururi na, i bá nzobri ká i dáa law-ri bo tul máy bari kị hɔy taŋ nzáa máy kị ndaw, í maa bay mgbaka sɔw vu bari báy nzob bil hul bari báy kere ndaw pi. <sup>13</sup> Nzob sɔkɔ ped Ngerewyururi ká i daa ped bari báy faake na, nzobri dáa mbay bo tul-ri ndaw, a mbika law ká hɔ náa zúkeri zih Zezu \*Krisi na, i báa bayke báy nun wɔra nzob taŋ law tókoke ndaw pi.

#### Krisi ba sɔw mbika law naari

<sup>14</sup> Bi na, mì daa mbede key na hɔ mù, a mí ker mii ndji le, mì séke vɔw bay vɔa zih mù báy. <sup>15</sup> A ze, zadka mì se mí zih mù vaa ya kara, mbede key na a kíe mù faa séke simsed kere ká sakra nzob mbika lawri. Bari riw bele na, i ba nzob taa Ngerewyuru Nzob Káw Báy Kumnun. I do munu ba tigbɔa hul ká tusue bay bar sɔw ká dí, a í ba gasay ká sɔ tusue bay na. <sup>16</sup> Ì kɔ, Zezu Krisi na ví yɔa sùo zih nzob; Tem Law Pie kíe ni ba nzob ká do báy zadɛ nzedem; Led nzaapedri ká nulue kɔ ni; Sɔw nzobri riw bele laa bay be; Nzobri ká tusiri key daa law-ri bo tul-e; Ngerewyuru hɔ ni kaw zad káw riŋ díka.

Be ze ba tusue bay ká do zad muni ká Ngerewyuru tina hɔ ni do zad hie, ká náa dáari law naari bo dí. Tusue bay key na ba bawda fe na kị!

**4** A roo le, Tem Law Pie baa ta-taŋ mii, ɔró bie nam na, nzob hɔneri i pɔŋ tusue bay ká se tul mbika law, bay dáa law-ri bo tul nzaa úlari ká temndayari daa nduo bil law-ri, báy fe fére kɔyari ká uru saa luo-ri na. <sup>2</sup> I yɔaŋa nzaa úla nzob bay huori báy nzob kúd bayri ká law-ri do tidí ká tul fe dáa kɔyaya, a í wúruke faa kere na. <sup>3</sup> Bari nzobkeri ku na, i fere nzobri fe mii, yɔaŋa kị ba fe ká ndaya ndaw, sɔŋa fe hɔneri hɔy kara ba fe ká ndaya ndaw pi. A le, Ngerewyuru na daa fe sɔmkeri na bay haŋa bo nzob mbika lawri ká i tuu tusue bay tuu na, i sɔy báy faa nzaa bay kere, a í háke ni taambɔl.

<sup>4</sup> Tusueke le, feri riw bele ká Ngerewyuru daa na ba fe kere, fe mbijw ká bay sa-saŋ na tiya. A roo le, ndad bay haŋa ni taambɔl ndaw kɔ, í yɔa báy, <sup>5</sup> bay jì le, Bay Ngerewyuru, báy nzaa bay kere na, daa hɔ fekeri na taŋ kadaŋ.

#### Nzaa boko ká se tul fe fére báy simsed Timote

<sup>6</sup> Zadka mù fere nzob mbika lawri fe nuri ku na le, mù ba tusue nzob ped Zezu \*Krisi, a mú ngɔŋ ká bil tusue bay ká se tul mbika law báy fe fére kere ká mù yɔa bayke báy zadɛ na. <sup>7</sup> Mu tuŋ loko soro gɔb gɔbkeri ká maa báy faa mbika law ya na ngeren, a mú daa sùo-taa tom bay doko tul Bay Ngerewyuru. <sup>8</sup> Fe líe hɔrusuo ká ba faa kị dúl na, ndad wuo sý ya. A roo le, nzob ká daa sùo-ε taa tom bay doko tul Bay Ngerewyuru na, ba fe ká ndad bamba tasiri kal feri riw bele, bay jì le, ba fe ká'a sɔkɔ ni báy káw kumnun be ká timbede ká tusiri key ndaw, kɔ káw báy kumnun ká'a vika vuku ndaw pi. <sup>9</sup> Be ze ba tusue bay ká maa bay haŋa nzobri riw bele yɔa. <sup>10</sup> Be mini ze, náa dáari sùo naari taa tom, náa dáakeri ped Ngerewyuru, a náa rúk-

eri ruy, bay jì le, náa dáari law naari nzokdo te tul Ngerewyuru Nzob Káw Báy Kumnun, be ká'a ba Nzob Yɔaŋa Nzobri riw bele, kɔ kakalke le, ba bari ká i daa law-ri bo tul-e.

<sup>11</sup> Mu baa bay fekeri key na hɔ nzob mbika lawri, a mú fére ri báy zadɛ riw bele. <sup>12</sup> Mu hɔ nzob mbijw mini kara ka sɔjiri mù bay bá ká mù ba kuban ku ya, roo le, mu mbi sùo-t ka do bod ba fe kíe kị hɔ nzob mbika lawri, ha ri kɔ mù báy bay báa bo ndaw, simsed bo ndaw, mgbaka ini bo ndaw, dáa law bo tul Ngerewyuru ndaw, kɔ báy law-a ká \*taŋ kad kad ndaw pi. <sup>13</sup> Mu mbi sùo-t báy zadɛ ded, bo mú kije bay ká do bil mbede Ngerewyuru ká nun nzobri ha ri laa ndaw, mú bo ri ndaw, kɔ mú fére ri bayke ndaw pi. Mu daa fekeri na munu baw ndaw kɔ, mì yì mí vɔa zih mù báy. <sup>14</sup> Fe ini ká Ngerewyuru hɔ mù bay haŋa mù dáake ped be báy síeke ká \*nzob yɔaŋa bayri saa nzaa Ngerewyuru, ká \*ngere tul pedri dáake nduo-ri bo tul-a na, mu daa laysuo ká dí ya. <sup>15</sup> Mu daa fekeri ku na báy zadɛ, mú mbi sùo-t ded mú dáake pedke. Be ndaw kɔ nzobri riw bele i kókoke ngɔŋ bo ká mù daa ká bil ped Ngerewyuru na báy. <sup>16</sup> Mu nze báy sùo-t bay tul simsed bo ndaw, tul fe fére bo ká mù fere nzobri ndaw pi. Mu do tul bal-a ká tul fe niri key na riw bele. Zadka mù daa munu le, mù yɔaŋa sùo-t ndaw, kɔ nzobri ká i laa bay bo na kara, i yɔaŋake sùo-ri ndaw pi.

**5** Nzob ká ngɔ-ngɔŋ ro na, kɔkɔ ká mu tuŋ ni báy bay, roo le, mu baa bay zih ni báy kusol huoke, bay jì le, ka do munu ba baa-ka ro. A nzobri ká i ba kubanri le, ndad bay dáa kere zih ri munu ká mù dáake zih bil máa bori. <sup>2</sup> A máyri ká i ngɔ-ngɔŋ na, mu daa kere zih ri munu ká mù dáake zih máa-njari; a máy tikdiri laa le, mu daa kere zih ri báy bil wɔra law-a ká taŋ kad kad munu ká mù dáake zih tínaŋ-ari.

#### Nzaa boko ká se tul máy síeri

<sup>3</sup> Máy síeri ká nzob kɔ-kóm ba tul-ri tiya na, mu mgba ri báy kere. <sup>4</sup> A roo le, máy síe ká vi-eri mase vu zi-eri do dí laa le, ndad bay haŋa ri kóró ni báy kere í híeke Ngerewyuru. Ndad bay haŋa ri daa munu, í púoke mbɔl fe kere ká nzob mbóŋ ri daa zih ri na. Be ze ba fe ká rii law Ngerewyuru.

<sup>5</sup> Máy síe ká kaw hu-ε ká nzob kɔ-kóm ba tul-e tiya na, ka daa law-ε bo tul Ngerewyuru nzokdo, a na-nam ya báy nzaa bay kere sɔŋ báy bisie. <sup>6</sup> A roo le, máy síe ká fe tusiri key hɔy mgba law-ε na, ze ka kaw báy kumnun hɔy kara, ka do munu ba nzob huɛ. <sup>7</sup> Fe niri key na, mu kíe nzob mbika lawri ta-taŋ bay haŋa máy síeri na, nzob mbijw mini kara, ka daa bay bo tul-ri báy faa simsed bari ya. <sup>8</sup> Roo le, zadka nzob kɔ-kóm ba tul nzob ini beri ya ndaw, kɔ kakalke le, bil hul beri hɔy kara ya ndaw na le, ka kɔŋ tusue bay ká se tul mbika law ndaw, a ndaya bo bisuy pavbad kal nzob ká kɔ Ngerewyuru ya rɔbay.

<sup>9</sup> Máy síeri ká mù fɔa riŋ ri bay haŋa nzob mbika lawri sɔ ri na, i bá máyri ká mbiimbam bari a kál síŋ yie ndaw, a zadka waa bari kaw báy kumnun báy na, i daa law-ri bo tul-ri taŋ nzaa wɔra kị ndaw pi. <sup>10</sup> Bari na, i bá

máyri ká nzobri pisi fe dáa kere bari: ì kò-kóm ba tul vu bari báy kere ndāw, í mgba varuri báy kere ndāw, í dīn tul-ri ká pol nzob Ngerewyuri, í sɔ nzobri ká i do bil kókò seke fe ndāw, ɔɔ fe dáa bari riw bele kara, ba kere ndāw pi.

<sup>11</sup> A roo le, bari máy síeri ká i ngɔɔ ya báy na, mu faa riŋ ri ya, bay jì le, zadka kɔn yāaŋa wāra kị dáa ri báy le, ì úru í pɔŋ ped \*Krisi ká i mbi sùo-ri bay dáa na. <sup>12</sup> Báy faa fe dáa bari key na, nzobri dáake bay bo tul-ri bay tul nzaa-ri ká i mbi hā Ngerewyuru ndāw ɔɔ í pɔŋ na. <sup>13</sup> Rɔbay, munu ká ped dáa bari tiya na, i hāari báy faa hul hul, a fe ká ndaya kakalke le, i vi ba máy rāaŋa ramri ndāw, máy tɔkɔ lawri ndāw, í ba máy taka tul bayri ndāw pi. <sup>14</sup> Sāwke mini ze, mì hii bay haŋa máy síeri ká i ngɔɔ ya báy na, i yjì í yāa wāra kị í mboŋ nzob, a í kóɔ bil hul bari bay haŋa nzob tul ngāni naari, i zín faa ká bay báake bay kāya se tul naari ya. <sup>15</sup> Mì baa mini, bay jì le, máy síe hāneri i pɔŋ faa kere na, a í se fal \*Satan na dɔd ro. <sup>16</sup> Munu zu le, máy ká ba nzob mbika law ká máy síeri ba nzob ini be na, do nun haŋa ni ka kò-kóm ba tul-ri bo, ka pón ri ha ri ba soba ká tul nzob mbika lawri ya. Be munu ndāw ɔɔ, nzob mbika lawri na, i zín faa í sɔ máy síeri ká i kaw huo-ri kị hɔy taŋ nzob sɔkɔ ri na.

### Nzaa boko ká se tul ngerɛ tul pedri

<sup>17</sup> Ngerɛ tul pedri ká i nda faa pol nzob mbika lawri báy kere na, kakalke le, bari ká i mbi sùo-ri bo bil ped káa bay báy fére Bay Ngerewyuru na, do nun haŋa nzob mbika lawri daa mbay bo tul-ri, a í mgba ri nduo sidi, <sup>18</sup> bay jì le, i baa do bil mbede Ngerewyuru mii: «Nday ká do tɔd naŋ bay haŋa pāre ka tji na, mu siŋ nzi-ε ya †.» Rɔbay, «Nzob ká daa ped na, ka maa bay zín lari ped be †.» <sup>19</sup> Zadka nzob daa bay bo tul ngerɛ tul ped le, mu yāa bayke ya. Mu giyaŋ hā nzob bay nasikeri maa sidi mase say, i káw dí ndāw ɔɔ mú yāa bayke na báy. <sup>20</sup> A bari ká i daa feyāa na, mu baa ziŋ ri ká nun nzob mbika lawri riw bele bay haŋa hje ka daa nzob hāwri. <sup>21</sup> Mì kod mù ba tusue ká pol Ngerewyuru báy Zezu \*Krisi ndāw, ká pol led nzaapedri ká nulue ká i do báy zadɛ nzedem ndāw, bay haŋa mu daa vu mbom ka bo tul fe fére key na báy zadɛ. Mu daa pedke na taŋ náa nun nzob ndāw, taŋ doko fal ngāŋ nzob fe dáa kāya ndāw pi. <sup>22</sup> Mu takra dáa nduo-ɔ bo tul nzob hā ni ka dáake ped ká sakra nzob mbika lawri ya. Roo le, mu békle nzobke na ka ta-taŋ ndāw ɔɔ, mú daa pedke na ka zúo nduo-ε báy. Bo munu ya le, mù rii bil fe dáa kāya nzobke na ndāw. Bo na, mu kóɔ sùo-ɔ báy kere nzedem.

<sup>23</sup> Mu nzo ba mbii hɔy baŋguɔ ya, roo le, mu nzo him ndji munu bay bil-a ká yɔklɔ mù baŋguɔ na.

<sup>24</sup> Nzob hāneri na, feyāa bari do zad hie gbay gbay ká nun nzobri dɔd ndāw ɔɔ, bay mgba tul-ri báy. A nzob hāneri laa le, fal bay ká mgba tul-ri dɔd ndāw ɔɔ, feyāa bari na taŋ ká nun nzobri báy. <sup>25</sup> Do faa mbijw munu ndāw, fe dáa kereri na kara do zad hie gbay gbay

ndāw, a hāyri ká nun nzob kɔ vaa ya kara, ti doko zad muni baŋguɔ ya ndāw pi.

### Nzaa boko ká se tul koyri

<sup>6</sup> Koyri riw bele ká i ba nzob mbika lawri na, ndad bay haŋa ri daa vu mbom ka bo tul bāa gaŋ bari báy zadɛ, bay haŋa bo nzob mbijw mini kara, ka bie riŋ Ngerewyuru báy tusue bayri ká náa fereri na ya. <sup>2</sup> Koyri ká bāa gaŋ bari ba nzob mbika lawri na, do nun haŋa ri pón dáa vu mbom bo tul bāa gaŋ bari, bay bá ká i ba yj kiri ká bil \*Krisi na ya. Roo le, do nun haŋa ri daa ped bari na ka ndád mba taa pola ku rɔbay, bay jì le, bāa gaŋ bari ká i tuu ndadi ped bari na, i ba nzobri ká i mbi law-ri hā Krisi, ká Ngerewyuru kɔ ri ba nzob nun-ε. Be ze ba fe ká mù fére ri a mú bo ri ha ri daa.

### Bay ká se tul fe fére bayluri

<sup>3</sup> Zadka nzob ví fere fe kị bod ká tuŋ tusue bay Ngerembay naari Zezu \*Krisi báy fe fére ká se tul mbi-ka law naari na le, <sup>4</sup> nzobke ku na siika sùo fymra nun-ε gbibli, a kɔ fe ya tuk tuk. Sāy máy bay báy ngɔ sɔw bay na daa ni ba bala. Fekeri na ku ze mboŋ dáa kɔn fe ndāw, ɔɔ kị ndāw, tji kị ndāw, dáa bay bo tul kị gɔr gɔr hɔy ndāw, <sup>5</sup> ɔɔ ndɔr kị báy bay ká sakra nzobri ká kér bay bari do sikda ya, ká í tuu tusue bay mbāa na. Bari na i mgba mii, hje Ngerewyuru na ba faa feziŋa.

<sup>6</sup> Ba tusue, hje Ngerewyuru na ba faa bawda feziŋa, roo le, faake do bay tul nzob ká daa suoriya bay tul fe ká do nduo-ε. <sup>7</sup> Ì kɔ, naari na, náa víri tusiri key nduo naari hɔy, ze do faa mbijw munu ndāw, náa ti mbikari fe mbijw mini ndāw ɔɔ bay yjike ya. <sup>8</sup> A ze bo, zadka náa dori báy fe sɔm báy gari ndúo do sùo naari le, maa naari zu. <sup>9</sup> A nzobri ká bay feziŋa mgba law-ri kakalke na, bari kị ze i mbi sùo-ri bo bil fe líe law, a í tāake ndaw ngeretemndaya báy faa kɔn ferí bod bod ká ti sɔkɔ ri ya ndāw, a bie ri ndāw na. Kɔn fe niri key na, mbi huɔ ha ri, a duku ri báy feziŋa bari. <sup>10</sup> Ì kɔ, taka kɔn lari na ze ba māra sɔw fe kāyari ká bod bod. Nzob hāneri ká i daa kɔn zín lari bamba na, i wjruke faa mbika law na mak mak, a í mbi sùo-ri bo bil bawda kókò seke fe.

### Nzaa boko ká se tul Timote kị sùo-ε

<sup>11</sup> A bo ká mù ba nzob Ngerewyuru na, mu dúu dí dí ká tul ferí na ku riw bele, mú daa hɔrusuo-ɔ tuŋ kị, mú dáake fe ká do báy zadɛ ndāw, mú hje Ngerewyuru ndāw, mú daa law-a bo tul-e ndāw, mú mgba ini ndāw, mú iki law-a ndāw, ɔɔ mú se lom ndāw pi. <sup>12</sup> Mu ru-ruy taa tusue ká tul mbika law, a mú mgba káw báy kumnun ká do baŋguɔ na, bay jì le, bay be nu ku na ze, Ngerewyuru díke mù, munu ká mù tinake tusue bay ká se tul mbika law na báy kere ká pol ruɔ nzobri ká i ba nzob bay nasi bori na. <sup>13</sup> Mì kod mù ká pol Ngerewyuru, nzob haŋa kumnun hā ferí riw bele, ká pol Zezu \*Krisi ká baa nasi bay be báy kere ká pol Pɔs Pilaɔ se tul tusue bay na. <sup>14</sup> Mì kod mù bay haŋa mù do tul fe ká mì fere mù key na báy zadɛ, a mú kóɔ sùo-ɔ nzedem

† Kijina bol kusol ba sidike 25.4; 1Kɔ 9.9. †† Luk 10.7.

hã bay kãaya mbijw ka mgba tul-a ya kpuru maa báy nam ká Ngerewuru a haña Ngerembay naari Zezu Krisi a yji a vi. <sup>15</sup> Namke ku na, ba nam ká Ngerewuru kị ze daa bo,

Be ká'a ba bawda nzob  
 ká maa bay haña nzobri pisi ni na,  
 Be huo-ε hcy ka ba Gañ Tul feri riw;  
 Ka ba Mbay ká kal tul mbay hawri riw bele;  
 Ka ba Ngerembay ká kal tul ngerembay hawri;  
<sup>16</sup> Be huo-ε kị hcy, ka ba nzob hu-hud ya;  
 Zaf káw be do bil zaf tana;  
 Nzob maa bay séke dí ya ndaw;  
 Nzob kó ni báy nun ya ndaw;  
 Nzob maa bay kókw ni ya ndaw pi.  
 Riñ díka báy hirusuo ba taa be banɔw kpadara.  
 Amem! Ndad bay haña ni ka do munu na kị.  
<sup>17</sup> Nzobri ká i ba nzob feziñari ká tusiri key na, mu baa ha ri sii sùo-ri ya, a í daa law-ri bo tul feziña ká wa-

ka ya hcy a bíe na ya. A roo ɛ, mu baa ha ri daa law-ri te tul Ngerewuru nzokdo, be ká'a ba nzob haña naari fe kereri wuruk wuruk bay haña bo náa dokeri bil suoriya na. <sup>18</sup> Mu báka ri ha ri daa fe kere, í hã fe dáa kere ze ka ba feziña bari ndaw, í ba nzobri ká law-ri do puluk ndaw, í ba nzobri ká i fñ fal fe haña bari ya ndaw pi. <sup>19</sup> I daa munu ɛ, be ndaw rɔɔ, i mbedeke feziña kere bari na do zaf kere bay tul nam ká'a ví vuku, bay haña bo káw báy kumnun taa tusue ká do banɔw na, ka ba taa bari.

<sup>20</sup> Bo Timote ká mi kó mù ba nzob nun-i na, mu kóɔ fe ká i daa zuo nduo-ɔ na báy kere. Mu daa nzaa-a ka nduo bil rɔɔi gɔb gɔbkeri ká tun tusue bay ká tul mbika law na ya ndaw, rɔɔ báy bay ká se tul kér bay fe kókw nzob bay bayluri na ya ndaw pi. <sup>21</sup> Nzob hãneri ká i daa law-ri bo tul fe kókwri ká munu ku na, i wɔruke faa mbi-ka law.

Ndad bay haña law huoke Ngerewuru ka sáf ziñ ri.



## 2 Timote

### Bay ká se tul feri ká do bil mbede ni key

Mbede key na Pol daa báy nam be ká hul sal bay tul káa bay Krisi. Ze báy sew ká zad ngɔɔɔ bamba bay tul nzob mbika lawri hɔ nzobri ngjji bamba pɔɔɔ mbika law bari na hɔy kara, Pol daa wɔra bo bil law Timote bay haɔa ni ka do tul mbika law be baɔguɔ, a ka-káa Bay Kere Ngerewuru, a daa wɔra bo bil law nzobri báy faa ká'a fɛreke nzobri fe báy íki law. Do ndad bamba bay haɔa ni kóɔ Bay Ngerewuru hɔ ni do ba faa kíe ni simsed kere ndaw, tusue bay ká tul mbika law ndaw pi. Ndad bay haɔa ni ka mbóro fe dáa Pol, ká bil mbika law be ndaw, íki law ndaw, mgbaka ini ndaw, súu law ndaw, bay haɔa bo be Timote kara ka kóɔ mbika law be a dúu kpuru tji gbuke.

### Máa bayri ká do bil-e

Kóɔ seke fe ká bil káa Bay Kere na, ndadike do di: 1.1–2.13

Nzaa boko ká Pol hɔ Timote: 2.14–4.8

Óɔ bie bay Pol báy soko beri: 4.9-22

### Soko ká Pol hii hɔ Timote

**1** Yu-i Timote, bi Pol ká mi ba nzob ndáy nzaaped Zezu \*Krisi báy faa law hiiya Ngerewuru, ká mí ka-káa bay káw báy kumnun ká Ngerewuru waa bayke bay tul nzobri ká i zuɔ ziji Zezu Krisi na, <sup>2</sup> mi daa mbede key na hɔ mù bo ká mù ba led hiiya bi. Ndad bay haɔa law huoke ndaw, kóɔ nun síe nzob ndaw, kóɔ dekeke Baa Ngerewuru báy Zezu Krisi ka sád ziji mù.

### Pol bo Timote a daa wɔra bo bil law-e

<sup>3</sup> Mi daa taambol hɔ Ngerewuru ká mi daa ped hɔ ni báy kér bay ká uru saa bil wɔra law-i ká \*taɔ kad kad munu ká buluri dáake na. Ká bil nzaa bay kere biri ká mi daa suɔ báy bisie na, mi ker se tul-a baɔguɔ. <sup>4</sup> Mi ker se tul nam ká mbii nun-a gɔyke na, hɔ kɔn kóɔ mù ba kji dáa mi ngjji bamba tasiri bay haɔa suoriya ka mbaa bil law-i gbay gbay. <sup>5</sup> Mi ker se tul law-a ká mù daa bo tul Zezu \*Krisi ba tusue na. Ba fe ká zaa-ka Luy báy máa-ɔa Enisi i daa pola hɔ mù. Ba tusue kji, mi kɔ le, bo kara mù daa munu ndaw. <sup>6</sup> Sawke mini ze, mi tuma law-a ká di. Fe ini ká Ngerewuru ha mù báy nam ká mi dáake nduo-i bo tul-a na, mu sii huuke ba baɔi, <sup>7</sup> bay jji le, Tem ká Ngerewuru hɔ naari na, ba Tem dáa sahoɔ ya, roo le, Temke ku na, hɔ naari hɔrusuo ndaw, law ini ndaw, kóɔ nun nzem ndaw pi.

<sup>8</sup> Munu zu le, mu hɔ sahoɔ ka se mù bay baa nasi bay Ngerembay naari na ya. Ze, mi naa hul sal bay tul-e hɔy kara, mu hɔ sahoɔke ka se mù bay tul-i ya ndaw. A roo le, mu kɔ seke fe ka ziji mi bay tul káa Bay Kere na, báy faa hɔrusuo ká Ngerewuru hɔ mù na. <sup>9</sup> Ba be kji ze ka yaa naari, a di naari hɔ náa bári nzob taa be. Bay tul ped kere ká náa dáari ya, roo le, báy faa ká be kji ka leke ndaw, báy faa law kere be ndaw pi. Law kereke ku

na, ka hɔ naari báy faa Zezu Krisi pola doɔ ndaw kóɔ tusiri do báy. <sup>10</sup> A roo le, timbede key na, law kereke na tina súo-ɛ taɔ kad kad hɔ naari báy faa tji Nzob Yaaɔa naari Zezu Krisi ká tji na. Ba be na kji ze, ka gur hɔrusuo huɔ na ruk ruk. Báy faa káa Bay Kere na, ka hɔ nun naari taɔ ká tul káw báy kumnun ká do baɔguɔ na. <sup>11</sup> A bi na le, bay tul káa Bay Kere key na ze Ngerewuru dáake mi kaw ba nzob ndáy nzaaped, a mi ba nzob fére nzobri fe. <sup>12</sup> Sawke mini ze, mi kɔ seke fe bayke. A roo le, mi daa sahoɔ ká di ya, bay jji le, mi tuu nzob ká mi daa law-i bo tul-e, a mí kɔ ta-taɔ ba tusue kji mii, be na ka do báy hɔrusuo bay kóɔ fe ká'a pɔɔ zuo nduo-i na, kpuru tji nam kúɔ sal bay.

<sup>13</sup> Tusue bay ká mi fere mù na, mu mgbá báy kere ba fe líe kji, a mú mgbá ngɔ-ngɔɔ ká bil mbika law báy law ini ká náa ziji báy faa zúɔ ziji Zezu Krisi na. <sup>14</sup> Fe fére kere ká Ngerewuru pɔɔ pedke zuo nduo-ɔ na, mu daa nun-a ka bo di báy hɔrusuo Tem Law Pie ká do bil law naa.

<sup>15</sup> Mù kɔ ndaw, nzob mbika lawri riw bele ká kudu zad ká Azi na, i pɔɔ mi, Fizeɔ báy Hermozɔn hɔy kara, i do sakra nzobkeri ku na ndaw. <sup>16</sup> Ndad bay haɔa Ngerembay ka daa law kere ziji nzob bil hul Onesifri, bay jji le, baɔguɔ na, ka huɔ law-i ndaw, a daa sahoɔ bay tul hul sal ká i mgbá mi bo di na ya ndaw pi. <sup>17</sup> Zádka'a tji Rom na kara, ka nzaara mi yeɔ yeɔ kpuru a ziji mi. <sup>18</sup> Ndad bay haɔa Ngerembay ka daa law kere ziji ni ká nam kúɔ sal bay. Pedri riw bele ká'a daa hɔ mi ká Efez na, bo hɔy kara mù kɔ ta-taɔ ndaw.

### Tusue nzob yum taa Zezu Krisi

**2** A bo Timote ká mù ba vu-i na, mu daa mú ziji hɔrusuo-ɔ báy faa law kere ká Ngerewuru hɔ naari ká náa zuɔri ziji Zezu \*Krisi. <sup>2</sup> Fe fére ká mi fere

mù ká ruo nzobri baa nasi bayke na, mu pón zúo nduo nzobri ká nzobri daa law-ri zuo tul-ri ká í kò sùo-ri maa bay fére nzob k̄iri fe na.

<sup>3</sup> Mu kò sèkè fe zìj m̄i munu ká tusue nzob ȳum Zezu Krisi. <sup>4</sup> Zadka nzob se ba nzaa ȳum, ɾɔɔ a hii bay dáa fe ká rii law gaŋ tul-e le, ka ti yɔkɔ sùo-ε bay tul fe k̄iri ká tusiri key na mbãa ro. <sup>5</sup> Do faa mb̄iw munu nd̄aw, zadka nzob faa dul zìj ky-ε, ɾɔɔ a duu báy faa bol kusolke ya le, ka ti zìj fe tunduo be na ya. <sup>6</sup> Nzob pay ká daa sùo-ε taa tom bay tul ped be na kara, a bá titire nzob ká'a zìj lere fe payke. <sup>7</sup> Mu k̄er se tul feri ká m̄i baa bayke h̄a mù key na, le, Ngerembay a haŋa mù h̄urusuo h̄a mù láake baykeri na riw bele.

<sup>8</sup> Mu k̄er se tul Zezu Krisi, \*vu bulu David ká t̄ji saa sakra nzob huderu munu ká bayke do bil Bay Kere ká m̄i ka-káake na. <sup>9</sup> Bay tul Bay Kere ni ká m̄i ka-káake na, be ze m̄i kóke sèkè fe k̄yuru mí náake hul sal munu ba d̄mbirim nzob. Roo le, Bay Ngerewuru na naa hul sal ya. <sup>10</sup> S̄awke mini ze, m̄i syu law-i ká tul fe sèkeri riw bele bay tul nzobri ká Ngerewuru nan ri bay haŋa bo, bari h̄oy kara i zìj pam ká bil Zezu Krisi, ɾɔɔ báy riŋ d̄ika ká do baŋguo na. <sup>11</sup> Í kò, bayri ká maa dáa law bo di na ze do key:

Zadka náa h̄uri zìj ni le,

náa káwri báy kumnun zìj ni nd̄aw.

<sup>12</sup> Zadka náa syuri law naari ká tul kóko sèkè fe le,

náa rékeri mbay zìj ni nd̄aw.

A zadka náa túŋri ni ngereŋ le,

be h̄oy kara, a túŋ naari ngereŋ nd̄aw.

<sup>13</sup> Zadka náa d̄ori tul bay naari na ya le,

ka do tul bay be, bay j̄i le,

be na, ka ti súo nun bay be na sùo-ε ya.

### Dáa h̄urusuo tunj k̄i h̄a Ngerewuru kóke mù ba nzob ped kere

<sup>14</sup> Mu túma law nzobri se tul bayri ká m̄i baa h̄a mù key na ngɔ-ngɔŋ ká pol Ngerewuru. Mu ha ri ɾɔɔ k̄i ká tul vu máa bayri ḡɔr ḡɔr h̄oy ya, bay j̄i le, ba fe ká daa fe mb̄iw ya, a bie k̄er bay nzobri ká i te suku-ri í laa bayke na. <sup>15</sup> Mu daa h̄urusuo-ɔ tunj k̄i bay haŋa Ngerewuru ka kóke mù ba nzob ped kere ká nun-ε munu ba nzob ká daa sahoŋ ká tul ped be ya, a ka-káa tusue bay na báy zadè nzedem. <sup>16</sup> Mu tunj máy bay ḡɔb ḡɔbkeri ká maa báy faa mbika law ya na ngereŋ. Tusueke le, nzobri ká i mbi sùo-ri bo bil-e munu ku na, i se nun-ri ba pola pola di di zìj Ngerewuru. <sup>17</sup> Bay báa nzobkeri ku na do munu ba n̄yɔ d̄ay ká sie ba pola pola. Imene báy Filed do sakra nzobkeri ku na nd̄aw. <sup>18</sup> Bari na, i naa sùo-ri ká bil tusue bay na í baa mii, t̄ji nzobri saa luɔ hud na kal d̄ɔɔ ro. Be mini ze, i daa h̄a nzobri w̄yruke faa mbi-ka law. <sup>19</sup> Be nu ku h̄oy kara, tusue bay na Ngerewuru daa s̄awke m̄gba siri ngɔŋ kadara báy kere. I vbie fe do tigb̄aa hul mii: «Ngerembay na tuu nzob beri †.» I vbie na ɾɔbay mii: «Nzob ká baa mii, beri ba taa Ngerembay le, ndad bay haŋa ni ka pón fal fe dáa k̄aya na p̄ŋ ††.»

<sup>20</sup> Í kò, ká bil hul na, ba tunjguo mbii báy tunjguo hodo h̄oy ze zuo di ya, roo le, tunjguo pie báy kanjtoy kara zuo

† Ruo bari 16.5. †† Ruo bari 1.26 báy Ezay 26.13.

di nd̄aw †. H̄ayri ká pola ku na, i daa zuo bod bay dáake ped ká nam suoriya, a h̄awri laa le, bay dáake ped ká nam h̄oykeri. <sup>21</sup> Do faa mb̄iw munu nd̄aw, zadka nzob k̄ɔɔ sùo-ε \*taŋ kad kad, a m̄gba sùo-ε ká tul fe k̄ayari riw bele ká m̄i baa bayke na le, ka'a doko munu ba tunjguo kere ká do bod, a ba fe ped kere ká bay dáake ped bay tul gaŋ be nd̄aw, a taŋ kad kad a do di ya bay dáa ped keri riw bele ká báy riŋ-ε bod bod nd̄aw.

<sup>22</sup> K̄ɔn feri ká daa kubanri na, mu dúu di di ká di, mú nzaa faa dáa fe ká do sikda, mú dáa law-a bo tul Ngerewuru nd̄aw, kóko k̄i ba nzob nun nd̄aw, ɾɔɔ káw dekeke zìj bari ká i di Ngerembay báy law-ri ká taŋ kad kad nd̄aw pi. <sup>23</sup> Máy bay taa ḡɔb ḡɔbkeri báy kóko bayri na, mu daa nzaa-a ka nduo di ya, bay j̄i le, máy baykeri ku na mbonj ɾɔdi mbonj. <sup>24</sup> Tusueke le, nzob ped Ngerewuru na ba nzob dáa ɾɔdi ya, roo le, ka'a bá nzob ká daa law kere zìj nzobri, a maa bay fére nzobri fe nd̄aw, ɾɔɔ a ba nzob íki law nd̄aw pi. <sup>25</sup> Nzob túŋ bay beri ngereŋ na, do nun haŋa ni ka fére ri fe báy kusol huoke yududu. Kò ya le, Ngerewuru a pón faa ha ri suo k̄er bay a í tuu tusue bay na báy. <sup>26</sup> A le, i ȳj̄i í zìj k̄er bay kere a í t̄ji saa bil nduo ngeretemndaya ká m̄gba ri, a ha ri daa fe ká law-ε hii na.

### Síe ɔɔ bie nam ká tusiri

**3** Mu laa bay key na báy kere nd̄aw ɾɔ! Síe ɔɔ bie nam na, zad a ngón bamba tasiri. <sup>2</sup> Namke ku na nzobri dáa h̄an nd̄aw, i taka k̄ɔn lariri nd̄aw, i ndáka giri nd̄aw, i siika sùo-ri nd̄aw, i t̄j̄iri Ngerewuru nd̄aw, ɾɔɔ í ba nzob t̄ji ká tul nzob mbón ri nd̄aw pi. Nzobri m̄gbaka fe ba sùo-ri, a í daa vu mbom bo tul fe ká \*taŋ kad kad na ya. <sup>3</sup> I bá nzob law tiyari nd̄aw, nzob kóko nun síe nzob ya nd̄aw, nzob báa bay k̄aya se tul nzobri nd̄aw, nzob tul tiyari nd̄aw, í ba d̄mbirimri nd̄aw, a í ba nzob tul nḡani fe kere nd̄aw pi. <sup>4</sup> I bá nzob mbika tul nzobri nd̄aw, nzob fe dáa gaŋri nd̄aw, nzob hew sùo-ri nd̄aw, ɾɔɔ k̄ɔn feri ká tusiri key na m̄gba law-ri mba Ngerewuru. <sup>5</sup> I k̄ɔɔ sùo-ri ká keke rii nzob Ngerewuru, roo le, i tunj h̄urusuo Ngerewuru ká maa bay fére ri na ngereŋ. Nzobri ká i do munu ku na mu naa sùo-ɔ ká luo-ri. <sup>6</sup> Nzob h̄aneri ká sakra bari ku na, i lom sùo-ri í rii bil hul nzobri hiyaw hiyaw, í ula máyri ká k̄er bay bari tiya na. Máykeri ku na, bay feȳaa m̄gba tul-ri nd̄aw, a k̄ɔn fe k̄ayari ká bod bod riw bele na kara, kuɔ ri nd̄aw pi. <sup>7</sup> I ba máyri ká i nzaa faa fére fe baŋguo, roo le, i maa bay tuuka tusue bay Ngerewuru na ya. <sup>8</sup> Munu ká pola lew ká Zanes báy Zamberesi i tunj \*Moyze ngereŋ na, timbede key na kara nzob lom sùo-ri na, i tunj tusue bay na ngereŋ nd̄aw. I ba nzobri ká tul-ri fére nd̄aw, mbika law bari kara do ḡɔr h̄oy nd̄aw. <sup>9</sup> A le, fe dáa bari ku na ti t̄ji suku ba pola ya, bay j̄i le, fe dáa kóko bari na, a tína sùo-ε ká nun ruo nzobri riw bele munu ká t̄ji tul nzobri ká sidi na.

‡ «Tunjuori» ká k̄iri bod bod key na, báy nzaa gerek le, i baa bay se tul feri ká i daa báy lari l̄r báy lari h̄oyke nd̄aw, ɾɔɔ feri ká i daa báy puu báy p̄ay nd̄aw pi. Buru suo fe key na bay haŋa nzobri kò ba fe líe k̄i ta-taŋ bay j̄i le, ba fe s̄aw Kuori ya.

### Peɔ ká ɔo bay haŋa Timote ɔaa

<sup>10</sup> A roo ɛ, bo na, mù kɔ̀ m̀ ta-taŋ báy fe fére bi ndaw, sɔ́mɛɔ̀ bi ndaw, fe ká m̀ waa bay ɔ́aa ndaw, mbika law bi ndaw, íki law bi ndaw, mgbaka ini bi ndaw, a mú kɔ̀ sɔ́u law bi ndaw pi. <sup>11</sup> Ɖ́aa nun tuo síe báy kóko seke fe ká tji tul-i ká Antiyos ndaw, Ikoniyum ndaw, ɔ́ɔ̀ Listere ndaw na, mù kɔ̀ ndaw pi. Mu kɔ̀, seke fe jike kɔ̀ báy ze, tji tul-i ya ɛ! Ɖ́e nu ku hɔ́y kara, Ngerembay yaa m̀ ká ɔ́i riw bele. <sup>12</sup> Ba tusue kɔ̀, nzobri riw bele ká i hii bay séke sɔ́mɛɔ̀ munu ká Ngerewuru hii báy faa zúo zɔ́n Zezu \*Krisi na, nzobri ɔ́aa nun-ri tuo síe. <sup>13</sup> Roo ɛ, nzob ndayari báy nzob úla nzobri na, i bíe sɔ́mɛɔ̀ bari ba pola pola. I úla nzobri ndaw, a bari kɔ̀ hɔ́y kara, nzobri ula ri ndaw pi.

<sup>14</sup> A bo na, mu ɔ́o tul fe ká mù fere ká mú yaa bayke báy bil law-a riw bele na, bay jɔ̀ ɛ, nzob ká ba gaŋ tul-a ká'a fere mù fe na, mù kɔ̀ ndaw. <sup>15</sup> Tusueke ɛ, bay ká ɔ́o bil mbede Ngerewuru na, mù tuu báy tóy bo hɔ́y. Bayke ku na maa bay haŋa mù nun nzem haŋa mù zɔ́nke pam báy faa ɔ́aa law bo tul Zezu Krisi. <sup>16</sup> Bayri riw bele ká ɔ́o bil mbede Ngerewuru na, ba Ngerewuru ze haŋa nzob ɔ́aa. Ba bay ká maa bay féreke nzob fe ndaw, bay yɔ́wke nzob ndaw, bay ndáake nzob ká tul fe ɔ́aa kɔ́aya be ndaw, ɔ́ɔ̀ bay kíeke ni faa sɔ́mɛɔ̀ kere ndaw pi. <sup>17</sup> Be ndaw ɔ́ɔ̀, nzob taa Ngerewuru na ɔ́o tul bal-ɛ a maa bay ɔ́aa fe kereri riw bele báy riŋ-ɛ riŋ-ɛ ndaw pi.

**4** M̀i kɔ́ɔ̀ mù ngɔ́-ngɔ́n ká pol Ngerewuru báy Zezu Krisi, be ká'a kún sal bay zuo tul nzob káw báy kum-nunri báy nzob huɔ́ri. Rɔ́bay, m̀i kɔ́ɔ̀ mù, bay jɔ̀ ɛ, be na ká'a yɔ́i a ví re mbay. <sup>2</sup> Mu ka-káa Bay Kere na a mú ngɔ́ sɔ́w ká ɔ́i báy bil nam ka ba kere ndaw, báy bil nam ká ngɔ́-ngɔ́n ndaw pi. Mu yɔ́w ri ká tul fe ɔ́aa kɔ́aya bari ndaw, mú tuŋ ri ká ɔ́i ngereŋ ndaw, mú bo ri ndaw, a mú fére ri fe na báy íki law baŋguɔ́, <sup>3</sup> bay jɔ̀ ɛ, nam ká'a vika vuku na, nzobri ti hii bay láa fe fére taa tusueke na mbáa. I ɔ́aa kɔ́n fe ká law-ri kɔ̀ hɔ́y ze hii. Be mini ze, i ɔ́úu fal ruo nzob fe fére ri ha ri fere ri fe ká kɔ́nke ɔ́aa ri bay haŋa ri laa bayke. <sup>4</sup> I mbii suku-ri díb ká tul tusue bay na, a í mbi sùo-ri bay láa soro fe taa gɔ́b gɔ́bkeri. <sup>5</sup> A roo ɛ, bo na, mu nze báy sùo-ɔ́ ká tul feri riw bele, mú sɔ́u law-a ká bil kóko seke feri, mú ɔ́aaake peɔ̀ bo ká ba káa Bay Kere na, mu ɔ́aa haŋa ni ka ɔ́o báy zaɔ́e nzeɔ́em.

<sup>6</sup> A bi ɛ, sɔ́w síe haŋa m̀i mbi sùo-i ba \*fe poy na tòn deb hɔ́y ro. Nam huɔ́ bi na vi ro. <sup>7</sup> M̀i ru-ruy taa

tusueke na báy kere, mí ɔ́uu kpuru tji gbyke; tusue bay ká se tul mbika law na, m̀i kɔ́ɔ̀ baŋguɔ́. <sup>8</sup> A timbede key na, fe tunduo ruy na ɔ́o giyaŋ m̀i: ba taguba ká ɔ́o bay tul nzobri ká bay naa ká tul-ri, ká Ngerembay Nzob Kún Sal Bay báy zaɔ́e a haŋa m̀i ká síeke na ku. Ká'a haŋa m̀i bi huo-i hɔ́y ya, roo ɛ, a haŋa nzobri riw bele ká i giyaŋ kurum ká síe yɔ́i be na.

### Ɖ́o bie waɔ́a bay Pol

<sup>9</sup> Mu ɔ́aa hyrusuo-ɔ́ tuŋ kɔ̀ mú ví zɔ́n m̀i ba vaa, <sup>10</sup> bay jɔ̀ ɛ, Demas ɔ́n m̀i bay tul kɔ́n feri ká tusiri, a zɔ́l ba Tesalonik. Kresan zɔ́l ba kuɔ́u zaɔ́ ká Galasi, a Tite laa ɛ, zɔ́l ba Dalmasi, <sup>11</sup> ba Luku huo-ɛ hɔ́y ze ɔ́o zɔ́n m̀i key. Ze ví bo ɛ, mu sùu Marki haŋa ni ka vi zɔ́n mù, bay jɔ̀ ɛ, a sóko m̀i ká bil peɔ̀ bi báy. <sup>12</sup> A Tisik laa ɛ, m̀i pie ni ba Efɛz. <sup>13</sup> Zaɔ́ka mù ɔ́o vika ɛ, maagari teɔ̀ bi ká m̀i ɔ́n bo Toras ká luu Karpus na, mu mbi kek ɔ́o nduo-ɔ́ mú víke haŋa m̀i. Mu faa mbede biri hɔ́y kara ndaw, kakalke ɛ, haŋa ká ba huɔ́ ká i vbie fe ɔ́o ɔ́i na.

<sup>14</sup> Alezandere ká ba nzob tuo fe na, ka ɔ́aa kɔ́aya zɔ́n m̀i ngɔ́i bamba, roo ɛ, Ngerembay a púo ni fe tunduo be báy. <sup>15</sup> Bo kara, mu nze báy sùo-ɔ́ bay tul-e, bay jɔ̀ ɛ, ka tuŋ fe fére buru na ngereŋ ba fal. <sup>16</sup> Báy titire ká m̀i kaw pol nzob kún sal bay, bay fɔ́n bay bi na, nzobri riw bele ɔ́n m̀i. Nzob mbɔ́w mini kara ɔ́o fal gaŋ bi ya. Ndaɔ́ bay haŋa Ngerewuru ka naa bayke ká tul-ri. <sup>17</sup> Ze nzobri ɔ́n m̀i hɔ́y kara, Ngerembay ɔ́o zɔ́n m̀i, a haŋa m̀i hyrusuo haŋa m̀i káake káa Bay be na haŋa nzobri riw bele ká i ba sɔ́w Zib ya na i laa. Be na ze ka tina m̀i saa nzaa mbaki. <sup>18</sup> Ba be na kɔ̀ ze, a tina m̀i ká bil fe sekere ká báy riŋ-ɛ boɔ̀ boɔ̀ riw bele, a haŋa m̀i tji ká ɔ́i yororoŋ, a ɔ́aa m̀i kaw puoruo be ká nulue. Riŋ ɔ́ika ba taa be mbiimbam báy mbiimbam baŋguɔ́! Amem! Ndaɔ́ bay haŋa ni ka ɔ́o munu na kɔ̀!

### Ɖ́o bie soko ká Pol hii haŋa nzobri

<sup>19</sup> Hii soko haŋa Prisil báy Akilas, ɔ́ɔ̀ nzob bil hul Onesifri ndaw pi. <sup>20</sup> Erasi kaw Kɔ́rɛte, a mí ɔ́n Torofim ká sùo-ɛ se ni se na ɔ́o Mile. <sup>21</sup> Mu ɔ́aa hyrusuo-ɔ́ tuŋ kɔ̀ mú vi ba vaa pola ndaw ɔ́ɔ̀, lew teɔ̀ ka vi báy. Ebulus ndaw, Pudan ndaw, Linusi ndaw, Kolodiya ndaw, ɔ́ɔ̀ báy yu naari riw bele ká i ɔ́o key na, i hii soko haŋa mù.

<sup>22</sup> Ndaɔ́ bay haŋa Ngerembay ka sáɔ́ zɔ́n mù. Ndaɔ́ bay haŋa law huoke Ngerewuru ka sáɔ́ zɔ́n ri riw bele.

# Tite

## Bay ká se tul feri ká do bil mbede ni key

Mbede key na Pol daa hã Tite ká ba nzob mbika law ká saw be ba Zib ya. Tite na, ped daa be ba leke feri ká zad mbú kị nzob mbika lawri ká báy zadri bod bod ká tukudu mbii ká Keréd, a nan nzob hãneri ká bay ti tul-ri ya na, a daa ri kaw ba ñgere tul pedri. Pol hii bay haña ni ka yjw nzobri ká i to faa Bay Kere Krisi ká i ka-káake, a kíeke simsed kere hã nzobri riw bele báy faa bayri ndãw, pedri ndãw pi.

Ñgerewuru na kó nun sie nzobri a yã ri báy faa law kere be a ha ri Tem Law Pie. Sawke mini ze, do nun haña nzob mbika law hã hã hõy kara ka se simsed kere a do tul fe daa kere na banɔw.

## Máa bayri ká do bil-e

Bay ká se tul ñgere tul pedri: 1

Bay ká se tul fe fére taa tusue: 2

Nzaa boko ká se tul simsed nzob mbika lawri: 3.1-11

Ów bie bay: 3.12-15

## Soko ká Pol hii hã Tite

**1** Yu-i Tite, bi Pol ká m̀ ba nzob ped Ñgerewuru, mí ba nzob ndáy nzaaped Zezu \*Krisi ndãw na, mí daa mbede key na hã mù. Ba Ñgerewuru kị ze píe mí bay haña mí sɔ nzobri ká'a nan ri zu bod ha ri daa law-ri zu tul-e, a í tuu tusue bay ká kie naari simsed ká rii law-ε. <sup>2</sup> Tusue bayke ku na hã nzobri dáake law-ri nzokdo te tul káw báy kumnun ká do banɔw ká Ñgerewuru, Nzob Kúd Bay Ya waa bay haña nzobri pola bod ndãw rɔɔ, tusiri do báy na. <sup>3</sup> Báy nam ká'a daa bo na, ka hã náa kóri fe ká'a waa bayke báy faa Bay Kere be ká'a pɔɔ zu nduo-i hã mí ka-káake maa báy bol nzaa Ñgerewuru Nzob Yãña naari. <sup>4</sup> A bo Tite, mbede key na, mí daa hã mù bo ká mù do munu ba vu bil-i taa tusueke ká bil mbika law ká mby naari mbjw na. Ndad bay haña law huoke báy dɛkɛkɛ taa Bã Ñgerewuru báy Zezu Krisi, Nzob Yãña Nzobri na ka sáf zjw mù.

## Ped ká zu nduo Tite bay haña ni ka daa ká Keréd

<sup>5</sup> Tite, mí pɔɔ mù kaw tukudu mbii ká Keréd bay haña mu léke bie feri ká tɔɔ taɔ lékeke, a mú nan nzobri ha ri ba \*ñgere tul pedri ká tul nzob mbika lawri ká bil ñgerɛpuori mbjw mbjw báy faake munu ká mí fere mù bay haña mù daa na. <sup>6</sup> Nzob ndáka faa pol nzob mbika lawri na, a bá nzob ká bay ti tul-e ya a daa feri riw bele báy zadɛ, a ba nzob máy mbjw hõy. Vi-eri kara i bá nzob mbika lawri ká nzob ti dáa bay simsed kãya bo tul-ri ya a í bá led tul ñgɔɔɔri ya. <sup>7</sup> Tusueke le, nzob ndáka faa pol nzob mbika lawri na, ped daa be ba daa nun-ε bo tul ped Ñgerewuru. Munu zu le, a bá nzob ká bay ti doko tul-e ya. Ka ti bá nzob kusol kpad ya ndãw, nzob law fã ya ndãw, nzob daa koy him ya ndãw,

nzob tud bay ya ndãw, nzob taka kɔn lari ya ndãw pi.

<sup>8</sup> Ndad bay haña ni ka ba nzob mgbaka varuri báy kere ndãw, nzob hii fe kere banɔw ndãw, nzob doko báy mbii bay ndãw, nzob daa fe báy zadɛ ndãw, nzob ká do bod ba taa Ñgerewuru ndãw, rɔɔ a ba nzob ká nze báy sùo-ε ndãw pi. <sup>9</sup> Tusue bay ká maa bay haña nzobri daa law-ri bo dí, ká maa báy fe fére ká i yã se tul mbi-ka law na, ndad bay haña ni ka mgbay bayke bo bil law-ε ñgɔ-ñgɔɔ. Be ndãw rɔɔ, a máa bay dáake wãra bo bil law nzob hãwri báy faa fe fére tusue, rɔɔ a maa féreke nzobri ká i tuɔ bayke a í rãwke faa bari na ha ri kɔ.

<sup>10</sup> Tusueke le, nzobri ñgi-ñgij, i ba nzob tul ñgɔɔɔri, a í fere kay tul nzobri báy faa bay báa bari ká gɔɔ gɔɔ na. Ká bil kuɔ nzobkeri ku na, kakalke le, ba Zibri ká i ba nzob mbika lawri. <sup>11</sup> Nzobkeri ku na, mu ha ri mgbay nzaa-ri ká tul fe fére bari ku na, bay jì le, i bere nzob bil hul mbjwri kperke kperke báy faa fe fére ká maa bay fére ya bay zjɔke lari ká do báy zadɛ ya na. <sup>12</sup> Ba nzob mbjw munu ká sakra bari Kerédri kị ká ba nzob yãña bay saa nzaa wuru bari na kara baa mii: «Kerédri na, i ba nzob bayluri banɔw. I do munu ba fe mgbamri ndãw, í ba nzob layri ká í ker se tul kãra bil-ri kị hõy.»

<sup>13</sup> Bay be ká'a baa na ba tusue bay na kị. Sawke mini ze, mu kúɔ basuku-ri ñgɔ-ñgɔɔ ha ri daa law-ri bo tul tusue bay ká do báy zadɛ na. <sup>14</sup> Mu kúɔ basuku-ri ha ri te suku-ri bay láa kjiɔ fal bay taa gɔɔ gɔɔ Zibri na ya ndãw, báy \*bol kusol nzobri ká i daa bo, a í fẽreke fal-ri hã tusue bay na ya ndãw pi. <sup>15</sup> Bari ká i \*taɔ kad kad na, feri riw bele taɔ kad kad ká nun-ri, a bari nzob fe dáa j̄mri ká i hii bay mbika law-ri ya na, fe ká do taɔ kad kad ká nun-ri na mbjw tiya, bay jì le, fe kóɔ bari báy kér bay ká uru saa bil wãra law-ri na taɔ ya. <sup>16</sup> Ba tusue kị, bari na i daa sùo-ri rii nzobri ká i tuu Ñgerewuru tuu, a roo le, i máy ri báy faa ped daa bari. I

ba nzob ìmri ndaw, nzob tul ngɔɔri ndaw, a í maa bay dáa ped kere mbjw mini kara ya ndaw pi.

### Nzaa boko ká se tul nzob mbika lawri bof bof

**2** A roo le, bo na, mu fére nzobri fe ká maa báy fe fére taa tusue na banɔuo. <sup>2</sup> Mu baa hɔ wɔrari ká i ngɔ-ngɔɔ na, i nze báy sùo-ri ndaw, í ba nzob ká nzobri hɔ ri ndaw, í ba nzobri ká i ðoko báy mbii bay ndaw, í ba nzob mgbaka mbika law ngɔ-ngɔɔ ndaw, a í ba nzob law ini báy nzob íki law ndaw pi.

<sup>3</sup> Mu baa hɔ máyri ká i ngɔ-ngɔɔ na faa mbjw munu ndaw, bay haɔa ri se simsed ká \*taɔ kad kad ká maa báy nzob taa Ngerewuru. Ì bá máy rɔaɔa ramri ya ndaw, máy dáa koy him ya ndaw pi. I bá máy haɔa nzaa boko kereri. <sup>4</sup> Be ndaw rɔɔ, i kíeke vu led máyri faa hii waa bari báy vu bari ndaw, <sup>5</sup> ðoko báy mbii bay, báy law-ri ká taɔ kad kad ndaw, i bá nzob mgbaka saw feri ká bil hul bari nɔm nɔm ndaw, a í ba nzob dáa vu mbom bo tul waa bari ndaw pi. Be ndaw rɔɔ, nzob mbjw mini kara, a báa bay kaɔaya se tul Bay Ngerewuru na ya báy.

<sup>6</sup> Mu baa hɔ led kubanri faa mbjw munu ndaw, bay haɔa ri ba nzobri ká simsed bari a ðoko báy zaɔe ká tul feri riw bele. <sup>7</sup> A bo kɔ hɔy kara, ká bil feri riw bele ku na, mù ðoko ba fe líe kɔ báy faa ped dáa kere bori. Fe fére bo na, mu fére báy law mbjw hɔ ni ka táɔ kad kad báy faake. <sup>8</sup> Mu baa bayri na báy zaɔe bay haɔa nzob mbjw mini kara, ka baa zɔɔ mù ká ði ya. Be ndaw rɔɔ, nzob tul ngɔni bori ká i hii bay báa bay kaɔaya se tul-a na, i kɔ fe kaɔaya mbjw ká ði ya le, sahoɔke a seke ri báy.

<sup>9</sup> Mu baa hɔ koyri ha ri dáa vu mbom ka bo tul baa gaɔ bari ká tul feri riw bele, a í dáa feri riw bele ká rii law-ri. Do nun haɔa ri máy bay ka zɔɔ ri ya ndaw, <sup>10</sup> a í rii fe bari mbjw ya ndaw pi. Roo le, ðo nun haɔa ri dáa fe kereri ze banɔuo bay haɔa baa káw bari na kóke ri ba nzobri ká i dáa fe báy zaɔe. Zadka i dáa munu na ndaw rɔɔ, nzobri dáa vu mbom bo tul fe fére naari ká náa fereri se tul Ngerewuru Nzob Yaɔa naari na báy.

<sup>11</sup> Ba tusue kɔ, law kere Ngerewuru ká ba saw pam nzobri riw bele na, tina sùo-ε ðo keke kad kad ro. <sup>12</sup> Law kereke ku na, fere naari bay haɔa náa pɔɔri simsed hɔy ká kaɔaya báy kɔn feri ká tukete key, bay séke simsed ká timbeɔe ká rii law Ngerewuru, a náa ðáakeri fe kere báy fe ká ðo báy zaɔe. <sup>13</sup> Be ze, náa gɔyaɔkeri nam suoriya ká náa ðáari law naari te ði nzokdo na. Namke ku na riɔ ðika Ngerewuru Nzob Luye báy Nzob Yaɔa naari Zeku \*Krisi na, a tina sùo-ε ká ði kad kad ba keke. <sup>14</sup> Be na, ka pɔɔ sùo-ε hɔ hud bay tul naari bay tinake naari saa bil fe kaɔaya ká báy nzi-ε nzi-ε na riw bele, a waa naari taɔ kad kad, hɔ náa víri ba nzob taa beri, a náa ndúcri kiyaw kiyaw bay dáa fe kereri banɔuo. <sup>15</sup> Be ze, ba fe fére ká ndad bay fére nzobri báy hɔrusuo Ngerewuru riw bele, bay bókoke ri ndaw, mase bay yɔwke ri ndaw pi. Mu pɔɔ faa hɔ nzob mbjw mini kara, ka ndólò mù ká tul fe fére bo ya.

### Nzaa boko ká se tul simsed nzob mbika lawri

**3** Mu túma law nzobri bay haɔa ri ðɔɔ tul-ri ká pol mbay puori báy nzob rewpuori, í dáa vu mbom ka bo tul-ri, a í ðo ði ya bay dáa fe kereri riw bele. <sup>2</sup> I ti báa bay kaɔaya se tul nzob mbjw ya ndaw, i ti dáa rɔɔi zɔɔ nzob mbjw ya ndaw, a roo le, i ðɔɔ tul-ri, í se yuɔuɔu ká nun nzobri riw bele.

<sup>3</sup> Ba tusue kɔ, naari na hɔy kara pola lew na, náa bári kókri ndaw, nzob mbaka nzaa-ri ndaw, nzob rɔw faari ndaw pi. Náa ðori bil koy feri riw bele báy riɔ-ε riɔ-ε ká kɔnke dáa naari a rii law naari. Náa bari nzob law mgbócri báy nzob kókò nun feri; nzobri fuy naari, a naari kara náa fuyri kɔ. <sup>4</sup> A roo le, nam ká Ngerewuru, Nzob Yaɔa naari kie law kere báy law ini be bay tul nzobri na, <sup>5</sup> ka yáake naari. Ka yaa naari bay tul ped kere ká náa ðáari báy zaɔe na ya, roo le, ka kɔ nun síe naari. Báy faa hɔrusuo Tem Law Pie na, ka waa naari ká tul feyaa naari, bay haɔa mboɔa fie ka mboɔ naari, a bo náa ðori báy káw báy kumnun fie. <sup>6</sup> Ba tusue kɔ, báy faa Zeku \*Krisi Nzob Yaɔa naari na, Ngerewuru hɔ Tem Law Pie yaa bil law naari kpol kpol, <sup>7</sup> bay haɔa bo, báy faa law kere be na, ka dáa hɔ náa ðori báy zaɔe nzedem ká nun-ε, a náa yaa ri fe ká náa ðáari law naari nzokdo te ði na: be ze ba káw báy kumnun ká ðo banɔuo.

<sup>8</sup> Bay key na ba tusue bay, ze mì hii bay haɔa mù gede tul feri key na banɔuo, bay haɔa bo bari ká i dáa law-ri bo tul Ngerewuru na, i ðóke tul fe dáa kere na banɔuo. Be ze, ba fe ká ndad bamba a ba fe sókò nzobri. <sup>9</sup> Mu dáa nzaa-a ka nduo bil máy bay gɔb gɔbk-eri na ya ndaw, kɔɔna fal saw kani báy nzi-ε lem lem ya ndaw, nduo bil rɔɔi báy máy bay ká se tul \*bol kusol na ya ndaw pi. Fekeri ku na, ba fe ká gɔr hɔy, a sɔ nzob mbjw ya. <sup>10</sup> Nzob ká dáa hɔ nzobri te bil kɔ na, mu báka ni ba mbjw, ba siɔiri munu, ze bo ka laa ya le, mu pɔɔ fal-ε. <sup>11</sup> Mu kɔ, kɔri nzob ká munu ku na ka wuru faa pavbaɔ, a dáa feyaa a dáake bay bo tul-e sùo-ε kɔ.

### Úɔ bie soko ká mgbada

<sup>12</sup> Zadka mì píe Artemas mase kɔ ya le, Tisik se luo-ɔ le, mu dáa hɔrusuo-ɔ tuɔ kɔ, a mú vaa zɔɔ mì ká Nikopoli, bay jɔ le, mì mbi nzaa-i bay séke, mí vaa káw ði báy lew ted. <sup>13</sup> Mu dáa mú sɔ Zenasi ká ba nzob yaɔa tul nzob, be báy Apolos na, báy faa varu bari ká ì séke na hɔ fe mbjw kara ka puo nduo-ri ya. <sup>14</sup> Nzob mbika lawri ká i ba nzob naari na, ðo nun haɔa ri fére dáa fe kere í dáa báy zaɔe. Be ndaw rɔɔ, i máa bay sókò nzobri ká fe puo nduo-ri na báy. Be rɔɔ, káw báy kumnun bari na a ðoko ba fe ká gɔr hɔy ya. <sup>15</sup> Nzobri riw bele ká i ðo zɔɔ mì key na i hii soko hɔ mù. A bari ká i hii buru ká bil mbika law na, mu hii soko ha ri ndaw.

Ndad bay haɔa law huoke Ngerewuru ka sáɔ zɔɔri riw bele.

# Filemɔn

## Bay ká se tul feri ká do bil mbede ni key

Mbede key na Pol daa bay tul Filemɔn ká ba nzob mbika law a ba ngerenzob mbijw ká bil puo ká Kolos. Onezim ká ba koy Filemɔn na duu gan be. Lεε, nam hane munu na, báy Pol í zinj kị í lo soro zinj kị. Taambɔl Pol na ze Onezim víke ba nzob mbika law. Fale ku ε, Pol hii bay yijira ni hɔ ni se luo Filemɔn, ze a daa mbede key na a kɔdke Filemɔn bay haɲa ni ka yaa Onezim munu ba koy nzob hɔy ya, roo ε, ka yaa ni munu ba yu-ε ká bil Krisi.

## Máa bayri ká do bil-e

Law ini báy mbika law Filemɔn: 1.1-7

Pol kod Filemɔn bay tul Onezim: 1.8-22

Órɔ bie bay: 1.23-25

## Soko ká Pol hii hɔ Filemɔn

**1** Yu-i Filemɔn, bi Pol ká i mgbá m̀i naa hul sal bay tul ped Zezu \*Krisi, rɔɔ yu naari Timote ndaw na, buru daa mbede key na hɔ mù bo ká buru kɔ mù ba nzob nun buru, a mú ba bǎw ped buru ndaw na. <sup>2</sup> Buru daa hɔ tinam buru Afiya ndaw, Arisiɓ ká ba bǎw ruy buru ká bil ped Krisi ndaw, rɔɔ nzob mbika lawri ká i mby tul kị ká bil hul bo na ndaw pi. <sup>3</sup> Ndad bay haɲa law huoke báy ɗεkεε Bǎa naari Ngerewuru báy Ngerembay Zezu Krisi ka sád zinj rì.

## Law ini báy mbika law Filemɔn

<sup>4</sup> Yu-i Filemɔn, ká bil nzaa bay kere biri banɔɔ na, m̀i ker se tul-a a mí daa taambɔl hɔ Ngerewuru bi, <sup>5</sup> bay jɪ ε, m̀i laa soro bay ini bo ká mù mgbá zinj nzob mbika lawri riw bele, rɔɔ báy law-a ká mù daa bo tul Ngerembay Zezu na. <sup>6</sup> M̀i kod Ngerewuru bay haɲa mbika law ká hɔ náa zǔkɛri zinj kị na hɔ lereke ka do dí, bay haɲa nun naari ka táɲ ká tul fe kereri riw bele ká náa zinjri báy faa zúɔ zinj \*Krisi. <sup>7</sup> Yu-i, ini bo ká mù mgbá na hɔ m̀i bawda suoriya a daa wǎra bo bil law-i, bay jɪ ε, bo na mù huɔ law nzob mbika lawri na.

## Pol kod Filemɔn bay tul Onezim

<sup>8</sup> Bi na, m̀i ba nzob ndáy nzaaped \*Krisi. Munu zu ε, m̀i do báy hɔrusuo bay mbika nzaa-i hɔ mù dáake fe kere, <sup>9</sup> roo ε, m̀i hii bay kóɗ mù báy faa law ini maa. Munu ká bi Pol ká m̀i dí táw ndaw, rɔɔ timbede mí naa hul sal bay tul Zezu Krisi ndaw na, <sup>10</sup> m̀i kod mù bay tul Onezim ká vi ba vu-i báy faa law-ε ká'a mbi hɔ Zezu Krisi ká bil hul sal key na. <sup>11</sup> Pola lew na, ka do ba nzob ká gɔr hɔy ká nun-a, a roo ε, timbede key na ka vi ba nzob kere ro bay tul-a ndaw, bay tul-i ndaw pi.

<sup>12</sup> Timbede key na, be ká'a do munu ba wǎra law-i na, m̀i hɔ ni yij ba luɔ-ɔ. <sup>13</sup> Bi ε, m̀i hii bay hiyerɲ ni do

lakun-i hɔ ni suo bol-a, a sɔ m̀i ká bil hul sal ká m̀i naa dí key bay tul káa Bay Kere na. <sup>14</sup> Roo ε, m̀i hii bay daa fe báy tul-i taɲ haɲa mù zuɔ zinj m̀i ká dí ya na ya. M̀i hii bay haɲa mù daa fe kere báy law hiiya bo kị, bo nzob ka sɔɗ mù sɔɗ ká dí ya.

<sup>15</sup> Kɔ ya ε, wál kị bo báy Onezim na, a daa nam ndij hɔy bay haɲa bo, ka yij a vǎa zinj mù a káw zinj mù wǔm. <sup>16</sup> Tusueke ε, timbede key na ka ba koy hɔy mbǎa, roo ε, ka ba nzob kere ká kal tul koy nzob na kal, a vi ba yu naari ká náa hiiri ni ngjɪ bamba tasiri. Bi na ε, m̀i hii ni bamba, roo ε, bo na, do nun haɲa mù hii ni kal m̀i pavbaɗ, bay jɪ ε, ka vi ba nzob sɔkɔ mù taa tusueke, rɔɔ a ba yu-ɔ ká bil Krisi ndaw na.

<sup>17</sup> Ze bo, mù kɔ m̀i ba nzob buɔ ba tusue, rɔɔ zadka'a tji luɔ ε, mu yaa ni báy law kere, munu ká mù yǎake m̀i na. <sup>18</sup> A ze, ba na fe bo ze ka biε, mase mbɔl bo ze do tul-e hɔy kara, mu daa mbɔlke na ka do tul-i. <sup>19</sup> Bay key na, ba bi sùo-i kị ze m̀i vbie báy nduo-i do mbede key: bi Pol na kị ze m̀i púo mù mbɔl fekeri na báy. Roo ε, do nun haɲa mu yijira bay mbɔl bi ká do tul-a ká ba law-a ká mù mbi hɔ Zezu Krisi báy faa káa Bay Kere ká m̀i kaa na ya. <sup>20</sup> Ze yu-i, kóɗ ngɔɔ hɔy, mu daa fe ká m̀i vbi mù key na hɔ m̀i báy law ini Ngerembay, a mú huɔ law-i munu ká naa ba yu kị ká bil Krisi.

<sup>21</sup> M̀i daa mbede key na hɔ mù, mí kɔ ta-taɲ mii, bo na mù daa feke. M̀i daa kal zadε ká m̀i vbi mù ku na rɔbay. <sup>22</sup> Rɔbay, mu léke hul nam ka giyaɲ m̀i, bay jɪ ε, báy faa nzaa bay kere ká ì daa na, m̀i kɔ ε, waka ya hɔy Ngerewuru a yijira m̀i se luo-rì ba kị rɔbay.

## Órɔ bie soko

<sup>23</sup> Epafaras ká naa hul sal zinj m̀i bay tul ped Zezu \*Krisi na hii soko hɔ mù. <sup>24</sup> Marki báy Arisitak báy Demas rɔɔ Luku, bari ká i ba bǎw ped biri na kara, i hii soko hɔ mù ndaw.

<sup>25</sup> Ndad bay haɲa law huoke Ngerembay Zezu Krisi ka sád zinj rì.

# Eborori

## Bay ká se tul feri ká do bil mbede ni key

Mbede key na i daa ha nzo mbika lawri ká saw bari ba Zib. Nzo d́a mbede ni key na hii bay baka ri bay ha ri ri pón mbika law bari ya. Ka kie mii, Zezu Kisi ba Vu Ngerewuru, be ká'a ya fe d́a Bi-ε Ngerewuru báy zađe ngid bele, a daa ha náa kókeri law kere Ngerewuru ta-ta. Ba be Zezu Kisi ká mba tul led nzaaped Ngerewururi ká nulue ndaw, nzo yaa bayri saa nzaa Ngerewuru ndaw, Moyze kara ndaw na. Ba be Zezu Kisi ndaw ze Ngerewuru daa ni kaw ba ngerenzob fe poy luye banɔ wým. Ba be ká'a daa ha Ngerewuru báy nzo bri zuo ziŋ kɪ báy faa sùo-ε ká'a mbi ba vuy fe poy ba mbjw hɔy wým ba gbyke na. Be ze, fe hɔlri ká Zibri púoke fe, báy pedri ká nzo fe poyri daa ká bil hul kani Ngerewuru na, ka daa ha nzi-ε gby, bay ji le, ba fe ká nzo se síe d́aake mbáa.

Pam ká náa d́okeri báy faa Zezu na, ba fe vbiéke vbem ya. Fe d́a nzo Ngerewururi ká piédke lew na do ba fe mbóro, a maa d́a wára bo bil law naari nzo mbika lawri ha náa súkeri law naari báy sew ká i d́aake nun naari tuo síe. Do nun ha naari nzo mbika lawri na, náa gederi kóm ba luu Zezu, be ká náa d́ari law naari bo tul-e báy tiikake kpuru bay tji ke gbyke na.

## Máa bayri ká do bil-e

Kisi ba nzo ká tina law kere Ngerewuru báy zađe: 1.1-3

Kisi mba tul led nzaaped ká nulue: 1.4-2.18

Kisi mba tul Moyze báy Zozuye: 3.1-4.13

Kisi ba ngerenzob fe poy luye: 4.14-7.28

Kisi ba nzo doko sikda nzo bri báy Ngerewuru: 8.1-9.22

Kisi ba vuy fe poy ká do nzedem: 9.23-10.39

D́a law bo tul Kisi na kal feri riw: 11-12

Simsed nzo mbika lawri, báy ɔɔ bie bay: 13

## Ngerewuru baa bay ha nzo báy faa Vi-e

1 Pola lew na, Ngerewuru baa bay ha bulu naari faa bal ngi-ngji báy gosikeri bođ bođ báy faa nzo yaa bayri saa nzi-ε. <sup>2</sup> Roo le, báy bil sewri ká náa káwri dí timbede key na, ka baa bay ha naari báy faa Vi-e. Báy faa Vi-e na ze ka d́aake feri riw bele, a daa ni kaw ba nzo ká feri riw bele a zúo nduo-ε. <sup>3</sup> Vi-eke ku na, daa ha náa kókeri hɔrusuo riŋ d́ika Ngerewuru ká ba hje zikiki. Ka ya fe d́a Bi-ε Ngerewuru na báy zađe ngid bele, a mba saw feri riw bele ha ri se-sed báy faa hɔrusuo bay ká tji ká nzi-ε. Fale ká'a daa ha Ngerewuru naa bay feya ká tul nzo bri ha ri \*taŋ kađ kađ na, ka zo a v́a kaw zađ káw riŋ d́ika ká nulue ká tunduo hodo Ngerewuru, Nzo Bawda Hɔrusuo. <sup>4</sup> Be ze, Ngerewuru kieke Vi-e ká vi ba bawda nzo ká kal tul led nzaapedri ká nulue ká riŋ-ε kara mba tul riŋ-ri pavbađ na.

## Vu Ngerewuru mba tul led nzaaped Ngerewururi ká nulue

<sup>5</sup> Tusueke le, led nzaaped Ngerewuru ká'a baa ha ni mii: «Bo na mù ba Vu-i; úru saa vuri key na mì ba B́a-ka» na, mbjw tiya †. A led nzaaped Ngerewuru mbjw

ká'a baa bay se tul-e mii: «Mì bá Bi-ε, a be laa le, a bá Vu-i †» na, mbjw tiya ndaw. <sup>6</sup> Roo le, báy nam ká Ngerewuru do píe titire led ká kekkek vi tusiri key na, ka baa mii: «Baari led nzaaped biri riw bele na, ì húku pol-e í pisi ni ‡.» <sup>7</sup> Bay ká Ngerewuru baa se tul led nzaapedri ká nulue na ze do key: «I ba nzo ped biri; mì píe ri munu ká zuu kuu, í do munu ba riŋ huu ká se †.» <sup>8</sup> A bay ká'a baa ha Vi-e na laa le, ka baa mii:

«Bo na, mù ba Ngerewuru.

Réke mbay bo na do mbiimbam báy mbiimbam banɔ,

mù re tul nzo bori báy zađe.

<sup>9</sup> Bo na, mù hii fe d́a ká do báy zađe,

a mú tuŋ fe d́a kaaya ngeren.

Sawke mini ze, Ngerewuru, Ngerewuru bo na náa mù do bođ,

a daa num suoriya zuo tul-a,

a ko mù rii nun-ε mba tul baw sed bori ‡.»

<sup>10</sup> Ka baa ha ni na ɔbay mii:

«Ngerembay, zadka zađ do hɔy raŋ raŋ báy na, ba bo ze mù daa tusiri, a mú daa nulue báy nduo-ɔ.

<sup>11</sup> Fekeri riw bele ku na, a bíe kpukdu kpukdu,

† Simri 2.7. †† 2 Samiyel 7.14. ‡ Simri 97.7; Kjiŋa bol kusol ba sidike 32.43. †† Simri 104.4. †† Simri 45.7-8.

i dí tǎw riw bele munu ká gariri díke tǎw.

Roo lɛ, bo na, mù káw baŋguɔ.

<sup>12</sup> Mù gǐm ri munu ká i gǐmke maagari,  
a mú suo ri munu ká i súoke gari.

Roo lɛ, bo na, mù do munu baŋguɔ;

Nam bori ti ʒkɔ ya mgbaj †.»

<sup>13</sup> Ka baa hǎ ni rɔbay mii.

«Mu ví káw tunduo hodo bi

kɔpuru maa báy haŋa mi haw yum

ká tul nzob tul ngani bori

ha ri vi ba fe dáa bal-a zuɔ di ††.»

Ba bay ká'a baa hǎ led nzaaped Ngerewuru mbijw ya.

<sup>14</sup> A wǎa, led nzaaped Ngerewururi na, i ba nzob veri

lɛ? Bari riw bele na, i ba temri ká i daa ped hǎ

Ngerewuru. Ka pie ri bay haŋa ri sɔ nzobri ká pam a

doko bay tul-ri.

### Báka bay ká se tul pam

**2** Munu ká Ngerewuru baa bay hǎ naari báy faa Vi-  
e ká mba tul led nzaaped Ngerewururi na, náa  
nzéri báy sùo naari ká tul tusue bay ká náa láari na,  
bay haŋa bo, náa wururi faa kere na ba pola pola ya.

<sup>2</sup> Náa kóri ndǎw, \*bol kusol Ngerewuru ká led nzaaped  
Ngerewururi víke hǎ \*Moyze pola lew na, do ba sùo fe;

a nzobri riw bele ká i daa fe kǎaya í wǎdke tul bol ku-

solke na, ka daa herɛ be bo tul-ri maa báy zad fe dáa

bari. <sup>3</sup> A naari ká náa láari bay ká se tul pam ká mba

bay ká led nzaaped Ngerewururi baa hǎ nzobri, rɔɔ

náa kóri ba fe ya na wǎa, náa dáari mina ndǎw rɔɔ, bay

yám herɛ Ngerewuru ká maa tul naari na lɛ? Pamke ku

na, Ngerembay kǐ sùo-ɛ kara ka-káake pola, rɔɔ bari ká

i laa bayke na, i hii do di munu ndǎw hǎ náa láari

bayke na ba sùo bay. <sup>4</sup> Ngerewuru kǐ kara kie bay nasi

fe dáa bari na báy faa feri ká kie fe ká'a tǐj ndǎw, fe ká

mba kóko ká'a ba hǐe zikiki ndǎw, báy kǐri fe sanri bod

bod riw bele ndǎw, rɔɔ báy fe ini taa Tem Law Pie ká'a

leke nzobri munu ká law-ɛ hii ndǎw pi.

### Zezu nda faa pol nzobri ha ri zinj pam

<sup>5</sup> Tusueke lɛ, ba led nzaaped Ngerewururi ká nulue ze

Ngerewuru ha ri hurusuo réke mbay ká bil sew ká'a ví

vuku ká náa baari bayke na ya, roo lɛ, ba nzob pire

nzob ze a réke mbay. <sup>6</sup> Zad hǎne ká bil mbede

Ngerewuru na, nzob mbijw baa ta-taŋ ba keke ká di mii:

«Áa, Ngerewuru, nzob ba ve ndǎw rɔɔ, mù ker se tul-e  
lɛ?

Wǎa, nzob pire nzob ba ve ndǎw rɔɔ, mù kɔ-kóm ba  
tul-e lɛ?

<sup>7</sup> Mù yǐŋra ni ba fal bole di ndji munu

ká pol led nzaaped Ngerewururi ká nulue;

mù hǎ ni riŋ díka;

mú daa mbay bo tul-e munu ba mbay;

<sup>8</sup> mù hǎ ni hurusuo ká tul feri riw bele †.»

Zadká'a hǎ hurusuo hǎ nzob ká tul feri riw bele na, ka

pɔŋ fe mbijw ká'a re mbay ká tul-e ya na, tiya. Ze tim-

bede key na, náa kóri nzob ká do báy hurusuo ká tul

feri riw bele na ya rɔbay. <sup>9</sup> Roo lɛ, fe ká náa kóri ta-taŋ  
ze do key: Zezu na, Ngerewuru yǐŋra ni ba fal bole di  
ndji munu ká pol led nzaapedri ká nulue, bay haŋa bo  
báy faa law kere Ngerewuru na, ka huke bay tul nzobri  
riw bele. A timbede key na, náa kóri ni ká Ngerewuru  
daa riŋ díka báy mbay bo tul-e bay tul kóko seke fe hud  
be. <sup>10</sup> Do báy zadɛ bay haŋa Ngerewuru, nzob ká feri  
riw bele do báy faa be, a do bay tul-e ndǎw na, ka hǎ  
Zezu ma-maa báy faa kóko seke fe, bay haŋa bo, ka fǎa  
ruɔ vi-eri ha ri do bil riŋ díka be, bay jǐ lɛ, be Zezu na,  
ka ba nzob ndáka faa pol-ri ha ri zinj pam.

<sup>11</sup> Ka wàa feyaa nzobri ha ri \*taŋ kad kad. Be báy bari  
ká'a wàa ri na, báa bari mbijw hɔy. Sǎwke mini ze, Zezu

daa sahoi ká bay díka ri ba yu-eri ya. <sup>12</sup> Ka baa mii:

«Áa, Ngerewuru, mi báa bay bo hǎ yu-iri;

mì písi mù ká nun ruɔ nzobri ká zad mbú kǐ bari †.»

<sup>13</sup> Ka baa na rɔbay mii:

«Ngerewuru bi, mi dáa law-i bo tul-a †.»

Ka yǐ a baa na rɔbay mii:

«Mu kɔ mi key, mi do key báy ledri ká mù hǎ mi na  
‡‡.»

<sup>14</sup> Munu ká ledkeri do báy naysuo báy sím na, Zezu kǐ

sùo-ɛ kara vi ba nzob naysuo munu ká bari na ndǎw,

bay haŋa bo, báy faa hud be na, ka gúrke hurusuo

ngeretemndaya, be ká'a ba sǎw hud nzobri, <sup>15</sup> ze a tǐ-

nake bari ká hǐe hud daa ri ba koy báy káw kumnun

bari ká tusiri key. <sup>16</sup> Ba tusue kǐ, ba bari led nzaaped

Ngerewururi ká nulue ze ka ví sɔ ri ya, roo lɛ, ba naari

ká náa bári vu bulu Abarahamri ze ka ví sɔ naari.

<sup>17</sup> Sǎwke mini ze, do nun haŋa Zezu ka do maa kǐ báy

yu-eri ká bil feri riw bele. Be ndǎw rɔɔ, a ví ba \*ngerɛn-

zob fe poy luye bari, ká law kere mba bil law-ɛ gbay

gbay, a do tul ped be ká pol Ngerewuru, bay haŋa

Ngerewuru ka naa bay feyaa ká tul nzobri. <sup>18</sup> Munu ká

fe líe law tǐj tul-e sùo-ɛ a kɔ seke fe na, ka maa bay soko

nzobri ká fe líe law tǐj tul-ri.

### Zezu mba tul Moyze

**3** Yu-iri, baari ká Ngerewuru dí rì do bod ba taa be  
na, i gede kóm ba tul Zezu ká ba led nzaaped

Ngerewuru, a yǐ a ba \*ngerɛnzob fe poy luye na. Be na

ze, tusue bay ká náa dáari law naari bo di, a náa baari

bayke ba keke na, baa bay se tul-e. <sup>2</sup> Ka do tul ped ká

Ngerewuru naa ni bayke na hǎ ni ɔ báy zadɛ, munu ká

\*Moyze do tul ped be ká sakra nzob beri riw bele. <sup>3</sup> Riŋ

Zezu na mgbá kal tul riŋ Moyze, munu ká nzob dáa hul

na, i daa mbay bo tul-e mba sùo hulke. <sup>4</sup> Hul hǎa hǎa

lɛ, báy nzob dáake dáake, a roo lɛ, nzob ká daa feri riw

bele na ba Ngerewuru. <sup>5</sup> Moyze na ba nzob ped

Ngerewuru a do tul ped be ká sakra nzob Ngerewururi

riw bele, a baa bay feri ká Ngerewuru a báa hǎ nzobri

‡‡. <sup>6</sup> A \*Krisi laa lɛ, ba Vu Ngerewuru a do tul ped Bi-ɛ

ká daa ni kaw tul nzob beri riw bele. Nzob beri na ba

naari, roo lɛ, zadka náa mgbári law naari ngɔ-ngɔŋ, a

náa dori tul fe ká náa dáari law naari te dí nzokdo na

ndǎw rɔ!

† Simri 102.26-28. †† Simri 110.1. ‡ Simri 8.5-7.

‡† Simri 22.23. ‡‡ Simri 16.1. ‡‡‡ Ezay 8.18. ‡‡‡ † kǐ Ruɔ bari  
12.7.



### Zad mgbaka taram ka Ngerewuru kor bay tul nzob beri

<sup>7</sup> Sawke mini ze, bay ka Ngerewuru baa bay faa Tem Law Pie na, i laa bay kere ndaw ro! Ka baa mii:

«Vuri key na, zadka i laa kusol-i le,

<sup>8</sup> i ha law-ri ka ngon munu ka bulu baari daa ka pola lew

bay nam ka i tji ke ka tul-i a i lie mi bay koko ka bil law kor na ya.

<sup>9-10</sup> Ze bulu baari ko na fe kereri riw bele ka mi daa ha ri

bay bil mbiimbam ka sin ni na hoy kara, i lie mi a i nduo law-i banquo.

Sawke mini ze, law-i faa mi puu-u ka tul nzobkeri na, a mi baa mii:

“I wuru faa bay faa ker bay bari banquo, a faa kere biri ka mi kie ri na kara, i hii ya.”

<sup>11</sup> Be ze, law-i faa mi ha mi haake hud mii:

“Zad mgbaka taram ka mi leke na, i ti daa bal-ri to di ya mban.”

<sup>12</sup> Yu-iri, i nze bay suo-ri bay ha ja nzob mbijw ka sakra baari ka do bay law ndaya bay law ngon a fereke fal-e ha Ngerewuru, nzob ha ja kumnun ha nzobri na ya. <sup>13</sup> Roo le, bay nam ka i kaw bil sew ka i di ba «Vuri» ka Ngerewuru baa bay ha naari bay key na, i bo ki nam bay nam bay ha ja bo, nzob mbijw ka sakra baari ka pon suo-e ha feya ka ula ni, a vi ba nzob law ngon ya. <sup>14</sup> I ko, zadka naa mgbari law naari ngon-ngon kpyru ka tul \*Krisi ka naa daari law naari bo di bay titire na le, naa bari baw ped be.

<sup>15</sup> Bay ka Ngerewuru baa do bil mbede be na ze do key:

«Vuri key na, zadka i laa kusol-i le,

i ha law-ri ka ngon

munu ka bulu baari daa ka pola lew

bay nam ka i tji ke ka tul-i na ya †.»

<sup>16</sup> A waa, nzob veri ze i laa kusol Ngerewuru, ko i tji ka tul-e le? Ba bari led Izarayelri riw bele ka \*Moyze nda faa pol-ri ha ri tji ka bil tusiri Ezibte. <sup>17</sup> A waa, nzob veri ndaw ko, i daa ha law Ngerewuru faa ni mbiimbam sin ni na ka tul-ri le? Ba bari ka i daa feya ze hud bari zu mburuk mburuk ka bil law kor ‡. <sup>18</sup> A zadka Ngerewuru haa hud mii: «Zad mgbaka taram ka mi leke na, i ti daa bal-ri to di ya mban» na waa, ka baa bay tul nzob veri zu le? Ka baa bay se tul bari ka i tji ka tul-e na. <sup>19</sup> Be ze, fe ka naa kori ta-tan na ze do key: bari na, i zin faa i daa bal-ri to zad mgbaka taram na ya, bay ji le, i daa law-ri bo tul Ngerewuru ya.

**4** Ngerewuru waa zad mgbaka taram ka'a leke bay tul nzob beri. Ba fe ka do kpyru tji vuri key bay. Be mini ze, i nze bay suo-ri bay ha ja nzob mbijw mini ka sakra baari ka roko zadke na ku ya. <sup>2</sup> Naari na, naa laari Bay Kere ka se tul zad mgbaka taram na munu ka led Izarayelri ka i do bil law kor i laa na. Bari na, i laa bayke

laa na ki, roo le, daa fe mbijw ha ri ya, bay ji le, i daa law-ri bo di ya.

<sup>3</sup> A naari ka naa daari law naari bo di na, naa tji za-dke na ku; a bari ka i daa law-ri bo di ya laa le, Ngerewuru baa mii:

«Law-i faa mi ha mi haake hud mii:

“Zad mgbaka taram ka mi leke na,

i ti daa bal-ri to di ya mban.”

Be nu ku hoy kara, Ngerewuru leke zad mgbaka taram na ko ba dife hoy bay nam ka'a daake feri riw bele ka tusiri key. <sup>4</sup> Tusuke le, i baa bay se tul mgbaka taram Ngerewuru ka bil nam ndeke di ton sayke do zad hane ka bil mbede be mii: «Ngerewuru mba taram suo-e ka tul ped beri riw bele ka bil nam ndeke di ton sayke na †.» <sup>5</sup> Ka bil bay ka naa laari kal vaw ku na, ka baa mii: «I ti daa bal-ri to zad mgbaka taram bi na ya mban.» <sup>6</sup> A bari ka i ba titire nzobri ka i laa bay kere ka se tul zad mgbaka taram na i tji di ya, bay ji le, i hii bay daa vu mbom bo tul Ngerewuru ya. Be ze, faa do hoy ro bay bay tul nzob hawri bay ha ja ri tji di. <sup>7</sup> Sawke mini ze, mbiimbam kal ngii bamba ndaw ko, Ngerewuru tuu nam ba ki ka i di ba «Vuri.» Ba bay ka'a baa pola bay faa \*David mii:

«Vuri key na, zadka i laa kusol-i le,

i ha law-ri ka ngon ya ‡.»

<sup>8</sup> I ko, zadka \*Zozuye nda faa pol led Izarayelri ha ri tji zad mgbaka taramke ku na le, Ngerewuru ti baa bayke ka nam ki mbaa. <sup>9</sup> Be ze, zad mgbaka taram ka ri ki bay bay hoy ka Ngerewuru daa bo bay nam ndeke di ton sayke ka fal daa feri riw bele na, ka pon faake do hoy bay tul nzob beri. <sup>10</sup> A nzob ka ri a se zad mgbaka taram Ngerewuru na le, ka mba taram suo-e ka tul ped be munu ka Ngerewuru mba ke taram suo-e ka tul ped beri na. <sup>11</sup> Munu zu le, i daa hyrusuo-ri tun ki, i ri i se zad mgbaka taramke na. I nze bay suo-ri bay ha ja nzob mbijw ka sakra naari ka bie faa mbijw munu ka bari led Izarayelri i bie ka bil law kor, a i ha zad mgbaka taram puo ri bay tul mbaka nzaa bari na ya.

<sup>12</sup> M rake le, Bay Ngerewuru na do bay kumnun, a yin bamba. Ka uo kal maamii ka nzi-e uo fi sidi. Ka ri bil law nzob malak, a se kpyru tji tul zad ker bay nzob bay bil waa law nzob, a tji zad dokma suo bay num bil hyru, a tina feri ka do bil law nzob na do zad hie gbay gbay. <sup>13</sup> Fe mbijw ka myu nun Ngerewuru myu na, tiya. Fe daa nzobri riw bele na do zad hie gbari gbari ka nun-e. Ba be na ki ze, naa kijnari fal fe daa naari riw bele ha ni.

### Zezu ba ngerenzob fe poy luye

<sup>14</sup> Munu zu le, fe ka naa daari law naari bo di, a naa baari bayke ba kele na, naa mgbari ngon-ngon, bay ji le, naari na, naa dori bay \*ngerenzob fe poy luye ka'a kal kpyru a se luo Ngerewuru ka zad kaw be. Ba be Zezu Vu Ngerewuru. <sup>15</sup> Naari na, naa dori bay ngerenzob fe poy luye ka maa koko nun sie naari bay fe ngonje ka tji tul naari, bay ji le, be na, fe lie lawri bod bod riw bele tji tul-e munu ka tji tul naari, a roo le, ka daa feya ya.

† Simri 95.7-11; Tji kele 17.1-7. †† Simri 95.7-8. ‡ Ru bari 14.32.

†† Tiika saw fe 2.2. †† Simri 95.7-8.

<sup>16</sup> Be ze, náa sórori ba lakun Ngerewuru, be ká'a ba nzob law kere na taŋ hje, bay haŋa ni ka kɔ nun síe naari, a daa law kere zinj naari, a sɔ naari báy saw síe ká náa séri síe fe.

**5** Ngerenzob \*fe poy luye haŋa haŋa le, i naa ni ká sakra nzobri haŋa ni do pol Ngerewuru, bay dáa ped bay tul nzobri. Ped dáa be ba mbika fe haŋa hɔy báy fe poyri ká nzobri víke na haŋa Ngerewuru bay tul feyaa nzobri. <sup>2</sup> Be na, ka maa bay kóko kér bay nzobri ká i daa fe kaaya taŋ kóko sawke, báy bari ká i wuru faa, bay ji le, ka ba nzob naysuo ndaw. <sup>3</sup> Munu ká'a daa kaaya ndaw na, do nun haŋa ni ka haŋa fe poy haŋa Ngerewuru bay tul feyaa nzobri hɔy ya, roo le, bay tul feyaa be kɔ sùo-ε ndaw †. <sup>4</sup> Nzob mbijw mini ká mbi sùo-ε a daa mbay bo tul-e sùo-ε ba ngerenzob fe poy luye na tiya. Roo le, nzob vi ba ngerenzob fe poy luye báy faa díw ká Ngerewuru dí ni munu ká'a díke \*Arɔn pola lew hɔy ba titire ngerenzob fe poy.

<sup>5</sup> Do faa mbijw munu ndaw, \*Krisi na mbi sùo-ε, a daa mbay bo tul-e sùo-ε ba ngerenzob fe poy luye ya. Ba Ngerewuru ze dí ni a baa ta-taŋ haŋa ni mii:

«Bo na mù ba Vu-i;

úru saa vuri key na mì ba Baa-ka †.»

<sup>6</sup> Ká bil mbede ká zad kɔ kara, ka baa ká dí ndaw mii: «Bo na, mù bá nzob fe poy baŋguɔ kpadara faa mbijw munu ká Melkisedek ‡.»

<sup>7</sup> Zadka Zezu do tusiri key báy na, ka daa nzaa bay kere a dáake fe belerj báy mbii nun haŋa Ngerewuru a koɔ ni, be ká'a maa yaŋa ni ká bil huɔ. A le, Ngerewuru laa bay be a hii do dí, bay ji le, ka díŋ tul-e ká pol-e. <sup>8</sup> Ze ka ba na Vu Ngerewuru hɔy kara, ka fere dáa vu mbom bo tul Ngerewuru báy faa kóko seke ferri riw bele ká'a kɔ na. <sup>9</sup> Falé ká'a maa, a daa ped be ɔ báy zadé na, ka vi ba saw pam ká do baŋguɔ bay tul nzobri riw bele ká i daa vu mbom bo tul-e. <sup>10</sup> A le, Ngerewuru daa ni kaw ba ngerenzob fe poy luye faa mbijw munu ká Melkisedek na.

### Ngɔŋ ká bil mbika law

<sup>11</sup> Buru do báy bay ngi-ngji ká bay baa se tul ferri ká buru baa na ku. Roo le, do ngɔŋ bamba bay haŋa buru tina sawke ha ri laa, bay ji le, i vi ba nzobri ká láa bay baari se bamba. <sup>12</sup> Baari na, i ví ba nzob fére nzobri fe ba díe kɔ hɔy zu ze, i yji i se síe haŋa nzob fere ri titire bay Ngerewuru ká se tul mbika law ba kɔ bay ku. Ká bay haŋa ri re ngaw ká ngɔ-ngɔŋ ro zu le, i yji i se síe áw wɔn ba led tul piyeŋ baŋguɔ kpadara báy. <sup>13</sup> Nzob ká tɔŋ ba áw wɔn baŋguɔ na, ka ba led baŋguɔ; fe ká do báy zadé mase báy zadé ya na, ka kɔ faa kéleke ya. <sup>14</sup> A nzobri ká i ngɔ-ngɔŋ laa le, ngaw ngɔŋke ze do bay tul-ri. Bari na, báy faa ped dáa bari ká tii ri ti ro na, i kóke faa kéle fe kere báy fe ká ndaya.

**6** <sup>1-2</sup> Munu zu le, náa séri nun naari ba pola, náa fére ri fe a náa víri ba nzobri ká i ngɔŋ ká bil mbika law, bo náa káwri tul titire fe fére mbje ká se tul mbika law na baŋguɔ ya. Fekeri na ba sùo kér bay ká se tul ped ká mbi huɔ haŋa nzobri báy dáa law bo tul Ngerewuru

† Ì kji Soro ped dáa Leviri 16.11-14. †† Simri 2.7. ‡ Simri 110.4.

ndaw, dáa tul nzob nduo mbiiri ká bod bod †† báy dáa nduo bo tul nzob ndaw, tji nzobri saa luɔ huɔ kɔ báy kúnj sal bay ká mgbada na ndaw pi. Náa ká yri fal-ε mbáa, bo náa séri nun naari ba pola! <sup>3</sup> Zadka Ngerewuru haŋa naari faa le, be ze ba fe ká náa dáari na zu.

<sup>4-6</sup> Bari nzobri ká Ngerewuru haŋa nun-ri taŋ ká tul bay be ndaw, i lie fe kere ká uru saa luɔ-ε ndaw, i yaa Tem Law Pie bo bil law-ri ndaw, i kɔ ndadi Bay Kere Ngerewuru ndaw, i kɔ hyurusuo ká bil sew ká Ngerem-bay a réke mbay ndaw, kɔ i yji i do bil fe dáa kaaya ba kɔ taŋ kér se tul Ngerewuru na, faa ká bay yjiŋra ri ba kɔ ha ri suo kér bay bari na ti mbáa, bay ji le, báy fe dáa bari na, rii fe ká bari kɔ sùo-ri ze i ber Vu Ngerewuru do tul puu say huɔ ba kɔ, i tjiiri ni i daa sahoɔ bo nun-ε ká nun ruɔ nzobri.

<sup>7</sup> I kɔ, wáa ká yaa mbiimbam baŋguɔ, a lie lerekeri bay tul nzob paa wáake na, Ngerewuru sam fe zuo dí.

<sup>8</sup> A roo le, zadka'a lie ba ngatukru báwri báy kurikuŋri hɔy le, do ba fe ká gɔr hɔy. Waka ya hɔy le, bebi Ngerewuru bo dí, a ɔrɔ bie le, huu a seke dí.

<sup>9</sup> Baari yu-iri ká mì kɔ ri ba nzob nun-i, ze buru baa munu hɔy kara, buru kɔ ta-taŋ mii, i do faa kere ká se ba zad pam. <sup>10</sup> Ngerewuru na ba nzob ká fe dáa be do báy zadé ya na ya. Fe dáa baari báy law ini ká i kie bay tul-e báy pedri ká i daa pola a i daa ɔbay bay tul yu baari na, ka ti yjiŋra ya. <sup>11</sup> Roo le, buru hii bay haŋa nzob haŋa haŋa ká sakra baari na, ka nduo munu kpuru tji ɔrɔ bie nam bay haŋa fe ká i daa law-ri te dí nzokdo na, ka tji a do pol-ri gbari gbari. <sup>12</sup> Buru hii bay haŋa ri vi ba nzob layri ya, roo le, i do munu ba nzobri ká i daa law-ri te tul Ngerewuru nzokdo i iki law-ri ká dí, bo i zínke fe ká'a waa na.

### Ngerewuru do tul wáa bay be

<sup>13</sup> Pola lew na, zadka Ngerewuru waa bay zinj bulu naari \*Abaraham na, ka haa huɔ. Munu ká nzob ká mba tul-e mba bay haŋa ni ka haa huɔ báy riŋ-ε tiya na, ka haa huɔ báy riŋ-ε be kɔ sùo-ε. <sup>14</sup> Ka baa mii: «Ba tusue kɔ, mì sam fe zuo tul-a, a mí haŋa vu bul-ari sie ba pola pola †.» <sup>15</sup> Abaraham daa law-ε bo tul bayke, a giyan kekeke báy iki law, ze a zinj fe ká Ngerewuru waa zinj ni na. <sup>16</sup> Zadka nzobri haa huɔ na, i haa báy riŋ nzob ká mba tul-ri bay kieke bay baa bari na ba tusue. A le, huɔ ká i haa na, gby nzaa máy bay ká do sakra bari na. <sup>17</sup> Ngerewuru kara daa faa mbijw munu ndaw bay tul nzobri ká'a waa bay haŋa ri fe kere na. Ka hii bay haŋa ri kɔ ta-taŋ mii, ka ti sùo nzi-ε ya. Sawke mini ze, ka haa huɔ bay tul fe ká'a waa bayke na. <sup>18</sup> Be ze, ferri ba sídi do dí ku ká ti sùo ya, ká Ngerewuru kara ti kúnj bay ká dí ya ndaw. Be ze, naari ká náa zinjri zad kóro sùo ká luɔ-ε na, náa zinjri hyurusuo ngi-ngji bay mgbaka dáa law nzokdo te tul fe ká Ngerewuru waa bay tul naari na ngɔ-ngɔŋ. <sup>19</sup> Dáa law nzokdo te tul fe

†† Bil sewke ku na, faa wáa sùo báy mbii na kjeri bod bod: dáa tul nduo mbii taa Zaa ndaw, kjeri wáa sùori bod bod ká Zibri daa ndaw, kɔ dáa tul nduo mbii ká bay séke fal Zezu ndaw pi. †† Tiika saw fe 22.17.

ká Ngerewuru waa na, kɔɔ naari do sikda ngɔ-ngɔɔ munu ba gasay puu ká sɔ hul do sikda a hɔ ni ngɔɔ kpaɔ kpaɔ †. Dáa law te di nzokdoke ku na, do munu rii fe ká náa dori bil hul kani Ngerewuru ká nulue a náa kalri gari ká kuɔ zaɔ na, a náa séri kpyru tji luo-ε ††. 20 Ba zaɔ ká Zezu rii di pola hɔ naari bay tul naari. Be na, ka vi ba \*ngerenzob fe poy luye baɔguo faa mbjw munu ká Melkisedek.

### Bay ká se tul Melkisedek

7 Melkisedekke ku na, ka ba mbay puo ká Salem a ba \*nzob fe poy Ngerewuru ká nulue siya. Zadka \*Abaraham vaa haw yum ká tul mbayri a yi saa di na, be Melkisedek na ka suɔ nun-ε a sam fe zuɔ tul-e. 2 Ba be na ze, feri riw bele ká Abaraham ũruke saa nzaa yum na, duɔ le, ka naa tul-e mbjw a hɔ ni. Titire le, mɔra riɔ «Melkisedek» na, ba «Mbay ká daa fe báy za-ɔ.» Rɔbay, ka ba mbay puo ká Salem, ká kie mii, ka ba mbay ká daa hɔ ɔkeke do. 3 Be na, nzob kɔ bi-ε ya ndaw; mi-ε ya ndaw; bul-eri kara, nzob kɔ ya ndaw; nzob laa soro bay mboɔa be ya ndaw, bay huɔ be kara ya ndaw pi. Ka rii Vu Ngerewuru; be na, ka do ba nzob fe poy baɔguo.

4 I kɔ, Melkisedek na, mina ze ka ba bawda nzob ku le! Bulu kadɔk naari Abaraham kɔ le, feri riw bele ká a ũruke saa nzaa yum na, duɔ le, ka naa tul-e mbjw a hɔ ni ya le! 5 Mbiimbam kal ngji bamba rɔɔ, Ngerewuru hɔ \*bol kusol hɔ \*Moyze mii, bari ká i ba saw kani \*Leviri ká i ba nzob fe poyri na, ze led \*Izarayel hawri ba yu bari, a Abaraham ba bulu bari hɔy kara, i vbi ri tul fe bari riw bele; duɔ le, i naa mbjw ha ri. 6 A roo le, be Melkisedek ká saw kani be boɔ na, feri riw bele ká Abaraham ɔɔke na, duɔ le, ka yaa tul-e mbjw, a fale le, ka sam fe zuɔ tul Abaraham be ká Ngerewuru waa bay ziɔ ni na. 7 Máyke tiya, nzob ká sam fe na, mba tul nzob ká yaa fe sami. 8 A bari ká i ba nzob fe poyri ká fe duɔ le, i yaa tul-e mbjw na, i ba nzobri ká i hu-hu, roo le, be Melkisedek ká yaa fe saa nduo Abaraham na, ka kaw báy kumnun munu ká mbede Ngerewuru baa bayke. 9-10 Be ze, náa baari mii, zadka Melkisedek yaa fe kereri saa nduo Abaraham na, do munu ba Levi ká puo ni, bay ji le, Levi ká i mboɔa ni ya báy, ká mak vaw le a yaaɔa fe saa nduo led Izarayelri na, ka do bil sím Abaraham báy síeke ká Melkisedek súɔke nun-ε. †

11 I kɔ ndaw, zadka Ngerewuru hɔ bol kusol hɔ nzob beri na, ba vu Leviri ze, ka ha ri daa ped \*fe poy. Zadka ped fe poy ká vu Leviri daa na maa bay daa fe ká Ngerewuru leke, hɔ ni ɔ báy zaɔ le, Ngerewuru a séke síe píe báy kɔri nzob fe poy kɔ ká do faa mbjw munu ká Melkisedek bo, ba nzob ká saw kani \*Arɔn ya ††. 12 A ze

† Báy nzaa gerek le, nzob daa mbede key na, baa bay se tul fe hiike ká mba hul tumbii do zaɔ mbjw. †† Ká zaɔ ni key na, ka baa bay se tul gari ká kuɔ sikda zaɔ ká taɔ kadaɔ báy zaɔ ká taɔ kadaɔ bamba tasiri ká ngerenzob fe poy huo-ε hɔy maa rii di ba mbjw ká bil mbiimbam mbjw. Roo le, timbede key na, faa do hɔy bay haɔa náa sórori ba lakun Ngerewuru taɔ hɔ, bay ji le, Zezu hu ká tul puu say huɔ bay náa feyaa naari. † I kɔ Tiika saw fe 14.17-24. †† Arɔn ba titire led ká saw kani Levi ká daa ped fe poy, a nzob hawri ká i taɔ fal-ε na, i daa faa mbjw munu ká be Arɔn na.

bo, zadka i suo nzob fe poy báy nzob ká saw kani kɔ le, do nun súo bol kusol na ndaw. 13 A Ngerembay naari ká náa dori báa bay be key na, ka ba nzob ká saw kani kɔ; nzob mbjw ká tji saa saw kani be ká a daa ped fe poyke na, tiya. 14 Be na, ka uru saa saw kani Zuda, ba fe ká do ta-taɔ. A le, saw kanike ku na, Moyze baa bay nzob fe poyri ká di ya.

### Zezu ba nzob fe poy ká rii Melkisedek

15 Fe ká tina saw feke \*taɔ kad kad ba pola pola ká náa baari bayke na ze do key: \*nzob fe poy kɔ mbjw tji a rii Melkisedek. 16 Nzobke ku na, ka vi ba nzob fe poy, bay báa ká a ba saw kani Levi munu ká \*bol kusol baa bayke na ya, roo le, ka vi ba nzob fe poy báy faa hyrusuo káw báy kumnun ká nzob maa bíe ya.

17 Ngerewuru kara baa bayke do bil mbede be mii:

«Bo na, mù bá nzob fe poy baɔguo kpaɔara faa mbjw munu ká Melkisedek ††.»

18 Be mini ze, táw bol kusolke ku na, Ngerewuru bumra ba fal, bay ji le, hyrusuo-ε tiya a do gɔr hɔy. 19 Tusueke le, bol kusol maa bay daa fe ká Ngerewuru leke na hɔ ni ɔ báy zaɔe ya. Roo le, fe ká náa dáari law naari te di nzokdo ká ndaɔ kal fe ká pola na do di. Báy faa feke na ze, náa sórokeri di ya ba lakun Ngerewuru.

20 Rɔbay, Ngerewuru haa huɔ. Nzob hawri na i vi ba nzob fe poy taɔ haɔa ri haa huɔ, 21 roo le, Zezu na Ngerewuru haa huɔ bay haɔa ni kaw ba nzob fe poy a báake bay se tul-e mii:

«Bi Ngerembay na, mi haa huɔ, a mí ti súo nzaa-i ya:

Bo na, mù bá nzob fe poy baɔguo kpaɔara ††.»

22 Be mini ze, \*sáka kuni ká ndaɔ kal taa pola na, Zezu yaa duɔke sii tul-e.

23 Rɔbay, nzob fe poy hawri na, i suo bol kɔ bol kɔ, ze i ruɔ bamba, bay ji le, huɔ daa hɔ nzaa ped bari na gɔy.

24 Roo le, Zezu kaw báy kumnun baɔguo, a ped \*fe poy be na, ka ti súo hɔ nzob kɔ ya. 25 Sɔwke mini ze, ka maa yaaɔa nzobri ká i soro ba lakun Ngerewuru báy faa be na wɔm, bay ji le, ka kaw báy kumnun a kod Ngerewuru bay tul-ri.

26 Be ze, Zezu ba \*ngerenzob fe poy luye ká náa séri síeke. Ka taɔ kadaɔ, bay fe kɔyaa báy feyaa mbjw mini kara ti tul-e ya. Ka do boɔ báy nzob feyaa, le, Ngerewuru hɔ ni zɔl a vaa kaw nulue siya. 27 Be na, ka do munu ba ngerenzob fe poy luye hawri ká i puo fe báy namri riw bele bay tul fe daa yaa bari pola, rɔɔ i puo bay tul nzobri báy na ya. Be na, ka puo fe ba mbjw hɔy wɔm báy nam ká be kɔ súo-ε ka mbike súo-ε hɔ huɔ. 28 Bol kusol \*Moyze ká do na, hɔ nzobri ká i daa fe báy zaɔe riw ya na, i kaw ba ngerenzob fe poy luyeri. Roo le, zadka Ngerewuru haa huɔ ká tul fe ká a waa bayke na, ka suo bol kusolke a hɔ Vi-e vi ba ngerenzob fe poy luye, be ká a maa ɔɔ fe ká Ngerewuru leke báy zaɔe na wɔm baɔguo.

### Ze zu ba ngerenzob fe poy luye naari

8 Ì kò, m̀ra bayri riw bele ká buru do báa ha rì na ze do key: náa òri bá yìrì \*ngerenzob fe poy luye mbjw ká kaw nulue ká tundo hodo Ngerewuru, Nzob Bawda Hurusuo ká kal tul feri riw Bele. <sup>2</sup> Ká zadé ku na, ka ba ngerenzob \*fe poy a ðaa ped ká bil hul kani taa tusueke ká Ngerewuru ze ðaa, bo ba nzob ze ðaa ya.

<sup>3</sup> Ngerenzob fe poy luye ha ha le, i ðaa ni kaw bay ha na ni ka mbi fe ha ha h̄yri bá y fe poyri ká nzobri víke na ha Ngerewuru. Be mini ze, ngerenzob fe poy naari na, do nun ha na ni ka do bá y fe ká bay mbika a ha ndaw. <sup>4</sup> Zadka'a do tusiri key le, ka ti bá \*nzob fe poy mbjw ya, bay ij le, nzob fe poy h̄wri ká tusiri key na, i do di do ro, í mbi fe í ha Ngerewuru faa mbjw munu ká \*bol kusol \*Moyze baa. <sup>5</sup> Ped ká nzob fe poykeri ðaa na, i ðaa ká bil hul kani ká i ðaa bá y hu; ba tem fe h̄y ká kie hul kani taa tusueke ká do nulue. Sawke mini ze, zadka Moyze do di ya bay ðaa hul kanike na, Ngerewuru baka ni mii: «Mu kò bá y kere ndaw r̄! Mu ðaa bá y zadé ha ni ka rii k̄i bá y taa hay ká m̄i kie mù bá y l̄m ká tul kuo na ku †.» <sup>6</sup> Roo le, timbede key na, ped ká Ngerewuru ðaa zuo nduo Ze zu ba ngerenzob fe poy na, mba ped ðaa nzob fe poyri ká pola na pavbað. Be Ze zu na, ka ba nzob ká'a do sikda nzobri bá y Ngerewuru, a ðaa ha kuni fie ká Ngerewuru saa ziŋ nzobri na ndað kal taa hay ká'a saa ziŋ Moyze ká pola lew, bay ij le, kuni fieke ku na, sawke uru saa wáa bay Ngerewuru ká ndað kal taa pola.

### Sáka kuni fie ká Ngerewuru waa

<sup>7</sup> Titire kuni ká Ngerewuru saa na, zadka'a maa ́ro bie fe riw bele ká'a hii bay ðaa na le, Ngerewuru se síe \*sáka kuni k̄i mbáa. <sup>8</sup> Roo le, ka kò fe ðaa k̄aya nzob beri na a yjw ri mii:

«Namri ká'a ví vuku na,  
mì sáka kuni fie ziŋ saw kani Izarayel bá y saw kani Zuda.

<sup>9</sup> Sáka kuni fieke ku na,  
ti ðoko munu ká kuni ká mì saa ziŋ bulu bari  
bá y nam ká mì nda faa pol-ri  
mí t̄jike ri saa tusiri Ezibte na ya ††.

Bari na, i do tul kuni ká mì saa ziŋ ri na ya,  
be ze mì p̄ŋke fal-ri giyak.

<sup>10</sup> Ì kò, kuni ká mì sáka ziŋ led Izarayelri  
bá y namri ká'a ví vuku na ze do key:  
Mì ðaa bol kusol-iri do bil kér bay bari,  
a mí vbie do bil law-ri.

Mì bá Ngerewuru bari,  
a bari laa le, i bá nzob biri.

<sup>11</sup> Nzob mbjw ká sakra bari ku na,  
ti fére ky-ε fe ká se tul-i ya;  
a nzob mbjw mini ti séke síe báa ha yu-ε mii,  
mu tuu Ngerembay na, tiya, bay ij le,  
tii saa tul vu ledri kpuru t̄ji tul ngereri na,  
i tuuka mì riw bele ta-taŋ.

<sup>12</sup> Mì ndáka buma ká tul fe k̄aya bari na ziŋ ri,  
a mí ker se tul feyga bari na mbáa.» ‡

<sup>13</sup> Be ze, zadka Ngerewuru baa bay se tul sáka kuni fie na, ka ha sáka kuni ká pola na vi ba t̄aw fe, a fe ká di t̄aw ro na so nzob ya, a do di ya bay zékre.

### Hul kani ká tusiri key bá y hay ká nulue

9 Zadka Ngerewuru saa kuni taa titire na, ka ha nzobri zad sanmakeri boð boð bay ha na ri s̄roke ba lakun-ε, r̄o a ha ri ðaa hul kani bá y hu. <sup>2</sup> Hul kanike ku na, i k̄uŋ bil-e bá y gari ba zad sídi. Bil-e taa mbjwke ká i di ba \*zad ká taŋ kadaŋ na, i ðaa huu ndele ká wàa ba t̄oŋ say sii di, r̄o tutakra ká i ðaa maapa zuo di ba taa Ngerewuru na do di ndaw. <sup>3</sup> Bil-e ndeke di sídike ká fal gari ká i k̄uŋke na, i di ba \*zad ká taŋ kadaŋ bamba tasiri. <sup>4</sup> Ká zadke ku na, i ðaa \*tutakra úu fe ká mbii lari ká nduy z̄iriri z̄iriri nyu fal-ε na bo di. Ká tul-e siya na, i uu fe ká b̄re fy b̄y b̄y ká di. Sanduku \*sáka kuni ká mbii lari ká nduy z̄iriri z̄iriri nyu di kpurukud na bo di ndaw. Ká bil-e ku na, suna ká i ðaa bá y lari ká nduy z̄iriri z̄iriri, ká ngaw ká i di ba *manne* zuo bil-e na bo di; k̄aw Aron ká luu vay na bo di ndaw, r̄o t̄ji tisawri ká sídi ká Ngerewuru vbie bol kusol sáka kuni do di na, zuo di ndaw pi. <sup>5</sup> Ká tul \*sanduku sáka kuni na, i fel fe ba tem nzob riŋ dikari ká i rii led nzaaped Ngerewururi ká nulue sii di. Tem nzobkeri ku na kie mii, Ngerewuru do zadé ku. Nzaa t̄ay bari sii k̄i ha temke puð zad ká i puo fe bá y sím fe h̄l ká di ha Ngerewuru, bay ha na ni ka nda buma ká tul feyga nzobri. Roo le, ba saw síe ká bay rii bil-e bay báa bay fe niri key na bá y nzi-ε lem lem riw bele ya ††.

<sup>6</sup> Zadka i leke fe mini ká bil hul kanike ká i ðaa bá y hu na, nzob fe poyri rii í se zad taa titire na nam bá y nam bay ðaa ped bari. <sup>7</sup> Roo le, ba \*ngerenzob fe poy luye hu-ε h̄y ze rii a se zad ká taŋ kadaŋ bamba tasiri na. Bil mbiimbam mbjw le, ka rii a se di faa bal ba mbjw h̄y bá y sím fe h̄l ban̄guo a púoke fe ha Ngerewuru bay tul fe k̄aya taa be k̄i s̄uo-ε pola ndaw r̄o, a puo bay tul-e taa ruo nzobri na bá y. <sup>8</sup> Bay fe niri key na, Tem Law Pie kie mii, zadka hul kani ká i ðaa bá y hu do k̄o bay key na, faa ha na ruo nzobri rii í se zad ká taŋ kadaŋ bamba tasiri na, tiya, bay ij le, faake mgbuda do h̄y ya bá y. <sup>9</sup> Be ze, ba tem fe ká kie fe ká do bil namri ká vuri key, bay ij le, fe ha na h̄yri bá y fe poyri ká nzob fe poyri i púoke fe ha Ngerewuru na, ti wáa bil w̄ra law nzob ha ni \*taŋ kad kad ya. <sup>10</sup> Fekeri ku na, i ðaa do ba zad sanmari ká bay tul s̄uo ká kele h̄y, munu ká fe s̄um, bá y fe nzok̄o, r̄o bá y k̄iri wáa s̄ori ká boð boð bay taŋke kad kad ká nun Ngerewuru. Feri key na ka do munu baw kpuru maa bá y nam ká Ngerewuru a s̄oke fekeri ba fie.

<sup>11</sup> Roo le, \*Krisi na vi ro, a ba ngerenzob fe poy luye bay ha na naari fe kereri ká do ro na. Bil hul kani ká'a ðaa ped ká di na, ba nduo nzob ze ðaa ya, a ba fe ká do tusiri key ya, roo le, ba hul kani taa tusueke ká nulue ká ndað kal hul kani ká tusiri, a ba kere bamba tasiri kal tul-e ndaw. <sup>12</sup> Zadka'a rii di na, ka rii ba mbjw

† T̄ji kele 25.40. †† Ì k̄i T̄ji kele 12.31-15.21.

‡ Zeremi 31.31-34. †† Ì k̄i mbede T̄ji kele 25-26.

kij hɔy báy sím be kij sùo-ε, a tĩnake naari saa bil feyɔa wũm bo, ka rii báy sím balri báy sím vu bãa ndayri ya. <sup>13</sup> Símbalri báy sím bãa ndayri báy sím máa nday ká i tay í mje zuc tul nzobri ká i zaa fe ĩmri na, waa sùo-ri ká kele tan kad kad. <sup>14</sup> A munu ku waa, maa bay sím Krisi, be ká'a mbi sùo-ε sùo-ε kij hɔ Ngerewuru ba vuy \*fe poy ká do báy zadε pedede báy faa Tem ká do banɔu na, ti waa bil wɔra law naari hɔ ni tan kad kad bay tul fe dɔa kɔaya ká se zih naari ba zad hud, bay hanɔa náa dɔari ped hɔ Ngerewuru, Nzob Káw Báy Kumnun na ya mina le woo! <sup>15</sup> Be ze, Krisi na ba nzob doko sikda nzobri báy Ngerewuru, bay hanɔa bo nzobri ká Ngerewuru di ri ba taa be na, i zih fe kereri ká do banɔu ká'a waa bay tul-ri. Fe niri key na do bay tul-ri, bay ĩi le, Krisi hu a naa bay ká tul nzobri ká i daa fe ndaya, í wãdke tul \*bol kusol sáka kuni taa titire na. <sup>16</sup> A bay ká se tul nzob ká kij fe pile be na, ka hu ro le, i leke kij fe pile beri na báy. <sup>17</sup> Tusueke le, fe pile na nzobke hu ya báy le, daa fe ya báy, a zadka bo ka hu ro le, tii saw dɔa ped báy. <sup>18</sup> Ze titire kuni ká Ngerewuru saa zih nzobri na hɔy kara, tii saw dɔa ped ká fal sím fe hɔlri. <sup>19</sup> Pola le, báy nam ká'a sáake kuni na, \*Moyze do pol ruc nzobri a kij fe ká bay hanɔa ri daa na báy nzi-ε nzi-ε riw bele maa báy bol kusol ká Ngerewuru hɔ na. Fale le, ka mbi sím vu bãa ndayri báy sím balri ká i na, a zukri báy mbii. Ka fe vay puu ká i di ba *izob* a sih báy sɔy baɔu síe, a daa nduo sím na rɔɔ a mje zuc tul mbede bol kusol, báy tul ruc nzobri riw bele, <sup>20</sup> a baa mii: «Be ni key na, ba sím ká Ngerewuru kíeke kuni ká'a saa zih ri a mbi nzi-ε bay hanɔa ri daa vu mbom bo dí †.» <sup>21</sup> Faa mbijw munu ndaw ze, ka mjeke sím zuc tul hul kani báy feri riw bele ká i dɔake ped rúo Ngerewuru. <sup>22</sup> Baa tusue kij, munu ká i daa do bil \*mbede bol kusol Moyze na, i mje sím zuc tul ruc feri bele ha ri tan kad kad. Zadka sím uo ya le, ndáka buma ká tul feyɔa na tiya.

### Krisi ba vuy fe poy ká naa feyɔa nzobri

<sup>23</sup> Zadka do nun hanɔa feri ká do bil hul kani, ká ba tem fe taa tusuekeri ká nulue na, ka tán kad kad báy sím fe hɔlri le, do nun hanɔa fe taa tusuekeri ká nulue na, ka tán kad kad báy \*fe poy ká ndad bamba kal fe poy ká i puo báy sím fe hɔlri na. <sup>24</sup> Tusueke le, \*Krisi na rii a se bil hul kani ká nduo nzob ze daa ya. Hul kani na ba tem hul kani taa tusueke. Roo le, ka rii a se nulue kij, be ze ba zad ká'a do di timbede ká pol Ngerewuru bay tul naari. <sup>25</sup> Ka rii di a puo fe faa bal ngi-ngji munu ká \*ngerenzob fe poy luye Zibri rii a se \*zad ká tan kadaŋ bamba tasiri mbiimbam báy mbiimbam báy sím fe hɔlri na ya, <sup>26</sup> bo munu ya le, báy nam ká Ngerewuru dɔake tusiri hɔy na, ká'a kóko seke fe faa bal ngi-ngji. Roo le, timbede ká ba ɔɔ bie sewri ká náa dori di key na, Krisi vi ba mbijw hɔy bay gbú nzaa feyɔa báy faa sùo-ε ká'a mbi hɔ hud ba vuy fe poy. <sup>27</sup> Nzobri riw bele na, i huka faa bal ba mbijw hɔy; fale le, Ngerewuru a kúŋ sal bay zuc tul-ri. <sup>28</sup> Do faa mbijw munu ndaw, be Krisi na, ka mbi sùo-ε ba vuy fe poy a hu ba mbijw kij

† Tji kele 24.8.

hɔy bay náake feyɔa ruc nzobri. Yji be taa kij ku le, ká'a náa feyɔa nzobri mbãa, roo le, ká'a yji bay yaŋa nzobri ká i kaw tul bal-ri í giyaŋ ni kekeke.

**10** Bol kusol \*Moyze na kie fe taa tusueke báy zadε riw bele ya, roo le, ba tem fe ká kie fe kereri ká náa zihri báy faa Krisi báy namri ká'a vika vuku. Bol kusolke ká hɔ nzob fe poyri dɔake fe poy taa mbijwke mbiimbam báy mbiimbam banɔu na, maa bay dɔa hɔ nzobri ká i soro ba lakun Ngerewuru na, i \*tan kad kad ya. <sup>2</sup> Zadka fe poy na maa dɔa hɔ nzob feyɔa tan kad kad ba mbijw hɔy wũm le, ká'a kóko sùo-ε ba nzob ká bay ti tul-e mbãa, a pɔh nzaa nduo puo fe poyri na riw bele. <sup>3</sup> Roo le, fe poykeri ku na, tuma kér bay nzobri ká tul feyɔa bari mbiimbam báy mbiimbam; <sup>4</sup> bay ĩi le, sím bãa ndayri báy sím balri na ti máa bay náa feyɔa nzobri ya mgbah.

<sup>5</sup> Sawke mini ze, zadka Krisi do ví tusiri key na, ka baa hɔ Ngerewuru mii:

«Bo na, mù hii bay fe poyri ya ndaw,  
fe hanɔa hɔyri ya ndaw,  
roo le, mù mam pɔy sùo ze hɔ mì.

<sup>6</sup> Fe hɔlri ká i tay í puoke fe,  
báy fe poyri ká bay náake feyɔari na rii law-a ya.

<sup>7</sup> Munu zu le, Ngerewuru, mì baa hɔ mù,  
mì do key, mì vi bay dɔa law hiiya bo  
munu ká i baa bayke se tul-i do bil mbede bo na †.»

<sup>8</sup> Pola le, Zezu baa hɔ Ngerewuru mii: «Mù hii bay fe poyri ya ndaw, fe hanɔa hɔyri ya ndaw, fe hɔlri ká i tay í puoke fe ya ndaw, fe poyri ká bay náake feyɔari ya ndaw pi. Ze \*bol kusol na hii bay hanɔa nzob ka daa fe poykeri ku na riw bele munu hɔy kara, rii law-a ya.»

<sup>9</sup> Ka baa hɔ ni na rɔbay mii: «Ngerewuru, mì do key mì vi bay dɔa law hiiya bo †.» Be ze, báy fe ká Krisi daa na, Ngerewuru bumra fe poyri ká i daa báy fe hɔlri na riw bele ba fal, a suo Zezu ze ba vuy fe poy. <sup>10</sup> Munu ká Zezu Krisi daa law hiiya Ngerewuru na, ka hɔ naari nzob feyɔari, náa víri ba nzob ká tan kad kad báy faa sùo-ε ká'a mbi hɔ hud ba vuy fe poy ba mbijw hɔy wũm ba gbuke.

<sup>11</sup> Ká bil namri riw bele na, \*nzob fe poy Zibri mbijw mbijw riw bele, i do siya bay dɔa ped hɔ Ngerewuru. Fe poy taa mbijwke ku na ze i puoke fe banɔu, roo le, fe poykeri ku na, ti máa bay náa bay feyɔa ya mgbah. <sup>12</sup> A Krisi laa le, mbi sùo-ε hɔ hud ba vuy fe poy ba mbijw hɔy bay tul feyɔa nzobri. Fe poyke ku na do dɔa ped banɔu. Timbede key na ka kaw tunduo hodo Ngerewuru, <sup>13</sup> a giyaŋ kpuru hɔ Ngerewuru haw yum ká tul nzob tul ngani beri ha ri do munu ba fe dɔa bal-ε zuc di. <sup>14</sup> Báy faa sùo-ε ká'a mbi a hu ba vuy fe poy ba mbijw hɔy na, bari ká'a naa bay feyɔa ká tul-ri na, ka ha ri tan kad kad wũm. <sup>15</sup> Tem Law Pie kara baa nasi bayke hɔ naari ndaw. Pola le, ka baa mii:

<sup>16</sup> «Ì kɔ, kuni fie ká mì sáka zih ri na ze do key:

Báy namri ká'a ví vuku na,  
mì dɔa bol kusol-iri do bil kér bay bari,  
a mí vbie do bil law-ri †.»

<sup>17</sup> Ka baa na rɔbay mii:

† Simri 40.7-8. ‡ Simri 40.7-9. †† Zeremi 31.33.

«Mì ndáka buma ká tul fe k̄aya bari na z̄iŋ ri,  
a mí ker se tul feȳa bari na mb̄aa †.»  
18 Ì k̄o nd̄aw, zadka Ngerew̄yru nda buma ká tul feȳa  
nzobri na, do nun dáa fe poy r̄o bay náake feȳa na  
mb̄aa.

### Náa sórori ba lakun Ngerew̄yru

19 Be ze, yu-iri, faa r̄íi a se \*zad ká taŋ kadaŋ bamba  
tasiri ká bil hul k̄ani taa tusueke ká nulue na, mgbuda  
do h̄oy nduo h̄a naari báy faa Zezu ká mbi s̄uo-ε ba vuy  
\*fe poy. 20 Báy faa fe poyke ku na, gari ká kuŋ zad ká  
bil hul k̄ani na saka t̄ar, a h̄a naari faa fie ká bay sóroke  
ba lakun-ε. Faake na, ba be Zezu ká kaw báy kumnun.  
21 Be ze, náa dóri báy \*ngerenzob fe poy luye ká kaw  
tul nzob Ngerew̄yru. 22 Munu zu le, náa sórori ba  
lakun Ngerew̄yru báy law ká mb̄iw taŋ h̄je nd̄aw, báy  
bil w̄ra law ká fe k̄ayari mb̄iw ti dí ya, ká'a \*taŋ kad  
kad báy s̄uo ká i w̄a báy mb̄ii ká taŋ kad kad nd̄aw pi.  
23 Fe ká náa dáari law naari te dí nzokdo, a náa baari  
bayke ba kele na, náa mgb̄ari nḡo-nḡoŋ, bay j̄i le,  
Ngerew̄yru ká ba nzob w̄a feke na do tul bay be.  
24 Náa k̄ori kóm ba tul k̄i bay s̄uruke tigb̄aa k̄i h̄a náa  
h̄iikeri k̄i a náa dáakeri fe kereri. 25 Náa p̄oŋri zad mb̄ú  
k̄i naari munu ká nzob h̄neri i daa ti ri ti t̄ij zadε ya  
na ku ya, roo le, náa dáari w̄ra bo bil law k̄i, kakalke le,  
báý nam ká ì k̄o ba nam kún sal bay Ngerembay ká do  
dí ya deb.

26 Zadka náa tuuri tusue bay na tuu nd̄aa, r̄o náa ȳj̄iri  
náa gederi tul fe dáa ȳgari báy le, fe poy k̄i bod ká bay  
náake feȳa na ti mb̄aa. 27 Fe mb̄iw h̄oy ro t̄oŋ ká náa  
ḡiyar̄i báy bawda h̄je zikiki na, ba kún sal bay  
Ngerew̄yru báy huu ká'a seke bilam bilam a tay nzobri  
ká i t̄ij ká tul Ngerew̄yru na kuruk kuruk. 28 Ká bil sewke  
taa \*Moyze na, zadka nzob wad tul \*bol kusol, r̄o  
nzob bay nasikeri sidí mase say le, i i nzobke na taŋ  
kók̄o nun síe be. 29 Ze zadka nzob im Vu Ngerew̄yru, a  
k̄o sím \*sáka kuni ká'a daa h̄a ni taŋ kad kad na ba fe  
ya, a t̄ijri Tem Ngerew̄yru ká kie naari law kere na w̄a,  
bay ká'a bóko tul-e na, a doko bamba tasiri ya mina le  
woo! 30 Tusueke le, Ngerew̄yru k̄i s̄uo-ε baa mii: «Mb̄ol  
fe sekeri ká nzobri daa z̄iŋ ri na, ì ála h̄a mì bi k̄i, mi  
vb̄ida gbaa ndaake. Bi k̄i ze mì p̄uo mb̄olke ká'a máa  
tul-e na báý †.» Ka baa na r̄obay mii: «Mì kún sal bay  
zuo tul nzob biri ‡.» 31 Do nḡoŋ bamba tasiri bay haŋa  
nzob fe dáa k̄aya ka t̄uo bo nduo Ngerew̄yru Nzob  
Kaw Báý Kumnun.

32 Ì k̄er se tul titire nam ká ì dáake law-r̄i bo tul \*Krisi  
a í kóke zad taŋa be na í k̄o. Bil namkeri ku na, ì k̄o seke  
fe nḡji bamba tasiri, roo le, ì mgb̄a nḡo-nḡoŋ ban̄guo  
kpadara. 33 H̄ane le, ì t̄ijri ri, a í dara ri ká nun ruo  
nzobri; a zad h̄ane laa le, ì do dí ya bay sók̄o nzobri ká i  
dara ri munu na. 34 Baari na, ì k̄o seke fe mb̄iw h̄oy z̄iŋ  
nzobri ká i naa bil hul sal. A zadka nzobri ȳa fe kere  
baari h̄oy kara daa fe ya, ì s̄yu law-r̄i í kaw báý suoriya,  
bay j̄i le, ì k̄o nd̄aw, baari na, ì do báý feziŋa taa tusuek-  
eri ká ndad kal feri riw bele a do ban̄guo. 35 Munu zu le,

† Zeremi 31.34. †† K̄ij̄iŋa bol kusol ba sidíke 32.35. ‡ K̄ij̄iŋa bol  
kusol ba sidíke 32.36.

ì h̄a law-r̄i ka s̄ya ya, bay j̄i le, bawda fe tunduo do bay  
tul nzobri ká i daa law-r̄i bo tul Ngerew̄yru ban̄guo.  
36 Fe ká do nun haŋa ri daa le, ba s̄yu law í daa law hi-  
iya Ngerew̄yru, bo í z̄iŋ fe ká'a waa bay haŋa ri na.  
37 Tusueke le, Ngerew̄yru baa do bil mbede be mii:  
«S̄aw síe t̄oŋ nd̄ij̄i r̄obay, t̄oŋ nd̄ij̄i munu h̄oy,  
a nzob ká do nun haŋa ni ka vi na, ka'a vika;  
ka ti mgbaka roy ya.  
38 Nzob ká do báý zadε nzedem ká nun-i,  
báý faa law-ε ká'a daa bo tul-i na, a káw báý kum-  
nun.  
Ze bo, ka ȳj̄i báý tigb̄i-ε ba fal le,  
s̄uo-i ti r̄íi mì ká tul-e ya ††.»  
39 A naari laa le, náa zuoŋri z̄iŋ bari ká i ȳj̄i báý tigb̄aa-ri  
ba fal a í w̄yru faa í se ba zad bíe na ku ya, roo le, náa  
b̄ari nzobri ká náa dáari law naari bo tul Ngerew̄yru  
bay z̄iŋ pam.

### Dáa law bo tul Ngerew̄yru

11 Dáa law bo tul Ngerew̄yru na w̄a, ba j̄i le? Zad-  
ka nzob daa law-ε bo tul-e le, fe ká'a ḡiyar̄  
kekeke bay haŋa Ngerew̄yru ka h̄a ni na, ka k̄o ta-taŋ  
mii, beri z̄iŋ ba tusue, a fe ká nzob k̄o báý nun-ε ya báý  
na, ka k̄o ba tusue mii, feke a doko. 2 Báý faa law-r̄i ká i  
daa bo tul Ngerew̄yru na, Ngerew̄yru písike bulu naari  
ká pola lew na.

3 Báý faa law naari ká náa dáari bo tul Ngerew̄yru na,  
náa k̄okeri mii, Ngerew̄yru daa feri riw bele báý faa bay  
ká t̄ij ká nzi-ε. Ze feri riw bele ká náa k̄ori báý nun naari  
na, ka daa báý fe ká nzob k̄o báý nun-ε ya. ††

4 Báý faa dáa law bo tul Ngerew̄yru na, \*Abel p̄uoke  
\*fe poy ká ndad kal tul-e taa \*K̄ayi h̄a Ngerew̄yru, ba  
fe poy ká rii law-ε. Báý faa law-ε ká'a daa bo tul-e na,  
ka kóke ni ba nzob ká do báý zadε nzedem ká nun-ε. Ze  
Abel hu na hu h̄oy kara, báý faa law-ε ká'a daa bo tul  
Ngerew̄yru na, fe dáa beri baa bay k̄ob r̄obay t̄ij vuri †††.

5 Báý faa dáa law bo tul Ngerew̄yru na, Enok z̄iŋke  
hud ya. Ngerew̄yru mbi ni báý kumnun h̄a nzob z̄iŋ ni  
ya w̄m, bay j̄i le, ka mbi ni do z̄iŋ ni. Tusueke le,  
mbede Ngerew̄yru baa mii, pola r̄o bay haŋa  
Ngerew̄yru mbi ni h̄a ni kaw z̄iŋ ni na, ka rii law-ε ††.

6 Zadka nzob daa law-ε bo tul Ngerew̄yru ya le, faa ká  
bay haŋa ni rii law-ε na tiya. Nzob ká soro ba lakun-ε  
na, do nun haŋa ni daa law-ε bo dí mii, ka do dí, a h̄a  
fe kereri h̄a nzobri ká i soro ba lakun-ε.

7 Báý faa dáa law bo tul Ngerew̄yru na, \*Noe láake  
baka bay Ngerew̄yru ká se tul feri ká'a vika vuku ká'a  
k̄o báý nun-ε ya r̄obay na. Ka daa vu mbom bo tul  
Ngerew̄yru, ze a dáake hul tumbii a ȳake s̄uo-ε báý  
nzob bil hul beri riw bele. Be ze, báý faa law-ε ká'a daa  
bo tul Ngerew̄yru na, Ngerew̄yru kóke ni ba nzob ká do  
báý zadε nzedem ká nun-ε †. Be ze, fe dáa be na daa  
bay bo tul bie nzobri ká i daa law-r̄i bo tul-e ya na.

8 Báý faa dáa law bo tul Ngerew̄yru na, zadka  
Ngerew̄yru dí \*Abaraham na, ka daa vu mbom bo tul-  
e, a uru ká tusiri be a se ba tusiri ká Ngerew̄yru a haŋa

†† Abakuk 2.3-4. ††† Tiika s̄aw fe 1.1-31. †††† Tiika s̄aw fe 4.1-16.  
††††† Tiika s̄aw fe 5.21-24. § Tiika s̄aw fe 6.9-17.

ni ba taa be. Ze tusiri ká'a séke ba badí na, ka kɔ na ya hɔy kara, ka uru a se ba badí. <sup>9</sup> Bay faa law-ε ká'a daa bo tul Ngerewyuru na, ka daake puo ká tusiri ká Ngerewyuru waa bay haɲa ni munu ká varu nzob. Ka naa bil hul ká i pud tul-e báy huɔ munu ká vi-e Izak báy vu bul-e \*Zakob, ká i zín fe kere taa mbijwke ká Ngerewyuru waa zín Abaraham na, <sup>10</sup> bay jí le, ka giyaŋ ngerepuo ká'a doko baŋguɔ bay daa puo ká dí; ba puo ká Ngerewyuru kí ba nzob léke faa daake, a ba nzob daake †.

<sup>11</sup> Bá y faa daa law bo tul Ngerewyuru na ndaw ze, \*Saara kí sùo-ε ká se suo a dí tǎw na kara, yaa bil bay mbónj nzob, bay jí le, ka kɔ ta-taŋ mii, Ngerewyuru ká ba nzob waa fe na do tul bay be. <sup>12</sup> Sǎwke mini ze, bá y faa nzob mbijw ká ba Abaraham ká naa nzaa huɔ na, ka mboŋ led mbijw hǎ vu bul-eri sie ba pola pola munu ba mbaymawri ká nulue, mase munu ba dikudí ká mba kíjɲa ká do nzaa máa mbii ††.

<sup>13</sup> Nzobkeri ku na, i hu riw bele ká bil mbika law taŋ haɲa ri zín fe ká Ngerewyuru waa bay tul-ri. Roo le, i kɔ fekeri dí dí bá y nun-ri, í baa mii, nam mbijw le, Ngerewyuru a daa fe ká'a waa na zuɔ nduo-ri bá y, a í daa suoriya ká dí. I baa ta-taŋ ba kele mii, bari ba varuri, i ba nzob kál siyari hɔy ká tusiri key. <sup>14</sup> Nzobri ká i baa bay munu ku na kie ta-taŋ mii, i nzaara tusiri taa tusueke ká bay daa puo ká dí. <sup>15</sup> Ba fe ká i ker se tul tusiri ká i pɔŋ í zɔl na le, i zín faa í yjɪ í se dí. <sup>16</sup> A roo le, i daa kɔn tusiri taa hɔy ká ndad ka-kali; bayke baa mii, tusiri ká nulue. Sǎwke mini ze, Ngerewyuru daa saho y ká bay haɲa ri dí ni ba Ngerewyuru bari na ya. Tusueke le, ka daa ngerepuo do nulue ha ri.

<sup>17-18</sup> Bá y faa daa law bo tul Ngerewyuru na, zadka Ngerewyuru lie Abaraham na, ka do dí ya bay mgbaka Izak bay puoke fe hǎ ni. Ze Ngerewyuru waa bay zín Abaraham pola a baa mii: «Bá y faa vi-e Izak ze vu bul-eri i rúɔke bamba ‡» hɔy kara, ka do dí ya bay mgbaka vi-e ká ba led mbijw kekkek na bay puoke fe hǎ Ngerewyuru. <sup>19</sup> Ka kɔ ká bil law-ε mii, ze bay túma Izak saa luɔ huɔ hɔy kara, Ngerewyuru ma-maa. Sǎwke mini ze, zadka Ngerewyuru yjɲra Izak hǎ Abaraham na, ri fe ká'a tuma ni saa luɔ huɔ ††.

<sup>20</sup> Bá y faa daa law bo tul Ngerewyuru na, Izak sǎmke fe zuɔ tul Zakob bá y \*Esaw, a baa bay se tul feri ká'a vi-ka vuku ‡.

<sup>21</sup> Bá y faa daa law bo tul Ngerewyuru na, zadka Zakob do dí ya bay huka na, ka sǎm fe zuɔ tul vu Zezebri sídɪ bele. Ka daa káw be síi, a uru a daa nduo-ε zuɔ dí a pisi Ngerewyuru †††.

<sup>22</sup> Bá y faa daa law bo tul Ngerewyuru na, zadka nam huɔ Zezeb tɔŋ dí ya deb na, ka baa bay nam ká led Izarayelri i tǵike saa tusiri Ezibte, rɔɔ a baa bay se tul huɔ be ká'a bóko luɔ ká mak vǎw le, vu bul-eri i vǎa ar hɔyruke í voro do tusiri ká Ngerewyuru waa bay haɲa ri na †††.

<sup>23</sup> Bá y faa daa law bo tul Ngerewyuru na, nzob mbónj Moyzeri daa ni myu few say ká fal mboŋa be, bay jí le, i kɔ vu bari na ndad wǎra bamba; ze bay wad bol nzaa mbay ká Ezibte na, hǵeke daa ri ya §.

<sup>24</sup> Bá y faa daa law bo tul Ngerewyuru na, \*Moyze hɔy kara, zadka'a ngɔŋ na, ka hii bay haɲa ri dí ni ba vu bil vu mbay \*Farawɔn taa máyke ya ††. <sup>25</sup> Ka mbi nzi-ε bay kóko seke fe zín nzob Ngerewyururi ndad mba káw bá y suoriya ká bil feyaa ká bole a dí ndjɪ hɔy. <sup>26</sup> Ka ker mii: haɲa nzobri jɪm ni bay tul \*Krisi, nzob ká Ngerewyuru a píe ni na, ndad mba bawda feziŋari riw bele ká tusiri Ezibte. Ka daa nun-ε gede tul fe tunduo ká'a vika.

<sup>27</sup> Bá y faa law-ε ká'a daa bo tul Ngerewyuru na, ka zǵlke saa tusiri Ezibte taŋ daa hǵe herε mbay Farawɔn. Ka mgbá sùo-ε ngɔ-ngɔŋ a yjɪ fal ya, bay jí le, ri fe ká'a kɔ Ngerewyuru bá y nun-ε, be ká nzob kɔ ni bá y nun ya na. <sup>28</sup> Bá y faa law-ε ká'a daa bo tul Ngerewyuru na, ka daa \*nam suoriya tǵi saa bil koy na bo. Ka baa hǎ led Izarayelri daa sím mǵe faa hul bari bay haɲa led nza-aped ká Ngerewyuru píe ni i nzobri na, ka i led pol led Izarayelri ya.

<sup>29</sup> Bá y faa daa law bo tul Ngerewyuru na, maambii ká i dí ba Maambii Sǵe na kuŋ saa síkda gbaɔ a hǎ faa huɔ kurum kurum hǎ led Izarayelri se dí í tǵi fi kelu. Zadka nzobri ká tusiri Ezibte fɔŋ fal-ri bá y faa na ku ndaw laa le, mbii vi puɔa tul-ri sǵn ha ri hu bá y zad bari riw bele †††.

<sup>30</sup> Bá y faa daa law bo tul Ngerewyuru na, led Izarayelri vǎa hǎ fal kòko dudu ká ngerepuo ká Zeriko nam yie, a ndeke dí nam tɔŋɔ sayke ká i hǎa fal-ε na bá yjɪ le, kòko dudu na nda siri rukum. <sup>31</sup> Bá y faa daa law bo tul Ngerewyuru na, Rahab ká ba má y daa nun píe na zǵŋke huɔ zín nzobri ká i tǵi ká tul Ngerewyuru na ya, bay jí le, ka mgbá led Izarayelri ká i vi bay piyeŋ zad ká bil ngerepuoke ku bay kóko bá y law kere ba luo-ε ††.

<sup>32</sup> Bay jí ze mì bá a rɔbay le? Sǎw síe ká bay haɲa mì bǎake bay se tul Gedeɔn, Barak, Samson, Zefte, \*David, Samiyel, rɔɔ \*nzob yǎaŋa bayri saa nzaa Ngerewyuru ndaw na, tiya. <sup>33</sup> Bari na, bá y faa daa law bo tul Ngerewyuru na, nzob hǎneri daa ruy zín nzobri ká tusiri kí a í haw yɔm ká tul-ri. Nzob hǎneri i re tul nzobri bá y faake. Nzob hǎneri zín fe ká Ngerewyuru waa bay tul-ri. Nzob hǎneri mgbá nzaa mbakiri. <sup>34</sup> Nzob hǎneri ruma bawda huu ká se bilam bilam. Nzob hǎneri tǵi saa nzaa huɔ maamii. Nzob hǎneri ká i tǵa dek dek na, Ngerewyuru vaa ri a ha ri zín hɔyruo. Nzob hǎneri daa hǵe ká nzaa ruy ya. Nzob hǎneri haw yɔm, hǎ nzob tul ngǎni bari ká tusiri kí haw dul ká pol-ri <sup>35</sup> Má y hǎneri zín nzob ini bari ká hu ká i yjɪ í fil ba kí.

I dara nzob hǎneri ba huɔ. I hii bay haɲa ri má y bay ká tul Krisi bo ha ri pɔŋ ri. Roo le, i hii ya, í hii kóko seke fe í huke, bo í káw bá y kumnun ká ndad kal taa tusiri key. <sup>36</sup> Nzob hǎneri rɔbay, i sie ri í zɔd ri bá y ndoy haɲa; i siŋ nzob hǎneri bá y sal lari a í vbuku ri zuɔ hul sal. <sup>37</sup> I

† Tiika sǎw fe 12.1-9. †† Tiika sǎw fe 17. ‡ Tiika sǎw fe 21.12. ††† Tiika sǎw fe 22.1-19. †††† Tiika sǎw fe 27.25-40. ††††† Tiika sǎw fe 48.12-20. †††††† Tiika sǎw fe 47.28-31; 50.24-25.

§ Í kí Tǵi kele 2.1-10. †† Nzob mbónj Moyzeri na i ba Zibri, roo le, ba vu mbay Farawɔn taa máyke ze mbi ni a hɔl ni. Tǵi kele 2.1-10. ††† Ká bay láa soro bayri key riw bele le, í kí Tǵi kele 1-15.21. †††† Zozuye 2.1-24; 5.13-6.27.

vbuku nzob h̄neri báy tisawri í ri. I kud nzob h̄neri saa sikda a í i nzob h̄neri báy maamii. I h̄ nzob h̄neri h̄ari ba pola pola, gari ndúo bari ba huɔ baɗu báy huɔ vuy. I ba nzob k̄kuri í ba nzobri ká i ɗaa nun-ri tuɔ síe, a í ba nzobri ká i ɗara ri mbolonj mbolonj. <sup>38</sup> Nzobkeri ku ká nzob tukeleri kɔ ri fe ya na, ká nun Ngerewuru ɛ, i ndaɗ kal nzob tukeleri na riw bele pavbaɗ! I h̄ari yeŋ yeŋ báy bil law k̄rri báy tul kuori; i naa bil p̄y kuori báy bil p̄yri.

<sup>39</sup> Báy faa ɗaa law bo tul Ngerewuru ze bari nzobkeri riw bele ku na, i r̄iike law-ε h̄ ni písike ri. Roo ɛ, fe ká'a waa bay tul-ri na i ziŋ ya. <sup>40</sup> Tusueke ɛ, ka leke fe ká ndaɗ kal taa h̄y ká pola bay tul naari. A roo ɛ, ka hii bay haŋa ri ziŋ fe kerekere ká h̄ náa t̄ŋkeri kaɗ kaɗ na pola h̄ naari ya.

### S̄u law ká bil kóko seke fe

**12** Naari na, munu ká náa ɗori báy ruɔ nzob bay nasikeri ká í kiri naari na, naari h̄y kara feri riw bele ká yklo haŋa náa séri nun naari ba pola báy feȳa ká mbuɔɔ naari l̄b̄re na, náa naari ba fal, a náa ɗúuri ɗul ká Ngerewuru hii bay haŋa náa ɗúuri kparak báy s̄u law kp̄ru t̄ji gb̄yke. <sup>2</sup> Naa gederi kóm ba luɔ Zezu, be ká'a ɗaa h̄ náa ɗáari law naari bo tul-e, a nda faa pol naari ká ɗi kp̄ru t̄ji gb̄yke na. 'Be na, ka s̄u law-ε a hii huɗ ká tul puu say huɗ ká ba huɗ sahoɔ bamba. Roo ɛ, ka kɔ ba fe mb̄w ya, bay j̄i ɛ, ka ker se tul suoriya ká Ngerewuru ɗaa ɗo bay tul-e; a timbeɗe key ɛ, ka kaw zaɗ káw riŋ ɗika ká tunduo hoɗo Ngerewuru, Nzob Reke Mbay ká Tul Feri Riwe Bele. <sup>3</sup> Ì k̄er se tul Zezu, be ká'a s̄u law-ε ká nduo nzob feȳari ká i tunj ni ngereŋ na í kɔ. Ì ker se ɗi bo, í t̄a ya, a law-ri kara ka s̄a ya nd̄aw. <sup>4</sup> Ruy baari ká ì ruu bay tul feȳa na, ì ruu kp̄ru í ziŋ huɗ ká ɗi ya báy. Munu zu ɛ, ì h̄ law-ri ka s̄a ya.

<sup>5</sup> Bay ɗaa w̄ra bo bil law ká Ngerewuru baa ha ri ká í ba vi-eri na w̄a, ì ȳi-ȳiŋra ɛ woo? Ka baa mii:

«Vu-i, zadka bi Ngerembay mi ȳiw mù ɛ,  
mù kɔ ba fe ya na, munu ya.

A zadka mi túŋ mù bay tul fe ɗaa bo na ɛ,  
mu h̄ law-a ka s̄a ya,

<sup>6</sup> bay j̄i ɛ, bi Ngerembay na,  
mi kuɔ basuku nzob ká mi hii ni;

mi nda nzobri riw bele ká mi kɔ ri ba vu-iri †.»

<sup>7</sup> Ì s̄u law ká bil kóko seke fe baari. 'Báy faa kóko seke fekeri na, Ngerewuru a ȳiw ri munu ká b̄a leɗ ȳiwke vi-eri. W̄a, leɗ h̄a ze bi-ε ȳiw ni ya ɗo ɗi ɛ? <sup>8</sup> Zadka'a kuɔ basuku-ri bay tul fe ɗaa baari, munu ká'a ɗaa ziŋ vi-eri riw bele na ya ɛ, ì ba vi-e taa tusuekeri ya, ì ba leɗ mbanari h̄y. <sup>9</sup> B̄a naari ká tusiri key na, i ȳiw naari ɛ, náa h̄jeri ri; w̄a boɗ báy r̄ɔ, náa ɗiŋri tul naari ká pol B̄a naari ká nulue na ɛ, náa ti káwri báy kumnun na ya ɛ? <sup>10</sup> Zadka náa bári leɗ kɔb r̄ɔbay na, b̄a naari ká tusiri key na, i ȳiw naari maa mbiimbam nd̄ji munu ká i kɔ ba fe kere na. A B̄a naari ká nulue laa ɛ, ka ȳiw naari bay sóko naari; a hii bay haŋa náa víri ba nzobri ká \*taŋ kaɗ kaɗ munu ká be. <sup>11</sup> Zadka i do ȳiw naari

† Sim bayri 3.11-12.

báy ká bil s̄aw síeke ku na, náa kóri ba fe ká ndaya, a náa ɗáari síe ze ká ɗi, bo náa ɗáari suoriya ya. Roo ɛ, kp̄ru w̄w na, bari ká i fere ri fe báy faa ȳuri ká mini key na, i kɔ ba fe kere: bay j̄i ɛ, i vi ba nzobri ká i kaw ɗekeke, í ba nzobri ká i ɗaa fe báy zaɗe.

<sup>12</sup> 'Be ze, ȳu-iri, ì s̄u law-ri í se nun-ri ba pola! <sup>13</sup> Ì ɗaa fe báy zaɗe, í se faa ká ɗo kparak na baŋguɔ bay haŋa bo, nzobri ká h̄rusuo-ri tiya na, i kɔ ri ɛ, i ziŋ h̄rusuo í se simseɗ kere, bo í lie ya.

### Báka bay

<sup>14</sup> Ì ɗaa h̄rusuo-ri tunj k̄i bay káw báy ɗekeke ka ziŋ nzobri riw bele, a í se simseɗ ká \*taŋ kaɗ kaɗ a rii law Ngerewuru; munu ya ɛ, nzob mb̄w ká'a máa bay kóko Ngerembay kɔ na, tiya. <sup>15</sup> Ì nze báy s̄u-ri bay haŋa nzob mb̄w ká sakra baari ka fére fal-ε h̄ law kere Ngerewuru ya. Ì nze báy s̄u-ri bay haŋa nzob mb̄w kara ka vi ba puu ká zonj bak bak, a ɗaa h̄ nzobri zukri k̄i h̄ zóɗike ȳa zaɗ kp̄ol kp̄ol ba pola pola ya. <sup>16</sup> Ì nze báy s̄u-ri bay haŋa nzob mb̄w kara ka ba nzob ɗaa nun pie, mase nzob ìm fe kere Ngerewuru munu ká \*Esaw ɗaa na ya. 'Be na, ka mbi fe kere ká ɗo bay tul-e be ká'a ba ngere leɗ na, a h̄ieke báy tunjguo fe s̄um mb̄w h̄y ziŋ t̄ɔɔ fal-ε. <sup>17</sup> Ì kɔ nd̄aw, fale ku na, ka nzaa faa bay haŋa bi-ε ka s̄am fe h̄ ni, roo ɛ, bi-ε tunj ni ngereŋ. Ka nzaa faa báy rew yeŋ yeŋ bay haŋa bi-ε ka suo k̄er bay be, a s̄am fe h̄ ni h̄y kara, ka ziŋ faa ya ††.

<sup>18</sup> Baari na, ì soro ba lakun Ngerewuru munu ká leɗ Izarayelri ká pola lew ya. Bari na, i soro ba lakun kuo Sinay ká nzob kɔ báy nun-ε a zaa báy nduo-ε. Zaɗe ku na, huu se ká ɗi bilam bilam nd̄aw, síi mbam ɗo ɗi bir bir nd̄aw, sunj tilo ɗo ɗi nduj nd̄aw, bawda zuu uru giŋgiŋ ká ɗi nd̄aw, <sup>19</sup> t̄iw mgba ká ɗi p̄jo p̄jo nd̄aw, r̄ɔ kusol Ngerewuru mgba ká ɗi beleŋ nd̄aw. Zadka i laa kusolke munu na, i koɗ \*Moyze bay haŋa Ngerewuru ka baa bay k̄i h̄ bari mb̄a ‡, <sup>20</sup> bay j̄i ɛ, i maa bay síŋ law-ri ká tul nzaa ká Ngerewuru mbi pola ha ri na ya. Ka baa mii: «Nzob ze zaa kuo na key, mase nay ze zaa h̄y kara, i vbuku ni báy tisaw bay ika ni ††.» <sup>21</sup> Feri riw bele ká i kɔ na, mbi h̄je ha ri zikiki. Moyze k̄i h̄y kara baa mii: «H̄je ɗaa mi h̄ mi tɔ kpak kpak ††.»

<sup>22</sup> Roo ɛ, baari na, ì soro ba lakun Kuo \*Sign ká ba ngerepuo Ngerewuru Nzob Káw Báy Kumnun; ba Zuruzalem ká nulue. Ì sóro ba lakun leɗ nzaaped Ngerewururi ká i ruɔ bamba wuruk wuruk í mby k̄i í ɗaa suoriya ká ɗi. <sup>23</sup> Ì sóro ba lakun titire nzobri ká i ba taa Ngerewuru ká i mby tul k̄i; ba nzobri ká'a ɗaa riŋ-ri ɗo bil mbeɗe pam ká nulue. Ì sóro ba lakun Ngerewuru, Nzob Kúŋ Sal Bay nzobri riw bele, báy p̄ara nun s̄u nzobri ká'a naa bay ká tul-ri a ha ri ɗo báy zaɗe nzeɗem. <sup>24</sup> R̄ɔ, ba lakun Zezu ká'a ɗo sikda Ngerewuru báy naari a ɗaa h̄ Ngerewuru sáake kuni fie ziŋ naari. Síim be Zezu ká uo na kie fe ndaɗ mba síim \*Abel †††.

†† Tii kele 25.30-40. ‡ T̄ji kele 20.19. †† T̄ji kele 19.13. †† K̄iŋa bol kusol ba síɗike 9.19. ††† Síim Zezu na mba síim Abel, bay j̄i ɛ, síim Abel vbi vb̄ɗa tul nḡani, a síim Zezu laa ɛ, nda buma ziŋ nzobri ká tul fe ɗaa ȳa bari. Tiika s̄aw fe 4.10.



<sup>25</sup> Ì kò tul-rì bá y kere! Ngerewuru ká baa bay ha rì na, ì mbii suku-rì ká dí ya. Zadka led Izarayelri mbii suku-rì ká tul bay ká Ngerewuru baka ri ká tusiri key bá y faa Moyze na, i tji ká bil kókò sèkè fe ya. Waa, maa bay naari ká náa mbiiri suku naari bay láa báka bay Ngerewuru ká baka naari ká nulue bá y faa Zezu na, náa tji ká bil kókò sèkè fe na mina lè? <sup>26</sup> Pola lew ká tul Kuo Sinay na, kusol Ngerewuru mgbá hã zad lan yik yik. Roo lè, timbede key na, ka waa bay key zih naari mii: «Mì haña zad lan yik yik ba mbijw rɔbay; ba tusiri hɔy ya, roo lè, nulue kara ndaw.» <sup>27</sup> Bay ká'a baa mii: «Ba mbijw rɔbay» na kɛ naari ta-tañ mii: feri riw bele ká Ngerewuru daa na, a lan yik yik a zekre kad bay haña bo, feri ká lan ya a do ndih na, ka do.

<sup>28</sup> Naari na, náa do zihri puoruo ká nulue ká lan ya, a náa réri mbay zih Ngerewuru ká dí. Munu zu lè, náa dáari taambol hã Ngerewuru; náa písiri ni, a náa dáari fe ká rii law-ε, bá y díng tul ndaw, hɛ ni ndaw, <sup>29</sup> bay ji lè, Ngerewuru naari na, do munu ba huu ká se gandaw gandaw.

### Simsed ká rii law Ngerewuru

**13** Ì hii kɪ banɔuo ká bil \*Krisi. <sup>2</sup> Ì yijira mgbaka varuri ká i tji tul-rì ya. Ì kò, nzob hãneri daa munu í mgbáke led nzaaped Ngerewururi ká nulue ba sùo-ri tañ kókòke. <sup>3</sup> Ì kér se tul bari ká i naa hul sal na rii fe ká ì naa dí zih ri. Ì kér se tul bari ká i daa nun-ri tuɔ síe na, rii fe ká i daa nun-ri tuɔ síe munu ká bari ndaw.

<sup>4</sup> Ndad bay haña baari riw bele na, ì dɔy yãaŋa kɪ; máy nzob bá y wãra nzob na, i kɔɔ sùo-ri bay tul kɪ, bay ji lè, nzob taka mgbáy bapibiri bá y nzob daa nun pieri na, Ngerewuru a kúŋ sal bay zuo tul-ri.

<sup>5</sup> Ì hã kɔn lari ka re mbay ká tul simsed baari ya, ì daa law-ri ka bo tul fe ká ì dõke kɪ hɔy, bay ji lè, Ngerewuru baa mii:

«Mì ti ála rì ya;

mì ti pɔŋ fal-rì ya mgbaj †.»

<sup>6</sup> Be mini ze, náa maa báari ta-tañ ba kele mii:

«Ngerembay na ba nzob sɔkò mì;

mì ti daa hɛ ya.

Waa, fe ji ze, nzob a máa bay daa zih mì lè †?»

<sup>7</sup> Ì kér se tul nzob ndáka faa pol-rì ká pola ká í ka-káa Bay Ngerewuru ha rì na í kò. Ì kér se tul law-ri ká i daa bo tul Ngerewuru kpyuru í huke na, í mbóro í daa.

<sup>8</sup> Zezu Krisi na, fere sùo-ε ya, ka do munu ká lie, vuri, a do munu banɔuo kpadara. <sup>9</sup> Ì hã kɪri fe féleri ká boɔ boɔ a do boɔ bá y tusue bay ká se tul Krisi na, ka kúɔ rì ha rì wúruke faa ya. Fe ká ndad bamba lè, bay haña bil law naari ka zih hɔrusuo bá y faa law kere Ngerewuru bo, bá y faa daa vu mbom bo tul zad sanmari ká se tul fe sɔm ya. Bari nzobri ká i daa vu mbom bo tul zad sanmari ká mini key na, i zih fe mbijw ká bil-e ya.

<sup>10</sup> Naari na, náa dori bá y \*fe poy naari ká naa bay feyãa ká tul naari, a bari \*nzob fe poy Zibri ká i daa

† Zozuye 1.5; Kijina bol kusol ba sidike 31.6. †† Simri 118.6.

ped ká bil hul kani na, i do bá y faa ká bay tuu ndadike ya †. <sup>11</sup> Tusueke lè, \*ngerenzob fe poy luye Zibri ze se bá y sím fe hɔlri a riike bil \*zad ká tañ kadañ bamba tasiri na bay púo fe bay náake feyãa nzobri. Roo lè, sùo náykeri na, i tay ká nzaa zad. <sup>12</sup> Sawke mini ze, Zezu hɔy kara hu ká nzaa zad ká fal ngerepuo bay haña nzobri \*tañ kad kad bá y faa sím be sùo-ε. <sup>13</sup> Munu zu lè, náa tji ká bil kɪri fe daa Zibri na, a náa súcri nun Zezu ba nzaa zad, a náa zúcri zih ni mbijw ká dí ha rì jɪm naari munu ká be, <sup>14</sup> bay ji lè, ká tusiri key na, náa dori bá y puo ká'a doko banɔuo ya, roo lè, náa gíyãŋri ngerepuo ká'a doko. <sup>15</sup> Munu zu lè, bá y faa Zezu na, náa písiri Ngerewuru banɔuo, be ze ba fe poy naari; bayke baa mii, náa písiri riŋ-ε bá y nzaa naari banɔuo. <sup>16</sup> Ì yijira daa fe kere ya, a í hã kɪ fe ká ì dõke na; be ze ba fe poyri ká rii law Ngerewuru.

<sup>17</sup> Nzobri ká i nda faa pol-rì na, ì daa vu mbom bo tul-ri a í díng tul-rì ká pol-ri, bay ji lè, nam mgbá nun-ri ya bay tul-rì. Ba bari ze, i kijina fal ped daa bari sùo-ri hã Ngerewuru. Zadka ì daa vu mbom bo tul-ri lè, ì daa ped bari na bá y suoriya, a ze bo ì daa vu mbom bo tul-ri ya laa lè, ì daa ped bari na bá y réke sùo, lè, ped bari na ti sɔkò rì mbijw ya.

<sup>18</sup> Ì daa nzaa bay kere banɔuo bay tul buru. Buru kò ká bil law buru ba tusue kɪ; kér bay buru daa bay mbijw bo tul buru ya, bay ji lè, buru hii bay séke simsed ká do bá y zadɛ banɔuo. <sup>19</sup> Mì kod rì, kakalke lè, bay haña rì daa nzaa bay kere hã Ngerewuru ka hã mì faa hã mì yji kod hɔy mí se luo-rì.

### Nzaa bay kere be bá y ɔɔ bie bay ká mgbada

<sup>20-21</sup> Ngerewuru tuma Ngerembay naari Zezu \*Krisi saa sakra nzob huderì, be ká'a ba ngerɛ tul nzob kóɔ baduri. Bá y faa sím be ká uo na, Ngerewuru saake ku-ni fie ká'a doko banɔuo na zih naari. Ndad bay haña be Ngerewuru ká hã dekeke hã nzob na, ka ha rì fe kereri riw bele ká i se síeke bay haña rì dáake law hiiya be. Ndad bay haña ni ka daa fe ká rii law-ε ká bil law naari bá y faa Zezu Krisi. Riŋ dika ba taa Zezu mbiimbam bá y mbiimbam banɔuo! Amem! Ndad bay haña ni ka do munu na kɪ!

<sup>22</sup> Yɔ-iri, mbede ni ká ngudaŋ ká mì daa ha rì key na bay dáake wãra bo bil law-ri zu, ze mì kod rì bay haña rì iki law-ri ká dí í laa. <sup>23</sup> Mì hii bay haña rì kò, yɔ naari Timote na i tina ni saa hul sal ro. Zadka'a vi luo-i ba vaa lè, mì mgbaka ni kek uu gar-i hã buru kɪ búru se luo-rì búru vãa kò rì. <sup>24</sup> Ì hii soko hã nzob ndáka faa pol-rì riw bele bá y nzob taa Ngerewururi riw bele. Bari ká tusiri Itali kara, i hii soko ha rì. <sup>25</sup> Ndad bay haña law huoke Ngerewuru ka sád zih rì riw bele.

‡ Naari ká náa dáari law naari bo tul Zezu na, fe poy naari ba Zezu ká mbi sùo-ε ba vuy fe poy ká tul puu say hud bay tul naari. Nzobri ká i do bil fe daa Zibri kɔb rɔbay, a í daa law-ri bo tul Zezu ya na, i ti doko bil fe kere ká náa zihri na ya.

# Zak

## Bay ká se tul feri ká do bil mbede ni key

Mbede key na Zak daa ha nzoɓ Ngerewururi ká i zekre kɪ kperke kperke ká í kaw boɗ boɗ ká tusiri key ba varu nzoɓri hoɣ. Nzoɓ daa mbede key na, ha nzaa boko báy nun nzem daa fe, bay haɗa nzoɓ mbika lawri gede tul simseɗ kere ká maa báy taa nzoɓ Krisiri ká sakra nzoɓ fe daa yaari báy nzoɓri ká i mgba nzaa-ri ká tusiri key túɗ siri kek kek. Ka baa bay feri boɗ boɗ ká bay sókoke nzoɓri ká bil káw báy kumnun bari ká tusiri key ha ri do bay kér bay ká do báy zaɗe ká se tul fe líe law ká tji tul nzoɓ ndaw, nzoɓ kyku ndaw, nzoɓ feziɗa ndaw, kóɗ nzaa rjɓ ndaw, ɗɗ kakalke le, ka baa mii, mbika law ká fe daake tiya na, do ba fe ká goɗ hoɣ.

## Maa bayri ká do bil-e

Daa suoriya ká bil fe líe law ká tji tul nzoɓ: 1.1-18  
 Láa bay báy daa feke: 1.19-27  
 Báka bay ká se tul náa nun kɪ: 2.1-13  
 Mbika law taɗ daa feke na, ba fe ká goɗ hoɣ: 2.14-26  
 Kóɗ nzaa rjɓ: 3  
 Nzoɓ mbika law, báy feri ká tusiri key: 4.1-5.6  
 Feri boɗ boɗ ká bay daa: 5.7-20

## Soko ká Zak hii ha nzoɓ mbika lawri

**1** Bi Zak ká mi ba koy peɗ Ngerewuru báy Ngerem-bay Zezu \*Krisi na, mi daa mbede key mi hiike soko ha saw nzoɓ Ngerewururi riw bele ká i zekre kɪ kperke kperke í kaw boɗ boɗ ká tusiri key.

## Mbika law báy nun nzem

<sup>2</sup> Yu-iri, kɪri fe líe lawri boɗ boɗ ká tji tul-ri na i ko ba fe suoriya, <sup>3</sup> bay ji le, i ko ndaw, mgbaka mbika law ngɔ-ngɔɗ na, daa ha ri sɗuke law-ri ba pola pola. <sup>4</sup> Roo le, do nun haɗa sɗu law baari na ka do kpuru tji gbɛke, bay haɗa bo i vi ba nzoɓri ká ngɔ-ngɔɗ ká fe mbjw mini kara ka puo ri ya. <sup>5</sup> Ze bo, zadka nun nzem puo nzoɓ mbjw ká sakra baari le, ka vbi Ngerewuru ká ha fe ha nzoɓri riw bele báy law kere puluk taɗ túɗ ri ngeren na. <sup>6</sup> Roo le, ndaɗ bay haɗa ni ka vbi ni báy faa mbika law taɗ maɗ bay ká bil law-ε, bay ji le, nzoɓ ká maɗ bay ká bil law-ε na ka do faa mbjw munu ba mbii ká zuu kuu le, ura ni a suru ni nda kɪ paw paw ba lie ba lew. <sup>7</sup> Kɪri nzoɓ ká mini key na, kɔkɔ ká'a kér a baa mii, Ngerewuru a haɗa beri fe. <sup>8</sup> Ba nzoɓ ká law-ε ruu ni, a faa seɗ beri riw bele kara do maɗ.

## Bay ká se tul nzoɓ kyku báy nzoɓ feziɗa

<sup>9</sup> Nzoɓ mbika law ká ba nzoɓ kyku na, ndaɗ bay haɗa ni ka záy sùo-ε bay tul Ngerewuru ká ura ni do siya. <sup>10</sup> A nzoɓ mbika law ká ba nzoɓ feziɗa laa le, ka záy sùo-ε ndaw bay tul Ngerewuru ká iki tul feziɗa beri ba siri. Tusueke le, nzoɓ feziɗari na i kál mgbad munu

ká fukri puu <sup>11</sup> ká síe tji mbuu a so mbɔɗ ha fukrikeri na huɔ a gay, ha kereke ká fuu mbyu na zekre kad kad. Do faa mbjw munu ndaw, nzoɓ feziɗari na i zéee rik ká bil peɗ beri.

## Bay ká se tul fe líe law

<sup>12</sup> Nzoɓ ká mgba law-ε ngɔ-ngɔɗ ká tul fe líe lawri ká tji tul-e na, suoriya ba taa be, bay ji le, zadka'a mba tul fe líe law na, a doko báy kumnun ká do baɗguɔ ba fe tunduo ká Ngerewuru waa bay tul nzoɓri ka i hii ni na.

<sup>13</sup> Zadka fe líe law tji tul nzoɓ le, kɔkɔ ká'a baa mii, Ngerewuru ze lie beri, bay ji le, faa ká bay líe Ngerewuru ha ni daa fe kaaya na tiya. A be Ngerewuru kara ti líe law nzoɓ mbjw ya. <sup>14</sup> Roo le, kon fe ká do bil law nzoɓ ze lie law-ε a kuɔ ni a daa ni bo bil ndaw. <sup>15</sup> A zadka kon feke ku na se ndjɔ ba pola le, vi ba feyɗa. Ze bo feyɗake sie ba pola pola le, mboɗ huɗ.

<sup>16</sup> Baari yu-iri ká mi ko ri ba nzoɓ nun-i na, i úla sùo-ri ya! <sup>17</sup> Fe kereri riw bele ká ndaɗ bamba ká i ziɗ na, uru saa luo Ngerewuru nzoɓ daa zaɗ taɗari ká nulue. Be na, ka fere sùo-ε ya ndaw, a suo zaɗ dol be hoɣ kara ba mbjw ya ndaw pi. <sup>18</sup> Báy law hiiya be na, ka háke naari pam báy faa Bay be ká ba tusue bay. Ka daa munu bay haɗa bo, náa doɗi titire dekre ká pol feri riw bele ká'a daa ri na.

## Laa bay báy pedke

<sup>19</sup> Baari yu-iri ká mi ko ri ba nzoɓ nun-i na, bay ká mi báa key na i laa báy kere! Nzoɓ haɗa haɗa le, ka do di ya a te suk-e a láake, a takra yijira báy bay ba vaa ya ndaw, a ha law-ε faa ni ba vaa ya ndaw, <sup>20</sup> bay ji le,

nzob law fãa na ti dãa fe kã do báy zãde nzedem kã nun Ngerewuru ya. <sup>21</sup> Munu zu le, feri riw bele kã ba fe ãm báy fe law mgbórri kã mbaa law-rì dórri na, ì pón fal-ε wým, í diñ tul-rì í yãake bay kã Ngerewuru hã ni bar saw do bil law-rì na, bay ji le, bayke na ku ze maa bay haña rì zĩke pam. <sup>22</sup> Bay kã ì laa na, ì laa ba láake hõy ya, roo le, ì dãa feke ndaw r! Munu ya le, ì ula sùo-rì. <sup>23</sup> Nzob kã laa Bay Ngerewuru, rã a dãa feke ya na, ka do munu ba nzob kã kã tem sùo-ε kã do bil fe kókã tem sùo. <sup>24</sup> Falé kã a pã a zol na báyji le, zãde ku hõy tem sùo-ε kã a na zee ni sel. <sup>25</sup> A nzob kã bekle \*bol kusol \*Krisi kã do báy zãde nzedem kã hã naari faa dãa fe kã rii law Ngerewuru, rã a do tul-e ngõ-ngõ a dãa pedke báy faake faake a yijra fe mbijw ya le, nzobke ku na Ngerewuru a sãm fe zuo tul-e kã bil ped be.

<sup>26</sup> A nzob kã kã a baa mii, beri ba nzob hje Ngerewuru, rã a kã faa kã nzaa rjm-ε ya le, ka ula sùo-ε sùo-ε kã. Ped dãa nzobke kã pol Ngerewuru na do ba fe kã gõr hõy. <sup>27</sup> Hje Ngerewuru taa tusueke kã tan kadañ kã nun Bãa Ngerewuru na ze do key: ì kã-kãm ba tul lef selri báy mãy sieri kã bil kókã seke fe bari, a í nze báy sùo-rì bay haña fe kaayari kã tukele key na ka bié rì ya.

### Ì naa nun kã ya

**2** Yu-iri, baari kã ì dãa law-rì bo tul Ngerembay naari Zezu \*Krisi Nzob Riñ Dika Luye na, ndad bay haña rì naa nun nzob mbijw ya. <sup>2</sup> Ì kã, munu kã nzob feziña mbijw nduo gari nduy mgbilik mgbilik, a dãa ngama kã nduy zĩriri zĩriri nduo nduo-ε a víke zad mbú kã baari, a nzob ndeke dí sidike na ba nzob kyku a nduo kan gari a víke \*hul mbú kã na ku ndaw. <sup>3</sup> A le, ì dãa vu mbom bo tul nzob kã nduo gari kere na í baa hã ni mii: «Ngere, zad kãw baari ze ba kere do key.» Falé le, ì baa hã nzob kyku na mii: «Bo na, mu do siya, mase mu kãw siri kã zad ni key.» <sup>4</sup> Zadka ì dãa munu kã sakra baari le, ì naa nun nzob ya zu le? Dãa bay bo tul nzob, báy kër bay kã ndaya munu ku na wãa, do báy zãde kã zu le?

<sup>5</sup> Baari yu-iri kã mì kã rì ba nzob nun-i na, ì te suku-rì í laa bay key na báy kere! Ngerewuru nan nzob kykuri kã nzobri kã tusiri key kã ri ba fe ya na bay haña ri vi ba nzobri kã ì ngõ kã bil mbika law, í do bil puoruo be kã a waa bay tul bari kã ì hii ni na wãa, ì kã ya le woo?

<sup>6</sup> A roo le, baari na, ì ãm nzob kykuri! Nzobri kã ì mba nzaa-rì í fãa rì se zad kún sal bay na, ba bari nzob feziñari na ya le woo! <sup>7</sup> Mase, riñ kere kã Ngerewuru dãa bo tul rì na wãa, ba bari kã ze ì bié ya le? <sup>8</sup> Mbede Ngerewuru baa mii: «Mu hii ky-õ munu kã sùo-õ bo kã †.» Zadka ì dãa vu mbom bo tul bol kusolke kã kal bol kusol hãwri na riw bele le, ì dãa ndad bamba kã zu.

<sup>9</sup> Roo le, zadka ì naa nun kã le, ì dãa feyãa, a \*bol kusol na kara dãa bay bo tul-rì, bay ji le, ì wad tul bol kusolke na. <sup>10</sup> Tusueke le, zadka ì dãa vu mbom bo tul bol kusolri na báy zãde, rã í rãw mbijw hõy keklek kã sakrake na le, Ngerewuru kã rì ba nzob wad bol kusolri na ku riw bele, <sup>11</sup> bay ji le, Ngerewuru kã baa mii: «Mù ti dãa

† Soro ped dãa Leviri 19.18.

nun pie ya» na, yji a baa na rãbay mii: «Mù ti ika nzob ya.» Ze, zadka mù dãa nun pie ya, rã mù ì nzob le, mù wad bol kusol Ngerewuru na. <sup>12</sup> Munu zu le, bayri riw bele kã ì baa, báy feri riw bele kã ì dãa na, ì dãa munu ba nzobri kã Ngerewuru a kún sal bay zuo tul-rì, báy faa bol kusol kã hã nzobri faa dãa fe kã rii law-ε na.

<sup>13</sup> Nzob kã kã nun síe ky-ε ya, rã nam kún sal bay vi le, Ngerewuru a kún sal bay bo tul-e tan kókã nun síe be. Roo le, nzob kã kã nun síe ky-ε na, nam kún sal bay vi le, fe kã a mbika hje hã ni na tiya.

### Mbika law báy fe dãa kereke

<sup>14</sup> Yu-iri, zadka nzob baa mii, beri do báy mbika law, rã a dãa fe kã kie mbika lawke na ya wãa, kãri mbika law kã do munu ku na, kereke ba ji le? Leé, mbika law kã mini na, a yãa na ni kã zu le? <sup>15</sup> Munu kã yu baari kã ba wãa nzob, mase mãy nzob se tigbi-ε hõy a kã se ni nam báy nam, <sup>16</sup> rã nzob mbijw kã sakra baari kã ni a baa hã ni mii: «Mba mì mba! Gari tiya, fe sãm kara tiya ndaw, mu se báy kere dekeke,» rã í hã ni fe kã a se síeke ya na wãa, kereke do hã le? <sup>17</sup> Mbika law na do faa mbijw munu ndaw. Zadka nzob baa mii: «Mì do báy mbika law,» rã a dãa fe kã bay kieke mbika law be na ya le, ba mbika law kã do gõr hõy.

<sup>18</sup> Kã ya le, nzob hãne a baa mii: «Bo na, mù ba nzob kã mù do báy mbika law kã tan dãa fe kere, a bi laa le, mì ba nzob kã mì dãa fe kereri.» Leé, mì yijra báy bay hã ni mii: «Mu kã mì, mina ze mbika law bo na do tan dãa fe kereri le, a bi laa le, mì kã mì mbika law bi báy fe kere biri kã mì dãa na.» <sup>19</sup> Bo na, mù kã mù baa mii, Ngerewuru mbijw keklek le, nda-ndad! Temndayari kara ì kã munu ndaw, a í tã kpak kpak! <sup>20</sup> Bo kókã nzob! Wãa, mù hii bay haña mì kie mù mii, mbika law kã tan dãa fe kereri na, do ba fe kã gõr hõy le? <sup>21</sup> Mu kër se tul bulu naari \*Abaraham na mù kã. Ka dãa mina ndaw rã hã Ngerewuru kã ni ba nzob kã do báy zãde kã nun-ε le? Ka do báy zãde kã nun-ε bay tul fe kã a dãa a mbike vi-e Izak ba \*fe poy hã ni na. <sup>22</sup> Mu kã, mbika law be, báy fe kã a dãa na se zĩñ kã mbijw hõy hã mbika law be na ãrke bie a dõke báy zãde nzedem bay fe kã a dãa na †. <sup>23</sup> Be mini ze, bay kã do bil mbede Ngerewuru na do báy zãde. Bayke baa mii: «Abaraham na dãa law-ε bo tul Ngerewuru, be ze Ngerewuru kãjike fal mbika law be, a kóke ni ba nzob kã do báy zãde nzedem kã nun-ε †,» a dí ni ba nzob buo-ε. <sup>24</sup> Munu zu le, ì kã, nzob na, Ngerewuru kã ni do báy zãde nzedem kã nun-ε bay tul fe kã a dãa bo, bay tul mbika law kã a dõke kã hõy ya.

<sup>25</sup> Do faa mbijw munu ba Rahab kã ba mãy nun pie kã mba nzob nzaapedri kã ì ba Zibri ba luo-ε, a sã ri a dãa ri myu ha ri zol báy faa kã. Báy faa fe dãa be kã mi-ni key na ze, Ngerewuru kóke ni ba mãy kã do báy zãde kã nun-ε †. <sup>26</sup> Tusueke le, ãmi kã tji saa sùo nzob na, nzobke hu ro zu. Do faa mbijw munu ndaw, mbika law kã tan dãa fe kere na, ba mbika law kã hu-hu.

† † Ì kã Tiika saw fe 22.9-12. † Tiika saw fe 15.6. † † Ì kã Zozuye 2.1-21.

### Kóro nzaa rj̄m

3 Yü-iri, ndađ bay haŋa nzobri nḡi-nḡji ká sakra baari, i mbi sùo-ri ba nzob fére nzobri fe ya, bay j̄i le, i ko ndaw, buru ká buru ba nzob fére nzobri fe na, zadka fe fére buru na do báy zadé ya le, bay ká Ngerewuru a dáa bo tul buru na a nḡoŋ bamba tasiri kal tul-e taa nzob hawri. <sup>2</sup> Naari riw bele na, náa rawri faari bod bod k̄j̄re nḡji bamba. Zadka nzob raw bay ká'a baa h̄a k̄y-eri na ku ya le, ka ba nzob ká daa fe báy zadé, a maa kóro sùo-ε báy zadé ngid bele. <sup>3</sup> I ko, munu ká náa dáari k̄j̄reŋ zuo nzaa piriri bay haŋa ri h̄j̄eke naari na, vu fe ká ndji ká do nzaa-ri ku na, náa maari haŋa sùo-ri riw bele se ziŋ naari se zad ká law naari hii.<sup>4</sup> Rɔbay, munu ká hul tumbiiri ká ngɔb bamba ká zuu kuu bivbid bivbid a suru ri na kara, vu fe ká ndji hɔy ká do tigbaa-ri ku na ze, nzob piri ngɔŋkeri na maa haŋa hul tumbii na se ziŋ ri se zad ká law-ri hii. <sup>5</sup> Do faa mbjw munu ndaw, rj̄m na ba vu fe ká ndji ká do naysuo nzob. Ze ka ngɔb ya ndji hɔy kara ka maa dáa bawda bayri nḡji bamba.

I ko bil law kor ká aa ku na í ko, lahuu ká ndji ká i te bo dí na, maa táy feri kpɔɔk kpɔɔk riw bele ká dí. <sup>6</sup> Rj̄m nzob na do faa mbjw munu ba lahuu na. Bay k̄ayari bod bod nḡji bamba t̄ji saa dí. Ka do bil naysuo naari a ȳa dí kpol kpol, a biε sùo naari na riw bele. Ze, rj̄m nzob na do ba huu ká biε nzob báy nam mbonja be kpyru t̄ji nam huđ be. Huuke ku na sawke uru saa bil huu ká ru-ruma ya k̄j̄.

<sup>7</sup> Nzobri maa bay mgbaka nzaa nayri bod bod riw bele, nay bisuyri ndaw, nduyri ndaw, feri ká se-seđ báy bil-ri ndaw, rɔɔ sj̄iri ká bil máa mbii kara ndaw pi. Fe niri riw bele key na, nzobri ziŋ faa í mgbá nzaa-ri, <sup>8</sup> roo le, nzob ká maa bay mgbaka nzaa rj̄m mgbá na, mbjw tiya. Rj̄m na ba fe ká ndaya ká se siya kalu kalu, pomke kara i nzob i. <sup>9</sup> Rj̄m key na, náa dáakeri taambɔl h̄a Ngerewuru Bãa naari, a le, be na ku rɔbay, náa ȳji náa fãdkeri nzobri ká Ngerewuru daa ri ha ri rii ni na.

<sup>10</sup> Nzaa ká mbjw key na, náa s̄amkeri fe zuo tul nzob ndaw, rɔɔ náa ȳji náa fãdkeri nzob ndaw na! Yü-iri, do nun haŋa ni ka do munu ya! <sup>11</sup> I ko ku na w̄a, luɔ mbii ká mbjw hɔy, a lúo ba mbii kere ndaw, a ȳji a luɔ ba mbii ká loŋ h̄ãaru ndaw le? <sup>12</sup> Yü-iri, nzum na w̄a, a líe ba sima le? Mase sɔɔ a líe ba nzum ndaw le? Luɔ mbii ká mbjw hɔy na, mbii ká loŋ h̄ãaru báy mbii ká ba kere na, ti t̄ji saa dí sídí bele ya.

### Nun nzem ká uru saa luɔ Ngerewuru

<sup>13</sup> Nzob ve ze ká sakra baari key ba nzob nun nzem báy nzob fe kóko le? Ndađ bay haŋa ni, ka k̄ie nun nzemke na báy faa simsed be, báy fe dáa beri ká'a d̄iŋke tul-e mgbɔr mgbɔr ká dí báy nun nzem na. <sup>14</sup> Roo le, zadka dáa sere mbúo báy k̄er bay kóko nun fe do bil law-ri le, i nda giri sùo-ri ya, bay j̄i le, kúđ bay ze do sùo-ri; sùo bay mbjw kara ti bil law-ri ya. <sup>15</sup> Nun nzem ká mini key na uru saa luɔ Ngerewuru kp̄y ya, roo le, ba fe ká tusiri key hɔy, a ba fe ká do bil naysuo nzob, a

uru saa luɔ ngeretemndaya. <sup>16</sup> Zad ká dáa sere báy kóko nun fe ze re mbay ká sakra nzobri ká dí na, zadé ku na do nzari nzari, a k̄j̄ri fe k̄ayari bod bod kara do dí. <sup>17</sup> Roo le, nun nzem tusueke ká uru saa luɔ Ngerewuru na do bod. Nzob ká do báy nun nzem mini key na, pola dek̄re le, ka ba nzob ká \*taŋ kad kad, a ba nzob ká h̄a dek̄e do sakra nzobri, a se yududu a daa fe kereri a lie lerekeri báy kere. Law kere ȳa bil law-ε kpol kpol, a naa nun nzob ya ndaw, a ba nzob dáa huɔ ya ndaw pi. <sup>18</sup> Bari ká i hii dek̄e na, i daa h̄a dek̄e do sakra nzobri, munu ká m̄j̄iri kere ká nzobri ru ká lereke ba fe dáa ká do báy zadé.

### Mgbaka b̄aw feri ká tusiri key

4 Ruy ká nzobri ruu k̄j̄ báy rɔdiri ká nzobri rɔd k̄j̄ na w̄a, sawke uru saa h̄a le? Ba kɔn fe k̄ayari ká ru-ruy ká bil naysuo-ri banɔɔ kpadara zu. W̄a, munu ya le? <sup>2</sup> Baari na, i daa kɔn fe, roo le, i ziŋ feke na ya. Be mini ze, i do dí ya bay ika huđ. Rɔbay, baari na i daa sere ká tul fe, roo le, i ziŋ feke na ya. Be ze, rɔdí báy ruy d̄oke sakra baari. Fe ká i daa kɔnke bay doke na, i ziŋ ya, bay j̄i le, i vbi Ngerewuru feke na ya. <sup>3</sup> I vbi fe í ziŋ ya, bay j̄i le, i vbi báy k̄er bayri ká ndaya. Fe ká i vbi ni na, i vbi bay tul kere baari k̄j̄ hɔy. <sup>4</sup> Baari nzobri ká law-ri wal ba sídí! Zadka i mgbá b̄aw feri ká tukele key na, i ba nzob tul nḡani Ngerewuru. W̄a, i ko munu ya le? Nzob ká hii bay mgbaka b̄aw feri ká tusiri key na, ka vi ba nzob tul nḡani Ngerewuru. <sup>5</sup> Mbede Ngerewuru baa mii: «Ngerewuru hii bay haŋa Tem ká'a daa do bil law naari na ka do ba taa be k̄j̄ hɔy.» Kóko ká i k̄er í baa mii, bayke do gɔr hɔy ya. <sup>6</sup> Roo le, law kere ká'a h̄a naari na nḡji kal tul zad pavbad rɔbay, bay j̄i le, Bay Ngerewuru baa mii: «Ngerewuru tunj̄ nzob siika sùori nḡeren, roo le, ka daa kere ziŋ nzobri ká i d̄iŋ tul-ri ká pol-e †.» <sup>7</sup> Munu zu le, i d̄iŋ tul-ri ká pol Ngerewuru, i tunj̄ ngeretemndaya na nḡeren ba lew, le, ka'a dúu dí dí ká lakun-ri. <sup>8</sup> I sóro ba lakun Ngerewuru, le, ka'a sóro ba lakun-ri. Baari nzob feȳari! I s̄j̄e nduo-ri. Baari nzob nzaa rúɔ bayri! I tína feȳa baari h̄a law-ri ka tán kad kad. <sup>9</sup> I daa síe bay tul feȳa baari, i káw bil síe í r̄-rew, a í nḡúri sùo-ri. I h̄a sere siem baari na ka fére a t̄ji sere rew, a suoriya baari hɔy kara i fére ba síe. <sup>10</sup> I d̄iŋ tul-ri ká pol Ngerewuru, le, ka'a úra tul-ri do siya báy.

### I daa bay bo tul k̄j̄ ya

<sup>11</sup> Yü-iri, i r̄a k̄j̄ ya. Zadka nzob r̄a yü-ε, mase ka daa bay bo tul-e le, nzobke ku na baa bay k̄aya se tul \*bol kusol Ngerewuru, a daa bay bo tul bol kusolke na ndaw, bay j̄i le, bol kusol na hii bay haŋa nzob daa munu ya. Zadka mù daa bay bo tul bol kusol le, mù daa vu mbom bo dí ya zu. <sup>12</sup> Ba Ngerewuru k̄j̄ huɔ-ε hɔy ze ba nzob mbika bol kusol h̄a nzob. A be huɔ-ε k̄j̄ hɔy ze, ka maa bay kúnj̄ sal bayke. Ba be k̄j̄ huɔ-ε hɔy ndaw ze, ka maa ȳaŋa nzobri ndaw, a maa bay bíe ri ndaw pi. A bo ká mù daa bay bo tul k̄y-ɔ na w̄a, mù ko sùo-ɔ ba nzob ve k̄j̄ gbad le?

† Sim bayri 3.34.

### Siika sùo ndaya

<sup>13</sup> Baari ká ì baa mii: «Vuri mase ruo le, buru séke ngerɛpuo mini key, búru vǎa daa mbiimbam mbijw bay dáa fe híe búru zínke lari ká dí» na, ì te suku-rì í laa bay ká mì báa key na báy kere ndaw rɔ! <sup>14</sup> Baari nzobri ká ì waa bay báy law-rì munu ku na, fe ká'a tji tul-rì ká ruo na waa, ì kɔ-kɔ kɔ zu le? Baari na, ì do munu ba zuu huu ká tji tul tul ká bole dí ya ndji hɔy le, zekre kad bele. <sup>15</sup> Bay ká ndad bay báa na ze do key: «Zadka law Ngerewuru hii, rɔɔ buru kaw báy kumnun báy le, buru dáa feri mini ba lie ba lew.» <sup>16</sup> Tusueke le, baari ká ì waa fe báy faa law hiiya baari na, ì ba nzob siika sùori, í hew sùori dukuku dukuku. Fe dáa hayri ká mini key na ndaya. <sup>17</sup> Munu zu le, nzob ká kɔ fe kere ká do nun haɲa ni ka daa, rɔɔ a daa ya le, ka daa feyaa.

### Bay ká i bǎkake nzob feziɲari

**5** Baari nzob feziɲari, timbede key na ì kɔ tul-rì báy kere ndaw rɔ! Ì rɛ-rɛw báy mbii nun-rì mgbobo mgbobo, í ngúri sùo-rì nzikri nzikri bay tul kóko seke feri ká'a tji tul-rì. <sup>2</sup> Feziɲa baari a púnj mbuduk mbuduk ndaw, gari baari kara ndere a ndéke dí yári yári ndaw. <sup>3</sup> Lari baari, báy lari hayri ká nduy zjiriri zjiriri na, a kóko vay riw bele. Zadka nam kúnj sal bay vi le, lariri ká kɔ vay na, i báa nasi bay zuo tul-rì, í tay naysuo-rì kpɔɔk kpɔɔk munu ká huu táyke fe. Baari ká síe ɔrɔ bie nam-rì do key hɔy kara, ì tɔɲ ba mbú feziɲari zuo tul kɔ ndiw ndiw mgbum key na. <sup>4</sup> Baari nzob feziɲari na, ì laa key: nzobri ká i daa ped ká waa baari na, ì puo ri lari ped bari na báy zede ya. Be mini ze, rɛw nzob pedri ká ì dara ri na, se kpuru a tɔɔ bo suku Ngerewuru Nzob Hurusuo Luye. <sup>5</sup> Baari na, ì kaw bil ndadi ká tusiri key badak í tuu kereke. Ì sy í ngɔbke doɔoro doɔoro munu ká nayri ká i mgba ri bay ika ri hɔy. <sup>6</sup> Ì daa bay bo tul nzob ká daa kaaya mbijw ya í i ni gɔr taɲ bayke. A bari nzobkeri ku na, i ti dooko pol-rì í daa fe ya.

### Íki law ká bil kóko seke fe

<sup>7</sup> Yu-iri, munu zu le, ì íki law-rì kpuru maa báy nam ví Ngerembay Zezu na. Ì kɔ faa ká nzob pay ikike law-ε a giyaɲ titire mbam ká tɔ dekɛ bay rúkake fe. Zadka'a ru fe le, ka iki law-ε, a giyaɲ rududu hɔ ɔrɔ bie mbam ndaw rɔɔ, a mbu para fe pay na zuo tul kɔ báy. <sup>8</sup> Baari na kara, ì iki law-rì munu í siɲ law-rì ngɔ-ngɔɲ ndaw, bay ji le, nam ví Ngerembay na tɔɲ dí mbáa deb rɔ. <sup>9</sup> Yu-iri, ì ngúri sùo-rì ká tul kɔ ya. Be ndaw rɔɔ,

Ngerewuru ti dáa bay bo tul-rì ya báy. Ì kɔ key: Nzob Kúnj Sal Bay na do faa hul dí mbáa. <sup>10</sup> Ì kɛr se tul \*nzob yaɲaɲa bayri saa nzaa Ngerewuru ká i baa bay báy riɲ-ε pola lew na í kɔ. Bari na, i kɔ seke fe ngji bamba tasiri, roo le, i mgba law-rì ngɔ-ngɔɲ í káwke. Munu zu le, ì mbóro fe dáa bari na. <sup>11</sup> Ì kɔ, munu ká buru ker búru baa mii, bari ká i iki law-rì ká bil kóko seke fe na, suoriya ba taa bari. Ì laa soro bay iki law Zob, báy fe kereri ká Ngerewuru hɔ ni ká síe ɔrɔ bie nam kóko seke fe be na. Ba tusue kɔ, Ngerewuru na law kere báy kóko nun síe nzob na mbaa bil law-ε gbay gbay.

### Bay ká se tul háa hud

<sup>12</sup> Yu-iri, kakalke le, ndad bay haa hud ya. Ì haa hud báy riɲ tumbam ya ndaw, riɲ tusiri ya ndaw, mase riɲ fe kɔ bod ya ndaw pi. Roo le, bay ká ndad bay báa na ze do key: «Ba tusue» le, ba tusue kɔ zu. A «ba tusue ya» laa le, ba tusue ya laa zu. Zadka ì daa munu le, be ndaw rɔɔ Ngerewuru na ti dáa bay bo tul-rì ya báy.

### Bay ká se tul hurusuo nzaa bay kere

<sup>13</sup> Nzob mbijw ká sakra baari do bil kóko seke fe le? Ndad bay haɲa ni ka daa nzaa bay kere. Nzob mbijw ká sakra baari do bil suoriya le? Ndad bay haɲa ni ka dí sim a písike Ngerewuru. <sup>14</sup> Nzob mbijw ká sakra baari sùo-ε se ni le? Ndad bay haɲa ni ka dí \*ngere tul pedri ha ri vi, í daa num zuo tul-e ndaw rɔɔ í dáake nzaa bay kere báy riɲ Ngerembay Zezu. <sup>15</sup> Nzaa bay kere ká ì daa báy faa mbika law na, a yaɲaɲa nzob sem na a hɔ ni hurusuo. Ze ka daa na feyaa hɔy kara Ngerewuru a ndáka bumake ziɲ ni. <sup>16</sup> Munu zu le, ì tina feyaa baari ba keke ká sakra kɔ, a í dáake nzaa bay kere ka zín kɔ. Be ndaw rɔɔ, sùo-rì na a ndúɔ kiyaw kiyaw báy. Nzaa bay kere nzob ká do báy zede ká nun Ngerewuru na do báy bawda hurusuo bay dáa fe. <sup>17</sup> Ì kɛr se tul \*Eli ká ba nzob yaɲaɲa bay saa nzaa Ngerewuru na í kɔ. Be na, ka ba nzob munu ká naari, ze a daa nzaa bay kere ngɔ-ngɔɲ bay haɲa mbam ka tɔ ya. Leε, zede ku na mbam tɔɔ béd bo tusiri ya mbiimbam say báy few yie †. <sup>18</sup> Fale ku le, ka daa nzaa bay kere ba kɔ na rɔɔbay, le, Ngerewuru hɔ mbam tɔ ba kɔ hɔ lere fe payri do tusiri. <sup>19</sup> Yu-iri, zadka nzob mbijw ká sakra baari wuru faa tusue bay, rɔɔ nzob kɔ se a yjiɲra ni bo faake na le, <sup>20</sup> nzob ká se a yjiɲra nzob feyaa a daa ni bo faa kere na, ka yaɲa ni ká bil hud zu. Ze, feyaa nzobke na ngji bamba hɔy kara, Ngerewuru a ndáka bumake ziɲ ni.

† Ì kji 1 Mbayri 17.1; 18.41-46.

# 1 Piyer

## Bay ká se tul feri ká do bil mbede ni key

Mbede key na, i daa ha nzo mbika lawri ká i kaw kuđu zadri ká fi gel ká tusiri Azi Miner. Sawa bay mbede key na ba huo law nzo mbika lawri ká fe daa nun tuo sie tji tul-ri bay tul mbika law bari. Hud Zezu Krisi, tji be saa lu hud, bay yji be ká'a waa bayke na, ba hirusuori ká i bar gijw ká di i sũuke law-ri ká tul mbika law bari, i daa law-ri te tul fe ká'a waa na nzokdo. Munu ká nzo mbika lawri ba nzo fe poyri bay daa ped ha Ngerewuru a i ba saw nzo beri ká'a daa ri zuo bod na, do nun ha ri kaw tul Nzo Yaga ri ká puo mbo ká ba bawdake ká tul-ri. Do nun ha ri se simsed munu ba nzo taa Krisiri banjuo. Be ze, nam ká Ngerembay a yji a vi na, i zih fe tun-duo bari.

## Maa bayri ká do bil-e

Bay ká se tul daa law nzokdo te tul fe, mbika law, bay law ini: 1.1-12

Sieke simsed ká tan kad kad: 1.13-2.10

Simsed nzo mbika law, kakalke e, ká bil kóko seke fe: 2.11-4.19

Ped daa kere nzo mbika lawri, bay soko ká'a hii: 5.1-11

## Soko ká Piyer hii ha nzo mbika lawri

**1** Bi Piyer ká mi ba nzo nday nzaaped Zezu \*Krisi na, mi daa mbede key na mi pieke ha ri baari nzo bri ká Ngerewuru nan ri do bod ba taa be, ká i zekre ki i kaw ba varuri ká tul puo kiri bod bod ká kuđu zad ká Põn ndaw, Galasi ndaw, Kapados ndaw, Azi ndaw, rwo Bitini ndaw na. <sup>2</sup> Baari na, Baa Ngerewuru nan ri a daa ri zuo maa bay fe ká'a leke ká bil law-e ba dje lew hoy ha ri vi ba nzo bri ká i \*tan kad kad, bay faa Tem be ká daa ped ká bil law-ri, bay ha ri daake vu mbom bo tul Zezu Krisi a i zuo zih ni bay faa sim be. Ndad bay ha ri law huoke bay dekeke ka ya bil law-ri kpol kpol.

## Pisi Ngerewuru ká ha nzo bri pam

<sup>3</sup> Naa písiri Ngerewuru Baa Zezu \*Krisi Ngerembay naari! Naa písiri ni, bay ji e, bay faa bawda law kere be na, ka mbonke naari ba fie bay faa Zezu Krisi ká hu a tji saa lu hud. Be mini ze, naa dokeri bay fe ká naa daari law naari te di nzokdo ngõ-ngõ banjuo, <sup>4</sup> a naa maari daa suoriya bay tul fe kere ká Ngerewuru kwo do nulue bay tul nzo beri na. Ba fe ká ti bie ya ndaw, em ti mgbaka di ya ndaw, a ndykeri kara ti fere ya ndaw pi. Fe niri key na, Ngerewuru kwo do nulue bay tul-ri. <sup>5</sup> Baari kara, bay faa mbika law baari na Ngerewuru kwoke ri bay hirusuo-e kpyru maa bay 3o bie nam ká tusiri key ká Ngerewuru a hanake ri pam a yake ri wum.

<sup>6</sup> Sawke mini ze, i zay suo-ri. Ze fe ngõkeri bod bod tji tul-ri ha ri daa sie bole di ndji ká timbede key kara, i daa suoriya. <sup>7</sup> Fe niri key na ba fe ká tji tul-ri bay lieke mbika law baari bay kóko waa, i mba ngõ-ngõ ki zu

le? I ko fe lie ki mbijw ká ba lari rom na: ze ba na fe ká'a bi-bie kara, nzo bri daa nduo huu i naa mjire i põh ha ni ndy. Do faa mbijw munu ndaw, mbika law baari ká ndad bamba tasiri mba lari rom na kara, do nun lie ká bil kóko seke feri. Ze, zadka i mba ngõ-ngõ ká bil-e e, sieke ká Zezu Krisi a yji a vi na, a písiri ri a daa riñ dika bo tul-ri, rwo a daa mbay bo tul-ri bay. <sup>8</sup> Be Zezu Krisi na, i ko ni bay nun-ri ya, ze i hii ni. I ko ni bay nun-ri timbede key ya kara, i daa law-ri bo tul-e. Be mini ze, ha ri zayke suo-ri ngji bamba tasiri. Ba bawda suoriya ká maa bay baa bayke bay nzaa hoy ya, <sup>9</sup> bay ji e, fe ká do bay tul-ri bay tul mbika law baari na, i zih na ki. Be ze ba pam ká Ngerewuru ha ri.

<sup>10</sup> Bay ká se tul pamke na, \*nzo yaga bayri saa nzaa Ngerewuru ká pola lew na, i nzaara sawke i baa bay se tul fe kere ká Ngerewuru a ha ri na. <sup>11</sup> Bari na, i nzaara sawke kpyi i kaa tawom ká di bay kóko sewke ká fekeri a tji, rwo bay faa fekeri ká'a tji na a doko mina e, bay ji e, Tem taa Krisi ká do bil law-ri na, baa saw bay kóko seke fe beri ká'a kóko, bay riñ dika be ka'a vi fal-e na pola ha ri. <sup>12</sup> Bayji e, Ngerewuru kie ri ha ri ko mii, bay ká i baa na do bay tul-ri ya, roo e, do bay tul-ri. Ba bay ká i laa bay faa nzo bri ká i vi ka-kaa Bay Kere Krisi bay hirusuo Tem Law Pie ká Ngerewuru pie saa nulue. A led nzaapedri ká nulue suo-ri kara, i daa kon tuuka fekeri na.

## Simsed ká rii law Ngerewuru

<sup>13</sup> Sawke mini ze, i na-nam ká tul ker bay baari ya, i kaw bay nzaa bal-ri kekeke i daa law-ri nzokdo te tul fe kere ká Ngerewuru a ha ri bay nam ká Zezu \*Krisi a yji a vi na. <sup>14</sup> Feri ká i daa konke ká pola lew ká i kóke Ngerewuru ya bay na, i põh ba fal wum a i daa vu

mbom bo tul-e banɔu munu ká ledri dáake vu mbom bo tul bǎa bari. <sup>15</sup> Ngerewuru ká di rì na ka ba nzob ká taɲ kadaɲ. Munu zu le, feri riw bele ká ì daa na, do nun haɲa rì taɲ kadaɲ ká di munu ká be na ndaw.

<sup>16</sup> Tusueke le, Ngerewuru daa do bil mbede be mii: «Ì taɲ kadaɲ, bay ji le, bi na, mi taɲ kadaɲ †.»

<sup>17</sup> Ngerewuru na kuɲ sal bay zuo tul nzobri riw bele báy zafe zafe taɲ náa nun nzob báy faa ped ká nzob haɲa haɲa kara daa na. Ba be na ze, ká bil nzaa bay kere baari na, ì di ni ba *Aba*, Bǎa. Sawke mini ze, nam ká tɔɲ ká pol rì ká báy káw baari ká tusiri key na, ì se simsed kere í dáake vu mbom bo tul-e. <sup>18</sup> Ì kɔ ndaw, pola na ì se fal fe dáa bulu baari ká do ba fe ká gɔr hɔy ká maa bay haɲa rì zɪŋke pam ya na. A timbede key na, Ngerewuru puo mbɔl ká tul-rì báy lari, mase lari ká nduy zɪriri zɪriri, mase fe kɪri ká'a bíe gɔr hɔy na ya, <sup>19</sup> roo le, ka tina rì báy faa sɪm Zezu Krisi ká larike ngɔɲ mba híe. Be Zezu na, ka taɲ kadaɲ a do munu ba vu badu ká fe mbɪw kara mbuo ni ya. <sup>20</sup> Be na, pola roo bay dáa nulue báy tusiri na, Ngerewuru naa ni a daa ni do bod bay haɲa ni hu bay tul nzobri. A timbede ká ba ɔɔ bie namri na, ka tina ni ha ni ya rì. <sup>21</sup> Báy faa be Zezu na ze, ì dáake law-rì bo tul Ngerewuru ká tina ni saa luɔ huɔ a daa riɲ dika bo tul-e. Be mini ze, mbika law baari báy fe ká ì dáake law-rì te tul-e nzokdo na, ba Ngerewuru.

<sup>22</sup> Baari na, ì daa vu mbom bo tul Bay Ngerewuru ká ba tusue bay, ha law-rì tɔɲke kad kad ha rì híike yu baari ká bil Krisi ba tusue. Munu zu le, ì kɔ kɪ ba nzob nun kɪ báy bil law-rì ká \*taɲ kad kad riw bele. <sup>23</sup> Bay Ngerewuru na mboɲ rì ba fie. Bayke ku na do munu ba paɲa fe ká do báy kumnun banɔu a hu ya. Ba bay ká daa ped a do banɔu kpadara, <sup>24</sup> bay ji le, mbede Ngerewuru baa mii:

«Nzobri riw bele do munu ba suy,  
riɲ dika bari riw bele do munu ba fukri puuri ká bil wáa.

Suy na hu-huo, a fukri puu na kara gay zuo siri,  
<sup>25</sup> roo le, Bay Ngerembay na do banɔu kpadara †.»  
Bay ni key na, ba Bay Kere ká i ka-káake ha rì.

**2** Munu zu le, ì pɔɲ law ndayari ká bod bod na riw bele ba fal, kúɔ bayri riw bele ndaw, nzaa rúɔ bayri bod bod riw bele ndaw, dáa sere báy rodi taa gɔb gɔbkeri kara ndaw pi. <sup>2</sup> Ì daa sùo-rì do munu ba led tuperɲi ká i daa kɔn ɔw wɔn kere banɔu kpadara. Ì daa kɔn Bay Ngerewuru bay haɲa bo, zadka ì laa bayke na ku le, ì ngɔɲke ba pola pola í zɪŋke pam <sup>3</sup> faa mbɪw munu ká i daa do mbede Ngerewuru mii: «Baari na, mini key ndaw roo ì kɔ law kere Ngerembay na báy †!»

<sup>4</sup> Ì sóro ba lakun Ngerembay, be ká'a ba tisaw taa tusueke ká'a do báy kumnun banɔu ká nzobri vbu bo bisuy, ká Ngerewuru naa ni do bod a kɔ ba fe kere ká ndad bamba tasiri na. <sup>5</sup> A baari ká ì do munu ba tisawri ká do báy kumnun banɔu ndaw na, ì sóro ba lakun-ε ha ni ka faa rì a dáa rì káɲ tul kɪ ba hul káw be, a í do munu ba nzob fe poyri ká i do bod ká í daa ped í mbike sùo-rì ha ni ba \*fe poy ká rii law-ε báy faa Zezu Krisi,

bay ji le, <sup>6</sup> bay ká Ngerewuru baa do bil mbede be na baa mii:

«Tisaw ká ndad bamba tasiri na,  
mi naa ni do bod mí daa bo tul tigba hul ká puo ká Sign.

Nzob ká daa law-ε bo tul-e na, law-ε ti sáa ya †.»

<sup>7</sup> Tisawke ku na ba fe ká ndad bamba tasiri bay tul baari ká ì daa law-rì bo tul-e. Roo le, nzobri ká i daa law-rì bo tul-e ya na,

«Tisaw ká nzob mbúo hulri vbu bo bisuy na,  
yji a vi ba tisaw kere ká kal tul tisaw hawri pavbad  
a ba tisaw tigba hul taa tusueke †.»

<sup>8</sup> I baa ká zad kɪ bod robay mii:

«Ba tisaw téke bal nzobri a daa ha ri lie ††.»

I te tisawke na, bay ji le, i hii dáa law-rì bo tul Bay Ngerewuru na ya. Be ze ba fe ká Ngerewuru leke faake pola lew ha ni tji tul-rì.

<sup>9</sup> Roo le, baari na ì ba saw nzobri ká Ngerewuru nan rì ba taa be, í ba nzob fe poyri ká ì mbi sùo-rì í dáake ped ha ni be ká'a ba mbay luye, í ba nzob saw puo ká taɲ kad kad, a í ba nzobri ká ì do bod ba taa be. Baari na, ka nan rì bay haɲa rì ka-káa bay ká se tul bawda fe dáa kere beri, be ká'a di rì a tina rì saa bil suɲ tilo ká do nduy a ha rì kaw bil zad taɲa taa be ká ndad bamba tasiri na. <sup>10</sup> Pola na, ì ba nzob taa Ngerewuru ya, a le timbede key na, ì ba nzob taa beri. Pola na, Ngerewuru kɔ nun síe baari ya, roo le, timbede key na ka kɔ nun síe baari.

### Nzaa boko ká se tul simsed kere

<sup>11</sup> Baari ká mi kɔ rì ba nzob nun-i ká í ba nzob varuri ká í kaw tul puo kɪri bod bod ká tusiri key na, bay ká mi bóke rì na ze do key: ì kɔɔ sùo-rì bay tul kɔn fe naysuori ká daa ruy ká bil naysuori bay bíe rì na. <sup>12</sup> Ì se simsed kere ká sakra nzobri ká i tuu Ngerewuru ya na. Be ndaw roo, zadka nzobri daa bay bo tul-rì, í di rì ba nzob dáa kɔyari le, báy faa ped kere baari ká ì daa ká i kɔkɔ na ndaw roo, i písike Ngerewuru báy nam ká'a yji a ví zɪɲ rì na báy.

<sup>13</sup> Nzob rewpuo haɲa haɲa hɔy kara, ì diɲ tul-rì ká pol-ri bay tul Ngerembay. Ì diɲ tul-rì ká pol mbay luye ká re tul mbay hawri, <sup>14</sup> báy nzob réke tul puoruori ká be kɪ ka pie ri mba nzaa dɔmbirimri, a pisi nzob fe dáa kereri na, <sup>15</sup> bay ji le, fe ká Ngerewuru hii na ba haɲa rì daa fe kereri bay mgbakake nzaa kɔkɔri báy nzob law ngɔ-ngɔɲri ha rì kaw silili. <sup>16</sup> Ì se simsed ba nzobri ká ì maa bay káw báy tul-rì, roo le, kɔkɔ ká ì ha simsed káw báy tul baari na, ka do munu ba badkɔ ká bay púdke fe dáa kɔyari baari ya. Ì se simsed kere banɔu munu ba koy ped Ngerewururi. <sup>17</sup> Ì daa mbay ká bo tul nzobri riw bele í hii yu baari ká bil mbika law, í daa vu mbom bo tul Ngerewuru, a í daa mbay ka bo tul mbay luye.

<sup>18</sup> Baari led káwri, i diɲ tul-rì ká pol bǎa káw baari báy diɲ tul ká mgbɔr mgbɔr. Ì diɲ tul-rì ká pol bari ká i ba nzob law kere ká í dáa rì báy kere ku hɔy ya, roo le, ì daa zɪɲ bari ká law-ri ngɔɲ bamba kara ndaw. <sup>19</sup> Zadka ì dáa rì kɔ seke fe gɔr hɔy taɲ bayke, roo ì syu law-rì ká

† Soro ped dáa Leviri 11.44; 19.2. †† Ezay 40.6-8. ‡ Simri 34.8.

†† Ezay 28.16. ‡ Simri 118.21. ††† Ezay 8.14-15.

di bay tul Ngerewuru le, ba fe kere ka nun-ε. <sup>20</sup> Ì ko, baari ka i nda ri bay tul fe daa kaaya baari, ɔɔ i syu law-ri ka di na waa, nzob ve ze a pisi ri le? Roo le, zadka i ko seke fe bay tul fe kere ka i daa, ɔɔ i syu law-ri ka di le, ba fe kere ka nun Ngerewuru. <sup>21</sup> Be mini ze, Ngerewuru dike ri bayke, bay ji le, \*Krisi ki suo-ε na ko seke fe bay tul-ri, a ɔɔ do ba fe mboro ki ha ri, bay haɲa ri mbi bol nduo bal-ε i daa. <sup>22</sup> Be na, ka daa feyaa ya, nzob laa kuf bay ka nzi-ε ba mbij ya ndaw †. <sup>23</sup> Zadka i rad ni na, ka yi a rad ri ya. A zadka i daa ni ko seke fe na kara, ka yijra bay bay ndaya ha ri ya ndaw, roo le, ka ɔɔ suo-ε bo nduo Ngerewuru ka kuɲ sal bay bay zafe nzedem. <sup>24</sup> A le, be Krisi ki suo-ε na, ka faa feyaa naari a sob a huke ka tul puu say hud, bay haɲa bo, naa pɔɲkeri nzaa nduo doko bil feyaa na, a naa seri simsed ka do bay zafe nzedem ka nun Ngerewuru. Bay faa nyɔri ka Krisi ziɲ na, i vaake bay kere, <sup>25</sup> bay ji le, pola na i do munu ba baduri ka i zekre ki kperke kperke, roo le, timbede key na Ngerewuru yijra ri vi luo Nzob Hɔl Baduri ka ba nzob kɔɔ ri na.

### Simsed may nzob bay waa nzob ka i yaa ki

**3** Baari mayri hɔy kara, ndad bay haɲa ri diɲ tul-ri mgbɔr mgbɔr ka pol waa baari bay haɲa bo, waa haneri ka i do sakra bari ka i daa law-ri bo tul Bay Ngerewuru ya le, bay faa simsed kere baari na ndaw ɔɔ, i daake law-ri bo tul bayke na bay. I se sie baa bay ya, <sup>2</sup> bay ji le, i kɔko simsed kere baari ka \*taɲ kad kad ka i daake vu mbom bo tul-ri na. <sup>3</sup> Ndad bay haɲa ri nzaa ndadi baari bay faa fe kereri munu ka ba mgbaka tul hay ka vɔytay, bay fe suku-ri ka nduy zɔri zɔri, ɔɔ bay gari kereri ka i nduo do suo-ri ka kele key hɔy ya. <sup>4</sup> Roo le, ndadi baari na, ndad bay haɲa ni ka ba ndadi ka do bil law-ri nziya. Ndadeke na, ba fe ka bie ya a do banɔɔ, a ha law nzob huo lom ndaw, a se dekeke ndaw pi. Be ze ba fe kere ka ndad bamba ka nun Ngerewuru. <sup>5</sup> Be mini ze, ba ndadi mayri ka pola lew ka i hɔy Ngerewuru a i daa law-ri nzokdo te tul-e na. Bari na i diɲ tul-ri mgbɔr mgbɔr ka pol waa bari <sup>6</sup> faa mbij munu ka \*Saara daa vu mbom bo tul \*Abaraham ka ba waa be, a di ni ba mbay be. A zadka i yaa fe daa Saara na i daa fe kere taɲ haɲa law-ri nzaa ri ka di le, i doko munu ba vi-eri.

<sup>7</sup> A baari wɔrari laa le, ndad bay haɲa ri kaw ziɲ may baari bay ker bay kere, i ker se tul hyrusuo-ri ka yi fal na. I haw puu bo tul-ri, bay ji le, bari na, Ngerewuru a haɲa ri kumnun ka do banɔɔ na ziɲ ri mbij hɔy. I daa munu ziɲ ri bay haɲa bo, fe mbij mini kara ka daa puu bo faa nzaa bay kere baari ya.

### Ndad daa kere banɔɔ

<sup>8</sup> Ze munu zu le, baari riw bele na, i ha ker bay baari bay bay baari ka maa ki. I hii ki ba yu kiɲi, i ko nun sie nzobri a i diɲ tul-ri i se yududu ka sakra ki. <sup>9</sup> Fe kaaya ka nzobri daa ziɲ ri na, i dala tul nganike ya, mase rad ka nzobri rad ri na, i dala tul nganike ya ndaw. Roo le, i

† Ezay 53.9.

yi i sam fe ze ka zuo tul-ri, bay ji le, ba fe ka Ngerewuru dike ri bayke. Ba be na ze a sam fe zuo tul-ri, <sup>10</sup> munu ka mbede be baa mii:

«Nzob ka hii bay kaw bay kere bay suoriya nam bay nam le,

ka pɔɲ nzaa nduo daa kaaya bay kuf bay na ka gby.

<sup>11</sup> Ka pɔɲ daa fe kaaya na, a daa fe kere ze banɔɔ, a mba suo-ε ngɔ-ngɔ a nzaa faa kaw dekeke,

<sup>12</sup> bay ji le, nun Ngerembay na

bo tul nzobri ka i daa fe bay zafe nzedem,

a te suk-e kie bay laa nzaa bay kere bari.

Roo le, nzobri ka i daa kaaya na, ka tuɲ ri ngeren ††.»

<sup>13</sup> Zadka i nduo kiyaw kiyaw ka tul daa fe kere na waa, nzob ve ndaw ɔɔ a daa kaaya ziɲ ri le? <sup>14</sup> Ze i ko seke fe bay tul fe ka i daa bay zafe nzedem na hɔy kara, suoriya ba taa baari. I daa hɔy nzobri ya, a i ha law-ri ka ruu ri ya ndaw, <sup>15</sup> roo le, i daa mbay ka bo tul \*Krisi ka bil law-ri ba Ngerembay baari. A zadka nzobri ko mii, i daa law-ri nzokdo te tul Krisi, ɔɔ i vbi ri sawke le, i do di ya i yijra bay bayke na ha ri laa. <sup>16</sup> Roo le, i yijra bayke bay law huoke dekeke a i daake vu mbom bo tul-e. I daa feri bay faake, i ha law-ri do ndiɲ ka di bay haɲa bo, zadka nzobri daa bay bo tul-ri gɔr hɔy le, bari ka i rad ri bay tul simsed kere baari ka i se fal Krisi na, sahoɲ bay bari na a seke ri bay. <sup>17</sup> Tusueke le, kɔko seke fe bay daa fe kere ka law Ngerewuru hii na, ndad mba daa fe kaaya, <sup>18</sup> bay ji le, be Krisi ki suo-ε na, ka ko seke fe a hu ba mbij hɔy ba gbyke bay tul feyaa nzobri. Be ka'a ba nzob fe daa bay zafe nzedem na, ka hu bay tul nzob fe daa kaayari bay haɲa bo, ka yijra ri se luo Ngerewuru. Krisi na, nzobri daa seke ziɲ naysuo-ε i ni, roo le, ka yi a kaw bay kumnun bay faa Tem Ngerewuru. <sup>19</sup> Bay faa Temke ku na, ka se a ka-kaa ha nzob huɔri ka i mba ri naa zad baw. <sup>20</sup> Ba bari ka pola lew ka bil sewke taa \*Noe ka i may nzaa Ngerewuru na. Be na, ka iki law-ε ka tul-ri rududu maa bay nam ka Noe ɔɔke ped ber hul tumbii, a ha nzobri riw bele ka i nduo i kaw di i yaa suo-ri bay faa mbii na, tul-ri ba tɔɔ sidi nzekre hɔy. <sup>21</sup> Mbiike ku na kie daa tul nduo mbii ka i daa timbede key i yake suo-ri. Ba daa tul nduo mbii bay waake emri ka suo-ri kele ya, roo le, ba mbika suo ha Ngerewuru bay ker bay ka uru saa bil waa law-ri ka \*taɲ kad kad. Daa tul nduo mbiike ku na ze yaa ri bay faa tji Zezu Krisi saa luɔ hud. <sup>22</sup> Be Krisi ka'a zɔl a se n-lue a kaw tundo hodo Ngerewuru na, ka re mbay ka tul led nzaapedri ka nulue ndaw, hyrusuori ndaw, ɔɔ bay tem hawri ndaw pi.

### Simsed ka rii law Ngerewuru

**4** Ze munu ka \*Krisi ko seke fe ka bil naysuo-ε ka tusiri key na, baari hɔy kara i leke ker bay baari i mba suo-ri ngɔ-ngɔ faa mbij munu ndaw, bay ji le, nzob ka ko seke fe ka bil naysuo-ε bay tul fe daa beri na, ka ɔɔ nzaa nduo daa feyaa na a daa mbaa.

<sup>2</sup> Munu zu le, uru saa vuri kpyru vaw bay kaw bay kumnun baari ka tusiri key na, do nun haɲa ri se simsed ka law Ngerewuru ze hii bo, i se simsed ka kon naysuo-ri

†† Simri 34.12-17.



hoy ze hii na mbäa. <sup>3</sup>Tusueke le, pola na ì mbi s̄aw síe maa fe í dáake ferí ká law-rì hii munu ká nzobri ká i tuu Ngerewuru ya daa na. Ì ɔɔɔ s̄uo-rì bo bil fe dáa taa gɔb gɔbkeri ndaw, kɔn fe dáa naysuo ndaw, bá nzob buo him ndaw, s̄unja fe s̄um mbúo ndaw, vbem mbúo ndaw, ɔɔ kóɔ wuru k̄iri ká ba fe dáa lɔɔri ndaw na. <sup>4</sup>A timbede key ká ì zuo z̄iɔ ri ká bil fe dáa k̄aya barikeri mbäa na, i kaw yer í ȳj̄ í rad rì ká dí. <sup>5</sup>Roo le, namke le, i k̄ij̄na fal fe dáa bari na h̄a Ngerewuru, be ká'a do dí ya bay kún sal bay zuo tul nzob káw báy kumnunri báy nzob huderí. <sup>6</sup>S̄awke mini ze, nzob huderí na, báy káw báy kumnun bari kɔb ɔɔbay na, i ka-káa Bay Kere ha ri a í kuɔ sal bay zuo tul fe dáa bari munu ká i kúnke zuo tul nzob h̄awri riw bele na. I ka-káa Bay Kere key na ha ri bay haɔa bo, báy faa Tem Ngerewuru na, i máa káwke báy kumnun munu ká be Ngerewuru na.

<sup>7</sup>Ɔɔɔ bie nam ká tusiri key na t̄ɔɔ dí mbäa deb hoy ro. Munu zu le, ì káw báy nun nzemke a í káw báy nzaa bal-rì kekeke. Be ndaw ɔɔ ì máa dáa nzaa bay kere na báy. <sup>8</sup>Fe ká kal tul ferí riw na, ba kóɔ k̄i ba nzob nun k̄i báy bil w̄ara law-rì riw bele, bay j̄i le, kóɔ k̄i ba nzob nun k̄i mini key na, feȳa ká do mina mina hoy kara, nzobke ker bay se dí mbäa. <sup>9</sup>Ì mgba k̄i ba s̄uo-rì ba lie ba lew taɔ nguri s̄uo. <sup>10</sup>Nzob h̄a h̄a ká sakra baari ká Ngerewuru h̄a ni fe ini ká maa tul-e le, ka dáake ped h̄a k̄y-eri. Baari na ì do munu ba nzob ped kereri ká ì daa fe báy faake báy fe iniri boɔ boɔ ká Ngerewuru h̄a na. <sup>11</sup>Nzob káa bay na, ndad bay haɔa ni ka ka-káa Bay Ngerewuru h̄a nzobri. A nzob ká daa ped h̄a nzob h̄awri laa le, ndad bay haɔa ni ka daa báy h̄urusuo ká Ngerewuru h̄a ni, bay haɔa bo, ferí riw bele ká ì daa na, ì dáake riɔ díka bo tul Ngerewuru báy faa Zezu Krisi, ká riɔ díka báy h̄urusuo do bay tul-e mbiimbam báy mbiimbam baɔɔ na. Amem, ndad bay haɔa ni ka do munu na k̄i!

<sup>12</sup>Baari ȳy-iri ká mì kɔ rì ba nzob nun-i na, kóɔ seke fe ngóɔke ká t̄j̄i tul-rì bay líeke rì na, ì káw yer ká dí rii fe ká ba fe ye le ya. <sup>13</sup>Roo le, ì daa suoriya máa bay tul kóɔ seke fe Krisi ká ì zuo z̄iɔ ni ká dí, bay haɔa bo, nam ká'a t̄inake s̄uo-ε h̄a nzobri kɔ riɔ díka be na, ì záy s̄uo-rì í do báy bawda suoriya. <sup>14</sup>Ze nzobri rad rì bay fal Krisi ká i mbi na hoy kara, suoriya ba taa baari, bay j̄i le, Tem Ngerewuru ká ba Tem Riɔ Díka na, do tul-rì. <sup>15</sup>Kɔkɔ ká nzob mb̄j̄w ká sakra baari ka kɔ seke fe munu ká nzob ika nzob, mase nzob riiɔa, mase d̄om-birim nzob, mase nzob taka tul bay na. <sup>16</sup>Ze bo, zadka nzob kɔ seke fe bay tul fal Krisi ká'a mbi le, ka daa sa-hoy ká dí ya. Ka daa taambɔl ze ka h̄a Ngerewuru bay tul riɔ Krisi ká i daa bo tul-e na.

<sup>17</sup>Tusueke le, nam ká Ngerewuru tii s̄aw kún sal bay zuo tul nzobri na vi ro. Lee, nzobri ká i ba taa be na ze a kún sal bay zuo tul-ri pola. A zadka'a tiika kún sal bay saa tul naari ze pola na w̄a, a doko mina ro z̄iɔ nzobri ká i hii bay dáa law-ri bo tul Bay Kere be ya na le woo?

<sup>18</sup>Mbede Ngerewuru baa mii: «Zadka faa ȳaɔa s̄uo nzob fe dáa báy zad̄e nzed̄emri ngɔɔ bamba na w̄a, a doko mina ro z̄iɔ nzob law mgb̄ɔri báy nzob feȳari na le †?»

<sup>19</sup>Ze munu zu le, nzobri ká i kɔ seke fe maa báy law hiiya Ngerewuru na, ndad bay haɔa ri daa fe kereri baɔɔ í séke nun-ri ba pola, a í ɔɔɔ s̄uo-rì ngid bele bo nduo Nzob Dáa Feri Riw Bele, be ká'a do tul bay be ká'a waa na.

### Ì daa nun-rì bo tul ped ká Ngerewuru daa zuo nduo-rì

**5** Timbede key na, mì baa bay z̄iɔ nzobri ká i ba \*ngere tul pedri ká sakra baari. Bi kara mì ba ngere tul ped na ndaw. Kóɔ seke fe ká t̄j̄i tul \*Krisi na mì kɔ báy nun-i a mí ba nzob bay nasike. A nam ká'a t̄inake s̄uo-ε h̄a nzobri kɔ riɔ díka be na kara, mì zúo z̄iɔ ni ká dí ndaw. <sup>2</sup>Ze mì kod rì bay haɔa rì do munu ba nzob kóɔ baɔuri, a í kɔ-kóm ba tul baɔuri ká Ngerewuru daa ri zuo nduo-rì na. Ì kɔ-kóm ba tul-ri báy law kere munu ká Ngerewuru hii bo, báy law pire ya. Pedri ká zuo nduo-rì bay haɔa rì daa na, ì daa bay z̄iɔ fe ká dí ya, roo le, ndad bay haɔa rì daa báy law hiiya baari k̄i riw bele. <sup>3</sup>Nzobri ká i daa ri zuo nduo-rì na, ì re tul-ri báy ngóɔke ya, roo le, ì se simsed kere h̄a baɔuri na i kɔ le, i mbóro. <sup>4</sup>A zadka ì daa munu le, nam ká Mbay Tul Nzob Kóɔ Baɔuri a t̄j̄i na, ì z̄iɔ riɔ díka ká ba fe tunduo ká'a doko baɔɔ kpaɔara.

<sup>5</sup>Baari kubanri hoy kara do faa mb̄j̄w munu ndaw, ndad bay haɔa rì diɔ tul-rì ká pol ngere tul pedri na ndaw ɔɔ! A baari riw bele na, ì diɔ tul-rì í se yuduɔ ká sakra k̄i baɔɔ, bay j̄i le, mbede Ngerewuru baa mii: «Ngerewuru tuɔ nzob siika s̄uori ngereɔ, roo le, ka daa kere z̄iɔ nzobri ká i diɔ tul-ri ká pol-e †.» <sup>6</sup>Munu zu le, ì diɔ tul-rì ká pol Ngerewuru Nzob H̄urusuo, bay haɔa bo, namke na maa le, ka úra tul-rì do siya. <sup>7</sup>Ì nzúma k̄er bay baari riw bele í daa zúo pol-e, bay j̄i le, ka kɔ-kóm ba tul-rì.

<sup>8</sup>Ì káw báy nzaa bal-rì kekeke í na-nam ya, bay j̄i le, nzob tul nḡani baari ká ba ngeretemndaya na koro rì bay bíe rì munu ká mbaki kóroke nay a ȳj̄w fe kp̄kru a mgba ni a gɔɔ ni tir tir.<sup>9</sup>Ì tuɔ ni ngereɔ í káw tul mbi-ka law baari ngɔ-ngɔɔ, bay j̄i le, ì kɔ ndaw, ȳy baari ká i kaw báy zadri ká tusiri key riw bele na, i kɔ seke ferí mi-ni key ndaw. <sup>10</sup>Fale ká ì kɔ seke fe bole dí ndji na, Ngerewuru ká ba nzob law kere puluk ká dí rì bay haɔa rì zuo z̄iɔ Krisi, í kɔ riɔ díka be ká do baɔɔ na, be k̄i s̄uo-ε a t̄ina rì saa dí a huo law-rì, a ha rì h̄urusuo ha ri ngóɔke ba pola pola a í do kpaɔam. <sup>11</sup>H̄urusuo ba taa be mbiimbam báy mbiimbam baɔɔ. Amem, ndad bay haɔa ni ka do munu na k̄i!

### Ɔɔɔ bie soko ká mgbaɔa

<sup>12</sup>Mbede ni ká pie ya ngud̄aɔ key na, mì daa báy faa ȳy naari Silas ká mì kɔ ni ba nzob ká do tul bay be. Mì daa mí bóke rì, a mí hii bay haɔa rì kɔ ta-taɔ mii, ze ká bil kóɔ seke ferí hoy kara, ì mgba law-rì ngɔ-ngɔɔ í káwke tul mbika law baari baɔɔ. Be ze ba tusue fe law kere ká Ngerewuru ha rì. Ì káw tul feke ku na baɔɔ. <sup>13</sup>Nzob mbika lawri ká Ngerewuru nan ri zuo boɔ ká i kaw \*Babilɔn na, i hii soko ha rì. A Marki ká ba

† Sim bayri 11.31. †† Sim bayri 3.34.

vu-i na kara hii soko ha ri ndaw. <sup>14</sup> Ì mgbà kị gírík girík í hĩike soko lík lík hā kị. Ɖekekε ka sád zìj baarì riw bele ká ì zuo zìj \*Krisi na.

## 2 Piyer

### Bay ká se tul feri ká do bil mbede ni key

Mbede key na, i daa ha nzob mbika lawri ká nzob fe fére bayluri dara ri ká tul mbika law bari a í suru tigbaa-ri bay haŋa ri tɔŋ fal fe daa ɪmri. Ká bay rúu ziŋ fe niri key na, nzob daa mbede key na kod nzob mbika lawri bay haŋa ri kaw tul tuuka Ngerewuru báy Ngerembay Zezu Krisi na ka ɲɔɔ-ɲɔɔɲ. Tuuka Ngerembayke na ba fe ká nzob nasikeri laa bayke báy suku-ri a í kɔ feke báy nun-ri sùo-ri ká luo Zezu a í suo í baa ha ri.

Bay ká se tul nzobri ká i baa mii, Ngerembay Zezu ti yji mbãa na, do nun haŋa nzob mbika lawri kɔ mgbaka roy yji be na ba fe ká kie iki law báy law ini Ngerewuru ká'a hii bay haŋa nzobri riw bele suo kér bay ká tul fe daa kaaya bari.

### Máa bayri ká do bil-e

Ngerewuru dí nzob mbika law a ha ni ped: 1

Bay ká tunj fe fére nzob fe fére bayluri: 2

Bay ká se tul yji Ngerembay: 3

### Soko ká Piyer hii ha nzob mbika lawri

**1** Ba bi Simɔn Piyer ká mi ba koy ped Zezu \*Krisi, a mí ba nzob ndáy nzaaped be na, mi daa mbede key na ha ri baari ká i ya tusue bay ká se tul Krisi na maa kɪ munu ká buru, báy faa law kere Ngerewuru Nzob Yaŋa naari Zezu Krisi ká daa fe báy zadɛ na. <sup>2</sup> Ndad bay haŋa law huoke báy dekeke ka sád ziŋ ri wuruk wuruk báy faa tuuka Ngerewuru báy Ngerembay naari Zezu ba tusue.

### Káw ba nzob Ngerewuru

<sup>3</sup> Báy faa hyrusuo Ngerewuru na, ka ha naari feri riw bele ká náa séri síeke bay séke simsed kere ká rii law-ɛ, bay ji ɛ, náa tuuri Zezu \*Krisi be ká'a dí naari, bay haŋa bo, naari kara riŋ dika báy fe daa be na ka ba taa naari ndɔw. <sup>4</sup> Be ze, feri ká'a waa ká ndad bamba tasiri na, ka ha naari bay haŋa bo, náa tjiiri saa bil kɔn naysuo ká re mbay ká tusiri key ká'a bie nzobri, a í daa fe ha ni ka maa kɪ báy fe daa Ngerewuru. <sup>5</sup> Sawke mini ze, i daa hyrusuo-ri riw bele tunj kɪ ká tul tusue bay ká se tul Krisi, í daa fe kere ká rii law-ɛ. Ká tul fe daa kereke na, i ha tuuka Ngerewuru ka nde di; <sup>6</sup> ká tul tuuka Ngerewuru na, i ha mgbaka sùo ɲɔɔ-ɲɔɔɲ ka nde di; ká tul mgbaka sùo ɲɔɔ-ɲɔɔɲ na, i ha syu law ka nde di; ká tul syu law na, i ha simsed kere ká rii law Ngerewuru ka nde di; <sup>7</sup> ká tul simsed kere ká rii law Ngerewuru na, i ha mgbaka kɪ báy kere ka nde di; a tul mgbaka kɪ báy kere laa ɛ, i ha law ini ka nde di. <sup>8</sup> Zadka i do báy kɪri fe niri key, ɔɔ fekeri na ɲɔɔɲ ká bil law-ri ba pola pola ɛ, i doko báy hyrusuo daa fe, ha ri túuke Ngerembay naari Zezu Krisi na ta-taŋ. <sup>9</sup> A ze bo, nzob ká tike ya ɛ, ka do munu ba nzob raw ká far zad

raa raa. Feyga beri ká'a daa pola, ká Ngerewuru naa bayke ká tul-e a ha ni \*taŋ kad kad na ka yjiŋra sel.

<sup>10</sup> Be mini ze yu-iri, i daa hyrusuo-ri tunj kɪ ba pola i mbike sùo-ri ha Ngerewuru bay tul diw be ká'a díke ri, a náake ri do boɔ na. Zadka i daa munu ɛ, i ti wɔru faa ya mgbaŋ. <sup>11</sup> Be ze, faa do hɔy nduo ha ri bay haŋa ri rii zad ká Ngerembay, Nzob Yaŋa naari Zezu Krisi re mbay ká dí baŋɔɔ na. <sup>12</sup> Ze i kɔ na fe niri key kɔ, a í do tul tusue bay ká se tul Zezu Krisi ká i ya bayke na hɔy kara, mi túma law-ri ká dí baŋɔɔ. <sup>13</sup> Mi kɔ ɛ, do báy zadɛ, káw bi ká báy kumnun báy na, ba ped bi ká bay haŋa mi tuma law-ri, <sup>14</sup> bay ji ɛ, mi kɔ báy kere, nam tɔŋ ndji hɔy bay haŋa mi ɔŋ tusiri key munu ká Ngerembay naari Zezu Krisi kie mi ha mi kɔ na. <sup>15</sup> Munu zu ɛ, mi nzáa faa kɔyru bay haŋa bo, fal huɔ bi hɔy kara, i máa túma law-ri se tul fe niri key baŋɔɔ.

<sup>16</sup> I kɔ, zadka buru baa bay yji Ngerembay naari Zezu Krisi báy bawda hyrusuo-ɛ ha ri na, buru tuu ba súu ze ha ri ya. Roo ɛ, buru kɔ bawda riŋ dika be báy nun buru gbak gbak. <sup>17</sup> Nam ká Ngerewuru Bãa daa mbay báy riŋ dika bo tul-e na, buru do di ndɔw. Kusol Nzob Riŋ Dika Luye mgba ha ni laa mii: «Be key na ba Vu-i; mi kɔ ni ba nzob nun-i; ba be na ze sùo-i rii mi bamba ká tul-e †.» <sup>18</sup> Buru kɪ sùo buru hɔy kara, buru laa kusol nzob ká uru saa nulue na, bay ji ɛ, buru do ziŋ ni mbjw ká tul kuo ká Ngerewuru naa do boɔ na ††. <sup>19</sup> Be ze, bay ká \*nzob yaŋa bayri saa nzaa Ngerewuru daa do bil mbede Ngerewuru na, buru daa law buru bo dí ba tusue kɪ. Ba fe ká do ndad bamba bay haŋa ri te suku-ri báy kere í láake, bay ji ɛ, bayke ku na do munu ba huu ndele ká hie gbie ká bil sunj tilo kɔyru maa báy nam ká Nzob Yaŋa Nzobri víke, a ha zad taŋa be hie ká bil law-ri munu ká rùo tji gbalak a taŋ zad. <sup>20</sup> Pola ɛ,

† Mat 3.17. †† I kɪ Mat 17.1-8; Mrk 9.2-23; Luk 9.28-36.

ndad bay kóko fe key na báy kere: bayri ká nzob yāaṅa bay saa nzaa Ngerewuru daa do bil mbede Ngerewuru na, nzob mbijw mini kara maa bay tina sawke báy tul gaṅ sùo-ε ya. <sup>21</sup> Tusueke le, bayri ká nzob yāaṅa bay saa nzaa Ngerewuru tina sawke na, i tina báy faa law hiiya nzob pire nzob ya, roo le, Tem Law Pie ze nda faa pol-ri ha ri bāake bay ká Ngerewuru ha ri na.

### Bay ká se tul nzob fe fére bayluri

**2** Nzobri ká i dí sùo-ri ba \*nzob yāaṅa bayri saa nzaa Ngerewuru na, i tji ká sakra nzob Ngerewururi ká pola lew. Do faa mbijw munu ndaw, nzob fe fére bayluri na kara, i tji sakra baari munu ndaw. Báy nzaa ráa bay bari na, i féreke fe fére baylu ká daa hā nzobri bīeke í séke kpuru í túnke Zezu \*Krisi ká ba Gaṅ tul-ri ká tina ri saa bil hirusuo koy feyāa. Be mini ze, i díkake herε Ngerewuru bo tul-ri hā ni bīeke ri kod hōy. <sup>2</sup> Nzob mbika lawri ngji bamba i séke fal fe daa im bari. Fe daa kḡaya nzob fe fére baylukeri ku na daa hā, nzobri ká i ko Ngerewuru ya na, i báake bay kḡaya se tul faa tusue bay na. <sup>3</sup> Báy faa kōn lari ká bay zīṅ na, nzob fe fére bayluri na, i úla ri bay zīṅke fe báy bay baa bari ká uru saa kay tul-ri na. Roo le, ba dīe kji hōy na, Ngerewuru Nzob Kúṅ Sal Bay na do di ya bay daa bay bo tul-ri. Be ká'a bīe ri na ka na-nam ya.

<sup>4</sup> Ì ko, led nzaapedri ká nulue hōy kara, zadka i daa feyāa na, Ngerewuru daa fe zīṅ ri ya na munu ya, roo le, ka mba ri a siṅ ri báy sal lari a vbuku ri zuo bil huu ká ru-ruma ya, a kōro ri do bil suṅ tilo ká mba kji do nduṅ kpuru bay gíyanke nam kúṅ sal bay. <sup>5</sup> A nzobri ká pola lew na kara, zadka i daa feyāa na, Ngerewuru daa fe zīṅ ri ya na munu ya, roo le, ka hā mbam to hā mbii ví yāa zadri remlen remlen riw bele ká tusiri key, a bie nzobri ká i hje ni ya na. \*Noe huo-ε, ká ka-káa fe daa ká do báy zadε kji hōy ze Ngerewuru yāa ni báy nzob bil hul beri ká tōko say. <sup>6</sup> Rōbay, ηγερεπουo ká \*Sōdomo báy Gomor na kara, Ngerewuru kuṅ bay zuo tul-ri a bie ri báy huu kuruk kuruk, a hā ni do ba fe líe kji ká'a tji tul nzob tjiiri Ngerewururi. <sup>7</sup> Roo le, \*Lod, nzob fe daa báy zadε ká kér bay i ni bay tul fe daa im nzobri ká puokeri ku na, ka yāa ni, <sup>8</sup> bay ji le, fe kḡaya ká nzob fe daa báy zadεke ko a laa nam báy nam ká sakra bari na, daa hā tul-e do sikda ya. <sup>9</sup> Be mini ze, Ngerembay ko faa ká bay yāaṅake nzobri ká i se simsed ká rii law-ε ká tul fe ká tji tul-ri ndaw; a ko faa kōro nzob fe daa kḡayari do fi mbijw hā herε be bo tul-ri kpuru tji nam kúṅ sal bay ndaw pi. <sup>10</sup> Kakalke le, ka daa herε be bo tul nzobri ká i tōṅ fal fe daa imri hā kōnke daa ri ha ri kóke hirusuo-ε ba fe ya.

Nzob fe fére bayluri ká mi baa bay bari ha ri na, i ba nzobri ká i ko sùo-ri ma-maa, a í ba nzob siika sùori. Ì hje nzob riṅ díkari ká nulue ya, roo le, i tjiiri ri tjiiri. <sup>11</sup> Ze led nzaapedkeri ká nulue ká i do báy hirusuo ngji bamba kal tul nzob riṅ díkakeri ku na hōy kara, i baa bay a í dáake bay bo tul-ri í tjiirike ri ká pol Ngerembay ya. <sup>12</sup> Roo le, nzob fe fére baylukeri ku na, fe daa bari ba fe daa nay bisuyri ká kér bay bari tiya, ká nzobri mba ri í i ri. Bari nzobkeri ku na i rad fe ká i ko sawke

ya. I huka munu ká nay bisuyri hu. <sup>13</sup> Fe kḡayari ká i daa zīṅ nzobri na, Ngerewuru a yijira se tul ri. Fe daa naysuo ká i daa ká bisie biribij na ba suoriya bari. I zīṅ suoriya ká bil nzaa úla ká i ula nzobri ká nzaa fe sūm law mbijw baari. Dol bari nzobkeri ká sakra baari ku na, do ba fe im ká bie káw nzaa fe sūm law mbijwke na a ba sahoṅ deṅ deṅ. <sup>14</sup> Nun-ri ba nun nzaa máy daa nun pieri baṅguo. Kōn daa feyāa hu ká bil law-ri ya. Nzobri ká i ngōṅ ká bil mbika law ya na, i kuṅ ri ha ri taa ndaw. I ba nzob kóko nun fe. I ba ledri ká bebi Ngerewuru bo tul-ri! <sup>15</sup> I pōṅ faa kere na a í wuru. I daa fe daa \*Balam, vu Bosor ká hii daa fe ndaya bay zīṅke lari, <sup>16</sup> a le, Ngerewuru yiw ni bay tul mbaka nzaa be, a hā máa maasoba ká baa bay ba mbijw ya na, baa bay báy kusol nzob zīṅ ni, a gbúke nzaa fe daa kōko nzob yāaṅa bay saa nzaa Ngerewuru na ku †.

<sup>17</sup> Nzob fe fére bayluri na, i do munu ba luṅ mbii ká huṅ kurum kurum. I do munu ba sūi mbam ká zuu fāa a kálke hōṅ taṅ tōkōke. Bari na, Ngerewuru kōro zad ká sii a mba kji do nduṅ bay tul-ri. <sup>18</sup> I sii sùo-ri ká tul bay baa bari ká gōr, báy kōko bayri. Báy faa kōn naysuo na, i nzaa faa í kuṅ nzobri ká i ví tji timbede saa sakra nzobri ká i raw faa simsed bari. <sup>19</sup> Bari nzob fe fére baylukeri ku na, i waa haṅa bari ká i ví tji timbede na, ha ri káw báy tul-ri, roo le, bari kji sùo-ri na, i ba koy kōn fe naysuo ká'a bīe ri, bay ji le, nzob ká daa koy na, ba koy fe ká re mbay ká tul-e. <sup>20</sup> Ì ko, nzobri ká i tji ká bil kōn fe naysuo ká tukele key, báy tuuka ká i tuu Ngerembay Nzob Yāaṅa naari Zezu Krisi, roo í yji í rii di ba kji ha ri mba ri kek robay na, nzobkeri ku na, i do ndaya bamba tasiri mba dol bari ká pola ku robay. <sup>21</sup> Kereke le, haṅa ri ko faa kere ya saa sawke ndad mba haṅa ri tuu Ngerewuru, roo í yji í fere fal-ri hā ni, a í pōṅ daa vu mbom bo tul \*bol kusol ká taṅ kadaṅ ká i ha ri na. <sup>22</sup> Fe ká tji tul-ri na, maa kji báy tusue sim bay ká baa mii: «Fe ká váy kuku na roo, a yji a laa ba kji †.» Rōbay, «Mbel ká sùo mbii na, ka yji a daa sùo-ε nduo bōdo ba kji.»

### Nam yji Zezu Krisi

**3** Baari ká mi ko ri ba nzob nun-i na, mbede ni key na ba ndeke di sidike ro ze mi daa ha ri key. Ká bil mbederi ká sidi key na, mi tuma law-ri se tul fe fére ká i ko ro na bay súruke tigbāa ri ha ri kērke bay ka se tul fekeri na báy faake. <sup>2</sup> Mi hii bay haṅa ri ker se tul bay ká \*nzob yāaṅa bayri saa nzaa Ngerewuru baa pola lew, roo báy \*bol kusol ká Ngerembay Nzob Yāaṅa naari fere ri ká i yāa bayke báy faa \*nzob ndáy nzaapedri na. <sup>3</sup> Pola le, mi hii bay haṅa ri laa bay key na ta-taṅ: ōro bie namri na, nzobri ká i do bil kōn fe daa naysuo ká mba law-ri na, i tji í sie ri <sup>4</sup> í baa mii: «Zezu ká waa bay ví sùo fe ba fie na wāa, ka do hāa le? Bulu bururi i hu ba dīe hōy, a feri riw bele ká Ngerewuru daa na, do munu ba dókoke báy zadε báy tiika daa tusiri kji hōy.» <sup>5</sup> Nzobri ká i baa bay munu ku na, i ko fe ko ndāa roo í daa: ba dīe lew na, Ngerewuru baa bay hōy le, tumbam báy tusiri do. Ka tina tusiri saa bil mbii, a hā

† Ì kji Ruo bari 22.21-30. †† Sim bayri 26.11.

mbii kiri ni gbuk bele †. <sup>6</sup> Báy faa mbii na ndaw ze Ngerewuru bíeke tusiri, a ha ni yaa zad remlej remlej ††. <sup>7</sup> A bay ká se tul tumbam báy tusiri ká timbede laa le, Ngerewuru kɔɔ ri báy faa bay ká mbijw na ku bay bíe ri báy huu. Ka kɔɔ ri kpuru tji nam kún sal bay. Ba nam ká'a daa bay bo tul nzobri ká i hje ni ya na a bie ri.

<sup>8</sup> Roo le, baari ká mi kɔ ri ba nzob nun-i na, fe mbijw do di ku ká i ti yijra ya. Ká nun Ngerewuru na, nam mbijw ba mbiimbam isɔd sɔd duɔ zad mbijw, a mbiimbam isɔd sɔd duɔ zad mbijw laa le, do ba nam ká mbijw. <sup>9</sup> Ngerembay na mgba roy bay daa fe ká'a waa na ya munu ká nzob hɔneri ker ku ya. Roo le, ka iki law-ε ká tul-rì, bay ji le, ka hii bay haɔa nzob mbijw kara ka bíe ya. Ka hii bay haɔa nzobri riw bele i suo kér bay bari ká tul fe daa kaaya bari.

<sup>10</sup> Nam vika Ngerembay na do munu ba nzob riiba ká tji mbuda. Namke ku na tumbam a zekre báy bawda gire fe ká mgba vbububu. Síe báy few ɔɔ báy mbaymawri na huu a tay ri kpɔkɔ kpɔkɔ. Tusiri báy ferri riw bele ká do bil-e na, ti doko mbã ‡. <sup>11</sup> Munu ká ferri riw bele a bíe munu ku na waa, simsed baari a doko mina ro le? Ndad bay haɔa ri se simsed ká \*taɔ kad kad, í mbi sùo-rì báy zadé ha Ngerewuru <sup>12</sup> í gíyanke nam kún sal bay be na, í daa hyrusuo-rì tuɔ kɔ bay haɔa namke ku na ka vi kod hɔy. Ba nam ká tumbam a bíe

† Ì kji Tiika sɔw fe 1.6,9. †† Ì kji Tiika sɔw fe 7.21-22. ‡ Nzob ndáy bay hɔneri baa mii: «Tusiri báy ferri riw bele ká do bil-e na kara, huu a tay ri ndaw.»

báy huu, síe báy few ɔɔ báy mbaymawri na, i sáa ká bil rim huu ká se bilam bilam. <sup>13</sup> Roo le, naari na, Ngerewuru waa tumbam fie báy tusiri fie, ba zad ká nzobri daa fe báy zadé ká di. Be ze ba fe ká náa gíyanri na zu.

<sup>14</sup> Be ze, baari ká mi kɔ ri ba nzob nun-i na, pola ɔɔ bay haɔa namke ka vi na, ì daa hyrusuo-rì riw bele ka tuɔ kɔ bay doko taɔ kad kad ká pol-e, taɔ fe kaaya ká nun-ε ndaw, ɔɔ bay doko dekeke zih ni ndaw pi. <sup>15</sup> Ì kér í kɔ, roy ká Ngerembay mgba na, ba faa ká'a ikike law-ε bay haɔa nzobri zihke pam munu ká yu naari Pol ká náa kóri ni ba nzob nun naari na, ka daa mbede ha ri báy nun nzem ká Ngerewuru ha ni. <sup>16</sup> Ká bil mbede beri riw bele ká'a baa bay se tul fe niri key ká di na, ka baa bayke na baɔɔ. Bay hɔneri ká do bil mbedeke ku na kóko sɔwke ɔɔɔ bamba. A le, nzobri ká i kɔ fe ya a í bar sɔw ya na, i suo kér bayke, munu ká i daa do bil zad kɔri ká bil mbede Ngerewuru ndaw. Be ze, i bíeke sùo-rì sùo-rì.

<sup>17</sup> A baari nzob buɔ-iri na, timbede key na mi baka ri ro. Munu zu le, ì nze báy sùo-rì bay haɔa nzob law ndayari ká i wuru faa kere na, i kúɔ ri ha ri pón tusue bay ká se tul \*Krisi ká ì daa law-rì bo di na ya. <sup>18</sup> Roo le, ì ɔɔ ká bil law kere Ngerembay Zezu Krisi, Nzob Yaɔa naari a í túuke ni ba pola pola. Riɔ dika ba taa be, timbede key ndaw kpuru baɔɔ kpadaara. Amem! Ndad bay haɔa ni ka do munu na kɔ!

# 1 Zaa

## Bay ká se tul feri ká do bil mbede ni key

Mbede key na Zaa daa, bay ji le, kér bayri yɔklɔ ni bay tul nzobri ká i daa nzob mbika lawri nduo kɪ. Nzobkeri ku na baa mii, Vu Ngerewuru yaa sùo zɪŋ nzob ba tusue ya, ze Zezu kara ba Krisi, nzob ká Ngerewuru waa bay píe ni ví yaa nzobri na ya ndaw. Ká bil mbede key na Zaa baa mii, nzob ká daa law-ε bo tul bay na ku le, ka ti máa bay zúo zɪŋ Ngerewuru báy Zezu Krisi ya. Rɔbay, ka ti máa bay kóro zúo kɪ be báy nzob mbika law hawri ya ndaw. Zezu Krisi na ba Vu Ngerewuru, be ká'a ví yaa sùo zɪŋ nzob. Nzob ká yaa bay key ya le, ka ba nzob tul ngani Krisi. Ngerewuru ba zad taŋa a ba nzob law ini. Nzob ká ba taa Ngerewuru na do bil zad taŋa báy law ini. Be ze ba fe ká daa hɔ nzob zúoke zɪŋ Ngerewuru ndaw, zɪŋ nzob mbika law hawri ndaw pi.

## Máa bayri ká do bil-e

Zad taŋa báy suŋ tilo: 1.1–2.27

Vu Ngerewururi: 2.28–3.24

Nzobri ká i dí sùo-ri ba nzob yaaŋa bay saa nzaa Ngerewuru: 4.1–6

Híi kɪ, báy mbaka tul tukε: 4.7–5.12

Káw báy kumnun ká do banɔu: 5.13–21

## Nasi bay ká se tul Zezu

**1** Buru daa mbede key na ha ri bay baake bay se tul be ká'a do pola dɔdɔ ndaw rɔo feri do báy na. Buru laa bay be ká'a baa ndaw, buru ko ni báy nun buru gbak gbak ndaw, nun buru hɔy kara hu ká tul-e sɪj sɪj, a búru zaa ni báy nduo buru kɪ ndaw pi. Be na, ka ba Bay ká hɔ nzobri káwke báy kumnun, <sup>2</sup> a ví yaa sùo zɪŋ nzob hɔ buru ko ni, a búru ba nzob bay nasike. Sawke mini ze, buru ka-káa bay be nzob haŋa nzobri káw báy kumnun banɔu na ha ri. Be na, ka kaw lakun Baa Ngerewuru ndaw, rɔo a ví yaa sùo zɪŋ nzob hɔ buru ko ni. <sup>3</sup> Fe ká buru ko a búru laa bayke na, buru ka-káake ha ri, bay haŋa bo baari kara, i daa law mbɪw ka zɪŋ buru ká buru zuo zɪŋ Baa báy Vi-e Zezu \*Krisi. <sup>4</sup> Buru daa mbede se tul fe niri key na ha ri, bay haŋa suoriya ka yaa bil law naari kpol kpol.

## Tɪj saa bil fe daa yaa bay séke zad taŋa

<sup>5</sup> I ko, bay ká buru laa ká nzaa Zezu, a búru baa ha ri na ze do key: Ngerewuru ba zad taŋa, fe pire ndɪj mini kara zaa sùo-ε ya. <sup>6</sup> Zadka nzob baa mii, beri zuo zɪŋ Ngerewuru, rɔo a daa fe kɔyaa banɔu le, nzobke ku na ba nzob kúɔ bay, a fe daa be kara do máa báy tusue bay ya. <sup>7</sup> Roo le, zadka náa séri simsed ká bil zad taŋa munu ká Ngerewuru kɪ sùo-ε do bil zad taŋa na le, náa zuori zɪŋ kɪ ba lie ba lew, a hɔ sɪm Zezu Vu Ngerewuru na waa feyaa naari kaɔ kaɔ riw bele.

<sup>8</sup> Zadka nzob baa mii, beri daa feyaa ya le, be kɪ sùo-ε ze ula sùo-ε, a tusue bay kara ti bil law-ε ya. <sup>9</sup> A roo le, zadka náa tinari feyaa naari hɔ Ngerewuru le, ka'a ndáka bumake zɪŋ naari, a waa naari \*taŋ kaɔ kaɔ ká tul

fe kɔyaa naari na riw bele, bay ji le, ka ba nzob ká'a do tul bay be, a daa fe ká do báy zadε nzedεm. <sup>10</sup> Zadka náa baari mii, náa dáari feyaa ya le, náa diri Ngerewuru ba nzob kúɔ bay, a Bay be kara do bil law naari ya.

**2** Baari ká i ba vu-iri, mi daa mbede se tul fe niri key na ha ri bay haŋa ri daa feyaa ya. Roo le, zadka nzob ví daa feyaa le, nzob mbɪw munu ba nzob yaaŋa bay ká tul nzobri na do pol Baa di ku. Be na, ba Zezu \*Krisi, nzob fe daa báy zadε nzedεm na. <sup>2</sup> Ba be ká'a mbi sùo-ε ba vuy \*fe poy, a kóke seke fe, a zɪŋke huɔ bay tul feyaa naari hɔ Ngerewuru ndáke buma zɪŋ naari. A le, bay tul feyaa naari kɪ hɔy ya, roo le, bay tul feyaa nzobri riw bele ká tusiri key. <sup>3</sup> Zadka náa dori tul \*bol kusol Ngerewuru na le, be ndaw rɔo, kɪe naari mii, náa tuuri ni ta-taŋ báy. <sup>4</sup> Nzob ká baa mii, beri tuu ni tuu, rɔo a do tul bol kusol-eri na ya le, ka ba nzob kúɔ bay, a tusue bay kara ti bil law-ε ya. <sup>5</sup> Roo le, nzob ká daa vu mbom bo tul bay be na, kɪe mii law ini Ngerewuru na yaa bil law-ε kpol kpol a do báy zadε nzedεm. Be ndaw rɔo, náa kóri ta-taŋ mii, náa zuori zɪŋ ni báy. <sup>6</sup> Nzob ká baa mii, beri zuo zɪŋ ni na, do nun haŋa ni ka mboro simsed Zezu, a se munu ká be na. <sup>7</sup> Vu-iri, baari ká mi ko ri ba nzob nun-i na, bol kusol ká mi daa do mbede ha ri key na, ba bol kusol fie ya, roo le, ba tɔw bol kusol ká i yaa bayke báy nam ká i mbike law-ri hɔy na. Tɔw bol kusolke ku na, be ze ba bay ká i laa dɔdɔ ro ku. <sup>8</sup> Ze munu hɔy kara, ba bol kusol fie na kɪ. I ko, simsed Zezu na kɪe naari ba fe fie ba tusue ndaw, a simsed baari hɔy kara kɪe faa mbɪw munu ndaw, bay ji le, suŋ tilo na do zékre, a zad taŋa taa tusueke laa ro ze do tán gberεε. <sup>9</sup> Nzob ká baa mii, beri do bil zad taŋa, rɔo a fuy yu-ε le, ka do bil suŋ tilo

na kɔb rɔbay zu. <sup>10</sup> A nzob ká kɔ yu-ε ba nzob nun-ε le, ka kaw bil zad taŋa, a fe ká do bil law-ε ba ngud puu bay haŋa ni te a daa feyga na, tiya. <sup>11</sup> Roo le, nzob ká fuy yu-ε le, ka do bil suŋ tilo, a se bil suŋ tiloke na, a zad ká'a se ba badi na kara, ka kɔ faake ya, bay ji le, suŋ tilo na fumra nun-ε gibli.

### Káw tuelele nzob mbika lawri

<sup>12</sup> Baari ká i ba vu-iri na, mi daa mbede ni key bay báake ha ri mii, feyga baari na, Ngerewuru nda bu-make ziŋ ri bay tul fe ká Zezu \*Krisi daa na. <sup>13</sup> Baari ká i ba bári, mi daa mbede ni key bay báake ha ri mii, Zezu Krisi, be ká'a do pola dɔd ndaw rɔɔ feri do báy na, i tuu ni ta-taŋ. Baari ká i ba kubanri, mi daa mbede ni key bay báake ha ri mii, i haw yum ká tul ngeretemndaya na ro. Baari ká i ba vu-iri, mi daa mbede ni key bay báake ha ri na rɔbay mii, i tuu Baa naari na ta-taŋ ro. <sup>14</sup> Baari ká i ba bári na, mi daa mbede ni key bay báake ha ri mii, be ká'a do pola dɔd ndaw rɔɔ feri do báy na, i tuu ni ta-taŋ ro. Baari ká i ba kubanri na, mi daa mbede ni key bay báake ha ri mii, i do báy hurusuo ndaw, Bay Ngerewuru kara daa puo ká bil law-ri ndaw, a i haw yum ká tul ngeretemndaya na ndaw pi.

<sup>15</sup> I ha kɔn feri ká tuelele key báy feri riw bele ká do di na, ka kúɔ ri ya. Zadka nzob daa kɔn fe ká tuelele key na le, faa ká bay haŋa ni hiike Baa Ngerewuru na tiya. <sup>16</sup> I kɔ, feri riw bele ká do tuelele key na, ba fe ká uru saa luo Baa ya, roo le, ba feri ká do tuelele key hɔy. Fekeri na ze do key: daa kɔn fe naysuo ndaw, kóɔɔ nun fe ndaw, rɔɔ siika sùo ká tul feri ká tusiri key na ndaw pi. <sup>17</sup> A le, tuelele, báy feri riw bele ká do bil-e na do kál. Roo le, nzob ká daa law hiiya Ngerewuru na kaw báy kumnun ká do banɔɔ kpadara. <sup>18</sup> Vu-iri, timbede key na, ɔɔɔ bie nam ká tusiri key na tɔŋ di mbáa. Bay ká se tul nzob tul ngɔni Krisi ká'a tji na, i laa bayke ro. Roo le, timbede key na, nzob tul ngɔni Krisiri na i ruo bamba i tji ro. Be ze kie mii, ɔɔɔ bie nam ká tusiri key na, tɔŋ di mbáa. <sup>19</sup> Nzobkeri ku na, i do sakra naari key rɔɔ i zɔl, bay ji le, i ba nzob naari ya. Zadka i ba nzob taa naari na le, i káw ziŋ naari key. Roo le, i tji ká sakra naari key i zɔl, bay haŋa bo bayke do ta-taŋ mii, bari riw bele na, i ba nzob taa naari ya. <sup>20</sup> A baari na laa le, báy faa Nzob ká Taŋ Kadaŋ na ze, i zɔŋke Tem Law Pie †. Be mini ze, baari riw bele na, i tũuke tusue bay na ta-taŋ. <sup>21</sup> Ze, mbede ká mi daa ha ri key na kie a baa mii, i tuu tusue bay na ya, munu ya. Roo le, baari na, i tuu tusue bay na ta-taŋ, a i kɔ ndaw, kúd bay mbjw mini kara ti doko bil tusue bay na ya ndaw pi. <sup>22</sup> A waa, nzob ve ze ba nzob kúd bay na le? Ba be ká'a baa mii, Zezu na ba Krisi, nzob ká Ngerewuru waa bay píe ni ví yga nzobri na ya. Nzob ká tuŋ Baa Ngerewuru báy Vi-e na ngereŋ le, ba be na kɔ ze ka ba nzob tul ngɔni Krisi. <sup>23</sup> A nzob ká maŋ a baa mii, Zezu ba Vu Ngerewuru ya le, ka maŋ bay ká se tul Baa na ndaw pi zu. A nzob ká nzi-ε tji a baa mii,

† Nzob ndáy bay hɔneri i ker i baa mii, fe sɔmi ká i ziŋ báy faa Nzob Taŋ Kadaŋ na, ba Tem Law Pie. A nzob ndáy bay hɔneri laa le, i ker i baa mii, fe sɔmi na ba Bay Ngerewuru.

Zezu ba Vu Ngerewuru na laa le, ka zuo ziŋ Baa na ndaw. <sup>24</sup> Saŋke mini ze, baari na, bay ká i laa báy nam ká i mbíke law-ri na, i ha ni daa puo ká bil law-ri. Zadka bayke ku na daa puo ká bil law-ri le, i zuo ziŋ Vu Ngerewuru na ndaw, a i zuo ziŋ Baa na ndaw. <sup>25</sup> I kɔ, fe ká Krisi waa bay haŋa naari na ze do key: ba kumnun ká do banɔɔ kpadara. <sup>26</sup> Mi daa mbede fe niri key na, bay báake bay ha ri se tul nzobri ká i nzaa faa bay úlari ha ri wuru. <sup>27</sup> A baari laa le, Tem Law Pie ká Krisi ha ri na daa puo do bil law-ri banɔɔ. Munu ká Tem be daa puo do bil law naari na, i se síe haŋa nzob kɔ bod ka ví féferi fe mbáa ro. Tusueke le, Tem be na fereri fe riw bele banɔɔ, a fe ká'a fereri na ba tusue kɔ bo, úoke tiya. Be ze, bay ká'a fereri na, i ha ni daa puo ka do bil law-ri, a i zũke ziŋ Krisi na banɔɔ. <sup>28</sup> Munu zu le, vu-iri, mi baa ta-taŋ ha ri: i zúo ziŋ Krisi, bay haŋa bo nam ká'a yji a vi na le, law naari ka tɔ ya ndaw, a sahoŋo kara ka se naari ha náa dori dí di ziŋ ni ya ndaw pi. <sup>29</sup> Baari na i kɔ mii, Ngerewuru ba nzob ká do báy zadε nzedεm. Munu zu le, ndad bay kóɔɔ mii, nzob haŋa haŋa ká daa fe báy zadε nzedεm na, ka ba vu Ngerewuru.

### Nzob mbika lawri na, i ba vu Ngerewururi

**3** Bawda law ini ká Ngerewuru mgba ziŋ naari na waa, i kɔ ya le? Báy faa bawda law ini be key na ze, ka díke naari ba vi-eri. Ká'a díka naari ba vi-eri hɔy ya, tusueke le, naari na, náa bári vi-eri! Nzob tukeleri key na, i tuu naari ba vi-eri ya, bay ji le, bari na, i tuu ni ya. <sup>2</sup> Vu-iri, baari ká mi kɔ ri ba nzob nun-i na, timbede key na, náa bári vu Ngerewururi kɔ ro. Waa, namke le, náa dokori mina le? Be ze ba fe ká do \*taŋ kad kad ya rɔbay. A le, náa kóri ta-taŋ mii, nam ká \*Krisi a yji a ví na, náa riiri ni, bay ji le, náa kóɔɔri ni ta-taŋ. <sup>3</sup> A nzobri riw bele ká i daa law-ri nzokdo te tul Krisi bay doko munu ká be na, i ha law-ri ka táŋ kad kad munu ká Krisi kara taŋ kad kad na. <sup>4</sup> Nzob ká daa feyga banɔɔ na, ka mba nzaa Ngerewuru, bay ji le, feyga na ba mbaka nzaa. <sup>5</sup> Baari na i kɔ ndaw mii, Zezu Krisi na vi tusiri key bay náa feyga nzobri. Be na, ka daa feyga ndji mini kara ya. <sup>6</sup> Be mini ze, nzob ká zuo ziŋ ni na, ka daa feyga banɔɔ ya. A nzob ká daa feyga banɔɔ laa le, kie mii, ka kɔ Zezu Krisi ya ndaw, a tuu ni ya ndaw pi. <sup>7</sup> Vu-iri, i ha nzob mbjw mini kara ka úlari ya! Nzob ká daa fe do báy zadε nzedεm na, ka do nzedεm na kɔ laa, munu ká Zezu Krisi kɔ sùo-ε kara do nzedεm ndaw na. <sup>8</sup> Nzob ká daa feyga banɔɔ na, ka ba vu ngeretemndaya, bay ji le, ba díe báy tiikake lew hɔy na, ngeretemndaya ze ba nzob daa feyga banɔɔ. I kɔ, bay bíe ped ngeretemndaya na ze, Vu Ngerewuru na víke. <sup>9</sup> Nzob ká mbona fie mbon ni ba vu Ngerewuru na, ka ti mbika sùo-ε ba nzob daa feyga na mbáa, bay ji le, mjiiri fe kere Ngerewuru na do bil law-ε. Munu ká Ngerewuru ba Bi-ε na, ka ti máa daa feyga na banɔɔ ya. <sup>10</sup> Be mini ze, báy faa ká do key na, i wálke sakra vu Ngerewururi báy vu ngeretemndayari ta-taŋ: nzob ká daa fe do báy zadε nzedεm banɔɔ ya na, ka ba nzob taa Ngerewuru ya, a be ká'a hii yu-ε ya hɔy kara, ka ba taa Ngerewuru ya ndaw pi. <sup>11</sup> I kɔ, káa bay ká i laa ba

djɛ báy nam ká ì mbíke law-rì na ze do key: ì hii kị ba lie ba lew. <sup>12</sup> Naa dáari munu ká \*Kayi ya. 'Be na, ka ba nzob taa ngeretemndaya ká'a i yu-ε kị sùo-ε. A waa, bay jì kị ze, ka ike yu-ε na le? 'Bay jì le, ped dáa beri na ndaya, a ped dáa yu-ε na laa le, do báy zade nzedem. <sup>13</sup> Yu-iri, Zadka nzobri ká tukele key fuy rì le, ì hā ni ka túku rì ya. <sup>14</sup> Timbede key na, náa kóri ndaw, hud ti réke mbay ká tul naari mbāa, a náa káwri báy kumnun ká do banɔu. Naa kóri munu bay jì le, náa hiiri yu naari. Nzob ká hii yu-ε ya le, hud re mbay ká tul-e kɔb rɔbay. <sup>15</sup> A nzob ká fuy yu-ε na, ka ba dɔmbirim nzob. Ì kɔ ta-taɲ ndaw, dɔmbirim nzob na, do báy kumnun ká do banɔu na ya. <sup>16</sup> Hii kị na waa, ba jì kị le? Zezu Krisi na kie naari faake a mbi sùo-ε hā hud bay tul naari. 'Be mini ze, naari hɔy kara, náa mbikari sùo naari hā hud bay tul yu naari ndaw. <sup>17</sup> Zadka nzob do báy feri, rɔɔ a kɔ nun síe yu-ε ká se síe fe na ya waa, law ini Ngerewuru do bil law nzobke kị zu le woo? <sup>18</sup> Vu-iri, ndad bay haɲa law ini naari ka do báy faa bay ká tji ká nzaa naari rɛm rɛm hɔy ya, roo le, báy faa ped ká náa dáari na ndaw rɔɔ, a kieke tusue law ini Ngerewuru ká do bil law naari na báy. <sup>19-20</sup> 'Be mini ze, náa kókokeri mii, náa bári nzob báa sùo bay. Ze bil law naari daa bay bo tul naari hɔy kara, ká pol Ngerewuru na, law naari a ndáka siri fuy báy, bay jì le, Ngerewuru ba bawda nzob ká kal tul bil law naari, a kɔ feri riw bele. <sup>21</sup> A baari vu-iri ká m̀ kɔ rì ba nzob nun-i na, zadka bil law naari daa bay bo tul naari ya le, náa dokori pol Ngerewuru báy law tɔkɔke ya, <sup>22</sup> a feri riw bele ká náa vbiri ni na, náa zɪri feke, bay jì le, náa híeri bol kusol-eri, a náa dáari fe ká rii law-ε. <sup>23</sup> Ì kɔ, bol kusol-e ká'a hā naari na ze do key: náa dáari law naari ka bo tul Vi-e Zezu Krisi, a náa híikeri kị ba lie ba lew munu ká'a baa na. <sup>24</sup> Nzob ká daa vu mbom bo tul \*bol kusol Ngerewuru na, ka zuo zɪn ni, a Ngerewuru hɔy kara zuo zɪn nzobke na ndaw. A waa, faa jì ze náa kókokeri mii, Ngerewuru na zuo zɪn naari le? 'Báy faa Tem Law Pie ká'a hā naari na ze, náa kókokeri.

#### Faa kéle sakra temri

**4** Vu-iri, baari ká m̀ kɔ rì ba nzob nun-i na, ì yaa bay nzobri ká i di sùo-ri ba nzob doko báy Tem Ngerewuru na munu hɔy ya. Roo le, ì békle ri ta-taɲ í kɔ, waa, nzobkeri ku na i do báy Tem taa Ngerewuru ba tusue kị zu le? Ì daa munu, bay jì le, nzobri ká i di sùo-ri ba \*nzob yaaɲa bayri saa nzaa Ngerewuru na, i yaa zad kpol kpol ká tusiri key. <sup>2</sup> Ì kɔ, faa ká ì kókoke nzob ká do báy Tem Ngerewuru na ze do key: nzob ká baa mii, Zezu \*Krisi na ví yaa sùo zɪn nzob ba tusue le, nzobke ku na, do báy Tem taa Ngerewuru. <sup>3</sup> A nzob ká kɔ Zezu na munu ya le, ka do báy tem ká uru saa luu Ngerewuru ya. Nzobke ku na do báy tem taa nzob tul ngɔni Krisi zu. 'Baari na, ì laa bay ká se tul nzob tul ngɔni Krisi ká'a vika na ro, a le, timbede key na, ka do tusiri key dɔd ro. <sup>4</sup> A roo le, baari ká ì ba vu-iri na, ì ba taa Ngerewuru, a í mba tul nzobri ká i di sùo-ri ba nzob yaaɲa bay saa nzaa Ngerewururi, bay jì le, Tem Ngerewuru ká ì dōke na, hɔrusuo-ε kal tul-e taa ngeretemndaya ká do bil law nzob tukeleri key. <sup>5</sup> Bari

nzobri ká i di sùo-ri ba nzob yaaɲa bayri saa nzaa Ngerewuru na, i ba nzob taa tukeleri key. Sɔwke mini ze, bay báa bari do munu ba taa nzob tukeleri hā nzob tukeleri na i te suku-ri í láake bay bari na. <sup>6</sup> A naari le, náa bári taa Ngerewuru. Nzob ká tuu Ngerewuru na, ka laa bay naari. A nzob ká ba taa Ngerewuru ya laa le, ka ti láa bay naari ya. 'Be mini ze, náa kókokeri nzob ká do báy Tem Ngerewuru ká baa suo bay, báy nzob ká do báy tem taa úla nzob na.

#### Náa hiiri kị

<sup>7</sup> Baari vu-iri ká m̀ kɔ rì ba nzob nun-i na, náa hiiri kị ba lie ba lew, bay jì le, law ini na uru saa luu Ngerewuru. Nzob ká daa law ini zɪn nzobri le, ka ba vu Ngerewuru, a tuu Ngerewuru na ta-taɲ. <sup>8</sup> A nzob ká daa law ini zɪn nzobri ya le, ka tuu Ngerewuru ndji mini kara ya mgbaɲ, bay jì le, Ngerewuru ba nzob law ini. <sup>9</sup> Ì kɔ, fe ká Ngerewuru daa a kieke naari bawda law ini be na ze do key: ka pie Vi-e ká ba led mbjw kekkek na hā ni vi tusiri key bay haɲa bo, báy faa be na, náa káwkeri báy kumnun. <sup>10</sup> Law inike na, ba naari ze náa hiiri Ngerewuru pola na munu ya. Roo le, ba be kị ze ka hii naari, a pie Vi-e hā ni ví mbi sùo-ε ba vuy \*fe poy ká tul puu say hud, a púoke mbɔl feyaa naari. <sup>11</sup> 'Be ze, baari vu-iri ká m̀ kɔ rì ba nzob nun-i na, munu ká Ngerewuru hii naari bamba tasiri na, naari kị hɔy kara, do nun haɲa náa híiri kị ba lie ba lew ndaw. <sup>12</sup> Ngerewuru na, nzob mbjw mini kara kɔ ni báy nun-ε ya rɔbay; ze munu hɔy kara, zadka náa hiiri kị ba lie ba lew le, Ngerewuru zuo zɪn naari ndaw, a law ini be hɔy kara yaa bil law naari kpol kpol a do báy zade nzedem. <sup>13</sup> Fe ká kie mii, náa zuo zɪn Ngerewuru, a be hɔy kara ka zuo zɪn naari ndaw na, be ze ba Tem be ká'a hā naari na. <sup>14</sup> 'Buru kɔ ndaw mii, Baa Ngerewuru pie Vi-e hā ni ví yaa nzobri ká tusiri key. 'Ba fe ká buru kɔ báy nun buru, a búru ba nzob bay nasike. <sup>15</sup> Nzob ká baa mii, Zezu ba Vu Ngerewuru le, Ngerewuru zuo zɪn ni, a be hɔy kara ka zuo zɪn Ngerewuru ndaw. <sup>16</sup> 'Be mini ze, naari na náa kóri law ini ká Ngerewuru mgba zɪn naari ká náa dáari law naari bo dí na. Ngerewuru ba nzob law ini. Nzob ká ba nzob mgbaka ini le, ka zuo zɪn Ngerewuru, a Ngerewuru kara zuo zɪn nzobke na ndaw. <sup>17</sup> Zadka law ini Ngerewuru yaa bil law naari kpol kpol a do báy zade nzedem le, nam kúɲ sal bay na, náa dokori pol-e báy law tɔkɔ ya, bay jì le, káw naari ká tusiri key na do munu ká taa Zezu \*Krisi. <sup>18</sup> Nzob ká Ngerewuru hii ni na, híe ti mgbaka ni ya. Zadka law ini Ngerewuru yaa bil law nzob kpol kpol a do báy zade nzedem le, híe ti zɪn faa rii bil law-ε mbāa. Ì kɔ, nzob ká daa híe na, ker a baa mi, bay a mgbaka tul beri. 'Be ze, nzob ká híe mgba ni na, law ini Ngerewuru yaa bil law-ε kpol kpol a do báy zade nzedem ká dí ya. <sup>19</sup> A naari le, náa bári nzob law iniri, bay jì le, Ngerewuru hii naari pola dekre. <sup>20</sup> Zadka nzob baa mii, beri hii Ngerewuru, rɔɔ a fuy yu-ε le, ka ba nzob kúf bay. Tusueke le, nzob ká hii yu-ε ká'a kɔ ni báy nun-ε na ya waa, a daa mina ndaw rɔɔ, a hii Ngerewuru ká'a kɔ ni ya le? <sup>21</sup> Ì kɔ, \*bol kusol ká Krisi



kj sùo-ε hã naari na ze do key: nzob ká hii Ngerewuru na, ndad bay hanja ni ka hii yu-ε ndaw.

### Mbaka tul tukulé

**5** Nzob hã hã ká daa law-ε bo tul Zezu, a kɔ ni ba \*Krisi, nzob ká Ngerewuru waa bay píe ni ví yã nzobri le, ka ba vu Ngerewuru. A nzob ká hii bãa lef le, ka hii vi-eri na ndaw. <sup>2</sup> Ì kɔ, faa ká náa kókeri mii, náa hiiri vu Ngerewururi na ze do key: náa hiiri Ngerewuru, a náa dáari vu mbom bo tul bol kusol-eri. <sup>3</sup> Tusueke le, hii Ngerewuru na, ba dáa vu mbom bo tul bol kusol-eri. A bol kusolkeri ku na ba soba ká hii bamba ya, <sup>4</sup> bay ji le, nzobri riw bele ká i ba vu Ngerewururi na, i maa bay mbaka tul feri ká tukulé key. Náa mbári tukulé na báy faa dáa law bo tul Zezu. <sup>5</sup> A wãa, nzob ve ze maa mbaka tul tukulé na le? Ba be huo-ε hɔy ká kɔ Zezu ba Vu Ngerewuru.

### Nasi bay ká se tul Zezu

<sup>6</sup> Zezu \*Krisi na, ba be ká'a vi tusiri key, a ha ri daa tul-e nduo mbii, a sím be uo yaw yaw ká tul puu say hud. Ba mbii ku kj hɔy ze, kie bay nasike ya, roo le, ba mbii báy sím sídì bele †. A Tem Ngerewuru kj sùo-ε kara baa nasi bayke ndaw mii, fekeri ku na do ba tusue kj, bay ji le, Tem Ngerewuru na ba tusue bay. <sup>7</sup> Be mini ze, fe nasi baykeri na ba say, <sup>8</sup> Tem Ngerewuru ndaw, mbii ndaw, ɔɔ sím ndaw pi. Fekeri riw bele ku na zuo zih kj mbjw hɔy. <sup>9</sup> Naari na, zadka nzobri baa nasi bay fe le, náa yãari bayke, roo le, nasi bay Ngerewuru na mba tul-e be nu ku báy. Ba be na kj ze ka ba nzob nasi bay ká se tul Vi-e na. <sup>10</sup> Nzob ká daa law-ε bo tul Vu Ngerewuru le, nasi bayke key na do bil law-ε. A nzob ká daa law-ε bo tul bay ká Ngerewuru baa na ya le, ka dí Ngerewuru ba nzob kúf bay, bay ji le, ka yã bay ká'a baa se tul Vi-e na ya. <sup>11</sup> Ì kɔ, nasi bay ká Ngerewuru baa

† Ká zad ni key na «mbii» kie dáa tul Zezu nduo mbii, a sím laa le, kie hud Zezu ká tul puu say hud.

hã naari na ze do key: Ngerewuru hã naari kumnun ká do banɔu. Káw báy kumnunke ku na, do báy faa Vi-e. <sup>12</sup> Nzob ká zuo zih Vi-e na, ka do báy kumnunke na; a nzob ká zuo zih ni ya le, kumnunke na ba taa be ya.

### Síj tul bay

<sup>13</sup> Baari ká ì daa law-ri bo tul Vu Ngerewuru na, mi daa mbede se tul fe niri key ha ri bay hanja ri kóke ta-tan mii: ì do báy kumnun ká do banɔu na. <sup>14</sup> Ká pol Ngerewuru na, náa ti dokori dí báy law tókoke ya, bay ji le, náa kóri ta-tan ba tusue kj: zadka náa vbiri ni fe báy faa law hiiya be le, ka laa naari. <sup>15</sup> Munu ká náa kóri ta-tan ndaw mii, Ngerewuru laa bay feri riw bele ká náa vbiri ni na, náa kóri ndaw, feri ká náa vbiri ni na, náa zihri ro.

<sup>16</sup> Zadka nzob kɔ yu-ε daa feyãa ká se zih ni ba zad hud ká do banɔu ya le, ndad bay dáa nzaa bay kere bay tul-e, le, Ngerewuru a hanja ni káw báy kumnun. Mi baa bay key na se tul nzobri ká i gede tul feyãa ká ha ri se ba zad hud na ya. Tusueke le, feyãa ká hã nzob se ba zad hud na do dí ku, roo le, mi baka ri bay hanja ri daa nzaa bay kere bay tul nzob ká daa munu ku na ya. <sup>17</sup> Fe dáa kãayari riw bele na ba feyãa. Roo le, feyãari riw bele na hã nzob se ba zad hud ya.

<sup>18</sup> Náa kóri ndaw, nzob ká ba vu Ngerewuru na ti gede tul feyãa ya, bay ji le, Zezu, Vu Ngerewuru ze kɔɔ ni, a ngeretemndaya na ti mgbaka ni veb, a daa fe seke zih ni ya. <sup>19</sup> Náa kóri ndaw, naari na, náa bári taa Ngerewuru, a nzob tukuléri riw bele na, ngeretemndaya ze re mbay ká tul-ri. <sup>20</sup> Náa kóri ndaw, Zezu Vu Ngerewuru na vi tusiri key, a hã naari nun nzem bay hanja náa tuuri Ngerewuru taa tusueke. Naari na, náa zuo zih Ngerewuru taa tusue báy faa Vi-e Zezu \*Krisi. Be na, ka ba Ngerewuru taa tusue, a ba káw báy kumnun ká do banɔu na.

<sup>21</sup> Be mini ze, yu-iri, ì nze báy sùo-ri! Ndad bay hanja ri puo wuru taa gɔb gɔbkeri ya.

## 2 Z̄a

### Bay ká se tul feri ká do bil mbede ni key

Mbede key na Z̄a daa ha «m̄y ká Ngerewuru naa ni do bod báy vi-eri.» Bayke hii baa mii, m̄y na ba nzob mbika lawri ká i m̄y tul k̄i zad mb̄jw, a vi-eri laa le, ba nzaa váv sùori ká bod bod. Z̄a na hii bay haŋa nzob mbika lawri hii k̄i ba lie ba lew, a í ru-ruy baŋguo z̄iŋ nzob úla nzobri ká i ȳa zad kpol kpol báy fe fére bari ká do báy zad̄e ya se tul Krisi na.

### Máa bayri ká do bil-e

Hii k̄i ba fe ká ndad bamba: 1.1-6

Báka bay ká se tul fe fére nzob úla nzobri: 1.7-11

Órɔ bie bay: 1.12-13

### Soko ká Z̄a hii ha nzob mbika lawri

**1** Bi ká mi ba nger̄e tul ped ká tul nzob mbika lawri ká i m̄y tul k̄i na, mi daa mbede key ha m̄y ká Ngerewuru naa ni do bod báy vi-eri, bari ká mi k̄o ri ba nzob nun-i †. Ba bi huo-i h̄y ze, mi k̄o ri ba nzob nun-i ya, roo le, ba bari riw bele ká i tuu tusue bay tuu na, <sup>2</sup> bay j̄i le, tusue bay na daa puo ká bil law naari, a sad z̄iŋ naari baŋguo. <sup>3</sup> Ndad bay haŋa law huoke ndaw, kókɔ nun síe nzob ndaw, rɔɔ dekeke taa B̄a Ngerewuru báy Vi-e Z̄e \*Krisi na, ka sád z̄iŋ naari, bay haŋa náa dökeri bil tusue bay báy law ini.

### Ì k̄i ba nzob nun k̄i

<sup>4</sup> Mi do báy bawda suoriya, bay j̄i le, mi z̄iŋ vu-ɔ haŋeri ká i se simsed ká maa báy tusue bay munu ká B̄a mbi nzi-ε ká di na. <sup>5</sup> A timbede key na, tína kere, mi kod mù, náa hiiri k̄i ba lie ba lew. Bay ni ká mi daa do mbede key na, ba \*bol kusol fie ya, roo le, ba bol kusol ká náa ȳari bayke báy nam ká náa mbikeri law naari h̄y. <sup>6</sup> Ì k̄i, hii Ngerewuru na ba daa vu mbom bo tul bol kusol-eri. A bol kusol ká ì laa bayke báy nam ká ì mbíke law-rì h̄y na, be ze do key: ndad bay haŋa rì do bil law ini baŋguo.

† Nzob ndáy bay haŋeri i ker í baa mii, nger̄e tul ped daa mbede key na ha m̄y ká riŋ-ε ba Kiriya báy vi-eri. A nzob haŋeri laa le, i ker í baa mii, m̄y key na suo bol m̄y k̄i nzob mbika lawri, a vi-eri laa le, ba nzob mbika lawri.

### Doko tul sùo bay

<sup>7</sup> Nzob úla nzobri nḡji bamba i ȳa zad kpol kpol ká tusiri key. Bay ká mii, Z̄e \*Krisi ví ȳa sùo z̄iŋ nzob na, i hii bay ȳaŋa ya. Nzob ká daa fe mini key na, ka ba nzob úla nzob, a ba nzob tul nḡani Krisi. <sup>8</sup> Ì nze báy sùo-rì k̄i ndaw rɔ, bay haŋa bo ped ká ì daa na, ka bíe gr̄ h̄y ya, roo le, ì ȳa fe tundo ped baari na bay za-de ngid bele. <sup>9</sup> Ì k̄i, nzob ká do tul bay ká i fere rì se tul Krisi ya, rɔɔ a se báy taa be bod na, ka zuo z̄iŋ Ngerewuru ya. A nzob ká do tul bayke na ku laa le, ka zuo z̄iŋ B̄a ndaw, Vi-e ndaw pi. <sup>10</sup> Be mini ze, zadka nzob se luò-rì, rɔɔ a fereri bay k̄i bod le, ì mgba ni ba sùo-rì ya, a í hii soko kara ha ni ya ndaw, <sup>11</sup> bay j̄i le, nzob ká baa bay ha k̄i nzob ká mini na mii: «Mu ví báy kere» na ††, be h̄y kara, ka do bil fe dáa k̄aya nzobke na ndaw.

### Wáa bay kóm báy soko be

<sup>12</sup> Mi do báy feri nḡi-nḡji bay baa ha rì, roo le, mi hii bay vbíe báy nduo-i h̄y do mbede ha rì ya. Mi hii bay séke luò-rì sùo-i bay haŋa náa baari bay ká nun k̄i. Be ndaw rɔɔ, suoriya a mbáa bil law naari na gbay gbay báy.

<sup>13</sup> Vu tínaŋ-ari ‡, bari ká Ngerewuru nan ri do bod ndaw na, i pie báy soko ha mù.

†† Ká zad ni key na baa bay se tul soko k̄i h̄y ya, roo le, ba ȳaŋa nzob ká mu k̄o ni taŋ ya, mú k̄oŋ faa ha ni fere nzobri fe ká zad mb̄y k̄i. ‡ Nzob ndáy bay haŋeri i ker í baa mii, «vu tínaŋ-ari» ba nzob mbika lawri ká Z̄a kaw z̄iŋ ri.

## 3 Z̄a

### Bay ká se tul feri ká do bil mbede ni key

Mbede key na Z̄a daa a píeke h̄a nzob ndáka faa pol nzob mbika law mbjw ká riŋ-ε ba Gayus. Ka daa mbede key na a písike ni bay tul fe dáa kere beri riw bele ká'a daa a sóke nzob mbika lawri, ɔɔ a baka ni bay tul ped ndaya Diyoteref.

### Máa bayri ká do bil-e

Z̄a pisi fe dáa kere Gayus: 1.1-8

Baka bay ká se tul Diyoteref: 1.9-10

Nasi bay fe dáa kere Demeterus: 1.11-12

Óɔ bie bay: 1.13-15

### Ngere tul ped daa mbede h̄a Gayus

**1** Bi ká mi ba ngere tul ped ká tul nzob mbika lawri ká i mby tul k̄i na, mi daa mbede key na h̄a mù, bo Gayus ká mi k̄o mù ba nzob nun-i ba tusue na. <sup>2</sup> Bo nzob buɔ-i ká mi k̄o mù ba nzob nun-i na, mi re bay haŋa fe bori riw bele ka do báy kere, s̄u-o-ɔ kara ka nduo mù kiyaw kiyaw faa mbjw munu ká para nun s̄u-o-ɔ do báy kere dekeke na. <sup>3</sup> Yu naari ká i uru saa luo-ɔ í t̄ji tul buru na, zadka i baa nasi bay bo mii, mù do tul bal-a báy faa tusue bay ndaw, simsed bo ká bil tusue bay ndaw na, mi do bil bawda suoriya. <sup>4</sup> Fe ká'a haŋa mi bawda suoriya kal tul soro bay ká mi laa mii, vu-iri se simsed maa báy tusue bay na, tiya.

### Fe dáa kere Gayus

<sup>5</sup> Bo nzob buɔ-i ká mi k̄o mù ba nzob nun-i na, fe dáa bo do báy zadε h̄a mù mgbáke yu naari na báy kere, ze ba na varuri h̄oy kara ndaw pi. <sup>6</sup> Bay ini bo ká mù mgbá na, i lo soroke ká pol nzob mbika lawri ká i mby tul k̄i. Timbedε key na, mi kod mù, mu s̄o ri munu ba pola báy faa varu bari. Mu daa munu báy faa ká rii law Ngerewuru, <sup>7</sup> bay ji le, tusueke na, nzobkeri ku na, varu bari ká i se na, i se bay tul ped \*Krisi, a le, i yaa fe mbjw mini kara ká nduo nzobri ká i tuu Ngerewuru ya na ya. <sup>8</sup> Munu zu le, naari ká náa bári nzob mbika lawri na, ndad bay haŋa náa s̄ori k̄iri nzobri ká mini key na. Be ndaw ɔɔ, náa zúkeri ziŋ ri ká bil ped tusue bay na báy.

### Ped ndaya Diyoteref

<sup>9</sup> Mi daa vu mbede mí píeke h̄a nzob mbika lawri ká i mby tul k̄i ká luo-ɔ na. Roo le, Diyoteref ká hii bay mbi-ka s̄u-o-ε do pol nzob h̄awri na, ka nda puu bay ká mi baa na biŋ ba bisuy. <sup>10</sup> Be ze, zadka mi se le, bay law mgbɔɔ báy kúf bay be ká'a baa kaaya se tul naari na, mi tína riw bele ba kele. Ba be nu ku h̄oy ya, roo le, yu naari ká i t̄ji tul-e h̄oy kara, ka hii bay yaaŋa ri ya ndaw, a nzobri ká i hii bay yaaŋa ri báy kere kara, ka haa ri faake, a nii ri ká sakra nzob mbika lawri.

<sup>11</sup> Bo nzob buɔ-i ká mi k̄o mù ba nzob nun-i na, mu mbóro fe dáa kaaya ya, roo le, fe kere ze mu mbóro mú daa. Nzob ká daa fe kere banɔɔ na, ka ba nzob taa Ngerewuru. A nzob ká daa fe kaaya banɔɔ laa le, be na ka tuu Ngerewuru ya zu.

### Soro ped dáa kere Demeterus

<sup>12</sup> A be Demeterus na, nzobri riw bele i baa bay be báy kere. S̄u-o bay ká do nzi-ε na kie nasi bay fe dáa kere be. Buru h̄oy kara, buru baa nasi bay be báy kere. Mù k̄o ndaw, nasi bay ká buru baa na ba tusue k̄i.

### Wáa bay kóm báy soko be

<sup>13</sup> Mi do báy feri ngi-ngji bay baa bayke h̄a mù, roo le, mi hii bay vbíe do mbede h̄a mù ya. <sup>14</sup> Mi hii bay haŋa bo ndji le, mi se luo-ɔ s̄u-o-i, a bo náa baa bay ká nun k̄i.

<sup>15</sup> Ndad bay haŋa dekeke ka sád ziŋ mù! Nzob buɔ-ɔri ká i do ziŋ mi key na, i hii soko h̄a mù. Nzob buɔ bururi ká i do lew na, mu hii soko ha ri mbjw mbjw riw bele.

# Zud

## Bay ká se tul feri ká do bil mbede ni key

Mbede key na, Zude daa ha nzo mbika lawri bay bakake ri bay ká se tul nzo law ndayari ká i di sùo-ri ba nzo mbika law taa tusuekeri. Nzo bkeri ku na, i fere tusue bay Ngerewuru í yóklóke kér bay nzo bri báy faa fe fere bari ká yáa zad. Nzo dáa mbede key na daa wára bo bil law nzo mbika lawri bay ha ri káw tul tusue bay ká nzo ndáy nzaapedri fere ri na. Ka hii bay ha ri so kú báy faa hirusuo Tem Law Pie. Bay ká bil mbede Zude key na, ruokeri rii bay ká do bil mbede 2 Piyer 2.

## Máa bayri ká do bil-e

Nzo fe fere bayluri, báy fe seke ká'a tji tul-ri: 1.1-16  
Mgbaka mbika law báy law ini Ngerewuru: 1.17-23  
Rin dika ba taa Ngerewuru: 1.24-25

## Soko ká Zud hii ha nzo mbika lawri

1 Bi Zud ká m̀ ba yu Zak a mí ba koy ped Zezu \*Krisi na, m̀ daa mbede key na ha bari ká Ngerewuru Baa dí ri ha ri do bil law ini be, bari ká Zezu Krisi kó ri na. 2 Ndad bay ha kó kó nun síe ndaw, dekeke ndaw, rɔɔ báy law ini ndaw na, Ngerewuru ka ha ri kay tul kú ba pola pola.

## Zud baka nzo mbika lawri

3 Baari nzo bu-iri ká m̀ ko ri ba nzo nun-i na, kon daa mbede se tul pam ká náa mbúri kú mbijw hɔy ká di na daa m̀ ngji bamba, roo le, kér bay ká yókló m̀ na, suru m̀ ha m̀ daa mbede ni key ha ri, mí dáake wára bo bil law-ri bay ha ri rúke ruy ká se tul tusue bay ká náa dáari law naari bo dí, ká Ngerewuru daa zuo nduo nzo beri ba mbijw hɔy wým na. 4 M̀ daa mbede ni key na ha ri, bay ji le, nzo law ndaya haneri i rii sakra baari hiyaw hiyaw, í fere bay ká se tul law kere Ngerewuru naari bay zinke faa daa fe imri munu ká law-ri hii. Be ze i tunkte Zezu \*Krisi, be huo-ε ká ba Gan Tul naari báy Ngerembay naari. Bay ká mgbay tul nzo bkeri ku na, mbede Ngerewuru baa bayke ba dje hɔy.

5 Ze i ko na feri riw bele ká m̀ báa bayke ha ri na ko hɔy kara, m̀ yji mí tuma law-ri ba kú rɔɔ bay se tul led Izarayelri ká Ngerewuru yáa ri ká bil koy ká tusiri Ezibte. Zadka i tun ni ngeren í daa law-ri bo tul-e ya na, ka bie ri. 6 Í kér se tul led nzaaped Ngerewururi ká nulue na í ko. Zadka i daa law-ri bo tul hirusuo ká Ngerewuru ha ri na ya, a í kon zad káw bari ká i do di pola gak na, ka sin ri báy sal lari a kó ri do bil sun tilo ká mgbay kú do ndun banɔ, kpuru maa báy nam kún sal bay luye. 7 Rɔɔ bay, ì kér se tul fe ká kal ká puo ká \*Sodm báy Gomɔr báy puori ká do lakun-ri na í ko †. Bari nzo puokeri ku na, i daa nun pie báy fe daa imri

ká do nun kóko ya, faa mbijw munu ká nzo rin dikari ká nulue ká Ngerewuru bie ri ku na. I do bil kóko seke fe ká bil huu ká ru-ruma ya banɔ, bay kieke fe ká'a tji tul nzo bri ká i tun Ngerewuru na, bo ha nzo bri riw bele i ko.

8 Do faa mbijw munu ndaw, bari nzo bri ká i rii sakra baari hiyaw hiyaw na, feri ká vi tul-ri ba lom na ku ri ha ri dáake fe daa kon naysuo ndaw, í im hirusuo Ngerewuru ndaw, a í tjirike nzo rin dikari ká nulue ndaw pi. 9 Misel, be ká'a ba mbay mbijw munu ká tul led nzaaped Ngerewururi ká nulue hɔy kara, zadka báy ngeretendaya i vaa kú bay kóko nzo ve ze do báy faa bay mbika hud \*Moyze na, ka mbi sùo-ε ba nzo kún bay bo tul-e a tji ri ni ya. Bay kú hɔy ze ka baa ha ni mii: «Ngerembay ká daa mù ko síe ††!» 10 Roo le, bari nzo bkeri ku na, i tji fe ká i ko sawke ya, a fe ká i daa ba badi munu ká nay bisuyri daa na, ba feke na kú ze daa ha ri bieke sùo-ri kpukdu kpukdu. 11 Kóko síe ba taa bari, bay ji le, i mbi faa ká \*Kayi mbi ‡. I kon sùo-ri í wúruke faa wɔkɔ bay tul lari munu ká Balam ††. I hu báy zad bari riw bele, bay ji le, i tji ká tul Ngerewuru munu ká Kore ‡. 12 Dol bari ká sakra baari ku na, do ba fe im ká bie káw nzaa fe sum law mbijw baari. I daa suoriya í su í nzo tan saho a í ker se tul-ri kú sùo-ri hɔy. Bari na, i do munu ba síi mbam ká zuo faya a kálke hɔn tan tóko. I do munu ba puuri ká few lieke vi hɔy kara lie ya. Zadka nzo bri mun puokeri báy sawke nzar nzar zuo kele na, i hu le, i hu na rɔɔ bay. 13 I do munu ba nun yiw mbii luye ká nda kú pɔkɔ pɔkɔ a duo emri zuo kele ndoko. I do munu ba mbaymawri ká i wuru zad dol bari ká Ngerewuru kóɔ zad ká sii a mgbay kú do ndun banɔ bay tul-ri. 14 Ba dje lew hɔy, Enok ká ba vu bulu kadk

† Í kji Tiika saw fe 19.1-29. Ngerewuru bie puo ká Sodm báy Gomɔr na kpukdu kpukdu bay tul simsed ká ndaya. †† Soro bay key na ti bil mbede Ngerewuru ya, roo le, Zibri riw bele na i ko bayke ta-tan. ‡ Í kji Tiika saw fe 4.1-16. †† Í kji Ruɔ bari 22-24; 31.16. ‡‡ Í kji Ruɔ bari 16.1-35.

\*Adam ká k̄y k̄y k̄y ba t̄n̄c̄ sayke na, ȳa bay saa nzaa Ngerewuru se tul-ri mii: «Ì laa key: Ngerembay na a vika saa nulue báy led̄ nzaaped̄ beri wuruk wuruk <sup>15</sup> bay kún̄ sal bay zūc̄ tul n̄zobri riw bele. Ka'a d́aa bay bo tul n̄zob feȳari bay tul fe k̄aya bari riw bele ká i d́aa í tún̄ke Ngerewuru ngereñ nd̄aw, r̄c̄c̄ báy bayri riw bele ká i baa í t̄j̄irike ni na nd̄aw pi.» <sup>16</sup> N̄zobkeri ku na, s̄ūo-ri rii ri ya a í nḡyri s̄ūo-ri bañgūc̄. I p̄c̄h̄ s̄ūo-ri í d́aaake fe ká k̄n̄ke d́aa ri; i baa bay í s̄īike s̄ūo-ri a í ula n̄zobri báy nzaa ŕaa bay bay z̄iñke fe ká luo-ri.

#### Nzaa boko ká Zud h̄a n̄zob mbika lawri

<sup>17</sup> Baari n̄zob būc̄-iri ká m̄i k̄ r̄i ba n̄zob nun-i na, ì k̄er se tul bay ká bari n̄zob nd̄ay nzaaped̄ Ngerembay naari Zezu \*Krisi baa ha r̄i ká pola na. <sup>18</sup> I baa ha r̄i mii: «Ō̄c̄ bie namri l̄e, n̄zobri ká i síe r̄i, a í d́aa fe ká k̄n̄ d́aaake d́aa ri na, i d́oko d́i.» <sup>19</sup> Ì k̄, ba bari n̄zobkeri ku na ze, i d́aa h̄a téke bil k̄i d́o. K̄n̄ fe d́aa naysuo ze re mbay ká tul-ri bo, i d́o báy Tem Ngerewuru ya.

<sup>20</sup> A roo l̄e, baari n̄zob būc̄-iri ká m̄i k̄ r̄i ba n̄zob nun-i na, ì se nun-r̄i ba pola pola bañgūc̄, í nḡóñke ká tul

tusue bay ká ì d́aa law-r̄i bo d́i, í d́aa nzaa bay kere báy hyrusuo Tem Law Pie. <sup>21</sup> Ì m̄gba s̄ūo-r̄i nḡc̄-nḡc̄h̄ í káwke bil law ini Ngerewuru, bo í ḡiyan̄ke kumnun ká d́o bañgūc̄ ká Ngerembay naari Zezu Krisi h̄a naari báy faa k̄ó̄k̄ nun síe be na.

<sup>22</sup> Bari ká k̄er bay bari w̄aa sídi na, ì k̄ nun síe bari <sup>23</sup> í k̄ú̄c̄ ri saa bil huu í ȳa ri. N̄zob k̄j̄ri kara ì k̄ nun síe bari nd̄aw, roo l̄e, ì d́aa báy nun n̄zemke, bo munu ya l̄e, ì r̄ii bil fe d́aa ȳa bari. Gari em fe d́aa ȳa bari na h̄oy kara, ì źaa ya.

#### Písi Ngerewuru

<sup>24</sup> Ba Ngerewuru ká maa bay k̄ó̄c̄ r̄i ha r̄i lie ya, a ha r̄i \*tañ kad̄ kad̄ ká pol-e ká bil riñ d́ika be, báy bawda suoriya. <sup>25</sup> Be Ngerewuru ká mb̄j̄w kek̄lek ká ȳa naari báy faa Ngerembay naari Zezu \*Krisi na, ndad̄ bay haña riñ d́ika, báy gaña, báy hyrusuo, báy réke mbay ká tul feri riw bele na ba taa be ba d̄j̄e lew h̄oy t̄j̄i tim-bed̄e key, a se kp̄yru ba pola bañgūc̄. Amem! Ndad̄ bay haña ni ka d́o munu na k̄j̄!

# Fe ká tina nun hã Zãa

## Bay ká se tul feri ká do bil mbede ni key

Ká bil mbede key na, Zãa kji fal feri ká tji nun-ε ká Zezu Krisi hã ni kɔ ká tukudu mbii ká Patmos. Báy faa fekeri ku na, Zãa baa bay a hũoke law nzob mbika lawri ká i daa nun-ri tuɔ síe. Mbede key na baa ta-taŋ ha ri mii, feri riw bele ká tji na, ba Ngerewuru kji ze mgba do nduo-ε. Óɔ bie le, ka'a háw yɔm ká tul nzob tul ngani beri riw bele báy faa Ngerembay Zezu Krisi. Satan kara do bil nzob tul nganikeri na ku ndaw ká Ngerewuru a bie ri kpukdu kpukdu. Nzob Ngerewururi ká i do tul bay be banɔuo na, i kóko nulue fie báy tusiri fie. I káw nzaa fe sɔm suoriya yãaŋa kji Vu Baɗu a í daa puo ká Zuruzalem fie na banɔuo wɔm.

## Máa bayri ká do bil-e

Titire fe ká tina nun hã Zãa: 1  
 Mbede ká'a daa hã nzob mbika lawri zaɗ tɔɔ say: 2-3  
 Mbede káake ká i rji zaɗ tɔɔ say: 4.1-8.1  
 Tjwri ká tɔɔ say: 8.2-11.19  
 Nay saŋ báy fe mgbamri ká sídi: 12-13  
 Vu Baɗu ká do tul kuo Siŋ, báy nam kún sal bay: 14  
 Óɔ bie huɗ duku mburuk: 15  
 Tunɔuo here Ngerewuru ká tɔɔ say: 16  
 Ledí ngerɛpuo ká Babilɔn: 17.1-19.4  
 Nam suoriya yãaŋa kji Vu Baɗu: 19.5-10  
 Bay ká i kuŋ zuɔ tul fe mgbamri ká sídi, báy ledí Satan: 19.11-20.14  
 Nulue fie, tusiri fie, báy Zuruzalem fie: 21.1-22.5  
 Zezu a vika: 22.6-21

## Pola ɔɔ bay rii bil mbede key

**1** Mbede key na baa bay se tul feri ká do zaɗ muni ká Zezu \*Krisi tina hã nzobri kɔ. Ba fe ká Ngerewuru hã ni kɔ, bay haŋa ni ka kíe nzob ped beri fe ká'a ví vuku. Krisi na suo a pie led nzaaped be se luo Zãa ká ba nzob ped be. <sup>2</sup>A Zãa na laa le, feri riw bele ká'a kɔ na, ka baa nasike mii, ba Bay Ngerewuru ndaw, a ba tusue bay ká Zezu Krisi tina hã ni ndaw pi. <sup>3</sup>Suoriya ba taa nzob ká kji mbede ni key ká nun ruɔ nzobri, báy bari ká i laa bayke ká uru saa nzaa Ngerewuru a í daa vu mbom bo dí, bay ji le, nam ká fekeri a tji na tòn dí mbãa ro.

## Soko ká Zãa hii hã nzob mbika lawri ká i mby tul kji bod bod zaɗ tɔɔ say

<sup>4</sup>Bi Zãa, mì daa mbede key na ha ri baari nzob mbika lawri ká i mby tul kji bod bod zaɗ tɔɔ say ká kuɗu zaɗ ká Azi. Ndad bay haŋa Ngerewuru, be ká'a do pola doɗ ndaw ɔɔ tusiri do báy, be ká do timbede key, ká'a vika na, ka ha ri law huoke báy dekeke. Ndad bay haŋa Temri ká tɔɔ say <sup>†</sup> ká i do pol karingaw mbay be na, ka

<sup>†</sup> *Suy fe kjiŋa ká tɔɔ say ká do bil mbede key na, kie fe ká do báy zaɗe nzedem. Be mini ze «Temri ká tɔɔ say» na, kie Tem Ngerewuru ká mbjw hɔy ká do báy zaɗe nzedem bele.*

ha ri law huoke báy dekeke. <sup>5</sup>Ndad bay haŋa Zezu \*Krisi, be ká ba nzob nasi bay Ngerewuru báy zaɗe, be ká'a ba titire nzob ká'a tji saa sakra nzob huderu, a ba mbay ká kaw tul mbayri riw bele ká tusiri key na, ka ha ri law huoke báy dekeke na ndaw pi.

<sup>6</sup>Be Zezu na, ka hii naari. Ka tina naari saa bil hɔrusuo feyãa naari báy faa sím be, <sup>6</sup>a daa hã náa víri ba \*nzob fe poy beri ká puoruo be bay dáa ped hã Bi-ε Ngerewuru. Riŋ díka báy hɔrusuo ba taa be mbiimbam báy mbiimbam banɔuo! Amem! Ndad bay haŋa ni ka do munu na kji!

<sup>7</sup>Í kɔ, be na, a vika báy síi mbam! Nun nzobri riw bele i kóko ni, ze bari ká i tuɗ ni í i ni na kara i kóko ni ndaw. Sãw kaniri riw bele ká tusiri key na, i ndáka law-ri zaɗ zaɗ bay tul-e. Feke ku na, a doko munu ba tusue kji. Amem! Ndad bay haŋa ni ka do munu na kji!

<sup>8</sup>Ngerembay Ngerewuru Nzob Hɔrusuo Luye na baa mii: «Bi na, mì ba \*Alfa báy Omega <sup>††</sup>, be ká'a do pola doɗ ndaw ɔɔ tusiri do báy, be ká do timbede key, ká'a vika.»

## Zezu tina nun hã Zãa

<sup>9</sup>Bi Zãa ká mì ba yu baari ká náa bári bãw kóko seke fe, ká náa bári nzobri ká Ngerewuru re mbay ká tul

<sup>††</sup>

naari, a náa sũuri law naari mbjw hõy báy faa zúç zĩj Zezu na, i mgba mì í vãa põj mì kaw tukudu mbii ká i dí ba Patmos bay tul 'Bay Ngerewyuru ká mì do tul-e mí ka-káake, báy tusue bay ká Zezu tina hã mì na †. 10 Dimasi mbjw munu ká ba nam Ngerembay na, Tem Ngerewyuru mgba mì, le, mì laa kusol nzob mgba beley ká fal-i rii tjw ká nzob ul kõjõjõ. 11 Kusol ká mgba na baa mii: «Fe ká mù kõ na, mu daa ka do mbede a mú píeke hã nzob mbika lawri ká i mby tul kĩ bod bod zad tãõ say key na: Efez ndãw, Isimirne ndãw, Pergam ndãw, Tiyatir ndãw, Sardes ndãw, Filadelfi ndãw, rãõ Lawdise ndãw pi.»

12 Bãyji le, mì fere nun-i bay kóõ nzob ká baa bay zĩj mì na. Le, mì kõ huu ndele ká i daa sii say ká i daa báy lari ká ndyy zĩriri zĩriri ba tãõ say zũ. 13 Ká sikda huu ndelekeri ku na, nzob mbjw rii vu nzob do dí. Ka nduo maagari ká píe yul kpõru mgba fal bal-ε, a daa sal bil ká i daa báy lari ká ndyy zĩriri zĩriri na tekre nzaa law-ε. 14 Syy tul-e puu tel tel munu ká gari pie, mase munu ká sãri, a nun-ε se huu kalu kalu munu ká rjõ huu. 15 Bal-eri ndyy munu ká nzaw lari ká i daa nduo huu hã mĩjre tji rãõ í nzyn hã ni ndyy, a kusol-e laa le, mgba munu ká bawda maambiiri ká so gbuu gbuu. 16 Ka mgba mbaymawri ba tãõ say do nduo hõdo be, rãõ maamii ká nzi-ε uo pẽlem pẽlem fi sidi bele do tji saa nzi-ε. Nzaa pol-e ndyy mbedera mbedera munu ká síe ká do law tul ká'a ke hed hed.

17 Zadka mì kõ ni na bãyji le, mì lie gbã bo pol-e munu ba hud. Bãyji le, ka daa nduo hõdo be bo tul-i a baa mii: «Mu hje ya! Bi na, mì ba Titire Nzob báy Órõ Bie Nzob. 18 Mì ba Nzob Káw 'Báy Kumnun. Pola na mì hu, roo le, timbede key na mì kaw báy kumnun mbiimbam báy mbiimbam banjũ. Mì do báy hũrusuo ká tul hud, báy nzob huderi ká zad baw. 19 Munu zu le, fe ká mù kõ key na, mu daa ka do mbede; ba fe ká do timbede key ndãw, fe ká'a doko vãw ndãw pi. 20 Sãw bay ká se tul mbaymawri ká tãõ say ká mù kõ ká nduo hõdo bi, báy huu ndele ká tãõ say ká i daa báy lari ká ndyy zĩriri zĩriri na ze do key: mbaymawri ká tãõ say na ba led nzaaped Ngerewyururi ká i do tul nzob mbika lawri ká i mby tul kĩ bod bod zad tãõ say na, a huu ndeleri ká tãõ say na laa le, ba nzob mbika lawri ká i mby tul kĩ bod bod zad tãõ say.»

**Bay ká i baa hã nzob mbika lawri ká Efez**

2 Nzobke ku na baa hã mì mii: «Mu daa bayri key na ka do mbede mú píeke hã led nzaaped Ngerewyuru ká kaw tul nzob mbika lawri ká i mby tul kĩ ká Efez na mú baa hã ni ka baa ha ri mii:

Nzob ká mgba mbaymawri ba tãõ say do nduo hõdo be, a se sakra huu ndeleri ká i daa sii say ba tãõ say ká i daa báy lari ká ndyy zĩriri zĩriri na baa mii: 2 "Fe daa kere baari nzob mbika lawri riw bele na, mì kõ-kõ. Sũo-rì ká i daa tud, báy syy law-rì na, mì kõ ndãw. Baari na, mì kõ le, i iki law-rì ká tul nzob

† Tukudu mbii ká i dí ba Patmos na, ba sal faa isãd báy Efez. Ba zad ká ngeredcmãyri ká Rõm fãa nzobri ká i hii bay bari mbãa na, í vãa põj ri zu dí.

law mgbõrõri ya; i lie nzobri ká i dí sũo-rì ba nzob ndáy nzaaped Krisiri, roo le, i ba nzobkeri ya, a í kõ ri ba nzob kúd bayri. 3 Baari na, i syy law-rì banjũ, ze i kõ seke fe bay tul-i hõy kara law-rì sãa ya.

4 Roo le, fe ká mì hii bayke ká fi luo-rì ya na ze do key: baari na, i hii mì í kõ mì ba nzob nun-rì munu ká i daa báy tiika mbika law-rì ya. 5 Munu zu le, i kër se tul dol baari ká pola ká i hũike mì bamba na, í suo kër bay baari, í yji í daa munu ká i daa pola; bo munu ya le, mì yji bay tji tul-rì, a mí naa huu ndele baari na ba fal †. 6 Be nu ku hõy kara, mì písi rì ká tul fe mbjw: i tunj fe daa nzobri ká i se fal Nikola ngeren munu ká bi ‡.

7 Nzob ká do báy suku láa bay na, ka laa bay ká Tem Ngerewyuru baa hã nzob mbika lawri ká i mby tul kĩ báy zad bod bod na! A nzob ká haw yym na, puu káw báy kumnun banjũ ká do zad káw ndadi ká luo Ngerewyuru na, mì põj faa hã ni syy lereke †.»

**Bay ká i baa hã nzob mbika lawri ká Isimirne**

8 Nzobke ku na baa hã mì mii: «Mu daa bayri key na ka do mbede mú píeke hã led nzaaped Ngerewyuru ká kaw tul nzob mbika lawri ká i mby tul kĩ ká Isimirne, mú baa hã ni ka baa ha ri mii:

Titire Nzob báy Órõ Bie Nzob, be ká'a hu a yji a kaw báy kumnun na baa mii: 9 "Kóõ seke fe baari nzob mbika lawri na, mì kõ-kõ. Kũku baari na, mì kõ-kõ ndãw †, roo le, tusueke le, i ba nzob feziñari ká nun Ngerewyuru. Bay kãyari ká Zibri ká i dí sũo-rì ba Zib taa tusuekeri baa se tul-rì na, mì la-laa. Bari nzobkeri ku na, i ba Zib taa tusuekeri ya. Mby kĩ bari na, do ba zad mbũ kĩ Satan! 10 Fe seke ká'a tji tul-rì na, i hã law-rì ka tãõ ká dí ya. I laa key: ngeretemn-daya a daa hã nzob tul ngãni baari fãa nzob hãneri ká sakra baari zuo hul sal bay lie law-rì; le, i doko bil kóõ seke fe nam duõ ††. I siñ law-rì í dõke tul bay bi kpõru í huke, le, mì haña rì káw báy kumnun banjũ ba fe tunduo baari.

11 Nzob ká do báy suku láa bay na, ka laa bay ká Tem Ngerewyuru baa hã nzob mbika lawri ká i mby tul kĩ báy zad bod bod na! A nzob ká haw yym na, hud ndeke dí ba sidike ti díka riñ-ε mbãa mgbãj.»

**Bay ká i baa hã nzob mbika lawri ká Pergam**

12 Nzobke ku na baa hã mì mii: «Mu daa bayri key na ka do mbede mú píeke hã led nzaaped Ngerewyuru ká kaw tul nzob mbika lawri ká i mby tul kĩ ká Pergam mú baa hã ni ka baa ha ri mii:

† Zadka Krisi naa huu ndele baari ba fal na, kie mii nzob mbika lawri ká i mby tul kĩ na i nda siri. ‡ Nzobri ká i se fal Nikola na ped daa bari do báy zãde ya, bay ji le, i põj sũo-rì bo bil fe daa nun pieri a í puo wũruri. †† I kji Tiika sãw fe 2.9. Puu káw báy kumnun ká bil mbedeke na, Ngerewyuru haa nzobri faa sũña lereke. Roo le, timbede ká bil mbede ni key na, ka põj faa do hõy ro hã nzobri syy. †† Ká bil sewke ku na, nzob hãneri daa hje í ker mii, zadka nzob mbika lawri ruo Mbay Sezar ba Ngerewyuru ya na bãyji le, i fãa fe hie bari ndãw, feri ká hul bari hõy kara ndãw, a í põj ri ba nzob kũkuri. ††† Zadka i baa bay se tul «nam duõ» ká bil mbede key na, kie sãw síe ká Ngerewyuru kĩ mbi nzi-ε a daa bo, bo ti kál bol nzi-ε ya.

Nzob ká do báy maamii ká nzi-ε uo pelem pelem fi sídì bele na baa mii: <sup>13</sup>“Zad ká baarì nzob mbika lawri ì daa puo ká dí na, mì kɔ-kɔ; ba zad ká \*Satan kaw tul karingaw mbay ká dí. Be nu ku hɔy kara, ì mbuɔɔl mì banɔuɔ. Ze báy sewke ká i mɔba Antipas ká ba nzob nasi bay bi taa tusueke, a í i ni ká puo baarì ká Satan daa puo ká dí na kara, ì pɔɔɔ mbika law baarì ká tul-i ya.

<sup>14</sup> Roo lɛ, fe hãneri do fi luo-rì dí ku ká mì hii bayke ya: Nzob hãneri ká sakra baari se fal fe fére \*Balam. Be na, ka kɛ Mbay \*Balak faa ká bay haɔa led Izarayelri daa feyãa í sɔ náy ká i púoke fe hã wɔruri, a í daa nun pie †. <sup>15</sup> Nzob hãneri ká luo-rì na, i se fal fe fére nzob taa Nikolari faa mbɔw munu na ndaw.

<sup>16</sup> Munu zu lɛ, ì suo kér bay baarì! Bo munu ya lɛ, mì tɔji tul-rì kod hɔy a mí ruu ziɔ nzobkeri ku na báy maamii ká tɔji saa nzaa-i.

<sup>17</sup> Nzob ká do báy suku láa bay na, ka laa bay ká Tem Ngerewuru baa hã nzob mbika lawri ká i mbɔ tul kɔ báy zad boɔ boɔ na! A nzob ká haw yum na, mì haɔa ni ngaw ká do zad muni ká i dí ba manne a mí hã ni tisaw pie ndaw ††. Ká tul tisawke ku na, i daa riɔ fie do dí ká nzob mbɔw kɔ sãwke ya, ba be huo-ε káa yãa riɔke na ze ka kɔ.”»

**Bay ká i baa hã nzob mbika lawri ká Tiyatir**

<sup>18</sup> Nzobke ku na baa hã mì mii: «Mu daa bayri key na ka do mbede mú píeke hã led nzaaped Ngerewuru ká kaw tul nzob mbika lawri ká i mbɔ tul kɔ ká Tiyatir mú baa hã ni ka baa ha ri mii:

Vu Ngerewuru, be ká nun-ε se huu kalu kalu munu ká rɔm huu, ká bal-eri ndɔy munu ká nzaw lari ká i daa nduo huu rɔɔ í nzɔy hã ni ndɔy na baa mii:

<sup>19</sup> “Fe daa baarì nzob mbika lawri na mì kɔ-kɔ; mì kɔ mɔbaka ini baarì ndaw, doko tul bay bi ndaw, pedri ká ì daa hã mì ndaw, rɔɔ báy sɔy law-rì ndaw pi. Mì kɔ lɛ, ped baarì ká ì daa timbede key na, kal taa hãy ká ì daa báy titire nam ká ì dáake law-rì bo tul-i na.

<sup>20</sup> Roo lɛ, fe ká mì hii bayke ká luo-rì ya na ze do key: Mãy ká ped daa be do munu ba Zezabel na, ì iki law-rì ká tul-e † Mãyke ku na, dí sùo-ε ba nzob yãaɔa bay saa nzaa Ngerewuru a ula nzob ped biri a kuɔ ri zuo fal-ε báy faa fe fére be ha ri daa nun pie, a í sɔ náy ká i púoke fe hã wɔruri. <sup>21</sup> Mì pɔɔɔ namri hã ni bay haɔa ni ka yɔi a suo kér bay be ká tul feyãa beri, roo lɛ, ka hii bay pɔɔɔ daa nun pie be na ya. <sup>22</sup> Be mi-ni ze, mì pɔɔɔ ni hã ni kɔ seke fe ká tul dokro; a bari ká i daa nun pie ziɔ ni na, zadka i yɔi í suo kér bay bari, a í pɔɔɔ fe daa kãaya bari na ya lɛ, mì haɔa ri kɔ seke fe na ndaw. <sup>23</sup> Vi-eri na, mì duku ri mburuk, bay haɔa nzob mbika lawri ká i mbɔ tul kɔ báy zad boɔ boɔ riw bele na i kóko mii, bi na, mì ba nzob békle bil law nzobri bay kóko kér bay bari báy fe ká law-ri hii. Nzob hãa hãa ká sakra baarì na, mì púo ni fe tun-duo be maa báy ped daa be.

† Ì kɔji Ruɔ bari 25.1-2, 31.15-16. †† † Ì kɔji 1 Mbayri 16.31; 2 Mbayri 9.22. Zezabel na ba mãy Mbay Akab ká kuɔ wãra hã ni puo wɔruri.

<sup>24</sup> A baarì nzob mbika lawri ká Tiyatir ká ì se fal fe fére ndaya mãy key ya, ká í ti rii bil ferì ká nzobkeri dí ba 'kér bay \*Satan ká dí bamba ká do zad muni' ya na ††, mì baa ha ri ta-taɔ: Mì ti haɔa ri soba kɔ ya, <sup>25</sup> roo lɛ, fe ká ì dõke na, ì mɔba ngɔ-ngɔɔ kɔyuru maa báy nam ví bi.

<sup>26-28</sup> A nzob ká haw yum, a daa fe ká mì hii kɔyuru tɔji ɔɔɔ bie nam na lɛ, mì haɔa ni hyrusuo réke mbay munu ká bi kɔ mì yãa ká luo Bãa. Ka'a réke mbay ká tul nzobri ká sãw puo bari boɔ boɔ báy hyrusuo. Ka'a bíe nzob ndayari kpukdu kpukdu munu ká i bíeke pãy ká i mbuo zuo. Mì haɔa ni rùo tibie na ndaw ††. <sup>29</sup> Nzob ká do báy suku láa bay na, ka laa bay ká Tem Ngerewuru baa hã nzob mbika lawri ká i mbɔ tul kɔ báy zad boɔ boɔ na!”»

**Bay ká i baa hã nzob mbika lawri ká Sardes**

**3** Nzobke ku na baa hã mì mii: «Mu daa bayri key na ka do mbede mú píeke hã led nzaaped Ngerewuru ká kaw tul nzob mbika lawri ká i mbɔ tul kɔ ká Sardes mú baa hã ni ka baa ha ri mii:

Nzob ká do báy Tem Ngerewuru ba tɔɔɔ say ††† báy mbaymawri ká tɔɔɔ say na ka baa mii: “Fe daa baarì nzob mbika lawri riw bele na, mì kɔ-kɔ. Mì kɔ lɛ, riɔ ni mɔba rii fe ká ì zaɔ sùo bay tul-i, roo lɛ, ì ba nzob huderì. <sup>2</sup> Ì túma í hã hyrusuo hã fe ká tɔɔɔ ndɔji ká do sùo-rì rɔɔbay na bay haɔa ni hu bíb bíb ya, bay ɔi lɛ, mì kɔ ped daa baarì na, do maa báy zad munu ká Ngerewuru bi hii na ya. <sup>3</sup> Munu zu lɛ, ì kér se tul Bay Ngerewuru ká ì laa í yãa bo law-rì na. Ì daa vu mbom ka bo dí, a í suo kér bay baarì ká tul feyãa baarì. Zada ka ì tuma ya lɛ, mì tɔji tul-rì mbuda munu ká nzob ri-iba tɔjike tul nzob taɔ haɔa ri kɔ nam ví bi.

<sup>4</sup> Roo lɛ, nzob baarì hãneri ká i do Sardes kɔ hɔy kara, simsed bari taɔ kadaɔ munu ká gari pie ká em mɔba dí ya. Bari nzobkeri ku na, i séke sed ziɔ mì báy gari pie, bay ɔi lɛ, i ma-maa †††. <sup>5</sup> Be ze, nzob ká haw yum na, i ndúo ni gari pie munu na ndaw. Mì báa taɔ kad ká pol Bãa ndaw, ká pol led nzaaped beri ndaw mii, ka ba taa bi. <sup>6</sup> Nzob ká do báy suku láa bay na, ka laa bay ká Tem Ngerewuru baa hã nzob mbika lawri ká i mbɔ tul kɔ báy zad boɔ boɔ na!”»

**Bay ká i baa hã nzob mbika lawri ká Filadelfi**

<sup>7</sup> Nzobke ku na baa hã mì mii: «Mu daa bayri key na ka do mbede mú píeke hã led nzaaped Ngerewuru ká kaw tul nzob mbika lawri ká i mbɔ tul kɔ ká Filadelfi mú baa hã ni ka baa ha ri mii:

†† Ká zad ni key na rii fe ká nzob hãneri fere nzobri fe mii, bay hãw yum ká tul ngeretemndaya na, ndad bay rii bil fe kãaya káa daa na ndaw rɔ! †† Rùo tibie na, kɛ nzaaruɔ ká do dí ya bay sil. Do faa mbɔw munu ndaw, nzob ká do báy rùo tibie na, ze ka do na sikda kóko seke fe hɔy kara, ka kɔ mii, seke fekeri na do dí ya bay kál. ††† Ì yɔi í kɔji FKT 1.4 na í kɔ. ††† Gari pie ká nzob nduo na kɛ mii, simsed nzobke taɔ kad kad ndaw, a haw yum ziɔ Krisi ndaw, a kaw báy kumnun banɔuɔ ndaw pi.



Nzob ká Tanj Kadan, be Krisi tusueke ká lakerere Mbay David do nduo-ε †, ká mgbuda le, nzob mbijw maa bay dár ya; ká dar le, nzob mbijw maa bay mgbúda ya na baa mii: <sup>8</sup> “Fe dáa baari nzob mbika lawri riw bele na, mi kɔ-kɔ. Hurusuo ká ì dōke na, ndji hɔy, mi kɔ-kɔ. Be nu ku hɔy kara, ì daa vu mbom bo tul bay bi, a í mɔy bay ká tul-i ya. Mi mgbuda faa do hɔy ha ri ká nzob mbijw maa bay dár do di ya. <sup>9</sup> A nzobri ká i ba zad mbú kɪ \*Satan, nzob kúd bayri ká i di sùo-ri ba Zib taa tusue, roo le, i ba nzobkeri ya na, mi dáa ha ri ví huku pol-ri, a mí ha ri kɔ mii, mi hii ri hii. <sup>10</sup> Munu ká ì kɔɔ bay bi báy sɔy law na, bi hɔy kara, mi kɔɔ ri ká bil seke fe ká’a tji tul nzobri riw bele ká tusiri key bay líe ri bay kókɔ. <sup>11</sup> Ndji hɔy le, mi vika. Fe ká ì dōke na, ì mba ngɔ-ngɔ bay haɔa bo, nzob mbijw mini kara, ka naa fe tunduo baari ya.

<sup>12</sup> A nzob ká haw yɔm na, mi haɔa ni do ba nguo sókɔ \*hul kani Ngerewuru bi; ka’a doko di banɔuo ro bo, ka ti tji kele mbáa. Mi dáa riɔ Ngerewuru bi do sùo-ε ndaw, riɔ ngerepuo Ngerewuru bi ká ba Zuzalem fie ká’a dí saa luo-ε ká nulue ndaw, rɔɔ riɔ-taa fie na kara ndaw pi. <sup>13</sup> Nzob ká do báy suku láa bay na, ka laa bay ká Tem Ngerewuru baa hã nzob mbika lawri ká i mby tul kɪ báy zad boɔ boɔ na!”»

#### Bay ká i baa hã nzob mbika lawri ká Lawdise

<sup>14</sup> Nzobke ku na baa hã mi mii: «Mu daa bayri key na ka do mbede mú píeke hã led nzaaped Ngerewuru ká kaw tul nzob mbika lawri ká i mby tul kɪ ká Lawdise mú baa hã ni ka baa ha ri mii:

Nzob ká i di ni ba Amem ††, nzob doko tul nasi bay Ngerewuru, a baa bay tusueke, be ká Ngerewuru daa feri riw bele báy faa be na baa mii: <sup>15</sup> “Fe dáa baari nzob mbika lawri na, mi kɔ-kɔ. Mi kɔ na, ì huoya ndaw, í zaɔ ya ndaw. Úwaa! Haɔa ri huoya deɔ deɔ, mase haɔa ri zaɔ sùo ku na, ndad mba doko sikda dár munu! <sup>16</sup> Munu ká ì zaɔ ya ndaw, í huoya ndaw na, mi sám ri zuo bisuy. <sup>17</sup> Ì baa ká bil law-ri mii, “Buru ba nzob feziɔari, báy faa ped dáa buru na, buru káwke bil ndadi, búru se síe fe mbijw ya! Roo le, ká nun Ngerewuru na, ì ba síe bamba í maa ya kakalke ndaw, í ba nzob kɔkuri í se tigbãa ri hɔy nduɔdi nduɔdi ndaw, rɔɔ nun-ri fɔmra gbibli ndaw ze ì kɔ ya ku!

<sup>18</sup> Be ze, mi bo ri bay haɔa ri vi luo-i í hie lari ká i daa nduo huu hã mjiɔe tji a nduy ziri ziri na, bay haɔa ri vi ba nzob feziɔari ká nun Ngerewuru. Ì ví hie gari pie í nduo í púdke zad sahoɔ baari ká do hɔy nduɔdi ku na. Ì ví hie saɔpuu í daa bo nun-ri, bay haɔa bo ì kóke zad \*tanj kad kad ‡. <sup>19</sup> Bi na, nzobri riw bele ká mi hii ri na, mi yiɔ ri, a mí ndada ri bo faa. Munu zu le, ì nduo kiyaw kiyaw í suo kér

bay baari ká tul feyã baari. <sup>20</sup> Ì kɔ, bi na, mi do faa hul mí di fe. A nzob ká laa kusol-i a mgbuda faa hã mi le, mi rií mí se luo-ε, mí sɔy fe ziɔ ni, a be kara a sɔyã fe ziɔ mi ndaw.

<sup>21</sup> Nzob ká haw yɔm na, mi pɔɔ faa hã ni kaw lakun-i ká tul karingaw mbay bi, munu ká bi kara mi haw yɔm a mí kaw lakun Bãa ká tul karingaw mbay be na. <sup>22</sup> Nzob ká do báy suku láa bay na, ka laa bay ká Tem Ngerewuru baa hã nzob mbika lawri ká i mby tul kɪ báy zad boɔ boɔ na!”»

#### Rúo Ngerewuru ká nulue

**4** Fale ku na báyi le, mi kɔ-kóm mí kɔ faa hul ká nulue mgbuda do hɔy. Leε, mi laa kusol ká baa bay hã mi pola mba beler munu ba tɔw ká nzob ul kɔɔri na baa hã mi mii: «Mu hil mú vi key, le, mi kɔe mú fe ká’a vika fal-ε vuku.» <sup>2</sup> Ká zadε ku hɔy le, Tem Ngerewuru mba mi; le, ká nulue na, karingaw mbay mbijw bo di. Ká tul karingaw mbayke ku na nzob kaw di. <sup>3</sup> Nzobke ku na, nduy vedera vedera munu ba tisaw kere ká hie ba huu ká riɔ-ε ba *zaspε* báy *sarduwan*. Birimi kiri karingawke na gbuk a nduy ver ver munu ba tisaw kere ká mbi ba huu ká riɔ-ε ba *emerode*. <sup>4</sup> Karingaw mbayri ba síɔ sidi pãe niɔ kiri karingawke na ku. Leε, \*ngere tul pedri ba síɔ sidi pãe niɔ kaw tul karingawkeri na. I nduo gari pie, a taguba mbay ká i daa báy lari ká nduy ziri ziri na guba tul-ri mbijw mbijw riw bele. <sup>5</sup> Ká tul karingaw mbayke ku na, haa mbamri tji saa di gberere gberere, kusolri mba beler ká di ndaw, mbam ká yiɔ kpãy kpãy kara tji saa di ndaw pi. Ká pol karingaw mbayke na, huu mbɔni ba tɔɔ say se ká di; ba Tem Ngerewuru ká tɔɔ say †. <sup>6</sup> Ká pol karingaw mbayke ku na, fe rií maambii ká nduy a tanj kãrara a do mgbeler do di ndaw. Ká zad bóko karingaw mbay ká sikda na, fe doko báy kumnunri ba niɔ kiri di, pol-e mbijw, fal-ε mbijw, rɔɔ fi hodo báy fi gel na do di mbijw mbijw. Fekeri ku na, nunri fɔɔ sùo-ri, fi pol-a ndaw, fi fal ndaw. <sup>7</sup> Fe doko báy kumnun taa titireke ku na, rií mbaki. Ndeke di sidike na rií vu bãa nday, fe ndeke di sayke na daa nun rií nun nzob, a fe ndeke di niɔke laa le, rií tirim ká do zóko tãy. <sup>8</sup> Fe doko báy kumnunkeri ká mbijw mbijw niɔ bele na, i do báy tãy ba yie yie ká nunri fɔɔ tãy bari kpurukud bele, fi pol ndaw, fi fal ndaw pi. Suɔ báy bisie banɔuo na, i baa mii:

«Ngerembay, Ngerewuru Nzob Hurusuo Luye,  
Nzob Tanj Kadan, Kadan, Kadan,  
Nzob ká do pola dɔd ndaw rɔɔ tusiri do báy,  
ká do timbede key, ká’a vika.»

<sup>9</sup> Banɔuo na, zadka fe doko báy kumnunri ká niɔ daa riɔ dika í daa mbay rɔɔ í daa taambɔl hã be ká kaw tul karingaw mbay, Nzob Káw Báy Kumnun mbiimbam báy mbiimbam banɔuo na báyi le, <sup>10</sup> ngere tul pedri ká síɔ sidi pãe niɔ na, i ví huku pol be ká kaw tul karingaw mbay na, í ruo Nzob Káw Báy Kumnun mbiimbam báy mbiimbam banɔuo a í nan taguba mbay bari, í vãa daa zuo pol karingaw mbayke na í baa mii:

† Ká zad ni key na, Nzob ká Tanj Kadan ká lakerere Mbay David do nduo-ε na, baa bay se tul Krisi, nzob ká Ngerewuru waa bay pie ni ví yã nzobri. †† Nzob ká i di ni ba «Amem» na ba Zezu.

‡ Ngerepuo ká Lawdise na riɔ-ε mba bamba bay tul feziɔa be ndaw, gari lari ndaw, rɔɔ saɔpuu bóko nun ndaw pi. Roo le, fekeri na ba fe ká kele kɪ hɔy. Ngerewuru na kɔ fe ká do bil law nzob.

†† Ì yiɔ í kɪ FKT 1.4 na í kɔ.

<sup>11</sup> «Ngerembay, Ngerewuru buru:  
Riŋ díka ndaw, dáa mbay ndaw, hirusuo ndaw na  
ba taa bo, bay ji le, mù ma-maa.  
Ba bo kị ze mù daa feri riw bele;  
báy law hiiya bo ze mù hii bay haŋa feri do,  
ze mú daa fekeri.»

### Rúo Vu bađu Ngerewuru

**5** Fale ku le, mì kò mbede ká i ka-káa do nduo hodo  
nzob ká kaw tul karingaw mbay na. Mbedeke ku  
na, i vbie bay do bil-e ndaw, do fal-ε ndaw, í rji nzi-ε  
zad tɔɔ say.<sup>2</sup> Lεε, mì kò led nzaaped Ngerewuru mbjw  
munu ká ba nzob hirusuo ká do báa bay beler báy  
bawda kusol-e a vbi bay mii: «Nzob ve ze maa nzúo  
zad rjike ká tɔɔ say na, a mgbudá nzi-ε a kji bay ká do  
bil-e le †?»<sup>3</sup> Roo le, nzob ká maa mgbúda bay kijŋa bay  
ká do bil-e na mbjw tiya, ká nulue ya ndaw, tusiri key  
ya ndaw, ká zad baw ya ndaw pi.<sup>4</sup> A le, mì rε-rεw báy  
mbii nun-i mgbobo mgbobo, bay ji le, nzob mbjw maa  
bay mgbúda bay kóko fe ká do bil-e ya.<sup>5</sup> Báyji le, ngere  
tul ped mbjw baa hã mì mii: «Mu rε-rεw ya. Mu kò!  
Mbaki key ká ba sãw kani Zuda, vu bulu Mbay \*David  
na, haw yũm a maa nzúo nzaa mbede ká i rji zad tɔɔ  
say na.»

<sup>6</sup> Lεε, mì kò vu bađu mbjw do siya ká lakun karingaw  
mbay na, le, fe doko báy kumnunri ká niŋ báy \*ngere  
tul pedri na, i kiri ni gbuk. Ka ri Vu Bađu ká i i ni ba \*fe  
poy, a do báy tɔɔ ba tɔɔ say, nun ba tɔɔ say ká ba  
Tem Ngerewuru ká tɔɔ say ká'a pie ri báy zadri riw  
bele ká tusiri key.<sup>7</sup> Vu Bađu ku na, vã yã mbede  
ká do nduo hodo be ká kaw tul karingaw mbay na.  
<sup>8</sup> Zadka'a yã mbedeke na báyji le, fe doko báy kum-  
nunri ká niŋ báy ngere tul pedri ká siŋ sidi pãre niŋ na,  
i huku siri ká pol Vu Bađu. Bari mbjw mbjw bele na, i  
do báy nzaŋa báy tunɔuo ká i daa báy lari ká nduy  
zjiri zjiri, ká feri ká i uu ká bãre fy bũy bũy mbãa dí.  
Fe úukeri na, ba nzaa bay kereri ká nzob taa  
Ngerewururi i daa.<sup>9</sup> Rɔbay, i dí sim fie mii:

«Bo Vu Bađu na, mù ma-maa.

Mù maa bay mbika mbede ká i kaa na,  
a mú nzuo zad rjikeri,  
bay ji le, bo na, i í mù hã sím bo uo,  
a le, báy faa sím bo na, mù púoke mbɔl ká tul nzobri  
ká sãw kani bari bod bod bele,  
nzaa bay bari bod bod bele ndaw,  
sãw bari bod bod bele ndaw,  
rɔɔ sãw puo bari bod bod bele ndaw na,  
ha ri vi ba taa Ngerewuru.

<sup>10</sup> Mù daa ha ri vi ba nzob fe poyri ká puoruo bo bay  
dáa ped hã Ngerewuru naari, a í re mbay ká tusiri key.»

<sup>11</sup> Báyji le, mì kò-kóm, a mí laa kusol rɔɔ led nzaaped  
Ngerewururi ngji bamba wuruk wuruk mba kijŋa. I kiri  
karingaw mbay báy fe doko báy kumnunri ká niŋ, rɔɔ

† Ká bil sewke ku na, mbede káake ká ngereɔmɔyri daa na, i rji  
nzi-ε báy dikay a í iki dikay na báy fe ká i daa nduo vu nduo-ri, bay  
haŋa nzobri kóke nzob dáa mbedeke. Ba nzob ká do báy faa hu-ε  
hoy ze maa bay mgbudá.

báy ngere tul pedri na,<sup>12</sup> a i dí sim mgbá mgbá ba siya  
mii:

«Vu Bađu ká i i ni na,  
ngɔɔɔ ndaw, feziŋa ndaw, nun nzem ndaw, hirusuo  
ndaw,  
dáa mbay ndaw, riŋ díka ndaw, rɔɔ písi ndaw na  
ba taa be, bay ji le, ka ma-maa!»

<sup>13</sup> Rɔbay, mì laa kusol feri riw bele ká Ngerewuru daa,  
ká nulue ndaw, tusiri key ndaw, zad baw ndaw, ká bil  
bawda maambii ndaw, rɔɔ báy feri riw bele ká'a daa  
na, i dí sim mii:

«Ngerewuru, nzob ká kaw tul karingaw mbay báy Vu  
Bađu na,  
pisi ndaw, dáa mbay ndaw,  
riŋ díka ndaw, rɔɔ hirusuo ndaw na,  
ba taa bari mbiimbam báy mbiimbam banɔuo!»  
<sup>14</sup> Lεε, fe doko báy kumnunri ká niŋ na, i yijŋra báy bay  
mii: «Amem! Ndad bay haŋa ni ka do munu na kị!» A le,  
ngere tul pedri na i huku siri i ruo ri.

### Nzúo zad rji mbede

**6** Fale ku le, mì kò Vu Bađu nzuo titire zad rjike ká  
tɔɔ say na, le, mì laa kusol fe doko báy kumnun  
mbjw ká sakrake hãwri na baa bay munu ká mbam ká  
yij kpã yij kpã mii: «Mu vi!»<sup>2</sup> Báyji le, mì kò-kóm mí kò  
piri pie mbjw! Nzob ká kaw tul-e na mgbá ngan guo do  
nduo-ε, a í hã ni taguba mbay. Ka se báy hirusuo háw  
yũm bay vã háw yũm na rɔbay.

<sup>3</sup> Fale ku le, Vu Bađu na nzuo zad rjike ndeke dí sidike  
na, le, mì laa kusol fe doko báy kumnun ndeke dí  
sidike ká baa mii: «Mu vi!»<sup>4</sup> Báyji le, piri kị tji, le, sùo-ε  
ba sje ngãw ngãw ba huu. Nzob ká kaw tul-e na, i hã ni  
hirusuo bay haŋa ni náake dekeke ká do sakra nzobri  
ká tusiri key bay haŋa ri i kị, a í hã nzobke ku na bawda  
maamii.

<sup>5</sup> Fale ku le, Vu Bađu na nzuo zad rjike ndeke dí sayke  
na, le, mì laa kusol fe doko báy kumnun ndeke dí  
sayke ká baa mii: «Mu vi!» Báyji le, mì kò-kóm mí kò piri  
pire mbjw! Nzob ká kaw tul-e na, mgbá fe líe sũm do  
nduo-ε.<sup>6</sup> Lεε, mì laa gire fe mgbá munu ká kusol nzob  
uru saa sikda fe doko báy kumnunri ká niŋ na mii:  
«Sũm kere na, vu tunɔuo fe híe mbjw bay tul lari ped  
nam mbjw, a kji sũm ká do ká kükuri hie na laa le, vu  
tunɔuo fe híe say bay tul lari ped nam mbjw na ndaw,  
roo le, num báy him na, mu suo larike ya ††.»

<sup>7</sup> Fale ku le, Vu Bađu na nzuo zad rjike ndeke dí niŋke  
na, le, mì laa kusol fe doko báy kumnun ndeke dí niŋke  
ká baa mii: «Mu vi!»<sup>8</sup> Báyji le, mì kò-kóm mí kò piri pire  
ká sùo-ε fere do hoyla! Nzob ká kaw tul-e na, riŋ-ε ba  
Hud; le, nzob ká i dí ni ba Zad Baw na se fal-ε. I ha ri  
hirusuo ika nzobri ká tusiri key. Tusiri ká i te bil-e zad  
niŋ na, i i nzobri ká zad mbjwke báy faa maamii ndaw,  
kɔn buo ndaw, hud duku mburuk ndaw, rɔɔ báy faa fe  
mgbamri ká tusiri ndaw pi.

†† Ká zad ni key na, baa bay se tul kɔn ká'a líe bo zad hã lari fe  
payri ngóŋ bamba. Sũm kere ká zad ni key na, ba sũm ká i dí ba ble,  
a kji sũm ká kükuri hie na laa le, i dí ba orge.

<sup>9</sup> Fale ku le, Vu Bađu na nzuozad ríjike ndeke di ndebeke na, le, mì kò-kóm ba sãw \*tutakra fe poy a mí kò pãra nun sùo nzobri ká i i ri bay tul 'Bay Ngerewuru ká i ka-káake báy nasi bay ká i baa báy zadé na. <sup>10</sup> I guu fe ba siya mii: «Ngerembay, bo ká mù ba Nzob Tãnj Kadanj mú ba Ngerewuru tusueke na, wãa, mù giyanj bay síe hãa ndãw rɔɔ bay kúnj sal bay zuo tul nzob tukeleri key, a mú daa seke zinj ri bay tul buru ká i i buru na le?» <sup>11</sup> Lɛɛ, i ha ri maagari pie ká pie yul mbijw mbijw báy zad bari bele †, a í baa ha ri bay hanja ri giyanj ndiji í mgbã tãram sãw síe hãne kpuru hã suy bãw ped bari báy yũ bari ká i ika ri munu ká bari na, ka maa ndãw rɔɔ!

<sup>12</sup> Fale ku le, mì kò Vu Bađu na nzuozad ríjike ndeke di yieke na, le, tusiri lanj yik yik ndãw, síe fere a sii zúruru munu ba gari máy síe ndãw, few báy kukruke laa le, fere a siji dóroro munu ba sim ndãw. <sup>13</sup> Mbaymawri gãw saa tumbam zuo siri rib rib munu ba lere puu ká siji ya báy, ká bawda zuo kuu le, gãw saa puuke. <sup>14</sup> Tumbam kaa ndũy zuo tul kiji ndoko munu ká i kãake mbede. Kuori báy tukudu mbiiri riw bele na, i soro ká zad dol bari ba pola pola. <sup>15</sup> Mbayri ká tusiri key ndãw, ngereri ndãw, ngerenzob yumri ndãw, nzob fezinari ndãw, nzob hirusuori ndãw, báy nzob hãwri riw bele, koyri báy nzob hãykeri ndãw na, i dúu bay vã mýu sùo-ri ká bil puy kuo báy sakra tisawri ká tul kuori. <sup>16</sup> I baa hã kuori báy tisawri mii: «Ì gãw zúo tul buru í pud buru bay hanja nun be ká kaw tul karingaw mbay na, ka kò buru ya ndãw, a búru do di di báy here Vu Bađu na ndãw, <sup>17</sup> bay jì le, bawda nam here bari na vi ro, a wãa a ve ze a máa bay bár gijw ká pol hereke na le woo?»

### Nzobri ká téke surum Ngerewuru do sùo-ri

**7** Fale ku báyji le, mì kò led nzaaped Ngerewururi ba niñ, i do siya ká tjiw zad ká niñ ká tusiri; i mgbã zururi ká niñ bay hanja zuo mbijw mini kara ka kuu ká tusiri key ya ndãw, ká tul bawda maambii ya ndãw, ká tul puu mbijw mini kara ya ndãw pi. <sup>2</sup> Rɔɔbay, mì kò led nzaaped Ngerewuru kiji uru saa fi tiya ká zad tji síe na, a mgbã fe téke surum Ngerewuru Nzob Káw 'Báy Kumnun do nduo-ɛ. Ka daa fe báy bawda kusol-e belen hã led nzaaped Ngerewururi ká niñ ká Ngerewuru ha ri hirusuo pola bay hanja ri bíeke tusiri, rɔɔ báy bawda maambii na mii: <sup>3</sup> «Ì bíe fe mbijw ká tusiri ya ndãw, ká bil bawda maambii ya ndãw, puuri ya ndãw, kpuru hã buru te surum do nzãa pol nzob ped Ngerewuru naari na ndãw rɔɔ!» <sup>4</sup> Báyji le, mì laa suy ruo nzobri ká i te surum Ngerewuru do nzaa pol-ri na: i ba isod sod duozad isod báy sijn niñ pãre niñ (144.000) ká sãw kãni led Izarayelri riw bele.

<sup>5</sup> Nzobri ká sãw kãni Zuda ba isod sod duozad duozad fale sidi (12.000). Nzobri ká sãw kãni Ruben ba isod sod duozad duozad fale sidi (12.000) ndãw. Nzobri ká sãw kãni Gad ba isod sod duozad duozad fale sidi (12.000) ndãw. <sup>6</sup> Nzobri ká sãw kãni Azer ba isod sod duozad duozad fale sidi (12.000) ndãw. Nzobri ká sãw kãni Neftali ba isod sod duozad duozad fale sidi (12.000) ndãw. Nzobri ká sãw

† Ì yji í kiji FKT 3.4 na í kò.

kãni Manase ba isod sod duozad duozad fale sidi (12.000) ndãw. <sup>7</sup> Nzobri ká sãw kãni Simeon ba isod sod duozad duozad fale sidi (12.000) ndãw. Nzobri ká sãw kãni Levi ba isod sod duozad duozad fale sidi (12.000) ndãw. Nzobri ká sãw kãni Isakar ba isod sod duozad duozad fale sidi (12.000) ndãw. <sup>8</sup> Nzobri ká sãw kãni Zabulon ba isod sod duozad duozad fale sidi (12.000) ndãw. Nzobri ká sãw kãni Zezeb ba isod sod duozad duozad fale sidi (12.000) ndãw. Rɔɔ, nzobri ká sãw kãni Bezame ba isod sod duozad duozad fale sidi (12.000) ndãw pi.

### Ruo nzobri ká i ba taa Ngerewuru

<sup>9</sup> Fale ku le, mì kò-kóm na rɔɔbay, le, mì kò ruo nzobri ngji bamba tasiri hãnj hãnj ká nzob mbijw mini kara maa bay kijnã ri ya. Ba nzobri ká sãw puo bari bod bod bele, sãw kãni bari bod bod bele ndãw, sãw bari bod bod bele ndãw, rɔɔ nzaa bay bari bod bod bele ndãw pi. Bari na, i do pol karingaw mbay ndãw, pol Vu Bađu ndãw; i nduo maagari pie ká pi yul, a í mgbã vay kandaw ká i fed do nduo-ri gbiri gbiri. <sup>10</sup> I guu fe mgbã mgbã ba siya belen mii:

«Pam na uru saa luoz Ngerewuru naari ká kaw tul karingaw mbay, uru saa luoz Vu Bađu ndãw!»

<sup>11</sup> Báyji le, led nzaaped Ngerewururi riw bele ká i kiri karingaw mbay ndãw, \*ngerere tul pedri ndãw, rɔɔ fe doko báy kumnunri ká niñ ndãw na, i huku siri í daa tul-ri tunj ká pol karingaw mbay a í ruo Ngerewuru

<sup>12</sup> mii: «Amem! Pisi ndãw, riñ dika ndãw, nun nzem ndãw, taambɔl ndãw, dáa mbay ndãw, ngɔɔɔ ndãw, rɔɔ hirusuo ndãw na, ba taa Ngerewuru naari mbiimbãw báy mbiimbãw banjãw!»

Amem! Ndad bay hanja ni ka do munu na kiji!»

<sup>13</sup> Báyji le, nzob mbijw ká sakra ngerere tul pedri na vbi mì bay mii: «Nzob niri key ká i nduo maagari ba pie, pi yul na, i ba nzob veri, mase i uru saa zad hãa le?»

<sup>14</sup> Lɛɛ, mì yijnã báy bay hã ni mii: «Mbay bi, ba bo ze mù kò.» Lɛɛ, ka baa hã mì mii: «Ba bari ká i tji saa bil bawda fe dáa nun tuoz síe zu. I wãa maagari bari báy sím Vu Bađu na hã ni puu kpãa kpãa. <sup>15</sup> Sãwke mini ze, i do pol karingaw mbay Ngerewuru í ruo ni sunj báy bisie ká bil hul kãni be. A le, be ká kaw tul karingaw mbay na, a pud ri. <sup>16</sup> Kɔn ti seke ri mbãa ndãw, kɔn mbii ti seke ri mbãa ndãw, síe ti zanj ri mbãa ndãw, zad zanja taa bilu biluke kara ti zanj ri mbãa ndãw, <sup>17</sup> bay jì le, Vu Bađu ká do sikda karingaw mbay na, a bá nzob kɔrɔ ri, a nda faa pol-ri se zad luka mbiiri ká ha ri kaw báy kumnun ká do banjãw na. Lɛɛ, Ngerewuru a taa mbii nun-ri riw bele.»

### Nzuo zad ríjike ndeke di tɔnɔ sayke

**8** Fale le, Vu Bađu na nzuozad ríjike ndeke di tɔnɔ sayke, le, zad do ndiñ ká nulue maa vu sãw síe sijn say. <sup>2</sup> Lɛɛ, mì kò led nzaaped Ngerewururi tɔnɔ say ká i do pol-e; i ha ri tjiw ba tɔnɔ say.

<sup>3</sup> Báyji lɛ, led nzaaped Ngerɛwuru kɪ ví do dí ya báy \*tutakra úu fe. Ka mgba huo fe uu fe ká i daa báy lari ká nduy zíriri zíriri na do nduo-ɛ. I hã ni vayri ká b̃ɛ f̃y b̃y b̃y ng̃ji bamba bay haɲa ni ka uu nde kɪ mb̃jw h̃y báy nzaa bay kere nzob taa Ngerɛwururi riw bele ká tutakra úu fe ká i daa báy lari ká nduy zíriri zíriri ká do pol kariɲgaw mbay na, bay haɲa Ngerɛwuru. <sup>4</sup> Nzaa bay kere nzob taa Ngerɛwururi báy zuu huu feri ká i uu na, tji saa huo fe úu fe ká do nduo led nzaaped Ngerɛwuru na tul tul ká pol Ngerɛwuru. <sup>5</sup> Báyji lɛ, led nzaaped Ngerɛwuru na mbi huo fe úu fe na, a f̃ãa síe huu ká tutakra úu fe na mbaa dí a vbu ba tusiri, lɛ, mbam ỹw kp̃y kp̃y nd̃w, a vbu haa gberɛ gberɛ nd̃w, kusolri mgba belɛ belɛ nd̃w, ɾɔɾ tusiri laɲ yik yik nd̃w pi.

### Tjwri ká tɔɔ say

<sup>6</sup> Falɛ lɛ, led nzaaped Ngerɛwururi ká tɔɔ say ká i mgba tjw ba tɔɔ say do nduo-ri na, i leke s̃o-ri bay úl fe.

<sup>7</sup> Báyji lɛ, led nzaaped Ngerɛwuru titire na ul tjw be. Lɛɛ, s̃ari báy huu ká zukri kɪ báy sím na, i kuna ri wusuk zuo tusiri. Tusiri ká i te bil-e zaɖ say na, zaɖ mb̃jwke huu sɛ dí, puuri ká i te bil-e zaɖ say na, zaɖ mb̃jwke huu tay kpɔbk kpɔbk nd̃w, ɾɔɾ suy pamɛri riw bele ká do dí na kara huu sɛ kpoy kpoy nd̃w pi.

<sup>8</sup> Falɛ lɛ, led nzaaped Ngerɛwuru ndeke dí sidike na ul tjw be. Lɛɛ, i vbu fe rii bawda kuo ká vuo huu bilam hã ni tɔɔ bo bawda maambii. Bawda maambii ká i te bil-e zaɖ say na, zaɖ mb̃jwke fɛɛ a ba sím d̃ororo. <sup>9</sup> A fe dáa Ngerɛwuru riw bele ká i do báy kumnun ká bil bawda maambii ká i te bil-e zaɖ say na, zaɖ mb̃jwke hu mburuk, ɾɔɾ bawda hul tumbii báy zaɖ riw bele ká i kuɖ zaɖ say na, zaɖ mb̃jwke bie kasak kasak.

<sup>10</sup> Falɛ lɛ, led nzaaped Ngerɛwuru ndeke dí sayke na ul tjw be. Lɛɛ, bawda mbaymaw ká hie gbie munu ká huu mb̃ɲ na tɔɔ saa nulue. Nduo mbiiri báy faa luka mbiiri ká i te bil-e ba zaɖ say na, ka tɔɔ bo bil-e zaɖ mb̃jwke, <sup>11</sup> hã mbiike na fɛɛ a zoɲ bak bak hã nzobri ng̃ji bamba ziɲ huɖ bay mbiike ká i nzo na. Riɲ mbaymawke ku na ba Zo-zoɲ.

<sup>12</sup> Falɛ lɛ, led nzaaped Ngerɛwuru ndeke dí niɲke na ul tjw be. Lɛɛ, síe báy few, ɾɔɾ báy mbaymawri ká i sáka ri zaɖ say say na, zaɖ mb̃jw mb̃jwkeri na hie mb̃ã. Bil nam mb̃jw ká i te bil-e zaɖ say na, zaɖ mb̃jwke na, zaɖ taɲa ti dí ya, a suɲ ká i te bil-e zaɖ say na kara, do munu na nd̃w pi.

<sup>13</sup> Mì kɔ-kóm na ɾɔbay, lɛ, mì laa gire tirim ká zo a h̃ari tumbam siya a baa bay ba siya mii: «Sɛke fe woo! Sɛke fe woo! Sɛke fe taa minake ɾɔɾ a bóko tul nzobri ká tusiri key báy nam ká led nzaaped Ngerɛwuru h̃wri ká t̃ɔɲ say i úlke tjw bari na lɛ!»

<sup>9</sup> Falɛ lɛ, led nzaaped Ngerɛwuru ndeke dí ndebeke na ul tjw be. Lɛɛ, mì kɔ mbaymaw mb̃jw ká tɔɔ saa nulue bo tusiri; lɛ, Ngerɛwuru hã ni lakerere \*luo zaɖ baw ká gb̃yke tiya. <sup>2</sup> Báyji lɛ, mbaymaw na mgbuɖa faake, lɛ, zuu huu tji ndururu rii zuu huu ndaɲa. Zuu huuke ku na daa hã síe báy zuu na fɛɛ a hã zaɖ do

nduɲ. <sup>3</sup> Lɛɛ, tazalari tji saa bil zuu huu na, a í yãa zad kpól kpól ká tusiri key. Ngerɛwuru ha ri h̃urusuo rii h̃urusuo ká ndáyri d̃óke; a lɛ, <sup>4</sup> ka baa ha ri bay haɲa ri daa fe sɛke ka ziɲ suy ya nd̃w, puu ya nd̃w, vay fe ká luo ya nd̃w, roo lɛ, i daa sɛke ziɲ nzobri ká i te surum Ngerɛwuru do nzaa pol-ri ya kɪ h̃y. <sup>5</sup> Tazalari na, Ngerɛwuru ha ri faa bay haɲa ri i nzobri na ku ya. Roo lɛ, i dára ri kɔ síe kɪ h̃y mbolon mbolon few ndebe †. Dárake ku na, sɛkeke rii sɛke ndáy ká so nzob. <sup>6</sup> Ká bil fewri ká ndebe ku na, nzobri nzaara huɖ, roo lɛ, i ti ziɲ ni ya; i h̃ii huɖ, roo lɛ, huɖ a dúu dí dí ziɲ ri.

<sup>7</sup> Tazalakeri ku na, i rii piriri ká i do dí ya bay dáa ruy. Ká tul-ri na, fe rii taguba mbay ká i daa báy lari ká nduy zíriri zíriri guba dí; a nun-ri laa lɛ, rii nun nzob. <sup>8</sup> Suy tul-ri rii suy tul máyri, a sere-ri laa lɛ, rii sere mba-ki. <sup>9</sup> Ká nzaa law-ri na, fe rii gari lari ká ng̃ɔɔ k̃k̃yɔ do dí. Gire t̃ay bari mgba rii gire ruo puupusuri ká piriri ku gb̃ɔkɔ gb̃ɔkɔ báy takra ba zaɖ ruy. <sup>10</sup> Nzaa s̃aw-ri do báy nzaa munu ká taa ndáy. Báy faa s̃aw-ri na, i do báy h̃urusuo dáake sɛke ziɲ nzobri ká bil fewri ká ndebe na ku. <sup>11</sup> I do báy mbay tul-ri mb̃jw, be ká a ba led nzaaped Ngerɛwuru pola a daa ped hã ni, lɛ, timbedɛ na ka ba nzob tul ng̃ani be a ba mbay luɔ zaɖ baw ká gb̃yke tiya. Riɲ-ɛ báy nzaa eboro lɛ, ba Abadɔn, a báy nzaa gerek laa lɛ, ba Apoliyɔn. Maa s̃aw riɲke lɛ, ba Nzob B̃ie Zad.

<sup>12</sup> Titire sɛke fe na kal ro, lɛ, sɛke fe h̃yri ká t̃ɔɲ sidi na a vika fal-ɛ vuku ɾɔbay.

<sup>13</sup> Falɛ lɛ, led nzaaped Ngerɛwuru ndeke dí yieke na, ul tjw be. Lɛɛ, mì laa kusol mgba ká tjw zadri ká \*tutakra úu fe ká i daa báy lari ká nduy zíriri zíriri ká bo pol Ngerɛwuru. <sup>14</sup> Kusol ká mgba na, baa bay hã led nzaaped Ngerɛwuru ndeke dí yieke ká mgba tjw do nduo-ɛ na mii: «Hina led nzaaped Ngerɛwururi ká niɲ ká i siɲ ri zuo dí ya báy bawda nduo mbii ká i dí ba Efarat.» <sup>15</sup> Lɛɛ, led nzaaped Ngerɛwururi ká niɲ ká Ngerɛwuru ha ri do dí ya í giyaɲ s̃aw síeke nd̃w, namke nd̃w, fewke nd̃w, ɾɔɾ mbiimbamke nd̃w na, i hina ri bay haɲa bo, nzobri ká i te bil-e zaɖ say na, i i zaɖ mb̃jwke. <sup>16</sup> Nzob káw tul piri ỹmri ká mì kɔ ri na, i tuu súyke hã mì la-laa; lɛ, i ng̃ji bamba wuruk wuruk mba k̃j̃ɲa ††. <sup>17</sup> Piriri báy nzob káw tul-riri ká mì kɔ ri ká bil fe ká tina nun hã mì na, i do mini key: i do báy gari lari ká ng̃ɔɔ k̃k̃yɔ ba síe nd̃w, do ngul nd̃w, a ba tawori nd̃w pi. Tul piriri na, do munu ba tul mbakiri. Huu báy zuu huu, ɾɔɾ báy tisaw ká vuo huu a f̃y kp̃iri kp̃iri tji saa bil law nzaa-ri wulam wulam. <sup>18</sup> Báy faa fe nuri ká say ká tji saa bil law nzaa piriri, ká ba b̃ie ká mbi báy zadri na, nzobri ká i te bil-e zaɖ say na, zaɖ mb̃jwke z̃ɲke huɖ, <sup>19</sup> bay j̃i lɛ, h̃urusuo piriri na do bil law nzaa-ri báy s̃aw-ri. S̃aw-ri na rii s̃oyri ká i do báy tul bay dáake sɛke ziɲ nzobri.

<sup>20</sup> A bie nzobri ká i hu-huɖ b̃iekeri ká mbi báy zaɖ ku ya na, i suo k̃er bay bari ká tul ped k̃aya bari ya. I ruo temndayari, báy feri ká i kɔ ba w̃yru bari ká i daa báy k̃iri lariri boɖ boɖ ká nduy nd̃w, tisaw nd̃w, ɾɔɾ puu nd̃w na, ba pola pola. Ba feri ká i kɔ-kóm ya nd̃w, í

† Few ndebe na ba nam káw báy kumnun tazalari. †† 200.000.000

lãa bay ya ndaw, a í se-sed ya ndaw pi. <sup>21</sup> Nzobkeri ku na, i suo kër bay bari ká tul ika nzob ya ndaw, fe dáa mgbij bari ya ndaw, fe dáa lɔɔ bari ya ndaw, mase ri-iba bari ya ndaw pi.

### Leɔ nzaaped Ngerewuru báy vu mbede káake

**10** Falɛ lɛ, mì kɔ leɔ nzaaped Ngerewuru kɔ mbiw ká ba nzob hyrusuo uru saa nulue a do dí ba tusiri. Síi mbam puɔ ni rididí; birimisi kiri tul-e gbuk, nzaa pol-e ndyy mbedera mbedera munu ká síe so, a bal-ɛri kara do munu bawda nguɔ ká do hadak a mbi huu wuo tji siya. <sup>2</sup> Ka mgbá vu mbede káake ká mgbuda do hɔy na do nduo-ɛ. Ka dáa bal-ɛ hodo tɔ tul bawda maambii, a dáa bal-ɛ gel tɔ tusiri, <sup>3</sup> a dáa fe báy bawda kusol-e belɛ ri fe dáa mbaki. Falɛ ká'a dáa fe na báyji lɛ, mbamri ká tɔɔ say na, i hii nzi-ɛ gbaw. <sup>4</sup> Zadka i baa bay báy zaɔ bari gbaw na báyji lɛ, mì do dí ya bay vbíe bay bari na do mbede. Roo lɛ, mì laa kusol mbiw mgbá ká nulue a baa ha mì mii: «Bayri ká mbamri ká tɔɔ say baa na, mu kóɔ ba muni; mu vbíe do mbede ya.»

<sup>5</sup> Báyji lɛ, leɔ nzaaped Ngerewuru ká mì kɔ ni pola ká do siya ká tul bawda maambii báy tusiri na ura nduo hodo be ba siya, <sup>6</sup> a haa huɔ báy riŋ be ká kaw báy kumnun mbiimbam báy mbiimbam banɔɔ, be ká'a dáa tumbam báy feri riw bele ká do dí ndaw, a dáa tusiri báy feri riw bele ká do dí ndaw, rɔɔ a dáa bawda maambii báy feri riw bele ká do bil-e ndaw na, ka baa ta-taŋ mii: «Gíyanke ti mbãa! <sup>7</sup> Zadka leɔ nzaaped Ngerewuru ndeke dí tɔɔ sayke a úl tjiw be na báyji lɛ, fe ká Ngerewuru leke ká do zaɔ muni na, a dáa ɔ báy zaɔe munu ká'a baa bayke ha nzob ped beri ká i ba nzob yaŋa bayri saa nzi-ɛ na.»

<sup>8</sup> Falɛ lɛ, kusol ká mgbá ká nulue ká mì laa pola na, baa bay ha mì ba kɔ na rɔɔ bay mii: «Mu se mú ya mbede káake ká nzi-ɛ mgbuda do hɔy ká do nduo leɔ nzaaped Ngerewuru ká dáa bal-ɛ mbiw tɔ bawda maambii, a mbiwke tɔ tusiri na.» <sup>9</sup> Báyji lɛ, mì se luo-ɛ na a mí vbi ni bay haŋa ni ka ha mì vu mbedeke na. Lɛɛ, ka baa ha mì mii: «Ya mú sɔ; a zoŋ bak bak ká bil-a, roo lɛ, ká bil law nzaa-a na, a mbel riki riki munu ká num zoro.» <sup>10</sup> Lɛɛ, mì ya vu mbedeke na saa nduo-ɛ a mí sɔ. Ká bil law nzaa-i na mbel riki riki munu ká num zoro, roo lɛ, zadka mì tɔy na, yji a zoŋ bak bak ká bil-i. <sup>11</sup> Báyji lɛ, i baa ha mì mii: «Ndad bay haŋa mù baa bay ká tji saa nzaa Ngerewuru na ba kɔ; ba bay ká se tul fe ká Ngerewuru leke se tul saŋ nzobri ngji bamba ndaw, saŋ puo nzobri ngji bamba ndaw, nzaa bayri ngji bamba ndaw, rɔɔ mbayri kara ngji bamba ndaw pi.»

### Nzob nasi bay Ngerewururi ká tul-ri sídi

**11** Falɛ lɛ, i ha mì ngasikri, ri puu ká i líe fe, lɛ, Ngerewuru baa ha mì mii: «Úru mú vãa lie hul kani bi báy \*tutakra fe poy, rɔɔ mú kji nzobri ká i ruo mì ká dí †. <sup>2</sup> Roo lɛ, mu pɔŋ líe mgbáŋ ká keɛ, bay ji lɛ, mì pɔŋ ha nzobri ká i tuu mì ya. Bari nzobkeri ku na i

† Í kji Ezekiyel 40.1-5; Zakari 2.5-7; 4. Ká zaɔ ni key na, feri ka nzobke lie na, ba feri ká Ngerewuru puɔ ri.

tɔɔ ngerewu ká do bod ba taa bi na duŋa duŋa few síŋ niŋ paɛ sídi ††. <sup>3</sup> Mì haŋa hyrusuo ha nzob nasi bay biri ká sídi na; i nduo gari síe í ka-káa bay ká tji saa nzaa-i ká bil fewkeri ku ká nam ba isɔɔ duɔ zaɔ mbiw báy isɔɔ sɔɔ sídi báy síŋ yie (1260).» <sup>4</sup> Nzob nasi bayri ká sídi na, i ba puu oliviyeri ká sídi báy huu ndeleri ká sídi ká i dáa síi say ká do pol-i, bi ká mì ba Ngerembay ká tusiri key na ‡. <sup>5</sup> Zadka nzob nzaa faa bay dáa seke ziŋ ri lɛ, huu a tji saa nzaa-ri bay bíe nzob tul ngani bariri ku na. Faake mini ndaw ze, nzobkeri ku na i ziŋke huɔ. <sup>6</sup> Ká bil fewkeri ku ká i ka-káa bay bi na, nzob nasi bayri ká sídi na, i do báy hyrusuo mgbáka mbam ha ni tɔ ya ndaw, í do báy hyrusuo féɛ mbii ha ni vi ba sím ndaw, a í do báy hyrusuo ndáka tusiri báy kji bíeri bod bod ká mbi báy zaɔ ha ni tji tul nzobri munu ká law-ri hii.

<sup>7</sup> Zadka i baa nasi bay bari ɔ na báyji lɛ, fe mbam ká do yer ká naa \*luɔ zaɔ baw ká gbyke tiya na, a tji a ruu ziŋ ri, a haw yum ká tul-ri, a i ri. <sup>8</sup> Huɔ bari a zúɔ zaɔ áake ká bil ngerewuoke, zaɔ ká i ber Ngerembay, ká ba Ngerembay bari ndaw na do tul puu say huɔ ká dí ††. Ngerewuoke ku na, i mgbá í líeke sɔɔɔm, mase Ezibte. <sup>9</sup> Lɛɛ, nzobri ká saŋ bari bod bod bele, saŋ kani bari bod bod bele ndaw, nzaa bay bari bod bod bele ndaw, rɔɔ báy saŋ puo bari bod bod bele ndaw na, i ví kɔɔ huɔ bari nam say mgbá nzaaru kɔ ká síe do law tul, a í pɔŋ faa ha nzobri bay haŋa ri voro huɔ na ya. <sup>10</sup> Nzob tukeleri na i doko báy suoriya bay tul huɔ nzob nuri ká sídi ku na, í zay sù-ri a í pie báy fe ha kɔ ba lie ba lew, bay ji lɛ, \*nzob yaŋa bayri saa nzaa Ngerewuru ká sídi key na, i dáa ha tul nzob tukeleri féɛ báy faa káa bay bari.

<sup>11</sup> Roo lɛ, fal nam ká say mgbá nzaaru kɔ ká síe do law tul na báyji lɛ, ɔmi vi saa luo Ngerewuru, a ri sùo nzobri ká i i ri na, lɛ, i uru siya. Lɛɛ, bari riw bele ká i do zaɔe í kɔ ri na hje dáa ri zikiki. <sup>12</sup> Báyji lɛ, nzob yaŋa bayri saa nzaa Ngerewuru ká sídi na, i laa kusol mgbá belɛŋ saa nulue a baa ha ri mii: «Hil í vi key!» Ro, i hil ká bil síi mbam na ba nulue, ha nzob tul ngani bari kɔ ri báy nun-ri. <sup>13</sup> Ká zaɔe ku hɔy lɛ, tusiri laŋ yik yik ha ngerewu ká i te bil-e zaɔ duɔ na, zaɔ mbiwke dir wu-ruk ha nzobri isɔɔ sɔɔ duɔ zaɔ tɔɔ say ziŋ huɔ bay tusiri ka laŋ na. Bie nzobri ká i sad ká í kaw báy kumnun báy na, hje dáa ri zikiki a í dáa riŋ díka bo tul Ngerewuru ká kaw nulue.

<sup>14</sup> Sekɛ fe ndeke dí sídike na kal ro; lɛ, sekɛ fe ndeke dí sayke ro do dí ya vuku.

### Tjiw ndeke dí tɔɔ sayke

<sup>15</sup> Falɛ lɛ, leɔ nzaaped Ngerewuru ndeke dí tɔɔ sayke na ul tjiw be. Lɛɛ, mì laa kusolri mgbá godí godí ká nulue mii: «Timbede key na, hyrusuo réke mbay ká tul

†† Few 42 ba nam 1260 a ba mbiimbam 3,5 ndaw. Bil namkeri ku na, ri fe ká ngeretemndaya re mbay a dáa nun nzobri tuɔ síe bambá. Roo lɛ, ba saŋ síe ká Ngerewuru kɔ dáa bo. ‡ Ká bil mbede Zakari 4.1-14 na, puu oliviyeri ká sídi ká huu ndeleri ká i dáa síi say do lakun-ɛ kun-ɛ na, ba nzobri ká Ngerewuru nan ri zuɔ bod, a dáa num zuɔ tul-ri bay haŋa ri dáa ped be. †† Ngerewuoke na ba Zurualem.

hyrusuori riw bele ká tusiri key na do nduo Ngerembay Ngerewuru naari báy \*Krisi, nzob ká'a pie ni vi tusiri key bay yããna nzobri na. Ka'a réke mbay mbiimbam báy mbiimbam banɔɔ.»<sup>16</sup> Báyyi le, \*ngerε tul pedri ká síŋ sídì pãre niŋ ká kaw tul karingaw mbay bari ká pol Ngerewuru na, i huku siri í daa nzaa pol-ri tuŋ siri í ruo ni mii:

<sup>17</sup> «Ngerembay, Ngerewuru Nzob Hyrusuo Luye, bo ká mù do pola dɔd ndaw ɔɔ tusiri do báy, bo ká mú do timbedε key ndaw na: Taambɔl hã mù bay tul bawda hyrusuo ká mù dáake ped,

a timbedε key na mù kaw ba mbay.

<sup>18</sup> Nzobri ká saw puo bari boɔ boɔ ká i tuu mù ya na, law-ri fãa ri gbururu gbururu ká tul-a.

Roo le, timbedε key na, ba saw síe bo ro bay haŋa here bo ka bo tul-ri.

Timbedε key na, ba saw síe bo ro

bay haŋa mù kuŋ sal bay bo tul nzob huɔeri.

Timbedε key na, ba saw síe bo ro

bay haŋa mù hã fe tundo hã nzob ped bori

ká i ba nzob yããna bayri saa nzaa-a,

báy nzobri riw bele ká i ba taa bo ká í hje mù, ze i ba na ngerεri, mase ledri kara ndaw.

Timbedε key na, ba saw síe bo ro

bay haŋa mù bie bari ká i bie tusiri key na kpukdu kpukdu!»

<sup>19</sup> Báyyi le, \*hul kãni Ngerewuru ká nulue na mgbuda do hɔy hã nzobri kɔ \*sanduku sáka kuni ká bo bil-e. Lεε, mbamri vbu haa gberεre gberεre ndaw, kusolri mgba belen belen ndaw, mbamri yjw kpãy kpãy ndaw, tusiri laŋ yik yik ndaw, ɔɔ sãriri gay zididi zididi zuo siri ndaw pi.

### Máy báy nay saŋ

**12** Báyyi le, fe ká kie fe ká ba hje zikiki ndaɔ kóko tji saa tumbam. Mì kɔ máy nzob mbjw ká síe puɔ ní kpurukud munu ba gari. Ka daa bal-ε zuo tul few, ɔɔ taguba mbay ká mbaymawri duo fale sídì do dí guba tul-e. <sup>2</sup> Ka do bil a do dí ya bay mbón led, le, nduo se ni hã ni guu fe. <sup>3</sup> Báyyi le, fe ká kie fe ká tji saa tumbam. Mì kɔ bawda nay saŋ sji ba huu ká tul-e ba tɔɔ say, tɔy-ε ba duo, le, taguba mbay ba tɔɔ say bo tul-ri mbjw mbjw bele.<sup>4</sup> Báy saw-ε na mbaymawri ká i te bil-e zaɔ say na, ka dúɔke zaɔ mbjwke, a kuɔ ri a vbuku ri zuo tusiri mgbarak. Ka do lakun máy ká do mbón na kek bay haŋa bo ka mboŋ le, beri tɔy vi-e na hak.

<sup>5</sup> Lεε, máy na mboŋ led wãra nzob, be ká'a réke mbay ká tul nzobri ká saw puo bari boɔ boɔ riw bele báy hyrusuo †. A le, led nzaaped Ngerewuru ví mbi led na a séke luo Ngerewuru ká kaw tul karingaw mbay be. <sup>6</sup> A báyyi le, máa led na duu a se zaɔ ká Ngerewuru leke bay tul-e ká bil law kɔr bay haŋa bo, ka hól ni nam isɔɔ ɔɔɔ duo zaɔ mbjw báy isɔɔ ɔɔɔ sídì báy síŋ yie (1.260) ††.

† Ì kji Simri 2.9. Ledke ku na ba Krisi, be ká Ngerewuru pie ni bay yããna nzobri. †† Ì kji FKT 11.2. Ká bil saw síe ke ku ká i daa nun nzobri tuɔ síe na, Ngerewuru hól nzob beri.

<sup>7</sup> Báyyi le, ruy do nulue. Led nzaaped Ngerewuru ká riŋ-ε ba Misel báy led nzaaped beri, a nay saŋ báy led nzaaped beri laa, i ruu ziŋ kɔ. <sup>8</sup> Roo le, Misel báy led nzaaped beri na i haw yum, a í ɔɔ faa hã nay saŋ báy led nzaaped beri bay haŋa ri kaw nulue mbãa. <sup>9</sup> I vbu bawda nay saŋ na bo kele, be ɔy piɔdke lew ká i dí ni ba ngerεtemndaya, mase \*Satan, ká ula nzobri riw bele ká tusiri key na; i vbu ni saa nulue bo tusiri gbirik báy led nzaaped beri mbjw hɔy.

<sup>10</sup> Fale ku le, mì laa kusol mgba belen ká nulue mii: Timbedε na, pam Ngerewuru vi ro!

Timbedε key na, Ngerewuru kie hyrusuo-ε báy réke mbay be!

Timbedε key na, Krisi, nzob ká'a pie ni vi bay yããna nzobri na,

kie hyrusuo-ε:

Nzob Dáa Bay bo tul yu naari,

be ká'a do pol Ngerewuru naari

bay daa bay bo tul-ri suŋ báy bisie na

i vbu ni saa nulue bo kele.

<sup>11</sup> Yu naari haw yum ká tul-e

báy faa sím Vu Baɔu,

báy Bay Ngerewuru ká i baa nasike ba kele,

ɔɔ báy sùo-ri ká i ɔɔ yaklak hã huɔ.

<sup>12</sup> Sawke mini ze, nulue báy baari ká i daa puo ká dí na,

ì zay sùo-rì!

Roo le, seke fe ba taa tusiri báy bawda maambii,

bay jì le, ngerεtemndaya na dí ba luo-ri ku!

Law-ε fãa ni gbururu gbururu, bay jì le,

ka kɔ saw síe daa ped be na tòn dí mbãa ro.

<sup>13</sup> Zadka nay saŋ na kɔ mii, i vbu beri bo tusiri na báy-ji le, ka tii saw nii máy ká mboŋ led wãra nzob na.

<sup>14</sup> Roo le, Ngerewuru hã tãy bawda tirim ba sídì hã máy na bay haŋa ni ka zóke kpuru a se zaɔ ká Ngerewuru leke bay tul-e ká bil law kɔr, a hól ni mbiimbam say báy few yie a hã ni kaw dí dí báy nay saŋ na. <sup>15</sup> Báyyi le, nay saŋ na kuku mbii tuɔ fal máy na munu ká maambii, bay haŋa bo mbiike na ka yãa ni. <sup>16</sup> Roo le, tusiri ɔɔ máy na, a aa nzi-ε a tɔy mbii ká tji saa nzaa nay saŋ na.

<sup>17</sup> Zadka nay saŋ na kɔ munu báyyi le, law-ε fãa ni ká tul máy na gbururu gbururu, a yji a vãa ruu ziŋ bie saw máy na, bari ká i daa vu mbom bo tul \*bol kusol Ngerewuru a í do tul tusue bay ká Zezu tina ha ri na.

<sup>18</sup> Báyyi le, nay saŋ na do siya ká nzaa bawda maambii na kek.

### Fe mgbamri ká sídì ká i do yer

**13** Fale ku le, mì kɔ fe mgbam mbjw ká do yer tji saa bawda maambii. Ka do báy tɔy ba duo, tul ba tɔɔ say. Taguba mbay guba tul tɔykeri ku na mbjw mbjw riw bele. Ká nzaa pol-ri mbjw mbjw bele na, i vbie riŋ tɔyri Ngerewuru ze do dí ‡. <sup>2</sup> Fe mgbamke ká mì kɔ ni na riɔ daɔakli, bal-eri riɔ bal tawãra, nzi-ε riɔ nzãa

‡ Ká bil sewke na, mbay Romri mbi riŋ ká ba taa Ngerewuru bo tul-ri a í hii bay haŋa nzobri ruo ri munu ká ngerewuru bari. Be mini ze i tɔyrike Ngerewuru.

mbaki. Nay saŋ na hã ni ngɔŋɔ be, karingaw mbay be, báy bawda hyurusuo bay dáa fe. <sup>3</sup> Fe mgbamke ku na, tul-e mbjw ká sakrake hãwri na, rii fe ká'a zih nyɔ ká i ni do dí, roo le, nyɔke ku na nze. Nzob tukeleri riw bele na tuku ri ha ri do yer a í duu fal-ε. <sup>4</sup> I ruo nay saŋ na, bay ji le, ka hã hyurusuo hã fe mgbam na. I ruo fe mgbam na ndãw í baa mii: «Nzob ve ndãw ɔɔ hyurusuo-ε rii taa fe mgbamke na le? Nzob ve ndãw ɔɔ, a máa rúu zih ni le?»

<sup>5</sup> Báyii le, Ngerewuru ɔɔ faa hã fe mgbam ká do yer na baa bay siika sùo beri, báy bay tjiri ni, a hã ni hyurusuo dáa ped few síŋ niŋ pãre sídì †. <sup>6</sup> Ka mgbuda nzi-ε a tjiri Ngerewuru ndãw, tjiri riŋ-ε ndãw, zad káw be ká nulue ndãw, ɔɔ bari riw bele ká i dáa puo ká dí ndãw pi. <sup>7</sup> Ngerewuru ɔɔ faa hã ni ruu zih nzobri ká i do bođ ba taa be Ngerewuru na a haw yum ká tul-ri. Ka hã ni hyurusuo ká tul saw kãniri riw bele ndãw, saw nzobri riw bele ndãw, nzaa bayri riw bele ndãw, ɔɔ báy nzobri ká saw puo bari bođ bođ riw bele ndãw pi. <sup>8</sup> Leε, nzob tukeleri riw bele na, i ruo fe mgbamke na; ba bari huo-ri ká i dáa riŋ-ri do bil mbede pam pola dođ ndãw ɔɔ tusiri do báy na ze i ruo ni ya. Mbedeke ku na, ba taa Vu Bađu ká i i ni ba \*fe poy.

<sup>9</sup> Nzob ká do báy suku láa bay le, ka laa bay ká do key! <sup>10</sup> Nzob ká Ngerewuru daa ni do bay tul hul sal le, i mgbaka ni naa hul sal na kɪ. A nzob ká'a daa ni do bay tul maamii le, i ika ni báy maamii na kɪ. Be ze ba saw síe haŋa nzob taa Ngerewururi i sɔu law-ri a í do tul mbika law.

<sup>11</sup> Falε ku le, mì kɔ fe mgbam kɪ ká do yer ká tji na báy buđ saa siri. Ka do báy tɔw ba sídì rii tɔw vu bađu, roo le, bay baa be do munu ba taa nay saŋ na. <sup>12</sup> Be na, hyurusuo titire fe mgbam riw bele do sùo-ε, a dáake ped báy riŋ-ε hã nzob tukeleri ruo titire fe mgbam, be ká nyɔ do sùo-ε ɔɔ a nze na. <sup>13</sup> Ka dáa bawda fe saŋri; ka dáa hã huu kara dí saa nulue a bo tusiri ká nun nzobri riw bele. <sup>14</sup> Báy faa fe saŋri ká'a dáa báy riŋ titire fe mgbamke na, ka ũlake nzob tukeleri ká tusiri key. Ka baa ha ri mii: «Ì mbuo fe rii titire fe mgbam na bay dáake mbay bo tul-e, be ká'a hu-hud nyɔ maamii, ɔɔ a fil na.» <sup>15</sup> Ka zih hyurusuo bay haŋa ɔmi hã fe ká i mbuo rii titire fe mgbam na, bay haŋa bo, fe ká i mbuo na ka baa bay, a i nzobri riw bele ká i hii bay rúo ni ya na. <sup>16</sup> Fe mgbam ká do yer ká tji saa siri na mbi nzi-ε hã nzobri riw bele, ze i ba na ngereri, mase ledri, nzob feziŋari mase nzob kykuri, koyri mase nzobri ká i kaw báy tul-ri kara, i te surum do nduo hodo bari, mase nzaa pol-ri. <sup>17</sup> Nzob ká surum key na ti sùo-ε ya le, ka maa bay hie fe ya ndãw, a maa bay mbika fe a hie zih nzob ya ndãw pi. Surumke ku na ba riŋ fe mgbam ká do yer na, mase kjiŋa suy fe ká maa kɪ báy riŋke ††.

<sup>18</sup> Be ze ba saw síe haŋa nzob taa Ngerewururi i do báy nun nzem. Nzob ká do báy fe kóko le, a máa bay ndáy suy fe ká maa kɪ báy fe mgbam ká do yer na, bay

† Ì kji FKT 11.2. †† Ká bil sewke ku na, vu maa bay mbjw mbjw ká bil alfabe gerek na, do báy suy fe kjiŋa be kjiŋa be. Be ze, zadka i dáa suy vu maa bay riŋ nzob nde kɪ le, vi ba suy fe ká maa kɪ báy riŋ nzobke.

ji le, suy feke ku na, maa suy nzob. Súyke na ba isɔd sɔd yie báy síŋ yie pãre yie (666).

### Vu Bađu báy nzob beri

**14** Falε ku le, mì kɔ-kóm, le, mì kɔ Vu Bađu ká do siya ká tul kuo \*Siŋ. Nzobri ká i do zih ni na i ba isɔd sɔd duɔ zad isɔd báy síŋ niŋ pãre niŋ (144.000) ká i vbie riŋ-ε báy riŋ bi-ε do nzaa pol-ri. <sup>2</sup> Leε, mì laa kusol mgba saa nulue rii maambii ká so gbuu gbuu, mase rii mbam ká yjw kpãy. Kusol ká mì laa na, mgba rii nzaŋa kolon ká nzob haŋakeri haŋ. <sup>3</sup> Bawda ruɔ nzobkeri ku na, i do siya ká pol karingaw mbay báy fe doko báy kumnunri ká niŋ, ɔɔ báy \*ngere tul pedri ndãw na, i dí sim fie. Simke ku na, nzob mbjw maa bay fére ya, ba bari huo-ri kɪ hɔy ká i ba isɔd sɔd duɔ zad isɔd báy síŋ niŋ pãre niŋ (144.000) ká Ngerewuru puo mbɔl ká tul-ri báy faa sím Vi-e ká tusiri key na ze, i maa bay fére. <sup>4</sup> Ba bari ká i kɔɔ sùo-ri \*taŋ kad kad í zaa máyri ya ‡, í se fal Vu Bađu na báy zadri riw bele ká'a se dí. I ba nzobri ká Ngerewuru puo mbɔl ká tul-ri ká sakra nzobri báy faa sím Vi-e ha ri vi ba taa be báy Vu Bađu. Nzobkeri ku na, i do munu ba titire tul fe pay ká i mbi hã Ngerewuru. <sup>5</sup> Kúd bay mbjw kara tji saa nzaa-ri ya; i ba nzobri ká bay ti tul-ri ya.

### Led nzaaped Ngerewururi ká say

<sup>6</sup> Falε ku le, mì kɔ led nzaaped Ngerewuru kɪ mbjw zo a hãari tumbam siya. Ka do báy Bay Kere ká do banɔuo bay ka-káake hã nzobri ká tusiri key, báy saw puo bari bođ bođ riw bele ndãw, saw kãniri riw bele ndãw, nzaa bayri riw bele ndãw, ɔɔ báy saw nzobri riw bele ndãw pi. <sup>7</sup> Ka baa bay mgba beles mii: «Ì hie Ngerewuru a í dáa riŋ díka bo tul-e, bay ji le, nam ká'a kúŋ sal bay zuɔ tul nzobri na vi ro. Munu zu le, ì ruo ni, be ká dáa tumbam ndãw, tusiri ndãw, bawda maambii ndãw, ɔɔ báy faa luu mbiiri ndãw pi.»

<sup>8</sup> Báyii le, led nzaaped Ngerewuru ndeke dí sídike tɔŋ fal led nzaaped titire na a baa mii: «Ì kɔ, ngerepuo \*Babilon lie ro! Bawda ngerepuo key ká dáa hã nzobri ká saw puo bari bođ bođ riw bele nzo him be, í ɔɔ sùo-ri yaklak bo bil fe dáa lɔɔri na, lie kpukdu kpukdu ro!»

<sup>9</sup> Báyii le, led nzaaped Ngerewuru ndeke dí sayke tɔŋ fal nzob sídikeri na, a baa bay mgba beles mii: «Nzob ká ruo fe mgbam ká do yer báy fe ká i mbuo rii ni, a ha ri te surum riŋ-ε do nzaa pol-e, mase fal nduo-ε le, <sup>10</sup> be kɪ sùo-ε kara a nzɔkɔ him here Ngerewuru ká'a ku-na zuɔ bil tunɔuo here be taŋ zukrike. Nzobke ku na, a kóko síe ká bil huu ká tisaw vuo huu ká dí a fɔ kpiri kpiri ká pol led nzaaped Ngerewuru báy pol Vu Bađu. <sup>11</sup> Zuu huu ká ha ri kɔ síe na a tji ndururu mbiimbam báy mbiimbam banɔuo. Nzob ká ruo fe mgbam na báy fe ká i mbuo rii ni, báy nzob hã hã ká ha ri te surum riŋ-ε do sùo-ε na, ka ti mgbaka tãram ya mban, bil sunj ya ndãw, bisie ya ndãw pi.»

‡ Bay key na baa bay se tul nzobri ká i se fal fe dáa kãya nzob tukeleri ya. Bayke haa faa haŋa nzob naa zih máy be ya na ya.

<sup>12</sup> Be ze ba saw síe haŋa nzob Ngerewururi ká i daa vu mbom bo tul bol kusol-eri, a í do tul bay Zezu na, i syu law-ri.

<sup>13</sup> Fale ku le, mì laa kusol ká mgba ká nulue mii: «Mu vbie bayri key ka do mbede: Tii sawke saa vuri key na, nzobri ká i hu ká bil Ngerembay na, suoriya ba taa bari.» Lee, Tem Ngerewuru yijira báy bayke mii: «Zade zu, ba tusue kị. I máa bay mgbaka taram sùo-ri ká tul ped bari ká i daa, bay jì le, fe kere bari ka i daa na, Ngerewuru ti yijira ya, a haŋa ri fe tunduoke báy.»

**Fe ká tina nun se tul őr nam kún sal bay**

<sup>14</sup> Fale ku le, mì ko-kóm na rɔbay, le, mì ko síi mbam pie. Ká tul síi mbamke ku na, nzob rii vu nzob kaw dí; taguɔa mbay ká i daa báy lari ká nduy zíriri zíriri guɔa tul-e, a mgba ngahol ká nzi-ε uo pelem pelem do nduo-ε. <sup>15</sup> Lee, led nzaaped Ngerewuru kị tji saa \*hul kani Ngerewuru ká nulue a daa fe báy bawda kusol-e beley a bǎake bay ziŋ nzob ká kaw tul síi mbam na mii: «Mu mbi ngahol bo na, a mú tii saw vbieke fe pay na, bay jì le, saw síe vbie fe pay na vi ro; fe pay ká tusiri na ngɔŋ ro.» <sup>16</sup> Báyjì le, nzob ká kaw tul síi mbam na, mbi ngahol be na a vbieke fe payri ká tusiri na †.

<sup>17</sup> Báyjì le, led nzaaped Ngerewuru kị tji saa hul kani Ngerewuru ká nulue; be kara ka mgba ngahol ká nzi-ε uo pelem pelem na do nduo-ε ndaw. <sup>18</sup> Led nzaaped Ngerewuru kị na rɔbay ká do báy hyrusuo ká tul huu na tji saa zad \*tutakra fe poy, a daa fe báy bawda kusol-e beley ziŋ nzob ká mgba ngahol ká nzi-ε uo pelem pelem na mii: «Mu mbi ngahol bo ká nzi-ε uo pelem pelem na, a mú kúdke lere puuri ká do zúba zuba ká tusiri, bay jì le, lerekeri na ngɔŋ ro ††.» <sup>19</sup> Báyjì le, led nzaaped Ngerewuru na mbi ngahol be a kúdke lere puuri ká do zúba zuba ká tusiri, a vbuku zuo zad duo mbii lere puu ká kie here Ngerewuru. <sup>20</sup> I tɔd lere puuri ká zuo zade na ká fal ngerepuo; le, sím ká tji saa zad duo mbii lere puu na, hil kpuru se kɛŋrɛŋ ká do nzaa piriri. Símké ká uo na yɔa zad a maa sal faa isɔd sɔd sayri munu (300).

**őr bie bíe ká mbi báy zad ká tɔɔ say**

<sup>15</sup> Fale ku le, mì ko fe ká kie fe kị ká nulue ká ba hje zikiki a ndad kókɔ. Led nzaaped Ngerewururi ká tɔɔ say mgba bíe ká mbi báy zad tɔɔ say do nduo-ri. Ba őr bie bíe ká mbi báy zad ro zu, bay jì le, báy faa bíe ká mbi báy zad ku na ze here Ngerewuru ɔ ká dí. <sup>2</sup> Mì ko fe rii bawda maambii ká do qarara ká zukri kị báy huu; a mí ko bari ká i haw yum ká tul fe mgbam ká do yer, báy tul fe ká i mbuo rii ni, rɔɔ ká tul be na ká suy be suo bol riŋ-ε na. I do siya ká tul bawda maambiike, í mgba nzaŋa ká Ngerewuru ha ri do nduo-ri gbiri gbiri,

† Ká bil mbede Matiye na, vbie fe pay kie nam kún sal bay Ngerewuru ká a ví vuku. †† Rii lere puu key na ba rezin. Led Izarayelri vbuku lere puuri zuo godo tisaw ká ba zad duo mbii lere puu a í tɔd ha mbiike tji. Tɔd lere puu mini key na, nzob hɛneri ker í baa mii, feke kie here Ngerewuru ká daa bo tul nzobri ká nam kún sal bay. † kiji FKT 19.15; Ezay 63.3; Zuyel 3.13.

<sup>3</sup> a í di sim ká \*Moyze, nzob ped Ngerewuru dí ká pola lew, báy sim ká Vu Baɔu dí mii:

«Ngerembay Ngerewuru Nzob Hyrusuo Luye, fe daa bori na ba hje zikiki a ndad kókɔ!

Mbay tul nzobri ká saw puo bari bod bod bele, feri ká mù leke bay daa na,

do báy zade a maa báy tusue bay.

<sup>4</sup> Ngerembay, wɔa, nzob ve ndaw rɔɔ ti hje mù ya le? Nzob ve ndaw rɔɔ, a sán daa riŋ dika bo tul-a le woo? Ba tusue, ba bo huo-ɔ kị hɔy ze mù taŋ kadaŋ.

Nzobri ká saw puo bari bod bod riw bele na i vika luo-ɔ

í huku pol-a bay rúo mù, bay jì le, fe daa bori ká do báy zade na do zad hie ká nun nzobri riw bele.»

<sup>5</sup> Fale ku le, mì ko \*hul kani Ngerewuru ká nulue ká \*zad ká taŋ kadaŋ bamba tasiri do bil-e na mgbuda do hɔy. <sup>6</sup> A le, led nzaaped Ngerewururi ká tɔɔ say ká i mgba bíe ká mbi báy zad ká tɔɔ say do nduo-ri na, i tji saa hul kanike. I nduo gari ká ndad bamba a nduy a puu kpala kpala; i daa sal bil ká i daa báy lari ká nduy zíriri zíriri na tekre nzaa law-ri. <sup>7</sup> Lee, fe mbjw ká sakra fe doko báy kumnunri ká niŋ na, ha led nzaaped Ngerewururi ká tɔɔ say na, tunguo tɔɔ say ká i daa báy lari ká nduy zíriri zíriri. Tunguoke ku na him here Ngerewuru Nzob Káw Báy Kumnun mbiimbam báy mbiimbam banɔu na, mbaa dí maa ri mbjw mbjw bele. <sup>8</sup> Báyjì le, zuu huu ká kie riŋ dika Ngerewuru ká do, báy hyrusuo-ε na yɔa bil hul kanike kpol kpol bele ha nzob mbjw mini kara maa bay rii dí ya kpuru maa báy bíe ká mbi báy zad ká tɔɔ say ká led nzaaped Ngerewururi ká tɔɔ say i víke na ɔ bele ndaw rɔ.

**Tunguo here Ngerewuru ká tɔɔ say**

<sup>16</sup> Fale ku le, mì laa kusol nzob mgba beley uru saa \*hul kani Ngerewuru ká nulue a baa ha led nzaaped Ngerewururi ká tɔɔ say na mii: «Í se í vǎa kú-na him here Ngerewuru ká do bil tunguo ká ba tɔɔ say na ka zuo tusiri.»

<sup>2</sup> Báyjì le, led nzaaped Ngerewuru titire se a vǎa kuna him here Ngerewuru ká do bil tunguo be na zuo tusiri. Lee, nzobri ká i ha téke surum fe mgbam ká do yer do sùo-ri, a í ruo fe ká i mbuo rii ni na, nyɔ day ká se bamba zuo sùo nzobkeri na kpurukud bele.

<sup>3</sup> Fale le, led nzaaped Ngerewuru ndeke dí sidike se a vǎa kuna him here Ngerewuru ká do bil tunguo be na zuo bawda maambii. Lee, mbiike na fere a ndiŋ munu ba sím nzob hude, a feri riw bele ká do bil-e báy kumnun na i hu mburuk.

<sup>4</sup> Fale le, led nzaaped Ngerewuru ndeke dí sayke se a vǎa kuna him here Ngerewuru ká do bil tunguo be na zuo nduo mbii báy faa luu mbiiri ha ri fere a ba sím.

<sup>5</sup> Báyjì le, mì laa kusol led nzaaped Ngerewuru ká do báy hyrusuo ká tumbiiri na baa ha Ngerewuru mii:

«Bo ká mù taŋ kadaŋ, bo ká mù do pola dɔd ndaw rɔɔ tusiri do báy, mù do timbede key ndaw na, kún sal bay bo ká mini key na do báy zade.»



<sup>6</sup> Nzob ndayari na, i daa sím nzob taa bori báy taa nzob yãña bayri saa nzaa-a na zuo siri, a timbede key le, bo ro mù ha ri nzo sim, í zih fe ká maa tul-ri báy ped dáa bari.»

<sup>7</sup> Lëë, mì laa kusol mgba saa zad \*tutakra fe poy mii: «Ngerembay Ngerewuru Nzob Hyrusuo Luye, ba tusue kji, kúnj sal bay bori na, do báy zadë, a maa báy tusue bay.»

<sup>8</sup> Falë le, led nzaaped Ngerewuru ndeke di ninke se a vãa kuna him here Ngerewuru ká do bil tunguo be na zuo tul síe a hã ni faa zóko nzobri pii báy zaña be.

<sup>9</sup> Nzobri ká síe zãnje ká hed hed zo ri na, i tjiri riñ Ngerewuru be ká'a mgba kiji bíe ká mbi báy zad ká mi-ni key do nduo-ë. Roo le, i hii súo kër bay bari bay dáa riñ díka bo tul-e ya.

<sup>10</sup> Falë le, led nzaaped Ngerewuru ndeke di ndebeke se a vãa kuna him here Ngerewuru ká do bil tunguo be na zuo tul karingaw mbay fe mgbam na, hã puoruo be do bil sun nduñ. Nzobri su rim-ri mgbokli mgbokli bay kóko seke fe bari, <sup>11</sup> a í tjiri Ngerewuru ká nulue bay tul sekekeri báy nuroi ká do súo-ri na. Roo le, i hii súo kër bay bari ká tul fe dáa kaaya bari na ya.

<sup>12</sup> Falë le, led nzaaped Ngerewuru ndeke di yieke se a vãa kuna him here Ngerewuru ká do bil tunguo be na zuo tul bawda nduo mbii ká riñ-ë ba Efarat hã mbiike yu kpãani a pãñ ba faa hã mbayri ká i kaw fi tiya ká fi tji síe na ha ri víke. <sup>13</sup> Lëë, mì ko temndayari tul-ri say ká i riñ tanjwri tji saa bil nzaa nay sañ ndaw, saa nzaa titire fe mgbam ká do yer ndaw, roo saa nzaa fe mgbam ndeke di sidike, be ká'a di súo-ë ba nzob yãña bay saa nzaa Ngerewuru ndaw na. <sup>14</sup> Ba temri ká i ba taa ngeretemndaya ká i daa fe sañri. I se luo mbayri ká tusiri key riw bele, bay haña bo, i mby kji í daa ruy zih Ngerewuru Nzob Hyrusuo Luye báy bawda nam be.

<sup>15</sup> Ngerembay baa mii: «Í laa key, mì tji tul-ri mbuda munu ká nzob riiba tji ke. Nzob ká kaw báy nzaa bal-ë kekeke a koro gari beri do lakun-ë, bay haña bo ka se tigbi-ë hõy nduadi hã sahoi ka se ni ya na, suoriya ba taa be.»

<sup>16</sup> Báyji le, temndayari na, i mby mbayri ká zad mbijw ká i di báy nzaa eboro ba *Harmagedon*†.

<sup>17</sup> Falë le, led nzaaped Ngerewuru ndeke di tãko sayke se a vãa kuna him here Ngerewuru ká do bil tunguo be na zuo bil zuu, le, kusol Ngerewuru mgba belen saa karingaw mbay ká hul kãni be ká nulue mii: «Pedke o ro zu.» <sup>18</sup> A le, mbamri vbu haa yela yela ndaw, kusolri mgba belen belen ndaw, mbamri yiw kpãy kpãy ndaw, roo tusiri lañ yik yik ndaw pi. Ba ðjé ká Ngerewuru dáa tusiri kpyru tji timbede key na, nzob ko kiji tusiri ká lañ mini key ba mbijw ya mgbanj! <sup>19</sup> Bawda ngerepuo na sãka zad say, a ngerepuori ká saw puori bod bod riw bele ká tusiri key na dir wuruk wuruk. Ro, Ngerewuru ker se tul ngerepuo \*Babilon ká riñ-ë mgba bamba na, a daa

† Báy nzaa eboro na *Harmagedon* ba kuo ká riñ-ë ba *Magedon*. Ká hãñ kuo *Magedon* na led *Izarayelri* daa bawda ruy ká ngõñ bamba ká dí. (Í kji Nzob kúnj sal bayri 5.19; 2 Mbayri 23.29; 2 Soro fe saw bulu bari 35.22.) *Harmagedon* ká bil mbede ni key na, kie zad ká Ngerewuru a háw yum ká tul ngeretemndaya ká dí, ba ýro bie ruy kji wým.

hã ni nzo him bawda here be ká mbaa tunguo be gbay gbay na. <sup>20</sup> Tukudu mbiiri riw bele na gol maa kji gbay gbay, a kuori laa le, nzob ko ri mbijw mbãa. <sup>21</sup> Bawda sañri ká ngõbke hii maa báy boñ nañ ká i te bil-e zad sidi na gay saa nulue zuo tul nzobri ha ri tjiri Ngerewuru bay tul sañri ká ba bíe ká mbi báy zad, bay ji le, ba bíe ká kal tul zad pavbad.

### Kúnj bay ká bo tul bawda máy nun pie

**17** Falë le, led nzaaped Ngerewuru mbijw ká sakra led nzaaped Ngerewururi ká tãko say ká i mgba tunguo him here Ngerewuru do nduo-ri na baa mii: «Mu vi, le, mì kie mù faa ká Ngerewuru a kúnke bay bo tul bawda máy dáa nun pie, ká ba bawda ngerepuo ká do nzaa mbiiri †. <sup>2</sup> Mbayri ka tusiri na i pãñ súo-ri í daa fe dáa lro zih ni, a nzob tukeleri ká i nzo him nun pie be na, himke daa ri tud.»

<sup>3</sup> Báyji le, Tem Ngerewuru mgba mì, le, led nzaaped Ngerewuru na mbi mì se bil law kor. Lëë, mì ko máy mbijw munu ká di kaw tul fe mgbam ká sji ngaw ngaw ká do yer ká riñ tjiri Ngerewuru do súo-ë kpurukud bele. Fe mgbamke ku na do báy tul tãko say, tjiwri ba du. <sup>4</sup> Máyke na nduo gari lari ká nduy a ndad bamba ká surumkeri ba surum gari nduo mbayri. Ka mbada súo-ë báy lari ká nduy zjiri zjiri ndaw, báy tisaw ká ndad bamba ká larike ngõñ bamba báy zaw kereri ndaw pi. Ka mgba tunguo ká i daa báy lari ká nduy zjiri zjiri do nduo-ë ká fe dáari ká maa kóko ya, báy fe lrozi ze mbaa di bay tul nun pie be na. <sup>5</sup> Ká nzaa pol-e na, i vbie riñ ká saw bayke do zad muni mii: «Babilon, ngerepuo ká do báy hyrusuo, máa nzob dáa nun pieri báy nzob fe dáari ká maa kóko ya ká tusiri key.» <sup>6</sup> Mì ko le, sím nzob Ngerewururi ká'a nzo na daa ni tud ba him; ba sím nzobri ká i i ri bay tul bay Zezu ká i do tul-e.

Zadka mì ko ni na, mì yji mí kaw yer. <sup>7</sup> Báyji le, led nzaaped Ngerewuru na baa hã mì mii: «Mina ndaw roo, mù kaw yer munu le? Mì báa saw bay muni máy key na báy fe mgbam ká do yer ká tul-e ba tãko say, tjiw-ë ba du, ká sob ni na hã mù laa. <sup>8</sup> Fe mgbam ká mù ko na, pola ká do báy kumnun, timbede le, ka ti mbãa, roo le, ka'a tji saa \*luo zad baw ká gbyke tiya bay séke zad bíe ká kpukdu kpukdu. A nzob tukeleri ká riñ-ri do bil mbede pam pola ya doñ ndaw roo tusiri do báy na, zadka i ko fe mgbamke na, i káw yer, bay ji le, pola na ka do báy kumnun, timbede le, ka ti mbãa, roo le, ka'a yji a tji báy.»

<sup>9</sup> Be ze ba saw síe haña nzob taa Ngerewururi i do báy fe kóko í daa fe báy nun nzem. Tul ká tãko say na, ba kuori ká tãko say ká máy na kaw dí ‡; a ba mbayri ká tãko say ndaw. <sup>10</sup> Nzob ndebekeri ká sakra bari mbayri na, i kal ro. Nzob ndeke di yieke re mbay timbede key, a nzob ndeke di tãko sayke na vi ya robay. A roo le, zadka'a vi le, ka ti káw bole di ya hõy. <sup>11</sup> A fe mgbam ká

†† Máy dáa nun pie key na, i dí ni ba *Babilon* ngerepuo ndaw, bay ji le, fe dáa be ula nzob tukeleri a kuori ri do dí di zih Krisi. ‡ Kuori ká tãko say na, nzobri ker í baa mii, baa bay se tul ngerepuo Rom ká ba ngerepuo ká do tul kuori ká tãko say na.

pola do báy kumnun, a timbede le, ka ti mbãa na, be kị ze ka ba mbay ndeke di tãtã sidike. Ka ba nzob mbijw ká sakra bari ká tãtã say na ndaw †, a se ba zad bie ká kpukdu kpukdu na.

<sup>12</sup> A tịwri ká duo ká mù kɔ na, ba mbayri ká duo ká i re mbay ya báy, roo le, i zị́n h́rusuo réke mbay s̄aw síe mbijw h̄y zị́n fe mgbam ká do yer na. <sup>13</sup> Bari mbaykeri ku na, law-ri maa kị a í h̄y nḡnḡ báy h́rusuo bari bay dáake ped h̄y fe mgbam na. <sup>14</sup> Fe mgbamke báy mbayri ká duo na, i rúu zị́n Vu Bađu, roo le, Vu Bađu na, a háw yum ká tul-ri, bay jị le, ka ba Ngerembay ká kal tul ngerembayri, a ba Mbay luye ká kal tul mbayri riw bele. A bari ká Ngerewuru dí ri a nan ri zuo bođ ká í do tul bay be na, ì bá nzob háw yum zị́n ni.

<sup>15</sup> Lee, led nzaaped Ngerewuru na baa h̄y mì rɔbay mii: «Nduo mbiiri ká mù kɔ ká m̄y nun pie daa puo ká dí na, ba s̄aw nzobri ndaw, ruo nzobri ndaw, s̄aw puo nzobri ndaw, rɔɔ nzaa bay nzobri ndaw pi. <sup>16</sup> Tịwri ká duo ká mù kɔ, báy fe mgbam na, i túng m̄y daa nun pie na ngeren. I nán feri ká'a d̄oke na kpakla kpakla bele bay p̄n̄ ni do h̄y nduod̄i. I s̄n̄a náy s̄uo-ε, a í tay bie báy huu kpɔkpɔ, <sup>17</sup> bay jị le, Ngerewuru daa kɔn daa pedke na do bil law-ri bay han̄a ri daa fe ká'a leke báy law máa kị mbijw h̄y h̄y mbayri na i dáake ped báy h́rusuo-ri h̄y fe mgbamke na kpyru maa báy bay ká Ngerewuru baa na ka daa pedke ɔ báy zad̄e ndaw rɔ.

<sup>18</sup> «A m̄y ká mù kɔ na, ba bawda ngerepuo ká do báy h́rusuo, ká re tul mbayri ká tusiri key.»

#### Babilon bie kpukdu kpukdu

**18** Fal feke ku na, mì kɔ led nzaaped Ngerewuru kị dí saa nulue. Ka do báy bawda h́rusuo, a tusiri riw bele hie báy zad̄ tan̄a be. <sup>2</sup> Ka baa bay báy bawda kusol-e bele mii: «Ka lie ro! Bawda ngerepuo ká \*Babilon na lie ro! Timbede key na do ba zad̄ ká temndayari daa puo ká dí; a do ba zad̄ m̄y s̄uo w̄yuri ká ndaya báy kịre bođ bođ riw bele; kịri nduyri bođ bođ riw bele ká i ba ìm bamba ká nzobri sa-san̄ kara m̄y s̄uo-ri ká dí, <sup>3</sup> bay jị le, m̄y daa nun pie na, daa h̄y nzobri ká s̄aw puo bari bođ bođ riw bele nzo him ȳn̄ke be na. Mbayri ká tusiri key p̄n̄ s̄uo-ri bo bil fe daa lɔɔ zị́n ni, a bari nzob dáb fe híeri ká tusiri key na, i vi ba bawda nzob feziari bay tul kɔn káw bil ndad̄i ká kal tul zad̄ ká daa nzob puokeri ku na.»

<sup>4</sup> Fal̄e le, mì laa kusol kị m̄ba ká nulue mii: «Baari nzob biri, ì tị ká bil puo na key, ká ì mgbaka í daa feȳa nzobkeri na zị́n ri a í zị́n bíeri ká mbi báy zad̄ ká'a doko bay tul-e na, <sup>5</sup> bay jị le, feȳa bari na k̄ay tul kị tul kị kpyru m̄ba nulue h̄y Ngerewuru ker se tul fe daa k̄aya puoke na. <sup>6</sup> Ndad̄ bay daa zị́n puoke na munu ká'a daa zị́n nzobri. Fe k̄ayari ká'a daa na, ndad̄ bay p̄uo ni k̄ay kị ba síd̄i. Ka bil tun̄guo ká'a zukrike him be bay kuna h̄y nzobri na, ndad̄ bay zukri him ȳn̄ke kal dí ba síd̄i h̄y ni. <sup>7</sup> Munu ká'a s̄ii s̄uo-ε bamba a kaw bil ndad̄i ká kal tul zad̄ na, munu ndaw ze, ì daa h̄y ni kɔ seke fe a re s̄uo-ε, bay jị le, ka baa ká bil law-ε mii: «Mì

† Mbay ndeke di tãtã sidike key na, ka do sakra mbayri ká tãtã say na, bay jị le, ka re mbay ba síd̄i.

kaw zad̄ ni key ba mbay; mì kaw ba m̄y síe ya, a rew hud̄ kara ti tị tul-i ya mgban̄.» <sup>8</sup> S̄awke mini ze, bíeri ká mbi báy zad̄ ká do bay tul-e na, i vika nam mbijw h̄y wuruk zuo tul-e: hud̄ ndaw, rew hud̄ ndaw, kɔn luye ndaw, rɔɔ huu a tay ni kpɔkpɔ kpɔkpɔ ndaw, bay jị le, Ngerembay Ngerewuru ká kuñ sal bay bo tul-e na ba Nzob H́rusuo.»

<sup>9</sup> Báyjị le, mbayri riw bele ká tusiri ká i daa fe daa lɔɔ zị́n ni, a í do bil ndad̄i ká kal tul zad̄ zị́n ni na, zadka i k̄k̄ɔ zuu huu ngerepuoke ká'a tị na, i réke rew báy mbii nun-ri mgbobo mgbobo, a í nda law-ri zad̄ bay tul-e. <sup>10</sup> I doko dí di ngeren báy h̄y bay tul fe seke ká'a tị tul ngerepuoke na a í baa mii:

«Seke fe woo! Seke fe jị ze mini key le!

Bo bawda ngerepuo Babilon ká do báy h́rusuo na, mù bie kpukdu kpukdu ku waa!

Bil s̄aw síe mbijw h̄y, kún sal bay ká do bay tul-a na, tị tul-a.»

<sup>11</sup> Nzob dáb fe hieri ká tusiri na, i réke rew báy mbii nun-ri mgbobo mgbobo ndaw, a í re s̄uo-ri bay tul-e, bay jị le, nzob mbijw mini kara hie fe bari ká i nda zuo na mbãa: <sup>12</sup> feri ká i daa báy lari ká nduy z̄iriri z̄iriri ndaw, mase lari ndaw, tisawri ká ndad̄ bamba ká larike mba híe ndaw, zawri ndaw, tul gari ká nduy a ndad̄ bamba ndaw, tul gari lari ká s̄urukeri do bođ bođ ndaw, puuri ká báy kịre bođ bođ riw bele ká b̄re f̄y b̄y b̄y ndaw, feri ká báy kịre kịre ká i daa báy sere mbali ndaw, puuri ká larike nḡnḡ bamba ndaw, lari nduykeri bođ bođ ndaw, rɔɔ báy hayri ká i daa báy ti-saw kere ndaw pi. <sup>13</sup> Vay feri ká b̄re f̄y ndad̄ bamba ká báy kịre bođ bođ ndaw, numri ká b̄re f̄y b̄y b̄y ndaw, feri ká i uu h̄y b̄re f̄y b̄y b̄y ndaw, him ndaw, num ndaw, s̄ým báy fe pay ndaw, ndayri báy baduri ndaw, piriri báy puopusuri ndaw, rɔɔ koyri báy nzobri ká i m̄ba ri mgbam ká nzáa ruy kara ndaw pi.

<sup>14</sup> Nzob dáb fe hiekeri na, i baa h̄y ngerepuo na mii: «Bo Babilon na, fe kereri riw bele ká kɔnke daa mù bay zị́n na, zekre kad̄ ká luo-ɔ. Feziari riw bele báy bil ndad̄i bori ká kal tul zad̄ na, zee ká luo-ɔ, a le, mù ti zị́n fekeri na mbãa w̄m.» <sup>15</sup> Nzob dáb fe hieri ká i vi ba nzob feziari báy faa fe híe bari ká bil ngerepuoke ku na, i doko dí di ngeren báy h̄y bay tul fe seke ká'a tị tul ngerepuoke na. I réke rew báy mbii nun-ri mgbobo mgbobo a í re s̄uo-ri <sup>16</sup> mii: «Seke fe woo! Seke fe jike ze mini key ká bil bawda ngerepuo key le! Ngerepuoke ká do munu ba m̄y ká nduo gari ká nduy a ndad̄ bamba ká s̄urukeri ba s̄uru gari nduo mbayri do s̄uo-ε, a mbađa s̄uo-ε báy feri ká i daa báy lari ká nduy z̄iriri z̄iriri, báy tisawri ká larike nḡnḡ bamba mba híe, báy zawri ká ndad̄ bamba na, <sup>17-18</sup> s̄aw síe mbijw h̄y maa bay han̄a feziari beri riw bele na, ka zekre kad̄ ká dí.»

A nzob mgbaka nḡnḡ bawda hul tumbiiri riw bele báy bari ká i se varu báy faa maambii na ndaw, rɔɔ báy nzob daa pedri ká bil bawda hul tumbiiri báy bari riw bele ká i h̄l s̄uo-ri báy faa h̄yari tul mbii na, zadka i kɔ zuu huu ká se ngerepuoke na, i doko dí dí í guu fe mii: «Ngerepuo h̄y kị rɔɔ maa bawda ngerepuo na key le woo!» <sup>19</sup> Ze í f̄a s̄ým siri í daa zuo tul-ri í réke rew báy

mbii nun-ri mgbobo mgbobo, í re sùo-ri í gúuke fe mii:  
«Séke fe wool!

Séke fe jike ze do tul bawda ngerepuo key le!  
Báy faa bawda feziṅa be ká bamba tasiri na,  
nzobri ká í do báy bawda hul tumbiiri ká tul maambii  
na,

i vi ba nzob feziṅa.  
Ze saw síe mbijw hcy maa haṅa fe beri ka zékreke kad  
riw bele.»

<sup>20</sup> Baari nzobri riw bele ká nulue,  
ì záy sùo-ri bay tul bíe ngerepuo key na!  
Baari nzob Ngerewyuru ndaw, nzob ndáy nzaapedri  
báy nzob yaṅa bayri saa nzaa Ngerewyuru ndaw na,  
ì záy sùo-ri,  
bay ji le, Ngerewyuru kuṅ sal bay bo tul-e  
bay tul kṅaya ká'a daa ziṅ ri na.

<sup>21</sup> Báyji le, lef nzaaped Ngerewyuru mbijw munu ká ba  
nzob hirusuo se a vaa mbi bawda tisaw ká ngob  
munu ká nin naṅ fe na a vbu báy hirusuo gbukum bo  
bawda maambii a baa mii:

«Faake munu ndaw ze,  
Ngerewyuru a bíeke bawda Ngerepuo Babilon na ruk  
ruk,

le, nzob ti kóko mbäa wým.  
<sup>22</sup> Bo Babilon na,  
nzob ti láa kusol nzaṅa kolon ká nzob haṅkeri haṅ  
na mbäa;  
tjwri báy fe úlri na, nzob ti láa ká luo-ɔ mbäa ndaw.  
Nzob gosi mbijw mini ká do dáa pedke na ti mbäa  
ndaw;  
Nin naṅ fe kara, nzob ti láa gire ká luo-ɔ mbäa ndaw  
pi.

<sup>23</sup> Huu ndele ti híe ká luo-ɔ mbäa ndaw;  
Suoriya yaṅa kṅ na kara nzob ti láa mbäa ndaw,  
bay ji le, nzob dáb fe híe bori na,  
i ba nzob bawda hirusuo ká tusiri key,  
a báy faa fe dáa mgbji bori na,  
mù úlake nzobri ká saw puo bari bod bod riw bele  
ká tusiri key.

<sup>24</sup> Ngerewyuru daa séke ziṅ nzobri ká Babilon, bay ji le,  
sím \*nzob yaṅa bayri saa nzaa Ngerewyuru báy sím  
nzob taa beri ndaw, ɔɔ báy sím bari nzobri riw bele ká  
i i ri ká tusiri key na, bayke do tul nzob puoke na.»

**19** Fale ku le, mì laa gire fe riì kusol ruo nzobri ngji  
bamba tasiri ká mgba gigigi ká nulue a baa mii:  
«Aleloya! Pisi Ngerewyuru!

Pam ndaw, riṅ díka báy hirusuo ndaw na ba taa be!

<sup>2</sup> Kúṅ sal bay beri na, do báy zaḍe a maa báy tusue  
bay,

bay ji le, ka daa bay bo tul Babilon ká ba bawda máy  
daa nun pie

ká daa ha fe ìm ya zadri riw bele ká tusiri key  
báy faa fe dáa nun pie be.

Ngerewyuru daa ni kó séke fe,

bay ji le, ka i nzob ped Ngerewyururi.»

<sup>3</sup> Leé, ruo nzobri baa na ɔɔbay mii:

«Aleloya! Pisi Ngerewyuru!

Bawda ngerepuo ká huu se di na,

zuu huuke tji ndururu mbiimbam báy mbiimbam  
baṅgu!»

<sup>4</sup> Báyji le, \*ngeré tul pedri ká síṅ sídi pṅre niṅ báy fe  
doko báy kumnunri ká niṅ na, i huku siri í ruo  
Ngerewyuru ká kaw tul karingaw mbay na í baa mii:  
«Amem! Ndad bay haṅa ni ka do munu na kṅ!  
Aleloya! Pisi Ngerewyuru!»

<sup>5</sup> Fale le, kusol mgba ba zad ká karingaw mbay bo dí  
na mii: «Baari nzob ped Ngerewyururi riw bele, baari ká  
ì hje ni, ngereri báy ledri ndaw na, ì pisi Ngerewyuru  
naari!» <sup>6</sup> Leé, mì laa gire fe riì kusol ruo nzobri ngji  
bamba tasiri ká mgba gigigi, mgba riì maambii ká so  
gbuu gbuu ndaw, mgba riì mbam ká yiw kpäy kpäy  
ndaw a baa mii:

«Aleloya! Pisi Ngerewyuru,

bay ji le, Ngerembay Ngerewyuru naari Nzob Hirusuo  
Luye na  
ka re mbay!

<sup>7</sup> Náa záyri sùo naari, náa dori bil suoriya,  
a náa dáari riṅ díka bo tul-e,  
bay ji le, nam suoriya yaṅa kṅ Vu Baḍu na vi ro,  
a máy mbana be na leke sùo-ε ro †.

<sup>8</sup> Ngerewyuru ha ni nduo gari ká ndad bamba  
ká nduy a puu kpala kpala.»

(Garike na ba ped ká báy zaḍe ká nzob Ngerewyururi  
daa.)

<sup>9</sup> Leé, lef nzaaped Ngerewyuru na baa ha mì mii: «Mu  
vbie mii: Bari ká Ngerewyuru dí ri vi zad suoriya yaṅa  
kṅ Vu Baḍu na, suoriya ba taa bari.» Ka baa na ɔɔbay  
mii: «Bayri ku na ba tusue bay ká uru saa luo  
Ngerewyuru.» <sup>10</sup> Báyji le, ká zaḍe ku hcy mì huku pol-e  
bay ruo ni, roo le, ka baa ha mì mii: «Haṅ, mu daa  
munu ya! Bi na, mì ba nzob ped munu ká bo ndaw,  
munu ká yu-ɔri ká i do tul tusue bay ká Zezu tina ha ri.  
Ngerewyuru ze mu ruo ni.»

Tusue bay ká Zezu tina ha ri na, be ze ba saw bay ká  
nzob yaṅa bayri saa nzaa Ngerewyuru baa ku.

### Háw yum Krisi

<sup>11</sup> Fale ku le, mì kó nulue mgbudá do hcy, le, piri pie  
do dí. Nzob ká kaw tul-e na, riṅ-ε ba Nzob Doko Tul  
Bay Ngerewyuru, báy Nzob Tusue; ka kuṅ sal bay, a ru-  
ruy báy zaḍe. <sup>12</sup> Nun-eri se huu kalu kalu munu ká riṅ  
huu, taguba mbay ngi-ngji guba tul-e ††. I vbie riṅ  
mbijw do nzaa pol-e ká nzob mbijw kó ya, ba be huo-ε kṅ  
hcy ze ka kó. <sup>13</sup> Ka nduo maagari ká ba sím do sùo-ε, le,  
riṅ-ε ba «Bay Ngerewyuru.» <sup>14</sup> Nzob yumri ká nulue ká i  
nduo gari pie ká ndad bamba ká nduy a puu kpala  
kpala na, i kaw tul piri pieri, a í dii fal-ε. <sup>15</sup> Ká bil law nzi-  
ε na, maamii ká nzi-ε uo pelem pelem tji saa dí bay  
háwke yum ká tul nzobri ká báy saw puo bari bod bod.  
Ká'a réke mbay ká tul-ri báy hirusuo, a tɔf lere puu ká  
zad duo mbii lere puu ká kie here Ngerewyuru, Nzob

† Nam suoriya yaṅa kṅ Vu Baḍu báy máy mbana be na, kie zúo  
kṅ ká Zezu hii bay haṅa ni ka do sakra be báy nzob beri. Nam haṅe le,  
ka'a yji bay tul máy mbana be, ká ba nzob mbika lawri riw bele.

†† Zezu na ba nzob ká kaw tul piri pie. Taguba mbay ká ngji bamba  
ká guba tul-e na, kie mii, be na ka ba mbay saw nzobri riw bele.

Hurusuo Luye. <sup>16</sup> Riŋ ká i vbie do maagari be báy tul kul-e na ze do key: «Ngerembay ká kal tul ngerembayri, Mbay Luye ká kal tul mbayri riw bele.»

<sup>17</sup> Fale ku le, mì ko led nzaaped Ngerewuru mbijw do siya ká bil law sikda síe. Ka guu fe beleŋ ba siya hã nduy réke hud feri riw bele ká i zo í hãari tumbam na mii: «Í vi í mby kị bay tul bawda fe sým Ngerewuru! <sup>18</sup> Í ví re hud mbayri ndaw, ngerẽ tul nzob yumri báy nzob yumri ndaw, hud piriri báy taa nzob káw tul-ri ndaw, ɔɔ báy hud nzobri riw bele, koyri báy nzobri ká i kaw báy tul-ri ndaw, ngereri báy ledri kara ndaw pi.»

<sup>19</sup> Fale ku le, mì ko fe mgbam ká do yer na báy mbayri ká tusiri key, báy nzob yúm bariri ká i mby tul kị bay rúu zĩŋ nzob káw tul piri báy nzob yúm beri na. <sup>20</sup> Fe mgbam ká do yer báy nzob ká di sùo-ε ba nzob yaŋa bay saa nzaa Ngerewuru, be ká'a daa fe saŋri ká pol fe mgbam a ùlake nzobri ká téke surum fe mgbamke do sùo-ri, ká í kod fe ká i mbuo ri ni na, i mgbam ri í fãa ri sídì bele í vbuku ri báy kumnun zú bil bawda huu ká aa rađ rađ, báy tisaw ká vuo huu ká di a se bilam bilam a fũ kpiri kpiri. <sup>21</sup> Bie nzob hãwri laa le, i hu-hud maamii ká tji saa nzaa nzob káw tul piri na, hã nduy réke hud feri riw bele na, re hudri na maa ri síb síb.

#### Bay ká se tul mbiimbam isɔɔ sɔɔ duɔ zađ mbijw

**20** Fale ku le, mì ko led nzaaped Ngerewuru mbijw di saa nulue. Ka mgbam lakerere \*luɔ zađ baw ká gbyke tiya ndaw, a mgbam bawda sal lari do nduo-ε ndaw pi. <sup>23</sup> Ka se a vãa mgbam nay saŋ, ba sɔy piẽdke lew ká i di ni ba ngeretemndaya, mase \*Satan na, a siŋ ni báy sal lari a vbu ni bo luɔ zađ baw ká gbyke tiya na, a dar faake gbak do tul-e, a riji nzi-ε rɛŋ do di, hã ni kaw di mbiimbam isɔɔ sɔɔ duɔ zađ mbijw bay haŋa bo, nay saŋ na ka zĩŋ faa úla nzobri ká saŋ puo bari bođ bođ na mbãa, kpyru maa báy mbiimbam ká isɔɔ sɔɔ duɔ zađ mbijw na ka kál ndaw ɔɔ. Fale ku le, do nun hina ni hã ni tji kele a daa nam ndji hɔy.

<sup>4</sup> Fale le, mì ko karingaw mbayri ká zú. Bari ká i kaw tul-e na, Ngerewuru ha ri hurusuo kún sal bay. ɔɔbay mì ko pãra nun sùo bari ká i vbere ri bay tusue bay ká Zezu tina ha ri, báy Bay Ngerewuru ká i ka-káake. Ba bari ká i ruo fe mgbam na ya ndaw, fe ká i mbuo ri ni na ya ndaw, i te surum fe mgbamke do nzaa pol-ri mase fal nduo-ri ya ndaw pi. Bari nzobkeri ku na, i yji í kaw báy kumnun í re mbay zĩŋ \*Krisi ká bil mbiimbam ká isɔɔ sɔɔ duɔ zađ mbijw (1.000). <sup>5</sup> Be ze ba titire tji saa luɔ hud. A nzob hãwri ká i hu na, i ti yji í kaw báy kumnun ya kpyru maa báy mbiimbam ká isɔɔ sɔɔ duɔ zađ mbijw na ka kál ndaw ɔɔ. <sup>6</sup> A bari ká i do bil titire tji saa luɔ hud key na, suoriya ba taa bari; i ba nzobri ká Ngerewuru daa ri zú bođ. Hud ndeke di sídike na, do báy hurusuo ká tul-ri ya. Bari na, i ba nzob fe poyri ká i daa ped hã Ngerewuru ndaw, Krisi ndaw, a í re mbay zĩŋ ni ká bil mbiimbam ká isɔɔ sɔɔ duɔ zađ mbijw na.

<sup>7</sup> Zadka mbiimbam ká isɔɔ sɔɔ duɔ zađ mbijw kal na báyji le, i hina Satan hã ni tji saa hul sal be na, <sup>8</sup> le, ka se a ula nzobri ká saŋ puo bari bođ bođ ká tjiw zađ ká niŋ ká tusiri key; ba nzobri ká i di ri ba Gog báy Magog

†. Satan na mby ri bay dáake ruy, i ruo munu ká dikudi ká nzaa mbii. <sup>9</sup> I yã zadri kpol kpol riw bele ká tusiri key, a í kiri zađ káw nzob Ngerewururi ndaw, ngerẽpuo ká Ngerewuru ko ba nzob nun-ε na ndaw pi. Roo le, huu vi saa nulue a tay ri kɔɔkɔ kɔɔkɔ. <sup>10</sup> Leε, ngeretemndaya ká ba nzob úla ri na, i vbu ni bo bil bawda huu ká aa rađ rađ, báy tisaw ká vuo huu ká di a se bilam bilam a fũ kpiri kpiri. Ba zađ ká i vbuku fe mgbam ká do yer báy nzob ká di sùo-ε ba nzob yaŋa bay saa nzaa Ngerewuru zú di pola na. I ko seke fe ngji bamba tasiri ká di suŋ báy bisie mbiimbam báy mbiimbam baŋguɔ.

#### Ɔɔ bie kún sal bay

<sup>11</sup> Fale ku le, mì ko bawda karingaw mbay ba pie, báy nzob ká kaw di. Tumbam báy tusiri na, i duu pol-e hã nzob yji a ko ri mbãa. <sup>12</sup> ɔɔbay, mì ko nzob huderi, ngereri báy ledri ndaw, i do siya biw ká pol karingaw mbay na, le, i mgbuda mbederi ká i vbie fe daa nzobri riw bele do di na do hɔy. I mgbuda mbede kị ká ba mbede pam na do hɔy ndaw. Nzob huderi mbijw mbijw riw bele na, Ngerewuru kuŋ sal bay zú tul-ri báy faa ped daa bari maa báy bay ká i vbie do bil mbedekeri ku. <sup>13</sup> Bawda maambii yjiŋra báy hud nzobri ká'a yãa ri na ndaw, hud báy zađ baw na, i yjiŋra báy hud nzobri ká i do di na ndaw pi. Leε, bari mbijw mbijw riw bele na, Ngerewuru kuŋ sal bay zú tul-ri maa báy ped daa bari. <sup>14</sup> Báyji le, hud báy zađ baw na, i vbuku ri zú bil bawda huu ká aa rađ rađ, a se bilam bilam. Bawda huuke ku na, ba hud ndeke di ba sídike. <sup>15</sup> A nzob ká riŋ-ε ti bil mbede pam na ya le, i vbuka ni bo bil bawda huu ká aa rađ rađ, a se bilam bilam na ndaw.

#### Zuruzalem fie

**21** Fale ku le, mì ko tumbam fie báy tusiri fie, bay ji le, titire tumbam báy titire tusiri na zekre kađ, a bawda maambii na kara ti mbãa. <sup>2</sup> Leε, mì ko ngerẽpuo ká do bođ ba taa Ngerewuru ká ba Zuruzalem fie di saa nulue ká luo-ε ba tusiri. Ka mbađa sùo-ε a ndađ mãy munu ba mãy mbana ká leke sùo-ε bay yaŋa wãra. <sup>3</sup> Ká zađe ku na mì laa kusol mgbam beleŋ saa tul karingaw mbay ká baa mii: «Timbede key na, Ngerewuru do sakra nzobri! Ka'a daa puo zĩŋ ri, a bari laa le, i bá nzob taa beri. Ngerewuru kị sùo-ε na ka'a sáđ zĩŋ ri, a ba Ngerewuru bari. <sup>4</sup> Ka'a taa mbii nun-ri piđ piđ bele; hud ti tiika mbãa ndaw, rɛw hud ti tiika mbãa ndaw, réke sùo ti tiika mbãa ndaw, kóko seke fe kara ti tiika mbãa ndaw, bay ji le, tãw feri ká piẽdke na, zekre kađ.»

<sup>5</sup> Báyji le, Ngerewuru, be ká kaw tul karingaw mbay na baa mi: «Timbede key na, mì do daa feri riw bele ba fie.» Fale le, ka yji a baa hã mì mii: «Mu vbie bay ni key na ka do mbede, bay ji le, bay biri na ba tusue bay, a maa daa law bo di.» <sup>6</sup> Ka yji a baa hã mì na ɔɔbay mii: «Pedke ɔ ro. Bi na, mì ba \*Alfa báy Omega ndaw, Nzob

† Gog báy Magog na, ba nzobri ká saŋ puo bari bođ bođ ká tusiri key riw bele ká i tuŋ Ngerewuru ngeren. Ezekiel 38.2.

Tiika Sãw Fe báy Nzob Ɔ́rɔ́ Bie Fe mgbada. Nzob ká kɔn mbii sɛ ni na, mbii káw báy kumnun ká luu na, m̀i haŋa ni nɔɔ hɔy hɔy. <sup>7</sup> A nzob ká haw yum na, a zĩŋ fe sãmik-eri, lɛ, m̀i bá Ngerɛwuru be, a be laa lɛ, a bá vu-i. <sup>8</sup> A bay ká se tul tokori ndaw, nzobri ká i do tul Bay Ngerɛwuru mbãa ndaw, nzob fe dáa Ɔ́mri ndaw, nzob ika nzobri ndaw, nzob dáa nun pieri ndaw, nzob fe dáa mgbjiri ndaw, nzob kód fe k̄iri ká i kɔ ba ngerɛwuru bari ndaw, ɔɔ nzob kud bayri riw bele ndaw na, zad bari do bil bawda huu ká aa rad rad, báy tisaw ká vuo huu ká di a sɛ bilam bilam a fũ kp̄iri kp̄iri ká ba hud ndeke di ba sidike.»

<sup>9</sup> Báyii lɛ, led nzaaped Ngerɛwuru mbjw ká sakra led nzaaped Ngerɛwururi ká tɔɔ say ká i mgbá tunɔuo ká Ɔ́rɔ́ bie bíeri ká mbi báy zad ba tɔɔ say mbaa di na ví baa hã m̀i mii: «Mu vi, lɛ, m̀i kíe mù máy tikdi ká ba máy mbana Vu Bađu na.» <sup>10</sup> Lɛɛ, Tem Ngerɛwuru mgbá m̀i hã led nzaaped Ngerɛwuru na sũu m̀i se tul lónɔ kuo ká gaŋ bamba mbevbjw, a kíe m̀i ngerɛpuo Ngerɛwuru ká ba Zuruzalem na di saa nulue ká luo-ɛ ba tusiri. <sup>11</sup> Ngerɛpuoke ku na, zad taŋa ká kíe Ngerɛwuru ká do na, tji saa di a nduy mbedera mbedera. Ka do ver ver munu ká tisaw kere ká riŋ-ɛ ba zaspɛ ká nduy a taŋ kãrara. <sup>12</sup> I mbuo kòkò dudu hi-hii ndaw, a gaŋ ndaw í k̄irike ngerɛpuo na. Faakeri ba duɔ fale sidí; led nzaaped Ngerɛwururi ba duɔ fale sidí ze i kɔɔ faakeri na. Ká tul faa hulri na, i vbie riŋ sãw kãni led Izarayelri ká duɔ fale sidí do di do di. <sup>13</sup> I pɔŋ faa hul ba say do fi tji síe, say do fi riŋ síe, say do fi hoɔo, say do fi gel. <sup>14</sup> Kòkò dudu na, i mbuo do tul tisawri ká duɔ fale sidí ká i vbie riŋ nzob ndáy nzaaped Vu Bađu ká duɔ fale sidí na do di mbjw mbjw bele.

<sup>15</sup> Fale lɛ, led nzaaped Ngerɛwuru ká baa bay zĩŋ m̀i na, ka mgbá ngasikri líe fe ká i daa báy lari ká nduy zĩriri zĩriri do nduo-ɛ bay líe ngerɛpuo na ndaw, faa hulkeri ndaw, ɔɔ kòkò dudu ká kiri di na ndaw.

<sup>16</sup> Ngerɛpuoke na t̄jwke maa k̄i: píeke báy áake maa ba k̄i. Báyii lɛ, led nzaaped Ngerɛwuru lie ngerɛpuo na báy ngasikri líe fe be na, lɛ, píeke na ba *estade* isɔɔ sɔɔ duɔ zad duɔ fale sidí. Píeke ndaw, áake ndaw, ɔɔ gánke ndaw na, maa ba k̄i †. <sup>17</sup> Ka lie gaŋa kòkò dudu na ndaw, lɛ, ba tukuru nduo isɔɔ báy síŋ niŋ pãre niŋ, ba nduo fe líe nzobri ze led nzaaped Ngerɛwuru na líeke ††. <sup>18</sup> Kòkò na i mbuo báy tisaw kere ká larike ngɔŋ bamba ká i di ba *Zaspɛ*. Ngerɛpuo na, i mbuo báy lari ká nduy zĩriri zĩriri a taŋ kad kad a do kãrara. <sup>19</sup> Tigbãa kòkò ká kiri ngerɛpuoke na, i dew báy tisaw kere ká larike ngɔŋ bamba báy k̄jre bod bod. Titire tisaw tigbãa hul ká i daa bo na, i daa báy tisaw ká i di ba *zaspɛ*, tisaw ndeke di sidike na i di ba *safir*, tisaw ndeke di sayke na i di ba *agat*, tisaw ndeke di niŋke na i di ba *emerode*,<sup>20</sup> tisaw ndeke di ndebeke na i di ba *onikse*, tisaw ndeke di yieke na i di ba *sarduwãn*, tisaw ndeke di tɔɔ sayke na i di ba *kirizolit*, tisaw ndeke di tɔɔ sidike na i di ba *beril*, tisaw ndeke di tɔɔ mbjwke na i di ba *topaze*, tisaw ndeke di duɔke na i di ba *kiri-zoparaze*, tisaw ndeke di duɔ fale mbjwke na i di ba

† †† Tukuru nduo 144 na maa metre 65.

*turkuaze*, tisaw ndeke di duɔ fale sidí laa lɛ, i di ba *ametiste*.<sup>21</sup> Faa hulri ká duɔ fale sidí na ba pãra zaw kereri ká duɔ fale sidí ká larike ngɔŋ bamba ká i di ba *perle*. Faa hulri mbjw mbjw riw bele na i daa báy pãra zaw kereke mbjw k̄i hɔy. Faa ká bil ngerɛpuo na, i daa báy lari ká nduy zĩriri zĩriri a taŋ kad kad a do kãrara.

<sup>22</sup> Roo lɛ, ká bil ngerɛpuoke ku na, m̀i kɔ hul kãni ká di ya, bay ji lɛ, Ngerɛmbay, Ngerɛwuru Nzob Hurusuo Luye báy Vu Bađu na ze i ba hul kãnike ‡. <sup>23</sup> Ngerɛpuo na se síe síe, mase few ɔɔ bay haŋa ri taŋ zad ká di ya, bay ji lɛ, zad taŋa Ngerɛwuru ká kíe ni na, taŋ zad kad kad ká di, a Vu Bađu laa lɛ, ba huu ndele ká puoke.

<sup>24</sup> Nzobri ká sãw puo bari bod bod ká tusiri key na, i doko bil zad taŋa be, a mbayri ká tusiri key kara, i séke báy feziŋa bari ká di. <sup>25</sup> Faa hulkeri na a doko hɔy ká bisie; nzob ti dár do di ya mgbãŋ, bay ji lɛ, suŋ ti doko bil ngerɛpuoke na ku ya. <sup>26</sup> Nzobri ká sãw puo bari bod bod ká tusiri key na, i úru báy fe riŋ díka bari báy feziŋa bari í séke di. <sup>27</sup> Ká bil ngerɛpuoke ku na, fe Ɔ́m mbjw mini kara ti rii di ya, nzob fe dáa lɔɔri ya ndaw, nzob kud bayri ya ndaw. Ba bari huo-ri k̄i hɔy ká riŋ-ri do bil mbede pam ká ba taa Vu Bađu na ze i rii di.

**22** Fale ku lɛ, led nzaaped Ngerɛwuru na kíe m̀i nduo mbii káw báy kumnun ká nduy a taŋ kãrara tji saa karingaw mbay Ngerɛwuru báy Vu Bađu, <sup>2</sup> a uo ká law sikda faa ká bil ngerɛpuoke na. Ká sikda nduo mbiiri ká sidí na, puu káw báy kumnun do di †, ká lie lereke faa bal ba duɔ fale sidí ká bil mbiimbam mbjw. Few mbjw lɛ, lie ba mbjw mbjw, a vaykeri kara ba sãwpuu vaa nzobri ká sãw puo bari bod bod.

<sup>3</sup> Feri ká Ngerɛwuru faɔ na ti doko mbãa. Karingaw mbay Ngerɛwuru báy Vu Bađu ze a doko di. Lɛɛ, nzob ped beri na, i ruo ni. <sup>4</sup> I kòkò nun-ɛ †, lɛ, riŋ-ɛ do nzaa pol-ri. <sup>5</sup> Suŋ ti tiika di mbãa ndaw, nzob ti séke síe zad taŋa huu ndele ya ndaw, zad taŋa síe ya ndaw, bay ji lɛ, Ngerɛmbay Ngerɛwuru a haŋa zad taŋa be taŋ ká tul-ri, a í re mbay mbiimbam báy mbiimbam baŋguo.

### Zezu waa bay vika

<sup>6</sup> Fale ku lɛ, led nzaaped Ngerɛwuru na baa hã m̀i mii: «Baykeri ku na ba sũo bay a maa bay dáa law bo di. Ngerɛmbay Ngerɛwuru ká hã Tem be hã nzob yãŋa bayri saa nzi-ɛ na, pie led nzaaped be bay kíe nzob ped beri fe ká'a vika vuku.»

<sup>7</sup> Zezu baa mii: «Ì laa key! Ndji hɔy lɛ, m̀i vika. Nzob ká daa vu mbom bo tul bayri ká uru saa nzaa Ngerɛwuru ká do bil mbede ni key lɛ, suoriya ba taa be.»

<sup>8</sup> Bi Zãa na, fekeri ku riw bele na, m̀i laa báy suk-i ndaw, a mí kɔ báy nun-i gbak gbak ndaw pi. A zadka m̀i laa bay fekeri, a mí kɔ báy nun-i ndaw na báyii lɛ, m̀i huku pol led nzaaped Ngerɛwuru ká kíe m̀i fekeri na bay rúo ni. <sup>9</sup> Roo lɛ, ka baa hã m̀i mii: «Hay, mu daa munu ya. Bi na, m̀i ba nzob ped munu ká bo ndaw,

‡ Nzob se síe hul kãni mbãa, bay ji lɛ, Ngerɛwuru k̄i sũo-ɛ sad zĩŋ nzob beri, a ngerɛpuo báy zadɛ ngid bele na ba taa be. †† Ì k̄i Tiika sãw fe 2.9; 3.22; Ezekiyel 47.12. †† Ì k̄i Tji kele 33.20; 1Tm 6.16 ndaw. Pola lew na, nzob maa bay kòkò nun Ngerɛwuru ya, roo lɛ, timbede key na faa do hɔy ro.

munu ká yu-ri ká i ba \*nzob yãaŋa bayri saa nzaa Ngerewuru ndaw, rɔɔ munu ká bari riw bele ká i daa vu mbom bo tul bayri ká do bil mbede ni key ndaw na. Ngerewuru ze mu ruo ni.»

<sup>10</sup> Fale ku le, ka baa hã mi báy mii: «Bayri ká uru saa nzaa Ngerewuru ká do bil mbede ni key na, mu myu ya, bay ji le, nam ká fekeri a tji na tɔŋ di mbãa ro.

<sup>11</sup> Nzob kãaya na, ka daa nun-ε ba pola, a nzob fe dáa ãm na, ka do bil fe dáa ãm na, a daa nun-ε ba pola. A roo le, nzob fe dáa báy zadε na, ka daa nun-ε ba pola, a nzob ká do bod ba taa Ngerewuru le, ka do bod ba taa be, a séke nun-ε ba pola.»

<sup>12</sup> Zezu baa mii: «I laa key! Ndji hɔy le, mi vika. Mi mg-baka fe tunduori na do nduo-i bay haŋa nzob hãa hãa le, ka maa báy ped dáa be. <sup>13</sup> Bi na, mi ba \*Alfa báy Omega, mi ba Titire Nzob báy Órɔ Bie Nzob, Nzob Tiika Sãw Fe báy Nzob Órɔ Bie Fe mgbada. <sup>14</sup> Suoriya ba taa nzobri ká i wãa maagari bari \*taŋ kad kad, bay haŋa bo i do báy faa rii báy faa kɔkɔ dudu í se bil ngerɛpuo na, í sɔy lere puu káw báy kumnun baŋgɔ ká di. <sup>15</sup> Roo le, váy nzobri, bari nzob fe dáa mgbijiri báy nzob dáa nun pieri ndaw, nzob ika nzobri ndaw, nzob kóɔ fe kiji ká i kɔ ba ngerewuru bari ndaw, mase nzob hãa hãa ká hii kúɔ bay a daa baŋgɔ ndaw na, i doko fal ngerɛpuoke na.

<sup>16</sup> «Bi Zezu na, mi pie led nzaaped bi bay haŋa ni ka baa nasi bay ferri key na riw bele hã nzob mbika lawri ká i mby tul kji ká zad bod bod na. Bi na, mi ba vu bulu

Mbay \*David, a mí ba rùo tibie ká taŋ gbalak ndaw pi †.»

<sup>17</sup> Tem Ngerewuru báy máy mbana Vu Baɔu †† na, i baa mii: «Mu vi!» Nzob ká laa bay key na le, ka baa mii: «Mu vi!» Nzob ká kɔn mbii se ni le, ka vi; a nzob ká hii bay nzɔkɔ mbii káw báy kumnun le, ka ví yãa hɔy hɔy.

### Síŋ tul bay

<sup>18</sup> Baari riw bele ká i laa bay ká uru saa nzaa Ngerewuru ká do bil mbede ni key na, bi Zãa na mi ba-ka ri mii: nzob ká daa bay kji nde tul bayke na le, Ngerewuru a dáa bíeri ká mbi báy zad, ká bayke do bil mbede ni key na, nde tul seke fe ká do bay tul-e. <sup>19</sup> A nzob ká naa bay hãne ká di le, Ngerewuru a náa fe hãne ká do bay tul-e, ká bayke do bil mbede ni key ndaw. Nzobke ti sɔŋa lere puu káw báy kumnun ya ndaw, ka ti rii bil ngerɛpuo Ngerewuru na ya ndaw pi.

<sup>20</sup> Nzob báa nasi bay fe niri key riw bele na baa mii: «Ba tusue, ndji hɔy le, mi vika.»

Amem! Ndad bay haŋa ni ka do munu na kji! Ngerembay Zezu, mu vi!

<sup>21</sup> Ndad bay haŋa law huoke taa Ngerembay Zezu ka sád zih nzob taa Ngerewururi riw bele! Amem! Ndad bay haŋa ni ka do munu na kji!

† Zadka Zezu baa mii, beri ba vu bulu Mbay David, a beri ba rùo tibie ndaw na, ka hii bay báa mii, beri ba Nzob Yãaŋa Nzobri ká Ngerewuru waa bay pie beri vi, beri ká Zibri riw bele giyaŋ beri na.  
†† Máy mbana Vu Baɔu na, ba nzob mbika lawri ká i giyaŋ nam yji Zezu ká ba mbana bari.